

TOONEL
DES
OORLOGS

ONYSOIT

T. M. S. T. E. R. D. A. M.

By JACOB MEURS, en JOHANNES van SOMEREN, Boekverkoopers.
In Compagnie. Anno 1675.

COPTO

By the order of the Board of Directors of the Bank of the City of New York

T O O N E E L
D E S
O O R L O G S,

Opgerecht in de VEREENIGDE
N E D E R L A N D E N;

Door de Wapenen van de Koningen van
VRANKRYK en ENGELAND,

Keulsche en Munstersche Bisschoppen.

T E G E N

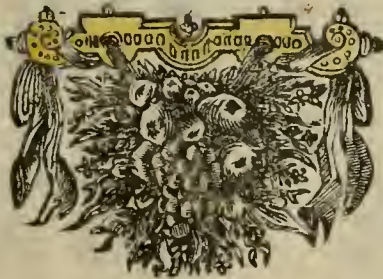
De Staten der Vereenigde Nederlanden,
en hare Geallieerden.

*Nevens de aanmerkvaardigste saken, door de geheele vverelt, en voornamelijk in EUROPA
voorgevallen, Zedert het Jaar 1669. alvvaar de Historie van L. van Aitzma eyndigt,
tot den tegenvoordigen tijt. Naankeurig en vvaarachtig, uyt autentique
Schriften en sekere Raporten, t'samen-gestelt.*

Door L A M B E R T van den B O S C H.

Vergiert met veele uytnemende Konst-Platen; soo van Afbeeldfels der voornaamste Per-
sonagien, Steden, Sterkten, en uytstekenste Geschiedenissen, enz.

Afgedeelt in vier Deelen.

P A M S T E R D A M,
By JACOB van MEURS, en JOHANNES van SOMEREN, Boekverkoopers.
In Compagnie. Anno 1675.

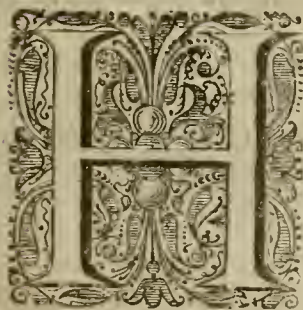
Verklaring van de Kopere Tytel.

1. **H**et Vaderland met de Vryheyt, en de Religie in de hand, klagende,
2. Werd van Sijn Hoogheyt, gantsch in 't harnas, met het schild van Orangien, en den deegen in de vuyst, beschermt.
3. De Nederlandsche Leeuw bewaart de vier Provintie-wapenen.
4. De Vrede en Victorie staan gereet, met Kroonen voor sijn Hoogheyt.
5. Aan de zijde leggen puynhoopen, verslagene lichamen, &c.
6. 't Gewelt rukt de Thuyn van 't Vaderland om veer, daar de drie Wapens onder leggen.
7. De Vyandlijke Armée heeft aan een Zegen-standaart de Afbeeldsels van Engeland, Vrankrijk, Munster, en Keulen.

Aan zijn

KONINKLYKE HOOGHEYT WILHEM HENRIK,

By der Gratie Godts Prince van Orangien en Nassau , Grave van Catzenellebogen, Vianden, Dietz , Lingen , Meurs, Bueren, Leerdam, &c. Marquis van der Veere en van Vlissingen, Heere en Baron van Breda, der Stad Grave, en Lande van Kuyk, Diest, Grimbergen, Herstal, Kranendonk, Warneston, Arlay, Noferoy, S. Vith, Daasburg, Polanen , Willemstad, Niervaart , Yffelsteyn , Steenberg, S. Maartensdijk, Geertruydenberg, de Hooge en Lage Swaluwe, Naaltwijk , &c. Erf-Burchgrave van Antwerpen, en van Besançon, Erf-Maarschalk van Holland, Gouverneur en Erf-Stadhouder van Holland, Zeeland en West-Vriesland, Capiteyn-Generaal, en Admiraal der Vereenigde Nederlanden , &c. &c. &c.

Et is maar al te wel bekend , (Doorluchtige Vorst) en onse vyanden hebben gevoelt , wat gewicht de onvermoeyde dapperheyt, en het hoog-wijs beleyd van U Hoogheys noyt-volpresene Voor-ouderen , het opbouwen, redderen, en beschermen van een verdrukte, bestredene en bløeyende Staat hebben toegebracht. Al de Geschiedt-boeken, selfs door afkeerige volkeren en handen geschreven, getuygen dese waarheyt met vollen monde. Onse tijt heeft een treffelijke proeve van die nootschikkelijke nootwendigheyt te vooren gebracht. Wanneer U Koninklijke Hoogheyt, soo lange t' ondergehouden, eyndelijk niet te voorschijn quam, als om het schip van Staat; soo jammerlijk aan lager wal gedreven, weder in behouden haven te stieren, soo gelukkiglijk te redderen, en manhaftiglijk te beschermen. Die

Zuyl van de Staat, soo klakkeloos wech-genomen, sagen wy herstelt, op die tijt wanneer het gantsche gebouw neygde, om plotselijk onder de voeten te vallen, sulc een jammer versoet, sulc een sware scheuringe te samen gebracht, sulc een lieve eendracht tusschen de Staat en U Koninklijke Hoogheyt, nyt sulc een verval van over-een-komst voort gebracht. Waarlijk des Heeren oneyndige goedheyt schonk ons in U Koninklijke Hoogheyt de ware hulp-middel van onse qualen, en wees ons als met de vinger aan, wie de Gideon was die Israël verlossen sou. Onse vyanden staan verbaast, door het wonderlijk redderen van een Staat, die ver buyten alle hope schein, en vinden de ongerechtigheyt van hunne saak in de voortgang van onse wapenen; en een helt-dadig Oorlogs-man in een verachte Jonkheyt, wiens Leerlingstukken Meester-stukken zijn geweest: om te toonen dat de grootste Mannen en Helden met hun geluk en dapperheyt ter werelt komen.

Dese dingen zijn de Hoofst-stoffen van dese onse tegenwoordige besigheiden, hoewel gelukkiger penne als de onse waardig, die echter in sulc een seltzaamheyt van saken niet stille konde zijn, daarse in andere, min treffende opmerkingen, breed genoeg geweyd heeft. Ten minsten sullen de nakomelingen ons geen verjusste stilswijgentheyt te wijten hebben, al brengen wy al de vereyschen niet voor ons. Dit derven wy U Koninklijke Hoogheyt aanbieden, en eerbiediglijk voor Uwe Princelijke voeten leggen. Niemant beschuldige ons van reukeloose stoutheyt, die alleenlijk Uwe Hoogheyt toebrengen dat hem verschuldigt is. Wy hopen hier inne de goedheyt te ontmoeten, die Uwe geboorte Uw Princelijk gemoed ingeplant, Uw verdrukkingen niet verbastert, ja de aanwas van Uw staat geluk en gesag vermeerdert heeft, en soo ontmoetelijk een yeder toe-schijnt. Indien wy al de volmaaktheden niet mede brengen, noch de beseste wesentlijkheden in de saken, die de tijt gewoon is op te maken; wy hebben niet-te-min een volstandige wille, en een trouwhartige sucht tot ons waarde Vaderland. En wy betuygen ondertusschen de waarheyt wetens niet verkort te hebben.

Indien het uw Koninklijke Hoogheyt nugelieft, ons soo verre en gunstelijk te verwaardigen, als dit ons geringe geschenk en plichtigen offer met gunstige oogen genadig aan te sien. Wy wenschen of hopen niets meerder, en erkennen sulks als het hoogste van ons geluk, beneffens het gene wy besitten, van te zijn

Doorluchtige Vorst,

Uw Koninklijke Hoogheys

Onderdanigste doch geringste Dienaar,

L. vanden BOSCH.

AAN

L E S E R.

E onverzadelijke Staat-fucht, wraak-gierigheyt, wrevel, en hoogmoet der Vorsten, hebben het van oude tijden af (zedert de Yfere Eeuwē de wapenen tot ſcheyds-mannen der geſchillen gemaakt heeft) noch de Onderdanen aan verdrukkinge en jammer, noch de aanschouwende Wereld aan verſchrikkelijke Treur-Tooneelen, noch den Schrijveren aan ſtof laten ontbreken, om de Nakomelingen hunner Voorzaten dapperheden en zeldſame bejegeningen met verwonderinge op te halen, en het geheugen in te drukken. Onſe tijden hebben in der daat al de voor-gaande daar in kunnen overtreffen, dewijl het maar al te ſeker is, dat

*Ætas parentum, pejor avis, tulit
Nos nequiores, mox daturos
Progeniem vitioſiorem.*

Dat is:

Ons' vad'ren tijt, ontaart alreets, en toe-genomen
In 't boos', heeft ons geteelt een al te vruchtbaar zaad,
Om niet uytſtekender te teelen in het quaad,
En door onf' kinders ons te ſtellen by de vroomen.

En wat hebben wy niet geſien? wat niet beleeft? de woedende boosheden hebben ſich tot alle wetteloosheyt uyt-gelaten: een Koning hebben wy op het Straf-Tooneel ſijn gefalſden hals ſien buygen, bloed-gierige dwingelanden heerſchen, Koninklijke na-zaten ballingen, en weder herſtelt geſien; de geringſte der Natie in volle geſag, en heerſchers over hun Overheden, beſchouwt. Maar noch dit is niet, al was het eertijts de ſtoffe van onſe beſigheden: Oorlogen ſonder gront, ſoo wel als ſonder weergade, woeden ſonder menſchelijkheid, overwinningen ſonder geweld, herſtellingen ſonder hoope, vyanden van ſich ſelfs en het Vaderland, vrienden van oude vyanden, bedrog in de Wapenen, onnooſelheyt weerloos, de verdrukte op den throon, hulp van den verdrukte, en God vermengende genade met ſtraf, wonderheden met verſchrikkingen, zijn de Ingredienten en invloeyingen van deſe volgende bladeren.

Wat aanmerkelyks ons het overige van Europa, en de andere deelen des werelts, binnen deſe vijf of ſes jaren hebben kunnen verſchaffen, vergeſchappen de ſmartelijke, en nu nauwelijks beloopene wonden van ons
Vader-

Vaderlant. Alles is met trouwe en omsigtigheyt (soo veel als ons onderzoek heeft kunnen op-doen) verhandelt: willens en wetens hebben wy noch waarheyt noch achtbaarheid verkort; de beknoptheyt hebben wy in het eene gesocht, om plaats van uytgestrekte nootwendigheden in het andere te hebben.

Wy nemen onsen aanvang met het Jaar 1669, (daar het *L. van Aytzma* gelaten heeft) en eyndigen met het Jaar 1674. om den Leser alsoo van het gevolg der saken te dienen: soo ons de volgende tijd (die een baar-moeder is van al't geen verborgen was) noch eenige aanmerkelijke en waarachtige saken openbaart, die nu noch tot onse kennisse niet gekomen zijn, wy belooven die den curieusen Leser door een aanhangsel mede te deelen, en ook dese Historie continueeljk te vervolgen.

Wat sullen wy veel meerder seggen? andere sullen misschien een magerder aangesicht een schoonder lampher voor-hangen, of door gesochte roem gunsten soeken, die lichtelijk verdienste niet behalen kunnen. Wy laten den Leser aan sijn bescheyden oordeel, verre van hen in te willen nemen door het onse. Het andere stellen wy by de onvolmaaktheden, die al de Schrijvers soo nootschikkelyk aanhangen, als het menschelyk verstant daar mede gekreukt moet gaan. Een ding bidden wy den lieven Leser af: geen liefdeloosheyt omtrent ons te willen oeffenen, voor onsen arbeyd niet verachtelyk ondankbaar te willen zijn, en ons geen gunst te onthouden, alleen om die aan andere te geven; wy misgunnen niemant sijn roem, misgunt ons het genoeg niet, dat wy verwachten uyt een arbeyd, die, indien niet volmaakt genoeg tot u lofen roem, evenwel niet verwerpelyk genoeg tot u versmadinge is. Wy hebben voor desen niet ongelukkiglyk gediend, en verhoopen nu het beste van u zedigheyt; en dat wy sullen blijven gewaardigt met den Tijtel van

U gunstige Dienaar

L. van den Bosch.

T O O N E E L

D E S

O O R L O G S,

Opgereg't in de

VEREENIGDE NEDERLANDEN.

E E R S T E D E E L.

1669.
January.

De saaken van Staat/ soo in Oorlog als Vrede/ gelijk de selve door geheel Europa sig hebben toegebragten / had den vermaarden Lieve van Aitsma seer wijdbloepigh en naaukeurigh beschreben/ beginnende met den uyt-

gang van den twaalf-jaargen Crebes 1621. en die tot het eynde van 't jaar 1668. gebragt hebbende / heeft de nijdige dood in 't begin van 't jaar 1669 ons Vaderland van dien beroemde Historij-schijber berooft; soo ben ik van verscheydene Lief-hebbers der Historien dikmaal aangemaant dit soo loffelijck werck te verholgen. Hier toe dan soo aangemoedigt / heb epndelijck beslooten dien grooten Schijber op 't spoor te volgen / en te beginnen daar de dood hem genootsaakt heeft dat werck te staaken. Zijnde ons booznemen de saaken niet soo wijldlustig aan te haalen / nochtans ons te bevljigen om alles getrouwelijck / onpartijdig / en naar waarheyt te verhandelen.

Staat van
Candia.

Candia wierd nog door de Ottomannische wapenen op het alderhebigste gebzukt / daar de Turk alle wytterste geweld op pleegde / om dat hy enkel gesint was die plaats te vermeersteren / en eer die parcel aan sijn kroon te hegten / als tien andere omtrent sijn achtlinge / van de sel-

ve te verliesen. Van de andere zijde sogt sig de Staat van Venetien niet ligtelijck van die eere-kroon / en de achtbaareheyt van in dit gewichtig Eylandt, de sleutel van 't Christencjck te besitten / niet te ontslaan. De Baroen de Frisen, een vzaaf krijgsman / de Generaal Spaar, Sweetsch Kapiteyn / en de Marquis Doron, waren daar nog gebleben. De Turken pleegden hun aldermeest geweld op de sterkte Andrea, en daar omtrent stelden sich de verweerders het meeste schzap. Duc de Roamez liet een Gasthuys booz sijn kranke en verminkte krijgslieden oprichten. Maar het is te verwonderen wat een menigte aan het arbeypden van een groote mijne / en andersines door het schieten / en onder dies mede van siekte gesneubelt zijn. Het Fransche schip / booz Candia leggende / wierd ook door het geschut der Turken in de grond geschooten / met verlies van al het volck / dat berdzont / uytgefondert Monsieur de la Motte Feulon, die beneffens vijf krijgslieden begergt wierd.

1669.
January.

De Paus van Romen, sig de staat van dat Epland seer ter harten latende gaan / veroonde booz sig selven alle moogelijcken pver tot onderstand van de Staat van Venetien. Hy roeide daaromme een seliere ordere van Geestelijcken uyt / die al zedert het jaar 1360 was ingestelt geweest / die de naam van de Jesuaten hoerden / meest gestigt tot onderhoud en dienst der

Hulpmid-
delen van
den Paus
aan Can-
dia.

1669.
January.

sieke en ellendige menschen / beneffens nog twee andere / als die van haar Georgio in A-lega, en dat van della Gracia, in welke laatste hy geringe arme dogters dede gaen / om in zijde / en andere bequame handwerken / aldaar onderwesen te worden: maer het inkomen van het andere / en nog drie kloosters / welkers baste goederen geoordeelt wierden wel 4 millioenen Rijksdaalders te sullen bedragen. Welke penningen tot dien oorlog souden aangelegt werden / mits dat men de Priesteren / ieder na sijn waardigheid / een jaerlijks onderhoud sou geven. Hier by quam nog een troep van 400 Duytschers, van den Prins van Brunswijk, mede na Candia ingescheept / soo dat het seheen met het onderstand van die plaats wel genieet te sijn.

Toelating
over het
houwe-
lijk van
Don Pe-
dro met
sine
broeders
vrouw.

De Paus dede ook ter selver tijd sijn dispensatie / of toelating / over het Houwe-lijk van Don Pedro, met de Koninginne van Portugaal, Huisvrouw van sijn nog levenden Broeder / den Koning Alphonus, in welke zaak de Kardinaal Ursino, Byscherm-heer en Hoofstander van dat Rijk / lan-gen tijd groote swaerigheid hadde gemaakt. Sijn Heftigheid / in sijn mildadigheid en ge-meen ontfermen voortgaande / beschafte ook een merkelijck stuk gelts / aan den Gesant van Ragoula, tot weder ophouwinge van de Kloosters / die door de laatste aardbevinge ter neder gestort waren; als mede tot herstellinge van de verballen muuren / op dat d'openleg-gende stad niet meer / door den overbal der Turksche loopers / snure lijden hebben / en dit alles met sulck een voorbarigen over / dat sig de Gesant selve daar over moest verwonderen. Maar die van Polen kreeg door toedoen van Rospigliosi het getruut van de Vrijschap van St. Jan. Maar of wel de selve Gesant seer aanschiel om hulp van gelt voor de selve heroon / door den Turk ten alderhoogsten gebruikt / te er-langen / wilde daar ebenwel niet van vallen. De Fransche Gesant Birlaymont, gebruikende de gelegentheit van des Paus goetwilligheit / versogte den Kardinaal sijn oet voor den Abt van Albrac, Beve van den Marschalls van Tu-renne, onder beloften / dat de Marschall als dan selve naar Candia, tot onderstant van de belegerde sou trekken: Maar de Paus liet den Marquis niet weynig worden boze die aangeboden dienst bedanken.

Omtrent dees tijd quam advijs dat in Per-

gen, in de Stadt Angori, een seer zware en schrikkelijcke aardbevinge was ontstaan. Het was op den darden van July 1668; datmen aldaar een gestorven Schotsman sou begraben. En terwyl men daar mede besig was ontfou'er een seer afsgrijfelijcke aardbevinge / die wel ober-ging / maer na eenige dagen weder herbat wierd / self tot drie of vier reysen op eenen dag / ook somtijden wel in de nacht / met een afsgrijfelijck getuyt onder het aerdrijk / dit hielt soo aan / tot by den 20 van de gesepde maant. Het slegte volck / seer tot oberdadigheit en supersticie genegen / lepte d'oorzaak van dit ge-duurig quaat op het Christen lighaam / dat men in d'aarde had geset / en d'aarde niet waardig was / dat men / om het quaat te doen ophouden / het selve weder op-graben en ber-zanden moest. Maar andere / die wijser wa-ren weder-stonden dit mis geboelen / soo dat het sijn leggen bleef. Ondertusschen nam het schikden van het aerdrijk niet af / maer ber-duubelde in tegendeel / soodat / op den 15 van Augustus, zijnde Sondag / de Stadt Angori met een schrikkelijck gedonder onder d'aarde / en dwarsel-winden in de lugt / soodanig is be-wogen geworden / dat niet alleen ober-al me-nigte van schoorsteenen / huysen en stallen / maer ook selve de muuren van de Stadt / om-terre gestort sijn / gelijck ook het Slot selvs / staande op eenen berg / door dit selve onder-aardsch geweld / aan veel plaatsen ter neder gwallen is / alleentig ebenwel met schade en verlies van twee menschen / dewijl een ieder / tijdelijck genoege gewaarshouwt / sig wyl de Stadt / op het blakke velt begeben had / daerse sig onder tenten en vabillioenen onthiel-den. Daar na / op den 28 des nagts / hoewel het daberem ober-al was / quam'er een gewel-dige stoor; en de selven dag / omtrent den a-bont / noch een; en dit geschiede drie dagen daar na weder / omtrent den middag / met drie geweldige stooren na malkanderen / en die seer geweldig / omtrent drie minuten na een / toar door de roffen spleeten / en geweldige steenen van 700 / 800 / en duysent ponden ge-wigtes / van de selve af-vielen / onder dies open-de sig de aarde / wyl de welke seer blautwe swa-belachtige blammen voort-quamen / die een onderdraeglijken stank gaben / het gemammer van de berfaagde menschen was niet wyl te dzulken / begebende sig een ieder op de ge-bergten en steen-klippen / om daar booz dese ver-

1669.
January.
Schrikke-
lijke aard-
bevinge.

1669.
January.

verschrikkelijkste uytwaseningen by te zijn / soo dat de Stadt gantsch ledig van volk bleef / blyvende alleen d'Oversten van de Turksche besettingen daar binnen / die sonder gebaar van hunne hoofden te verliezen / hun besettinge niet derfden verlaten. Evenwel is de schade / ter oorzaak van de siegte en laage hupfen / die van aarde en kley opgemaakt en laag zijn / soo groot niet geweest / als op verscheydene andere plaatsen / die geheel te gronde geworpen zijn.

In Bolla, de Hoofstadt van het Koninkrijk Pontus, daar het Hof van Michridates is geweest / heeft men over de 1800 dooden onder het verballen pyn gebonden / onder de welke 60 of 70 Knooplicden / soo Armeniers als Anatolijten. Calkommen, op de Swarte Zee, is met de dood van menigte van menschen / en het inballen der gebouwen / meest geheel verwoest. Een Doop / tusschen Baylazer en Amias, is geheel ingestolgen of bedekt / behalven weynige / die daer af gekomen zijn. Meer andere plaatsen zijn ingeballen / of over-stort / makende alle een ontwaardeerlijke / en tot nog toe onbekende schade. Iarno en Töchere hebben ook seer groote schade geleden / in welke laatste / een seer heerlijk gebouw van den Cham, of Carnasser, met het dooden van wel 50 personen / ingeballen / en van de rest soude het verlies wel op 6000 dooden staan. Op een dagreysens van daar is een vermaarde Stadt / Nabuzzio, of Nauzze soo andere wilsen noemen / leggende tusschen twee bergen / in een dal / in een oogenblik / alsoo lugt-gaten in de bergen waren / met assche en pyn geheel overdekt / latende maar een oude Seraille staan. By het gebergte Taurus is een Stadt / daar een Armenische Patriarch sijn verblijf hield / met hier of vijf Doorpen / geheel te gronde gegaan.

Deze aardbevinge heeft geduurt van den darden Julij tot op den 13 van September / wanneer in de nacht een kleyne stoot gegeven werd / maar nam daar na al het gedaer af.

Het schip genaamt de Bredasche Vrede heeft onder de kust van Spangien een seer harde ontvinging gehad / om'trent de middag quam hem een Heber van Algiers, de Dadelboom genaamt op de 37 / zijnde gewapent met 28 stukken / en ontrent 400 mannen / daar de Bredasche Vrede, niet meer als 18 stukken /

Sevegt
met een
Turksche
Rover.

en 30 mannen boerde. De Heber leyde dit Schip terstont aan boort / simeet de dreegen ober met 150 mannen / die meest na boben blogen / houdende het alles aan stukken. Een Turk sette sig in de groote mars / en bestond al het ketting-werk daar in stukken te slaan. De Christenen schooten onder tusschen ypt de Bak en de Hut dapper met musquetten en geschut. Dit gevegt duurde drie glafen. Een Moor, boben in de mast zijnde / haalde den winnpel af. De Christenen schooten soo geweldig op de Turken, dat de selve ten laastten gedwongen wierd het Schip te verlaten / sonder het gevegt wederom te derben herbatten. De Christenen, hier door gemoedige / quam den dag / en vonden het Schip geheel vol dooden en gequetsten. Een Turk set nog in de marsch / die geen quartier begeerde / noch een ander in de Bak / die beyde dood gesmeten wierden. Nog wiert er een in de Bak gebonden / die de Schipper quartier gaf. Dese seyde dat hy van Algiers was ; maar als dese beteden quam / was de verbittertheit van het Boorts-volk soo groot / datse hem mede dood smeten. In zee dzeben oek een deel doode Turken. De Christenen hadden geen meer als drie dooden en ses gequetsten / onder welke laatste de Constapel was / die sijn eene been was afgeschooten / gelijk ook de Hoogbootsman, die sich dapperlyk in de hut gevegt heeft / hoewel aan verscheyde plaatsen gequetst ; de Schipper kreeg ook een wonde in sijn hand. Boben water hadden sy sulck een groot gat in het Schip / datm'er een stuk-bat sou door gekregen hebben : soo dat by hol water het Schip sou hebben moeten sinken. Op sulck een wyse is het tot Cadix binnen gekomen / daar het met verwonderinge van een ieder wierd besien / en de Schipper Jacob Jan Volkertsz. anders de Kaper genaemt / seer geprezen.

1669.
January.

Don Jan van Oostentrijk / mienegeen tegen den Pater Nittard hebbende / heeft ypt Barcelona aan de Koninginne daar ober geschreven / willende dat men hem sou doen vertrekken : maar de Koninginne heeft hem geantwoord ; datse van desen haren Biegtvader siet wel gedient was / en derhalven geen reden ter werck hadde om den selven te doen vertrekken / belastende niet eenen dat sijn Hoogheyt weder na Confuegra soude keeren / onder belofte dat hem geen leet sou geschieden.

Schrijven
van Don
Jan over
Pater Nittard.

Onder tusschen was de Franche Gesant Colbert

1669.

January.
Handel
van Col-
bert in
Engel-
land.Gedenk-
pennin-
gen van
Frank-
rijk.Vryers
om de
Poolsche
Kroon.

Colbert in Engeland aan het Hof / makende een ieder groote verwagtinge / wat hy aan dat Hof soude uytwerken. De Koning van Engeland ontfing hem beleefdelijk / zelfs tot een Tractaat of handel van Commerce / maar in het stult van wegen de Triple of Driehoofdige Verbintenisse, konde geen veranderinge gemaakt worden. De Franschen, hier ober seer t'ontbreiden / scholden op de Engelschen, voornamentlijk op den Hartog van Buckingham en Arlington, als eenzijdig / en hielden den laatsten dooz een mede-stander van Spanjen. De Koning van Frankrijk onder dies / om de Nederlanders, die volbrees waren / te vreden te stellen / en te toonen dat hy vrede-liebende was / liet nieuwe penningen slaan / hebbende sijn beeltenisse op d'eene / en een altaar op d'andere zijde / met dese woorden:

Gratia & Pax juncta sunt.

Genade en Vrede zijn te samen by een gevoegt.

In Holland, om sijn Majesteit te believen / wierd ook verbod gedaan op een ergerlijk Boekshken / Les Amours des Caules genaamt / het geen den handel van het Fransche Hof een wepnig te naakt legt.

De Poolsche Kroon ondertusschen / dooz de afstand van den Koning Johannes Kasimir, open staande / kreeg veel bypers / van de welke eenige met gelt / eenige met magt / en andere met houtwelijken en hooge staat te doozschijn quamen. De Prins van Moskovien, een van de aanhouders / scheen wel genegen te zijn / zelfs soo nau op de Godsdiens niet te sullen sien / en Kiow, een Frontier-plaats / die hy besit / wel aan de Poolsche Kroon, tot een bolwerk tegens den Turk, te willen overgeben. Maar sulks konde nog niet doozdragen. De Vorst van Nieuburg, die mede van de stam der Poolsche Koningen is / scheen wel de meeste hoop te hebben / gelijk hy ook / met hulp van de Franschen, daar toe veel gelts te kost lepde. Van d'andere zijde de Prins van Lotharingen, die het Hups van Oostenrijk wel het aangenaamste scheen te zijn / soo dooz een aanstaande houtwelijk / als om daar dooz de Franschen den voet dwars te setten / had dooz sijn Diegt-bader / die hy tot Warzau, niet sonder groote onkosten / onderhield / de saken al by herre gezagt / zijnde zelfs tot op de grensen van Polen gekomen / en by de

Grooten in het Rijk seer wel gesien. De Paus, Keyser, en al / bemoepte sig daar mede / en schreeben tot boozdeel van die gene diese begunstigten. Maar de Polen maakten onderlingen een verdrag / op geen andere wijze als met dese berepschen een Koning te verkiezen.

1. De Prins, die tot de Kroon sou verkooren worden, moest nootwendiglijk van de Roomsche Godsdiens zijn. 2. Uyt een Rijk dat Roomsche gesint was voortgekomen. 3. Hy sal geen gekroont hoofd mogen zijn, nog ook onder het gefalg van anderen staan. 4. Hy sal, tot beter onderhoud van des Rijks wetten en voor-regten, nog sijn eygen, nog sijn na-geburen ontsien. 5. Hy sal geen belooper van de Kroon zijn, maar sulks een, die om sijn deugt en waardigheyt daar toe verkooren sal worden, sonder sig met eenige kuypery of bedelary daar toe hebben beholpen. 6. Hy sal een ervaren Man van wapenen zijn. 7. Van matigen ouderdom, en geenints met erffenis of aanhangfels besommert. 8. Hy sal wijs, milt, en een beminner van geregtigheyt zijn, deugden door de welke de Rijken alderbest in staat behouden werden. 9. Hy sal van een stil en besadigt gemoed hebben te zijn, sonder listige grepen of streken, door welkers behendigheyt jaloufysen mogen ontsaan. 10. Hy mag met geen gewesten in eenigen onlust staan. 11. Hy zy Tyran nog verdrukker, maar een beminner der wetten. 12. Eyndelijk moet hy van vermoogen en aansien zijn, om door dien middel het Koninkrijk weder in sijn voorgaande luyster en aansien te stellen.

De Koning Johan Kasimir hield ondertusschen veel gemeenschap met den Franschen Gesant Morasteyn, gelijk men ook wil dat hem de Koning van Frankrijk, indien hy in Frankrijk wilde komen / de heerlijkheden van Chambor, met 25000 porden 's jaars van inkomen soude hebben aangeboden. Certwijl men ondertusschen uyt insigt van den Vorst Radzevil, al de onroomsehe uyt Polen begoft te verdrjiben / by welke gelegentheyt de Joden ook veel vertrokken / hreessende dooz hun geboon ontsaal: by openstaande stoelen / wierd sulks by de Sweden seer eubel opgenomen.

Dit jaarnam sijnen aanbang met seer swaere stormen / water-bloeden / en diergelijke winter-eubel / verschepte Schepen bleven soo

1669.

January.

Vereyck
tot de
Kroon.Ioden en
Onroom-
schen ver-
trekken
uyt Po-
len.

Hier

1669.

January.

Schelms
bestaan
van een
Engelsch
Schipper.

hier soo daar / en veel koopvaarders in het kanaal. De Hollandsche Moscovisch-vaarders behooven / met hun sebenen / vier mijlen van Archangel, soo dat de factoorz / met sleden / over land moesten te huys komen. Van Rotterdam was een Engelsche kierz / op London afgehuurt / onder eenen Schipper Bromwel, van Jarmouth. Seher koopman gaf desen 570 stukken gouts in klompen mede / in waarde van 160000 guldens. Wanneer dese Schipper met dese bragt op Zee komt / maakt hy met sijn volk een aanslag om dit gout / besluptende gelijkjerhand de kierz in de grond te booren. Dit stelden sy in het werk / zijnde omtrent 4 mijlen van het Noord-Voorland. De kierz dan sonk / en sy bergden sig in een Vlaamsch Scheepjen / dat daar omtrent was / maar het zy dat die Schipper kont rook / of iets van de schelmery gewaar wierd / hy bragt hen met wil of tegen wil alle weder tot Rotterdam, alwaar de koopman sijn gout weder kreeg / en de Schelmen na verdienst gestraft wierden.

De Engelschen, omtrent dees tijd / hebben Porto Viejo, in America, geplondert; de Spaansche Gesant / daar over by den Koning van Engeland klagtig ballende / kreeg tot antwoord / dat men alles / met een bestel van bereetentheit of amnestie / moest overstappen / dewijl'er anders aan dese onoerlinge beledigingge geen eynde sou te vinden zijn / en boorts een nieuw Regulement maken / met beding daar in / dat men in alle Spaansche habens / in America, alderhande soorten van levensmiddelen / en soo boort / sou mogen bzingen / maar van sulks een Regulement is niet gebalen: maar de Engelschen kregen toelatinge / upt die gewesten / met het geen daar groepde en gemaakt wierd / na Tanger en de Straat te mogen handelen / sonder datse Engeland te wooren behoefden aan te doen / het welke hen van veel sware chijnsen en costumpen / diese anders aldaar moesten betalen / verschoont en verligt heeft.

Van den
Tassilet.

De Tassiletta, daar meer van gesproken is / speelde nu seer de Meester / dooz alle de Zee-plaatsen in Barbaryen, seer gemoedigt dooz alle sijne overwinnigen / detwelke hy / soo hier soo daar / op sijn byanden behaalt hadde. Hy verwoeste alles / waer hy omtrent quam / en roofde een onwaardeerlijke schat. Hy wilde ook dat hem de bzeemde Vorken, die sijn

bziendschap begeerden / hem na de wijze der wettelijke Koningen, met gesantschappen soudten komen begroeten; booznamentlijc begeerde hy sulks van den Koning van Engeland, met den welken hy ebentwel / in aammerkinge van Tanger, geen bzeede te Land / maar wel ter Zee / maken wilde.

Maar om dat van desen Potentaat meer geschreven is / en nog meer gesprooken sal moeten worden / dunkt ons niet ondienstig den Leser met een verhaal van sijn begin en ophomst te dienen.

Dese Vork word met den naam van Tassiletta genoemt / daar deselve epgentlijc een groot Koninkrijk in Mimidia, hedensdaags Bildugerid genoemt / toe-komt; de oorzaak / waarom / is om dat hy upt het selbe boozgetkomen is. Het Land selve / als zijnde herre van de Zee-kant af-gelegen / word onder de best bekende niet getelt / soo veel weet men daar van / dat eenen Hucba, die dooz Osmen, eerste Calif der Sarracenen, uptgesonden is geworzen / dit Land en Volk onder gehooszaamheyt gebragt heeft. Sedert welke tijd de Califfs het selve / met hunne nationelingen / in bzeede beseten hebben / sonder dooz eenige inballinge / of onrustingen van eenige bzeemdelingen / te lijdten te hebben / waar dooz het volk geheel in ledigheyt en stilte onderhouden / sig niet geentige andere oorlogen / als roben / besig gehouden hebben. Het heeft sig ebentwel nu en dan wel toegebragen / dat eenige bzeemde Schepen aan hunne kusten verballende / eenige uptlandsche / en onder die veel Fransche, of Joodsche kooplieden / hen hunne koopmanschappen toegebragt / booznamentlijc / hen met oorlogs-gereedschap / hen op hemelen toe-geboert / boozsien hebben.

Verhaal
van den
Tassilet.

De Vader dan van desen Prins, van de welke wy handelen / was koning van dit gewest Tassiletta. Hy heeft desen Prins by een van sijn byslaapsters geteelt / die / van wegen haar groote schoonheyt / onder sijn alderlieffsten gehouden wierd. Haar slegte en geringe afkomst ebentwel / niet komende iets tot de waardigheyt van dese geboorte by-bzingen / liet hem in geen hooger agtinge als die van een Aterling. Gelijk hy ook van sijn ongunstige met een anderen tijtel van agtinge genoemt is geworzen /

1669.

January.

waar door hy ook byten alle eer-amp-ten ge-houden wierd / en om dat hy geduuriglijk maar des Konings Bastaart genoemt wierd / daarom is het dat sijn eegen naam tot nog toe onbekent is / zijnde dese / waar mede hy be- kent is / alleenig van sijns Vaders Rijk geno- men / en soo veel in beduydenis als Prins of Soon van Tassileta. Dese Tassileta dan / om hem niet sonder naam te laten blijven / was van sijn Vader ten alderhoogsten berrind ; want wanneer de tijd getornen was / dat hy sig in het openbaar mogte vertoonen / geschie- de hem de eere soo in gevolg als staat van op- boedinge / die een Prins van sijn geboorte waardig was / hebbende voorts sijn optrek- kinge / en onderwijfinge / neffens de andere egte Prinzen en kinderen van den Koning. Sijn dziftewel dzong hem tot geen andere wetenschappen of kennisse / als die van de wapenen / de bequaamste tot ytbuering van het beslupt / dat genoegzaam / met den aan- bang van sijn jaren van kennisse / sijn beginsel genomen had. Hy dan leerde / van sijn jonge jaren af / het handelen van het geweer / het boeren van de lancie / het werpen van humme kroop-spietsen / en het meesterlijk bestieren van een paart / sonder iets sig te laten ont- gaan / dat een Krijgsmann dapper / en een dapper Soldaat een overwinnaar vermag te maken. Hier by quam een levend verstand / en een sriedigen geest / bequaam tot vernufti- ge vonden / beneffens een gesont en waliker oordeel / en een ongemeene sterkte van lighaam / alle welke gaben hy sodanig wist te gebruy- ken / dat hy / van langer hand / de beste gene- gentshept van al het volk daar door wan ; ge- lijck hy ook die van den Adel seer tot sig trok.

Onder dese gunst bleef hy aan het Hof van sijn Vader / soo lang de selve leefde ; maar na sijn dood verloor hy aan de selve sijn eenige steunsel / en sag sijn Broeder / den oudsten Soon des Konings, in sijn Vaders plaats / op den Thzaen berheben. Het begin ewentwel / van des sels bestiering / bzagt hem geen ver- andering in sijn geluk toe / dewijl sijn Broeder niet na-lier hem alle gunst en genegentshept te betoonen. Maar het duurde niet lange / of de na-pher begost onder den Koning en hem te ontstaan / die de goede genegentshept van hen beyde wel haast dede verhouwen ; en strekte tot ondergang van de gene die d'eerste grond

tot dese boose dzift gelegd hadde / terwyl de selve 1669.
lijdinge den eenen in het graf / en d'andere tot
staat bzagt.

January.

Tassileta gaf / kort na de dood van den ou- den Koning, seer klare blijken van sijn moe- dighept / beleyd / en sterkte ; waar door men hem waardig agte bevel ober des Konings Oorlogs-magt te voeren. Men roept sijn sterkte soodanig ypt / dat men wil dat hy het hoef-yfer van een paart / met sijn bloote han- den / konde in stukken bryken / hebbende daar by al de wakkerhept / soze en ontfigtighept van een groot Oorlogs-man. Hy was soo heebig in het stryden / dat men / (na se seggen) wanneer hy ypt het gebegte quam / sijn swaart of stryjd-hamer / sonder sijn hand in warm water te doen / daar niet konde wtkrygen. Hoewel hy seer bruyt van verwe was / had hy de gedaante ewentwel seer aangenaam / en een gantsch wel-besreden aangesigt / toonende in sijn gelaat iets groots / en het gantsche merk- teken van een Oorlogs-man ; het welke / beneffens de proeben van sijn dapperhept / hem by een ieder seer groot ontsag en eerbie- dighept maekte. Dese verdiensten / gelijk sy hem by anderen hoog setten / bzagten hem (gelijk gemeenlijk gebeurt) in d'afgunst / en voorts in den haat van sijn Broeder : maar dese / niet minder konstig in het beynsen als den Tassileta, wist het selve wel te verbergen / tot dat dese / al het gesag van het volk te met aan sig trekkende / sijn afgunstigen Broeder een nauwer toeversigt veroorzaakte / die nu in ernst begost te breefen / die hy tot daar-en- toe betektelijk hadde gehaat. Dese dan (hoe- wel sich Tassileta in alle gelegentheden en voozballen / tegen de na-gebuiren / als een manlyftrig Held droeg) wilde hem / aldus vooz-aen / met al de eere der verrigtingen niet laten heenen gaen / maar besloot sijn deel daar aante nemen / en sig selben mede in den stryjd te laten vinden ; waar door het gebiel dat hy selve / onder het stryden / te diep onder sijnen byant verwaart gerakende / in het hoog- ste gebaar van sijn leven te berliefen quam. Tassileta, niet ver van daar / siende in wat staat sijn Broeder de Koning was / halt als een Leubo op de byanden die den Koning om- ringelt hadden / bzagt versheppen bart die op den Koning toelepen / om / en verloste alsoo sijn Broeder ypt het gebaar en de overwin- ning te rugge.

Maar

1669.

January.

Maar dese uwtstekende dienst / die in andere-
ren de hoogste beweginge tot dankbaarheid
sou hebben / verlockte inden Koning meer af-
gunstigheid als hy opt geboelt hadde ; en hy
sogt in tegendeel sijn Broeder / die hy niet min-
der als sijn leven verschuldigt was te verder-
ben / en sogt alle middelen om dien het leven
te benemen / die hem het sijne behouden en be-
waard hadde.

Daar ontbrakender geene (gelijk het ge-
meenlijk gebeurt) die des Konings quade ge-
negentheyt in alles trachte boozt te setten / ook
geente die den Taffileta , uwt liefde tot sijn
dengt en dapperheyt / sogten boozt te staan / soo
dat daar dooz een scheuring onder des Ko-
nings dienaren ontstond / die ten laastten tot
een inlandschen oozlog uwt-bozst. Het eerste
dat de Koning dede / was den Taffler , met al-
derhande heymelijste lagen / te verbolgen :
maar dese / wel op sijn hoede zijnde / ont-
quam geduuriglijk de netten die booz hem ge-
spannen waren. De Koning , bemerkende
dat hy niet loosheyt niet konde te weege vzen-
gen / verklaart sig nu openlijk tegen sijn
Broeder / en komt met een oozlogs-magt te-
gen hem te velde ; om hem / daar hy sig uwt
het Hof / om sijn bepligheyt / heen begeben
hadde / met die van sijnen aanhang te ober-
vallen. Maar dese / niet magtig genoeg
zijnde om sijn Broeder het hooft te bieden /
ontweek sijn verbolginge soo veel als hy kon-
de. Maar hy konde hem soo wel niet ont-
vlukken / of hy wierd van de selve / op een
seer nadeelige plaats / agterhaalt en beset.
Taffileta , alhoewel hy uwt de geringe magt /
die hy by sig hadde / en de ongelegentheyt
van de plaats / daer hy in bedremt was / geen
voordeel te behalen sag / beslupt eventwel tot
het gebegt ; en na dat hy de sijne / die dooz
het selve gebaar wanhoopig waren / tot dap-
perheyt had aangemaant / valt met een woedende
moedigheid op sijn byanden aan / en
dzingt / gebolgt van de dapperste van de sij-
ne / soo wel in het digeste van sijn Broeders
troepen / dat hy sijn Broeder selfs aantrof / en
op het hebigste / wol woede en wraakgierigheyt /
aantaste / en met eenen slag dood ter aarden
sloeg.

Dit gaf hem de oberwinning / inboegen
hy / al wat hy van sijn volk by een konde krij-
gen / versamelt hebberende / daar mede soo dap-
perlijk op de byanden aansette / dat hy de sel-

ve / hoewel sy ongelijk meerder in het getal 1669.
waren / uwt het velt sloeg. Hy bond niet ge-
raden sijn byanden (breefende booz eenige la-
gen) verder te verbolgen / maar bergenoegde
sig met sijn bepligheyt / om een bepliger plaats /
booz hem en sijn volk te gaan soeken : te meer /
wanneer hy hoorde dat sijn Broeders Zoon /
in sijn Vaders plaats / op den Thron ge-
kemen zijnde / een vast beslupt hadde ge-
maakt / van hem / waar hy konde / te ver-
bolgen / en sijn Vaders dood op hem te wre-
ken ; wel wetende dat hy / met sijn een klep-
ne magt / op het blakke velt / sonder in eni-
ge steekste beschut / of dooz eenige onderstand
gestut te zijn / tegen het gantsche gewelt van
het geheele Rijk geenints konde bestaan /
het welke nu alreets van alle kanten / van
den nieuwen Koning by een-gebragt wierd.

Daar was / niet verre van de plaats van
desen strijd / een seer vrugtebaar en rijk Land-
schap / tusschen een by na ontoegankelijk ge-
bergte gelegen / van de welke d'ingang / als
seer nau en eng zijnde / ligtelijk met wepnig
volks kon werden bekwaart / al wilde men al
de selve met een groote magt oberwoeligen.
Dit gewest wierd dooz een Jode beheerscht /
op de welke het na verloop des tijds / van
hand tot hand / verballen was ; die / te vreden
met sijn best / niet anders sogt als sig bin-
nen de palen van sijn kleene heerschappie te
houden / sonder die verder te soeken uwt te
bepden / en ondertusschen sig vreedsamiglijk
te verrijken. Sijn Land wierd van de na-ge-
buuren met geen anderen naam / als van den
Joden-berg , genoemd / zijnde soo verre van
de afgunst van sijn na-gebuuren / dat sy daar
genoegzaam als een bergeeten volk leefden.

Tot desen Joodschen Vorst begaf sig Taf-
fileta , om daar een toeblugt te vinden / de-
wijl hy sijn Vaderland gedwongen was te
verlaten / beneffens al de Mooren van sijn ge-
bolg / die niet meer / als hun Oberste / eenige
berghiffenisse by den Koning verhoopten. Hy
bond by desen Vorst al wat hy konde wren-
schen / en goede versekeringe tegen al die hem
souden willen verbolgen / zijnde in dit gerin-
ge Hof met alle eerbiedigheid en vriendschap
ontfangen / zijnde daar toe bewoogen / ten
deelen dooz de waardigheid van sijn persoon /
ten deelen dooz sijn eppen Heeren / die meest
Mahometanen waren / en den Taffileta , ter
oorzaak van de naam / die van hem ging / seer
genegen

1669.

January.

genegen waren. Hy merkte hem ook aan / als een goede verseekering / tegen alle onhebbelij-
ke raadslagen van sijn byanden of onderdanen / die hem inder daat / ten aansien van sijn
Godsdienst niet veel genegentheyt toedroegen. Maar dese goedwilligheyt wierd slegtelijk
bergolden / en de ongetrouwen aard / van dese Africane in het gemeen / liet sig als nu
klaarlijk blijken. Hy / na sijn sin / veel te naau bepaalt / in dese enge landstreek / en
het geen sijn eerlugt alte onderzaggelijc viel / onder het gesag van een ander / sijn min-
der / en dat nog een Jode te staen / sogt niet als na gelegentheyt / om sig van dese vrien-
delijken Waart te ontslaan / en sig Meester van sijn heerschappij te maken / ont van die
eerste voedstap / en wpt sulken sekerer wijs / het werk aan te bangen / dat hem aan d'eene
syde sijn staersugt / en aan d'andere syde sijn
wraekgierigheyt aanciden.

Dit beslupt geeft hy die van sijn gebolg te kinnen / die als een wanhoopige menigte /
niet anders soekende / als op d'eene / of d'an-
dere wijze / wpt den noot te redderen / en in ee-
nige verseekertheyt te stellen / terstont sig het
selve ten hoogsten lieten welgeballeen. Dese /
dooz den Raat van Taffilecta, maakten som-
wijlen hume aanspraakt / tegen dese berglie-
den / onderdanen van den Jode. vertoonden
hen / hoe qualijk sy bedagt waren / zijnde
Mulemans, gelijcke waren / een Jode, een ber-
agt / en berfoept volk / onder hen / ten dienste
te staen. Het ware booz hen niet te berand-
woozden / by humen grooten Propheete Maho-
mer ; sy souden veel eerlijker / eer Doost / als
de hume was / van Koninklijk bloed gespro-
ten ; en onder wiens beleyt sy vrabe dingen
souden konnen wptregen / Landen en Steden
veroberen / en sig selven met wpt en roof / ber-
rijken / in de plaats van hier / op het gebergte /
als een deel hand-reekiels / hun leven te berlij-
ten / gehoozamen.

Dese berg-lieden / van geen beter temper
als de anderen / lieten sig ligt onne-praten /
en toonden dese boozslagen niet ongerijmt te
binden. Dit / Taffilecta aangezagt zijnde / ver-
sekerde hem genoegsaam in sijn beslupt / son-
der aan het goed gebolg te twijffelen ; hy loos
genoeg in sijn bedekken van sijn wpt beslupt /
toont den Jode meer pligten van dienstbaar-
heyt en genegentheyt als opt van te vooren /
waar dooz de selve sig t'eeneemaal van allen

agterdoegt ontsloeg. Het gebiel ondertusschen 1669.
dat dese Doost den Taffilecta by hem ter maal-
tijd nodigde / dese / de gelegentheyt waarne-
mende / begeeft sig / berfelt met eenige van
de stoutste wpt sijn volk / daar na toe. De
maaltijd ging aan in alle vriedelijckheyt en
gemeenssaamheyt / geduurende de welke een
van den hoop van Taffilets gebolg / den ar-
men Jode, die geen vermoeden ter werelt had-
de / van agteren batte / en met een dagge in den
wupt stat / en boozts den ellendigen Vorst jam-
merlijc om het leven hielp. Omstaanders
toonden in het begin eenige verbaastheyt / maar
in de plaats van hun Meesters dood te wre-
ken / omeingelden de Mahometanen Taffilecta,
niet om hem te dooden / inaar om hem booz ee-
nig oberbal / dat hen van de Gemeente mogt
overkomen / te beschermen. Ja sy selve de-
den den Raad / in het Hof / dat nog van het
bloed van desen ellendigen Vorst bloeyde / ver-
gaderen / en dwongen genoegsaam de onwil-
lige / zijnde de meeste al boozheen omgeset / Taf-
filecta booz humen Heer aant te nemen. Siet
daar een heerschappij booz desen trouwloosen
berkregen / en dat van die geene / die desen ad-
der opgenomen / en in sijn boesem gekoestert
hadde / op dat de selve hem daar na het hart
soude affteken.

Om sig selven by de naburige volkeren in
agtinge te maken / bond hy geen beter mid-
del / als te doen blijken / als of alleenig d'y-
ber van sijn Godsdienst hem dit stuk wercks
had doen bestaan / en dat hy alleenig had booz-
gehad dese lastering van onder hen weg te wee-
ren / dat een Joodschen hont ober Mufulman-
nen heerschen soude. En desen pber selve hy
in al sijn handel soo waarschijnelijc booz / dat
hy van een ieder / als de gerechtige en hepligste
Doost ter werelt / gehouden wierd. En in der
daat / hy toonde in alles dat hy de volmaakte
bestieringe / na de Mahometaanse wet / sogt
te betragen / sogt alle misbruppen te wee-
ren / alle ongereteltheden weg te nemen / regt en
gerechticheyt te betragen / strafte de obertee-
ders van de selve seer swaarijck / en toonde sig
als een groot boozganger tot alle zedigheyt /
regmatigheyt en billijkheyt. Alle het welke
sulc een agtinge by sijn onderdanen booz hem
maakte / dat sy hem de eer-naam van een van
het na-maagshap van humen Machomet ga-
ven / en daar booz eerden en ontsagen. Aldus
dan berkreeg hy / by dese nieuwe en godlooslijc
berkre-

1669.

January.

verkregene heerschappij; de heerlijke naam van een van de Godsaligste en Godsdienstigste Dozsten van geheel Africa. Alle het welke hem vrede van buyten / en liefde van binnen sijn heerschappij maakte / vallende het sijne wispelturige Moozsche ingesetenen / niet swaar of lastig / de heerschappij van een veragte Jode, vooz die van een half heyligen Muselman te verwisselen / en self de middel / en verwe van gerechtigheyt en Godsdienstigen pver te geven / en al het voozgaande / in het vper van een soo heylige liefde te verbranden. Maar het geen hem om sijn heerschijngtige begeerte voozt te setten / het alderbeste te pas quam / waren de groote schatten / die hy by den Jode vandt / die selve de verwagtinge van een vzekiker gemoed / als het sijne / te boben gingen.

In het Koninkrijk van Marocca, hadden sig naar het vermoorden van den laatsten Konink / verschepte Hoofden opgeworpen / zijnde alle mannen van de grootste en edelste stammen van het Rijk. Dese hebben sig meesters gemaakt van de Landen die een ieder bewoonde: maar daar mede niet te vreden / hadden al verder gefogt hunne palen uyt te vreyden / en iets op hunne nageburen te winnen / en sig alsoo soo groot te maken / als hen mooglijk was. Dese kleyne Koninkrijken en heerschappijen / hadden dese Vorken van handt tot handt / tot op hunne nakomelingen gebzaecht / die alle als kleyne Koningen leefden; maar niet sonder geduriglijk met malkanderen over hoop te leggen / en Oorzogen onderlinge te beslechten te hebben.

Onder dese waren / of zijn wel de aansienlijkste / en het alderbest aan ons bekenit Bembough, of Bambuca, en Gailan, d'eerste Sultan van Fez, en d'ander Dozst van die groote Landstreek Suz genoent. Dese beyde waren geduriglijk met hunne nageburen in oorlog; dooz welke twisten / vergeselschapt met de grootste wzeetheyt / die de bitterste vpyanden gewoon zijn tegen malkanderen te oeffenen / wasser sulck een onversoenlijken haat tusschen dese Volkeren / dat nog d'een nog d'ander van eenig verdrag van vrede wilde hooren spreken / maar niet soecht als sig op sijnen vpyand te wreeken. Taffletta, dese gelegentheyt soekende waar te nemen / vergaderde soo veel volks als hy konde by een krijgen / soo van sijn onderdanen / als van

andere nageburen / die hy niet goede betalinge / en andere middelen tot sig wist te lokken / wel tot het getal van een heyz van twintig duysent uytgelesen mannen / boben die geene die hy / onder vertrouwde Hoofden / tot besettinge in sijn Landt en Sterkten liet / en tast met de selve ten eersten de kleyne Princen aan / die rontsom den voet van sijn geberge hunne heerschappij hadden / en stelde die sonder veel moeyten onder contributie / of schattinge.

Daar na vangt hy een oorlog met Bouzeme aan. Dese Dozst voert den naam van sijn Hoofdstadt / die aan de mont van een kleyne Stroom / die sijn uytgang in de Middellandsche Zee heeft / gelegen is; zijnde daar over seer bequaam tot den koophandel. Dese Dozst had lang in rust en vrede geleest / en daar dooz seer groote schatten vergadert. Dese bewogen Taffletta desen Dozst te bekriegen / om sig meester van de selve te maken / beneffens sijn heerschappij / de welke hem vooz al dienstig was / om daar dooz een seer dienstige Haven in de Middellandsche Zee te winnen / waar dooz hy / dooz het handelen met de Christenen, sig selven niet alderhande geweer / en nootwendigheden van oorlog / soude konnen vooz sien. Hy dan trekt met sijn maecht na desen Dozst; maar Bouzeme, of om beter te seggen / de Dozst van Bouzeme, van sijn aankomst gevaarschout zijnde / sondt sijnen Soon met een deel Kuyterp hem tegen / om met de selve den vpyand / op de grensen te stutten / tot dat hy sig selven in staat sou hebben gebzagt / om hem met better macht het hoost te bieden. Onder diez sand hy aan alle kanten / om hulp en bystand tegen desen nieulwen dwingeland te vergaderen. Maar het ongeluk wilde dat sijn Soon / die nog onervaren / en dooz sijn jonkheyt eent weynig te onbedagt was / in eenige heymelijke lagen viel / soo dat hy niet de meeste van sijn volks gebangen wierd / sonder dat de Vader selfs daar kennisse van kreeg / als dooz den gesant van Taffletta selfs / die beneffens eenige gevangens aan hem gesonden wierdt. Dese had ook last Bouzeme aan te dienen / dat sijn Meester geensins vooz had hem uyt sijn staat te setten / maar wel een verwantschap met hem aan te gaan / versiekende tot dien eynde sijn eenige dogter tot sijn vrouw. Dese Princesse wierd onder de Mooren seer

1669.

January.

1669. January. schoon geagt / het welk Taffleeta, die selfs het gerugt daar van gehooft hadde / in der daad genegenheit om met haar te trouwen / had genaecht. De oude Doft / die wel fag dat fijn gebeden beveelen waren / ftond hem het Houwelijft toe / op voozwaarde dat hy fijn gebangen Soon in byfheyt fou fteflen / het welke Taffleeta aannam te doen / foo haaft als hem de Princeffe fou geleverd worden : ook dat hy na het overleveren van de felve / aanfontes met fijn oozlogs magt / weder te rugge trekken fou / en den Vork in het breedfame beft van fijn Staten en Landen laten.

Wanneer dit nu aldus toegestaan was / fchozte daar niet aan als d'uytvoeringe. De Dogter / hoewel niet fonder een groote tegenftribbeling / van een Vork te trouwen / die haar en haar Vader daar genoegzaam toe gedwongen had / wort in het Leger van den Taffleeta, met een feer pragtig en aansienlijk gebolg / gebragt / en wierd van Taffleeta met alle mooglyke minnelijkheyt / en teekenen van liefde / ontfangen : gelijk de felve haar ook den volgenden dag tot fijn Vrouw trouwde.

Tot hier toe hield Taffleeta fijn woord en trouwe ; maar niet in het afrekken met fijne troupen / dewijl hy in tegendeel met de felve naardereende / de Stadt Bouzeme vermeerfderde / plonderde / en al het geld en heftelikheden die daar gebonden wierden / in kofferen pakte / en met hem weg voerde / ftekende daar na fijn beroofde Schoon-vader wederom in befit van fijn gebied ; dog maakte hem ehijnsbaar / en dede hem den eed van getrouwicheyt vooz hem en vooz fijne nakomelingen doen. Dooz dit ongelukkig voozval / had Bouzeme geen andere bekommerniffe / als alleenig om fchatten te bergaderen / en den ftoophandel foo veel mooglyk was / voozt te fetten ; tot welken eynde hy alreets met de Eogelfchen in Tanger vriendfchap focht te maken / fendende fijn Gefant aan den Stadsvoozt van den Konink van Eogeland aldaar / den Heer van Bellafife, regtende met den felven een verdrag van onderhandeling en koopmanfchap op. Maar dese weder by fnumen Vork komende / vonden de faken daar fodanig gefteft / gelijk gefegt is / juyst foo als Taffleeta weder zegenpalende hem getoogen was : waar over d'Wfgesant van den Stadsvoozt van Tan-

1669. January. ger, die mede gekomen was / om hun onderhandelingen te laten bevestigen / fiende in fulk een verwarden ftaat niets uyt te rigten / weder onberrigter faken heenen trok.

De oozlogs magt ondertuffchen van defen Overwinnaar / was al tot een getal van dertig duysent mannen aangenomen / al te famen kloekte en dappere mannen : een Heyz foo wel van alle nootwendigheden en Oozlogs verpfechen voozfen / als men fou konnen bedenken ; en bequaam onder fulk een aanleeder groote dingen uyt te voeren.

Met dese Oozlogs magt / nam hy fijn tocht op Gailan en Bambuca aan / van de welke de laafte de Konink van Fez, en van d'aldergeftrengfte aanhang van de Mahometanen was. Dese bericht van het aannaarderen van defen gedugten vband gekregen hebbende / felve fig in een goeden ftaat van wederftand / hzengende binnen weynig dagen tijt een aansienlijk Heyzleger op de been ; maar Taffleeta defelbe aantafte / floeg dat Heyzten eerften in de blugt / foo dat Bambuca selfs moepte genoeg hadde / metter blugt fig binnen Fez te verfekeren.

Fez is een Stadt in het midden van dat Koninkrijk / dat defelbe naam draagt / gelygen ; een groote en fchoone plaats / met veel oude gedenaterkenen van een oude waardicheyt voozfen : vooz de ref wel gefterkt en bequaam een belegering uyt te ftaan / en vooz als doe vol magt en rijkdommen. Taffleeta den vluغتenden Bambuca op de hieien volgende / floeg voozts fijn Leger vooz de plaats / en epfchte defelbe aanfontes op / onder dzepegementen / indien men hem niet aanfontes de fleutelen toebragt / de Stadt / en alles datter in was / te vuer en te fwarde te fullen vernielen. De inwoonderen toonden fig in het begin / met alle moed en dapperheyt tot wederftand negenen : maar waimeer oproer onder hen ontftond / willende d'een fig verdedigen / en het fijne befchermen / en d'ander fig liever met fagtmoedicheyt overgeven / als alles wagen : en de Konink felve / onder het gewoel weg geraakte / most men een befluyt maken / om fig felven over te geven ; waar op voozts het geheele Koninkrijk volgde / gevende fig een ieder om het waerdigfte over / om de minfte ongenade van den Overwinnaar uyt te ftaan ; behalven eenige plaatsen in het gebergte / die foo ligtelijk niet te gena-

1669.

January.

genaken waren na de Zeekant / als mede de Stadt Salley, waar heen sig de Konink met de vlugt begeven had / houdende sig selven aldaar tot noch toe op.

Ondertusschen Gailan siende op dese wijze vast sijn nageburen vooz het gewelt van desen moedigen Overwinnaar blikken / begost mede een schrik vooz sijne wapenen te krijgen / versamelde een trouw van dertig duysent van de beste en welgeoeffenste Kuypters van geheel Africa by een / om sijn persoon te bewaren / en begaf sig daer mede in de grootte (maar dooz de doot van den Konink Sebastiaan van Portugal, met nog d'yn andere Moorsche Koningen,) ongelukkige vlakten van Alcazar, om deselve nog meerder dooz sijn eygen ongevallen beroent / en dooz de Lijken van sijn bzaave Mannen treurig te maken. Terwijl sig Gailan aldaar had gelegert / om ondertusschen de rest van sijn magt by een te trekken / quam Tassileta al vast na sijn Landen toe. De gelegentheit van dit gebied is soodanig / dat het by na sig als een Eplandt vertoent / zijnde met een engte aan het vaste Landt / en een deel Bergen / leggende langs de Zeekant / gehegt. Dooz desen weg komt men in het Landt van Soz, zijnde vooz de rest van naturen soo sterck / en soo wel niet weerbaar velck voorsien / dat het als vooz geen magt te vresen hadde. De bewaring had Gailan ook een Bewelheber van beproefde trouwe aanbevolen; maar soo wel op de proef niet / dat hy het gewelt van eenige saken gouds konde tegenstaan. En in der daat het was dooz het geweld van dit oorlogs geredschap / dat sig Tassileta den weg daar toe baande / vangende de wijze van oorlogen aan / die naderhand seer in het gebruik gekomen is. Hy dan komt daer in / sonder een eenig Man te verliezen / en word alsoo een besitter van de bequaamste gelegentheit / om sijn besluyt vooz te setten / van de geheele wereld dienende hem dit Land tot een sekerer wijk / indien hem het oorlogs geluk eeniger maeten mogt tegen sijn. Hy dan trekt aldaar sijn geheele oorlogs magt by malkander / en latende het Land wel beset / trekt selve met een tamelijken trouw volks / langs een weg / die tusschen twee bergen heen liep / na de vlakke / in de welke sig Gailan onthield.

Hier vand hy in der daat een heet pser om

aan te tasten / en een bestaan aan te vangen I 669. daar sijn gantsche agtinge / en de geheele voortgank van sijne wapenen aanhing: namelijk / dese Kuyptery van Gailand, die vooz de dapperste van Africa gehouden wierd / aan te tasten. Hy sag dat hy met een gelijk getal / niet veel eer op hen behalen sou / en besloot derhalven / vooz een wyl de Leenwen huylt af te leggen / en het Dossen vel weder aan te doen. Hy dan besloot sig aldaar / op sijn voordeel / nog stille te houden / en niet te laten blijken dat hy soo na by hem was / om hem te beter op sijn voordeel / en onbewaagt te overvallen / en op het lijf te komen. Onder die van sijn gevolg / was een Moor / die certijds een vertrouwt vriend van Gailand geweest was / en nu sig in sijn dienst begeven hadde.

Dese schein hem een bequaam man te zijn / om het vooznemen dat hy hadde / uyt te voeren. Hy dan leyde de geheele saak met hem over / en gaf hem al de noodige onderrichting: ge: beschikte hem ook Kameelen / die met alderhande uplandische Kroopmanschap geladen waren. Met dese toerustinge sand hy hem heenen / gevolgt van eenige bzaave mannen / tot desen aanslag uytgesogt: hy self volgde ook van verre; maar langs de bzaafste weegen die hy konde vinden / en hem van eenige wegwijzers van dat Landt / die hy tot sig genomen had / geweeffen konden worden. Alsoo trokken sy gesamentlijk na dese vlakten toe / en de Moor die de Kameelen by sig hadde / en den Kroopman speelde / maakte dat hy / van de huytste wachters van Gailand aangetast / en vooz den Vorst gebragt wierdt. Dese vooz Gailan komende / wierd wel ontfangen / als die aanstonds van hem gekent wierdt / en begeerig zijnde iets van den Tassilet te hooren / daar hy nu in lange niet van gehoozt had / bzaagde dese hem aanstonds wat hy goeds aanbragt / en wat hy van Tassileta gehoozt of vernomen had. De schelmse Moor, met een gelaat dat d'alderdoozsigtigste soude konnen bedriegen / gaf hem met veel omstandigheden / en waarschijnelijke blijken / soo veel te kennen / gelijk of deselve nog wel dertig mijlen / of meer van daar was / en tegen seker kleyne Vorst, die aan het Koninkrijk van Fez paalde / in aantogt was.

Gailan op dit berigt / als sig in volkomen

1669.

January.

versekering agtende / vond geraden sijn trouwen booz een wylt te laten gaan / om sig te verbarfchen / en op de eerste odyz weder gereed te houden. Hy selve / sig van alle sozge ontlastende / sogt dien avont sig alleen met sijn ouden vriend te vermaken / sonder sijn Leger meer te versekeren / als of sijnen byand nog wel dysfent mjlen van daar was geweest. Sijn Volk / het boozbeeld van hunnen Heer volgende / begaf sig ook tot alderhande vermakelijkheden / dzinkende en joelende onder malkanderen in de groente / sonder op eenigen byand te denken ; niet meer dan offe geen in de werelt hadden / terwyl hunne Paerden / alsoo sozgelooz als hunne Meesters / hier en ginder in de weyden gingen ; terwyl lag Tafleta verhozgen in een bosch / dat op het eynde van de blakte / op een hoogte gelegen was / wylt het welke hy al konde sien / watter in de Velden omging / niet weynig verblijd / dat het bedzog van sijnen Sinon soo wel gelukt was / en wagte nu alleenig / dat op het aankomen van de nacht / dese byzlijke gesellen / door den slaap overvallen / hem een gemakkelijke overwinninge soude geven. Wanneer nu de nacht aangekomen was / stelde hy sijn volk in stagozdyz / soo dicht by de blakte Alcazar als hem mooglijk was / sonder ontdekt te worden : en ontrent te middernacht / vast hy met sulc een snelligheyt onder desen weerloosen hoop / dat een goed deel daar van om den hals was / eer d'andere wisten watter gaande was / of hy hun byand of vrienden onderkennen konden. Enige evenwel / dooz het gerugt wakker geworden / kreegen de naaste Paerden / die sy konden / by der hand / vielen daar op / en sogten sig onder hun dappere Oberste Moncaden, tweede Zoon van den Schach van Algiers, by een te versamelen. Dese stelde sig booz aan een goeden trouw van dese dappere Wannen / taste daar mede Taflet soo moediglijk aan / dat hy hem de overwinninge nog lang bedisputeerde / tot datse niet meerder tegen sijn gantsche magt vermogende / of dooz een eerlijcke dood suetvelden / of met de vlugt het gebaar ontrenden.

Gailan selve / siende al dese onozden onder sijn volk / en dat hy soo schendig bedzogen was / en geen reddering aan het verbaal / en dat de weynige die nog overig waren / vast om een goed heenkomen sagen / ook hy selfs

twee wonden ontfangen / en een Paert onder sijn lijf verlooren had / sogt sig mede op een versch Paert / dat hem toegebragt wiert / in de Stadt Alcazar te bergen / daar hy maar soo lange tijd had / als hy van noden had / om sijn bywlyben te groeten / en sig terstond van daar naar Arzilla begaf / lagende meest al sijn brave Ruyterz / beneffens haren dapperen Obersten Moncaden, op het velt van den strijt verslagen / na dat dese brave Moor, dzy Paerden onder sig verlooren / en tot het uytterste van sijn leven / sig met d'uytterste dapperheyt geweevt / en sijn dood op sijn byanden wel verhaalt had.

Enigen tijd booz dit ongebaal / had Gailan, om sig tegen d'aangroepende magt van den Taflet te versekeren / daar al de naburige Vorsten nu jalours van begosten te worden / met d'Engelschen van Tanger een verbond aangegaan / van het welke men segt dat onder de boozwaerden ook dese waren / dat de Vorst Gailan den Konink van Groot Brittanien, tegen alle sijn Christenen byanden / hulp sou hebben te bewijzen / end dat in tegendeel de besettinge van Tanger, den Vorst Gailand wederom tegen sijn Mahometzaansche, hulp bewijzen soude. Dese handeling wierd geflooten / wanneer den Heer Bellafise van Tanger naar Engeland stond te vertrekken ; maar d'Engelschen bonden het boozdeel niet / datse daar wylt verwagt hadden / om dat Taflet het geheele Land daar rontsomme tot den grond toe verdurf / en de besettinge van Tanger wederhield / van soo veel als het hooft byten de plaats te steeken. De Colonel Norwood eventwel / die met het vertrek van Bellafise, het bevel over dese Plaatz hadde / de tijding van het verwoesten van Gailands Landen gehoozt hebbende / sand een afgesondene naar Arzilla, daar hy verstaan had Gailan heen geblugt te zijn / dooz de welke hy hem / volgens het verdrag / de bystand van de besettinge van Tanger, dede aanbieden. D'afgesonden Geelman quam daar op die tijd / wanneer de Gesanten het doode lichaam van den byanden Moncaden, hem quam aanbieden / beneffens de herstelling in sijn staat / behoudens dat hem dese den eed van getrouwigheyt soude doen. Het lichaam wierd aangenomen / en met alle mooglijke eere / na des tijds gelegentheyt / ter aerden bestelt ; maar d'andere boozstelling van den

1669.

January.

Tabletta, nog die van Tanger, wierden aangenomen; evenwel wierden de Gesanten beleefteljk ontfangen / hoewel een van de selve Cadir, soo veel als Amptinan / van Algier, gelveest was / en beneffens andere / van sijn Prins afgeballen / zijnde hem nog vergunt sijne wijben en goederen / die hy in het Slot / dat het nog vooz Gaylan hield / hadde / daer van daan te voeren. Dooz de reste vooz geslagene vrede belangende / was vooz hen niet te doen / soo datse onverregter saken / byna sonder eens ter degen gehoozt te zyn / moesten wederkeren.

Tabletta ondertusschen vand hy na niemand meer daar hy vooz te vresen hadde / als een ouden Schach van Algier, een oud afgeslooft Man / beneffens de Stadt Teruan, d'eene sig soekende te wreken over de dood van sijn verslagen Soon / en d'andere over de verwoesting van hare Landen; maar kommende humme magt beyde met humme wille niet over een / vonden geen beter middel / als sig selven in een staat van vernedering te stellen.

Nu wasser niet gereder vooz desen Overwinnaar / als te sien op wat wijze hy sig in sijne besittingen sou konnen vast stellen / stelde derhalven ober al Stedehouderz / met behoorzijke besettinge / om daar dooz alle onorzde en muysterpe / van dese gedwongene Volkeren / te verhsinderen. Hy sogt ook d'Engelschen van Tanger, dooz groote aanbiedingen / van de zijde van Gailan, op de sijne te trekken / maar dese bleven vast by het gemaakte verdzag / en hebben ook het selve met dadeljkheyt getoont; want als Tabletta een hevigen aanval op Arzilla dede / is hy alleen dooz de bystand / en het geschut der Engelschen, bestiert dooz humme schutmeesters / diese vooz den aanvang van den oorlog / derwaarts hadden gesonden / ten minsten soo de Engelschen vooz gaven / afgewesen gewoorden / hoewel Gailan sig selven dese getrouwigheyt / gehoogzaam schijnt onwaerdig te hebben gemaakt / dooz d'overlast die de Christenen vooz heen van hem hadden ontfangen.

Gailan had nog ontrent twee duysent Mannen binnen Arzilla, met de welke hy gedurighlyk uytballen op hem dede / die menigmaal met goeden byt weder te rugge quammen / maar diese meest op sijn eygen onderdanen maakten; maar dooz desen handel / verloor hy in tegendeel de harten en gene-

gentheden van sijne eygene Onderdanen / sonder hoop te hebben deselve opt weder te winnen. Maar gelijk de wanhoop de kloekste Mannen maakt: dese lieden aldus geparst en geplondert / wierden soo wel op humme hoede / datse selfs / wanneer Tabletta sig alreeds daar van daan begeben had / dese loopers soo wel wisten te ontfalen / datter eens op een tijd vier hondert van op de plaats dood bleven / onder de welke selfs een vzoeder van den Doozt Gailan was / het welke hem in der daat den moed dede verliezen / en d'uyterste middel van sijn herstelling / deed besluypen ter hand te slaan; namentlijk Gesanten na de Doozt / en den Grooten Heer te senden / en hem sijn Land van Suz over te dzagen / om daar dooz onderstand van daar te krijgen / en hulp om het geene hy verloorren hadde / weder te veroveren / of ten minsten Arzilla te bewaren: zijnde verseekert / dat Tabletta, vernemende datter met de Doozt gehandelt wierd / of wat gestuyt sou worden in sijn vooznemen / of naar een goed verdzag van vrede lusteren. Hy verwagte ook eerige bystand van Algiers, maar vand sig daar inne bedzogen / en vergramde in tegendeel dooz sijnen handel / de Doooren die het nog met hem stonden soodanig / dat selfs die geene / die hem gaerne herstelt sagen / hert en hand van hem afstrooken / vooznamentlijk / delwijlse een afkeer van de Turksche heerschappij hebben: ja het quam soo verre / dat hy het begosten met Tabletta te houden / en om den selven te aangenaamer te zyn / Gailan selve in sijn handen tragten over te leveren: maar hy de luyt daar van gekreegen hebbeude / vlygte uyt Arzilla, en begaf sig naar Algiers, daar hy sig als een gering persoon ophoud / hebbeude tijd om op sijn saken te denken. De Tabletta, na dat hy ook desen Vork gedevypt hadde / heeft de loop van sijn overwinningen nog verder uytgebreyd / en behalven het Rijk van Marocco, nog eenige andere onder sijn geweld gebragt. Hy heeft ook een merkeljkhe Zee-magt by een / waar onder men segt eenige Christenen te zyn / die hem ook Geschut leeren gieten / om daar dooz alles dat hem ongehoorzaam is / te dwingen.

De bitterheyt der Turksche, of Barbarische Kavars / beyde sig nu uyt in een seer groote magt ter Zee. Die van Algiers

Schade-
van de
Turksche
Rovers.

1669.

January.

alleenig / waren met agt-en-twintig Schepen in het Daar-water. d'Engelsche Schepen werden mede onderzocht. Die van Tunis namen twee Schepen met Sour, Vis, Wijn en Hardijn, als mede een Fransche Smyrnaas-Vaarder, op drie hondert vijftig duysent guldens gewaerdeert / dat sy aansloegen / en voozt buyt verklaarden / om dat de Schipper daar van tot Messina getrouwt was. Sy schooten het Schip de Suster, van den Schipper Cornelis Janz. Moylieven in den byzandt / komende met Sour van Venetien; vijf-en-dertig man wierden van de Turken gewischt / en tot Tunis verhozt. Sy greepen ook den Franschen Resident, den Heer Georgie Durant, sonder sijn Charaeter aan te sien / by het hoofd / en slepften hem / tusschen dood en leven / voozt de dent van den Engelschen Consul, daarse hem armen en beenen in stukken sloegen / en soo verbzanden; alleen om dat deselve Durant, met de Mooien landtwaart in / met de welke sy in oorlog waren / onderhandeling son hebben gehouden.

Mishandeling van den Franschen Resident.

Grouwelijke moort.

Tot Hamburg is ontreut dees tijd een afgrijpslike moort aangevangen: twee Vrouwen hebben haar Slaap-vrouw / by de welke sy te huys lagen (een slagte geringe Vrouw anderszins / om datse wisten datse eenig geld by haar hadde / om het selve voozt haar kinderen te beleggen.) met een hand verwurgt / voozts dooz het hoofd gestookken / en soo ellendiglijk omgebracht. Hier op hebbense kassen en kisten geopent / het geld weg genomen / met alles datse dzagen konden. Daar op hebbense het stroo / waar op het vermoozde lichaam lag / in de byzandt gestookken / en soo de vliecht genomen. Dit geschiede alles des avonds ontreut ten seven uren / sonder dat men weet dat dese gedzagten tot nog toe gekregen zijn. De bueren wierden aansonds het byzanden van het stroo gewaar / en waren by tijds voozt een grooter ongeval / soude anders het selve nog meerder schade hebben veroorzaakt. De vermoozde Vrouw was aan de eene zijde al geheel verbzandt / en het lichaam seer geswollen / waar dooz men oordeelde dat sy haar eers hebben gemeent te vergewen / maar dat sulks te laukzaam werkende na hunnen sin / sy de hand aan dese ellendige hebben gezlagen. Op dien selven aanvolgende nacht / byzakt aldaar ook iyt sijn gevangenis / een

booswigt / die sijn eppen kinderen had vergewen / die mede / hoewel hy sijn boepens nog aan hadde / niet gebonden is.

1669

February.

De Bisschop van Munster, van het Munster dat hy daar na gebaart heeft / swanger zijnde / sogt aan alle kanten soo veel gelds te vergaderen als hem mooglijk was: hy dee de Stenden op een Landtdag versoeken / daar hy een aanmerkelijke somme gelds van hen geeycht heeft; waar op sy hem / met tegenstaande de Landen dooz den voozgaanden Vozogt seer uytgeput waren / nog hondert vyf-en-tseventig duysent Rijksdaalder hebben toegestaan. Hy deed sok eenige plaats boonde Schepen maken; en hoewel hy openlijk sijn Bevelhebben afdaukte / soo nam hy deselve op een andere plaats bedektelyk weder aan. Hy had ook eenige onderhandeling tot Parijs: en kortz daar aan sag men veel Frans geld dooz het Land wandelen: al het welke groot agtedenken by sijn Rageburen veroorzaakte: hy maakte den Ozersten Daurer, die voozheen in dienst van den Konink van Hispanien, in Brabant was geweest / Gouverneur van Meppen; gelijk men ook wilde seggen / dat hy een Lyswagt van hondert veertig Mannen / met menwe Libzen liet toestellen / en een seer groote menigte van Pistolen / en andere wapenen opkooopen: al voozbereydselen tot sijn besluyt / gelijk het daar naar uytgebozsten is.

Toebereydsei van den Bisschop van Munster.

De Gravinne van Benthem, gelijk hier voozt verhaalt is / ter oorzak van hun vershil in den Gedsdienst / van haren Man / de Graaf, afgesondert zijnde / verkreeg als in op haar aanhouden / van de Heeren Staten van Holland, een jaerlyks onderhoud van vier duysent guldens / tot dat sy sig met den Grave, haren Man / verdzagen soude hebben. Dese Graaf van Benthem, ondertusschen opgemaakt dooz die van sijn gesinthept / gaf aan de kerkelijke vergaderingen van het Land van Groeningen en Over-Yssel, eenige voozstellingen in / die alle ontreut heymelyke Houwelijken / en bedrieglyke verslatingen / besig en bepaalt waren; maar dese weggerden daar op iets te besluyten / voozt dat het voozgestelde geval wat naerder toeyngening was gegeven / en wat bysonderlyker gemaakt. Onder andere onlusten en pzetensien / soo van de Lunenburgers, van wegen hun agterstel / als van de Deensche

De Gravinne van Benthem krijgt onderhoud.

Afri-

1669. Africaansche Maatschappij / en de Keurvorst van Brandenburg, van wegen sijne Grens-plaatsen in het Landt van Kleef, viel nog dese in Zeelandt dooz / terwijl op den 4. February, een Maandag / de afgesondene van de Stadt Zierik-zee, welke plaats in onlust niet de andere Steden was / sig na de vergaderinge der Generale Staten tot Middelburg in hun Jagt begaven / soo heeft nog dien selven avond / de Colonel Theodorus van Vrybergen, met ses Daanen Soldaten / soo uyt Vlislingen als ter Veer geligt / en met alle Oozlogs behoeften / vier metale en twee yserre Stukken voorszien / sig na Brouwershaven begeven / daar hy sig seftelyk meester van de sleutels en het woort gemaakt heeft. Die van Zierik-zee dat vernemende / en seer hoog nemende / dat Vrybergen sulck een aansienlyke Frontuer-plaats / als Sluys in Vlaanderen is / buyten kennis en ordze van de Generaliteyt, verlaten hadde / om dat stuk werks op Brouwershaven was / en gelovende dat de Staten van Zeelandt in desen handel geensins medegekent hadden / doen aanstonds de Trommel roeren / nemen Waardgelderz aan / stellen hunne Burgerz / elf hondert Mannen sterk / aanstonds in het geweer / en besetten hunne Wallen met Geschut / terwijl sy de gesepde Vrybergen deden aanseggen / dat sy geensins gesint waren / in het Landt van Schouwen, veel minder in hare Stadt / eenige inlegering van Krijgsvolk te dulden ; maar in tegendeel gereed waren / deselve met geweld van wapenen / en alle andere dienstige middelen / daar uyt te keeren. Twee oozlogs Scheypens setten sig ook vooz Zierik-zee ; maar alsoo dit werk by verre begoft te sien / is dooz Gemeentkeerden en Gemagtigden het werk voom eerst tot een stilstand gebragt / soo verre / dat Vrybergen met sijn volk gelast wierd te vertrekken. Die van Zierik-zee hebben ter naaster vergadering tot Middelburg, dooz hun Gemagtigden / de saak doen op het Capijt brengen / alwaar de geheele sake afgedaan is geworden / soude anders een slegt gevolg / ten minsten een verbittering en verwyderinge der gemeederen / onderlinge hebben komen veroorzaken.

Fransche verseeke-ingen.

Den Franschen Afgesant Pompone, sig mede omtrent dees tijd in den Hage onbekents-gewijze ophouderde / hadde sig niet

ontsien by sekerre gelegentheyt / tegen eenige leden van de Staat / by wijse van verklaringe te seggen : dat sijn Meester gesint was, op her naukeurigste, en punctueelick de verbandelinge van her Jaar 1662, en watter nog verder mogt beslooten zijn, te doen onderhouden ; maar dar sijne Majesteyt mer groore verwondering voorquam, dat men hier te Lande, soo veel van sijn oorlogs bereydselen, soo te Water als te Lande, wist te seggen, en dar niet sonder blijkelykheyt van vooringang, en andere gevolgen, daar de goeheel Equipagie en toefstet ter Zee, alleenig in rwaalf Scheepen bestondt. Soodanig waren als doe de verseekeeringen.

Terwijl de Prins van Toscanen, Cosmus de Medicis, de voornaamste Landen van Europa besogt / en al de wereldt aan sijn bezestheden verband / was'er by een deel Kroon-gierige Vorsten, seer veel om de Poolische Kroon te doen. Sommige van dese maakten sig genoegsaam bespottelyk : andere deden sig beklagen / om dat sy met het verpanden en belasten van hunne Landen en goederen / niet als een Pied de Nez, gelijck de Francen seggen / krijgen konden. De verkiezing was tegen de Maant van Mey vastgesteld / terwijl tusshen de schepselen en zijdezaggers van den Harog van Lorraken, en den Vorst van Nieuburg, groote hebigheden / en verkeerde menees, aangeregt wierden. Van wegen d'eerste / wilde men de Raden van Polen als smakelijck voozstellen / dat sy van de stam der Jagellonen was / welke naam der oude Koningen, als nog in der daad seer lieflijck in den mond van de Polen is. En van d'andere zijde hadde'er dese dzepegementen by ; indien sy quamen tot het verkiezen van den Harog van Lotharingen, dat de Turken aanstonds de Polen weder den oozlag sonden komen aandoen / om dat sijn Oom de Stadt Candia, met hulp van volk / had helpen bystaan. Ondertusshen wierd evenwel het belang van den Nieuburger, dooz de Cracausche en Sandomyrsche Waywoden, hard vooztgeset. Maar de Ridderscheyt / en menigte van Landsboden / voogden sig by een / om alle omkoopingen dooz geld vooz te komen / daar die van den Franschen aanhang / dapper in Polen mede te werk gingen ; waar ober vast gestelt wierd / dat wie bevouden wierd ingekogt te zijn /

Woe'en om de Poolische Kroon.

hij

1669. February.

1669.

February.

zijn Edeldom verliezen / en vooz een Boer ge-
houden worden sou. Men vertoonde ook
een geschrift of deductie tegens Nieuburgh,
behesende onder andere datter geen hoop
vooz hem tot de Poolische Kroon was / als
in de welke de vastgestelde vereyschen niet ge-
vonden wierden / zijnde alreede met negen
Sonen en dyp Dogteren belast / en met Swe-
den, Brandenburg, en andere ingewikkelt ;
zijnde ook van geen vermogen / om de ver-
vallen saken van Polen, na hun behoorlyk
vereyfch te herstellen.

De begunstigers van den Czaar, vooz des
selfs soon / dienden de Kaden van een ge-
schrift van wegen den Prins, waar in de self-
de beloofde de Roomsche Godsdienst te aan-
vaerden / beneffens andere beloften meer / tot
voorzdeel van de Kroon van Poolen. Maar
die geene die den Prins van Toscanen dze-
ven / wederkonden dese seer hevighlyk / en
dzoegen met deselve dzyft dien Vorst vooz, als
zijnde een edelmoedig / bzaef / en jong Prins, en
Rijk van staet / het geene hen voornamentlyk
in den tegenwoordigen staat van het Pool-
sche wesen / seer dienstig was. Maar de
Hartog van Nieuburg, die seer in agtinge
quam / hebbende ook de voozsprak van den
Konink van Engeland versogt / vertrrok den
twaalfden February van Oeringen naar
Landschurz, daar hy sijn dienst aan het beeld
vande Maget Maria, dat tot Oeringen in hoo-
ger waerde gehouden wierd / sou gepleegt
hebben / om ook de hulpe van desen Midde-
laarster / tot sijn voornemen te verkrijgen.

Onder dies een Edelman in Moscovien,
van wegen de Polen gesonden zijnde / om die
Majesteit / den afstand van den Konink Jo-
han Casimir, bekennt te maken / dzagt berigt/
dat hy seer beleefdelijk aldaar was ontfangen
geweest / hebbende de Czaar de bzieven (te-
gen gelwoonte) wyt sijn eygen handen ont-
fangen : dat de selve Czaar sig beklaagde /
dat de Polen huuwe onderlinge voozwaerden
niet hadden onderhouden / met sijn Hery by
de Muscoviten, tot wederstand der Cosac-
ken, te verwoegen : dat ook sijn eerste bedie-
naar / de Heer Naciokin, in Courlandt soo
veel maanden was opgehouden geweest / sou-
der de beloofde vergaderinge te hebben kon-
nen verkrijgen / om over de versterking van
de Sweedsche Commercie en Hoophandel te
arbeyden : dat ook het gemeene gevoelen /

1669.

February.

daar in het Land was / dat de Soon van den
Czaar, noyt verlos van sijn Vader sou ver-
krygen / om / ter oorzak van de Poolische
Kroon / van Godsdienst te veranderen / en
dat men meende / dat hy om die oorzak daar
gekomen was : datter in de Hoofstadt Mos-
cou, weder eenige dyspanden van huyfen
verbzand waren / het welke de Moscoviters
als een straf hadden genomen / om dat de
Czaar den Patriarch van Moscovien, had
afgeset en gebannen / als gevolg van een
bloek / die de gefeyde Patriarch hen al ge-
dreygt hadde / waar dooz het gemeene volk
seer tegen den Czaar had getiert en geroepen /
die vooz beroerte vzesende / den selven Pa-
triarch weer hadde doen te rugge roepen / die
evenwel het selve geweygert hadde ; maar de
Czaar hadde hem met geweld / en enige Rus-
sche wagens wederomme doen halen : dat
sekerer Afgesanten upt Litrauw, met bzieven
aan den Czaar komende / in de welke alle de
tpulen van den Czaar niet na behooren wa-
ren wytgedrukt / de selve sig daar soo over
hadde vergramt / dat hy den geenen wiens
bzief het meeste mangel hadde / tot voorzbeeld
van anderen / dze hondert stokslagen hadde
doen geven : dat aldaar mede tijding was
van een sware nederlaag die de Moscoviters
van de Tartaren geleden hadden / die wel
vyftien dyspand souden hebben laten
sitten / behalven soo veel gebangenen / onder
de welke wel dze hondert van de beste Be-
velhebberen souden zyn / en dat men daar
over in de Hoofstadt / openbare rouwklag-
gen / en teekenen van dzoefheyt / dze dagen
na malkanderen / volgens sijn gewoonten /
hadden aangeregert : dat de grooten Hartog
selve daar wel acht dagen seer over ontstelt
was geweest : dat dertig dyspand Moscovi-
ters, tusschen Polen en Moscovie gelegert /
over dese dzoevige tijdinge / aansonds dzye
van op te bzieken / hadden gekregen / om sig
tegens het vorder inbzieken der Tartaren te
stellen.

Wat het affetten / en d'ongenade van den
Patriarch belangt / daar van sijn de gewig-
tigste oorzaken niet wel bekennt / maar die
men weet / zyn dese / ons dooz bysondere lie-
den / en oog-getuygen berigt / dat hy hebben-
de op een tyd / in een openbare onttydinge /
na de gewoonte / het volk zynen zegen gege-
ven / die ook gedaan hadde over een trouw
van

Berigt
uyt der
Moscouw.

1669. van vreemde / meest Hollandſche Kooplie-
den / die naar hun gewoonte op de Moscovi-
ſche wiſje gekleed gingen / en geen van de
geringſte ſeheenen te zyn / waar ober hy had
gebragt wat dat vooz lieden waren / en ver-
ſtaande dat het Nederlanderſ / en andere
bupten Volkereu waren / ſig daar ober / als
hebbende ſynen zeegen vzugteloos verwozen /
ſeer vergramt hadde / en te weege gebragt / dat
vooztaan geen vzeemdelingen op de Mosco-
viſche wiſje mogten gekleed gaan / waar dooz
de ſelue genootſaakt waren hun vragt te ver-
anderen. Dat hy de wiſje van het luyden der
Klokken / die daar alleen / met het beweegen
van den kleepel tegen de klokh geſchiet / na de
wiſje van andere geweſten / ober raders /
met bewegen van de klokken liet gaan / het
geen by het overplegtig volk / vooz een nieu-
wigheyt wierd opgenomen : maar gelijk
wel te oozdeelen is / dat deſe redenen geensins
magtig genoeg zyn geweeſt / ſoo moeten daar
andere by gekomen zyn / die van meerder ge-
wigt waren / om den Czaar ſulck een ſwaar
werk te doen aanvangen / en een Patriarch
te doen aſzetten / gelijk hy het ſelfde niet be-
gonnen heeft / ſonder de Patriarchen van
Konſtantinopolen , Alexandryen , en andere
daar toe by ſig met uytſteekende onkoſten te
ontbieden / gelijk ook deſelue ober die ſaak
in Moscouw verſeheenen zyn.

De Konink van Engeland , in aanmerkin-
ge van den grooten aanwas van den Tafiletta,
vooz Tanger ten hoogſten bedugt / ſogt
deſe ſelſe vziendſchap op alderhande manie-
ren te winnen / tot welck epnde hy den Heer
Howard na Barbaryen ſandt / met een ſeer
hoſtelijk geſchenk aan den ſelven Tafiletta,
verſoekende met eenen niet alleen vrede met
den ſelven te hebben / maar ook de verloſſin-
ge van alle Engeliſche en Chriſten ſlaven ,
waar toe de loſpenningen dooz de Biſchop-
pen en de Geſtelijkheyt ſouden opgeſchooten
worden.

Hoewel onſe beknoptheyt niet toelaat veel
byſonderheden van gemiene lieden ober hoop
te halen / kommen top evenwel deſe niet vooz
by gaan. Tot Bruſſel had een Schoolmee-
ſter twaalf jaren lang om ſchuld gebangen
geſeten / daar hy ſoo ellendiglijk gehouden
was / dat hem de Kotten en Wuyſen de oor-
ren van het hoofd / en gaten in het lichaam
gebeeten hadden : in het midden van al deſe

ellende / kreeg hy tjdinge / dat hy ſijn regt /
dat ſoo lange gehangen had / tegen ſijn partye
hadde gewonnen ; het welck dien goeden man
ſoo verblijde / dat hy van ontſteleniſſe dood
ter aarden nedervalt. Een ander bekent
Boekhandelaar in de ſelue Stadt / Jan Mom-
maart genoemt / had een ander om eenige
uytſtaande ſchuld op het Stadthuys ontbo-
den / maar eer de gedaagde boven quam / is
deſe Mommaart in de kammer / by de Regterſ /
dood daar heenen gevallen.

De Triple Alliantie , op den vijſden van
deſe tegenwoordige Maant / in den Haag ,
tuſſchen Engeland , Sweden , en de Neder-
landen , tot het guaranderen van de Spaan-
ſche Nederlanden , geteekent / maakte in
Frankrijk geen klepne verſlagentheyt / die
hen dooz dit verdrag den voet niet wepnig
dwaars ſag geſet ; ondertuſſeſchen laat deſe
de Kroon niet na / op het wapenen van den
Hartog van Lotharingen , tegen Ceur Palts ,
ombzagie en nadenken te nemen / willende
met geweld dat ſig den Hartog ſal hebben
te ontwapenen / waar toe hy ook Crequi
met eenige troupen daar heen geſonden heeft /
gebende ondertuſſeſchen Ceur Palts ſijn ver-
ſekeringe vooz Lotharingen , en Lotharingen
vooz den Palts , ſoo dat eyndelijk d'Hartog
van Lotharingen gedwongen is geworden
ſijn troupen aſ te danken / na het voozſchrijft
van den Konink : die evenwel met naliet /
hoewel dit voozgeven van Lotharingen , dooz
de wapenen te dwingen / hier mede weg
genomen is / ſijn oozlogs magt dagelijks te
vermeerderen / het geen de naburige geen
klepne appzehenſie en dugten veroozſaakte / en
behalven dat de onderhandelingen van deſe
Kroon met Spangien tot Madrid , eer ſchijn-
nen te rugge als voozwaart te gaan / tot het
voozſtellen van de Triple Alliantie , niet wep-
nig geholpen heeft. Maar om dit gelwigtig
werk / daar in Europa ſoo veel roeps van
geweeſt / en dat / als de eenige hinderpalen
van de Franſche voozgangen geagt is / bin-
den wy wel dienſtig daar wat vzeder van te
handelen. Maar dewyl al de belveegrede-
nen van deſe dry Staten , en de advanemen-
ten en vorderingen die daar toe ſtrekken / al
derepds van Aitzema verſpreydelijk / en van
andere verſamentlijk verhandelt en beſchre-
ven zyn / ſullen wy ons vernoegeu niet de
Verdrags punten en Voorwaerden hier in te
voez

1669.

February.

Voorwaar-
den van
de Triple
Alliantie.

voegen / om tot een gront van het volgende te dienen.

De wijl door Gods genade / de Doozlugtigste en Grootmagtigste Doyst en Heer / Heer Karel de tweede, Konink van Groot-Brittaaniën, Vrankrijk en Yerland, Beschermer des Geloofs, &c. van d'een / en de Hoog Mogende Heeren Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden van d'andere zijde / met Godtvugtige en vyerigen vber / en met onvermoepden arbejd / dus verre besig zijn geweest / op dat d'oneenigheden en vpanbschappen / tusschen de Doozlugtigste Koningen van Vrankrijk en Spangien geseen / en die nu tot een d'oevige en seer heftigen Oozlog uitgebozsten zijn / mogten nedergelegd / en het zaet / de woztel van het voozkruppand quaat / van 't begin af verstikt / en afgesneden worden ; op dat niet mischien de geheele Chyristelyke wereldd sou gesehepden en geseheurt worden / en dese vbandt sig wyjdt en bzeed deur geheel Europa upthreypden. En dewijl om dese oorzsaak / de voozgedagte Heer Koninck, en de Heeren Staten, door hun Gezedeputeerden en Gemagtigden / in den Haag, op den dertienden van Januarius onde / en den drie-en-twintigste nieuwe-stijl / lesleden / in een onderling verdrag hebben bewilligt / (en dit op voozgaande voozwaerden / die sonder twijfel in dese staat van saken / aan geheel Europa aangenaam sullen zijn / 't welk sy daar na ook door plegtelyke Ratificatie hebben bekragtigt) daar in sy de redenen en middelen hebben begrepen / door de welke de vrujgtbare vrede / tusschen de vershillende Koningen, haastiglijk en veplyglijk gebozderd / en vernieuwt sou konnen worden : en dewijl daer-en-boven / de voozgedagte partien / op een seer vziendelyke wyse / de Deurlugtigste en Grootmagtigste Doyst en Heer / Heer Karel, door Gods genade / Konink en Erf-Vorst van Sweden, Gothen en Wenden, Groot-Vorst van Finlandt, Hartog van Skania, Esthonia, Lijflande, Karlelia, Bremen, Verde-Stettijn, Pomeran, Kassaibia en Wandallua; Vorst van Rugia; Heer van Ingria en Wismar, Paltsgraaf aan den Rijn, Hartog van Bayery, Gulik, Kleef en Bergen: versogt en genodigt hebben / dat het hem believen sou / als een vooznaam Lidt / sijn vlijt en arbejd tot het selfde eynde te besteden / en de voozgedagte handeling en verdrag / selfs

ook te onderteekenen : en dewijl egter in die tijd / de Deurlugtigste en upsteeckenste Heer / Christophorus Delficus, Burggraaf en Graaf van Dhona, Erf-Heer in Karwinden, Schlobitten, Borkersdorf, Stokkenfeldt en Fisbag, Veld-Marschalk, Krijgsraad, en Extraordinaris Ambassadeur van sijn Deurlugtigste Koninklijke Majesteit van Sweden, gelijck ook de Heer Geraldus Appelboom, Erf-Heer van Suderby, Hofraat, en Extraordinaris Afgesand, van de selve Koninklijke Majesteit van Sweden, de voozgedagte handeling nauwelijck plegtelyk in 's Gravenhage, hebben konnen onderteekenen / eer de voozgedagte Heer Extraordinaris Ambassadeur van Sweden in Engeland, derwaarts sy sijn reyse schijkte / met de hoogstgedagte Konink van Groot-Brittaaniën, van eenige wepnige saken / tot de voozgedagten handel behoorende / gesprooken had : soo hebben nogtans de Heeren Ministers van Sweden, op dat de seer goede en oprechte meeninge / en insigt van de Deurlugtigste Konink van Sweden soude bliken / niet willen nalaten / om het Instrument / van die saak gemaakt / in de selve dag en tijd te onderteekenen : en gaerne toegestaan / datter een ledige plaats / in het voornaamste Tractaat / door hun goeder tierenste Konink en Heer / gelaten sou worden.

En dewijl de gesejde Konink van Sweden, hoewel sy dit Tractaat nog niet had doen onderteekenen / ondertusschen egter niet naargelaten heeft / sijn vlijt en pligten over al / daar men geloofde dat sulck tot gemeen nut sou strekken / met de gesejde Konink van Groot-Brittaaniën, en de gesejde Heeren Staten, naar sijn vermogen aan te wenden / om het meer gedagte eynde en oogmerk te verkrijgen / en daar door niet wepnig heeft geholpen / om de vrede / daar toe alreede upt het geene dat gebeurt is / meer hoop dan te voren schijnt / te bevozderen ; soo heeft men eyndelijck diensig geoozdeelt / de leste handt aan dit werk te setten. Diesshalven de Gedeputeerden en Commissarisen / van de gesejde Deurlugtigste Doyst / Heer Robert, door Gods genade / Paltsgraaf aan den Rijn, Hertog van Beyeran, Kumbrian, &c. Medegenoot en Ridder van de vermaarde ordeuinge van den Konnsband : gelijck ook de Deurlugtige en hoog-geboore Heeren Orlandus Bridgeman, Ridder van 't Gulde Vlies /

1669.

February.

1669.

February.

en Baron/ Bewaarder van 't groote Zegel van Engeland. Joannes Roberts Baro de Truro, Bewaarder van het bysondere Zegel des voorgebagten Koninks van Groot Britannien. Georgius Hartog van Bukkingam. Georgius Hartog van Albemarle, en Capitain Generaal van de Heeren des voorgezmelde Veurlugtigste Koninks van Groot-Britannien, en ook Overste der Kuytery / beyde ook Ridder's en Medegenooten van de geseyde vermaarde oedering des konijshants. Henricus Baron van Arlington, en Guilielmus Morice, Ridder van 't Gulde Vlies / en Baron/ Secretaris van de Primate Staat / by de geseyde Veurlugtigste Konink van Groot-Britannien: gelijk ook de voorgebagte Heer/ Extraordinaris Ambassadeur van Sweden, Heer Cristophorus Delfinis, Burggraaf en Grave in Dhona: en daar beneffens de wel-edele Heeren Johannes Meerman, Oudt Burgermeester der Stadt Leyden, en Ordinaris Gedeputeerde ter Vergadering van de Heeren Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden: en de Heer Johannes Boreel, Oudt Burgermeester der Stadt Middelburg, Ordinaris Gedeputeerde ter voorgebagte Vergaderinge/ beyde Extraordinare Ambassadeurs der geseyde Heeren Staten, wpt kragt van hun volmagt / welker koppen aan het eynde van dit Instrument / van woord tot woord / ingevoegt / op dese volgende wyse over een gekomen / en verdragten zyn.

I.

Dat de Veurlugtigste Konink van Sweden, als een voornaam Lid / in 't voornoemde Tractaat en Verdrag / aangenomen en ontfangen sal worden / gelijk hy / wpt kragt van dit tegenwoordige aangenomen en ontfangen word / die dieshalven ook sig self / tot alles in 't selfde Tractaat begrepen / sonder gantschelyk iets wpt te sonderen / verbind: even als of hy het meergedagte Tractaat / van 't begin af / doorzijn Ambassadeur had doen sluyten en teekenen; en in deser voegen het geseyde Tractaat / van d'eerste oogenblik af de voorn en selfstandigheyt van een Triple Alliantie, of drievoudig Verbond had gehad / om welke oorzak ook men noodig geoordeelt heeft / dat het meergedagte Tractaat / hier van woord tot woord ingevoegt sou worden.

1669.
February.

Welch by 't Driede verdrag / onlangs te Breda, tusschen den Veurlugtigsten Drost en Heer / Karolus de tweede, Konink van Groot-Britannien, vand'een / en de Hoog Mogende Heeren Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden, van d'andere zijde / geslooten / door Godts genadige hulp / te voorgegaande vriendschay / en de goede over een koming herstelt is / en dat dieshalven / om voort' aanstaande gantschelyk alle gelegentheyt tot nieuwe twisten af te slyden / en tusschen d'Onderdanen van wederzijden / alle nieuwe voorzvallen te weerem / die t'erniger tijd de geseyde vriendschay / en goede over een komst / souden kunnen steuren / in eenige Artihelen en Wetten van de Scheepvaart en Koophandel beslooten / en bysonderlyk in het eldste Artijkel van't geseyde Driede verdrag / vast gestelt is / dat de voorgeseyde Heer Konink, en de voorgebagte Heeren Staten Generaal, geconfedereerde / en t'saam verbondene vrienden sullen blyven / doorzootsakelykheyt en vriendschay te samen verknogt en verbonden / om de regten en vypheden van wederzijds Onderstaten / tegen alle de geene te beschermen / die de Driede van d'een of d'andere Staat / te Lande of ter Zee / sullen pogen te steuren; of die sig onder de herschappyn van een van beyden onthoudende / voort byanden van de beyde Staten sullen worden verkleart / sonder dat egter de middelen / en onderstanden / daar mede de Bondgenooten van d'een zijde / in sodanig geval aan d'ander te hulp sullen komen / bysonderlyk wpt gebruikt worden. En derwyl de geseyde Konink van Groot-Britannien, en de geseyde Staten Generaal, gesint zyn / dit Verdrag meer en meer te versterken en te voltrekken / soo vinden sy voornamentlyk en voort alle dingen geraden / het geseyde Verdrag te Breda geslooten / en de geseyde wetten van de Scheepsvaart en Koophandel, daar op siende / te bevestigen / gelijk sy by dit tegenwoordige bevestigt worden / doorz onderlinge en onverbreeckelyke verbintenisse / van hen getrouwelyk t'onderhouden / en na te komen / en te beveelen / dat hun Onderstaten van wederzijden / hen nauwkeuriglyk en Godsdenstelyk sullen onderhouden en nakomen / volgens de ware sin en inheud van 't geseyde Verdrag / en der geseyde Artihelen.

Dog op dat volgens de vermeerderinge

1669.

February.

van de vriendschap / tusschen de geseyde Heer Konink, en de geseyde Heeren Staten Generaal, de bysondere aanwysing van de bystandt / die sy aan malkanderen sulLEN doen / die in 't voorzgaande Verdrag nageleten is / sou blijken / en op dat men / door een euger verband en vereeniging / in d'onderlinge veplichtheyt / en verdediging der beyder Staten / tegen de lastige pogingen en byandlijke aanvallen / die van yemant / wie hy ook zy / en onder welken schijn ook / mogten voorzgenomen worden / versorgen sou / soo zyn wy ondergeschrevenen / nyt kragt van de last en volmagt / die aamons toegestaan is / en agter in geboegt sal worden / over een gelikomen en verdragen / en hebben beslooten / dat de geseyde Heer Konink van Groot-Britannie, en de geseyde Heeren Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden, onderling door een eeuwig deuseusif / of verdedigend verband / verpligt / vereenigt en verbonden sulLEN zyn / en dit op de volgende wyse en voorzwaarden.

I.

Indien yemant van de Vorsten of Staten, of yemand anders, wie hy ook was, niemand uytgefondert, onder eenige dekmantel, de Landschappen, Heerschappyen of Plaatsen, onder 't gebiedt van den Konink van Groot-Britannie gelegen, aantaste, of poogde aan te tasten, of eenige andere vyandschap te Land of ter Zee, tegen den geseyden Heer Konink, of sijn Onderdanen pleegde, soo sulLEN de geseyde Heeren Staten Generaal gehouden wesen, gelijk sy nyt kragt van dit tegenwoordige gehouden zyn, den gedagten Heer Konink, om dese vyandlijke aanvallen en werken te beletten, onder te drukken, en af te weeren, en behoorlijke vergoedinge van de schade te verkrijgen, met veertig Oorlogs Scheepen, wel toegerust, te hulpe te komen; van de welke veertien yeder, d'een door d'ander, van tseftig tot tagtig sware stukken Geschuts, en vier hondert mannen; en veertien andere, yeder van veertig tot tseftig stukken Geschut, en ten minsten met drie hondert mannen, deur malkander gereekent, gelijk tevooren, en geen van d'overige met minder als ses-entertig stukken, en hondert en vijftig mannen voorzien sulLEN zyn; en daar-en-boven nog met ses duysent man te voet, en vier hondert

1669.

February.

te Paerd, op de geregtige waarde van dese onderstand in geld te tellen, na dat de gedagte Heer Konink sal believen te verkiesen; of met sulc gedeelte van de geseyde onderstand, of van de geseyde waarde in geld, die van de gedagte Heer Konink sal geëyscht worden. Dese geseyde onderstand, sal binnen den tijd van ses weeken, na dat de eysch gedaan is, geleverd worden, en de geseyde Heer Konink, sal binnen drie jaren, na 't eyndigen van den Oorlog, alle de gedane onkosten weer aan de geseyde Heeren Staten betalen.

II.

Indien iemand van de Vorsten of Staten, of iemand anders, wie hy ook was, niemand uytgefondert, onder eenigen dekmantel, de Vereenigde Landschappen, of eenige Plaatsen, onder het gebiedt der geseyde Heeren Staten gelegen, of in de welke sy hun besettingen hebben, aantaste, of poogden aan te tasten, of eenige andere vyandschap te Land, of ter Zee, tegen de geseyde Heeren Staten Generaal, of tegen hunne Onderdanen pleegde, soo sal de gedagte Heer Konink gehouden wesen, gelijk hy nyt kragt van dit tegenwoordige gehouden is, den gedagten Heeren Staten, om deze vyandlijke aanvallen en werken te beletten, onder te drukken en af te weeren, en behoorlijke vergoedinge van de geledene schade te verkrijgen, met veertig Oorlog Scheepen, wel toegerust, te hulpe te komen, van de welke veertien, yder d'een deur d'ander, van tseftig tot tagtentig stukken Geschuts, en vier hondert mannen, en veertien andere, yder van veertig tot tseftig stukken Geschuts, en ten minsten met drie hondert mannen deur malkander gereekent, gelijk tevooren, en geen van d'overige met minder als ses-entertig Stukken, en hondert en vijftig mannen voorzien sulLEN zyn, en daar en boven nog met ses duysent mannen te voet, en vier hondert te Paerde, of de geregtige waarde van desen onderstand in geld te tellen, na dat de gedagte Heeren Staten sulLEN believen te verkiesen, of met sulc gedeelte van de geseyde onderstand, of van de geseyde waarde in geld, als van de selfde geëyscht sal worden. Dese geseyde onderstand sal binnen de tyd van ses weeken, na dat d'eysch sal gedaan zyn, geleverd worden.

en.

1669. en de gefeyde *Staten* fullen binnen drie jaren ,
na 't eyndigen van den oorlog , alle de gedane
February. onkosten weër betalen.

III.

De gedagte Oorlogs Schepen , gelijk ook de gedagte Hulp-benden te Paerd en te voet , en d'Overfte te Scheep ente Land , en d'andere mindere Krijgs-Overften , voor de geweld en ongelijk geleden hebbende , fullen gehouden zijn , na 't believen van die geene te doen , en het bevel van de geen of geenen te gehoorsamen , aan de welke , of welken men d'oppermagt over 't heyr ter Zee en te Land opgedragen fal hebben.

IV.

En op dat men nauwkeurige reekeninge van d'onkosten fou kunnen maken , die binnen de tijd van drie jaren naar het eyndigen van den Oorlog betaalt fullen worden , of ook van de geregte waarde der selver ingereed geld , die de geen de welke vyandlijk geweld geleden heeft , in plaate van de voorgedagte Schepen , Ruyters en Voet-knegten , of in 't geheel of ten deelen , mifchien fal believen te verkiefen , foo heeft men goet gevonden d'onkosten van veertien Schepen , van tseftig tot ragtig stukken Gefchuts , op de waarde van agtien duysent ses hondert en ses en tseftig ponden Steerlings , of *Engelfche* munte , en die van de veertien Schepen , van veertig tot tseftig Stukken , op veertien duysent ponden Steerling , en d'overige twaalf , op ses gelijke duysent ponden Steerlings te rekenen ; gelijk ook de ses duysent Krijgslieden te voet , op seven duysent vijf hondert ponden Steerlings , en de vier hondert Ruyters , op veertien hondert ponden van gelijke munt , die voor ieder maant geelt fullen worden , 't welk alles van de gedagte Heer *Konink* van *Groot-Brittannien* , en van de Heeren *Staten Generaal* , t' *Amsterdam* , volgens de prijs van de Wiffel , van die tijd daar in de betaling fal gefchieden , betaalt fal worden : dog voor d'eerfte maant fal men , ten opfigt van 't gedagte Voervolk , nog daar boven betalen , ses duysent ponden Steerlings , namentlijk voor de kosten die nootfakelijk fullen zijn om hen te werven.

V.

Dit Verbondt , gelijk ook alles , en elk in 't byzonder daar in begreepen , fal van de gedagte Heer *Konink* van *Groot-Brittannien* , en van de gedagte Heeren *Staten Generaal* der Vereenigde Nederlanden , door d'opene Brieven van wederzijden , met het groote Zegel voorzien , op behoorlijke en bondige wijfe , binnen vier naaftvolgende weeken , of eerder , foo het mogelijk is , bevestigt en bekragtigt , en de stukken van bekragtiging van wederzyden binnen de voorgedagte tijd gewiffelt worden.

't Andere ontworpenen Schrift , raakte de wijfe van procedeten en voortgaan , tot het aanbieden van het Alternatijf , om de Vrede te bekomen , en luyde aldus :

DE Doorlugtigfte en magtigfte Vorft en Heer *KAREL* de tweede , *Konink* van *Groot-Brittannie* , en de Hoog Mogende Heeren *Staten Generaal* der Vereenigde Nederlanden , met groote droefheyt , de rampen en ellenden van d'Oorlog , die onlangs tuffchen de twee Kroonen op de Grenfen ontfteeken is , bedenkende , en in hun gemoed overwegende , en die , door seekere onvermijdelijke nootfakelijkheyt , het grootste deel der Vorften en Staten van 't Christendom in de selve qualen inwikkelt , terwijl de vlam van die brandt , tot de Geburen over ftaan fal , foo de selfde niet tijdiglijk , en in 't begin gebluscht word , hebben geagt en geoordeelt , dat fy geenfints de deelen van de pligt , in 't ampt dat Godt hen aanbevolen heeft , fouden voldoen en uytvoeren , foo fy , na de gelukkige herftellinge van de vriendfchap , onder Godts genadigen zegen , en de vernieuwing van 't oude Verbond , tuffchen *Groot-Brittannie* , en 't Vereenigt *Nederlandt* , gelijk ook van de Vrede , in de selfde tijd , tuffchen vier magtige Staten opgerigt , die deelgenooten van dese bloedigen Oorlogh waren , hun gemoed niet aanwenden , om met alle vlijt en naerftigheyt , de twiften neder te leggen ; die tuffchen de twee voorgedagte Kroonen gerefen zijn , infonderheyt op dat de vlam van de voorgedagte Oorlog op de Grenfen geendooft fou worden.

Dieshalven , dewijl de Doorlugtigfte *Konink* van *Groot-Brittannie* , en de Hoog Moo-

1669.

February.

Invoegfel
van het
Verdrag
met *Eng-*
land.

1669.

February.

gende Heeren Staten der Vereenigde Nederlanden, na dat sy veel moeyten hebben aangevend, en verscheyde versoeken gedaan, van den *Christelyksten Konink* hebben verworven, dat hy aan de *Staten Generaal* heeft beleden, dat hy van dese tijd af sijn wapenen sal nederleggen, soo slegts de *Spangiaarden* vaerdig zijn, by Vrede verdrag aan hem behoorelijk en plegtelyk over te geven, alle de Plaatsen en Vestingen, gelijk ook de Kastelanyen, en hun toebehoorten, die hy in het voorgaande jaar, met de Wapenen heeft ingenomen, of vast gemaakt, of soo de *Spangiaarden* bewogen worden, al 't regt dat sy nog in 't Hartogdom van *Luesemburg*, (of in 't Hartogdom van *Bourgondie*) behouden hebben, aan hem over te geven, gelijk ook *Kamerijken Kambresis, Douay, St. Omar, Wynocbergen, Venne en Lincken*, met hun *Baljuwschappen, Kastelanyen*, en alle 't ander dat daar aan behoort; en dat de *Christelykste Konink*, in dit selste geval aan de *Konink van Spangien*, alle de plaatsen en heerschappyen sal herstellen, die de *Franfchen*, zedert dat sy *Vlaanderen* ingetrokken zijn, ingenomen hebben; dog op dese voorwaarden, dat de Hoog Mogende Heeren Staten Generaal, van hun zyde den *Christelyksten Konink* sullen verseecken, en daar voor instaan, dat sy by de *Spangiaarden*, door redenen, of door andere middelen, sullen te weege brengen, dat sy in dese voorwaarden bewilligen, soo hebben sy geoordeelt, dat sy in dese tijd, en in dese stand der saken, een seer voortreffelyk werk souden doen, niet alleenlyk de beyde voorgedagte Koningen, maar ook voor andere Vorsten en naburige Staten, soo sy gesamentlyk met gemeene beradinge en naerstigheyt, de twee meermaals gedagte Kroonen vermaanen, en voor soo veel in hun vermogen is, bewegen, tot de Vrede, op de voorverhaalde wetten en voorwaarden in te gaan, en aan te nemen: tot welk eynde wy, die dit geschrift onderteekent hebben, met volkomen magt voorsien, volgens het geschrift van onsen last, in de volgende Artikelen en Leden verdragen zijn.

I.

Dat de *Konink van Groot Britannien*, en de *Staten Generaal* der Vereenigde Nederlanden, sullen, of gesamentlyk, of yder in het bysonder, dog egter met gemeene beradingen, en volgens het geen daar in sy onderling verdra-

gen zijn, alle vlijt en naerstigheyt by den *Christelyksten Konink* aanwenden, dat hy in de beste, en op een wettige vorm, by een plegtelyke verhandeling, aan de *Konink van Groot-Brittannien*, en aan de *Staten Generaal* der Vereenigde Nederlanden, sal belooven en toefeggen, dat hy met den *Konink van Spangien*, sonder eenige uytsondering of ontslaning, om welke oorzaak het ook wesen kan, Vrede verbond sal maken, soo de *Konink van Spangien*, door den *Konink van Groot-Brittannien*, en de *Staten Generaal* der Vereenigde Nederlanden bewogen kan worden, dat hy aanden *Alder-Christelyksten Konink* overgeeft, of de Plaatsen, in 't voorlede Jaar, door de Wapenen in *Nederlandt* gewonnen, of iets anders van gelijke waerde, by overgeving van de voorgedagte Plaatsen, of van anderen tot vergoedinge, daar in sy van weerzyden met malkander sullen kunnen verdragen.

II.

Dat de *Christelykste Konink* sal believeen een verlanging van schorffing der Wapenen in *Nederlandt*, tot aan 't eynde van Maymaant, toe te staan, op dat onderruffchen de *Konink van Groot-Brittannien*, en de Vereenigde *Seaten*, ernstelyk alle vlijt by den *Konink*, of *Koningin van Spangien*, en by hun Raads-Heeren sullen kunnen aanwenden, dat sy de voorgedagte wetten en voorwaarden believeen aan te nemen.

III.

En op dat de *Christelykste Konink* met geen geregtige redenen, de gefeyde verlanging van stilstand van Wapenen, sou kunnen weygeren, soo verbinden de *Konink van Engeland*, en de Vereenigde *Seaten*, sig door het selste Verdrag, dat sy uytwerken sullen, dat de *Spangiaarden Vrankrijk* waarlyk al 't geen sullen toestaan, 't welk in 't voorgaande Jaar, door de Wapenen der *Franfchen*, ingenomen is, of iets anders van gelijke waerden, daar in sy onderling van wederzyden sullen verdragen.

IV.

Dat de *Christelykste Konink* aangepott, en bewogen sal worden, om volgens de voorgaande beloften, volkomen geloof daar aan te geven, en vertrouwen daer op te stellen. En op dat dieshalven sijn Wapenen voortaan in *Nederlandt* souden rusten, ja in diervoegen, dat (soo buyten alle hoop en verwagting) de *Konink*

1669

February.

1669. *rink van Groot-Brittanniën*, en de Vereenigde *Staten*, door vermaningen en betuygingen, de *Spangiaarden* niet konden bewegen, voor 't eynde van de naastkomende Maymaand, de meeftmaals voorgedagte voorwaarden aan te nemen, en dat men dieshalven genootfaakt fou zijn, kragtiger middelen aan te vaerden, de *Franfche* egter niet hun Wapenen, binnen de Grenzen van *Nederland* fullen roeren, nog invoeren; maar dat de *Konink van Groot-Brittanniën*, en de Vereenigde *Staten*, fig verbinden, en op fig nemen het geen te vervullen dat nootfakelijk fal zijn, op dat de *Spangiaarden* warelijk verpligt worden, dat fy de Vrede op de voorgedagte voorwaarden aannemen, en dat het dieshalven aen den *Christelijken Konink*, niet vry fal staan, de vyandlijke daden in de gedagte Landfchappen te plegen, nog eenige Stadt in te nemen, fchoon fy fig van selfs wilden overgeven, ten zy de *Konink van Groot-Brittannië*, en de Vereenigde *Staten*, nalaten en ophouden van 't geen dat nu gefegt is, uyt te voeren.

V.

Dat als de Vrede tuffchen de twee Kroonen gemaakt is, niet alleen de *Konink van Groot-Brittannië*, en de Vereenigde *Staten*, de beschermers en verdedigers van des selfs onderhoudinge in de beste, breedfte, en veyligfte form fullen zijn; maar ook de *Keyfer*, en alle *Koningen*, en geburige *Vorften*, die oordeelen fullen dat het dienftig voor hen is datter een bestandige ruft in 't *Christendom* zy, en dat *Nederland* in ruft herftelt, en gehouden worde: tot welk eynde en oogemerck, men foekef geal *Krijgsbenden* en andere middelen, fal bepalen, die men tegen een der beyde zyden, de welke de Vrede fal gefteurt of gebrooken hebben, fal gebruyken, op dat het ongelijk weg genomen, en de verongelykte vergoed word.

V I.

Dit verdragh in alles, en elk in 't befonder, dat daar in begrepen is, fal binnen de tyd van vier naaftvolgende weken, of eerder, foom het mogelijk is, door de gefeyde Heer *Konink van Groot-Brittannië*, en de gefeyde *Heeren Staten Generaal* der Vereenigde Landfchappen, met open Brieven van weêrzyden, met het groote Zegel bezegelt, bevestigt en bekagtigt, en de stukken van ratificatie en bekragtiging binnen de voorgedagte tyd, van weêrzyden gewiffelt

worden. Tot welker verfeckering van alles, en elk in het byfonder, en tot meerder bekragtiging, hebben wy dese gefchriften onderteeckent, en met onse Zegelen bezegelt: In 's *Gravenbage* in *Holland*, op den . . . . van *Januarius*, 1668.

Geteeckent
(L. S.)

W. T E M P P L.

II.

En op dat dese *Triple Alliantie*, of dit *dryvoudig Verbond*, op vaste grondvesten fou steunen, foom is uytdukkelijk verdragen en beslooten, dat tuffchen de *Doorlugtigfte en Groonagtigfte Koningen van Groot-Brittannië en Sweden*, en de *Hoog Mogende Heeren Staten Generaal* der Vereenigde Nederlanden, altijd een vaste en bondige vriendschap, en verbond fal zijn, en blijven, en dat het selfde foom ernstiglijk en opregtiglijk onderhouden, en nagekomen fal worden, dat yder der contracterende partyen, des anders voordeel, nut en waardigheyt, van herten, en getrouwelijk fal pogen te vorderen, en alles dat daar tegen strijdt, op de beste wijfe af te weeren.

Vervolg van de Triple Alliantie met Sweden.

III.

Tot welk eynde, en om onderlinge malkanders Rijken, Landfchappen en Onderdanen te beschermen, en de Heerschappyen, Regten en Vryheden, Onbelastheden, Koophandelingen, verbonden en aangenome gewoonten, foom te Lande als ter Zee te bewaren: ook d'oude Verbonden en Tractaten, door welker kragt en vermogen, de gefeyde *Koningen en Koninkryken*, ende gefeyde *Staten*, fig onderling voor desen aan malkander verbonden en verpligt hebben, vast en onverbreekelijk fullen blijven.

IV.

Gelijk ook de voorgedagte Partyen niet alleenlijk verpligt fullen zijn, alle hun vlijt en naerftigheyt hier in te besteden, dat de Vrede tuffchen de geburige strijdende *Koningen*, op het spoedigfte geflooten, en daar na ongefchonden bewaart fal worden: maar dat fy ook hun pligten, foom veel als hen mooglijk is, fullen aanwenden, op dat geheel *Europa* de Vrede, daar foom seer na gewenscht word, langen tyd mag genieten en befiten: en op dat alles gerustelijk in dien staat mag blijven, daar in het door

de

1669. de plegtelijke verbonden van Vrede gestelt sal
February. zijn, en op dat de selfden ook opregtiglijk en
getrouwelijk onderhouden, en waargenomen
worden.

V.

Maar indien het gebeurde, dat dit vriende-
lijk voorstel der Bondgenooten, verkeerde-
lijk, en ('t welk God verhoede) ten ergsten
wierd opgenomen, en diesbalven misschien
aan yemand van de Bondgenooten een ontij-
dige wraak, of ook oorlog, van iemand der
nieuwe Oorlogs-voerders, of van de genen
die sig aan hun zyde begeven mogten hebben,
of van andere Staten wierden aangedaan, soo
sullen de Bondgenooten gehouden zijn, mal-
kander getrouwelijk by te staan, om alle ge-
weld af te weeren, en malkander van weerzy-
den, en hun Koninkrijken, Landschappen,
Heerschappyen, Regten en Vryheden, te
Water en te Land, heftiglijk te verdedigen;
en niemand van hen sal vermogen, van dese
trou en onderlinge bystandt, en gemeene
Guarantie af te staan; en de selfde na te laten,
voor dat sy malkander van gevaar hebben ver-
loft, en d'onderlinge uitkomst van voldoe-
ning en veyligheyt bewesen.

VI.

Dit gesloten Verdrag, en alles, en ieder ding
in het bysonder daar in begreepen, sal van de
geleyde Heeren *Koningen* van *Groot-Brittannien*
en *Sweden*, en van de geleyde Heeren *Staten*
Generaal der Vereenigde Nederlanden, door
open Brieven, met het groote Zegel ver-
sterkt, in behoorlijke en autentieke forme,
binnen dry naatkomende maanden, of eer-
der, soo sulks geschieden kan, bevestigt en
geratificeert, en d'onderlinge Instrumenten
der Ratificatien binnen de voorsyde tijd uit-
gewisselt worden.

Tot verseekeringe, en grooter bekragtig-
ge van al 't welk wy Heeren Gedeputeerden,
en Commissarisen van sijn gewyde Konink-
lijke Majesteit van *Groot-Brittannie*; gelijk
ook de Heer *Extraordinaris Ambassadeur* van
sijn gewyde Koninklijke Majesteit van *Swe-*
den, en daar beneffens de Heeren *Extraordi-*
naris Ambassadeurs der Hoog Mogende *Hee-*
ren Staten Generaal der Vereenigde Nederlan-
den, dit Instrument hebben onderreekt,
en met ons Zegel bevestigt. Gedaan te *Wes-*

munster, in 't Koninklijk Paleys, op den 25. 1669.
van April oude-stijl, in 't jaar 1668.

Rupers.

L. S.

Orb. Bridgeman.

L. S.

Bukkingam.

L. S.

Arkington.

L. S.

Albemarle.

L. S.

Was Geteeekent

I. Meerman.

L. S.

Job. Boreel.

L. S.

De bysondere of secreete Artijkelen en
Doozwaerden / soo tusschen Engeland en de-
sen Staat, als de Kroon Sweden en de selve /
gaan wy hier kortheyt's halven dooz by / wy
sende den Lezer tot de volkonien by een stel-
linge der selver / en agtende dit genoegsaam
tot de grond van het selve verdrag.

De Konink van Vrankrijk, verbood tot
Rochel, de Bozgeren van den herstelden
Godsdiens't eenigen koophandel / zijnde een
stilsvijgende last om hen te doen vertrekken:
dit ging soo boozt in andere gewesten van dat
Rijk: veel van de grooten wierden kroonisch
gesint / om ampten en bedieningen te ver-
krijgen / onder de welke ook de Marechal
Turenne: die geen middelen hadde / mozt
om een goet heenkomen sien / en de bemiddel-
de wierden swaarkijk geschat. Dese lasten
dukten die van Rijssel, Doornik, en Douay,
mede niet weynig / behalven den lastigen
dwang van de Fransche Wapenen en Kasteel-
len / die men hen op den hals leyde. De Ste-
dekens op de Leye, wierden dooz hiet kriegs-
volk bedozven; het land roufsoem Yperen
wierd afgeloopt; en Oudenaerden een looy-
plaats gemaakt. Men sogt Daynkerken
ook met een Kasteel te boozsien / maar het
sant wilde geen vast werk geben; soo dat
Vrankrijk aan dese Conquesten veel millioe-
nen te soek maakte. Aan d'andere zijde be-
loofde de Konink van Vrankrijk aan den
Paus, Candia, onder het beleyt van den Her-
tog van Beaufort, en de Navailles, te hulpte
komen / met vijf duysent man te boez / drie
hondert te Paerd / vier hondert twintig man
uyt de Guardes / twee hondert van 's Ko-
ninks Musquetiers / en twee hondert Ge-
refoznteerde Bevelhebbers / en vier en twintig

Verbood
van Han-
del aan
die van de
Religie tot
Rochel.

Quelling
der vero-
verde Ne-
derlanden

1669.

February.

Belegering van Candia.

Vertrek van den Pater Nitard uyt Spanjen.

tig soo groote als klayne Scyepen. By dese ses duysent een hondert en twintig Man/voorgedien alle de Regimenten na Roussillon en Dauphine geordonneert. Op Welck voorsz beeld de Cardinaal Francisco Barbarini, voorsz stander van de Franciscaner ordze / ook alle kloosters der Cozvelers bevel gaf / dat der selver Monicken / mede in de plaats van hun Gebede-boek / het swaerd in de hand souden nemen / en Candia tegen de Turken helpen beschermen. Maar al dese hulpmiddelen ter goeder of ter quader trouwen aangelegt / niet veel voorszdeels tot behoudenis van dese belegerde plaats / hebben konnen toebringen.

Het yberig aandringen van Don Jan van Oostenrijk, op het vertrek van den Pater Nitard, ende bedenkingen die de Koninginne, nam op sijn naaderen by Madrid, en de gunstigheden van eenige Overigheden en gemeen volk / hem hier en daar bewesen / vurfert de vertooningen van den Raed / hadden soo veel krachts / dat de Koninginne van Spanjen, eyndelyk tot sijn vertrek most verstaan / het welke met groote eerbiedigheyt en eerlyke begelepde geschiede / met gunstige verklaringe van de Koninginne, dat sy den selven Vader Everhard Nitard, uyt het geselschap van Jesus / en van hare Raden van Staat / en Inquisiteur, of stetter-meester Generaal / op verschepdene insantien / en om verschepdene insigten had toegelaten uyt het Koninkrijk te vertrekken / en dat ook hare Majestept hem gunstelyk had toegestaan / daar heen te reysen / daar het hem beliefte / 't zy na Duytland of Romen, alles ten opzicht van sijn getrouwe diensten / waaromme ook hare Majestept den selven Vader Nitard, den tytul van haar Ambassadeur en Gesand had willen toevoegen / en hem met een eerlyk onderhoud voorszien. In sijn plaats gebruikte de Koninginne / den Doctor Antequera, Priester van het Koninklyke Palays.

De Konink van Vrankrijk groepde weder aan in misnoegen tegens den Hartog van Lotharingen, alsoo men seyde / dat de Biegtvader van den Prins van Lotharingen, een Jesuit, in Polen, de saak van den Prins / opentlyk met allen yver tragte voorsz te setten. De Konink daaromme byagt soo veel te weeg / dat de Vader Oliva, Generaal van de Jesuiten, den selven belast uyt Polen

te vertrekken / het welke den aanhang van Lotharingen geen kleyne krach gaf / om die van de Franschen te minder hinderlyk te zyn. Hier by quam dat men voorzgaf dat d'Hartog van Lotharingen sijn troupen niet hadde afgedankt / maar wel aan de Spaansche Kroon overgelaten / waar over men voorzgaf dat des Koninks Heer Lotharingen in trekken son / gelijk de Konink alreets Pont au Mousson in besetting genomen heeft. De Hartog daar over sand verschepde expresse en afgevaerdigden aen den Konink / om hem daar over te ontschuldigen / maar dit heeft soo weynig krachts gehad / dat de Konink boven de voorzgenoemde plaats / ook nog Momey in verscheering genomen en beset heeft / onder voorzgeven / dat deselve Hartog nog duysent Paerden op de Paltsche Grensen in dienst hield / maar dese laatste plaats heeft de Konink / op goede beloften van den Hartog / weder ontfledigt.

Sicilie wierd nu met een seer groote schrik geslagen / ter oorzak van het vreeslyk ontblammen. Dese ontblanninge ging een sware aerdbbevinge / die Caranea meest trefte / en d'omleggende Landen niet ver schoonde / te booren ; vermengt met een wonderlyke beweginge van den Berg / daar al het welke de lieden sig in hume zynsen niet vertronwende / sig op het vlakke veld begaven / om dooz het vallen der daken niet oversulpt te worden. Het Dlek Nicolosi wierd boven alle d'andere plaatsen / dooz dese vreeslyke aerdbbevinge schrikkelijck aange tast / daar de gebouwen geheel aan stukken gestooten / en in hum eygen pupn begraven wierden / terwyl het arme volk / met het geene hen de schierlyke noot / mede te nemen / toegelaten hadde / onder den blooten Hemel / en het schrikkelijck stuyben van d'asse / sig most onthouden : maar dewyl d'aarde self sig aan verschepdene oorzden begest te openen / en dese ellendige menschen vreesden daar dooz ingeswolgen te werden / begaven sy sig met geheele hoopen na Caranea toe. Dese verschrikelijckheden wierden op den elfden Maart / omtrent des avonts ten tien uren / van d'zie afgrijsslyke seheuringen gebolgt / meest op eenen tyd / en die wat van malckanderen afgesondert : dese waren aan de zijde van den Berg / omtrent twee mylen van een anderen Berg / Montepileri genaamt / uyt de welke

1669.

February.

Lotharinge saaken.

Maert
Aethna geraakte aap't branden.

fig / met een gronwelijk getier / de blammen wel hondert roeden hoog in de lugt verhefte. De Berg maakte niet alleen inwendig een verschrikkelijk geluyt / maar veroorzaakte ook een pshits gedonder / als dat van een deel gesluts in de lugt / werpende van die kant menigte van steenen wpt / van de welke eenige wel drie hondert ponden swaar gezagt werden / en verschepde mylen van de plaats nedervielen / zijnde de lugt onderwijlen niet als dikken rook / byzandende vonken / en asfche / die als een stofregen rontsom ter aarden viel. Hier op quam wpt de zijde van desen vreeslijken Berg / een byzandende vloet van bergstoffe geloopen / dat al het land aan des bergs zijde oberliep / en versenude / zijnde soo hevig datse selfs tegen den Berg Montepileri ophlam / daarse sig in rween verdeelde / en den gantschen Berg omringelde : d'ene stroom nam sijn weg by la Gardia, het klooster van Santa Anna en Malpasso, d'andere by de Stedekens Mompileri en Falicchi, die binnen wepninge uren tot niet gezagt wierden / soo datter niets kenbaars van oberig bleef / behalven nog eenige andere Dlekken en Hoeben / en onder andere het vermaarde beeld van de Lievrouwe Della Amminciata, het welke met alle haar wonder / booz dit eenige van de natuer / niet konde bestaan. Dese byzandende stroomen verspreyden sig ober de ses mylen in de breedte / somwijlen in verwe als smeltend en byzandend glas / maar gescoelt zijnde / wierd de stoffe hard en steenagtig / latende ober al daar het doozliep / heele hoogten en pyramiden van sig selven na. Op dien selven tyd begost de Berg ook op sijnen top een verschrikkelijk geraas te maken / valjzardende d'are: in haar schudden en beven. Alle het wolk / dooz het verschrikkelijk jammeren en kermen van het volk / dat dooz en rontsom de Stad liep / en niet anders verzwagte / als dooz d'ene of d'andere hooftstaf: / of vertzert / of verstanden / of verplettert te werden. De twee vuerstroomen / daar van gesprooken is / vernielden alles wat hen booz en in den weg quam / van de welke op Wensdag den dertiensten / d'ene sig na de west-zijde verspreyde / en sig in verschepden stroomen verdeelde / lopende ober Campo Rotonde, S. Pietro, en Mostorbiano, la Poivello, en S. Antonigo : dat aan de oost-zijde

vernielde het lage deel van Mascalucia, en le Placchi, nemende boozt sijn weg na dese Stadt.

Op Vonderdag / zijnde de veertiende / viel een / waren regen / sonder dat de selve ebenwel magtig was / het geweld van het vuer eenigsmits te verminderen ; maar dit begost nu van twee zijden de Stadt Catania te bryegen. Hier op quamen de geestelijke / siende hen het vuer naderen / met hun processien en ommevangen te voozschijn / toonende een groote Godsdienstigheid / voornamentlijk eenige penitenten en boetdoenders / die sig met sweepen geesselden / alles onder een groot geklag en gemimmer van bedroefde zielen. Terwijl men hier mede besig was / komter tijding aan de Oberigheid van Catania, dat een merkkelijk getal robers en dieven / dese jammerlijke gelegentheyte waarnemende / dese arme geblugte menfchen vast beroofden / en sommige alreets en hunne goederen hadden vernooden dat selfs de Stad / dewyl sy in sulken een menigte waren / daar vooz te bryesen had. Wanneer men sig hier ober beraedslaagt had / wierd de Bevelhebber van het Slot / met een goed getal Ruyters / en Spangiaarden te voet / uytgesonden / beneffens den Provoost en Marschals / om het Land en de Stad te verseecken / en alle vermoedelijke lieden aan te tasten. Men regt terstont drie Galgen op / een vooz de Poozt d'Acì / een tweede op de Markt / ende derde vooz de Porta della Decima. Men stzete ook sterke wagt aan de Poozten / en doozsagt alle vermoedelijke huyfen wel / die al hunne slayers en gasten moesten aangeven ; en daar men eenig bedenken op hadde / dese wierden terstont by den kop gebat.

Dit vermeerderde het blugten van buyten nog merder na de Stad toe / die van de mededoogende Burgerz met opene deuren ontfaugen wierden. De Bisschop / en andere lieden van aansien / gaven tot hun onderhoudinge en bystand / al wat sy konden / tot datter op alles bequame oydze beraamt sou zyn. Die van Messina, en van verschepdene andere Steden / verstaande desen algemeenen noot / en den toestand van Catania, sonder daar heuen overvloed van alderhande voozraad / met aanbiedinge van alle hulp en bystand / die men van hen soude verespheuen. Het liet sig aansien in der daet / of al de hooftstoffer:

stoffen sig tot een gemeen verderf te samen hadden gespannen; de lucht was gedurig verdupstert met wolken en damp/ ende met asfische en vonken/ somwylen met sterke winden en regen vermengt / d'aarde dzyegde ieder ogenblik / haar keel te willen openen / en hen allen te verslinden / en het vuur stond hen geduriglyk op het alderverschrikkelijkste voor de ooggen; de Son toonde sig selden / en dat seer bleek / dooz de swabelagtige dampen die tusschen dat lichaam / en het gesigt der menschen waren. Epndelyk de Zee selve verhieft sig veel hooger als sy gewoon was / en overvloeyde eenige stranden: daar in boben was het land niet dieven en moozders verbult / die niet tegenstaande de goede ordze daar tegens gestelt / het rontsom evenwel soo onweplyg maakten / dat niemant soo koen was / als het hooft bukten te steeken.

Ondertusschen naarderde dese vperige stroom de Stadt vast meer en meer / dooz de ruinen en verballen gebouwen / en verworsingen diese selfs gemaakt hadde / waar ober de Raed / met den Heer Bammichi, Bischop van Cataez, gebolgt van al de gerstelijagheyt en wereldlyke amptenaren / benefens een groote menigte gemeene lieden / ypt de Stadt in processie / naar Monte Santa Sophia gingen / nemende een deel geheylgde naarblyfsels en reliquien niet sigly / op een altaar die men had opgeregt / wierd met het gesigt naar den Berg gewent / daar de Misse bedient / en de besweringen / die men in sulke bukten ordinare voorballen gewoon was te doen / gedaen wierden. Dit hielp soo veel als 't mogt / latende ondertusschen niet na de vonken / steenen / en heete asfiche / sig ober al te versprepen / en alle groente te verbzanden en verslikken / de bzandende stroom naderde de Stad ook / meer of minder / na dat deselve / of veel of weynig stoffe tot haar voedsel kreeg. Des Woensdags den twintigsten van de Maant / sagen die van de Stad / dat de vuervloed / die hen van de zijde van St. Giovanni de Galermo , meest dzyegde / t'eenemaal was yptgeblust / gelijk d'andere die na Mosterbianco liep / mede begofft te verflaunwen / waar ypt gehoopt wierd / dat het gewelt van dese laatste ook niet seer lange meer duren soude: ondertusschen wasser evenwel een darde stroom / zynde wel een musquet schoot breed / die in sijn loop volhar-

de / maar konde sig qualijk / ter oorszaak van de riotjen / naar het Westen keeren. Nog wasser een andere / rog bzeeder als de doozgaande / omtrent St. Pietro, die het hevigst van allen bzande / maar wierd onderwegen / dooz iets dat hen hinderlijk of strydidig was / in sijn loop verhindert / latende maar een kleyn rookje van drie of vier roeden wydt / naar het oosten heen / naar een kleyn Stedeken / in een seer beweeglyke stoffe vloepen. Nog een andere overliep mede Campo Ronondo , maar keerde sig westwaard na de Haven van Valcorrente , daar het vuur / sonder eenige bysondere schade te doen / in eenige kroststeenen geschoot is. Men schepte nu hoop / dat de meeste swarigheyt nu gedaen was / gelijk ook het geboel in / nog het blammen van den Berg / soo geweldig niet meer waren / als dooz heen: sy / die sig op het dichtste by den Berg hebben derben waagen / getuygen dat de top van de selve is ingeballen / zynde de Berg nu wel een myl gaans lager als se te vooren was geweest: dat ook het gat van den Berg / waar ypt al dese blammen en steenen voortkomen / omtrent een half myl in het ronde is. Maar dese nauwkenrige onderzoekers / wierden dooz de bzeese wel haast gedzongen sig weder te rugge te begeven / om met met desen Montgibelle te baren / gelijk Plinius van Verone met den Vesurius: waar ober sy niets meerder met sekerheyt daar van iets konden verhalen. Ypt dese mond zyn dese vperige stroomen voortgekomen / zynde van een dikke bzandende stoffe / met sieen en metalen vermengt / hebbende verschepdene groeven en killen gemaakt / van de welke sommige vier / andere acht / andere twaalf / ja vyftien roeden diep / en aan eenige plaatsen wel ses mijlen (verstaat Italiaansche) breed zyn: de stoffe glinsterde als de bzandsteen / en toonde sig beweeglyk als quiksilver / loopende gemeenlyk traag voort / 't en ware dooz meerder stroomen geboed en voortgezeven / latende soodanige teekenen daar het overgebloeyt heeft / dat het de aarde verteert / en de mueren van Hupsen en Slooten / als versmelt en vermoyzelt / en alles wat het raakt / tot niet maakt / sonder datter iets bequaam / om dese peste te wederstaan / kan gebonden worden / daar het water selfs voedsel toe scheen te geven.

1669.

Maert.

Onder al de werkingen die dese loopende vlamme doet / is het nederwerpen van het eene / en het opregten van het ander gebergte / gevende alsoo het aangesigt en gestalte van het aardrijck een geheel ander wesen / nemende alles weg / en geen gedagtenisse self nalatende / van het geen daar opt gestaan heeft.

Op Dinsdag / den twee-en-twintigsten van de Maant / begost de Berg weder een verschrikkelijk geluyt te maken / en menigte van stoffe upt te werpen / makende twee Bergen / selfs hooger als Montepileri , met een bree-den Dijn oostwaard aan. Doozts sand deselve weder een woedende en bree-den vuerstroom naar Malpasso af / vloepende naar Campo Rotondo , en St. Pietro , tot over het verval van dese twee Stedekens voortgaande / met een vreeslijke vloot na Moferbianco ; maar een ander loopende na St. Giovanni di Galermo , wierd geheel uytgebluft. Van dese tijd / tot aan den ses-en-twintigsten / sweeg de Berg t'eenemaal / maar toen barste hy weder upt in een veel grooter geluyt als voorszheen : hy bulderde / als of men menigte van Canon had hooren lossen / en dat soo gedurig aan malkander / dat al de Hupsen daar van eيدرden en beesden / en dat wel bieren-twintig uren lang / zijnde ondertusschen de geheele lucht vol assehe / rook en damp / soo dat men den Hemel niet konde sien : menigte van Beesten vielen dood ter aarden / dooz den damp versnagt / en de Dogelen upt de lucht / gelijk offe niet hagel gesehooten waren. Op den agt-en-twintigsten quam de grootste vuerstroom de Stad Caranea al seer na / komende selfs tot aan de oude Capucynen , waar dooz het volck soo verschykt wierd / dat de meeste de Stad verlieten / latende altes staan dat stond. Eenige Bevelshabbers bleven evenwel / beneffens eenig Krijgsvolk / die aankonds het Magasijn verscekerden / en weg sonden / beneffens al het Geschut van het Kasteel. Dit bleef soo in stand tot op den seftenden van April / wanneer men vernam dat dese vuerstroomen hadden vernielt en verwoest / al de Zy-boomgaarden / met wel drie-en-seftig duysend Wijngaarden / hebbende daar van daan loop genomen naar Sardanello , tot onder de boge van Marcus Marcellus , een vermaard stuk van oudheyt / daar het wel ses ellen diep onder deur boozde ;

1669.

Maert.

van daar na de Madonna de Monferato , dat geheel vernielt wierd / en komende tot de Madonna della Gracia , liep d'een Poort in en d'ander weder upt / sonder eenige bysondere schade gedaan te hebben : en komende / als gesegt is / by Caranea , booz de Poort della Decima , verbulde uel ses ellen diep de geheele plaats di Schiara Viva : ging van daar na de Welcken van de Zee-kant / langs het Kasteel / en viel soo boozt in Zee / loopende wel twee ellen diep onder water / en volhardende wel tot een myl langte toe / in haar looy / en b'anden een myl bree / of meer / keerende sig selfs naar de poorten van het Canaal / niet sonder vrees dat het van die zyde de Stad mogt komen aan te lasten / als mede van de zyde del Findaro , daar sig ook een groote stroom openbaarde / dooz de welke al de Boomgaarden van de Porta della Decima , tot Madonna della Ancellati toe / in de grond bedoovan heeft. Ous verre gaat dit berigt / zijnde dat van den Bisschop selve / maar de Graaf van Winchelsea , die van wegen den Konink van Engeland , aan de Turksche Poort , vooz Gesand was gesonden / op sijn wederkomst / Sicilia aandede / en by die gelegentheytt tot Caranea een ooggetuyge van dit verschrikkelijk ongeval is geweest / heeft aan den Konink sijn meester / daar soodanig over geschreven.

In mijn reyse naar Malcha , tot aen dese plaats / met sulck een spoet als my het jaargetyde toeliet / hebbe ik de Stad Caranea aangedaan / daar ik dooz den Bisschop seer vriendelijk genodigt / en in sijn Dalays gehupsbest wierd / het welke ik te gereeder aan nam / om / dooz die gelegentheytt sijn Majestept te beter berigt te komen doen / van het geene dat sig / wegen het verschrikkelijk ontspingen van den Berg Etna , of Montgibello , vijftien mijlen van dese Stad / toegezagen heeft / met sulck een verschrikkelijk aanschouwen van buerige stroomen / (want de selve sig wel vijftien mijlen verre / en seven mijlen bree / verdoonde) met soodanig een vernielinge en verwoesting / dat deselve niet als vloeden van vuer mogen genoemt worden ; sy liepen self tot wel ses hondert roeden in Zee / met de bree / of van een myl / vermengt met vuer / bonken en gloepende steenen / en sulck een gedruys / dat het te gelijk verschrikkinge en verwonderinge veroorz

saakte.

Brief van
den Graaf
Winchelsea.

saakte. Het geen de meeste verwonderinge veroorzaakte / was dat ik de stoffe in Zee als rotfen sag / brandende in het water wel vier vademen diep / en twee vademen daar boven / die op veel plaatsen deselve bespoeyde / en de blannen als asfekte / de rode en glinsterende steenen / vielen daar geduriglyk af in de Zee / nu op d'een dan op d'andere plaats.

Dit werk sag ik aan / van des Saturdags moorgens ten negen uren / tot des anderen daags ten seven uren. In het midden van dit vuur / dat in de Zee brande / sag men de gedaante eben eens als van een Rivier / met klippige boorden / in welke bloed / de meeste mengte van het vuur / afftoyte ; vermengt met steenen van de selve brandende stoffe / swevende de swavelvontken met groote menigte daar boven over. Dooz dese vuurstroom en vontken / wierd alles verbrand datse genaakten ; daar het vuur brandende stoffe ontmoeten / van Wyfen of Slooten / wierd de gloet ongemeen vermeerdert / maar daar het een andere aardagtigheyt ontmoette / verkeerde die sig haast in lyn en asfche. De eygentlyke stoffe van dit vuur (als my berigt is / bestond aldermeest in steenen , swavel , salpeter , quik-silver , salarmoniak , loot , yser , koper , en andere berg-stoffe ; het hield streck nog ordze / maar maakte hier bergen tot dalen / en elders dalen tot bergen. Wanneer de nacht aanquam / begaf ik my op twee verschepdene Coorens / van de welke ik tien mylen verre honde sien ; van waar ik sag / dat het vuur met een rechte liniestreek den Berg afquam / brandende hooger als de hoogste gebels in nu Majesteys Rijk / en werpende geweldige groote steenen in de lugt. Ik bespeurde dat het vuur met eene seer hooge roode berwe quam afdalen / met bleke roode steenen vermengt / van de welke sommige soo groot waren als gemeene tafels. Wy sagen de werking van dese blannen aan verschepdene plaatfen / soe dat het geheele land rontsomme als met vuur bedekt was / daar het alles vernielt en versonden wierd. Ik kan nu Majesteypt versikeren / dat geen penne de verschrikkelijckheyt daar van kan yftozukken ; het heeft in de tijd van veertig dagen / over de seven-en-twintig dupsent inwoonders verstrooyt / twee bergen ongewoopen / van de welke een tien dupsent

passen hoogh is / en vier mylen in den omme-gang heeft / gelijk nu Majesteyp kan sien in den onnietrick / die ik / de stoutigheyt gehad hebbe nu Majesteyp toe te senden. Van twintig dupsent personen / die binnen Catania woonden / zijner maar drie dupsent gebleven / de rest is met al hunne goederen gevlugt / het metale geslyt / en de grootste klokken zyn alle weg genomen / de Stads poorten zyn selfs vooz de blannen niet by / waar dooz sig een ieder vaerdig maakt de Stad te verlaten. Het vuur van den Berg brypde sig wel vier mylen upt ; en niet ver-noegt om hooge te rijzen / sloeg nog wel vier vademen diep neer / makende gedaante van een vperigen Berg. Dit is by na gelijk de Graaf dit voozval aan syne Majesteyp van Engeland heeft overgeschreven.

Ondertusschen quam d'Engelsche Zebel-hebber Tomas Allen , met sijn Dloot / die by afgewat was / weder nyt de Straat , in Engeland te huys. Hy had een vrede verbond met die van Salee geslooten / en die van Algiers , gedwongen niet alleen het verdrag dat met hen gemaakt was / te bevestigen / maar ook enige Spaansche gevangenen / stipker / en andere waaren / op Engelsche Scheepen ver-ober / te herstellen. Dit moogt soo van Allen bestelt zyn als het wilde / maar dese Barbaren hielden hun woord niet langer / als tot dat de Engelschen weder van de kee af waren / gelijk sy kortz daar na weder een Engelsch Oost-Indisch Schip dersden bespyngend' Overgeloopen schielm Heemskerk , had het wonder byeed in Engeland vooz gehad / van een nieuwe bond van een Schip dat alle andere Scheepen sou verby varen / offe stil lagen ; maar toen het al aan quam / konde het in vierentwintig glazen / namu twee glazen boven een ander gemeen Fregat mythalen.

De Konink van Frankrijk had het ontrent dees tijt nog seer druk met sijn geestelyke Janseniken , hy dede een Jesuyt in de gevangenis leggen / beschuldigt dat hy een bryef na Rome oder de voorszijking van Jansenius , en d'onderteekeninge van vier Bisschoppen na Rome gesonden had. Hy ordonnerde ook alle de Prelaten van het Rijk / datse al de geestelyken / onder ieder Bisdum / souden laten gaan prediken en biegten ; en alsoo de Bisschop van Agen , met de Jesuiten / die dit seer tegen de bozst was / by wat hard

Aankomst van Allen uyt de Straat.

Fransche Jansenien.

1669. hadde / ober dese saak moeten redentwisten /
 Maeri. belaste de Konink / dat voortaan geen Jesuyt
 meer in eenig Bisdom sou mogen prediken of
 biegten / sonder daar van door den Bisschop /
 schriftelijk toegelaten te zijn. Maar meer
 genoegen bracht hem by het aankomen van
 het Schip St. Jan, uyt Madagascar, tot Port
 Oost- Indisch Schip in Vrankrijk
 aangeko- men. St. Louis in Brittanie. De Bevelhebber ont-
 fang van den Konink een Julveel van de
 waarbye van ses duysent guldens / en nog
 vier duysent Rijksdaalders / tot een veree-
 ring. Dit Schip was den 27. van April /
 in het Jaar 1668. van Surate gekomen /
 bragt Bericht van de Scheepen den Gouden
 Arend, en la Force. De Heer de Faye, sou
 met het scharpje de Mary, den Heer Caron
 gaan opsoeken / indien hy op de kust was :
 maar kortz daar aan wierd vernomen / dat
 dese Mannen te Surate in hun Logis / mal-
 kander soo qualijk / ober het bestellen van
 hunnen handel / konden verstaan / datse mal-
 kander met stoelen en banken te keer gingen /
 en dat in het aensien van de Nederlandsehe
 Handelaars / en andere meer. Op d'elsde
 van dese Maand / stierf ook tot Parijs, de
 Hoeder Bernard van S. Teresa, Bisschop
 van Babylonie, een Man van twee-en-tse-
 ventig jaren / van d'oyde der Carmelieten,
 en van seer groote erbarentheyt : waer door
 ook de Paus Urbanus, hem in het jaar 1638 /
 met het Bisdom vereert / en naar Indie ge-
 sonden had / om aldaar aanwinnig in het
 Christen geloof te doen / van waar hy na
 Perlien toog / daar hy ook veel ongelovige
 te regte gebragt sou hebben / ook verlof van
 den Konink van Perlien, om die van sinen
 Godsdiens / self in de Koninklijke Hoofst-
 Stad Espahan, een kerk te mogen stigten /
 verkregen hebben. Hy hadde sels des Ko-
 ninks gunsteling bekeert / en openlijk ge-
 doopt : maar hy hier ober by anderen in den
 haat gekomen / beslooten die hem aan kant
 te helpen ; maar alsof dese Malkander selve /
 in het uytvoeren van him boos voornemen
 niet konden verstaan / ontquam hy hunne
 handen met esnige quetsuren / en keerde soo
 weder na Vrankrijk, alsof hy in Perlien, sey-
 de / geen goede medehulpers tot sinen arbeyt
 te komen vinden ; maar alsof hy seer wel de
 ongemakken van het reysen geyvoelt hadde /
 heeft hy altoos den reysigers / tot het eynde
 van sijn leven toe / veel goeds gedaan.

De Bis-
 schop van
 B. bylo-
 nen stierf.

166. De Bevelhebber / of Commandeur van
 Maerit. Maastrigt, Itersum, naar Tongeren op de
 slag / en een wegnig van sijn Volk afgere-
 den zynde / wierd door een Frans Edelman /
 la Colombiere genaemt / ontmoed / die hem
 met een D'stoel / twee gekaunde kroegels in
 het lys seijdt / van de welke d'eene in den
 blyk ging. d'Oorzaak van dit moorderstuck
 was / dat hy door den selven Itersum, tot
 Itersum. Comm-
 deur va
 Maastrig-
 vermoo-
 Maastrigt was gearresteert en aangehouden
 geweest / van wegen een Appel of beroep /
 tegen een Bevelhebber van de besettinge ;
 maar hy zynde uyt de begtenisse geraakt /
 nam dese gelegentheyt waar / om sig op des-
 sen Itersum te wyzeken. Itersum stierf aan
 de wonden / ende schelm blugte / wierd wel
 tot Akon, Tongeren, en wyder vervolgt ;
 maar Cheur Keulen, schreyf aan haar Hoog
 Mogende, dat hy hooger op / weg gereden
 was : het zy waar of niet / de moorder ont-
 quam de gerechtigde handen van het Gerecht /
 en het Commandement van Maastrigt, wierd
 den Colonel Alquin gegeven. Dese wierd
 kortz daar aan gevolgt van Mevrouw de
 Dauariere van Brederode, en dese van den
 Heere Copes, alsoos getrouw bedienaar
 van den keurvoyst van Brandenburg : d'oor-
 saak van sijn dood was het betragten van
 sijn gesondheyt ; want hy seer met de steen
 gequelt zijnde / liet sig door den beroemden
 Steensnyder Smaltius, snyden ; maar of wel
 d'Operatie wel en kunstig genoeg was ge-
 schied / sijn hooge jaren evenwel door sulck
 een aanstoot getroffen / konden hem geen lan-
 ger leven laten / soo dat hy op den 29. deser
 Maant gestorven is.

Men stroyde dagelijks seer veel uyt van
 de toerusting van den Bisschop van Munster
 en sijn wervinge / ook dat hy wel een aanslag
 op Schenkenschans, andere seyden van Wesel,
 niogt hebben ; maar men nam het vooz praat-
 jes aan. Een Brouwer en een Molenaar, van
 Schenkenschans bevlugt zijnde / wierden tot
 Aarnhem in de gevangenis gelegd / en van
 een Sergeant van het Baandel van Capi-
 tepu van Wijngaarden beschuldigt / onderling
 verstant met den voorszeyden Bisschop ge-
 houden / en het verraad met hem besteeken te
 hebben ; maar sy loehenden het alles / en sey-
 den selve datse den Sergeant niet kenden /
 hoewel sulks onmooglijk schijnt / aangesehen
 in een soo kleynen begriyp het al nageburen
 by

1669.

Maart.

Bedriegeryen van Munster en Frankrijk.

hy malkander: altoos men geloofds het niet; maar wat gods desen Bisschop met ons in't sin had/ is daar na maar al te wel gebleeken / hoe seer hy ook wijs / over het ongelijk / dat men hem dooz sulck en diergelijck vermoeden aandede / dooz sijn Agent Hessing, vooz haar Hoog Mogende sijn beklag te doen/ met verklaringe / dat hy soo verre was van eenige nieuwe toerusting van Wapenen / dat hy verklaarde selfs twee of drie Regimenten afgedankt te hebben.

Op de selve wijze handelde ook de Fransche Gesant Pompone, Dandilly, die sig als nog onbekent in den Hage ophield / als hebbende sijn openbare intrede nog niet gedaen / maar onder de hand eventuel de vooznaamste Leeden van de Staat besogt / die hy sig niet ontsag / met vollen pber te versekeren: Dat sijn Majesteyt van Frankrijk, in het aanstaande sijnsoon, tegens Spangien, of des selfs Nederlanden, gants niet soude aanvangen, maar dat die buyten gemeene toerusting in Frankrijk, alleen diende, tot onderstand van de Venetianen tegen de Turken, en by gevolge ten beken van de gemeene Christenbeyt. Zoo veel kragt's hadden dese verklaringen / soo van Monster als van Frankrijk, dat aan d'eene zijde / de Heer van Amerongen, die na den Bisschop in befending sou gaan / te huys bleef / en aan d'andere zijde / de versterkinge van yeder Daandel volck's / met vijftien mannen / en de toerusting van agt-en-beertig Oorlog Schepen agterbleven. Ter oorzak van de woort / aan den Leeraar op den ouden Man Steurbout genaamt / dooz eenige schelmen / die te vergeefs gesogt wierden / en het aanbrengen van sijn Bijbel vooz haar Hoog Mogende, zijnde seer behakt en bebloed / vielen de gedagten selve seer om de Roomsgefinden / in dit gebied / den beyndel wat in te korten: maar sulks als doe / niet seer tijdelijk schijnende te sijn / is nog agter gebleeven. De Portugaalsche Gesant / Don Francisco de Melo, omtrent desz tijd / sijn openbare intrede in den Haag doende / en ter Vergaderinge van hare Hoog Mogende gebragt zijnde / dede self een aanspraak in de Portugeesche spraak / van de welke d'inhoud was / dat sijn Meester Don Pedro, Prince van Portugal, een seer groote genegenheyt hadde / om met desen Staat, in een onderlinge vriendschap te leven / bescbende daar toe

hy te brengen alles wat mogelijk was: men heeft hem Commiffarissen en Gemagtigde toegevoegt / en in de plaats van tractement / een vereering van vijftien hondert gulden in geld / en ses Amen Kynschen Wyu / toegevoegt: een wijze van doen / die men vooz hadde voozraan / om de minste onkosten / in het werk te stellen.

In Polen ging het werk dese Maant wonderlijk aan: de Muscovischen Czaar, spaarde geen geld onder den Littauschen Adel: en aan d'andere zijde de Prins Karel van Lotharingen, om hy al den handel te sijn / en dooz sijn afwesen / sijn sake niet te verliezen / besloot sig in een kleyn Stedecken in Silesie, Plos genaemt / niet seer verre van Craueu gelegen / op te houden; maar alsoo de Afgesand van den Hartog van Nieuburg, de Barone van Goiesen, die plaats al vooz heen ingenomen had / begaf sig Prins Karel na Tarnowies. Ondertusschen vond sig de Poolischen Adel niet seer qualijk met al dese milde mede-byers / dies vast den hoonig om de mand smeerden / daars anders niet minder in den sin hadden / als een vyeendeling tot de Poolische Kroon toegant te geben / en liever hunnen ouden Konink / weder tot het aanbaerden van het gebied / soudou soeken te bewegen. Terwijl saten de pretendanten en verzoekers / malkanderen op allerhande wyse in het hay; so verre dat sie wipen quillen en lasterschriften tegen malkander zaapden / of dooz hun gunstelingen toelieten gezaapt te worden. Een quam'er in het Poolsch vooz den dag / spreekende vooz den Prins van Lotharingen, en den Hartog van Nieuburg, vooz een Capitayn of Oberste / die noyt enig bevel in den Oorlog had gehad / een ouden hagt / en een Vader des huysgesins / alleinig rijk in kinderen / en een kint buyten sijn eygen huys / uptmakende. Dat / het geen vooz Nieuwburg, en tegen den Hartog van Lotharingen sprak / noemde Prins Karel van Lotharingen, een Prins sonder Land / en een krijgsman sonder Degen / die maar gebreck aan alle dingen / behalven alleen aan staatsuyt hadde / komende Polen niet goeds toebrengen / als het geschil dat hy met den Konink van Frankrijk had / en daar over bequaam was / niet alleen Polen en Frankrijk, maar ook al dat daar aan vast was / aan malkanderen te helpen. Dit werkte so

1669.

Mac.c.

Poolsehen handel.

Vet.

Maert.

weel wylt dat de Kaad van Polen den bryef van
 sijn Goni den Hertog van Lorbaringen, tot
 voordeel van sijn Heef geseyden / niet wilde
 ontfangen / alsoo der iets op de tijtente te seg-
 gen viel. Niet beter wylde de Gesant van
 de Czaar gehandelt / die tot Warsau komen-
 de / eerder als een verspieder / als Bedienaar
 aangezien wierd; en daarom wierd ook ge-
 spaedigt niet hem ten eersten wederom af te
 vaerdigen. Wanneer hy den naaften moegen
 gehoor by den Warts-bisschop van Goielen,
 als Primas Regni tot gehoor quam / was sijn
 boodschap anders niet / als dat zijnen Mee-
 ster den Czaar wenschte het Bestant dat hy
 met Polen gemaakt had, in een eeuwige vrede
 te mogen veranderen, ook een Gesant in Po-
 len verlost, om de onderhandelingen, die hy
 met den Tartaren voor hadde, by te woonen,
 den welken, hy ook wel wenschte, als Mid-
 delaar tusschen hem en Sweden te gebruiken,
 dewijl deselve Kroon den lang geweigerden
 Tol in der Muscou nu weder wilde verleggen,
 gelijk hy de bemiddeling van Engeland en Hol-
 land, daar ook mede wilde toe gebruiken, om
 alsoo het werk, dat in Courland zou afgedaan
 worden, ten einde te brengen. Ondertusschen
 speelde dezen Afgesant over al waar hy dooz-
 toog / niet weinig den Rodomont, roemen-
 de allesints dat sijn Prins wel 80000 mannen
 in het velt hadde / en dat / indiennen hem
 tot de Kroon voerde / de Staet van Pool-
 len seer schoone voordeelen by deselven genie-
 ten zou. Wanneer men hem voerder vraagde/
 wat sijn Prins dan soude doen / indien hy by
 geval voorby gegaan wierd / antwoorde hy/
 zulks niet te weten / dewijl hy de geheimen
 van sijn Meesters niet konde doozdringen.
 Aldus liet men den Gesant met vrientschap
 heimen gaan. Maar des anderen daegs na
 sijn vertrek / quam een afgesonden van den
 Generaal Pac van het Poolsehe leger / aen-
 brengende schryftelyk dat de Partiarehen van
 Antiochien, Alexandrien, en de afgesondene
 van Constantinopolen en Ierusalem, die / ter
 oorzaak van het affetten van den Patriarch
 van Moscovie, als vooz verhaalt is / aldaar
 ontboden waren / met die van Moscovie, we-
 der herstelt zijnde te zamen een overleg had-
 den gemaakt / of de Czaar, zonder sijn gemoet
 te verkoyten / zou konnen toestaan / dat sijn
 Soon van Godsdiensf veranderde / om daar
 dooz tot de Poolsehe Cypon te geraken / en dat

bessooten was / van ja / willende sy borze booz
 de saligheit van den jongen Prinee blyben / al-
 zoo sich dezelve in de Kroonsehe Godsdiensf
 wel konde behouden / alles in aanmerkinge
 wat grooter heyl de Christenheit daar uit zou
 komen te ontfaan / in dien twee 300 machtige
 Rijken / tegen den algemeenen vband beree-
 mgt werden. Maar niet tegenstaande deze
 goetwilligheit konden de Polen evenwel geen
 maak in dien Prins krijgen / alzoo deselve hen
 te woest en hevig van aart / en zelfs onbe-
 quaam was om Moscovien, veel minder Po-
 len te bejerschen / sijn sijn vader 10 mil-
 lioenen tot betaling van de Poolsehe achter-
 stellen / booz hem aanbod. Daarentegen bood
 de Prins van Lorraine 6 millioenen aan /
 wiens Goni vooz een van de rijkste Dorsten
 van geheel Eoropa wel mogt geagt worden.
 Aldeze dijputen en stribbelingen verhaasten
 de verkiefing van een Konink. Men dede dan
 ober al met trompetten verkondigen dat nie-
 mant 6 mylen in het ronde van Warsau eenig
 graan of kroon mogt sopen / deluyl de Pool-
 siche Adel / tegen den 6 van May aldaar ver-
 wagt wierd / die een ieder sijn plaats / buiten
 op het land / na de gewoonte most aangewe-
 sen worden. De brugge over den Wijsel
 wierd ook sterk en bequaam gemaakt / ober
 de welke de kooplieden van Daarzik hunne
 koopmanschappen derwaarts mochten sen-
 den.

Maert.

Ondertusschen stonden de Turken niet stil-
 le / maar deden met de Tartaten, een inval
 in d'Ukraine, waar ober de Oberste Cobel,
 uit de Poolsehe grens ofte frontierplaats /
 Bilacierko, ser ernstig om hulp schreef / zoo
 van gelt als voozraat / seggende anders sijn
 besettinge te sullen moeten verlaten / te meer/
 dewijl de Dorozensko, Oberste der Cofakken,
 sijn heir mede op verscheidene plaatsen inle-
 gerde / en met de Tartaten volkomenlijk ober
 een quam / sonder de welke sy verkihaarden
 niet te konnen bestaan / en de Polen gants
 weinig agten / die sy oozdeelde zoo wdig niet
 van doen te hebben.

Inval de Turken.

Ceur Keulen wilde ondertusschen het ge-
 sehil ober de buegt Rochette, tegen de Heeren
 Staten, a Main Haisie beslegten / sendende daar
 150 krijgslieden binnen / maar sulks wierd
 in den Hage alzoo niet opgenomen / daar men
 vast stelde / dat hoewel het selve Slot /
 maar vier mijlen van Luyk was / het
 selve

Luykse geschil.

1669. selve ebenwel op den Staten bodem gelegen
waar / maar daar sal hier na meer van ge-
handelt worden.

Martius.

Op de selve wijze handelde ook Prins Adolph, Broeder van den overleden Koning van Sweden, met den Graaf van Leyningen, booz-sitter in het Kamer-gerigt van Spiers, den welken hy het Graafschap Riringen, of anders Raimingen, in het Mars-Bisdom van Metz, booz 120000 Guldens af-gelooft hadde; dewijl over de levering en betaling eenig geschil ontstond / is de gesepte Prins en Paltsgraaf Adolph, met 300 Mannen / die hy (soo men wil) omtrent Hamburg geworpen had / op den 16 van dese Maant / des nagts / booz de Stad en het slot Overbron gekomen / die hy met geweld / en berlies van 12 Mannen vermeestert heeft / het welke hy nog soo gemakkeelij niet sou gedaan hebben / indien hem de gonst der Bozgerenden weg niet geopent hadde. Ebenwel heeft men na de veroveringe de plaats geplondert / en des Graven Dienaars alle gebangen / twee daar van in boejens geslagen. Na den Graaf wierd ook seer neerstelij gesogt / maar die was booz een bepuster in den tuyn ontkomen / niet sonder groot gebaar / en verstopking van sijn leden / gebolgt van twee Dienaren / dus geraakte die weg: maar sijn goederen wierden booz de Kirjgs-lieden weg genomen / en verboert. De Graaf viel hier over klagtig aan de Kamer tot Spiers, en gaf een Manifest / of openbare verklaring upt / gelijk ook Bozst Adolph daar tegen / maar de saak bleef / na de gewoonte van dat Kamer-gerigt aan een Spijker hangen. Keur-Mentz maakte ook episch / tegen Keur-Palts / op het Stedeken Petersheym, belovende het gelt / dat de Palts-graaf daar op versehoren had / weder te tellen. De Palts-graaf daar-en-tegen / dede episch op het Stedeken Hemsbach, maar het Capitel van de Hoofst-kerk tot Mentz, bzagt booz / dat sy het selve onder sig verpant hadden. Keur-Brandenburg dede binnen Halberstad de Joodsche Synagoge / of vergader-plaats neder-werpen / om dat deselve / eenige buple lasteringen / tegen den Heer Jesus Christus hadden uptgebrakt / het welke een algemeene schizh onder de Joden in Hoogduytsland verdoorzaakte / van de welke een groote menigte Bedelaars / naar Holland quamen afzuppen.

Handel
van Voort
Adolph

Joodsche
Synagoge
afgeworpen.

In Portugaal wasmen ook met de Joden seer besig / alwaar wel 80 Personen daar van booz de Rietter-meesters beschuldigt / en te regt gestelt wierden; van de welke eenige op een gelt-boete geset / andere op de Galeje gebannen / andere wierden hun goederen verbeurt verklaart / en niet een Riet-stok booz het Hoofst geslagen: enen Priester alleen / die klaarlj bewesen wierd een Jode te zijn / en wel openlijc derselbe verklaren / dat hem by stond / sig van d'ene tot d'andere Godsdiens te wenden / wierd een verloochenaar en afvallige verklaart / sijn goederen verbeurt gemaakt / en hy selver betwefen / om tot asche verbrand / en deselve in de Ribier geworpen te worden. Daar alsoo hy als een Christen wilde sterben / berkeeg hy de genade / eerst gewurgt te worden.

1669.

Martius.
Sacken
van Portu-
gual.

Deel beter quam de Hopman Pieter Thomasz. de Sitter toe / die met een Gouden keeten van Don Pedro bereert wierd / om dat hy een Portugees Schip, drie Turken, die met hem doende waren / ontfet hadden en gelukkiglijc binnen bzagt. Maar een Fransch Schip, wierd booz de Robergs van Algiers genomen / op hebende wel 250 Swarten booz de Portugesen.

Wy hebben hier booz gesept / dat de Pater Nichard, sijn bertrek upt Spangien na Romen, had booztgeset / dese toog daar heenen met wepnig ontslags / maar viel sich te Lerma, dog wat bekommende / nam sijn weg booz Biscayen, soekende hier en daar sijn verblijf / by de Daders in de Kloosters. Wanneer hy tot Rome gekomen was / hield hy sig aldaar booz een wijl heel stil / als zijnde bupten bedieninge / sonder by pemaand te komen / het welke van eenige Spangiaarden gemerkt / en geoozdeelt zijnde / bupten weten van de Koninginne te geschieden / hebben die sulks overgeschreben / waar over de Koninginne, booz geheel Spangien brieven van sijn versehooninge heeft laten aanslaan / gelijk hem ook kragtige brieven van boozschrijven gegeven zijn / waar inne sy hem als haar Ambassadeur en gesant / 't sp te Weenen of Romen, waar hy van tweeën wilde / ook al sijnne inkomsten en goederen te behouden verklaarde.

Vervolg
van Pater
Nichard

Hy heeft sig in sijn bertrek upt Spangien soo Edelmoedig gebzagen / dat hy 30000 Ducaten / die hem de Cardinaal van Arragon, en de 1000 Histoketten / die hem de Grabe de Pignoranda aanboden / geweygert / seggende / dat hy

1669. **Hy** een arme Religieus, of geestelike in het **Kijk** van Spangien gekomen was/ en dat **hy** der ook so begeerde weder upt te gaan.

Martius.

Don Jan, hoewel **hy** desen **Biegt-vader** het **Kijk** had doen rupmen / ontwapende sig **sel-**ben / ebenwel so aanstonts / na sijne beloften niet / waar ober hem de Koninginne Don Diego Corréa toefond / die hem tot Guadalaxara **be-**vel brenzt / aan hem als Generaal, alle sijne **Kruyterp** ober te geben / onder straffe van **booz** wederspannig gesouden te werden. Don Jan, alreets te booren van sijn vrienden **upt** het Hof van Spangien kennisse hebbende van de **oedere** / met de welke Corréa quam / dede daar ober sijn **Krijgs-raad** vergaderen : maar wanneer het Volk vernam / waar ober dese beraadslaginge gelegd wiert / begoft het ober **lypd** te roepen en te tieren : sy kenden anders geenen Generaal, als sijn Hoogheyd Don Jan, en wilden altoos digt by hem blijven : soo dat Don Diego Corréa, weder onberrigter **sake** na Madrid repfen most : daar mede de **Krijgs-raad** vergadert wiert / van waar na twee nuren beraads / de Cardinaal d'Arragon, terfont in een **dzaag-bedde** of **Littier** / na Guadalaxara ging / met sijn **kruyp** / en twee **Trompetters** booz sig / en van drie **Karossen** gebolgt / daar sijn **huys-dienaars** in waren. Wanneer dese **Vrede-liebende** Cardinaal **hy** sijn **Hoogheyd quam** / dede hem deselbe **sodanige** goede en billijke **boozslagen** / dat **hy** deselbe **aan-nam** / dankende **aanstonds** de **Kruyterp** af / waar toe Don Jan d'ecne / en de Cardinaal d'andere **helft** betaalde. Men beloofde hem / dat hy in het Gouvernement, en de **bestieringe** van de Nederlanden, daar men hem had **uytgestooten**, weder herstellen sou, ten ware hy selfs weygerde derwaarts te gaan; dat men hem **ondertusschen** alle sijn Oude Dienaars weder sou geven, beneffens al sijn ampten, die hy voorheen bekleet hadde; datmen ook selfs de **Broeder** van sijn Secretaris, die gevangen was, in **vryheyd** stellen sou. Datmen een Raad sou opregten, daar hy het Hoofd van sou zijn; om daar in, over verligting van het Volk te handelen; dat hy vorder de **vryheyd** vol hebben, om aan hunne Majesteyt, bysonderlijk sijn eerbiedinge te kunnen doen. Hier mede stelde sig Don Jan te **vreden** / de Cardinaal **keerde** wederom na Madrid, en Don Jan ging sijn **vermaak** / booz eenige dagen / mede tot Aranjuel **ne-**men.

1669. **Soo** dede men ook tot Rome, daar men **vast** alle **vermakelijkheden** / en **dartelsheden** **aanrege** / niet sonder **bupten-sporigheyt** van **ongebondentheyt**. **Weyzouw**e Colonna, huys-
Leven
vrouw van Me-
lonna.
vrouw van Colonna.
wilt mede **ge-**een van de minste zijn / maar **bertoonde** sig in een **mans** gewaalt / seer aardig / alla Cortegiano toegemaakt / en van **verscheyde** anderen gebolgt; drie dagen daar na woonde de Tour alla Modo **hy** / als een Amazone gekleed / en met 20 **bermoonde** **Kidders** / en **menigte** van **Da-**gten en **Trompetters** bergeselschapt; **ge-**lyk des daags te booren / de **Cardinalen** met de Koninginne van Sweden mede hadden **ge-**daan.

Ondertusschen most de Staat van Venetic sien / dat de **Franch**e **bywillig** met den **Hartog** de La Feuillade Roannez, de **bescher-**minge van Candia sieten baren / sonder **eben-**wel den moed te verliezen / hun **Heerschap-**py booz te staan / sendende in de plaats van dese / soo veel honderden **Hoogduytschen** **ben-**den van den Hartog van Brunswijk, en **Lun-**enburg, onder het beleyt van den **Graaf** Josias van Waldek, die beneffens 200 van sijn **bebel-hebberen** / op den 14 van dese **Maant** / in den Raad van Venetien **verscheen** / zijnde alle seer wel gekleed / om van den **Hartog** / en den Raad hun **afscheyt** te nemen. De **Graaf** sat naast den Hartog op sijn **Chpoon** / **terwijl** al de **Webel-hebberen** / des Hartogen **Krok** quamen kussen / en van den Hartog seer **minnelijk** bejegent / en daar na een **peder** met een **Gouden** keeten bereert wierden. Maar die aan den **Graaf** van Waldek **gegeven** **wierd** / was seer groot; self **peder** gemeen **Krijgsman** / en **Gerreformiert** **Webel-heb-**ber / kleeft ander-halben **Zecchin**, of **Du-**caat: **bozder** most sig een **peder** van **boozraat** booz agt **Maanden** **boozsien** / het welke hem / alsoo Venetien toen als een **Taar-markt** / van alles **bol** was / niet **swaar** om te doen **viel**; aldus **wierdense** in **groot**e **Schepen** **ge-**set / en sijn alsoo met 600 **Paarden** naar **Candia** **gebaren** / settende hunnen loop naar **Zan-**ten of **Zacyntus**, daar de **Generaal** **Morosi-**ni, de **Zee** door **kruypste** en **veplig** hiel / en op hen **wagten** / om met andere **hulp** **troepen** / na **Candia** te brenzen; **gelijker** nog 1000 **Doet-knegten** **upt** **Beyeren**, en nog soo veel **upt** **Modena** **verwagt** wierden. Dit **onder-**stant wiert te **meerder** **verhaast** / en **nodig** **geagt** /

Afvaar
dinge van
de Duyt-
sche troe-
pen naaz
Candia.

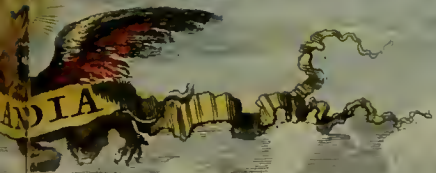

1. De Mont van de Haven .
 2. 't Costeel vande Haven .
 3. De Kerck van S^t. Marcus .
 4. S^t. Pieters Kerck .
 5. S^t. Jans Kerck .
 6. S^t. Franciscus Kerck .

7. De Kerck van S^t. Salvador .
 8. Een nieuw Klooster verrijdt .
 9. Verscheyde Griexsche Kercken .
 10. Plantje daer de Galleyen leggen en
 getimmerd worden .
 11. De Haven Poort .

12. Afgiften .
 13. Boeyen van 't Afsaal .
 14. Wandelplaats langs de Zoobaat .
 15. Akers by de Fonteyn der Seden .
 16. Poort en Haven van Transava .
 17. Fortificats op de Zoobaat .

18. Sijner Fortificats en werven .
 19. 't Bolwerk van S^t. Andri .
 20. De Gracht van S^t. Andri, maar een
 Franck Kwartier sijn verheyde,
 daerby openstellen hebben galden .
 21. Reductie en boesheyden van S^t. Andri

22. *housert door den Marquis S. Antóni de Nobres, in 7 Jun 1658.*
 23. *Approche en marche des Turcken, verséte et battue par les Suedois. Milard et Wolfchen.*
 24. *Batterye opposée par des Turcken.*

25. *Met Iger der Turcken.*
 26. *Approche des Turcken et de marche van Duxygre housert door den Redder d'Harcourt.*
 27. *Batterye van Duxygre, housert door den Marquis Villo.*

28. *Batterye van le Sahoniers.*
 29. *Batterye of Hooge Balle Zant.*
 30. *Mynen en Gronaden of Bomber, tendt de Haven.*
 31. *Nieuw Carde.*

32. *Den Bergh Supter.*
 33. *De Gallien van den Paus en die van Malba, sijn veldende van 2 Seizers, onder 2 command: van den Bailli Rospillye.*

1669.

Martius.

geagt / om dat de Keyser alreets hofts te vooren / sijnen eersten Vazier dapper had ober-gehaalt / een bloedariet genoemt / die met al de magt van het Ottomannische Rijk, en het verquisten van soo veel bloets / geen Meester van een eenig plaats konde werden ; en daar nu al 2 Jaren vzugteloos ober gearbeyt had / belastende hen met eenen / het werk hoft te maken / of soude hem na sijn verdienste straffen.

De Koning van Vrankrijk ondertusschen bresende / dat het met sijnen Gesant / aan de Porta, niet beeter sou mogen afloopen / als met sijn Agent in Tunis, sand upt Provence eenige Oorlog-Schepen / naar de Dardanelli, om hem thups te halen. Maar de Gesant, had booz heen sijn ordere / om de Porta te verlaten / als getoont / ten waarmen de schade / die de Turken de Franschen hadden aangedaan / wilde herstellen / waar op de Caymaccan hem berigte / dat hy sulks met een afgesondene / den Grooten Heer sou laten weeten / hy soude soo lang vertroeben ; ondertusschen wist hy seer wel / dat de Franschen seer ligt van klagen zijn / gelijk ook hunne afgunstigheyt seer wel bekend was , als die niet konden lijdén , dat men de Gesanten van Republijken soo veel als die van Koningen eerde. Maar hier upt is naderhant meer verwoyding gekomen / wanneer Vrankrijk berigt kreeg van het mis-handelen van sijn Agent , en de Turken van de merkelyke onderstand / die de Franschen naar Candia sonden ; gelijk wy hooren sulsen.

Vrankrijk dan verhaaste het onder stand / dat hy de benautde Stad Candia beloofte / en toegeschikt hadde / nemende 10 Capucijnen, en soo veel Jesuyten mede / om de Frankhen / en Gequerste aldaar / hulp / onderstand / en vertroostingge by te brengen. De Paus vernemende van dese bystant / liet genade Penningen munten / dewelke hy segende / om die onder het Krijgs-volk om te deelen. En schreef met sijn eegen hand aan den Hartog van Beaufort, dat hy hem het Generaalschap van de troepen gaf / die onder het bevel van sijn Neef Franf. Vincenzo naar Candia toe bestelt waren. Hy sand hem ook een gewepde Standaard toe / op de welke St. Pieter en Paulus uptgebeeld stonden / om die agter af van sijn Royale te laten wajen / gelijk ook

April.
Fransche
onder-
stand na
Candia.

Franf. Vincenza Rospigliosi een Blagge hadde / in de welke het Kruys-beelt stond / met dese woorden: *Dissipentur omnes Inimici ejus.* Wy sullen hier de geheele Equipage bystellen / om eens te doen sien / met hoe grooten machty men niet uptwerken kan.

1669.

April.

Lijst van de Fransche Oorlogs-magt, onder het beleyd van Francois de Vendosme, Hartog van Beaufort, Pair van Vrankrijk, naar Candia geschikt.

Eerste Esquadre.

	Stukk.	Mann.
1. De Louis Royaal	130	1010
2. Le Soleil Royaal	130	1010
3. Le Daulphin Royaal	120	910
4. Le Duc	110	710
5. Le Monarque	110	710

Tweede Esquadre.

	Stukk.	Mann.
't Schip Vendosme	74	608
St. Philippus	90	608
L' Henry	80	568
Koon	76	528
.....	74	500

Derde Esquadre.

Bestond in 26 Oorlog-Schepen, van 74 tot 50 Stukken, en van 426 tot 355 Mannen bemant.

Vierde Esquadre.

Bestond in 19 Schepen van 56 tot 44 Stukken, en van 355 tot 245 Mannen bemant.

Vijfde Esquadre.

21 Schepen van 44 tot 24 Stukken, en van 245 tot 165 Mannen bemant. Nog 11 Fregatten van 24 tot 16 Stukken, van 125 tot 30 Mannen bemant. Voorts 4 Gallioten, 3 Kitlen, 2 Tartanen ; 2 Roey Gallioten, eenige Branders.

Uytmakende 61 Schepen van Oorlog, kleyn en groot, en by de 11000 Zielen.

1669.

April.

Maar al-er dese Bloot van Toulon t'zepl
ging / toonde men sig nog al bekoumert vooz
den Franschen Gefant , aan de Poorte , de
Heer de la Haye : de Caimaccan hield desen
vast tot Constantinopolen op / terwijl de Sche-
pen / die om hem af te halen / gekomen wa-
ren by de Dardanellen , ontrent Gallipoli ble-
ven leggen / tot dat sig de Gefant eyndelijh sel-
ve na Larissa , in Grieken , begaf / om selfs
mondeling met den Grooten-Heer te spreken /
en te sien of hy met den selven de saak soo verre
sou kunnen brenzen / dat Candia van den ooz-
log bezijld / de vrede met de Venetianen getrof-
fen / den Genevoyschen Resident versonden /
alle de Fransche slaven verlost / en het hooft
van den Bassa van Tunis , dooz dewelke de
Fransche Agent / Durant , soo schendig mis-
handelt was / verkehren mochten werden.

Geslagen
pennin-
gen in
Frankrijk.

(Terwijl toonde Frankrijk ebenwel alle moe-
dighjeit van de werelt / doende mede Pennin-
gen en Medalien slaan / op welkers eene zijde
het beeld van den Koning / met dese Sin-
spreek (of soo men 't noemen wil) stond /
Nec pluribus Impar , Ik wijk voor geen veele ;
en aan d'andere sijde / de Stad Duynkerken ;
met dese woorden / *Sol non movetur contra Ga-
bion* , Sonne word niet bewogen tegen Gabaon ;
wat daar by verstaan word begriyp ih noch
niet. Met sulke Terriculamenten sogt men
malkander al hooz af een schrik op het lijf te ja-
gen / eer het tot de saak quam / op dat de vrede
en oberbjaet van hoorn / die toen ober-al be-
wonderlijh was / niet sonder een suuren sauce
mogt genuttigt werden. Engeland selve seheen
op geen anders dingen te denken / als die de
brede aangingen / hebbende al lange booz-ge-
had het Banquet-houfe om verre te werpen /
en / op de selve grond / een heerlijker Palais te
houwen / om de gedagtenis / van het Engel-
sche moorder-stul / op sijn Vader gepleegt / te
eerder te doen verdwijnen ; waer nog niet vol-
bragt. Ondertuffchen genoot dit huys eben-
wel de eer van het versocht van den Toskaan-
schen Prins , die / na dat hy by den Prins Don
Pedro , in Portugaal , met alle bedenkelijke
eerbiedighjeit was ontfangen / en met eenige
bysondere seltzaamheden upt Indiën , en onder
anderen een seer kostelijh mes , met een hegt
rontom met diamanten beset / dat booz-heen
een Moors-Koning son gedragen hebben / ber-
eert was ; en veel tobberpen / te water en te
lande / gehad hadde / tot Londen aangelommen

Aan-
komst
van den
Prins van
Toscaan
in Eng-
lant.

1669.

April.

is : het was nact wanneer hy daar aangquam /
opgepast dooz den Heer Mandevijl , die hem in
des Konings hoets / van Bionford , tot in het
Huys van den Graaf van St. Albons , in
St. Jeames , sijn verblijf-plaats gelepde. Hy
quam op den 19 / des abonts / alleen / met den
Ridder Gascogne , en een Coekman verset /
heymelijh dooz des Konings Tuyn te White-
Hal , aan de achter-deur / haer men naar het
Cabinet van den Koning gaat ; soo als hy
langs de trap op-quam / wierd hy dooz den
Heer Kamerling ontmoet / die hem in des
Konings Cabinet lepde / en hem met alle ge-
negentheyt / maar sonder eere monien / ontfing ;
na dat sy een wijle by malkander waren ge-
weest / vertrok hy weder / op de selve wijse /
gelijh hy gekomen was ; maar quam daar na /
nog verschepte-maal / de Koning en de Konin-
ginne begroeten / en maakte sig dooz sijn groo-
te beleeftheyt / by een peder seer aangenaam.
De Koning trok met hem na de vermakelijke
plaatse / Newmarket genoemt / so om sijn Hoog-
heyt wat geneugte toe te brenzen / als om de
sehade / die een gebaarlijken vrand tot Ducham
gedaan hadde / op te nemen. Hy ging ook de
Hooge-School tot Cambridge besien / daar hy
van de hooge Leer-meesters / in summe tab-
baarden / aan de Doort / met een Latijnsche
aanspraak ontfangen wierd ; terwijl al de
Leersingen aan weder zijde op rpen stonden.
Men lepde hem op het Regent-huys , daar by
dese gelegentheyt een vergadering was / om in
alle de Faculterpen Promotien te doen / gelijh
de Koning bevelen had / waar op weder een
aanspraak volgede ; gelijh ook na de middag
eenige frans verhandeling in de wijfeling-
schap / of Philosophie , wierden aangestelt. Hy
besag de Hooge-School tot Oxford van gelij-
hen met een bysonder genoegen / kroonant-
lijh de schoone Boekery / soo rijk in oude hand-
schriften / en andere bysonderheden ; hy toou-
de sig seer tot de Mathesis geneegen / en / heb-
bende een dispuut in de Philosophy gehoort /
moest ook sijn ooren aan de Musijk verleen /
daar men ook ston nog heesef was / en wierd
soo booz by het stieube Schouw-tooneel na sijn
wooninge gelepde. Van daar besag hy het on-
de Koninglijke Huys tot Windsor , met al sijn
hondert bewaesters en Kamers / en geraakte soo
weder tot Londen , om van daar naar Hol-
land ober te baren. Men was ook in Holland
alleen niet besig / om op de supinge voer te ooz-
loger /

1669. logen / maar ook in Engeland , daar eenen Kapiteyn Dean aannam / met de helft van het ordinaris buskruyt het selfde gelveit te sullen doen / gelijkm in Holland mede wilde in het werck stellen / maar of dat nu wederzijds also gepactiseert word / hebbe ik als nog niet verstaan.

De Graaf van Benthem, (terwijl de Bisschop van Munster siek lag) beschuldigde den Dysschaart van Twente, de Heer Adolph Heyndrik van Raasvelt, schijstelijck / dat hy hem sijn 4 kinderen had helpen ontboeren; maar dese verantwoorde sig by hare Hoog-Mogende seer wel / waar ober hare Hoog-Mogende gedagte namen / niet alleen op het ongelijck de Gravinne aangedaan / te letten / maar ook het inboeren van de Roomsche Godsdiens / in het selve Graaffschap / in agting te nemen. Men bragt ook pets van een vliegend Veger te houden / en het Krijgsvolk daar dooz in de weer te houden / op het tapijt / maar de Raad van Staten maakt daar swarigheyt in / ter oorsak van de onlusten / die daar op sronden te loopen; niet tegenstaande het aanhouden van den Spaanschen gesant / dat men in dese gelegentheyt / daer in dog niet nalatig wilde zijn / nog ook in de Frontieren, aan de sijde van Brabant en Vlaanderen, te versterken; gevende oock een Memorie in / ober het berigt dat sien gedaan was / van wegen het vergaderen van Velsk / dooz de Franschen tot St. Clou, en in de Spaansche beroberde Steden; mede van een toeleg op Kamerijk, maar dit bleef by het voortige beslypt.

Op den vijftden van dese Maant / quam de Keyserlijke Gesant van Madrid weder te rugge / daar hy de tijdinge had gebracht / van de geboorte der Keyserlijke Princesse, dewelcke niet groote vreugde was aangenomen; hy bragt twee Zieben mede / dooz d'eygen hand van de Koning, en Koninginne geschreven; en aan de Jonge Princesse, als sijn toekomende Bruyd, sand de Koning een goet deel seer schoone Esmarouden, onder de welke een / van de groote van een Rijksroort / die wel op 3000 Rijks-daalders geschat wierd. De Kamerling, die de Bode was / hreeg vooz de goede tijdinge / een bereering van 1000 Rijks-daalders / en een schoone Medaille van den Koning, en het habijt van St. Jacob, beneffens hondert Dubbloenen / tot sijn wederom reyse.

Ondertusschen woelde het te Poolen, om de verkiefsinge nog eben seer. De Moscoviter had hem aan de Litauwers, Prins Radzevil, en Sapiha; Lotharingen, Had de Palatijnen, of Waywoden van Crakau, Sandomyrs en Lublyn, beneffens verscheyden anderen van de boornaamsten in het Rijck. Nieuburg had mede sijnen aanhang / Sweden was hem niet tegen / noch ook de Keyser / en het Rups van den Palts was hem een goede stut / selfs was hem Keur Brandenburg niet in den weeg / en de Poolischen Adel hadde hy meest op sijn sijde. De branden van den Prins van Condé, en by gevolg van de Franschen, seyden dat alleen de Tartaren en Cosakken hem toegedaan waren. Hier onder speelden al eenige boozfeggingen: een Poolsch Eremit stroopde upt / dat hy den beschermenden Engel van Poolen had gesten / die hem had gepenbaart / dat Poolen geen gelukkige verkiefsing sou doen / ten waarmen een Nonnith upt het Klooster van den Heyligen Bernardus Joan Maria genoemt / tot Pavia ging halen / en tot Koning verkiefsen: maar de Poolen waren soo Nonnikagtig niet meer als wel booz desen. Dese en andere Phantastijke grillen gingender meer om. Maar de Groot-hoof van Moscovie, scheen niet / of tegen wil / sijn Soon in den Throon te willen bringen. Hy sand drie Gesanten booz af / Krijgs-Obersten / Luyden van weynig aansen / en die wel eer upt Poolen in Moscovie geveeken waren: niet soo seer met gevezde Wapenen als geit boozsien / om daar milde uytdeelingge / onder hun gunstige upt te doen; die daar beter by hadden te varen als den Moscoviter: maar het dagt den Harts-Bisschop van Gnesnen geraden / om al dit woelen tot een eynde te brengen / de verkiefsing van den Koning te doen verhaasten. Men begoft van buyten Warsou, een groot gebouw van hout toe te stellen / waar in de verkiefsing sou hebben te geschieden / en verkondigde / dat al de vreemde Bedienaers of Ministers / na gewoonte / op d'aanstaande vergadering mogte verschijnen; maar niet binnen Warsou. Men boude ook buyten de Stad / menighe van stallen booz de Paarden. De Bisschop van Viziers, afgesant van Vrankrijk, nam sijn verblijf tot Biolalinka, een kleyn Jagthuyt van den Koning Casmyr, een Wyl buyten Warsou. Die van Nieuburg aan de

Graaf van Benthem beschuldigt Raasvelt.

Spaarzaamheit der Raden van Staten.

Keyser gesant, komt weder van Madrid.

1669. April. Poolischen saken.

1669.

April.

sehoone plaats Falenta tot sijn hupsbesting / en die van Lotharingen sloeg sig tot Leixia neer. De Gefanten des Keyfers, en des Konings van Sweden, Schafgots, en de Grabe Tot, verhoofen ook hunne plaats / van welke Ministers een ieder twee Poolse Edellieden by sig had / niet alleen / op datse geen onderhandeling met mallander souden houden / als om de Poolse Kaden berigt en reden van hunnen handel te geven. Men oordeelde ook dat de Palacijn, van Crakan, op dese Bergaderinge / met een getal van 500 Edelen verschijnen sou / van de welke de minste drie naars sou mede-boeren / soo dat men rekende dat hy de Heer Pars, Cancelier / en de Generaal van Littauwen, ieder wel 2000 menschen sou mede-bzingen. d' Harde-Bisschop van Gnesnen, Primaat van het Rijk / soude dagelijks open tafel van 200 / en de Heer Morestejn, grooten Schat-meester van de Kroon / een van 50 schootelen / houden / en soo voor een ieder na sijn staat / dat de biezemde Gefanten den lust beken / om niet sulke een toefel te verschijnen. Die van Dantzik souden maar twee van hunne Geschep-schrijvers: maar de Littauwers gingen niet stoffen wonder biezed / seggende: Men ware gehouden den Moskovischen Prins tot Koning te verkiesen, de drie Gefanten, die op weg waren, souden, beneffens tien millioenen, ook den geseiden Prins selve medebrengen, omcingelt met een Lijfwagt van 800 Duytsche, Russen, Fransche, Engelsche, en Hollandsche Krijgslieden, en gevolgt van een heyr van 6000 mannen, behalven de rest die met hem komen souden. Maar al dit snuppen bleek niet als wind te zijn. Men voerde toen in Polen een seer bitteren taal tegen de Protestanten, alsoo men biezede dat Prins Radzevil, die On-roomsch gesint was / wel met de Kroon sou mogen gaan strijken; en / in der daat / indien hy het met ernst gesogt had / volgens de genegensheyt die hy van veelen had / hy was daar misseken toe gekomen. Maar het eerste / dat men op den Rijksdag deede / was het upsterven van alle Protestanten: maar in Massuben wierden die door een bitteren Bebel-brief uytgebannen / ten ware sy Roomsch wilden worden / en die gene / die ongehoorzaam was / soude men met de dood straffen / en al sijn goederen aan-slaan: die daar over ten hoogsten ontroert / niet een Versoek-schrijft / voor den Bisschop van Posna,

1669. sig vertoonden / viddende hen de gunst te willen doen / dat sy tijd en gelegentheyt mogten hebben / om hunne schulden ober en weder te redderen / en d' agter stallen te voldoen / die sy zedert hun bannissement / gemaakt hadden; te meer / dewijl sulks / een jaar verleden / den Arrianen wel was toe-gegaan; maar de Bisschop gaf hen tot bescheyd: Sy mogten God nog wel danken over hun staat en gelegentheyt, nademaal hen gunst genoeg geschiede, voor de rest konde hy hen niet helpen, maar moest, als een Hooft van sijn Kerk, het lichaam soeken te bewaren. En dit was de troost / die dese arme menschen van hem konden krijgen.

De Stad-boogt Cobel, van wiens aanhouden om onderstand hier voor gesproken is / schreef uyt Cialo Cierkieu, van den 9 Maart / 1669. Dat hy het verwaagte onderstand bekomen had, sonder het welke hy sig andersins tot het vertrek al vaardig had gemaakt; dat de Cosakken nog tegen mallander waren, en de troepen van den gewesenen Generaal Suchowia, sig onder den Dorosenko begeven had, en hem seer na en hinderlijk lag. Dat sig de Muskoviten in Kiou seer versterkten. Dat, zedert de Cosakken een by-een-komst hadden gehouden, overleggende wat hen het dienstigste was, den Polen, den Muskoviten, of den Tartaren, aan te hangen, sonder evenwel daar over ten vollen te bestuyten, dewijl d'Overste, die aan gene zijde den Nieper lag, sig alreeds Muskovisch verklaart hadde, en de nieuwe Moskovische Generaal, die in de plaats van den overleden Bruchowitz gekomen was, weder van den Dorosenko had afgetroot: dat sig de Hierko, die Polen nog genegen was, beroemde, en groote overwinning op den Tartaren behaalt te hebben, vindende den weg, drie mijlen verre, met dooden besaayt; datter in Moskovien, op een tijd, over de 12000 gevangenen, met sak en pak sijn los gelaten; maar dat die gene, die sig in der Moskou alreeds hadden neder-geflagen, en liever willen blijven, ook met d'anderen hadden moeten vertrekken, gelijk hem van eenige gevangenen, van daar gekomen, berigt was, latende evenwel hun vee daar blijven.

Maar de Cosakken begaben sig daar na onder de bescherminge van den Turk, wiens Gesant een seer kostelijc gewaet / van goud gebozdruet / den Dorosenko berceerde / met versoek /

1669.

April.
Harden
handel te-
gen d'On-
Room-
schen.

669. verfoelt/ om 30000 mannen/ in dienst van den Grooren-Heer, tegen de Venetianen, te bestellen/ daar sig de Cosakken wel toe geteugen toonden/ als niet lieber soekende/ als in Dalmatie, een land dat met hun woesten aard wel over-een-quam/ te graseeren.

Maar van india. Alhoewel de geduurigen regen/ van drie geheele maanden agter eeu/ elders den voortgang/ van een veranderde belegering/ geen klepne verhindering sou hebben toegebracht/ konde die eventwel/ voer Candia, de voortbarenden pber der Turken niet verminderen/ hoewel veel van hunne werken/ door de geduurige watering/ in/ en ter neder-stooten; en binnen de tijd van drie maanden/ over de 6600 Turken, van alderhande slag/ soo door het swaart omgebracht/ als in de Nijnen versmoort/ of in de lugt gesprongen waren. Het scheen nu of alle Hoofst-stoffen tegen dese ellendige Stad ingespannen waren; de lugt/ behalven de geduurigen regen/ deede niet als bulderen; het buur had sijn dagelijks werk/ het water quelde van boben/ en de aarde bzagt haar alle uren dupsent verschrikkingen van onder/ dewijl men niet wist/ of men op Turken, of Christen grond sijn voeten sette.

De Turken deeden verschepde Nijnen en fornelli springen/ onder allen een op het Bolwerk van St. Andrea, daar sy op de bzeffe aan stromden/ dog wierden dapperlijk/ door de Maltesche Ridders/ die juist aan-quamen/ gestuip/ daar meer als gemeen/ met den deegen en sabel in de buyst/ gebogten wierd; maar honden voer die tijd uog niet te wege brengen; sy be kroopen malkander somtwijlen wel soo na/ datse deen den ander met buysten/ voer een begin/ in 't haer faten. Om trent deselbe tijd deedense een andere Nijn/ aan het Ravelijn van Spirito Sancto, op-blijgen/ waar door de Colotiel Jan Baptista Zacco, en twee Enchinieurs, of Krijgstuyg-Meesters, in de lugt vloogen. Die van de Stad bleven de Turken hier op niet schuldig/ maar lieten ook een van hunne Nijnen springen/ door dewelke weder een van der wanden ontijdig quam te barsten/ waar door omtrent de festig Turken in de lugt vloogen.

Onder al dit bzeestijk woelen quam het Venetiaansche onderstant/ van 43 Septen/ met 4000 krijgstlieden/ en veel boozraat/ al-

leen onder het geleide van Tadeo Morosini; 1669. gelijki ook/ op den 27 van Maart/ de Bruynswijksche troepen/ onder den Graaf van Waldek, aanquamen/ zijnde seer dooz quaat weder opgehouden en verhindert/ ere sy die 280 mijlen/ van Venetien tot daar toe/ konden afleggen. Drie dagen daar aan quamen de ruyters van Erent-ruyter aan/ al kloekel/ gesonde/ en bzae mannen.

Ondertusschen was de Heef van den Paus/ Vincenzo Rospigliosi, mede tot Civita Vecchia (daar hy/ dooz de tegenwinden/ na dat hy al eens Zee gekosen had/ gedwongen was weder in te loopen) doende/ om 4000 mannen in te scheepen/ maar het volk onwillig zijnde/ om na Candia te gaan/ daar het by heet van de rooster ging/ deede den Paus binnen Romen, een Lijst van al de gebangenen maken/ met aantekeninge van hunne misdaden/ om dese/ dooz bergiffenis van hui schjlden/ tot dese kruys-baart te verbinden.

Ondertusschen was niet tot Brussel in groot gebaar van brand/ dooz de dartzel-Gevaar van brand tot Brussel. hept van eenige Lakshapen/ van den Connestabel, die een Hond brandend stroo aan de staart gebonden hadden/ daar het beest/ vol benaethept/ mede in een stal liep/ en alsoo het huys in brand bzagt; staande dit aldernaast het Hof van den Connestabel, met een eng straatie tusschen beyden/ dat hier dooz geen kleyn gebaar liep; maar dewijl aanstonds de Geestelijken/ en Gilden/ op de been/ en te hulp quamen/ bleef het by die woning/ hoewel de brand wel vier uren lang duurde. Dooz soodanige dartzelhept/ en moedwil van een Jongen/ die buur op een wagen met hoopwieny/ geraakte ook die/ in de Galkhuysstraat, in de brand; maar dewijl de buuren upt hunne beynsteren vast water daar op gooten/ en de brand soo upt-hielpen/ quam daar geen bozder schade van. Brugge kreeg/ van wegen den geheymen Raad van Spangien, de vythept/ dat alle Schepen/ die dooz Oostende wilden/ aldaar geen last behoefden te bzekien/ 't zy datse upt der Zee quamen/ of daar in wilden; het welck/ hoewel die van Oostende niet seer na den sin/ eventwel tot gerief van den Kroophandel/ en Zeebaart/ alsoo verstaan wierd.

1669.

May.
Spangien
in de Tri-
ple Al-
liantie ge-
slooten.
Poolfche
faken.

Tot nog toe had men de verwagting gehad/ dat Spangien mede in de Triple Alliantie son aangenomen en in-geslooten werden: nu wierd het eyndelijh seker/ en het verdrag/ waar dooz Spangien wierd geguarandeert/ vast-geselt. Maar in Polen sag in de gewesene Koning Casimirus wat onderscheyd tusschen Koning en onderdaan was; en dat hy/ op de selbe plaats/ daar hy wel-er plag te gebieden/ nu gedwongen was te moeten gehoosamen. Hy dan/ volgens het bebel van den Raad, vertroft wpt Warsou, op een Lusthuys/ 4 mijlen van daar/ met meeninge om van daar sig verder naar Ziwiecz, op de grensen van Slesien, te begeben/ dewijl hy/ volgens de oedere/ 40 mijlen van de plaats der verkiefsing sig moest af-houden. Alde Poolfche Me-wenwen quam hem affsheyd van sijn Majesteit nemen/ die meest al schreyende van hem gingen/ selfs ook den Adel/ die hem soo berre wpt-geleede/ toonde sig seer bedroeft/ wetende dat sy alreeds een goet Koning verlieten/ en onseker/ of sy niet wel weder den eenen of den anderen dwingeland in sijn plaats mochten krijger.

Wanneer nu de gewesene Koning vertroftken was/ quam de Polen, en andere/ in sulke menigte tot Warsou, dat men/ niet sonder reden/ bedugt was/ dar'er geen levens-middelen genoeg souden zyn/ om sulke een geweldige menigte te kunnen onderhouden. De Poolfchen Adel/ volgende hem gewoonlyke wijze/ quam een ieder op het kostelijkste en pragtigste te voorszijn. Michael Radzevil, Delt-heer van Littauwen, quam binnen met 5 vaanen Heydukken, elk van 100 man/ met blygende vaandelen/ slaande trommelen; een geslagt van volk/ dat/ of Turksch, of Heydensch, altoos On-christen is: Sy hadden alle lange Kasakken aan/ met geel geboedert. Dese volgden nog 60 Janitsaren, in geele Kofliken/ toen 2 vaanen Dragonders/ gefleed in blauwe Kasakken/ met silbere kanten; daar op quam een vaandel Dwtfche Kuypers/ en een vaandel Hussaren, kostelijh gefleed/ dese wierden van 60 Edellieden gebolgt/ alle seer heerlijh en rijshelijh opgeseten/ met een lancie/ na de Turksche wijze/ in de wuyst/ gelijke ook niet veel daar van verscheelen; toen quam de Generaal Michiel Radzevil selber/ met 200 van de boornaamste Heeren van Littauw, welker paarden alle seer kostelijh gebozdruert en behangen waren: onder dese waren ook de

1669
May.

Dorsten Stanislaus Lubomirzky, en Potesky, die mede een groot gebolg van sijn eygen volk na sig sleecten; na dese volgden 200 Tartaren, en 5 vaanen Dragenders/ al welken treyn dooz een vaan Heydukken beslooten wierd; bestaande alsoo dit gebolg wpt meer als 1800 ziele. Na den middag quam de Groote-Cancelier Parri, met nog grooter gebolg/ en meerder pragt als Radzevil, binnen; als mede de Groote-Marschalk van het Rijkh/ Sobiesky, die ieder wel met driemaal soo veel gebolg vergeselschapt quam/ gelijh ook de Palatijn, of Waywode van Cracou, met 5000 man binnen quam/ inboegen men/ zedert de Regeeringe van den Koning Uladissaus, sulke een treyn der Dorsten noyt gesien heeft. Sommige selfs bogosten daar ober te kilagen/ seggende/ sulks tegen de Poolfche Regten te stryden; maar de Poolfche Heeren seyden/ sy bragten maar hunne Edellieden mede/ die mede op de Rijhs-dagen hun stemme hadden/ met hy-boeginge/ het waren al geboorene Polen, en geen Heydukken, Janitsaren, of Tartaren; gevende alsoo de Littauwers, met hunnen swier van ongelobigen/ een goede streek.

Op de tweede dan van dese Maant/ is een half uure gaans omtrent/ buyten Warsou, op een plaats/ Kilo geneemt/ die met een gragt/ en opgetwoopen wal omgraben was/ de Poolfche Rijhs-dag begonnen/ alwaar een ieder sijn behoonlyke plaats nam/ de Poolfche Raden en Landboden saten alle op groente/ en rijshelijh overdedte Zeetels/ makende de gedaante van een kruys-straat. Maar dooz het aanbangen van de Vergadering wierd/ dooz d'Arts-Bisschop van Gnesen, in de St. Jans Kerk tot Warsou, de Missie van *Veni Creator Spiritus*, en dooz den Jesuït, Vader Pikarsky, eertijds Siegt-vader van den Koning Casimirus, een Predicatie gedaan/ wpt den Propheetischen Text: Verkiest onder u een goeden, maar geen quaden Koning, soo sal het u welgaan. Naar het welke een Marschalk verhoosfen wierd/ om/ gedurende dese vergadering/ alles in rust en stilte te houden/ dewijl men hier en daar al moepelijkheden rijfen sag: gelijh ook sommige bystere hoosfen veel boozrekenen/ en boozseggingen wisten te behallen; maar al dese kirabelarpen quam ten toe de saak niet.

De Keyserlijke Gesant/ Schafgorz, wptgerde sijn verblijf-plaats tot Razanium, 5 mijlen van Warsou, dat men hen aan-wees/ en het

1669. het schoonste dat eenig ander Gefant was
 aangeboden / aan te nemen; maar alhoewel
 de plaats in sig selven niet te verwerpen
 was / de verre afgelegentheit was hem te
 seer tegens de borst. Hy dan versogt het
 Huys van Jaldowa, maar dat wierd hem
 weder gewengert; soo om dat het selve we-
 der te na was / als om dat het selve den Mar-
 schalk was toegeschild. Ten laastten bestelp
 hy sig met Nieporent, en alsoo ging de Rijk-
 dag sijn gang. Den darden May was een
 vierdag / en der-halven wiert niet gedaan;
 op den vierden had men Potosky en Pinjou-
 zeck tot Marschalk gendeint. Op den vijfde
 wasser geen by-een-komst / en als men op den
 sesste by een sou komen / geraakte een Pool,
 en een Muscoviter, ober het stuk van den
 Godsdiens / aan het kibbelen / waar dooz de
 vergadering / op een berwarde wijze te schep-
 den quam / dewijl een peder begoft sijn syde te
 kiesfen. Alsoo wiertter dooz den 10 May des
 abonts / niet uytgerect / als wanneer Potosky
 tot Marschalk verhooren wierd / met 926
 stemmen / 128 meer als sijn mede byer had.
 Ten eersten / om al den Franchen, en byein-
 den aanhang te stuyten / wierd den Eed /
 nog eenmaal verniewt; gelijker ook nog
 beele waren / die den selven nog niet gedaan
 hadden: voornamentlijk mosten eenige Po-
 len, die van meeninge waren geweest den
 schoon Broeder of Zoon van Lubomirsky tot
 Marschalk, en daar dooz Lotharingen op den
 Throon te krijgen / den Eed op nieu af-leg-
 gen / en sweeren: datse niet als met order van
 den Adel souden doen, nog met yemand die na
 de Kroon stond, eenige gemeenschap houden,
 geen aften of verhandel van verkiesing, buyten
 toekant van de vergadering, onderteekenen, geen
 gaven van vreemden, of inboorlingen mogen
 ontfangen, en niet als de welstant, van het gemeene
 best betragten.

Op den elfden van de Maant stelde men
 dooz / eenige gemagtigde te verkiefen / die
 de hooge Regter souden moeten behulpsaam
 zijn; maar de Land-boden waren daar tegen/
 en beweerden / men most sig nu na het laaste
 reglement schikken / het welke inhoud / dat
 niemant tot de alderminste bediening mogt
 gebozderd worden / als die den bestelden Eed/
 binnen de vergaderinge hadden gedaan. Hier
 ober is al veel tijds doozgebragt / dewijl een-
 ge meechden / datmen het selve den Raad most

aan beveelen / anderen wederom van neen /
 en alsoo schepde die by-een-komst / sonder pets
 bestoten te hebben. Op den 13 wiert er nog
 eben seer ober den Eed / gereden-twist: secker
 Pool beschuldigde den grooten Cancellier van
 Littauw; en den grooten Jager-meester van de
 Kroon, dat sy booz byeemde Dorsten gekuypt
 hadden / maar als dese van valsche lastering/
 en logen oertuygt wiert / wilden sy datmen
 den selven na de wetten straffen sou; wanneer
 een grooter hoop / begoft te tieren en te roe-
 pen: datmen den tijd met sulke dingen niet most
 deur-brenghen, sy wilden hen alleen niet hooren,
 men sou Regters kiesfen, en dat uyt die den Eed
 gedaan hadden. Maar hier op wiert niets be-
 sfooten. Op den 14 wilden nog den val-
 schen aanbrynger / en betigter gestraft heb-
 ben; maar dese bertschoonde sig daar mede /
 dat sulks het gemeen gerugt was / en dat hy
 het daarom te bymoediger had booz-ge-
 bragt / om dat hy op de Amnestie, of vergee-
 ringe sag / en stond met eenen af / van sijn
 beschuldiging / daar sig de bemiddelaars
 mede te byeden hielden; en men stelde 12 ge-
 machtigden / die alle d'anderen / den Eed /
 die in de laatste beroeping vast gestelt was /
 souden afnemen.

De Graaf Zahi, een begunstiger van Lo-
 tharingen, hebbende een Italiaansch Koopman
 geslagen / wierd dese daar ober aan den groo-
 ten Marschalk klagtig / waar ober den Graaf
 gelast wierd / den Koopman veldoening te
 geben / of datmen hem straffen sou / om dat
 hy / geduurende den Rijk-dag, een ander
 qualijk had derden handelen: waar by ge-
 voegt wierd / indien de begunstigers van den
 selven Prins, terwijl hy na de Kroon stond /
 sulks gewelt derden gebuykten / datmen dan
 nog al meerder van hem selve te byefen had /
 wanneer hy eenmaal de Kroon mogt verkre-
 gen hebben. Tot den 17 en 18 wiert niet als
 ober geschillen gehandelt / en men byeefde nog
 dooz arger / gelijk ook de Casteleynen van Cra-
 cou, en Warzou, dooz hun onderlinge geschil-
 len / de Kolo, of vergaderinge byzgeteloos de-
 den schepden; Maar op den 20 quam de
 Marschalk binnen de vergadering / en vertoon-
 de / hoemen met al dese beufelingen en ge-
 schillen / den tijd vast onnuttelijk dooz-bragt /
 tot veragteringe van de gewigtigste saken;
 datter seben Ambassadeurs of Gefanten waren /
 die versogten gehoozt te worden; als die van
 den

1669.

May.

den Paus, den Keyser, van den Koning van Vrankrijk, Keur-Brandenburg, Nieuwburg, Lotharingen, en van den Vorst Karel, des laatste Hebe. Op den 21 werden de Crimineele Rechters genoemd / acht van Polen, en vier van Littauw; die de grooten Marschalk den eed af-nam / by de welke wylt het getal der Kadeten / noch drie geboegt wierden. De Marschalk klaagde ook aan de vergaderinge / dat de Keyser, het Koninkrijk en de Staat / de behoortlyke Tjtelen niet gegeven / maar die gewoogert hadde. Men bracht op den 22 eenige Brieven booz / die aan den Raad geschreven waren: een van den Grooten-Heer, waar in hy beloofde, met dit sijn tegenwoordig schrijven, de oude verhandelingen te sullen onderhouden, mits dat men hem geen reden gaf deselve te breken: een van den Czar, waar in hy betuygde verwondert te zijn, dat den Staat geen Volmachtigden aan hem fond, om de Vrede tusschen de twee volkeren te sluyten, en indien men sich daar in niet haaste, dat hy genootsaakt sou zijn te breken. Daar was'er ook een van den grooten Cham der Tartaren, daar hy den Polen seer in blyde / en beloofde in goede vrede en verstand met den selven te willen leven, ook al de Poolse gebangens / die by hem in slaverny waren / los te laten / indien men het geene men aan hem schuldig was / betaalde; boegende daar by / dat de strooperpen / die dooz de Tartaren in Polen gedaant waren / niet dooz de sijnre / maar dooz de Krimnische Tartaren, waren geschied. Op den 23 wierd beslooten / al-eer men tot het gehooz der vzeemde Gefanten quam / eerst al hun Gravamina en swarigheden af te doen; ook dat men de Bedienaars van de vzeemde Princen, sou verhinderen by nachtiemant te gaan aanspreken. De kinderen / van den oberleden Lubomirsky, wierden toen ook in alle hunne eer / van de welke sy / dooz het laatste besluit tegen hunnen Vader / verhoest waren / herstelt.

Men selven dag quam den Prins Bogislaus Radzevil, en de Palatijn van Cracouw, binnen Warsou, ieder gebolgt van 4000 mannen: boozt (alsoo men vast alle sijn van veel oberlasten / moedwilligheden / verbranden van hursen / met menschen en paarden / dieberpen / en roberpen hoorde; en dat men op de wegen meer als 50 menschen had beruoozt / en menigte van anderen in de Wijffel te snijten / dooz de Tartaren, en

andere woeste volkeren / gewisselijc vermoort / gebonden had) maakite men een besluit / sich met de verkiefsinge te haasten; waar toe ook d'Arts-Bisschop aanzoog / in een brade aanspraak / waar in hy de vergaderinge vermaande / al hun eygen belangen aan een zijde te setten, eendrachtig te zijn, en sich tot het verkiefen van een Koning te samen te voegen, met verzoek datse doch het oog op het geslacht van de Jagellonen, een Roomsche gefint Vorst, en die goede kennisse van de staat van het Rijk had, wilden slaan. Ook dat men besorgen soude het krijgsvolk, dat in sulc een groote menigte om Warsou lag, in goede ordere en tucht te houden.

Tertwyl het in Polen alsoo woest / en met moorden en roben toeging / ging die boosheyt ook elders sijnen gaug. Die van St. Truyen, een Seminarin of Sap-planter van Kool-grabers / en Harde-werchers / hadden ook eenigen tijd te booren hunnen Meyer, met eenige andere Amptenaren en Oberigheden van hun Stad vermoort; alleenig / om dat sy selber ongebonden / en selfs in goede bereyphen onghoozsaam waren / en lust tot muftery en vlonderen hadden. Keur-Keulen fond terstond vier stukken Geschuts / en 1200 mannen / daar na toe / met den Abt van St. Truyen, daar dit gespuys op gebeten was: dit volk quam op den 21 May / met den dageraat / booz de Doort: de burgers / siende het Geschut / opende de Doozren / en lieten het volk van den Bisschop in; maar de meeste Roer-binken / ober de 100 sterli / pakten sich ter andere zijde van de Stad te poozren wylt / behalven achtien / die men by den kop batte / en na behooren strafte; men besloot ook / om sulc werk booz het toekomende te weeren / ten koste van de Burgers / aldaar een Kasteel te bouwen.

Ondertusschen nam het geschil tusschen Keur-Keulen en de Stad geduurlijc toe: De Bisschop gaf tot Bon reprefalten tegen de Keulenaars wylt / om datse de bemiddeling van het Dom-Kapittel verwoezen hadden. In tegendeel dede Keur-Brandenburg sijn Land-saten alderhande boozdeel / doende te Mulrose een nieuwe Grp graben / die dese Maand voltrofken wierd / dooz de welke in minder als tien dagen tijds veel groote Schepen / van Breslauw wylt Silesien, tot Berlijn, in Brandenburg komen konden; van waar

deselbe

1669

May.

Handel en moed wylt St. Truyen

Keulische onlust.

Vaart in Brandenburg ge-graven.

1669.

May.

Offin ver-
brand.

deselbe met alderhande Silefische waren / d'Elve af naar Hamburg konden varen: in der daat een groot geroef vooz den Koophandel. Dit boozdeelig werk wierd gesegent dooz een Jongen Prins, van de welke de Keurvorstinne binnen Koningsbergen gelag / tot groote bzeugt van al de enderdanen. Zoo grooten bzeugt was'er ook in Over-Hongaryen, wanneer hen hunne afgenomene Kerken weder wierden gegeven. In tegendeel geraakten die van Offen in het hoogste leet en ongebal / dewijl die schoone Stad / met Kerk en al / tot op vijf of ses huysen na / berzande; self de Turken, die daar in besettinge lagen / zijn ook / beneffens veel gevangene Chzistenen / elendig verfrist en berzand; dat treffelijk Hof / certijds by de Koning Stephanus, Sigismundus, Matthias, en andere Koningen bewoont / soo veele heerlijke Kloosteren en Gebouwen / dooz deselbe en andere opgerecht en gesticht / zijn alle jammerlijk in d'assche gelegd. Het getal der verzande lieden word begroot op 4000 zielen. Het duur liep soo schrikkelijk voozt / dat het niet konde gestuvt worden / en geraakte epndelijk in het Magazijn of Wapen-huys / daar al het Boskrup / en al het ander Oozlogstuyg aan den brand geraakte / dat voozt alles mede - nam / en meest al de Boltwerken om berre wierp / soo dat de Bassa self / om vooz de strooperen der Hussaren bezijd te zijn / vele uyt de naaste besettingen ontvood / en eenige wallen en hoogten rontom de vervalle Stad dede optwerpen / om het geen noch overgebleven mocht zijn / vooz dese vbanden te bewaren.

Optoer
tot Wic-
nen.

Tot Wenen ontfond ook een groote be- roerte omtrent dees tijd; daar uyt voozt-komende / dat een Scholier een Jode een kaaksmeeft had gegeven. Dit klaagde de Jode aan het krijgsvolk van de naaste wacht / die daar over den Scholier in bersekeringe hielden; hier op quamen al d'andere Studenten op de been / en begeerden hun makker uyt de handen van het krijgsvolk te hebben; maar dese wpergeren hem ober te geben: waar op sich noch een deel gesnoz by de Scholieren voegde / en dese begosten te samen met steenen op de Wacht te werpen. Maar de gebangen Student wierd op het begeeren vanden Rector Magnificus ontslagen. Dit eventuel wilde d'andere muptende Scholieren niet te vzeden

stellen / die des anderen daegs een Jode by den kop kregen / en in den Donauw wierpen; en souden noch stimmer hebben aangegaan / in dien de Bebelhebber der Stad / met 200 Krupters / geen reddering onder de bozsten had gemaakt / waar dooz een ieder stillekens weder na sijn Kamer voozt.

By Bremen, in een waterken Lessum genoemd / zijnde een stroom aan den Weser, wierd op dese tijd een Walvis, van 29 boeten lang / gebangen. By wierd tot Bremen gebzacht / en aldaar in stukken gekapt; het was een wijfken / en het manneken geloofde men in de Weser gebleven te zijn / daarse desen Winter veel schade aan de bisch gedaan.

Dewijl de Bisschop van Munster recht vooz-gaf / tegens 't verleggen van den Tol van de Bourtang, op de Deyler-Schans, schzeben haar Hoog-Mog. aan d'Admiralitept van Vrieland, dat sy sich daar op ten alder-naauwstoffen souden insozmeeren / en laten onderrechten / ook wat recht dese Staat daar op mocht hebben / na-soeken / waar op naderhand verschepdene bzieben aan den gesepden Bisschop zijn af-gegaan. Ondertusschen / dewijl men van die zijde vooz een inbal of eenige moejelijkheid bzeesde / wierden de besettingen ober-al beter vooz sien. Men nam ook in Holland vooz / de Vaanen ieder met 25 man te versterken / het welke omtrent de 10000 mannen tot versterking sou uytbzengen; beneffens het toemaken van 25 of 30 groote en kapitale Schepen van Oozlog / alsoo men soo hier / als in Engeland, de sware toerusting van den Koning van Vrankrijk, bpsonderlijk in het oog hadde; gelijk ook Engeland tegen deselbe ook haar Eplanden / Jarnsay, Gernsay, en Wiche, seer wel besorgden. Daar-en-boven waren die van het Land van Gulik mede in geen kleynen angst / om dat eenige onderhen-lieden uytstropden / hoe de Hartog van Nieuburg het Land van Gulik vooz 450000 Rijksdaalders / aan Vrankrijk verpand hadde; en dat'er een Fransch Leger sou komen / om de besitting daar van te nemen / gelijk'er alreede de vooztogt vooz 10000 man / dooz het Land van Staveloo sou versogt gelweeft zijn: maar alle dese dingen waren maar uytstropfels / gelijk verschepdene anderen meer. Ondertusschen bleven noch de 150 Soldaten op het Slot la Rochette leggen / niet tegenstaande Commissarissen of Gemagtigden tusschen den

1669.

May.

Walvisch
gevangen.

1669. Baron van Kortenbergh, die Heer van de plaats sepde te zijn / en een Onderdaan van hare Hoog-Mogende was / op welkers gebied het selfde Slot ook gelegen was / en de Vrouw / Sibilla Maria van Plettenburg, een Onderdane van den Bisschop, gestelt waren. De Prins, of Bisschop, had wel gaarne het geschil tot Maastricht afgedaan gehad / maar haar Hoog-Mogende bonden geraden / dat de Prins sijn gemagtigden / met volle magt / in den Hage soude gelievente te senden.

De Koning Alfonso na Tercera gesonden.

Ondertusschen Don Pedro van Portugaal sig / door de tegenwoordigheyt van sijn Broeder / den Koning Alfonso, niet genoeg versectert oordeelende / en siende dat er dagelijks nieuwe zijdigheden en onlusten ontstonden / bond hij geraden sijnen Broeder / met twee Oorlog-schepen / naar het Eyland Tercera te versenden / daar hij hem selfs gewillig toemaakte / met booz-geben van de ober-schoone gelegentheyt / die op dat Eyland van te jagen is / hoewel het in der daad daar soo breed gezins is / en het selfde Eyland wel 180 mijlen van Lissabon gelegen was.

Keurvorst Saxen ontfangt de Koudebant.

De Ridder Higgons, die den Hartog van Saxen de oudere van de Koudebant had toegezagt / quam om dees tijd weder van Dresden te rugge; hij berigte / dat de plegtigheden in de groote Saal / op het Slot te Dresden, was geschied / alwaar de Keurvorst twee heerlijke Thronen had opgeregt / van dewelke d'eene den Koning van Engeland, en d'andere den Keurvorst, herbeelde. De rodeu rok wierd den Hartog eerst aangedaan / en daar op het swaart aan de zijde gebonden; waar op een Engelsch Heer een seer heerlijke aanspraak / in het Latijn dede; na dewelke hij de werten van de Riddereschap in geschrijf ober-gaf: hier op bond d'Engelschen Herault, den Koninglijken Koudebant, den Keurvorst aan het linker been / hing hem den paarssen / of violetten mantel om / beneffens een groote goude keten / sette hem boeder een beeden Manshelder op het hoofd / en daar een opstaande hoogen veder-bos op / na het welke men aan het banketteren viel / waar na de Afgesondene met geschenken weder afgevaardigt wierden. De Keurvorst dede eben te vooeren / des Konings Geboorten-dag aanteekenen / om jaerlijks daar een Bier-dag van te maken / en beverde den Ridder / Thomas Higgons, met een goude keten / en sijn beeld

1669. daar aan / waardig by de 600 gulden. De Prins van Toscanen, als nog in Engeland zijnde / wilde omerent dees tijd Me-vrouwe Colbert sijn bezoek geben / en liet het haar te hooren aan boodschappen / die sepde / sijn Hoogheyt te sullen op wagten: maar wanneer de Prins quam / was Madama niet te huys: waar ober deselbe Prins seer misnoegt weder vertrok / waar in hij reekende niet alleen sijn staat / maar ook sijn bloed-berwanteschap / met den Koning van Frankrijk, veel te hoort te sijn gedaan: waarlijst / een onberdzaamlike stoutheyt van de Vrouw van een Minister en Bedienaar. Men wil dat dese Me-vrouw misnoegt sou geweest zijn / om dat de gesepde Prins sijn bezoek / booz haar / aan de Ambassadrice van Spangien, sou gedaan hebben. Deselbe Prins bleef nog een maand binnen Londen, in geen sake meerder berogenoegt / als in de Hooge-Schoolen van Oxford en Cambridge. Ondertusschen quam een Oost-Indisch schip wederom / van Bantam, in Duyns, met 676000 pond peper / veel ingelepde gengber / stoffen / en andere Waren / bebragt. Dese bragt dat St. George, volgens oudere / was overgelevert.

Gelijc booz-heen van den Berg Aetna, of Monte Gibello, gesepd is / alsoo ontsprong ook op dese tijd de Berg Vesuvius, of Monte di Soma, met het uwerwerpen van geweld van asche / en groote steenen / en een schrikkelijc geweld van bullen / en donderen: hier tegen wierd het hoest van den Hepligen Gennaro, of Januarius, ontgedragen / beneffens de twee kinderen / die men segt van die gene te zijn geweest / die van den Koning Herodes gedood zijn / die d'eene in het hoest / en d'andere in de boest / gequest is. Het brandende geweld van desen Berg heeft sig / ten tijden van den Keiser Vespasianus, op een verschrikkelijc wijze vertoont / wanneer deselbe sijn asche en steenen / niet alleen tot Rome toe / maar selfs tot in Egypten, door de af-drijvende winden heenen wierp / soo dat de vogelen in de lugt berstikten / en de visschen in de zee als koolten. De goede Plinius Veronées koste het aan ondersoeken van desen brand / het leven. Van dit blijven / van desen Plinius; schrijft de jonge Plinius aan Tacitus aldus: Mijn Oom Plinius was tot Misenum, en besozde de Vloot / die aldaar lag / met sijn tegenwoordigheyt. Op den eersten dag van November sepde hem

De Berg Vesuvius ontspringt.

Dion. Cassius.

Verhaal van de dood van Plinius.

nijn

1669.

May.

mijn Moeder / dat sig een gantsch ongewoone
woolfs in de lugt vertoonde / soo wonderlijk in
gedaante als in grootte. Hy begeest sig ter-
stont uyt het bedde / en hebbende / na sijn ge-
woonte / een drank hond water genomen /
(want hy lag op sijn bedde te lesen) eyschte sijn
sleederen en schoenen / en klimt op een plaats
van waar hy bescheydelijk dit wonder konde
sien. Dese wolfs / die men daar na behende
een rook te zijn / hoewel onseker van verre te
bekennen / waar uyt deselve onstond / bevond
men daar na haren oorsprong uyt den Berg
Vesuvius te nemen ; wiens gedaante die van
een Dijnboom seer nauw uytbeelde / gaande
eerst hoog / als een stamme op / en sig daar
na boomsech getwijfe uytzeydende / na dat / ge-
lijk het schijnt / de uytzeydende geesten daar in
verslapten. Sontwijlen was desen rook wit /
sontwijlen droevig en plakkerig / na de aarde
of de asche was / diese met sig boerde. Dit
dagt die geleerde Man een groote / en na
waarde / naspenrelijke saak te zijn. Hy be-
geest sig aanstonds op een Galeye / vaart daar
na toe ; maar hoe hy naarder quam / hoe de
asche / en pupin-steen / dikker en heeter / het
Schip quam te bedekken ; onder detwelke
swarte / en / dooz het vuur / half verteerde stee-
nen waren.

Ondertusschen / als den ouden Plinius hy
het Pomperianum gekomen was / onstonden /
uyt den Berg Vesuvius , aan verscheyden oorz-
den / geweldige blammen / welkers ligte
glans de duysternis van den nacht / t'eenemaal
over-won. De plaats / langs het welke men
naar de Cet-saak gaat / wierd foodantig met
asche en pupin-steen bedekt / dat / indien hy
langer in de slaap-kamer had willen blijven /
hy daar niet sou hebben konnen uytgeraken ;
het huys schudde / dooz menigbuldige en seer
verscheydelijke dreunen ; ja scheen van de eene
tot aan de andere kant gesslingert te werden.
Hy dan begeest sig weder naar de open lugt ;
maar alsoo de steenen geduurig vielen / bond
men oozklussens op sijn hooft vast / om tot een
beschuffel / tegen de vallende steenen / te dienen.

Elbers wierd het ten laastten dag / maar
albaar bleef het nog geduurig nagt / ter oorz-
saak van den dikken damp en rook / die eben-
wel / dooz psselijke blammen / hier en daar
dooz-gebroken wierd ; welke meer en meer /
na dat er een seer stinkende swavelagtrige
lugt was booz-gegaan / toe-namen. Een pe-

1669.

May.

der bestond hier ober te blugten / alsoof den
stank niet konden verdragen : maar Plinius,
steunende op de schouderen van twee man-
nen / seeg onboozsiens neder / zijnde dooz de
swavelagtrige lugt / en dilsken nebel / hem den
adem opgestopt / en is alsoo gestorven. Van
desen Plinius beschijft Francisco Petrarca al-
dus :

*Ment'io mirava subito hebbi scorto,
Quel Plinio Veronese suo Vicino
A Scriver molto, a moris poco accorto.*

Dat is :

Terwijl ik omme-sag , bood sig den Leyds-
man aan,
Die wijs Veronées , daar neven aan gelegen,
Die na sijn uytgang , die hy stervend heeft ge-
kregen,
Sig scheen op 't schrijven bet als 't sterven te
verstaan.

Van desen Berg segt Necopius bozers : Beschrij-
Vesuvius is van Napels schentig stadien gele- vinge van
gen / zijnde aan alle kanten als besneden de Vesu-
maar sijn laagste deelen sijn dooz mengte van vius.
boschen beschaduwet. Op den top van desen
Berg is een groot hol / en dat soo diep / dat het
wel te gelooven is dat deselve tot in het inge-
wand van het aardrijck neder-gaat ; en dat er
geduuriglijk veel in de diepte speelt / kan een
ieder ligtelijk bezoeiden / en bespeuren / die
sijn hooft / boven aan den mond derst in-ste-
ken ; uyt welke diepte de blamme sontwijlen
seer hoog uytgeloozen word. Sontwijlen
geeft hy een psselijk gebruid / en werpt daar na
groot gewelt van asche uyt / waar dooz die
gene / die daar omerent reysen / dikmaals
oberballen en ober-stelpt worden / sonder eeni-
ge hoop van te konnen ontkomen / alsoo som-
wijlen eenige huysen daar dooz neder-geslagen
worden : ja wanneer de wind daar heenen
waapt / word de asche wel tot aar Constantino-
polen toe verhoert / en dooz de lugt gedreven ;
waar booz d' inwoonders verscheijnt / gewoou
waren jaarlijksche gebeden daar tegen in te
stellen / gelijk men ook segt van Tripolis in Ly-
bia : maar wanneer die asche alleenig ober
dat eygen geweest word uyt-gewozen / als dan
is het verberf van alle buigten beschooren.

Anderfins heeft dien Berg een seer swbere
en gesonde lugt / als waar heenen de Genees-

1669.

May.

meesters die menigmaal senden / die met een langdurende teering bevangen zijn / om door die aangename lugt genesen te werden. Hy boeght daar nog by / dat met die affche / nog veelrijcs steenen worden uytgewoopen / met geweldige blannnen / door welker gewelt het vier sig dikmaal uytbreyt / tot aan den voet van desen Berg toe / verbeterende alles dat hem voorsz komt. Zonaras verhaalt / dat in het eerste Jaar aan Titus, omtrent het aanvangen van den Herfst / na datter een groot gerugt / als of de Berge te samen stieten / gehoozt was / een groote menigte / eerst van steenen / uytgewoopen wierd / waar op een groot huur is gevolgt / en sodanigen kroot / dat de Sonne daar door is verduyftert geworden / en de Lugt geheel in een nebel veranderd wierd. Daar op volgde een onuytspetelijk gewelt van affche / de welcke door de Lugt verspreyt en inde Zee geballen zijnde / den Vogelen en Vissen dovelijht en verderfelijk is geweest: maar de grootste schade was het verpletteren van twee Steden Herculanium en Pompejanum, terwyl het Volk in de Schouw-speelen sat. Soo geweldig is de menigte der affche geweest / datter een deel van in Africa in Egypten en Syria, ook tot Romen is overgewaapt.

By dit ongelukkig overbal van desen Vesuvius, quam de Inlandsche woede der snoode Bandyten, die wel hondert en twintig in het getal / onder het geleide van hunnen Mulco, het gantsche Napels in het ronde / en boornamentlich den weg na Romen seer onbegrijpbaar maaken / en de vlekken Piesca Lanciana en Bratigliano t'eenemaal uyt-plonderden / nemende verschepe de kooplieden gevangen / die niet sonder een los-gelt van vier duysent Rijks daalder by geraakten.

Staat van Candia.

De Staat van Venetien na vele twijfelagtige berigten / kreeg nu eerst de rechte tijdinge van den Staat van het benaude Candia; hunnen Obersten Morosini was al in Februario met 34 Schepen aldaar aangekomen / zijnde twee dagen daar aan noch van 6 andere gevolgt / niet alderhande lijftogt en voorraat voorsz; beneffens 200000 Ducaten aan gelt. De Turken naderden eben seer aan de zijde van Andrea, en speelden daar geweldiglijk van een Batterij met 6 Stuliken geschuts / om na de zijde van Sabionera een genoege same Bresse en opening te maken / ebentwel met sulke voordeel en gevolg niet / als hun verwag-

ting was geweest / niet tegenstaande al hun schieten / en breefslijkt werpen met Granaten / meest op de Houtwerken van de Schoole werken was. Sy hadden noch een andere Batterij op een Berg van twee seer zwaare Stuliken gelegd / van waar sy seer verschijkelijk op de Stad schooten: maar die van binnen staken op den 8 Maart een Mine van 120 Varen Buskruyt aen / waar door de hooge Berge der Turken veel van hunne Werken en menig honderden van hun volk om-vere geraakten. Op den 30 staken sy drie Minen aan / een van 112 Varen / die een Tent van de byanden vernielde / beneffens twee Stuliken geschuts / en veel volks. Eenige Turken quamen eens aan de Poozt del Spirito Santo, om aldaar de Palissaden en het Paal-werk aan brand te steken / maar wierden meest al gevangen. De Heer Morosini was onder het stormen door een steen aan sijn arm / en de Generaal Cornaro door een Musquet - schoot aan sijn been gequett. De Turken scheenen ook meer genoechigt door nieuw onderstant datse gekregen hadden / als mede de Primo Visier door een Sabel en een Klok / hem door den Grooten Heer toe-gesonden / sonder dat ebentwel de vertoederders daarom den moed lieten saken. Hy had den Ridder Aloisio Molino in een van sijn beste Tenten gevangen gehouden / en vertoonde hem al sijn Werken / en wat hy met de Stad voorsz hadde / na dat hy hem ook tot Canea een goede wijl in bewaring gehouden / gelijk hy ook den Minister van de Venetianen gedaan had; om dat deselbe seide / dat hy geen ordze tot het overleberen van Candia hadde: hy onderusschen bekommerd dat de Christenen een proef op Canea of Reimo mochten doen / schreef aan de Bassas van beyde de plaatsen / datse doch wel op hunne hoede souden zijn / dewyl de Venetianen weder baardig stonden om met een Vloot in Zee te loopen: maar de rechte gestaltenisse van de saken van Candia, kan alderbest van een brief / van den 25 May van daar geschreven / af-meten. Dese berichte / zijnde een Duytser en uyt de Lunenburger henden / dat hen de Italianen d'eer hadden gedaan om de gevaarlijkste, hoewel aansienlijkste Post, hen toe te vertrouwen, daar sy den vyand soo naa waren, datse malkander somwijlen met vuyften te keer gingen; het welke veel harde schermutselen veroorzaakte: maar dat God hen tot noch toe al voor bysondere schade

1669.

May.

Nader bericht uyt Candia van den 25 May.

1669. schade bewaarde. De Generaal Waldek was mede geduuriglijk aldaar; en of hy somwijlen al veel Granaten om sijn ooren kreeg, was hy tot noch toe daar weynig van beschadigt, dat het wonder was, aangesien het groote geweld dat op de Plaats gedaan wierd, dat deselve het noch langer konde uyt-harden: Gods hand schein noch voor en over deselve Plaats te zijn, hoewel deselve met recht wel by Sodoma vergeleken mocht werden, zijnde onder vol sonden en boosheden, en boven in de lucht niet als vuur. De opene Haven maakte aldaar een groote toe-voeringe van alle dingen; en dewijl een yeder alle dagen schijnt sijn laatsten dag te beleven, soo is'er niemand die van sparen of sobereeren weet. De dooden begraven meest sich selven, en de levende speelen moy weer soo lang sy leven; dag en nacht hoort men onder het speelen van het Canon en de Granaten, het speelen van alderhande Instrumenten, en dat duurt soo lange als het kan, datse het vliegen van de Granaten der vyanden geduuriglijk boven het hoofd sien; maar deselve soo weynig achten, uyt gewoonten, als of het de sterren aan den hemel waren. Sy hadden op hunne Post meer grond gewonnen als verlooren; maar evenwel, indien geen tijdelijke bystand quam, souden sy het haast moeten laten glien, dewijl de Turken op nieuw met 2000 man versterkt waren, en noch meerder bystand verwachtten. Het schein (schrijft hy) dat God hen tot noch toe in hun arbeyden seer verblind, en in hun moedigheyd gedempt heeft, anders waren sy de Plaats al over lange meester geweest. Twee maanden verhoopten sy het noch wel uyt te harden, verwachtende ondertusschen bystand, of om hen af te lossen, of om te samen yets groots te verrichten. Dat de Generaal Spar op dien dag van daar vertrok, met wiens volk hy Schrijver dien Brief over-zand.

De Venetianen onder dies maakten al weder nieuwo onderstand beerdig: 800 by-williche tot Avignone, peder met een kruys op de boorst getekent / souden tot Marseille te scheep gaan. Keur-Beyeren, en de Bisschop van Straatzburg zonden ook veel volk / van de wellic een peder Bevel-hebber / tot Venetien van den Kaat / met een gouden Ketten en Medaille van St. Marcus bereert wierden. De Keeser / d'Harrog van Mantua, Modena en Parma wilden ook gers by-bzengen / terwijl hest ober-al de geeste-

lijken het zwaerd des gebeds / tot onderstand 1669. van dese benauwde bestinge / aanbaarde.

Die Hollansche Conbopers ondertusschen / Willem van der Zaan, Hopman Swart, en Jonker Jan Gijfels van Lier, terwijl sy het nautu van de Straat kruysen / ondeckten den 17 Martij / by het Epland Alboram, drie Turksche Koofschepen / alle seer wel-bezeplde Fre-gatten van Algiers, zijnde de vergulde Son, met 40 stukken en 500 mannen als Admiraal; het Schip de Palm-boom met 32 / en de Bassa te Paard met 30 stukken. De Commandeur van der Zaan wel bezept zijnde / en de wind O. Z. O. hebbende / kreeg omtrent den na-nacht by de Caap Tresfoccas, aan de Kust van Barbaryen, den Turkschen Admiraal aan boort / die hy dapper met geheele laagte Geschut en Musquetten wellesom heette; ondertusschen quam de andere twee Capiteynen / Swart en van Lier, die wat achter gebleven waren / mede by / waar dooz de twee andere Turken duir-gingen: op den na-middag leude van der Zaan de Gulde Son aan boort / maar soo als hy op het Verdek by het Koofter-werk stond / en geen uytzicht van wegen het groot Zepel hadde / wierd hy uyt de Constapels Kamer / van den Turk, met een pondst kogel dooz de stinkier boorst geschooten / soo dat hy / in de Hut ge-bracht zijnde / op het bedde gestorven is / be-beelende hen het Schip wel booz te staan / en vol hartseer / dat hy booz sijn dood desen Koober niet konde vermeersteren. Des nachts quam Swart hem mede aan boort / die hy wakker met Pekt-kranstent af-keerde: van Lier mede by-komende / berichtte mede niet / als dat hy drie dooden en gequetsten kreeg; maar de Turken geraakten alle drie onder een kleyne sterkte aan de Barbarische Kust weg / en de Turksche Ad-miraal tot Algiers komende / wierd aldaar dooz den Kaat noch met een gouden Ketten bereert: in tegenbeel wierd Barij, die na van der Zaans dood het Schip beheerde (dewijl dese saak booz een kleyn-hartig stuk wierd op-geno-men / en een gemeen Kooft-baarder wel te-gen een Turk op mag) wierd by de Heeren van d'Admiraliteyt booz onbequaam verklaart / af-geset / en sijn maand-geld verbeurt ge-maakt: Swart wierd mede af-geset / en sijn maand-geld verbeurt verklaart; maar van Lier bleef wel in dienst / maar verbeurde sijn gagie. Maar Capiteyn Tomas Tobjalz. had beter ontmoeting / die op den 23 van Maart een

May.
Turksh
Zee-ge-
vecht.

1669.

May.

Bernette
tot Con-
stantino-
pelen aan
het Turk-
sche Hof.

19. Maart.

Des Key-
seri val.

Turk van Algiers nam / met 36 Stulken / willende na Tetuan, het Volk willende sig inde boot bergen/ bleef dooz het omflaan daar van al te famen; het Scheepje bzagt de Kapiteyn tot Cadix op / en verhogt het aldaar booz i 300 stulken van agten.

Ontrient dees tijd / wasser seer groote onseftenis aan het Hof van de Turkschen Keyser, om dat de groote Heer, aan de Sultane, om de Hoofden van sijn drie Broeders had gefonden: maar sy daar niet geret toe zijnde / kregen de Janitzaren aan de hand / die terstont op de been gerakende / niet minder als de Doot / die geene / die semant van de drie Broeders beschuldigen derfde / dzevgden. Hier op sloot terstont een ieder binnen de Stad sijn Huysen en winkels / gelijk ook tot Galatta, en men hield de Poorten toe. De Janitzaren waten seer t' onbruden dat de Grooten Heer (die tot Diana al sijn vermaakt bestede) niet weder t' Huys upt Grieken quam / en dzevgden / ten ware sy haastelijc weder keerde / sijnen Broeder Solymen tot Keyser in sijn plaats op te werpen. Ondertusschen had de Keyser dit ongeluk gehad / dat sy dooz een bal van sijn paart sijn been gebzookten / en sijn eenen schouder verstapht en besceert had; en het konde vier in sijn been quam: waar dooz selfs de Heel- en Geneesmeesters / aan sijn behoudenisfe begosten te wanhoopen: van het welke de tijding aan de Poorte gekomen zijnde / ontstonden aldaar terstont twee aan-hangselen / van de welke d' eene des Keyfers Soon / en d' ander des selfs Broeder Solymen, tot Keyser begeerde: van dese laatste was des Keyfers Moeder self / benneffens de Janitzaren: maar de Keyser wiert weder gesont / en also verdween desen nebel. Ondertusschen quam aldaar de Fransche Gesant de La Haye, die van den Grooten Heer seer wel ontfangen / en na dat sy (na sijn selzjben) het geene sy begeerde / van hem verkeren had / en met geschenken vereert was.

Men was ondertusschen tot Parijs niet wepnig ontrufft ober het intrekken van Spangien in het dyp-hoofdig verbond / gelijk het selfde op de 7 van dese Maant 1669 / in den Haag boltrokken / en by de Ministers van Engeland, Sweden, en haar Hoog-Mog. Gecommitteerden / de acte van Guarantie, het Origineel daar van aan den Ridder William Temple, Gesant van den Konink van Groot Brit-

tannie, gegeven zijn / het welke booz als doe wel een byspedel booz de Fransche berragtingen sechen te zijn / maar op wat wijze dese band so ongelukklighk ontstnoert is gewozden / sulen wy hier na met dzoefsheyt sien. Maar also wepnig gelukte het Vrankrijk, d' eene Zee met den anderen / dooz het gegraben Canaal, dooz Languedokte bereenigen; daar een schrikke-lijc geld in het Water gesmeten is gewozden. Tot Parijs ging het met moozden en geweltplegen op dees tijd / geweldig aan: een Switserfche Luptenaant / vantmen by nacht / met drie schoten vermoozt leggen; het geen niet sechen geschiet te zijn / om hem te beroben / also sy nog wel 23 goude Kroonen by sig hadde: en dat was daar dagelijcs te doen. Het ging in de Gods-dienst mede seltsaam toe: eenen Gasquet, biel op hoop van bozdering booz sijn kinderen te binden / van de Gereformeerde, tot de Roomsche Gods-dienst; aan d' andere sijde schreef de Aarts-bisschop van Toulouse, aan des Koninks bedienaar de Lionne, als klagende; als mede aan den afgesant van den Paus tot Parijs, dat de Ketters in sijn Wisdom soo geweldig toe-namen / en booznamentlijc / de ouberdzaaglijche Predelinateurs, en Janse-nisten, datse daar / gelijk ook dooz geheel Vrankrijk, opentlijc hunne Leer op den stoel leerden / soo dat / indien daar by tijds geen middel wierd aangewent / eer lang het quaat allen hulp te boben sou zijn: maar wat sy ober de byzheyt / en toelatinge van de Onroomsche te klagen had / halt niet te bedenken; dewijl dese / dooz geheel Vrankrijk op een hebi-ge / en bittere wijze verbolgt wierden / waar dooz veele / die dese swaare verbolginge niet konden upstaan / van hun eerste gelobe afgeballen zijn. Wanneer sy / in dese Maant tot Sancerre hun Kerckelijche vergaderinge / en Synode hielden / sond de Aards-Bisschop van Bourges twee Capucijnen derwaarts / om het Prediken van de Bedienaars aldaar te verhinderen; het welke sy eerst-maal met reden-twisten aan-bingen / en daar na met gewelt te woeg bzagten / en hebbende de Onroomsche upt hun vergader-plaats gedzeben / deden de Capucijnen aldaar de Misse / om te betoonen dat sy Meesters van de Huguonoten waren.

De Koning van Vrankrijk belaste nu / by ten de Doozt de Richelieu, een Plaats Royaal te bouwten / van de welke de Huysen ronsomme

1669.

May.

Staat van
de Gods-
dienst in
Vrankrijk.Handel
der On-
room-
schen to
Sancerre.Junius.
Fransche
fakon.

me

1669.

Junius.

me van een gedaante en ntaakfel mosten zijn; in het midden soude d'af-beeldinge van sijn Majesteit te Daarde van koper staan: hier op heeft men aanstonts begonnen de selve Doozt af te werpen.

In Brittagne had de Pest tot dese tijd / ge-lijki ook elders soo geweldig gewoed / dat de steden Rouaan, St. Malo, Diepe en andere Zee-handel-steden / als neeringloos en sonder eenigen handel waren: maar alsoo het nu niet her berfoeten van de lucht begon af te laten / heeft men tot Nostre Dame de Liesse tot Diepe een kostelijki swaar heeld van silber op-gerecht / tot kosten van de Inboonders / om dat (naar het seggen van de geestelijke) alleen dooz haar booz-bede / dit quaat gestrupt was. Dit heeld hebbense in de Kerck op-geoffert / het welke de Priesters / neffens een kleyn Scheepje stelden / dat deselve Ingesetenen mede in het jaar 1630 geoffert hadden / om dat sy op dien tijd / op deselbe wijze besocht / en weder verloft waren.

De Heer Marfillii van Nismes in Langue-docq, die men vermoede dat in Duytsland, en eyndelijki in Switserland, pers tot boozdeel van de Koning van Engeland, en de Staaten Generaal te hebben willen uyt-boeren / was in de boozleden maant / dooz eenige spioenen / onder het gebied van Bern gevangen en tot Parijs in de Bastille gebracht / daar hem terstond de Heer de Lionne had wesen onderbragen en onderlasten: maar de Switzers hebben hunne tegen-betuyginge tegen dese saak / als onwettig / gedaan. Vrankrijk in tegendeel vertoonde / dat dese man tegens hun belang had gehandelt: hy ondercusschen bleef sitten / en siende dat'er booz hem geen genade te berhoopen was / sneed sich selben op den 21 van dese regentwoozdige maand / des avonds / een ader open / meenende alsoo dood te bloeden; maar als de saak ontdekt wierd / is het bloeden terstond dooz de Wond-heelders op-gestopt. Hier ober wierd hy den Saturdag daar aan te recht gestelt / en veroozdeelt als oberwommen van misdaad / van Rapt of vzoelwen-getwelt / en berstand met den byand gehad te hebben. Op den 21 wierden hem des avonds beyde sijn Testiculen af-gesneden / en sijn kleynste vinger af-gekapt: en des anderen daags / om dat men oozdeelde dat hy misdaad van quetste Majesteit hadde begaan / wierd hy verweesen om met vier Daarden van een geseheurt te werden: maar dewijl

Marfillii
cer dood
gebracht.

21 May.

sijn zwalshed het selbe niet toe-liet / en dat men vreesde / dat hy in de gebangenis / dooz d'eene of den anderen middel sich selben sou om-bren-gen / heeft men hem levende gerabzaalit. Men heeft in der daad seer vzedelijki met hem gehandelt; en aangaande sijn vzoelwen-schennis / daar van is ons niet gebleven / maar wel / dat hy om eenige saken Vrankrijk had moeten ber-laten; de Franschen waren des te binniger tegens hem / om dat hy de Roomsche Gods-dienst niet wilde aan-nemen / waar ober ook eenige geestelijken / die hem met groote moe-ten / hoewel te bergeefs / van sijn geloof sochten af te trekken / met grammen moede tegen hem sepden: wel aan dan / gy wilt u niet laten belieeren / sterf dan een Huguenoot, en de rest.

De Hartog van Morte-maire, Staat-boogt van Parijs, wilde omtrent dees tijd / op het Raad-hups / een seer konstig Duur-werk ber-toonen / dooz het welke de Tempel van de byse konsten en die van Janus berbeeld sou worden / vand een slechten uytflag / wanneer een van de Duur-pylen den Soon van den Heerboost der Koop-lieden / het eene oog uyt-sloeg / het welke den aanbang dede staken. Maar de Kro-ning / om den Koop-handel in sijn Rijk / en booznamentlijki tot Marseille booz te setten / stond die van deselbe Staat seer groote booz-deelen toe / als mede Lions en eenige andere plaatsen.

Ongeluk
uytvreug-
de.

Het Hartogdom van Braband, en hy gebolg de andere Spaansche Nederlanden, wierden omtrent desen tijd seer met lasten gedrukt / en als tot hunnen ondergang gebracht. d'Inge-setenen sagen wel het verbal van hunnen staat / en merkten wel dat de Connekstabel dooz sijn on-behoorlijken handel daar d'oozsaak van was / maar konden het selbe niet weeren / hoewel dooz hen Land-boogd opt te boeren die staat soo mishandelt was geweest. Sy waren ook seer op de Spangiaarden gebeeten / vand welke men alle nachten / eenige op de straat / gemeen-lijki bermoozd vond leggen. Men ontsag sich ook niet de Kegeering met laster-schriyften te beschelden / vand de welke die volgende een was:

Door oorlog sonder strijd,
Gebrek sonder dieren tijd,
Op-gegeten sonder randen
Worden dese Nederlanden.

1669.

Junius.
Den 10
van Ju-
nij.

Binnen Brussel viel op dese tijd dit jaumerlijk werk dooz: Een seker Saxisch Baron, wpt het huys van Kasericz, die sich lang tot Uytrecht in de studie geoeffend had/ was wpt Holland tot Brussel gekomen/ met booznemen van daar na Vrankrijk, en verbolgens naar Engeland te reysen; kreeg een Duytser by hem/ Moenschijn genaamt / zijnde Waandzig van het Regiment boet-knechten van den Prins van Holsteyn, zeggende tot Bergen in Henegouwen, in besettinge. Dese schelm was in de selve Berberge te huys/ en klaegde dat hem de Waard gantsch niet na behooren bestelde. De Baron bied hem goedertierentlijk sijn Kamer aan/ om een van de twee bedsteden/ die in de selve stonden/ te bezuphten/ het welke de Waandzig aan-nam; maar hy gemerkt hebbende dat de Baron wel by gelde was/ staat des moogens ten 4 uren stillekens wpt sijn bedde op/ en schiet den Baron, die vast lag en sloop/ met twee Pistool-schooten dood/ liet hem alsoo leggen/ en ging met 5 of 600 goudse Ducaten/ en twee groote goudse Bafelletten (die hy by sich hadde/ om sich in tijden van nood daar van te dienen) heen; latende den onnosfelen Edelman in sijn bloed gewenteld; nam ook al sijn toefstel/ laade die op een van de Paarden/ die de Waard des abonds te booren had reed gestelt/ en reed soo met den huys weg: ik weet niet/ waarom de Waard/ op het lossen van de Pistolen/ geen vermoeden hadde; altoos de Woorder was al weg eer men den moord wpt band/ wanneer men den ellendigen met sijn eygen Pistolen/ dwars dooz het lichaam geschooten/ band leggen.

Onweder
tot Dres-
den en el-
ders.

Tot Dresden in Saxon, sloeg ontrent dees tijd de Blixem den knop van den heerlijken Krups-tooren; in deselvelag de Confessie, of belijdenis van Augsburg, met het Concordia Formulier: dit viel te samen met de knop om laeg/ en of wel alles berzengt was/ heeft men eventwel deselve boeken ongeschonden gebonden/ 't welk hier dooz pets wonderlijks/ maar by andere dooz een wonder stuk sou gehouden getweest zijn. Op dese wijze wierd mede de kap van den Dom tot Uytrecht, dooz een geweldigen blixem in den brand geslagen/ doch tijdelijk gebluft. Op dese wijze is de Dooren tot Swolle, dooz den blixem mede de spitse geheel af-gebrand/ het geen seer bekslaaglijk was/ al-

soo deselve seer schoon van werk zijnde/ seer verre af konde gesien worden: of dit niet wel in beyde dese steden/ dien onverwachten brand of blixem van oorlog heeft komen betekenen/ die soo wepnig jaren daar na beyde die Kerken sulck een kiron van het hoof genomen/ en soodanig een sghermis aen-gedaan heeft/ laat ik de teken-kundige en Gods-geleerde oordeelen.

Binnen Dantzik en Pruyssen ontstond mede een seer geweldigen brand/ dooz dewelke verschepe oude en jongelieden met wel 100 huysen vernield gewoorden zijn: latende sich het vuur aansien/ als soude het de geheele stad in d'assche hebben gelegd; maar God verschinderde sulck verderf: maar na twee of drie dagen smeulens/ ontfontke de stad weder op een andere plaats/ soo dat men vreesde of er brandstichters mede vermengt waren/ waar ober aan alle deelen seer scherpe wacht gehouden wierd.

Op dese tijd zijn in verschepe andere groote steden/ als Cracau, Warsau, en Koningsbergen mede seer verderffelijke vuuren ontsteken/ soo dat het by na een obergang scheen te zijn.

Hier dooz is gedacht/ dat de Dozt Adolph gewapender-hand het Slot Overbron bemachtigt hadde: zedert was gesefde Dozt na Sweden getoogen/ latende sijn besettinge in de plaats/ maar sonder betalinge; waar ober het volk berdzietig daar wpt bertrokken is/ berlatende den dienst van den Dozt/ en een peder sijns woegs gaande/ om sich weer elders in dienst te begeben/ waar dooz de Grave van Leyniagen sijn Burgt gemakelijck weder kreeg; maar daar in komende/ band het niet wepnig ontreddert/ alsoo het krijgs-volk daar by wat slecht huys gehouden had/ schijnende hun gebrek van geld op hout en steen te willen verhalen.

Wy hebben Candia gelaten in verwachtinge van de beloofde onderstand/ nu gaan wy haer die krachteloose troost-bronne openen. d'Herzog van Beaufort lag nu tot Toulon, met dese na-bolgende vloot baardig/ alleenig wachtede naar gelegentheid om te bertrekken/ en in zee te steken/ hebbende tot noch toe de wind niet wel tot hun voordeel konnen krijgen. Dit volgende is de Tijste:

1669.

Junius.

Saken van
Candia.

1669.

1669.

	Schepen.	Last.	Stukken.	
Junius.	Le Monarque	800	94	Admiraal Duc de Beaufort.
	Le Courtifan	600	72	Vice Adm. Mr. de Martel.
	La Princesse	500	58	Schout van Nacht Mr. Gabaret.
	Le Fleuron	500	48	Capiteyn Turelle.
	La Lys	500	58	Capit. Grancey.
	Le Bourbon	500	60	Capit. Bouillon.
	La Royale	500	54	Capit. Illiere.
	La Therese	450	50	Capit. du Tocq.
	Le Compte	450	30	Capit. Queriean.
	Le Provençæ	400	38	Capit. Bouli.
	Le Toulon	350	42	Capit. Peron Berille.
	La Sirene	350	40	Capit. Cogolin.
	Le Dunquerquee	350	40	Capit. Languillet.
	Le Croissant	200	32	Capit. Tourville.
	L'Estoile	200	36	Capit. Pontayville.
	L'Elbeuf	124	10	Capit. Breman.
	La Concorde	75	6	Capit. Le Roux.
	La St. Antonie de Pad.	75	4	Capit. Chaboureau.

Junius.

Voorts 1 Galjoot, 4 Branders, 1 Schip voor de siecken, 2 Fregatjes, 6 Barquen, 1 Brigantijn, 17 Koopvaarders. Ophebbende 5115 Boots-gefallen, 6410 Soldaten.

Op den vijftden van Junij des morgens ten 6 uren wonden sy het Antier / en staken al-
 soo in Zee / onder het los-zanden van het ge-
 schut / soo van de bloot / als van de stad / en
 duysenden van op-gestekene siecken. De Car-
 dinaal, Hartog van Vendosme, conboepeerde sijn
 Rееffe / den Ridder de Vendosme, die by den
 Hartog de Beaufort, op de groote Monarque,
 het schoenste schip dat opt in Vrankrijk gesien
 is / was / tot 6 mijlen in Zee / en quam tegen
 den avond weder in de stad. Maar een van dese
 bloot kreeg het ongeluk / dat sijn masten dooz
 een dwarrel-boind ober boozd raakte. Terwijl
 nu dese machtige bloot / met ober de 1000 zie-
 ten / sich naar Candia begeeft / sullen wy sien /
 wat daar ondertusschen omme-gaat. De Tur-
 ken hadden aldaar ook nieuwe versterking ge-
 kregen / soo wt Grieken als Africa. De Tur-
 ken van Algiers begaben sich met 10 hzabe
 roof-schepen / beneffens noch 8 andere oorlog-
 schepen / diese om te roben na de West zonden /
 naar Candia, zijnde wel soo moedig / datse
 derfden booz-geben de bloot van den Hertog
 van Beaufort te willen aan-tasten: maar sy
 deden dat quaat / datse de Middellandsche Zee
 seer onbeylig maakten / soo dat'er qualijk een
 koop-vaarder meer baren konde. d'Engelsche
 Handelaars tot Algiers deden alle naar sichtighep

om sich van daar te begeben. De Franschen in
 Turkyen waren mede in geen kleyn gebaar /
 waameer daar de tijding van dit nieuwe onder-
 stand aan quam: maar aan de poozt was het
 nu mede niet stil / daar de Keiser / dooz den eer-
 sten Vizier, van alles verkwittigt / alreeds een
 bloot van 50 Galepen en in de 30 schepen van
 oorlog / met volk en alderhande boozraat seer
 treffelijk boozsien / na Candia gezonden hadde.
 Wanneer dese bloot haar hulp-benden / en an-
 dere toe-voer geloft hadden / wildense na Ceri-
 go sich begeben / om op de Fransche bloot al-
 daar te passen / en eerste sich met de Maltesen
 en Paulelijke schepen verboegt had / aan te ta-
 sten / maar daar viel niet van. Ondertusschen
 schreef d'Heer Sant André Montbrun aan den
 Koning van Vrankrijk, dat de Fransche macht
 ter Zee of te Land niet machtig genoeg sou
 zijn / om het Turksche heyz booz Candia op te
 slaan / dewijl deselve alreeds meester van de
 helft van de sterkte St. Andrea waren: maar
 hoe seer sy ook dooz den Vizier aan-gemoedige
 wierden / derfden sy eventwel aan de zijde van
 het Bol-werk niet naarderden / wt byese datse
 aldaar Tegen-wijnen souden binden. Sy bleven
 dan geplaaft aan de voer van de sterkte; maar
 arbeypden seer om dooz graben tot aan 't Retren-
 chement te komen / niet-teenstaande het aldaar

1669. vol Geschut stond. Op dese wijze streed men daar hand tegen hand om een voet grond van malkander te winnen. By Sabionera waren de Turken ook seer genader / maar bonden ook seer moedigen tegenstand. Van der Turken zijde bleef dooz het schieten / en de granaten en bomben dagelijks veel bollig / die naar het booz-geben van d'Over-loopers al een groot getal soude uyt-maken; en aan de zijde der Christenen liep het ook niet mis / daar men uyt al de Graven, Baronnen en andere Grooten, die daar gebleven waren / konden af-meten / hoe het met de gemeene Rijks-knechten toe-gegaan was. Maar het grootste verlies was van den Veneetschen Providitor Catarino Cornaro, die zijnde op sijn Wacht om de Sterkte St. Andrea te beschermen / en staande in het midden van de Zee die de Turken gemaakt hadden / in het midden van een regen van kogelen / granaten en bomben / dooz een bombe aan sijn linker zijde soo schrikkelijk getroffen wierd / dat hem het Ingelwand terstond ter aarden stozte / soo dat hy ter nantwer noot tijds genoeg had / sich wel tot sterben te verbaardigen / al-er hem de dood aan quam : hy stierf met seer groote moedigheid / en in het midden van aan-maningen en op-wekkinge om Candia dapperlijk te willen beschermen. Hy gaf sijn Post aan den Ridder Grimaldi ober.

Dood van den Heer Cornaro.

Dit verlies verdoorzaakte een seer groote verflagentheid binnen Candia, daarse het verlies van sulck een dappere boozstander genoeg honden beseffen : maar in tegen-deel roonde den Grooten Vizier daar alle de vzeugd van de wereld ober. Hy plante een grooten witten Standaard booz sijn Tente / totteken van vzeugde / beschonk al sijn Bebel-hebberien met nieuwe kleeederen / liet ook den Christenen aan-seggen / het ware nu eenmaal tijd, na sulck een groot verlies, om na een goed verdrag te denken : maar hem wierd van binnen in tegen-deel geantwoord / dat'er noch andere genoeg in het leven waren, die de moed wel hadden, Candia tot het uyttersten wel te beschermen. Jacomo Cornaro Providitor van het Koninkrijk / wierd ook op de Post St. Andrea met een bombe gequeest : maar de Heer Pistorozzi, Bebel-hebber ober de Toscaanische benden / wierd dooz deselve dood geslagen; noch bleef'er een andere Oberste dood / met den Franschen Grave Vi-

gnie, en den Marquis del Borro, beneffens andere Bebel-hebberien meer. De Vizier wel siende / dat hy aan dien hoek groote schade genoeg gedaen hadde / ook geboelen hebben-de / van de tegenstand die hy aldaer vand / liet deselve een weynig betpen / en quam met Boaetten Sabionera aan boord.

Ondertusschen de Veneetsche Generaal Morosini, siende sich ontbloom van de merkelijke onderstand van Cornaro, liet booz een wijl sijn beslupt / het welke hy met de Scheepsbloom gemaakt hadde / na; en op deselve de behoorzijke, edere en booz-sorge gestelt hebbende / quam selfs aan land binnen Candia, en versozgde aldaar wat te besozgen was. De Turken hadden aan het Schotsche Werk / met hun Fornelli, als mede aan Sabionera, de gantsche klap om-bere geworpen / sonder nochtans seer in haer naardering te bozderen / ter oozsaak van de nieuwe Werken / die tegens hen weder aan gemaakt wierden / en de geduurige uyt-ballen / waar dooz hy seer te rugge gehouden wierden. Op dese wijze behefzeef Montbrun de staat van dese belegerde Stad / alwaar geen van beyde zijden in gebreken bleef; die van binnen alles aantwendende / en niet sparende om sich wel te berdedigen / en de vband van luyten alles in tegendeel toe-bzengende / om sich meester van dese hart-neckige belegerde te maken: terwyl de Groote Heer mede van sijn zijde sich daacom tot Larissa ontsield / daar hy de t'samen-komst der Janitzaren strengelijk verbod / eenig geld afschafte / en weder nieuwe onderstand naar Candia schikte.

Tot Genua wierd ondertusschen mede oozdere op sijnne vze Regeering gestelt / alwaar op den 18 van dese maand de Heer Francisco Garbarino tot Doge of Hertog verkooren is geworden / daar sich een veder seer wel in vergenoegde / zijnde hy een Heer / die van een veder bysonderlijk wel bemind was. In den klepen Raed / had men ook / om den twee-jarigen dienst te voltrekken / de Heer Jan Baptisto Lomellino, Carlo Casella Giovanni, Dominico Spinola, Jan Mattheo Durazze en Francisco Maria Imperiale verkooren; de drie eerste als Raats-heeren / en de twee laaste als Procuratoors. Zoben dese besozging van hun staat / bondense noch ander Werk met de geestelijke. De Paus had booz eenigen tijd een Dominicaner Monnik

Ampt-naren tot Genua.

Nare Afbeeldinge van den Nieuwen Brand van den Berg Aetna in Sicilien, zynde geopent met vier gaten in Mont...

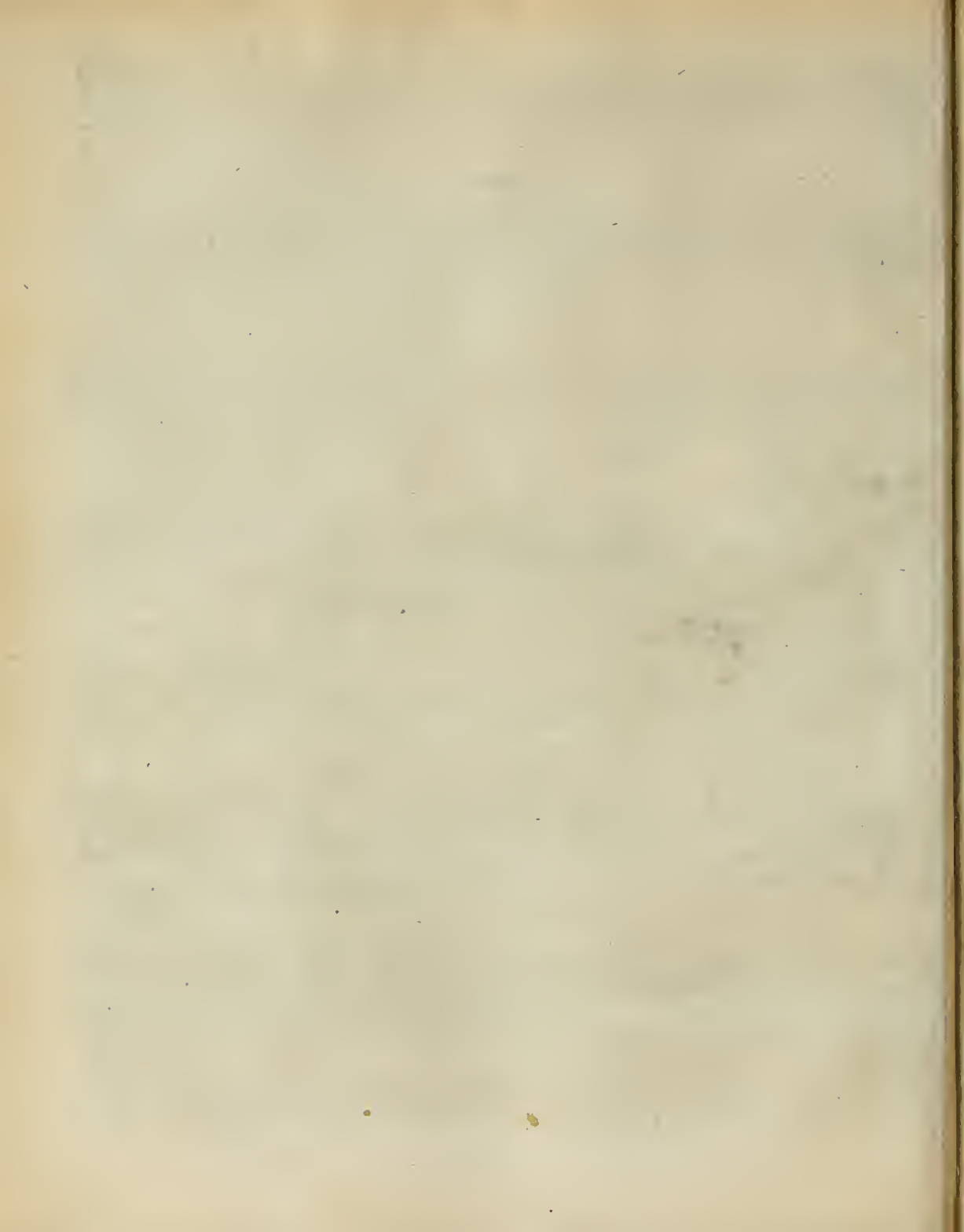

... met groote verbaefthet en ruine van het Land van Catania den Brand heeft begonnen den 2 Maert 1669.

1669. in het gebied van Genua gefonden / om aldaar het ampt van Inquisiteur, of algemeen Ketter-meester / te bekleden / om binnen dien Staat het belang van de Kerke gerronwelijk waar te nemen. Maar dese stelde zijn nieuwt gesag soo hoog in / en schrobde soo onfagt / dat de Raad van Genua, niet wel konnende desen harden handel verdragen / hem opening / reekening / en bewijs van veele dingen afepschte; maar dese Monnik, die met zijn nieuwt ampt ook een nieuwt en ongewoone trotfigheyt aangenomen had / wilde niet soo veel als naar den Raad hooren / en hield sich genoegsaam in zijn ampt en aansien als beledigt. De Genoveesen, niet konnende den hoogmoed van desen Gast verdragen / sonden den Marquis Gio Luca Durazzi na Romen, aan den Paus, om den selben te verfoeken / desen Monnik een wepung tot reden te willen brengen: maar dese / in de plaats van de wederkomst van den Marquis, en den uitslag van zijn verclistinge af te wachten / ving aan een deel Boekshens / Libellen / en diergelijken / dooz de Stad en Staat te strooijen; en Geschriften / uyt de naam van den Stoel / hier en daar aan te plakken / sonder kennisse van den Raad daar in te gebuyken. Hier ober dan bergaderde de kleynen Raad / dooz last van de welke desen Monnik des anderen daags in zijn Hups vast-gehouden / boozten in een stoel geset / en soo ter Poozten uyt gedragen / en van daar met eenige Ruyters naar de grensen van Milanen gebzacht wierd / onder uytdukkelijc bevel / van noopt sijn doeten meer in het gebied van Genua te setten / ten ware het sulcs van den Raad weder toe-gestaan wierd. En alsoo mocht hy na Romen gaan / gelijk hy deede / om sijn beklag tegens sijn Hepligheyt te doen: maar ondertusschen was en bleef hy uyt de Staat van Genua gebannen. Maar dese trok sich soodanige lieden mede niet veel aan / latende sijn gedachten meer gaan ober de bezdoefde staat van Candia, als ober de saak van een deel Noeyte-makers. Hy had op dien tijt / ober de staat van die Stad / en ober herberlies dat de Christelijken Staat dooz dese schade sou te wachten hebben / met de Koninginne Christina van Sweden een onderhandeling / wel van twee uren / met uytflag / dat men (hoe groot een Dziendinne sy daar ook van mocht zijn) alle Cooneel-spre-

len / en andere vermakelijsheden / op dien tijt binnen Romen behoorde te verbieden / alsoo de staat van de Christenheyt soodanige dattelsheden niet toe-liet. Het onbeschoft gebalk en gehuypl van een hond / juist onder het bepnster van des Paus Slaaphamer / dat hem een quade en rusteloofte nacht veroorzaakte / bzacht te weene dat men al de honden / die men omtrant het Quirinaal, en in de grooten straten van Romen vond / liet den hals bzekken.

Ondertusschen onthield sich de Vader Nittard tot Romen bedektelijc; maar evenwel soodanig niet / of hy wierd dagelijcs genoegsaam van al de Kardinalen en Prelaten, van den Spaanschen aanschang / besocht en aangesproken; als mede / dooz den Spaanschen Gesant / en van wegen den Onder-Koning van Napels: hy was ook vooz eenige dagen op het Land van den Prins Borgefe, bupren de Porta Pinciana, alwaar de Vader Oliva, Generaal van de Jesuïten, hem het kostelijc verblijf van Farnese had laten toe-bereyden. Sels quam hy / noch in het Paleys, noch by eenige Kardinalen, om dat hy eerst sijn Character, als Gesant van de Kroon / uyt Spangien afwachte; maar noch siever had hy een Hoed van de Paus gehad.

Onder dies begoft het quaat van den verwoeden berg Aetna weder op te bzekken / werpde deselve weer buur-donken en affche uyt / als van te booren. De swabel-zand quam sels tot Catania toe / ja liep onder dooz de grondslag van haar muuren / poozten / en hupsen heen / daar wel 200 van verhzand zijn; inboegen de arme Burgeren / die pas van hun eerste bluchten / op hoope dat het quaad nu ober was / weder gekomen waren / weder op een nieuwt genootsaakt waren op te pakken. Men bebond / tot verwondering / dat de affche ober de 100 mijlen Lands had bedekt; dat de stoffe / die al bzandende in zee was geloopen / daar heele hoogten gemaakt / daar men op konde gaan / en gelijk als een nieuwt haven / opgewoopen hadde.

Het berdzag / tusschen de Koninginne van Spangien en Don Jan van Oostenrijk / nu / dooz het vertrek van Pater Nittard, sijn dulle wesen hebbende / verstaat men ten deelen daar in te bestaan / dat sijn Hoogheyt Onder-Koning van Arragon, en Vicarius Generaal van alle ahangselen / en dependenten

1669.
Junius.
Spel met
een Monnik.

1669.
Junius.

Staat van
Pater
Nittard
tot Romen.

Nieuwen-
brand van
Aetna.

1669.

Junius.

Vreugde
tot Ma-
drid, o-
ver het
verdrag
met Don
Jan,

keert in
droef-
heyt.

Herstel-
ling in
het
Spanifche
Rijk.

Vervoe-
ren van
den Ko-
ning Al-
fonfus van
Portu-
gaal.

bandit Rijk/ als mede van Valencia, Cara-
lonie, Napels, Sicilia, Majorca, Sardaigne, en
Ebife fal zijn; en met den eerften na Sara-
goffa berrekken fou: dat ook de Koningin-
ne/ volgens zijn aanhouden/ de Gemeente
haar verlichting fou toe-brengen. De Ko-
ninginne toonde over dit verdrag zich foo wel
vergenoegt/ dat sy op den 19 van dese
Maand tot Madrid, naar het gebuyk van
Spangien, een openbaar Stieren-gebecht liet
aanstellen; op het welke zich/ beneffens de
Vorften en hoogen Adel/ ook de bzeemde
Minifters en Bedienaars lieten binden.
Maar dit tijd-verdrijf viel slecht uyt/ de-
wijl/ 't zy dooz de ober-groote woede der
beesten/ of de slechte toebereiding en onbedze-
benheyt des Kampers/ wel 12 mannen
van dese Waag-ftallen om den hals geraak-
ten. De Koningin sond ook op dese tijd/ aan
het Hof van Vrankrijk, een bereering booz
den Hartog van Anjou, zijnde een fchoonen
diamant van 1000 piftoletten; en aan ieder
Kamer-Edelman mede foo veel in gelt.
Maar het geen het volk veel behagelijker
fcheen/ was dat de felve binnen Madrid
(volgens het verdrag met Don Jan) bzieven
van een algemeene herftellinge en reformatie
deede berhondigen; booz-eerst wierd het on-
noedig getal van Klerken en Secretariffen in
alle plaatsen af-geschaft. Ten 2. bevolen/
dat men de felve befcherpt en melnagie in het
Rijk fou onderhouden/ die aldaar ten tijden
van de eerste en tweede Philippen waargeno-
men was geweest. Ten 3. dat alle onnoedige
Rechtsbanken/ boven het getal/ te niet ge-
daan wierden. En booz's maaktemen een
algemeene reformatie, en herbozminge van
al de Amptnaren van de Kroon/ en een be-
ftek van het genot/ dat de wreduten en op-
volgers fouden hebben; ook een op de Por-
tugaalifche fchattingen/ en een booz de Tafel
van de Katholijke Majesteyt; komende tot
1000 dubbeloenen 's maands; en al dat/ ter-
wijl Don Jan zijn hermaak hier en daar met
de jacht nam/ toonende noch weynig gene-
geuthert naar Nederland te berrekken.

In Portugaal focht men/ gelijk hier booz
aangeredt is/ den Koning Alfonso van der
hand/ en naar het Epland Tercera te berfen-
den; maar de booz-teekenen van zijn reys
waren de beste niet. Op den 24 was hy ter
midder-nacht/ om dat men het werck by den

1669. dag niet beftaan derfde/ dooz den Graaf de
Prado, met eenige Lijf-wachten gesterkt/
van zijn Paleys na de Keede van St. Catha-
rina geleyd/ alwaar de Schepen/ die hem
fouden verboeren/ ten anker lagen/ een klep-
ne uur van Liffabon gelegten; maar het be-
gost op dien tijd foo bzeeflijk te donderen/ te
blixemen/ en fult een wind op te fteken/ dat
de Koning dien nacht niet te fcheep konde/
noch wilde gaan. Ondertuffchen wierd hy
in een Klooster/ daar dichtte hy/ dien ober-
gen nacht/ en den volgenden dag/ wel naau
bewaart: maar ten drie uren/ wanneer het
weer een weynig bedaarde/ moest hy met
een kleyn gebolg boozt.

Don Francisco de Britto, die om zijn bza-
deugden/ beleyd/ en andere prijffelijke hoe-
danigheden/ tot Onder-Zeeboogt van Portu-
gaal was gemaakt/ had den last om den Ko-
ning na Tercera te voeren/ zijnde mede
Landboogt van dat Epland/ en de Sterk-
ten daar op fttaande; als mede tot bewaarder
van den Koning Alfonso geftek. Hy wilde
de felve last en moeilijkhert feer traaglijk
aan-nemen; maar die eyndelijk/ dooz veel
beweegredenen/ op zich genomen hebbende/
deede den eed van getrouwigheyt aan den
Prins Don Pedro, en fcheen foo met genoegen
van de felve te fcheyden: maar daar na in
zijn gemoed hard aangetast/ ober eenige
Pointen, die hem niet feer smakelijk waren/
ook wel fiende/ dat zijn eere en gewiffe daar
ober veel fouden te liden hebben/ begaf hy
fich in het Klooster van de Jefuïten. Op dese
tijdinge begost ook een oud Colonel, Don
Manuel Nunes Lefan, die den Onder-Zee-
boogt/ in het ober-boeren van den Koning/
behulpsaam fou zijn/ te aarfelen/ en wilde
den Koning niet ober-brengen: maar be-
woogen dooz groote beloften/ foo booz hem/
als booz zijn Zoon/ die mede fou gaan/ nam
hy ten laaften de last op fich. Maar de Vice-
Admiraal, die de reys gewegert hadde/
wierd met geweld uyt het Klooster gehaakt/
en op den Cooren van Belom gebangen ge-
fet/ van waar hy den Koning/ met den
Graaf de Prado, de Revier sag upvaren:
maar zijn eenige dagen daar aan/ dooz storm
en ontbeder/ gedwongen te rugge te keeren.

Hyt Engeland had men bericht/ dat daar
eenen Hopman Stump was/ die de Konft ge-
bonden had van op het water te wandelen/
het

Nieuw-
Konfte
naars.

1669.

Junius.

Het welck de Koning / gelijk ook mede de Prins van Toscanen , wanneer hy daar was / sou gesien hebben / daar dese laatste sulck een genoegen in schiepte / dat hy den Konstenaar een bereering van 20 Moorſche ducaten gedaan had. Van onder water te gaan / segt men / hy het leuen van Prins Maurits van Nassau boorgeballen te zijn. Hy had gehoort / dat'er in Waterland eenige lieden waren / die onder water konden gaan / en daar arbeeden / singen / speelen / en diergelijken ; dese ontbood hy in den Haag , zijnde eenen Leegwater , en Pieter Pieterſz. dese fouden met den Prins buyten den Haag gereden zijn / alwaar hy in een diepen Vyver hun Konst toonden / en te water gingen / daarse wel een half uur onder fouden geweest zijn / singende den 23 Psalm / spelende op een fluyt / en eenige spaanders van een hout snijdende / daar de snipperingen van boben quamen / gelijk ook beyde dese water-vogels / tegen de meening van sijn Excellentie , die niet kon geloben / datse weer boben fouden komen / maar het ophoemen vergeeten ; maar hy sag nu wel anders.

Tot Napels deed sich een anderen Logenkonstenaar op / die derſe seggen dat hy de Soon van den Koning van Engeland was : maar sijn fielterp quam wel haast in het licht / en hy stond als een Guyt voor den dag te hoemen / om door de Stad met roeden gegeesfelt te worden ; doch hy wierd door de vrienden van sijn Vrouw / die van goeden huyſe was / verbeden. Omtrent deſe tijd is Mr. Howel , Historiſch-schryber van des Konings Hups / overleden : indien het die James Howel is / die al ten tijden van den Koning Jacob aan 't Hof is geweest / doe een seer vzaaf man zijnde / en een van de beste verſtanden van Engeland , dat hy in verſeherde kloekſinnige Schriften getoont heeft / die ny niet vzeemd zijn. Mr. Spratt is in sijn plaats gekomen / die de geschiedenissen van de Koninglyke Compagnie , of Maatschapp / ook de laatste Oozlogen van Engeland , met Frankrijk , Holland , en Deenmarken , met vziſelijke bereſchjen / geschreven sou hebben / hoewel ny de ſelbe noch niet ter hand gekomen zijn.

Frankrijk had het tegentwoozdig noch dapper op Madagafcar en Suratta booz / hoopende noch op een goed gebolg booz hunne Indiſche Maatschapp : men haardigde in Bretagne , up de Port St. Louis , weder op nieuwt een kloek Schip naar Suratta af / geladen met ober 2 Tonnen gouds waard aan Capjten / Spie-

gels / Chriſtal / en andere koopmanſchappen. De Heer de la Fevre , Opper-hoof in de Eylanden van America , quam als-doe mede te hups / en gaf Colbert een wijsdoopig bericht van de ſtaat van die Landen ; ook quam ſchrijbens van den Graaf d'Estree , ober d'oneenighept op het Epland van St. Chriſtoffel , tusſchen de Franſche Zee en Land-bebelhebber. In Engeland quam ook een Ookindſch Retour-schip aan / genaamt de Koopman van Konſtantinopolen ; ook dat van een Meester Sainct , van Bantem. Sp hadden goede ladinge in ; waar op noch volgdten het Schip de Maan , en andere / die soo veel peper in hadden / dat de ſelbe niet boben 15 groot mocht geſden / hoewel hy in Zeeland noch booz 18 en meer verkocht wierd. Sp kregen ook vzieben van Willem Barclay , Gouverneur in de Virginies , dat hy drie of vier hondert van sijn kloekſte mannen / Zuydwaart aan / te Lande had gefonden / om een dooztocht na de Zuyd-zee op te ſpeuren ; met bebel / om al hun weder-baren ten alder-naauwſten aan te teekenen / beneffens d'afgelegenthept der plaatſen onderwegen : maar dat sijn meeste dichten was / dat de ſelbe boben in het geberge geen water fouden vinden ; tegen welke ongelegenthept men hen elk met ledere bleſſchen had booz-sien / om ober-al water met sich te boeren.

Holland kreeg ook em dese tijd tien Ook-Indiſche Retour-schepen te hups / alle seer kostelijck geladen / van welke Ladinge d'in koop 33 Tonnen gouds / en 75000 guldens bedroeg. Jan Thijsz. had het bebel ober dese Schepen / die ter Vergaderinge van haar Hoog-Mog. het boogende bericht / van den ſtaat van Indien , oberleberde.

Rapport , mondeling gedaan , en ſchriftelijk overgelevert , aan de Hoog-Mog. Heeren Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden , door Johan Thijsſen , gewefene Raad Extraordinaris , en voor Commandeur der Retour-Vloot , in December van Batavia vertrokken , en in 't laast van Juny deses Jaars 1669. in dese Landen gearriveert.

Bericht van den ſtaat van Indien.

EDELE HOOG-MOG. HEEREN :

Den aanvang mijner Reyſe , jongſt na India gedaan , is geweest op den 18. January 1636. wanneer met het Schip genaamt Swol , in qualiteyt van Schipper derwaarts gevaren ben ; doch alsoo ik op mijn aankomst aldaar in verſcheyde functien , die hier te lang om

om

eru-
g van
ankrük
Indien.

1669.

Junius.

om te verhalen, ende vervolgens dien voor u Hoog-Mog. verdrietig foudē vallen na te lefen; foo fal in defen maar eeniglijk, van 't gene fchic op mijn affcheyd uyt Bataviaas Reede over gantsch Indien toe was dragende, een fommier verhaal doen. En seggen hoe daar te Lande, foo als wy den 2. December des genoemden Jaars 1668. met de Schepen Zuyd-Polsbroek, 't Wapen van der Veer, de Vrye Zee, 't Huys te Velfen, Batavia, Rotterdam, 't Wapen van der Gouw, ende de Rijfende Son, van daar voor af na Cabo de bone Esperance vertrokken, noch alles, uytgenomen dat die van Macaffer de Vrede, kort daar bevoorens met de Compagnie gemaakt, weder gebroken hadden, in een goede ftant verbleven zy, 't welk ook noch foo den 20. des genoemden Maands, wanneer de Schepen Oostenburg, Handelaar, 't Sticht Uyt-recht, Middelburg, ende de Voorfichtigheit, ons volgde, in eygener gefalte bleef continueren. Doch om u Hoog-Mog. van alle Plaatfen over gantsch India, daar de Compagnie residentie houd, in 't particulier bericht te doen, fal ik hier vervolgens, al 't geen my daar van bekend is, foo kort en bondig als 't eenigfints gefchieden kan, ter neder ftellen, en met de Quartieren, Ooftwaarts van Batavia gelegen, een begin maken.

M A T E R A M.

Over-fulks dan tot het Werk tredende, fegge aanvankelijk, hoe fchic in de Maand Augusti des verleden Jaars twee Gefanten van den Soufohonang Materam, binnen Batavia lieten vinden, mede-brengende van gemelte haar Heer een Brief, die in 't na-lefen niet onaangenaam was; waar by defe Vorft onder andere vertoonde, met den Gouverneur Generaal voortaan alle Broederlijke vriendschap te willen houden, verfoekende, hem tot dien eynde een Perfoon die taalkundig was, en faken van importantie met een verhandelen konde, mocht toe-gefondē worden: Sulks, alhoewel dit voorftel de Regeering op Batavia vreemd voort-quam, en te bedenken gaf, of 't felve niet wel fpekteerde de Ed. Compagnie aan een Jaarlyks Gefantschap fchultplichtig te maken, foo wierd des niet te min, om defe Vorft genoeg te doen, goet gevonden een Koopman, Abraham Verfpree, als in de Maleyfe Tale geverfeert wefende, gints te fchikken, die den 19. September des

1669 gepasseerde Jaars, derwaarts vertrok, en op den 11. November weder tot Batavia keerde, rapporterende, hoe hy den 5. October tot Sam Orang verfcheenen zijnde, door expresse Gecommitteerden met groote ftatie ingehaalt, en foo den 12. daar aan volgende, onder een gelejde van over de 1000 man te voet en te paard, na de Materam op-gevoert, en dicht aan 's Konings Paleys gehuysvest (was geworden, wanneer hem fijn Hoogheyt daags daar aan op een feer pompeufe wijfe ten Hove de de roepen, en Audientie vergunde, die hy op d'intrede van 't Hof, onder feker open Dak, in een slecht Javaans Gewaat, en 't bovenlijf naakt, verfelt met omtrent 25 Vrouwen, die fijn Wapenen, Toebak, Pinang, en ander getuyg voor hem droegen; beneffens wel 5000 Hovelingen, in foo zedigen manier ter Aarde vonde neder-ftitten, dat het veel eer Beelden dan Mēfchen fcheenen: In-middels toonde de Vorft een feer vriendelijk gelaat, ende gebod onfen Gefant mede ongeveer 10 a 12 fchreden van daar in de open lucht fit-plaats te nemen; waar op hem de Vorft, na 't overleveren van des Generaals Brief, als genomen lecture van dien, mitsgaders 't befichtigen van 't daar by-gevoegde Gefchenk, met een vrolijk wefen, licentie vergunde, om weder na fijn Logement te vertrekken, fonder op dietijt, noch oyt daar na, van alfulke gewichtige faken, als des Konings Brief fcheen uyt te drukken, 't alderminste vermaan te doen; maar van ter zijde gaf men den Gefant te verftaan, hoe fijn Hoogheys begeerte was, hy alle Jaren met een aanfienlijke Legatie wierde gehonoreert, en hem ook de Tollēn en gerechtigheden, die de Javanen tot Batavia, voor der felfer aan-brengende en uytvoerende Koopmanschap, gewoon waren te contribuēren, en by haar op 10000 Reyalen begroot wierden, moften toe-gefondē werden, waar by men dan des Soufohonangs meyning ten vollen ontdekte: Behalven die eene reys heeft den Gefant den Koning nooyt meer gefien, maar wierd hem 't antwoord op des Generaals Brief, met de Vereering, op den 22. van de verhaalde Maand October, in fijn verblijf-plaats gefonden, en met een aan-gefegt, noch ten felfen dage weder te mogen vertrekken, foo als hy fchic ook van ftonden aan, fonder vertoeven, met een ftatelijk gefelfchap, genoegzaam na de manier

1669

Junius.

1669. als boven gebracht was, op weg begaf; wessende des Vorsten Brief, by den Gesant weder te rug gebracht, van geen onninsamf teneur, uytgefondert dar'er eeniglijk het doen van een Jaarlijsche Besendinge in uyt-gedrukt stond; doch rakende de Javaansche Tollen, waar van hier voorens gewag sy gemaakt, wierd het minste niet gerept, in gevolge uyt d'omstandigheden van 't verhaalde evident komt te blijken, onder wat pretext den Sousohonang Mataram Batavia tracht schatbaar te maken, en't daar toe te brengen, hem Jaarlijsk humagie werd gedaan, dat des quaden gevolgs-halven nooyt sal ingewilligt noch toe-gelaten worden.

M A C A S S E R.

Den 18. November 1667. was'er tusschen den Koning tot Macasser, en den Commissaris Cornelis Speelman, een Contract van Vrede beslooten, die men hoopte lang te fullen duuren, dat echter geen effect heeft genomen, maar is in 't geheel door den Vorst selfs, als willende volgens 't Contract van de geoccupeerde Eylanden Xulas en andere, den Ternaatsen Koning toe-behoorende, geen intruyning doen, verbroken: om welke oorzaak, als ook andere quade trecken by de Macassaren gepleegt, d'onse genootdrukt sijn geworden, tegens de meyninge, weder tot de Wapenen te treden: Dit dan in Batavia bekent gemaakt, en om nieuw secours aan-gehouden zijnde, soo wierden van stonden aan om 't Werk te seconderen, by de Regeering goet gevonden 500 Soldaten, tegens 't Mousson derwaarts te senden, met de welke als de gene, die hun gins noch in wesen bevonden, men onder verscheyde avontuur, doch alle in prejudicie der Macassaren, gevochten heeft, tot dat de onse finalijk den 12. October verleden Jaar, op 't aan-raden der Bougische Bondgenoten, seker Malays Quartier, dat by den Vyand met duysende Cocus-Bomen gefortificeert was, op den helderen middag stormender-hand aan-tasten, en met verlies van seven man in-namen; hier mede had men vertrouwt sich den Vyand soude verdemoedigt, en om Vrede aan-gehouden hebben, dat echter, als blijvende den selfen by sijn voornemen in alle hardnekkigheyt continueeren, contrarie uytviel; Hoe 't dan met dien Oorlog naderhand noch afgeloopen zy, moet den tijt openbaren.

T H I M O X.

Tot Thimox stonden des Konings saken noch in goeden doen, en wierd de vriendschap daar met de gebuur-volkeren daar al-om tot goed ge-

noegen van de selve gecontinueert; doch de Laxontaaksche en Lifoufche Portugeesen hebben in 't begin des voorleden Jaars, onder de Bondgenooten van desen Staat, op 't Eyland Kissen, niet ver van Thimox gelegen, seer leelijk huys gehouden, en aldaar wel 200 Menschen, doch meest Vrouwen en Kinders, vermoord, ende over de 450 Persoonen gevankelijk met hun wech-gevoert; doch dit in Banda by den Gouverneur Jacob Kops vernomen zijnde, so wierd'er illico een Jacht met 2 Chaloupen, boven 't varend Volk met 106. Soldaten gemant wesende, derwaarts gesonden, die geseyde Portugijsen aan 't West-eynde van Thimox, seker Schip; daarse hun met 19. Vaartuygen onthielden, aan-trofsen, en dwongen met haar in gesprek te komen, en 't soo veer brachten, datse de Gevangenen weder restitueren souden; waar op ook van stonden aan 40 Hoofden aan het Jacht geleverd wierden, met toefegging, de rest daags daar aan mede te fullen over-geven, tot welkers verfekering sy ook een Kapiteyn en Alfeiros by d'onse in Oitagi lieten; doch desen onaangesien, soo maakten haar de Portugeesen in den donkeren nacht, onder 't faveur van een harden regen, travaat van daar, latende een Vaartuyg met 220 der verseldé Gevangenen, de welke door 't Jacht, en de genoemde twee Chaloupen, met noch eenige andere, die 't ontvlucht waren, samen tot 't getal van 620 Menschen, weder op Kissen over-gevoert, en in hun voorige vryheyt gestelt wierden.

B A N D A.

In de Provincie van Banda stonden de saken noch in redelijken doen, doch de sterfte onder 't Volk ging gins vry wat meer als gemeen in swang; so heeft sich 't Werk ook sulks toe-gedragen, dat aan de Noote-Bomen, die in 't begin van 't Mousson seer rijkelijk met Vruchten beladen waren, door den continuellen regen, en harde storm-winden, groote schade sy geleden, sulks de selve ter dier oorzaak, tot verdriet der Inwoonders, in geen minder naadeel van de Compagnie, sonder tot perfectie te komen, ter aarden te vallen en verrot zijn, dat seer qualijk komt.

A M B O I N A.

In gelijk getal droegen sich de saken binnen Ambon (daar de Berbery, en andere siekten, dapper d'overhand had, en veel Menschen uyt dit leven rukte) al mede toe: Soo hebben de Nagel-bomen in die Provincie, ook tegens 't gevoelen van veele, niet dan maar weynig Vruchten gegeven; doch desen Jare 1669. wierd daar

1669.

Junius.

na alle apparentie een oculente Oegft beloofst, dat echter de tijd ontdekken moet.

T E R N A T E N.

In Ternaten, en daar om her gelegen Eylanden, als Tidox, Mannade, Sangy, Tangulande en Ceiau, stond mede alles wel, uytgenomen de Siekte, die daar, gelijk in Ambon en Banda, de overhand had.

J A P A N.

In Japan gingen de saken foo maar passelijk toe, en bleef de precisiteyt van die Natie aldaar noch na de oude manier continueren, en had den Keyser jongst verboden, dat de Compagnie van gins, voor der selver aan-gebrachte Koopmanschappen, geen Koper noch Silver meer sal vermogen uyt te voeren, dat voor de Negotie in Bengale en elders niet wel komt, sulks op Batavia in twijffel getrokken wierd, of alnoo dig wesen soude in toekomende derwaarts meer besending te doen.

C H I A.

De Legatie na Chia, waar van men al vry was goets had verwacht, is mede niet volkomen na wensch uyt-gevallen; want hoewel den Gesant Pieter van Hoorn aan 't Peckinsche Hof seer feestelijk onthaalt, en bewelkomt is geworden, soo heeft sijn Ed. echter den vryen handel in dat vermaarde Rijk niet obtineeren konnen, in-voegen den selven met 3 Schepen, vol-laden met alderhande Koopmanschappen, sonder die te mogen beneficeren, tot groot nadeel van de Compagnie, weder na Batavia moest keeren; doch hielden de Keyserlijke Brieven, aan den Generaal geschreven, in, dat men hem alle 8 Jaren eens mocht begroeten, en om de 2 Jaren aldaar komen handelen, doch niet tot Hoksiuw, gelijk jongst geschied was, maar in Canton, dat de Madargus en andere Rijks Grooten lieten weten, ook soo in de Keyserlijke Boeken aangetekent te zijn.

Q U E L A N G.

En nademaal dan de Peckinsche Legatie in-voegen voorsz. is uyt-gevallen, en Quelang d'Ed. Compagnie nu tot geen foodanigen eynde, als men wel gemeent had, sal konnen dienen, soo is by de Regeering tot Batavia, op insichte die Plaats ver van de hant zy gelegen, en maar eens in 't Jaar gevestigd kan werden, op dat het by gebreeke van dien, de Coksimase Chinesen niet in handen quam te vallen, goet gevonden den gantschen Ommeslag van daar te lichten, en de vastigheyt te demolieren, tot welken eynde

dan in July, verleden Jaar, twee Schepen derwaarts gefonden wierden, die na verrichter saken, in 't laaist van November, met den gantschen Treyn en 300 Soldaten, daar in Guarnisoen gelegen hebbende, weder voor Batavia zijn gekeert.

T O N C Q U I N.

In Tonquin stond voorts noch alles wel, ende wierd den Handel aldaar, sonder eenige merkelijke verandering, vry en liber toe-gelaten, hebbende den Koning jongst tegen die van Cabang, sijn formeel Vyanden, een groote Victorie bevochten, ende de selve wijders wel 10 stuks grof Vee, waar in die Luyden haar meeste rijkdom bestaat, af-genomen, dat onder de Tonquinders groote vreugde heeft verwekt.

C A M B O D I A.

De Moort by eenige overgegevene Chinesen, voor ongevaar 2 Jaren geleden, tot Cambodia aan 's Compagnies Dienaars begaan, mitsgaders 't spolieeren van der selver Logie, heeft den Koning aldaar, om te betoonen dat hy aan de daad niet schuldig was, op 't rigoureuft doen straffen, ende den origineelen Aanleyder van dat boose Werk, neffens noch andere vijf, om 't leven laten brengen, onder beloften, sekere drie Nederlanders, die hun by gefeyde Schelmen hadden be-geven, en hem reeds twee van in handen waren gevallen, ter efferst gelegentheynt na Batavia te sullen senden, om daar haar verdiende straf te ontfangen; 't geen hier op te volgen staat moet den tijd openbaren.

S I A M.

By den Siamfchen Koning wierd 't Contract noch onverbrekelijk, wel en na behooren onderhouden, en de Inkoop van alderhande Waren, als Sout-werken en anders, sonder eenige oppositie toe-gelaten.

B A N K O en B I L I T O N.

Die van 't Eylant Banka en Biliton sijn jongst in de Maand Augusty verleden Jaars op der selver ernstig verfoek, en lang aanhouden by de Regeering tot Batavia, onder de bescherming van de Compagnie aangenomen; doch dit by den Pangoran van Palimbang, die op gemelte Eylanden, hoewel te onrecht, astie maakt, vernomen zijnde, bestond van stonden aan een goede nommer Vaartuygen wel gemant derwaarts te schikken, om sijn gepretendeerde af-vallige Volkeren weder tot submissie te brengen; hoe dit werk dan af-gelooopen zy, moet den tijd leeren.

P A L I M B A N G.

Niet tegenstaande 't hier voorverhaalde alsoo

1669. tot Palimbang toe was dragende, soo wierd aldaar den Handel des niet te min noch al na ouder gewoonte geexerceert, in-middels is genoemde Pangoran, met die van Toelang-Bouwang in Oorlog geraakt, hebbende tot dien eynde, om sijn Vyand te beter tegenstant te bieden, op Batavia een partye Schiet-geweer, als Buskruyt, verfocht, dat hem stukwijse met sijn Gefanten toe-gefonden wierd: Interim quamen die van Bantam gedachte Toelang-bouwers met 40 wel gearmeerde Vaartuygen te hulp, die door de Palimbangers de Nederlanders kregen, en soo met verlies van veel Volks weder na Bantam keerden.

J A M B I.

De Vyandschap tusschen Jambi en Jolon, over eenigen tijd voor-gevallen, en uyt het Huwelijck des Johontsen Konings-Broeder en de Dochter van den ouden Pangoran tot Jamby sijn oorsprong heeft genomen, bleef noch al continueren, waar over den jongen Pangoran tot Jambi op Batavia, als wesende hem den Johorijt te machtig, om secours van Schepen ende Jachten verfocht, dat hem, onder excusen, die van Johon soo wel als Jambi des Compagnies Bondgenooten waren, heusselijk af-geslagen ende ontfegt wierd: In-middels sien die van Jambi niemant aan, maarnemen alles wech wat sy achterhalen kunnen, gelijk sy ook al eenige rijk-geladen Vaartuygen genomen, 't Volk vermoort, en de Goederen, sonder respect te dragen, deselve Maleyers toe-behoorende, prijste maken: Hebbende hun jongst ook eenige overgegeven Schelmen niet ontfien 's Compagnies Logie aldaar aan te tasten, ende 2 haarder Inlandsche Dienaren te quetsen, de meyning na 't schein al watter in was van kant te helpen, dat echter door 't haastig toe-sluysten van de Poort voor-gekomen ende verhindert wierd, wanneerse hun weder van daat transporteerden; en alhoewel men over dese daat by de Pangorains seer ernstig aan-hield, soo is doch op 't selve niet gevolgt: In-voegen des Compagnies saken aan die Plaats niet al te seker staan, evenwel werd den Handel daar noch na ouder gewoonte vervolgt.

A N D R I G I R I.

Tot Andrigiri was den ouden Koning overleden, sulks desselvs Broeder de gantsche Regeeringe aan sich heeft getrokken, en stonden de saken met dien Vorst en Manicabers of Boven-Landiers al vry wat confusys; en liet het sich aansien, wel met die Luyden in den Oorlog mocht gera-

ken, dat voor des Compagnies Handel aldaar 1669. niet wel komen soude.

M A L A C C A.

Binnen Malacca stonden de saken in goeden doen, en wierd tusschen die Plaats en Johon noch alle vriendelijke Gebuurschap en goede correspondentie gehouden, soo nam de frequentatie van alle andere daer om her gelegen Volkeren ook treffelijk toe, dat binnen die Vesting vry wat levens begon te maken; doch evenwel kon men de ongelden, gins jaarlijks vallende, op verre niet te boven komen.

A T C H I N.

Met Atchin stonden de saken so maar in middelmatigen doen, en wierd het Contract met de Koningin aldaar, rakende den Win-Handel in Pera, niet na behooren onderhouden; waar uyt dan ontfont dat men de Penasche Revier met een Jacht en twee Chaloupen beslooten hield; doch evenwel soo niet, of den Atchinder wierden in en uytgang van dien, sonder eenige hinderenis, vrylijk toe-gelaten. Die van Dilly sijn de Kroon Atchin jongst ook af-gevallen, hebbende over sulks by den Gouverneur van Malacca verfocht, onder des Compagnies bescherminge te mogen aan-genomen werden, dat hun; als met Atchin noch in Vrede zijnde, heusselijk ontfegt is.

Q U E D A.

Den Koning van Queda heeft ook jongst sijn Gefanten, om 't oude Contract weder te hernieuwen, op Batavia gehad; doch alsoo dien Vorst niet genegen schein te wesen, wegens de moord door de sijne over 18 Jaren geleden, aan 9 Nederlanders gedaan, te willen straffen, noch ook van sekere 19000 Realen van achten, des Compagnies Ministers af-gedwongen, restitutie te doen, soo zijn de verhaalde Gefanten weder onverrichter saken na Queda gefonden: Hoe sich nu genoemde Koning hier over beraden sal, moet den tijd openbaren; Interim wierd de Revier aldaar mede met eenige Schepen en Vaartuygen beset gehouden.

B E N G A L E.

In Bengale ging het met den Handel noch al verdraagzaam toe; doch is aldaar laatst in Augusty verleden Jaars 't Fluyt-Schip den Oyevaar in 't binnen zeylen van de Ganges, door quade toe-sicht van den Loots-man, gefneuvelt, hebbende sich het Volk, uyt-genomen ses man, die verdronken zijn, ter nauwer noot

Junius.

1669. op Vloten gefalveert, in-voegen de Compagnie hier door niet alleen 't schoone Schip, maar ook alle de daar in-geladen Goederen, sonder iets te bergen, verlooren heeft, dat niet wel komt.

C O R M A N D E L.

Op Cormandel stond het met den Handel na ouder gewoonte ook noch redelijk, doch echter foo niet, of de selve was, door de Legers van den Grooten Mogol en Golcondaschen Koning, die tegens den anderen te Velde lagen, noch al vry wat obstaculs onderworpen, poogende den Mogol met sijne gantsche macht in 't Rijk van Carnicata te vallen, dat den Golcondaschen Vorstsocht tegen te staan: hoe dat dit werk noch af-geloopten zy, moet den tijd leeren.

C E Y L O N.

Op Ceylon stond mede noch alles in eengerusten stant, zijnde den Trinquemale en Battecalo, doch met permillie van den Koning Radia Singa, beyde gefortificeert: gemelte Koning seyde men ter dood toe krank te wesen, hoe 't dan by sijn afsijvighyheit, als fullende geen wettigen Successeur komen na te laten, met dat Rijk af-loopen wilde, konde men niet ten rechten weten.

M A D U X E E N, *de Kust van Malabar.*

Tot Madure, en langs de geheele Kust van Malabar, stond mede noch alles wel in een matigen doen, en schein den Samarijn den Oorlog by hem tegens de Compagnie op-gevat, al mede te zijn, dat men meynd uyt het achter-blijven van secours, 't welk den selven van de Portugijsen was toe-geseyd, sijn oorspronk neemt; doch dit zy foo 't wil, d'omstandigheden van de verhaalde Vorsts gedaante, geven te kennen sijn gemoed na Vrede held, die hem ook lichtelijk onder een vorderlijke Conditie staat ingewilligt te werden.

W I N G U R L A.

Tot Wingurla bleef mede noch alles in goeden doen, en had den Portugeesen Viceroy weder op nieuws tegens de wil van sijn Raad, met een Scheeps-Armade in Zee geweest, doch 't gros van de selve na verscheyde Gewesten afgedepecheert hebbende, soo was hy na 3 a 4 dagen vertoevens weder binnen gekeert: Ondertusschen had sich den bewuften Suvagie met den Vissapourschen Koning voor een somme van 600 R. Pagoden weder versoent, soo dat hem daar tegens de Beneden-Landen, onder dat Rijk behoorende, waren in-geruymt, uyt 't welk

166 Junius
den selven op 't Eyland Bardées, dat de Portugijsen lange Jaren in besit hebben gehad, een inval had gedaan, en sich aldaar van verscheyde Dorpen Meester gemaakt, sonder dat hem van de andere zijde de minste tegenstand geboden wierd, ende schein op 't Eyland Zalfet mede actie te maken, hoe 't dan daar mede af-geloopten zy, sal den tijd openbaren; ondertusschen werd die Man van de Portugijsen seer geverest.

S U R A T T A.

In de Gewesten van Suratte en Hindoustan bleef mede noch alles in goeden doen, ende wierd den Handel aldaar, sonder dat'er yets bysonders van te seggen valt, op den ouden voet gecontinueert.

P E R S I A.

In Persia heeft de Compagnie, met het overlijden van haren oppersten Makelaar, een swaar banquerot gehad, dat door haar eygen Ministers, welke dien Man een groote somme gelts, wel tot het bedragen van 680 R. Guldens, als Cassier hadden toe-vertrouwt, veroorzaakt is, des nademaal den overledene geen Goederen altoos, daar eenig verhaal op is, heeft na-gelaten; soo sal de Compagnie dese schade, sonder 't minste verfet te verwachten, dragen moeten, dat verdrietig is. De Resident verhaalde, het stond gins wijders noch alles wel: Van 't Persische Hof wierd geschreven, hoe den jongst aldaar gekroonden Koning Sophy, uyt sustenu hy met die naam niet gefont soude konnen leven, sich Suliman, dat gelukkig is gesegt, had hernoemen laten; 't welk met geen minder Ceremonie als voor-heen sijn Krooning was geschied, is toegegaan: waar op dan ook sijn eerste Wapenen, Merken en Zegel-ringen gebroken, mitsgaders alle voorige Mandamenten door 't geheele Rijk, aan de Land-Regenten verleent, tot niet gedaan, en alles op de naam van Cha, of Koning Suliman, getransformeert zy geworden.

B A S S U R A.

De vermaarde Koopstad Bassira is in 't begin des verleden Jaars door den Turk in-genomen, en den Bassa, die geseyde Stad lange Jaren heeft geregeert, daar uyt gedreven, dat de Landstaten, als hoopende een beter Tractement onder den Turk te sullen erlangen, als wel by den Bassa was geschied, niet onaangenaam schein te zijn.

W E S T - K U S T.

Op de West-Kust van Sumatra hebben de Ingelsetenen de Achnidiers uyt de Heerschappye geseit,

1669. gefet, en van daar gezonden, en hun soo wij-
ders met Koopmanschappen, daar te Lande
Junius. vallende, aan de Compagnie verkocht en ge-
levert worden.

B A T A V I A.

Binnen de Stad Batavia stonden de saken ge-
neraalijk wel: 't Eenigste dat den Burger aldaar
seer beswaart, is, door 't weg-vluchten haarder
Slaven na Bantam, sonder dat sy deselve oyt
weder van daar kunnen bekomen; dat niet
alleenlijk voor die Luyden, maar ook de Re-
geeringe selfs verdrietig valt, en evenwel tot
dat de tijd veranderinge geeft, moet getolle-
reert werden: Doch hier tegens wierd de Rijs
en alderhande levens-middelen tot een seer
civile prijs binnen Batavia aan de Markt ge-
bracht, dat voor een treffelijke saak moet wer-
den gehouden; soo quam 't aldaar aan den toe-
voer van verscheide Koopmanschappen, doch
insonderheyden Peper, niet te manqueren,
sulks alles op ons vertrek van gints in een ge-
wensten toestand bleef continueren: Dus veel
dan van de Indische saken gesproken heb-
bende, sal nu tot het gepasseerde op de Reys
overtreden, en seggen hoe ons in de weg van
Batavia af tot de Capo de Bon Esperance toe
niet bysonders ontmoet zy, als eeniglijk dat
wy 6 machtige storm-winden uyt den Westen
hebben moeten af-staan, die ons in de bevor-
deringe der Reys seer hinderlijk zijn geweest,
invoegen met het Schip Zuyd-Polsbroek
eerst op den 8 Maart, naar dat 3 maanden en
7 dagen gezeelt hadden, binnen de Tafel-bay
aan genoemde Caap zijn geraakt, van waar, na
dat alle af-gedwaalde Schepen aan die Plaats
by een versamelden, en sob voortsvan 't noo-
dig drink-water en verversing geprovideert
wesende, den 24 des gedachte maands de ver-
dere Reys na dese Landen vorderden, sulks
op den 26. 29 en 30 Junij respectivelijk, son-
der dat'er op de Weg yets gedenkwaardigs
voor-gevallen zy, verscheenen zijn: 't Ver-
haalde is dan generalijk al 't gene ik u Ho:
Mo: concernerende den staat van India, als
't geen sich buyten dien op degantse Voyagie
na herwaarts, toe-gedragen heeft, weet bekent
te maken, des dan, vermits my matery ont-
breekt desen te prolongeren, soo sal met God
besluyten, en den selven bidden, hy u Ho:
Mo: tot welstant van 't gemeene best, naar
toewensching van langduurige gesontheyd,
in sijn H. Hoede geliefte te nemen, en al haar

doen voorspoedig te maken, 't welk wenst, hy,
die altijd geweest is en verhoopt te blijven U
Ho: Mo: onderdanigste en trouw-schuldige
Dienaar

JOHAN THYSSEN.

Men kreeg ook bericht uyt bysonder schij-
vens uyt Japan, dat Jedo, de Keiserlijke Hoof-
stad in Japan, met een seer groot getal van hun-
ne afgodische Pagoden of Tempelen was ver-
brand / een onder waardighyde die dese Ko-
ninklijke Hoofst- / al beel-malen ober-ko-
men is.

Op de 2 van Maart / in het jaar 1657 ter-
wijl de Nederlandsche Gesanten aldaar en in
het Rijst waren / ontstond aldaar mede een ber-
schikkelijke brand; men sag deselve het eerste
uyt het Daleys van Sicungodonna geheel aan
het Noorder eynde luypen de stad voort-ko-
men; het was juist op de tijd / wanneer deselve
Sicungodonna met den Gesant Wagenaar in
drotte onderhandeling was / wanneer hy de
tyding van het ongebal kreeg / en ernstig ver-
socht / met sijn believen te mogen af-breken /
om ordere op sijn en des Keisers dingen te
mogen stellen / en te gelijkt te Paarde steeg / en
naar sijn huys reed / alwaar hy quam ter tijd /
als de brand niet alleen tot sijnent op het krach-
tigste was / maar ook ten believen van de sterke
Noorde wind / als een brandende stroom / na
de stad toe gedreven wierd. Terwijl was de
Gesant Wagenaar mede tijdelijk in sijn Her-
berge geraakt / daar hy den Assistent Cornelis
Mulok en eenige Japansche dienaren besig
hand met de brieven / die hy op de Tafel had
gelaten / in Canassers woek te pakken; ge-
lijkt mede de ober-geblevene vereeringen / sil-
ber-werk / kleederen / geschyften en al wat
mede te dragen was / om die al te samen in
een brand-hy Pakhuys / dat de Japanders
Goddon noemen / te versekeren. Terwijl sy
daar mede besig waren / kregen sy bericht
van herkeeren der wind / en dat sy in hun Her-
berg geen nood hadden: waar op het herboe-
ren der goederen van hen gesaakt wierd. Wa-
genaar ondertusschen klumpte op het dakt van
het huys / van waar hy wel sag / dat niet al-
leen de wind niet om was / maar dat ook de
brand vast naarderde / inwoegen het booz hat
hoog tijd wierd koozt op te kramen. Ter-
wijl hy met sijn huys-waard een oberleg
maakte / quam de brand tot op een Musquet-
schoot

1669. schoot na by de Herberg / waar dooz sy genoot-
 faakt waren / d'oberige Goederen / en boozna-
 mentlyk het geld van de Maadschappyn / na den
 stede-voogt van Nangefaque, Joffesamma ge-
 noemd / vriend van de Hollanderen, te zenden/
 dewyl de Goddon, alreeds geslooten / en tegen
 de byand met kilap-aarde en diergelyke verfe-
 kiert / en al het naaste daar aan-stande / onder
 de woed gewoopen was. Wagenaar, beneffens
 synen Huys-waard Ginnemon geroemt / en al
 die van hun gebolg / na dat de byoutwen en kin-
 ders booz-af gezonden waren / verlieten ook
 hun Herberge / zedert een onlangs boozgega-
 ne byand noch niet wel ten vollen op-gemaakt /
 en komende bynten de deure / sagen wel dat sy
 al wat te lange gewacht hadden / en groot
 gebaar liepen / dewyl de straten en stegen in
 sulker boegen met kassen / kisten / en daar
 tusschen bedzonge en benarde menschen ver-
 stop stonden / datmer geen dooz-gant sach:
 soekende d'eene sijn goed / d'andere sijn byoutw
 en kinderen / en pder hua leben te redderen.
 Men bedzong / vertrapte en versmoozde mal-
 kander / hoorde niet als geschreeuw en ge-
 tiet / terwyl andere ober hals ober kop / ober
 en onder kisten en kassen ter nautwer nood
 dooz geraakten; en de geweldige rook begoff
 het gesicht aan sommige te verdupsteren / en
 schieen haar niet als nacht dooz de groote damp
 en rook; d'hemel in sulker boegen obertogen /
 datmen geen licht ter wereld van de Son konde
 sien; het jammer ende d'ellende der gener / die
 hier verstillt / daar verbrand / ginder dooz de
 neder - stozinge gebeld / oberballen / verplet-
 tert / of onbermoedelyk in de byand in-gewilk-
 siet wierden / is met geen penne te beschrij-
 ven: maar wel de verbaaschepd daar sich
 d'Hollandsehe Gesant in beband / (sich soo on-
 doozsiens bedreint siende) te bedenken. Sy
 maakten eyndelyk ebentwel een reddering:
 kilommen en hielpen malikander op hupfens soo
 veel sy konden; daar geraakten een berg van
 huys-raat en menschen op malikander; hzaken
 de muren en hepingen dew om wegh te ko-
 men / en wierden waliker dooz de Japansehe die-
 naars en tolken geholpen: En op dese wyse ge-
 raakten sy noch te met in de ruymte / anders had
 misschie niemant van he't lebe daer afgebragt.
 Sy dan aldus bynten gebaar geraakt zijnde
 sagen om na een bequame lijf-berging tegen de
 nacht / en namen een beslypt / sich naar het Hof
 van Joffesamma te begeben: maar dat was soo

Ellendig
 welen
 blyoen.
 Jedo.

1669. hol van bluchtelingen / dat'er niet meer in
 mocht. De Heer Wagenaar dan / lieert na den
 Heer of Bevel-hebber ober Firando, wiens
 wooninge na hy gelegen was; maar dese sloeg
 het verfoekt van den Gesant / om daar te ver-
 nachten beleefdelijk af: hoetwel de gespde Heer
 byz eenige dupfenden aan de Oolt-Indische
 Compagnie ten achteren was / sonder dat men
 hem daar lastig ober viel. Dan daar begaf sich
 Wagenaar noch na hier verschepdene andere be-
 siende wooningen / maar kreeg ober-al eben-
 beel gehoors: aldus gints en weder in de dup-
 sternis (alsof de nacht ondertusschen aan-geto-
 men was) dooz de stad swevende / en naar een
 verblijform-siende / geraakte hy ten laatsten aan
 het wester-eynde bynten de stad / aan de stroom /
 aan de hutte van een armen Land-man: hier
 band hy wel herberge / maar vuur noch licht;
 het laatste beschikte hem de byand / die hem
 noch een wepnig van berce toe-lichte: maar de
 warmte ontbrakt hem / en dat in een nacht / dat
 het seer dapper byzoos; het welke niemand sal
 wonder geben / die de hemel-streek van Japan sal
 weten. Een andere bluchteling / die mede hier
 na toe-quam / bericht den Heer Wagenaar, hoe
 tijdelijk sijn vertrek was geweest / dewyl een
 half uur daar na sijn Herberg in de lichten
 byand stond.

Wanneer den dag aan-gelomen was / begaf
 sich de Heer Wagenaar wederom na binnen /
 daar hy het gantsche Boozder - gedeelte van
 Jedo in de affchelsiggen sag / sonder dat noch het
 woeden van den byand ober was. Het was om-
 trent den middag wanneer het Kesperlyke Hof
 in den byand raakte; terstont geraakten daar de
 geweldige zware poozten onder de voert / de
 wacht-plaatfen vielen in de grasten ten halben
 ober / en doofden aldaar sich selven. Tegenden
 abound geraakte het Daleys ook in den byand /
 dat een verschynlykelyk vuur maakte: de hooge
 Toorens in lichter blammen staande / scheenen
 de wolken self te willen berzengen. De blann
 was soo snel in haren boozgang / dat de Kesper
 en sijnne Kaden ter nautwer noot soo veel tyds
 hadde / als sich in de speel-hoben / aan de noord-
 zijde van het derde bynten - slot getimmer / te
 bergen. Dese byand geduurde soo twee dagen
 lang / die niet haar nachten / dese geweldige stad
 geheel in d'assche leyde / en alsof ober de hont-
 derd dupfende hupfen verwoest en verniet had-
 den; blyvende niet staan als de ooster en wester
 booz-steden / en een steene muur / die een ver-
 schryli-

1669. schrikkelijke pijpm- en asfch- hoop omringelde / en het geweld van de brand had konnen uytstaan. Het getal der menschen / die daar gesnevelt waren / heeft de Befant ten nauwsten niet konnen weten; soo veel is'er van / dat hy geen tien stappen konde voort-setten / sonder deertlijkgesfelde lichamen / hier versmoort / daar verplettert / en ginder verbrand te sien: op eenige plaatsen lagen se drie of vier hoog op malkhanderen / soo als se dood bezongen of geperst waren. Hy konde in de straat alleen / daar sijn Herberg stond / ober de 3000 doode lichamen tellen. Aan een hoek van Jedo is een gedeelte van de stad / dat met swaare muren en poozten / af-gesloten is / waar heen een groot getal menschen sich met de blucht begaven / menende met hem goederen albaar het alderbeste bewaart te zijn: die binnen waren / om andere uyt te honden / slooten de poozten toe / maar eer-lang sloeg de brand uyt de naaste huysen in de daken die langs de muur stonden; soo dat'er binnen dat begeyp ober de acht honderd om den hals geraaliten / behalven noch des Keysers gebangenen / die men derwaards mede geboerd had. De Japanders eventwel begrooten het getal der dooden tot ober de honderd duysend zielen / omtrent het tiende gedeelte van die gene / die al dese wooningen / heerlijke Paleysen / en schoone Hoben bewoont hadden.

De Befanten geraaliten daar ook niet sonder kleder-scheuren (gelijk men segt) af; het goeds / daese in de Goddon, als gesegt is / gebergt hadden / meenden sy (boornamentlijk het silber) daar weder uyt te graben; maar soo haast als de asfche geroert wierd / gaf die sult een heeten damp van sich / dat sy het werk moften laten staan / inboegen Wagenaar in de selve Goddon ses duysend ses honderd drie-en-beertig guldens aan gereed geld liet sitten / behalven het silber en ander huys-raad; maar de beste buyd / die elders was / bleef behouden.

Wy hebben dese brand / hoewel buptens tijd / wat breeder willen verhalen / om daar uyt te doen af meten / hoe het met dese tegenwoordige plaats gelegen zy geweest.

Jedo is een Stad / gelegen op vijf-en-darzig graden / en acht-en-darzig minuten / Noorder breezte / aan een bocht van de Zuyd-zee gelegen: vooz de Stad leggen verscheppede banken en droogten / soo dat geen als kleyn Daartuyg daar binnen komen kan.

De boesem / hoewel ondiep / lebert veel Bot / Barnaat / en diergelijke Dissen uyt / ook seer smakelijke palingen en oesters; maar die seer duur verkocht worden; gelijc ook alle andere lijfsocht daar seer duur is / na de gewoonte der groote Steden / daar der Voosten Hoben zijn. De Huysen zijn doorgaans van kleyn gemaakt / en alleen van bupten met houte dunne deelen / vooz het in-wateren / beschooten. Onder dese gemeene slag van Geboutwen / steken de Paleysen der Grooten: seer heerlijk en aansienlijk uyt / van de welke een ieder sijn aansienlijke poozten en ingangen / doch d'een heerlijker als d'ander / heeft / die nooyt meer als eenmaal woord geopent / en dat is wanneer de Keysers daar dooz gaat / om het nieuwe Geboutw met sijn tegenwoordigheyt te bereeren / en daar de maaltijd te doen. Na welke tijd niemant dooz de selve vermag te gaan. Jedo vozders legt in het Landschap Quanto, en ten meesten-deel / of wel geheel / gelijc meest al de Japansche Steden / onbemuurt. De straten zijn op hun behoortlike mate afz-deelt / zijnde een ieder sestig Ykiens, ieder Ykie 200. Hollandsche ellen lank / ten eynde van welke 60 Ykies een Doort staat / die des nachts met licht en wacht voozsien woord: het geen tusschen ieder Doort is / woord vooz een straat gerekent / ober de welke twee Buiert-Meesters gestelt zijn / die op alle vooz-ballen seer naauw acht nemen. Dese af-mecting der straten heeft niet alleen plaats in de Japansche Steden / maar ook op de Vooyten en Vlekken. Alle de Inwoonders zijn / soo hier als ober geheel Japan, tol-hy; alleenlijk moeten sy de erben van de Huysen / aan den Land-heer ten duurste betalen; en om dat de Huysen / als gesegt is / uyt kleyn / met hout / en voozt houte optooppel / meest bestaan / doet de brand daar gemeenlijk sult een geweld op. De andere bysonderheden / die aanmerkelijk zijn / kan de heniende Leser / uyt de wijs-loopige beschrijbinge (dooz Jacob van Meurs, in het jaar 1669 uyt-gegeven) na-sien; waar toe wy hem (als zijnde dese bupten ons betwerp) den selven wijzen.

Op den 5 van dese maand / dede de Fransche Intrede van den Franschen Gefant in den Haag. Intrede van den Franschen Gefant in den Haag.

1669.

Junius.

van der Hooek wegen Uytrecht, en Boortsma van wegen Vriesland, in de Carosse van Staat met 6 Paarden / gevolgt van 6 andere / mede van 6 Paarden / hem by de Hoorn-brugge quamen ontmoeten; zijnde omtrent 3 uren na den noen. Na het afleggen der behoorzijke en plichtige hoflijkheden / trad Pompone in de Karos / met de Heeren af-gefondenen / en noch 2 of 3 boozname Franche Heeren: sijn gevolg bestond in 8 Edel-lieden / seer kostelijc gekleet; rijdende booz-wt 4 Pagies te paard / en 8 Lacquayen te voet / in kostelijc Levreye van Leberberwe / metrosse Passementen geboozd: voorts in 3 prachtige vergulde Koessen met 6 Paarden / daar sijn Lijf-karos onder was. Na dese volgde die van haar Hoog-Mog. en die van Hessel reed booz-wt / die hem leide in het huys van Maas, alwaar sijn Excell. op kosten van de Staat onthaalt wierd. Op den 6 van de maand wierd sijn booz-haar Hoog-Mog. Gedeputeerden, den Heer van Gent wegens Gelderland, en den Heer van Meermond wegens Holland, ter gelooz geleyd / verseld met een groot gevolg van Edeelen: stil-staande booz de trappen van de groote Zaal / wierd Pompone daar ober geleyd / staande een Sergiant met 10 musquetiers aan den ingang tegen het gedrang van het volck: wordende niemand als die van het gevolg booz-gelaten. Wanneer de Gesant binnen was / wierden de gewoonlijc plechtigheden met ongedelken hoofde af-geleyd / en daar op ging sijn Excell. in een arm-stoel sitten; waar op sijn / en al de Heeren van de Vergaderinge sich deden / en Pompone in beleefde en wel-boegende woozden sijn boozstelling dede / behelsende / een versekerde betuygenis, van de groote genegenheyd, die sijn Majesteyt van Vrankrijk droeg om de oude vriendschap met desen Staat, onverbrekelijc te willen onderhouden, en by alle mooglijc middelen, deselve noch meer en meer te bevestigen. Al het welke met gelijc beleeffheyd en heur van vriendelijc woorden / door den Heer van Asperen als booz-sitter / wierd beantwoozd. Na dat sijn mede omtrent een goed vierden-deel uurs was booz-gebracht / wierd de Gesant op deselve wijse / als sijn boven gebracht was / weder af geleyd / en naar het huys van Maas gebracht.

Op de sebende van dese maand / booz den middag / vergaderden de twee Provincien / Holland en Zeeland, om ober het sijn van Justitie en recht-pleginge een goede ordere te be-

1669.
Junius.
ramen / en sich met malkanderen daar ober te verdragen; en sijn epndelijc na veele moepten / en ober en weder repfen / met malkander verdragen / in dese na-bolgende stukken.

Nader Accoord, gemaakt tusschen de Heeren Staten van Holland en West-Vriesland, ter eenre, en de Heeren Staten van Zeeland, ter andere Zijde, rakende het fait van de Justitie, met den gevolge ende aankleven van dien.

I.

IN den eersten, is tusschen de hoog-gemelte Heeren Staten van d'eene en d'andre Provincie, na verscheyde gehoudene Conferentien en communicatien, veraccordeert en vast gestelt, gelijk vast gestelt word by desen, dat de Jurisdicctie, die de President en Raden van den Hove tot noch toe mede over de Provincie, Steden en Ingesetenen van Zeeland hebben gehad en geexerceert, volgens de originele Instrukcie, mitsgaders de Accoorden en verdragen daar op gemaakt, voortaan geheelijc sal cesseren en ophouden; en dat dien-volgende de Staten, Steden en Ingesetenen van Zeeland, in het toekomende voor de voorsz. Hoven in geenderhande wijze betrekkelijc, aansprekelijc of causabel sullen wesen, maar dat het voorsz. Hof, soo in Jurisdicctie als in 't aanstellen van den President, Raden en Ministers, met den gevolge en aankleven van dien, alleen sal staan onder 't gesag en de dispositie van de Heeren Staten van Holland en West-Vriesland.

II.

Dat de Onderdanen en Ingesetenen van Zeeland by provisie, en tertijd toe anders sal wesen geordonneert, sullen blijven, en voor soo veel des noods zy, op nieuws gestelt worden, gelijk deselve gestelt worden by desen, onder 't ressort en de Judicature van den Hoogen Raat, onder de condition, restrictien ende limitatien, vervat in de voorgaande Verdragen van den Jaren 1587. en 1596. mitsgaders in het provisioneel Accoord van den Jare 1607. voor soo veel het selve op den voorsz. Hoogen Raat geapliceert kan worden; en dat dienvolgende in specie van alle Sententien, gewesen by de Heeren Gecom-

669. Gecommitteerde Raden van Zeelant, als representerende Burch-Grave en Leenmannen van de selve Provincie, mitfgaders by de Ge-
 regien van de Steden, en van het platte Landr van Zeelant, daer van voor desen aen het Hof is geappeleert geweest, directelijck ende immediatelijck sal werden gereformiert ofte geappelleert aen den voorschreven Hoogen Raet alleen.

III

En nademael de Staten, Sreden Quartieren van Hollandt en West-Vrieslant tegenwoordig ter eerster instantie voor het Hof van de selve Provincie mogen werden geconvenieert, en dat van de Sententien by 't voornoemde Hof daer over ghewesen, aen den Hooghen Raet mach werden geappelleert: Dat derhalven oock de Staten, Steden en Quartieren van Zeelandt ter eerster instantie sullen moghen werden betrocken voor den Hoogen Raet, of wel soodanighen Rechter als de Heeren Staten van Zeelandt daer toe namaels mochten goet vinden in de eerste instantie te ordonneren: Des dat in 't voorsz. laetste cas van de Sententien by soodanighen Rechter gewesen, mede aen den Hoogen Raet in maniere voorsz. sal mogen werden geappelleert; ende is hier op expresselijck verklaert, dat, voor soo veel hier boven van de Staten van d'eene en d'andere Provincie wert gesproken, 't selve niet anders te verstaen is, of geduyt sal werden, dan ten respecte van saken, in de welcke de selve *privatorum loco* geacht en gehouden moeten werden.

IIII

Den President en Raden van den voorsz. Hoogen Raet, sullen geen befoignes hebben of houden, dan ter presentie van alle de Raden, so uyr d'eene als d'andere Provincie *in loco* presenten zijnde, of immers daer toe behoorlijck bescheyden wesende, volgens en in conformite van der selver Instructie, sonder dat aen de Raden uyt d'eene Provincie apart en met seclusie van die van d'andere Provincie; eenighe saken gedefereert, veel min by de selve verhandelt of getermineert sullen mogen werden, uytgenomen alleen, dat de criminele saecken, die van den Hove by Appel ofte reformatie aen den Hoogen Raet souden moghen werden gebracht, sullen staen ter kennisse en judicatorie van den President en Hollandse Raden; ge-

lijck mede de Heeren Staten van Zeelandt de vrijheyt sullen hebben, om de kennisse en judicatorie van het Crimineel in haer Provincie vallende, dat appellabel of provocabel is, te defereeren aen den voorsz. President en Zeeulse Raden, mitfgaders den Griffier *Yman Cauw*, en soodanige andere, die sy souden mogen goet vinden, daer by te voegen: Sullende alle andere saecken, die tot noch toe van wederzijden aen den Hoogen Raet appellabel of provocabel sijn geweest, soo wel in Hollandt en West-Vrieslant, als in Zeelant voorvallende, geene uyt-gesonderr, gelijck oock de Dominiale saken, by Appel of reformatie aen den Hoogen Raet werden gebracht: En voor soo veele de Heeren Staten van Zeelant eenighe saken, 't zy in de eerste instantie, 't zy in cas d'Appel, van de judicature van den volken Hoogen Raet tegenwoordig, volgens de voorsz. Verdragen onthouden, of namaels noch souden mogen afraecken, dat het aen de Heeren Staten van Hollandt en West-Vrieslant vry sal blijven de selve saken in haren reguarde door den President en Hollandse Raden aldaer te laten be-rechten en termineren.

V

Dat in alle saken, in de welcke gheschil is tusschen Partyen, waer van d'eene, het zy *Axor* of *Reus*, is Hollants, ende de andere Zeens, noch de Heeren Staten van d'eene, noch de Heeren Staten van d'andere Provincie, yers affonderlijck aen den Hoogen Raet sullen mogen gebieden of verbieden, maer dat de twee Provincien ten aensien van soodanige saken, alleenlijck sullen hebben en mogen excerceren een gemeene en concurrerende dispotie, en dat dienvolgende oock *illis casibus* den voornoemden Hoogen Raet niet sal hebben te pareren eenigh bevel of verbot, dan by beyde de Provincien te samen gegeven werden.

VI

Dat de Heeren Staten van Zeelant, ten aensien van twee Zeeulse Partyen, soo wel als de Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslant, ten aensien van twee Hollandtse partyen, sullen hebben en mogen excerceren de vrye faculteyt, om dien aen-gaende soodanigh te disponeren, gebieden en verbieden, selfs oock mer afstreckinge of verminderinge van Jurisdictione, als de selve ten meesten dienste van hare Provincie oorbaerlijck achten sullen.

1669.

Iany.

VII

Dat't getal van de Hollantze en Zeeuze Raeden in den Hoogen Raet sal werden gebracht en gehouden in de selve proportie, als het Hof is gecomponeert geweest, namelijk, dat de Heeren Staten van Hollant en West-Vriesland in den voorsz. Hoogen Raet voortaan sullen mogen stellen de nombre van acht Raden, en de Heeren Staten van Zeelant daer inne behouden't getal van drie Raden, den President in het een of't ander getal niet gerekent, als zijnde en sullende werden verkooren by beyde Provintien gelijkelijk, in manieren hier na breeder verklaert, sonder dat het voorsz. getal van Raden van de eene of van de andere sijde verder sal moghen werden geaugmenteert, noch oock aen d'eene of d'andere Provintie eenige diminutie regens haer wille geveghr: Sullende de Tractamenten van de drie Zeeuze Raden voortaan werden versorghr ende betaelt by de Heeren Staten van Hollant ende West-Vriesland, ter somme van seven duysent guldens jaerlijckx, volgens soodanige distributie, als by de Heeren Staten van Zeelant sal werden geordonneert; en de Raden by d'eene en d'andere Provintie verkoren, na dat yder van de selve in sijn regard goet duacken sal, sonder dat het van nooden sal wesen eenige verklaringe van aengenaemheyt daer over by den Hoogen Raet te doen, die niet te minde vrijheyt gelaten wert, om by afsterven van yemant van de Raden, eenige bequame en gequalificeerde Persoonen voor te slaen, daer op de respectie Provintien, yder in den sijnen, de noodige reflexie sullen kunnen nemen.

VIII

Dat, so wanneer de Presidents of Griffiers-plaertze van den Hoogen Raet sal komen te vaceren, een nieuwe President of Griffier sal werden gekooren by beyde Provintien, volgens het Verdrach dienthalven in den jare 1596 ghemaect, op den voet en maniere als het selve jongst den 15. Mey 1655. ten regarde van den tegenwoordigen President is gepraetiseert, namentlijk, dat de Heeren Staten van Zeelant na ontfangen notificatie van het overliden van den President ofte Griffier voornoemt, door de Heeren Staten van Hollant en West-Vriesland by Missive verfocht zijnde, haer in's Gravenhage te willen ver-

voegen, om gesamentlijk tot d'Electie van een nieuwen President of Griffier te procederen, sich ten dien sine aldaer sullen laten vinden regens den dagh in de voorsz. Missive te exprimeren, ofte, by ongelegentheyten en empechement, op soodanigen anderen dagh, als sulckx met haer commoditeyt best en gevoeghlijckst sal kunnen geschieden, die in allen gevalle sal moeten werden ghenomen binnen den tijdt vandrie maenden, te rekenen van den dagh af dat de voorsz. Notificatie by haer sal wesen ontfangen; welcke voorsz. tijt soo by d'eene als by d'andere Provintie sal moeten werden waergenomen, op pœne dat by gebreeke vandien, en de voorsz. drie maenden overstreecken zijnde, den President ofte Griffier sal werden verkoren by de Heeren Staten van die Provintie alleen, die haer daer toe binnen den selven tijt als boven, sal hebben ingestelt, en dat hy dienvolgende oock op Commissie van de selve Provintie alleen in de possessie van sijnen Staet gestelt en ontfangen sal werden: En sullen de hoog-gedachte Heeren Staten in de voorsz. actie haer Sessis nemen aen een langhe Tafel, ten dien sine in de Vergader-plaertze van de Heeren Staten van Hollant en West-Vriesland te approprieren, daer van de hooggem. Heeren Staten van Hollant en West-Vriesland tot haer keuse nemen en occuperen sullen de eene zijde, en de Heeren Staten van Zeelant d'andere zijde, en vervolgens procederen tot de voorsz. Electie, by versamelinghe van Billetten, in sulcker voegen, dat yder Lidt op een Billet sal stellen sijn eygen naem of qualificatie, en daer onder de Persoon, die het selve Lidt tot bekleedinge van het vacerende Ampt sal willen stemmen: Sullende de voorsz. Billetten van de Leden van de eene en d'andere Provintie by der selver respectie Ministers, yder in sijn regard in een Back of Comme apart gecollecteert; en sulks gedaen zijnde, de Billetten, soo van d'eene als d'andere, door de voorsz. Ministers te samen gebracht, en onder den anderen gemengt werden, en voorts de voorsz. Billetten op de voorsz. Tafel gelegd, en getelt zijnde, of oock het juste getal van Billetten behoort by den anderen gevonden wert, sal den Minister van Hollant billet voor billet op-nemen, openen, ende vervolghens leveren in handen van den Minister van Zeelant, om by de selve op-gelesen

1669

Iun

69. Iesen en de in-geschreven naam geprononceert te werden; geduyrende welke oplefinge, den Secretaris van de Heeren Staten van Hollant en West-Vrieslant, als mede den Secretaris van de Heeren Staten van Zeelant, indien de selve ook present is, aanteyckeninge doen, en vervolgens verklaren sal, in wat voegen de Stemmen sullen zijn gezaan, en op wat Persoon dienvolgens de Electie sal wesen gevallen; alles onder foodanigen actie van non-prejudicie, als voor desen, en noch jongst in den voorz. Jare 1655. aan de Heeren Staten van Zeelant is gegeven geweest.

IX.

Alle voorgaande Accorden en Verdragen, de Justitie concernerende, voor soo veel daer aen by desen niet en wert gedefrogeert, sullen blijven in haar geheel, doch alleenlijk applicabel wesen op den Hoogen Raet, die sich vervolgens na den inhoud van de voorz. Accorden en Verdragen sal hebben te reguleren.

X.

Alles by provisie en met conditie, dat by soo verre d'ene of d'andere Provincie haar in tijden en wijlen by desen Accorde in 't generaal of particulier bevonde bewaert, men deshalven met den anderen sal komen in communicatie, en in cas de voornoemde Provincien, wederzyts redenen behoort en ingenomen zijnde, met den anderen niet konden accorderen, dat als dan de respectieve Provincien daar van sullen mogen scheyden, ende blijven op haer geheel, gelijk sy waren voor dato van 't provisioneel Accord van den Jare 1607.

XI.

Aldus veraccordeert ende geslooten tusschen Gedeputeerden van de Heeren Staten van Hollant en West-Vrieslant ter eenre, ende de Gedeputeerden van de Heeren Staten van Zeelant ter andere zyde, met wederzyts belofte, dese, elck by de hoogh-gemelde Heeren Staten haer Committenten te sullen doen aggreeren, en daer op behoortlike Ratificatie uytwisselen, binnen den tijd van 6. weeken oft twee maenden uytterlijck. t'Oirconde deses zijn hier van gemaekt en ten wederzyden behoortlike onderteekent twee eenslydende Instrumenten, in 's Gravenhage den sevenden Juny Anno seftien hondert negen en tseftigh.

1669. In den naem en van wegen de gesamentlijke Heeren Gedeputeerden van Hollant ende West-Vrieslant, daar toe by de selve specialijk geauthoriseert. Ende was onderteyckent, Juny.

JOHAN de WITT. (L. S.)

In den naem ende van wegen de gesamentlijke Heeren Gedeputeerden van Zeelant, daer toe by de selve specialijk geauthoriseert. Ende was onderteyckent.

PR. de HUYBERT. (L. S.)

N Ademaal door 't Verdrach tusschen de Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslant ter eenre, en de Heeren Staten van Zeelant ter andere zijde, buyden geslooten, van difficilder executie schijnt gemaecte te werden de genegentheyt, die d'ene of d'andere Provincie voor keenen gebad heeft, jegenwoordigh noch soude mogen hebben, ofte oock namaels konnen krygen, tot combinatie van beyde de Hoven van Justitie; ende dat nochtans demeyninge niet en is door het tegenwoordige Verdrach de selve combinatie of te advanceren of te ruck te setten, soo wert by desen wel expresselijk verklaert, dat beyde de Provincien, onangesien desen Accorde, dienthalven blijven behouden, ghelycke vryheyd van deliberratie en naerder Verdragh, als haer voor dato deses heeft gecompeteert, sonder dat nyt dit Accord oyt ef oyt eenige illatie gemaect, of argumentatie geformeert sal mogen werden, om de voorz. combinatie te promoveren, of te reculeren. Aldus gedaen ende gepasseert tusschen Gedeputeerden van d'ene en andere Provincie, in 's Gravenhage, met behfte van Ratificatie, als in de voorz. Accorde, den 7. Juny 1667.

In den naem en van wegen de gesamentlijke Heeren Gedeputeerden van Hollandt en West-Vrieslant, daar toe by de selve specialijk was geauthoriseert. Was geteyckent,

JOHAN de WITT. (L. S.)

In den naem ende van wegen de gesamentlijke Heeren Gedeputeerden van Zeelant, daar toe by de selve specialijk geauthoriseert. Was geteyckent,

PR. de HUYBERT. (L. S.)

1669.

Juny.

Ratificatie van de Heeren Staten van Holland ende West-Vriesland.

DE Staten van Holland ende West-Vriesland, Doen te weten, Dat wy gesien, rijpelyck geexamineert ende geconsidereert hebbende het Verdrach, op den 7. Juny deses loopende Iaers 1669. ghetrossen tusschen Gecommitteerden uyt het midden van den Onsen, ende de Heeren Staten van Zeelandt, met sekere acte van non-præjudice; reflecterende op de combinatie van beyde de Hoven van Justitie, soo als het selve hier nae van woort tot woorde staet gescreert.

Fiat insertio.

Ende nademaet Wy bevinden den inhoud van dien conform onse goede meeninge ende intentie, en oordeelende dat al het selve sal strecken voor den dienst, ruste ende lustre van beyde de Provincien, als mede tot hanthavinge en vordering van de oude ende vertroude Vrientschap ende goede correspondentie tusschen de selve en wederzijts Interessen. SOO IST, dat wy het voorsyde Verdrach in allen deelen, Poincten en Articulen, hebben goet gevonden, geapprobeert en geratificeert, vinden goet, approberen en ratificeren het selve mits desen; Belovende alle den Inhoud van dien onverbrekelyck te sullen naerkomen, en observeren, doen nakomen en observeren, sonder eenigh belet, of infractie ter contrarie; en tot meerder versekeringe van dien, hebben wy desen met onsen Grooten Zegel hier aengehangen, doen zegelen, en door onsen Secretaris doen tekenen op den 20. Iuly des Iaers onses Heeren en Saligmaker 1669. Was geparapheert,

Johan de Witt, vr.

Lager stont, Ter Ordonnantie van de Staten,
En geteekent,

Herbt. van Beaumont.

Ratificatie van de Heeren Staten van Zeelandt.

DE Staten van den Lande ende Graeffelyckheyt van Zeelandt, Allen den geen den dezen sullen sien of booren lesen, Saluyt, Doen te weten, Dat Wy gesien, rijpelyck geexamineert en geconsidereert hebbende het Nader Accord op den 7. Juny deses loopendens Iaers getroffen, tusschen Gedeputeer-

den uyt het midden van de Provincien van Hollandt en Zeelandt, daer toe specialiyck geauthorisert, rakende het suttel van de Justitie, met den gevolgen en aankleven van dien, misgaders sekere Acte van non-præjudice, mede ten selven dage wederzijds onderteekent, soo als het een ende het andere hier navolgende van woorde tot woorde geïnscereert staet.

Inseratur.

Ende nademaet Wy bevinden den Inhoud van bevoorss. Accord ende Acte van non-præjudice te wesen conform onse goede meeninge ende intentie, en oordeelende dat al het selve sal strecken tot beter en prompter administratie van Justitie. en onderhoudinge van alle goede en vertroude correspondentie tusschen de twee Provincien, tot bevordering van wederzijts Interessen. SOO IST, dat wy het voornoemdenader Accord in alle sijn deelen, poincten, en Articulen, misgaders de Acte van non-præjudice hebben goet gevonden, geapprobeert en geratificeert, gelijk wy het eene en het andere goet vinden, approberen en ratificeren by desen: Belovende alle den inhoud van dien onverbrekelyck te sullen nakomen en observeren, en door andere die het behoort te doen nakomen en observeren, sonder eenigh belet of infractie ter contrarie: En tot meerder versekeringe van dien, hebben wy desen met onsen grooten Zegel, hier aengehangen, doen zegelen, en door onsen Secretaris doen ondertekenen: In 't Hof van Zeelandt, binnen Middelburgh, op den 11. Iuly 1669.

Onderstont, Ter Ordonnantie van hooggem. Heeren Staten.

Ende was geteekent,

JUSTUS DE HUYBERT.

De Heeren Staten van Holland en West-Vriesland, in aanmerkinge van het misbruyk in het Wijn-verkopen / in het welke veel lieden / onder den naam van Wijn-verkoopers / den Wijn / met kannen en scoopen / uyt hunne Pakhuysen en Kelders laten halen / ook een ieder die vooz geld / in de selve laten dzinken / hebben een sterk Placcaat daar tegen laten emaneren / en uptgaan / in het welke sulks seer nauw / op sware boeten verboden word.

Het Poolse Rijk bleef als nog in verwagtinge van een nieuwen Konink. Op de hier-

1669.

Juny.

Order
het W
verkot
pen.Poolt
faken

1669. 669. vier-en-twintigste van de voorszeden Maant
 werd beslooten / dat de groote Maarschalk,
 openbare verzekering aan een ieder sou
 doen / de wyl men nacht over nagten / twintig
 personen / en meer op de straten tot Warsau,
 vermoort vand leggen; ook dat alle die in
 vzeende Gesanten dienst waaren / souden heb-
 ben te sweeren / niet tegens de Staat te sullen
 doen. De Bisschop van Kiow, en de Pa-
 latijn van Cernikow, wierden als Gesan-
 ten naar den Groot-Doest van Moscovie
 geozdonneert / maar dese weygerden te gaan /
 vzeefende niet wel onthaalt te sullen worden /
 om dat de Czaar, doo? sijn eerste Commissaris
 Nafokin, sijn leger vooz Kiow geslagen had-
 de / daar men quanswys de verhandelinge
 sou aanstellen. De Poolsehe groote Schat-
 meester / moest ook toen het verwijs hooren /
 dat hy al het geld van de versterking van
 Caminieck, opgesteeken hadde: maar dese
 betoonde het selve / aan de Zyngge / en te
 vergader plaats van Warsau, en tot de be-
 stelling van de vergadering / had besteed.
 Op de vyf-en-twintigste wierd niet gedaan
 als haquetteren en reidentwisten / over het
 verleggen / en de ordere van het kriegsvolk /
 sonder eenigen uytflag. Op den ses-en-twin-
 tigsten quam de Heer Sapiba, met groote sta-
 tie en heerlykheyt binnen / en dede met den
 Pyns Bogellaus Radzevil de maaltijd. Op
 den seven-en-twintigsten klaagde de Ove-
 righeyt van de Stadt / dat de Kamers op
 het Raadsuys te kleyn wierden vooz eenige
 gemagtigde / die men in het gemeen exorbi-
 tanten, of spots-gelwys exlorbiranten, of
 uytstoppers noemde; waar over de vertrek-
 ken van het Slot daar toe verbaerdigt wier-
 den. Op den agt-en-twintigsten wierd ge-
 sprooken van het hooren der Gesanten;
 maar sonder eenig besluit; ook of het selve
 in de Saal vanden Raad, of in het open veld
 sou gesehieden; alleenlyk las de Maarschalk
 van de vergaderinge / een voorszlag / om het
 besluit / tegen den overleden Heer Lubomirz-
 ki, sijn Schoonvader / te vermetigen / het
 welke vooz goed gekeurt wierd. Daar na
 dede de Palatijn van Sandomyrs, een lange
 reden / behelsende / datse vooz vyanden van
 het Vaderlandt behoorden gehouden te wer-
 den / die de verkiefinge van een Konink met
 geweld sogten dooz te dzingen / of met hun
 dzingende koppyn / sonder besay dooz wil-

den; dat men d'arrier baan tegen de selve moest
 doen te velde komen / en hy selfs wilde op
 gaan siten / soo om een nieuwen Konink te
 helpen bevoorzden / als om de erozbitanten /
 en uytstorigen uyt te slooten. Met dese en
 andere nietigheden ging die dag weder doo?
 ondertusschen begoft de Kroonische geestelij-
 cheyt weder met hun dzoomen en sufferpen
 vooz den dag te komen / om dat eenige van
 hen voorszegt hadden / dat de oude Konink
 Johan Calmirus, de Kroon wederom sou
 komen aan te vaerden: dat / wanneer hy
 van Cracou vertrok / uyt de hosen en kuylen
 van Calvarien, of den Kroonsberg, een on-
 epudelyke menigte van slangen na de Hon-
 garische Landen uytgeblogen waren / soo-
 danig dat geheele akkers daar mede als be-
 dekt waren gesien / soo dat sig de Landie-
 den uyt de velden / naar huane huypen moes-
 ten begeven: gelijk mede in Hongaryen,
 diergelyke plage van kikvozschyn sou ont-
 staan zyn. De Nuntius, of Gesand van
 den Paus, sogt onder dies de Vergadering
 een seer goed en Godsdienschtig persoon tot
 Konink aan te bevelen / die altoos geen ket-
 ter / nog scheynmaker was: de Pyns van
 Condé wierdt teememaal uytgeslooten /
 waar over Lotharingen en Nieuburg weer
 niuwe hoop kregen.

Alle de Bisschappen stemden tot het uyt-
 sluyten van den Pyns van Condé; alleen
 die van Warmie, hield het wat tegen / maar
 liet sig epudelyk geseggen: en onder de we-
 reldlyke Heeren / was niemand daar tegen
 als den Palatijn van Ruskie, seggende dat
 hy nog dese / nog ook Nieuburg, vooz soo
 veel als hem aanging / wilde uytstuyten /
 maar hy liet het epudelyk mede saken. De
 Palatijn / of Waywode van Bezelie, sloot
 Condé met hart en mond uyt / als mede die
 van Rava: die van Lublijn had geen minder
 pver; en die van Pomerellen voegde daar
 nog by / dat de Raad behoorde ordze te sie-
 len / dat vooz het toekomende / op de sijks-
 dagen / sulke sollicitanten en aankhouders /
 geen toegang kregen. De Heer Sobiesky,
 groot Marschalk van de Kroon / was van
 het selve geboelen / maar konde Nieuburg
 niet uytstuyten.

Ondertusschen quam de Pospolire Russi-
 nie, of de gemeene Ridderschap / half dzoon-
 ken zijnde / wel 16000 in het getal / op de been /

1669.

1111.

Sufferpen
der Gee-
stelijken.

I 669.

Iuny.

Moedwif
der Polpo-
lie Ruffi-
nie.

en vertoonde ſig om de legerplaats / daar de verkieſinge gedaan wierd. Sy begroeten eerst de Vergaderinge niet gebogene Standaarden : en ſeyden / ſy waren niet gekomen / om de Vergaderinge eenige moepelykheyt of ontroeringe toe te brengen ; maar wel / om de verkieſinge te helpen bezonderen / en dat van een Konink / die alle onheylen van het Vaderland ſoude konnen weeren / en die daar waren / weg nemen ; en voorts de Staat en den Adel in alle hunne gerechtigheden voorſtaan. Dit ging tot daar en toz wel / maar daar na / wierden ſy ſoo maedwillig / datſe tot aan de afwalling van de Vergaderplaats aan naarderden / doende daar een algemeene ſalvo, datſe ſeyden een eerſchoot te zyn ; maar een Heyduk, ſtaande op het retrenchement / of de wal / vloog die eerſchoot door het hart / dat hy dood daar heen viel ; gelijk nog drie andere daar door gequetſt wierden. De groote Velt-Heer toonde ſig daar ober ſoo miſnoegt / dat hy den Sabel wilde trekken / maar ſy gaven hem wel ſoo veel te kennen / indien hy ſulks dede / datter niet een van al de Vergadering ſou afkomen / en maakten ſulk een geroep / dat niemant van de Kaden een woord konde ſpreken. De Biſſchop van Cujavie, wilde ook perſ ſeggen / en vertoonen dat ſulks by die gelegenheyt onbetamelyk was / maar ſy wierden daar ober nog te ongebondener / en riepen / hy ſoude ook ſwijgen / of het ſou den Biſſchoppen mede gelden. De Primas Regni, d' Eerts-Biſſchop van Gneſins, veruſde ſig ſiek / vrefende voor arger / maar ſy lieten hem ſeggen / dat hy in de Vergadering ſou komen / of ſy wilden hem uyt den bedde halen. Hier ober hebben de Eerts-Biſſchop / des Kroons Schatnieſter / en andere / ſig niet hunne meſte goederen op het Caſteel begeben : ſulk een moedwil had men daar ober de verkieſing te lieden.

Hier op quam noch / dat het Verijgs-volk om geld ſprak ; en ſoo quam d' eene moepelykheyt op den ander.

Ondertuſſchen wierden de Gefanten gehoozt / die van den Keijſer meent men dat Nieuburg ſou hebben aangeprezen : die van Keur-Brandenburg, had toen gehoozt ; en naar hem / die van Hartog van Nieuburg, van de welke de laaſte een brave aanſpraak dede / in de welke ſijn Meſter beloofde een Colle-

gie van jonge Poolſche Studenten in Duyſtland op te regten / de Munte te verbeteren / drie Sterkten op de Frontieren / op ſyn euzgen koſten te laten verſterken / of vijf duyſent Man tot den oorlog / en twee millioenen aan geld / om het Poolſche Heyz te betalen. Op deſe voorſtellingen wierd hem een ſeer gunſtige antwoord gegeben / die ſyn hoop niet t' eenemaal omſiet / alſoo de Eerts-Biſſchop van Gneſen, hem uyt den naam van den Raad ſeyde / datſe al in ſyn gunſt ſouden doen / dat ſy konden. Na deſe had een afgondene uyt Courland gehoozt / deſe bragt klagen in tegen de Litauwers, die hunne Grenſen en Frontieren groote ſchade toebzagten / waar tegen beloofst wierd / middel te verſchaffen. Na deſe quam een Gefant van de Tatiaren binnen / die de geheele Vergadering aan het laechen h' elp : hy quam met vier ſlegte Ruyters te Paerde / en als men hem de plaats aanwees / waar de Courlandſche Gefand geſeeten hadde / en een Capyt voor ſyn volk om op te ſitten / ging hy met ſyn beenen kruyſtoys onder ſig op den ſtoel ſitten / liet ſyn munts ſtaan / ſonder de Vergadering / eenige de minſte eerbiedigheyt te bewyſen : waar ober een peder wel hartelyk begoft te laechen / het welke als hy ſag / begoft hy te laechen ſoo hart als iemand van al de reſt. Sijn verſoek was / dat de onderhandeling tot Podhais, mogt werden ter uytboeringe geſtelt / en nam daar mede ſijn aſſeheyd.

Daar na quam d' Afgeſand van den Hartog van Lotharingen, met een groote ſtoet van Ruyterp / in een koſtelijke toeſtel. Coen ſtaanter een van de Kaden op / die voortbragt / dat geſepde Prins van Lotharingen, nog onlangs / ſoo wel als Condé en Nieuburg, by de vijf tonnen gonds / tot het vermeerderen van ſyn ſcheyſelen / onder de Kaden had laten ondeelen / het welke by de gantsche Vergadering ſeer qualijk epgenomen wierd / evenwel wierd hy ſoo wel als de Nieuburger, niet t' eenemaal hoopeloos afgewenſen. De Gefand ſeyde uyt den naam van den Hartog Karel, Om van deſen Prins / tot lofen aanprijſing van de ſelbe / dat hy maar ſeven-en-tuſtig jaren onderdons hadde / wakker / ſober / dapper en voozſigtig was : dat hy ſeven talen verſtood / en nog beſig was om meer te leeren / ſelfs ook de Poolſche / dat hy een beminder van den Oorlog was / en wel

I 66

Iuny.

Belacch
lijk ge-
laet var
een Tar-
riſch Ge-
fant.

1669.

uny.

Wel tegens wederhande slag van ongemak-
ken mogt; dat hy met geen schulden belast
was / sig geheel na de Poolfche wyfe fchik-
ken / de Hoogduytsche kleeederen en zeden af-
leggen / en de Poolfche weder in de plaats
aanneemen wilde; dat hy ook buyten toe-
ftand vanden Raed geen Houwelijch fou aan-
gaan; dat hy tot Pont a Moufon, tot opbre-
dinge van hondert Poolfche Leerlingen / een
Collegie wilde opregten / en gereedt was /
tegen al fijn tegenftanders sig te verftetten.
Hier voegde hy by / dat de Hartog van Lo-
tharingen had beloofd het Poolfche Leger te
betalen / en tien jaren lang / tot het gemeene
gebruik / yder jaar vyf tonnen gouds op te
brenghen / behalven dat hy nog vier duyfent
man te voet aanmatt te onderhouden. Op al
het welke hy tot antwoord kreeg / dat men
op fijn faken foudet letten / en daar mede ging
hy heen. Da dat nu al de vyende Gefanten
gehoozt waren geweeft / fou men tot de ver-
kiefing komen. De Poolen waren in twee
verdeelt / van de welke het een gedeelte met
den Nieburger, en een ander met den Prins
van Lotharingen hield / en terwijlen riep-
ten de Poolen te Velde / wel vyftig duyfent man-
nen sterk / met alle geweld om een Konink.
Lotharingen overtrof den Nieburger met
vyftig ftimmen / waar op die gene die nog
op de zijde van den Prins van Condé wa-
ren / verhoopten middel te vinden van een
ftok in het wiel te fteeken / waar op ook fultk
een quaat weder ontftond / dat sig een ieder /
wyt het velt / naar fijn ftobe begeben moft.
Aldus bleef dit werk foo fteeken / tot op den
negentiende van de Maant Juny. De Pa-
latijn van Caliz, fiende de neygingen van
de Poolen te voorfchijn quam / en doende een
deftige aanspraak / aan beyde de aanhangfe-
len / hen te gemaed voerde / waaromme fy foo
verblind en verdwaalt waren, darfe sig felven
de keel wilden laren toebinden, en toenijpen;
en wat hen bewoog om foo naar een vreemden
Konink te hellen en te neygen (daar fy mif-
fchien flegter van gehandelt fouden worden,
alfe sig nu fouden derven inbeelden) gelijk of
Polen nu foo arm van wyfe en dappere mannen
en Vorften was, datter niet een te vinden fou
zijn, die het roer van hunne Staat, fou konnen
bekieren: fy fouden omfien offer geen Piafto,
of iemand van hun landgenooten te vinden
was, die ver van alle vreemde belangen, niet

foo lief fou hebben, als de voorftand der Va-
derlijke wetten, ende welstand van het Rijk,
en ftelde met eenen den Vorft MICHAEL
TOMAS CONBUT WISNOWISKY,
Palatijn van Ruffie, voor: en delwijl hy terftont
door verfehopen anderen daar in geholpen
wierd / quam het gewiffelijk daar toe / dat
hy met gemeene ftimmen tot Konink verko-
ren wierd. En waarlijk het was tijd / alfo
dese langdurige kibbelinge alreeds twee E-
delieden het leven had gekoft / van de welke
de eene gefabelt / en d'andere doorfchooten
was: daar was miffchien niemand minder
die na die waardigheyt geftaan / of zelfs ge-
dagten gehad hadde; ja hy fcheen met alle
blykelyke waarfchynlykheyt / zelfs een te-
genfin / en weerwil in dese bedieninge te heb-
ben / ftotende felver tranen / en verklarende
dat hy sig die staat niet alleen onwaerdig /
maar ook onbeguaan daar toe achte te zijn;
maar de Vergadering vertoonden hem / dat
het in der daad Gods werk was / dat hy het
felbe niet behoorde te wederftaan / maar sig
daar onder te buygen / tot dat hy eyndelyk
gelijk als gedrongen wierd / dese eere aan te
nemen / verklarende dat hy niet hum aller
Konink / maar dienaar wilde zijn: waar op
hem al de Grootten quamen begroeten / en ge-
luk wenfchen / alleen de groote Cancelier
van Litauwe Patz fepde / dat hy niemant als
den Prins van Lotharingen, fijn ftem konde
geven / zijnde miffchien wat te diep aan de
felve met beloften verbonden.

Men bracht den nieuwen Konink terftont
na de Hoofst-kerk van S. Jan, om met de
Vergadering / God voor dese verkiefinge
te danken / gelijk daar het te Deum Laudamus
heerlijk gefongen wierd. Dan daar
lepde men hem naar het Dalaps / daar men
hem de rijkfte en kostelykfte Juweelen en
kostelykheden van de Kroon aanbodt.
Wanneer ook eyndelyk / na veel tuffchen
vallende tegenfpoorelingen / de Nuncius, of
Gefant van den Paus, de Primas Regni, en
andere Waywoden, den nieuwen Konink ge-
luk quamen wenfchen / gelijk ook de Gefant
van de Cosakken, fonder dat iemand mer te-
gen de verkiefinge iets te seggen hadde.

Deel van de Waywoden, hadden gaerne
den Prins Bogilaus Radzeviel, tot Konink
gehad / mits hem gebende een jaar tijds /
om sig tot het Roomfche geloof te bereyden;
maar

1669.

Juny.

Verkie-
sing van
een Pools
Konink.

1669.

Jany.

maar dese te goed onroonisch / wilde na die
 voozwaerden niet eens huysteren. De nieu-
 we Konink wierd by den grooten Referen-
 darius ter maaltijd gebaert / daar sijn Vrouw
 Moeder / dooz den Grabe Scafgorz, by hem
 gebragt wierd / die ook haren Soon quam
 geluk wenschen. Daar na bragt men hem
 weder op het Koninklijke Slot / daar hy
 bicef / om ey alles goede ordre te stellen. De
 Primaar van het Rijk / beschoukt hem met een
 silver Biscb-geregt / tot sijn bysondere huys-
 houdinge ; en Lubomirzky, met een schoone
 Karos met ses Paerden : andere Grooten
 deden het selve : maar Scafgorz vereerde den
 nieuwen Konink / nyt name van sijn Mees-
 ter / met een van de schoonste Karossen van
 Europa / met ses Paerden : een voozbode
 van een aanstaande of besteeken Pontuelijk /
 russchen desen Konink / en de Suster van den
 Keysers / dat daar op gevolgt is.

Geslagt
 des Ko-
 ninks van
 Polen.

Hy was een Doest omtrent seven-en-twin-
 tig jaren oud / een Litauwer van gebaorte /
 nyt de stamme van Olgerdis, de Soon van
 Gedionno, die in het jaar 1305 / de Stad Wil-
 da verobert heeft / en de Groot-vader van
 Jagello is geweest ; nyt welke stam / ook ver-
 scheydene Hartogen van Litauwen, van No-
 vorgorod en Sevria ; ook Koningen van Bo-
 hemen, en Doesten van Valimen Wisnowic-
 ky, gesprooten sijn / behalven de Jagelloni-
 sche Koningen van Polen. Self dit geslagt
 bysonderlijk van de Wisniovitzki, is altoos
 de Staat soo getrouw geweest / datter een
 spreekwoord onder hen is / dat noit iemand
 van de Wisniovitzki, van sijn getrouwigheyt
 afgevalen is. Dese Doest / wiens goederen
 in de Ukranie meest gelegen / dooz de Tartar-
 en waren bedooven / is dooz den afgeganen
 Konink / Johan Casimir, groot gemaakt / en
 in de geleerdheyt opgetraken ; die hem ook
 tot sijn reysen vijf duysent guldens gegeven
 heeft. Hy had nog sijn Moeder en twee Su-
 sters in het leven. Sijn persoon was tamen-
 lyk lang / en wel luydig / van gelaat vrylyk
 en levende. De Poolische Geesten / om hem
 genegenheyt tot humen nieuwen Konink te
 toonen / hebben verscheyde Anagrammen, en
 naamspunten op sijn naam gemaakt / als
 mede dese volgende versen :

*Competere duo vel tres Diadema Polonum,
 Aque illi peregrè nostrum iniere Decus,*

*Aere, minis, meritis, varia spe feruit inter
 Suspensos animos ardua causa diu.*

*Sed fratrem legisse domi, quis nos vetat? ultero
 Patria suppediat, qui diadema ferat.*

*Haud malè Vanda tulit quondam, Meliusque
 Piafius,*

Iam Wisniovicius Rex diadema ferat.

Dat is:

Daar heeft'er twee, of meer, na't Poolische Rijk ge-
 staan,

Om ons van buyten 's Lands, het Kroone goud t'ont-
 vryen:

Met dreygen, geld, en deugt quam ieder op de baan,
 En hielden ons gemoed vast op van alle zyen.

Maar wat verbied den Pool sijn Landsbroer dit te bien,
 Daar't Vaderland ons geeft, die Kroon en Scepter
 voegen:

Een Wendel droegse eertijts; nu salme een Landsman
 sien

De Poolische Kroon en Staat beheerschen, tot genoe-
 gen.

Ondertusschen hebben wy den afgegane
 Konink Casimir, op sijn vertrek nyt Polen,
 gelaten. Dese / na dat hy verscheyde plaat-
 sen besogt / en sijn Godsdienstighet over al
 gepleegt had / quam op den tweeden van dese
 Maant / tot Tarnowits, op de grensen van
 Silesien, daar Prins Karel van Lotharingen,
 met sijn Regiment in besettinge lag. Des
 avonds was hy lange niet den gesepden
 Prins in gesprek / als mede eenige daar aan
 volgende dagen / en vertrok toen op Czenc-
 tocovo, om het wonder beeld van Maria te
 besochten. Van daar nam hy sijnen weg over
 Neuremberg. Over al daar hy dooz het Keys-
 ferrijk reysde / soude hy nyt bevel van sijn
 Keyserslyke Majesteit vry gehouden sijn ge-
 worden; maar hy wepgerde sulks bekeefde-
 lyk dooz een Brief / seggende / maar alleenig
 dooz het Rijk sijn weg na Frankrijk te ne-
 men / en dat van Bohemen, tot in het Fran-
 sche gebied sijn onkosten afgesprooken wa-
 ren. Hy schreef voorders na Parijs, aan de
 Princefse Palatijne, en versogt haar / soo na
 als haar mooglijk was / aan Parijs, een wo-
 ninge vooz hem te willen huuren : de Abdepe
 van Vaux, wierd dan tot sijn verblyf ver-
 beerdigt. Ondertusschen quam een deel van
 des Koninks huysraat / tapjten / silver / en
 anderen toetsel / te schep tot Rouaan aan.

Terwyl reysde de Prins van Toscaen,
 mede

1669

Iul.

Reyfe-
 den o-
 den J-
 nink
 mit.

669. mede de wereld dooz/ en quam op den 16 Junij
 iust Engeland in den Haag; en hoewel haar
 Hoog - Mogende Humnen Hof-meester Hessels
 op sijn aan komen na Rotterdam zonden / om
 sijn Hoogheyd naar waarde staetlijck te ontfan-
 gen / soo heeft het deselve ebenwel goed gedaecht
 sich selven Incognito of onbekent te houden / ge-
 lijck hy ook seer beleefdelijck / het aangeboden
 crackement en onthaal van de Staat geweygert
 en af-gewesen heeft; gaande sijn Herberg ne-
 men op den Vyver-berg in den Dolphijn. Hy
 deed ook een speel-repsje naar Haarlem / daar
 hy sijn vermaack nam om de Biekerpen te
 sien / en de Biekers meyden en knechts sijn
 mildadighepd te laten genieten; van waar hy
 boozts op Alkmaar getrofken is; van daar
 hy sijn Reys naar Amsterdam genomen heeft /
 en soo weder naar den Haag gekteert is. Hy
 was ook de steden van Zuyd - Holland gaan
 bezoeken / daar ik hem tot Dordrecht in het
 Magazijn gesien hebbe: en soo is hy weder
 over Sedan naar Vrankrijk, en boozts naar Ita-
 lien getrofken; latende den lof na / dat hy sich
 ober-al seer minnelijck en mildadig getoont
 heeft.

Alfoo tusschen Keur-Paltz en den Hertog
 van Lottharingen noch onlusten waren / en die
 sich van den Rijcks-dag te Regensburg naar
 Frankfort, en van daar na andere Dorsten
 Hoben / om heyl begaven; die al mede niet
 met deselve te recht konden geraken / wierd
 Geraerd Hamel Bruyniks (soo als hy van we-
 gen de Staaten Generaal als Resident na den
 Keyser gezonden wierd) gelast / in sijn deur-
 rocht dese twee Dorsten aan te spreken: in
 Bruyninks plaats wierd Abraham Malapaic
 naar Frankfort geschickt: daar - en - tegen
 quam de Gesant van haar Hoog - mogende
 Mr. Pieter de Groot iust Sweden wederom te
 hups. Heynlius wierd na Moscovie en de
 grensen van Lijfland gezonden / om benebens
 den Engelschen af-gesant / de geschillen tus-
 schen Sweden en Moscovien hangende / te hel-
 pen af-doen.

Tertwyl nam de Keur-vorst van Beyeren aan
 het Slot Starrenberg, dat in een groot Meer
 gelegen is / met sijn gemalin en kinderen sijn
 vermaack. Men stelde aldaar een seer ver-
 makelijcke Jacht aan / daar de Jagers / in
 het aansien van hare Hoogheden, de Hasen
 en Hinden in het water joegen / alleenig op
 het geluyt van hunne Hoozen / en het jankien

van de Honden / daar de Keur-vorst en Keur-
 vorstin, selfs met hunne handen het Wild
 honden doden: maar een dat ongeluond op-
 gebzacht wierd / vercierde de Dozstin met
 haar epgen krans van bloemen; en te mede-
 lijdig om het Wild te doden / schonk het sijn
 leven / en liet het weder in de Wildernis loo-
 pen.

Soo gelukhig als dit Wild was in het be-
 houden van sijn leven; soo ongelukhiglijck ver-
 looren tot Brussel drie personen hun leven op
 eenen rijd. d' Eerste was een Trompetter /
 die dooz een Zebel-hebber van des Staats
 oorlogs volck dood geschooten wierd; de twee-
 de was een Jong-man / die iust een beynster
 dood viel; maar de derde droeg het gewaande
 lot van beele / blijvende alleenig dood / daar
 men niet anders als het iusterste ongebal van
 beele verwacht hadde. Dit was onder het in-
 stozten van een vermaarde Herberge / die de
 Beurfe van Antwerpen gendemt wierd / daar
 hy met een Wagen met groente iust omtrend
 stond / en de eenige was / die die in geballe
 Beurs de dood dede / daar het licht een deel an-
 dere in-geballen / en platte beursen ontquamen;
 hoewel eenige den Mantel / en andere den hoed
 booz het gelag mosten laten.

Tot Parijs scheelde het mede niet beel / en
 dat op een plaats die niet beel heyliger was;
 namentlijck / in het Italiaansche Tooneel-spel /
 daar de Ridder du Perrey, met eenige andere
 Franschen Adel, aan d'ene zijde / en de Graaf
 van Rochester, met eenen Heer Sandwich,
 aan d'andere zijde van het Tooneel sat: de ge-
 seyde Perrey (sonder dat wy weten d'oorzaak
 waarom) staat van de zijde van sijn vriendent
 (die wel ses in het getal waren) op / en gaat
 na d'andere zijde den Grave van Sandwich ee-
 nige berongelijckende scheld - woorden toe-bij-
 ten; die (daar ober geraalt) desen du Perrey
 een souffet of oor-band geeft: hier op trekt
 du Perrey, en sijn geselschap / van leer; gelijck
 d'Engelschen mede deden / die sich soo dap-
 per weerden / dat sy al de andere seben een
 veder het sijne gaven; hoewel sy ook seer ge-
 wond wierden / en een van beyden hijf won-
 den ontfangen had. De Koning toonde sich
 ober dit werk seer misnoegt / en gaf aanstonds
 ordere desen Perrey, en de andere op te soek-
 ken / en vast te setten / maar sy pakten sich by-
 tijds deur.

Gelijck ook de Koning van Portugaal mede
 booz

cys van
 en Prinz
 in Tofca-
 w.

1669.
 Junius.

Ongeluk-
 tot Bru-
 sel.

Ook tot
 Parijs.

irren-
 ht van
 n Keur-
 sl van
 yeren.

1669.

Junius.
Koning
Alfonso
vertrekt
naar Ter-
cera.

Beroerte
tot Con-
stantino-
polen.

voorz de tweede-maal in Zee / en naar Tercera geraakt. Don Francisco de Britto in het Slot St. Gillis, in een vaster / hoewel ruimer gevangenis gestelt zijnde / wierd daar na vertoefden van zijn staten verballen en ont-edelt te zijn / sijn goederen (die hy van wegen de Kroon besfat) te missen / en voorz tien jaren in Africa gebannen.

Ontrent dees tijd ontfont'er tot Constantinopolen een grootte beroerte; maar die evenwel niet seer lang geduurt heeft. De Hoofden van de Janitzaren hadden voorz eenigen tijd de broeders van den Grooten Heer in hun macht gekregen / en onder de bewaring van de Sultana gestelt / onder beloftenisse / dat sy sonder hun lieder betwillinging deselve uyt haar handen niet souden laten gaan. De Grooten Heer, ondertusfchen bemerkende de grootte genegenhepd / die de Janitzaren sijn broeders toe-droegen / had al verschepden-maal toe-gelegt / om de jonge Dozstin in sijn handen te krijgen en te dooden / maar had daar noopt toe konnen komen: zijnde altoos dooz het loos beleyd van de oude Sultana daar in verhindert. Spndelijc beslupt hy / een van sijn voornaamste ontmanden met 30 Solachi, of Voog-schutters daar heen te zenden / die daar aan quam / bzengetde de last en ordere van den Grooten Heer, bestaande in hier oderen: d'een voorz de oude Sultana of des Keylers moeder; de tweede voorz den Grooten Caimaccan; een derde voorz de Janitzar Aga, en de vierde voorz de Bostangi Bassa: alle welke drie bevelen van eenen inhoud waren / behelsende / dat men den Grooten Heer de hoofden van sijn twee broeders sou toe-zenden. Dese drie gelaste hebben daar ober met mallkander de saak oberlegt / en den ontmanden tot antwoord gegeven / dat sy wel beerdig waren het bebel van den Grooten Heer uyt te voeren; maar dat sijne broeders in het Serraglio, by sijn moeder waren / daar sy als mannen zijnde / op verbeurte van het leven niet konden of mochten in-komen. De ontmande begeeft sich hier op aantsonds in het Serraglio, by de Sultana, en toont haar het bebel van den Grooten Heer, sonder evenwel het selve uyt sijn handen te geben / en trachte soo met een looshepd de Sultana met de Princen uyt het Serrail te krijgen; onder boozgeben / dat hy last hadde deselbe op seker Daleys van den Grooten Heer te bzengen; dat niet seer verre buyten Constantinopolen gelegen was / alwaar hy ordze hadde / eerst

1669.
Junius.

sijn last-brieven te openen: maar de oude Sultana het bedrog bemerkende / heeft den ontmanden dooz haar vrouwen doen aan-tasten / en met geweld sijn bebel-brief ontnomen / den welken openende / heeft daar de voorz-berhaalde last in gebonden; sy daar op / zend met des Keyfers ontmande / een van de haren met brieven aan den Grooten Heer, die soo haast niet by den Keyser quam / of wierd dooz sijn bebel den hop af geslagen. Ondertusfchen bracht de Janitzar Aga al de Janitzaren op de been / dewelke / dooz eenige andere grooten gestijft / sooupt genegenhepd en liefde tot des Keylers broeders / als uyt ongenoegen ober de quade bestiering / en de valsche nuut die daar om-ging / drie dagen aan mallkander / als dol en rasende / langs de straten van de stad geloopen hebben: het welke den Grooten Heer aan-gesegge zijnde / heeft deselve terstond last en ordze gezonden / dat alle de Janitzaren, en soo hun als andere Bebel-hebbers / aantsonds naar hun beschepdene plaatsen souden hebben te vertrekken; volgens het welke de Hoofden van dese beroerten mede vertrokken sijn / waar dooz alles gestilt is / blijvende de jonge Dozstin noch onder de bescherming van hun Moeder.

Op den 2. deser / wierd tot Koningsbergen, met seer aansienlijken toefstel en pleeftrighepd / de jonge Keur-Prins van Brandenburg gedoopt / en Philips Wilhem genoemt; sijn getuygen waren Johan Casimier, gewesene Koning van Polen, de Kroon-Prins en Princesse van Denemarken, Hertog Christiaan van Meersbach, de Vorsten van Brunswijk en Lunenburg, de Keur-Princes van Saxon, de Hertoginne Weduwe van Gottorp, de Hertoginne van Courland, de Land-Gravin van Hessen-Cassel, de Princesen van Saxon, Meersbach en andere / beneffens de Maagdenburgsche, Pruyfische en Lunenburgsche Gesanten. Pa dat alles gedaan was / is de Vorstinne beschonken / dooz de Pruyfische Stenden / met een schoone en silber gedzeven Kasse / in de welke een Obligatie van 20000 Rijksdaalders lag; het Beschut wierd tot drie-maal gelosf / en daar na een Dozstelijke Maaktijd gehouden.

Maar een anderen brand ontfond in de stad Gottenburg, een plaats al-te-maal van hout en balken getimmerd / gelijk meest al de Noozder steden sijn: waar onder de wind soodanig getwoeld heeft / dat den naaften morgen

Brand 11
Gotten-
burg.

de

669. de meeste huysen / beneffens het Raad-huys /
en een van de grootste Kerken in d'afsche ia-
gen.

Junius.

Tot Amsterdam wierd met het begin van
dese maand een valsche Minter onthalt / die
seer slechte Ducaten had geslagen. Elders
waren noch meer van dese gassen / die hun
kunst by den munt-meester of geld-schjoerber
tot Danzick geleert hadden. Van dese slag qua-
men binnen Caminiek twee met een Kaesse
en twee schoone Paarden in ryden ; zijnde
d'eene een Fransman, en d'ander een Danzick-
ker / van meeninge / om bodder na Walachien
te reysen. Sy gaven sich by den Bebel-heb-
ber booz Officier en upt / die hen drie dagen
by dede onthalen / en een van sijn Officier en
by hen zand / om sijn hoffelijkheden by hen af
te leggen : maar meest om te vernemen wat
booz Officiers sy waren : maar sy / onder het
goet onthaal / hunnen mond niss-pratende /
wierden vast gehouden / en bodders onder-
vraagt zijnde / wierden (dooz het binden van
een goede menigte van valsche Ducaten / en
selsch hun Stempels en gereedschap) booz
valsche Munters bekent / gelijcke ook booz soe-
danige gestraft zijn.

Candia ondertusschen had het quaad ge-
noeg / en wierd dooz de geduurighpjd van
haren arbejd gelijk als ademloos : de Fran-
sche Bebel-hebbers / daar gekomen / leden
seer groote ellende / ik zwijge het gemeene
volk ; eventwel weerde sich dit tweede Troya
noch eben dapperlijck / alwaar (na dat men
op den 7 Junij de groote Mijne had laten
springen / niet sonder seer goede werking
te hebben gedaan) noch seben andere / en
daar na noch vier anderen / aan het Rave-
leyn de Spirito Sancto, niet gelijcke werkinge
aan-gestoken wierden ; werpende veel Tur-
ken en geweld van Steenen in de lucht.
Daar na sprong'er noch een in het Boltwerk
St. Andrea, en een van hondert en sestig Ba-
ren kruit onder een groot Logement van de
Turken, dooz de welke met Logement met al
een seer groote menigte op-geblasen wierd /
beneffens twee stukken geschuts dat de Chri-
stenen selsch geplant hadden / en een groot deel
van hun eygen Boltwerk : dit was daar da-
gelijck te doen / en sulcke buuren wierden daar
geduurighlijck gestookt / niet tegenstaande de
hitte / andersints buyten dat / genoegsaam on-
verdraaglijck was. Het Hoogduytisch Krijgs-

volk (al te samen bzahe en lustige mannen) 1669.
was nu ook daar aan-gekomen ; van dese
wierd desen bzief geschreven / die de staat van
de stad ten nausten uyt-bzukt : Junius.

MYn ongelegentheyd heeft my van schrij-
ven lang achter-houden ; dan nu seg-
ge, dat wy den veertienden deser 's avonds
gelukkig hier zijn aan-geland, passeerende
tusschen Zanten ende Standia, daar de Ve-
netiaansche Armadelag : Lijdende twee felle
stormen, soo dat verscheyde Schepen haar
Zeylen en Maften verloor en, ons Schip
konde Zeyl noch Roer meer gebuyken,
ende lieten 't op Gods genade soo heen drij-
ven ; eyndelijck gaf den Hemel weder goed
weer, soo wy in de Baye van St. Angelo
in 't Eyland Cerigo in-liepen ; den volgen-
den dag quamen met een vliegende storm
te Suda : wy waren doe wel dertig Sche-
pen sterk, maar geen dertien bleven by een,
doch vonden malkander aan Standia : Dese
Voyagie maakten veel siek Volk, maar wier-
den na gelukkige Landinge hier weder haast
gesond : Na dat wy ons hier nu wat uyt-
gerust hadden, besagen met den Heer Gene-
raal Grave van Waldek en ettelijke Grooten,
de Wallen en Werken deser Stad ; wy moe-
ten bekennen, dat het een seer schoone Stad
geweest zy, grooter als Lunenburg, dan is
van de Turken alsoo door-schooten, dat
men 't niet beschrijven en kan : want daar
is geen Huys dat boven niet af-geschooten
is, ook twintig en dertig schooten door
en door heft, ende zijn ontellijke Huysen
by-na tot den gronde geruineert : soo schiet
ook den Vyand de Stad kruys-wijs door,
waar over het op sommige Plaatsen met pe-
ricul te gaan is, alsoo de Steenen van de
Muuren als Vogels vliegen. De Werken
deser Stad zijn goed : maar de swakste zijn
Sabionera en St. Andrea, daar de Turken
sterkst zijn ; de meeste defensie van desel-
ve geschied van en tegens ons met Pistoolen
en Hand-Granaten, als ook met Steenen, en
grote Granaten te arbejden, te beletten :
En dagelijcks soo van ons, als van de Turken
Fourneyseren aan-gestecken, somtijds met 3
sometijds met 4 tonnen Kruit, waar door dan
grote schade geschied : Eer wy hier quamen,
stond het met dese Plaatsen seer gevaarlijck, ende
was het Volk dat in vijf Maanden geen geld

1669. ontfangen had, seer qualijk te vreden, loopende veele tot den Vyand over. Het gebrek ook aan Granaten als anders, waar uyt licht een Rebelye konde ontstaan: maar toch als maar Geld, Wapenen, Provifie en versck Volk aan-komt, sal dese Plaats (belieft het God) soo licht geen nood hebben: Komt het Fransche secoursaan, sal wat hooftsake-lijcx voor-genomen werden. Dit is het vornaamste te berichten, dat dese Plaats over-al ondermijnt is, ende houden dagelijks drie duysend mannen de Wacht by gemelde Mijnen onder de aarde. Ons gebreken seer Mineerders, en wy hebben noch twee: eer wy hier quamen, vervielen vijftig Perfoonen in een Mijne, alsoo de Turken een Mijne over deselve lieten springen: Vuur-werken zijn'er seer weynig, ende die wy mede gebracht hebben, heeft dese Stad verheugt: d'Artillerye is ook met geen Officieren voorzien, en daar is maar een eenig Venetiaansch Edelman, Cups genaamt, die d'Artillerye commandeert: De Turken (soo wy hooren) hebben lustige Neerlanders en Engelsens tot Constapels, die den Primo Vizier met geweld van de Schepen genomen, en op de Bateriaen heeft laten setten, geeft haar vier-entwintig Rijkxdaalders 's maands, en sy schieten met Canon seer gewis. De jongste Gevangenén berichten, dat de Turken noch by de dertig of veertig duysend man sterk in hun Leger waren; maar geen veertien duysend bequaam om te Vechten: wat sy hebben, is schoon Volk, het geen men selfs aan de vier honderd Slaven, die voor haar arbeeyden moeten, wel sien kan: Wy alhier zijn met de Burgers vijftien duysend man sterk, alle bequaam tot strijden: De sieken en gequetsten zijn by de vier duysend. Onder dies is alles wat men begeert, hier wel te bekomen: 't Houd is wel het dierste, en ik moet een Rijkxdaalder voor honderd pond betalen, soo dat my een Maaltijd Vleesch seer duur staat: Wijn, Vleesch en Brood is van tamelijken Prijsse, 't welk men anders nauw gelooven soude; de Wijn is een roode Fransse Wijn, en seer goed: De Maas-Stoop geld na onse Munte acht Lubse Schellingen. Soo lang maar de Venetianen Meester ter Zee zijn, sal het ons aan Viſualie (soo God wil) niet ontbreken, en soo lange sal ook den Vyand van dese plaats moeten af sien; De Bresse

die sy jongst by St. Spirito hebben gemaakt, 1669
was veertig treden wijt: Tegens St. Andrea hebben sy een groote Batarye met acht sware Stukken, ruineeren wy hem die, soo moet hy (God willende) die Post weder quiteren. ' Wil noch heet af-loopen, alsoo hy dagelijks avanceert, en in veertien dagen veel Aarde gewonnen heeft; hier tegens is hy by Sabionera swak, hoewel hy daar met twintig Stukken en Mortieren speelt, daar weynig uyt-recht, vermits nu al 't geweld naar St. Andrea wend, doende noch onlangs drie Compagnie haar Baracken aan de Zeekant toe-stellen. Wy Lunenburgers hebben dese Post meest te versorgen, 'en ik staa by drie groote Mortieren, waar van yder honderd vijftig pond Steenen werpt, behalvens noch de ses Mortieren, die ik mede gebracht heb, daar nevens: Den Vyand is met sijn Wachten nu soo naar, dat wy den anderen konnen toe-reyken; hy beyvert sich seer dese Plaats te vermeersteren: Dan wy hebben twee Af-snijdingen gered, en het derde begonnen: En 't gantsche Werk is onder-mijnt; heeft het noot, soo sal het met den Vyand een groote lucht-sprong doen, ende sijn verlies aan Volk meerder, als voordeel aan dese Post: Tot noch toe heeft hy (God lof) aan desen oord geen schade gedaan: Doch 't is over-al seer gevaarlijk wegens de Steenen en Mijnen op de Straten en by de Bressen te komen. God wil ons wijders bewaren.

Dit waren in der daad seer quade booztekennen / booz de behoudenisſe van dese plaats / terwyl de af-gunſt der Italianen aldus hun eygen berlies bewerchte / en de macht der byanden dede aan-groepen; gebruykende onder-tuffchen de moed en het bloed van andere / daar sy selfs het hart niet hadden te gaan. Ondertuffchen komt ook de bzaabe Fransche Aankomst van de Fransche vloot. bloot / daar hier booz gewag van gemaakt is / daar mede aan. Dese quam den 18 en 19 Junij aan het Eyland Standia, en van daar berbolgens tot Candia; alwaar de Generaal / d'Hertog van Navailles, by nacht de bloot loste / en terstond alle de Posten selfs ging besien; en hebbende alles wel af-berſpied / sloeg met goedbinden van den Venetiaanschen Generaal Morosini, een treffelijke uyt-bal op de Turken (van de zijde van Sabionera) te doen; al- eer sich deselve

669. deselve aldaar meerder quamen te versterken. Hier ober dan ontscheepte men met'er haast op den 24 Junij / by de 8000 mannen / en / om die geen moed te doen verliezen / stelde die aanstonds in slich-ordere ; waar op den 25 d'upbal in den dageraat geschiede. Dooz dese wierden met'er haast al de Turkische werken en naarderlingen om verre geworpen ; en bewijde Turken daat omrent niet boben de d'ze dupsent sterk waren / wierden alle hunne posten / en onder de selve twee seer schadelijke Batterpen verneestert. Dit goed gebolg sleepte na sich het verbanden van een van de Turkische Magasijnen / datse de Turken alreeds hadden af-genomen / het welke / hoewel schadelijk dooz de byanden / eventwel niet na liet den Christenen een groote schrik aan te bzingen / die beducht waren / dat het een Mijne was / die achter hen in de byand gestookten wierd. Hier dooz liepen de Christenen ; in twee deelen gedeelt / weder te rugge / sonder datse gesaagt wierden / daarse anders geschapen souden hebben gestaan een heerlijke overwinning te bebedchten : self honden de troepen van achter-hoede / dese verbaasde loopers niet stupten / noch te rugge houden : want die gaaf heeft een Franschman , dat hy soo volhardig in het loopen / als roekeloos in het aanballen is. De Hartog van Beaufort , daar selfs tegenwoordig / (die ook daar dood bleef) konde met alle moogelijke pber d'on-ordere niet stupten. En alsoo berlieten dese Franschen de Turkische posten soo schandelijk en lichtbaardiglijk / als sy de selve moediglijk ingenomen hadden. De Turken in tegendeel sehepten hier ober moed / en hun bluchtenden byand dapper op de hie-len settende / en ten deelen den weg afsnijdende / hieuwen in korten tijd ober de 500 ter neer ; behalven noch 100 Fransche Ruyters / die de moed hadden stant te houden / onder de welke ook de Hartog van Beaufort was ; het welke een ongemeene groote droefheyt en ontsteltenisse onder de Christenen berdoosakte. De Ridder van Vendosme , neef van den Hartog , was al mede onder den hoop. De Hartog wierd dooz een Musquet-hoegel dwars dooz het lichaam getroffen. De Turken lieten'er ook wel omtrent de 1000. mannen sitten. Twee dagen daer na deede den Generaal Morosini , om de Christenen den moed te herstellen / en de schade /

1669. dooz dese boozbarige Franschen (die de Turken in hunne Tenten hadden willen opscherben) geleden / eenigzins te vergoeden / alleen 200 mannen van de sijne langs St. Andrea uptrokken ; dese met de Turken hand-gemeen geworden / en eyndelijk beynsende te willen bluchten / lokten de byanden op d'ze Mijnen / die gereet waren / en terstont aangesteken wierden / waar dooz ober de 500 Turken in de lucht bloogen / beneffens vier van hunne Stukken / die naderhand opgegraven / en op het Woltwerk van St. Andrea geplamt wierden : maar de Turken kregen'er weer twee van in handen. Dit kon wel eenigzins de bitterheyt van het boozgaands verlies versachten / maar deede de dooden eventwel niet weer-komen / zijnde dit slecht gebolg daarom te schadelijker / om dat de moed der benauden licht gebrooken is. Eventwel bleben sy by de hoope / van wel haast / met een anderen algemeenen uptbal / de byanden te bestoken.

Brabant van binnen met Spangiaarden beleemert / die hen lastig genoeg op den hals lagen / en van buypen dooz de Franschen met oorlog gedrepgt / wist niet aan wat zijde sich te keeren / om een dzingend quaad te ontgaan. Ondertusschen liet de Connestabel niet na / volgens sijn hebbenden aart / altoos met de handen open te sitten ; hy wepgerde eenige aangeboden Juweelen / Schilderpen / en andere frapigheden te koopen / om dat hy geen gereede penningen hadde ; soo veel gesegt / als dat hy niet droebig sou sijn / indien de Steden hem den ledigen bydel bulden / sachtende de Spaansche Hoeren / die altoos tets gebrek hebben / als'er de Pollen by sijn / maar geen gelt om te koopen / op datse in den bydel mogen tasten. Groote Wissels daer na upt Spangien komende / deeden hem te markt gaan / om in Spangien te toonen / dat'er in Nederland noch om gelt wat te krijgen was : terwyl hoopten de Nederlanders noch op de vertwiffeling booz desen Land-voogt / dooz een Italiaanschen Hartog van Parma , of een Spaanschen Hartog van Ossuna , toen Onder-Koning van Napels , of enig Nederlands Heer / die hen het best van allen sou hebben aangestaan. Terwyl oeffende sich sijn Excellentie met den Tour à la Mode te doen / of met piaffeeren langs de straten / of de vermakelijke besten van Antwerpen / of

salijk
geval-
a.

oot van
n Har-
; van
infert.

1669.

Junius.

Julius.

Staat van
de Spaan-
sche Ne-
derlanden.

1669.

Julius.

met het speelen van Musijk-tuyg / of het
schieten van den Doet-boog; al oeffeningen
die een Gouverneur van de Nederlanden pas-
sen. Ieder nacht waakte / vooz de poozt van
sijn Kamer / een Waandel Spangiaarden, als
of het in het heerste van den Oozlog was / die
den eenen dag wel toe-gerust op-trokken / en
den anderen dag als Schobbers liepen bedes-
len; hier mochten de Antwerpenaars eens om
grijnen / maar het behaagde hen beter / de
Koospaarders vooz de Stad af en aan te
sien varen / en somwijlen een stuk Geschut
te hooren lossen. De Wisse hield hy / à la
Grandesse, in sijn huys / en stelde vooz alles
sijn staat Koninklijk aan.

Twee
Broeders
vermoor-
den mal-
kander.

Hy vertrok den vijftienden July de Kra-
nenburgsche Poozt uyt / rijdende ober Laken
heen / naar het Jacht / onder het lossen van
het Geschut / en voer soo na Vlaanderen.
Toen schonk men ook tot Antwerpen de
Heere-wijn aan den Graaf van Monterey, nu
Land-boogt van de Nederlanden, en toen
Generaal ter Zee-gewozen. Maar onder-
tusschen sag men daar het ongeluk / dat d'ee-
ne Broeder den ander vermoorden / d'een een
Boogmeester / en d'ander een Schepen van
Hasselt zijnde / ter oozsaak van eenig geschil
datsc ober Erfgoed hadden; gelijk noch
maar vier dagen daar na twee andere mal-
kander met houtwers te keer gingen / die niet
veel beter scheenen in den sin te hebben; doch
dese hadden de geheele Beurs tot scheid-
lieden / die daar ober geheel in roere wierd.
De Pest deede ook tot Mechelen, Leuven,
Aalst, Brussel, en elders / en hier en daar ten
platten Landen / mede haar verberffelijc ge-
weld; ver-schoonende selfs de Kloosters niet/
noch verhinderde de moedtwillige en gelde-
loose Spangiaarden, de Godsdienstige lieden/
die van Scherpen-heuvel quamen / op de we-
gen te berooben / en selfs twee Drouwen / die
uyt de Wisse quamen / te schoffeeren. Dese
geldelooghjert bzacht de lieden soo verre / ook
hier Italiaansche Kapiteynen / datsc vooz hun
Kolonel hun stolkien in stukken bzaken / die
daar vooz niet anders kregen / als dat-
men-se in een Karos naar het Kasteel ge-
vangen voerde / als ook twee andere naar
het Kasteel van Gent, sonder dar'er iets an-
ders op dese mannen te seggen was / alleenig/
om dat hen de 2000 gulden ter Maand ont-
bzaken / ontbzak hen ook verstands genoeg /

om sich gehoozsaam te dzagen. De Span-
giaarden, selfs die de wacht te Brussel vooz
het Hof hadden / namen de Vooz-by-gan-
gers de hoeden en mantels af / en ontsagen
hen niet hunne sakken te berooben / en noch
slagen toe te geben. Al dese oberlasten klaag-
de men wel aan de Connestabel, maar dese
stelde daar geen ozdere op / gelijk het self in
sijn huys slecht genoeg toeging / daar de Hof-
meester den Opper-hok / om een schootel
eetens / mede ponjardeerde / die daar ober
terstont bluchte / en al het na-jagen ontquam.
Ondertusschen ging den handel vast wech /
alleen die in de ampten geschiede (die vooz
gereed gelt als vooz de meest-biedende ver-
kocht wierden) bleef in stand / tot groote
hartseer van veel eerlijcke lieden / die geen ver-
diensten genoeg bonden om de geldige te be-
ven te komen. Aldus ging het in het werelt-
lijcke / en niet beter in het geestelijcke / daar de
Beleerden malikander / als het hayz van
het hooft reden-twisten en schzeven / en met
Papiere wapens dapper te keer gingen.

In Holland quamen in het begin van
Augusti / boven de voozgenoemde 13 Oost-
Indische Schepen / onder het gesag van Jan
Thijsz. noch ses / mede seer rijckelijc geladen.
Dese spraken van wepnig veranderinge ze-
dert / zijnde den 13 January 1669. van
Ceylon bertrokken / als dat Caron sich noch
tot Suratte onthield / niet denkende dan met
een goed Cargaen weder in Vrankrijk te kee-
ren. De Franschen hadden al een voozslag
gemaakt / om het Epland Madagascar, ter
oozsaak van de onhandelbaarheyt der In-
woonders / te verlaten / en sich op d'Eplan-
den de Mascarenhas neder te slaan / die beter
tot hunnen lossen handel gelegen schee-
nen te zijn. Maar de Koning in tegendeel/
begeerde dat den Heer de la Haye, Stad-
boogt van St. Venant, op Madagascar, als
Onder-Koning / sich neder-setten / en ten
eersten / met twee of drie welberoyde en
voozsiene Schepen / daar heen begeben
sou.

Ondertusschen letten de Barbarische Ko-
vers mede op hun voozdeel / die oesen So-
mer van Algiers wel met dartig Schepen /
onder veel verloochende Christenen en an-
dere Schelmen / in Zee quamen / behal-
ven noch seven andere nientwe Schepen /
van de welke eenige op de helling ston-
den /

Oost-Indi-
sche Sche-
pen aan-
gekomen.

Veel
Turksche
Rovers in
Zee.

1669.

Julius.

den/ en andere alreeds in het water la-
gen.

De Walvisch-vangst, in het Noorden, ge-
lukte de Hollanders en Hamburgers dit Jaar
mede seer wel/ van de welke de sommige
met 11/ 12/ 13/ ja 14 Disschen te hups qua-
men/ andere in tegendeel in het Is ver-
wart/ den hals daar in moesten schieten.
Men sege/ dat men toen een ongemeen groot
getal Walvisschen tusschen het Is gewaar
wierd/ die sich als drijvende klippen ver-
toonden. Men ving ook verscheide Eenhoor-
rens, te weten Disschen/ die een schoonen
groeten witten gedraapden hoozn in het
hoofte hebben steeken/ daarse somwijlen met
sulki een gewelt op de bodem/ en in de zijden
van de Scheyen mede loopen/ datter den
hoozn in blijft steeken: in-boegen het met
dien handel noch seer wel ging.

In Tyrol, drie mijlen van Inspruk, tot
Schwartz, daar de Keeser eenige Silber-mijn-
nen en Groeben heeft/ ontfond op den 20
van dese Maand een verschrikkelijk onwe-
der/ van donder/ blixem/ en een aard-
schudding/ die de stroom/ die daar dooz hee-
nen loopt/ dede over-bloepen/ en al de naaste
Velden bedekte / 30 Hupsen ter neder-werf-
en wel 200 menschen dede verdinken.
Noch verschrikkelijker was het ongebal/
dat op den 16 van dese Maand de Stad
Salzburg ober-quam/ wanneer de hooge
Berg/ staande aan de St. Nicolaas Poozt/
van het Vinden-hups af/ ober 15 Hupsen
aan malikander heen-stozte/ makende de ge-
heele straat tot een pupn hoop; de selve
Berg stond eerst als te waggelen/ na de selve
Hupsen toe/ zijnde geschud als dooz een
Aardbeving: dit geschiede ten twee uren
in de nacht/ zijnde de slag en val verschrik-
kelijk om te hooren. Bp de 500 menschen
zijn daar dooz verplettert gelwozden; twee
kerken/ met het Seminarium, daar van
deene geheel van Marmersteen was/ zijn
mede over-stozt; en of sulks noch niet ge-
noeg ware geweest/ wanneer veel lieben
toe-lieven/ om te sien of er noch niemant on-
der de steenen te helpen of te redderen was/
balt'er andermaal een stuk van de klip/
dat meer als 2000 Centenaar swaar mocht
zijn/ en verplettert noch wel dartig perso-
nen. Van de Hupsen noch kerken is niet
geheel gebleven/ self sou men niet seggen

dat'er oopt kerken hadden gestaan/ zijnde
van de muuren/ of het houtwerk/ geen
hand-breet hoogte te sien/ dewijl alles met
pupn over-dekt is/ gelijk'er ook geheele
stukken van klippen/ als groote Hupsen/
daar ober-heen leggen. De verbroekene
klip of Kros/ geeft als noch een verschrik-
kelijk aansien/ staande als offe wederom ge-
heel wilde ter neder-ballen/ dewijl het ge-
ballen gedeelte niet van boben af is gestort/
maar als uyt het midden van den Berg ge-
nomen/ blijvende alsoo het opperste/ als een
dak ober een gantsche straat hangen/ soo
dat'er noch meerder onheyl van gebreeft
wozd. Dooz eenige jaren is'er noch een
Hups van desen klip verbroyselt/ dat nader-
hand weder op-geminnert is/ en wel booz
een waarschouwing had mogen dienen.
Men hoorde onder het verbal noch wel hon-
dert personen/ hier en daar in helders noch
jamieren en schrepen om hulp; maar men
vond geen middel om hen te helpen/ dewijl
de steenen te verschrikkelijk groot zijn; een-
ge zijn'er eventwel uyt-gehaalt/ die seer deer-
lijk om aan te schouwen waren. 22 Mon-
nikken zijn met hun kloosters verplettert:
een gedeelte van de Stads muur is ook om-
ber/ en inde stroom Salza geslagen.

Van de andere zijde heeft als nu/ in dese
Hondsdagen/ den Berg Atna van smooiken
en bzanden af-gelaten/ na dat dooz haar
bzand ober de 200 Hupsen binnen Catania
verniet/ en dooz de asche/ en half ver-
bzande stof/ een geheele bank/ als een hoofte/
in Zee gemaakt is. Ober dese berlichting
heeft men dan binnen Catania, dat soo lan-
ge in geduurige angst en schrik is geweest/
het Te Deum Laudamus feestelijk en plech-
telijk gesongen.

De Heer Don Jan de Toledo (komende
des avonts/ ontrent ten tien uren in sijn
karos/ uyt het Hups van Grimbergen, tot
Brussel, daar hy met de kaart had gespeelt)
wierd ontrent het Hups van den Nuntius
van een andere karos ontmoet/ daar ses of
seven Raballiers/ of Heeren/ of Schelmen/
in-saten/ die hem terstont bespjoongen/ en
met twee pistool-schooten dooz het hoofte/
en eenige dooz het lijf/ dood-geschooten
hebben: men dede terstont een Piester
uyt het Hups van den Nuntius te voorszijn
komen/ om hem te biechten/ maar het was

1669.

Julius.

Den
Brand van
den Berg
Atna be-
gint op te
houden.

Don Jan
de Toledo
tot Brus-
sel ver-
moord.

te

1669,

Julius.

te laet / en hy was dood. Dese Heer was / sonder sich bekent te hebben gemaakt / dooz Vrankrijk upt Spangien gekomen / om met den Connestabel te spreken / gelijk hy nu acht of tien dagen by hem geweest was / en gezeet stond booz Af-gesant naar Engeland te reysen.

In Vrankrijk was men op dese tijd seer misnoegt / soo om dat de versterking van haar plaats in Nederland, Aeth, Doornik, en Rijsel, niet beter dooz-gingen / als om dat men de Fransche Kool-schepen in Vlaanderen geen dooz-gang wilde geben : maar men toonde in Brabant, dat het niet hunne schult / maar de buyligheyt der Schippers was / die maar het verlengen sochten / om te meerder vrucht te maken. Men rechte ook tot St. Germain een Noordsche Maatschappij op / om op Moscovien, en andere Noordsche Gewesten te handelen / om daar dooz Bebers / Pelterpen / Kooper / Geschut / Yser en Hout te behouden / het welke van den Koning met een privilegie of vrucht / booz 20 jaren / wierd begunstigt. Ook om de Zee-saken meerder te begunstigen / practiseerden ook het volgende Plakkaat :

LOUYS, by der gratie Gods, Koning van Vrankrijk en Navarre : Aan alle tegenwoordige ende toekomstige, saligheyt : Hoewel de banden van Geboorte, die deeygen ingeboorne verplichten aan haren Souverain en Vaderland, zijn de aldernaafste, en in het burgerlijk t'samenwefen, onbinbaarste banden ; in-voegen de plicht van dienst by elk haar schuldigt, ten hoogsten in de gemoederen selfs van meest onwetende Volkeren werd gequetst, en evenwel werd geacht als een der voornaamste ende onwederprekelijke plichten der Menschen : Echter evenwel wy bevinden na de groote overdaat deser laatste tijden, veeler onser Onderdanen, vergeetende hoe veel sy aan haar Geboorte-plaats verschuldigt zijn, vreemde Landen hebben aangedaan, daar arbejdende van alles daarse bequaam toe zijn, selfs in de Scheeps-bou, tot 't uyt-rusten van Schepen, gaan woonen en nooyt weder-keeren, en stellen sich vast door Houwelijken, en verkrijgen dan Goederen van alle nature : Sich dienende van 't gunt sy ons ende haar Vaderland schuldigt zijn : Waar om wy om haar weder tot haar schuldige plicht te brengen, en te stuyten de gevolgen die dese quade Exempelen mochten

voort-brengen, hebben verniet de Ordonnantien op dese saken gemaakt, begeerende geheelijk tot maintainue de selve de hand daar aan te houden : Daarom, en om andere redenen, zijn wy bewogen met advijs van onsen Rade, ende na onse sekere kennisse, Koninklijke macht en volle autoriteyt, doen, soo wy doen by desen, met onsen hande ondertekent, wel uydrukkelijk verbod, aan alle onse Onderdanen, van wat qualiteyt sy zijn, te vertrekken uyt onsen Koninkrijke, omme sich buyten ons verlos in vreemde Landen te stellen, of door Huwelijk, verkrijging van Goederen, overvoering van hare Huysgesinnen en Middelen, om haar vast te stellen sonder weder te keeren, op verbeurte van Lijf en Goet, ende veroordeelt voor Vreemdelingen, sonder hier na te mogen herstelt worden, ofte weder komen woonen, noch hare Kinderen genaturaliseert, ten wat sake ook dattet zy: Echter toestaande verlos voor die binnen ses Maanden met Vrou, Kinderen, en goed, weder uyt vreemde Landen binnen onsen Koninkrijk weder-keeren : Maar begripen onder dit Verbod niet onse Onderdanen, die in vreemde Landen gaan arbejden ofte handelen, mits datse daar geen Woon-Plaats nemen, ofte door Huwelijk ofte andersints sich verbinden : Willen mede desgelijks, dat alle onse Onderdanen ter Zee dienende in vreemde Landen, binnen onsen Koninkrijke te keeren, om op onse Schepen te dienen, ofte andere van onse Subjecten, yder na sijn bequaamheyt en conditie, op poene van Lijf en Goed : Begeeren dat sy weder na haar oude Woon-steden keeren, in ses Maanden na dat de Admiraliteyt hun in hare Woon-Plaatsen sal hebben doen waarschouwen : Wilende dat tegens de weder-hoorige met alle rigeur, in alle Zee-Havenen sal werden door onse Officiers, volgens d'oude, en dese Ordonnantie, geprocedeert : Verbieden daar-en-boven alle onse Onderdanen, soo Piloten, Scheeps-Timmerlieden, Bofschieters, Boots-gefallen, Zee-lieden en Viisschers, buyten onse Koninkrijke te gaan dienen, of aan Scheeps-bou te arbejden, of te werken aan Tou-werk of Seylagie, dienstig ter Zee-vaart, buyten ons expres consent, op poene van 't leven, &c. Gedaan te St. Germain den 13. Augusti, 1669, den Koning op sijn Stoel van Justitie sittende, bevestigt, ondertekent, en om te publiceeren af-gesonden.

De Konink van Polen, nu tot de Kroon gekomen of verhooren zijnde / ontsting niet

166

Julius.

Noordsche
Maat-
schappij
in Frank-
rijk.

Polische
saken.
al-

1669. alleen de geluktwenschinge van al de Dorsten des Rijks/ maar ook van al de breezende Dorsten/ door aangelegde Gesantschappen; doch geen van allen gaf meerder na-druk als de Keiser/ met het Houwelijck van sijn Zuster: In den Haag begoft men ook/ ter oorzak van de Hoopmanschap/ zijn gedachten te laten gaan/ om een gesantschap daar heen te schikken. De Koning schreef ook aan den gewesenen Koning Johan Casimier soodanigen Brief in het Latijn.

Doorluchtigsten Prince, liefsten Heer Vader en Broeder:

N Ademaal het dan de Goddelijke Providentie alsoo belijft heeft ons uyt 'het midden van eene vrye Natie te kiesē, en door haar waardige Stemme op den Koninglijken Poolssen Troon te stellen, als vermeynen wy onder de eerste sorgen ons de voir te wesen, uwe Koninglijke Majesteyt, door dese onse aankondigingen, te venereeren: Dit onverhoopte geluk verandert onse genegentheyten tot de selve gantsch niet, maar sal ons veel meer tot het geneygtwillige geheugen, tusschen uwe Koninglijke Majesteyt, als onsen grooten Voorfaet; en my bevestigen, om tegens der selver dienstwilligheyt onse wilvaardigheyt te collationeeren, op dat die onder sich certeeen mogen, het welke, nevens onse desideria, uytvoerlijker sal openbaren den wel-geboorne Boratini Starosta van Osie, &c. vorders wenschen wy u Koninglijke Majesteyt, by veel-jarige gesontheyt, alle desselfs gedesireerde successen. Warschouw den 11. July 1669.

U Koninglijke Majesteyts willige Broeder

MICHAEL Rex.

De Koning schreef ook desen Brief aan de Stenden van het Rijck.

M Ichaël, door Gods genade, verkoren Koning in Polen, Grooten Hertog in Littauen. Nademaal de Goddelijke Almachtigheyt, in de vrye herten ende Gemoederen, alleen triumpher, soo is geen menschelijck middel te versinnen, waar door men tot genoegen, dat groot werk der Goddelijke voorsienigheyt over ons Vaderland exprimeeren kan: Indien des selfen Regent sonder bystant der hoogste Godt, by foo

veele swaarwichtige Intriguren en Uytlandsche onderwindingen, door wonderbare ende recht oog-schijnlijke van den Hemel af-gedaalde eenigheyt met onsen Persoon, had willen voor sien: Wy konnen U L. anders niet presentereeren als onse gantsche Affectie, ende de best mogelijke voorforge voor de welvaart onser algemeene Moeder, als ook voor de conservatie der selver Rechten ende Vryheden, de welke wy even soo als andere in dese Republike, uyt de Moederlijke borsten ontfangen hebben, ende de selve niet eerstelijck hoeven te leeren, maar veel meer al tijt genoegen te geven, schuldig en willig verblijven; gelijk wy sulks alreede by ontfangen *Diploma Electoris*, met Eede hebben toe-gesegt en bevestigt. Daar by wy ook ons dankbaar gemoed tegen de Ridderschap, voor de genegentheyten die de selve ons is toe-dragende, van gantscher herten betuygen willen. De hoogste Majesteyt, die alle Troonen bevestigt, biddende, ons alsoo bequaam te maken, dat wy den tijt onser Regeeringe, soo wel het algemeene best, als ook yders besonderlijck, volkomen genoegen mogen geven. Wy zijn van het oprecht gemoed des Ridderschaps, tegens ons verslekert, dat gelijk de selve door haar vrye gelijk-luydende Stemmen en genereusiteyt, ons na den wille Gods op den Troon hebben geset, sy om haar eygen reputatie, alle mogelijke voorvallende wederwaardigheden sullen trachten af te wenden. d' Eerste sorg, die wy nu hebben, helt daar heen, dat de Grensen deser Kroon met behoorlijke nootwendigheden versien mogen blijven, tot welkers beschutting den lust ende yver der Soldaten, wegens het achter-blijven van haar welverdiende befolding, versineltten moet, het welke wy dan U L. in bedenken en overweging voordragen, ernstig begeerende, dat sy soo wel in de achterstallige betaling, als ook in hare op soo veel Rijksdagen by-gebrachte rechtmatige desiderii en aanvorderingen, vergenoegt mochten werden, gelijk daar van onse Kamer-Jonker een wijsloopige Dedicatie U L. doen sal.

Onderuiffchen &c.

Op sond ook Andreas Gembicky, als sijn afgebaardigde Gesant/ naar den Keiser/ zijnde met die van sijn gebolg seer kostelijck in gout/ silber/ zijde lakenen/ en gebloemde stoffen gekleed/ en met seer kostelijke roken behangen. Wanneer dese gehoor by

U

den

Den Koning ver-soekt des Keyfers Suster ten Houwelijck.

1669. alleen de geluktwenschinge van al de Dorsten des Rijks/ maar ook van al de breezende Dorsten/ door aangelegde Gesantschappen; doch geen van allen gaf meerder na-druk als de Keiser/ met het Houwelijck van sijn Zuster: In den Haag begoft men ook/ ter oorzak van de Hoopmanschap/ zijn gedachten te laten gaan/ om een gesantschap daar heen te schikken. De Koning schreef ook aan den gewesenen Koning Johan Casimier soodanigen Brief in het Latijn.

1669.

Julius.

den Keyser en sijn Moeder had/ bood hy de afbeelding van den Koning lebens-groote/ tot aan de boeten toe/ aan; en versoekt het Houtwelijk met de oudste Keyserlijke Princeesse, het geen in bedenken genomen wierd: daar waren'er die bzaagden waar dese nieuwe Poolfchen Koning gebooren was? waar op geantwoort wierd/ dat hem de Hoogduytschen wel behoorden te liennen/ dewijl hy tot Weenen de goude sleutel/ als Kamer-heer van den Keyser, gedragen had/ idat hy van geen soo vzeemde afkomst/ maar in het jaar 1640/ den 19 Junij/ tot Labnisch (een wepnig ober den Nieper) gebooren was: een Doost van grooten staat/ maar die de Kosakken wel ober de elf Tonnen gouts aan schade hadde gedaen; dat hy Italien en Frankrijk wel had dooz-repft/ en geen vzeemdeling noch in hun taal noch geweest was.

De Keyser ging hier op met de oude Keyserinne in een Dertrek-kamer/ om sich daar op te beraden; eyndelijh wierd den Heer Mayr weder na den Koning van Polen, met de afbeelding van de Keyserlijke Princesse, rontsom met diamanten beset/ gevonden; inboegen niet lang daar na het gewenschte gevolg van dit versoek gesien is.

Terwijl bergaf de Koning vast dagelijhs de groote ampten en bedieningen van het Rijk: maar ebenwel (om het volk/ dooz langen oorlog gedult/ een wepnig te verlichten/ en de verballen staat van het Rijk te herstellen) wierden de inkomsten al wat besnoept. Dit vergebden der ampten konde soo eben niet toegaan/ of moest al eenig misnoegen onder de afgunstige vertrekken; twaalf van de grootste des Rijhs beriepen andere twaalf in een lijf-gebecht: maar de nieuwen Koning dat vernemende/ en wetende dat Lubomirsky, de Patz, de Polubinsky, en andere van sijn wel-gewilde daar onder waren/ ging de vrede tusschen hem maken/ om-armende een ieder van hen op het vziendelijhste/ waar dooz sy hem te lieber gehoorzaamden. De Feest-dag van St. Michiel wierd eyndelijh tot de Krooninge geschild. Ondertusschen beswoer de nieuwe Koning/ in de St. Jans Kerk, de booz-waarden/ op de welke hy de Koninglijke waardighheyt aangenomen had/ wanneer hem de Harde-Bisschop van Polen het Euangelium te kussen gaf. Die van Gnesen dede

27 September
1669.

den dienst van de Misse. Na de pzedikinge knielde de Koning op een rood stuwel kussen booz den Altaar, en deede den eed/ waar op hy uytgeroepen wierd/ en het volk antwoozde vivat, vivat, &c. daar na wierd het Te Deum Laudamus gesongen; blybende ondertusschen de Koning/ beneffens de Bisschoppen/ gedurende het singen op hunne liniejen te leggen/ tot datse wierden opgeheben/ en de Koning/ met al het gebolg/ weder naar het Slot geleyd wierd/ daarse dooz den Onder-Canclier Michael Radzevil, Doostelijh onthaalt wierden/ beneffens veel vzeenide Doosten-bedienaars/ en Kraden; en daar mede bzaacht men dese Koninglijke vertiepinge/ die geheel byten verwachtinge van veelen was uytgeballen/ ten eynde.

Het ontweder heeft op meer andere plaatsen sijn vzeevig geweld getoont/ als in het Oosten/ dooz geheel Persien, dat meest dooz-gaans dooz aardbebinge ontstelt is gewoorden; en in het Westen/ behalven Saltsburg, in Duytsland, op verschepte plaatsen; tot Erfort, in Turingen, sijn meest al de straten met donder en bliem aangetast/ en het water in de stroom/ die dooz de Stad loopt/ als verdoozgt; eenige Hupsen sijn in de bzand dooz den bliem/ of ter neder-geslagen dooz den donder/ met wonderlijke beschadiging/ en behouding van veel menschen. Van Saltsburg wozd ook dit tot nabericht geschzeben/ dat omtrent acht dagen te vooren drie mannen van een ongemeene grootte/ swart en schrikkelijh van wesen/ op swarte paarden na de Stad souden hebben komen rijden/ dooz het gesicht van de welke de Wacht verscherikt zijnde/ de blucht sou hebben genomen; maar komende omtrent de Doort/ soudense een anderen weg in-geslagen sijn. Men sou ook ter selver tijd/ omtrent den midder-nacht/ eenige schijnselen/ met swarte rokken aan/ langs de straten hebben sien wandelen/ niet doende als huplen en suchten. Wat nu van de waarheyt daar van is/ laten wy in het midden/ altoos het is dien land-aard eppen/ seer veel aan soodanige dingen te hangen: En gemeenlijh komt'er naar een swaar ongeluk al iets van soodanige dingen booz den dag/ die/ daarse te vooren behoorden geweten te woorden

1669.

Julius.

Onw
ders in
Persien
elders.

369. den en te geschieden / altoos daar na te boozschijn komen.

De Prins Georg van Deenmarken quam dese Maand in Engeland: maar als hy by den Koning en Koninginne quam / begeerde hy alleen den naam van Marquis van Banezant, en niet die van Prins van Deenmarken, te dragen; wepgerde ook al het besocht der vzeemde Bedienaars en Gesantten. De Engelschen hadden geduuriglijk met de Franfchen, ober het stryken in de Middellandsche Zee, geschit: maar daar na is daar een oydere in be- raamt.

De Weduwe van den Grave Oxenstierna, een van de grootste van Sweden, had sich nu eenige jaren aan het Spaa, om haar gezontheit / gehouden: een Nicht / diese by haar hadde / bestelbese ondertusschen tot Aken in een Nonnen-Klooster, terwijl sy sich aan de wateren hield / om daar ondertusschen de Franfche Taal te leeren. Wanneer Me-Vrouwe Oxenstierna nu haar genoegen van de wateren hadde / wilde sy met haar Nicht weder na Sweden vertrekken: maer sy kondese niet weder upt het Klooster krijen / dewyl men booz-gaf / dat sy selfs genegen was het Klooster-leven te aanbaarden. De Gravin daar ober vertrekt / en geeft den Vader van haar Nicht de saak te hemmen / die terstont sijn Dochter te huys ontbood: maar de Oberigheyt (soo men wil) souden het de jonge Juffer in haar keur gegeven hebben / biedende haar aan een eierlijk gewaait / na de wijse of mode gemaakt / en te gelijk een Nonnen-kleedinge / om van de twee te kieser het gene sy wilde; en soo sou sy het laatste gekoosen hebben: waar booz sy in het Klooster bevestigt of geprofesse wierd. Haar Moeder / daar na konende te sterben / liet wel twee Tomengouts na / (als men segt) daar het Klooster haren eyfch op maakte / om de Dochter haar wettig gedeelte / of Legitima, daar van te hebben. Maar de boode / die daar om gesonden was / wierd mer slecht beschepd en ledige handen weder te huys gesonden. Met dese slechte tydninge veranderde het aanzien van dese nieuwe Suster geweldig / die / in de plaats van te booren op alderhande vziendelijke en blyende wijse gehandelt te zijn / nu niet als

grauwen en snauten / schoppen en slaan / 1669. moest upstaan. Zijnde de mishandeling soo onberdzaaglijk / dat het arme dier booznam het Klooster te verlaten; en hebben de twee of drie lieden op haar zijde gekregen / is booz hun behulp upt het Klooster geraakt / en een Graaf haar ontmoetende / heeft de goedheyt gehad haar na Sweden te geleiden: waar heen haar ook die gene / die haar tot Aken geholpen hadden / moesten volgen / indense niet aan het lijf daar booz begeerde te lijden. Tot Dorloopen in tegendeel heeft een verloopen Nonne bedriegt een Jongman tot een ongemeene hepligheyt / meer als een wijs man bedzoogen; en selfs een jongen woulp van een halben Domine, gaande ge- maakt / om sijn staten met dese berdzebene Baronnesse te verheerlijken: maar bond sich juist in staat / als men een berdziegster aan haar sag / om van af de werelt uptgelacten te worden. Soo wepning staat is'er op die sijne Susters te maken.

Op den negende van dese Maand is tot Augustus. Colombiers de Koninginne van Engeland, Dood van de Koningin- ne van Henrietta Maria, Dochter van den Koning van Vrankrijk, Hendrik de Vierde, en Weduwe van Karel de Eerste, Koning van Engeland, oberleden: ongelukkig geduurende het leven van haren oberleeden en mishandelenden Man / als die veel ongerustheden met hem heeft moeten upstaan / en eyndeljk den selven van de woedende wederspannige sien vermoorden: ongelukkig na sijn dood / als die hoven het berjagen / en bespotten van hare kinderen / noch de lastering heeft moeten upstaan / van selfs de oozsake van veel onheylen te zijn geweest. Haar lichaam wierd gebalsemt / en in een kamer op het Kasteel vertoont; en is daar na in een Konw-koetsse naar het Klooster Chaliot geboert / bergeselschap met den Heer Montagu, de Marschallken du Plessis, de Hartoginne van Richmont, en veel Dagies met wotte Flambeauwen, beneffens de Guarde die het lichaam geleide. Wanneer sy booz het Klooster quamen / ontmoeten hen de Geestelijken booz de pooz / om het haar te ontfangen; het welke op een kleyn tafeltje gelegd wierd. Montagu, als zijnde, haar Mahmoesse-
T 2 nier /

Een ver-
loopen
Nonne
bedriegt
een Jong-
man tot
Dor-
loopen.

Augustus.
Dood van
de Koning-
inne van
Engeland.

1669. nier/ deed daar ober een korte aanspraak/ in de welcke hy hen vermaande het selve (als zijnde van sulke een groote Koningin/ Vrouwe/ Moeder/ Dochter/ Moeyje/ en Richte van al de grootste Koningen van Christenrijk) in hooge achtinge te houden/ en wel te bewaren; het Chooz van de Kerk wierd met de Koninglijke wapenen in rouw behangen. Montagu dee de goude Kroon op een Theater van drie trappen hoog stellen. Dooz is het lichaam den 12 des abonts in een Kouw-karos/ na St. Denijs, in tegenwoordigheyt van Madamoiselle en den Grave van Guise, veel Pagies van den Koning/ en menigte van witte toortsen/die den weg t'eenemaal verlichten/geboert. Het lichaam tot St. Denijs gekomen zijnde/ wierd achter het Chooz in een Kapelle geset/ daar men de Nisse booz de ziele sou doen/ tot dat de tijd sou zijn/ dat men haar (volgens beropsch van haren Staat) begraven/ en d'wibaart ober haar doen sou. Terwijl hield sich d'Engelsche geblychte Cancelier Heyde in Vrankrijk, daar hy de Wateren tot Clarendon dronk.

Moedwil van het Spaansch Krijgsvolk.

In Brabant was men ondertusschen om de swaare schattingen geweldig in de last; tot Antwerpen voornamentlijk was men seer in alarm/ daar men wil/ dat ober de 3000 menschen/ elders heen/ vertrokken zijn; te meer dewijl het de Spaansche krijgsknechten in alle Steden/ en voornamentlijk tot Mechelen, soo Goddeloos en bont maakten/ als nimmer gehoort is. Een seer aansienlijk Burger tot Antwerpen, willende sijn Vrouw/ die hy haren Vrouw was/ te huys halen/ en alsoo sy malkander misten/ wederom keerende/ wierd van twee Soldaten ontmoet/ die hem booz eerst den hoet van het hoofd fineten/ en/ als hy die wilde oprapen/ Goddelooslyk dooz-stakken/ en daar op de blucht namen: hy wierd wel te huys gebzacht/ maar hy is twee uren daar na gestorven/ zijnde een man van 24 jaren/ latende een Weduwe na van 19 jaren. Dese en diergelijke moetwilligheden pleegdense vast ober al.

Heer van Noortwijk sterft.

Op den tienden van dese Maand stierf ook de Heer van Noortwijk, na dat hy maar vier of vijf dagen gelegen had. Hy was Stadboogt van de Stad Sluys in Vlaanderen/ Generaal van het Geschut/ Kent-meester van d'Abbye van Reynsburg, Kolonel en dubbel Kapiteyn/ als hebbende een Compagnie

1669. onder de Repartitie van Holland, en een onder Zeeland. Sijn lichaam is in sijn heerlijkheyt tot Noordwijk begraven. In dese en andere gelegentheden besteedden haar Hoog-Mogende verscheide aanmerkelijke ampten. Het Gubernement van Sluys is gegeven aan den Heer van de Lek, van Beverwaard. De Heer van Langevelt, oudste Soon van den Heer van Noordwijk, kreeg plaats in de Riddereschap van Holland.

Geschied om het Kasteel la Roche te.

Terwijl duerde noch het geschil/ aangaande het Kasteel la Rochette, tusschen den Vrouwe van Plattenburg, die het met Luysch volk had doen besetten/ en den Baron of Heere van Helmont. De Raad van Brabant en haar Hoog-Mogende, daar mede geroept zijnde/ sonden 300 Doet-knechten/ en 80 Ruyters/ van Maastricht, beneffens twee Oeurwaarders/ daar heen; maar dese quamen te laat: het geschil ebenwel is daar na gebonden en afgedaan/ dewijl de Prince van Luyk schreef/ dat sijn Gemachtigden/ om alles te bereffenen/ op den vijf-en-twintigsten van dese Maant wyl Luyk na den Haag souden komen. De Heer d'Estrades quam ook dese Maand met een seer kleyn gebolg/ als onbekent/ in den Haag, om met eenige boozname Teden van den Staat/ in het besonder te spyzken/ sonder dat men weet ober wat gewichtige saken/ en is epndelyk seer haastelyk weder vertrokken.

De Staten van Holland mortificeerden of vernietigden ook nu/ op den vijf-en-twintigsten der Maand/ het Klerks-ampt van de Graaf, het welke sy geozdormceert hebben/ booztaan van vijf ordinare Klerken/ wyl het Comptoir van de Secretaris van de Staten van Holland, te sullen bedient worden. Men bestelde ook een Drukker/ om de Resolutien en andere Geschyften/ die het lijden konden/ booztaan te laten drucken/ dooz het welke berekent wierd/ dat haar Edele Groot-Mogende 's jaarlijks wel 12000 guldens souden kommen tot boozdeel strekken. Men handelde toen ook van wegen den Kapiteyn Ulrich, die alhier/ wyl de naam van de Switserse Cantons van Surich, quam handelen ober vier duysent mannen/ die sich hier in dienst van den Staat souden laten gebzupken/ gelijck ook wegen de nieuwe aangestelde werbinge/ die nu ook scheen sijn boozgang te sullen moeten nemen; met de nieuwe Sebel-
hebbe

669. **hebberen / die na-volgende verdrag en capitulatie gemaakt is.**

Augustus.

Dies Mercurii den 27. November, 1669.

DE Raat-Pensionaris heeft ter Vergaderinge gerapporteert 't advys van de Heeren haar Ed. Groot Mo: Gecommitteerden, hebbende in gevolge, en tot voldoening van der selver Resolutie Commissoriaal, in date den 23. deser loopende maand, en daar op gehoord de consideratien ende de onderrichtinge van beyde de Heeren Veld-Maarschalken, geëxamineert en overwogen, wat ordre soude konnen en behooren te werden geobsERVEERT in 't capituleren met eenige van de Officieren, die achtervolgens haar Ed. Groot Mo: Resolutie van den 25. September left-leden, en op de Conditien daar in vervat, haar al-bereyds hebben aan-geboden, of noch souden mogen komen aan te bieden, omme in dienst van desen Staat eenige Compagnien te Paard en te Voet te leveren, ook of eenige en hoedanige reflectie daar omtrent gemaakt soude konnen en behooren te werden, op Officieren, die in actueel employ van den Staat zijnde, haar insgelijks ten voorz. eynde mochten komen te presenteeren, ende voort gelet op al 't gunt daar omtrent soude konnen of mogen in consideratie komen; Waarop gedelibereert zijnde, is onvermindert en sonder præjudicie van de vrye deliberatie op de Werving sels, goet gevonden en verstaan: Eerftelijk, dat als Officieren als vooren in actuelen dienst van 't Land zijnde, met de welke in gevolge van de voorz. haar Ed. Groot Mo: resolutie van den 15. September voornoemt, soude mogen werden gecapituleert, gehouden sullen zijn haar oude Charges, die sy tegenwoordig bekleeden, 't zy van Luytenant-Colonels, Sergeanten-Major, Capiteynen, Ritmeesteren, Luytenanten, Cornetten of Vaandrighs, absolutelijk en sonder eenige reservete verlaten, soo haast sy, in gevolge van de Capitulatie als boven met haar bekent te maken, effectieve ordre tot 't werven van Krijgs-volk, en tot het bedienen van haar nieuwe Charge sullen hebben ontfangen, sonder dat sy luyden, soo wanneer de nieuwe te werven Troepes wederom souden mogen werden gecasseert, tot de voorz. hare en verlaten Charges, of ook tot eenige Pensioenen eenig recht of pretensie sullen hebben of mogen maken. Wel-ver-

staande nochtans dat de Gereformeerde Officieren, 't zy Ritmeesteren, Capiteynen, Luytenanten of Vaandrighs, tot laste van den Staat eenig tractement of Pensioen trekkende, met de welke als vooren soude mogen werden gecapituleert, soo wanneer deselve naderhand wederom souden mogen werden gecasseert, haar voorige qualiteyt behouden, en haar volle tractement of pensioen even als voor date van de gemaakte capitulatie, genieten en trekken sullen. Dat mede de Luytenanten, Cornetten of Vaandrighs, met dewelke als vooren soude mogen werden gecontracteert, om by nieuwe lichte als Ritmeesteren of Capiteynen geemployeert te werden, daar door geensints sullen werden gehabiteert, om naarmaals weder gelicentieert zijnde, uyt kracht van deselve bedieningen na een oude Compagnie te Paard of te Voet te mogen aspireren, sonder te konnen voldoen de requisiten in voorgaande haar Ed. Groot-Mog. Resolutie, van date den 19. September 1668. vervat: maar dat deselve dien onaan gesien, achtervolgende de voorz. Resolutie, den Staat in qualiteyt als Officieren den tijd van acht Jaren compleetlijk en effectivelijk met de Wapenen sullen moeten hebben gediend, in welken tijd de Maanden ofte Jaren van de voorz. hare nieuwe Charge mede sullen werden gecomprenhendeert en gerekent. Dat voorts met niemand om voor Colonel of Luytenant-Colonel of Sergeant-Major in Uythemfchen of Binnen-landsen dienst sal hebben gemiliteert, ende geemployeert geweest zijn, en met niemand om voor Sergeant-Major te dienen, als die voor heenen deselve of eminenter qualiteyt effectivelijk bekleet heeft, of andersints ten minsten den tijd van ses Jaren voor Luytenant, Cornet of Vaandrigh sal hebben gediend: Des dat ook die gene die vier Jaren of daar boven in actuelen Oorlog de voorz. Charges van Ritmeester, Capiteyn, Luytenant, Cornet oft Vaandrigh sullen hebben bekleed, tot Sergeant-Majors-plaatsen, en tot Compagnien te Voet en te Paard Respective admissibel gehouden sullen werden. Dat mede die gene die tot eenige der voorz. hooge Charges geëligeert geweest zijnde, in tijden en wijlen souden mogen werden gelicentieert, indien sy naderhand wederom tot gemeene Ritmeesteren ofte Capiteynen souden mogen werden geëligeert, uyt den Hoofde van

1669.

Augustus.

1669. de ſelve hooge Charges geen en rang, of eenige prerogativen of exemptie van dienſt ſullen kunnen of mogen pretendeeren: maar dienſthalven in de voorſz. qualiteyt van Ritmeesteren en Capiteynen geconfidereert moeten werden, even als of ſy-luyden de voorſz. hooge Charges noyt en hadden bekleet. Dat voorts de Ritmeesteren en Capiteynen, daar mede als vooren ſal werden gecapituleert, gelaten ſal werden de faculteyt en macht om voor de eerste reyse ſelfs haar Luytenants, Cornets, Vaandrigs en minder Officieren te mogen creëren en maken; des dat niemand tot Luytenant ſal mogen werden aangefield, dan die ten minſten vier jaren; en niemand tot Cornet of Vaandrig, dan die ten minſten drie jaren effectivelijk gedient, en ſulks mede Tocht en Wacht gedaan en waar-genomen ſal hebben als na behooren: met dien verſtande nochtans, dat de voorſz. Ritmeesteren en Capiteynen, daar vooren niet ſullen mogen bedingen, genieten of ontfangen eenig geld, of eenige giften, gaven of geſchenken, in geld oft in gelds waarde, directelijk of indirectelijk; ſullende de voorſz. Luytenanten, Cornets en Vaandrigs, op 't aanvaarden van haar Commiſſien gehouden zijn in handen van de Heeren Gecommitteerde Raden daar op te doen den gewoonlyken Eed van ſuyveringe, op 't Formulier begrepen in haar Ed. Groot-Mog. Reſolutie, van date den 24. Februarij, des Jaars 1656. wel-verſtaande nochtans, dat een Ritmeester of Capiteyn, van ſijn Luytenant en Cornet of Vaandrig ſal mogen bedingen, dat ſy t'samen na een behoorlijke proportie gehouden ſullen zijn te werven, en te leveren de eene helft van de Ruyteren ofte Knechten, waar uyt ſijn Compagnie ſal beſtaan, mits de voorſz. Luytenanten, Cornets en Vaandrigs, genietende gelijk den Ritmeester of Capiteyn het bedongen en beloofde aanritz en transport-geld voor yder man die ſy-luyden werven, en in dienſt van deſen Staat herwaarts brengen ſullen. Dat voorts geene Regenten of Miniſters deſer Provincie vermogen ſullen eenige Perſoonen tot Luytenants, Cornets of Vaandrigs aan de gemelde Ritmeesters en Capiteynen te recommandeeren, 't zy voor oft naar date van de Capitulatie, met haar aan te gaan directelijk of indirectelijk in eeniger maniere. Eyndelijk is goed gevonden en verſtaan, dat de wel-gemelte

1669. Heeren haar Ed. Groot-Mo: Gecommitteerden, of eenige van deſelve by hen-luyden uyt den haren daar toe te ſubdelegeeren, ſullen werden geauthoriſeert en gelaſt, gelijk deſelve geauthoriſeert en gelaſt werden mits deſen, om met en nevens de gemelte Heeren Veld-Marschalken, de voorſz. Officieren die ten ſine als vooren haar dienſt hebben aangeboden, of noch ſouden mogen komen aan te bieden; mitſgaders ook de Luytenanten, Cornets en Vaandrigs, die by de Ritmeesteren en Capiteynen als boven ſoude mogen werden aangefield, nader te hooren, hare qualiteyten te examineeren, en in ſpecie mede te onderſoeken, of ook in hen-luyden de noodige requiſita conform de boven-ſtaande Reſolutie werden gevonden, om daar van alhier ter Vergadering rapport gedaan zijnde, als dan nader op de electie van de voorſz. Hoof-Officieren, mitſgaders van de Ritmeesteren en Capiteynen, als ook op de confirmatie van de verkofene Luytenanten, Cornets en Vaandrigs, gedelibereert en geſdponeert te werden na behooren. Accordeert met de voorſz. Reſolutien.

Herbert van Beaumonds.

Aangaande het meeten van onſe Schepen in de Zond/ wierd van la Maire, Reſident van haar Hoog-Mogende in Deenmarken dit bericht over-geſchreeven.

IK hebbe in de Zond, volgens uw Ho: Mo: Ordre, alle mogelijke devoiren aangewend, om de Koninkl. Tol-bedienden te perſuadeeren, dat ſe in 't klaar-maken van de Nederlandſe Schepen haar wilden reguleeren na de opgerichte Traſtaten, en die ſonder eenige recherche, gelijk bedongen is, op hare Paſpoorten en de Atteſtation van de Commiſſen, op d'uyterſte wachten leggende, te laten paſſeeren; waar op tot antwoord bekomen hebbe, dat ſy ordre volgden, en daar van niet konden deſiſteeren, ten waar haar ſulks van 't Hof wierd geinjungeert; waar om mijn tot Copenhagen geaddreſſeert heb aan eenige Miniſters, en door haar getracht te weeg te brengen dat het reſehergeeren van de Nederlandſe Schepen, conform de Traſtaten, mocht nagelaten werden; doch is mijn geſeggt dat ſulks niet konde weſen, immers niet over die Schepen welke Atteſtation van de Commiſſen in 't Vlie of Texel mede brochten, die ſoo notoirlijk

1569. lijk in hare epentalia manquement hadden, waar van ik eenige Copyen door den Tolle-
 Augustus. naar in mijn by-wesen gecollationeert, en geauthentificeert aan 't Collegie ter Admiraliteyt tot Amsterdam, beneffens een wijd-loopige Missive op den 7. July laast-leden gezonden heb, en eer sulks in Holland gecorrigeert wierd, ende de Commisen in 't Vlie leggende, over haar fraudulent nalatigheyd, na behooren gestraft sullen zijn, sien ik weynig hoope dat men hier van de recherche sal willen ophouden, alsoo men noch alle dagen fauten en sluykerye vind. In de tijden van den laastten Oorlog met Engeland, had den Gouverneur Holck ordre om alle Schippers in de Zond komende, by hem te doen brengen, en over haar Ladinge en Reyse te examineren, waar door de Schippers een uur of drie wierden ogehouden; het welk, hoewel den Oorlog cefseerde, tot noch toe gecontinueert heeft, doch is nu eyndelijk, na mijn veelvoudige remonstrantien, van dat sulks tegens de Tractaten was, en dat de Schippers daar door belet wierden hare reysen in spoedigheyd voort te setten, af-geschafft, met by-voeginge van haar Hoog-Mog. Onderdanen, ofte die van de respective Provincien, in alle dat billijk is, te sullen met genegentheyd aan de hand te gaan, wanneer uw Ho: Mo: den Koning omtr nt de sluykerye van sijn Orisontse Tollen gelieven satisfactie te geven en gerust te stellen, en voor-al die gene te doen straffen, die hoogst-gedachte Majesteyt door haar malitie, gelijk men hier spreekt, in sijn Tollen soo veel duyfenden hebben verkort. Hier word een seer aansienlijke Ambassade gereet gemaakt, om naar Polen te gaan, den nieuwen Koning te complimenteeren, die hier sal bekleet worden van de Vice-Cancelier den Heer Christoffel Pasbergen.

Copenhagen den 24. Augusti, 1669.

Dies Veneris den 30. Augusti, 1669.

O Ntfangen een Missive van 't Collegie ter Admiraliteyt tot Amsterdam geschreven aldaar den 27. deses, houdende responsive op haar Hoog-Mog. Brief van den 1. der selver maand, en dienvolgens bericht van 't gene by haar Ed. verricht is op de Missive van den Resident de la Maire, geschreven tot Coppenhagen den 20. July laast-leden, behelsende verscheyden defecten, die gespeurt en ondervon-

den waren, begaan en gepleegt te zijn by de Commisen ter recherche in 't Vlie, in 't visiteren der uytvarende Coopvaardy-Schepen, en 't verleenen van de Acten of attestaten, tot expeditie der Schippers gerequireert, om onder beneficie van dien, sonder verder enqueste ofte recherche, op simpele exhibitie der voorz. Acten, in den Orizont te mogen passeeren: Waar op gedelibereert zijnde, is goed gevonden en verstaan, dat de voorz. Missive copieeljk gefonden sal werden aan het Collegie ter Admiraliteyt in 't Noorder-Quartier en in Vriesland, met versoek en begeerte dat haar Ed. ten aansien van haar respective Commisen ter recherche in 't voorn. Vlie residerende, gelijke ordre willen stellen, als by 't voorn. Collegie ter Admiraliteyt tot Amsterdam zijn gestelt, met precise last aan de voorn. Commisen, om deselve ordre exactelijc te observeren, sullende mede Copey des voorz. Missive met ende nevens Extract aan den voorn. Resident la Maire gezonden werden, om te strekken tot des selfs narichtinge, en wijders te dienen sulks en daar 't behoort. Op 't gepresenteerde ter Vergaderinge gedaan, is na deliberatie goed gevonden en verstaan, dat den Resident Hamel Bruyninks, gedestineert naar het Hof van den Keyser tot Weenen, voor soo veel hy op sijne Reyse derwaards door Regensburg heeft te passeeren, aan den Rijks-dag aldaar de gewoonlijke Complimenten van wegen desen Staat sal hebben af te leggen, en sich als dan voorts a droictuel na Weenen voornoemt te vervoegen.

In Zeeland is in dese Maand het volgende arrest uyt-geloomen:

DE Staten van den Lande en Graaflijkheyd van Zeeland, allen den genen die desen sullen sien oft hooren lesen, Salut: Doen te weten: Dat wy tot voorkominge van tweespalt ende onrust, die wy van het weder-spanning, Schismatijcq, ende turbulent Humeur van Jean de la Badie, gewesen Predikant in de Walsche Gemeente binnen Middelburg, wel te rechte apprehendeeren, ook daar van al-bereyds de droevige vruchten hebben gesien, by onse resolutie van den 19. des voorleden Maands hebben geordonneert, dat den voornoemden Jean de la Badie, ende Pierre Yvon, haar binnen drie-maal vier-en-twintig uren, souden hebben te begeven uyt
 de

1669. de Stad Veere en Jurisdicte van dien, sonder elders in eenige Stad of Plaatsen van onsen Lande van Zeeland te mogen werden geadmitteert, veel min geprotegeert: Doch alsoo wy in ervaringe komen dat de voornoemde Persoonen onse voorsz. ordre niet en hebben nagekomen, gelijk het wel behoorde; en of sy schoon tegenwoordig uyt de Provincie mochten wesen vertrokken, echter soude konnen gebeuren, dat sy de presumptie en stoutigheyd souden hebben daar weder t'eeniger tijd in te komen, en wel apparent is, dat sy haar noch elders in dese Provincie onthouden, en daar door gevallen zijn in onse verdere indignatie, daar van sy vervolgens het gevoelen hebben gemeriteert. SOO IST, dat wy daar tegens willende voorsien, alle en een yeder, van wat qualiteyt, conditie, beroep of gesintheyd deselve soude mogen wesen, wel expresselijk by desen verbieden, den voorsz. *Jean de la Badie*, en *Pierre Yvon*, in haar Huyzen, Schuuren, en Wooningen, of in eenige Schepen, Schuyten of andere Vaartuygen te ontfangen, logeeren ofte verbergen: maar ter contrarie deselve ontdekkende, of te weete komende, waar en op wat Plaatsen sy haar binnen dese Provincie of eenige Stad, Plaatsen oft Quartier van deselve onthouden, aantsonds bekent te maken aan den Officier daar het selve sal voorvallen, die met en nevens alle andere Officieren binnen dese Provincie, by desen wel expresselijk werden geordonneert en bevoolen, om by huys-foeking en andersints alle neerstigheyd aan te wenden, om de voorn. Persoonen te ontdekken, achterhalen en te saiseren, en de selve te gelijk oft een van beyden bekomen hebbende, aantsonds door de heerlijke hand te leyden, en te brengen buyten de Limiten en het gesag van dese Provincie, met expres verbod van oyt of oyt daar weder te mogen in-komen, op pœne van Corporale Punitie: En in cas buyten alle verwachtinge, yemand van onse Onderdanen of Ingesetenen, t'zy binnen de beslooten Steden, of wel ten platten Lande woonende, oft haar binnen boort van eenige Schepen, Schuyten, of andere Vaartuygen onthoudende, contrarie desen onsen Placcate, haar verstouten souden den voorsz. *Jean de la Badie* ende *Pierre Yvon*, of een van beyden te ontfangen, logeeren, ofte te verbergen, sal voor de eerste maal verbeuren honderd ponden Vlaams, voor de

166 tweede-maal twee honderd ponden Vlaams, en voor de derde maal sulks gedaan of ondernomen hebbende, boven de voorsz. pecuniale Boete, noch arbitralijk gecorrigeert worden, naar exigentie van saken; de helft van de voorsz. Boeten te appliceeren ten profijte van de gene die dese contraventie, of wel de voorsz. Persoonen, of een van beyden aanbrenghen of ontdekken sal, en de andere helft ten profijte van den Officier, die de executie doen sal; en op dat niemand hier van eenige ignorantie en pretendeere, soo sal desen alomme in alle Steden en Plaatsen deser Provincie werden gepubliceert en geaffigeert, daar men gewoon is Publicatie en affixie te doen: Lastende en ordonneerende alle Officieren, Justicieren en Magistraten desen onsen Placcaten getrouwelijk te executeeren, en voorts te procedeeren en doen procedeeren, tegens de Contraventeurs en Overtreders van dien, tot de pœnen en boeten daar inne vermelt, sonder eenige gunste, dissimulatie ofte verdrag, alsoo wy het selve ten dienste van den Lande alsoo bevonden hebben te behooren. Aldus gedaan en gearresteert, in 't Hof van Zeeland tot Middelburg, den 5. Augusti, 1669.

Tot Stokholm geschieden op den 8 Augustij de plechtigheden ontrent het overleveren van de Ordere des Coussbands, op de Rijks-zaal / alwaar de Koning en de Rijks-Raden / ten tijden van de Rijks-bergaderinge hun sittinge hebben: aan het eynde van deselve was een berheventheyd / gemaakt als een Thoon / boven dewelke drie Days gespannen waren / de twee dicht aan malkander / van dewelke d'een de plaats van den Koning van Engeland, en d'andere die van den Koning van Sweden berstoonde / de derde was voor de Koninginne. Onder die van den Koning van Engeland hingen sijn Wapenen / en stond een roode sluweelen Arm-stoel / gelijk ook onder die van den Koning van Sweden: maar nevens den Stoel van den Koning van Engeland stond een Tafel / op de welke de kleederen en cieraaden / die tot dese saken dienden / gelept wierden. Over de Stoel van den Koning van Sweden stonden twee Stoelen sonder leuning / op dewelke de Graaf van Carlisse, ende de Herault van den Koning van Engeland (die in een roode satijnen Tabbaart gekleet was) gingen sitten / tot dat sijne Majesteit van Sweden op sijnen Stoel geseten

Het overleveren van de Ordere des Coussbands Sweden

669. feren was / wanneer de Grave van Carlisse op-
 stonde / en een hoize aanspraak dede / verba-
 terende de reden en oorzak / waarom hy al-
 daar gekomen was / en begoft daar op be-
 neffens den Herault, den Koning sijn Hoed /
 Mantel en Degen af te nemen / waar op de
 Herault de bercieringen van de Tafel nam /
 en na dat hy een seer diepe erbidigheid booz
 den Stoel van de Koning van Engeland, en
 daar na booz den Koning van Sweden ge-
 daan had / trok sijn Majesteit een rooden slu-
 weelen Rok aan / met een bergulden Degen
 daar ober / ober al het welk hy een donker-
 blauwen sluweelen Cabbaart schoot / die met
 een staart naar-sleepte : hier ober hing men
 een groote geschakelde goude keten / aan het
 midden van de welke een Medaille hing / in
 de welke de af-beelding van St. Joris met den
 Draak / in een Orientaalschen steen gesteden
 was. Men sette voorts mede een donker-
 blauwe sluweele Bonnet sijn Majesteit op
 het hoofd / met witte opstaande beederen / en
 een Bouquet Ringers beederen ; wanneer dit
 gedaan was / begroete de Grave van Carlisse
 sijn Majesteit ober het aan-nemen van de oz-
 dere / die upt den naam van den Koning van
 Sweden door den Rijks - Raat Steno Bielke
 beantwoorde ; alle het welke bestooten wierd
 met een reden van dankbaarheid / die de Rijks-
 Raat Guldenstierna, upt den naam van den
 geheelen Raat dede : waar op de Koning een
 heerlijke maaltijd aan den Grave van Carlisse
 en den gantschen Raat gaf. Gelijc ook de Ko-
 ninginne des anderen daags de Collation en een
 Bal gaf.

Het geen tot noch toe by veelen booz een ber-
 sicinge en berdelichte bond gehouden is gewoz-
 den / schijnt nu in Deenmarken booz een op-
 rechte waachheid te sullen moeten door gaan :
 namentlijk / of er Meer-minnen en Meer-man-
 nen in de Zee gebonden worden of niet. Ober
 dese saak zijrin dese maand 14 varende lieden
 (van de welke eenige aldaar Burgers en In-
 geseten waren) tot Coppenhagen onderbragt ;
 die verklaaren tusschen Malmoe en Coppenha-
 gen gesien te hebben een Zee-wijf door de Zee
 zwommen : het achter-lijf was als het achter-
 ste van een Visch ; het boven-lijf was als een
 schoone wel-gemaakte vrouwe / met zwarte
 ooggen / volkomene borsten / witte handen / ge-
 lijc als die van een vrouwe-mensch souden kon-
 nen zijn : sy varende / hadden dit Zee-wijf of

gedrocht / niet hoben de vier schreden van hun
 boord / en dook boort met eenig geschrey weer
 onder : wanneer sy daar na eenige stukken
 broods in Zee wierpen / quam het weder bo-
 ven / speelde met het brood / wierp het om hoog
 en hing het weder ; daar na was het weder
 onder-gedoochen / sonder opt meer gesien te zijn.

Thomas Bartholinus, hoog - leernestier in Aanmer-
 king op
 de Meer-
 minnen,
 van den
 geleerden
 Bartho-
 linus.
 Deenmarken geweest zijnde / segt van dese
 Meerminnen aldus : Tot Enkhuysen in Hol-
 land, word als noch de uytbeelding van een
 Meermin gesien, (ik weet niet / of hy die
 van Haarlem, die in de Purmer gebangen
 is / niet meynd) die door geweld van het wa-
 ter aan de strand sou gedreven zijn. In ons
 Deenmarken weet men mede veel te spreken
 van een gevangen Meermin, die spreken, toe-
 komende dingen voorseggen, en ook spinnen
 konde. Een Priester van de Jesuiten, uyt India
 weder tot Romen te huys gekomen, had al-
 daar een Zee-mensch gesien, hebbende natuur-
 lijk een Bisschops Myter op, die sich seer droe-
 vig toonde over sijn gevankenis : maar nader-
 hand weder verlost en in de Zee geset zijnde,
 had hy met het buygen van sijn lichaam dank-
 baarheid voor sijn verlossinge getoond, eer hy
 sich weder onder water begaf ; het welk hy
 aan den ouden Corvinus tot Romen plach te
 vertellen, gelijk het my van den jongen ver-
 haalt is. Het is seker, dat men Visschen in de
 Zee vind, die de gedaante hebben van het een
 en het ander gedierte. Wy hebben den Zee-
 Vos, Wolf, het Kalf, den Hond, het Paard en
 andere meer ; waarom sou men ook aldaar geen
 menschelijke gedaante konnen vinden ? Op der
 aarde zijn wel Aapen, die (hoewel sonder rede-
 lijkheid) evenwel op alderhande manieren de
 menscheit schijnen na te volgen. Al dese en
 diergelijke soorten van Zee-monsters stellen wy
 onder het getal van het Zee-vee. In dese onse re-
 genwoordige eeuw is een Zee-man by Brasilie
 gevangen, en tot Leyden van den Heer Pauw,
 in tegenwoordigheyt van Johan de Laet (mijn
 seer grooten vriend by sijn leven, en een man
 in de Americaansche dingen en natuur-kunde
 wel ervaren) op - gesneden : het hoofd en den
 borst, tot aan den navel toe, vertoonden vol-
 komentlijk een menschelijke gedaante : maar
 van den navel tot de voeten toe was het een on-
 fatsoenlijk stuk vleesch, sonder eenig teken van
 een staart ; en op dat ik niet sou schijnen den leser
 te bedriegen, in mijn boek-kamer word noch een
 hand

1669. hand en een ribbe bewaard, die my door den
 felven *de Laet* vereert is. (Wy hebben de af-
 beelding, soo van het een als van het ander,
 mede van den Zee-mensch, soo op gerecht
 als swimmende, hier nevens by-gevoegt, om
 een yeders twijffelingen wech te nemen.)
 De hand bestaat in vijf vingers, en ook in
 soo veele leden gelijk als d'onse: maar dat
 is aanmerkelijk, dat al de beenderen bree-
 der en platter, en de vingers met vliessen, ge-
 gelijk als Gansfe-pooten, aan mallander vast zijn:
 de toppen van de twee middelste vingers zijn
 breeder, maar die van de uysterse scherper: de
 lengte, van de hand tot aan den elleboog, is
 seer kort, om het gemak van het swimmen,
 als begrijpende qualijk vier vingeren breette;
 gelijk ook de lengte van den elleboog tot den
 schouder niet meer is: de ribben zijn lang en
 dik, het derde deel wel dikker als gemeene
 menschen ribben; uyt dese worden kloot-
 jens gedraayt, die voor een seker middel te-
 gens de Speenen der vrouwen gehouden wor-
 den: ook de ringen, die daar uyt gemaakt
 worden, souden den scheelen hoofd-sweer
 benemen, gelijk deselve *de Laet* segt onder-
 vonden te hebben. Hy gaat voort: die selve
 Heer heeft my in sijn boekery het af-beeldsel
 van een Meermin getoont, die voor eenige
 weynige Jaren aan de strand van Malta aan-
 gekomen is. Gelijk my van een Spangiaard
 verhaald is, soude in Indien Meerminnen ge-
 vonden worden, die met alle vrouwelijke
 teel-deelen voorzien zijn, niet anders als de
 menschen selve; gelijk ook de Visschers sich
 met eede aan de Overigheyd moeten verbind-
 den, sich met deselve niet te vermengen.

Diergelijke dingen verhaald hy en andere
 meer: maar wy oordeelen daar genoeg van te
 hebben; en meer daar van te spreken/ het werck
 der Nature hunders te zijn. Soo veel is'er
 van/ dat/ volgens sijn beschrijvinge/ dese Zee-
 dieren of menschen (soo als mense noemen wil)
 ook van een verschepte gedaante moeten we-
 sen/ en d'een de menschelijke gedaante veel na-
 der komt te vertoonen als d'andere.

Van andere gewesten des werelbs wierd
 mede pets vreedts te huys gebracht. Dooz
 Gelukstad quam een Schip uyt Guinea, dat veel
 vreedts Hoenderen/ en twee Crocodellen (heb-
 bende de lengte van twee bademen) mede-
 gebracht/ diese in vaten ober-gevoerd/ en met
 verset water en bleesch levendig gehouden had-

den: noch een seer grooten Arend en een Ty-
 ger/ alle om den Koning van Deenmarken ber-
 eerd te werden. Tot Hamburg telde men wel
 ober de 200 Ten-hoorns/ onder de welcke een
 was met een hoop als van een Hoec. De Koning
 van Engeland veretrok ook na Greenwitz, om
 daar mede een Bissh te sien/ die van de groote
 van een kilepne Walvisch daar op-gebrachte
 wierd. Maar tot Deal is in dese selve maand
 een beel grooter Monster gebangen. Op dese
 tijd quam ook Johan Michael Cigala, doin van
 den Turkschen Keyser, tot Hamburg, van mee-
 ninge zijnde/ de Noorder wereld noch verder
 te gaan bestien; hy seyde/ dat'er toen wel 300
 Christenen in Holland gekomen waren/ dooz
 hem uyt sijn slaverny verlost.

Wy hebben hier vooren van het ongebal van
 Saltsburg, ook van Arna gesproken: in Saxen
 by Smitsborg heeft d'aarde ook haar wonderen
 gebracht; selfs het water heeft een vinn/ en
 met het selfde affche/ koolen en steen/ in het
 midden van een moerascsh/ uyt-gevozen/ alles
 met een seer grooten stank van zwavel ver-
 mengt/ dooz het welke all' het om-seggende
 gewest (voornamentlijk na Wittenberg toe/
 daar dit moerascsh maar twee mijlen van daan
 legt) tot in den grond bedozhen is geworden.
 In Yerland geraakte ook een gesele Land-
 streck dooz de geweldige dzoogten aan de
 bzand/ waar dooz beel hupsen in de affche ge-
 legt wierden: dit gebeurde op veel plaatsen in
 de Deluwe/ daar veenachtige grond is/ en el-
 ders. En in der daad/ dit gesele jaar is soo
 geweldig heet en dzoog geweest/ dat groote
 stroomen onbebaarbaar/ en kilepne ghele
 dzoog wierden.

De Graaf van Prado, die den Koning Al-
 fonfus van Portugaal na Tercera gebracht
 had/ quam nu eyndelijh van daar weder te
 huys/ en dede ten nautosten berieft van sijn
 wederbaren aan den Prins Don Pedro: Als
 dat hem de zee/ weer en wind op de heen-reys
 seer was tegen geweest; dat hy seiven-en-
 twintig dagen met den Koning gezwozhen/
 daar hy nu in het weder-komen de reys in
 seiven dagen af-gelend had; dat hy/ soo dza
 hy in de Haven van Angra aan-gelomen
 was/ den Gouverneur van het Casteel
 (beneffens de voornaamste van de Oberig-
 heyd) hy sich aan boozd ontboden heeft/
 en den selven Gouverneur daags daar aan
 met vier-en-twintig van sijn Raden aan
 boozd

Vreem-
 digheden
 uyt Gui-
 nea en el-
 ders me-
 de-ge-
 bracht
 voor den
 Koning
 van Deen-
 marken.

669. boord quam / en de ordere / die sy mede byacht-
 ten / aan-namen : onder andere bevelende /
 dat men den Koning Alfonso niet by daag /
 maar by nacht aan land sou setten / en hem
 soo stilckens op het Casteel brengen / om
 geen oogen en monden van het gemeene volk
 te openen ; dat men / soo haast de Koning
 daar binnen was / eenige gestulken had ge-
 lost / het volk dat hoerende / gebraagt heeft /
 wat sulks te beduyden had ? en verstaende
 dat hunnen Koning daar was / vzeugde-vu-
 ren wilden aan - steken : maar het selve dooz
 den Grave verhindert was : aldus verloor
 dese Dozt sijn vyphed. Maar de Koningin-
 ne van Spangien zand omtrent dees tyd haar
 Secretaris aan den Nuntius of Gezant van
 den Paus , en de Gesanten van Duytsland ,
 Portugaal en andere / om hen aan te die-
 nen / dat haar Majesteit bestooten had / die
 vypheden in te trekken / die men tot hier - en - toe
 de wytheemische Ministers en bedienaars had
 vergund / en alsoo geraakten die de hunne
 quijt : maar men wil / dat haar Majesteit
 (dooz de groote bedriegelijheden die daar on-
 der liepen) jaerlijks wel vier Connen-gouds
 te lozt quam / dese nu konde tot voordeel heb-
 ben en genieten. De Nuntius van den Paus (soo
 wpt den naam van de andere Gesanten als sijn
 eygen) begaf sich by de Koninginne , zen versocht
 haar / dat beslupt te willen vernietigen / of ten
 minsten dooz de bingeren te sien : maar (son-
 der dat men hem veel daar op antwoorde) het
 gemeene voordeel had het meeste recht.

Het Poolse Rijk begoft sich nu weder in
 wesen te stellen ; en dese / die den gewesene Kon-
 ning Johan Casimier ober het gebergte had-
 den wesen gesepden / quamen nu weder te
 huys : maar de ongeruste Cosakken en woest-
 ste Tartaren plaagden d'Ukranie geduuriglijk /
 komende met 4 of 500 mannen geduurig roo-
 ven / sleepende vrouwen en kinderen wech /
 na datse de mannen ter neder gehouden had-
 den ; de hoedanigheid van dit werk is dooz
 den brief van den Poolse Generaal Gre-
 gorius Dorofensko , van den eersten van dese
 maand aan den Oversten Andreas Dimideckii
 vertoon ; sehijvende hy wpt sijn veld-leger on-
 der het stedelien Bar :

d'Algemeene Christen vyand vaard noch in
 sijn desseynen voort, het welk my seer het her-
 te raakt ; weshalven ik mijn Heer, volgens ver-
 trouwinge deses, yt de Ukraine dit toe-zen-

de. De Soudaan is met een aansienlijke macht
 na Czechrinum in optocht geweest ; doch de
 deurtocht beset vindende , toog midden door
 d'Ukranie ; 't Volk in den oogt daarom hier
 plagende , om dat sijn Majesteit mijn Broeder
 aldaar tot opperste hadde gemaakt. Het smart
 den Erf-vyand , datse soogoden beschermert
 heeft aan-genomen , waar door die van de U-
 kranie sich als in een vasten muur versekert
 hielden. De vyand tracht de Cosakken van
 mijn Broeder af te wenden : maar hy sal even-
 wel de Poolse Majesteit (die God zegene)
 getrouw blijven , &c. wijl wy en hy voor sijn
 Majesteit bereyd zijn het leven te wagen. Al-
 leen zy ons in het Poolse Rijk nodig , ge-
 duurig onder-handeling te houden , met ons
 onderlinge met raad en daad by te staan. Daar
 komt met d'onse ook een Turkchen Envoye
 aan , den welken ik gehouden ben, met d'onse
 in versekering te brengen , gelijk sy aldaar lan-
 ge op-gehouden zijn : dit verricht hebbende ;
 keer ik weder naar Braclauw , sal dan van alles
 berichten , &c.

Na dat men lange getoeg had gewacht / en
 in twijffel was geweest / quam nu eyndelijch de
 Secretaris van den Hartog van Beaufort het
 Franche Hof versekering doen / verselt van
 een deel van des zelfs Huys dienaren / hoe het
 met dien Heer afgeloopen was ; berichtende
 hoe dien Prins , na dat d'uytbal met alle orde-
 re by den Krijgsraat was aangelegt / schan-
 delijch van een ieder was verlaten geweest / en
 soo hy alleen was / dooz twee Turke Ruy-
 ters besprongen wierd : dese hadden hem soo
 afgemattiert en gequest / dat hy niet voort
 konde / alsoo hy te voet was : sy / siende datse
 niet wech met hem konden geraken / hebben
 hem op de plaats schandelijch vermoort. Dit
 ongebal wierd geweten / dat des Paus Neef /
 Fra Vincenzo , Generaal van de Italiaanische
 Galepen / met den Graaf de Vivonne , Gene-
 raal van de Franche Galepen / dien het opper-
 bevel was toe-gesegn / in onderling gescheel ra-
 kende / met het aanblijgen van een Maga-
 sijn / d'oorzaak van al desen onthepl waren ge-
 weest. Daar na hadde den Hartog de Na-
 vailles , en den Heer de St. André Montbrun ,
 aan het Schotse Werk een uytbal gedaan :
 maar bonden / tegens verwachtinge / al de
 Turke Reduyten seer wel gesterkt. De
 Heer Colbert had daar op weder een uyt-
 bal gedaan / na dat men een Maaj had laten

669.
 Augustus.

Bericht
 van de
 dood des
 Hartogs
 van Beau-
 fort.

1669. Beaufort ende veel dappere Luyden : Onlangs is ook het Beyersche en des Bisschops van Straatsburgs Secours van 500 man in-gekomen , 't welk ons eenige verlichtinge geeft : 't nieu Veneetsch Secours werd mede verwacht : Wy wenschen dese Plaats tot den eynde van onse Capitularie te mogen defendeeren : Dan mogen andere als wy haar best doen : Onderwijl verliesen wy onse beste Maats , ik mach se niet noemen , om haar Ouders ende Vrienden niet te bedroeven : 't Is ons genoeg haar sterven voor oogen door onse Vyanden te sien ; noch is 't een eer en roem , dat het geschiede tegens den Erf-Vyand , en voor de Christelijken naam , daar mede yder sich mach troosten.

De Hartog van Navailles schreef ook aan den Koning / dat van 8000 Francken , die hy in Candia had gebracht / het derde gedeelte niet meer oberig en in het leven bebonden wierd.

Hier vooz is verhaalt / hoe de Richte van Me-Vrouwe Oxenstern van de Rommen in het Klooster getroot / en door der selver mishandeling / het selve weder onblucht is : hier dient tot vervolg van die saak / dat de Nuncius van den Paus deselve scherpelijck had doen achtervolgen ; maar hebbende verstaan dat de selve tot Vaals , een Dorp byten Aken , verseehering bekomen had / om naar Holland te reysen / riepen de Roomsch-gefinden seer tegen die van Vaals , en beloofden dat hen dit werck in d'voegen duypen sou. En in der daat het bleef daar niet by / maar se hielden hun woord hier in maar al te wel. Het zy door toe-doen van den Nuntius of niet / eenige Spaansche Ruyters / upt silem Brabant en Limburg , verschoelen sich daar omtrent eenige Ruyters in een Bosch / des daags vooz St. Maria-dag. Wanneer nu des mozgens ten 8 uren / op den 10 September / een Karos met 4 Koets-karren / upt Aken na Vaals ter Kerkereden / in de welke de President van haar Hoog-Mog. den Heer Wachtendonk en sijn Susters / met drie sijnner Dochters / en twee Richten waren / wierden dese / soo alse ter nauwer noot aan den ingang van het selve Bosch gekomen waren / door de gesepde Spaansche Ruyters / beneffens anderen / vooz den dag springende / aangetast ; sy hieulpen de Karos aanstonds in staden / met sulck een woosheyt en gewelt / als men noch noopt in tijden van oorlog heeft gesien. Sy

1669. trofiken voozs de lieden de juwoelen en kleeden met sulck een gewelt en woosheyt van het lijf / dat het een Richte van den Heer / het zy upt schrik of mishandeling / trozts daar na bestierf. Eenige van de Justrouwen wierpense op hunne paarden / om die te verhoeren en te schoffereen / maar moesten hen (om het groot gewelt datse toonde / en om datse vreesden dooz het marren overballen te worden) weder ballen / en op den weg leggen laten. D'Onroomsche voer-gangers / die den selven weg gingen / ransden sy mede aan / en ploosderden hen tot op het hemde toe upt ; maar al wat Roomsche was lieten sy gaan / seggende / datse het alleen op de Geusen gemunt hadden. De Heer Wachtendonk klaagde hier ober aan haar Hoog-Mogende ; waar op aanstonds aan den Connestabel van Castilie geschreven wierd. Dese schreef wederom / dat hy hen ober het een en het ander alle mogelijke veldoening sou soeken te geven / en de handdadigers / indien hy de selve honde in handen krijgen / na behooren / en ten voozbeeld van anderen straffen ; maar het bleef daar / en soo de Heeren Staten van wegen hun geschonden recht der volkeren / en vrede / ende Heer Wachtendonk , bleken onvoldaan.

Op den 22 van dese Maant stierf in den Haag de Heer Amelis van Bouchorst , Heer van Wimmenum , ontruyvende met sijn dood het Hourvesterschap van Holland , het Dijk-graafschap van Rijnland , het Presidentschap in de Gecommitteerde Raden , als ook in de Ridder-schap van Holland en West-Vrieland , en de Curatela , of het Curatoorschap van de Leydsche Hooge-Schoolle. Hy wierd op den 26 des avonds met dese statie ter aarden gebracht. Dooz upt ging het Stam-wapen van Bouchorst , op een verheben spiets ; daar aan volgden al de Hups-dienaren van sijn Hoogheyt / en Me-Vrouwe sijn Moeder / alle in langen rouw te voet : daar na de Vlyk-karosse met 16 Staten boden in den rouw daar rontsom. Hier op quamen noch 18 Rouw-karossen / in de eerste 7 of 8 saten die van sijn Waagschap / en de Heeren van de Ridder-schap ; welck gevolg al dooz een groot getal toozten gelicht wierd / al gebracht dooz Dienaars in den rouw. Aldus bracht men het Lijk in de groote Kerck / daar het in sijn Stam-graf geset / en het Wapen gebrooken / en mede in het graf geworpen wierd / delwijl het geslacht dooz dat

1669. Septemb.

premi-

S. odc
R. it-
sc. ndety
di' paan-
se.

Doot en
begraafe-
nis van de
Heer van
Wimme-
num.

1669. manneſſche opz uytgeſtorven was. Na het welke de ſtatie op de ſelbe wiſſe weder te rugge quam. Terwijl hem veel menſchen bejammerden / ſchreeven de Hoog-Mog. Staten Generaal (ſiende veel ſware nevelen van onweder / dat hen dreygde / te gemoet / om te zegen dat maar te ſekker quaat den Almogende ſijn hulp af te bidden) een Godsdienſtigen Dank en Bede-dag uyt: als mede een geſtreng Plakkaat tegen het bedrog dat da gelijks in deſe Landen / met het bermenigen van buyligheden en ſlechte ſtof / onder de Deyper / Noten en Foelte / of Macis geſchiede / om daar in niet alleen de blaame / die de Heeren Bewinthebberden daar dooz hadden te lijden / maar ook de ſchade van de goede ingeſetenen booz te homen. In Vrankrijk heeft men een Edict, of Bevel-brief in de voozledige Maand / van wegen den Koning / aangeſlagen; het welke hier / en voornamentlijk in Engeland, beduchten maakte / als of het meest om der Proteſtanten wille geſchiede / op dat die het Rijks niet ſouden verlaten. Het luyd als volgt:

Plakkat van den Koning van Vrankrijk.

LOUYS, by der gratie Gods, Koning van Vrankrijk en van Navarre: Aan alle tegenwoordige ende toekomstende Salut: Alſchoon de banden van de Geboorte, die de naturelle Onderdanen verbinden aan haar Souverain en aan haar Vaderland, de alderſterkſte en alderonbdelijkſte zijn van de civile Societeit, dat de obligatie van den dienst, die een yder haar ſchuldig is, diep gegraveert is in de minſt gepoliceerde Nationen, en univerſeel erkent, als de eerſte van de Plichten, ende aller-indiſpenſabelſte van de menſchen; wy nochtans geïnformeert zijn, dat, ſedert de licentie van de laarſte tijden, verſcheyde van onſe Onderdanen, vergetende 't geen ſy ſchuldig zijn aan haar geboorte, zijn vertrokken in vreemde Landen, aldaar arbeydende aan alle Exercitien, daar toe ſy capabel zijn, ſelf aan de conſtructie van Schepen, ſich engagerende in de Zee-Equipagie, ſich daar neerſlaande, ſonder voornemen van weer te keeren, haar daar vaſt ſtellende door Huwelijken en verkrijginge van Goederen, van allerley ſlag, en ſich bedienen, tegens 't geen ſy onſen haar Land ſchuldig zijn; het geen dat ons verplicht heeft, om haar tot haar plicht te brengen, en te voorkomen de gevolgen, die ſoo quade exempelen ſouden mogen cauſeeren, te vernieuwen de oude Ordonnantien,

gedaan op dat ſubject, en de hand te houden aan de geheele en poinctueele obſervatie van dien; om deſe oorſaken, als andere conſideratien, ons daar toe bewegende, met advijs van onſen Raad, en van onſe ſekere wetenſchap, volle Macht en Koninglijke Authoriteyt, ſoo hebben wy gedaan, gelijk als wy doen by deſen tegenwoordige, geteykent met onſen hand, ſeer expreſſe inhibicien en verboden aan alle onſe Onderdanen, van wat qualiteyt of conditie ſy mogen weſen, hen te retireeren uyt ons Koningrijk, om haar te gaan nederſlaan, ſonder onſe permiſſie, in vreemde Landen, door Huwelijk, verkrijginge van Goederen en transporteeringe van hare Familien en Goederen, om haar daar vaſt te ſetten, ſonder te keeren, op poene van conſiſcatie van Lijf en Goederen, en te weſen gehouden en gereputeert voor vreemdelingen, ſonder dat ſy daar na ſullen kunnen herſtelt, of bequaam ſullen kunnen gemaakt werden, of hare Kinderen genaturaliſeert, om wat oorſake dat het ſy; bevelende aan die, welke haar alreede onder de vreemdelingen hebben neergeſlagen, te rug te keeren met hare Vrouwen, Kinderen, Familien en Goederen, van ons Rijk, in ſes Maanden, na de Publicatie deſes, op de ſelve poene; verſtaande nochtans onder deſe Verboden niet te begrijpen die van onſe Subjecten, welke van tijd tot tijd uyt ons Koningrijk vertrekken, om te gaan arbeyden en negotieeren in vreemde Landen, mits dat ſy niet en transporteeren haar Domicilien, en dat ſy haar daar niet neer en ſlaan by Huwelijk of andersints; bevelende deſgelijks aan alle onſe Onderdanen, geemployeert in de Navigatie ende ter Zee in vreemde Landen, te rug te keeren in ons Koningrijk, om te dienen op onſe Schepen of andere, die onſe Onderdanen toekomen, volgens de Capaciteyt en conditie van yder van haar, op poene van Conſiſcatie van Lijf en Goed, willende dat ſy haar ſullen begeven in de Steden en Plaatsen van haar oude verblijf, 6 Maanden na dat de Rechters van de Admiraliteyt haar het bevel ſullen hebben gegeven aan haar Domicilium, of na de publicatie van haar particuliere Ordonnantie; en by gebrek van te voldoen aan de Commandementen, die haar gedaan zijn, ſoo willen wy, dat tegens haar extraordinaerlijk geprocedeert werd door onſe Rechters en Officiers, geſtelt in de Ports en Havenen, en haar Proces gemaakt, en volmaakt, volgens de rigeur van de oude en tegenwoordige Ordonnantien; verbiedende daarenboven aan alle onſe Onderdaanen, te gaan die-

1669. 69. nen buyten dit ons Koningrijk voor Piloten, Calfaters, Cannoniers, Bootsgefellen, Zee-lie of Visschers, noch om te arbeeyden aan de Constructie van Schepen, makinge van Touwerk, en Lywaten tot de Zeylen en andere, dienende tot de Navigatie, sonder onse expresse Commissie, op poene des Levens, &c. Gegeven tot St. Germain en Laye, in de Maand Augusti, 1669. *Getekent LOUIS: en op den Rugge, wegens den Koning, Colbert, &c. Geregijstveert in 't Parlement van Parijs, den 13. Augusti.*

Den- als- vaders.

De Groenlands-vaarders in Holland, hadden ook als nu een seer goeden vangst / sommige van de selve hadden 10 / sommige 9 / andere 12 / en soo voort; d'eent meer / d'ander min: maar een van hen / hebbende 9 visschen gebangen / is gebleven. De Fransche Groenlands-vaarders hadden het soo wel niet / van de welke drie dooz hun eygen kruyt verbrand souden zijn: welke slecht gevolg by de Fransche buytenlandsche ongeballen moest gestelt worden / daar Candia geen kleyen onderwerp sel van was / van waar omtrent dees tijd tijding quam van den 11 Julij / dat zedert de laatste ongelukhige wytbal / verscheyde aansienlijke Bevel-hebberen van de Fransche waren overleden (onder de welke ook de Heer Chastelan was) van de wonden die se in die toyn hadden gekregen. Dat de Hartog van Navailles, behindende dat de quade lucht van dien hemel-streek sijn gesontheit seer schadelijk was / met goet-binden van de Genees-meesters wyt Candia na Standia vertrokken was; dooz welk vertrek van geen nieuwe wytballen meer gesprooken wierd / zijnde dien heeten wyter alreede so seer verhoelt. Dat de Turken ondertusschen dapperlijk hand ober hand naarderden / en met hunne granaten menigte van Christenen om den hals brachten / latende ondertusschen niet na sich wel in hunne werken / tegen eenigen nieuwen wytbal der Christenen te versozgen / diese niet noch nieuwe andere Reduyten en Travercken versterkten. Dat de selve ook onlangs een bystand van 4000 mannen ontfangen hadden / soo dat se nu vooz Candia 22000 weerbare mannen sterk waren / verwachten de dagelijks noch meerder hulp / om de welke ober te brengen / de Galepen wytgeloopen waren / die sich als noch omtrent Morea ontielden. Dat'er tusschen de Hartog van Na-

vailles en den Marquis de St. André Montbrun, 1669. harde woorden geballen waren / ober de oorzsaak van de laast voorszedenen slechten wytbal; ook eenige andere tusschen den Grave van Vivonne, en Fra Vincenza Rospigliosi, ober de tijtelen en punten van eer.

Van de staat van Polen kreeg sijn Majestept ook nieuw bericht / dooz een Edelman van des Poolischen Konings kamer / als afgesonden aan het Fransche Hof / die hem de verliesing van den nieuwen Koning / en de staat van de Poolische saken te kennen gaf. Sijn Majestept ook kennisse hebbende van het naarderden van den ouden Koning Casimier, heeft den Heer de Venelere hem tegen gesonden / om hem te begroeten op sijn aankomst tot Straatsburg, en voozt naar Vrankrijk te geleiden.

Later bericht van Candia, van den twedden September / bracht / dat de Turken naaderende aan de zijde van Sabionera, en met een Batterij de Haven sterk beschietende / de Fransche Zee-macht / met de hulp-galepen / ook den geheelen dag op de Turken geschooten hadden / tot dat by ongebal het vuur in het kruyt van den Franschen Vice-Admiraal, een Schip met 54 stukken en 300 man / geraakt was / dat daar ober met volk en al in de lucht gesprongen is / beneffens veel gels van de Hartog van Navailles, dat daar in was. Dooz dit ongebal was de Fransche Oorzogs-macht na Standia geweken / om sich weder te herstellen / en haar bruyken te vermaken. Den Hartog van Navailles had weder bestooten een algemeen wytbal / aan de zijde van Sabionera, met acht duysent man te doen. Den Hartog van Mirandola was met sijn rondbop bestaande in drie duysent man / tot Zanten aangekomen. Het selve berichten (vooz soo veel het ongeluk van het Fransche Schip Sancta Teresa, met ses-en vijftig stukken aangaat) de Brieven van den dertigsten Julij / tot Venetien aangekomen: maar daar wierd by-geboegt / dat het onderste noch was gebleven / waar dooz de stukken en het gelt noch sou behouden zijn. Dat / geduurende het schieten / de Capiteyn Generaal hondert en tachtig Duytschen, en soo veel Franschen, na de zijde van St. Andrea, had laten wytgaan / om te ontdekken hoe het met het leger stond / alwaar sy den vyand wel op sijn hoede bindende / naar eenige kleyne schermutselen weder na de Stad waren geteert /

Nader bericht wyt Candia.

Sie van Candia.

1669. gekceert / doende ebentwel / door het opblijgen
 van twee Fornels of *Mijnen* / den byand groo-
 te schade. Dat de beslooten algemeenen wpt-
 bal noch wat opgeschort was / maar eyster in
 het horte stond te geschieden / waar van men
 het gebolg metter tijd te gemoed hadde te sien.
 Dat'er van Candia een Vloot van 16 *Sche-
 pen* betrokken waren / van de welcke ses recht
 aan na Venetien souden komen / en tien na
 Zanten baren / om van daar volk en booz- raat
 te halen / en met eenen de *Schepen* onder het
 gelepde van den *Hartog* van *Mirandola* na
Candia te gelepden / daar men verhoopde dat sy
 haast met dien merkelyken onderstand souden
 aankomen. Tien *Barbarische Schepen* / sich
 omtrent *Candia* onthouden hebbende / waren
 naar *Alexandrye* betrokken / om van daar
 eenige *Schepen* / met volk en boozraat gela-
 den zijnde / te gelepden / en tot onderstand van
 den eersten *Vizier*, in het *Leger* booz- *Candia* te
 brengen. Van *Livorno* had men tyding / dat
 aldaar van *Smirna* vrieden aangekomen wa-
 ren / dewelke berichten dat aldaar een *Chiaus*
 aangekomen was / die last had van den *Groo-
 ren-Heer*, om van daar soo veel volks na *Can-
 dia* te senden als moogelyk was: andere tij-
 dingen byachten mede dat de *Turken* groot ge-
 weld op *Candia* toonden / en dat de *Heer Bar-
 raglia*, *Generaal* van *Candia*, neffens drie
 andere aan de taaffel sittende / met een *Kanon-
 kogel* was dood geschooten / en de andere drie
 seer gequetst waren; dat de *Franschen* en *Duyt-
 schen* wptgeballen / doch de *Duytschen* meest
 gefabelt waren. Dit jammer / hoe groot het
 ook wesen mocht / en alle geboelyke menschen
 ter harten gaan / verwekte de byple en boos-
 aardige *Joden*, die beter *Turks* als *Christens*
 zijn / te meer tot spotten en schimpen / sprekende
 tot *Romen* met alle ongebondentheit van
 de macht der *Christenen*, en hun pber. Dit
 liep alles hoog genoeg; maar toense daar na
 den *Pater Spinola* mede met spot en schimp /
 en kleyne eer bestonden aan te tasten / wierd een
 deel van hen by den kop gebat / die men in een
 boere van 40000 guldens besloog / die seer ge-
 willig gaben / om datse noch al booz arger be-
 ducht waren.

1669. was vermaken / bericht van sijn verrechtin-
 gen. Soo veel konde men daar omtrent ber-
 staan / dat de *Keyserlijke Princesse* 120000
 kroonen / met 100000 ducaten van wegen de
Keyserinne Moeder, wanneer sy getrouwt sou
 zijn / ten deelen in goud / ten deelen in jutwee-
 ten / tot een *Wydpschat* sou genieten; waar
 by sou komen / via des *Keyserinnen* dood een
Obligatie van eenige drysenden 's jaars te
 ontfangen.

Op het laatste van dese Maand was de
Prins Ferdinand van *Baden*, met *Keur-Palts*,
 en den *Keur-Prins* sijn *Zoon* / op de *Harte-
 Jacht*. Wanneer sy met malikander op de
Kales saten / ontstong het roer van den *Prins*
 van *Baden*, dat hy in sijn handen had / en quet-
 ste sijn hand soodanig / dat hem het bloed in
 het aangesicht sprong / en het hapt van sijn
 hooft en winksbrauwen door het vuur verseng-
 de. Men ontbood terstond soo *Fransche* als
Duytsche Wond-heelders / die het werk soo
 wel bestelden / dat het vuur in den arm quam
 waarom men sprak van die af te setten / maar
 bleef op hoope van een goede genesing achter.
 De *Moscovischen Czar* wierd nu door een
 heyt van 60000 *Tartaren*, onder den *Gene-
 raal Calgal*, gedreygt: dese had een *Gesant*
 booz-af in *Moscovien* gesonden / eyschende
 vier jaren tribuyt of schattinge / die een hoog
 stuk gelts beliepen: maar de *Moscoviter* wil-
 de maar alleen twee jaren erkennen. De *Tar-
 taren* en *Kosakken* quamem ook wpt *Rouscha-
 va*, een leelijc kroonnest / te boozschijn / en bal-
 lende in de *Ukrania*, sleepten daar veel men-
 schen en beesten wech. De *Kosakken* maake-
 ten toen ook met den *Turk* een verbond / be-
 dingende dat men hen byze *Godsdiens* toe-
 staan / en in de *Ukrania* geente *Turksche Mos-
 queen* bouwen sou; ook booz-hun *Beestelijken*
 bypdom van alle tollen en beswaarnissen; ook
 dat men geen *Grieksche Kerken* sou mogen
 afwerpen. Dat sy *Cosakken*, ook volkomen
Meester van het *Hartogdom* *Russia*, dat on-
 der *Joroslau* besloort / souden zijn / waar booz
 sy de 12000 guldens / die se gewoon waren
 aan de *Poolsche Kroon* te betalen / nu aan de
Porta betalen souden. Dat sy hun eygen *Ge-
 neraal* mochten verkiefen. En om dit verbond
 bestendig te maken / en hen te beschermen / sou-
 den tot hun onderstand geduuriglyk een sekere
 macht van *Turken* en *Tartares* op de grensen
 vaardig gehouden worden.

Schimp
 der *Joden*
 g. straf.

Poolsche
saken.

Ongeluk
 op de
 Jacht.

*Tartari-
 sche* en
Kosakke
 tochten

569. De Gesant van Frankrijk, de Bisschop van Beziens, de boorzeden Maandt van Polen betrokken / volgde / en bond den gewesenen Koning Johan Casimier op den weg na Frankrijk, hebbende een gebolg van 120 personen by sich; hy nam derens op sijn gemak / en besag in al de groete Steden van Duytsland al dat besiens waardig was. Tot Praag, in Bohemen, wierd hy / door last van den Keyser, seer heerlijck onthaalt / daar hy met sijn gebolg / meest Franschen, eenige dagen bleef / gebende veel gelts tot het opbouwen van de Winderbroederen Kerck aldaar. Hy quam de vierde van dese Maandt tot Neurenburg, beneffens twee Polnische Dorsten / bysitig paarden / en menigte van Bagagie-wagens / onder sijn gebolg / daar hy in de Goude Gans ter Herberge was. Na dat hy aldaar alles had gesien / wat besiens waardig was / toog hy weder van daar / over Straatsburg, na Switserland, en soo opndelick op Parijs.

Ondertusschen maakte men in Polen alles waardig tot het Kroonen van den Nieuwen Koning / op dat al het boozgaande / beneffens het beboozwaarde / tot sijn behooflijck opnde gebracht mocht worden. Van dese is hier boozsonderling niet gesprooken / en daarom sullen wy de selve hier mede by-boegen.

DE Koning, die over Polen staat te heerschen, sal eerstelijck het Rijk nooyt sijne erfgenamen overdragen; maar eerder de vrye wil der Poolische Grooten, tot verkiefing van een Koning; soeken te behouden. 2. Ter gener tijd sal de Koning geacht worden de Roomsche Godsdienst tegen, self niet vermoedelijck, te zijn. 3. Hy sal sich met eede verbinden, dat hy nooyt, selfs in sijn grijsen ouderdom, den Scepter en Koninklijken Kroon, niet sal af-staan. 4. Hy sal de vrydom der verschillende in den Godsdienst niet verkorten. 5. De handel van de Grieksche Godsdienst sal ten aanstaande tijden van de krooninge worden afgedaan. 6. Hy sal, door gaven en geschenken, niemand tot ampten vorderen. 7. De Koninklijke Huysvrouw sal sich in geen openbare saken steeken. 8. De Koning sal de Krijgsfaken bestieren, op de wijze, gelijk de selve Uladissaus de Vierde, en Johannes Casimirus, voorige Koningen, bestiert hebben gehad. 9. De Artijkelen en Voorwaarden, met gemeene toestemmen beraamt, sullen noch schoonder vernieuwt, en in veele vermeerderd

worden. 10. Dat sal sijn werk en betrachtung zijn, dat hy de wederspannige Ukrania, gelijk het eertijds onder den Poolischen Scepter heeft gestaan, weder onder des selfs regeeringe soeken te brengen, en een geduurig verbond van vrede, en onderlinge vriendschap met den Moskoviter te onderhouden. 11. Dat'er voortaan geen munt sal geslagen worden, eer de Poolische Staat daar toe volkomen macht sal hebben toegestaan; en het voordeel van de munt, tot welstant van de Gemeente, geen bysondere Schatkisten sal bekeert worden. 12. Dat geen vreemd krijgsvolk, sonder voorgaande toestand des Konings en der Grooten, in Polen sal mogen gebracht worden. 13. Geen andere sullen Gesantschappen mogen bekleeden, als Edelen, die hunne woonplaats, en goederen, in Polen sullen hebben. 14. Niemand (ten zy by de Poolische Staat wel verdienende, en die door edelmoedige daden, verdiende en gelijke beloningen hebben te wachten) sal het Burger-recht mogen genieten. 15. Over de Poolische gelt-middelen sullen geene, als die rijk van middelen, die in het Poolische Rijk gelegen zijn, bevonden worden. 16. De Kleynodien en Juweelen van het Poolische Rijk sal niemand mogen gebruyken, ten zy hem het selve door den toestant van de Staat sal toegestaan zijn. 17. Niemand sal strijdige ampten in het Rijk bekleden, om dat twee strijdige, in een onderwepfel, sich geensints kunnen verdragen. 18. De gewoone gebruykelijcke orde der gerichten, en van de Poolische voorouderen wel in ordere gestelt, sal geensints verstoort worden. 19. Den Koning, weduenaar zijnde, sal het gelt, van de Staat eerst toegestaan, niet beraalt worden, voor hy het huysraat en de Juweelen, aan de Kroon behoorende, sal hebben weder-gegeven. 20. De Koning sal, op sijn eygen kosten, Caminiek op het sterkste met alles versterken. 21. Het Koninklijke Hof sal alleen hebben Hovelingen en Oversten, die uyt Polen geboortig zijn, en tot de lijflike bewaringe des Konings sullen alleen Poolische Krijgslieden gebruykt worden. 22. De Koning, soo nu gekooren, sal sich gewaardigen een Vrouwe te trouwen, den welken, indien sy een vreemde is, alleen ses ingeboorlingen tot haren dienst sullen toegevoegt worden. 23. De brieven en bevelen, die gemeen gemaakt moeten worden, sullen alleen in de Latijnsche of Poolische spraak mogen geschreven worden. 24. Dese die nu tot ampten even gevordert zijn, sullen op het onderhoud,

1669. Septemb.

569. Exemb. zicht van King Casimier.

schelke n.

oor- den w- it op Pool- z- Ko- ni: de Kon- ta aart.

1669. derhoud, dat men te geven gewoon is, moeten leven. 25. In de *post curiale*, of na hoofdsche gerichten, sullen de Henriciaansche instellingen naarstiglijk onderhouden worden. 26. De Ukranie, door veel lasten van twee-drachten, en veel verwoestingen beswaart, sal na vermogen verlicht worden. 27. Geen nieuwe Poolische Koninglijke staat, bemiddeling, of hofhoudinge, sal in het Roomsche hof ingevoerd worden: maar de voorige selden Polen genoeg zijn. 28. De vacante en openstaande ampten sullen, naar het eyndigen van den Rijksdag, binnen de tijd van ses weken moeten vervult, en aan bequame mannen besteed worden. 29. Soo veel Polen sullen onder de Poolische Vaanen dienen, dat het in de toekomenden Rijksdag der krooninge, niet noodig sal zijn andere vreemde macht aan te nemen. 30. Het sout sal na de oude wijs en prijs, in de Palatijnschappen bedeeft worden. 31. Men sal de Draheymische en Brandenburgsche verfoeken hebben te voldoen. 32. Ieder van de Edelen sal sijn sout en Koper-mijnen genieten. 33. Men sal de oude en tot noch toe onderhoudene vrydommen der Palatijnschappen niet verminderen, noch iemand die verswakken. 34. De Koninglijke cieraaden, die seer vervallen en gebrooken zijn, sal men verstellen. 35. De bloedvrienden van den Koning van Polen sullen in die staat van waardigheyt gehouden worden, tot de welke de Ridderfchap is opgevoert. Maar de erfgenamen, welker hoop noch niet rijp is, en die noch te verwachten staan, sullen in de eer en waardigheyt, in de welke men de Koninglijke kinderen gewoon is te houden, gehouden worden. 36. Alle twisten en ongebondentheden sal de naast aanstaande krooninge vernietigen. 37. Al de Voorrechten, Rechten, Vryheden, soo voor de Kerkelijke als wereltlijke, aan de Krakausche Hooge-School, en de andere Steden verschuldigt, sullen vernieuwt worden; en alle Artijkelen, die Henricus, Stephanus, Sigismundus, Uladislavus, en Johannes Casimierus, naaste gewesene Koningen, met eede hebben bevestigt, sullen van desen nieuwen bestierder mede al'oo bevestigt worden; ten zy dese Voorwaarden ten nauwsten, en op een punt zy voldaan, sullen de Poolische, Littauwsche, en andere ingese-

1669. tenen, hun kinderlijke, en ieder Poolsch Koning verschuldigde gehoorzaamheyt, niet alleen niet gehouden zijn te bewijzen; Septemb. maar ook dienstig achten de selve te weygeren.

Inhaling van den Koning tot Krakauw.

De nieuwe Poolische Koning begaf sich naar Krakauw, daar hy op den seiven-entwintigsten seer treffelijc wierd ingehaalt; zijnde soo de burgers als krijgslieden in 't getweer/ en ieder onder sijn Daandel op de straten in reye gestelt/ met Duytsche en Poolische kleederen en wapenen toegerust; tusschen beyden stonden de Heydukken en Lanciers: met diegelyk volk quam de Koning ook binnen; hebbende noch onder sijn gebolg een Daandel Tartaren te paarde/ met blengels op de rugge/ en groote Lancien met Vaanen in de hand/ na de wijze der Turkische Dellis. Andere waren als Parthers, met schilders/ en Cajamaksche woyspietsen in de buys/ gewapent; andere hadden storm-hoeden: hier op volgden twaalf Trompetters/ en op dese de Koninglijke Raden: toen de grootste amptenaren/ als Sobiesky, des Kroons Marschalk; en boorts de andere/ met menigte van Adel; alles onder het loffen van het geschut/ en het musceteeren op speel-tuyg van twee opzrechte Ceren-poorten. Hier op dan volzde de nieuwe Koning. Hy steeg tot tweemaal van sijn paart/ eens by de Kerk van den heyligen Florian, en eens by de Pfarckerk, daar hy na den Roomsche wijze openlijc op sijn kniezen viel/ en God voor alles dankte. De Koning reed op een wit paard/ en had een wit/ met gont geboorduurt kleed/ op sijn Fransch, aan; sijn hoed was met kostelijke diamanten beset/ en een schoone pluytmagie versiert. Het paart had mede een gont geboorduurt dekkleed; ses Krakausche Raden droegen een rooden Fluweeler Dais of hemel boven den Koning/ steunende op ses silbere pylaren; nevens den Koning gingen hondert Trawanten, in een bleutwe Udrzepe/ met kostelijke hoorden; na dese volgden twee seer kostelijke Karossen/ d'ene van acht appelgrautwe paarden/ en d'ander van ses andere getrooken. Daar op quamen weder twaalf Trompetters/ en een groote menigte Poolschen Adel tot beslyt. Aldus wierd de Koning op

1669. op het Slot geleyd / daar hy op een nieuſijn gebed deede / terwyl ſich 90 ſtukken Geſchuts wakker hooren lieten. Op den negen-en-twintigſten is hy gekroont / zijnde het als doe St. Michiels-dag. Men had verſchepdene Ceren-poozten opgerecht / en een booz het Hups van den Reſident Giſza, daar des Konings en andere beelden / ſeer treffelijck / onder veel toozſten en ſakikels vertoont wierd. De Vaandelen woeyen af van des Raadhung toorn. De ſtukken ſchooten geduuriglyk los / het ſingen en ſpeelen oder al upt de venſteren der burgeren / met de vzeugde-vuuren / duurde tot laat in den nacht. Maar deſe vzeugde wierd gebolgt van teekenen van aanſtaande droefheyt / als het ballen van buur upt de lucht / een ſchijn van ſtrijden tegen malhander / en andere dingen / die onheyl ſcheenen te willen boozſeggen.

Colbert trekt in Gefantſchap naar Engeland.

De Heer Colbert wierd / van wegen de Kroon van Vrankrijk, aan den Koning van Engeland, als byten ordinaris Geſant / geſonden / om de rouw oder de oberledene oude Koningin te beklagen: terwyl begoft de nieuwelijks betimmerde Beurs tot Londen ſijn heerlijckheyt baſt te vertoonen / beneffens de andere Gebouwen / om het dzeobe bak van de laaſte hand te vullen.

Terwyl was in Braband, en de andere Nederlanden, een geduurig duchten / dewyl Vrankrijk menigte van maſten upt Noorwegen deede komen / en de Koning tegen de Lente met ſijn geheele Hof / en een gebolg van 80000 mannen / wilde komen affakken; en hy St. Catte, een van de acht Parochien / na de weg van de groote Steenweg / na Kortrijk een ſterkte wilde bouwen. Maar deſe vzees was by den hlymoedigen Conneſtabel niet te vinden / die al die moejelijke gedachten in ſijn bermakelijkheden ſocht te verſmooren; doende niet als jagen / rijden met de honden / en ſpeelen met de Lantie / als of hy de Franſche vertwachte om te tournopen / en niet om den Koning van Vrankrijk en de hem toevertwoudte landen te benemen. Terwyl ſtierf d'Wards-Biſchop van Kamerijk; en te Enguien, begoft ook de peſt ſeer te ontſteeken / booznamentlijck in de Klooſters / welkers poozten geſchooten werden. Maar

Caſtel Rodrigo wierd in Spaggien Raad van de Koningin.

In Vrankrijk (om een boozſpel van het aanſtaande quaat te maken / dat de Chriſten werelt van dat ongeruſte Rijk te wachten ſtond) maakte men een Sterkte tot Fonteyne-Bleau, om daar het beleyd / en aardigheyt van belegeren / naarderen / onder-mijnen / boozs verwoerden / en tegen-werken van binnen aan te betoopen.

Van d'andere zijde ſchreven de Protestant-ſche Cantons, upt Switserland, aan haar Hoog-Mogende, dat ſy een groote en byſondere genegentheyt hadden / om een naauwer verbinteniffe met onſen Staat te maken / ook datſe gereed waren ons in alle gelegentheyt / niet ſoodanigen macht by te ſpringen / als de noortwendigheyt van de ſaak mocht bereyſchen.

Onder dies was'er tuſſchen de Vrouwe Douariere van Ooſt-Vrieſland, en den Biſchop van Munſter onluſt gereſen / ter oozſaak van het oberboeren van eenigen haber; ober welk geſchil ſich haar Hoog-Mogende als Middelaars aanboden. De Biſchop / als een Heer vol boozbarigheyt / begoft alreeds / by wege van Retorie, het platte land van Ooſtvrieſland aan te taſten / van waar hy den Heer Freyſach wech-haalde / ſtellen de ſich aan als een die ſijn eygen Rechter wilde zyn. Maar deſe Staat / om alle onluſten tuſſchen de nagebuuren wech te nemen / verſhinderde ſoo veel als ſy konde deſe dadelijkheden; daarse / gelijck ook van de ſaak van de Grabe en Grabinne van Benchem, niet anders als moejelijckheyt en wepnig dank konden behalen. Men bergaf ook in het laaſte van September / de ampten en bedieningen / die de Heer van Wimmenum dooz ſijn dood ontruymt hadde. Het Houtveſterſchap verkreeg de Heer van Duyvenvoorde, beneffens het Ontfangerſchap van Reysburg. De Heere van Aſperen wierd Voorſitter in de Gecommitteerde Raden, en Rentmeester van Leeuwenhorſt, in wiens plaats de Heer van Moermond of Werkendam, ter Vergaderinge van haar Hoog-Mogende is gecommitteert. De Heer van Maasdam wierd Curateur van de Accademie van Leyden.

Septemb. Spiegel-beleg tot Fonteyne-Bleau.

Schrijven van de Cantons.

Gefchil in Ooſt-Vrieſland.

De overleden Heer van Wimmenum's Ampten werden vergeven.

In Engeland, in het Landſchap van Derby,

1669. by. heeft in dese Maand de donder en blixem groote schade gedaan / helpende verschepte hupsen in de brand / en verschepte lieden dood-slaande. In het Hartogdom van Jork ontstond ook een aardbevinge / die een onge-woone schrik / als een ongewoone saak aldaar zijnde / veroorzaakte. Maar dit waren onheplen die dooz geen menscheijke midde-len te weeren / of booz te komen waren ; ge-lijk in tegendeel de quade opzicht en regeer-inge alleen te wijten waren de dagelijche ongeballen / die in Brabant en de aanbuuri-ge Landen / onder de Kroon van Spangien staande / geduurige oorzaken tot jammer en klachten gaben ; daar wy in de boozballen van de volgende Maand van sulken spre-ken.

Oktober.
Moedwil
in Bra-
band.

Seker Hopman / La Fevre genaamt zijn-
de / hem op weg begebende om naar Oosten-
de te reysen / om daar / met het Regiment dat
na Spangien sou vertrekken / te scheep te
gaan / onder de welke hy een plaats als Ka-
piteyn had / was naauwelijks een mijl buy-
ten de Doozt van Brussel gekomen / op een
plaats die men noch (ter gedachtenis / dat
Keeser Karel met een Voer onbekent / daar
dat bekende boozval heeft gehad) Karel houd
den Lantaarn noemt / wanneer hem hier of
bijf Kupfers aan boozt komen / die de Kroef-
aanstonds vast houden / en stille doen staan /
om die te plonderen : de Kapiteyn sulck een
overdadtigheyt niet konnende verdragen / stelt
hem tegens hen te weer : maar hy wierd
van dese overdadtige Schelmen over-mant /
en van een van hen van achteren / en van een
ander in de zijde met pistoolen ter neder-ge-
schooten / soo dat hy dood daar heenen viel.
Dit gedaan zijnde / breeken dese Schelmen
sijn Koffer op / halen daar al sijn boozraat / en
war er meer hen dienftig in gebonden mocht
wozden / upt / en gaan daar mede heen. De
koetsier is met het doode lichaam wederom
te rugge gekomen / en bengt de Ouders
haren dooden Soon weder te hups / die hy
hen nauwelijks een uwe te vooren levendig
ontboert hadde : naderhand quam rijdinge
van Mechelen , dat dese Schelmen aldaar
souden gebangen zijn / zijnde het goed / dat
sp den Kapiteyn hadden benomen / noch by
hen gebonden / en de ouders weder te hups
gesonden : wat daar bozder van gevallen is /
weten wy niet.

1669. Diergelijk moozdstuk is in dese Maand
tot Delft mede geschied. Des abonts tuf-
schen lichten donker / twee Soldaten onder
de Compagnie van den Kapiteyn Doublech,
aldaar in Garnissen leggende / van de wel-
ke d'een sich Rurger van Bocq, en d'ander
Willem van Wekker, deede noemen / bepe-
de Hoogduytschers, gelijk sy boozgaven / heb-
bende kennisse gekregen dat hunnen Kap-
iteyn met sijn Hupsgezin van hups getrok-
ken was / en des sels Hups alleen dooz een
Sergeant van de selve Compagnie bewaart
wierd / begeben sich onder een gemaakte
boodschap / by den selven Sergeant in het
Hups / met opset om den selven aan een
kant te helpen / en dan boozs naar hun wel-
geballen in het goet / darse daar binden sou-
den / te leben. Sy dan / hunnen slag waer-
nemende / hebben den Sergeant verrade-
lijk / op twee bysondere plaatsen / in de zijde /
met hunne degens gestooken / gelijkse hem
ook by den keel gebat / en alsoo verhindert
hebben eenig gelupt te maken : eventwel is
de selve Sergeant de mooztdadtige handen
van dese Schelmen / niet sonder een groot
wonder-werck ontkomen ; gelijk ook dese
Moozders booz als doe werck geraakte. Al-
leen Rutgert van Bocq is op den seventienden
van de Maand October in hechtenis ge-
raakt : maar Willem geraakte wech / op
wiens lijf een merkelijke somme gelts ge-
stelt is. Dese is na verdienste gestraft / wat
van d'andere geballen zy / is ny niet ter oo-
ren gekomen.

Een ander stuk wercks / maar dat geheel
een ander wesen heeft / woerd van Venetien
geschreven. Kapiteyn Guilmo Pere , ho-
mende met het Schip Jesu Maria, upt So-
ria, geraakt omtrent dertig mijlen boben
Canea, onder de Galepen van Tunis, met
die van den Kapiteyn Bassa verboegt zijnde /
die hem by hende / om dat hy hem booz een
Engelsman upt gaf : maar hy van eenige
Slaven van Thunis nader bekend zijnde /
wierd bevonden dat het Schip tot Venetien
te hups besjoorde / en daar over booz goede
prijs verklaart. Het volck wierd daar aan-
stonds af-genomen / op de Galep gesmeten /
en aan de rlemen geset. Alleen den Schip-
per / met noch byf van sijn volck / onder de
opzicht van twee-en-twintig Turken, liet
de Bassa op het genomen Schip / om het selve
na

Oktober.
Moord-
stuk tot
Delft.

Dappere
daad van
Gevange-
ne Zee-
lieden.

1669.

October.

na Canea te brengen. Terwijl sy onder wegen waren / begoft het in den nacht seer hard te waaien; waar dooz de Turken de handen vol werks kreegen / om de Zeplen te helpen redden en waart te nemen / en het Schip te helpen regeeren. De Schipper hier op / beneffens den Timmer-man (die een Hollander was) en noch drie maats van Venetien / nemen te samen een besluit om sich met de Wapenen by te maken: maar de sesste een bloode en berztaagde Fransman wilde of dersde het werk niet bestaan / maar herstalt sich onder den overloop: de Timmer-man / als aanleeder van het werk / liep achter na de Schans / daar twee Turken lagen en sliepen / diese beyde van boven neder in de Zee wierpen: d'andere onderuiffchen na de kamer loopende / boozsagen sich weder van een halve Diek / en de Timmer-man wapende sich met een grooten Degen of Houwer / waar mede sy gelijkelijc om de Turken aanbieden / die hen tot drie-maal toe met hunne Sabels af-waerden: maar ten laastten kregen sy vier Turken booz hunne voeten / en noch verschepdene anderen (dooz hunne quersuuren) in onmacht: waar ober vier of vijf andere ober boozd in de Boot sprongen / en het tont af-kappende / met deselbe dooz-gingen: d'oberige (die noch weer konden bieden) hebben sy met de meeste dapperhepd en kloekmoedighhepd van de wereld af-gemaakt en vermeertert / ten deelna dood gesmeren / en noch seben (hoetwel seer gequert / die om quartier baden) lebende binuen Standia gebracht; zijnde sy alle (d'een meer / d'andere min) ook by gequest: maar om dese ongemeene dappere daad van een pedere soodanig geroemt en geprezen / dat sy reden genoeg hebben (hoe snartelijc hen ook hunne wonden mogen ballen) sich deselbe niet eens te bekreimen / en met hun bloed hun epgen eer en lof te schrijben.

Tot Romen gingen in dese maand veel quadaardige koozfen in zwang / aan dewelke de Koninginne Christina (beneffens verschepde andere Grooten) mede vast geraakten: maar de natuur was veel sterker als het quaad. De Paus (hoetwel Candia nu als ziel-togende lag) gaf den Koning van Frankrijk het derde deel van al de geestelijke inkomsten / om hem te meer aan te moedigen / desen staat in haar upterste benauthhepd te hulp te komen. Maar in tegendeel de Hertog van Navailles (die in de plaats van den gebleven Hertog van Beaufort

De Franschen veraten Candia.

het bevoind van de Fransche oorlogs-macht aldaar gehad heeft) moed en hoop verloorde gebede / pakite al sijn Franschen (soo gefonde als ongefonde (noch geen 2000 sterck) die daarin een getal van 9000 na toe geboerd waren) te scheep / en quam daar mede tot Toulon. De Heer de Ruvigny bragt den Koning dese tijdinge booz af: maar sijn wel-komst was van wepnig belang; en de Hertog van Navailles quam inet by hoorte dag-repsen tot Parijs. De Koning ebenwel wilde den Heer de Bellefonds weder met een nieuwe oorlogs-macht daar heen zenden: maar wanneer de weder-gekomen Franschen hun haken open deden / en verhaalden wat een verschrikelijken bleesef-bank daer was / en hoe qualijk dien hemel-streck uet den aard van hunne lauds-lieden ober-een quam / berkoelde d'ober soodanig / dat niemand lust tot dien tocht had.

De Turken (wanneer de Franschen Candia aldus berlieten) zonden een Gesant na Parijs, dooz den welken den Grooten Heer den Koning van Frankrijk (niet-tegen-stande d'onderstand / die sy sijn vanden had gedaen) alle goede vziendeschap liet aan-lieden: terwilj aan d'andere zijde de Gesant van Venetien om hulp van volk en geld aan-hield: maar Frankrijk nam het gebuld / den tijd een wepnig in te sien / eer sy wederom nieuwe troepen daar heeten waagde. Ondertuiffchen (na dat de Venetiaansehe Generaal Cornaro om den hals geraakte / en tot Venetien met groote eer en statie begraven / en sijn broeders inet sijn bekleede ampten begiftigt waren / en den Hertog van Beaufort, (Admiraal van Frankrijk) genoegsaam (dooz de laf-hertighhepd van de sijne) het leven daer mede in-geschooten / en in der daad alles tot beschermtung van dese plaats aan-gewend had / en dese ten laastten van al de hoog op-gehebene bystand der Franschen ontbloomt en bersteken was / kreeg den Staat van Venetien de tijdinge / dat sich de plaats op den 17 September aan den Eersten Vizier ober-gegeven had: het welke men terstond aan al de Roomsche-gefinde Hoben liet weten: met by-boeging van dese reden en oorzaak / dat de Turken rontom meester van al de buyten-werken waren; en een Batterij soo dicht aan de Stad hadden / dat sich de Christenen niet meer booz hun Geschut wisten te bergen / en deselbe maar wepnig-aarde meer oberig hadden om sich te verdedigen / ook tot op 4000 mannen versmolten waren: daer de Tur-

1669.

October.

Overgaan van Candia.

1669.

October.

ken in tegendeel noch wel 40000 sterk waren; in-boegen / indien sy niet by tijds tot een verdrag verstaan hadden / sy alle in stukken gekapt souden hebben geworden. De Christenen dan / hadden op den 1 September een wit Vredebaandel op-gesteken / het welke den Vizier soo haast niet wierd aan-gesegt / of deselve stak twee gelijke van sijn zijde op. Die van binnen quamen / waren twee Colonels / daar de Turken twee van de hunne / om met hen te handelen / by-boegden / van welke de Testerdaf of Schat-meester van het Leger een was / sonder dat ondertusschen de Turken af-lieten van schieten en slozmen / hoewel (indien anders de Franschen geloof verdienen) wel met verlies van 600 van de hunne; dit gewelt duurde noch tot dat epndelijk het verdrag getroffen wierd / en dese kloetke Stad (na datse 20 jaren door de Turken bezooght en beslooten / en 4 jaren aan-een volkomentlijk belegerd is geweest) sich op den 17 van September heeft over-gegeven. De Doozwaarden waren (soo de Venetianen booz-gebet) als volgt:

Voor-
waarden
van het
over-ge-
ven van
Candia.

1. De Stad van Candia sal door den Capiteyn Generaal in handen van den Eersten Vizier gestelt worden, om daar volkomentlijk van (als een plaats den Grooten Heer toe-behoorende) te disponeeren.
2. Alle de Fortressen en voornaamste Havens van het Eyland Candia, met de by-gelegene Eylanden, (nu in het besit van de Venetianen zijnde) sullen onder het gebied van gedachte Republijk blijven, soo als sy voor defen oorlog waren.
3. Alle de Eylanden, die de Seren. Republijk in de Archipelago en andere Zeën besit, blijven volkomentlijk als vooren onder hunne heerschappye.
4. De vestinge Clissa, en al het geen de Seren. Republijk in Dalmatie veroverd, en in Albania op de Turken gewonnen heeft, sullen volkomentlijk oppermachtig aan de selve blijven.
5. d'Een sal d'andere partye ongehouden zijn enig verschor van geld te doen, onder voor-geven, van hergevinge, onkosten, pensioenen of presenten ten oorlog, of ook onder wat tijtel het souden mogen zijn.
6. De Eerste Vizier staat aan den Capiteyn Generaal ter gelegener tijd toe, om uyt Candia te vervoeren, alle Vivres en Ammonitie, alle de Soldaten in de Wapenen uyt te trekken met Bagagie; en staat ook toe, dat alle Inwoonders, soofse met hun Huys-gesinnen en omslag niet willen blijven,

1669.

October.

vry met al hun goed mogen vertrekken; en de Capiteyn mede te nemen, alle de Reliquien, geestelijke Vaten, Ornamenten of sieraden van de Kerk.

7. Dat noch behalven andere (de Seren. Republijk ten dienste) de Capiteyn Generaal uyt Candia mach mede nemen 320 Metale stukken geschuts.

8. Alle wederzijds Gevangen en Slaven, zedert dit beleg veroverd, sullen aan den Capiteyn Generaal, en den Eersten Vizier over-gelevert worden.

9. Alle dese Voorwaarden aldus toe-gestaan en veraccordeert, sullen alsoo wederzijds volbracht en beswooren worden, daar by beloovende een wederzijdse vrede, onverbrekelijk ten besten der Commencie en wederzijdse Ingefetenen.

Maar aldus leggende in der daad:

1. Dat, het weer bequaaam zijnde, 't Volk met de Bagagie binnen 12 dagen na Standia soude moeten af-gevoert wesen.

2. Dat in de Plaats de Stukken Canon souden moeten gelaten worden, die voor den Oorlog daar waren, wesende 200; doch dat den Primo Vizier daar van 40 soude schenken aan den Capiteyn Generaal, tot teken van goede Correspondentie.

3. Dat d'andere, in de tijd van Oorlog daar binnen gebracht, (zijnde 324) door d'onse souden af-gevoert werden.

4. Dat dese Republijke soude blijven meester van de Fortressen die sy daar noch besitten, als daar is Suda, Spina Longa, Carabuse en Tini, en van 't Eyland, daar rontom, een Canon-schoot.

5. Dat in 40 dagen de gantsche Armade van Standia soude hebben te vertrekken.

6. Dat de Republijke niet verobligeert sal zijn, omme Contributie te betalen voor dit Accoort aan de Turken, noch voor de Commencie van de Eylanden van Zanten en Cefalonia.

7. Dat in Constantinopolen een Ambassadeur sal werden gezonden, omme de Vrede te ratificeeren.

8. Dat het gene Spina Longa aan 't Rijk Candia heeft, omme alle dispuyt voor te komen, sal af-gesneden werden.

9. Dat de Commencie liber sal blijven, gelijk te vooren.

10. En eyndeling, dat de Slaven sullen gerestituert werden, soo wel van d'eene als d'ander kant, van wat qualiteyt sy zijn, soo dra den Venetiaanschen Ambassadeur binnen Constantinopolen sal zijn gekomen,

1669. De Ridder Molino kreeg ten eersten de Ratificatie, wegens diet verdrag / van den Staat van Venetien, en wierd Gesant te gelijk aan de Porta gemaakt / om alles tot Constantinopolen te voltrekken. Men bereerde hem vervolgens met twaalf ellen gebozdruurt goud Laken / van 200 Ducaten d'esse; op dat hy te heerlijker vooz den Grooten Heer sou mogen verschijnen: maar tot Venetien schozte men allerhande openbare bemaakelijkheden. Candia dan wierd op den 27 September ober-gelebert: waanneer ook de Burgers upt-trokken / behalven 3 Joden die om hume onderdorn niet voozt kond'n. Alle het cieraad van de Kerck is in een Schip geladen / beneffens de Wapenen; het Geschut wierd verdeelt; de Turken beloofden d'Ingesenen groote voozdeelen / indiense wilden blijven: maar die toonden sich daar weynig toe genezen. Dient dag leberde de Gouverneur de Sleutelen aan den Eersten Vizier ober / die den Bzenger 700 Sultaninen tot een bereering gaf / en vzaagde / waarom de Ingesenen hume hupsen en alles aldus verlieten / en niet begeerde te blijven? maar dese berichte / dat het scheen dat de genegentheyt tot de Turksche Kegeringe niet groot was. Hy zand ook een goed deel verserschingen en Supker-werk aan den Generaal Jacomo Contarini, die weder tot dankbaare heyt den Vizier een geheel Veneetsch Cristalijn Tafel-gerecht toe-schijkte / beneffens menigte van Was haarfen / Constitumens en andere aardigheden / die den Vizier soodanig behaagden / dat hy den Bzenger wederomme 200 Sultaninen bereerde. De Christenen dan trokken upt dese bedroefde Stad / en quamen soo Franschen, Duytschen, Italianen als Candiotten (niet sonder groote ellende / dooz het gedurnig gnaad weer) wederom in Europa. Soo haast waren dese niet bertrokken / of de Turken haalden de doode lichamen der begrabene Christenen upt de vier Kerken / en maakten daar hume Mosqueen af; d'andere Alouster-Kerken gebzupfente tot stalling van hume varden / doende alle avondden niet anders / als telken van bzeugde te toonen ober dese overwinninge / tot den 4. van October toe: waanneer de Eerste Vizier dooz de Bzesse een opening van de sterke St. Andrea sijn intrede dede; en gaande dooz de Poorte la Tramata, ging in de Kerck van St. Francisco, daar hy sijn danksegginge en gebeden dede; van daar begaf hy sich in het hups van den Marquis St. André Montbrun, het welke

men op het kostelijfste booz hem had toe-gemaakt. De Testerdag selde hem een kostelijke maaltijd toe / op een platte grond met Capijten oberdekt / zijnde in die benautde stad noch met 500 Schootelen op gebischt. Als doe quamen hem de grootste Bebelhebbers van het Turkske Leger geluk wenschen: maar hy septe met een bedaarthepd / dat hy niet begeerde dat men veel stacie soude aanrechten, dewijl de Plaats, daar sy waren, meer diende beschreyd, als met vreugdetekenen vermaakt te worden. Het geld en menschen die dese vermaarde belegeringe gekost heeft / ballen niet wel te beschrijven. d'Italianen en Franschen begrootten het getal van die wel toe op 160000. die alleen in de twee laatste jaren souden gebleben zijn / onder de welke veel der vooznaamste van het Ottomannische hept te rekenen zijn: soo veel is'er van / dat niemand hy dese overwinninge meer gewonnen heeft als de Primo Vizier, die (ten ware hy de selbe Plaats vermeestert hadde) wel staat maakte / sijn schande niet lange te sullen over-leben. De Venetianen en andere Christenen bertrokken eerst op Corfu, maar lieten tamelijke besettinge in de plaatsen die sy noch in besettinge hielden.

In Vrankrijk sinde men als doe een voozslag / om een wisseling booz de Spaansche Nederlanden te doen / en te gelijk een langdurige bzeede met de Spaansche Kroon te maken; zijnde soodanig begrepen / dat de 10 Provincien aan de Fransche Kroon soude komen / waar tegen Vrankrijk sou af staan al het geen het selbe in het Koninkrijk van Navarre besat. Men soude ook wel Brisak, Philipsburg, en het geheel Elfas weder aan Duytsland hegten / mits dat Spangien afstand dede van het Roussillon: maar dese voozslagen hadden het gewenschte gebolg niet.

Tot Halle zijn eenige schelmen hy nacht in het vermaarde heyligdom gebzoken / en hebben daar al de kostelijkheden upgenomen: als vooz eerst een kroon van enkel goud / op de welke den naam van Carlo Calonna stond; noch een andere / op de welke naam en wapenen van den overleden Nemius, Eerts-Bisshop van Cameerijk, gescheden was / een gouden tonge met een Diamant beziert / een gouden Medaille van Graaf Enno van Vriesland, ook een van Hertog Maximilian van Beyerens, een gouden kruys / gelijk d'orber van den Heyligen Geest in Vrankrijk, dzagende het wapen en den naam van den Graaf d'Ognon. Het beeld van den Ridder van der Beecken, een groote

1669.
October.

Jytreken der andiost.

Onderhandeling tusschen Spangien en Vrankrijk.

Dieverye upt het heyligdom van Halle.

1669.

October.

voest van goud / twee zware goude ketenen / twee borsten / een hart / en twee kruysen van goud / met veel andere dingen meer. Op het lijf van dese schelmen toter groot geld geset: maar de Jesuiten waren niet heel bupten vermoeden / van zelfs het werk aan-gelovd te hebben / om dat men hen de betwaarnisse van deselve kerck ontnomen had; dewijl sy gewoogert hadden / de Schoole tot Halle te vervolgen: maar het vangen van een van de schelmen / seben of acht dagen daar na (soo als hy de kostelijheden tot Brussel by een Silber-smid te koop bracht) heeft de goede vaders ontlast: maar de dief is na verdienste met de dood gestraft.

Schrikkelijke moord tot Gent.

Tot Gent heeft een man aan sijn eygen zwangere vrouwe een schrikkelijke moord begaan / die ook na verdienste gestraft is. Dese moorder was een Bakker Jan Jorisz. Lankswaard genaemt: dese is op den tienden van October / des morgens een weynig na vijf uuren / by sijn vrouwe (Willemijn de Neque genaant) in den keuken gekomen / daar hy sijn vrouwe (soo als se seben maanden van hem bezwangert was) met een Nutzaard-stok vier sikke geweldige slagen op het hoofd gegeven heeft / dat hy daar dooz (obergoten met bloed) op de bloer is neder-gesontken: alwaar na dat de ellendige een geweldigen schreeuw gegeven had / dese woostwicht de vrouwe bozder is toegabaeren / en heeft haar met een brood-mes boozts de keel af-gesneden: verovende alsoo op eenen tijd sijn vrouwe en sijn bruyt van het leven: daar na (wanneer hy hoorde dat de andere oudste kinderen / die boben deselve keuken stiepen / op de schreeuw van hunne moeder wakker geworden / een tegen-schreeuw gaben / en daar-en-boben besig waren met de trappen af te komen / om te sien waarom hun moeder dien schreeuw gegeven had) is hy terstond de selve kinderen tegen gegaan / en heeft hen belast terstond weder te bedde te gaan: hen wijs makende / dat hen moeder upt het huys was geloopen: gelijk de kinderen ook gedaan hebben / blyvende noch wel een uur te bedde leggen: daar na weder beneden komende / seyde het jongste kind (dat omerent vier jaren oud zijnde / en in de Wieg lag) al stammelende / dat sijn moeder daar op de bloer lag en bloede: waar op hy het kind op-genomen / en boben by de andere kinderen gedragen heeft: naar dat hy nu weder beneden gekomen was / heeft hy

1669.

October.

het doode lichaam van sijn vrouwe in een sak gesteken / latende het selve langs een plank of berd ober een trap in een woost-kelder neder-sinken / van waar hy het boozts langs de aarde naar de achter-kelder gescept heeft tot by sijn Oben / daar hy haar bebloede rokken en onder-lijf uytgetrokken / en deselve in den brandende Oben gesteken heeft / daarse wel haast tot asche zijn verbrandt geworden; waar op hy weder het lichaam van de vrouwe / met het hoofd en de armen in den sak gesteken heeft / latende de rest van het lijf t'eenemaal naakt / en boozts met acht of negen Nutzaarden bedekt leggen: daar na gaat de woostwicht weder na sijn keuken / alwaar hy met een dwoepel het bloed / dat op de bloer lag / op-genomen / en dat met een koperen Aker in het gemak gedragen / en ook een gedeelte van het selve in een kuppken of tobbeken in de selve kelder verborzen heeft; daar op / als of nergens van bewust was / doet hy sijn Winkel open / en heeft op dien selven moogstond in dien Oben (waar by het lichaam van sijn vermoorde vrouwe verborzen lag / en waar in hy haar bebloede kleederen verbrand hadde) noch Witte-brood en Krocken / gelijk ook des daags daar na / verscheyden ander brood gebakken heeft. Ondertruschen maakte hy de buuren en sijn vrienden wijs / dat sijn vrouwe des morgens booz den dag al klijvende en tierende upt het huys geloopen was / sonder dat hy wijs waarse mocht verbaeren zijn; eyndelijc quamen des anderen daags / naar het sluyten van de Stads Poort / eenige van sijn bloed-vrienden by hem / en seyden / dat men op verscheyde plaatsen van hem seyde / dat hy sijn huysvrouwe vermoord hadde / en rieben hem / dat hy sich by tijds upt de Stad wech sou maken / waar toe noch permand van sijn vrienden hem sijn hulp en gelejde aan bood. Hy dan sich schuldig bevindende / heeft sich / ten tien uren in den nacht / aan de Dam-poort met een schuyt dooz eenige Spaansche Soldaten laten oversetten / en ober de grachte zijnde / is met den selven sijnem vriend tot in de Herberge (het goude kruys genaemt) gegaan / daar hy een Paard maakte te wrijgen / en is (bergeselschap met sijn Waard / die mede te Waarde sat) noch dien selven nacht tot binnen de Parochie van Loockeren gereden / daar hem deselve Waard in een Herberge / by Eerdbrugge gelaten heeft. Van daar begeeft hy sich (met een ander man te voert verselt) naar Antwerpen: komende daar

des

1669. des mozgens den 12. (twee dagen na de moord) seer hzoeg / van waar hy vordert binnen de stad van Luyk geblycht is / meenende aldaar wel bepligt te zijn : maer zijnde aldaar ooft (dooz de beschrijving van hem gedaan) bekent gewor- den / en bast gekhouden : en daar na dooz de O-berigheid sels van Gene van die van Luyk ver- socht zijnde / is hy aldaar in handen van deselbe obergelebert / die hem geboept van daar in alle sekerheid / en met een goed gebolg van kirjgs- volks / na Gene hebben geboert : aldaar bast zyn- de / wierd hem noch vorders tot sijn bezwaringe te last geleg't / dat hy op den 2 Iers- dag / in het jaar 1667. deselbe sijne huys- hrouwe (in de keu- len hy het buur sittende / met haer hooft op een stoel te leunen / gelijk als slapende op haer hand) noch vier wonden met eenig geweer in haer hooft geslagen heeft. Hy dan / na dat hy alles bekent hadde / is beroozdeelt upt de gehangenisse op een Hozde naar het gerecht (op de Hvdags- markt) gesleept te worden / alwaar hy op een Schabot (op een kirjps leggende) levende gera- zwaakt / en voozts hem met het selve mes / daar inede hy sijn vrouwe vermoort hadde / de strot af- gesneden is.

rand tot
e. Quin-
ijn.

Tot St. Quincijn geraakte op den klaren mid- dag de klokketoon van de Hooft-kerk in de brand / daar het buur alles vernielde / alleen de klokken vielen van boven neder ter aarden : binnen de tijd van twee uren was het Choor / de Wonte / het dakt en alles wech / hoewel groote moepte wierd aan- gewend om te lesschen ; de Beelden alleen wierden op het Stadhuys / en daar na weder in de Processie of Omme- gang in de kerk gebracht. Ondertusschen hadden de Keulenaars een seer quaad oog op den Munster- schen Bisschop , die men sepde / dat beel Wape- nen in hare stad had op- gekocht / voozgebende / boldoering van haver / die hem over de Eems ontvoerd was / te willen halen , gelijk hy alreeds den Heer Freytag van het platte land upt Oost- Vriessland naar Munsterland verboerd had / ma- kende ooft voozts geschil ober den Bourtang- schen Tol / en sich het geschil van de Gravinne van Benthem ernstelijkt aanmatigende ; en in der daad / een peder was in selyk vooz sijn toestel. Maar dit waren vooz- tekenen van hem / die maar stoffe tot geschil socht / om (gelijk hy daar na genoeg gedaan heeft) het quaad / waar van hy zwanger ging / op schijnbare gronden te doen upt- barsten.

Nec dubiis ea signa dedit turpissima Monstris.

1669. De Gesant van haer Hoog- Mogende (den Baron van Reede) tot Madrid, is op den 19 van de voozleden maand overleden / en soo ver in sijn verstand verballen / dat hy sich na de Roomsche wijze het laatste Viaticum (gelijkse het noemen) liet geben. Sijn doode lichaam wierd ooft van den Nuntius van den Paus (de Cardinaal van Arragon) bedient ; de Koningin van Spangien dede hem op een bedde van staal leggen / rontsom het welke hooge silbere Kan- delaren met brandende wasch- heerffen stonden / en gaf 4000 guldens tot sijn begraeffenisse. Hy wierd met groote statie upt het Collegie ofte de broedereschap van de Jesuiten gedragen / zijnde dooz den Marquis de Salinas , die ordere van de Koninginne hadde / al de Grootten , die tot Madrid waren / ter wybaard genodigt ; waar hy ooft upt ordze van hare Majesteit haer Gardes van 300 Spangiaarden gevoegt wierdt.

In het begin van dese maand heeft de Bis- chop van Keulen dooz een bupten ordinaris Gesant hy geschijft haer Hoog- Mogende aan- geboden / het beslyt ober het geschil / van het Slot la Rochette aan na- buurige Prinzen / of foodanige onpartijdige scheid- lieden / als men sou kommen beramen / te gedragen ; waar ober dan de Heer van Heukelom en andere Heeren / upt het Collegie van haer Hoog- Mog. in Con- ferentie en onderhandeling zijn gekomen. Na acht dagen tijds is alles wederzijds beraamt / getekent en gesloten geworzen / zijnde de af- zondene van den Prins van Luyk, Keur-Keulen gelast / binnen de tijd van twee maanden de Ra- tificatie en bevestiging van alles te brengen. D' Aptsflag was / dat la Rochette, als souverain- teit van dese Staat aansonds van de Luyksche Krijgs- lieden most onlast worden. Het oberige bleef aan onzijdige scheid- lieden / foodanige als wederzijds daar toe genaemt souden wer- den. Vorders wierden te gelijch de Proceduuren van de Vrouwe van Plettenburg, tegens den Ba- ron van Kortenbach, Heer van Helmont, en het vormis hy Contrimacie daar op gebolgt / ver- nietigt / en sy gelast haer recht / het welke sy meende op het Casteel la Rochette te hebben / vooz den Raad van Brabant in den Haag te ver- volgen.

Het guure weer van desen Herfst dede dese maand groote schade aan Dijken / Dammen en Sluysen / soo dat de Sluysen alleen tot Spa- rendam, met drie diepe dooz- gespoelde gaten leg- gen bleef. Op 's Gravezande spoelde de Zee het

Schade
aan Hol-
landse
Dijkcn.

1669.

Oktober.

Capittel-dyjn deur / daar veel dyjnsenden van Conijnen door verdronken zijn; en tot Schevelingen was het mede na genoeg / gelijkt ook al de andere Zee-Dozpen (d'een meer d'ander minder) schade te liden hadde. Terwijl de Deenſche Reſident af-rekeninge eſchjete / verſocht de Ooſt-Vrieſche Reſident Wiarda aan deſe Staat hy geſchijft / dat men de Grenſen en Frontieren tegen alle dadelijkhejd van den Biſſchop van Munſter tech wel wilde voorzien / verſikarende met eenen uyt den naam van de Vorſtinne van Ooſt-Vrieſland, ende Stenden van dat Graafſchap / dat ſy in het gene de geſepde Biſſchop hen op-lepde / gantsch geen ſchuld hadde. Deſe wilde den af-geljaalden Heer Freytag weder byzhejd geven / om te gaan waar hy wilde / op ſijn woord / dat hy (indien hy geen behoorzijke voldoening konde geven) weder in ſijn heytrenis ſou komen.

Men kreeg in den Haag als nu bericht / dat Don Lopez Eliva, die hy de Kroon van Portugaal lange als Agent by haar Hoog-Mog. is gebruykt geworden / in het laaſte van de voorleden maand tot Liſſabon aangekomen was / beneffens het verdrag / dat hy uyt den naam van die Kroon met haar Hoog-Mog. gemaakt had; zijnde kortelijkt dit: Dat Cochijn en Cananor in Indien in vollen eygendom aan de Heeren Staten ſullen blijven; in diervoegen, dat naderhand geen Conteftatie verder daar over gemaakt ſal mogen werden. Aangaande de vier millioenen, die Portugaal noch aan de Heeren Staten ſchuldig was, ſal die de ſelve voldoen voor het uyt-gaan van het jaar 1669. voor 150000 guldens (Portugaals geld) in Sout, het welke de gemelde Heeren Staten met ſchepen ſullen doen af-halen; en aangaande de reſt van de ſchuld, ſal Portugaal gehouden zijn 20 Jaren achter een, uyt de Impoſt van het Sout te betalen 150000 guldens 's Jaars. Dat de Hollanders vryhejd ſullen hebben, in alle Havenen en Plaatsen van Braſilie ſoodanige ſchepen te mogen zenden, als het hen gelieft, ſonder yemand (in 't algemeen of byſonder) om verlof behoeven te vragen; wel verſtaande, dat ſoodanige ſchepen dan ook ſullen gaen met de generale vloot van Portugaal.

Op den 30 deſer waren de twee Hupſen van het Parlement weder tot Weſtmunſter vergadert; de Koning na gewoonte in het Opperhuys verſchijnende / alwaar ook die van het Lagerhuys met hunne Spreeker tegenwoordig

Verdrag
met Por-
tugaal ge-
maakt.

Engelſche
Laken.

waren / dede tot deſelbe ſijne aanspraak; behelſende: Dat hy ſich verheugde weder andermaal op deſe tijd hen te ſien, verhoopende een heylſame vergaderinge, waar toe hy ſich gedraagde; verwachtende het gewenſchte van hunne ervarenthejd en redelijckhejd; vermanende hen vorder, om al hunne krachten te willen inſpannen: maar hy feyde onwillig te zijn hen te belaften, of op deſe tijd hunne hulp te verſoeken; dat, het gene ſy hem laaſt hadden toe-geſtaan, volkomenlyk aan de Scheeps-vloot was beſteet: doch hy wenschte nu wel, dat ſy hunne macht daar toe wilden aanwenden, dat Engeland en Schotland overeen mochten gebracht werden.

De Koning dede boders door den Cancellier eenige brieven ober-leveren die daar toe ſtelten; hier mede vertrokt de Koning, gelijkt ook het Lager-huys: maar in de plaats van Engeland en Schotland te vereenigen / geraakten beyde de Hupſen met malkander overhoop / dzingende weder op haar door-rechten en privilegien; de Koning ſiende deſe geſchillen / ging daar minnelijkt tuſſchen beyden / ſoo dat alles noch een goed eynde nam. Maar in de Land-ſtreken van Lijn en Nordfolck, in drie geheele maanden geen regen gevallen zijnde / berzbande en verdoorde alles watter te velde ſtond; ſelf ſoo verre / dat de ſchape niet genoeg tot hun weyde hadden / dewyl al het gras weg was. Men heeft ook waar-genomen / dat tot Jarmouth door het geweldige woeder binnen de tijd van drie uren het getijde tot drie en viermalen heeft geëbt en gebloeyt. Terwijl quam de Ridder Thomas Allen voor Algiers: maar tot noch toe ſonder vrucht. Gelijkt ook de Vorſt van Courland te Wichal ſijn herſtelling van ſijn voorgebens Epland Tabago, en de vordere bevolking aan de Rivier van Gambia in Guinea, (want hy hebbende dit Jaar een Schip om te handelen daar heen gezonden) was ſoo verre van daar te recht te geraken / dat men den Vorſt van Courland in Africa geen ſints wilde erkennen. Eyndelijkt langs de kuſt wat Hupden gehandelt hebbende / quam het droevig gerucht / dat het ſelfde Schip met volkt met al omerent de gevaarlijke kuſten van Yrland gebleven was.

Maar de Prins van Toſcanen tot noch toe in Vrankrijck ſeer treffelijkt onthaalt / vertrokt nu ook eyndelijkt weer naar Italien, zijnde van den Koning bereert met een ſeer koſtelijke gouden

Capijt /

1669

Oktober

CAROLUS STUART de II^{de}
Koninck van
ENGELAND, SCOTLAND en YRLAND.

THE SCOTLAND-YORK
RAILWAY
LONDON

1669. **Tapijt / en eenige aardige geweven van de Gobelijns, dat de alderrijkste geschenken waren / die de selve Prins op zijn geheele reyse in eenige Dorsfen Hoben ontfangen had. Onder tusschen wierden in dat Rijk de vzeemde Producten en Waaren hoe langer hoe meerder bezwaart. De Hollandsehe Kaas most voozpeder pond van in-bzengen drie stupbers betalen; en men sprak van de Hollandsche Lakenen t'eenemaal te verbieden.**

Beroerte tot Madrid.

Tot Madrid begoft men allengskens het nieuwe Regiment Gardes / dat de Koninginne had op-gerecht / gewoon te worden; die in het begin daar tegen waren geweest / konden als noch hun ongenoegen niet wel in-binden: maar brachten dagelijks nieuwe klachten tegen de selve in; wat moettwil ergens geschiede / wierd dit volk te last gelegt: waar ober de Koningin belaste / dat men alle ongebondentheyd die de selve ergens (voornamentlijk telande) mochten bedrijven / op het aldergestrengste straffen soude; het welke de Landlieden van Caramansel de moed gaf / dat sy (sich in troepen vergaderende) seben of acht van dit volk / die Kossijnen wilden komen halen / dood gesmeten hebben. Maar anders was het tot Madrid te doen: de Marquis de Vaillo, Zoon van den Hertog van Terra Nueva, ging met eenige Heeren / en ontrent twee hondert mannen in het huys van den Marquis de la Puebla, alwaar de Grave Boetta Piemontois was / die vooz eenige dagen de Musken van een Karosse / daar geseyde Hertog in sat / had doen dood smijten. De Grave stelde sich met vijf wakkerere mannen dapperlijk te weer / schietende wakiker met Musquetten op de bespringers: soo dat een van de selve gedood / en twee seer gewond wierden; werpande daar-en-hoben noch twee Granaten uyt de Vensters: dit duurde soo eenige uren datse van wederzijden binnig op malkanderen schooten: maar de Koninginne hier van kennisse krijgende / zand twee Alcaydes, met eenige Grooten daar heenen / die den Grave belasten sich aan hen ober te geben / het welke de selve / met sijn vijf makkers / na datd andere vertrokken waren / gedaan heeft.

November. Brand in Turkjen.

In Larissa, daar den Grooten Heer als doe sijn Hof hield / is een plaats (Janina genoemd) verbrand / alwaar in de Doganbypsondere groote schade geleden is / dewijl

1669. daar veel goed (voornamentlijk van Joden) op die tijd binnen was. Tot Smirna was ook een groote brand in het Magalijn van het Buskruip ontsaan / dooz de welke het selve / met al die daar in waren om het kruit toe te maken / op-geblogen zijn. De brand van daar voozt-gaande / was geslagen in een plaats daar de Caracelen stonden / die met de Caravana van Alexandryen en seer rijke koopmanschappen hoozt te voooren aan-gekomeit waren: waar dooz ook veel van die last-diecen quamen te verbranden / als mede van de koopmanschappen. Maar tot Venetien was men weder een wepnig verheugt ober de vzeede vooz 30 jaren / die met den Grooren Heer getroffen was.

De Koning Johan Casimier van Polen (na dat hy ober-al dooz het gantsche Rijk van Frankrijk seer wel onthaalt was) quam op den 19. van dese maand tot Evreux in de Karosse van de Princesse Palatina, verfelt met den Heer Ventelet, alwaar hy van al de Burgery seer trefselijk in-geshaald wierd: maar des anderen daags heeft hy sich in sijn Abdy van St. Taurijn (hem van den Koning toe-gestaan) begeben / alwaar men des anderen daags Misse vooz hem dede; en alsoo is de Heer Ventelet, die uyt last van sijn Majesteit, dien Koning soo lange vergeselschapt hadde / weder vertrokken. Men wil ook seggen / dat deselve Koning van Polen van al sijn kostelijke Inweelen / en sijn eygen goederen / die hy in Polen best / den Hertog van Anguien volkommen erfgenaam gemaakt heeft.

Maar de Franschen hebben de verscheenen penningen (onder de Staten van den Koning van Spangien behoorende) vooz den jaren 1667. en 1668. aan-geslagen en op-geshaald; gelijks ook met die van het jaar 1669. staan te doen; soo dat deselve hier mede wel vijf of ses hondert duysend guldens in hun nest gesleekt sullen hebben. Dat den Ridder de Vendosme mede met den Hertog van Beaufort son gesneubeit zijn / is verkeerdelijk gesegt: nu beint men dat de selve op sijn wedersom-komst van Candia den Koning tot St. Germain is wesen begroeten; dien hy ook woenen het blijven van den Hertog, het nauwste en naaste bericht heeft gedaan: als dat hem een Turk het Hooft had af-gehontwen / terwyl hy met een ander / die hem wilde gebangen nemen / hand-gemeen was. Men voozde ook nu tot Parijs, dat de Dors Willem van Furstenberg arbejde om een verbintenis te maken /

De Franschen. halen Spaansche geld op.

1669.

Novemb.
Handel
van Vorst
Willem
van Fur-
stenberg.

tot boozdeel van Frankrijk, tusschen den Keur-
Vorst van Beyeren, Keur-Keulen en den Bisschop
van Munster, gelijk men booz-gaf / dat ook
hooop van Brandenburg daar toe te krijgen sou
zijn : leggende alsoo de grond tot dit jannmer-
lijk quaad/het geen Holland en haar Derwan-
ten soo duur heeft besuurt: en nu misschijen op
den kop van dese werk-meester staac uyt te
ballen. Maar omtrent de saken van Candia,
hebben wy dit noch : dat de Koning niet alleen
ordere aan den Hertog van Navailles gezonden
had / om te retireren / en sich uyt het Hof te
houden : maar dat hy ook een volkomen dag-
register en aantekeninge van sijn tocht sal
hebben te maken / om den Koning rekeninge
van sijn beleyd en handelingte te doen : en
booznaamentlijk de reden en oozsaak doen blij-
ken / waarom hy Candia soo klakkeloos ver-
laten heeft ; dat hy ook sijn Instructien en o-
ders sal hebben over te zenden / op dat sijn
Majesteit weten mag / waar hy sich na ge-
schikt heeft.

Franschen
trots te-
gen trots.

Toen had ook de Af-gesant van den Groo-
ten Heer sijn gehooz by den Heer de Lionne :
dese ontfing hem / sittende op een rust-bedde /
sonder sich op te rechten / staande alleenlijk
sijn hand aan sijn Hoed / na dat de Turk een
seer diepe eerbiedighepd had gebaan ; ontha-
lende hem soo geheel na de Turksche wijze.
Men eyschte hem sijn last-brieven af / dewel-
ke dooz de Tolken ondersocht zijnde / seyde de
Lionne , dat hy in geen van allen beband / dat
hy de hoedanighepd en qualiteyt van een Am-
bassadeur hadde : waar op de Turksche Mini-
ster bereschte / dat hy noch een andere geloof-
brieff of credentiaal had : doch dat hy deselve
(op sijn hooft) aan niemant anders / als aan
den Keyser der Franschen moecht over-leveren :
waar Lionne aan nam/het selve sijn Majesteit
te sullen bekend maken. De Koning van Frank-
rijk wilde / dat Lionne deselve omstandighe-
den van beleefthepd met desen Turkschen Ge-
sant plegen sou / die de Eerste Vizier tot Con-
stantinopolen met den Heer de la Haye gehou-
den heeft.

Van den
Taffileta.

Wy hebben hier booz wijdloopig van onsen
Africaanschen overwinnaar (dien grooten Taf-
fileta) gesproken / hem in den morgen-stond
van sijn grootshepd gelaten: dese was nu met
een machtig heyz van 120000 paarden en
veel voet-volk/zupdwaard het Land in/wan-
neer de Engelsche Gesant de Heer Howard

1669.

Novemb.

van den Koning van Engeland aan hem gezon-
den (om met hem van bzyde en verbond te
handelen/om te sien of sy te samen de stad Al-
giers (die hen beyder vband is) d'een te water/
d'ander te lande souden konnen dwingen ;
ook een bypen handel van Tanger met Carava-
nen landewaards in te versoeken) met rijke
geschenken / en onder deselve eenige stukken
geschuts met hun toe-behooren / een schoone
Karoo / en andere Europische aardighepden / in
Africa quam / waar dooz deselve genoetsaak
was / af te wachten / tot dat de Taffileta van
dese sijn tocht wederom sou gheleert zijn. On-
dertusschen heeft dese overwinnaar foodanig
een schrik ober-al in het land gemaakt / dat
men / alleen op het noemen van sijnen naam/
sidbert en beeft ; hy heeft noch onlangs drie
Burchten (die op seer hooge roezen in het
land stonden / om dewelke te vermeesteren /
verschepe Koningen groote moepten en ar-
beyd hebben angewend) tegen alle verwach-
ting vermeestert. Wanneer hy te belde gaat/
maakt hy niemant ter werelt sijn booznemen
bekent / vertronwande te veel op sijn epgen se-
kerhepd / om pendants raad te gebzupken /
en sijn beslupten in gebaar te stellen van uyt
te komen. Hy heeft sich meester van Maroc-
co gemaakt ; wepnig dagen / na dat den Ko-
ning daar binnen overleden was / heeft hy den
selven doen op-graben en verbzanden laten /
welke daad in dese gewesten een onberbzag-
lijke versmaethepd geacht wordt. Sijn
Zoon / die alreeds Koning in sijn Vaders
plaats verklaart / en booz het geweld van sijn-
ne Wapenen geblycht was / heeft hy (benev-
sens sijn bzoeder) doen achterhalen / het hooft
af slaan / en het selve op des stads muuren
doen stellen / het welke niet als een berdien-
de belooninge wordt geacht te zijn / als heb-
bende dese (als booz verhaalt is) een op-ge-
wozpen heerfehappe en dwingelandpe beset-
ten ; hunne broutwen heeft hy naar Algiers
gezonden om verhocht te woerden : maar men
heeft het selve albaar niet willen toestaan /
het welke sijn haat en verbitterhepd tegen
dese stad seer vermeerderden ; hy benemint
al de Alabeses of Land-steden van geweer /
latende hen selfs geen eenig paard behouden /
om hen alle gelegenthepd van muysterpe te
benemen. Ondertusschen onderhoud hy groot
recht en nauwe rechts-pleginge / latende
geen oberdaad of moettwil ongestraft / soo
dat'er

1669. dat'er by-na geen quaad-doenders te vinden
zijn; en alsoo onderhoud by onder dit volk/
dat tot een straffe heerschappp gemaakt is/
de beste wijze van heerschen van de werelt. Hy
laat sich den keijserlijken tijtel geben/ gelijks de
oude Koningen of keijfers van dese gewesten
gewoon zijn. Meer hier na van hem.

Men kreeg in Engeland om dees tijd mede
bericht / door een Schip dat uyt de Barbados
gekomen is van een waren Orcaan, die in die
gewesten veel schade gedaan heeft / en wel 10
Schepen van de Engelschen soudent aan de
strand gesmeeten zijn. Van een andere kant/
uyt het Noorden / hoorde men dat de beroemde
Koopstad van Moscovien, Archangel, weder
door de brand in de asche was geleg: welk
ongeval die en andere Moscovische en Noord-
sche Steden / als meest geheel van hont op-
gehouwt zijnde / geduuriglijk onderwoopen
zijn. Maar tot Weenen was men wederom
in bruyt / om dat / omerent het midden van
dese Maand / het Houwelijks-verdrag tus-
schen den Koning van Polen, en des Keyfers
Suster sou voltrokken zijn; soo dat de selve
Princesse zedert bysonderlijk / als een Konin-
ginnē bedient en gefert word.

Soodanig is de heete drift en hebbigheyt der
Franchen, en de oploopencheyt van hun sie-
dend bloed / dat geen plaats of tegenwoozdig-
heyt soo achtbaar of soo heylig mach geacht
worden / die machting is / wanneer dat gestel
aan het gaan is / hun drift te wederhouden.
In de Kerk van Blany, dicht by Chartres,
geraakten een deel Edeken met malkanderen
in geschil / die / sonder te sien in wat plaats sy
waren / soo hevig met degens en pistoolen op
malkander geballen zijn / staande party tegen
party (het welcke sy buyten de Kerk mede wel
hadden konnen doen / indien dese brandende
geesten dat gedult hadden gehad) dat'er hier
of bys op de plaats dood bleven / en seben of
acht doodelijck gequett wierden; woordende de
Kerk alsoo tot een verdoemelijke moord-kupl
gemaakt: hier over heeft sich / op de vijftde
van dese Maand / de heer Marin de la Chaste-
neraye, Intendant van het Gerecht / in de Ge-
neraliteyt van Orleans, daar heenen begeben/
om de gelegentheyt van alles te onderstaan / en
twee van de vooernaamste aantepders daar van
naar Chartres gebangen gebracht heeft.

Schelmachtiger stuk hebben de Strupk-
roovers by Hamburg aangerecht / daarse een

mijl van de Stad de Sweedsche Bode / en ne-
bens hem een Koozman Johan Roman ge-
naamt / hebben vermoord. De lichamen zijn
tot Hamburg binnen gebracht. De Koozman
had twee kogelen in sijn arm / en een in de
borst gekregen / en de Bode was met vier kog-
elen door het hooft geschooten; de Dienaar
van den jongen heer Bruchdorf, van Reiks-
dorf, is alleen door sijn hay geschooten / die
in tegendeel een van de Moorders sou geraakt
hebben. Sy hadden gemeent het alle af te
maken / en als dan na hun welgeballen met
alles te leven: maar soo boos en Goddeloos
als dese Schelmen waren / soo bloode en ber-
tsaagt zijne ook geweest / dewijls sich op de
eerste tegenstant op de vlucht begaben / heb-
bende niet anders gedaan als dese lieden te
vermoorden / sonder hunne moorddadige han-
den aan den buyt te hebben gesteecken.

Haar Hoog-Mogende de Staten Generaal,
op aanschrijven van verscheide gewesten/
schreven aan alle Frontuur-plaatsen / en deden
ober-al de Magazijnen wel voozien; en dat
te meer / dewijl men vernam dat tot Hamburg,
uyt Vrankrijk, door den Bisschop van Mun-
ster, door 125000 guldens aan Wiffel-brie-
ven aangekomen waren / daar men geen goe-
de gedachten ober kreeg: voozts / dewijl men
in Vrankrijk alle de nytheemsche Manufactu-
ren, gewee / en andere Koozmanenschappen/
beswaarde / wierd dit naarvolgende Placcaat
by haar Hoog-Mogende wel geconcipteert / en
in ordere gestelt / om herkoudigt te worden/
maar als noch niet vooztgebracht.

DE Staten . . . . . allen den genen Concept
die desen sullen sien ofte hooren lesen, Sa- van een
luit: Doen te weten, alsoo wy serieuselijck heb- Plakkaat.
ben ter herten genomen, dat de goede Ingefete-
nen van dese Provintie, door Uythemsche
exempelen, ende door verkeerde inbeeldingen,
haar soo verre hebben laten afseyden van de oude
zedigheyt ende eenvoudigheyt in de dagelijksche
train van leven, ende bysonderlijk in Kleedinge,
cieragie van Gebouwen, ende Ameublimenten,
dat de loffelijke frugaliteyt van de Voor-oude-
ren, die altijd is aangesien geweest als een voor-
naam soufien-van eerlijke Familien, ende by
t gevolg van den Staat die uyt Familien is be-
staande, in een seer misprijfelijke en schadelijke
pracht en overdaar, is gedegenerieert, ende dage-
lijks in ervaringe komen, dat het selve quaat

Novemb.

Schade
door een
Orkaan.

Archan-
gel ver-
brand.

Houwe-
lijk tus-
schen den
Koning
van Po-
en, en des
Keyfers
suster be-
looren.

Moorde-
lijken in
de Kerk.

Strupk-
overy.

1669.
Novemb.

1669.
Novemb.

meer en meer de overhand is nemende, en tot nadeel van 't gemeene best komt aan te groeyen. SOO IST: Dat wy op 't exempel van andere wel Gepoliceerde Staten, daar inne willende voorsien, by provisie, en tot dat wy daar jegens, nade grootheyt van 't quaat, nader sullen hebben gedisponeert; goed gevonden hebben te ordonneeren en statueeren; gelijk wy ordonneeren en statueeren by desen: Dat niemant, van wat qualiteyt of conditie hy ook soude mogen zijn, na expiratie van den laastten dag van de Maand van Maart, van het tegenwoordig Jaar 1670. sal vermogen te dragen ofte te gebruyken eenigerhande Goude ofte Silvere Lakenen, Kantten, Passementen, Linten, of eenige andere Stoffen of Cieragie, daar eenig Goud of Silver in gewrocht is; 't zy dat de selve Stoffen of Cieragie, tot Kleedingen, ofte ook tot Ameublimenten van Huysingen of anders soude mogen zijn, ofte werden geappropriert, het geslagen of gegooten Goud of Silver, daar van de Substantie in 't geheel en onvermengt blijft, alleen uytgesondert, op verbeurte, niet alleen van de selve Kleedingen, Ameublimenten en Cieragie, maar ook op een amende van hondert Caroli guldens, te verbeuren by den genen die bevonden sal worden eenige van de voorsz. Kleedingen, Ameublimenten ofte Cieragie, te dragen of gebruyken, t'elkens ende soo meenigmaal de selve Kleedingen, Ameublimenten, ofte Cieragie, aan ofte by hem gevonden sullen worden; gelijk mede wy wel expreffelijk ordonneeren ende statueeren by desen, dat geene Mans-persoonen, van wat jaren, staten, of conditie die ook soude mogen zijn, met den voorschreven laastten dag van de voorschreven Maand Maart toekomende, sullen vermogen te dragen of gebruyken aan hunne Kleedingen, ofte aan 't gunt tot haren lijve dient, ('t zy dat het selve soude mogen zijn van Zijde, ofte van andere Stoffen, ook van Lywaat, eenige Kantten van Zijde of Garen, ofte eenige genaaide Points-Passementen, Lijsten, of ook eenigerhande soorten van Boortfelen, selfs niet tot Livreyen ofte Kleedinge der Dienaars of Knechts, op verbeurte niet alleen van de selve Kantten, Points-Passementen, Lijsten, Boortfelen; mitsgaders de Kleedingen ofte het Gewaat, daar op ofte daar aan 't selve gevonden soude mogen werden, maar ook op een boete van hondert Caroli Guldens, te verbeuren t'elkens en soo meenigmaal als yemant bevonden sal werden de voorsz. Kantten,

Points-Passementen, Lijsten ofte Boortfelen, ge- 1669.
dragen ofte gebruykt te hebben. Dat vorder van nu voortaan geen vergultsel van geslagen Goud Novemb.
sal mogen werden gebruykt, tot cieraat van Gebouwen, Karossen, Wagens, Karren, Schepen, Schuyten, Lijsten van Schilderyen, Spiegels, ofte andere Ameublimenten, ofte eenige andere saken, op ponne van hondert Caroli guldens te verbeuren, soo by die gene, die 't selve geslagen Goud, ten eynde als voorsz. is, sal hebben verwerkt, als by die gene die de selve sullen hebben doen verwerken; uytgeseyd alleen van foodanige saken die hier te Lande worden gemaakt, om buyten de Provintie verfondten te werden: mitsgaders die geene, die sich in kas van bekeuringe met dese exceptie sal willen behelpen, den Rechten genoeg zijnde, sal moeten doceeren dat het vergulde Werk tot geen ander eynde gemaakt, als om buyten de Provintie, in maniere als voorsz. is, gebragt en gebruykt te werden, ende ten eynde onse goede meyninge te beter mochten werden achtervolgt, soo hebben wy niet alleen alle de Officierien, Schouten, ende andere die de Calangie Ordinaris competeeren, maar ook allen en een yegelijk van onse Ingesetenen, ende Onderdanen geauthoriseert, en gequalificeert, gelijk wy haar autoriseeren en qualificeeren by desen, om de Contraventeurs van dese onse Ordonnantie by preventie te mogen bekeuren en calangeeren, met expres bevel, dat de verbeurde Kleedingen, Gewaden, Ameublimenten en Cieragie; mitsgaders de boeten by ons hier boven gestatueert, sullen werden geapliceert in 't geheel aan den genen die de Bekeuringe of Calange eerst sal hebben gedaan, &c.

Hut'er Zee had men doe het volgende / aangaande een Gebecht van Kapiteyn Jan van Nes de Oude, het welke wy in sijn eegen brief overleeveren.

DOnderdag den 21. November, 's morgens met het opgaan van de Son, was de Wind Oost, met een stijve Topzeyls koelte en betrokken Lucht, sagen doen de Vygos-Bergen meest N. ten O. naar gissing omtrent ses mijlen van ons, settende onse koers Noord-west: Na de middag kregen wy ses Schepen in 't gesicht, wanneer wy terstond de Prince Vlagge lieten afwajen; waar op by haar verscheyde, als Fransche, Engelsche, witte en andere Vlaggen wierden getoont, dat ons datelijk dede vermoeden, dat het Turken

669. Turken moesten zijn, te meer, als wy sagen, dat sy het met ons gewend hadden, en ons hoe langer hoe nader quamen, trachtende alsoo te Loefwaart van ons te geraken, gelijk geschiede: Tegens den avond deden wy zeyn, dat onse by-hebbende Koopvaardy-Schepen (zijnde vijf in 't getal) ons souden achter-om zeylen, op dat wy haar souden preyen, om hare bedenkingen in dit geval te weten: dan alsoo de selve geen sekerè redenen konden geven; wat Schepen het mochten zijn, alsoo d'een oordeelde dat het Portugeesche, en d'ander, dat het Fransche Schepen waren, bleven wy by ons voorige gevoelen, om haar voor Turken aan te sien, recommandeerende ondertusschen de voorz. Koopvaarders, datse souden trachten, soo veel mogelijk, voor ons, en binnen ons Canon te blijven; daar naar wenden de Turken het naar de Wal, ende wy hielden onsen koers, de Wind doen O. Z. O. schietende, wenden sy het weder om met ons, zijnde doen ongeveer twee mijlen van ons achter uyt in ons Vaar-water; doen lieten wy des nachts twee Vuuren op-steken, om te beter onse aanbevoelen Koopvaarders by-een te houden: Den Vyand sagen wy dikwils in den donker Blik-vuuren; tot dat omtrent in de midder-nacht een Engels Scheepje (onder ons Convoy behorende) een schoot dede, tot een teken dat hy gemelde Schepen sag naderen; makende middelerwijlen alles klaar om ons behoorlijk te kunnen defendeeren: Omtrent een uur daar na sagen wy de gemelte ses Turksche Schepen op onse zijde leggen, wanneer haren Admiraal een schoot te Lywaart uyt-schoot, die wy op gelijke wijze beantwoorden, en een weynig daar na schooten wy noch een schoot, tot teken, dat sy by nacht uyt ons Convoy souden blijven, 't welk sy deden, blijvende alsoo te Winde-waarts van ons leggen, tot des anderen daags, wesfende Vrydaags den 22. dito, wanneer heel vroeg het Volk van twee der Koopvaarders aan ons Boort quamen, die haar Schepen verlieten, om haar leven en vrydom te behouden, zijnde het Engels Scheepje, met een Hoeker van Rotterdam, in den voorgaanden Nacht van ons gedwaalt, sulks dat wy doen alleen waren met een Hamburger, gemonteert met 18 stukken. De Wint noch Oost blijvende, met stijve Topseyls-koelte en betrokken Lucht, quamen 4 van de selve Turksche Schepen op ons af, ende twee op den Hamburger; een half uur naar Sonnen-ogang kregen wy een van haar aan Boord, die met sijn Boegspriet, die vol Volk sat, door ons Be-

saans Wand, over ons Schip heen quam, van meeninge ons alsoo te enteren; maar door het vehement schieten van wederzijden, als ook door de couragie van de Mariners, die veel Volks van de voorz. Boegspriet af-schooten, wierd haar 't selve wel belet, sulks dat hy in korten tijd geheel reddeloos geraakte, en na een wijl vechtens genootsaakt was van ons te scheyden, alsoo wy merkelyk sien konden dat het bloed hem uyt de Spie-gaten liep; dan naaulijks was die van ons geweken, of een ander, die grooter was als de eerste, quam ons wederom aan boord; daar op nieit een hevig Gevecht ontfond, makende malkanderen seer ontramponceert; doch kregen hem eyndeling soo verre, dat wy geen Volk meer op sijn Schip sagen, en hy genootsaakt was ons te verlaten, en ichokte soo wederom langzaam voor uyt, tot dat wy hem quiet waren; maar terstond daar na quamen weder twee andere Turksche Schepen, om ons aan te klampen, konnende de derde niet aan Boord komen, voor en al-eer de voorz. twee, na een schrikkelijck Gevecht, moesten af-wijken, gelijk hy ook genootsaakt was te doen, en, nevens de selve twee, gedwongen wierd te krenge: Ondertusschen had den genoemden Hamburger een van de voorz. Turksche Schepen seer couragieuselijck afgeslagen; maar wierd evenwel van een ander, also hy seer gemant was, genomen; 't welk wy seer gaarne souden hebben belst: maar door onse groote reddeloosheyt, en het geduurig omcingelen van den Vyand, was het onmogelijck, alsoo ons Schip, indien wy 't over staag gesmeten hadden, naar alle apparentie soude hebben gesonken: Omtrent die tijd waren een partye Cardoesen in onse Hut gebracht, en door het continueel vechten eenig Kruyt op ons Schip gestort, dat by ongeluk in den Brand geraakte, en de vlam in de voorz. Cardoesen bracht, sulks de Hutte in den lichten brand stond, 't welk door den Opper-Stierman en andere, daar omtrent zijnde, wederom wierd gebluft: Daar na quam den Turken Admiraal heel dicht op zy van ons Schip, die ons seer reddeloos schoot; een Fluyt van Hoorn, die van haar volk verlaten was, wierd van haar mede genomen; den voorz. Admiraal een nieu Mars-zeyl aan-geflagen hebbende, quam weder na ons toe, en den Vice-Admiraal na hem toe-wendende, streek sijn Vlagge eerst ter halver, en daar na ter heeler stok, dat ons dede gelooven dat hy dood was; zy dan, malkanderen gepreyt hebbende, leyden het op ons aan; doende ondertusschen den Admiraal zeyn; dat sijn andere vier Schepen

1669. Schepen by hem souden komen; maar door haar reddeloosheyt konden sy niet by malkanderen geraken; makende ons doen wederom klaar, om den Admiraal en Vice-Admiraal te verwachten, dan een Goting-schoot van ons zijnde, wierpen 't over staag na hare Schepen; blijvende wy onse kours houden, met de Mars-zeylen op de rant, of wel ter halver steng, sulks dat wy haar des avonds met Sonnen ondergang niet meer en zagen: Hebbende in dit Gevecht sonderlingen dienst gehad van de over-gekomen Matrosen, en wel principael van de Mariners, die haar geduurig seer couragieuselijk hebben gedragen: Welke rescontre geduurt heeft van Sonnen opgang tot over Zuyder-Zon, tegens de voorsz. les Turksche Schepen, waar van de drie grootste voerden twee Lagen Geschut, en grooter als het onse, ende de andere van weynig minder Charter: Haar dan alsoo onder Gods genade quijt geworden zijnde, gingen wy den toestant van ons Schip eens visiteeren, om alle schade, soo veel mogelijk was, te herstellen, en bevonden seer veele schooten, soo onder als boven water, in ons Schip; gelijk ook mede een achter in de Bil van 't selve; dat soo groot was, dar'er een geheel mensch makkelijk soude door-gekropen hebben, 't welk wy na ons beste vermogen hebben gerepareert; vier van onse Poorten waren door haar, in het aan Boort klampen, afgenomen; gelijk ook ons Wand aan stukken geschooten was: Hebbende in dese Battalje bekomen 15 Dooden en 40 Gequetsten; doch de Heere zy gedankt, die ons soo miraculeuselijk, en tegens alle menschelijke apparentie uyt de klauwen van de roofgierige Turken soo genadelijk heeft verloft en bewaart.

Haar Hoog-Mogende hebben daar ober een seer heylsaam beslupt genomen, namentlyk om onder het gelepde van den Heer Admiraal van Gent, een Bloot of Esquadre Oorlogschepen na de Straat af te senden; van de welke men het Schip de Spiegel tot Admiraal stelde/ die dese Kroofnesten souden sien te supveren/ en de Zee te bepligen: maar dese is eerst tegen het naaste Dooz-jaar aangevangen. Onder dies stierf Don Fernando Solis, Gouverneur van het Kasteel van Antwerpen, een Man van trouwen jaren/ hoe wel ongetrouwt. Hy wierd onder het Kronings gelupde van de klokken/ gelijke het daar noemen/ in de Kerck van het Kasteel be-

De Gouverneur van 't Kasteel van Antwerpen stierf.

1669. graben. Hy liet seer groote middelen na/ uyt de welke hy veel gelts tot Ziel-missen en andere diensten begeert hadde. Een natuurlijke Dochter/ die hy hadde/ heeft hy met treffelijke Legaten, en seer kostelijk Silberwerk boozien. Dese dood wierd gevolgt van een swaar en beklaaglijk ongebal; swaar om dat het verlies/ ten insicht van de verdiensten van den persoon/ merkelyk was; beklaaglijk/ om dat die ongehoorde en Barbarische ongebondenheyt/ selfs à la Barba booz de oogen van den Connestabel, als Landvoogt/ in sijn verblijf-plaats Brussel, sulks een straffeloos voet hadde. Don Juan de Toledo y Avalos was van Madrid tot Brussel gekomen/ zijnde/ soo men wil/ naar Engeland geschikt/ om aldaar/ van wegen de Kroon van Spangien, te resideeren en te verblijven. Dese/ op den 27 des avonds naar sijn huys keerende/ (in de Karos van den Baron de Bourneval, by wien hy te huys lag) wierd op de straat van vier gemaskerde en vermomde Schelmen aangeraent/ en met vier schooten vermoord; zijnde het stuk bestaan al-eer de Wacht by der hand konde komen. Men geloof dat het uyt bysonderen haat/ niet soo seer tegen sijn persoon/ als de ozders/ die hy/ tegen de moedwill en moorderen/ by sich sou hebben gehad/ geschied zy. Hy wierd/ onder het singen van de Misse en treffelijke Requiens, dooz ozdere van den Connestabel begraven.

De ongemeene droogte bracht ober al seer groot jammer en berderf toe; de stroomen droogden op/ of wierden op sommige plaatsen/ daar geen schuuring is/ stinkende en vuyl. Een schoon Vlek/ Windheym genaamt/ een uur gaans van Minden; aan den Wezer leggende/ geraakte (men weet niet hoe/ of op wat wyse/ anders als des Hemels buur) in de brand/ in een begriyp van seer weynig tijds/ lagen 92 Bouw-huysen/ Schuuren en Stallen/ in de affche/ tot een volkomen berderfder Inwoonders. De Kerck/ die men segt van Karel de Groote, op een hoogen berg gesticht te zyn/ ten tijden als hy de oberwinning op den Heydenschen Kroning Wittikind behaalde/ en hem verstoeg/ is noch staande gebleven; maar de glazen zyn in stukken gesprongen/ en het loot daar van gesmolten. D'inwoonders wisten niet wat naam sy desen brand souden geben/ als

Droogte veroorzaakt brand.

1669, als die van een Fataal of noodschikkelijk
Novemb. buur; misschien wel wetende dat sy ongeban-
den genoege getweest hadden / om dat op hun-
nen hoop te beredien.

Tot noch toe had men hoop gehad dat de jon-
ge Prins van Baden, die (als gesegt is) van sijn
eygen roet gequetst wierd / het gebaar te boven
sou konnen: maar op den vierden van dese
Maand is hy gestorven. Hy wierd in drie
deelen berdeelt; sijn ingelwand wierd begra-
ven in de Kerck der Jesuïten; sijn hart in het
Klooster te Lichtenhal; en sijn lichaam / ge-
balsemt zijnde / wierd in de begraaffnisse van
sijn Voor-ouders / tot Baden gelegd: en de-
wijl meest al de Onderdanen ter begraaffenis
versocht waren / soo viel de Kerck veel te klein
voorz al het volk. Het Lijst was met sijn klep-
pen Zoon / sijn ouden Heer vader / die ten
hoogsten bedroeft was / en veel Dorsten en
Gesanten / berseft en verheerlijkt.

In dese tijd wierden tot Whitehal twee
handelingen van Commerce, of Koophan-
del / geslooten / tusschen Engeland en Deen-
marken, en Engeland en Frankrijk; in de
laatste wierd de Hartog van Bukkingam ge-
bruykt / die het selve / van wegen de Kroon
van Engeland, ten eynde bracht. Albaar
was ook de Gesant van hare Hoog-Mogende,
de Heer Boreel, seer statelijkt ter gehoor op-
gehaalt / in de Karosse van den Koning / en
dese van menigte van anderen / met ses paar-
den / gevolgt. Hy had opentlijkt gehoor in de
Kamer van sijn Majestejt / in tegenwoordig-
heyt van veel Edellieden. De Heer Barkley,
en de Ridder Charles Cotterel, Meester der
Ceremonien, brachten sijn Excellentie op /
en seide de selve weder na het gehoor van den
Hartog van York; wiens Dochter / Henrieta,
op den vijf-en-twintigste van dese Maand
overleden is. Het Lijst wierd des avonts /
door twee Heraulten, in de vergulde kamer
tot West-munster gebzacht / wordende van vier
Edellieden / een verhemelte of Dais daar ober-
gedzagen; het wierd in de Tombe van de
Koninginne van Schotland, beneffens haar
Broeder / die door achtien maanden mede ge-
storven was / geset. Sijn Hoogheyt / als
d'eerste in den reuk / volgde met Prins Rob-
bert het klepne Lijst.

Omtrent dees tijd gaf de Koning van
Frankrijk aan Monsieur en Madame, de Har-
tog en Hartoginne van Orleans, alle de goe-

deren / die de oude Koninginne van Engeland, 1669.
haar eygen en sijn Schoon-moeder / met de
dood ontcrumt had; beneffens een parcel-sieder
om den hals / die op de waardij van 50000
Novemb. guldens geschat wierd. Als doe quam de af-
gegaane Koning van Polen tot Versailles,
om albaar de oeffeninge van het Fransch
krijgsvolk te sien; alwaar niet een de berich-
ting quam / dat de nieuwe Poolse Koning
met des Keijzers Suster trouwen sou / dat hy
sonnige albreemde gedachten veroorzaakte:
ook seide men / dat wanneer de Koning ge-
kroont wierd / door het springen van eenig
vuur-werk / het Raadschaps in den brand was-
geraakt: maar de brand was haast weder ge-
blust.

Men wilde in Frankrijk den Oost-Indi-
schen handel necht met kracht voort setten;
waar toe twaalf seer sware Schepen / tot
In Frank-
ryk wer-
den 12
Schepen
naar
Oost-Indi-
en uyt-
gerust.
Rochefort in Brittangien, gebouwt wierden /
die / beneffens eenige andere klepne / naar
Persien souden gaan handelen. Hy stond ook /
ter oorzak van het overbloedig gewas van
dat jaar / sijn inwoonderen den bypen uytboer
van granen toe / sonder datse eenige rechten
behoefden te betalen. Van dese quamen eeni-
ge Schepen in Engeland en elders: maar
alfoo het ober-al vol was / viel de handel seer
slecht. Evenwel wierd by den Koning sijn
Plakkaat van het jaar 1666 (waar mede see-
kere penningen van onderstaant voor de Hays-
gesimen / die met 16 tot 12 kinderen be-
swaart waren / toegestaan) bebestigt en ver-
niewt.

Candia aldus (als gesegt is) onder de han-
den van de On-christenen geraakt / veroor-
Decem-
ber. zaakte een algemeene smart ober het Christen-
dom; waar by quam d'elende / die het droe-
big overblijffel had moeten uytstaan / al-
eer het wederom te recht en aan een doot quam /

(Sedes ubi fata quietas

Ostendunt)

daar se eenmaal haar vermoeyde en afgetobde
leden mochten te ruste neder slaan. Al dit
swerben geschiede geensints sonder seer groot
en bitter verlies; delwijl / onder andere scha-
den / het Schijw Salomons Oordeel, met 2000
Beyersche Soldaten / en de rest van het volk /
en wat er op was / door storm berging / sneu-
belende alsoo in de onmededoogende baren /
die het verderfelijkt woeden van den bitteren
oorlog gespaart had. In der daat / geheel
Ita-

1669.

Decemb.
Staat in
Italien
over het
verlies
van *Con-*
dia.

Italien wierd dooz het openen van dese deur van 't Christenrijk, met een geduurige vrees en schrik geslagen. Die van Sicilia verwachten niet anders als alle dagen de Turken booz hunne kust te sien. En die van het Rijk van Napels, Calabria, en die gantsche streck / bond by-na nergens verseekering in; gelijk gemeenlijk de eerste schrik de gebaaten tienmaal grooter maakt als sy zijn: maar die van Malta vreesden / en dat niet sonder groote reden / dat sy nu de naaste souden zijn / daar d'oberwinnende woede der Turken haar gebouten sou komen op uyt-stooten: maar het waren aan die zijde mede al fractæ vires, gezoekene krachten. Dit verlies mocht de Christenheyd soo hebig treffen als het wilde / het stond den oberwinnaar byp duur genoeg / en benam hem booz-eerst de lust wel / om sijn verstoppte Cemitarren op een Vesting te beproeben / daarse booz-heen soo slechten doozgang gebonden hadden; hoewel het seker was dat de Primo Vizier sijn gedachten daar ober-al met ernst liet gaan.

Onder al die geene / die dit verlies mocht treffen / was de goede Paus Clemens de IX. geen van de minste / die in der daad een lewendig gevoelen daar van hadde. Dese goede Dader / aan sijn hart bedroeft / begeeft sich na sijn Vaticanum, en de Kerk van St. Peter, daar hy / in rakende / aandachtelijk sijn ernstige klachten / ober het benaaude Christenrijk, ten hemel voerde. Hy / weder van daar naar sijn Palays keerende / wierd van een beroerte aangest / die hem tien unken aan malkander by-bleef / tot groote ontseltnisse van al sijne byzenden en het gantsche Hof. Des anderen daags ontbood hy de twee Cardinalen, Barbarini en Rospigliosi, mer de welke hy eenige heymelijke dingen berhandelde / die hy geen penne betrouwen wilde. Zedert sag men hem dast meer en meer af-nemen / en sich geheel tot sterben setten / gelijk het ook eer lang daar op uyt quam. Hy was omtrent de 71 Jaren oud / en had nu twee Jaren / en vijf Maanden / de Pauselijken stoel bekleed. Eben booz sijn assterben had hy noch 270 duysent kroonen bestelt / van de welke hy had gewilt tot 15000 booz sijn Huysgenooten / 40000 tot sijn begraaffenis / en het oberige tot de onkosten van het naaste Conclave, souden gaan;

Dood
van den
Paus.

1669.

Decemb.

ten minsten gelijk men schrijft. Hy stier op den 9. December / seer stil en Christelijh / in tegenwoozdigheit van verschepte Cardinalen, de welke hy kortz booz sijn dood seer ernstig had aanbevolen / al hun verstand en moeyten aan te wenden / op dat'er tusschen de Christen Vorsten een goede over-eenkomst en vrede mocht onderhouden werden / en dat sy des te bequamer en machtiger souden mogen bevonden worden desen algemeenen byand / met al sijn verderf / te stuyten en te weeren; als zijnde genoegsaam verseekert / dat het soo verre dan daar was / dat sich dese oberwinnende byand hier mede te vreden sou willen houden; dat het gewisselijc eerlang Malta en Sicilia, ja ook Hongaryen, Polen, en andere aangelegene landen gelden sou. Met dese sozge is dese goede Dader gestorven. Terstond liep een ieder toe om hem de boeten te komen kussen; die / schoon gewasschen zijnde / ten eynde van het Ledskant / daar het Lijk op lag / uytstaken. De Bailly Camillo bleef geheele drie dagen by het Lijk. Tot de 16. van dese Maand wierden de Zielmissen booz hem gedaan / en de plechtigheden / van sijn begraaf-plaats te bewie-rooken / uytgeboert; zijnde in het midden van de Kerk een Mausoleum, na de wijze van een Tempel gemaakt / opgerecht / en ondersteut met veele Colonnaten / en rontsomme met een groote menigte waskaarsen gelicht; in het midden stond een vat met Wy-water; boozts de Pauselijke tekenen ter zijden. Aan ieder zijde stond een geschryft in het Latijn, beteknende / Dat al dit geschiede ter eeren van Paus Clemens de IX. overleden zijnde: Eerstelijc, uyt den naam van de Kerke, voor soo veel hy de Vrede tusschen de Christen Prinzen heeft bevordert, en die tot den Oorlog tegen de Ongeloovige aangemoedigt heeft gehad: ten tweeden, uyt den naam van het Roomsche volk, alsoo hy de handwerken, ten besten van het gemeen had herstelt: ten darden, uyt den naam van de Weduwen en Wefen, die nu de dood van hunnen voorstander beschreyen: en ten vierden, in den naam van den Kerkelijken Staat; om dat hy, in sijn regeeringe, de groote lasten der Schattingen en Imposten seer vermindert heeft.

Op den twintigsten des morgens / na het gebed / en de Missè van den Heyligen Geest, begaben sich al de Cardinalen naar het Conclave,

1669. **clave**, waar heen het kruys door hen gedragen wierd: aldus gingen sy alle langs de spaarsame trappen / de klepene deur / daar sulke groote mannen ingaan / en noch grooter upkomen / in; alwaar sy alle in de Capelle van den Paus Sixtus de wertenen waarnemingen / die tot verliesinge van een nieuwoofoort door de Kerk behooren / hebben na-gesien: daar op ging een ieder in sijn toegemaakte Kamer of Celle; en na dat men al de heemde Gesanten had bevolen te vertrekken / wierd tegenden nacht het Conclave geslooten. De spraak liep hard van de Cardinalen, Vidoni, Nerli, Bonvisi, Altieri, Bonelli. Men socht al na oude Cardinalen, en upt de selve een Paus, diese wel oud van jaren / maar niet oud in dienst / wilden hebben / op dat een ander ook een beurt mocht krijgen. Wy sullen hen in dese wichtige verhandeling laten.

Op den sestienden van dese Maand geschiede in den Haag de wisseling van het geen tusschen dese Staat en den Koning van Portugaal verhandelt is; als mede / een wijl daar na / van het verdrag / aangaande het Kasteel la Rochette. De boozgaande ongebondenheden van het Spaansche krijgsvolk / veroorzaakt upt de wan-betalinge / hier aanden Ouden-man soo goddelooslijk / daar om-trent Vaals soo schendig / naderhand in de Meyery van den Bosch soo oberdadiglijk gepleegt / scheenen noch niet genoeg te zijn / om de moedwil van dit volk te rechte te vertoonen: maar daar moest noch al meerder by komen / gelijk om dees tijd een deel van die sielen upt Kleyn-Brabant, in de Heerlijchheyt van Herle, en op de Hofstede van den Heer Landboogt Pester, zijn komen geballen / dewelke sy eerst uptgeplondert / en daar na in den brand gesteken hebben.

In gebolge van het boozgaande verdrag / tusschen de Heeren Staten en de Kroon Portugaal geslooten / hebben haar Hoog-Mogende, van den vier- en-twintigsten van dese Maand / een Plakkaat laten uytgaan / waar in een ieder woord bekend gemaakt / Dat, volgens het voorgaande geslooten Verdrag, van toen af aan, tot Hetubal in Portugaal, foodanigen quantiteyt Sout gereed is leggende, om aan de ordere van desen Staat geleverd te werden: en voortaan gereed sal werden gehouden, op dat de ingefetenen van desen Staat, om Sout aldaar kö-

1669. mende, promptelijk souden mogen geholpen en bevracht worden. Mits dat de Schepen, die daar heen souden trekken, sich voor-eerst aah de Bewindhebbers van de West-Indische Compagnie souden hebben te adresseeren, ter stede van waar de selve Schepen souden vertrekken, om aldaar de ordres van haar Hoog-Mogende te ontfangen; sullende het een ieder vry staan de betalinge van het Sout, Tollen en onkosten, bedragende te samen voor yeder Mudde veertienhondert en tachtentig Rees, in Portugaal in handen van onsen Resident aldaar, of in handen van de Bewindhebbers der Steden te doen, van waar sy fullen vertrekken; mits dat, in gevalle van het laatste, genoegsame borge worde gestelt; dat de ladinge Sout, ieder Mudde als vooren gerekent, ten arrivement van foodanigen Schip of Schepen, of wel op het vertoonen van de Recipiße, door de Schippers, in handen van den voornoemden onsen Resident, ofte des selfs geauthoriseerde tot Hetubal, te leveren, promptelijk sal werden betaalt.

Ter oorzaak van het geduurig en onderbonden bezog van de Fransche Handelaars / verbodendie van Maastricht, op dese tijd het inbrengen van alle Fransche Supheren / als hier te Lande geen Kroopmans waar zijnde. De Resident van hare Hoog-Mogende, aan het Keyserlijke Hof tot Weenen, bezocht op dees tijd een goed Verdrag van Wede / tusschen Keur-Mentz, Keur-Palts, en den Hartog van Lotharingen, boerende die Bedienaar het werk ten besten van de kibbelende parteyen / met groote wakkerheyt upt / soo dat hy / booz sijne genomene moepten en arbed / een bereeringe van 300 pistoletten kreeg: en dewijl de selve met dese goede verrichtinge na Weenen vertroli / wierd hy van wegen den gedachten Hartog van Lotharingen verfocht / dat hy / upt sijnen naam / sijn Keyserlijke Majesteit sou gelieven aan te seggen / dat hy een getrouwe Dienaar van het Huys van Oostenrijk was / en altoos blijven sou.

Vrankrijk niet willende stil zijn / en dus sent gedachten om sijnre staatsuchtige aangevallen hebbende / ruse weder een Vloot toe: maar het geen seer prijslijk was / bestelde op den Admiraal enden Vice-Admiraal 200 jonge Gellingen / met sulke Piloten boozsien / die hen in alle Zeemannschappen souden onderwijzen / op dat dese jonge man-

Decemb.
Het Con-
clave voor
een nieu-
wen Paus.

1669.
Decemb.

Plakkaat
om Sout
te halen.

Goede
voorsorge
van den
Koning
van
Frank-
rijk.

1669.

Decemb.

Pest tot
Diepe.Harde
york.Nieuwe
Gouver-
neur op
het Kasteel
van Ant-
werpen.

mannen met 'er tijd een plantsoen van brabe Zee-Kapiteynen mochten verstreken. De Koning liet ook Zee-schoolen tot Brest, en in andere Zee-plaatsen / oprechten / om / door onderwijs van de selve / sich van be-
quame Zee-lieden te kunnen dienen : ter-
wijl hy ook sijn meeninge wilde doozsetten /
om te Versailles een seer bermakelijck Stad
te stichten / die met muuren sou omcingelt
zijn ; moedigende hy vast de Grooten van
Frankrijk aan / om daar eenige Hupfen in
te bouwen. Onderruffchen wierd met die
van Diepe, ter doozsaak van de geweldige en
Pestilentielle besmettinge / die aldaar woede /
niet alleen alle onderhandeling afgesneden /
maar ook Knuyters en Soldaten daar con-
tinnue gelegte ; op dat / door het uyt en in-
gaan / de nabuurige plaatsien niet besmet
en aangetast souden worden / noch iemand / uyt
de selve plaats / sich na andere gewesten
mochten begeben / om daar het selve quaad
niet te veroorzaken.

Op den seben-en-twintigsten van dese
Maand begost de voozst / die tot in de Maand
van Maart duurde ; het welckie / ter oorzsaak
van de geweldige dikte en swaarte van het
ys / ober-al seer groote schade dedde ; vooz-
namentlijk in Deenmarken, daar het Ko-
ninklijcke Slot Kroonenburg eerst dooz stoym
daar na dooz den geweldigen ysgang / seer
beschadigt wierd. Tot Antwerpen reed men
al den vierden January 1670 ober de Schel-
de. In sulck een menigte / alsoo sulcks in
veel jaren niet gebeurt was / ging het volck
ober het ys / datmer Centen op sloeg / daar
men wijn / bier / en alderhande gebak / ver-
hocht. Don Antonio Pimentel quam daar
ook in de plaats van den oberleden de Solis ;
tot Gouverneur ober het Kasteel van Ant-
werpen. Hy quam in / sittende in een Karos
van ses witte paarden : maar hield sich stil
binnen het Kasteel, sonder yemant veel ge-
hoor of aanspraak te verleenen. Hoerz daar
aan quam ook vrieden van de Koninginne
van den Marquis d'Ayona, haar Majesteit
den Connektabel tot haar eerste Minister
van Staat / in des selfs plaats / had ge-
maakt. Hoerz te voooren was ook de Prins
van Ligne, Onder-Koning van Sardaigne
gewozen. Van Marseille quam in ses da-
gen / tot Livorne aan / beertien schoone En-

gelsche paarden / drie seer kostelijcke Ka-
rossen / menigte van kassen en koffers vol
alderhande sraajgheden / die de Prins van
Toscanen op verscheyde plaatsien van Euro-
pa had opgehocht / en doen maken. Maar
een rijcke Keraak / komende van Goa na Lis-
sabon, had het uyterste ongeluck in Zee te
sinken / zijnde meest (soo men segt) vooz ree-
kening van de Joden. Het Conboy van Ca-
dix, na Texel komende / ontmoeten mede
een Noortsvaarder, die / sonder eenig volck
op te hebben / in Zee dreef ; het welckie / mee-
nende dat het Schip sincken wilde / met de
boor sich daar af begeben had : maar dese
te vooz vertsaagde Zee-lieden bonden hun
verderf / daar sy het selve meenden te ont-
blijden ; want de boot / door de geweldige
Zee omstaande / gaf al dese bluchtelingen
aan de Zee ober / die alle verdronken / behal-
ven een / die / noch half levende / met de
boot aan Ameland aan-strande / ter naau-
wer nood soo veel belul hadde / dat hy ree-
keninge van het vooz gevallen ongeluck / en
bescheid konde doen / waaron sy soo vooz-
bartiglijk het Schip verlaten hadden.

Maar al-eer top dit Jaar opndigen / moe-
ten wy sien wat niemne voozsozge desen
Staat / tegen het aanstaande quaat / begon-
nen heeft te dragen. Dese dan hebben / om-
trent het midden van dese Maand / de vol-
gende Bevelhebben aangenomen.

Colonellen te paarde.

Zeger van Rechteren, Heer van Almelo ;
Adam van Lochorst Majoor.

Ritmeesters.

Hendrik van Ittersum ; tot Niehuys ; Wer-
ner van Dort, Heer van Issem ; Adriaan Wer-
ner van Palland ; Heer van Keppel ; Timan Jo-
han van Lintelo.

Colonels te voet.

Philip Jacob van Bremt ; Boudewijn van
Zouteland ; Willem Vryheer tot Bremt.

Luytenant-Colonels.

Johan Baartholt, Heer van Verchem ; Wil-
lem Baron van Nieuland ; Dirk van Ringen-
berg.

Sergeant-Majoorz.

Claude François de la Baume ; Moïses Paic
& Vin ; Johan Schot.

Capi-

1669.

Decemb.

Zee on-
gevallen.

Capiteynen.

1669.

Decemb.

Nicolael Piesfer, Johan Hacquet, Jan Jacob van Wassenaar, Dirk van Wanroy, Coenraad van Mickel, Fredrik van den Velde, Coenraad Willem van Deden, Johan van Honkoop, Willem van Hillensberg, Everard Everfwijn, Johan Weyer, Hendrik Johan van Appeldoorn, Johan van Steenwijk, Johan Laurens van Berchem, Willem Bentink, Carel Willem Baron de Spierink, Paulus Anoreels, Boudewijn van Dompelaar, Peter de Ceroux de la Teriere, Joost Willem Fredrik van Hasselt tot Hasselraat, Arent Sloot, Willem Vincent van Inhuysen, Daniel van Theuven, Wolter Gansneb Tengnagel, Geerlag van Rijswijk, Adriaan Ormea, Coenradus Coenen, Bartholomeus van Eck, Johan Pieter van Rheneffe, Slouk van Enmingen, Philips Otto van Coeverden, Casper Lodder, Joost Schimmelpenninck.

oorlogs-
eruch-
in.

Aldus begonden haar Hoog-Mogende sich tegen het diepgeend ontwoeder van hunne ongeruste na-gebuuren te wapenen. Sy schikten ook tot Gesant na Polen, den Heer Hendrik Hooff, Raad en Gecommitteerde Raad der Stad Amsterdam, en naar Frankrijk de Heer Mr. Pieter de Groot. In Brabant en die Nederlanden was men in geen minder beduchten/daarfe van alle kanten hoorde/ dat de Franschen alle bereydsen tot een nieuwen oorlog maakten. Sy versagen hunne Conquesten en gewonne plaatsen boven alle nootsakeelijckheid. Ober Gent quam tijdinge / dat de Franschen de sterkte Nieuwendam by Nieuwpoort, met een Troep Ruyters hadden wesen verkenmen: waar wt men hreesde/ of deselbe wel eenige gedachten op deselbe Stad mochten hebben; andere hreesden booz Yperen; andere weer booz Condé. Men vernam ook dat de Koning van Frankrijk, al de Zee-luyden / die in de geheele kust van Brittagne mochten te vinden zijn / dede op-teliene / om sich daar van te konnen dienen / en alreeds het derde gedeelte daar van in sijn dienst aan-naam / met verbod booz de andere sich in eenige anderen dienst te mogen begeben. Men seyde ook / dat de Koning wel ober de 2000 Scheeps-timmer-lieden in sijn dienst had / die vast al sijn Schepen herstelden en reparerden. Daar quam ook omtrent het midden deser maand een af-gezonden van den Bisschop van Munster aan het Hof van Frankrijk, om met de selbe Kroon / alles dat tot de booz-genomen oorlog dienstig mocht zijn / te over-

leggen. Ober Zutphen quam ook tijdinge van de sterke wapen-rustinge van den Bisschop, dat hy veel volks van de af-gedankte Troepen van Lotharingen over-nam / dat hy seer sterk in het Land van der Mark dede werben; men sprak ook seer hard van den een of den anderen aanslag / die deselbe Prelaat sou booz hebben / dat tot Koefvelt in het hozte beel volks van deselbe berlwacht / en de Vecht, en andere plaatsen by de Bisschopse seer sterk beset wierden / dat hy sijn volk vast lasten op leyde / soo dat weder Boer / by elken Rijksdaalder tot schattinge / noch een Schepel hogge en vijf pond Speck sou moeten op-brengen. Van Campen quam ook bericht / dat er by Koefvelt veel volk bergaderde / en de Bisschop wel 50 Wagens / alleen met Buskruyt geladen / gekregen had / dat de selbe ook meunge van Us-spooren dede maken / byten bedenken tot de eene of den anderen aanslag / die hy daar mede booz hadde. Men seyde dan soo heele ordere op de Ghrensen als men konde / en vaardigde eenige Compagnien na Overysel en die oorden af / om over-al een waktend oog te houden. Haar Hoog-Mogende deelden ook booz de tweede-maal hunne Commissien en Rijgs-antpen tot bozere werbinge wt / van de welke de Tijste soodanig is:

Colonellen te heet.

Bamphield, Smitsbergen, Fabri.

Luytenant-Colonels.

Isaac Gerrit van Frens, Louis Wolpert van Dorp, Moses Painevin.

Majoorz.

Frans Hendrik van Bacoen, Anthony la Laine, François Boucheron, Rudolph van Heuvel.

Ritmeesters.

Caspar Frederik van Graaffschap, Isaac Willem van Loyson, Jaques du Til, Baroen Steyn, D. Willems, Wichmans Nieukerke, Paul van Aarnhem, Adriaan Schimmelpenninck.

Capiteynen.

Hendrik Bierman, Bartholomeus Tontlemonde, Caspar Braam, Jurjaan Joost van Merode, Hendrik van Snoekhuysen, Jan Hendrik van Grune, Caspar van Swaansbelt, Nicolaas van Handerson, François van Merode, François de Paheau en Tiene, Alexander Brandt, Arnout Warner, Hendrik van Abendeel, Coenraad Hendrik Polaan, Willem Killegrew, Jean Blim, Joost van Swansbel, Pauwels, Willem Carpentier, Jan Carbon van Estat, Ernst van Lidwick,

Willem

1669. Willem van Broekhuysen, Walraven van de Graaf, Willem Schaap, Robbert Fredrik van Ritterwijk, Jan van Raafvelt, Geraard Storm, Willem de Blais Treslong, Caesar van der Staal, Rudolph van Cloester, Jan van Rijfwijk, Charles de Hollard, Pieter Floyd. **De welke / gelijk ook de voorzgaande bozge gestelt hebbende / omdere tot hunne werbings te verwachten hebben.**

Aldus vielen de bestellingen van het Krings-bolk: maar alsoo die wel een doozluchteig Hoofst van noden hadden / wierd daar het naaste jaar van gehandelt; gelijk wy op sijn tijd en plaats sullen aan-wijzen.

Audientie van den Turkischen Gesant.

Wy hebben hier vooz gewag gemaakt van den Turkischen Af-gesant / en van de gebzupkte statie van den Heer de Lionne: nu sullen wy hem by den Koning ter gehoorsien leyden. Dit geschiede in een bysondere Zaal / daar op toegemaakt / daar de Koning al de tegenwoozdige belast hadde sich seer stil te houden. De Koning sat op een verheven Throon / tot de welke men langs drie verschepte trappen op-ging: de gedachte Gesant dede op weder verandering van trappen sijnleerbiedighepd / maar mocht op de Throon niet komen; de Koning vzaagde hem sijn begeeren? hy gaf tot antwoozd / dat hy sich ober sijn onthaal te wandanken had / als seer ongelijk zijnde / het geen den Heer de la Haye by sijn Keyser was aan-gedaan; de Koning antwoozde daar op / dat aldaar niet te passe quam / het selve te ondersoeken / en begeerde bozders dat hy sijn bebel-brief vooz den dag sou vzenge; de Gesant daar op trad toe / en set-tende sijn eene voer op den Throon / gaf den Koning alsoo sekieren brief ober / die hy sepde van sijnen Keyser hem gelast te sijn sijn Majesteyt in eygen handen ober te leberen; de Koning sepde / dat hy den brief sou laten lesen / en daar op trad de Gesant weder te rugge; de Koning toonde (al dit geduurende) de minste eerbiedighepd niet aan den Gesant / hoe eerbiedig sich deselve ook mocht dzagen; de Koning had een just au corps of kroon / die (gelijk ook sijn Dzaag-band) in de plaats van Kranten / al met Peerlen en Diamanten geboozd was / dat de Franschen (gelijkse heel goede schatters sijn) te samen op tien millioenen schatten: sijn Hoed was mede soo kostelijk / datse (volgens de selve Schatters) een millioen waardig was: het Kleed was op acht millioenen gestelt; in het kort (hy ging

daar hy ging) hy had een schoone rijkdom 1669 aan.

Men schreef wyt der Memel van seer groote stozmen / diese de voorzgaande maand gehad hadden / sulks als by menschen gedanken daar niet gesien waren / waar dooz eenige Schepen op het doozg gedzeben sijn / die moepten genoeg sullen hebben / om daar opt weder af te raken: daar-en-boven waren veel menschen aldaar met sulke dwoeperpen bevangen / dat sich veel selber om den hals vzachten / ja geheele hups-gesinnen op het land vooz geck liepen: ter-wyl men in Polen vast toe-sel maakte / om de Kroninklijke Bzupd met kostelijke geschenken te begroeten en af te halen. Maar de onde Koning Casimirus ging nu met ernst de Kroon vooz een Kap verwisselen / nemende het besit van de Abbye nu van St. Germain (met alle behoozlijke plechtigheden in den Stoel geset zijnde) aan. Hier had men ook bezocht van een soet vooz-bal in het Spaansche Hof: de Marquis de Mortare, het Kint van Cer of Meninno (gelijkse die noemen) van den jongen Koning, zijnde een kaapse van des Konings jaren / had onder het speelen (misschien pers verkerbende) een souket van den Koning gekregen: hy / wyt kintshepd dit niet komende bezdzagen / heeft onbedachtelijk weder toe-getast / en den Koning weder in het aangesicht geslagen / en liep daar mede heen; de Koning des anderen daags ontwakende / en den Marquis na gewoonte niet by sich bindende / vzaagde terstont naar hem / en wilde dat men hem deed by hem komen: maar men gaf hem tot antwoozd / dat de Koninginne begeerde / dat men hem ober sijn stouthepd straffen soude; de Koning des middags ober de maaltijd sittende / wilde niet eten / vooz dat men den jongen Marquis by hem deed komen / soo dat men gedwongen was den selven te gaan halen: dese in de Kamer gekomen zijnde / viel op sijn knien om den Koning sijn bergiffenis af te bidden: maar de Koning veelte hem op / en sepde / dat hy wel gedaan had geen souket te hebben konnen leyden / en dat hy hem des te meer ober sulks een Edelmoedighepd pzes / en in achtinge hielt: en aldus nam hem de Koning niet alleen ingenade / maar ook in sijn boorige vrientschap aan. Wat van foodanigen aart te verwachten staat / laat ik selfs sijn vbanden oordeelen.

Decemb
Onweder

Uytland-
sche sa-
ken.

Soet
voor-val
in het
Spaansche
Hof.

HET JAAR 1670.

1670.

Januarius.

Gesant-
chap uyt
Polen aan
en Key-
ser over
de Hou-
delijk
in den
aning.

d' **A**nvang van dit Jaar wierd verheerlijkt door de aansienlijke Houtwelijkspligten / die de Koning van Polen, omtrent sijn Keyserlijke Bruyd Eleonora Josepha, aanwende. Andreas Olszowski wierd van den Poolischen Koning gezonden / om dit Houtwelijk te voltrekken: dese als daar toe volmachtigt / dede op den 4. Januarij deses Jaars sijn intrede binnen Weenen op dese wijze: vooz uyt quam een van de uytgeredene Staten van het Hof / met een Karos van twee Paarden / hem volgden die van des Keyfers geliepinsten Raad en Slaap-kamer met de Edel-lieden / elk in sijn ordere met veertig Krosbaren / na de welke de Staten van het Hof en de Edelen alleen gingen; dese wierden gebolgt van de Ridders / Gesanten / en voorts de Bestelders of Foriers; daar op quam den Leer-meester Wolff Ferdinandus Winkeler, in kostelijke klederen van silber en goud / en met hem een getal van 27 Ridders / onder de welke des Gesanten Broeder / en andere Heeren meer / (te lang om peder by name te gedenken / beneffens menigte van dienaars van den Ambassadeur) waren. Dese troep wierd beschooten van des Keyfers Wagen / met twee Paarden getrokken: maar daar op quam een twee seer groote Keyserlijke Karossen / in welkers eerste de Baroen Sevy, (aldaar leggende Gesant van de Kroon Polen) Doctor Zebrezousky, Canonnik van Cracau waren: maar in de andere was den Koninklijken Ambassadeur met den Keyserlijken Marschalk van het Hof; aan de zijden gingen vier Keyserlijke / en veertienjarige Jongelingen van Staat / en festien Heydukken van den Gesant / gekleet met schoone blanke klederen met silbere knopen en gordels; daar aan volgden 24 Poolische Edel-lieden en Ridders / gekleet met Scharaken trokken / hebbende Pijl-hoekers vol Pijlen aan den hals; voorts quam de Lijf-wacht van den Gesant / bestaande in 5 Vanen te voet / en 3 te Paarde; hier na volgde de Nuntius van den Paus, de Spaansche en Venetiaansche Gesanten / peder in een Karos van 6 Paarden / voorts 3 Krosbaren / in welker eene sat de Dader Matthias Palckiwiski, Biecht-vader van den Gesant; in de andere waren de Cappellanen en den Genrees-meester van den Ambassadeur, beneffens den Heer Fabiaan Opperste / en andere huysdienaars; hier aan volgden de dienaars van den Poolischen Adel / alle seer wel gekleet.

In dese ordze reed de Poolische Gesant door de Stad / en op het vallen van den avond heeft men Coortsen van wit Maagden was ontstoden / met de welke men sijn Excellentie in sijn Herberge gebracht heeft: daar men hem in een kamer leyde / daar een kostelijc Tapit hing / in het welke de Koning van Polen (levens groote) was uyt-gebeeld / hebbende een Days of verhemelte boben sijn hoofd. Aldus was de intrede van desen Gesant / onder de welke men (anders als op desen tijd van het jaer gewoon is) een schoonen Regen-boog heeft gesien / het welke beyde van de Polen en Oostenrijkers vooz een heysaam teken genomen is. *Sic digere Omina Calchas.* Op dede vooz hun Keyserlijke Majesteyt een aanspraak in het Latijn; vooz-stellende: Dat hy als Gesant van sijn Meester den Koning van Polen quam, om sijn Keyserlijke Majesteyt de goede boodschap van des selfs genegentheyd te brengen, en hoe hy ten hoogsten genegen is sich selfs in den boesem van sijn Keyserlijke Majesteyts huys in te geven; daar de Dochters van dat heerlijk Huys soo veel gesellinnen van Koninklijke Slaap-kamers, panden en verzekeringen van vrede en geluksaligheyd der volkeren, en Edele gesteeften van dese Eeuwe zijn; daar na verhefte hy de Stam van sijnen Koning, als zijnde uyt een tweede scheurte van de *Jagellonische* tronk, en dat doorluchtige huys der *Corybuten*; verheffende nefens dat van sijne verkiefinge, en de gunste des volks, sijn geluk seer hoog, indien hy genade in sijn Keyserlijke oogen, en plaats in des selfs broederlijke genegentheyd mag vinden. Voorts sprak hy wijluchtig van dese loffelike verkiefing sijnes Konings van een Princes, namentlijk, uyt sulc een gelukkig Huys gebooren, en met sulke hooge deuzden begaaft; en maakte daar op een breede deductie en afleyding van beyder, en voornamentlijk sijns Konings geslacht, bewijfende dat de geslachten van sijn Koning geen dwaalsterren zijn, noch van hun middel-punt excentriceeren of af-wijken, wanneer sie sich op het doorluchtige Huys van Oostenrijk vesten; daar na verheft hy de diensten, die sie van dat Huys en de Keyserlijke Stoel genooten hadde, en vertoont den tegenwoordigen Staat van het Poolische Rijk; hoe datse, al watse verloren hadden, genoegsaam hebben weder-gekregen, beneffens des Rijks aansien, en des Kerks Gods-dienst. De wrede Barbarische Leeuw, nu te vreden, is sijn roof te laren

1670. laten varen; en in sijn nest te bewaren; datse door de geduurige weldaden verstuort worden; om weder om gunst en genade te komen. Eyndelijk komt hy op het eynde van sijn gesantschap, namentlijk sijn Keyserlijke Majesteys Suster *Eleonora*, in den naam van de welke sijnen Koning sijn geheele wensch besluit, achtende niet geen geluk te sullen konnen leven of heerschen; ten zy het selve soo van sijn leven als sijn Rijk, met dese Princesse gedeelt is; en voorts besluit hy in een goede bevallijkheid in het over-een brengen van des Keyfers vrywilligen toestand, met hun vrywillige verkiezing van dien Koning tot de Kroon; en vest alles op een wederzijds geluk, vriendschap, vrede en onderstand, tot wederstand van hun beyder geswooren vyand den Turk, nu door sijn versche overwinninge van Candia opgeblafen: maar noyt beter, als door foodanigen Swagerschap en verbond van Wapenen te temmen, daar niet alleen Poolen en Oostenrijk, maar de geheele Christen wereld ten hoogsten aan gelegen is.

Bevestiging van het houwelijk.

Op den 8. van dese selve maand / is het houwelijk binnen Weenen wederzijds onderteekent. De Gesant ontfing van sijn Keyserlijke Majesteit een goud Krups met seer kostelijke Diamanten beset / op 10000 Rijksdaalders geschat / tot een vereering. Alles dan wierd tot des Koninklijken Bzups reyse toe bereydt en verbeerdigt: maar dewijl het zware Is in den Donauw aan het gaan geraakte / wierd hen den obertocht benomen / en de reyse geschozt. De Keyser ebenwel beschaft haer 12 Kamerdienaars / die alle van Graaflijke afkomst waren / en een Lijf-karos / die met het turg ober de 12000 guldens gekost hadde. De bzungde van dit houwelijk wierd vermeerdert door des Keyfers heter-baren / zijnde van te vooren seer gevaarlijk krank geweest; het welk veele oordeelden / uyt het water voortgekommen te zijn / het geen sijn Majesteit dagelijks gebruyft hadde / alsoo men in de Genduyten en water-loopen / die na het Keyserlijke Hof en de Hof-heuken strekten / menigte van doode krengen (in linnen gebonden / en met steenen bezwaart / om te beter te sinken) gebonden heeft / door welkers buyle hervottinge men oordeelt / niet sonder reden / het water een pestilentiale quadaardigheyd te hebben gesiregen / het geen den Keyser die sichte mach veroorzaakt hebben; wat nu van die oorsaak is / of wie die

Keyfers sichte, en d'oorzaak.

gene geweest zijn / die die krengen daar in gevozen / of doen werpen hebben / staat ons niet toe te oordeelen. Het Te Teum dan wierd / soo ober het een als ober het ander / in de Kerck en in de Hof-Cappel gesungen; de Keyser vereerde ook aan het uyt-gaan van de Kerck-deur een groot silber bergult drink-bat / en de Keyserin een groote silbere Lampet-schotel met een Lampet / met bysondere konst gemaakt. Men nam daar ondertusschen sijn bermaakt met seer kostelijk toe-gemaakte Parre-sleden; en zand aan sijn Majesteit van Polen seben schoone Hongarische paarden met Armeleijnen hant / te samen met de tijinge van het geslooten Houwelijk / en dat de Bzup / soo haast het winterweer sulks sou toe-laten / naar Polen ober komen sou. De Koning van Polen / niet slechtelijch verheugt ober dese tijinge / trok daar op van Biafalecka weder na Warschauw, om aldaar ozde op het ontfangen van de Bzup te stellen.

Terwijl gaf sijn Majesteit den Engelschen Gesant gehoor: dese wierd in het Paleys Cassimier, van de Kamer-heeren in het boozte vertrekt / des na-middags omtrent ten 3 uuren ontfangen / en boozts in het Koninklijke vertrek geleyd / alwaar de Koning van Polen met ongedekten hoofde booz een Tafel stond / tegen dewelke hy in het Latijn sijn aan-reden boerde / wenshende hem / uyt den naam van den Koning sijn meester veel geluks in sijn aan-gebangen Kiegeringe; de Koning gaf hem weder in het Latijn een korte antwoord: maar begoffter stond daar aan / bozders in het Franck met den Gesant te sprekten / op het welke de Gesant weder met weynig woorden antwoorde: waar op eyndelijch de Gesant plechtelijch sijn afscheyd nam / en weder na sijn verblijf-plaats geleyd wierd. Dese plechtigheden zijn van verscheydene andere Bozsten / omtrent den Koning van Polen meer af-gelegt.

Terwijl bleef Braband en de andere Spaansche Nederlanden als noch in het midden van den druk / en het doel-wit van de Spaansche ongebondentheyd / alleen boozt-komende uyt de quade betalinge. De Winkeliers tot Antwerpen, en in andere plaatsen / mosten by tijds hunne winkels sluyten / indiens geen rekening wilden maken bestoelen te worden. De wegen waren niet meer te gebuyken / en de Barbarische wreedheyd van dese Onchristenen quam soo berre / datse omtrent dees tijd een armen

1670.

Januarius.

Staat van Braband.

Gen. l. 10.

670.

Januarus.
Barbari-
he w reet-
cyd der
roopers.

rabans-
he aar-
gheden.

Keepsiger / op den loeg na Laken, niet alleen be-
roofter: maar ook naakt uyt-trokken / en aan
een Doorn bonden / daar sy by gebrek van tijde-
lijke onderstand van enkel houde gestorven is;
het welke geensins te verwonderen was / na-
demaal sich de houde seer hevig aanstelde / ver-
selt met groot geweld van Snee / door de kon-
stenaars en Weeld-snyders hun konst seer be-
ballijkt aan toonden; rechtende hier en daar
berschepde beelden en gedaanten op: Venus
met haren Cupido sag men (levens-groote) op
de groote Markt; booz aan de selve Markt
stond de Koning van Spangien; aan het Stad-
huys een groote Leeuw / en elders een groore
Walvisch / gelijk sy gewoon zijn in den Om-
megang om te hoeren; by de Potten sag men
een Centaurus; met een naakte vrouw wech
vluchtende / zijnde een Cessus, en een Hercules,
die hem van verre met sijn schicht trof; op een
andere plaats stond een Jupiter en een Mercu-
rius, die booznamentlijk seer wel gemaakt wa-
ren; aan het Sout-huys was weder een Hercu-
les; op de Hoep-straat d' Engel St. Michael; aar-
digheden in een Stad vol brabe konstenaars /
die heele toe-sienders (self uyt andere Steden)
aanlokten / en de lieden dag-werk gaben / om
van d' een na d' ander te gaan / gelijk men de
Stationes tot Rome houd.

De Schelde (als booz aan-geroert is) gaf
mede haar verniaakt / daar men menigte van
Centen met hun af-wapende Banen en Wimp-
pels sag: men had daar alderhande drink-
scholen / selfs ook Barbiers-winkels / om ter
dege sot te zijn) Braderpen / Jan Potagie /
Poucinnelle / Comedianten / en alsulke heplig-
dommen meer; het was daar kermiss op de
Schelde, en een peder had sijn armoede berge-
ten. Genige Vleesch-houwers brachten heele
Dallen met Ratten op het Hs / diese onder het
volk lieten loopen / en een groore berstoppinge
onder den hoop maakten / soo dat de meeste
vrouw-lieden het Hs verlieten / en booz dese
klepne byanden het Veld over-gaben; een-
man wierd in sijn been gebeten: maar tot
wraak wierden dese ongewoone Hs-hogels
wel haast met hoeren dood getrap. Men reed
met Karossen en Sleden met Paarden op het
Hs / het welke sich getrouwer booz dien last
betoonde als een brugge selfs / daar een Karos-
met Paarden met al booz biel / van de welke
een versmoorde / maar het ander bleef behou-
den; wat van het volk was / en of er jemand

boote
ludc.

in sat / weet ik niet; altoos de schade word ons
niet boven het Paard begroot. Men had ook
op een Staak Pest-tommen aan brand geste-
ken / met wat insicht weet ik niet / als om by
het andere mal gestelt te worden. Dat de Ste-
den / die te booren door de Pest besocht waren /
nu daar van bezijd zijnde / verdiende beter het
Te Deum Laudamus, dat daar over gesongen
wierd.

In Vrankrijk was de houde ook soo gewel-
dig / dat twee Gens d'Armes van den Koning
tusschen het Hof en de Boorz-stad van St. Ger-
main, 8 Sentinellen of Schijdwachten / 2 Capu-
cijnen op den weg na St. Germain, en omtrent
20 Vrouwen aan de kant van de Rivier van
de houde dood gebleven waren / zijnde sulh een
scherpe lucht daar niet gelvoon.

By de Heeren Staten van Holland en West-
Vrieland, wierd over het stuk der Financie en
Geld-middelen dit volgende Plakkaat uyt-ge-
geven:

De Staten van Holland ende West-vrief-
land; Allen den genen die desen sullen sien ofte
hooren lesen, Saluyt; Doen te weten: Dat wy in
sonderlinge achtinge nemende, wessens den wel-
stand van onse goede Ingesetenen ende Onderda-
nen, dat omtrent het maniment van Onse Fi-
nantien, met alle't gene daar aan dependeert,
alle ongeregeltheit en baatsoekinge geweert, de
selve onse Ingesetenen ende Onderdannen met gee-
ne onbevoegde lasten beswaart; ende speciaaljk
mede de Militie, staande tot onse besoldinge,
omtrent de Depeschcs van der selver Ordon-
nantien, ende de betalinge van dien met geen-
derley lasten bekommert ofte geveexert werden,
op dar alsoo den dienst van den Lande allenthal-
ven, ende speciaaljk omtrent de Militie ten besten
moge werden betaalt, al in de Jaren seftien hon-
derd vijftig ende seftien honderd vijf-en-vijftig
succesfulijk goed gevonden, geresolveert ende
geordonneert hebben:

Placcaat
over de
Finantie.

Dat geene van onse Ontfangers ende
Rentmeesters, of zy generaal ofte particu-
lier, soo van de gemeene Middelen, als
over onse Domeynen, ende Geestelijke ofte
Kerkelijke Goederen, ende ook geene ande-
ren, die uyt onsen Hoofde eenige admini-
stratie van Penningen zijn hebbende, noch
ook der selver Commiffen, hare Vrouwen,
Klerc-

1670. Klercquen, Dienaars, ofte andere Domestijc-
 quen, haar sullen hebben te vervorderen
 t'ontfangen eenige giften, gaven, geschen-
 ken ofte vereeringen, onder wat naam ofte
 pretext het selve soude mogen wesen, ook
 niet van eetbare of drinkbare Waren, ende
 dat van geenderhande Persoonen, van wat
 qualiteyt ofte conditie de selve soude mogen
 wesen, ter sake van lichte of betalinge van
 Maandlijke of andere Ordonnantien - Gel-
 den, 't geven van Quitantie, over 't beleg-
 gen op Interest of Renten van eenige Pennin-
 gen t'haren Comptoire, of om die gene die
 aldaar beleyt zijn te continueren, ook geen
 vrydom van 's Lands Middelen van de Pach-
 ters te genieten, ook niet tegen dank, of in
 weder-wille van de Luyden des geinteresseert
 zijnde, assignatie te geven, ofte verwisselin-
 ge van Specien te doen; Sullende geene van
 de voorsz. Geschenken mogen genieten ten
 eenigen tijde, 't zy ten aanzien van Nieuwe
 Jaren, of uyt eenigen anderen hoofde of pre-
 texten, wat couleur de selve soude mogen
 werden gegeven, ende dat alles op poene van
 infamie ende deportement van der selver Of-
 ficien. Dat mede alle Secretarissen, der sel-
 ver Vrouwen, Klercquen, ('t zy dat de selve
 van den Staat of Secretarissen dependeeren)
 mitsgaders hare andere Domestijcquen, Com-
 missen ende Clercquen van de Finantie, hare
 Vrouwen en vordere Domestijcquen; Item,
 Kamer-bewaarders, Deurwaarders ende Bod-
 den, der selver Vrouwen ende Domestijc-
 quen, hen sullen hebben te onthouden van
 eenige vereeringe, giften, gaven ofte geschen-
 ken t'ontfangen, tot eetbare ende drinkbare
 Waren incluyt, het zy dan onder den naam
 van Nieuwe-Jaren, Ordonnantien - Gelden
 ofte andere prectexten, hoedanig de selve sou-
 den mogen wesen, mede op poene van infamie,
 ende deportementen van der selver res-
 pective Officien als vooren. Alles met dien
 verstande, dat soo d'Ontfangers, Secretari-
 sen, Commisen, Clercquen ende anderen
 sullen hebben te verantwoorden voor der sel-
 ver Vrouwen, Dienaars ende andere Dom-
 estijcquen, ofte sullen alle de voorsz. Persoo-
 nen gedogen dat infamie, of andere straffen
 tegens de selve sal werden geërogeert. Met
 speciaal verbod aan allen ende een yeder, wie
 het soude mogen wesen, aan eenige van de op-
 gemelte Persoonen, ter sake boven geroert,

1670. yets te presenteren, ofte te geven, mede op
 poene van infamie, en dat alle het selve plaatse,
 sal grijpen, en onderhouden werden in beyde
 de Quartieren van onsen Lande, met ordre
 ende last aan de respectieve Gecommitteerde
 Raden, om alle het selve ter executie te stel-
 len, ende effect te doen sorteren. Ook de
 respectieve Ontfangers ende andere Persoo-
 nen hier vooren geroert voor hen-luyden te
 ontbieden, ende met solemneelen Eede te
 doen verklaren, sich naar den Inhoude van
 dese tegenwoordige Resolute in alles te regu-
 leeren: Ende den voornoemden Eed van Jaar
 tot Jaar te doen vernieuwen; ook verklaringe
 te laten doen onder Eede, dat sy luyden geen
 geschenken of vereeringen ter sake, hier bo-
 ven geroert, hebben ontfangen geduurende
 het voorsz. Jaar. Dat wijders by provisie en tot
 onse nader Resolutie de Rirneesteren en Ca-
 piteynen voor 't over-brengen van de Pen-
 ningen, lichten van Ordonnantien, ende alle
 andere dienften die tot noch toe by de Schrij-
 vers van Compagnien Krijgs-knechten in
 West-Vriesland ende den Noorder-quartiere
 zijn gedaan, aan, of ten behoeve van de selve
 Schrijvers, niet meer sal mogen werden af-
 geëyicht ofte afgenomen dan ten hoogsten,
 ende over de grootste Compagnien, sulks als
 de selve regenwoordig zijn, ofte hier namaals
 door combinatie, versterkinge ofte andersints
 gecomponeert souden mogen werden, de som-
 me van dertig Carolusguldens over yder Hee-
 re Maand, ende van Compagnien die by loo-
 pendende Maanden betaalt souden mogen wer-
 den naar advenant, dat is twintig guldens tien
 stuyvers ter loopende Maand als vooren;
 edoch wel minder naar de gelegentheyd van
 de Compagnien en Guarnisoen-plaatfen, ter
 discretie van de Heeren onse Gecommitteer-
 de Raden in West-Vriesland ende den Noor-
 der-Quartiere voorsz. te modereren; mits in
 allen gevalle blijvende beneden de dertig Ca-
 rolus guldens ter Heere Maand, ende bene-
 den de twintig guldens tien stuyvers ter loo-
 pendende Maand als boven. Dat mede van doen
 voortaan effectivelijk ende sonder eenige ex-
 ceptie ofte dilay. mosten komen te cessereren
 alle de by-lasten daar mede de Compagnien,
 ofte de Rirneesteren en Capiteynen in dien-
 ste van desen Staat buyten onse ordre werden
 beswaart; als namentlijk onkosten van Nieu-
 we-Jaren, recognitien aan Secretarissen ofte
 Com-

1670. Commiffen van de Financie, Ontfangers, Kamer-bewaarders, Boden ende anderen, onder den naam van Comtoir-gelden, Ordonnantie-gelden, Depesche-gelden, Expeditie ofte diergelijke. Hebbende tot executie van dien onse Gecommitteerde Raden in de respectieve Quartieren belast ende bevolen, haar na den inhoud van dien preciselijken te reguleren, ook daar naar te doen reguleren, allen den genen die sulks eenighsints aan-gaan soude mogen, ende voorts de boven geëxpreffeerde onse goede intentie, voor soo veel de meergeroerde Schrijvers belangt, by Missive aan de Ritmeesteren en Capiteynen op den voorsz. Noorder-Quartiere gerepartieert, en voor soo veel de vordere Poincten aan-gaat, aan alle Ritmeesteren ende Capiteynen staande tot onse befolinghe, kennelijk doen maken, met speciaal bevel, omme aan de meergementioneerde Schrijvers niet meer dan uytterlijk dertig Caroli guldens ter Heere Maand, ende ter loopende Maand naar proportie als vooren te betalen, noch ten reguarde van de selve eenige verdere, ofte ten opfichte van de vooren-geëxpreffeerde andere by-lasten eenige d'alderminste betalinge te doen, ofte kortinge te gedogen, nemaar by soo verre haar ten reguarde als boven naar date van dien eenige kortinge, ofte eenige verdere kortinge respectieve mochte werden gevergt, daar van aan stonds kennisse te geven aan Ons, omme daar tegens versien te werden als naar behooren. Alle het welke by ons nader wesende geconfidereert, hebben wy het selve in alle poincten ende deelen van nieuws goed gevonden ende geconfirmeert, gelijk wy het selve goed vinden ende confirmeeren mits desen: ordonnerende ende beveelende onse Gecommitteerde Raden in beyde de Quartieren van onsen Lande, ten eynde sy-luyden haar naar den inhoud van dien preciselijken fullen hebben te reguleren, ook alle hare Suppooften die sulks eenighsints mag aan-gaan, haar daar naar te doen reguleren als naar behooren. Ende voor soo veel daar omtrent, 't zy by dispensatie, by oogluykinge ende conniventie ofte andersints eenige contrarie practijcke soude mogen wesen in-gekroopen, 't selve te doen redresseeren, ende alle de voorsz. hare Suppooften tot precise observantie ende naarkominge van de boven-geroerde onse Resolutien, ende onse ernstige

1670. intentie daar inne vervat, te houden, sonder daer van eenige directe of indirecte dispensatie toe te staan, ofte te gedogen. Ende of wel Januarius. dien onaangefien hier na buyten vermoede, by de op-gemelte Heeren onse Gecommitteerde Raden, of andere Subalterne Collegien eenige foodanige dispensatien by inadvententie, of andersints soude mogen werden toegestaan, of ook yets geresolveert contrarie 't gene voorsz. is, of eenig poinct van dien: Soo verstaan wy, dat echter alle de voorsz. Suppooften, tot naarkominge van de voorsz. onse dispositie in 't geheel gehouden blijven, even ende in sulker voegen of noyt eenige de minste dispensatie ware toegestaan geweest. Lastende ende beveelende alle Secretarissen, Commiffen van de Financie, Ontfangers van de gemeene Middelen, Kamer-bewaarders, Boden en andere Suppooften, haar daar naar te reguleren als naar behooren. Ordonneren ende beveelen voorts alle hooge ende lage militaire Officieren, staande tot onse befolinghe; mitsgaders alle andere Ingesetenen van onsen Lande, egeene pensioenen, giften, gaven ofte geschenken, noch ook eenige kortinge, contrarie de voorsz. Resolutien te doen ofte te gedogen, op poene van cassatie, ende vordere arbitrale correctie naar gelegentheyd van saken. Ordonneren ende gebieden voorts alle onse Officieren ende Justicieren, tegens de Contraventeurs van dese onse Ordonnantie met allen ernst ende vigore te procedereen en doen procedereen als naar behooren. En ten eynde alle en een yegelijk moge weten waar na hy hem hebbe te reguleren, ordonneeren ende beveelen wy, dat desen alomme in de Steden, Quartieren ende Plaatsen van onsen Lande van Holland ende West-Vriesland, sal werden gepubliceert ende geaffigeert, daar sulks behoort, ende te geschieden gebruykelijk is. Gedaan in den Hage onder onsen grooten Zegel op den 19. December, des Jaars onses Heeren ende Saligmakers, 1669.

Ter Ordonnantie van de Staten,

Simon van Beaumont.

Men sag ook boozts kromen een Geselzift / om des Lands Troepen te recreuteeren, kortelijck aldus gestelt :

1670.

Concept van Werving, Recreute, en Egalisatie van
de gantsche Militie van haar Hoog-Mogende, te
samen met de andere Militie.

R U Y T E R Y E.

De oude Ruyterye bestaat in	2715 kopp.
De Recreutering sal belooopen	1535 kopp.
En de nieuwe Werving	1440 kopp.

Maken Ruyteren 5690

V O E T - V O L K .

Het oude Voet-volk bestaat in	29265 kopp.
De Recreutering sal belooopen	16050 kopp.
De Egalisatie in	4095 kopp.
En de nieuwe Wervingen in 10. Regimenten tot 14. Compagnien, bedraagt	14000 kopp.

Soo dat de Militie te Voet sal uyt-maken	63410 kopp.
En die te Paard als boven	5690 kopp.

En soo in alles 69100 Man.

Gefantschap na
Munster.

De Heer Mortagne quam den 26. van dese maand binnen Munster, alwaar hy des anderen daags by den Bisschop toeganck en gehooz had. Dese verklaarde in seer minnelijcke uyt-drukselen / dat hy genegen was met de Staat van hare Hoog-Mogende in goede onderhandelinghe en vertrouwelijckheyt te leven. Aldit gaf goede gerustheyt onder de wel-vertrouwende / hoewel andere oorlog in het hooft hadden / en de hemel zelfs sulks scheen booz te willen spellen; dewijl men omtrent het huys Cretia (een Munsters Ritmeester toe-komende) wel 200 schreden wijd / bloed had sien regenen / welck gerigent bloed binnen Boekholt, Brevoort en Doesburg bertoont is gewozen. De toebereydselen en werdingen eventwel / die de Bisschop ober-al liet aan-stellen (het te samen-rulken van sijne troepen / die men booz-gaf tegen Oost-vriesland te willen gebuyken / de verrijtingen uyt Duytsland, dat de bedienaars en afganganten aldaar dapper arbeeyden om een verbond tusschen den Keurvorst van Brandenburg, Beyeren, Keulen. en den Munsterschen Bisschop te smeden / om te samen booz de belangen van de Fransche Kroon te staan / en andere blijckelijckheden) schenen onsen Staat een ander Ge-

luksalig Jaar te bereyden / als hy de selve soo be-
bepensdeelijck booz een af-gezondene met verse-
ring van sijn beste genegentheyt had laten toe-
wenschen: 1670.
Januaris.

*Accipe nunc Danaum insidias & Crimine ab uno
disce omnes.*

Men wil ook dat de Staten van Overyssel aan haar Hoog-Mogende of Raar van Staten souden geschreven hebben / dat de selve haar afgaande troepen wel mochten te rugge houden / alsoo sy alle reets genoegsame besettinge hadden; en het na-bedenken / dat men ober de wapen-rusting van den Bisschop had / minder reden had als men booz-gaf. Een Comect tot Olmitz in Moravien, tusschen 7 en 8 uren / aanden hemel na de zijde van Polen gesien / scheen ook niet veel goets booz te spellen.

Het op-bouten van de verhzande stad Londen ging ondertusschen dapper boozt / alwaar de huysen meest van vier of vijf verdiepingen hoog gebouwt wierden / alsoo daar geen stoffe toe ontbrak. De straten waren veel wel festig voeten bzed. Het Stadhuys en de Beurs verzoonden sich ni schoonder als booz heen / en de verhzande oude St. Pauls Kerck wierd so verre afgebozen / dat men daar een nieuwen Tooren en nieuwhooz konde maken. Maar ondertusschen viel de getrouwe Zuyl van des Konings verheffinghe de Generaal Monk, Hertog van Albemarle, oud 62 jaren / op den 24. van dese maand ter neder. Sijn Soon de Graaf van Torrington, wierdt in sijn Vaders plaats / dooz den Koning met de Ridderlijcke Ordere van den Houffeband / beneffens het Stadhouder-schap van het Graafschap Devon vereert. De Koning droeg de onkonsten van sijn Begraafsenisse; het lichaam wierd naar Sommersethouse gebragen / en aldaar op een bedde van staat geset; sijn ingewand wierd in de Abdye van Westmunster begraven. Hy liet in der daad een groot goed na / dewijl sijn Soon ober de twintig duysent ponden sterling jaarlijks inkommen van hem beerfde / behalven een greecde hooft-som van honderd duysent ponden daar-en-boven. Maar veel heerlijker was de gedachtenisse / die ter eeren van dit groot werk-stuk van des Konings verheffinghe / tot groote eer en verwaardinge van al sijn nakomelingen / en een spiegel van alle dienstbare en edelmoedige betrachtningen wierd op-gerecht.

Dood van
Monk.

G E O R G I O M O N K

1670.

Januarius,
Graff
hrift
in Monk.

1670.

Januarius.

Duci de ALBEMARLE, Comiti de TORRINGTON, Baroni
in POTHERIDGE, &c. Exercituum in ANGLIA, sub Rege
CAROLO Secundo, Generali, à Consiliis Secretio-
ribus, & Nobilissimi Ordinis Aureæ Pe-
riscelidis EQUITI.

E P I T A P H I U M.

Luge & Mirare, Quisquis ades.
Ecce jacet in Tumulo, qui Sedere noluit in
Throno.

Fatis communibus moritur, qui communibus non
vixit.

Naturâ magnus, fortunâ major, se ipso maximus.
Miles audaciâ secundus nulli,

Dux prudentia,

Subditus fide.

Tyrannum, & Populis & Regibus formidabilem,
Solutus non timuit, sed terruit.

Defuncto Tyranno, & Superstite Tyrannide,
Venit, Vidit, Vicit.

Non Armorum strepitu, sed consiliorum alto Si-
lentio;

(Genus vicendi planè novum, quod nec voce nec
armis!)

Tria Regna obtinuit, vel uno die,

Nec præliatus, nec locutus.

Obtinuit tria, noluit vel Unum:

Sceptri enim factus Arbitrator, maluit reddere quàm
habere:

Pluris meritò æstimans restituere Regem quam
esse.

Restituit quidem, restitutumque observantissime
coluit.

CAROLO, non sibi, Victor;

Et obedientiâ inclutus magis quàm Imperio.

Humilitate quam gloria;

Moderior Ipse post restitutam Majestatem, quàm
post læsam alii.

Felix qui triplici Regno Regem demeruit &
hunc Regem,

CAROLUM secundum,

Præter injurias oblitum nihil,

Nihil memorem præter officia;

Nec triplici Regno, sed omni, dignum.

Restituto Rege simul omnia restauravit,

Pacem, Justitiam, Religionem.
Restauratisque omnibus, decennium adhuc vixit,
conservaturus quæ restauraverat.

Et conservando quàm restaurando clarior:
Curarum nempe vitæque prodigus ut semel restau-
rata semper conservaret.

Amicos habuit BONOS omnes,

Inimicum neminem, nisi aut Dei, aut Regis, aut
Patriæ,

Titulis, honoribus, divitiis, crevit supra modum,
sed infra meritum;

Fortunis mutatis nihil mutatus ipse,

Semper sibi minor quo aliis major.

Penè inter nuptias filii hæredis obiit, lachrymas
funeris temperaturus nuptiarum gaudiis

Domestico tamen solatio nihil placantur pu-
blici luctus;

Nec aliquod remedium doloris est, ubi calamitas
dolorem superat.

Ubi amittitur quod nec reparatur in Hærede
dignissimo:

Virtus enim Successorem non habet, quæ Ante-
cessorem non habuit;

HEROES toti nascuntur, & toti pereunt;

Similem non viderat Anglia, nec Orbis videbit.

Sepelitur cum Regibus, qui Rex non fuit, sed nec
voluit esse.

Quidni cum Regibus jaceat, per quem stant Ipsi
Reges.

Tumulumque accipiat qui Solium reddidit;

Superstes, etiam post hæc marmora, futurus,

Nobilior & recentior dum antiquior;

Dignus planè qui celebretur mortuus, cum recusa-
verit vivus;

Imo qui Cælum mercedem habeat, cui compensando
Terra non sufficit.

Hunc & Luge & Mirare.

1670. Dit booggaande soude in onse Nederduytsche Taal luden als volgt:

1670.

Januarius.

Januarius.

GEORGE MONKS

Hartogs van Albemarle, des Grave van Torrington, Baron in Pothiridge, &c. Generaals van de Heyrkrachten in Engeland, onder den Koning CAREL de Tweede, van den Geheymen Raad, en Ridders van de seer Edele Orde des Kouffebands

GRAF-SCHRIFT.

Treurt en verwondert u wie gy zijt.

Siet hy leyd in het Graf, die op den Throon niet heeft begeert te sitten.

Hy sterft naar het gemeene nood-lot, die na dat gemeene niet geleefd heeft.

Door natuure groot, grooter door het geluk, en aldergrootst door sich selven.

Een Krijgsman die in stoutheyt voor niemant wijkt.

Een Leydsman in voorsichtigheyt.

Een Onderdaan in trouwe.

Den Tyran, voor het volk en den Koning ontsaggelijk, heeft hy alleenig niet gevreesd, maar vreesende gemaakt.

De Tyran dood, en de Tyranny in wesen zijnde,

Is hy gekomen, heeft hy gesien, en overwonnen,

Niet met gerucht van wapenen, maar diepe stilswijgentheyt van Raad,

(En gantsch nieuwe slag van t'overwinnen, waar door hy met sijn stem, niet met de wapenen)

Drie Rijken verkregen heeft, self opeenen dag,

Noch strijdende, noch spreekende.

Hy heeft er drie verkregen, en geen een begeert.

Gemaakt Keursman van den Scepter, heeft hy die liever willen weder-geven, als self behouden.

Achtende het meerder een Koning te herstellen als te zijn:

Die heeft hy herstelt, en herstelt zijnde, standvastelijk geëert.

Een Overwinner voor CAREL, niet voor sich.

Heerlijker door gehoorzaamheyt als heerschappy,

Door nederigheyt als door glory.

Zediger na het herstellen, als andere naar het queusen van de Majesteit.

Gelukkig, hy die door een driedubbel Rijk een Koning verbonden heeft, en dat desen Koning

CAREL de Tweede.

Die niets vergeten heeft als ongelijk.

Niets gedachtig als goede plichten.

Niet alleen een drie-dubbel, maar alle Rijken waardig.

De Koning herstelt zijnde, heeft hy het al herstelt,

Vrede, Gerechtigheyt, Godsdienst.

Alles herstelt hebbende, heeft hy noch tien jaren geleefd, om te helpen bewaren dat hy herstelt hadde;

Noch doorluchtiger door bewaren als herstellen:

Namentlijk verquistig van leven en sorgen, op dat hy het eens herstelde, altoos mocht bewaren.

Hy heeft alle Vrienden goed gehad,

Niemant tot Vyand, als die Gods, des Konings, en 's Vaderlands Vyand zy.

In Eer, en Eer-tijtelen, en Rijkdommen, is hy gegroeyt boven de maat, maar onder sijn verdienste.

Met het veranderen van sijn geluk is hy selfs niet verandert.

Altoos

1670.

Altoos zijn minder, daar hy anderen meerder was.

Januarius. Hy is by-na onder de Bruyloft van zijn Soon en Erfgenaam gestorven, om de tranen van het Lijk te matigen met de Bruylofts-vreugde. Evenwel word de gemeene druk met geen huysfelijke vertroosting gematigt.

Ook is'er geen middel voor smart, daar het jammer die te boven gaat.

Alwaar verlooren word, dat in een, hoewel waardig Erfgenaam niet herstelt word;

Want de deugt heeft geen Erfgenaam, die geen Voorfaet gehad heeft.

De Helden worden heel gebooren, en sterven geheel.

Desgelijken heeft Engeland niet gesien, noch sal de werelt sien.

Hy word by de Koningen begraven, die geen Koning geweest, noch te zijn begeert heeft: 1670. Januarius.

En waarom soude hy niet leggen by de Koningen, door wien de Koningen staan;

En het Graf ontfangen, die den Throon wedergegeven heeft,

Sullen self dese marmereen noch overdueren.

Edelder en verscher hoe hy ouder word.

Waardig in der daat die dood verheerlijkt word, die levende dat geweygt heeft.

Ja die den Hemel tot zijn loon heeft, die de aarde niet genoeg kan voldoen.

Betreurt en bewondert hem.

Enige dagen na hem stierf ook zijn Hupsbrando / die op den 27. met een groote heerlijkheyt by haar Man begraven wierd. Enige onlust / op dees tijd tusschen de Fransche en Engelsche Schepen / ober het strijken van de Wlaggen / omtrent de Spaansche Kusten ontstaan / was ebenwel niet machtig om de onderlinge vriendschap van dese twee Kroonen te bzeken: maar alles wierd dooz onderlinge verbiffeling van bzeiben / in der minne by-gelegt / en die onderlinge verbintnisse / die noch soo veel wonders upt te werken stond / daaromme niet gebzoken; hoe wel sodanige stoffe daar na genoeg was tot een verbond-bzeuk / die geschapen stond booz de geheele werelt beklaglijk te vallen. Onder al de woedende gedachten van Oozlog / en het hoogste gewelt / aan God en de gerechtigheyt / vond de Koning van Vrankrijk noch soo veel plaats / om sich in Balletten, en diergelijke te vermaken. Terwijl stierf Reus Potier, Hartog van Tresmes, en Pair van Vrankrijk, een Man van 91 jaren / Ridder van de Oudere des Konings / en eerste Edelman van zijn Kamer / Gouverneur en Luptenant-Generaal van Mayne. Op die tijd stierf ook tot Nancy de Prins Nicolaas Francois, latende maar eenen Soon na / Prins Karel van Locharingen. De Abdisse van Frontevaux, natuurlijke Dochter van den Koning Hendrik de Vierde, wierd ook op dese tijd met statie tot Parijs begraven; ober de welke de Jesuït Coslar een trefselijke Lijk-reden deede / daar seer veel

dels tegenwoordig was. Dit trof het ooz: maar de ongelukstige brand tot Geneve, trof het hart / die / enige dagen naar malkanderen duurende / niet wilde af-laten / booz dat'er 71 Hupsen in de asche / en 170 menschen in het stof lagen. Het selfde ongeluk trof Basel mede / alwaar des nachts omtrent elf uren / by de Brug van den Rhosne, een brand ontfond / door de welke ook seer veel hupsen vernielt / en daar booz wel 200 Hupsgefinnen bedozben wierden. Veel Menschen heeft men onder de verballen gebouwen daar na dood gebonden / welkers ten deelen verpletterde / en ten deelen versengde lichamen men daar na begraven heeft. Het geweld van de brand was soo geweldig / dat'er een groot deel van dese beroemde plaats / onder een ellendig en jammerlijk gekerm in de asche / word gesegt / geraakt te zijn.

Groote brand tot Geneve en Basel.

Ondertusschen bzanden de Cardinalen in het Conclave niet minder / elk om sich / of diefse het selve het beste gunden / den driedubbele Kroon op het Hoof te sien. Alderhande praat had bupten / beneffens ieders bysondere verwachting / zijn gang. Maar binnen ging het de sommige sodanig aan het hart / dat sy daar sich van wyerden / en sich de Conclave lieten upt-boeren: doch de selve / bedenkende dat hunne tegen-strebers sich van hun lieder af-zijn mochten dienen / keerden soo haast weer daar in als sy daar upt-gemeeken waren. De Spaanse en Franse Ministers, en Bedienaars / quamen aan-geladen met

Handel in het Conclave tot Romem.

Groote siken.

1670.

Januarius.

met sware Dissel-brieven / om te sien of het goud ook iets omtrent de verkiefing sou willen werken: de Fransche Cardinalen quamen ook bupten verwachtinge in het Conclave, daar sommige / en voornamentlijk die van het Hups van de Medicis, hen lieber dursent miglen van daan gehad hadden. Het volk was wel soo uptgelaten / dat het aan de trappen riep / datse doch den gierigen Vidoni wilde vooz-by-gaan / als werende dat'er niet veel onderstant van dien Prelaat te verwachten was. Men sag ook een Laster-schijft vooz sijn Hups geplakt / dat aantwysinge op Bolonic deede / om daar te gaan vernemen / wat een treffelijk Man hy was / om den Pauselijken Stoelte bekleden: maar onder al de 56 Cardinalen hadden geen meerder verwachting als Altieri, Cibo, Celsi, Nerli, Facchinetti, Barbarino, en Bonvisi. Aldus ging het aldaar vast toe; en de Posten trokken gednuriglijk van Romen na Parijs, Madrid, Florencon, en andere gewesten / daar men bast met open keelen na den uyt-slag verwachtte en haakte; eenige / merken-de de grooten pber van de twee Kroonen / Vrankrijk en Spangien, vresden dat men in de plaats van een / met twee Pausen vooz den dag komen sou. Maar het gelukte noch ten lesfen / als men op sijn tijd hooren sal.

Wapen-
rustingen
van
Vrankrijk
en Man-
ster.

Ondertusschen liet ebenwel de Kroon van Vrankrijk niet na / in haar wapen-rusting vooz te varen / soo met het bouwen van groote Schepen / (onder de welke de Koninglijke Son, met 120 Stukken / was) als met het gieten van Geschut / op het welke zijnde meestt Delt-stukken / gegooten stont / *Non minor Functis*, willende seggen dat hy soo veel ware als al de bondgenooten met maikanderen; soo deede ook sijn mede-ge-noot / de Bisschop van Munster, in het hemyelijkt / met voorgeben ebenwel / dat hy sich niet wapende als vooz het Keyserrijk: maar in tegendeel quamen andere berichten / selfs geruchten / van dat hy iets op Borculoo sou hebben vooz-gehad. Van andere oorzden had men anders niet / als dat hy sijn troepen bast te samen rultte; al het welke ebenwel haar Hoog-Mogende op hunne hoede deede zijn. Men nam ook groot bedenken / wat de oorzak mocht zijn geweest / waaromme de Dozt van Aversberg, eerste

1670.

Jaquarius.

Bedienaar aan het Keyserlijke Hof / in ongenade mocht geraakt / en hem het Hof verboden zijn; en dat men vooz-gaf dat hem noch veel gunst geschiede / dewyl men hem het leven houden liet; ook hem geraden wierd sich stil te houden / op dat hem niet arger mocht gebeuren / als hy reden van dese handeling aan den Cancelier van Oostenrijk, die hem dit aanspede / versocht / of sulks niet upt te naauwe onderhandeling met Vrankrijk, of des selfs Gesant Gremonville, mocht onstaan zijn; gelijkher wel gesegt wierd / dat'er by de Spaansche eenige brieven onderschept waren / die het selfde niet durstelijk souden bebestigen: altoos Gremonville deede vooz een Expresse, en afgeruste Bode / sijnen Koning daar de weet van; waar upt men niet twijffelt of den selfden was daar al veel aan gelegen.

Men kreeg om dees tijd tijdinge van Lisabon, dat den Prince Tassileta sich met een oozloggs-macht van 150000 mannen vooz een plaats / waar vooz hy die van Algiers meende te dwingen / sou neer-geflagen hebben. De Engelsche, by dese gelegentheit / hebben hunne Ambassade by hem afgelegt / maar bonden by den selfen geenints de gunst diese verwacht hadden / alsof de selve genoegsaam toont geen vrezemelingen / immers geen Christenen aan de vaste kust van Africa te willen dulden. De Heer Howard had selver wel genegentheit gehad / na Salée, ober land te reysen: maar die tochte is hem / als homende upt een Christen sterkte / niet toegestaan. Sijn Secretaris dan / en andere van sijn Bedienaars / zijn by den Tassilet geweest / sonder iets bysonders te verrichten / soo dat de Heer Howard genoegsaam onberichter sake weder te rugge heeft moeten trekken. Niet veel meer heeft de Turksche Gesant tot Parijs uptgerecht / als dat hy / gebzaagt zijnde wat hem van het Fransche Rijk docht / sou geantwoord hebben / dat het Land schoon was / en indien sijn Meester geweten hadde dat het soodanig was / hy het selve vooz andere sijn eygen sou hebben gemaakt.

Van den
Tassilet.

Ant-
woord
van den
Turkschen
Gesant.

En persoon van omtrent de vier-entwintig jaren / hebbende te vooren den Grave van Forgatz gebiedt / begaf sich van Freystad naar Neuheusel, alwaar sich beynsende als of hy onder de Christenen niet te recht

Grouwe-
lijke
moorden.

670. recht konde geraken / hy sijn dienst den Ali Bassa, hooft van de Janitsaren, die aldaar in besettinge leggen / quam aanbieden. De Bassa, geen mishagen in het gelaat van den Jongman hebbende / neemt hem in sijnen dienst aan / en handelt hem wel : maar hy / sonder dat men de reden daar van weet / roept op een tijd sijn Heer by hem / als om iets wonders te sien / daar hy in een Loodge stond hout te hakken : wanneer dese binnen quam / gaf hy hem / met een spaade / een slag op het hooft / dat hy neder-storte / die hy boozt met een tweede slag af-maakte. Daar op roept hy sijn Meesterse / om hy haar Man te komen / die hy op de selve wijze om-brenge ; 't selve deede hy aan de oudste Doch-ter / en een Kamer-mept / die hy al onder schijn van dooz hun Heer geroepen te zijn / in de Loodge kreeg / en d'een na d'ander af-maakte. Hier mede noch niet te vreden / gaat hy in het Huys / daar hy noch twee ove-rige Dochters om den hals brenge. Daar op steekt hy een seer groot vuur te midden in het huys aan / vult terwyl eenige sakkien met koozn / laad die op een wagen / en rijd daar mede de Stad upt / als wilde hy dat koozn na de Molen brenge ; het geen de Wacht van de Stad / die hem kende / aan-nam : maar buyten zijnde / word de wagen aangehouden / om besocht te worden ; doch hy / terwyl het selve geschiede / begeeft sich op de blucht / en geraakt behouden binnen Neutra, en van daar na Freystad. Terwyl deed het vuur / dat hy aangelepd had / mede sijn werk / en sette het geheele huys in koo-zen. Ander daat een Barbarisch bestaan van een Christen.

1700. Tot Gent was men mede by-na soo woer-dende : een Corner van de Spaansche Ruy-terij / had tot tweemaal toe / tot Gent gesocht een Bozger om verre te schieten / het welke hem t'elkens gemist was : maar soo als hy booz de derde-maal den selven aanquam / was de bozger op sijn hoede / en nam den Schelm so wel waar / dat hy hem selfs onder de voet schoot. Doch beklaglijker was het ongeval van den Ridder Sandijs : dese heb-bende een Vuur-roer in de hand / en het sel-be juyst met de tromp na sich toe-keerende / word dooz het selve / alsoo het by ongeval af-ging / in den buyk geschooten / daar hy van gestorven is.

1670. Een Engelsche en Portugeesche Brasflis-vaarder quamen booz de Kiebijer van Lissa-bon, om daar in te loopen ; d'eerste was so goet als binnen / en d'ander onder het Beschut van Calcais, wanneer de laatste / die omtrent een Kanon-schoot achter hem in Zee was / een schoot doet / alsoo hy dooz een Turksche Fregat met 36 stukken booz ge-bolgt wierd. d'Engelschman set het daar op wederom in Zee / om den Portugeesch te hulp te komen. De Rover klamte hem ter-stond aan / en schiet dapper op hem / hier ober ontstaat een hevig gevecht ; blijvende de Portugeesch, hoewel hy 32 stukken op had / te loefswaart leggen ; d'Engelschman, hebbende 26 stukken op / geraakte daar af met vier dooden en eenige gequeersten. Een-ge dagen daar na komen twee Engelsche Fre-gatten, peder met veertig stukken boozsien / en een Hamburger, tot Cadix in-gelooopen. De Engelschen hadden eenige Terreneufs-vaarders by sich gehad : maar / komende hy de Caap, wierden van ses Algiersche Ro-vers aangetast / van de welke de vijf de Eng-elsche Convoyers, en den Hamburger, werk gaben / terwyl de feste onder de Visschers liep / daarse ses of seben van namen. Het welke verricht hebbende / zijne heen ge-gaan. Eben te booren was daar een Fluyt op de Pley Rota genaamt / zijnde van de Turken genomen / om naar Algiers gebzacht te worden / met haar ophebbende Rovers gestrand. Tien van de selve zijn gebangen / en de rest te landewaarts ingelooopen / die het mede niet sullen konnen ontkomen. Restens hem zijn noch vijf Schepen / upt de Condaat komende / genomen : in der daat een bedroefde tijdinge / en beklaglijk werk / dat de Christenen niet machtig genoeg zijn dat gewelt in te binden. De Turken waren tien in het getal. Sy schooten eenen Duyn-kerker in de grond / en namen vijf Koop-vaarders, (als gesegt is) twee Engelschen en drie Hollanders.

Upt het Schip de Prins Casimier, leggende booz Zanten of Zacynthus, van den twaalfden November, wierd bericht / als dat sy met den Commandeur Tol, op den tweeden van die maand / van Smyrna vertrokken waren / labeerende met een Boozd-Ofste wind de Kiebijer af / latende de Schepen / de Tyger en St. Steven, tot Smyrna ; ko-mende

1670.

Januarius.

mende tusschen Ipsera en Scio, kregen sy op den sebeden/ met den morgenstond/ drie Schepen/ de Son, de Maan, en een Man te Paart, in het gesicht/ die sy berckenden Turken te zijn. De Commandeur en Casimier maakten sich klaar om te slaan/ lieten de Prince Vlagge wajen/ en schooten een schoot/ tot een teeken dat sy hun byand bewachten. Het waren drie nieuwe Fregatten, boerende weder meer als veertig stukken/ en vol volks zijnde. Sy setten het op Casimier aan/ en lieten den Commandeur leggen. Terwijl sy in het gevecht waren wierd het dood stil/ soo dat de Commandeur, wat bezdenkelijke middelen sy ook konde aanwenden/ niet konde by sijn Makker komen. Soo dat dit Schip alleen/ met die drie Turken, wel ses of seben glazen hun hart mochten op-halen; van de welke d'een booz den boeg/ d'andere hem op de zy/ en de derde aan de Spiegel lag. Daar wierd wederzijds kruip noch hoegels gespaart. Casimier kreeg ten eersten wel dertig soo dooden als gequetsten/ onder de welke verscheyden arm en beene-loos waren/ gelijk de Schipper ook sijn linker been afgeschooten wierd. Ten laatsten gingen de Turken ebentwel deur/ latende de Casimier met seben dooden en menigte van gequetsten/ wel acht-en-beertig of vyftig schooten onder water/ al de seplten en touwen/ tot een toe/ aan flentren/ sonder een Mast of een Ree die te gebruiken was. Al dat de Commandeur konde doen/ was de schrik van de Turken te vermeerderen/ en daar na sijn Makker met spliffen en knoopen de hand te bieden.

Noch quamen omtrent die tijd twee Schepen van Rio de Genero binnen/ d'eene een Fluyt, had tegen den Vice-Admiraal van Algiers doende geweest. De Turken hadden het Boben-schip al drie glazen in gehad: maar de Capiteyn, een Engelsman zijnde/ had de Hut door een kist met kruip/ met menigte van Turken, die daar op waren/ in de lucht doen vliegen. Te gelijk gaf hy gelukkiglyk den Turk eenige schooten onder water/ waar door die gedwongen wierd den Engelsman te verlaten. Die des anderen daags seer ontramponceert daar binnen gehomen is. Toen bleef daar noch een Fransch Oorlog-schip op de kust/ daar wel dertig

1670. Januarius.
 personen van verbronten. Een ander Hollands Capiteyn schijft uyt Tripoli, de plaats van sijn gebangenis/ van den acht- tienden December 1669. dat hy/ elf dagen na sijn vertrek van Cabo Sapia, drie Turksche Rovers, tot sijn groot ongeluk/ ontmoet heeft/ zijnde d'eene d'Admiraal, d'ander de Vice-Admiraal, en de derde de Schout by Nacht van Tripoly; d'eerste met veertig Stukken gewapent/ en zeylende als een vis/ quam den Hollander drijbens aan boord/ en bedwong hem sich ober te geben. Dertien dagen daar na quamen dese Turken, omtrent de gesepde Caap, by twee Schepen/ die aan hunne Vlaggen en tugg Hollanders scheenen te zijn/ (een Convooyer en een Koopvaardy-man) diese mede dachten te nemen. De genomen Capiteyn was op de Schout by Nacht, en mocht het spel aansien: maar de Turken wierden soo begroet/ dat sy niet wisten hoe sy onder het Hollands Geshut van daan souden komen. Daar op wierd het stil/ soo dat al de moeyte/ die de Convooyer deede/ om een van de Rovers aan boord te geraken/ ydel was: ondertusschen schoot hy wakker naar hun Rhondhout/ dat hy ook niet na liet dapper te raken; soo dat/ indien het wat hol water was geweest/ de twee Admiraals haer Masten niet staande gehouden souden hebben gehad. De Schout by Nacht had drie schooten onder water. De Gebangene Christenen wierden na boven gejaagt/ om het met de riemen te ontroepen/ terwijl de Turken in het ruyt liepen/ zijnde niet wepnig in de klem. De Vice-Admiraal had twee-en-beertig dooden/ en soo veel gequetsten; en d'Admiraal, een nieuw Schip/ had niet minder: maar de Schout by Nache had wepnig schade aan volk/ soo datse lustig te Kermtis waren geweest.

Dit is van de Rovers ter Zee. Maar tot Londen is de vermaarde Land-rover du Val gebangen in-gebracht. Dese een Molenaars Soon uyt Normandyen, maar uytsteekende wel gemaakt/ en met veel Fransche aardig en bekoorlijkheden begaaft/ is in dienst van den Hartog van Bukkingam (indien mijn onthoud wel is) uyt Vrankrijk in Engeland ober-gekomen; daar hy/ omtrent de Dames, en selfs die van het Haag-schap van den Hartog/ sijn Talent soo wel wist

670. wiſt te beſteeden / dat ſijn Meester gera-
den docht dien Haan van onder ſijn Hen-
nen werch te jagen. Zedert begeeft hy ſich
weder na Vrankrijk, na dat hy al een wijl
in Engeland onder de High Waymen, of
Land-rober / (in die Konſterbaren) had te
School gelegen / daar hy onder de Me-
ſieurs du Pont Neuf, als een Filon vanaan-
ſien / ſijn handwerk ſoo wel oeffende / en
ſich ſoodanig ſignalifeerde, dat hy / indien
hy anders met ſijn ſchoon lichaam geen
ſchandelijken galg wilde vertieren / ge-
dwongen was dat Rijk weder te verlaten /
en ſich weder ober naar Engeland te begeben;
daar hy ſijn oude neering weder aanvangt.
Onder al ſijn roberpen / die ſonnige met
aardigheden vernuengt zijn / word deſe me-
de verhaalt : Hy had kenniſſe dat ſeker
Ridder met ſijn Drouw / en drie ſakkien
met geld / ieder van hondert pont Sterlings,
op de weg na Cambridge van Londen
quam. Hy begeeft ſich met twee of drie
van ſijn onderhebbende Gauwdieven op den
weg / tot dat hy de Karos / die hem afge-
maalt was / komen ſiet; de Ridder, hy ge-
val het hooft upt het poztier ſteekende / ſag
hen komen aan-rijden; en gelijk Liederen /
die met gelt beladen zijn / vooz het riefſelen
van een riet (als onſen Juvenalis ſegt) ver-
baart zijn / dacht hem dat die Gaſten niet
pluys waren. De Dame ſteekt haar hooft
mede buyten : maar ooздеelde anders / en
dat het eerlijke Edelſieden waren; en
daar op / om de onbezoesde te ſpeelen /
haald haar Flageollet, of pypken / upt de
ſak / en begint daar ſeer aardig / gelijk
ſy wel konde / op te ſpeelen. Du Val,
vooz hy rijdende / hoorde haar ſpeelen / en
gelijk hy noch beter als ſy daar mede
wiſt om te gaan / heft ook aan / vervol-
gende de Karos vaſt van achteren. Na
dat dit ſpeelen ſoo wat geduurt had / komt
hy met een beballijke beleeſtſheyt aan het
poztier / en ſepd / dewijl Madame ſoo aar-
dig in het ſpeelen was / dat hy niet twijf-
felde / of ſy ſou haar gaaf in het danſſen
mede wel hebben / en verſoekt met een-
nen den Ridder, haar verlof te willen ge-
ven een Courante met hem in ſijn tegen-
woozdigheyt te danſſen. De Ridder, wel
beſeffende dat het weggeren hem geen vooz-
deel ſou doen / verſoekter ſijn Drouw toe

with all his hearth, die daar ober met een
galante aardigheyt upt de Hoets gaat / en
met du Val, à Chausons, op het gefang een
gangetje of twee gaat; naar het welke
du Val de Dame hy de hand weer hy haar
Man (die miſſchien haar en hem onder-
tuſſchen wel dupſent op hun hart ge-
wenscht heeft / vzeefende dat hy haar op
een paart mocht werpen / en met haar
om een lutchje rijden; ſiende hem vooz
galant genoeg aan / om een jonge Dame
een oud Man te doen vergeeten.) in de
Karos lepde / met groote dankſegginge
vooz die aan hem bewefene beleeſtſheyt /
gelijk hem de Ridder met beter hart be-
dankte vooz de ſijne / als hy updrukken
kon: daar op treed du Val te rugge / als
willende haar laten vooz-rijden; en den
Ridder lachte nu al in ſijn mout / om
dat hy'er ſoo wel afgeraakt was / wan-
neer hy het hooft weder in het poztier
ſteekt / en ſepd: My Lord, gy hebt noch
wat vergeeten; en wat is dat vzaagde
d'ander? u Speelman te beralen berechte
du Val; By my throth (ſaith the other) gy ſegt
de waarheyt / en rijſt met eenen op / en
haalt van onder ſijn kuffen een van de
drie ſakkien van daan / en geeft die du
Val, ſeggende dat het vooz ſijn Speel-
man was / en grooten dank toe. Du
Val, in het aanbaarden / bedankt hem:
maar (ſegt hy) u beleeſtſheyt omtrent de-
ſe eene / heeft u de twee andere gefal-
beert.

d'Edelman bedankt hem. Hy bedankt
den Edelman / geeft hem een Briefje van
Salve garde, en laat hem ſoo heenen rij-
den. Of nu de Ridder bly was / om dat
hy de twee andere noch behouden had / of
dzoebig / om dat'er de darde niet hy was /
laat ik anderen bereden-habellen; en of
miſſchien ſijn gierigheyt ſijn jaloeſy niet
gaande gemaakt / en ſijn granschap op
ſijn Drouw heeft doen upſtozen / dan of
hy haar deſen galanten Dief te ſeer prij-
ſende / met gedult gehoorz heeft / mach ie-
der na ſijn belang ooздеelen. Hoerz daar
aan geraakt den armen du Val in de val.
Toen mocht men het gantſche Hof van Da-
mes op de been ſien / om deſen vzaaben Gauw-
dief te aanschouwen; en ſoodanige waren
daar hy / die onder hun Maſquer niet lieten

1670.

Januarius.

menigte van tranen ober hem te stozten / ja zelfs die onbekent een voet-bal aan den Koning vooz hem hebben gedaan. Maar du Val moeft boozt / en wierd onder duysenden van tranen / en Godt have jour soules, en een werelt van toekijkers / wpt die werelt van een Stad / naar Tyburn gevoert / en niet sonder respect opgehangen. Zijn lichaam wierd in een routo-koers van de Galg gelaalt / en dooz de Dames opgetoort / in een Bed van Staat gelegd / en eyndelijc / niet sonder lachen / van de Hobelingen statelijc begraven. Ik heb sijn Graf-dicht in het Engelsch gesien / maar daar alleen de twee voozste Daarsen van onthonden. Sy luyden dunkt my aldus:

Heer leids du Val Reader if masb thou art,

Look to thy purse, if female to thy heart.

Hier leyd du Val, Leser, indien gy een Man zijt, bewaart u beurs; zijt gy een Vrouw, bewaart u hart. Dit souden wy konnen doen rijmen / maar het sal niet noodig zijn. Genoeg van desen diefschtigen Galand.

Poolsche laken.

Het de Ukraine had men nu schrijbens / datse aldaar den eenen alarm op den anderen hadden / en dat na eenige gelukstige voozballen van Hanenko, en Patraza Muzza, tegens Dorozensko, in het beroberen van eenige Steden / en het slaan van eenige sijner troepen / de selve Dorofensko sich met groote macht weder tegens hen gewent / en hen onder Sciblaum, in het opene velt / met een Veltslag / dapperlijc aangegrepen / en te samen wpt het velt geslagen heeft / bekommende des Hanenkoos Gescht / en veel gevangenen; en de bluchstende tot aan Haman toe berholgende. Men schreef ook van Lemberg, dat sich 20000 Tartaren by den Dorofensko hadden begeben / en in Constancino Otrak, en daar onttrent winter-leger begeert: maar dat de Dorofensko het selve rondelijc gewepert had / alsoo hy met de Kroon Polen in goet verstand was / en hy / noch sijn Kofakken, van de selve niet als alles goers ontfing; evenwel / indien men hem 60000 guldens ter hand wilde stellen / soude hy hen-lieden Winter-quartier in de Ukraine aantofsen: maar hy wist wel dat sy daar toe geen beurs noch ooren hadden. Ook schrijft men dat de Chmelnizensko by de Tartaren gebangen sou zijn.

Februarius.

Deze maand was doozluchtig dooz de dood van den doozluchtigen Koning van Deenmar-

ken, Fredrik de Darde; dese wierd op den festienden / des nachtes / schielijc met een oberbal van Colijk behangen / waar ober de Be-neesmeesters terstond by hem geroepen zijn / die soo veel verlichting ebentwel by-gebracht hebben / dat hy op den achtende noch ber-schepene redenen voerde: maar des anderen daags bebond sich de Koning soo swak / dat hy het Avont-maal ontfing / en alsoo / tuschen twaalf en een uure / de werelt verliet: hoorts vooz sijn dood wierden de voornaamste van het Hof op het Slot ontbooden: maar aantonds / na sijn oberlijden / sloot men de poorten van de Stad rontsonne / sonder dat er iemand wpt of in konte. Dien selven avond wierd aan den Erf-Prins / nu Koning / en Christiaan de Vijfde gemoent / van de eerste en voornaamste Grooten en Raden van het Rijk / als ook van de Raden der Stad / en de twee-en-dartig mannen / den eed van getrouwicheyt en onderdanicheyt afgelegd / en na de condoleantie of het rouw-beklag / sijn Majestept alle geluck en zegen toegewenscht. De Generaal Holke wierd terstont de Goster-poozt wpt / naar het Slot Kroonenburg afgebaardigt; al de Oorlogschepen / die in de Haven bebroosen lagen / wierden beset / en het volk / soo te voet als te paart / binnen de Stad in besettinge leggende / gelast goede wacht te houden. Op den een-en-twintigsten wierd daar ook de Gedenk-dag gehouden van het jaar 1659. den 21. Februarij, wanneer de ryandijcke Sweden soo gelucktiglijc af-geslagen zijn getoorden: maar de gewootlijcke bzeugde-buuren zijn / ter oorsaak van des Konings dood / niet aangestelt; doch de danksegginge wierd niet min plechtig gedaan. Het Koninklijke Lijk was te sien op het Slot / leggende op een met silber gebozuurde deeken / op een verheben stelling; het sterf-kleet was mede vol silbere strikken / met groote goude quasten behangen; acht brandende witte was-kaarffen stonden rontsom. De nieuwen Koning bevestigde al de amptenaren in hun voortige ampten en bedieningen / blybende ebentwel de doozscheyt van het volk seer groot / dewijl dese Koning / ter oorsaak van sijn goederterene heerschappij seer beinnt was. De jonge Koning Christianus de Vijfde, op sijns Vaders Thoon getreden zijnde / heeft van al het Krijgsvolk / tot Kopenhagen, dese volgende Eed ontfangen.

1670.

Februarij. Dood van den Koning van Deenmar-ken.

Wy

670. **W**Y tegenwoordige Bevel-hebber en Krijgs-lieden, t'lamen en bysondere, be-
 looven en beweerden, den Alderdoorluchtig-
 sten, Grootmachtigsten Koning ende Heere,
 Heer *Christiaan de V.* Koning van Deenmar-
 ken, Noorwegen, der Wenden en Gotthen,
 Hartog van Sleefwijk, Holsteyn, Stormarn en
 van Ditmarcken, Graaf te Oldenburg en Del-
 merhorst, onsen aldergenadigsten Koning en
 Heere, en sijne Koninklijke Majesteys Erf-
 successeur in de Regering, dat wy die willen
 houd en getrouw zijn, des selfs beste, nut en
 voordeel te soeken; mitsgaders des selfs schade
 en nadeel soo verre willen stuyten, ten eynde
 u Koninklijke sou veraine Majesteit en Erven
 soo wijd mogen blijven onveranderlijk in
 possessie; en tullen allen (soo mindere, als
 aan hare meerdere Officieren ook behoord)
 defes, als beëdigd, ook verplicht zijn, soo dat
 niet by achterdocht of bedrog op de monste-
 ringe mocht voor-vallen. Ingelijks willen
 wy, soo te lande als te water, met lijf en bloed
 tegen sijnes Majesteys Vyanden onweder-
 sprekelyk ons aan stellen, soo na sulke, als
 noch volgende krijgs-oringe, en ons als
 getrouwe Knechten en eerlijke Krijgs-luyden
 behoort, gedragen; daar toe helpe ons &c.

anfche
 ren.

De oorlogs toerustinghen in Vrankrijk gin-
 gen onder tusschen hunnen gang; makende de
 geheele werelde de ooren en oogen door het ge-
 ruch van hare Wapenen open / door de be-
 meude verwachtinge / waar heenen sich die
 breefsijke donder-buy ten laafsten sou wenden.
 Dozt Willem van Furstenburg woelde seer pbe-
 rig om booz dien Koning een uerkeelijken aan-
 hang te maken. De Bisschop van Munster
 wierf onder de hand al wat hy konde: maar
 wist sijn Troepen soo looflijk verspreyd te hou-
 den / dat niemand het getal van de selve weten
 konde / en daarom by dese staad self te minder
 acht daar op geslagen wierd. De Koning deed
 ook de Franschen die in Holland waren / op
 poene van ongehoorsaamheyt te hups ontbie-
 den. Tot Thionville wierd veel leef-rocht en
 boozraat van oorlog te samen gebzacht; door
 der Elsas trek veel volks / die men den naam
 van recreuten gaf; menichte van Leere Kol-
 ders wierden tot Haverne booz den Bisschop
 van Straatsburg gemaakt / die alle na den Koning
 van Vrankrijk gezonden wierden: hy sette ook
 den Oost-Indischen handel met allen pber boozt.

De Equipagie of toerustinge van dit jaar soude 1670.
 bestaan in ses flocke Konings Schepen / met
 vijf of ses Fluyten / die als hoop-baarders me-
 de souden gaan; de Heer de la Haye, Gouver-
 neur van St. Venant sou booz Onder-Koning na
 Madagafcar gaan: en de Heeren Chapellier en
 Nicolaas Picly, als Directeurs van de Compag-
 nie; een getal van ontrent honderd Franche
 Edel-lieden souden mede de Reys aan-nemen /
 die de staat van Indien ten naufsten souden on-
 dersoeken / om op hun wederom-komen den
 Koning ten aldernaufste daar bericht van te
 doen: maar een quaat booz-teken was / dat
 twee Schepen (die tot Havre de Grace ten naa-
 sten by vol-laden / en met alle boozraat boozsien
 waren) in het uyt-loopen door eenig berfswint
 berongelukt en gebozten zijn; toonende de Zee
 misfchien soo wepnig niededogen met die land-
 aart / als die landaart ter selber tijd met drie
 van onse berongelufte Schepen / by Bologne op
 de kust gebleben / getoont hebben; daar van sy
 het meeste volk / by gebzels van handreplingen /
 lieten verdzinken; en selber de dzybende Waten /
 Wijn en Bzandewijn (wel tot 2000 stukks toe)
 ter nauwer noot wilsden bergen.

Soo ongelukkig waren ook een deel bzade
 Vlaamse Capiteynen; hier van wozd uyt Brugge
 aldus geschreven: Gisteren avond, ontrent
 half seven uren, is uyt dese Haven gezeylt het
 Jacht van den Koning van Engeland, expresse-
 lijk gekomen, om den Heer Ognati over te
 voeren. De Capiteyn van de groote Convoer
 heeft het selve met eenige andere Capiteynen
 in sijn Chaloup een stuk weegs in Zee gecon-
 voyeert, tot dat het Jacht (met een eer-schoot
 sijn affscheyt nemende) met een goede voor de
 wind sijn Reys vervorderen ging. Dese Capiteynen
 dan, menende met de Chaloup weder
 na de Stad te komen, bevonden dat de Vloet
 soo geweldig uyt liep, datse met geen geweld
 in de Haven konden komen; sy konden ook
 dien nacht in Zee niet blijven, hebbende geen
 Zeyl by sich genomen, maar alleen acht man-
 nen met Riemen. Dit volk (door den Capiteyn
 Abraham Faas dapper aangemoedigt
 zijnde) roeyden wel wakker aan: maar onder
 het roeyen braken twee Riemen in stukken,
 soo datse ten laafsten sagen, datse meerder ach-
 terwaarts als voorwaarts dreven: Faas was
 dan van besluyt, dat men met de Chaloup sou
 sien aan de Strand te komen, dewijl het anders
 niet wesen konde. Sy dan geraakten op de

1670.
 Februar.

Ongeluk
 van eeni-
 ge Vlaam-
 sche Capi-
 teynen.

1670.

Februar.

Bank by de Haven, onder de platte form: maar door de groote ongestuymigheyd van de Zee, is de Chaloup wel half vol water gesmeten; het welke sy met hunne Hoeden wel sochten uyt te hoosen: maar daar op noch een andere Zee komende, heeft de Chaloup het onderste boven geworpen; aldus geraakten sy alle in de Zee, daarse (hoe brave en kloeke Zee-luyden sy ook waren) alle ten eersten door de koude verstyft, en voorts verdronken zijn. Sy waren dese by namen: Capiteyn Abraham Faas, Capiteyn Mattheo de Schot, Capiteyn François Pille, alle Konings Capiteynen, en Capiteyn Roel Reuse, Lootse van dese Stadt: voorts andere Schippers en Matrosen, die al te samen verdronken zijn. Capiteyn Mattheo de Schot met Roel Reuse, zijn omtrent Albertus gevonden, en aldaar in een Herberg gebracht; twee of drie anderen omtrent Marie-Kerk en Raverfye. De Capiteyn Faas, met noch vier anderen, half-wegen Nieuwpoort te Middelkerk, daarse met de Zee heen gedreven waren. Van dese dertien Perfoonen (al te samen brave Mannen op een na) is'er geen ontkomen als dese eene, die een ongebonden rouwen gast, en van geen achtinge is. Maar gelijkt dit een groot verlies voor de Koning van Spangien, in soo veel vrabe Dienaren en Capiteynen is geweest; soo was in tegendeel de winst en het voordeel ongelijkt deel grooter / die de selve Kroon ontfing uyt het lang verwaachte aankomen van de Spaansche Bloot uyt Nueva Hispania, sterck 19 Zeplen / daarse op den tweede van dese maand mede gezegt wierd: het is niet te schrijven / hoe groot de bzeugde daar ober onder de Hooplieden is geseen; te meer / dewijl sy voor de selve seer beducht waren geweest / seifs voor de Turksche Roof-schepen / die (seer sterck in Zee zijnde) alle Schepen sonder onderscheyd derfoen aantasten. Sy hadden dan de Hollandsche Schepen / om op de Robers te passen (het Wapen van Amsterdam, de Hercules, de Sophya en St. Bernardo) gehuurt / om neffens vier Konings Schepen / van de Mond van de Straat af tot de Caap van St. Vincent toe / te kruijssen; op voorwaerden / datse hun loon soude ontfangen / naar dat sich de Bloot bzeog oflaat opdede.

Capiteynen van de Spaansche vloort.

Twee Savoyische Capiteynen en een Luptenant / hadden ook het geluk om uyt het hoogste gebaar van Candia te huype te komen. Sy had-

den aan de Cabo de Mola, binnen de Pouille schip bzeukt geleden / en quamen als Pellegroms door het Koninkrijk van Napels tot Romen; van waar sy tot Turino gelukkig / doch armelijki aan-quamen / daarse den Hertog hun Vaandel weder ober-leerden / datse uyt hun schip bzeukt noch behouden hadden; en berichten / dat'er van 150 Savoyarden maar 50 afgekomen waren; zijnde dese het eenige overblijffel van twee Regimenten / die de Hertog van Savoyen tot hulpe van de Venetianen na Candia had gezonden: maar het blijven van den Colonel Alborio sinarte den Hertog seer / om dat hy deselve in een aansienlijkt Gouvernement in Piedmond had gemeent te stellen. De ober-geblevene krijgs-lieden / die in sijn dienst / en ten deelen onder sijn Lijf-wacht wilden blijven / wierden door den Hertog weder ghekeet; d'andere zijn met een stul gelds bezonden.

Een Engelsch Edelman / met noch twintig Perfoonen / nam ook op dese tijd ober Flamaack de Keyse naar Persien; daar heenen gezonden / om ober het oberzenden van de Persiaansche Zijde te handelen / het welcke bequaamst ober Tunchen en Ispahan sou konnen geschieden: maar als dese hy den Sophy sijn geshooz stonde te hebben / is hy schielijkt gestorben. Een van de selve Engelse Keyfigers, Sir Thomas Hebben genaamt / wilde die last boozt uyt-boeren: maar soo als hy by den Koning sou gaan / is hy van sijn eygen volck om den hals gebracht. Een ander / Mr. Swijnhead genaamt / wilde het selve werck op-nemen: uitaar ook dese / soo als hy by den Sophy meende te gaan / is onderwegen ook schielijkt gestorben. Soo dat dese handel-keyse niet beter uyt-viel / als die van den Heer Howard, die met een seer kostelijkt gebolg ober land tot 10 mijlen van Fez by den Tassiler komende / op sijn voorstel van Commencie en byzshend van te mogen handelen / het berictht kweeg / (daar wy hier vooren van gesproken hebben) als niet willende dat de Christenen daar aan die kust souden komen nestelen / op datse de Mooren metter tijd uyt Africa niet souden bezijben / gelijkt sy de selve uyt Europa en Grenada gedaan hadden.

Door Polen in Weenen waren de houwelijks handelingen van beter gebolg / en wierden nu tot haar gewenschte eynde gebracht; wanneer een Expresse van Weenen aan den Koning gekomen was / met berictht / dat de Koninklijke

1670.

Februar.

Ongelukkige Reys van Engelse handelaars.

Houwelijk van den Koning van Polen.

670.

Februur.

ninklijke Bruyd den tiende van dese maand tot Czeskochouwa stond te zijn; naam de Koning terstond den weg derwaarts / om de selve aldaar te ontfangen; de Bruyd en de Oude Keperinne / die haar bergeselschapyt / wierden in Kosbaren geboert / gevolgt van een Troep van 40 Karossen / elk van 6 Paarden / hebbende 6 Regimenten Duytsche Kruipers tot hyn gelepde tot aan de Grensen van Polen. Sy hadden (soo men septe) een somme gelds van 250000 Ducaten by sich booz de Bruyd-schat / hoewel het verdrag soo hoog niet lag. Sy sliepen den eersten nacht tot Eberldorf; de Koning en de Bruyd quamen beide den 12. van dese maand op de Grensen / daar sich een geheel heyt van Poolschen en Duytschen Adel liet sien; de Polen hadden sich in een seer vermaekelijch Pleyn in vier benden gestelt / daar sich de Trompetten / Kerel-trommen / Schuyf-Trompetten en Spinhalen waalkier lieten hooren. Dese Troep bestond in 2000 Mannen te Paarde al vaaft uyt-geruyst; noch 500 Heydukken stonden daar mede in ordere / alle met des Konings Coleuren gekleede; booz af quamen 4000 Poolsche Edellieden / verfrist met 100 Karossen van 6 Paarden; eben booz de Karos van sijn Majesteit reed die van des Paus Nuncius; ober de 300 Poolsche Heeren omringelden den Koning / die gekleede ging in een gewaad / dat sijn van Diamanten en andere Edelsteenen stond / tot veruking der ooggen van de aanschouwers; naden Koning volgden drie upstekende kostelijche Karossen / elk van acht Paarden getrokken / booz de Bruyd en de Keperinne Weduwe / rontsom de welcke de Hellebaardiers in goede ordere gingen. Half-wegen tusschen des Konings Hof en Czeskochouwa, ontmoete de Koning eerst sijn Bruyd / en daar na de Oude Keperinne / die hy seer beleefdelijch / in de Italiaansche Tale aanspraak / in de welke hem de Keperinne weder antwozoden; daar op keerde de Koning weder na sijn Bruyd / en bewees haar andermaal sijn Hoofdelijchheid; daar na ook de Princesse Anna. Men wil dat de Koning in het eerste vernikt of ontfelt was / siende soo veel schoonheid by een; soo dat sijn Majesteit in dit Compliment uyt-bozft / seggende: dat het geluk haar niet alleen tot de eere van de Poolsche Kroon verkooren had: maar dat hy haar waardig oordeelde, duysend Keyserrijken te besitten. Maar alsoo dese onderlinge aanspraak al wat

lang duurde / vreesde de Koning / datse niet booz den nacht op de bestelde plaats soude konnen komen; waar op hy terstond bevel gaf den Marsch of aantocht te blasen; ebenwel / hoe seer sy sich haasten / quamen se niet booz den donker aan. De Koning quam eerst / en een weynig daar na de Keperin / die met Czemaal los-banden van het Gesluit van Czeskochouwa verwelkomt / en onder het geschal van twintig Trompetten ontfangen wierden; hare Majesteiten traden af aan de Poort van de St. Maria Kerk / daar de Koning in het af-treden de Keyserinne, de Eerts-Bisschop van Posen die aan de Koninginne, en de Heer Patz, Groot Cancellier van Littauw, aan de Princesse Anna, de hand gaven. De Koning op sijn in-komen / wierd van den Abr deser plaats met een aanspraak bejogent; waar op het Te Deum Laudamus seer treffelijch gezongen wierd / en alsoo begaven sich hare Majesteiten na de vertrekken die booz haar verbeerdigt waren. De Keperinne at met de Princesen hare Dochters / en de Koning met weyning geselschaps / peder alleen. Des Son-daegs dede de Koning hare Majesteiten den goeden morgen toe-wenschen; en een weynig daar na quam hy in de Kamer van de Bruyd / die hy begroete. Terwijl selde men na de Kerk een dubbele rep van Musquetiers; des Konings en des Keperinnen Lijfwacht stond onder een Galderpe; in het uytgaan ging de Keperin aan des Konings zijde / die / gelijch ook de Koninginne / met een witten gebozduurden Rok bekleed waert; binnen de Capel van de Heylige Marger was mede een weg gebaant van witte kleeden / en een verhevenheid mede met witte kleeden bedekt / daar des Paus Nuncius de trouwinge op dede / en na de plechtigheden de zegeninge ober het houwelijch gaf; hy deed daar na de Misse, en daar op toerd seer heerlijch het *Veni Creator Spiritus* gesongen; naar het welke sich hare Majesteiten weder naar hyn verreck begaven / daar in het *Refectorium*, of de plaats van vernaak / een treffelijch maaltijd aangerecht was / die tot tien uren duurde. Hare Majesteiten saten onder Dais of verhemelten / de Eerts-Bisschop van Posen ter linker / en des Paus Nuntius ter rechter zijde; en boozts alle de Grooten, een peder na sijn staat en rang: daar op wierd gedaest; de

160.

Februur.

Koning

1670.

Februur.

Koning danste self eerst met zijn Wyf/ en daar na met de Princeffe zijn Schoon-suster; de Casleleyn van Cracouw danste mede met de Koninginne, die het na de Italiaansche wijze seer wel klaarde; hier op volgden de Duur-wercken en andere aardigheden meer/ die men op sulke Bzuploften gewoon zijn te sien.

Polsche
Saken.

Dit waren heuglijke dagen: maar ondertusschen was men van des Rijks wegen in geen kleyn beduchten vooz een inbal van de Turken en Tartaren, welke laastten alleen uyt het gebied der Russen over de 18000 zielen souden wech behoert hebben; makende te santen (met diese van andere Grensen gehaalt hadden) een ongelooflijk getal. Ondertusschen quam mede tijdinge/ dat/ na dat de Dorozensko den Hanenko geslagen had/ de Silistrische Bassa daar op voozt uyt last van den Grooten Heer met een Heer van 40000 mannen Bialogrotische Tartaren in de Ukranie getrokken was/ en sich onder de Stad Human met den Dorozensko sijn gantsche macht verhoogt had/ waar op sy die Stad aanstonts tot verdrag gebracht hadden: maar terwijl men besig was het selve te sluyten ontstak'er een brand in de Stad/ die veel van de selve verwoeste/ anders soude de Bassa aldaar sijn hooft-quartier genomen hebben/ het welke sy nu tot Kolnick nam. Aldus hadden sich dese Barbaren met malkander ten laastten wel verstaan/ en de Dorozensko aldus sijn ontrouwe hebbende laten bliken/ heeft de Tartaren, van den Nieper af tot Kiouw toe/ hun Leger beschast; en met eenen den Turkschen Keyser laten weten/ hoe verre sich de Grensen van de Ukranie strekken: soo dat men nu siet/ wat desen Dozt in sijn schild voerd/ en dat men de Polen met recht vooz den selven ge-waarschout wor heeft. In Bissalienskouw leggen al de Steden vol Tartaren, daar sich geheele huys-gezinmen uyt Tartaryen heen begeven/ die sich in de Ukranie gaan neder-slaan; te meer daar toe aan-gemoedigt/ om dat de Dorozensko openlijk heeft laten uyt-roepen/ dat sy al het gene sy op de Polen of Muscoviters behalen/ by sien vooz goeden uyt verklaart.

Staat van
het Con-
clave.

Tot Romen wilde het in het Conclave met de verkiefsinge van een Paus niet voozt/ de een vzaagde den ander/ of men aldaar de Paas-Speren eeten sou? die tot antwoord fireeg/ dat ware beter/ als een buyten strupf te bakken; dag vooz dag was de gemeenschap en hoop van eenen goeden/ en in vrees van eenen quaden

Paus te krijgen; vzesende in dese laaste stand seer vooz Vidoni, daarse toch vooz al geen goeden muits op hadden; biddende de Cardinalen, die naar het Conclave gingen/ per Lamor de Dio, datse toch Vidoni geen stem wilden geven: sommige (onder de welke de Cardinaal Imperiale) wierden daar siek van/ andere zwaarmoedig; en een gebzaagt zijnde/ wat men in het Conclave dede? gaf tot antwoord/ dat men daar malkander bast leep aan-sag; men stelden het gebed van beertig uren aan/ dzoeg het Sacrament om/ op dat doch hen een goeden Paus gewoorden/ en de verkiefsinge haast geschieden mocht; en dat op soo een/ die de Christen Dozsten tegen het Turksche geweld tot eendzacht konde bewegen; oordeelende/ dat selvs de staat van Romen dooz het verlies van Candia begoft te waggelen. De Fransche, Spaansche en Keyserlijke Gefanten quammen somwijlen aan de Tralien van het Conclave, om het een of het ander nieutos in hun belang te hooren; gaanded'eene wel/ en d'ander qualijk geschooren heen/ na dat het daar binnen ebde of vloepde. Gigi sechen nu niet meer te betrachten als om Elci op den Stoel te helpen: maar Barbarijn kuypte vooz niemand als sich selven. Seker Heer tot Romen, die sich aan de staat van de verkiefsing al vpy liet gelegen zijn/ schreef in sijnen brief aan een vziend tot Parijs: dat'er dagelijks alle slag van geestelijken naar St. Peter in Vaticano in Processie gingen, om aldaar te bidden dat sy toch haastelyk een Opper-hoof mochten erlangen; dat twee hoof-factien en zijdigheden de saak in het Conclave vast dragende hielden, zijnde even hart tegen malkander. Barbarino was niet alleen het hoof van de schepfelen van sijnen Oom Urbanus de achtste, en van eenige van die van Innocentius de tiende: maar ook van al die Cardinalen de welke die hadden helpen maken. Daar-entegen quam de Cardinaal Gigi met de schepfelen van sijn Oom Alexander de sevende, die al een goed getal uyt-maken, te voorschijn; dit waren Italiaansche zijdigheden; dese hadden (om malkander eens den Polste taften) beslooten, dat yeder van sijn zijde drie Pausen te berde brengen sou. Barbarijn dan, stelde voor, Brancaccio, Carpegna en Facchinetto; daar Gigi, Elci, Celsi en Buon Visi tegen stelde. Evenwel, al schoon geen onder de selve mannen was, of hy waar den Pauselijken Stoel wel

1670.

Februur.

waar-

1670. hebben. Ondermisschen wierd de gefantschap van den Heer Johan de Wit, Raad van Dordrecht na Polen boort-gezet / die ook in sijn woeg den Koning van Deenmarken, van wegen desen Staat sou hebben te begroeten; de condoleantie en beklag wegens sijns Heer en Vaders dood / en te gelijk de gelukkigenschijn / ober sijn aanbaarden van de Kroon / by hem af te leggen / en soo boortz sijn reyse naar Polen te bezorderen.

De Heer van Mateneffe quam in dese maand mede in den Haag te oberlijden / waar mede dat aansienlijk geslacht quam te emydingen; open-latende een plaats in de Ridder-schap van Holland, met het Dijk-Grasschap en Bailjuschap van Rijnland.

Roveryen
ter Zee.

Men scheef om dese tijd ijt Londen, dat Capiteyn Johan Kempthorn, boerende het Schip de Mary-Roos, op-hebbende 44 stukken en 160 man / (hebbende den Heer Howard, die in gefantschap na den Tafflet ging / ober-geboert na dat hy berseheyde andere bezavedaden had gedaan) sich van 6 Barbarische groote Koberz heeft weten te redderen. Een ander Engelsch Schip / den Koning David genaamt is omtrent de Caap St. Vincent van eenige Turke Koberz geattaqueert en aangetaft: na een gevecht van 3 uuren / heeft een van de Koberz 70 mannen ober-gewoopen; doch de Engelschen hebben de selve / of neder-gemaakt / of ober boortd gewoopen: maar dese op dien selven dag noch 5 andere Koberz ontmoetende / wierd met geweld gedwongen sich ober te geven; doch eenige wepnige dagen daar na is hy weder dooz den Capiteyn Kempthorn verlost / na dat die met de 6 boornoemde Koberz was slaags geweest; het selve Schip de David, is daar na noch eens genomen / en boort de tweede-maal van Sir Thomas Allen verlost; zijnde in een seer slechten staat. Dit was een dapper geluk boort de Engelschen: maar in tegendeel gebeurde een ongeluk tot Londen, wanneer in Fischstroot twee hupfen ten naasten-by volbouwt zijnde / ter nederstoztede / seben menschen gedood / en eenige seer gequetst hebben.

Tot Parijs stierf de Bisschop van Angiers, die mede een van de Fransche Pairs of genooten was; hy liet sijnen Broeder den Prior van Angoulesme bij-en-twintig tonnen-gouds / en aan den Gasthups-bader (de Dieu genaamt) twintig tonnen-gouds na; aan de geestelijken / op de plaatse Royaal, honderd duysend pond of

mark, aan de kleyne Gods-hupfen bijsteg duysend pond / aan haar Hoofst-Kerk een Capijt op twintig duysend ponden geschat / en aan Mevrouw de Moignon bijsteg duysend ponden / om onder de onbekende armen ijt-gebeert te werden. Aldaar wierd ook de Stad Douay seer bequaam tot het gieten van Canon en Krupd-Moolens geacht; waar ober terstond aldaar Moolens op-gerecht / en arbeeyders daar toe bergadert en aan-genomen wierden; soo dat die Plaats tot een algemeen Magazijn van het Franche Nederland gemaakt wierd. Men wilde ook een deel hours in het Bosch van Ardenne doen kappen / en een woeg te laen maken / om te gereeder op Maastricht te konnen trekken: maar dit had noch geen boortgank; terwijl bracht men tot Parijs den bafsen-abond-tijden in allerhande vermakelijheden dooz / en in het Hof met soo heerlijke en kostelijke / als onnutte en pdele vertooningen; men gaf die vertooningen den naam van Koninklijke: maar sy waren Koninklijk of niet / sy waren boort-speelen van een doebijger naspel / t geen de tijd in Holland heeft sien speelen.

Op den tweeden van dese Maand is in 's Gravenhage de laaste hand aan de Triple Alliantie geleg / van het welke den Ambassadeur van Spangien kennisse gegeben zijnde / zand die terstond daar ober een Bode na Brussel, op dat de Subsidie-penningen van 200000 Rijksdaalders aan Sweden mochten goed gedaan werden. Toen berklaarde sich ook Vriessland, dat het Capiteynschap Generaal, met het Stadhouder-schap incompatibel was; gelijk ook Groeningen daar na in foodanig beslypt: waar op koortz daar aan volgde / dat sijn Hoogheyt in den Raat van Staaten in-geboert wierd.

Tusschen de Steden Leyden en Amsteldam, onstond om dese tijd ook een groot geschil: die van Amsteldam had by dese winter-tijd haar Sluysen geopent / dooz de welke ter oorzak van de geduurige Ooste-winden het soute water dooz de Nieuwe Vaart op Leyden quam / dat al de Grachten aldaar vol liepen / en de Drapeniers en andere Hand-werkers daar ober seer begosten te klagen: de Leyenaars dan stoppen by Alphen met eenige Sant-schuypten de Vaart op; dit stond tot een zwaarder onlust te sulent ijt-barsten: maar de Heeren Staten van Holland zonden eenige Commissarissen, en onder die den rechts-geleerden Mr. Cornelis de Neyn af / om de boornoemde Steden weder

1670.

Februar.

Parijſchen
handel
tea Hoof.Martius.
Slot van
de Triple
Alliantie.Sijn Hoog-
heyt in den
Raat van
Staten in-
gevoert.Geschild
tusschen
Leyden en
Amsteldam.

tot

670. tot verbzagt te brenzen: maar hier na sal men den uytflag sien. Men gaf ook Plakkaaten uyt tot boozdeel van de Zegelen; gelijck ook tegen het verstoppen of verboeren van de notoriale Acten en Geschyften; als mede tegen het vangen der Konynnen.

Maar in Vrankrijk tot Parijs stierf de Marquis de Haukerive, een man van 84. jaren / een oudt dienaar van desen Staat / en Gouverneur van Breda: hy had een lange siekte / en eerlijke dood / kortst booz een tijd dat het hem misoeppte genoeg sou geweest hebben / sich onbesproken te dzagen. Tusschen de Koning van Vrankrijk en sijn Broeder / ontstond ook deser dagen een geschil; men geloofte ter oorzaken van den Ridder de Vendosme, die de Hertog met eenige Abdyen en Beneficien boozsien / en de Koning eben daar na betwangenadigt had; waer over de Hertog seer misloegte na Ville Cotrez vertrok: maar de Heer Colbert ging tusschen beyden / en maakte de vriendschap tusschen die hooge Broeders weder / en alsoo quam de Hertog met Madame weder tot Parijs; en na eenige onderhandelingen reden sy weder na St. Germain. De Koning gaf hem de 50000 guldens jaarlijks in-komen wederom / die hem deselve af-genomen had / zedert dat sijn Soon de Hertog van Valois gestorven was / en dat booz het gene hem noch in Blois en Chambors resterde sijn sittinge in des Konings Raat; zijnde een goed werk booz dat Rijk / daar anders meer moepelijkheden souden hebben konnen uyt ontstaan. Men deed ook als doe tot Parijs wel ober de tien duysend guldens aan vzeemde Boeken / die door eenige vzeemde Hoop-lieden (om boozdeel daar hy te doen) waren in-gebracht / opentlijck verbzanden. Tot Rochel waren ses nieuwe Schepen verbaardigt / onder het beleyd van den Heere de Turrelle, op de welke de Heer de la Haye, Gouverneur van St. Venant; als Onder-Koning na Madagascar sou gaan / met sich voerende 4000 mannen en nech vier Compagnien / uyt het nieuwe Regiment de Marine, onder den Heer de Lavarde als Colonel, zijnde alle meest Edel-lieden in blaerwe Casakien gekleet. De Koning had ook een seer kostelijke Karosse van twee duysend vijf honderd kroonen doen maken / om deselve aan den Grooten Mogol te doen bereeren / die oolt / beneffens de andere dingen / op deselve Bloot tot Rochelle in-gescheept wierden. Ter eeren en gedachtenisse

van dese beroemde Oost-Indische Fransche Compagnie, wierden ook Medaillen geslagen / die aan de eene zijde het Beeld van sijn Alder-christelijkste Majesteyt, en op de andere zijde eenige Indianen stonden / met een omschryft, *Gloriam meam dicent*: sy sullen mijnen roem verkon-digen. Ondertusschen meende de Fransche Directeur Caron tot Suratte, een geheele scheeps-ladinge op te kooppen: maar sijn kas was niet sterck genoeg / als zijnde al bereets bestommert met een koopmaanschap die hy met een Armenisch Koopman gesloten had / met welke dese Caron in soo hoogen geschil geraakte / dat hy desen Armenier, als hem obermeesteren konnende / gevangen na Madagascar gezonden heeft: maar de Fransche Directeur aldaar misloegte ober dese wijze van doen / zand den Armenier weder na Suratte, met ordere om hem weder in sijn boorige staat gestelt te werden. Men bernam als doe / dat er op geheel Madagascar niet boven de vijftig Francoisen waren: maar uyt Vrankrijk (als geseght is) wierd merkelijck onderstand verwacht / buyten het welke hun geheelen handel in die gewesten geheel stonde te vervallen. De Koning gaf ook dit vol-gende Plakkaat uyt:

Extract uyt het Register vanden Rade van Staten.

DE Koning zijnde in sijnen Raad wel gein-formeert van d'Ordonnantie by de Magistraat van Milanen uyt-gegeven, waar by alle vzeemde Koopmanschappen werden verboden binnen gedachte Staat van Milanen in te brengen, selfs die van Vrankrijk komen: Ende verbiedinge van de Republike van Genua, aan hare Arbeyders en Ambachts-lieden eenige Fransche Stoffen te gebruyken: Alle 't welke sy met grooten yver executeeren, sulks dat men daar geene schulden vind over gedachte Koopmanschappen, hoewel dat die uyt de voorz. Republiken komen, in dit Koninkrijk cours hebben; waar in sijne Majesteyt willende voorsien, en meer en meer te contribuieren tot aanwassing en perfectie van de Manufacturen van het Gout-draad, Damast, Velours en andere zijde Stoffen, te Lions opgerecht: Soo doet den Koning, zijnde in sijnen Raat, wel expreffelijck aan alle Kooplieden, en Voerlieden, verbieden in te brengen, of te doen in-brengeen, eenig Goude Zij-werk, Velours, Damast, Satijn en andere Stoffen en

1670. Koopmanschappen, komende uyt den Milaanfchen Staat en de Republijke van Genua, op verbeurte van de gedachte Manufacturen en 2000 Ponden: Gebiedende alle onse Gouverneurs &c. defes exactelijck te executeeren. Gedaan te St. Germain en Laye, den leften Maart, 1670. Getekent COLBERT.

Hij gaf ook een verklaringe uyt op het uyt-en in-brengen der goederen / voornamentlijck op de Zee-plaatsen van zijn Rijk / gebende / om den Hoop-handel boozt te setten / hen eenige bypheden en boozt-rechten.

De eenre ellende van het lastig en langdurige Ns was ter nauwer noot wech / of d'andere komt weder op den hals: namentlijck een on-reyndelijck getal Eerd-Nuyfen / die in Vriesland en Groeningerland seer groote schaarshepd in het Suppel veroorzaakten. In Waterland ober Amsterdam, warens mede: maar alleen in het Doorp West-fanen, sonder dat de naburen daar van wisten. De boozt liet groote tekenen van schade na / selfs ook in Diefch / en Carpers voornamentlijck / daar duysenden van schade aan geleden was. Tot Parijs had sich de koude al mede lang geduurt / die hen al de Gaffhuysen vol sicken gebracht hadde.

Stroope-
feyn.

De strooperen in Brabant en Vlaanderen namen met de koude geenfms af / daar het buyten de maat ging. Een Wagen van Antwerpen, hebbende eenige duysende Contanten in gereed geld (in Connechens gepakt) op / wierd van eenige schelimen aan-geraust / het geld genomen / de repfigers daar op seer mishandelt / alles af-gestroopt / en ten laastten aan een Galg / daar hij staande / in de plaats van dese dieben / vast gebonden; terwijl de andere met den buyt heen reden / bleef er een Spaansch Kuyter by / die / na dat zijn makkers een goed stuk weegs wech waren / een van dese gebondene repfigers los-maakte / en soo ook hemmen reed / latende hem boozts met de andere begaan. Dese schelimen hebben veel andere op de wegen aan Bomen gebonden / en aldaar laten sterben.

Boozt het verlies van Candia nam de om-sielst onder de Christen-Vorsten seer toe: een peder bresde / dat hem dat woedende ontwe-der op den hals kinnen son. De Hertog van Alburquerken, Landvoogt en Onder-Koning van Sicilien, deed twee Grieken op-hangen / om dat sy met de bedienaars van den Grooten Heer eenige gemeenschap gehouden / en hep-

Aanflag
op Paer-
1670.

1670. melijck een aanslag gemaakt hadden / om Pa-lermo aan de Turken te leveren / gelijck sy daar van obertuygt waren. De Groot-Meester van Malta hield sich ook wel op zijn hoede / en zand aan alle Dozsten by tijds om bystand: maar Holland wierd boozt dees tijd van hem niet gehent.

Don Pedro, Prins en Bestierder van Portu-val van gaal, kreeg op dees tijd een groot ongeluk / al-Don Pedro van Portu-
gaal.
soo hij in het rijden van zijn Paard was geval-
len; zijnde het gebaar van dien val foodantig /
dat men twijffel aan zijn leven begost te slaan: /
maar het geraakte alles soo wel weder te recht /
dat hij hozeeling buyten gebaar en genees-mee-
sters handen geraakte. Doch in Braslie ging
het maar tamelijck: de Suphieren wilden niet
wel geben; en op het Recife en in de Bahia
kilaagde men ober seer quade bestieringe; ook
dat de Retouren, diese uyt Europa kregen / te
hoog bezwaart en te slecht waren. De Fran-
schen begosten ook tot Pharnambuco eenige
Schepen of Yachten te laten bontwen / om die
geduuriglijck / tusschen die Plaats en Mada-
gascar, in het haar-water te houden / om daar
als een stapel op te rechten.

In het Conclave tot Romen ging het noch Roomsch
al op den ouden voet; de gantsche werelt (ik Conclawe.
zwijge Romen) wierd daar verdzietig ober;
de Koninginne Christina van Sweden wierd soo
verdzietig in haar hoop en verlangen / dat sy
drepde te vertrekken / en sich weder naar het
Noorben te begeben: maar nienuwe hoop van
Alieri op den Stoel te sien / hield haar noch op;
andere waachten vast op Vidoni, en hoe seer het
gemeen tegens desen Prelaat in-genomen was /
ontsagen sich niet dese Deersen gemeen te
maken:

*Di Salire al Tri regno,
Sol fra Mortali il grand Vidoni è degno.
Van' dogn' altro è il desio,
Che non Vi sal, se non Ch' in Terra è un Dio.*

Dat is /

Om tot 't drie-kroonde Rijk
Te klimmen, heeft Vidoon in waarde geen
gelijk.
't Gehaak naar anderen, is ydel, niet van
waarden;
Want dat krijgt niemand, als die is een God
op aarden.

De

670.

arcus.

Onlust
in Zerini.Aanbacht
aan Zerini.

De Keyser verlooz ondertusschen een jonge Prins, die Jan gedoopt was geworden. De Keyserinne bevond sich seer swaak: maar geraakte weder te recht.

Als doe begoft het Treurspel van Zerini, en sijn ongelukkige Makkers / een aanhang te nemen. Dese Vorst, hebbende sich in soo veel gelegentheden dapper en getrouw boozde Keyserlijke Karoon / en tegen den algemeenen byand gezagen / nam nu onbenoegen tegen den Keyser op / 't zo om dat hy andere meerder als hem gebozert sag / of om andere reden verbittert wierd / of dat bzeemde konsten sijn trouw en dapper geinoed tot moedwil / soo wel als doe / hebben koomen bugen / als daar na sijben. Altoos hy viel van den Keyser af / en begaf sich onder het Turksche gebied / siende den aanslag / die men wil dat hy boozgehad / en in July uytgeboert sou hebben / ontdeckt was. De Keyser had gemeend hem in Croatie te hebben doen lichten: maar hy de lucht daar van gekregen hebbende / had sich al hy tijds wech-gepakkt: doch een van sijn Mede-standers / de Graaf van Tottenbach, wierd daar na in Croatie gebangen / (van wie daar na sal gesproken worden) die op het Slot van Graz in Styria gebracht is. Men vond in het Huys van desen Graaf wapenen wel booz 1000 man / en meer als booz twee hondert duysent guldens aan gereed gelt. De Keyser, siende dat hem Zerini ontsnapt was / sond hem den Bisschop van Zagabria na / om hem te hermanen / van sijn quaad booznemen / tegen het Keyserrijk, te willen afstaan. Ondertusschen sond hy veel Krijgs-volk na de Grensen van Styria en Croatia, onder den Generaal Keysersteyn, en deede ook veel Croaten werben. Hy gaf ook de verjaagde Joden weder byphept om in te koomen / en hun in-koop te doen / mits datse sich beter moesten dzagen alsse booz-heen gezagen hadden. Hoorts daar aan quam Vader Fortal, Augustijner, van wegen den Graaf Zerini, hy den Keyser, alwaar gehooz verkreogen hebbende / hood sijn Keyserlijke Majesteit een Brief aan / daar sich de gesepde Grave trachte in te verontschuldigen ober het gene hem na gegeben wierd; verklarende / dat hy noopt iets tegen den dienst van sijn Keyserlijke Majesteit ondernomen had: maar dat sijn byanden sijn doen en laten sechten te misdupden; en om sijn Majesteit van sijn trouwe booz het

toekomende te verseecken / beloofde hy sijn Zoon na Weenen in pandschap te senden: maar men bevond hoorts daar aan / als men meende van alles wel verseeckt te sijn / dat sich Zerini te diep met de Turken in-gelaten had / om daar gemakkelijck te koomen uyt-springen / en sonder de selve iets te koomen besluypen / en dat hy het boozgenomen werck noch al trachte uyt te voeren; want sijn Schoonbroeder Frangipani rustte met sijn troepen booz de Stad Agram: maar de Graaf van Herbersteyn, Gouberneur van Karel-stad, en Generaal in Croatie, begaf sich aanstonds met 1500 Knuyteren dertwaarts / en oberviel de Wederspannige / sodat Frangipani moept te genoeg had sich met de vlucht / op een naastgelegen Eyland, te verseecken / van waar hy sich naderhand met Zerini op sijn Slot Zakaturn begaf. Maar de Keyser sond naar Constantinopolen aan sijn Resident, den Baron van Casanova, om den Grooten-Heer af te vzaagen / of hy den gesepden Zerini onder sijn bescherminge nam of niet. Ondertusschen wierden al de Grensen wel beset / en verseeckende Mede-standers gebangen.

Daerner de Koning van Polen sijn Houwelijck (als gesegt is) voltrokken hadde / verseeckte de Koning de Keyserinne. Hoeder een stuk-weegs naar Huys / die op de eerste plaats / daar hare Majesteit rustte / sijn afscheyd van haar nam / heerende des anderen-daags te post weder naar Warzauw, daar sijn tegentwoozdigheyt seer noodig was / alsoo des anderen daags de Rijksdag sijnen aanhang nam. De plechtigheden van de Misse, van den Heyligen Geest, *Veni Creator*, gingen booz af / waar op het Sermoen door den Vader Provincial der Jesuiten gedaan wierd. Na dese geestelijck dienste bergaderde sich d'Adel in de Kolo, daar de afgaande Marschalk, of Bestelder der Landboden, in de volse bergadering sijn afscheyd nam / met verseeckt / dat de Gemachtigden / naar ouder gewoonte / een ander in sijn plaats wilden berkiezen. Maar in twee dagen wierd'er niet nuttelijcks als Cabaleeren booztgebracht. Ten laastten wierd de Heer Kindoy, de Onder-Cancelier van Grodin, tot Marschalk verkooren / die eyndelijck beneffens den Koning begroet wierd.

De Hartog van Hanover, na dat hy den Doep van de jonge Princes sijn Dochter had-

160.

Martius

Poolsche
saken.

1670.

Martius.
Staat van
het Koninklijke
Huys van
Dennemarcken.

de by-gevoont/ quam ober Hamburg naar
Kopenhagen, de Koningin van Deenmar-
ken, sijn Suster / ober het oberijden van haar
Koninklijke Gemaal/ vertroosten, welke Kro-
ning ses kinderen heeft nagelaten/ als twee
Zoonen / van de welke de oudste sijn Heer
Vader / onder de naam van Christiaan de V.
is op gevolgt; en vier Dochters / van de wel-
ke een met den Hartog van Saxon, en een met
den Hartog van Holstejn, Goldorf, getrouwt
is. De Resident van haar Hoog-Mogende,
nientwe Credentialen en Geloofs-brieven ge-
fregeen hebbende / vertoonde de selve aan den
Cancelier, en versocht gehoor by sijn Maje-
steyt, het welke hem op de laatste van dese
Maand toegestaan is gewoorden / zijnde door
den Ceremonie-Meester byt sijn Wooninge
naar het Koninklijke Hof opgehaalt. De
Hoffelijkheid / die de Gesant aan sijn Maje-
steyt af-lepde / bestond in een Mede-rouw o-
ber sijn Majesteys Vaders dood; en een ge-
sultwenschinge / met sijn opvolginge in sijn
Heer Vaders plaats; naar alle het welke by
weder met de behoorzijlic eere in sijn Huys
wierd geleyd.

Groote
koud.

Een seker persoon reysde de twaalfde van
dese Maand van Hamburg, ober Lubek op
Copenhagen, ober de toegevooren Femer-
Sond, en reed voorts in geselschap vier mijlen
ober de groote Belt, langs Laland heenen.
By waagde de oudste en verstandigste Deen-
nen, of sy wel gedachten van sulck een Winter
hadden? dese antwoozden / dat sy in haar
Jaar-boeken en Af-beeldingen / die in de Kerck
van Laland ophangen / behouden / dat ober
125 Jaren eenige Deenen van Rostok, ober
de Oost-Zee, langs het Ijs / een kooperen
Zout-keetel na Laland hadden geboert; by
welke Winter noch desen niet koude halen /
dewijl maar den sevendien Maart verscheyde
persoonen van Rostok op Laland, warm hzood
aan hunne Vrienden hadden ober-gebracht.

Moscoui-
sche Prins
overle-
den:

Byt Moscouien kreeg men bericht / hoe dat
op den sevendien van de voozieden Maant d'ee-
nige Soon van den Czar, Prinz Alexis A-
lexiowitz, in sijn Vaders Paleys / in der
Moscouw, overleden was: waar ober secke-
ren Wederspanneling / Steven Radzin, het
Hof verliet / en de gelegentheyt van de hzoef-
heyt van den Czar, en by gebolg klepene ach-
terdocht waarnemende / ook een Oozlog van
den Groot-Vorst met den Keyser te gemoet

Weder-
spanning-
heyt van
Radzin.

1670.
Martius.
siende / een woesten hoop Kosakken by een ber-
gaderde / des Woosten Schat-kamer beroofde /
en sijn gespuys daar mede betaalden / die daar
ober stout en moedig gewoorden / de Provincie
Astrachan overtrompelden: maar hier na sal
daar byeder van gehandelt woorden.

Soodantig een gespuys was het ook / dat
Moorden
der Ban-
digen.
onlangs dicht by Ferracina, in Italien, drie
Engelsche Edellieden / op den weg / soo als
de selve van Rome naar Napels reysden /
aanrandsen; by de welke sy niet bindende als
seer weynig gelt / en een diamant, hebben de
selven seer wredeleyk gehandelt / op dat sy sou-
den seggen wie sy waren / het welke dese ar-
me hzeemdelingen / als onkundig in de Ita-
liaansche Taal zijnde / niet verstandelijc ge-
noeg konnende doen / woordense van dese on-
menscheijlicke Bandijten, of Barbaren, verwoe-
delijc dood gesmeten. Dit was seer beklag-
lijc: maar noch meer het quaat dat door de
Turksche Rovers geduurighlyk op de Zee ge-
pleegt wierd. Het Convoy, onder Capiteyn
vander Voort, tot Livorno aankomende / be-
richte dat de selve Rovers wel twintig Sche-
pen van nientos hadden opgebracht / meest
Engelschen, en de laatste een Hamburger, van
Hamburg naar Marselic willende / makende /
behalven den byrt / wel ober de 450 Slaven /
en alsoo den oozlog tegens de Engelschen ver-
volgende: maar tegen de Franschen hielden
sy sich als doe stille / hebbende byede met de
selve gemaakt / en al hunne Slaven los-gela-
ten. Niet veel wreeder op Menschen-roof /
als dese Bloed-honden / waren de Wolven /
daar men om desen tijdt / door gantsch Bra-
band en andere na-buurige Landen / van
hooyde / die door den grooten honger woeden-
de gewoorden / en sich in groote menigte by een
voegende / het geheele Land door liepen / en
beel menschen het leven benamen. Men ver-
stond / dat'er in het Land van Luxemburg de
beenderen van den Luytenant van den Colo-
nel Post gebonden zijn / die men aan sijne wa-
penen / als mede aan de stukken van sijn ver-
scheurde kleederen / bekent heeft. Twee Wol-
ven lagen by hem / met sijn bebloeden degen
en pistoolen gedood. Men hzeest dat eenige
anderen / die by hem geweest zijn / het sel-
ve ongeluk sullen hebben gehad / alsoofse niet
te voorszijn komen. Dese Luytenant, van
den dienst des Konings van Spangien ontsla-
gen zijnde / trok naar Duytsland na sijne goe-
deren /

Onhey-
van Wol-
ven.

670. deren / en is onderweg in dit jammerlijk
 ongeluk komen te vallen. Een Boerinne /
 of Koep-mejd / van den Baron van Don-
 gelberg, is ook tot Dongelberg geheel ver-
 scheurt / geen vierden-deel uurs van het
 Huys gebonden. Tot Rochier, een unt van
 Touche, is ook de arm van den Dienaar
 des Leeraars van de plaats / met een bloo-
 ten degen in de hand hebbende / gebonden ;
 als ook de rest van het lichaam / dat tot de
 beenderen toe af-geknaagt was / waarlijk
 een jammer om te sien en hooren. Daar te-
 gen hebben eenige Landlieden tot Antwer-
 pen, op het Raadhuis gebaacht / een upne-
 mend groot Wolfs-bel / noch versch zijnde
 datse (naar men segt) van omtrent Eygom
 een gedooden Wolf souden hebben afge-
 haalt ; waar booz sp den bestelden dzink-
 penning genooten hebben.

Maar het waren niet alleen dese Wolven /
 diese te vresen hadden ; sp duchten noch al
 booz een anderen vyand / dewijl men bift
 berichte / dat de Franschen den weg van
 Charle-Roy naar Maastricht verbaardigden /
 en seer sterk ter Zee toe-rusten : maar hun
 duchten was noch ydel / het waren andere
 daar het op gemunt was / ebenwel deden
 sp alle boozsorge tot hun bescherminge / sen-
 dende twee Tercios, of Regimenten, naar
 Yperen, beneffens eenige Kuypter / en noo-
 dige booz-raat van Oorloze.

Soodanigen schrik en beduchten verooz-
 saakte ook het gesicht / dat men op den ne-
 genden February by Straalsont sou gesien heb-
 ben ; waar van dese Maand bericht geko-
 men is / geschzeven van den vier-en-twin-
 tigsten February, des abonis tusschen acht
 en negen uren / hebben eenige aansienlijke
 lieden tot Zarrendorf, een mijl van de Stad /
 verkiiaart gesien te hebben / eerst twee lichte
 Staaren / staande d'eene Noord, d'andere
 Zuydwaart, naar het gesicht omtrent twaalf
 treden van een ; de Noordsche liep eerst na
 de Zuydelijke, die sich wepnig beweegde :
 maar wanneer de selve nu na-by gekomen
 was / souden sich twee roode armen / met
 rood geweer / eer Sabels als ander gelij-
 kende / vertoont hebben / die lange tegens
 malliander vochten / en selfs sich met de
 knoopen van het geweer sloegen en stieten ;
 waar op ten laatste de Noordsche sterre met
 haar hand weder te rugge ging / doch keer-

de tot ses maal toe wederem / al bezeh-
 tende / tot dat de Noordsche in de Zuyder
 Sterre als in-d'ong / en tot een vierd ;
 waar mede de armen verdwonen. Dit Ge-
 becht soude omtrent een half uur geduurt
 hebben. Men kreeg ook nieuws bericht van
 Zalée, dat de Koning Taffletta weder tot
 Fez te rugge gekomen was / dewijl hy het
 booz als-doe niet langer te belde konde hou-
 den / obermits sijn Alarbezen en Boeren /
 die hy tot sijn onderstand op ontbooden had-
 de / (ter oorzaak van hunnen Land-bouw)
 gedwongen waren te vertrekken. Hy had-
 de naar drie dagen tot Fez stille geweest /
 daar hy tijdinge kreeg dat sijn oudste Broe-
 ders Soon / wiens Vader booz-heen Ko-
 ning van Taffletta is geweest / endooz hem
 (als hier booz verhaalt is) in den stryd ver-
 slagen is / seker sterkte bemachtigt / en ber-
 scheidene Boeren aan de hand gekregen
 hadde / ook grooten toeloop van alle kanten
 kreeg / dewijl hy veel gelts hadde. Ober dese
 narichtinge begaf sich den Taffletta met
 3500 uytgelesen Kuypters daar heenen / ge-
 bende eenen anderen sijn Broeder last / om
 hem des anderen daags een grooter getal na
 te senden / om de oproeren van desen sijnen
 Reef in het begin te stuyten. Ondertusschen
 hadden ook die van Algiers, booz hem be-
 kommet / een heyz van 80000 mannen
 bergadert / en Gailan, die (als gesegt is) van
 Argila daar heen gebucht was / beneffens
 eenige andere kloeke Turken, als Hoofde
 daar ober gestelt / het verbolg van het een en
 het ander staat te verwachten.

Ondertusschen besteede men nu in den
 Haag de openstaande plaatsen. De Heer
 van Maasdam wierd Dijkgraaf, en Bailju
 van Rijnland, dooz den Heer van Marenes
 ontruynt. De Heer Fagel Raads-Heer in
 den Hoogen Raad, en de Heer Halewijn Pen-
 sionaris van den Briel, Raadsheer in het Hof
 van Holland.

Dooz de dood van den Heer de Haulkerive
 was het Gouvernement van Breda open-gebal-
 len / het welke hare Hoog-Mog. goet gekon-
 den hebben den Heer van Zuyleteyn te geven
 Andere sozgen wierden ook van dese Staat
 aangewend / dewijl de groote toerusting ten
 oorlog van Vrankrijk booznamentlijk / en
 boozts van eenige andere nabuurte Dozsten
 hen allefints de oogen opende. De Guar-
 nisonen.

April:
 Krijs-
 bestelling
 in Hil-
 land.

Van den
 Taffletta.

1670.

Martius.

fich-

1670.

April.

nifoenen van Maastricht, Orsoy, Burik, Rijn-berk, en andere plaatsen meer / wierden versterkt / en men overleefde de Oorlogs-saken met den Velt-Marschalk Paulus Wurtz, den Heer Rijngrave, den Heer van Zuylesteyn, en den Graaf van Hoorn.

De Heer Johan de Wit werd ook na zijn Gesantschap / van Deenmarken en Polen afgevaardigt; en zijn Hoogheyt/ de Prince van Orangien, seer ernstig door zijn Oom/ den Konning van Engeland verfocht zijnde / om een keer ober de Zee naar Engeland te doen / om het aanstienlijke Feest van de Ridderfchap des Koussebands op te woonen/ maakte sich ook tot dien tocht baardig / beneffens menigte van jongen Adel / die hem soude vergefeshappen. De Grave d'Osse-ry en de Heer Killegre wierden/ met een Koninklijk Jaecht / in de Mase verwacht / om zijn Hoogheyt af te halen. Onderrusschen schikten hare Hoog-Mogende Patenten af tot versterking van Maastricht, daar men aldermeest booz byesde / zijnde de Burgers alreets vol beduchten / dat het daar ontrent wel lichtelijc te doen mocht vallen: welke schik die van Luyk niet wepnig sochten te vergrooten / noodigende sommige hunner beste vrienden van daar / om sich binnen Luyk, als een verfeerde plaats / op te komen houden. Men bracht van de besettinge tot 8000 mannen / onder de welke waren de Compagnie Paarden van den Heer van Voorschooten, die van den Ritmeester Dorp; het baandel te voet van den Heer Dickinga, Majoor van de Heer Velt-Marschalk Wurtz, de Compagnie van den Colonel van Meteren, die van Hugo Akerflood van Haarlem, ook die van de Kapiteynen van den Mullen, Hinjossa, Molkman, en le Febre, beneffens de andere. De Heer van Opdam (als Gesant geschikt / om zijn Majesteyt van Frankrijk, soo als hy in zijn Conquesten komen soude / te begroeten) vertrok ook nu ter tijd met twee Karossen / ieder van ses paarden getrokken / acht handpaarden / en by beel bytwillige / om zijn Edelheyt op dese tocht te versellen / en te gelijk de Koninklijke toefel te sien; boozts drie Trompetters/ drie Pagies / en acht Lacqueyen / waar op een treyn volgde.

Drie Klerken, die ober trouwloose onderhandelingen en correspondentie beschuldigt/ en

Vervardiging tot de Reys van zijn Hoogheyt naar Engeland.

Gesantschap aan den Konning van Frankrijk.

baar ober gebangen waren / kregen op dese tijd hun bonnisse/ het welke dusdanig was: 1670.

April. Drie Klerken over vyandlijke onderhandeling verwesen.

Alsoo Johan Peffer, gebooren ende woonende alhier in 's Graven-Hage, tegenwoordig gederinceerde in de Castelenye van den Hove van Holland, den selven Hove bekenr heeft, dat hy met Abraham Keyser, gewesene Klerk van de Generaliteyt, aangegaan heeft een Contract, waar by hy aan den selven belooft jaarlijks twee hondert, of twee hondert en vijftig gulden, omme daar voor aan hem te beschikken al het geen ter Generaliteyt passeerde; doch dat hy sich maar eenige Maanden daar van soude hebben bedient, om dat den voorsz. Keyser al te non chalangt wierd, ende dat hy hem voor de gedaane dienst een Fulpe Rok, en vijftig gulden aan gelt heeft laten behouden: Dat hy daar-en-boven ten selven eynde gebruykt heeft den dienst van noch een ander Klerk ter Generaliteyt, op des selfs verzoek ende aanbieden, ende met den selven veraccordeert te zijn, dat hy aan hem geven soude voor ieder Resolutie fes of twaalf stuyvers, ende voor ieder in-komende Brief een schelling, ende dat hy den selven t'elkens, na gelegentheyt van saken, heeft betaalt, dan dat hy den selven naderhand om eenige geprefumeerde maliverfatie heeft verlaten, en niet tegenstaande dat hy wel expreffelijc hadde ontkenr, noch een ander Contract aangegaan te hebben met den voornoemden Keyser, ten eynde, dat den selven aan hem soude suppediteeren alle 't gene ter Generaliteyt soude passeeren, om door hem Peffer gecommuniceert te werden aan de Ministers van de Koningen, Princen ende Potentaren alhier in den Hage resideerende; mits dat hy Peffer aan den voornoemden Keyser soude geven de helfte van het gene hy daar vooren van de voorsz. Ministers soude trekken, seggende van soodanig Contract nooyt met hem te hebben gesproken, ende bereyd te zijn 't selve met duuren Eedete verklaren, ende niet te konnen bedenken hoe hem sulks konde werden na-gegeven, ende ook nooyt intentie noch oogmerk gehad te hebben, om met Spanjen of Engeland te correspondeeren, veel min om voor de voorsz. correspondentie eenig gelt te trekken, dat echter hem vertoont zijnde het origineele schriftelijc Contract, tusschen hem ende den voorsz. Keyser dien aangaande op den 30. Mey 1669. gemaakt, daar by hy belooft aan de voorsz. Keyser te geven de helft van het gene hy jaarlijks soude

670. soude komen te ontfangen, van sijne correspondentie aan *Sp.* ende *S.* mitsgaders 't geene van
 April. *Ang.* soude komen, ende in-gevallye het mochte komen te gebeuren dat die correspondentie interrupt mochte komen te loopen, daar op niet verdacht kōde zijn, soo beloofde hy tot verskeringe dat sijne moeyte niet onnut soude zijn, hem in suyver geld te sullen wytkeeren, de somme van vijf hondert vijf-en-twintig guldens, ende dat het bovenste soude in-gaan van den eersten January 1669. ende het andere metten dag van 't selve Contract; doch van het eene geld komende, het ander soude komen te cesserē; daar-en-tegens den voornoemden Keyser aanneemt ende beloofst, dat hy alle voorvallende Brieven, Resolutien, Propositionen, ende Memorien van Staat, die by hem te bekomen soude zijn, aan hem Pesser soude leveren, nevens een dagelijks Register, voor soo veel hem eenigszins doonlijk soude wesen, alles in secretesse ende confidentie: Hy bekent heeft 't selve Contract by hem mede geschreven ende geteykent te zijn, ende dat hy met de Letters *Sp.* denoteert Spangien, met *S.* Sweden, ende met *Ang.* Engeland; doch dat Keyser hem daar op nooyt eenige stukken soude hebben gegeven, ende dat hy 't selve Contract soude hebben aan-gegaan, om hem wat vlijtiger te maken ende te abuseren, ontkennen de eenige correspondentie met de Ministers van Spanjen, Sweden, en Engeland gehouden te hebben, ofte van intentie geweest te zijn van die met de selve aan te gaan, contrarie den expresse text ende inhouden van 't voorsz. Contract: Alle 't welke zijnde saken van perniciousen gevolge, ende ten hoogsten strafbaar. **SOO IST,** dat 't voorsz. Hof met rijpe deliberatie van Rade deurgesien ende overwogen hebbende alle 't gene ter materie dienende is, doende recht in den name ende van wegen de Heeren Staten van Holland ende West-Vriesland, den voorsz. gedetineerde ontsyde heeft, ende ontsyde hem mits desen den Lande van Holland ende West-Vriesland, voor den tijd van tien Jaren, sonder binnen den selven tijd aldaar weder inne te komen, op poene van swaarder straffe; ende condemneert hem voorts in de kosten ende misen van Justitie, tot taxatie ende moderatie van de voorsz. Hove, ende weder in detentie te gaan ende te blijven, tot dat de selve sullen zijn voldaan. Gedaan in den Hage, by de Heeren Albrecht Nierop, Adriaan Paauw, Heere van Bennebroek, Willem Goes, Cornelis Fannius, Heere van Oud-Haar-

lem, ende Hendrik Kloek, Raatsluyden van 1670.
 Holland, ende gepronuncieert den tweeden Mey 1670.
 April.

In kennisse van my

ADR. POTS.

Alfo Abraham Keyser, geboortig en wonende alhier in den Hage, eerst gewesene Klerk van den Resident Aitzema, ende naderhand Onder-Klerk van de Klerken, bedienende de Provincie van Vriesland, ter Griffie van de Generaliteyt; jegenwoordig gedetineerde op de Voorpoorte van den Hove van Holland, den selven Hove buyten pijnē ende banden van yfere bekent heeft, dat hy gevangen, omtrent den tijd van ses Jaren gewoont heeft by den Resident Aitzema, ende van hem is gegaan in Augusto van den Jare 1668. wanneer hy Klerk is geworden van de Provincie van Vriesland, in plaats van Scheltinga, 't welk hy van hem hadde gekocht voor 2800 guldens, dat den voorsz. Aitzema alle 't gene ter Generaliteyt passeerde, was gewoon te ontfangen eerst van de voornoemde Scheltinga, ende daar na van Louis Verneulje, beyde Klerken van Vriesland, op speciale ordre ende resolutie van de Gedeputeerde Staten van de selve Provincie, ende somwijlen ook van hem gevangen, op ordre van de presente Gedeputeerden alhier; Dat hy ook wel weet dat den voorsz. Aitzema heeft gecorrespondeert gehad met verscheyde Koningen en Potentaten; mitsgaders de Ministers van dien, als nameentlijk met de Ministers van Spangien, Sweden en Brandenburg, ende ook sels met den Koning van Engeland, gedurende den laastten Oorlog tusschen Engeland en desen Staat, mitsgaders den Bisschop van Munster; Ende dat hy gevangen beneffens eenige andere Klerken, met namen Gerard Heyns, jegenwoordig woonende tot Harlingen in Vriesland, ende Jan Pesser, gewoon is geweest te copieren de stukken die Aitzema hen-luyden gaf, zijnde daar onder geweest Brieven van consideratie, ende seer particuliere Nouvelles van Staat, ende veeltijds ook van discoursen tusschen particuliere Heeren van de Regeeringe gepasseert; dat den Heer Bootsma, Gedeputeerde van Vriesland, gedurende den selven Engelschen Oorlog, en voorts altijd gewoon is geweest, na het scheidē van de Vergaderinge van haar Hoog-Mog. te komen by den voorsz. Resident Aitzema, ende hem te verhalten

1670. len 'tgeene ter Generaliteyt op 't Tapijt geko-
men ende gepasseert was, selfs ook van saken
April. daar geen notulen wierden gehouden, als secreete
saken ende particuliere discoufften, ende dat den
selfen Aitzema gewoon was alle het selve som-
wijlen selfs te schrijven, ofte door hem gevan-
gen, ofte van sijne andere Klerken te laten schrij-
ven in een Memoriaal, daar van hy dan gewoon
was des namiddags copielijk te dienen de Mini-
sters van Spangien, Sweden ende Brandenburg,
ende dat hy Gevangen tot verscheyde malen is
presenr geweest, wanneer de voorz. Bootsma
aan de voorz. Aitzema heeft behandigt ver-
scheyde secreete Resolutien en Stukken, onder
anderen van den Ambassadeur van desen Staat
aan de Koning van Vrankrijk, mitsgaders van de
Gedeputeerdens aan 'r Hof van Brussel, en wan-
neer de selve Bootsma by Aitzema niet en was
geweest, ofte van huys was, dat als dan niet,
ofte immers niet van importantie by sijne Kler-
ken in het Journaal wierde geschreven, dat als
Bootsma by Aitzema was, gelijk hy dagelijks
by hem quam, hem Gevangen de Stukken by
Bootsma aldaar gebracht, wierde gegeven om te
copieeren, en hy ofte andere die gecopieert
hebbende, de selve aan Bootsma selver weder-
om heeft gegeven, de welke onder tusschen datse
wierden gecopieert, met Aitzema bleef discou-
reeren, ende dat hy ook wel gesien heeft, dar de
selve Aitzema die behandigde aan Bootsma, en
dat hy gevangen die mede wel aan het Huys van
Bootsma heeft gebracht, geslooten in een om-
meslag aan Bootsma geadresseert, dat het selve
ware versche dinge, gemeenlijk dien dag voor-
gevallen of geresumeert, als namentlijk de
Tractaten, gemaakt met Lunenburg, Missiven
van de Gedeputeerdens tot Brussel, als mede
van den Ambassadeur in Vrankrijk, ende onder
anderen een raport of concept van Commissaris-
sen van haar Hoog-Mog. behelsende saken van
merkelijke consideratie; doch dat het verschey-
de malen geschied is soo wanneer Aitzema niet
en konde werden geholpen by Bootsma, dat
hy dan ging by den Heere van Pallant, met wel-
ken hy seer familiaar was, van wien hy als dan
soms tijds mede bracht de stukken, om de welke
hy was verlegen, geschreven met de hand van
Lelienberg, by wien den voorz. Heere van
Pallant doen rer tijd sijn Logement hadde; dat
hem Gevangen wel voorstaar, dat in het begin
van den laatsten Engelschen Oorlog ter Gene-
raliteyt dispuyt zijnde gevallen over het Rende-

1670. vous van de Vloot, of het selve soude wesen in
Goeree ofte Texel, ende by secreete Resolutie
verstaan zijnde, dat het soude wesen in Texel,
April. dat den voorz. Aitzema ook van die Resolutie
is gedient geweest, ende hem gevangen vervol-
gens heeft gedictteert een Brief na Engeland,
waar in hy bekent maakte het voorz. Rende-
vous, ende alle het gene alhier ter Generaliteyt
voor-gevallen was, schrijvende onder alle seer
bespottelijk van den Admiraal den Heere van
Obdam: maar dat hy Gevangen het voorz.
Rendevous, soo als het hem van Aitzema wier-
de gedictteert, buyten des selfs weten, daar uyt
heeft gelaten: dat den voorz. Aitzema gewoon
was sijn Brieven te adresseeren aan Roelanr,
Postmeester tot Antwerpen, ende op het bin-
nen Couvert aan Monsieur Monsieur Nyfo tot
Londen, en daar naar aan Robbert Somes,
Koopman tot Londen, noch daar naar aan Baenis,
ende voor den Oorlog dirstelijk van hier op
Londen, aan Monsieur Maurice: dat den voorz.
Aitzema voor de voorz. correspondentie, ge-
duurende den voorz. Engelschen Oorlog, van
den Koning heeft getrokken 10 en ook wel
11000 gulden 's jaars, die hy trok per Wissel
op Engelsche Koopluyden tot Amsterdam, Ley-
den en Rotterdam, en dat hy gevangen veeltijds,
en de andere Klerken somwijlen gewoon waren
de voorz. Wissel-Brieven te ontvangen, en dat
sy dan gewoon waren de voorz. Wissel-Brieven
te quitanceeren met een gefingeerde naam, ende
namentlijk met soodanige naam als in de Wissel-
Brief was gefingeert; en dat hy een van de selve
Wissel-Brieven, ter somme van 4 of 5000 gul-
dens heeft ontvangen gehad van eenen Brouwer
tot Rotterdam, noch een anderen van een En-
gels Koopman, mede tot Rotterdam, beloo-
pende omtrent 1100 guldens, ende noch een
derde van een Laken-kooper tot Leyden, beloo-
pende omtrent 100 ducats; dat den voorz.
Aitzema van den voorz. Ambassadeur van Span-
gien voor de selve correspondentie jaarlijks heeft
getrokken 1600 guldens, ende van den Koning
van Sweden jaarlijks 1200 Rijksdaalders; dat
hy gevangen dikwils is geresolveert geweest de
voorz. correspondentie van Aitzema met den
Koning van Engeland, aan desen Staat bekent te
maken, dat hy ook het selve aan hem Aitzema
heeft geseyd gehad, dar hy sulke dinge niet lan-
ger begeerde te schrijven, doch dat den selfen
hem t'elkens heeft gediverteert, met belofte dat
hy het eerste vacante Ampt voor hem soude koo-
pen,

670. pen, maar dat hy hem daar over nooyt heeft be-
 loont; dat hy gevangen de tijdinge brengende
 April. aan den voorz. Aitzema in den Jare 1667. soo
 hy meend, dat seker Pacquet met Brieven, dat
 hy hadde geadresseert aan Nyfo tot Londen,
 met een buyten Couvert aan Roelands *Maistre
 des Postes a Anvers*, was aangehaald, den selven
 Aitzema achter over viel op sijn Stoel, en seer
 besturf, seggende, wat sal ik doen, ende hy ge-
 vangen verfoekende dat hy door hem mochte
 werden geprotegeert, ende toonende te zijn ge-
 negen de voorz. correspondentie te openbaren,
 den voorz. Aitzema daar op seyde, dat hy was
 een publijk Minister, en 't selve vermochte te
 doen, en voorts hem met schoone beloften daar
 van heeft gediverteert; dat den voorz. Aitze-
 ma daar na is gegaan na den voorz. Heere Boots-
 ma, en met den selven wel twee uren in 't Voor-
 hout heeft gaan wandelen, en daar na na den Heer
 Appelboom, en hem gevangen naderhand heeft
 gefegt, soo hy mochte werden ontboden, dat hy
 soude seggen dat hy Resident 't selve Pacquet
 hadde gefonden na Engeland, voor rekeninge
 van den Heer Appelboom; dat hem vertoont
 zijnde seker Minute Missive, geschreven aan den
 Heer Pomponne, die als doen by sijn Majesteyt
 van Vrankrijk was gedesigneert voor Ambassa-
 deur aan desen Staat, bekent heeft den selven
 Brief met correspondentie, en op 't verfoek van
 Du Ha, mede gewesene Klerk van wijlen den
 voornoemde Aitzema, te hebben gecoucheert,
 waar by sy aan den selven offereeren haren dienst,
 om hem te suppediteeren alle Stukken van Staat,
 Brieven ende Resolutien, en daar van eene preu-
 ve te geven selfs voor sijn arrivement alhier, uyt-
 stellende den effectiven dienst, tot dat hy alhier
 soude wesen gearriveert, en alle het verdere tot
 sijn Excellentiens genereusheyt en discretie: En
 dat den selven Brief in dier voegen by hem ge-
 schreven is, met intentie om aan den selven Heer
 Ambassadeur af-gefonden te werden, ende de
 gesamentlijke correspondentie met den selven te
 onderhouden; doch niet te weten of Du Ha de
 selve aan sijn Excellentie heeft doen bestellen,
 dat hy ook beneffens den voornoemden Du Ha
 terstond na de dood van Aitzema sijnen dienst
 correspondentie gepresenteert heeft aan Robbert
 Somes, Koopman tot Londen au Strent, ende
 dat hyaan den selven Somes heeft beginnen te
 schrijven op den 23. Martii 1669. zijnde als
 doen noch Klerk van de Provincie van Vriesland;
 dat hy ook eene Brief van den selven Somes we-

derom gekregen heeft, waar by hy verklaarde
 de voorz. correspondentie te accepteren, en hem
 ten hoogsten aangenaam te wesen, en voorts be-
 looft soo hy gevangen hem yets geliefde te schrij-
 ven van eenige waarden, dat hy hem daar voor
 soude contentement doen hebben, daar by voe-
 gende, *Les Livres qui sont bien escrit sont tous-
 jours de la valeur icy, & on en donne un bon pris,
 autrement on ne s'en soucye Guerres, je vous dis ce-
 cy en Amy, comme j'ay esté tousjours grand Ama-
 teur & tres-humble Serviteur de Monsieur vostre
 Patron mon tres-honore Amy, & aussi je seray tous-
 jours a vous, & tascheray de vous faire tout le ser-
 vice, dont vous me jugerez capable*, En dat Du
 Ha de selve Brieven schreef, en dat hy gevangen
 de stoffe daar toe suppediteerde. Dat hy gevan-
 gen ondervraagt zijnde na seker Contract, het
 welk hy met Pesser heeft aan-gegaan, waar by
 hy heeft bedongen de helft van 't geene den voor-
 noemden Pesser over sijnne correspondentie met
 Spangien, Sweden en Engeland jaarlijks soude
 komen te ontfangen, mits dat hy aan den selven
 Pesser soude communicereen alle saken van Staat
 die hy soude konnen bekomen, verklaart heeft
 het selve te ignoreeren, en dat hem daar op ver-
 toont zijnde het schriftelijk Contract tusschen
 hen-luyden dien-aangaande opgerecht, in dato
 den 30. Mey 1669. waar by hy gevangen aan-
 neemt en belooft, dat alle voorvallende Brie-
 ven, Resolutien, Propositien en Memorien van
 Staat, die by hem te bekomen soude zijn aan
 Pesser soude leveren, nevens een dagelijks Regi-
 ster, voor soo veel hem eenigstints doenlijk sou-
 de wesen, alles in secretesse en confidentie, en
 waar tegens de voornoemde Pesser aan hem ge-
 vangen belooft te geven de helfte van 't gene jaar-
 lijks soude komen te ontfangen van sijnne corre-
 spondentie aan Sp. en S. mitsgaders 't gene van
Ang. soude komen, en in-gevallye het mochte
 komen te gebeuren, dat die correspondentie in-
 terrupt mochte komen te loopen, daar op niet
 verdacht konde zijn, dat hy Pesser tot verfekerin-
 ge, dat sijn gevangens moeyte niet onnut soude
 zijn, hem in suyveren Gelde soude uytkereen de
 somme van 525. guldens; Ende dat het boven-
 ste soude in-gaan van den eersten January 1669.
 ende her ander met den dag van het selve Con-
 tract; doch van 't eene geld komende, het an-
 der soude komen te cesseeren, bekent heeft 't sel-
 ve voor een gedeelte met sijn hand geschreven,
 en by hem ondertekent te zijn; doch daar by-
 voegende, dat het selve Contract geen effect en
 hadde

1670.

April.

1670.

April.

hadde gehad. Dat hy in 't laatz van de maand December verleden, by den Heer Extraordinaris Envoyé van den Koning van Denemarken aan desen Staat, is versocht om hem van tijd tot tijd te suppediteeren de inkomende Nouvelles, en foodanige andere stukken van Staat, als hy machtig soude konnen werden, op belofte dat hy hem daar voor soude geven vijf stuyvers voor 't blad, en dat hy hem soude beschikken een Character of Commissie van sijn Duytsch Secretaris, om dat hy hem met securiteyt en verseekeringe in 't geen voorz. is, soude konnen dienen, en ook met speciale belofte, dat hy hem, in cas hem eenige molestie daar over soude mogen werden aangedaan, soude mainteneren en beschermen; dat hy daar over met den gemelten Heer in maniere voorz. is geaccordeert, en vervolgens aangenomen heeft hem daar inne te dienen, en daar toe heeft geëmployeert Cornelis Boucquet en Willem Hoppevelt, die hem van tijd tot tijd hebben gesuppediteert de Brieven, Resolutien ende Memorien ter Generaliteyt inkomende, en dat hy aan de selve daar voor heeft gegeven twee stuyvers voor 't blad, daar van sy 'elkens quitantie hebben gegeven, die hy seyde te hebben verbrand, ende dat sy wekelijck gesamentlijck van hem hebben ontfangen 10 a 12 guldens. Dat hy van gelijken heeft versocht gehad Cornelis Bosch, Onder-Klerk van Gelderland, Pieter Dingwel, Onder-Klerk van Vriesland, en Philips Versterre, Onder-Klerk van Zeeland, om van gelijken hem van de voorz. stukken te willen dienen, om redenen dat hy niet tijdelijck tot sijn contentement van de voorz. Boucquet en Hoppevelt, van 't geen voorz. is, vierde gediend, en dienvolgende den voorz. Heer Envoyé daar mede niet genoegsaam konde gerieven: maar dat de voorz. drie Persoonen het voorz. sijn verfoek hebben af-geslagen; dat hy van Hoppevelt en ook van Boucquet heeft versocht de Instructie van de Ambassadeurs die gaan souden na Polen en na Spangien, als mede die voor de Gedeputeerde na Brussel, en dat hy die bekomen hebbende, van meeninge was die te behandigen aan de gemelte Envoyé van Denemarken; dat hy den gemelte Hoppevelt en Boucquet daar voor heeft beloofd eene extraordinare vereeringe, dat hy de selve mede heeft versocht van Jan Janz, Klerk van den Commis Spronsen, doch dat hy die niet heeft kunnen bekomen, dewijl sy die niet machtig en waren. Dat den selven Envoyé aan hem gevangen, ter sake van de

1670. voorz. geleverde stukken, schuldig is omtrent de 200. guldens; dat, soo ras hy hoorde dat Hoppevelt gevangen was, by den voorz. Envoyé is geweest, om sijn Commissie als sijnen Duytschen Secretaris, te bekomen, en dat den selven Envoyé tegens hem seyde, dat hy sich op hem soude beroepen, en dat hy hem met sijn Character soude beschermen; dat hy altijnd gewoon is geweest de stukken, die Boucquet en Hoppevelt hem gaven, met haar hand, doch meest met de hand van Boucquet en sijn Soon geschreven, selver te copieeren, ende haar hare stukken wederom te geven. Dat hy mede in de maand van December verleden heeft begonnen te correspondeeren met den Secretaris van den Heer Ambassadeur van Spangien, die hem beloofde uyt den name van den voorz. Heer Ambassadeur een Tractament van 12 of 1300 guldens jaarlijks, mits dat hy hem daar voor soude beschikken en dienen van alle 't gene ter Generaliteyt voorviel; dat hy 't selve heeft aangenomen te doen, en daar voor genooten 30 silvere Ducatons; dat hy eenige dagen geleden van den voorz. Secretaris heeft ontfangen een Briefken, gelijk hy wel meer gewoon was van den selven te ontfangen, om te hebben Cope van de Brieven van de Heeren Gedeputeerdens tot Brussel; mitsgaders van seker Tractaat, dat hy seyde te wesen het jongst gestooten Tractaat tusschen Engeland ende Denemarken, ende noch van een Resolutie genomen, rakende de drie Schepen de Bylanders, dat hy daaromme is geweest aan 't Huys van de voorz. Boucquet, om van hem ende van Hoppevelt de voorz. stukken te bekomen: maar dat hy haar niet heeft konnen 't huys vinden. Alle 't welke zijnde saken van seer quaden, ende pernicieusen gevolge, ende anderé ten exempel ten hoogsten strafbaar. SOO IST: Dat 't voorz. Hof met rijpe deliberatie van rade deur gesien ende overwogen hebbende alle 't geene ter materie dienende is, doende recht in den name ende van wegen de Heeren Staten van Holland ende West-Vriesland, den voorz. gevangen verklaart heeft, ende verklaart hem mits desen meyneedig ende infaam, ende condemneert hem gebracht te werden ter plaats daar men gewoon is Justitie te doen, ende aldaar met het Swaart over het hoofd gestraft te werden, Bānd hem voorts ten eeuwigen dage uyt den Lande van Holland ende West-Vriesland, mitsgaders Utrecht, ende verklaart sijne goederen ten profijte van de hoog-gemelte Heeren Staten van Holland ende West-Vries-

670. Vriesland geconfisqueert. Gedaan in den Hage by de Heeren Albrecht Nierop, Adriaan Pauw, Heere van Bennebroek, Willelm Goes, Cornelis Fannius, Heere van Oud-Haarlem, ende Hendrik Kloek, Raatfluyden van Holland, en gepronuncieert den 2. Mey, 1670.

In commissie van my

ADR. POTS.

ALfoo Willelm Hoppevelt, woonende en gebooren alhier in den Hage, Onder-Klerk ter generaliteyt, van wegen de Provincie van Vriesland, tegenwoordig gedetineerde op de Voor-Poote van den Hove van Holland, den selven Hove buyten pijne ende banden van ylere bekend heeft, dat hy in den Jare 1644. is gekomen by Bort, in sijn leven Klerk van de Provincie van Gelderland, in de Griffie van haar Hoog-Mogende, ende voor den selven heeft geschreven; dat hy in den Jare 1647. is geworden Onder-Klerk van Gerrit Verhaar, die Klerk ter Generaliteyt was van de Stad ende Landen van Groeningen: Ende alhoewel hy wel wiste dat gene Klerken, 't zy Provinciaal, 't zy Onder-Klerken, vermochten eenige Origineele stukken onder haar te behouden, ende dat sy al te samen zijn onder den Eed van getrouwigheyt ende secreteffe, dat hy dies niet tegenstaande menigvuldige origineele stukken van Staat, daar onder ook secreete, met hem genomen, en langen tijd onder hem behouden heeft, en noch onder hem bevonden zijn, welke hy seyde nagelaten te hebben weder ter Griffie te brengen, ten deele uyt sloffigheyt, ten deele uyt scrupuleusheyd, om dat hy bekomert was origineele stukken wederom te brengen, die hy soo lang onder hem hadde gehad: Hoewel hy mede seyde, dat de voorz. Resolutien van haar Hoog-Mogende, daar by de Klerken is verboden eenige origineele stukken onder haar te houden, al in 't Jaar dat die genomen is, in ongebruik is geraakt, ende alle de Klerken generalijk die hebben getransgredieert. Dat hy sich ook vervorderd heeft van de Heere van Raatsveld, op den naam van den Raad van Staten te versoeken seker Memoriaal, rakende de conferentie tot Rijffel, sonder dat hy nochtans speciale ordre van den Raad van Staten daar toe heeft gehad: maar dat het selve alleen heeft gedaan, soo hy seyde, uyt krach-

te van sijne generale ordre: Dat den gemelten Heere van Raatsveld het versoek niet hebbende in-gewilligt, hy gevangen, 's anderen daags 't selve aan den Commijs van Dalen, en niet aan den gemelten Rade van Staten heeft bekend gemaakt; dat hy de origineele Memorie van den Heer Ambassadeur Pompone, in dato den 28. Januarij, 1670. mitsgaders den origineelen Brief van den Commissaris Pels, van den 18. Januarij voorz. beyde gemutielt, en gefcheurt, hem gevangen verroont, en in sijne sak gevonden op den 7. Februarij laastleden, mede heeft genomen, om die uyt te schrijven voor den Raad van Staten. Dat hy mede onder hem gehad heeft drie Norulen van de Staten Generaal, geschreven met de hand van de Griffier Ruysch, in dato den 8. ende 9. April, mitsgaders den 17. October des Jaars 1668. als mede een secreete Resolutie van dato den 3. November, 1661. dewelke hy seyde bekomen te hebben van Jan Jantz. Klerk van den Commijs Spronssen, alle in sijn Kist bevonden: Dat hy mede gecorrepondeert heeft met Johan van Winden, ende aan den selven, soo nu ende dan, sonder yemands ordre, eenige Resolutien heeft toegesonden, rakende de Ridders van Malta. Ende wijders dat hy ende Boucquet te samen versproken zijn geweest, dat den gemelden Boucquet aan Keyser soude communiceren de saken ter Generaliteyt voorvallende, die hy gevangen aan hem Boucquet soude doen hebben: Dat hy Hoppevelt daar inne na-bedenken vindende, ende swarigheyt makende, seggende, dat Keyser een Man was die niet swijgen konde, Boucquet hem die swarigheyt uyt het hooft gesteken, daar mede dat hy Boucquet het soude doen, en dat hy Hoppevelt quansuys daar van niet soude weten: Dat het Boucquet op hem soude nemen, ende dat sy de profijten te samen soude deelen, ende dat hy dienvolgende op verscheide tijden en reysen in 't geld heeft geparticipeert, ende dat daar op de gemelte saken aan Keyser gecommuniceert zijn, de selve Keyser die heeft uyt-geschreven, ende aan Boucquet sijn eygen hand wederom gegeven, die als dan de selve verbrand heeft. Alle 't welke zijnde saken van seer quaden perniceusen gevolge, ende andere ten exemple ten hoogsten strafbaar: **S O O I S T**, dat 't voorz. Hof met rijpe deliberatie van rade deur gesien ende overwogen hebbende, alle

1670.

April.

1670. 't geneter materie dienende is, doende recht in der name ende van wegen de Heeren Staten van Holland ende West-Vrieland, den voorsz. gevangen verklaart heeft ende verklaart hem mits desen Meyneedig en Infaam, ende condemneert hem gebracht te werden ter plaatse daar men gewoon is Justitie te doen, ende aldaar met een Brief op de borst, daar op gestelt zy, *Meyneedig*; ende met een Roede in elken arm, ten toon gestelt te werden: Band hem voorts ten eeuwigen dage uyt den Lande van Holland ende West-Vrieland, ende verklaart sijne goederen ten profijte van de hoog-gemelte Heeren Staten van Holland ende West-vrieland geconfisqueert. *Gedaan in den Hage, by de Heeren Albrecht Nierop, Adriaan Pauw, Heere van Bennebroek, Willem Goes, Cornelis Fanjius, Heere van Oud-Haarlem, ende Hendrik Klock, Raatsluyden van Holland, ende gepronunciert den 2. Mey, 1670.*

In kennisse van my

A D R. P O T S.

De Heer van der Leck van Beverwaard, Goubernour van Sluys in Vlaanderen, begaf sich nu ook mede met sijn geheele huyshouding (met meeninge om den meesten Sommer aldaar te blijven) naar sijn Guarnisoen / het welke medemet 3 of 24 Compagnien berstekt was; gelijk ook al de andere plaatsen in Vlaanderen met meerder Krijgs-volk boorzien geworden zijn. Daar liep ook een gerucht (gelijk mede dooz Brabant) als souden de Franschen een aanslag op Arien en St. Omer gehad hebben: maar dat hen sulks mislukte was / en dat deselve nu het oog op Yperen souden hebben; waar dooz men die Steden met meerder voorraat en volk boorzien heeft / hoewel het gerucht valsch bevonden wierd. Tot Brussel quam ook een Expresse uyt Spangien, met Bieden van de Koninginne / aan sijn Excellentie den Connestabel, berichtende dat de Marquis d'Aytona, haar grooten Hof-meester / en een van deses Raden van de Monarchy, gestorven was; en dat haar Majesteit sijn Excellentie in sijne plaats tot een van die ses Raden gekooren had; en den Hertog van Pastrana tot Groot-Hof-meester: des anderen daags quamen aantsonds de voornaamste Heeren / den Connestabel, ober dese sijn bebozdering (soo te seggen) begroeten; in der daad een bevallijke middel van het Spaansche Hof / om haar dienaars te

Dood
van den
Marquis
d'Aytona.

1670. verleggen; en de Nederlanden van een Goubernour te berlossen / daarse weynig mede gediend waren: alsoo noyt sechter opzede onder het Krijgs volk / als nu / gehouden is geworden / welkers moettwil in veel staalen hier dooz is uyt-gedrukt; en ook nu tot Bergen in Henegouwen het soo bond gemaakt hebben / dat op Paasch-dag de Burgers drie uren lang met de Wapenen tegens het Gnarnisoen doende is geweest / (om datse de Sleutelen begeerde) daar wel elf of twaalf Spaansche dood bleben: in der daad een onberdzaaglijke saak. Op dat selve Paasch-feest (nemeneljk den derden dag) heeft Namen ook een doezbig ongeluk gesien: een Brugge ober de Maase gelegte zijnde (om het volk na sekeren oogt te doen trelaken) is in geballen / waar dooz meer als 200 menschen berdzonken zijn.

Op dit boben-staande ongeluk van Namen, moeten wy een ander / dat by Antwerpen gebeurt is / boegen: de Heer Caeuw, Bailjuw van Vlissingen, neffens een van de Doedschap de Heer van der Graaf, quamen naar Antwerpen gebaren / en komende by het Krauhoof, daar de Schelde geweldig dzaart / geraakten sy dooz den sterken wind te gelijk in het dzaapen van de stroomen het onderste boben; waar dooz de gemelde van der Graaf, sijn Drouw / de Camerier / het Kind / de Schipper en sijn knecht / verdzonken zijn: de Bailjuw alleen quam noch half dood te lande.

De Heer John Barclay, van den Koning van Engeland tot Stedehouder van Yerland gekooren / betrok ook nu uyt Londen, na dat hy van den Koning en andere Grooten sijn afschepd genomen had: des anderen daags berseheent de Koning in het Parlement in het Opper-huys; alwaar ook de Heeren van het Lager-huys waren: daar hy met korte woorden te kernen gaf / dat hy seer groot genoegen uyt de goede ober-een-komst van beyde de Huysen (als een seer getoensichte saak) dooz het geheele Rijk en de Onderdanen zijnde) selchep; berhoopende / datse t' allen tijden / alsse by-een quamen / daar in souden volherden; waar op hy het Parlement selchepde tot den 4. November van het selve jaar; staande eenige Acten (wel tot 25 in het getal) toe / die by het selve gemaakt waren; van de welke dese 13 alleen bekent zijn:

1. Een Acte voor den Koning, om een Impost op alle Wijnen en Azijnen te mogen stellen voor het Jaar 1670. tot 1678. toe.

2. Een

670. 2. Een Acte tegen foodanige Geestelijken, die het Laken van de Banken steelen, en de Magazijn- en Ammunition- huysen van den Konink berooven.

3. Een tot voortsettinge van den Landbouw, en vermeerdering van het Vee.

4. Een nauwe ordre op de Mare van het Koorn en Sout.

5. Reglement tot het hermaken van de Havenen en Hoofden van groot Jarmouth.

6. Een ordre, om ten platten Lande alle Reys-wegen en Bruggen te verbeteren.

7. Ordre op alle Inkomsten en Renten.

8. Acte om te verstroyen alle oproeighe by-teen-komsten.

9. Macht om een Impost op Brandewijn te stellen.

10. Een Acte tot volmachtiging, van alfulke Commissarissen, als van wegen Engeland op de over-een bringinge van Engeland en Schotland staan gezonden te worden.

11. Ordre om de Stad Londen in Gebuurten te verdeelen, en St. Pauls Kerk, met soo veel Gebuert- of Parochie-Kerken, als hem nodig dunken sal, op te bouwen.

12. Een Acte om te mogen constitueeren, alle Voorwaarden, Verhuuringe, en te passeeren Copyen van Ampten, Landen, Inkomen en Erffenisse; voornamentlijk in sijn Hoogheits Hertogdom van Cornwall.

13. Een Ordonnantie voor Jan Petteman, op een gedeelte van sijne goederen, tot voldoening van sijn Koninklijke Majesteyt.

Des anderen daags begaf sich de Koning na Nieuwmarkt, daar hy sijn vermaak in Kenloopen en andere vermakelijsheden ging nemen/ vergeselschapt met sijn Broeder den Hertog van York, en van Prins Robbert gevolgt; alwaar hy van booznemen was/ de over-komst van Madame d'Orliens sijn Suster/ en ook die van sijn Hoogheyt de Prins van Orangie te verwachten; terwijl men het kostelijke Koninklijke huys tot Windsor tot het booz-gemeelde Feest verhaardigden.

Op den 15. van de tegentwoordige maand/ is de overleden Koning van Deenmarken na sijn staat ter aarden gebzacht; de straat van het Hof/ door de welke het Lijk most passeren/ was geheel met routw-laken behangen; en alsoo de upbaart by avond geschiede/ waren aan alle oorden wel duysend toorzser ontsien. Het Lijk - Cooneel/ of het *Casrum Doloris*;

stond op vier Polaren / en was ober-al met Sijde ober-troliken; op de Sark lagen drie silbere Leetwen / (lebens groote) welkers Manen seer schoon vergult waren; ober het Lijk sag men den Kijks Appel/Kroon/Schepter/ en een Engel/ houdende 18 Standaarden/ betekeniende peder met het Wapen / de 18 Landschappen/ die onder de Deensche Kroon behooren; hangende van de Standaarden groote Sijde Quasten af. Dit wierd soo eers op het Slot van een peder byzelyken openlyk besien; en in dese pacht is het Lijk op den Groenen Donderdag (gelijkt het de Luyterschen noemen) van het Slot na de Kloosterkerk gebzacht: van al het welcke de Deensche Gesant tot Stokholm aan de Koningin van Sweden (in een Audientie) omstandelyk verhaal gedaan heeft; in welk Sweden het tegenwoordig niet wepnig met den Dypbel te doen was. Dit Land is van ouds van sulke bygelooigheden/ gupchelapen/ bedziegerpen/ of selfs dypbelsche ruymelapen wel qualijk bezucht: maar nu ging het daar byten gemeen aan; het vermoeden was daar nu soo gemeen/ dat geen leelijke onde Wijben selker waren voor vermoeden van Cobery; en men bzande daar de ellendige Dweepsers soo licht / als of het Takke-bossen waren gelweest. Spyzalien nu meer als opt van Humme Berg-duppels en ander geshuys. Dier-en-twintig mijlen byten Stokholm, sepde men dat een geslacht van seer boose Geesten doende waren/ die bast de onnoose menschen/ vrouwen en kinderen verlezden/ hier ober selde men bast-en bede dagen in/ daar veel bedelapen onder liepen. De Koninginne Regente/ begeerig te weten wat van al desen handel moecht sijn/ zand eenige daar heenen/ om de saak te ondersoeken: dese afgezondene kregen terstond wel 500 huys-gesinnen aan boord/ die sepden/ datse betoobert waren: maar dese betoobertheyt sou lichtelijc dooz geld en boozraat te ont-tooberen sijn gelweest; het was hier/ de Dypbel een leedige beurs/ en pdele kas. Ondertusschen mosten daar al veel onschuldige/ sette/ of suffende menschen lijden/ dat de Rechters self strafbaar maakte.

Op den sebende van dese maand stierf de hoorzreffelijc Weeraar / in de Fransche herstede kerkt tot Charenton, bermaart dooz sijn schziften/ en booznamentlyc sijn vertroosting tegen de dood. Omtrent die tijd wierd in de kerke van St. Germain gedoopt Aux Auxer-

1670.

April.

Duyvelery in Sweden.

Uvaart
den
ning
Deen-
kerken.

Dreken-
court
stet.

1670.

April.

Auxerrois, een Turk van aanzien / die by de Venetiaansche Galejen / zijnde Commandeur op een Turks Schip / gevangen was. De Venetiaansche Generaal had hem aan de Grabe van St. Paul, over sijne goede diensten / in het belog van Candia bewezen / vereert. Men noemde hem met den naam van Joseph Charles, staande de Hertoginne van Longeville, en de geseyde Grabe over sijn doop. De Turk was in een lang wit Tafferis kleet gekleet / en had veel aanschouwers op de plechtigheden.

Vertrek
van den
Koning
van
Frankrijk
na de Ne-
derlanden.

Op den vier-en-twintigste van dese maand vertrok de Koning van Frankrijk met den Dauphin, de Hertog en Hertoginne van Orleans, beneffens de meeste Heeren en Mevrouwen van het Fransche Hof upt St. Germain in Laye, en dat des morgens ten tien uren; spaten tot Chantilly, daerse door den Prince van Condé treffelijk wierden onthaalt / en stiepen den volgenden nacht tot Senlis, nemende soo seer ongemakkelijke wegen na Vlaanderen. Dese tocht gaf alle de nabuurige Landen / maar hoornamentlijk de Spaansche Nederlanden, een groot bedenken / dewijl een heer van 16000 Mannen booz-af quam. De Hartog van Aarschot had tot Bergen in Henegouwen, met groote naarstigheid aan de versterkingen doen arbeiden / en / door het openen der Sluysen / het Land rondsomme onder water geset; als mede omtrent Condé, de diepte van de Walslandsche en Vlaamsche wegen / die gedruwiglijk / zelfs in het midden van de Somer / onder water staan / en niet / als ober afgekapte boomen / konnen bereeden werden / maakten booz het Hof-gejufter de reys seer ongemakkelijk.

Om die oorzaak quam d'Intendant des Gerichts van Doornik, upt de naam van sijn Alder-Christelijkste Majesteit, aan den Conestabel tot Brussel, den welken hy te hennen gaf dat de Koning van Binch op Aeth, ober de Landen van sijn Catholijke Majesteit reysen sou; dat hy wilde toe-laten dat men de wegen bequaam maakte / en een brugge ober de Kiebiere leyde: boegende daar by / dat hem de Koning had doen seggen / Dat men op sijn rocht geen na-bedenken behoefde te maken. Waar op de Conestabel weder met alle beleeftheit antwoorde: Dat sijn Majesteit van Frankrijk, soo veel en menigmaal als het hem geliefde, over en door de Landen van den Catholijken Koning mocht passeeren en repasseer-

ren, sulks en foodanig als het hem goet dacht. De Intendant vertrok met dit bericht / in een Karos met ses paarden wtgeleyd zijnde / die aansonds ordere op het herpeden van de wegen / en het slaan van een brugge / selde. Ondertusschen vergaderde ebenwel al de Spaansche Kuypters omtrent Dendermonde. De Graaf de la Fontaine trok na Condé, om aldaar / gelijk ook in alle andere Frontier-steden, alle behooslijke ordere te stellen. Maastricht wierd ook van wegen desen Staat met vier nieuwe Batterpen / en andere Werken boozsien / daar 4800 guldens toe aangelegt wierden; gelijk mede het Guarnisoen seer versterkt / en als tot een kleyn Leger gemaakte wierd / 't geen aldaar neering en welbaart gaf. De Koning dan trok van Senlis op den acht-en-twintigsten / en reysende acht wijlen / quam den negen-en-twintigsten in Compiegne, van daar tot Noyon, op den eersten May tot het vermaart St. Quintijn, alwaar die groote Velt-slag (daar Spangien Frankrijk in sulks een venaautheyt / en tot besluvt van vrede bracht) geschiede; boozs op Quenoy, Landrezi, Avesne, Marienburg, en Philippeville, daar de treyn de geheele dag wtruste. Op den tienden quam hy tot Charle-Roy, op den elfden tot Binch, van daar op Aeth, en soo op Doornik, alwaar men twee dagen bleef / om die treffelijke oude Stad / met haar Wolle-weberpen en Manufacturen te sien; van daar trok hy den achtienden op Audenaarde, den negentienden op Cortrijk / en quam op den een-en-twintigsten / des abonds / tot Rijsel, daar hy tot den vier-en-twintigsten bleef / die hem (als zijnde een sterke groote / en volkrijke plaats / en sijn beste pand / in die gewesten) soo veel wel waardig was. Op den vijf-en-twintigsten trok hy op Douay, daar hy den ses-en-twintigsten ober rustende / des anderen-daags van daar tot Atrecht, de Hoofstcad van Artois, quam. Des abonds / op den dertigsten / quam hy tot Berhune, een sterke Walsche plaats. Op den eersten Juny quam hy te Hesdin, den tweeden in Monstreuille, den darden tot Bologne, en den vierden tot Calais. Alhier ging Madame d'Orleans, Suster van den Koning van Engeland, te sloop / om naar Douvres ober te varen / daar de Koning / haar Broeder / op haar komst wachten soude; Me-Vrouwen van Carignan, van Brysak, en Sully, haar Staat-Juffers / bleven

1670.

April.

Reys van
Madame
naar En-
geland.

LUDOVICUS DE XIV.
Koningh van Vranckrijck, &

THE HISTORY OF THE
CITY OF BOSTON
FROM 1630 TO 1800

1670. bleven aan land / en boeren niet mede / om dat de Koninginne van Engeland geen sit-plaats als aan Princessen van den bloede wilde geven / daar evenwel dese die eer meenden waardig te zijn. Door het missen van dese eer / gaf de Koning vier andere Dames van minder rang / (om heerlijk te verschijnen) peder tien duysend guldens. Men gaf dan Madame haar affcheyd / met meeninge haar weder tot Duynkerken te verwachten / alsoo men maar vijf dagen verblijfs in Engeland had besteld. Maar het Hof betrof den elfden / sonder Madame, te rugge naar Vrankrijk, en quam op den 9. Junij tot St. Germain weder aan.

In Polen wierd de Land-dag met veel kibbeleyen en klachten door-gebracht; alleen men bevestigde de Tractaten in het jaar 1667. met den Muscoviter genaakt / soo dat desen kostelijken Krijgs-dag eyndelijc op den negentienden van dese maand verworpdelijc geschiedt is: maar veel bittere geschriften en tekens van toeder-wil / in eenige onbevoegde Poolse Heeren / deden sich hier en daar op. Op den Altaar van St. Jans Kerck tot Warfau vand men een (*sincera ad Republicam admonitio*) oprech- te vermaninge aan de staat van Polen, heb- bende onder andere dese woorden in: maar dese menschen hebben gefworen, dat sy hun gantsche macht fullen te kost leggen, om den Koning van sijn Throon te stooten, die nu niet arbeiden om Condé, (dewijl sijn naam seer in Polengehaat is,) maar om den Soon van den Hertog van Longueville (den Graaf van St. Paul, Neef van Condé van Susters wegen) in sijn plaats te stellen, die omtrent Paasschen tot Hamburg sou zijn, en met het groeyen van het gras naar Dantzick reysen sou, op dat hy sich op anschrijven haalt ter plaatse sou kunnen vervoegen: voorts, op dat sy die gene, die ten tijden van de verkiefsinge op de zijde van Nieuwburg zijn geweest, den Franschen naam bevallig soudn maken, hebben sy bestelt dat dese met den Dochter van den Hertog van Nieuburg trouwen sou. Dooder stont'er noch by: Indien sy in dese schandelij- ke sake willen voort-gaan, ben ik bereyd hun namen in een Register de Staat bekend te ma- ken. Eyndelijc belilaagt sich de Schrijver (zijnde een van dese verwanten geweest) met dese woorden: Hier door in der daad onge- lukkig zijnde, om dat ik mede mijn stem (om het gemeene best te beroeren) over-gegeven

Poolse
aken.

heb. Ondertusschen ging'er vast veel Fransch geld onder de Polen om / dat misschen geen kleyn vermogen op zwakke en beroopde ge- moederen gehad heeft.

Op hebben hier booz getwag genaakt / dat de Graaf Zerini sich op het Slot Zakaturn sou hebben gefocht te verfeeren: maar dese wierd alhier soodanig door twaalf duysend Keyserschen en Boeren genadert / dat hy sich niet'er blucht naar het geberchte heeft moeten bege- ben / werwaerts sijn Vrouw mede ter nauwer noot ontkomen is. Hy was boozts naar Hongaryen gegaan / waar henen hem de Keyserschen wel trachten te verbolgen / doch te laat; waar op het Keysers volck / alleen de Steurels van de plaats gekregen hebben. Maar dese Graaf / beneffens Frangipanni en Tottenbach, (als gesegt is) zijn eyndelijc ebenwel in handen geraakt / niet hebbende hun booznemen konnen te wege brengen / daerse door Franche opper- hiers buyten bedenken soo krachtig toe op-ge- maakt zijn / om door desen Hongarischen af- val den Keysers de handen vol te geven / op dat die woelende Kroon sijn aangestelde werck met het verdeclde Keysersrijck mocht volboeren: van hun straffe fullen wy hier na ten beedsten hande- len. De geduurige en aangroepende onlusten van de Stad met den Keurvorst, veroorzaakten de Burgers / om hun Stad tegen alle boozval te versterken / eenige Ingenieurs uyt Holland te ontbieden / die de Stad met twee platte For- men versterkt hebben; te meer / dewijl hen de handel van Vrankrijk en Beyeren mede oorzake van misvertrouwen gaf.

vlucht
van Zerini
uyt Zaka-
turn.

Hunge-
vankenis;

De Joden tot Metz stonden nu in groot ge- baar / om hun booznaamste (beneffens hunnen Priester) te sien verbranden / om dat deselve een Christen kind / na hun stijl / uyt spijt gemarte- liseert hadden / en waarom het gelaten is / weet men niet.

Mustapheraga, de Afgesant van den Grooten Heer, aan den Koning van Vrankrijk, betrof ook weder om dees tijd; den Heer Ollier Noin- tel, Raads-heer der Requeften van het Pa- leys / die met hem na de Levant soude reysen / om alle Fransche Manufacturen en geweeft / en der selver handel aldaar te helpen bevozeren / soude volgen.

De droogte deed niet alleen veel schade in de Engelsche Verginies en Barbados: maar veroorzaakte ook seer groote siekte en ongelegent- heyd onder de Antwoonderen; zijnde een slag van

1670. **banfichte als Lazerpe of Melaahtsherd / waar mede de Broeder van den Koning van Marocco gequelt zijnde / wierd door een wondheelder (Farendale genoemd) genezen; die hem daar booz op zijn vertrek / met twee honderd Stukken van Achten / beertien stuks groot Dee / twee Muplen / en een Slaaf / vereerde: maar daar en tegen dede hy den Gouverneur van Salée (om dat hy onder-handelinge met de Engelschen gehouden had) den hof af slaan; dit gaf die van Alcazar oorzak om sich selven by tijds wech te paliken / en sich in een van hunne Mosqueen te verbergen.**

Moetwil-
tig on-
heyl.

Het Regiment van de Spangiaarden in het begin van dese maand uyt Mechelen trekende / was wel een van des selfs Soldaten soo boosaardigh / dat hy met sijn Musquet (misschien dubbel geladen zijnde) wel drie Burgers dood schoot; hier over geraakte hy na de geheele Stad over-eynde: maar den schelmischen moorder wierd gebat / om na verdienste gestraft te worden. Een ander ongeluk gebeurde aan den Bode van Brussel op Brugge, die / sijn Musquetron ondoosachtelijc met de Cronp opwaarts in sijn hand nemende / en 't geweer losgaande / onder door de strot in / en het bekkenoel boven weder uyt / alsoo dood geschooten wierd.

Dit vend
Schip ge-
vonden.

Een Engellch Oorlog-schip vand ontrent Beache een Schip in Zee drijven / meest vol water zijnde; de Capiteyn zand sijn Woed aan bood: maar die vand daar geen eenig mensch in; sijn volk trachte met pompen het Schip van water te ontlossen / en kregen in eenige uren tijds al sestien voer waters daar uyt; hy meende boorts het selve Schip in Wicht of Plymouth in te skeepen: maar vand sich booz onweer genootsaakt het selve te verlaten; het Schip was ontrent van honderd en vijftig last / zijnde een Duytsche Pynas, en voerde beertien Stukken / had menichte van Alpen en Papegapen in; sy oordeelden dat'er ook Indigo most in geweest zijn / om dat het water dat'er uyt pooynten / die verloe had; daar waren ook Olvphanten / Tand en / van de welke (als ook de Alpen en Papegapen) eenige aan des Engellmans booz gebracht zijn. Naderhand heeft men vernomen / dat het licht een Schip sal zijn / dat uyt Surinam gekomen is / van het welke de Schipper met eenige maats / in Zeeland aan-komende / alle vast geset zijn / en beschuldigt wierden / dat sy hun Schip te lichebaardig verlaten hadden.

Dit Schip is naderhand tot Honfleur aankomen. 1670.

Uyt Lima, in het Rijkte Peru, wierd vand den derden van dese maand dit volgende geschryben: May.

Soo haast en was niet gearriveert onsen nieuwen Onder-Koning den Graaf van Lemos, of alle de Inwoonders deser groote en volk-rijke Stad ontvingen hem met blijdschap; hy trad door een bedekte gemaakten Weg op sijn Paleys; bevond datelijc, dat den Gouverneur in Chili de Koninklijke ordre niet en hadde gehoorsaamt, en ook dat eenen Gaspar en Joseph de Salzedo waren in possessie van die rijke Silver-mijnen tot Puno, en dat sy tegens alle voorval sich daar ontsachelijc en sterk maakten; gietende Geschut, en deden alles warfe wilden; ononderhoudende over de duysend mannen, om sich in tijd van nood van te dienen, doch waren, eer sy daar boven op zijn geraakt, wel vijf honderd en tachtentig menschen gesneuvelt, die sy verwonnen hadden: Dus resolveert den nieuwen Gouverneur wel voorsichtig daar selfs naar toe te gaan, en sie daar de twee stouterikken, Gaspar de Salzedo en Jan de Salazar, haar voor sijn voeten presentereen, dan sy wierden datelijc gevangen; terwijl rondsom den nieuwen Gouverneur drie honderd Perfoonen tot een schrik in blanke Wapenen als een Lijf-guarde stonden, is gevolgt, dat de Rebellen in dese volgende maniere zijn gestraft: te weten, Jan de Salazar is onthoof, sestien andere zijn op-geknoopt, twintig uyt-gebannen, ses-en-twintig in slavernye, ses-en-dertig hare Goederen verbeurt voor den Koning, om dat sy hebben gestoolen uyt sijn rijke Mijne. Hier op volgden, dat de Marquis de Mavalquexo, Gebieder in Chili, daar mede alle de Rebellen dempende, onder sijn gehoorsaamheyd bracht; en nu mogen weder met gerustheyd de silver-dragende Schaapjes over 't ten Hemel-steygeren, door de Wolken hoog gebergt, hare Ballast weder in veyligheyd na de Zee-Havenen brengen, daar de Koningen van Europa selfs naar verlangen.

Lima in Peru, den 3. May, 1670.

Du ter tijd wierd ook af-gedaan het geschil tusschen Engeland en ons / van wegen het

1670. het Opland Surinam, aan de Wafte Kust van America; des zelfs gelegenheid konnen wy (om dat wy in America gevaakt zijn) niet nalaten den gunftigen Lefer mede te deelen.

May.

Befchrijving van Surinam.

Het legt op fefte-halfgraad, heeft een Rivier van een mijl wijd, die opwaarts uyt het Landt af-ftort, drie vademen diep, fpruytende by een kleyn Dorpie, 't Fortje, genaamt Teorarica, beftaande in omtrent honderd woon-huysen en een Capelle. Voor defe Stad is een heel fraye Baye of Haven, groot en wijd genoeg voor honderd Schepen; aan weder-zijden van de Riviere zijn Boffchagien, behalven waar eenige nieuwe plantagien van Zuyker-riet, ende andere dingen aan-gelegt zijn: maar fy gaat met foo kromme bochten, dat binnen de lengte van vijftien mijlen het Compas moet om gezeyl worden; fy is wel voorfien met een ontallijke menichte van groote Viffchen, ende ook van andere, die wel niet eetbaar, maar echter raar en fiens waardig zijn; als onder anderen de Swaart-Vifch, die foo genoemt word van een been dat uyt fijne fnyute wafst, ende dat een Swaart, of eerder een Zaage gelijk, waar van ik gefien hebbe, die wel een elle lang geweest zijn. Noch is'er een ander aart van Viffchen, Manaty genoemt, die langs de Revier haar felven voed met ftruyken of bladeren, fy word van hare jongen gefogen als een Koey, ende fmaakt meer naar Vleefch als naar Vifch. De derde aart van Viffchen fal ik hier flechts noemen, want het is fulk een vreemde flag, dat het wel de pijn waard foude zijn in het byfonder befchreven te worden, de naam is Torpedo, of in 't Engelsch *Num-Eel*, dat is te seggen, een beroerend Aal ofte Paling, dewelke levendig zijnde, ende eenige andere fchepfelen aan-rakende, ofte daar van aan-geraakt wordende, geeft aan alle leden van de felve een alfulke doofheyd en beroerte, dat fy voor een tijd lang t'eenemaal ongevoelig ende niet te gebruyken zijn; ende het is gelooffijk, dat verfcheyde luyden verdrongen zijn, die het ongeluk gehad hebben, in 't fwemmen over de Reviere, van een van defe Viffchen geraakt te hebben. Sy doen diergelijken, wanneer fy maar aan-getaft worden met het eynde van een lange ftok, of wanneer een man de hand flaat aan een ander, die foo be-

roerd is. Hier van hebben wy d'ervarentheyd gehad, wanneer foodanig een Vifch gevangen, en op 't Land geworpen zijnde, een hond daar na fnuffende, en hem in de mond nemende, viel fchielijk neder ter aarden; den Heer van defen hond dit fiende, ging daar na toe, ende docht hem daar van af te trekken: maar hy wierd aanftonds beroert aan alle fijne leden, fonder dat hy fijn felven eenighints bewegen konde; een ander man, die by hem ftond, en hem van daar trekken wilde, raakt'er alfoo wel aan vafst, en dat duurde foo lang, tot dat defen Aal het ontfnapte, en doen quamen fy al te maal tot haar felven, en konden haar roeren en bewegen als te voeren.

De Plantagien leggen wel dertig mijlen opwaarts langs de Reviere, en het fchijnt dat de nieuwe Colonie hare grenfen niet verder uytftrekken en fal, van wegen de verfcheyde Cataracten ofte water-vallen aan weder-zijden van de felve: het water van de kanten van de Steenrotzen neder-ftortende, de paffagie op de Reviere, den beften weg zijnde om alle behoeften naar boven te brengen, t'eenemaal onbruykelijk gemaakt word; want als'er maar een enkel water-val ware, foo foude met der tijd raad daar tegens gevonden worden: maar nu zijnd'er elke 5 of 6 mijlen eenige, en dat fo verre opwaarts, als het land eenighints bekend is. Het gebeurde eens, dat men omtrent defe water-vallen jacht maakte op eenige Indianen, die van boven gekomen waren, en een Engelsche Vrouw vermoort hadden, plunderende het huys daar fy in was: hier toe hadden fich eenige mannen gereed gemaakt, die van alles wel voorfien waren, en naar dat fy haare Boots over land op-gehaalt hadden, om 7 of 8 van defe water-vallen voor-by te komen, moeften fy ten laaftten wederom keeren fonder yetwes uytgerecht te hebben, door dien fy geen Indianen ter werelt te sien kregen. Wanneer nu sommige onder haar in het wederomkomen, haar verftouteden door defe water-vallen met hare Boots neder te fakken, wierden eenige van haar al vallende in ftukken verbrijfelt, en de reft quamen nauwlijks met het leven daar van. Soodanige water-vallen zijn meest in alle Revieren op defe Kust, en belletten dat men dit rijke Land niet te dege ontdekken kan.

In Surinam zijn de maanden November, December,

1670. May. Vreemt werk van den Torpedo.

Water-vallen.

1670.

May.

ember, Januarij, &c. tot Julius toe matelijk, om de veelvoudige Wolken, soo dar'er over 't Climaat hangen eenen N. O. wind, die de Lucht niet weynig en verkoelt, ook den Regen 't Land ververfcht: maar in d'andere Maanden is 't hier vry wat warm, als soo na onder de Linie, dat by na dag en nacht even lang zijnde, de Son ten seffen op staat, en ten seffen by na 't geheele Jaar deur onder gaat. Oude lieden behoeven hier wel te komen, om raat en daat te geven: maar geen jonge Soekelingen, gelijk zijn Ziel-koopers, Oost-Indisch-vaarders, bedorven luyden Kinders, en die aan 't Getouw of de Schoen-stoel niet hebben gewilt, moeten dat luchje smaken. d'Indiaansche Vrouwkens zijn hier veel aan de Françoisen: 't Land legt met Boffchagie en Valleyen soo vermakelijk als een Paradijs. Hier worden ook de lamme luyden jong: maar de jonge moeten na den Beer toe.

't Land in sijn selfs, zijn meest pleyfjerige Valleyen en Boffchagien; de Reviere, dertig mijlen hooger op, loopt bergachtig, hebbende tusschen beyde groote en wijde Velden, die hier en daar met kleyne Boffchjes foodanig 't Land besetten, als waren het kleyne Eylandekens in een groene Zee; men siet alsints de laage Valleyen en Boffchagien als een Paradijs: maar dertig mijlen hooger op, loopen de Bergen vry hoog; Al wat men hier siet, de Vogeltes op de Boomen, de Bladen, Bloeffems ende Vruchten siet men het gantsche Jaar door, 't geen een aangename reuk rontfom en ver af door de Lucht veroorzaakt, soo dat de Zee-sieke menschen hier seer verquikken; d'Engelsche hebben dit Land door een Gouverneur lang geregeert; sy hebben van drierley Wortelen-Brood, doch zijn als troffen Druyven, daarse Brood op heete steenen van bakken; haar drank is als bruyne Mom, gekauwt van 't voorfs. Brood door oude Wijnen ende bequijlde Kinderen, die 't selve, in een Pot uyt-spouwende, op-sieden: maar d'Engelschen te delicaat, en hier te vies af, maken haar eygen drank van Zuyker-Riet, 't geen men gesonder houd; Vifch valt hier om de water-stortingten weynig, dan werd uyt Nieuw-Engeland en de Virginia genoege gebracht; Vleesch is hier flap, behalven 't Varkens Vleesch, dat beter als in Europa is: maar de Vleder-Muyfen bijten haar veel de Tepels af; men vind in Surinam allerhan-

1670.

May.

de gevogelte, behalven den Nachtegaal; daar zijn vreesfelijke huylbalken van Vogels, en ten waar de smaak van haar Vleesch sulks vergoede, men soude denken dat sy alle uyt der Helle waren gekomen; daar zijn ook Kalkoenen als Pauwen, en Honig-vogeltes, die uyt duchten der Apen hare Nesjens aan de Telgjens der Boomen maken; daar zijn Herten, Hasen, Konijnen, Armadillas, Varkens, Buffels, Myren, Beeren, Tygers, &c. Op de Boomen onthouden haar de Meer-katten, Quottoes, Apen, Marmazets, Cuscharees, Luyyaarts en meer andere; de Herten zijn al meest als in Engeland; de Haafen gelijken meer een Speen-Varken als eenig ander, sy zijn bruyen en sacht van hayr, met wit gespikelt, grooter als d'Europische Hasen, met de welke sy geen gelijkenis hebben, als alleenlijk met de mond, het is een uytnemende goede kost, en veel beter als eenig viervoetig dier in Christenrijk; de Konijnen zijn rood van hayr, niet van soo goede smaak, ook kleynder als de Hasen, die sy andersints in gedaante gelijk zijn: de Armadillas zijn van tweederhande soorten, d'een groot, d'ander wat kleynder, van de groote zijnder die 80 pond wegen, sy hebben korte beenen, en drie klaauwen aan hare voeten, een hoofd gelijk de Varkens, geene tanden en een heele kleyne mond, sy zijn met schelpen over-al beschermt, behalven het hoofd en de buyk, daar geen Spies of Lancie door steken kan, ten ware dat men juyft tusschen de voegen van de schelpen haar quame te raken, sy booren haar selven met de snuyt en met de pooten in de aarde, en het soude een seer goede kost wesen, indien sy niet soo strengen reuk van Muscus hadden; de Varkens sijn drierhande aart, waar van d'eeene gelijk een Otter in 't water leeft, dese worden seer geprefen; de twee andere soorten worden genaamt Packyra en Pinko, de eerste heeft den navel op de rugge, is graauw van couleur, omtrent soo groot als een Engelsch Schote van ses maanden, het is maar tamelijke goede kost; de Pinko is niet soo groot als onse Verkens, maar immers wel soo goet; de Buffel word geseyd soo groot te zijn als een van onse Runderen van twee Jaren, en alsoo goede kost; de Mieren-Beer is van de groote van een gemeen Verken, donker-graeuw van verwe, hebbende een langen ruygen staart als een Vos of Enkhoornken, waar mede

hy

670. hy 't heele Lijf bedekt voor den regen, hy heeft een kleyn hooft, zijn snuyt is wel een voet lang van d'oogen af te rekenen, hy heeft geen tanden, zijn tonge is lang en smal, en hy kanse uytsteken wel de lengte van een voet, hy steektse in de nesten van de Mieren, die nootsakelijk daar op kleven moeten, en slingt haar soo in de krop of mage, hebbende geen ander voetsel als dese beesjes; het is een sterk Dier, voornamentlijk in de voorste deelen van 't Licham, hy heeft scherpe klaauwen, de breedte van anderhalf duym lang, waar mede hy gevaarlijk quetsen kan, maar het beste is, dat hy langzaam gaat, soo dat men hem lichtelijk kan ontgaan; zijn vlees is niet van het beste of soetste, maar wanneer men grooten honger heeft, soo moet 't al door de keel. De Tygers zijn van drierhande slag, de eene swart, de ander gespikkelr, de derde rood; de eerste word gehouden voor de wreedsste, naar hy word selden gesien op plaatsen die bewoont worden; de gespikkelde zijn mis-noemt, want het zijn eer Luypaarts als Tygers, en doen aan de luyden de meeste schade met haar Vee en Gevogelte, als Hoenderen, Ganssen, en diergelijke te vernielen; sy zijn soo sterk dat 'er een kan springen over een Tuyn van 5 of 6 voeten hoogte met een Varken in de mond, en daar quam 'er een in de bevolkte plaatsen, die doode een runt van twee Jaren, en sleepte hem verder als een quartier uure gaans in het Bosch; sy sullen nochtans niemand by dage aanvallen, ten waar datse heel hongrig of verwont waren; en in de Colonie heeft men niet meer als 2 of 3 menschen gehoort diese souden verscheurt hebben, tzedert dat der Christenen Colonie op-gerecht is; een van dese was een Huysman, een vluggen Gast, die altoos gewent had dat hy eens een Tyger vinden mocht, en had dikwils daar over geklaagt, dat hy in alle sijne Jachten nimmer het geluk gehad had een van haar op te doen; ten laatsten gebeurden 't op een nacht, als hy in zijn Hamak lag met open deuren, dat 'er een Tyger komt, vat hem aan, en draagt hem twee uren gaans in het Bosch, hy riep te vergeefs om hulp, hoewel een Engelsche Vrouw ter naaster deuren in een geslooten Huys hem hoorde, en haar selven verstoote met een Musquet uyt de Venster te schieten, het welk raar was voor een Vrouw-mensch: maar die met dese Dieren te doen gehad hebben, weten dat een Tyger zijn roof niet sal laten op een kleyn gerucht; 's anderen daags vond men de Man, wiens hooft en schouderen af-gegeeten waren.

1670. Daar word op gelet, dat 'er niet meer soo veel Tygers in die Quartieren zijn als te vooren, om dat sy verder in de Bosschen gevluht, en dat 'er veel gevangen zijn geworden by de Wey-Luyden. Eenen Jan Millar heeft 'er altoos niet minder als 12 of 14 met het Roer of Lancie gevelt, zijnde miraculeuselijk van eenige ontkomen, en van andere swaerlijk gequetst. Daar zijn niet soo veele roode Tygers als andere, zijn ook niet soo wreed als andere. In de Bosschen wort 'er een meugte van Land-Schildpadden gevonden, maar zijn op ver na soo groot niet als die aan de Zee-kant: Hare Schilden zijn soo hart en sterk, dat 'er een geladen karre mach over-gaan, sonder haar te breken of te kreuken, ende daar mede beschermen sy haar selven, zijnde andersints weerloos voor haar vyanden, behalvens voor de Menschen en voor de Tygers: De menschen begaande aan haar een huys-braak met een bijl, en de Tygers haar om-keerende en het vleesch op vretende: Sy eten al wat haar voor-komt, en d'Inwoonders zijn gewent een getal van haar op te sluyten in een kot, ende haar daar van te dienen, wanneer het te pas komt, wordende daar voor gehouden dat het geen van de quaadste kost is in die Quartieren: Daar-en-boven zijnder Porcupines, over al gewapent met witte en swarte prikkels, als schachten van pennen, twee handen breed, lang en scherp als naalden, de welke de natuur haar geleert heeft van alle kanten van haar te schieten met een wonderbare gaauwigheyt, tegens de gene die haar souden willen aan-rakten: De Apen en Meerkatten zijn soo wel bekend in Europa en over-al, dat men niet en hoeft haar in 't bysonder te beschrijven, dan een ding hebben de Meerkatten in dese Quartieren, waar in ik geloove dat sy van alle andere verscheyden worden, en het geen ik niet voor-by kan gaan: Te weten, dat sy op een sekere uure, soo wel by dage als nacht sulck een yffelijk geschreeuw door hare holle keelen maken, dat de geene die het niet gewent is te hooren, verbaast staat, wordende dit geschreeuw gehoort over de twee mijlen weegs van die Plaats waar haar dese Beesten onthouden: De Marmazet is een kleyn aardig Diertjen, van een geele en groene couleur, veel kleynder als een Aap, en nochtans commandeert en beheerst het al dese Koorden-dansers, op haar eenigints rijdende, en met haar springende van den eenen Boom op den anderen, haar daar-en-boven de sporen gevende, mer 'er in d'ooren te bijten, niet konnende by 'er geschakelt of uyt de zadel gelet

1670. gefet worden. De Quotto is swart in eenigerhande manieren, wat grooter als een Aap. heeft een langen staart, waar mede hy hem van d'eenetak van een Boom op d'anderen swingt: Sy hebben een root bacques, het hayr over 't voorhoofd hangende, siender uyt als een oud Besje; haar geschreeuw is schitterend ende geweldig luyde. De Cuscary is swart, kleynder als een Marmazet, en alonime geschapen als een Leeuw. De Luyard is een Schepfel soo genaamt van wegen sijn domme ende stordige natuur, hy is wat grooter als een Meerkat, en heeft een vel van alderhande couleuren; hy is soo luy, dat geen slag ofte stoot hem wil doen rasser gaan als hy gewent is, en men kan denken dat hy geen van de voortvarenste zijn moet, dewijl 't een dagreysens voor hem is op een boom te klimmen, waar van hy selden neder-daaldt voor dat'er niet meer op is, daar hy sijn voedsel soude van hebben konnen: Want dan komt hy met een grote graviteyt en destigheyt weder na beneden, en gaat soo weder op een ander, alwaar hy den leegentijd (waar van al evenwel niet veel overschied, wanneer men den genen, die hy tot eeten ende slapen besteed, rekenen wil) toe-brenghet met een deuntjen te fluyten, (waar toe hy selden te luy is) en ik denke dat een ander het ook niet goet genoeg soude vinden om daar na te danssen.

Op Surinam vint men omtrent 500 Huysgesinnen, en 40 a 50 Suyker-Molens, meenigte Limoenen, Orangien, Citroenen, Water en Muscadel-Meloenen, ook Druyven, en veel Inlandsche Vruchten, by ons onbekent, als Patatoes, Bonanoes, Semerrimars, Guavers en Pinnes. Semerrimars wassen op een redelijken langen Boom, Igelijken naar Persicken, zijn van buyten wat wolchtig, werden niet gegeten dan verrot, en smaken dan even als de Queen. De Guaver vol gaatjes, soo groot als een Mispel, geel ende vol zaatjes, is een der lekkerste Vruchten, want sy smaakt als Aalbessen, wassende in de Valeyen. De Pinoemen wy de Prins van alle Vruchten, is in 't ronde acht duym dik, zijnde een voet lang, van buyten groen en gespikkelt, van binnen geel en vol sap; boven op den top heeft sy een braaf kroontje van bladeren; wast op een kleyn Bosje, als de Braambessen, by de 4 voeten hoog van de aarde, de steel daar van komt uyt de wortel, even als die van de Artificcken; het kroontje af-gesneden ende in d'aarde geplant, draagt binnen 10 maanden nieuwe Vrucht. De Suykeren vallen hier vry beter als

1670. die van de Barbados, ook gespikkelt Hout, Cattoen, Tabak, Indigo, Gommen, en Verruw-Hout. Hier valt een Drank Rum van Suyker-Riet, is eens soo sterk als Brandewijn, voor een stoop geeft men 12 pont Suyker: Cassia Fistula, en een schoonen ballsem, druyp hier van een boom: Om dat d'oude Schrijvers soo veel hebben weten te schrijven van d'Amazonet, siet hier hoe sy op heden leven, en wat treffelijke zielen 't zijn.

Men seydt dat blohartige menschen in 't gemeyn Verraders zijn. Daar zijn verscheide Nationen die met het volk van dese Colonie verkeerren en Koopmanschap drijven: maar d'eygenste Inwoonderen van 't Land sijn Charibes, of Canibalen, die ook wel de meeste in 't getal zijn van de gene die dese Landen bewoonen, en die hebben haar selven verspreyd meest in alle Eylanden daar omtrent, en op het vaste Land langs de Rivieren van d'Amazones aan, tot aan die van Oronoque. Sy gaan heel en al naakt, behalven dat sy, eerbaarheits halven, een lap dragen: maar de Vrouwen, die een of twee kinderen gehad hebben, werpen wech; haar vel is van Orangiegeele verwe, haar hayr swart en sonder krullen: het soude een gelukkig Volk zijn, ten aansien van de dingen van dese werelt, dat sy haar eygen gelukkenden; want de natuure heeft haar soodanig met alle noodige dingen versien, dat sy weynig moeyte behoeven om haar selven die te nut te maken: Het Vrouwen-Volk is in 't gemeyn geyl, en daar zijnder onder die soo schoon zijn van gestalte, lijf en leden, dat wanneer de beste en verstandigste Beeldhouwers haar sigen, soudensy niet met al daar op te seggen hebben: hare beschaamtheit, insonderheit die van de Maagden, voor de Vreemden, geeft tot alle andere hare volmaakt-heden, die soo naakt ten toon gestelt worden, met sulck een aantrekkende gratie en aangenaamheyt, dat de gene, die met haar om-gaan, geen minder als Josephs kuysheyt van doen hebben, om tot geen verboden lust verwekt te worden: Sy zijn tot hier toe soo onnoosel geweest, dat sy, neffens alle andere vriendeljkheyt, waar mede sy het Man-volk aan-lokken, het soetste en puurste vermaak van kussen niet geleert en hebben: maar dewijle sy nu soo veel met d'Europers omme-gaan, en van natuur geestig en leerzaam zijn, soo is 't gelooffelijk dat sy 't metter tijd wel leeren fullen. Sy hebben tweederhande Huysen, het een voor de nacht, en dit zijn kotten die met het dak bykans aan de grond leggen; en 't an-

670. 't ander om 's daags daar in te zijn, dese zijn wat
 hooger en wijder, om haar selven te beschermen
 voor de heete stralen van de Son, en sy zijn open
 aan alle kanten, ten eynde de koele Wind daar
 door soude kunnen gaan. Haar Huysraat bestaat
 in fraay geschilderde aarde potten en schotels, en
 haar tafel-linnen zijn bladeren van boomen; ha-
 re bedden of Hamacken zijn gemaakt van kat-
 toen, vierkantig gelijk een sprejde van een bed-
 de, met koorden aan elk eynde, waar door de
 Hamak in 't vierkant stijf uyt-gespannen word;
 haar brood ende drank komt uyt hare Cassades-
 Thuynen; de Boffchen en Rivieren versien haar
 geduurig met vleesch en visch; om haar selven
 op te pronken, schilderen sy haar selven netjes
 met een roode couleur, Anotta genoemt; dat
 op kleyne boompjes in schalen groeyt, en met
 't sap van verscheyde boomen; sy booren haar
 selven gaten door de neus, lippen en ooren, en
 hangen'er glase Pendanten, stukken van koper,
 en andere beufelingen in, die sy van d'Europers
 met haren arbeyd verdienen; den hals, d'armen
 en beenen beladen sy met coraalen, schulpen van
 visschen, of met eenige koddige dingen, die se
 krijgen kunnen. Sy en hebben geen andere Re-
 geeringe of Wetten als van de Huys-houdinge,
 en over sulks leven heele Gesachten by malkan-
 deren als ten tijden van de oude Patriarchen; en-
 de d'oudste van de Soonen tredt altijd in sijn Va-
 ders plaats: nochtans hebben sy onder hen eeni-
 ge uytmuntende Mannen, 't welk haar Capiteyn-
 nen of Hoofstuyden zijn, die haar in den Oorlog
 voeren, en dese haar kloekmoedigheid word daar
 mede beproeft, dat men'er lustig met roeden
 geestelt, als sy dat uytstaen kunnen sonder schreeu-
 wen, ofte eenige andere merkelyke beweginge te
 maken, soo worden sy voor brave Luyden gehou-
 den en van de anderen geëert, die minder moed
 daar toe hebben. De Hoofden van de Gesachten
 hebben ordinaris 3 of 4 Wijven, daar d'andere
 maar 1 hebben, en men machse aktemaal eer Die-
 nareffen als Huysvrouwen noemen; want sy moe-
 ten alsoo onderdanig zijn tot'er Mans, als de
 minste Meyd onder ons tot'er Meester of
 Vrouw: de Man sal selden sijn schouderen met
 eenige last of dracht bewaren, maar hy legtse
 op die van de Vrouwen, en die dragen sulken eer-
 biedigheid tot'er Mans, dat sy'er altijd aan de
 Tafel op-wachten, en niet eer eeten als de Mans
 gedaan hebben. De Vrouw in de kraam geko-
 men zijnde, gaat sy datelijck haar werk doen als te
 vooren; maar de Man maakt hem selven siek,

en leyt sekeren tijd in sijn op-gehangen Hamak
 aan de zijde van 't Huys, daar hy eenige dagen
 met Brood en Water van droeffenisse gespijst
 word; daar na word hy weder af-genomen, en
 van de Mieren bepist ofte gesteken, 't welk de
 gemeyne straffe is voor'er Wijven, Kinderen en
 Honden, als sy iets onbehoorlijks gedaan heb-
 ben, en 't bestuyt van dese Ceremonie is een lu-
 stigen slem. Haar Taal luyd niet vreemd, dan
 men kansé qualijk leeren, om dat'er veel woor-
 den in zijn die verscheyde dingen beduyden, en
 die men niet anders onderscheyden kan als by de
 diversche uyt-spraak. Als'er een Velt-tocht be-
 flooten is, send den Generaal of oppersten Capi-
 teyn op alle Dorpen, en tot alle Huysgesininen
 die vergadert sullen worden, een floek, daar soo
 veel kerven in zijn, als hy daar dagen stelt om op
 de Vergader-plaats samen te komen, van dese ker-
 ven snijden sy alle dagen een uyt, tot soo lang dat
 den tijd om is, en daar by kunnen sy alleen weten
 dat den tijd verstreken is; want'er getal of cijffe-
 ren verstrekt sich ook niet boven de twintig, om
 dat sy tot de rest geen namen weten, en beduyden
 ook maar dese twintig met haar vingeren en too-
 nen, 't selve getal evenwel al te met verdobbe-
 lende of drievuldigende; wat hooger gaat daar
 is haar Cijfer-kunst op een eynde, en dan bersten
 sy uyt met haar *Ounsa awara*, dat is te seggen,
 soo veel als hayr op onse hoofd. Sy gaan in Zee
 met geschilderde Canoas of Boots, die van een
 stuk gemaakt zijn, uyt een boom die uytgeholt
 is als een troch, en die soo groot is dat'er al-
 temet 2 of 3 last goed kan in-gevoert worden.
 Haar Wapens zijn boogen met vergifte pijlen, en
 korte stokken van gespikkelt hout: sommige
 dragen tot haar bescherminge Rondassen of
 Schilden, die fraay gemaakt, en met Figuren
 gesneden zijn. Sy houden geen ordere in 't vech-
 ten, ende gaan ook op geen aanslag, 't en waar
 sy eenig merkelyk voordeel sagen, als by nacht.
 De Mans, die sy gevangen krijgen, brengen sy
 om 't Leven, met de meeste wreedheyt, die
 bloode Menschen bedenken kunnen tegens ha-
 re Vyanden, die sy in haar geweld hebben; de
 Kinderen en Vrouwen maken sy tot Slaven, en
 verkoopen'er aan d'Europers voor beufelingen:
 Sy overvielen eens de Franschen in Surinam, en
 besochten 't ook eens met d'Engelschen, als sy
 daar eerst quamen, maar sy wierden van de laat-
 ste foodanig bejegt, dat sy als-noch berouw
 hebben van haar dwaasheyt: tegenwoordig,
 nu de Colonie machtig is geworden, durven
 sy

1670.

May.

1670.

May.

fy niet weder-komen, dan dragen haar althans beleefdelijk; sy zijn heel wraakgierig onder haar felven, en sullen 't leed dat'er gedaan word, wrenken de eenen tijd ofte den anderen, maar altijd verraderlijk, niet durvende haar Man onder oog sien. Ik heb nimmer konnen bemerken dat sy eenige Religie of Godsdienstigheyt hebben, hoewel sy somtijds praten van een Kapiteyn van de Wolken, maar sy dienen hem noch eenig ander. Van den Duyvel hebben sy eenige kennisse, en noemen hem Yarakin; en de Bedriegers van 't Volk, diese Pejes noemen, ende haar in plaats van Priesters ende Papen verstreken, maken haar wijs dat sy groote gemeynschap met hem hebben; of het in der daat soo is ofte niet, soude ik niet konnen seggen; het dient haar altijd daar toe, dat sy haar selven een aansien maken by de rest, die haar laten voorstaan dat dood, siekte, en alderhande ongelukken onmiddellbaar van den Duyvel komen: Sy hebben ook een kleyn vonkjen van kennisse van een ander Leven, alwaar vergeldinge en straffe zijn sal van goet en quaet, in dit leven bedreven: maar sy zijn wel wijser, als datse begeeren souden te weten wat voor vergeldinge ende straffe 't zijn sal, en op wat Plaats de selve geschieden sal. d' Inbeeldinge diese hebben van der Pejes gemeensaamheyt met den Duyvel, en van de kennisse diese mochten hebben van Kryden en Medicijnen, maakt datse de selve gebruyken als Doctoren: maar sy hoeven haar niet te verheffen in haar Professie of Kunst; want als een van haar gehaalt word by een siek Mensch, en dat hy aldaar met sijn besweeringen of Toveryen niet kan uytrechten, en den Patient komt te sterven, soo krijgt den Doctoer van de overgeblevene Vrienden den dood tot loon voor sijn moeyte, soo hy hem niet haast van daar maakt. Sy verbranden het doode Lichaam, en neffens de selve al 't geen waar van d'overledenen meester was in sijn leven, en watse niet verbranden konnen, als yserwerk en diergelijke, dat sullense op eenigerhande maniere vernielen, op dat den dooden doch immers geen gebrek mogen hebben van eenige dingen in 't ander Leven. Indien hy eenige Slaven of Slavinne gehad heeft, die doodense mede, op datse haren Meester op-wachten mogen. De Begraffenisse word gehouden met een Feeft, drinken en klinken, en een kluchtig onordentelijk dansen, 't welk onder haar seer gebruykelijk is, terwijl de Wijven, die den overledenen naast bestaan, daar neffens sitten, en maken een ysse-

lijk gehuyt over 't verlies van haar Vrienden en Maagtschap. 1670.

Dit is het geene wy daar van hebben. May.

De Heer van Beuningen trok als Ambassadeur naar Engeland, met het afgedane geschil / dat tusschen sijn Majesteit van Engeland, en de Heeren Staten Generaal, over dit Eyland was / alwaar hy seer wel onthaalt / en in het Hups van den Heer Faulconbridge gehuwst werd. Onder dies waren de Gecommitteerden van desen Staat, de Minister van Sweden, en d' Ambassadeur van Spanjen, des dingsdags / zijnde den 29 April, ten Hups van den Engelschen Gesant / den Ridder Temple, alwaar des abonds ten vijf uuren de Ratificatie van de Triple Alliantie wederden uytgewisselt / waar mede al het achterdenken / dat dit soo heylsame verbond noopt tot een volkomen eynde sou gebracht worden / vernietigt wierd. Hoewel de uytflag by anders geweest is / als jmen breefsen of d'zoomen derfde.

Op den tienden van dese Maand werd de Griffier Ruysch, volgens het besluit van de Heeren Staten Generaal, des namiddags ten half twee uuren / na sijn Hoogheyt den Prins van Orangien gesonden / en dooz de selve sijn Hoogheyt, uyt sijn Hof ober de Galde-rye / tot binnen de Vergadering van de selve Heeren Staten gelept / gevolgt van een groote menigte van Edelen / alwaar sijn Hoogheyt met alle behoorzijke plechtigheden den eed afgelegd heeft. Naar het welke sijn gedachte Hoogheyt weder dooz den Heer van Werkendam en Gockinga, daar toe van de Vergaderinge geschikt en bestelt / afgelept / en in de Vergaderinge van den Raad van Staten gebracht is / alwaar sijn Hoogheyt van gelijken den eed gedaan heeft / en alsoo geintroduceert en ingelept is / om sitplaats te nemen. Waar na sijn Hoogheyt, dooz Gecommitteerde Heeren, weder na sijn Hof gelept is / daar de selve het middagmaal met sijn Hoogheyt hielden. Op de selve wijze was sijn Hoogheyt mede dooz den Raad-Pensionaris de Wit in de Vergadering van de Gecommitteerde Raden gelept; alwaar binnen de Baluster aan de Taaffel / recht ober de Raden van het selve Collegie, die sich tot dien eynde aan een zijde geplaatst hadden / de stoel van sijn Hoogheyt is

De Heer van Beuningen trekt naar Engeland.

Uytwisseling der Ratificatie van de Triple Alliantie.

Introductie van sijn Hoogheyt.

570. is gebracht. De Acten, daar van geregi-
streert, supden aldus:

May.

Authentijke Extracten, nopende
't Introducereen van sijn Hoog-
heyt den Heere Prince van Oran-
gien, in den Raad van Staten.

*Extract uyt 't Register der Resolutien van de
Hoog-Mogende Heeren Staten Generaal
der Vereenigde Nederlanden.*

Sabbathi den 31. Mey 1670.

BY resumptie gedelibereert zijnde, op 't pro-
ject van Harmonie, in haar Hoog-Mogen-
de Notulen van den 17. January 1668. geinse-
reert, is by eenparige overgifte ende bewilli-
ginge van alle de Provincien verstaan ende gere-
solveert, dat den Heere Prince van Orangien
van nu af vergunt sal werden de Sessie in den
Raad van Staten, met een sortabel jaarlijks
Tractement by de respectie Provincien te be-
grooten, omme aldaar geimbuert te werden,
met de vereyfte kennisse van saken van Mili-
tie, Politie, ende Finantie, ende ingevalle ee-
nig Leger van den Staat te Velde gebracht moch-
te werden, dat in sulken kas den selven Heere
Prince mede in Politijque qualiteyt, 't zy als
daar toe uyt den gemelden Raad gecommiteert,
ofte andersins de Campagne ende deliberatien
van de Gedeputeerden van haar Hoog-Mogen-
de te Velde sal by-woonen, omme alsoo meer
ende meer bequaam gemaakt te werden tot het
bedienen van het Capiteynschap Generaal, te
Water en te Lande, als den Staat hem namaals
daar toe soude mogen goet vinden te verkiesen;
ende soo wanneer den hoog-gemelten Heere
Prince den ouderdom van twee-entwintig Ja-
ren sal hebben geadimpleert, dat als dan by de
gesamentlijke Bondgenoten met een goede Har-
monie gedelibereert sal werden over des selfs be-
quaamheyt, tot het bekleeden van de voorsz.
Hooge Charges, ende geresolveert of met den
dienst van 't Land, de selve op sijn Hoogheyt
soude konnen ende behooren geconferereert te
worden; dat in-middels geen Stadhouder van
eenige Provincie ofte Provincien sal mogen wor-
den verkoren, ende by aldien den hoog-gemel-
ten Heere Prince ten voorsz. tijde by de gesa-

mentlijke Bondgenooten tot Capiteyn Gene-
raal en Admiraal mochte aangestelt werden,
ofte andersins hem onder eenigen anderen Titul
het opperste Commando van de Militie te Wa-
ter en te Lande aan-bevoolen, dat als dan by de
voorsz. deliberatien, ende voor de effectieve E-
lectie tusschen de Bondgenooten sal worden vast
gesteld, ende de Instructie ingelijft, dat geen
Capiteyn Generaal ofte Admiraal, noch eenige
die het opperste Commando van de Militie te
Water ofte te Lande, wegens den gemeenen
Staat werd gedefereert, sal mogen Stadhouder
van d'een of d'andere Provincie zijn, dat de Geë-
ligeerde by Eede verplicht sal wesen, niet alleen-
lijk daar jegens nooyt directelijk of indirecte-
lijk, maar ter contrarie sulks by andere geschie-
dende, 't selve te sullen tegen gaan, ende het
Stadhouderschap, soo hem t'eenigen tijde die
digniteyt by eenige Provincie mochte werden
geoffereert, te sullen refuseeren en van de hand
slaan, ende in kas het buyten vermoeden moch-
te komete gebeuren, dat den meer hoog-gem-
elten Heere Prince tot de voorsz. Hooge
Charges, als dan niet effectieve, ende met een-
parige bewilliging van de gesamentlijke Pro-
vincien mochte werden aangestelt: Gelijk daar
inne niet anders dan met eenparigheyt kan wer-
den gedisponeert, dat aan de respectie Pro-
vincien hare vrye deliberatien in 't verkiesen van
Stadhouders sullen blijven ongelimiteert, ende
haar voor behouden de vryheyt die aan de selve
hier bevoorens is geweest.

G. v. HOOLK. vt.

Accordeert met 't voorsz. Register,

N. RUYSCH.

*Extract uyt 't Register der Resolutien van
de Hoog-Mogende Heeren Staten Gene-
raal der Vereenigde Nederlanden.*

BY resumptie gedelibereert zijnde op de poin-
ten, nopende d'Introductie van den Heer
Prince van Orangie in den Raad van State, als
eerstelijk op de forme ende maniere van de
voorsz. Introductie; ten tweeden, wat plaats
aan de hoog-gemelten Heere Prince in den
voorsz. Raad soude behooren geassigneert te
worden; ende ten derden of eenige ende hoeda-
nige stemmen aan den selven aldaar soude wer-
den

1670.

May.

den toe-gestaan: Is verstaan ende geresolveert, noopende het eerste poinct, dat de voorsz. Introductie sal geschieden door drie Gedeputeerden, uyt het midden van haar Hoog-Mogende Vergaderinge, te weten, door de Heeren van Werkendam, Stavenisse ende Gokkinga. Op 't voorsz. tweede poinct is verstaan, dat geremoveert blijvende, of des noods zijnde, noch geremoveert werdende *Chaire a Bras*, voor delen in den gemelten Raad gestaan hebbende aan 't eynde van de Taaffel, ende origineeljk gebruykt geweest zijnde voor den Gouverneur Generaal, den Heere Prince van Orangien geplaatst sal werden in een van de twee Fluweele Stoelen, staande aan de zijde van de Taaffel, beneffens den Heere in den selven Raad Gecommitteert, op de presentatie van de Provincie van Holland, ende uyt de Edelen van den selven Lande. Ende wat het voorsz. derde poinct belangt, dat aan den meer hoog-gemelten Heere Prince van Orangien in den gemelten Raad geaccordeert sal werden, gelijk aan sijne Hoogheyt geaccordeert werd by desen, eene Concluderende Stemme, soo als alle andere Gedeputeerden in den selven Raad gebruykende zijn, ende dat hy dien-volgende ook conform de dispositie van 't 29. Artijckel van den gemelten Raad niet en sal mogen advisereren of present wesen als'er eenige saken dienen, daar by iemand hem in bloede of Alliantie tot in den vierden grade inkluis bestaande, sal wesen geintereffeert; des werden de Provincien versocht, sich ten spoedigsten te verklaren op het jaarlijks Tractement, 't welk aan sijn Hoogheyt, in qualiteyt als Raad van State, soude behooren toe-geleyt te werden. Voorts is noch in de voorsz. Vergaderinge gearresteert het Formulier van Commissie ende Eed voor den meer hoog-gemelten Heere Prince van Orangien, als Raad van State, hier naar-volgende van woorde ten woorde geinfereert.

De Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden, Allen den genen, die desen sullen sien ofte hooren lesen, Saluyt. Doen te weten, dat wy tot beter Instructie van den Heere Prince van Orangien, in de saken, den welstant, conservatie, defensie, ende goede Regeeringe deser Landen concernerende, den selven geauthoriseert ende gecommitteert hebben, gelijk Wy sijn Hoogheyt autoriseeren ende comitteeren by desen, om hem voortaan in alle Vergaderinge van den Rade van State te mogen vinden, ende aldaar op de occurreerende saken te helpen

adviseeren ende resolveeren, sulks tot meesten dienste der Landen bevonden sal werden te behooren, ook met dien verstande, dat sijne Hoogheyt versocht zijnde, om ter Vergaderinge van haar Hoog-Mogende ofte den Rade van State te komen, aldaar sal compareeren: en sal sijne Hoogheyt ons hier op doen den behoorlijken Eed, volgens het Formulier daar toe gearresteert, gegeven, &c.

Ik beloove ende sweere my na de voor-gelesen Commissie ende d'Instructie van den Raad van State te sullen reguleeren, soo als een getrouw Raad van State kan en behoort te doen.

Ende sal den Griffier Ruysch den meer hoog-gemelten Heere Prince noch aanstonds gaan versoecken, om in de Vergaderinge van hare Hoog-Mogende te komen, ende aldaar op de voorsz. sijne Commissie, volgens ende in conformite van 't voorsz. Formulier den Eed af te leggen, ende voorts in den Raad geintroduceert te werden: welken volgens sijne Hoogheyt door den voornoemden Griffier in de Vergaderinge ghaalt, ende op een Fluweele Stoel met armen, recht over den Heere Præsiderende nedergeseten zijnde; is hem voor-gelesen sijne Commissie ende Formulier van Eed, die de selve aanstonds heeft gepresenteert ende af-gelegt; daar op sijne Hoogheyt door de op-gemelte Heeren van Werkendam, Stavenisse ende Gokkinga, in den gemelten Raad van State is geintroduceert: waar naar de gemelte Heeren Gedeputeerden wederomme ter Vergaderinge gecompareert wesende, hebben gerapporteert dat de voorsz. Introductie was geschied; weshalven hare Hoog-Mogende de selve Heere voor hare genomene moeyten hebben bedankt.

M. VAN CROMMON vt.

Accordeert met 't voorsz. Register.

N. RUYSCHE.

Men verkondigde ook den dertienden van dese Maand / uyt last en ordere van hare Hoog-Mogende, een plechtigen Dank en Bid-dag / booz de ongemeene weldaden die God den Heer het Vaderland / nu eenige jaren herwaarts / in het mildelijck u spreken van sijnen heyligen Zegen / in welstant en ruste van het gemeen / en ieder in het bysonder / desen Staat bewesen hadde / om hem ook bozder te bidden / in dese sijne gena

167

May

1670. genadige hulp en bystand te willen volhardten.

May. Staat van Candia, Het Otter-Candia verklepen de Christenen, naar het ober-gaan van dese ongelukkige Stad/ de heerschappij der On-Christenen meer en meer/ recht tegen de hoop die sy geschept hadden/ dat in tegendeel/ uyt de naast-gelegene Eplanden/ door hun vriendelijke noodiginge/ hunne Stad met nieuwe Hoogerschap sou verbult worden: maar dit viel bupten verwachting uyt/ gelijk ook den Veneetschen Generaal Morosini soo lange bupten de vergaderinge/ en vervolgens het afleggen van sijn bericht gesouden te zijn. Genoa onderrusschen afsquintig/ dat de Graaf van Ossuna tot Final, aan de Middellandsche Zee, een groote haven wilde doen bouwen/ om daar een Hoophandel-plaats op te rechten/ begosten ook vijf mijlen van hare Stad een Moglie, of Haven/ op te werpen/ om alsoo Final in den weg te zijn/ en het boozneemen van den Spaanschen Gouverneur te verhinderen.

in Romm. Maar tot Romm, terwijl men vast den uytflag van een meer als vier maandelijke Conclave verwachtte/ rechten de vzeemde Ministers en Gesanten alderhande vermakelijheden/ Hase-jachten/ Water-speelen/ en overdadige pachtige maaltijden aan/ schijnende dat de overbloed der dingen aldaar haer seetel en woonplaats geplaatst en genomen had. Men stelde al vast Arcus Triumphales en Praal-bogen aan/ om den nieuwen Paus mede te bereeren/ zelfs al-eer hy gemaakt was. De Connestabel Colonna gaf aanden Prins Ernst van Brunswijk, en eenige andere Grootten/ een seer pachtig onthaal/ die ook daar na in de Wijnngaart van den Cardinaal Borgese, met een Hase-jacht/ en vermakelijheden van Schuyten op den Vijver/ en een overdadig Collation van geheele Banket-bergen/ en kostelijke Wijnen/ geseesteert wierden: maar de Hartog van Bruynswijk moest sijn gelag wel beralen/ dewijl hy met speelen aan Colonna wel dertig duysent guldens verloor. De Cardinaal d'Elci stierf in het midden van al dese aardigheden en Galanteryen, een Heer van seventig jaren oud/ 't zy dat hem de dood uyt misnoegen/ om dat hem de Fransche Cabale en aanhang/ in sijn vast-gestelde hoop/ van Paus te sullen werden/ den boet

1670. May. dwars had geset/ of eerder uyt een steen/ als een geheele Hoender-ep/ die men in het openen by hem vond/ vooztgekomen was. Hy wierd in Sancta Sabina, daar hy Triulaar Voogt ober was/ begraven. Onderrusschen wierd in het Conclave een Wonderspel gespeelt/ een ieder trachte den driedubbelen Kroon op sijn hooft te krijgen/ en het weynige/ dat sommige noch te leben hadden/ in die alderhoogste eer door te brengen. Barbarini had gaarne den stoel van sijn dooden Oom Urbanus de Achste noch eens besecten; en Vidoni kuypte soo geweldig van binnen door sich/ als de Gemeente van bupten woelde en raasde tegen hem. Men rechte alderhande Kramingen en Aeppen aan/ daar een Sterre-dwalende Krammer al sijn gesag mede verloor: maar die van Napels, daar hier door af gesproken is/ treften het beter met hun lot. Eyndelijck komt de Cardinaal Porto Carrero tot Romm, daar hy aanstonds van den Connestabel Colonna met vier Karos-paarden/ en van den Napelschen Onder-Koning met ses Napelsche paarden/ beschonken wierd; en gaande in het Conclave, behoud aldaar dat Barbarini, Facchinetti, en Altieri; de alderschijnbaarste tot de Pauselijke waardigheyt waren. De Vader Nittard, wel bupten hoop/ maar niet bupten verwachtinge zijnde/ onthield sich tot Tiyoli, om van daar te hooren wiens haan boven kraapen sou. Eyndelijck/ na veel woelen/ kuyppen en sneden/ wierd de Cardinaal Emilio Altieri, met acht-en-vijftig Krammen/ Paus van Romm. Men segt dat hy in sijn Celle was/ toen men hem de boodschap bracht/ en schrepde wanneer hy die ontfing; of sulks uyt droefheyt of blijdschap geschiede/ weet men niet. Hy sou sich ook op sijn tachtigjarige ouderdom/ of daar omtrent/ beroepen hebben: maar eyndelijck liet hy sich/ half met gewelt/ den Pauselijken mantel omhangen/ en nam den naam van Clemens den Tienden aan; willende van Clemens den Negenden een Nabolger in naam en daad/ als mede in sijn goede lof en achtinge zijn/ en met den naam van een wel-gewilt Voozsaat/ des zelfs na-gelaten achtinge behalen. Het liep tot na midder-nacht noch geheel door Vidoni: maar daar na sloeg her blad om. Romm was dien maandag 's nachts

1670. oberdadiglijk vol getwoel / en een ieder op
 de been : maar toen men hoorde dat Al-
 tieri Paus gewoeden was / dankte een ieder
 God / men stak over-al licht en kaarssen
 in de vensteren op / en bzuigde-buuren op de
 dze grootste markten aan. Des morgens
 gingen de Cardinalen, booznamentlijk die
 vanijnen aanhang / naar sijn Celle, om
 hem na de Capelle van Sixtus te leyden / daar
 hy de eerste bedieninge (de eerste aanbidding
 genoemt) sou afleggen ; toen begoft Altieri
 wederom tegen te spooren / seggende : Dat
 hy sich selven daar niet waardig toe, en onbe-
 quaam in tegendeel, tot sulc een swaren last
 kende. En als daar op de Cardinaal Bran-
 caccio binnen quam / seyde hy tegen hem :
 Ik kenne u bequamer tot desen last als my selven.
 Daar Brancaccio sijn schoutwaders op te sa-
 men trof / en sijn verschooning dede. Eyn-
 delijk namen de Cardinalen den nieuwen
 Paus onder de armen / en hielpen hem de ge-
 woonlijke plechtigheden volvoeren. Des
 Dingsdaags daar aan / wierde hy met den
 Kap / en dze-dubbele Kroon gekroont / en
 ontfing de sleutelen in de Kerck van St. Pe-
 ter, in Vaticaan, zijnde hem / sittende op een
 kostelijken Throon (door den Cardinaal Ca-
 rel Barbarini, Wards-Priester van die Kerck)
 gegeven. Daar op quamen al de Canonic-
 ken, en Priesters van die Kerck / den Paus
 de voeten kussen. Daar na pleegde hy sijn
 aandacht boozden Altaar van St. Gregorio,
 en wanneer het volk hun gewoonlijk geroep
 gemaakt had / wierd tot dze-malen toe de
 Musijk gesongen ; waar op hen de Paus ge-
 heel in sijn Pontificaal, of Pauselijc gewaad
 zijnde / sijnen zegen gaf / zijnde soo ontstelt/
 dat hy het selfde naauwelijcs konde doen.
 Daar na bzachten de Cardinalen, Patriarchen,
 en Bisschoppen, den Paus booz het Altaar
 der Apostelen, daar hy de Misse singen
 moest / en de Cardinaal Maidalchini, als
 eerste Diacon, geholpen van twee Canonik-
 ken, na de gewoonte / den nieuwen Paus een
 beursje met 25. oude en goude Juli bereer-
 de. Daar op wierd de Paus onder een ge-
 dzagen verhemelte / wat hooger naar het
 rupm gebzacht / alwaar de Cardinaal Barbari-
 ni een aanhzaak dede ; en de Cardinaal Mai-
 dalchini hem boozts de Pauselijke Kroon op-
 setten / ende Paus toe dze-maal toe het volk
 sijnen zegen gaf / en het geschut soo menig-

1670. maal op St. Angelo, en andere plaatsen / ge-
 lost wierd. Daar op quam een ieder sijn
 Heylighert geluck wenschen / en een geluck-
 salig leben / *ad multos annos*, met wat hart
 van sommige / staat licht te bedenken ; soo
 veel is'er van / dat sich de Paus, nu op sijn
 krooninge soo wakker en geswind toonde /
 dat het een verwondering was ; gelijk hy
 ook sich niet ontfag te seggen / dat hy mis-
 schien langer den stoel besitten sou als iemant
 van hen allen wel vermoede. By al dese plech-
 tigheden waren de Cardinalen Ginetti, Pala-
 vicino, Sforza, Ludoviso, en Litta niet te-
 genwoordig / dze sich waren / of ten minsten
 soo scheenen te zijn. De Koninginne Chri-
 stina quam aanstonds sijn Heylighert de voe-
 ten kussen. En soo geraakte dese lang-ver-
 wachte berkiefing eenmaal tot sijn eynde / en
 de Posten na alle getwesten van de werelt op
 weg.

In Vrankrijk was men noch al vast en Beroert
 hard besig / om de eene Zee in de andere te in Nar
 leyden / gelijk de gedachten van dien Ko- bonne.
 ning niet gemeens of matigs konnen be-
 grijpen : maar de nagebuuren in Langue-
 dok / wierden haast de sware onkosten en la-
 sten moede ; door welke onlust gezeven / de
 inwoonders van Narbonne hun Guarnisoen
 ter Stad upt joegen : doch dese / onder vas-
 ste beloften van sich booztaan beter te sullen
 dzagen / weder in-genomen zijnde / wierden
 andermaal door de Jongens met steenen
 ter poozten vpr-gesaagt. De Koning liet
 ook een goed deel Lichte-kooijen op-soeken/
 en binnen Parijs bzingen / die hy naar Ame-
 rica sond / om sijn bevolking aldaar te doen
 aangroesen / of eer een Dupvels Konink-
 rijk op te rechten. De Koning na sijn booz-
 verhaalde repse weder tot Parijs gekomen
 zijnde / behond het Hof de Conquesten, of
 gewonne plaatsen / in verre na soo heerlijk
 niet / alse sich daar van hadden ingebeeld.
 Misschien hadden die Landfaten ook het
 selfde genoegen van den Koning en sijn Hof-
 houding niet ; altoos die onder sijn jok ge-
 raakt of gebooven zijn / bedankten hen dien
 hoop soo bysonderlijk niet / self ook sijn ey-
 gen Franschen scheenen het soo groen op sijn
 heerschappy niet te hebben / van de welke
 het ons goed gedacht heeft dit geschijft (als
 een *Advis Charitable de la France Gemiffante*,
aux peuples Voifins de Pays-Bas. Christ-lievend
 beriche

1670. bericht van het fuchtende Vrankrijk, aan de nabuurige volkeren van Nederland) den **Lezefter uyt de Fransche, in onse taal mede te deelen.**

Advijs
van de Ne-
derlanden.

Het is veel eer een drift van medelijden als liefde, die ons verbind, om u lieden, door het verhaal van onse eygene ongevallen, de forge die gy hebt te nemen, om het selve lot, dat u ter selver tijd, als het ons bevallen heeft, dreygt voor te komen, in te blafen. Wy vinden ons niet door dat ongerechtigenoegen, daar sich gemeenlijk de ongelukkige mede vermaken, van veel gefellen in hunne ellenden te hebben, aan-gedaan: maar wenschen veel eerder, u door ons voorbeeld behouden, als naar ons tot de selfde ondergank gesleekt te sien.

Weet dan, dat (zedert onsen Sultan ons onder sijn slaverny gebracht heeft, onder de welke het geheele Christenrijk ons ongelukkiglijk fiet fuchten) onse souveraine en oppermachtige Hoven, sich van hun macht, d'Edeldom van hun voorrechten, de Hooge Schoolen van hun vryheyd en stemmen, de Religions-verwanten van hun oeffeninge, het Krijgs-volk van de vrucht harer arbeyd, de Stede-voogden van hunne voordeelen, de Koop-lieden van hun koop-handel, de Partisanen en Financiers van hun voordeelen, en meer als het twee-derde-gedeelte van hun eygen vaderlijk goed, berooft vinden. De Burgers (verschrikt voor de trotsse wreveligheyd, van een oneyndelijk getal van sijn Gardes en Lijf-wachten, diese alle oogenblikken sien treden met het Swaarden in de hand) brengen en dragen in alle plaatsen mede de ontfeltenis en mistroostigheyd. Het volk is niet alleen gesneden: maar albereyds in het Sout geset, en vaardig om in den rook gehangen te worden; en soo neerslachtig, dat het niet alleen voorwerpsels van mededogen voor de geheele wereld: maar levende boeken, en tastelijke bewijs-redenen, voor de onderrechtinge van hunne nabuuren zijn; in-voegen wy met goed recht met den Propheet Jeremias mogen uyt-roepen: *Aquam nostram pecunia bibimus, ligna nostra pretio comparavimus, quoniam introductus est sal, usque ad animas nostras.* Wy hebben ons water voor geld gedronken, ons hout voor prijs gekocht, nademaal het Sout tot onse Zielen toe door-gedrongen en in-

gevoert is. Invoegen ons niet overig is, als dese droevige vertroostingje, te sien dat sijn eygen Vrouwe van de selve bitterheden niet vry is; dienende tot een onverdiende zegenspraal voor de ydelheyd van een Concupijne en by-slaapster, die hy ergerlijk en schandeleus op den Throon stelt, tot verachtinge van de grootste en deugtsaamste van alle de Koninginnen.

Het is in die beklaglijke staat (maar soo eygen aan sijn quade geest) dat wy ter selver tijd gebracht sien, de Koninginne, de Princen van den bloede, den Edeldom, de Religions-verwanten, het Krijgs-volk, het lichaam van het gerecht, de Koop-handelaars, 't Volk en de Burgerye; en het is langs den selven trap, dat hy tegenwoordig tracht te klimmen tot de algemeene heerschappy, en ons te geven soo veel gefellen in onse ongelukken, als'er volkeren in de werelt zijn, die de vreesse, of het ongeluk ellendig genoeg sal gemaakt hebben, om sijn Wetten onderworpen te zijn.

Ogelukkige Nederlanders! wat is u staat waardig om benijd te worden, die uwe dagen onder een soo gerechtige als soete heerschappy door-brengt, die Vaders aan u Koningen en Bestierders vind, en dese aangename vryheyd geniet, van de welke des selfs verlies ons de waardye selfs beter, als die gene, die de selve besitten, doet erkennen? geniet deselve gelukkiglijk, en geloofst, dat al het quaad dat u dreygt, en al het gevaar dat men u doet loopen, om de selve te bewaren, niet anders als Bloemen zijn, in vergelijkinge van de Doornen, die u staan te verwachten, na dat gy de selve sult verloorren hebben: men bereyd voor u de selve Boeyens, en gy kond wel oordeelen, dat die selve Saturnus, die sijn kinderen verflint, de vreemde niet sparen en sal.

Verre zijnde van ons te vertroosten, in het gedeelte dat gy in onse ellende hebben soud, nemen wy groot belang in uwe Edelmoedige tegenstand, in de hoop die wy hebben, dat (indien gy deselve dapperheyd daar toe besteed, die ghy in het Jaar 1635. tegen de Wapenen van den Koning sijn Vader hebt toe-gebracht) gy ons plaats geeft, het Jok van de dwinglandye, dat ons verteert, afte werpen, u behoedende voor dat, het geen u dreygt.

1670.

May.

Na detrouwloosheyd die gy beproeft hebt, te sien een vrede, soo heyliglyk vast gestelt, en van uwer zijde soo Goos-dienstelijk bewaart, en van sijn zijde soo onwaardiglyk geschonden: maar het breken van een onderhandeling, in de welke gy u selven soo mildadiglyk aan de gemeene rust hebt opgeoffert; een Acte, getekent door sijn eygen hand, bevestigt door een plechtigen Eed, en gestijft door een soo heerlijken houwelijk, gebroken en geschonden op sulke swakke gronden, sonder eenige forme of wesentlijkheyd, die het recht der volkeren voor-schrijft, en in een procedure en handel, die soo klaar-blijkelijk al de Goddelijke en menschelijke Wetten choqueert en om verre werpt, al de gemeenschap van de menschelijke by-wooning vernietigt, is ugeen verzekering meer overig te hoopen, noch gestalte te nemen, als alleen die van u bescherminge, dewijl renunciatiën en afstandingen, geen bepalingen genoeg en zijn, tegen sijn ongerechte pretensien en toeschrijvingen, daar de trouwe van Tractaten en onderhandeling, niet is als een speeltuyg voor sijn eer-sucht, daar de Eeden voor hem niet zijn als keetenen van glas, sijn Alliantien en verbintenissen niet als strikken om u te verwarren, daar u mildheden niet dienen, als om sijn gierigheyd te meerder op te wekken, en daar hy eyndelijk sonder anderen raad, als die van sijn moedwilligheyd beslooten heeft u aan te raffen, en door dien middel door geheel Christenrijk het selve quaad in onordre te verwekken, dat de Vyand van het menschelijk geslacht alleen het selve sou kunnen toe-wenichen. Kond gy eenig medelijden van sijn natuurlijke wrevel-sucht verhoopen, die de onnosselheyd van een jong Koning, door soo veel banden van bloed en verwantschap aan hem verbonden, de Weduwfschap van een Koninginne, en u goed vertrouwen, het welke u heeft, op goede verzekeringe van een wel-gegronde vrede, en op sulke vaste stutten, de Wapenen uyt de handen doen vallen, geensints eenig gevoelen van schaamte hebben kunnen verwekken, noch tederheyd van Godvruchtigheyd en deernis veroorsaken? Sijn voorbesluit, het welke in voorbeeltenis al de nabuurige Koninkrijken verslint, recht sich nu alreeds ook voor de overwinninge een ze-

gen-praal op, daar u gevangen vryheyd tot een luyfter aan sijn ydelheyd sal verstreken. Hy merkt u van nu af aan als sijn slacht-beesten, en bouwt de in-gebeelde verzekering van dese overwinninge op twee verscheydenegronden: sijn *macht* en *bedrieglijke konsten*. Hy sal looslyk sijn aanbiedingen by sijn dreygementen, de foetigheyd by de bitterheyd, de hoop by de vrees, voegen; en in het gevoelen dat hy heeft, dat u natuurlijke goedaardigheyd, niet op de proef van sijn valsche vriendeljkheyd sal gesterkt zijn, sal hy u in de selve strikken doen vallen, in de welke wy gevallen zijn: met het selve lok-aas, waar mede de Duyvel onsen Saligmaker heeft willen verlokken (*Hæc omnia dabo tibi, si cadens adoraveris me*, Al dese dingen sal ik u geven, soo gy neder-valt en my aanbidde) sal hy u aanbieden; voorrechten, vryheden, bescherminge en eer-tijtulen, en u van verre in een bedrieglijk prospectief en gesicht-konst doen sien, de ydele af-beeldinge van een gulden eeuw: maar zijt verzekert dat'er Slangen onder de Bloemen schuylen, en dat hy u niets gevende, als het geene hy u te gelijk weder sal kunnen benemen, gy in het selve lot vallen sult, waar in wy gevallen zijn, daar noch onse voorrechten, noch onse oude vrydommen, ons tegen sijn dwingelandy niet hebben kunnen beschermen. Het staat aan u lieden aan te merken, wat vertrouwen gy moogt stellen op een trouwe, die hy gebroken heeft omtrent u eygen Koning, en geschonden omtrent sijne eygene Onderdanen en Koninkrijk. Op wat Altaren, en by wat Godheyd sal hy voortaan sweeren, na dat hy, om u lieden te verleyden, de groote naam van den eenigen God, wiens aanbiddinge hy belijdt, geschonden heeft?

Maar indien sijn schoone beloften geen krachts genoeg hebben, om u lieden te verkeeren, of verdeeling onder u lieden te zaayen, sal hy sich tot geweld en kracht keeren, om de schrik en verbaastheyd in uwe Zielen te werpen, door het branden en beroven van u huys, en de verwoesting van u landen, op dat, indien u standvastigheyd hem niet toe-laet te hoopen, om u in de selve staat met ons te brengen, hy ten minsten dat treurig vermaak van *Nero* mag genieten, sijn oogten te vermaken in

1670

May.

het

1670.

May.

het branden van u Dorpen en Vlekken : maar leert door ons voorbeeld dat het veel lichter valt Muuren en Daken weder op te rechten , als de vryheyd (wanneer die eenmaals vervallen is) weder in sijn voorigen staat te herstellen ; dat'er minder macht van noden is, om Metfel-werk weder op te rechten , als de Boeyens te verbreken , en dat de alderdroevigste woestijne veel aangenamer altoos is, als de alderheerlijkste gevangenis , en dat ghy eyndelijk minder te lijden sult hebben , siende uwe huysen in de affche leggen , als selver door een langzaam vuur , onder de hitte van de Tyranny , die ons verslind , verteert te worden. Uwe behoudenis , en onse verlossinge ; bestaat alleenig in u standvastigheyd , indien gy Edelmoediglijk sijn eerste geweld wederitaat , en sijn onmatelijke hoop kond doen verydelen , gy sult hem haast in onordere te rugge sien keeren , en in de plaats van de praal-bogen , die hem sijn ydelheyd belooft , sal hy sich vinden aan-getaft door een ontsachelijke party , die onse gerechtighe wanhoop , op u kloekmoedige tegenstand sal bouwen , om een Jok af te werpen , dat ons veel svaarder te dragen valt , als de dood self.

Laat het getal en de toefstel van sijn oorlogs-macht u geen schrik aan-jagen. De vyanden , die hy sich dagelijks van binnen maakt , sullen hem niet toe-laten veel macht na buyten te zenden. Het meeste gedeelte van sijn oorlogs-macht , bestaat uyt die selve Martelaren , die , gelijk wy , sichten onder het wicht dat ons vermaft : sy weten wel , dat , soo veel als sy voor hem winnen , soo veel nieuwe keetenen sy sich om de leden halen , en voor hun Vaderland smeden ; en gy hebt niet te vreesen overwonnen te worden , dewijl het gemeene belang van die gene , die tegen u strijden , is niet te overwinnen. Ons geluk en het uwe staan in uwe handen , behoudende de vryheyd , in de welke gy leeft , sult gy u self verlossen van de slaverny , in de welke wy sterven. Ons belang en Interest is gemeen , en de nuttigheyd overhands , spot met hun geweld en dreymementen , en zijt versekert , dat , indien u sterke en schoone Steden deselve moedigheyd toonen , die eertijds Leuven en Valencijn getoont hebben , dese *Pharao* en sijn Knapen , de selve vergel-

dinge van hun wreedheyd sullen dragen , die wy op die tijd droegen van de vlammen van *Tirlemont*.

May.

Wy bidden u , onse oprechte vermaning met soo veel meer vertrouwen aan te willen nemen , als sy op ons eygen belang gegront-vest is , en het onse eygene smart is , die ons deselve in de mond legt : en hoewel het schijnt , dat de begeerlijkheyd van desen Overwinnaar by inbeelding , in ons stof genoeg sou konnen vinden , om sich te verzaden , indien eenige saak hem verzaden kan , zijn wy evenwel versekert , dat de Engelsche , de Hollanders , en de Hoogduytschen , soo blind niet sullen zijn , of sullen wel begrijpen , hoedanig het gevaar is dat hun dreygt , noch soo weynig voorfiende , om de selve niet voor te komen. In der daad , indien onse verdrukkinge niet machtig geweest is , om hunne oogen te oopenen , soo is het , dat sy dit Schouw-spel van verre af gesien hebben , de , om daar uyt eenige beweginge van medelijden te krijgen. Maar het soude een verwonderlijke saak zijn , dat , siende den brand soo dicht by hun eygen huys , sy voor de vonken niet souden bekommert zijn , en niet schreumen voor de nabuurschap van hem , die u lieden niet aan-taft , als om dat gy het ongeluk hebt van sijn na-gebuuren te zijn.

Onderruffchen bidden wy de Oorspronk van alles goeds , u lieden , en te gelijk ons in sijn heylige bewaringe te willen nemen , en dat sijn sterke Hand u wil beschermen , en ons verlossen , verstroyende te gelijk de aanslagen van hem , die de macht en de gaven die hem van God gegeven zijn , gebruykt tot verdrukking van sijn volk , verwoesting en verstroying van sijn na-gebuuren , schendinge van sijne Eeden , en vernederinge van alle andere macht. Wy bidden hem ook , dat hy u lieden het licht , de kracht , de eendracht , en de moed , die u tot u versekering van noden zijn , wil geven , en ons de hand toe-reyken , om ons uyt desen schrikkelijken val te redderen.

Wy sullen desen Brief niet ondertekenen , om dat al het Papier van Vrankrijk niet genoeg sou zijn , om de Namen van dese , die van dit selve gevoelen zijn , en de selve gebeden voor u lieden doen , te behelfen ; en indien gy evenwel begeerig zijt het getal daar van te kennen , soo weet dat het gantsch Vrankrijk is , alleen vier uyt-gefondert.

1670.

May.

Dit mocht soo verstreken voor een vermaning / of een boozspelling soo als het wil: maar het gaf al meerder na-druk / het geen men van de Angeletten in het gebergte van Rouillillon hoorde / als datse aan het muypen waren geslagen / het platte Land af-liepen / en verschepte Stedekens in-genomen hadden: maar soo als sy Villa Franca meenden te heroberen / mislukte hen het selve / en dit was genoeg om hen te verstoppen / en de rest in den last te doen laten. De selve onrust was ook in Catalonien met de Miqueletten.

Overdadi-
ge stout-
heid van
Dieven.

Ondertusschen stierf een Monseigneur Coupeau (Secretaris van den Koning) van de wonden die sy van twee schelmen gekregen had / die (in sijn huys gekomen zijnde) honderd Pistoletten van hem eyschten; en als sy seyde die niet te hebben / wilden sy een Alligatie van hem hebben / op yemand / die sy wisten dat hem soo veel schuldig was: maar sy / in de plaats van hen de selve te geven / maakte gerticht / en riep om hulp; waar over dese schelmen hem op het Lijf vielen / en hem soodanig met hunne Degens quetsen / dat sy kortes daar aan van gestorven is; de knecht / niet siende sijn Heer te konnen redderen / riep mede om hulp soo veel als sy konde: ondertusschen geraakten een van dese schelmen weg; de knecht liep hem na / en meende dat sy hem kreeg / doch het was een verkeerde / gelijk bebonden wierd: maar de tweede / die hem (alsoo sy niet wel uytloomsf sag) selfs in herhuys van den Secretaris, onder een Bedde / meende te verstoppen / wierd door den Heer de Grand Maison, Luptenant Crimineel gebat / en is over dit stuk werks lebendig gerabzaakt; d'andere bliegt om de Kaars / tot dat sy daar eens in geraakt.

In 's Gravenhage zijn de Ratificatien van de Triple Alliantie uyt-gewisselt / en boorts alle eyschen daar toe af-gedaan / schoztende nu niet anders daar aan / als het Swaart van Alexander, om den Gordiaansche Knoop weder los te snijden.

Junius.

Don Charlos d'Arragon y Borgia, Hertog van Villa Hermosa, quam nu tot Brussel, als Generaal van de Spaansche Ruyter / in de plaats van de Prios de Ligne, die als Onder-Koning na Sicilie gezonden / en nu alreeds in Italien aan-gekomen was; terwijl sijn Ca-

tholijke Majesteit van een gebaarlijke siekte (waar door sy al verscheyden-maal / booznametlijk in Vrankrijk, daar men misselien het selve meer hoopte / als verwachte) dood was gesegt / gantschelijc bequam / en sich bast in alle Ridderlijke oefeningen / met sijnen jongen Adel besig hielt. Men stelde ook tot sijn vermaak / tegen den achtende van dese maand / een Stiere-gebecht aan / in welke gebaarlijke tyd-korting de Spaansche Adel booznametlijk haar moedighed toonde / en meerder vermaak geeft als neemt.

De Bisschop van Munster onthaalde ook op den sehentende van dese maand / op sijn Lust-huys Sassenberg verschepte vermoinde / en dienvolgens onbekende Heeren / waar door sy selfs sijn Non-aangeficht meer en meer af-seyde: des anderen daags sag men verschepte aansienlijke Grooten ober de Vecht (daar de Bisschop eenige sterkten wilde leggen) na Meppen berijzen. De Grave van Benthem daar mede tegenwoozdig zijnde / vertrok ook met last (soo men seyde) om een Troep Ruyters onder den selven Bisschop te commandeeren. Men soude de werbinge tot Keulen en Hamburg aanstellen; het aanzet-geld souden de alreeds-uytgeputte Landsteden moeten op-bzengen. De Marquis van Westerlo, bzeefsende booz onrust / sterkte sijn Slot Petershem.

Als doe quamen ook eenige Doozwaarden booz den dag / die de wederspannige Hongaren met den Grooten Heer gemaakt souden hebben / die de gebangen Graaf van Zerini soude geopenbaart hebben. Sy luden aldus:

1. De Grooten Heer laat de Christelijke Gods-dienst in geheel Hongaryen en Croatia (ook alsulke Provincien, die den Keyfer af, en hem toe sullen vallen, en hem manschap doen) toe, en bevestigt de selve in hunne Privilegien en Wetten.

2. Belooft den Hongaren geen Wapenen voor hem te doen dragen, mits datse sekere schattinge betalen in tijd van vrede: maar in tijde van oorlog sal hen den Grooten Heer beschermen.

3. De Frontieren, tegen den Turk gelegen, souden verdeelt, en d'eene helft van Turken, en d'andere van Hongaren beset worden.

4. Daar

1670

Junius.
Spaansch
saken.

Bisschop
van Mu-
ster ont-
haalt ver-
moinde
Heeren.

voor-
waarden
van de
Hongari-
mer der
Turkge
maakt.

1670. 4. Daar souden bequame Bruggen over de Stroomen gedagen worden, om den onderlingen handel te drijven, en het goed, dat elders werd over-gevoert, soude aan-geflaghen, en d'eygenaars daar van by den kop gevat, en gerantsoeneert werden.

5. Den Grooten Heer sal met geen Provincien (Zerini toe-komende) te doen hebben, ten waar die door de Wapenen wierden aan-getaft.

6. Soo lang als yemand van Zerini Kinderen of na-komelingen in wesen waren, soude die in de bestieringe op-volgen.

7. De formeele Acten en Schriften van dese onderhandelinge, souden in beyde de Turksche en Croatische talen geschreven, en soó getekent en uytgewisselt worden. Sal ook de Grooten Heer Zerini een Scepter en andere tekenen van oppermacht toe zenden, benefens een Tijtel met sijn staat over-een-komende.

Borri-gevangen.

Van den dzoebigen uytslag sal hier na gesproken worden; gelijck mede van sijn Excellentie Borri, die / in Moravien gevangen / tot Weenen gebracht / en aldaar des Paus Nuntius ober-gelebert is geworden / die hem by nacht ober het gebergte na Romen heeft doen voeren / daar hy van de Ketter-meesters wel ontfangen / en bewaart is / om reden van sijn doen te geben.

Een ander onheyl trefte de geleerde Thomas Bartholini Hoog-Leer-meester van den Koning van Deenmarken, wiens treffelijke Boekery op sijn Land-goed te Nagested, met al sijn srapigheden en beklaaglijke Manuscripten, en geleerde Werken van dien Heer en andere / jammerlijck verbrand zijn / soo dat'er nautwelijks pets van waarde behouden is.

Wankomst van de Oost-Indische Vloot.

Op den 24. Junij quamen in het Vaderland 15 Oost-Indische Retour-Schepen, onder den Heer Mattheus van den Broek, van Baravia, eenige op den 18. November / andere op den 17. December / 1669. betrokken: haar Ladinge was van de in hoop van 42 Tonnen-gouds; noch hier andere van Ceylon wierden verwaacht. Hier mede quam wijdbloepig bericht van den oorlog en overwinninge van Macassar; zijnde van woord tot woord aldus:

Den 24. November 1666. met 13 Zeplen

af-gescheept / daar in 500 Nederlanders / en 300 Inlanders waren geembarqueert, neffens ontelbare Boots-gesellen / quam van Baravia den 19. December in 't gesicht van den Macassar, die aanstonds aan boord zond 1056 goude Malen, tot voldoeninge der vermoorde Nederlanders, item noch 1435 Rijksdaalders / uyt het Wzak van het verongelukte Schip de Leeuw ingebist: Maar de Macassar tot niet boders wilstende verstaan / zeplden met Bloed-Blaggen (na dat hem den Oorlog was aan-gesepd) boorby de Stad Macassar, bezupden Celebes: Volgden / dat in de Boelt van Turata alle de Negeryen verbranden: daags daar aanhielen boor Bonteyn, vernielende 30 Dorpen en 100 Daar-tuygen / benefens 3000 Lasten Rijs en Hadie. 1667. zeplden boor Bouton, ende hoewel 't selve een maand lang met 450 Scheepjes / en 10000 Indianen was belegert geweest / soo traden de Hollanders 's morgens aan Land / stekende 60 van dese Daar-tuygen in brand; waar ober den Macassar sich in sijn desseyn verpdeelt siende / te meer veel van sijn Volk begoft wech te loopen / stak selfs sijn Leger-Centen in brand / en vreesende van sijnimmer / toog op de vlucht. Den 3. Januarij zond den Opand Gecommitteerden aan den Heer Speelman: maar de selve wierden tot drie-maal te ruggezonden / om datse te gering van qualiteyt waren: des anderen daags quamen de drie vooznaamste Hoofden van 't Macassarse Leger / en gaven haar op genade en ongenade aan de Compagnie ober; 5500 kloekhe mannen ontwapent zijnde / wierden op een Epland tusschen Bouton en Pantiana te Lande geset / en 400 tot Slaben en Slabinen gemaakt; zijnde onderwijien 5000 Bougis met 86 Prautwen van den Opand by Radja Palacca ober-gekomen / en 200 geroofden weder aan den Koning van Bouton geresitueert / soo dat niet min als 11000 menschen in 's Compagnies handen waren kominen te verballen / als mede wel 4000 Lasten Rijs / en waren wel 300 Prautwen alleen in de Bay van Bouton in de grond gelakt / behalven noch 30 Daar-tuygen aan den Koning ende Grooten van Bouton, en 10 van de beste aan Radja Palacca uyt-gedeelt: twee schoone Oorlogs-Jonken nam den Heer Speelman mede in de Vloot / ende behield ook alle de vooznaamste Macassarse Bebel-hebbers als gevangens by sich / bestaande de buyt op Bouton behoumen boor het meeren

1670. meerendeel in goude en andere Scriffen / een
partpe schiet- en steek-geveer/ voorts eenig ge-
munt en ongemunt Goud / benevens 195.
Junius. Daandels en Wimpels.

Van daar is de Admiraal Speelman ver-
trokken naar de Oostersehe Provincien, en al-
daar alles berichtigt hebbende / is den 8. Junij
wyt Amboina gescheppen / en naar Bouton
voort-gezeyt met 16 stuks Schepen en Jach-
ten / wiffgaders 14 Chaloupen / daar onder 4
van den Koning van Ternaten: Dese Vloot
in 't ober-steken van Bouton na de Bougeroe-
nes, had soodanigen hard woer becloopen / dat
de Inlandsche Daar-tupgen van Radja Palacca,
onder geleide van Capiteyn Poolman, mede
van Amboina vertrokken / meest waren ver-
stroot / doch Capiteyn Poolman was nader-
hand met de Chaloup / de Eendracht, by den
Admiraal gekomen / met tijdinge / dat hy Rad-
ja Palacca ook in nood en beleghentheid had
gesien / sonder hem te kunnen helpen: waar-
om gemelte Capiteyn Poolman met twee
Chaloupen weder wiert wyt-gezonden / om de
voornoemde Radja op te soeken / en by den Ad-
miraal te brengen / die na veele moeyten met
hem te rade gewoeden is om dooz het Land
van Bone dooz te zekien / en sich alsoo met de
macht van den Admiraal te conjungereen /
dat met geen minder couragie en pber als
mannelijke dapperhepd is volboerd / verbran-
dende meer als 100 Negeryen, en ontalijke
menichte van Rijs en Badje: Den Admiraal
overtuiffchen omtrent Bonteyn (de beschepte
Rendevous-plaats) komende / vond het daar / en
ook langs heen / soo met Pallisaad-werken /
als met aarde Fortjes seer versterkt / en wel
met 6000 Macassaren beset / waarom de Heer
Speelman genootsake is getweest / den Opand
van daar te slaan / dat na verscheyde heere res-
contres wel gesuccedeert, en voorts alles in
d'asse gelegd is / sonder eenige merkelyke schade
van d'onse: Waar na de Hollandse Vloot naar
Macassar is voort-gezeyd / daarse den Opand
geceerd tot tegen-woer bonden / doch wiert wyt
hare Castelen / als wyt onse Vloot / op den an-
deren niet geschooten / blybende daar soo lang
stil leggen / tot dat'er nader hondschap van de
komsche van Radja Palacca, en de Inlandsche
macht gekomen was. De Macassars wy te
wancrouden / schooten den 19. Julij met den
dageraad wyt 's Konings Fort / op 't Admi-
raals Schip Tertholen, die men tot 's abonds

1670. met gelijke munt betaalde: Zeyden van
hier op Pannakoka, alwaar daags te booren
de Boutondeis met 24 Daar-tupgen en 1000
Junius. man verscheenen: 't Aleyn Daar-tupg laide
aan 't Doop Batta Batta, datse verbanden:
ende canonieerden dien dag vooz Borrambon:
quamen den 28. vooz Gliffon, daar Jonker-
Sloot, ende 14 andere / dood bleven: echter den
Opand spatte 't Veld in. Overtuiffchen was
den Admiraal bericht / dat den Opand van
meeninge was Radja Palacca, ende de Capiteyn
Poolman met haer by-hebende macht / ko-
mende van Bantheyn, te lande te stutten /
waarom sijn Edelhepd sich met de geheele
macht derwaerts begaf / vindende onver-
wacht Radja Palacca en Capiteyn Poolman
omtrent Palembang, die met den Opand een
heete rescontre had gehad / en victorius waren
gebleven / keerde de gemelte Heer Speelman
met de Vloot weder na Gliffon, ende landden
aldaar den 2. Augusti sonder verhsndering;
dien dag vielend'er harde schermutselen tegens
den Opand vooz / daar d'onse 56 gequesten
beguamen: Den Opand week veldwaerts
in / zijnde hare principaalfte Dooz-vechters
gesneubelt: Daar wiert geconfermeert, dat
den Opand in de twee rescontres ober de 1000
dooden gehad hadde / en was Crain Montema-
rano van ons weder na Macassar geblucht / la-
tende sijn oudste Soon ende Suster in onse
handen. Onse macht bestond (byten de In-
landers) in desen tyd in niet meer als 515
Militaires, en 778 Zee-varende Persoonen.
't Jacht Nuyssenburg was op den 7. Augustij /
(zijnde des anderen daags na haar bertrek van
Macassar) in groot perijkel dooz 45 stuks Ma-
cassarse Slaven / en 15 Gevangens van hooge
Geslachten / haar vooz Macassar ober-gege-
ven: dese waren by nacht wyt de Bloets los-
geraakt / en hadden de Wacht met scherp ge-
maalte Bamboesen af-gemat en amock ge-
speelt / ja 't was soo verre gekomen / datse de
brand in de Bak gesticht / en de Deuren open
geraint hadden: maar alsoo d'onse by tyds
met een Canon vol schroot daar onder schoo-
ten / en van de Goude Leeuw ontfet kregen /
soo wierden sy alle in die furie om 't leven ge-
bracht: 't Bonneese Leger bestond in 6000
getoeyende mannen / waren van Turata met
onse Schepen vooz Gliffon aangekomen / ende
aan Land geset: Radja Palacca had op Turata
den eersten nacht al een wpt-bal gedaan / en
den

1670. den **Opand** uyt 3 **Besettingen** gejaagt: d'onse waren nu op **Gliffon** sterft 7000 **Bougis**, en ruyt 3000 **Ternatanen** en **Boutonnesen**, hebben 't volk van **Capiteyn Jonker** en **Scrijker**, en hadden hier halve **Cartoutwen** aan land gebracht: 's **Konings** macht wierd begroot op 20000 **hoppem**. Den 18. **Augustij** had den **Admiraal Speelman** en den **Raad** met **Radja Palacca** goed gebonden/ dooz 100 wel-gewapende **Keurlingen**/ ende een **Over-looper** tot **weg-wijfer**/ 's **Opands** **Besting** op **Gliffon** by nacht te **overtrompelen**/ 't geen gelukkig **succedeerde**/ **krijgende** den **Admiraal** ten drie uuren 's **mozgens** de **tijdinge**/ dat **Radja Palacca** **Gliffon** in had/ en **hulp** **versocht**/ die ten dien eynde al **gereed** **stonden**/ en **wel** te **pas** **quamem**/ want den **Opand** deed van 's **mozgens** ten ses uuren tot 's **middags**/ **bijf** **desperate** **upballen**/ maar **wierden** 't **elkens** **manhaftig** **af-geflagen**/ soo **dats** **retireerden** tot **bijf** uuren in den **achter-middag**/ **wanneerse** **noch** **sulten** **woeflen** **aan-bal** **deden**/ dat de **hans** **twijffelachtig** **soude** **gestaan** **hebben**/ **indien** **d'onse** **niet** **volkomen** **op** **haar** **hoede** **had-**
den **geweeft**. Dooz de **werking** van **twoe** **Duur-potten** ende **soo** **beel** **Hand-granaten**/ **wierd** den **Opand** **eerst** **gestut**/ **daar** **op** **een** **uyl-bal** van **bijf** **offes** van **des** **Admiraals** **op-**
passers/ die **dooz** **Radja** **en** **een** **groot** **getal** van **de** **sijne** **gebolgt**/ **wierdt** **gedaan**/ en den **Opand** **booz**-**by** **haar** **eerste** **Pagger** **dreben**/ **diese** **dooz** **dwang** van **Duur-potten** en **Granaten** **mede** **moflen** **berlaten**; **dese** **Pagger** **wierd** **wegens** **sijn** **sterkte** **nebens** **Gliffon** **geconfidereert**/ en **bebonden**/ dat den **Opand** **seer** **advantagieus** in **bejde** **dese** **Paggers** **had** **gelegen**/ van **waar** den **Opand** **ook** van **meeninge** was **geweeft** de **Schepen** en **Inlandsche** **Daar-tuppen** te **bes-**
chieten/ **daar** 't **Geschut** **wel** **op-gestelt** was; **volgens** **des** **Over-loopers** **seggen**/ **had** den **Opand** **een** **groot** **getal** **dooden**/ **daar** **onder** den **Koning** van **Mandhar**, met den **oudsten** **Soon** van **Crain** **Liques**, en **beel** van **de** **booz-**
naamsten **Adel**: **Aan** **onse** **zijde** **waren** **ses** **Bougis** **dood** **gebleben**/ en **bijftig** **gequetsten**/ en **van** **hier** **gequetste** **Wos-schieters** **een** **ge-**
storben. In de **Beschansingen** op **Gliffon** **wierd** **een** **Nederlandsche** **Wacht** **benebens** **de** **Bougis** **onder** **Capiteyn** **Poolman** **besselt**; **des** **nachts** **rukten** **de** **Boneesen** **met** **acht** **Schutjes** **onder** 's **Konings** **Leger**/ en **stelden** 't in **alarm**. Den **Opand** **bracht** 's **mozgens** met

den **dag** **alles** 't **samen**/ **maakte** **een** **omkring** om **de** **Pagger** **tot** **Gliffon**, en **doet** **daar** **op** **een** **heftige** **Stoorn**: **maar** **ons** **Geschut** **daar** **bin-**
nen/ en **de** **Bougis** **daar** **buypen**/ **scheurden** **ha-**
ren **ontrek**: In **de** **na-middag** **berliet** **den** **Opand** **het** **Weld**/ en 's **anderen** **daags** **ontvrent** **ten** **acht** **uuren** **de** **Zuydelijkste** **Besting**/ **daar** **de** **Bougis** **heen** **liepen**/ **de** **Opand** **in** **de** **huyfpen** **sta-**
ken/ en **dicht** **onder** 's **Konings** **Fort** **met** **gant-**
sche **Troupen** **elk** **met** **een** **bracht** **Padje** **te** **rug-**
ge **keerden**/ **daar** **den** **Opand** 't **gros** **op** **uyl** **heeft** **geset**/ en **aan** **weeder**-**zijden** **heftig** **gebochten** **wierd**/ **hebbende** **sonder** **roem** **van** **d'een** **of** **d'an-**
der **omrent** **na** **2** **a** **3** **uuren** **bechtens**/ **weeder**-
zijds 't **Weld** **berlaten**. **Soo** **berlieten** **dan** **ook** **de** **Opanden** **hun** **Werken**/ **stekende** **die** **sels** **in** **brand**: en **om** **te** **toonem** **dat** **sp** **ozdenteljk** **af-**
trokken/ **deden** **sp** **een** **generaale** **Chargie** **van** **Musquetten**/ en **daar** **na** **eenige** **zware** **Wass-**
scheuten/ en **begrepen** **haren** **omslag** **een** **groote** **Canon**-**schoot** **verder** **in** 't **Land** **buypen** **onse** **Pagger**: **Daar** **op** **den** **26**. 's **nachts** **Radja** **Pa-**
lacca **twoe** **verschepe** **partypen** **uyl**-**gestuurt** **heeft**/ **waar** **van** **de** **Booz-loopers** **dooz** **een** **Wacht** **van** **10** **man** **ontdekt** **wierden**/ **welke** **Wacht** **blagen** **om** **de** **hare** **te** **waarschoutwen**: **maar** **wierden** **van** **d'onse** **soo** **ras** **op** **de** **sielet** **gebolgt**/ **dats** **met** **haar** **te** **gelijk** **binnen** **qua-**
mien/ **soo** **dat** **het** **in** 't **donker** **lustig** **op** **een** **dood-**
steken **ging**/ en den **Opand** **om** **een** **goed** **heent-**
komen **sag**/ **achter-latende** **30** **dooden**/ en **boozts** **het** **Leger** **ten** **bessen**/ 't **welk** **d'onse** **leedig** **maakten**/ en **met** **een** **partyp** **Kijs**/ **Kleden**/ **4** **Hoofden**/ **11** **Daandels**/ **30** **Krisfen** en **Hou-**
wers/ **60** **Picken** en **20** **Spatten** **geretourneert** **zijn**/ **hebbende** **d'onse** **twoe** **uuren** **verre** **na** **Ma-**
castar, en **Zuydwaards** **alle** **Doypen** en **Huyfpen** **in** **hoolen** **geset**: **Den** **Admiraal** **Speelman** **onse** **Paggers** en **bastigheden** **op** **Gliffon** **berlaten** **en** **geslecht** **hebbende**/ **was** **des** **nachts** **bezu-**
den **de** **Kebier** **Ayen** **berzept**/ **albaar** **sp** **sijn** **macht** **aan** **Land** **tusschen** **Schans**-**kozvert** **dede** **plaatfen**/ **van** **waar** **Radja** **Palacca** **des** **nachts** **den** **10**. **advanceerden** **tot** **aan** 's **Opands** **Werk**/ en **schoon** **den** **Opand** **een** **liebigen** **uyl-**
bal **op** **hem** **deed**/ **most** **sp** **dooz** **assistentie** **van** **des** **Admiraals** **Op-passers** **retireeren**. **Zedert** **zijn** **de** **Macassars** **over-al** **in** 't **onderspit** **geraakt** **in** **diverse** **rescontres**: **Sp** **waren** **uyl** **om** **de** **Nederlanders** **te** **bermoorden**: **Men** **sag** **van** **de** **hare** **ook** **diverse** **kan** **qualitapt** **in** **Bar-**
tailles **af-slepen**. **Den** **Koning** **Palacca** **op** **den**

1670. 3. October weder met een machtig gros om
 Adap wpt-gegaan zijnde / lieveg bericht / dat
 Junius. s'elker Volk van Pattambite, met verre van
 daar een Vesting maakten / des rukte hy der-
 waarts na toe / en viel hy Daan-licht op den
 Wyand / verdyjstse wpt haar Werken / ende
 stak'er den Wyand in / heerevde wederom met
 6 Hoofden / 5 Daandelen / een partje Kris-
 sen / Rijs / Kleedingen / en andere dingen : en
 waren de Macassaren van meyninge met 32
 Praauwen, en 1000 Dooz-bechters / in het
 Land der Bougis een tocht te doen ; ende om
 die te srukten zijn dooz den Admiraal Speelman
 derwaarts af-gevaardigt de Schepen Dom-
 burg, Vlieland, Zierikzee, ende de Chalou-
 pen d'Eendracht en den Dolsijn. 60 Sopin-
 gers, tot d'onse overlopende / verhaalden dat
 haer ouden Koning van Soping na 't Geberg-
 te was geboert : Radja Palacca verwittigt dat
 in 't Dooz Samangen beel van sijn Bloedber-
 wanten ende andere by een gekomen waren /
 ging 's nachts met 500 man derwaarts / en
 quam met den dageraet wederom / mede byen-
 gende tot buyt 237 Vrouwen / Dochters / en
 kinderen / neffens sijn 150 Mannen en Jong-
 gens ; dit was den 9. October : maar Radja,
 als Generaal / toog den 12. 's nachts weder
 met 500 man wpt / stak een Dooz by Saman-
 gen aan / ende byacht ten drie uren 120 soo
 Vrouwen / Jongens / als Meysjes mede :
 Radja verloor hier dooz 't spatten 3 der sijn-
 en wierd selfs gequetst / echter dooz tegen-gift
 van de fenijngheden behouden / dan behield
 intwendig de Kroots. Zedert is bezupden het
 Bosch Batta Batta met de Macassar een batail-
 lie geboest / daar hy als een Stoutterik sijn
 Volkgebuurig aanboerende / verberste. Soo
 ging ook Radja Palacca, geassisteert zijnde met
 de op-passers van den Admiraal, en 8 a 10
 Wardoosen / met Hand-geanaden en Vuur-
 potten / tusschen den 22. en 23. October des
 nachts / vooz de derde-maal na des Wyands
 Pagger, die hy oberweidigden : den Wyand
 het aldaar 30 dooden / de Besettinge bestond in
 5 a 400 koppern ; daer wierd in gebonden een
 Standaard / twee Daandels / een schoone me-
 tale Was / 2 klepne metalen Staart-stukjes / 10
 pont Kruipt / 20 Spatten / en Spat-kookiers /
 20 Was-kogels / etc. met een Dooz en een
 Jongen / ende waren daar twee onser Bougis
 dood gebleven / 7 gequetst van Spatten / en een
 van een Kris ; aan dese Pagger was een an-

1670
 der met Schans-kroben vast gemaakt / daar
 sich Radja Palacca tusschen den 23. en 24.
 's nachts mede meester van maakten ; den
 Wyand had aldaar 5 dooden / daar in wierden
 gevonden 2 metalen Kamer-stukken / een groot
 metaal Falconnet, een Daandel / 30 Spat-
 ten / 6 Musquetten etc. Den Wyand was daar
 in wel 200 man sterk / en dooz eenen Dayen
 Manjelieco gecommandeert geweest / die be-
 halvens de dooden / noch wel 30 gequetsten
 hadden af-geboert / die meest gestorven zijn /
 doch aan dese zijde was maar een man van
 Radja Soping's volk / en een Daandig van Pa-
 lacca gesneuveld / mitsgaders Radja selve / en
 noch wel 20 waren van een Spat geraakt /
 doch wepnig gecommundeert. Den 26. dito
 naderden 30 a 40 Dooz-bechters tot in Batta
 Batta, waar op d'onse in aantocht quamen / en
 haar begaben na de laatste Pagger, daar de
 wyand ook na toe trok / en onder de besche-
 minge van 't Geschut stand hielden / waar op
 d'onse weder te rugge trokken / met verlies van
 twee Soldaten en een Tambour / en komende
 buyten 't geboomte / bonden sy 5 wyands Daan-
 dels / met eenig volk daar by / die seer fel
 schooten / doch van d'onse op de vlucht gedre-
 ven wierden / niet tegenstaande d'anderen van
 onder de Pagger tot haar assistentie quamen /
 die ook het epgen pad moesten kiesien ; in 't af-
 trekken verbyzanden d'onse in passant twee
 Leger-plaatsen / en abanceerden voorts ober
 de Kiebr onder 's wyands sterkte / en 's Kro-
 nings epgen residentie ; dit veroozfaakte soo
 groote verbaastheyt / dat den wyand met heele
 Troupen tot in Macassar liep / de jongst-ge-
 maakte Sterkte bezupden Batta Batta gele-
 gen / wierd dooz Radja Palacca in koolen geset ;
 het Guarnisoen, aldaar gelegen hebbende / be-
 stond in 600 koppern / daar onder de Soen
 van Crain Poppoe, die met pak en sijn waren
 dooz-gegaan / en daar in gelaten 3 gemeene en
 een groote Was. In 't veld bequamen d'onse
 noch een dubbele Was / nevens een Daan-
 del / 3 Harnassen / en 5 Hoofden / daar onder
 dat van Crain Tarrouang ; volgens de rapoz-
 ten waren van den Wyand 50 a 60. maar van
 onse Bougis niet meer als 4 dood gebleven / en
 13 gequetst ; gemelde Bougis hebben van den
 Wyand noch af-genomen 400 Buffels / soo
 dat'er een vooz 6 a 8 Schellingen aan Ap-
 waat te bekomen was ; waar op den Heer
 Admiraal / en Veld-Oberste Cornelis Speel-
 man

1670. man den 29. dito twee Boneese Gecommitteerden met een Bzief aan den Koning van Macassar af-zond / met aan-radinge om van het bloed-bergieten een eynde te maken / welke Gecommitteerdens by den Koning en Grooten met respect wierden ontfangen ; den Bzief gelezen zijnde / wierd 3 dagen uytstel / en tusschen die tijd stilstand van wapenen versocht. Dit rooven ende vanden maakten soo grooten schrik onder de Macassar, dat hy den eersten November een Gesant met een Bzief aan den Admiraal Speelman af-zond : 't scheen gedwongen werk / want dese Macassarle Envoyé was van over de 200 zielen gebolgt / en sy bleben hem by / toen hy in een Tent op 't veld sijn Bzief overleerden / met verzoek van Stilstand van Wapenen / en 't senden van 2 Gecommitteerden ; de stilstand wierd hem tot 's avonds ten 6 uuren / en langer niet / toe-gestaan : Men sond twee Gecommitteerden / die datelijck in 's Konings Pagger ter audientie gezacht / in presentie sijner meeste beampyeder Nederlanders Bzief lasen : maar stonden verfelt / en vzaagden of geen andere mondelinge last en hadden. Men gaf goede antwoord / alsoo die Koning al by loos is ; doch niemant sprak meer als zijn Raadheer Congron, die op dese Handeling lachende septe / 't hoost na den Koning draajende : Wel hebbense geen gelijk ? wat valt hier veel beraad ? willen wy haar niet aan-tasten , soo sulen sy 't ons doen. Ende soo betrokken de Gecommitteerden. De Crains Layo en Bancala vertoonden hun over de Kebabier / met intentie om haar van de Macassaren te ontfaan ; waar op den Admiraal Radja Palacca derwaerts af-zond / met twee goude Kriffen, ende twee schoone goude Alegias, om aan die Heeren te bereeren : toen sy Radja sagen / traden sy selfs door de Kebabier / alleen verfelt met de Soon van Crayn Layo ; na korter t'famen spraak accepteerden sy gemelte presenten dankbaarlijck / en scepden ; gemelde Crains waren t'famen aan-bevolen een Paggertjen te bewaren / achter de Hoek-Pagger van Ayen ; de selve Hoek-Pagger was aan eenen Crain Laycan bevolen / die om rebenen niet goet was gebonden hier van opening te doen. Tusschen Radja Palacca en gemelde Crains was bespzooken / dat d'onse tusschen den 2. en 3. November

1670. haren Pagger souden aan-tassen / en datse van quansups om bewijs van defensie te toonen / haar volk in de hoogte souden laten schieten / en na eenige chargies daar uyt / en recht na huys bluchten / om hun volk te versamelen / en haar Gebuuren te vermanen sich na haar exempel by de Compagnie te begeben / staat makende met 5000 mannen van Wapenen weder by d'onse te komen / gelijk dan sulks ter bestemder tijd effect nam : maar die van Ayen deeden haar best van defentie ; doch d'onse hadden des morgens al 6 stukken Canon by de werlien / om op Ayen te slangueren : maar den Bebel-hebber Crain Laycan gequetst / en sy hun byuten hoop van ontfet bindende / verlieten tusschen 5 a 6 uuren de Pagger, 2 psere dieponders / en 2 metalen Bassen wierden'er in gebonden : byuten dese Pagers hadden d'onse noch twee Pagers in 't Bosch gebonden / die aan de lichte blam wierden overgegeven. Den 4. November wierd Radja Cajo met 5 Vaartuygen na Turata gesonden / mede nemende een bereeringe aan hare Hoogheden aldaar : al dit gepasseerde had den Vpand seer ontfelt / en willende Crain Tello d'onse met 3000 man na-jagen / wierd het selve door den Koning van Macassar belet. Onder den boozz. stilstand van Wapenen hadden verschepe obver-gekomen Xulesen aan d'onse gerapporteert / dat den Prins Calamatta genegen was om met d'Ed. Compagnie weder in vziendschap te leben / en waar op d'onse twee Ternatanen met een Bzief na hem toe-zonden / en soo sond ook gemelte Calamatta een Afgesant aan Majude om hem op sekere plaats te spreken / die ook by Calamatta in 't veld quam / mede-bezegende een Bzief en geschenken van den Admiraal gesonden ; dit geschieden in 't by-wesen van wel 1000 soo Maleyers als Ternatanen, toenende alle groote blijdschap ; sond ook een Tolck aan den Admiraal met sijne groete / die hem weder met den selven liet weten / dat 't hem aangenaam soude wesen dat hy sich met de Compagnie en sijn Broeder den Koning van Ternaten versoeude ; en indien hy genegen was om sijn E. selve te spreken / dat hy datelijck byuten 't Bosch moest komen / alwaar den Admiraal met Radja Palacca sich ook verboegde : dus quam ook Majude, en andere boozname Ternatanen,

1670.

Janius.

met den Volk samen upt: maar sijn Hoogheyt Calamatta, bereydt zijnde om upt te komen / wierd dooz twee Macassars ten Hobe geroepen / des hy d'onse hare dimissie gaf / met beloften de saken wyders wel te dirigeeren / tot boozdeel van de Compagnie. Op den Oeber van de Kebiere wierd ook een Pagger, dooz den Vpand selve verlaten / en dooz d'onse gedemoliceert; ook was de groote Pagger in 't Oosten van d'onse over de Kebiere gelegen / al meest gedemoliceert / en weynig besetting daar in; noch een andere Pagger, zijnde des Konings eppen residentie / ging ook tot niet / en schie den Vpand 't Hoofst-quartier aan den Oeber van de Kebier Gresse te willen begrijpen: Aan 't eynde van 't Bosch lag noch een capitale Pagger, onder de bewaringe van Crain Linques, recht achter Borrombon, maar 't Cannon was'er al upt-gelicht. Weshalven op den 7. November, en den volgenden nacht / den Admiraal / nebens Radja Palacca, en Capiteyn du Pon met 200 Nederlandsche Soldaten / ook de Amboinesen onder Capiteyn Jonker, daar heen gingen / stekende booz eerst het Doorp Bonaye in brand / zijnde doe boozts van meening eben aan 't eynde van 't Bosch een halve gedemoliceerde Pagger op te maken / om op de Vesting van Linques toe te leggen / om by goet succes op Barambon te abanceeren. Den Koning en de Gemeente schieenen seer genegen tot Wyde: maar Crain Tello was hardnechtig ende als desperaat / willende d'onse op 't lijf ballen. Crain Gresse was ook in Wadjo aangekomen / sonder dat hy eenig notabel toeval van volk hadde gekregen: Soo was ook Radja Panna, Neef van Radja Palacca, aan onse zijde / van Beron naar Soping op-gezoken / daar hy in goeden stand was. Dayen Pabile, als ook mede die van Loeboe waren in verscheyde rescontres met die van Wadjo geweest / ende aan de oberhand gebleven / en waren gemelte Wadjos, dooz 't berbanden van de om-gelegen Dorpen / ontrent haar Hoofst-Pegerpe gedreven; 't volk aan dese zijde der Kebiere waren d'onse booz een gedeelte toe-geballen / en d'andere na der Macassaren zijde geweken; ook hadden de Lammoerefen des Compagnies hulpe versocht / mits de veratie van Dayen Matuane hun ondzagelijck was. De Bimanesen wilden wel

aan het begaane schelm-stuk en moord / dooz haren Koning gedaan / niet schuldig zyn / doch hadden echter niemant aan den Admiraal gefonden om 't Contract te vernieuwen / noch ook de geepste Wyoeders van den Bimansen Hooydenaar derwaerts geschikt. Den 7. November waren van den Koning en Grooten van Macassar by d'onse eenige afgefondene verscheenen / dese bzachten een Brief / en daar nebens 7 sakkhen met gelt / daar in bevonden wierden 3394 Rijksdaalders: dat ook tegens den avond ten 5 uuren in geschryfte wierd gestelt / en dooz d'onse afgefonden / die met den donker in de Legerplaats des Konings verscheenen / alwaarse met goede ordze wierden ontfangen / en hun dooz Crain Jeremica aan-gedient dat den Koning by sijn ruste was / en dat sy den Admiraal van 's Konings wegen de groetenissen wilden doen / en 's anderen daags 's morgens / soo bozeg als 't haar geltefden / weder souden komen / soo datse met den Brief retourneerden. Middeler-wijle d'onse kennisse bekommende dooz een oberlooper / dat de Crains Lajo ende Bancalo al op de been waren / en de Pegerpen palingen / onderhoortig aan den Koning / in koolen hadden gelegd / en boozts haar marsch na Linques genomen / ook dat Crain Linques met 300 koppen derwaerts was vertrokken / om 't volk (soo men geloofde) weder tot afval van den Koning te vermanen; waar op den Admiraal met de Chaloup den Dolphijn, een boodschapper derwaerts schikte / om haar tot kloekmoedigheid op te monteeren / en 's Compagnies goede meeninge bekend te maken. Soo wierden ook den 8. November booz dag onse Briefdzagers weder na den Koning van Macassar gefonden / en quamen naar de middag met drie Macassarste Borden te rugge / rapoteerende datse aldaar wel ontfangen / en booz den Koning ter Audientie gebzacht waren / en was des Konings versocht / dat hem mochte bergunt worden 10 dagen stilstand van Wapenen / niet alleen daar / maar dooz 't gantsche Land / omme ober de Wyde behoozlijck te raadslagen / en als van Heeren van aansien af te senden / om met ons te handelen: waar op haar 3 dagen stilstand bergunt is / zijnde ondertusschen d'onse besig om de Turcke Bondgenooten by-een te krijgen: Tello was sichelijck upt 't Leger in een krosbaar naat

1670.

Janius.

670. naar sijn residentie omtrent d' Joupandan ge-
 dzagen / gaande Calamatta mede met hem
 derwaarts : soo had ook de Koning aan de
 Heer van Gresse 't Doop Bonte Birayn be-
 gonnen te fortificeeren: twee Prauwen met
 Bougis waren ook den 8. November upt Ma-
 rillon geblucht / en by d'ouse verscheenen / die
 rapporteerden dat'er geen tien Macassaren in
 besettinge lagen / en gantsch Macassar om
 Drede riep. Den 18. November heeft den
 Heer Admiraal die brutale en hoogmoedige
 Opanden der Macassaren sodanig veroormoe-
 digt / dat hy omtrent Barambon seer ge-
 wenschte Condittien heeft aan-gegaan / en
 terstond na 't sluyten van de Drede het Dooz-
 der-Fort d' Joupandan in possessie over-geno-
 men / en het selve de naam van Rotterdam
 gegeven / zijnde een seer sterk Kasteel / van
 goet dzink-water versien / en op een gefonde
 Plaats gelegen / hebbende bequame Kede-
 daar onse Schepen booz alle winden beschut
 konnen leggen / en ober sulks wel mach ge-
 noemt worden een Dooz-burg van de koste-
 lijke Oostersehe Provincien. Ober dese heer-
 lijke Victorie en daar op gevolgde Drede-
 zijn tot Baravia den 14. Maart 1668. tegen
 den avond 25 Canon-schooten van 't Kasteel
 gelost / en boozs den 15. dito een Dank-
 Dredicatie gedaan / mitsgaders des avonds
 van 't Kasteel / rondom de Stad / en Bupten-
 Forten / 't Geschut gelost / en Dzeugde-bu-
 ren aan-gesteken : Doch dewijl de vzeugt
 somtijds geen diepe wortelen schiet / soo heb-
 ben ook gemelde Macassaren 't Verbond in
 April 1668. weder trouwlooslijk gebrooken /
 hebbende booz eerst twee onser Scheeps-
 boots / pder gemant mer 8 Nederlanders en
 6 Bougis, vermeestert / en al het Volk dood
 geslagen / waar onder de Schippers Marinus
 Commers, en Jan Haamstede waren. Ook
 zijn de Koningen van Tello en Linques, die
 sich dooz een nader Verbond aan de Compag-
 nie hadden verplicht / weder van de Com-
 pagnie af-geballen: maar daar-en-tegen wa-
 ren van achter upt het Land tot d' onse ober-
 gekomen 500 Bougis, dat al by wat moed
 hadde verdooslaakt; doch de siekte en serste
 graeserde sodanig onder de Nederlanders,
 dat'er in de Maand Mey ober de hondert
 waren ter aarde gebracht / en de rest meest
 alle met Koozsen gequelt / en van welke siek-
 te den Heer Admiraal sodanig mede was

getroffen / dat sijn Ed. (om verandering van
 lucht) sich booz eenige tijd met het Jacht
 Hogenlande in Zee had begeben : Niet te-
 genstaande alle dese ongemakken / selcken'er
 goede apparentie te zijn / om de saak dooz
 den Oozlog tot een geluenscht eynde te bren-
 gen / soo maar tijdig secours van Doik aan
 quam; waar toe onse Pagger Batta Batta,
 aan de Doozd-zijde van Samboppo dooz den
 Admiraal Speelman weder wierd in-geno-
 men / om daar dooz de Welkeren van Torata
 gelegentheyt te geven tot ons ober te komen/
 als genegen zijnde. Onse Bougis hebben den
 12. Augustus 1668. omtrent Marous een
 considerable Victorie tegen den Opand be-
 bochten / hun gantsch upt het Veld gesla-
 gen / en 65 afgekaptte Kroppen bekoonen /
 waar onder het Hoof van Paye Lingen, een
 booznaam Macassars Veld-Heer. Het Jacht
 Purmerland besich zijnde nebens andere
 Schepen / op 't Fort Samboppo te cano-
 neeren / sprong dooz sijn eygen kruipt. Rad-
 ja Loeboe, die tot die tijd toe onse zijde ge-
 houden had / was met tien Kroppen nab den
 Opand ober-gelooopen. Tot versterkinge
 van ons Leger wierden met de Schepen
 Damiaten, 't Raadhuis, en Wiltenburg, 375
 Militaire van Baravia naar Macassar geson-
 den / die aldaar ook wel aan quamen / waar
 mede den Heer Admiraal soo dicht onder
 des Opands Werken was geabanceert /
 datse malkander de hand konden toe-rep-
 ken: Onderwijl en gingen de Brieden van
 Drede-handelinge vast ober en weder: Soo
 hadden ook de Koningen Crain, Goa en Tel-
 lo, den 18. September dooz eenige Macassar-
 sche Bried-dragers / een Missive aan haar/
 den Heer Gouverneur Generaal, en de C. C.
 Raden van India gefonden / die niet booz den
 18. Maart 1669. tot Baravia verscheen / be-
 helfende eenige verontschuldighingen we-
 gens het verbeekken des Verbonds / en
 schuybende daar van de schult geheel op den
 Heer Admiraal Speelman, waar upt men
 konde bemerken / dat hun het buur al by
 naar aan de voeten lag. Onse Bougis hebben
 op den 2. October des Opands vastigheyt op
 Barras stormender hand in-genomen / daar
 in bekomen 300 gebangenen / soo Drou-
 wen als kinderen / behalven 36 afgekapt-
 te Hoofden. Ook was den 12. October, op
 den helderen middag / stormender-hand
 in-ge-

1670.
 Junius.

1670. In-genomen seker Opands Werk of sterke Pagger, tusschen de Zeebant en Sanboupo gelegen / en was den Opand besich om weder een nieuwe afsnijding in plaats van hare verlorene te maken: onse Bougis waren van onse Vestinge Marous tot in de Pegerpe Pamadingan geabbanteert / en hun aldaar met 3000 Kroppen in 2 Pagger's versterkt / hebbende tusschen wegen alles in de koolen gelegd / wat hun van den Opand booz-quam. In May waren onse werken alreede tot om-trent een Kroede na aan de Muur van des Opands Fozt Sanboupo genadert / en ge-noegsaam in defentie om een harde attacque af te keeren; doch Crain Jerenica, een beroemd Krijgsmann van den Opand / was met een secours van 2 a 3000 mannen tot assistentie van den Macassar up't het Land gekomen / met welke en verdere macht d'onse dagelijks wierden gedreypt: maar was daar op noch niets gebolgt / dan dat tusschen den 13. ende 14. Mey 's nachts het Facht de Schelvis van 10 a 12 Vaartuygen vol Volk bespyongen / maar mannelijk af-geslagen was / hoewel niet meer dan 17 a 18 gesonde mannen daar op waren. Volgens de rapportzen der Gebangens / en andere over-koninkende Persoonen in 't begin van Juny gedaand / was onder het gemeene Volk van den Opand groote ellende en hongers-noot; doch de Hoofst-Regenten toonden geen de minste inclinatie om Drede te verzoeken: terwyl waren d'onse sterck besig met een Mine te graven / waar mede sy den 9. Juny tot onder de Muuren van Sambopo zyn geraakt / met intentie om de selve te doen springen / gelijk gebolgelijk ook geschiede den 17. Juny, met sulken operatie / dat'er een groot stuk van de Muur in de Lucht sprong; doch de Bresse van de Opanden weder met Schans-korven en anders gestopt wierd; d'onse daar op den storm verschepte-maal herbattende / quamen soo verre datse de Vestinge beklommen: maar echter soodanigen tegenstant vonden / datse niet eer als den 24. Juny, het groot Koninklijke Hof en Hoofst-Casteel / en de Stad Samboupo hebben in-gehegen / en waar up't den Opand Landwaart in blushten / hun ten principalen onthoudende in het Kasteel Goa, hebbende van alles gebrek. Over dese heerlijcke Victorie hebben de C. C. Heer Gouverneur Generaal, en d' C. Heeren

Raden van India, goet gebonden / een pu- 1670
blijcke Dank-dag te houden op den 24. July 1669. ende des abonds Dreygde-teekenen
aan te richten / als men gewoon is in soodanige gelegentheyt te doen / gelijk sulks effect heeft genomen / en des abonds de gewoone Dreygde-buuren aangesteken / mitsgaders van 't Kasteel 30 Canon-schooten gedaan / ende Fluylt Buyens-kerke, die dese aangename tijdinge had gebzacht / bzande rondom sijn Geschuit los / daar op dooz den Admiraal van de Kreed met 9 schooten wierd geantwoord; waar op sijn gevolg is met het Facht de Cabbeljaw, op den 13. Augusti gearriveert met den C. Maximiliaan de Jonge, gewesen President in Ternaten. Het nader schryven van den Heer Speelman, van dato ultimo July, behelsende de nadere Contracten met de Koningen en Grooten van Macassar gemaakt / waar by blijkt de gewenschte en abantagieuze Drede booz onse Partie / die dese hoogmoedige Opanden hebben moeten inwilligen; als namentlijk / dat de gemelte Koningen en Grooten helooben oprechteljk te sullen houden ende naar-komen het Contract Anno 1667. den 18. November, met haar te Bonaye gemaakt / en bozders op nieuw / dat spaande Compagnie sullen overgeben al haar Canon ende Bassen; dat sy ten beleven van de Compagnie sullen om verre werpen alle haar Fozificatien / sonder oopt / als met bewilliginge van de gemelde Compagnie, eenige andere te mogen maken; dat sy tot versekeringe van dese nieuwe bereeninge / of selve pemaant van de Grooten ter keure van de Compagnie, by ende onder ons sullen komen woonen. De Koningen / Crain Goa, Crain Tello, ende Crain Linkes, hebben ook by hare Brieven pder in 't bysonder aan den Heer Gouverneur Generaal, en de Raden van India geabdresseert / haar schuilt tegen de Compagnie begaan / wegens het Verbond-breken / belient / en vergiffenis versocht. Alsoo is dese hoogmoedige Partie (die soo meening Jaren de Molukke Eplanden dooz inbassen hebben beroert / ende schier van al de Werelt booz een Dwingeland wserd gehouden) onder des Compagnies subiectie gebzacht; waar booz den Heer der Heerscharen geloost en gepzesen zy van eeuwigheyt tot eeuwigheyt / Amen.

670.

Junius.

Articulen vvaar op tusschen den Groot-mogende Paducca Siri Sultan Hassan Oudijn, Koning en vordere Regeeringe van Macassar, ter eenre: Ende de Ed. Heere Cornelis Speelman, Oud-Gouverneur van de Kust Choromandel, Super-Intendent en Commissaris over de Oostersche Provintien, Admiraal ende Krijgs-Overste over de Scheeps ende Krijgs-macht: In den name van den Ed. Heere Joan Maatzuyker, Gouverneur Generaal, ende de Heeren Raden van India; representeerende de Hooge Regeeringe en Opper-macht wegen de Generale Vereenigde Nederlandsche Geoftroyeerde Oost-Indische Compagnie in India, ter andere zijde; Is gemaakt, geslooten ende vast-gesteld, een eenwig-duurende vaste en goede Vrede, Vriendschap en Bondgenoot-schap.

1. **W**Orden geconfirmereert voor goet, vast en van waarden gehouden de Contracten, in dato den 19. Augusti 1660. op Batavia in 't Kasteel, tusschen den Koning van Poepoe, Volmachtigde van hoog-gemelte Regeeringe op Macassar, en de Heer Gouverneur Generaal, en de Heeren Raden van India; item in dato den 2. December 1660. tusschen de voorsyde Regeeringe, ende Jacob Caauw als Commissaris, van gedachte hun Ed. gemaakt en geslooten, sullende de selve in alle hare deelen en pointen soodanig na-gevolgt werden, voor soo veel die in desen niet en werden weder-sproken.

2. Sonder eenig uytstel sullen aan handen van den Admiraal overgegeven en getransporeert werden alle Europiaansche Dienaren ende Onderdanen van de Compagnie, die haar present of in Macassar bevinden, soo die nu nieuwelijks zijn over-gelopen, als die noch van voortijden hier mochten gevonden werden, geene uyt-gesondert.

3. Dat aan handen van de Compagnie sullen over-gelevert ende gerestitueert werden alle Scheeps-gereetschappen, Canonnen, Contanten, en andere Goederen uyt-gesondert, welk uyt 't Schip de Walvisch op Zaleyer, en 't Jacht de Leeuwinne op Paulo Don Duange verongelukt, gebergt ende tot noch toe aan de Compagnie bevonden komt te werden, niet weder-gegeven te wesen, blijvende niet te min eygen aan de hoogst-gemelde Regeeringe van Macassar, soodanige acht stukken yser Canon, als van de Walvisch hier beruften, indien blijke dat de

Compagnie daar van met 4000 Ridders, ten 1670. jongsten aanwesen van den Commissaris Caauw is voldaan. Junius.

4. Dat als noch sal geschieden prompte en rechtvaardige Justitie, ten anschouw en overstaan van de Nederlandsche Resident, over soodanige Perfoonen, als men bevinden sal schuldig en noch in 't leven te wesen aan verscheyde moorden, aan diversche Nederlanders op verscheyde Plaatsen gedaan, en de welke door de hoogst-gemelde Regeeringe met alle naarstigheid sullen moeten werden op-gesocht, tot afschrik van soodanige boosdaden in 't toekomende.

5. Den Koning en vordere Grooten van Macassar sullen besorgen dat nu ten eersten des Compagnies Debiteuren komen te voldoen, en te betalen alle 't gene aan de Compagnie schuldig zijn, en ten achteren staan, en voor soo veel daar aan mochte komen te ontbreken, dat selve oprechtelijk aan de Ed. Compagnie te vergoeden, is 't niet dit sayoen, dan ten langsten 't naastkomende, sonder eenig vorder dilay of uytstel, waar toe hun hoogst-gemelde Regeeringe door den desen specialijk verbind.

6. Sullen als noch doen vertrekken, in conformiteyt van de laatst gemaakte Contracten, alle Portugeesen met haren aanhang, geene uyt-gesondert, waar die onder de Regeeringe van den Macassar werden gevonden: En dewijle de Engelsche gehouden moeten werden voor groote aanstokers en veroorsakers van 't breeken der voorsz. Contracten, soo sal de Regeering die met al haar aanhang met de aldereerste occasie mede van onder haar Jurisdicte doen wechgaan, sonder dat yemant van de voorsz. Natien of hare Creatuuren, ooyt of ooyt met desen in eenige Plaats, onder der Macassaren gebied weder ter Negotie of anders geadmitteert sullen mogen werden; ook nu niet langer mogen verblijven als uytterlijk tot ultimo toe: Soo en sal hoogst-gemelde Regeeringe ook nimmermeer ergens onder haar gebied, nu of na desen ter Negotie of anders mogen in-laten, admitteren of vergunnen eenige andere Europiaansche Natie, of yemant van harent wegen, 't zy wiese ook zijn, of hoeft genoemt werden, geen uyt-gesondert.

7. En werd de Compagnie alleen met uyt-slytinge van alle andere voorsz. Europiaansche Natien, onder 't gebied van Macassar over-gegeven, de vrye Handel en Negotie, sonder dat

1670. ook eenige andere Indiaanfche Natien, 't zy
Mooren, Javanen, Maleyers, Aatchynders,
Junius. Siammers, geen uyt-gefondert, hier ter markt
of te koop fullen mogen brengen eenige Cor-
mandelfche, Suratsche, Perfiaanfche, Bengaal-
fche Kleeden of Koopmanschappen, noch ook
geen Chineefche waren, daar van het aan-bren-
gen de Compagnie alleen word toe-gelaten: en
foo bevonden wierde, dat contrarie defen echter
quame te gefchieden, dan fullen fulke Kleeden
en Waren ten profijte van de Compagnie gecon-
fifqueert, en de Overtreeders daar-en-boven ge-
ftraft worden, waar onder nochtans niet zijn be-
grepen foodanige flegte Kleeden als op de Ooft-
Kuft van Java zelf werden geweven.

8. De Compagnie werd by defen vry-ge-
kent en ontfagen van alle Tollen en Gerech-
tigheden, foo van de goederen diefe komt aan
te brengen, of wech te voeren, geen uyt-ge-
fondert.

9. De Regeeringe of Onderdanen van Ma-
caffar en fullen naar defen hare Vaarten nergens
anders mogen maken, als op Bily, de Javaanfche
Kuft, Jaccatra, Bañtam, Jamby, Palembang,
Johor, Borneo, en gehouden wesen daar toe
van den Commandant, van wegen de Compagnie
hier refideerende, te vorderen Pafcedul-
len, op pœne, dat wie fonder de felve in Zee of te
elders komen te vinden, voor Vyanden aan-
gefen en wech-genomen fullen worden, fonder
dat voortaan op Biema, Soloor, Timor, &c.
eenige Vaartuygen fenden, of ook beoofden den
hoek van Laffen, zijnde de Ooft-kant van de
Straat Zaleyer, komen mogen, ook niet aan
d'ander zijde benoorden of beoofden Borneo, na
Mingdanau, of d'Eylanden daar omtrent, op
verbeurte van lijf en goed der gener die daar
elders komt gevonden te worden.

10. Ende dewijle alle de Fortificatien langs
den Zee-Oever van Macaffar meest refleeteeren,
om te dienen tot verfterkinge tegen de Compagnie,
foo is geacordeert dat de felve in alle
promptitude fullen geflecht en wech-genomen
worden, als Borrambon, Pannekoeke, Grefse,
Mariffon, Borrebos, of andere: Sullende alleen
mogen ftaan blijven 't groote Fort Samboupo,
voor de Koning, fonder dat na defen eenige nieu-
we, daar ter Plaafte of elders, weder mogen ge-
maakt werden, ten ware met gemeen goed-vin-
den van de Compagnie.

11. 't Noorder-Fort, genaamt d' Joupandam,
fal aanftonds na de folemneele beëedinge van de-

1670. fen Contracte van Macaffars Guarnifoen werden
geleedigt, ende aan de Compagnie in bequame
en behoorlijke ordere over-gegeven, om door
Junius. haar Guarnifoen befet te worden, blijvende het
Dorp en Land daar onder behoorende, gelijk
voor defen, fonder dat de Regeeringe van Ma-
caffar fich met de Inwoonders van dien fal heb-
ben te bemoeien, des fullen de Koopluyden
voor hare Negorie, aan de Koning foodanigen
Tol en gerechticheyt beralen, als tuffchen
hoogft-gemelde Regeeringe en de Compagnie
noch bedongen ftaan te werden: maar en fal de
Compagnie onder 't voorsz. reffort niet vermogen
aan te nemen of te admitteeren eenige mis-
dadigers, of foodanige als aan de Koning of de
Grooten eenig gelt fchuldig zijn, ten ware al-
voorens voldeeden; en fal Compagnies Logie
ook ten eerften in foodanige ordre als die ge-
laten is, door den Koopman Verfpreet, 't zy
binnen of buyten 't Fort, ter keure van de Com-
pagnie weder werden op-gerecht.

12. De Hollandfche Munte, foodanig als
die op Batavia in Rijksdaalders, Schellings,
dubbele Stuyvers, en Pitjens, gangbaar is, fal
hier op Macaffar in eygener waarden mede cours
hebben, en voor foo veel mochte bevonden
worden dat het de Gemeente tegen-ftond, neemt
de Regeeringe aan, met alle vermogen de felve
Munte onder het gemeene Volk op de Bafaar
mede aangenaam te maken.

13. Tot een bieuke van de laaft verbrokene
Vrede, belooven de Koningen de Grooten aan
de Compagnie op te brengen duysent Slaven en
Slavinnen, jongefonde volwaffche menschen,
behoudens dat haar vry fal ftaan, de betalinge of
met Slaven felve, of met Canon, Goud of met
Silver te doen, werdende in conformiteyt van
de Macaffarfche gewoonte, in fulken geval gere-
kent op twee en een half Teyl, of 40 Maffa-
caarfche goude Mafen yder, mits dat hier van
ten minften de helft met de te doene befending
in Juny aanftaande na Batavia, ende de gantsche
refte ten langften 't volgende fayfoen voldaan
werde.

14. Dat den Koning en Grooten van Macaf-
far voortaan hun niet fullen vermogen te be-
moeien met 't Land van Biema en 't refort:
maar de Compagnie daar mede laten gewerden
naar hun wel-gevallen, fonder de felve nu of ooyt
naar defen, op d'een of d'andere wijfe, directe-
lijk oft indirectelijk, met raat of met daat te hul-
pe te komen tegens de Compagnie.

1670. 15. De hoogst-gemelde Regeeringe bekennt gedaan wesende, de grouwelijke Moord ende Schelm-stuk, waar aan sich de Koning van Biema, sijn Schoon-Soon, Crain Dampo, Radja Tamborro, Radja Sangarre, en hun volgers, sterk te samen 25 Personen, meest Bimanesen, in haar furie tegens de Compagnie hebben vergrepen, nemen aan den selven Radja Biema, ende soo veel van sijn Consoorten als'er gevonden worden, in handen van de Compagnie over te leveren, om rechtvaardige straffe te ontfangen, insgelijks Crain Montemarano, op dat hy van sijn misdaad in alle ootmoed vergiffenis versoeken.

16. Sullen aan den Koning van Bouton ten eersten vergoeden en restitueeren alle foodanige menschen, als met den laarsten in een overval der Massacaaren in dat Land gerooft en wechgevoert zijn, voor soo veel de selve noch in 't leven werden bevonden, geene uyt-gesondert, en sullen ook aan den Koning van Bouton uytkeeren het Geld, ontfangen voor foodanige Boutonniers, als zedert den verkoop gestorven zijn, en dienvolgende niet weder-gegeven kunnen werden, sonder nu of ooyt nimmermeer naar desen te houden of te hebben, eenige de alderminste pretensie op eenige van de Landen van Bouton, daar van by desen wel expres renuncieerende.

17. Ook sullen aan den Koning van Ternaten restitueeren in eygener wijze als in het 16. point, de geroofde menschen van de Xulas, en daar benevens 10 Stukken yser Canon, 2 metale Prince Stukken, en 3 Bassen, 't zy met de selve die van daar gehaalt zijn, of andere in de plaats, verklarende op de selve Eylanden egeene pretensie te hebben of te houden, nevens die oprechtelijk renuncieerende, ten behoeve van gemelte Koning, van alle gepretendeerde eygendom op de Eylanden Zaley, ende Pansiano, als mede op de gantsche Oost-Kust van Celebes, te rekenen van Manado af tot aan Pansiano toe, d'Eylanden Bangay en Gapy, als andere, op de selve Kust gelegen, daar onder mede begrepen; item tusschen Mandhaar Manado, de Landen van Lambagy, Caydiepa, Booltoly, Dampellas, Balayfang, Silensan en Cayely, van ouds de Kroone van Ternaten in eygendom competeerende, en de welke de hoog-gemelde Regeeringe van Macassar oprechtelijk afstaar, belovende nimmermeer na desen de Koning van Ternata daar inne te turbeeren.

1670. 18. Voorts renuncieert de hoog-gemelde Regeeringe van alle Heerschappye der Bougis en Loeboe, de selve Land-Heeren erkennende voor vry-gebooren Koningen, Princen en Heeren, daar hy geen de alderminste pretentie op is hebbende, belovende mits dien, sonder eenig uytstel, den ouden Koning van Soping, met alle sijn Landen, Vrouwen, Kinderen, Huysgenooten, Goederen, niets uyt-gesondert, in volle vrydom te stellen, en aan onse handen over te geven, benevens ook foodanige andere Heeren Bougis, als elders onder het Macassars gebied in gevangenis en ballingschap op heden mochten zijn; Item alle Vrouwen en Kinderen der Bougis, welke noch onder de macht van hoog-gedachte Majesteit mochten gevonden worden, geene uyt-gesondert, op dat alsoo de grond gelegd werde tot een oprechte Vrede en Vriendschap.

19. Soo verklaren ook de Koningen van Layo en Bancala, met het gantsche Land van Turata ende Badjing, en al wat daar onder hoort, staande den Oorlog tot de Compagnie overgekomen, te erkennen voor vrye Koningen, Heeren en Landen, daarse niet ter Werelt op en hebben noch en houden te pretendeeren, de selve ontslaande van alle voorgaande heerschappye en gebied, nu en altoos.

20. Alle Landen door de Compagnie en hare Bondgenooten, staande den Oorlog, gewonnen ende veroverd, gerekent van Boeloe Boeloe af, tot aan de Landen van Turata toe, voorts weder van ginder tot hieraan Bongaya, sullen zijn en blijven als eygen gewonnen Landen, van de Compagnie en hare Bondgenooten, volgens Recht van Oorloge, waar op mits dien de Koning niet meer en behoud eenig Recht of Eygendom, noch ook niet op de Inwoonderen van dien, blyvende alleen ter dispositie van de Compagnie, omme daar mede te handelen naar welgevallen, sullende by overkomste van de Koningen van Panna en Bacca kunnen aangewesen werden, wat ons in krachtte voorz. benoorden Macassar is competeerende.

21. De Landen van Wadjo, Boeloe Boeloe en Mandhaar, als zijnde misdadig aan de Compagnie en hare Bondgenooten, verklaart de hoogst-gemelde Regeeringe te abandonneeren, ende ons daar mede te laten geworden, sonder de selve directelijk of indirectelijk, nu of ooyt na desen, te sullen seonderden Volk, Wapenen, Kruyts, Loot, Spijse, Raat, daat of andersins, hoe het ook genoemd mochte werden, ter goeder trouwe.

1670.

Junius.

22. Zijnde onderling verstaan ende over-eengekomen, dat de Bougis en Touraters die Macassarische, en weder Macassaren die Bougis of Touratsche Vrouwen hebben, elk de sijne sal vermogen na sich te nemen, 't sijnen believe, gelijk als dat betaamt, en voorts dat nu voortaan de Macassaren, sich begevende onder de Bougis en Touraters, ook weder de Bougis en Touraters onder de Macassaren, niet sullen vermogen aan-gehouden of in-gelaten werden, als met toe-stemminge en licentie van yegelijk wettig Heer en Koning, ende sonder die moeten werden af-gewesen, en weder na Huys gevonden.

23. De hoogst-gemelde Regeeringe belooft in conformiteyt van 't seste Articul, hare Landen voor alle andere Natien geslooten te houden, en in cas eenige van de selve tegens hunnen dank daar in sich begeerden ter neder te staan, de selve met alle vermogen en Macht te sullen af-weeren volgens hare behoudenisse, in kracht van desen Contracte; doch in-gevallye sy daar toe niet vermogens waren, en onder de hand te swak vielen, als dan de Compagnie als haren Schut en Scherm-Heer tot assistentie souden versoeken, alsoo sy verklaren de selve Compagnie in dier qualiteyt te erkennen, des sullen sy ook gehouden wesen, daar toe geroepen zijnde, d'Ed. Compagnie te assisteeren met alle vermogen, tegen soodanige Vyanden als hun hier by of ontrent Macassar tegen de Compagnie mochten openbaren, met verbintenisse, dat sy in geen onderhandelinghe van Vrede of andersints treden sullen met eenige Natie, daar mede de Compagnie in Oorlog is.

24. Op alle welke voor-geciteerde Contracten, en van nieuws geraamde Poincten, tusschen hoog-gedachte Koning en Grooten van Macassar is beslooten ende gemaakt een altoos duurende Vrede, Vriend en Bond-geenootschap, in de welke ook werden begrepen de Grootmogende Koningen van Tarnata, Tidor, Butchian, Bouton, de Koningen van Bougijs, Soping, Loeboë, Tourata, Laays, Badjing, met alle hare Landen en Onderdanen; item ook Biema, ende noch soodanige andere Land-Heeren en Vorsten, als naar desen sullen versoeken mede in dit Bondgeenootschap te mogen treden.

25. Of het gevele dat tusschen de Bondgeenooten en de respectieve Koningen door het een of ander misverstand, eenige differentie quame

te ontstaan, soo sullen partyen niet straks mal-kanderen daarom eenig ongemak of Oorloge aan-doen: maar haar questie den Kapiteyn der Hollanders bekend maken, omme (soo het mogelijk is) door bemiddelinghe van de selve, de oneenigheden uyt den weg te leggen, en de goede Broederschap te conserveeren: maar indien een van de Partyen na geen bemiddelinghe luyfsteren, ende hardnekkig blijven wilde, sonder sich na de reden te voegen, als dan sullen de gemeene Bondgeenooten de andere, naar vereyisch ende recht van de sake, te hulpe komen.

26. Wanneer nu dit Vrede-Verbond onder-teekent, beëdigd en verzegelt sal wesen, sal den Koning en Grooten van Macassar gehouden zijn, nevens den Admiraal, naar Batavia te committeren twee voorname Koningen uyt het midden van den Raad, 't zy Crain Tello, Linques, Poppoe, Cronron, Gresse, Cattapan, of ten minsten twee uyt de selve, ter keure van hoog-gemelde Regeeringe, om desen Contracte van Vrede aan d'Ed. Heer Gouverneur Generaal, ende de Heeren Raden van India te presentereeren, ende hun Ed. aggregatie daar op te versoeken, onder verseekeringe dat gemelde Heeren met contentement weder sullen na huys trekken; doch sal het den Heer Generaal vrystaan, wanneer het hem goet dunkt, twee voorname Konings Soonen te vorderen, omme soo lange daar als Ostagieren te resideeren, als sijn Ed. meynt noodig te zijn; doch sal ook weder den Koning van Macassar tot sijnen believe, by langer verblijf van een Jaar, de selve door andere mogen doen vervangen, en de Compagnie gehouden zijn soodanige Princen te conserveeren in compatibel respect ende eere, souder van yemant de alderminste overlafst te lijden.

27. Tot ampliatië van 't seste Artijkel, werd vergunt dat de Compagnie de Engelschen ende hare Goederen alhier sullen vermogen te lichten, ende naar Batavia te voeren, sonder dat het den Koning sal vermogen tegen te staan.

28. Item tot ampliatië van 't vijftiende Artijkel is beloofd, dat indien de Koningen van Biema en Montemarano, levende of dood, in tien dagen niet werden gevonden, als dan tot Borge in handen van de Compagnie te sullen stellen de Soone van Biema, en de Sone van Montemarano.

29. De Regeeringe belooft aan de Compagnie uyt te keeren, in vergoedinge van hare Onkosten ten Oorloge, twee hondert en vijftig duy-

1670.

Junius.

1670. fent Rijksdaalders, in vijf Mouffons naast aan
 een volgende, 't zy in Canon, 't zy in Koop-
 manschappen, 't zy in Gout, Silver of Juweelen,
 elk naar fijn waarde.

30. Ende op dat alle de bovenstaande Poin-
 ten des te religieufcr mogen worden onderhou-
 den, soo zijn de felve door den Koning van Ma-
 caffar, en fijn hier onder-gefchreven Grooten,
 en by wegen van de Compagnie door den Admi-
 raal, nevens ook alle de Koningen en Princen
 in dit Verbond begrepen, na aanroeping van des
 Heeren Heyligen Name beëdigd, geteekent en
 verzegelt elk op fijn wijfe, in een Velt-Tent,
 op Vrydag den 18. November 1667. omtrent
 Borrombon, op 's Compagnies eygen Grond.

Naarder Contracten, gemaakt met Radja Tello ende Crain Linques.

Den 9. en 13. Maart Anno 1668.

IK Paducca Siri Sultan, Harrounara Chijt,
 Koning van Tello, nu in de laaft gemaakte
 Vrede met Macaffar, geworden zijnde Com-
 pagnies Vriend en Bondgenoot, gelijk daar van
 het gemaakte, ende door ons beëdigde Con-
 tract in 't breede fpreekt, my erinnerende de
 getrouwheyt en Vaderlijke forge, waar mede de
 Compagnie doorgaans en altoos is aan-gedaan
 over hare verbonde Vrienden en Bondgenooten,
 verklare door defen, naar in-genomen advijs van
 mijne Lands-Heeren, Broeders ende Onderda-
 nen te rade zijn geworden, my ende mijne, ook
 nevens dien mijn gantsche Rijk en Jurisdic tie
 noch nader ende in 't byzonder met de felve
 Compagnie te verbinden, en 'evens te verfoe-
 ken, dat ik niet alleen in haar befcherminge par-
 ticulierlijk aan-genomen, neen: maar ook mijne
 Kinderen, soo by mijn Leven als ook naar mijn
 dood, met my aan-gesien mochten werden als
 Vrienden en Verwanten van d'Ed. Ooft-Indi-
 fche Compagnie, diefe houd en neemt in fijn
 Vaderlijke bewaringe, op dat ons van niemant
 ter Wereld eenig leed of onrecht mochte over-
 komen, 't geen den Heere Cornelis Spielman,
 Admiraal van 's Compagnies machten alhier,
 reprefenteerende door kracht van fijne commif-
 fie de Hooge Overigheyt van den Gouverneur
 Generaal ende Raden van India op Batavia, tot
 mijnen begeeren door Paducca Siri Sultan Man-
 darfaha Koning van Ternaten, ende Mamalyang,

1670. Koning van Linques voor-gedragen, en tekenen
 gegeven wefende, heeft het goedertierentlijken
 en in een oprecht herte believen aan te nemen:
 Junius. Mits welken ik my, mijne Kinderen, Broeders
 en Sufters, voorts alle mijne Rijks-Heeren en
 Onderdanen verbinde tot alle oprechte getrou-
 heyt, ons geheelijk over-gevende aan de goede
 voorforge van de Compagnie, alfoo dat hare
 Vyanden ende Vrienden de mijne en onse, en
 wy altijd bereyd fullen wesen, met ende nevens
 haar daarfe ons komen te roepen, ten Oorloge
 te trekken, gelijk dan ook mijne Kinderen en
 Kinds Kinderen, in cas van mijn overlijden,
 fullen staan en blijven onder hare vaderlijke
 Voogdye, en foo'er op mijn af-fterven geen by
 't leven waren, of dat fy-lieden ftervende, gee-
 ne naarlieten, fullen mijne Lands-Heeren, Broe-
 ders en Vrienden, geenon Koning in mijn plaat-
 fe mogen verkiefen, als ten overftaan en met
 goet vinden van de Compagnie. Ja in-gevallye
 ook fulke mijne Kinderen haar niet na behooren
 quamen te gedragen, fal de gemelte Ooft-Indi-
 fche Compagnie ten goede van mijn Land en
 Onderdanen, ook yemant anders van de naafte
 in haar plaats mogen ftellen, 't geene ik alles uyt
 oprechte herte de Compagnie toevertrouwe;
 ende op dat hier van voor de gantsche Werelt
 blijken moge, soo heb ik defen door mijn Rijks-
 zegel verzegelt, ende door Dain Mangappa,
 mijn Bioeder, en Carre Motulle, met Galeran
 Care Pato laten onderteykenen: Ook de get-
 trouwe onderhouinge van dien op de Alcoran,
 na onse wijfe, ten by-wefen van de Monfieurs
 Danker van der Straten, Opper-Koopman,
 Pierre du Pon, Capiteyn, ende Abraham Gab-
 bema, Fifcaal, befworeen: fullende als het des
 Admiraals begeeren en goed-vinden fal wesen,
 defen in mijn Stad en Plaats, door openbare
 Gom-flag werden verkondigt. Aldus gedaan,
 befworeen en verzegelt, in mijn Fort genaamt
 Tello, op den 25 van de Maand Ramelan, des
 Jaars 1078. zijnde, volgens de Nederlandfche
 Stijl, den 9. Maart 1668. wefende hier over tot
 getuyge beroepen den hoogft-gebooren, groot-
 mogenden Mandarfaha, Koning van Tarnata,
 ende mijnen Bloetverwant Mamalyang, Koning
 van Linques, die tot beteykeninge van dien,
 mede haar Zegel hier onder gefteft hebben.

Wy zijnde geweest expresse gecommiteert
 door den Heere Admiraal Cornelis Spielman,
 verklaren dat in onse presentie ter Plaats voor-
 noem:

1670.

Junius.

noemt al foodanig defen Contracte is, solemneeljk selfs ook door den Koning en getuygen op den Alcoran beëdedigt, ende verzegelt, het selve al te vooren duydelyk begrepen, en grondelyk verstaan, gelijk my het dan ook aan wel-gemelte sijn Ed. in dier-voegen gerapporteert hebben, en over sulks geordonneert zy Compagnies Zegel hier nevens te stellen, met onderschrijving van den Secretaris, ten dage en jare als boven in 't Casteel Rotterdam op Macassar, was getekent D. van der Straten, Pierre du Pon, A. Gabbama: ter zijde stond Compagnies Zegel gedrukt in rooden Lakke, waar onder geschreven stond, ter Ordonnantie van den Heer Admiraal voornoemt, ten dage ende Plaats gemelt; ende was getekent *Hendrik Louf*, Secretaris.

IK Mamalyang, Erf-Koning van Chinrina Linques, &c. Vry-Heer in 't Koninkrijk van Macassar, met rijpe aandacht wel en ter degen op gemerkt, gelegen ende begrepen hebbende het geanexeerde Contract, waar met te mijnen eygen over-staan mijnen Broeder den Koning van Tello sich aan de Compagnie heeft verbonden, verklaart voor my en alle mijne Soonen en Dochteren, Huys-genooten, Landen ende Volken, my niet alleen mede foodanig te verbinden: maar ook in 't geheel te stellen onder de gehoorsaamheyd en bescherminge van de Ed. Compagnie, die ik beloove in allen hare bevelens, diensten en ordonnantien nu en altoos in der eeuwigheyd gehouwen en getrouw te wesen, over sulks tot betekeninge van waarachtige waarheyd en mijne sinceere goede meeninge, hebbe ik defen, houdende het Contract van Tello, hier in geïnseereert, met mijnen Soone, genaamt Tataara Craini van Patena, in handen van den Admiraal beswooren, verzegelt en ondertekent, mede ten by-wesen van Dankert van der Straten, Opper-Koopman, Pierre du Pon, Capiteyn, en Abraham Gabbema, Fiscaal, zijnde hier over getuygen alle Bond-genooten Koningen, van wiens wegen haar Zegels en Hand-rekeningen hier onder gestelt hebben, den groot-machtigen Koning van Ternata, de Koning van Palacca, en de Prince Calematta, ende den Koning van Layo, op den 13. van de Maand Maart, 1668. zijnde na onse rekeninge den

29. van de Maand Ramelan, des Jaars 1078. 1670 in 't Casteel Rotterdam, op Macassar; Onderstonden de Zegels van de Koningen van Ternata en Palacca, in rooden Lakke gedrukt; Lager stond, Nota: Dese bezegeling en ondertekeninge van 't bovenstaande is eerst in vollen Rade den 31. Maart geschied: Was getekent, Dankert van der Straten, Pierre du Pon, Abraham Gabbema, in Margine stond Compagnies Zegel in rooden Lak gedrukt; daar onder stond: Ter Ordonnantie van d'Ed. Heer Admiraal, ten dage ende Plaats voornoemt, ende was getekent *Hendrik Louf*, Secretaris.

Naarder Poincten.

WAar op den Koning ende Galerans, voorts de geheele Regeeringe van Tello, item ook Crain Linques, naar voorgaande verootmoediging, weder tot waarde Bond-genooten van de generaale Compagnie, ende van wegen de selve uyt den naam van d'Ed. Heer Joan Maatzuyker, Gouverneur Generaal, ende de Heeren Raden van India, aan-genomen ende in-gelaten zijn door d'Heer Cornelis Spielman, Super-Intendent ende Commissaris over de Oosterse Provintien, Admiraal ende Krijgs-Overste, over de Scheeps- en Krijgs-macht hier op en omtrent Macassar.

1. Dat wel-gemelte Heeren, Koningen, ende de gantsche Regeeringe heyliglijk onderhouden, ende getrouwelyk na-komen sulden, nu en altoos eeuwiglijk en onveranderlijk: Het Contract en eeuwig Verbond tusschen de Regeeringe van Macassar, en de generale Nederlandse Compagnie gemaakt, wederzijds verzegelt, en solemneeljk beëdedigt op den 18. November 1667. tot Bonaye: item noch een nader Contract tusschen den Koning en de Regeeringe van Tello en Crain Linques, met wel-gemelte Compagnie aangegaan, beslooten, verzegelt en beëdedigt op den 9. Maart des aan-volgenden Jaars 1668. verklarende dat het af-treden van het selve, door quaden en verkeerden raat, haar was ten alderhoogsten leet, en derhalven datse hun kenden grootelijks verplicht, van daar over by de generale Compagnie op haar ootmoedige bede, genade te hebben ontfangen, aan de welker

670. ker goedertierentheid fy hun mits dien in het geheel over-gaven, onder verfoek, datse in 't reguard van de geld-sommen by 't Bonayse Verbond besproken, voor soo veel daar in haar quota aan-hing, niet boven hare macht beswaart mochte werden, protesteerende grootelijks onvermogenste wesen tot het voldoen van dien, sulks in hun ook versekert, datse ongetwijffelt op hunne vertooninge door de hooge Regeeringe van India, desen aangaande, met alle billijke en betamelijke civilityeyt getraecteert souden werden.

1. Hebben sy verklaart voor 'een groote gunste en weldaad aan te nemen, dat de Compagnie haar liefdes te laten behouden hare gemeene Hand-geweeren en Musquetten, en dat ten opzicht sy haar van de vordere Regeeringe van Macassar af-gebroken hadden; en de eerste uyt-quamen om haar te verootmoedigen, met beloften, datse sonder eenige verschuyling souden aan-wijzen, en aansfonds over-gaven, alle foodanig licht Canon en Bassen (swaar Canon haddense niet meer) als de Koning ende Regeeringe van Tello en Crain Linques noch toe-behoorden; 't zy dan dat het was berustende in Tello, Goa, Sadrebone of elders, sonder daar voor yets te pretendieren: maar bedankten de wel-gemelte Compagnie grootelijks, datse het selfde beliefden aan te nemen, tot af-mindinge van op-gemelde schuld voor de waarde.

3. Belooven sy tot repetitie en te meerder bevestiginge van 't Bonayse Contract, soo haast het de Compagnie sal believen te ordonneeren, de Wallen van Tello rond-om neder te werpen, en noyt andere Fortificatien te maken, als na voorgaande toestemminge en bewilliginge van de Compagnie, directelijk noch indirectelijk.

4. Ingevalle de Koning en de Regeeringe van Goa, haar op de over-gezonde Afte van Pardon, niet mede quamen aan de Compagnie te verootmoedigen, dat sy als dan als goede en getrouwe Bond-geooten van de Compagnie, nevens de vordere Geallieerde Vrienden, de selve souden houden voor hare openbare Vyanden, en mitsdien de selve naar vermogen helpen doen alle mogelijke schade en af-breuke; doch soo, al schoon den Koning van Goa weder-hoorig bleef, soo en sullen daarom andere Koningen en Konings Kinderen van Macassar, noch ook geene van de

Onderdanen, die haar verootmoedigen en om genade verfoeken, niet af-gewesen, maar aangenomen werden, mits dat de Koning en Regeeringe van Tello, voornamentlijk geene luyden van staat en conditie sullen in-laten, sonder daar van t'elkens prompte advertentie te laten doen.

5. Dat ingevalle Cronron, als puure oorfake van het verbroken Bonayse Verbond, sich in 't bysonder niet t'eenemaal ongewapent komt vernederen, en bidden om genade, sich stellende ter volle dispositie van de hooge Regeeringe op Batavia, (onder versekeringe, doch ongevergt, dat den selven aan lijf en leven onbeschadigt sal blijven) dat sy hem als dan, in sulken gevalle, sullen helpen vervolgen, vangen of dooden, naar gelegentheid; en alle goederen, welke van hem geatrappeert werden, stellen in handen van de Compagnie, tot af-kortinge van 't geen aan de Compagnie, volgens 't Contract voorschreven, betaalt moet werden.

6. Dat de hoogst-gemelden Koning, ter begeerte van de Compagnie sal gehouden zijn tot versekeringe van dese nieuwe vereeniginge, of selve, of yemand van sijne Grooten, welke de Compagnie komt te vorderen, het zy dan voor altijd, ofte voor eenige tijd, by en onder ons, op een bequame Plaats sal komen woonen.

7. Ten laastten belooft de hoogst-gemelde Regeeringe en Crain Linques, om alle quade bedenkingen, desidentien en mis-vertrouwen wech te nemen, datse naar-volgens de costuymen, onder de Nederlanders, aller wegen gebruykelijk, noyt binnen Compagnies Vastigheden sullen komen, als met weynig geselschap, doch de selve ongewapent, moerende de verdere suite buyten blijven, ten ware om bysondere voor-vallende redenen anders wierde toe-gelaten.

Tot solemneele bevestiginge van dit alles, soo hebben Daayen Mangappa, halve Broeder van den Koning van Tello, de Galerans, of Rijks-Raden van wegen hoog-gemelde Koning, vermogens haren Credentiaal aan desen origineelen geannexeert. Item Crain Linques voor sich selven, en wederom de boven-geoemde Daayen Mangappa, de Rijks-Raden Manchie-love, ende de Patto, yeder voor sich selven desen op den Alcoran solemneel beswooren: ende tot

1670.

Janius.

1670. te meerder bekrachtinge van dien, noch gedronken het water, over hare Kriffen gegoten, betekende naar des Lands wijze, dat, indien het Verbond quamen te verbreken, sy alsdan van hare eygen geweeren moeten vernielt werden. Aldus gedaan ende beswooren in 't quartier Jaccatra, op den zoom van de Vest, van 't veroverde Casteel Sanboubo, ter presentie van de neven-staande Bond-genooten, die desen soo verzegelt, als ondertekent hebben, soo wel als de gene, welke als leden van den Raad, dese negotiatie zijn tegenwoordig geweest, op den 15. Julij 1669. binnen het Logement van den Admiraal.

De boven-staande nadere Poincten zijn geschreven aan d'eenen zijde in 't Nederlands, en aan d'andere zijde in 't Maleyts, ende waren getekent onder 't Nederlands, by Maximiliaan de Jong, Pieter Koopman, Joan van Oppijnen, Joannes Franssen, Leendert Rus: Onder 't Maleyts, het Zegel van Crain Linques, met de naam daar by; voorts Daing Mangappa, Galeran Mantflooe, Galeran Carre Pano, ende Daing Telolo. 't Volgende zijn de Bond-genooten die present waren, 't Zegel van den Koning van Ternaten, waar onder staat Majuda Jurotullus; 't Zegel van den Koning van Soping, en sijn naam daar by, Radja Palacca; Arou Vaecque Passa Poja Radja Cajo, Palimpæ Daing Sitabe, Arou Pite Toufawa, en Aron Pite Laompa.

Den Koning van Tello, op heden ter selver Plaats verscheenen, ende vergeselschapt zijnde met Crain Linques, Daayen Mangappa, Galeran de Patto, Daayen Telolo ende andere, soo heeft sijn Hoogheyd in eygener Persoon, den Eed op den Alcoran solemneel geprefteert, en vervolgens tot te meerder bevestiginge, sijn Zegel hier onder doen drukken, benevens ook dat van Crain Linques, en de Hand-tekening van de vordere Grooten, op den 21. Julij daar aan volgende, ter presentie van de nevenstaande Bond-genooten, hebbende ook in gevolge van dien tot vergeenogen van de Koning van Tello, sijn Excellentie Calamatta, wgens sijn Broeder den Koning van Tarnata, item sijn Hoogheyd den Koning van Palacca, insgelijks op den Alcoran gerecolleert den voorgaanden gedanen Eed, op het Vrede-Verbond tot Bonaye: Was in 't Nederlands getekent by Maximi-

liaan de Jong, Pieter Poopman, Johannes Franssen, Leendert Rus. En in 't Maleyts, 't Zegel van de Koning van Tello, met sijn naam daar by, Daing Mangappa, Galeran Mantflooe, Galeran Carre de Pano, Daing Telolo. De volgende zijn de Bond-genooten die present waren, 't Zegel van den Koning van Ternaten, waar onder staat, Majuda Jurotullus, het Zegel van den Koning van Soping Radja Palacca, Passa Poja, Radja Cajo, Palimpæ Dang Sitabe, Arou Pite Toufawa, Arou Pite Laompa.

Op heden verschenen wederomme Daayen Macoule Sabanhaar, Crain Mamoet, en Crain Rapahini, geassisteet met Daayen Mijngaliqui, Daayen Telolo, noch vijf Sorouans, met namen Carra Ilesa genaamt, Imama, Carre Tacca, Ijewa, Carre Tadjan Imari, Carre Telolo Innanto; de Tolken, Carra Roepa Ilatou, Carra Gappa Ijono, ende den Schrijver Amien, vertoonende op-gemelte drie Perso-nagies een half Vel schoon Papier, daar met Macassarfe letteren op geschreven stond, door de hand des Konings, hare namen, met byvoeginge van 't groote Zegel, dienende voor Credentiaal, en tot meerder bekrachtiginge, soo wierd ook by hun overlegt des Konings Zegel selve, verklarende door de siekte des Konings gezonden te wesen, om alhier sijnen eygenen Persoone te representeeren, ende van wegen de selve ongewapent te bidden om genade aan de Compagnie, met oortmoedig verzoek, datse soodanig als den Koning van Tello mochten aan-genomen, en tot Compagnies Bond-genooten herstelt werden, mits welken de vooren-gemelte verbintnisse haarluyden te vooren gelesen, en tot naarder verklaringe, in de Macassarfe Tale over-geset wesende, hebben de selve soo in sijn geheel geaccepteert, sonder de alderminste tegen-sprake, en speciaal ook het Contract op den 9. Maart 1668. in 't bysonder met den Koning van Tello gemaakt zijnde, voorts geamplicieert.

Eerstelijck, dat hier vooren gesegt is van Tello, ook nu door de Koningen en het Volk van Goa en Sadrebone, ter eerster begeerte van de Compagnie sullen neder-geworpen en gesloopt werden alle de Wallen, Muuren en Fortificatien van de Steden Goa en Sadrebone, sonder de selve, nochte ook eenige andere
weder

670. weder te mogen op-maken, als met de wille van de Compagnie.

Janius. Item dat de Koningen sich niet en fullen mogen bemoeien met de Maleyers, Mooren of eenige andere Uytlander, hoe sy ook genaamt zijn, welke op heden in Tello Goa, of Sadrebone, of noch elders onder de Jurisdic tie mochten gevonden werden: maar daar mede de Compagnie laten begaan, naar haar wel-gevallen, ende speciaal Mapulle, sonder ook naar desen weder eenige van die of dier-gelijke Natien in haar Negeryen te mogen aan-nemen, als met wille ende begeerte van de Compagnie, vry-staan soo tot Tello, Goa, als Sadrebone te mogen houden en leggen, soo veel Volk als 't haar gelieve tot toefichters, sonder dat op of in de Revieren van Tello, Sadrebone, en ook alle andere tusschen die beyde in gelegen, soofe de Compagnie quame af te staan, eenige Vaar-tuygen, gehavent of ontfangen mogen werden, als alleen sulke, welke Pas-cedullen van de Compagnie kunnen vertoonen.

Waar op de vooren-staande Gedeputeerden, eerst voor, en van wegen haar Koning, en daar na voor hun selven gepresteert hebben den Eed van getrouwe Bond-genootschap, soo op den Alcoran, als met het drinken van het Kriffé-water, even met de selve solemniteyten, als by het Tellofche Verbond staan uyt-gedrukt: ter presentie van de onder-volgende Bond-genooten, en Ordinaire Raden van den Admiraal ter voorz. Plaatsse, en op den 27. van de Maand Julij 1669.

Was in 't Nederlands getekent, by Danker van der Straten, Pieter Koopman, Johannes Franssen, Jan van Oppynen, Leendert Rus. En in 't Maleyrs, Daing Macoule Sabander, Manoudjingan Crain Mamou, Crain Rapoutchine, en als Bond-genoot Radja Palacca, meer Bond-genooten zijnder niet present geweest.

Op heden compareeren ter vooren-gemelte Plaatsse, in het Logement van den Admiraal, den ouden Koning van Goa, zijnde den Jongen Koning Mapasombo siek, Crain Cronron, Crain Oedjon, Crain Rapochiny; Crain Tompo Ballang, Carre Mamoet, Crain Baboan, ende Dayen Mangeliquien, hebben in eygener Persoone, ook op een Alcoran gepresteert den Eed; en vervolgens tot meerder bevestiging van dit alles, hare Zegels hier

1670. op gedrukt, met hand-tekeninge van ook alle vordere represente Grooten, en mede ten over-staan soo van de neven-staande Bond-genooten, als Raads-Perfoonen.

Janius. In 't Nederlands getekent, by Maximiliaan de Jong, Danker van der Straten, Leendert Rus. Onder 't Maleyrs stond 't Zegel van de oude Koning van Goa, en diar by geschreven, Crain Richoa, voorts, Abdul Hamy Cronron Daing Mamou, Crain Hoedjou, Crain Rapoutchine, Himaligongan Crain Tompo-ballan, Daing Menawing Crain, Bobahan, Carre Mamou, Menou d'Jongang, Daing Menalyky, en als Bond-gnooten, 't Zegel daar neffens geschreven, Majuda Jerotullus, Quitfil Calamatta; 't Zegel van de Koning van Soping, daar sijn naam by staat, Radja Palacca; 't Zegel van den Koning van Tello, en door hem daar by geschreven Crainri Tello.

Drie Translaat - Brieven, uyt het Maleyrs, geschreven door Radja Goa, Crain Tello, en Linkis, Koningen op 't Land van Macassar, aan den Ed. Heer Gouverneur Generaal Joan Maatzuyker, en de E. E. Heeren Raden van India, ontfangen den 14. Augustij 1669. per 't Jacht de Cabbeljaw.

Missive van Crain Goa.

Geschreven uyt alle oprechtigheyd en suy-verheyd des gemoeds van Paducca Siry Sultan Crain Goa, uyt wederzijds genegentheyd aan den Gouverneur Generaal Joan Maatzuyker, de Raden van Indien, en alle de groote Perfoonen in de Stad Batavia, die wijs, en seer verstandig, en een Scheyts-man in 't uyt-spreken en voort-setten van Verbonden met alle Koningen op der Aarden benedens winds is, vorders zijnde seer med ogend en liberaal, by al sijn Vrienden en Bond-genooten, die van een genegentheyd zijn, soo dat sijn oprechtigheyd altoos en over-al doet blijken, nevens sijn assistentie en onderhoudingement al die gene, die ongelijk aan-gedaan werden; want hy is de Winkel van alle verstand en kennis, in 't onderhouden van sijn beloften, en seer oprecht in sijn Resolutien en Justitie, waar door hy seer besaamt is in alle Steden bovens winds, komende tot benedens winds, alwaar van sijnne macht en stoutmoedigheyd in 't Veld des Oorlogs verhaalt werd, ook van

1670.

Junius.

de kennis in de handeling van 't Geweer, soo te water als te lande, waar voor alle sijne Vyanden bevreest zijn, en wien den hoogen God in al sijn doen wil zegenen met gesontheyd op dese Wereld.

Vorders naar dit, verklaren wy uyt een oprecht en suyver gemoed in dit Papier, hoe wy alle bekennen oprechte Vrienden te wesen van de Compagnie, en te blijven soo lang Son en Maan schijnfel geven sullen sonder veranderinge; vorders alsoo wy door vergeleghentheyd, en onverstandige onwetentheyd qualijk by de Compagnie gedaan hebben, dat verfoeken wy, dat ons veelvoudig mach vergeven, ende gepardonneert werden door de Compagnie en Gouverneur Generaal; ook soo verfoeken alle Koninklijke Kinderen, en alle de groote Persoonen gesamentlijk om Pardon, alsoo wy uyt ons selven, met alle Konings Kinderen en alle groote Persoonen geresolveert hebben, by den grooten Persoon van de Compagnie, den machtigen Veld-Oversten Cornelis Speelman, Admiraal, Commissaris ende Super-Intendent om de Oost te gaan, en Pardon te verfoeken, die ons ook aan-genomen ende gepardonneert heeft, met een oprecht en suyver Gemoed, om te vereenigen, nevens alle andere Bondgenooten, met het Verbond dat nu op nieuws gemaakt is, daar onder begrepen te werden, en beswooren is op den Alcoran, op dat het krachtig en vast sonder eenige veranderinge zy: dit maken wy aan de Gouverneur Generaal bekend, wegens de Vrede, die wy met den Admiraal gemaakt hebben; doch soo wanneer den Admiraal na Batavia keert, sullen wy Konings Kinderen in des Admiraals Gevolg medezenden, toteen teken, dat wy Pardon verfoeken, ter eeren van den Gouverneur Generaal; doch wy en konnen noch niet uyt-vinden de namen van die Konings Kinderen, alsoo onder de mensch veeltijds sicken en sterften komen, daarom soo make dit aan den Gouverneur Generaal bekend. Vorders naar dit, soo hebben wy twee Brieven voor desen gezonden, en of die den Gouverneur Generaal bestelt zijn of niet, is ons onbekend, alsoo wy in die Brieven ook om Pardon verfocht, en onse gantsche gelegentheyd bekend gemaakt hebben, wegens het gepasseerde: Niets en hebben wy tot Geschenk aan den Gouverneur Generaal te

zenden, door manquement van gelegent-1670.
heyd, maar sullen God nacht en dag voor
het wel-varen van den Gouverneur Gene- Junius.
raal bidden.

Missive van Crain Tello: Geschreven met een suyver en oprecht Gemoed van Paducca Sieri Sultan Aroumarafietet, Crain Tello, aan den Gouverneur Generaal Joan Maatzuyker, ende alle de Raden van India.

VOrders naar dit, soo bekennen wy van ons selven, dat wy qualijk by de Compagnie gedaan hebben, alsoo wy 't Contract op Bougania gemaakt, selver hebben verbroken, als mede het Verbond, dat wy alleen in Ondjongpandan gemaakt hadden, daarom soo hebben wy ons selven by de Compagnie over-gegeven, en Pardon verfocht, en hebben wy daar nevens ons groot Geweer, dat wy hadden, over-gegeven, ende soo den hoogen God ons in 't Leven laat, en den tijd van des Admiraals vertrek gekomen is, soo sullen wy nevens den Admiraal op Batavia komen, of anders sal Crain Linques in onse plaats komen, ofte onse oudste Broeder Deyen Mangappa, of een ander groot Persoon, gelijk ten tijde, wanneer met den Admiraal vereenigt zijn, heeft selve willen na Batavia gaan, om dat ik mijn eygen misdaad wist, en dat om Pardon van den Gouverneur Generaal op Batavia te verfoeken: Niets en heb ik tot Geschenk te zenden, anders, als een suyver en oprecht gemoed, en anders niet. Desen Brief is geschreven in 't Huys van den Koning, in de Stad Tello, op den 25. van de Maand Julij, in 't Jaar 1669.

Missive van Crain Linkis: Geschreven met een suyver en oprecht Gemoed van Crain Linkis, aan den Gouverneur Generaal Joan Maatzuyker, en al de Raden van India.

VOrders, naar dat U E. Dienaar bekend van hem selven, dat hy tegens de Compagnie misdaan heeft, in 't verbreken van 't Contract op Bonganja, ende 't Verbond dat U E. Dienaar alleen in Ondjongpandan gemaakt had, daarom soo heeft U E. Dienaar hem selver by de Compagnie over-gegeven, en Pardon verfocht, en heeft U E. Dienaar daar nevens al sijn groot Geweer dat hy had, over-

670.

Junius.

over-gelevert : Ende soo den hoogen God my in 't leven laat, en den tijd van des Admiraa's vertrek gekomen sal zijn, soo sal U E. Dienaar met den Admiraal op Batavia komen, is om dat hy sijn eygen misdaad weet, en om op Batavia van den Gouverneur Generaal Pardon te verfoeken. Niets en heeft U E. Dienaar tot Geschenk te zenden, anders als een suyver en oprecht gemoed, en anders niet. Dese Brief is geschreven in 't Huys van Crain Linkis, den 25. dag van de Maand Julij, in het Jaar 1669.

De Lijste van de ober-gekomen Macassarische Koningen en Vorsten is dese :

De Koning van Tello en de Koning van Linques met hunne Vrouwen en geheel Hof-gefinde, makende wel 350 of 400 menschen uyt.

Crey n Birey, Soon van den Koning van Macassar.

Crey n Mandelly, Soon van Cronron.

Crey n Wello, en Care Mamoet, beyde de voornaamste Heeren.

Galeran Manassa.

Galeran Timbol van wegen den Koning van Goa, met een gevolg van honderd en veertig mannen.

De Prins Calematta, met sijn Vrouw, en Sufter des Konings van Tello, makende ook een sleep van wel honderd en vijftig menschen uyt.

Alle de welcke met de Heer Speelman ober-gekomen zijn / om sich booz de Hooge Kegeeringe op Batavia te veroetmoedigen / en toestant op de gemaakte onderhandelingen te verfoeken : waar by noch komen de Radja Palacca, en de Prins van Bonea, neffens andere Gemachtigde der Celesse Bond-genooten / makende met hun gevolg wel 800 kioppen / of weynig minder uyt.

aan in
Cari-

Uyt de Caribes, in America, had men nu bericht van een geweldigen Orkaan, die booz namentlijk omtrent het Epland Antigo gewoed had. Dit ongeveerte had wel vier uren geduurt / en met alleen menichte van Schepen / (selfs daar in de Haven) maar ook veel Huysen het ondersste boden geset : booznamentlijk was de Stad St. Jan daar dooz aan-getast / van welcke plaats het meeste gedeelte ter neder-geflagen is gewozen ;

bier Engelsche Schepen / die aldaar op de Reede (om te handelen) waren gekomen / vergingen ; daar quam ook een wraak / met een dooden Jongen / eenige Oly de Palm / Olyphants-Tanden / en andere Kroommanschap (tekens / dat het Schip uyt Guinez quam) aan-drijven. Onder het Epland Mevis bleef een Engelsch Schip met Paarden / en noch drie of vier andere / soo aan Sancta Crux, als elders.

De stormen hadden in Barbaryen mede seer aangegaan / soo dat de Moglie af Haben van Tanger selfs gebaar liep van wech-ge- spoelt te worden. 't Engelsch Guernisoen van die plaats had onlangs een Moorsch Krobetje berobert / maar de Mooren waren daar af-geblucht / behalven twee die dood-geflagen wierden ; men vand in het selve twee bladen Schijft / als een bezweering / in een Buppelken gebonden aan een Steinge van het Schip ; beneffens eenige Gebeden aan hunnen Mahomet, dienende tegens het gebaar van de Zee en de Vpanden.

Op den eersten van dese maand (wederom tot bzeugde van den Handelaar) quamen tot Cadix sebetien / soo Gallioenen als Galeassen aan / onder het bebel van den Heer Emanuel Banelkio, mede-bzeugende / behalven wel booz drie-en-twintig millioenen / soo gemunt als ongemunt silber / rijksdommen van andere Kroommanschappen. Een Gallioen was in de Havana gesonken : maar het silber / seyde men / was meest gebergt.

De Kramer van de West-Indische Maatschappy van Groeningen, had het Schip Vredenburg uyt-gerust ; dit / komende in Guinez, handelde honderd en vijftig Slaben / en zepden daar mede na de Caribes : maar soo als het aan een Fransch Epland quam / of daarse incessterschap ober schrijven / haalden die alles aan. Daar-en-tegens deden die van de Oost-Indische Compagnie in Nederland, uyt-deeling doen van 40 par cento, zijnde de Actien toen op 495 en 500.

Op dees tijd quam de Graaf van Essex, Ambassadeur van Engeland, tot Coppenhagen, alwaar hy na eenige redenen kilaagde ober den Slot-boogt van Kroonenburg, daar hy eenige onlust ober het stryken mede gehad hadde : maar de kilachten die men tot Stokholm ober het mis-gewas dede / hadden by meerder reden.

1670. Op den tweede van dese maand / ten tien uren voor de middag / nam sijn Hoogheyt de Heere Prince van Orangien de eerste sittinge in den Raat van Staten, zijnde daar toe af-geschaalt en binnen geleyd / wegen Holland, door den Heer van Zeventer; en van wegen Zeeland, door den Heer van Vrybergen; als Gedeputeerden van Hoog gemelden Raad; alwaar sijn Hoogheyt sijn Sit-plaats / aan het Hoog eynde van de Tafel / op de selve Stoel waar in voor desen sijn Hoogheys Door-badren geseten hadden / genomen heeft / blijvende aldaar tot het scheid van de Vergaderinge toe; het welke ontrent tot des middags ten half een uur duurde: hy wierd kozt daar aan in een andere sittinge (alsood'er een geschil voor den selven Raad door de Rechts-geleerden Molefchorien Hogenhoek te bepleyten was) met een wel-spreekende aanspraak door de selve Molefchor bezegent / en over dese sijne Introductie bezegent; waar over sijn Hoogheyt met het lichten van den Hoed sijn dankbaarheid betoonde. De Princesse Douariere deed van alles door een Expressen, den Koning van Engeland, gelijk ook mede den Keur-Dozt van Brandenburg, de Doztinne van Zim-meren, en de Princesse van Anhalt, kennisse doen.

Op den derden deser maand / quamen de Baron van Wassenaar, en de Fransche Ambassadeur Pomponne, van hun aanspraak en plecht-betwijfingen / (d'ene wpt ordere van de Staat / en d'andere wpt verband van onderdaanigheid) weder te rugge; doende gemelde Baron van Wassenaar noch dien selven namiddag rapport en bericht / hoedanig ten opmerke van de Hoog-Mogende Heeren Staten Generaal, de selve Heer Gesant van den Koning van Vrankrijk, als mede van den Dauphijn en andere groote bedienaars / is ontfangen geworden. Dese Staat heeft sich alle het gene daar ontrent voor-geballen was / seer wel laten geballen; gelijk ook mede de eere / die gedaachte Baron tot Gent (onder het gebied van de Catholijke Majesteyt) ontfangen had / seer gunstelijk op-generolen heeft. Men heeft ook als doe ter Generaliteyt, van wegen de Provincie van Gelderland, voor-geballen / of het niet dienstig ware / tot mesnagie en een point van sparingen / de Pensioenen of jaarlijks onderhoud van de Consuls in Vrankrijk, Spangien, de Straat en de Levant, die sy van de

1670. Staat gemeten / in te trekken / alsof de selve voordeelen genoeg by de koop-handel gemeten: maar het selve is als noch niet vast-gesteld. De Heer van Pallant gaf ook deser dage een verantwoordinge wpt / van wegen het gene / waar in hy in het vonnis over de drie verwoesene Klerken genoteert word; dewelke hy aan alle de Collegien in meniche af-zand. De Staat kocht ook op dese tijd het Doztelijk Huys van Prins Maurits van Nassauw, gebende daar voor de somme van honderd en vijftig duysend guldens; mits dat eenige Meubelen en toestellinge daar in niet begrepen wierden / het welke van de Staat gehouden wterd / om voortaan alle vzeemde Ambassadeurs daar in te onthalen.

Wp hebben hier voor van de overtocht naar Engeland van Madame d'Orleans gesproken: zedert quam de Heer Bukhorst van wegen het Fransche Hof tot Doevres met narichtinge / dat van wegen sijn Majesteyt van Vrankrijk aan Madame noch tien dagen langer tijd en respijt, om in Engeland te mogen verblijven / was toegestaan; waar op de Grave van St. Albaans terstont aan het Fransche Hof gezondend wterd / om te versoken / dewijl haar Madame soo veel meerder tijd was toe-gestaan / sy ook de bezeyd mocht hebben / om tot Londen (alwaar sy beter en bequamer onthaal sou konnen vinden) te mogen komen. Op den 12. Junij is sy weder van Doevres te scheid gegaan / daar haar de Koning / de Hertog van York, de Hertog van Hamilton, en andere Grooten een stuk weegs in Zee wpt-geleyde gedaan hebben. Aldus quam sy eynde-lijk tot Calais aan: maar alsof de Zee seer laag was / moesten sy wel een mijl in Zee wpt-treden. De Koning had sijn Suster in der daad met alle minnelijkheyt onthaalt / was haar met den Hertog van York en het geheele Hof (tot Comedianten toe incluyt) regen-gelomen / en had haar op haar vertrek met een Diamant van twee duysend Pistolletten beschonken. Sy betrof van Calais boeder na Parijs: maar sy tot St. Clou gekomen zijnde / eyschte sy een glas Cichorey-water / het welke sy (alsoof seer berlijt was) wpt-dronk / sonder ebentwel genoegsaam vergulst te worden: maar ten vier uren berergerde haar benaue-lychheid soodanig / dat men om het laatste gerecht liep. Op den 29. wierd sy des avonds ten vijf uren van een geweldige Colijk over-vallen / met

Junius.
Sijn Hoogheyt neemt sittinge in den Raat van Staten.

1670.
Junius.

Het Huys van Prins Maurits by de Staar gekocht.

Weder-komst van den Ambassadeur aan den Koning van Vrankrijk.

Vertrek van Madame uit Engeland.

Voorslag van Gelderland tegen de Pensioenen der Consuls.

1670. met een schrikkelijke uitspanninge / tot aan
 het onderste van den buik toe; zelfs was ook
 haar mage vol spij: men deede tot haar ver-
 lichtinge (dooz bzaaktzanden en andere be-
 hulpmiddelen) al wat men konde: maar al-
 les hielp niet. Epndelijck wierd sp seer houd en
 boebende; hoerz daar op begaf haar de pols/
 en boorz het leben. Men oordeelde dat'er ee-
 nige quade dampen / omtreent het harte en de
 longe / moesten zijn geveest; en seker / het
 zp dampen of wat anders / dat haar om het
 hart gespeelt had / sp waren quaat genoeg / die
 haar de dood aandeeden. Dooz haar dood
 quam haar de Koning met de Koninginne
 besochten; sp nam het H. Sacrament, eyschte
 de leste Olve / en stierf / met groote teekenen
 van Godbzuchtigheyt / ten drie uren na den
 middag / zijnde niet meer als 26 jaren oud.
 Monsieur was seer bedroeft / en het gantsche
 Hof / daarse seer beminde was / in tranen. Het
 lichaam wierd op haar bedde ingestrecht / en
 tot des anderen daags alsoo gelaten / wanneer
 sp na den middag geopent wierd: men behond
 dat de mage / dooz de hitte van het gedarmte/
 was ontstecken / of (gelijcke seggen) ober-
 stelpt; de andere deelen waren gesont: maar
 het benedenste van den buik had schijn van een
 versterving of Gangraena, het welke alles een
 groote verwondering veroorzaakte / en dat sp/
 die een soo gesonde en frissche Princesse altoos
 geveest was / nu soo vaardig was wech-
 gerukt. Het lichaam wierd gebalsemt / in een
 looden kist gelegd / en in de selve Kamer / daarse
 in gefrozen was / geset; daar een Capelle
 van haarffen genaakt wierd. Het hart wierd
 in een gouden doos tot St. Germain begraven /
 maar het lichaam gebracht in de Kerk van
 St. Denis. Het wierd geroliken des nachts
 ten twee uren / in een Krouw Carosse met 6
 paarden / met groote statie; wel 100 witte
 Wasch-toozsen wierden dooz de Laqueyen
 van sijn Majesteit gedragen; het Lijk wierd
 van verscheide andere Krouw-Koerssen ge-
 volgt. Dooz de Kerck deur / die ook met Krouw
 behangen was / stond de Karos (over de wel-
 ke een swart verhemeltfel gedragen wierd)
 stille / daar de Geestelijken het doode Lijk ont-
 fingen / en in een Capelle sette / om na de
 Roomsche wijze de gewoonlijke plechtigheden
 daar eber te doen. De Hartog van Orleans
 ontving het Krouw-beklag / en begaf sich so
 naar het Slot de Ruel, om sijn droefheyt wat

te versetten. Ondertusschen hebben ook de
 Koningen en Koninginnen van Vrankrijk
 en Engeland, dooz Gesantschappen ober en
 weder / het Krouw-beklag tegen malkan-
 der afgewisselt.

Om trent dees tijd stierf mede in het Hof
 van Condé, de Hartog van Bourbon, eenig-
 ste Soontje van den Hartog van Enguin, aan
 de tanden / zijnde maar 32 Maanden oud.
 Het Lijkje wierd gebalsemt / en in een Krouw-
 Carosse na St. Valery gevoert / daar sp by sijn-
 ne Dooz vaderen begraven is. Op dese wijze
 epndigde de Keysse Nederland (met beug-
 de begoft / met moepte / arbepd / en gedwon-
 gen verbiedinge / volzochte) met treunen en
 droefheyt; (misschien hoe sijn andere tochte
 naar Holland noch eens hoimt te epndigen.)
 waar sp quam dat de Hartog de Foix, in het
 midden van het onthaal tot Cortrijk, aan sijn
 been / dooz een dwalende Vuur-pyl / seer ge-
 vaarlijk gequerst was / zijnde al dat sp van sijn
 Keysse te Hups bzacht.

Tot Parijs moest men de Lackayen, om
 hun onberdzaaglijke moedwil / zelfs het gaan
 met stoljes op lijf straf verbieden. De Ko-
 ning zelfs begaf sich om de Schoetche wate-
 ren te dzynken; sijn Majesteit tot Beauvais
 zijnde / wierd de Daulphijn opgepast dooz een
 Lijfwacht van 200 knappe gasten van sijn
 jaren / altemaal jonge Edelieden / en Soo-
 nen van de grootste Heeren daar rontsom. Sp
 waren alle in wit Taffetas gekleed / en met
 wapenen na hun lijf booz sien; en hielden sich
 geheel a's Lijfwachten / slapen op Capjten
 en banken / soo lange tot dat de Koning na
 Versailles vertrok / om aldaar sijn nieuw Ge-
 bouw te gaan sien.

Ondertusschen de Heer Coenraad van Beu-
 ningen, als Gesant van haar Hoog-Mogen-
 de, naar Engeland, aan sijn Majesteit van
 Groo-Brittannien gesonden / quam ten halben
 dese Maand tot Londen: maar hield sich noch
 eenigen tijd onbehent aldaar op.

Men sag ook dese Maand boven Lissabon,
 in Portugaal, ten vijf uren na de middag /
 vier Sonnen boven malkanderen staan; d'ee-
 ne sich grooter vertoonende als d'ander / van
 de wellie de drie aan een langen buurigen stek
 scheenen geliecht te zijn. De drie stonden een
 alle na de schijn van malkander / en twyn soo
 wijd van de natuurlijke Sonne: maar des
 anderen daags zijne niet weer gesien; mis-

1670.
 Junius.

Dood van
 den jon-
 gen Har-
 tog van
 Bourbon.

De Heer
 van Beu-
 ningen als
 Ambassa-
 deur naar
 Engeland.

Vier Son-
 nen bo-
 ven Lissa-
 bon ge-
 sien.

jaar om
 etwacht
 ood,

be-
 waer-

1670. schien by reflexie van dikke wolken berooz-
saakt. Wy laten daar andere van hande-
len.

Junius.
Ongelijke
gestalte
der Lucht
in ver-
schyde
Landen.

Pomeren klaagde dese Maand van droog-
te / gelijk ook Sweden, daar de Yser-moos-
tens / dooz de droogte der stroomen moesten
stil staan / tot groote schade en hinder van de
Koop en Werk-lieden. In Hongaryen
klaagde men over te veel waters / waar
dooz tot Steyr de Yser-Compagnie aan haar
eygendom over de dzye tonnen gouds schade
leden; sonder te spreken van de Delt-bzuch-
ten / die dooz de overbloeijinge der stroomen
seer veel bedooven wierden. Oostenrijk had
mede haar gevoelen daar van / daar Meu-
lens / Bruggen / Wynngaarden / Akkers /
en andere eygendommen meer over-sie-
pen / om verre gewoopen en bedooven wier-
den.

De Grabinne van Zerini schreef aan sijn
Keyserlijke Majesteit desen volgenden oot-
moedigen Brief:

Copie van den Brief van de Gravin-
ne van Zerini aan den Keyser.

Alderdoorluchtigste Roomsche Keyser.

Brief van
de Gra-
vinne van
Zerini aan
den Key-
ser.

Wanneer uwe Keyserlijke Majesteit uyt sijn
Throon der glorie, geliefden den Stoel
der Aarden aan te sien, soo dalen sijne barmher-
tige oogen gunstelijk op dese arnhartige ende
troosteloose Persoonen, die van hare Schatten
niet meer hebben kunnen laten vallen: Het ou-
de Serinische Huys, uyt welkers Lustgaarden
veele vruchtbare Palm-boomen van dappere
Helden, en allerley welriekende Bloemen van
Eere, tot plantinge der Christenheyt gesprooten
zijn, is leyder! leyder! niet meer, dan 't onge-
luk heeft alles wech-genomen, ende niets meer
als den blootten naam, en de smarte der tegen-
woordige en toekomstige onheylen over-gelaten:
Ik durf wel siveeren, dat mijn Echt-gemaal
nooyt tegens u Keyserlijke Majesteit, ofte
sijn Persoon schriftelijk heeft gehandelt, maar
dar'er alle misverstanden van de valsche Aankla-
gers gesprooten zijn: Die zijn onschult soo
voor u Keyserlijke Majesteit en de gantsche
Christenheyt willende goed maken, hebben sy
gesocht verdacht te maken: Ik weet immers wel
wat hy my op 't laatste heeft gefegt, en dat hy sij-

nen Soon, die hier voor u Keyserlijke Majesteit
legt, hy de selve tot uwen dienst heeft op-ge-
voed gehad: Als nu de gerechticheit geen plaats
meer heeft, soo beroepen wy ons op de barmher-
tigheyt, door 't welk u Keyserlijke Majesteit
gelieft dese arme bedroefde Persoonen uyt de
storm-winden der onverdragelijke bedroeffenis-
sen te redderen: Wy hebben uwe Macht alreede
ervaren, laat die in mildigheyt veranderen:
't Onverteerlijke Vuur, of het schoon alles ver-
teert, laat noch sijn Assche naar, soo laat dan u
Keyserlijke Majesteit sich niet van dit Element
laten overwinnen, maar ons immers soo wel als
dat van de Assche toch overig laten: God den
Almdgende is een sonderbare Trooster aller
bedroefde, uwe Keyserlijke Majesteit kan de sel-
ve daar in naar-volgen, ende my, bedroefde
Vrouw, mijn Echt-gemaal, dat mijn liefste Pand
op Aarden is, weder vry geven, ende in sijn voor-
rige stand herstellen: Soodanige genade willen
wy al de dagen onses levens met alle onderdanig-
heyt erkennen.

1671

Junius.

Maar de Weduwe Ragotzki, die mede
in dese moedwil ingewikkelt was / bood / in
aanmerkinge van haren Soon / aan / in hare
Destinge Mundtatz Keyserlijke besettinge
in te nemen. Des Keyfers Delt-Marschalk
Spork quam daar op met vijf Regimenten
dooz / alwaar hem de sleutelen overgele-
vert wierden. Hy / met sijn Bevelhebber /
wierd onthaalt / en hy van de Dorstinne ver-
zeert met een paart / en een kostelijk turg /
met dooz 11000 Rijksdaalbers aan goud
beslagen. De Dorstelijke Weduwe wierd
tot Effor dooz de Keyserlijke Generaal Hey-
ster upt-gecondopeert. Botzkay, een ander
van de Hongarische weder-spannigers / be-
gaf sich naar Huft, in het gebied van Seven-
bergen; hy had sich in een grooten trommel
laten pakken / en soo op een Boeren wagen
laten verboeren / sittende een oud Boeren
Wijf daar boven op / en reed soo dooz des
Keyfers troepen heen: als des Keyfers O-
berste eener bzaagde / Hoe sich der Karel
mocht geredert en gesalveert hebben, ant-
woozde die / aangaande het oud Wijf / *Sub
umbra alarum tuarum*, onder de schaduwe van
uwe vleugelen; waar op de Oberste had ge-
antwoozd: Een sulken Generaal, die op die
wijse vlucht, verdient de schatten van sulke vleu-
gelen. &c.

Accom-
mode-
ment v.
de Wed
uwe Ra-
gotzki.

Wonder
lijke
vlucht
van Bot-
zkay.

Terz

670. **C**ertwyl nu gheheel Polen in tweedzagt / en de Grooten onder sich oneenig / en beele niet met de verkiefinge van den tegenwoozdigen Koning gebient waren / sond de Poolische Majesteit sijn Gesant Andreas Olzowsky, Bisschop van Culmen en Pomesania, Cancellier van Polen, aan de Stad Dantzik, ten eynde sy den eed van getrouwicheit aan den Koning wilden doen / alwaar sy dese aanspraak in het Latijn deede :

Nobiles Domini, Spectabiles & Famati Viri.

POnit feliciter pedem, in Regiâ Gedanensi Urbe, MICHAEL Rex; atque hunc portum fidissimâ publicâ Stationis, has dedecori clausas, honesto patentes portas, hæc mœnia nullo derelictâ fidei temerata contactu, hoc innocens primævique Sacramenti & antiquæ Virtutis retinens Forum, Prætorium, Comitium, Vicariò per Me adventu libens securiusque ingreditur. A Gentilitiæ suæ Lunæ Stelleque motu, & splendore, eam mutuatur, inque mores suos Vim deducit, ut properante cursu, simul beneficò influxu; Regni sui membra invisere, Coronati Capitis lucem ubique ferre, noctem mentium discutere, in primis destinet, ac Regium vel maxime existimet. Quod Romanus ille, de sua Africa, idem non minus rectè Sacra Regia Majestas, Dominus Meus Clementissimus jam nunc usurpet, Teneo Te Prussia, cum Civitates Majores, opibus amplas, mœnibus validas, dignatione eminentes, ædificiis publicis privatisque magnificas, Incolarum copia & cultu elegantes, non jure duntaxat & titulo; sed Imperii velut manu & potestate Regiâ apprehendit. Sed præcipuam curam & affectum Regium in se vertit Urbs Gedanum.

Syduß Borussia Gentis, Hyperboreique Regionis Cœli.

Ut Polonus Vates de Vobis cecinit: quam ubi semel venerabile fidei Numen intravit, vestigia nulla retrorsum, abeuntis aut aversæ spectare vel legere sit. Viget vigebitque in fama gentium, in æternitate temporum, Constantiæ Vestræ immortale exemplar, cum in oppresso undique Polonia Regno, omnia pro præmio & præda hostes haberent; Vos non dubitastis publico præcipitio, animos, fortunas, corpora supponere, Principem & reliquam Regni fortunam in sinu Urbis fovere;

1670. **l**asso & fracto Militi opem operamque commodare, postremò vilius cuncta habere, quàm fidelitatem non habere. Nec dum planè Arctoi Leonis occulti cuniculi, aut aperta Machinæ subsederunt, quibus hæc non Civium Curia, sed fidelitatis templum petebatur, impetebatur frustra:

Vos neque callidum perripuit aurum, nec docti Fulmina blanditiæque belli.

Sed hæc aliaque laudum vestrarum, prosequi, aliis uberius copia & otium, mihi interim Mandata Regia, & Legationis meæ summam decenter exequi negotium est. Differri ultra non oportet præstandum publicè, à Nobilibus, Spectabilibus Famatis Dominationibus Vestris, fidei & Subjectionis debitæ Juramentum, quod prius, libenter & publicè Sacra Regia Majestas præstare non distulit, cum recenti Electione Varsaviæ, mox felici inauguratione Cracoviæ, ad Sacras utrobique Aras solemnè ritu in Jura, libertates, Privilegiâ Universi Regni, Provinciarum, Civitatum, sanctè juravit, eadem Privilegia Vestra, Regiâ manu & Regni Sigillo clementer munivit, tranquillè & florentis Statûs Dominationes Vestras securas effecit. Quod igitur lætum & gloriosum Sacræ Regiæ Majestati, quod amplissimæ isti Civitati felix, auspiciatum & salutare eveniat, hoc agite Senatus, Populusque Gedanensis, ut devotos devinctosque Regiæ Majestati Domino Vestro animos, magis etiam more majorum firmetis, fidem indubitam licet, Religione Sacramenti Regi & Regno arctius obstringatis; Hoc Ego dum Nomine & Mandato Sacræ Regiæ Majestatis, Domini Nostri Clementissimi à Nobilibus, Spectabilibus, Famatis, Dominationibus Vestris requireo, Eisdem gratiam & Clementiam Regiam, Jurium, Privilegiorum, Immunitatum, integram conservationem, publicâ Commissionis meæ autoritate appromitto.

Hier op antwoorde de Pensionaris van Dantzik, upt den Naam van de Oberghept / in de selbe Taal / als volgt:

1670. Serenissimi & Potentissimi Principis
& Domini, Domini MICHAELIS,
Dei gratia Regis Poloniae, Magni Ducis
Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Maso-
viae, Samogitiae, Kyoviae, Volhyniae,
Podoliae, Livoniae, Smolensciae, Seve-
riae Czernichoviaeque.

Domini Nostri Clementissimi.

Illustrissime, Reverendissime ac Excellentis-
sime Domine, Commissarie, Do-
mine gratiosissime.

A Trentis, ut par est, animis, eâ quæ nomine
Sacrae Regiae Majestatis, Domini Nostri
Clementissimi Illustrissima ac Reverendissima Ex-
cellentia Vestra Senatui Populoque hujus Civita-
tis, verbis benignitatem & gratiam Regiam spi-
rantibus, fusiis gratiosissime exponere est digna-
ta, Senatus & reliqui Civitatis Ordines excepe-
runt, atque uti luculenta Regiae Clementiae ar-
gumenta perspexerunt, ita humillimarum sua-
rum partium esse ducunt, submissa & gratiosa ve-
neratione eadem amplecti & exoculari. Inprimis
autem Sacrae Regiae Majestati prosperam corporis
valetudinem, perennem Sceptri felicitatem, se-
cundus Consiliorum, exulceratis hinc temporibus,
succensus, & gloriosos, eosque perpetuos, de hosti-
bus triumphos devotissime comprecantur. Cum ve-
rò tam ex Literis Sacrae Regiae Majestatis beni-
gnissimis, quam ex propositione per Illustrissimam
ac Reverendissimam Excellentiam Vestram in prae-
sentia gratiosissime facta, Senatui, Ordinibusque
constet, Sacram Regiam Majestatem Serenissimi
Suorum Antecessorum Poloniae Regum exem-
plo, debitum fidelitatis Sacramentum, secundum
receptam hætenus consuetudinem, per Illustrissi-
mam ac Reverendissimam Excellentiam Vestram,
cui hanc Provinciam Clementissime dedit, ab hac
Civitate exigere: Vestigiis Majorum, qui ab ipsis
Incorporationis incunabulis, illibatam servarunt
fidei & obsequii decus, insipientes, nihil quicquam
circa capeßenda alacrius Sacrae Regiae Majestatis
jussa in se desiderari patientur, moti præsertim
benignissimo Sacrae Regiae Majestatis erga hanc
Civitatem adfectu. Illuxerunt scilicet benignitatis
& clementiae Regiae radii, cum in generalibus feli-
cis inaugurationis Comitibus Sacra Regia Majestas,
Civitatis hujus Jura, Privilegia, Immunitates,
Consuetudines, Concessionones, Libertatesque, tam

1670
Junius.

in Ecclesiasticis, quam Politicis causis ac negotiis,
solenni Confirmationis Diplomate, facta, tecta &
inviolabilia esse jussit; cum fortunarum Civitatis
incrementa benignissime se promoturam, & qua
vel inclementia fati, vel iniuria hominum, hanc
Civitatem premunt & affigunt, præjudicia &
gravamina, sublaturam esse, clementissime decla-
raret. Insinuavit omnium animis Clementissima
hæc Clementissimi Regis declaratio indubiam spem
melioris fortunæ & felicitatis: Sed solidæ felici-
tati plura adhuc obstant, inter quæ non est postre-
mum, quod cum vigore pactorum, pacis præser-
tim perpetuæ, generalium item Terrarum Jurium,
& specialium hujus Civitatis Privilegiorum, Mer-
catoribus nostris immunitas à teloneis (antiquo il-
lo unice excepto) competat: Cives tamen nostri,
qui in Regno, & adjacentibus exterisque Provin-
ciis & Regionibus, Commercium exercent novo ve-
tigalium & exactionum onere præter meritum
graventur. Auget hanc calamitatem vicinum &
quotidiano Civium nostrorum conspectui expo-
situm, eoque gravius, malum, quod licet funda-
mentalibus hujus Civitatis Juribus, communibus
item Privilegiis sanctissime sit cautum, ne intra
quintum ab Urbe lapidem, cuiquam arcis aut Op-
pidi condendi facultas, neque ulli in arcibus, op-
pidis & castellis, negociationes, commercia, &
opificia exercendi jus esset, iis planè non attentis,
Schotlandiæ, & Viciniis Pagi, vulgo Stolzenberg
dicti, incolæ, merciorum, Opificiorum, taber-
narumque, in quibus omnis generis merces publice
venum exponuntur, libertatem de facto sibi arro-
gent, & exerceant; eoque ipso Cives nostros
maximo damno afficiant. Quod non potest non esse
quàm luctuosissimum, cum nescio quæ hominum col-
luctus, civibus optimè de Republica & Patria me-
ritis, Pacis tempore panem præripiat: Si quæ au-
tem ingruerint adversitates, quæ vitam, sangui-
nem, & facultates boni publici causa impendere
jubeant, sese periculis & oneribus, rerum & for-
tunarum suarum sedem tempestive alio transfe-
rendo, subducat. Plura sunt quæ hanc Civitatem
affigunt; Sed ea consultò, ne patientiam Illu-
strissimæ ac Reverendissimæ Excellentiae Vestrae
fatigemus, in aliud tempus rejicimus, unicum tan-
tum strictum exposituri desiderium, quod commu-
nem Civitatis salutem, maxime afficit. Cum ex-
haustæ Civitatis facultates exsolvendis pecunia-
rum summis, quas fide publica mutuo acceptas, in
Bellum Suecicum totius Reipublicæ bono impen-
dit, non sufficiant, gravi æris alieni & usurarum
onere premitur Civitas: Cui sublevando non est
presen-

670.
muis.

praesentius remedium, quam ut Serenissima Respublica expensas, in belli illius necessitates à Civitate erogatas, juxta Regiae asscurationis & Constitutionum nonnullarum Regni tenorem, propediem refundat. Hac hoc temporis in sinum Illustrissimae ac Reverendissimae Excellentiae Vestrae effundere Senatus & reliqui Ordines voluerunt, perobsequanter rogantes, dignetur Illustrissima ac Reverendissima Excellentia Vestra aequissimam Civitatis habere rationem, & gratiosissime promovere, ut quae in detrimentum & iacturam Civitatis vergunt, benignissime tollat, quae autem vindicando antiquae dignitatis splendori serviunt, asserat summa Sacrae Regiae Majestatis clementia & benignitas. Certè hac cognata Caelitibus virtus, Majores Nostros excusso Crucigerorum jugo ad inchoitum Poloniae Regnum, salva lege & juris sui libertate, accedere fecit, atque indissolubili nexu Serenissimis Poloniae Regibus adeò devinxit, ut, quaecunque tandem fuerit fortuna facies, à fide & obsequio, nullo damno, nullo periculo deterritis, in hostiles aut Regi & Reipublicae contrarias partes, nulla vi adacti, nulla spe, nullis praemiis, utut interdum sollicitati, unquam fuerint adducti. Nec degeneravit à Majorum pietate & fidei integritate amula posteritas, quin & ipsa in illo rerum & temporum articulo, quo extrema timebantur, fidem & constantiam suam Serenissimo Regi & inclytae Reipublicae probavit. Ejus propositi tenaces confluxerunt ad Sacrae Regiae Majestatis nutum & voluntatem, omnes civitatis ordines, atque uti eos spes sovet certissima, Regia Pietate, Clementia & Justitia, Jura & privilegia sua, conservatum iri; ita fidem & obsequium suum Sacrae Regiae Majestati Domino suo Clementissimo, solemnè Juris Jurandi Religione ex consuetà Formula obstringere sunt parati.

Dit heeft ons goet gedacht den goetwilligen Leser ten oorbaar aldus te verhalen.

Edele Heeren, aansienlijke en beroemde Mannen.

DE Koning MICHAEL set gelukkiglijk zijnen voet in de Koninklijke Stad Dantzik, en treed dese Haven van een algemeen getrouw verblijf, dese Poorten, geslooten voor oeterringe, openstaande voor het verlam, dese wallen, door geen aansmettinge van naargelatene trouwe besofedelt, dese schuldeloose, en aan den

zalouden eed, en vergaarde deugt vasthouden- de Gerichts-plaars, Raadhuyts, Vergader-plaats, onder mijn onderstellige aankomst, gewillig en veyliglijk te binnen. Hy ontleent de glans en beweginge van Maan en Sterre van sijn Geslacht, dese kracht, en voert de selve tot sijne manieren in; dat hy met een haastige loop, en te gelijk een gunstige invloeyinge, beslyft de Leden van sijn Rijk te gelijk te besoeken, het licht van sijn gekroonde Hoofst over-al te brengen, en de nacht der sinnen te verdrijven, en sulck ten hoogsten Koninglijk acht te zijn. Het geen die Romeyn van sijn Africa seyde, mach nu met geen minder billijkheyt sijn heylige Koninglijke Majesteit als nu gebryken: *Ik hebbe u Pruyssen*, wanneer hy die groote Steden, rijk van middelen, sterck van Vestingen, uytsteekende in waardigheyt, voortreffelijk in algemeene en bysondere Gebouwen, en aansienlijk door overvloed en cieraad der inwoonderen, niet alleen met sijn Recht en Tijtel, maar gelijk als met sijn Koninglijke macht en hand vat en grijpt: Maar de voorname Koninglijke sorge en genegentheyt trekt de Stad Dantzik tot sich,

De Sterre van het Pruyssische Volk, en Koninginne van het Noorder-deel des Hemels,

Gelijk de Poolse Dichter van u gesongen heeft. Den welken als eenmaal de eerwaarde Godheyt van de vrouwen ingegaan is, heeft niet na geen ruggelingsche voetschappen om te sien. Sy leeft en sal in de roem der Volkeren, in de huwigheyt der tijden, als een onsterffelijk voorbeeld van u standvastigheyt leven, als in het allefints verdrukte Poolse Rijk, de vyand alles voor een vergeldinge en buyt besaf, hebt gy niet getwijffelt met u lichamen, moed en middelen, het gemeene verval te onderschragen, en den Vorst, met het overige van de staat des Rijks, in de boesem en schoot van dese Stad te koesteren, de afgesloofde, en als verbrooken Oorlogs-macht, u hulpen bystand toe te voegen, eyndelijk liever alles, als u getrouwigheyt, te verwerpen: en als noch zijn de heymelijke onder-mijnen, noch de openbare Krijgsgevaeren, met de welke die Noorder Leeuw uw niet Raadhuyt der Borgeren, maar eerder Tempel van getrouwigheyt, beslooken, geheellijk gedempt en wech genomen. Ondertusschen,

1670.
Junius.

1670.

Noch 't loos bedrieglijk goud, noch vol gewelt
en list,

Janius.

Des oorlogs blixem-straal, u ooyt te buygen
wift.

Maar om dese en andere dingen, tot u lof dienende, te vervolgen, sullen andere meerder gelegentheyten en ledigheyt vinden: en my staat het bevel mijnes Konings, en het begriip van mijne affendinge, betamelijk uyt te voeren, namentlijk, dat het niet behoort, dat de Eed, van u Edele, aansienlijke en beroemde Heerlijkheden, wegen u trouw en verschuldigde gehoorzaamheyt, langer worde uytgesteld, de welke sijn heylige Koninglijke Majesteyt, gaarne en openlijk, niet heeft uytgesteld, af te leggen, wanneer hy soo op de versche verkiefsinge, tot Warsaw, daar na de gelukkige krooninge tot Cracaw, aan de Altaren, soo hier als daar, met gewoonlyke plechtigheden, de Rechten, Vryheden, en Voor-rechten, of Privilegien, van het geheele Rijk in het gemeen, en de Landschappen en Steden, heyliglijk besworen, en de selve uwe Voor-rechten, met sijn Koninglijke hand, en zegel des Rijks, genadiglijk onderteekent en versegelt, en soo uwe heerlijkheden van een geruste en bloejendē Staat verseekert heeft. Het welke dan blijde en heerlijk voor de heylige Koninglijke Majesteyt, gelukkig, heylsaam, en voorspoedig uytvalle. Betracht dan, gy Raad en Gemeente van Dantzik, dat gy u toegewijde en ootmoedige gemoederen sijn Koninglijke Majesteyt, uwen Heere, meer na de wijseder Voor-ouderen bevestigt, en uwe, hoewel ongetwijfelde trouwe, door Godsdienst en heyligheyt van den Eed, den Koning en het Rijk te vasten en krachtiger verbind. En terwijl ik dit uyt name en bevel van sijn heylige Koninglijke Majesteyt, onsen seer genadigen Heer, van u Edele aansienlijke heerlijkheden verseeke, be-loove, en segge ik de selve toe, de Koninglijke genade en sachtmoedigheyt, de volkomen bewaringe van uwe Rechten, Voor-rechten en Vryheden, volgens het openbaar en publijk gesag, van dese mijn aanbevolen last.

**De Antwoordt banden Pensionaris luyd in
onse Taal aldus:**

MEt aandachtiger gemoede, gelijk billijk en betamelijk is, hebben het gene uwe Eerw. &c. uyt name van de heylige Koninglijke Majesteyt, onsen Heere, den Raad, en het Volk

van dese Stad, met woorden, die niet als goedwilligheyt en Koninglijke genade uyt-ademen, wijdoopiglijk sich gewaardigt heeft voor te dragen, de Raad en andere Stenden van de Stad aangenomen, en gelijk als klaarblijkelijke bewijsredenen van de Koninglijke genade door-gesien. Soo hebben sy geoordeelt hen ootmoedigt te betamen, met een ootmoedige en dankbare eerbiedinge de selve te omhelsen en te kussen. Vooreerst dan wenschen wy sijn heylige Koninglijke Majesteyt een voorspoedige gesontheyt des lichaams, een langduurig geluk van sijn Scepter, voorspoedige en glorieuse uytgangen van sijn Raadslagen, in dese verdorvene tijden, en geduurige overwinninge over sijne vyanden toe. Maar dewijl, soo uyt de goedertierene Brieven van sijn Koninglijke Majesteyt, als uyt de voorstellinge van u doorluchtige en seer eerwaarde Excellentie, voor tegenwoordig genadiglijk gedaan, den Raad en de Ordenen of Stenden blijkelyk zy, dat sijn heylige Koninglijke Majesteyt, naar het voorbeeld van sijn doorluchtigste Voorfaten, de Koningen van Polen, den verschuldigten Eed van getrouwigheyt, volgens de tot noch toe aangenomene gewoonte, door uwe &c. die hy genadiglijk dese last heeft opgelegd, dese Stad af te eyeschen, sullen sy, volgende de voetstappen der Voor-ouderen, die van de eerste beginselen der inlijvinge, de waardye en betamelijkheyt van trouwe en gehoorzaamheyt bewaart hebben, niets lijden omtrent het blijdelijk aanvaarden van sijn Koninglijke bevelen in sich te ontbreken, voornamentlijk bewoogen door de seer goedertierene genegentheyten van sijne heylige Majesteyt tegens dese Stad; want de stralen van de Koninglijke goedwilligheyt en genaden hebben sich opgedaan, wanneer sijn heylige Koninklijke Majesteyt deses Stads Rechten, Privilegien, Vryheden, Gewoonten, Toestanden, Vrydomren, soo in Kerkelijke als Politieke saken en handelingen, met een plechtig Geschrift van bevestiginge, heeft willen vast, verseekert, en onschendbaar bewaren, als hy verklaart heeft, den aanwas der voorspoet van de Stad goedertierentlijkt te willen voortsetten, en het geen door de gestrengheyt van het noodlot, of verongelyking der menschen, dese Stad drukt en quelt, de hindernissen en beswaarnissen genadigt te willen wech-nemen. Dese sachtmoedige verklaring van een aldergenadigt Koning heeft onser aller gemoederen

1670

Janius.

inge-

670. ingeboesemt een ongetwijffelde hoop van be-
 ter voorspoet en geluk: maar veel dingen we-
 derstaan als noch dit volkomen geluk, onder de
 welke geensins het laatste is: Dat daar uyt kracht
 van verdrag, voornamentlijk dat van de geduur-
 ige Vrede, ook van de algemeene Landen en
 Rechten, en bysonderlijk van de Voor-rech-
 ten deser Stad, onse Kooplieden, vryhey van
 den Tol (die oude alleenlijk uytgefondert) toe-
 staat, onse Borgeren evenwel, die in het Rijk,
 en de aangrensende, en buyten-gewesten, hun-
 ne Koopmanschappen oeffenen, met eennieu-
 we last van Chijsen en Schattingen worden be-
 swaart. Dese quelling vermeerdert het nabuur-
 ige, en onser Borgeren dagelijksche aanmer-
 kinge, blijkelyk, en des te swaarder quaat; dat,
 hoewel door de fundamentale en grondige
 Rechten van dese Stad, ook door gemeene
 Voor-rechten, heyliglijk en vastelyk sy be-
 sorgt, dat niemant binnen de vijf mijlen van de-
 se Stad de macht hebbe enige Stad of Kasteel
 te bouwen, noch iemant in de Slooten, Steden,
 en Kasteelen, eenige Koophandeling, Com-
 mercie, of Handwerken te oeffenen, gerech-
 tigt zy, de selve evenwel, on aangemerkt de In-
 woonderen van de Dorpen van Schotland, en
 het nabuurige, gemeenlijk Stolczenburg ge-
 noemt, sich metter daat de Vrydom van Com-
 mercie en Koophandel, Handwerken en Win-
 kel-neeringe, en opentlijke veylinge van alder-
 hande Koopmanschappen en Waringen, te oef-
 enen, aanmatigen, en daar door onse Borge-
 ren groote schade toe-brengen, het geen niet an-
 ders als seer beklaglyk kan zijn, dewijl ik niet
 weete wat rucht van volk de Burgeren, die seer
 wel by het gemeene best en het Vaderland ge-
 daan hebben, het brood gelijk als uyt den mond
 nemen, en dat in tijden van Vrede; en indien'er
 eenige tegenspoeden komen voor te vallen, die
 het leven en het bloed voor het gemeene best
 beveelen te wagen, soo zijn het dese, die sich
 het gevaar en de lasten ontrekken, en by tijd
 sich met hun middelen en gelegentheden elders
 heen begeben. Meer andere dingen zijnder die
 dese Stad quellen: maar die bewaren wy met
 voordacht, om uw &c. lijdzaamhey niet te ver-
 moejen, tot een anderen tijd; sullende alleen-
 lijk kortelyk een eenige begeerte voorstellen,
 het geen de gemeene behoudenis van de Stad
 ten alderhoogsten nadeelig is. Dewijl de midde-
 len van de uytgeputte Stad, om de Penningen,
 de welke op het gemeene geloof op-genomen

zijn, ter oorzaak van den Sweedschen Oorlog, 1670.
 te betalen niet genoeg zijn, en de Stad derhal-
 ven met sware last, soo'er gelichte Penningen,
 als Interesten, gedrukt word; dat, dewijl tot
 veilichtinge van het selve geen vaardiger hulp-
 middel kan gevonden worden, de doorluchtige
 Republijk de onkosten, tot noodwendighey
 van dien Oorlog, van de Stad gemaakt, volgens
 den inhoud van eenige der Koninklijke veylign-
 gen en bestellingen, ten eersten betaale. Dese
 dingen heeft de Raad en de andere Ordenen goed
 gedacht in de boesem van uw &c. uyt te storten,
 seer gediensiglijk verfoekende, dat uwe &c.
 sich gewaardige een billijke opmerkinge der
 Stad te hebben, en gunstiglijk te besorgen, dat
 die dingen, dewelke tot schade en hinder der
 Stad strekken, goedertierentlijk wech te nemen,
 en het geen tot vast-stelling van de oude luyster
 der waardighey der selver mach dienen, door
 sijn heylige Koninklijke Majesteys genade en
 goedertierenthey vast-gestelt worde: waarlijk
 dese so Goddelijke aangebooren deugt heeft onse
 Voor-ouderen bewoogen het jok der Kruys-
 dragers af te werpen, en sich onder het Pool-
 sche Rijk, behoudens de Wet en Vryhey van
 hun recht, te begeben; en heeft de selve, door
 een onlosbare band sodanig aan de doorlucht-
 ige Koningen van Polen verbonden, dat, hoedan-
 igh ook de stant der saken geweest zy, sy door
 geen schade of gevaar verschrikt, door geeni-
 ge hoop gedreven, door geen vergeldingen ver-
 loekt, (hoe sy ook somwijlen aangesocht zijn ge-
 weest) nooyt sich na de vyandlijke, of sijn Kon-
 ingslike Majesteys strijdige zijde geneygt heb-
 ben; ook is van dese Godvruchtighey der Voor-
 ouderen, en oprechtighey van trouwe, de na-
 yverende Nasaat nooyt ontaard; ja de selve
 heeft in die selve stant der saken, wanneer het
 uyerste gevreesd wierd, haar trouwe en stand-
 vastighey den doorluchtigsten Koning, en de be-
 roemde Republijk genoegsaam bewesen, en
 vast-houdende aan dat voornemen, zijn al de or-
 deren der Stad op uw heylige Majesteys wille
 en begeeren toe-gevloeyt. En gelijk sy seekere
 hoop hebben, dat door de Koninklijke God-
 vruchtighey, genade en gerechtighey, haar
 Rechten en Privilegien bewaart sullen worden,
 alsoo zijn sy vaardig en bereyd hunne trouwe en
 gehoorzaamhey de heylige Koninklijke Maje-
 steyt, hunnen aldergenadigsten Heere, met
 plechtelijke verbintenisse van eede, volgens het
 gewoone Formulier, te verbinden.

1670.

Junius.

Onder dies schepte de gewesene Koning van Polen, Johan Casimier, met de Princesse Palatijne sijn vermaak in Vrankrijk, werden: de tot Meaux van den Bisschop en de Burgerse seer treffelijk ingehaalt / en van al de Geseftelijken onthjaalt / latende nu al de sozge van 't Poolse Rijk op sijnen Opvolger / die de selve hummerlijg genoech te vallen staat.

Onwedne
tot Straat
sond.

Tot Straalsond, aan de Oost-Zee, ontstond op den 19. van dese Maand een seer swaar onwedder / terwijl de Leeraar Golsman in de St. Nicolaas Kerk stond te prediken / onder het welke hy dese woorden sou gebzuyft hebben ; Dat ; indien al sijn vermanen op de toehoorders niet vermochten , haar dan God met sijn donder sou bezoeken ; hier op ontfond kortz een geweldig onwedder / de donder viel in de gesepde Kerk / staande een Krupsbeed / dat op den Altaar stond / swart / met den keeren daar het aan gehecht was / ook een Mimen-beeld, de Kan / de Kells / den Altaar-schmuel / de Luchter / het Dis gewaad , en het Altaar-kleed geraakten in den brand ; zijnde 't buur als een brandende strooin ; hier op vloog de donder-kloot (soose se zgen) over al het volk na boven aan de Kerk / by d'Kurtwijser / staande 't gegal van 6 daar upt / en de plaats alleenig swart latende. De balk / daar het gewiecht aan neder-ging / wierd mede in twee geslagen ; van daar vloog het op twee andere balken / daar / gelijk als met kilauwen (soo schijbense) veel splinters upgehaalt wierden / die daar eventwel aan-hangen bleven. Maar waar de donder-kloot (soose die noemen) upgeblogen is / heeft men noopt gebonden. Het volk viel / met een sonderlinge verslagenheyt / ober malkander / en een ieder socht eerst upt de Kerk-deur te zijn / dzingende en stootende malkander / dat het te schrikkelijk was ; 9 personen zijn dooz den slag gequetst / andere hun klederen verbrand / dat een buplen stank van sich gaf ; booz dit onwedder was een groote droogte gezaan / gelijk hier booz gesegt is.

Het Slot
Cowes op
Wicht op-
gevolgen.

En anderen donderslag ontfond'er op het Epland Wicht, alwaar het Slot Cowes genoegsaam geheel op-geblogen is / behalven aan de Weste-kant, sonder dat'er eventwel eenige menschen dood gebleven zijn ; men wil dat het soude by gekomen zijn dooz het lossen van de boven-stukken / van de welke de vonthen / beneden op eenig droog hout baliende / het

selve aan den brand hadden geholpen / waar dooz de rest mede aangaande / dit onheyl veroorzaakt had. 1670

Junius.

Tot Florencen is op den 23. de Groot-Hartog van Toscanen overleden / een Doost van 59 jaren / 10 maanden / onderdoms ; en 49 jaren / 2 maanden / en 25 dagen regeerens. Hy wierd op den 26 met groote statie in de Kerk van St. Laurens gebracht / en aldaar by de oude Hartogen begraven ; een Broederschap van 160 mannen ging in dese statie booz-aan / dragende al brandende fakikelen in hunne handen ; daar op volgden de Socolanten of Barreboeter Domulaken / mede met Wasch-haarssen in de hand ; achter dese quamen omtrent 200 Edelieden / of Ridders van St. Steven, met sijn gewaalt ; toen quam het Lijk / dat van 8 sodanige Ridders gedragen wierd ; op de kist lag de Kroon en Scepter van den Hartog / onder een verhemelte / het welke dooz des Hartogs Kamerlingen weder gedragen wierd ; daar nebens gingen eenige Duytschers van de Lijf-wacht / met hun blanke wapenen en toetsen ; achter het Lijk volgde de meuten Hartog / met den Prince Francisco sijn Broeder / en boozs andere boozname mannen van het Hof ; daar op quamen de Ridders van Malcha , en die van St. Jacob ; toen volgden de Curassiers met toetsen / en een groot gevolg van Carossen / en boozs een meenigte van 't gemeene volk.

Met een aansienlijke statie wierd ook haar Hoog. Mog. Gesant / de Heer Johan de Wit, op den 14. van dese maand / tegen den avond / tot Copenhagen , dooz den Baron Spekhan , en noch een Commissaris , ingehaalt. Men sette hem in des Konings Carosse / van noch 15 anderen gevolgt alle van 6 paarden / nebens noch eenige anderen van een minder gespan gecroftken / en boerde hem alsoo van des Princes Hof tot in sijn verblijf-plaats / om aldaar drie dagen op des Konings kosten onthjaalt te werden. Aan de Weste-poort, na Amak, wierden 27 stukken Geschuts gelost / waar omtrent ook 3 tierlijke Galeyen, en een Oorlogschep / op stroom / mede niet nalatig waren. Het Koninglijke Lijf-Regiment stond op de Amakker markt in de wapenen ; als mede 't Regiment van den Heer Wilt. Marschalk Schade op de oude Amakker markt ; en dat van de Provincie van Zeeland stond mede booz de Weste-poort geplaatst / en dat alles ten opsicht van haar Hoog. Mogende.

Aankomst
van de
tot Cop-
penhagen

Seer

670.

Junius.

Seer veel was'er ook tot Brussel te doen / wanneer daar twee van die loofloose Bosch-roovers en Straat schenders gevangen wierden. Een seker Luytenant was op den 8. van dese maand / door twee Bosch-roovers geheel naakt uyt-gesjut / des anderen daags 's morgens ten acht uren / zijn de selve / soo ais sy binnen de Stad meenden te komen / van de Wacht in de Doort gevangen / en na dat de Luytenant alles / watse hem benomen hadden / behalven sijn Hemde / (dat een van hen beyde aan hadde) weder-gekregen had / zijn sy noch op dien selven dag / omtrent ten elf uren booz den middag / beyde op-gesangen / om booz andere van dien slag / tot een goed boozbeeld te dienen / die'er ebertwel maar al te weynig dooz gesticht en vermaant wierden.

Julius.
tenden
Pelen.

Men kreeg nu bericht uyt Caminiek Podolski, dat men aldaar op den 22. van de boozgaande maand een seer groote menichte van Krenden gesien had / die vast rondsom de Stad en het Casteel gierden en zwierden / tot datse alle op een Berg / niet verre van de Stad / gingen neder sitten; hier van den hoop vloegen weder na de Stad / en een van den hoop sette sich op den Tooren van het Slot: onder dese Krenden was noch een troep andere Vogelen / of (als andere seggen) bliegend gewoonte / hebbende roode vleugelen / geele borsten / en lange snebben: maar dese hebben sich nergens neder-geslagen. Men maakten veel uytleggingen over dese saak: maar gelijk het geen werk boven de natuure is / alsoo were ik nauwelijks / waar uyt dese groote verwondering ontstaat.

ard-
vinge
oor
yflant.

Doch meerder ontfektenisse veroozsaakte de aard-bevinge / die men op den 17. van dese maand by na dooz geheel Duytsland geboelde. Van Augsburg tot Bamberg, en te Donaweert, schudde de aarde gelijk een Wiege / soo dat'er (gelijk men segt) de Kilofiken van luyden. In Tirol, te Hal en elders / waren ook aard-bevingen / die gesehele 14 dagen na malkander duerden / en dat sonnwijlen 3 of 4 uren achter-een / op eenen dag. Men selde Procellien en gaande gebeden daar tegen in / maar die scheenen te zwak tegen dat geweld; dooz het welke veel Inwoonders en Burgers bedoozen wierden. Tot Inspruk liep het alles uyt de Stad wat'er in was / dewyl self de stads Muuren en Doortten ter neder-stroten / soo dat de lieden gesehele 14 dagen op het blakke Veld / onder den blaauwen Hemel sich moften onthouden / dewyl ook

1670.

Julius.

de Bergen niet beplig genoeg booz hen scheenen te zijn / als die met geweld scheenen van een te willen scheuren. Wanneer dese lieden weder binnen Inspruk quanten / sag peder met treuren en doofsheyd de schade / die sy in het bysonder / in de Burgery in het gemeen / geleden hadden. Tot Venetien wierd het op die tijd mede geboeld / maar het veroozsaakte geen schade.

Terwijlen was de Heer Heynlius, Gesant van haar Hoog-Mog. in der Moscou, daar hy gantsch weynig in sijne Mediatie tusschen den grooten Czaar en de Kroon Sweden konde uytwerken / also de Moscoviteryn, eerst na sijn lang aanhouden / en menichte van Memorialen, op den 16. der boozleden maand / een soo dupterent antwoord gaben / dat op de selve gantsch geen staat te maken / noch pets daar uyt te begripen was; waar op boozis een beschuidiging van onnoosle menschen volgden / en het verbranden van by de 4000 Woontingen en Dak-huyfen; ebentwel quam het tusschen beyde dese Kroonen dit jaar noch tot geen Oorlog.

Gesant-
schap van
Heynlius.

Wy hebben hier booz gesegt / dat de Connestabel van Castille van de Koninginne Regente van Spangien, tot haren gesheymen raad beroepen was; dese nam nu op den 22. deser sijn afschepd van de Nederlanden, en vertrok na Spangien, in wiens plaats de Graaf van Monterey, Soon van Don Louis de Haro, gekomen is. De Connestabel hertrok (na dat hy die gene / die op hem pets te eyschen hadde / in-gedaagt had) des avonds stillekens uyt Brussel, soo dat men des morgens eerst daar van wist. Hy nam wel afschepd van de Bedienaars van Staat / en Leden van den Raad: maar verschoonde sich van bozder plet-huigheden / op sijn onpasselijshed / seggende seer zwak van lichaam te zijn: ebentwel wilde hy den Velt-Marschalk Generaal den Grave van Marcin, en Don Esteven de Gamarra, Gesant by de Hoog-Mog. Heeren Staten Generaal, gelijk ook mede aan Don Antonio Piemontel, Gouverneur van het Casteel van Antwerpen, den Hertog van Villa Hermosa, Generaal van de Cavallery, Mefire Charles Hovines, Raad van Staten, en Hoof-Prezident, den Baron de Berliere, Raads-heer van Staat, en Opper-schatmeester der geld-middelen / Mefire Simon de Tierland, Raads-heer van State, en Cancellier van Braband, noch gebooz geben / in alle wolkiers tegenwoordighed op Woensdag des Connestabels Bzichen geopent wierden / by de welke hy wierd bericht / dat het de Koninginne

Vertrek
van den
Connesta-
bele.

1670. Regente had gelieft tot sijn op- volger in het Gouvernement van de Nederlanden den Grave de Monterey, Soon van Don Louis de Haro, te stellen. Dese dede op den 13. deser sijn Intrede op het Casteel van Antwerpen, van waar sich de selve begaf na onse Lief-vrouwen Kerk / alwaar sijn Excellentie, leggende op sijn eene knie / van den Bisschop van Antwerpen de zegeninge ontfing. Veertig personen uyt den booznaa risten Adel / verzelden sijn Excellentie uyt de Kerk na sijn wooninge / dragende peder een Coortz van wit Was. Dese Heer nu / als Gouverneur van de Nederlanden gestelt / schreef twee Brieven / peder van een bysonderen datum, aan de Heeren Staten Generaal: in d'eerste toonde sijn Excellentie, hoe dat hy / dooz het goed wel-behagen van hare Majesteit, de Koninginme Regente, tot de op-volginge in sijn een gewichtig ampt verkooren was; en in de andere maakte hy hare Hoog-Mogende bekent / dat hy alreede sozge had gebragen tot de betalinge van de tweede Paay der Subsidiepenningen; die men volgens het bespreek van de Triple Alliantie, aan de Kroon van Sweden verschuldigt was: voegende daar boortz beloften hy / niet alleen met de Vereenigde Nederlanden een seer goede over-een-komst te houden / maar sich in alle vriendschap met de selve in te laten: en alsoo in alles betoonende dat hy een seer bequaam / beleeft en geschikt Heer was / gelijk hy in der daad daar na noch klaarder getoont / en al de goede hoope en gedachten / die van hem genomen waren / dooz vrabe Conduiten en dapperere handelingen tot noch toe bevestigt heeft.

Aankomst van Schepen uyt Spangien en Indien.
 Staat van Ceylon.
 By al dit genedegen quam noch het aankomen (soo in 't Texel als in Zeeland) van vijftien Schepen van Cadix, met de ordinaire vracht der Gallioenen, tot groote vreugt der Kroon-lieden: als mede de vier verwachte en overige Retour-schepen uyt Indien en Ceylon, daar hier booz van gesproken is. Met dese quam tijdinge uyt Ceylon, dat eenige duysenden Indianen getracht hadden sich meester van de Peerle-bisschapp te maken / maar dat de selve booz de wakkerheyt en dapperheyt van den Heer Rijklof van Goens, Gebieder in Colombo, ober-balken en verstroyt waren / soo dat 'er (sonder een Nederlander gemist te hebben) over de 6 of 700 Indianen den bek in-geschooten hadden. In Engeland quam mede de Dloot uyt Indien, bestaande in negen Schepen / aan.

Op den 18. van dese maand hebben de Edele Groot-Mogende Heeren Staten van Holland en West-Vriessland, den Edelen Heer Adriaan Pauw, Heer van Bennebroek, met het Presidentschap van het Hof vereert; en den Heer van Lier tot Raats-heer in des selfs plaats gestelt. Als doe wierd ook (eerst dooz minnelijk tusschen-spreken / en daar na dooz Gecommitteerden en Gemachtigden van het Hof) het schadelijk in-bloepen van het soute Water in de Goudsche Vaart, dooz het leggen van een Sluys / gestut; alsoo die van Leyden alreeds groote schade in hun geweeft besonden te lijnen / het welke hen / ter oorzak van het soute water / met menichte wederom te rugge gezonden wierd. Toen verkoos sijn Hoogheyt mede in de plaats van den overleden Heer Ketting, de Heer Widerts, Raats-heer in den Raat van Brabant, tot een van sijne Raden: daar zijn noch eenige andere Konijgs-ampten begeben.

De Heere Prins van Tarante, na dat hy een keertje over Brabant van Vrankrijk gedaan hadde / schreef desen Brief / in de Franche Taal / aan hare Hoog-Mogende, diese op den 25. van dese maand ontbingen / luydende aldus:

Hooge-Mogende Heeren,

Wanneer ik mijn genegentheyd volgen soude, soud' ik volharden Uwe Hoog-Mogende dienst te doen met soo veel ernst en sorgvuldigheyt, als ik van mijn jonkheyt aan gedaan hebbe. Dan alsoo de gelegentheyd van mijne affaires, ende de hooge ouderdom van mijn Vader, met mijn begeerte niet over-een-komen, soud' ik oordeelen de menigvuldige genade, die Uwe Hoog-Mogende my gedaan hebben, te misbruyken, wanneer ik de Charges aan my hield, die ik, in Vrankrijk zijnde, niet en kan bedienen, ende die beseten behooren te werden van soodanige Personen, die nieuwers elders op-gehouden werden. Het soude ook onbillijk zijn, dat de goetheyt, die Uwe Hoog-Mogende my betoont, mits mijn langduurig af-zijn, te verdragen, hinderlijk ware voor haren dienst. Ende ik en kan soodanige goedertierenheyt niet beter erkennen, als met Uwe Hoog-Mogende ootmoedig te versoeken, de selve gelieven te disponeren van die Bedieningen, waar mede sy my vereert hebben; ende my Successeurs te ordon-

1670.

Julius.

met goud geborduurt) gedragen; booz aan gingen de Kamerlingen / en die van de Guardarobba der Cardinalen, met kostelijke geborduurde Mantels omgegeven; boozts hunne Edel-lieden en Vrienden; na dese quamen de Cavalliers, Princken, getijtelde van Romen, en de hzeemde Heeren; daar na de overtallige Kamerlingen van den Paus, boozts de Ordinaire en Aupntenaren van het Pauselijck Paleys / en het Campidoglio, 50 Roomsche Edel-lieden / met zwarte sulpe Bonnetten en stokken / gelijck d'oude Raats heeren; boozts de Prelaten van de Zegel-kamer; van de Kamer / en La Rota, de Caporioni in hun Ceremonij-kleederen gekleet; de Conservatori in hun geborduurt gewaot / gebolgt van hunne Staffieri met rijke Tibrepen; daar na quam de Prince Aitieri met den Connestabel Colonna, als Gouverneur van Romen, de Ambassadeurs van Portugal en Venetien, de Krups-draget en den Ceremonij-meester / 50 Pallefreniers of Stal-meesters met Carmosijne Tijf-rokken / 60 Daggens van den Roomschen Adel / vrachtig gekleet / de Weg-meesters / en 12 Courtiers met hun Silbere-stokken / de Schenker van den Paus, en sijn Hof-meester / boozts de Cardinalen / Patriarchen / Eerts Bisschoppen / Bisschoppen / Apostelische Protonotaren, en andere geestelijke Heeren / peder in sijn gewaot van staot; daar op quamen de Commagnie Garden of Tijf-wachten / van de lichte Paarden / en die van de Carassiers, met hunne Hop-lieden boozt aan; de straten waren van boben tot beneden met Tapijten behangen: maar niets was soo heerlijck / als het Campidoglio of Capitolium, alwaar boben de Fonteynen van Wijn / en seer hooge Praal-boog was op-gereecht / met schoone konst van Schilder-ende Beelde-werk voozien / door de welke verschepde Kerckelijke Zegen-paalen af-gebeeld wierden / beneffens twee seer groote Beelden / bertoonende de Gerechtigheyt en de Edeldom, meer ander dingen / Op-schijften en Devijssen / met het Pauselijck wapen boben aan op den top / gehouden van twee trompettende Famen, en verselt met een Hercules en een Atlas, peder met sijn Globe, d'ene van den Hemel / de andere van de Aarde. Men hadde ook elders Praal-boogen en Op-schijften aangestelt en op-gereecht / daar de hoofft-deugden met hunne berepshen wpt-gebeeld wierden. De omme-tijdinge ging door de straaten / omtrent

2 mijlen verre / tot aan de Kerck van St. Jan de Lateranen, daar de Cardinaal Ghigi, die daar Eerts-Priester van is / den Paus het Krups te kuffen gaf / en daar na de Sleutelen van de Kerck aan-bood; waar na de Cardinalen / en daar na de Cardinalen des Paus boeten kufften / die van 12 Edel-lieden op sijn Zerel gebracht wierd / daar de Cardinalen peder twee stulken / het eene van goud / en het ander van silber / ontbingen; boozts heeft de Paus de zegeninge gegeven / en nam alsoo het besit / waar mede men op de selve ordze weder te rugge trok.

Omtrent de selve tijd heeft de groot-Hertog van Toscanen het besit van sijn staot genomen / en dat op dese wijse: In het oude Paleys was de groote Zale van onder tot boben met zwarte Tap behangen / en een Thoon gerecht van 4 trappen hooge / daar sich de groot-Hertog (in sijn gemeyne kledinge gekleet) op-setteden; beneden op de Bloet saten de Senatoren en Raden / met de twee honderden / daar de Oberighepdt wpt gekooften woord. Door eerst wierd van twee Raden een aan spraaft gedaen / te weten / een berrmaninge tot een gewillige en voormoedige gehoorzaamheyt; daar na quam een booz een / en boog sich booz den grooten Hertog neder / die hen met den Rechter-hand weder op-rechte: na dese quamen de Twee-honderden / of aansenlijckste Burgeren / die bogen sich / en kufften den boozd van sijn Mantel; daar na lepdense de hand op het Euangeliem / en deden den Eed. De Hertog sprakt daar op eenige woorden / en bedankte de Gemeente. Dit is al / dat daar omtrent geschreven word / geschied te zijn. De Gesant van Engeland daar gekomen / om sijn Hoogheyt te begroeten / en te gelijck sijn Davers dood te beklagen / wierd heerlijck ontfangen / en begijftigt met een Tuweel / hebbende van binnen d'af-beelding van den grooten Hertog / geschat op 1000 Pistalleten / noch acht stulken Zijde Damast, peder van 100 ellen. Dese nam van daar sijn Keys op Venetien; wpt last of niensgierigheyt / is ny onbekent.

De oberdadige moet-wil van het Spaansche Krijgs-volk was in het begin der bestieringe van de bzabe Monterey nech soodanig niet getemt / alsoe daar na wel getemt is gewoorden en door sijn goed heled in een goede ordze gebracht zijn. Siet hier weder een nieuw booz-beeld / van een onberdzaaglijke oberdadigheyt: eenen Borkois, Jaques de Puyt genaant / komt met sijn

1670.

Julius.

Hertog van Florence neemt besit van sijn staot.

Augustus Onrust tot Bruss en elders met het Krijgs-volk.

670. **S**ijn Kaarje met groen geladen / na de Stadt
Brussel , en soo als hy by de Corps de Garde van
gastus. de Spangiaarden (staande tusschen de Schore-
beeksche Poozt en de Barrier) gekomen was /
sag hy dat de Soldaten een partje groen by sich
hadden / waar op hy in het Nederduytsch te-
gens hen seyde : dat is al weder van mijn groen.
Hier op bliegt hem een van de Soldaten toe /
en rustkende sijn Seilet upt / steekt den armen
man haerfchen dood : de andere Borkoisen , of
Markt-lieden dat vernemende / geraken daar
over / soo buyten als binnen de Stad / op de
been / en komen al in het geweer na de Corps de
Garde toe / daar sich de Spangiaarden tegenstel-
den / maar wierden gedwongen te bliuchten ;
de Borkoisen quetsen en staan eenige dood /
diese honden belomen / en steken het Wacht-
huys in de brand / loopende soo voort na de
Corps de Garde van de Leuvensehe Poozt / ste-
ken het selve desgelijks in den blam ; de Obe-
righeyd dese beroerte gelwaar woedende / soo
rijd de Ampt-man en Burgermeester daar na
toe / en soekende Borkoisen te vreden te stellen /
docht alles was te bergcefs / dewijls ober dien
moortdadigen Spangiaard wiiden recht gedaan
hebben : maar wat raad was daar toe / de
misdadige was op de blucht ? Terstont doet
men de Gilden in het geweer komen / die men
soo op de groote Markt als andere plaatsen
stelde / om te verhoeden / dat het gepeupel niet
op de been quam. Sijn Excellentie de Monte-
ry, Don Estevan de Gamara, en de Graaf van
Marcin, begeben sich daar by / om alles buyten
beroerte te houden ; des naar middags komen
de Borkoisen , wel drie honderd sterk / weder op
de Spangiaarden aan / die buyten de Kouden-
bergsehe Poozt vergadert waren : daar stelde
men sich wederzijds in slag-ordere tegen mal-
kanderen / gereed om d'een den ander den hals
te breken : maar sijn Excellentie hier van ge-
waarschonwt / begeeft sich als een voorzichtig
Heer / met Don Estevan , den Graaf van Mar-
chin , en een goed deel Gilde-broeders daar na
toe / en heeft met goede woorden de verbiterde
Borkoisen ter neder geset / en met eenige stuk-
ken goud tot een bereering te ge- en / en een van
de Spangiaarden , die by de moord geweest / en
genoegsaam de zorsaak daar van was / op de
Steen-voort te setten / stelden sich de beroerte
in een beter stand. Men rechte des Satur-
dags / den 2. van dese maand / terstont een
Galg op de Markt op / om dese gebangen daar

aan op te hangen : maar juist ten elf uren /
als men met den Patient sou hebben voort-ge-
baren / komt de tijdinge / dat de rechte misdadige /
die het stuk bedreben had / sittende in een
Augsustus. Kelder / gebonden en gebangen was / die ter-
stont boven gebracht wierd ; waar op aan-
stonds den eersten / tot voldoening van het
Krijgs-volk / weder los-gelaten / en dese laatste
en recht-schuldige / naar een hoort bomnis / ten
twee uren naar den middag op-gehangen is /
en daar mede was alles wederom in rust en
stilte.

Tot Dendermonde was van gelijken hoorts
hier aan een groot spel / soo dat'er 4 Soldaten
in de Dender geworpen / drie andere dood ge-
schooten / en verschepte gequetst zijn / dewijl de
dermon-
de. geheele Burgery in de Wapenen quam ; maar
epudelijks is alles weder door de wijse bestie-
ringe van den Gouverneur en de Oberigheyd
by-gelegt.

Tot Gent was mede hoorts daar na een groo-
te beroerte met het Krijgs-volk : eenige Schot-
ten , leggende buyten de Poozt / ransden 5 Wa-
gens met Sout geladen aan / (hoewel sy al-
reeds van peder Wagen een Rijlsdaalder
toech hadden) en wierden (zijnde daar niet me-
de te vreden) hand-gemeen met de Doer-kippen /
van de welke een gequetst wierd / doch sy wel
van Wapenen boosshen zijnde / hoeweise / maar
5 sterk waren / schooten drie van de selve Sol-
daten onder de voet : dit veroorzaakte sulks een
alarm , dat de Burgers met menichten naar
de Poozt liepen / en souden (ten ware door or-
dne van de Oberigheyd de Poozten toe-gehon-
den waren geweest) alle de Soldaten gewisse-
lijk om den hals gebracht hebben ; soo siet men
dat d'een soo goet is als d'ander ; in (*quod pa-
tienti a lesa fit furor*) gequetst gedult / in woede
verandert.

Tertwyl hy met moorden en woeden besig
zijn / komt hier het een op 't ander / op dat ons
tegenwoordig by gebreke van Oorzogs-saken /
Vreemde
voorval
van een
for yve-
taar. ebentvel geen bloedige stoffe sou ontbreken.
Een seker Persoon upt Caan, in Normandyen,
genaamt Sarazin , in Roomsche Gods-dienst
gebooren / maar naderhand van de herfelde
Gods dienst / of soo wat gewoonden / dewelke hy
daar naar weder verlaten had / om datse hem
onder de selve tot geen Leeraar wilden aan ne-
men / komt binnen Parijs , des Sondags tus-
schen acht en negen uren / in de Kerck van
Nostre Dame , daar de Misse in de Capelle van

1670. de Maget gedaan wierd: terwijl de Priefter
 aldaar de Hostie soude hepligen/ baard desen
 dwaas toe/ en willende met sijn Degen naar
 Augustus. de Hostie steken/ steekt sonder die te raken/ den
 Priefter/ die de Misse dede/ dooz het lijf/ dat hy
 dood ter aarden neder balt; hy daar mede niet
 te bidden/ gaat bozder na den Altraar, en smijt
 daar de Ciborie met al de Hostien ter aarden/
 en ging daar mede boozt met den Degen in de
 hand: maar komende boozt het Hostel de Dieu,
 woord hy dooz een Koetsier/ die hem den Man-
 tel ober het hoofd wierp/ bast gehouden/ en
 boozt den Certs-Bisschop gebracht: boozt
 desen bekende hy rondelijck/ dat hy upt sijn
 Land gekomen was/ met enkel op- set/ om dit
 stuk wercks aan te vangen; verfoepende opent-
 lijck de Roomische Gods-dienst/ als mede de
 Gereformeerde, noemende sich selben een Isra-
 lijck, en seyde dat hy een nientwe Gods-dienst
 wilde op-rechten; ook dat hy het op den Prie-
 ster niet gemint hadde/ maar wel op de Hostie,
 om te sien of'er ook bloed upt komen sou; dat
 hy in de Medicijnen ondertoesen was/ en meer
 andere dingen: hy wierd in de Officialheyt ge-
 bracht/ alwaar hem den Luytenant Crimineel
 ging halen; en dewijl tusschen desen en den
 Certs-Bisschop eenig geschil was/ het recht
 van bonnisse aangaande/ beselde het Parle-
 ment dat de Luytenant Crimineel sijn Proces
 soude op-maken/ waar van aan het Parlement
 beroep sou genomen worden. Het bonnis
 wierd epndelijck gewesen/ dat hy een eerlijcke
 volhoening sou doen boozt de Kerk van Nostre
 Dame, met een Coortse in de hand/ die hem
 dan mede sou af-gehouden worden/ na het
 welke hy op de plaats La Greve lebendig sou
 verband worden/ het welke alles op de selve
 wijze upt-geboert is: waar na den Bisschop
 den Altraar wederom gezegent en herbijdd
 heeft.

Beter liep het met Borri te Romen af/ die
 in de plaats van de uperste straffe/ tot een
 sachte gebankenis veroorzdecht wierd. Wy
 moeten van desen Potentaat, om dat in Hol-
 land en elders soo veel van hem te spreken is
 geweest/ een woepnig bieder handelen/ boozna-
 mentlijck sijn leer en geboelen aangaande/ op
 dat men de grond maech weten/ waarom des-
 sen Burger van al de wereld/ en grooten be-
 drieger/ in ongenade by den Hepligen Stoel is
 geraakt. Hoe hy in des Keisers gebied ge-
 vangen/ en na Romen geboert is/ hebben wy

(soo wy meenen) hier boozt aan-geroert; mi
 1670. staat ons dit noch van hem te seggen/ dat sijn
 Augustus naam Francisco Joseph Borri, en hy van Mi-
 lanen van geboorte is; sijn Ouders waren bur-
 gerlijcke lieden/ en hy een man van meer als
 burgerlijck verstand/ en seer aansienlijck we-
 sen/ een treffelijcke welsprekenheyt in sijn eygen
 taal hebbende/ en een bysondere kracht om dooz
 sijn beballijckheyt de genegenheyt der men-
 schen tot sich te trecken. Het geen ons nu boz-
 der van hem te seggen balt/ bestaat in het stuk
 van sijn gemoed en belijdenisse/ gelijk die van
 hem in dzulk upt-gegeven is/ dooz wie/ is ons
 onbekent. Dese luyd aldus:

F Ranciscus Joseph Borri, tot Romen eeni-
 ge tijd met een libidineus leven versleten
 hebbende, wierd in den Jare 1653. bejegent
 met eenige voor-gevallen twisten, uyt wel-
 ke oorzaak hy, in een Kerk gevluicht zijnde,
 sijn ongebondentheden in een godloose ge-
 veynstheyt en schijn-heyligheyt veranderde,
 toonende sich in sijnen handel soodanig, dat
 elk van hem een goed gevoelen begon te krij-
 gen; doch siende dat hy binnen Romen sijn
 voornemen niet dan met groot gevaar soude
 kunnen bewerken, is van daar naar Milanen
 vertrokken, daar hy sich verscheyde aanhan-
 gers heeft gemaakt; voorstellende, dat den
 tijd na by was, om een eenige Kudde in de
 Wereld op te rechten; en om de onnossele re-
 eerder te misleyden, voegde hy daar by, dat
 den Paus daar van het Hoofd moest zijn, en
 dat men met Pauselijcke Legers alle weder-
 spannige soude moeten uyt-roeyen; doch dat
 hy van God was verkooren tot Overste van
 de voorsz. Legers, welckx onderhoud hy licht
 sou kunnen besorgen, wyl hy versekert was,
 van haast den Philosophischen steen te vin-
 den, en goud in overvloed te krijgen; dat hy
 gewis de overwinninge sou bekomen, wyl hy
 wist in dit heylige werk de hulp der Engelen,
 en voornamentlijck die van den Aarts-Engel
 Michaël te sullen genieten. En op dat sijn fa-
 bulen te beter souden worden geloofst, ver-
 meerderde hy sijnne geveynsde bedrijven, met
 voorgeven, van dat hy bereyd was sijn Bloed
 voor den Heere Jesus te storten; dat hy had-
 de geestelijcke in-spraken; dat hy was begaaft
 met een boven-natuurlijk licht; dat in de
 nacht aan hem was getoont een Palm-tak,
 met vuurige stralen omringt; dat dese ver-
 tooninge

Eygen-
 schappe
 en Belij-
 denisse
 van Borri

670. tooninge met een stem der Engelen was ver-
 zeld, openbarende aan hem, dat hy met een
 voor-seggenden geest sou worden begaaft, dat
 die blinkende Palm-tak, vol Hemellicke ga-
 ven, hem van God was gezonden. Ondertus-
 schen socht hy heymelijk door vergif ver-
 scheyden menschen te vermoorden, dat naar
 sijn vertrek uyt Romem, den Raat is geopen-
 baart: Hy vertelde binnen Romem aan een
 van sijn bekenden, dat hy met nieuwe open-
 baringen was verrijkt, dat de Engelen self
 aan hem hadden bekent gemaakt de namen
 die haar waren toe-gevoegt, ten opzicht van
 sekere diensten aangaande alle de gereetschap-
 pen tot Christi lijden gebruykt, leerende daar
 by, dat Jesus van den tijd sijner verrijfeninge,
 Persoonlijk was in de Hel geweest, en de Duy-
 velen gedwongen hem daar aan te bidden.
 Om dit in de menschen te doen wortelen,
 gaf hy voor dat St. Michaël in sijn harte had
 verblijfs genomen, en dat aan hem door d'En-
 gelen al de Hemellicke verborgentheden, en
 al dat in 't Conclavo na de dood van Innocent
 de X. omtrent de verkiefinge van een nieu-
 wen Paus geschiede, wierd geopenbaart; Ver-
 krijgende by de slechte en onwetende den
 naam van Godvruchtigen; verbindende de
 sijnen tot een eeuwig stil-swijgen, tot dat hy
 goed vinden soude hen het spreken toe teta-
 len, trekkende hen met het uyt-deelen van
 geld en kleederen, tot heymelijke by-een-
 komsten; dat de Inquisitie van Milanen ende
 Pavia, soo veel mogelijk was, sochten te wee-
 ren, en hem overtuygden, dat hy een Leere
 leerde, strijdende recht tegen de Leere van de
 Roomsche Kerk, welke Leere voornament-
 lijk bestond in het navolgende: Dat sijne aan-
 hangers by God tot d'uytvoeringe van groote
 saken waren geroepen; bewegende hen ten
 dien eynde tot het doen van vijf beloften,
 die hy seyde dat d'Engelen self hadden voor-
 gestelt; d'eerste was: *Van altijd Broederlijke
 eenighbeyd te houden.* 2. *Van verburgen te houden
 de dingen die sy hadden van de kennisse Gods.*
 3. *Gehoorzaam aan God en d'Engelen te blijven.*
 4. *Van sich armlyk te houden, en al hunne mid-
 delen aan een Schat-bewaarder, die hy daar toe
 had gestelt, over te geven.* 5. *Een vuurigen yver
 te toonen in de bescherminge van Gods Rijk: Som-
 wijlen deed' hy de seste daar by, Van het Le-
 ven voor dien yver te wagen.* Dat dese beloften
 geschieden ten overstaan van de Heylige

Drieuldigheyd, en dat de getuygen daar van 1670.
 waren, de Mensch-werdinge Christi, St. Pau-
 lus, Johannes de Dooper, St. Jacob, St. Augustus.
 Louis, St. Karel, en St. Alexander, en meer
 andere grillen. Dat binnen de tijd van 20 Ja-
 ren het Rijk des Alderhoogsten soude wor-
 den op-gerecht. Dat hy van God uyt den
 Hemel een Swaart had bekomen, om als Lé-
 ger-hoofd te gebruyken. Dat sijn eer-naam
 sou zijn, Beschermmer Christi. Dat sijn na-vol-
 gen in den heyligen Krijg souden gebruyken
 een Swaard dat hy had doen maken, met de
 Beelden van seven Engelen in het Geveft,
 dat by hem ten dien eynde wierd bewaart,
 dat daar meê alle ongehoorsamen gedood, en
 den Paus self in sulck een geval niet soude ver-
 schoont worden. Dat hy tot d'uytwerkingen
 van dese heylige saak, de Vorst der Engelen,
 met al sijn onder hem hebbende scharen, sou-
 de tot hulpe krijgen; kort, daar soude groote
 bloedstoringen geschieden, en veel Hoof-
 den ten zege-praal binnen Romem worden
 gebrocht. Dat Romem daar na veel heerlijker
 en vergroot sou worden, voornamentlijk aan
 die zijde, daar het *Sanctae Sanctorum* staat, dat
 dan door Gods toelatinge soude geopent wor-
 den, en dat daar in Schrifuurte sou gevonden
 worden van de heylige Maget, handelende
 noch dat den Anti-christus komende, macht
 sou hebben, om de selve Stad te beschadigen;
 dat den succederende Paus sijn Vriend sou
 zijn, en bevestigen al dat hy geleerd had; dat
 het getal der Cardinalen sou vermeerdert wor-
 den, en hebbende den voorz. Paus in sijnen
 Troon, achter de schouderen, onder de boven-
 hangende Hemel, het Kruijs en andere toe-be-
 hooren van de Passie Christi, sou op sijn hoofd
 dragen een drievoudige goude Kroon, in de
 gedaante van een Doorne Kroon; dat de Kerk
 de Vrede sou genieten duyfend Jaren, de selve
 geensints konnende beroert worden door de
 lagen des Satans, die, die heele tijd gebonden
 gehouden zijnde, in de Helle door S. Michiel,
 geen macht sou hebben, en dat door het toe-
 doen van de H. Maget, daar van geschreven
 staat, *contaret caput tuum*; en dat eyndelijk sy-
 luuden gesamentlijke Broeders blijven soude
 in een Religie, in dien tijd op te rechten, wel-
 kers habijt des Somers van witte Lams-vellen
 souden gemaakt worden, en 's Winters met een
 Laproen van 't selve vel; dragende mede een
 kruysken in 't midden van 't voor-hoofd, met

1670. een yfere krage om den hals, geciert met de woorden, Schaap, Slaaf van den Lamfchen Harder; en dat haar Woon-plaatsen en Huys-raat armelijk gefchikt fouden worden, te weten, van aarde en ftroo, van welke aarde meê fouden werden gebakken de Kelken en Kelk-dekfelen, en dat in 't Convent van de voorz. nieuwe Religie fouden rusten de beenderen van *Jiacoimo Philippo Sancta Pelagea*, die den voor-looper was geweest van het Rijk des Alderhoogften. Voort leerde hy, dat de heylige Maget een Godin was, overmits het eeuwig Woord, God zijnde, moft nootfakelijk een Moeder hebben, die een Godin was, om welke grouwelijke dooling te beter uyt te leggen aan fijn Discipulen, leerde daar neven dat de heylige Maget niet was ontfangen in haar 's Moeders Lichaam uyt menfchelijk zaat; maar met Goddelijk toe-doen, den Heyligen Geest vleefch werdende in St. Annas Lichaam; invoegen dat de heylige Maget was den Heyligen Geest, menfch geworden in 't Lichaam van St. Anna, en van defelve ge- baart; dat St. Anna Maget in hare baaringe was gebleven, en Maget voor hare baaringe is geweest, daar by-voegende, dat St. Jochum het Huwelijk niet had konnen volbrengen, en noemde daarom de heylige Maget alder- heyligfte Godin, en eenig-gebooren Dochter van den Alderhoogften, en door eenige dwafe Priesters die hem volgden, dede in de Canon van de Miffe by voegen de woorden, *inspiratam Filiam*. En tot bewijs van de voorz. Leer- ringen, bracht by de woorden van de Engel- fchen salutatie, *gratia plena*, die hy feyde ver- ftaan te moeten werden (foo die ftonden) *Spi- ritu Sancto plena*; en fustineerde dat de heylige Cantiquen waren gedichteert by den Heyli- gen Geest om die mitterie te bewijfen, hoe- wel Salomon die niet had verftaan. En met die beweeg-redenen, doende ten tijde van de congregatie by lootinge trekken verfcheyde versen uyt de voorz. Cantiquen, deylde de felve uyt aan fijn Discipulen om daar op te mediteeren ten tijde van 't mentale of com- templatieve Gebed, met meeninge om 't felve te appliceeren tot bevestinge van de voorz. fijne Secte: En indien haar te beurte gevallen Meditation (die fy fchriktelijk stelde) paften op fijn voornemen, prijsde hy, als gedichteert van den Engel-bewaarder; maar als die daar mede niet over een-quamen, verwierpfe,

1670. practifeerende andere, daar toe gefchikt, en feyde, dat hy 't fijnder tijd een Kort Begrijp van al 't felve fou maken, en een volkomen com- mentaire uyt-geven, om al de Wereld te ken- nen te geven, dat fulkshet waarachtig bewijs was van de voorz. Mensch-werdingen; en om fijn naar-volgers in die voorz. verkeerde o- pinie te fterken, feyde, dat door de naam van den eerften Hemel wierd uyt-gedrukt God den Vader, door den tweeden God den Soon, en door den derden den H. Geest, tot welken derden Hemel moft geloofst werden dat Paulus opgetogen was geweest, alfoo van hem ge- fchreven ftaat, dat hy tot den derden Hemel was gebracht, en den felven Paulus daaromme gefien had, *arcana quae non licet homini loqui*, foo was geopenbaart geweest de voorz. incarnatie van den H. Geest, daar van doen ter tijd niet gefproken konde werden; maar dat den tijd was gekomen om fulks bekend te maken. Voorts leerde hy, dat in de Eucharifti niet al- leen werd gevonden het Lichaam Christi, maar meê het Lichaam van de Maget Maria, en dat daarom door de celebrerende Priefte- ren een ftuksken van de geheyligde Hofstie in de Kelke gebroken werd, om daar mede te be- tekenen de vereenige Jefu Christi met fijn heylige Moeder in dat dierbare Bloed. Leer- de ook, dat'er boven de Helle, Vagevier en Limben, was een vierde Plaats, daar in qua- men veel zielen van ongeloofigen: Dat het Boek Ecclesiasticus was vol doolingen, en van Salomon gecomponeert, toen hy in dood-son- delag, dat de religieufe het felve gebruykten, om haar doolingen te bedekken; maar dat het (de conqueften gevolgt zijnde des Rijks van den Alderhoogften) gebetert foud' werden. Hy feyde ook, dat de Godheyd van denderden Perfoon is een derde Godheyd; dat'er in den Soon Go's is het beginfel van de Almo- gentheyd tot het felve voor fijn eygen felvea tendeerende, door welke Almogentheyd den felven Soon eeuwiglijk heeft mede-gewerkt in de inwendige Almogentheyd, beminnen- de en genererende; dat de Soon Gods *ab aeterno*, niet was te vreden geweest met fijn glo- rie, maar feer begeerig na een toe-komende. Dat de Godheyd van den derden Perfoon was *Spirita*. Dat *essentia verbi est generata & filiana*. Dat den Soon Gods den Vader stimu- leerde om extra te creëren, op dat hy hem ge- lijk soude weten. Dat'er in de drie Goddelijke Per-

1670.
Augustus

1670.
Augustus

670. Perfoonen, *tres omnipotentia, constituitina omnipotentia*, gelijkkerwijs, *tres potentia anima constituit animam*. Dat de tweede en derde Goddelijke Perfoonen aan den Vader inferieur zijn. Dat God tot dien tijd toe hadde gereserveert de vereeninge van de Geloovige en Ongeloovige, alsoo doen geopenbaart wierden de prerogativen van de aldergoddelijkste Maria in alles gelijk aan haren Soon. Dat de alderheyligste Maget had een Ziel in alles gelijk aan de Ziele Christi. Dat God had gewilt dat Lucifer Christum soude aanbidden, en sijne Moeder in *idea*, ofte imaginatie, tot een teyken van subjectie; sulks geweyert hebbende te doen, was uyt den Hemel gebannen. Dat een gedeelte van de Engelen met Lucifer waren gevallen, en in de locht gebleven, alsoo hem Lucifer hadde geadhereert, alleen door begeerte, sonder deliberatie. Dat door de productie van het materele Chaos, God daar een ander hadde geschapen, geconstitueert van qualiteyten alleen, en had geproduceert, *potentias formatrices compositarum materialium*, de welke zijn als *centrum spavorum increaturarum*. Dat God in de Scheppinge van de elementare Werelt en van alle de bezielde dingen, en onderscheydinge der Elementen, den dienst van wederspannige Engelen had gebruykt. Dat God had toegelaten aan de Duyvelen verscheyde wilde Dieren te scheppen, volgens de swaarte harer misdaden. Dat Godt, om het leven en ziele te geven aan de Beesten, daar roe gebruykt had *evitatem intellectualem reprobam*, van de wederspannige Engelen, en dat de selve Gedierten verderffelijk zijn, om dat die getrokken zijn uyt een substantie tot afgronden geschikt, en zijn de voorfz. Gedierten selfs geanimeert met een geduurige infatigabiliteyt van de Duyvelen, door de welke die voortgebracht werden. Dat de Menschen zijn geanimeert van een Goddelijke kracht, *vita generata & spirata*, en dienvolgende zijn manulabilen. Dat God in dit leven soo veel machts geeft aan Heyligen over de Beesten, als hy aan Adam had gegeven eer hy had gesondigt. Dat de voorfz. Wijsheyt word gehaalt uyt den Troon van de eeuwige wijsheyt, en daarom niet kan bestreden werden. Dat de *ideale* Schepselen zijn *Materia Prima*, daar van de Philosophen disputeeren. Dat de Kinderen geprocreert by Ouders die in doodsonde zijn, blijven in de ziele besmet, nier alleen met erf, maar ook met dadelijke sonden. Dat het facilder is aan Kinderen uyt Ouders gebooren, die tot het goet zijn ge-

negen, de deucht meer te oeffenen, dan aan anderen. Dat den wille van God den Vader is genecessiteert geweest de Werelt te scheppen. Dat Maria was voortgekomen uyt den schoot van 't Goddelijk Wesen, met een gedeiticeerde Ziele, anders had, om de ongelijkheyt van de natuur, niet kunnen geschieden: d'uniteyt van den H. Geest, door welkers toedoen het Woord mensch geworden was, in het Lichaam van de Goddinne Maria. Sprekende van den Hemel, na de welke Christus onsen Heer was opgegaan, bevestigde hy door den selven verstaan te worden de drie Perfoonen; den Vader was *Cælum Increatum*, de Soon *Cælum Generatum*, en den H. Geest *Cælum Inspiratum*, welk zijn drie seer blinkende Spheren. Handelende van het sitten Christi aan de rechterhand sijns Vaders, seyde, dat zijn menschwerdige is arbiterse gestelt over d'uytwendige Almogentheyt, niet dependeerende van den Vader. Hy leerde, dat Maria was de Dochter Gods voor de ontfangenisse van het Goddelijke Woord, en was in haar Ziele geidentificeert de Godheyt, en dat sulks seer wel bekend is geweest aan den Engel Gabriel, daarom had hy van haar geseyd, *ab initio & ante sæcula beata sunt*; in dier voegen als dat van Christus geseyd word, dat *occisus sit ab origine mundi*. In de uytlegging van het Gebed des Heeren, appliceerde hy de woorden, *adveniat Regnum tuum*; tot sijn ingebeeld Rijk van den Alderhoogsten. En uytleggende de Engelsche salutatie, groete hy de Maget Maria met de Epitooten, *miserata Dea*, Dochter van den Alderhoogsten, en van den waarachtigen H. Geest vleesch geworden, en met sijn ongoddelijke Penne hem onderwinde te schrijven; dat door de sonde van Eva, God had vast-gestelt dat den H. Geest sou mensch werden, en 't Serpent den kop verpletteren. Dat wanneer den mensch geloof, en hem oeffent in Goddelijke werken, God blijft nootzakelijk verbonden hem mildelijke gratie te geven, niet uyt barmhertigheyt, maar uyt scherpe rechtvaardigheyt. En om aansien onder de sinnen te krijgen, en hun te doen gelooven, dat sijn Leere Hemelsche Leeringen waren, geen bedriegelijke vonden na liet hem gedierteert door sijn eygen verdorventheyt, die hy oordeelde te passen of op den tijd, of op de conditien en waarde van sijne Navolgers; want hy produceerde te verschrikken den genen die hen onstandvastig hielden om hem te adhereeren, haar seggende dat God den Vader hem had geopenbaart,

1670. baart dat hy daarom tegens haar vergramt was, en godloofelijk trachte te trekken eenige moti-
 Augustus. ven en teykenen van de oprechtheyt van sijn Doctrine uyt eenige inwendige beweging, als hy yemant van sijn Adherenten sich had ingebeeld te hebben gevoelt in het ontfangen van de Encharistie, en veynsende in de voorz. sijn vergadering te zijn ontfeken met een begeerte van versmaatheyt en kleynachting, verhaalde sijn oude dissolutien; doch daar by voegende, dat hy naderhand tot God bekeert is geworden in de Kerke van St. Maria Magiore, tot Romen, en dat sijn bekeeringe was vergefelschapt geweest van een merkelyke aardbeeyving, als mede dat hem waren verscheenen den Aarts-Engel Michael, en den Apostel Paulus, en dat hem den eersten met een ongemeene geroep had gesproken, en den anderen gefeyd, *multa dissonantia venient omnia tamen ad majorem Dei gloriam*. Hy seyde mede, dat door de Goddelijke inspraken hem seer licht vielen de hoogste misterien van ons Geloof, gevende tot een exempel de verrijfenis der dooden; seyde voort gefonden te zijn van God om de geheele Werelt te brengen onder de Catholische Kerke, dat hy had d'authoriteyt van Paulus, die van selfs seer groot was, soo dat uyt krachte van de selve S. Paulus een had bestraft de Prins der Apostelen, en dat die de selve was, daar door de Pausen gemaakt worden, en hy met de selve eenige woorden uyt-sprekende, verlichte hy, *Borri*, de menschen om tot groote wetenschappen, en seer diepe kennissen van de Heylige Schrifture te geraken, dat de selve autoriteyt met egaliteyt aan alle de menschen niet geconferereert word: noch aan yeder dien den selven was gegeven, geoorloft te zijn die aan anderen mee te deelen; hy niet-te-min als begaaft zijnde van meerder overvloedigheyt van gratien en kennissen, kon andere daar van deelachtig maken, soo hy in der daar dee ten reguarde van eenige van sijn Mede-gefallen, met het leggen van beyde de handen op het Hoofd, aanroepende de H. Drievuldigheyt, op dat de selve soude gelieven hun te admitteeren in de Religie der Euangelische Notionalisten, en imploreerende voorts St. Michiel, Gabriël, Raphaël, de Engelen, Michaëlitzen, Gabriëlitzen, en al de Engelen van het Paradijs, op dat die souden bidden de H. Drievuldigheyt, datse haar soude geven het gebruyk van die waardigheyt, die bestond in het genot van de wijsheyt, en boven dien hun in te storten al wat noodzakelyk was

1670 tot de conqueste van 't Rijke Gods; verklaren-
 Augustus. de mede, dat hy door middel van die waardigheyt de macht had van salig te maken, van den soodanigen die niet gedoopt waren; addeerde ook dat hy een inwendige vlamme hadde, die hem diende tot een contra teyken, om t'onderscheyden of de dingen die hy verkondigde van God quamen, die hem sijn leeringe instorten, welke Leeringe hy mede seyde Hemels erkent te zijn van eenige Nonnen, gemeenlyk geacht van een stichtig leven te zijn. De hand ophefende dat God had groote saken in de selve beflooten, alle geordineert tot t'oprechten van 't Rijk van den Alderhoogsten, immers in de vijf vingeren beflooten te zijn d'almogentheyt Gods, verstaande daar mede te hebben verkregen de macht om 't gantsche menschelijke Geslacht onder de Kudde van een Herder te brengen: Somwijlen seyde hy dat hy had gesien de Ziele van eenige sijner mede-gefallen, omringt met licht van veelvoudige couleuren, alludeerende daar mee aan de veelheyt haarder deuchden, dat hy kende uyt het aanschijn der Persoonen hare inwendige operatien, hebbende mede de gratie om in het aanschit van yder des selfs Engel-bewaarder onder de gedaante van een rond licht te sien, waarom hy onder sijn medestanders in-stelde de gewoonte van malkander voor 't voorhoofd te kussen, en had de voorz. sijn mede-gefallen ongeleert verkooren, op dat haren handel en wandel voor Gods werken bekent wierden, dat hy hun t'sijnder tijd soude geven ingestortene wetenschappen, en alle noodige gaven tot de conquesten des Rijks van den Alderhoogsten; gelijkerwijs Christus onsen Heere heeft gedaan met sijn Apostelen: En daarom beval den genen die onder hem boeken had, die te verkoopen, als zijnde vol doolingen: maar dat hy leerde, was de waarachtige *Doctrina*, die daar na soude werden bevestigt van de Kerke, die hy geoorloofde als doen in de Wolken te resideeren. Eyndelyk wel werende de periculen daar in hy sijn Mede-gefallen stelde, hun makende Sectateurs en complicen van sijn impieteyt, haar verwekten tot verachting van de straffen die haar souden mogen overkomen, immers van de dood selfs; want hy begeerde dat in een negendaagfche Gebed, by hem in-gestelt ter eeren van de Godsalige Maget Maria, sy-luyden aan God souden beloven het leven voor hem, *Borri*, te laten, tot belooninge van dat hy had uyt-gewerkt, en bracht haar

670. op dien ſelven tijd ter plaatſe daar de verweſene
 ter dood gerechr wierden, en haar hebbende
 doen kuffen de deur van de Plaats, daar in de
 Gereetſchappen van de Beul bewaart wierden,
 verklaarde in den Geest geſien te hebben de hey-
 lige Maget, die de voorſz. aanbiedinge en ge-
 loften voor aangenaam had ontfangen, en gebe-
 nedijde de ſneeuw die daar lag, waar af hy van
 ſijn Mede-geſellen een vat liet vullen, verſeke-
 rende dat 't water van die ſneeuw, de ſelve ge-
 ſmolten zijnde, een ſeer bequame remedie was
 om veel gratien te krijgen. Aan een van ſijn
 Leerlingen, predikende 't lijden, moedigde hem
 om ſulks met blijdfchap t'ontfangen, hem belo-
 vende dat hy hem ſijn Engel-bewaarder ſou ge-
 ven, om hem by te ſtaan, en kracht verleenen,
 om ſtandvaſtelijk te gelooven alles wat hy ſoude
 geleerr hebben; aan een ander der ſelver ſeyde
 hy, dat abſolutelijk moeſte gelooven dat hy
 ſterven ſoude moeten; aan een ander had hy
 op-geleyd dagelijks te beloven vaſtelijk te ſullen
 gelooven alle 'r gene hy hem hadde onderweſen,
 rot 'r ſtorren ſijns bloeds toe; ondervraagde yder
 van ſijn Mede-geſellen wat tormenren hy gere-
 ſolveert was uyt te ſtaan, om te handhaven de
 Menſchwordingen van den H. Geest, die hen
 geleert was; ende als hy (verſtaande de incarce-
 ratie van ſijne Complicen) ſag om verre te zijn
 geſtort die maximen, op de welke hy ſoo dwaas-
 lijk hadde gemeynt ſijn gedroomde chimeeren
 ſtaande re houden, ſeyde dat hy hem als dan niet
 gevoelde met Goddelijke inſpraken gedreven te
 zijn: maar indien ſulks was geſchied, dat hy be-
 gin ſoude hebben gegeven tot de conquēſte des
 Rijks Gods, met hem te begeven naar de plaatſe
del Divino, tot Milanen, ende aldaar met ſchoo-
 ue woorden aan den Volke te deduceeren de
 quellingen ſoo lichamelijk als geſtelijk, die hy
 was uytſtaande; verklaarde wijsers aan andere
 te hebben voor-genomen alle 'r ſelve in 't werk
 te ſtellen. En na dat hy aan den Volke het onge-
 lijk en beſwaarniſſen, die hem en de ſijnen (ſoo
 'r hem docht) geinſligeert wierden, ſoude heb-
 ben voor-geſtelt, hen tot een oproer te brengen,
 en indien hy van 't Volk gevolgt en geſecondeert
 wierd, te gaan na 't Huys van den Aards-Bi-
 ſchop, om ſijn Mede-geſellen los te laten, als
 mede om de Dienaren, immers om den Aards-
 Biſchop ſelver om den hals te brengen. Hy dorſt
 nochtans niet ſulke lichtvaardige reſolutien t'on-
 dernemen, maar vond goed hem met de vlucht
 te ſalveeren van de ſtraffe die hy wel wiſt ver-

diend te hebben: hy beterde nochtans niet in ſijn
 doolingen; maar met een verkeerder en booser
 herte in de ſelve volherdende, vermaande doen
 ter rijd een van ſijn Complicen, d'occafie voor-
 vallende, te abjureeren, ende ſulks met de mon-
 de te doen, alſoo hy hem van de ſonde abſolveer-
 de, en dar hy in ſijn Herte ſoude bewaren, de
 by hem gedane onderwijſinge; en na dat hy
 wech geloopt was, in ſeker Stad gekomen
 zijnde, hem aldaar heeft verſtout gehad te trach-
 ten, nier alleen te ſpargeeren eenige van de
 boven-verhaalde doolinge, maar ook te lee-
 ren dar heymelijke ſonde in de ſacramentele
 Biechte niet behoeſden geopenbaart te werden.

Ter oorſaak van deſe Leere is hy door
 de Ketter-meesters in den ban gedaan/
 ſijn goederen zijn verbeurt verklaart / en hy
 in ſijn beſteniſſe / maar ſijn Schriſten in
 weſen / zijn openlijk verbzand geworden.
 In gevolg van het welke een ieder / hy ware
 Geſtelijk of Wereltlijk / verboden wierd
 eenige gemeenſchap met deſen Borri te hou-
 den: maar in tegendeel geboden / hem
 waar ſe konden / te achterhalen / en in han-
 den van de Ketter-meesters tot Romem te
 voeren. Maar hy / de handen van ſijne Wer-
 volgers ontkomen zijnde / geraakte in Hol-
 land, en heeft ſich tot Amſterdam neder-ge-
 ſlagen / alwaar hy eenige jaren by-na Wo-
 ſtelijk geleest heeft / voerende den naam (na
 de Italiaanſche wiſje / die met dien tijtel de
 Geneesmeesters gemeenlijk vereeren) van
 ſijn Excellentie, booz-gebende door ſijn da-
 gelijſchen arbeyd / en naauwe onderſoekin-
 gen / ſoodanige hulpmiddelen gebonden te
 hebben / dat hy daar mede alderhande qua-
 len konde helpen en geneſen; uyt welchen
 naam (gelijk alle vzeemde dingen vertwon-
 derlijk zijn) hy van ſeer beele Grooten be-
 ſoche wierd / en ongelooſelijk gelt won:
 maar ten laattſte (door het koopen van veel
 koſtelijke Juweelen / heerlijke Schilderpen /
 en andere koſtelijkheden; booz is een heerlij-
 ſken ſtaat te voeren / en ſeer diep in ſchulden
 verballen zijnde / was 'r hem onmogelijk ſijn
 ſtand langer te kunnen houden) heeft hy ſich
 naar Deenmarken begeben / en tot Copenha-
 gen opgehouden: maar is ook van daar / als
 elders geſegt word / heymelijk in een Schip
 naar Sweden getrokken / dwalende alſoo als
 een ellendigen Balling / van het Zuyden
 naar het Noorden, tot dat hy / als geſegt is / onder

1670.

Augustus.

1670. onder des Keyfers gebied op-gebat/na Wee-
 nen, en soo voorts na Romen geboert/ en al-
 Augustus. daer in goede bewaring geset is/ daar wy
 hem sullen laten/ om ons tot wat anders te
 keeren.

Vermake-
 lijkheden
 tot Ver-
 sailles.

Onderwijlen was men tot Versailles be-
 sig het droebig ernst van den Oorlog/ in be-
 lachelijk jokt up te beelden/ daar men een
 groot Se hijp/ seer aardiglijk vertiert en toe-
 gemaakt/ van verschepden andere klepnder/
 deede bebechten/ maar al sonder geschut/
 op dat de Mevrouw en Jonkvrouwen/
 die daar tegenwoordig waren om dat schoon
 werk aan te sien/ niet verschijkt soudent
 worden: maar in de plaats van dat geluyt
 hoorde men een gedruys van Ketel-Trom-
 melen, Trompetten, en Violons; en na dat sich
 dese Marrooßen in dat Spiegel-gebecht wel
 genoeg hadden uptgefloost/ wederense met
 wiskere bychten wel onthaalt. Dit
 wierd daar na gevolgt van een Herders-spel/
 van Harders en Harderinnen uptgebeeld/
 alles vergeselschap met de schoonste Mu-
 sijk/ die men soude konnen bedenken. De
 Koning/ alhier sijn vernoeogen geschept heb-
 bende/ begaf sich van daar na St. Germain,
 gebende den Hartog van Buckingham mede
 sijn gedeelte aan dese vermakelijkheden: op
 welke tijd de Heer Pieter de Groot, Gesant
 van haar Hoog-Mogende, mede tot Parijs
 quam/ maar met alles seer van de reyse
 vermoept zijnde/ had van nooden sich een
 wepntg upt te rusten; doch tot Coppenna-
 gen nam de Heer de Wit sijn afscheyd/ (heb-
 bende sijn last afgelegd) om sijn reys naar
 Polen voort te setten. Men kreeg toen ook
 aldaar tijdinge/ dat tot Port Louis drie
 Oost-Indische Schepen waren aangeho-
 men/ die de Franschen op twee millioenen
 schatten/ met de welke de Heer de Monte-
 verges quam/ die Onder-Koning ober de Lo-
 gie op Madagascar was getweest. Men socht
 ook nu de Stad Diepe, dooz de sware Pest
 byna desolaat en ontbozert geworden/ met
 het vergunnen van veel Wyddommen en
 Woorrechten/ aan die geene die sich daar
 met'er woon wilde neder-slaan/ weder te
 bevolken/ waar dooz wel 1000 Menschen
 sich derwaerts met'er woon begaben.

Lotharin-
 gen van
 den Ko-
 ning van
 Frankrijk
 bemach-
 tigt.

Ondertusschen boyst het lang-gedruyde
 quaat/ tegen den Hartog van Lotharingen,
 eenmaal upt/ die het sijn Majesteit van

Vrankrijk niet te passe konde maken/leggen- 1670
 de de selve met sijn geheel Land in de weeg/
 waar ober de Koning sich plotselijk Meester Augustus
 daar van maakte. De Hoofst-stad Nancy,
 als mede Charrey aan den Moesel, waren
 haast overballen: maar de Hartog selve
 maakte sich by tijds van daar/ en begaf sich
 na de Gebergten van Vagues in sekerheyt/
 met hoope/ om met het bergaderen van ee-
 nige Troepen/ of maken van verbinteniss-
 sen/ deen of d'andere tijd eenmaal weder
 tot het sijne te geraken: onderwijlen moe-
 sten sijne Onderdanen (niet beters konnen-
 de) den eed van getrouwicheyt aan den Ko-
 ning van Vrankrijk doen/ en hun natu-
 lijken Heer afswaeren; hier achter word een
 weynig breeder daar van gesprooken.

Omtrent dees tijd wierd tot St. Denijs de Uytvaart
 Hrbaart ober Madame d'Orleans gehouden/ van Ma-
 dame.
 zijnde alles/ tot aan het vertouffel toe/ met
 swart en sluwele banden behangen/ die als
 Fektoenen geblochten waren/ met verschep-
 de wapenen/ en die van de oberleden Prin-
 cesse met haar Cijffer/ tusschen alle de wel-
 ke verschepdene Engelen stonden/ honden-
 de Toorsten en Vaten/ upt de welke een
 aangename reuk van reukwerk voort-
 quam; de verbeelding wierd opgehouden
 van vier afbeeldsels/ met vier doods ge-
 raamten; onder/ en noch lager/ waren
 acht anderen/ verbeeldende de Hoofst-deug-
 den/ onder de welke een kleed was behan-
 gen met het wapen van de Princesse/ alles
 dooz meer als 200 Flambeauwen gelicht/ en
 soo heerlijk/ dat men oordeelde dat'er in
 lange geen heerlijker dienst aangestelt was.
 De Juffer of Lady Anna, Dochter van den
 Hartog van York, tot noch toe in het Hof
 van Vrankrijk by hare Moeye geweest heb-
 bende/ wierd ook dooz den Koning van En-
 gelands ordere/ weder af en naar huys ge-
 haalt; komende op den tweeden van dese
 Maand tot Rye aan/ na dat haar de Kro-
 ning van Vrankrijk, dooz haar verrek/
 met een paar Braseletten of Arm-keetenen/
 met groote diamanten beset/ en op wel
 10000 kroonen geschat/ begiftigt hadde.

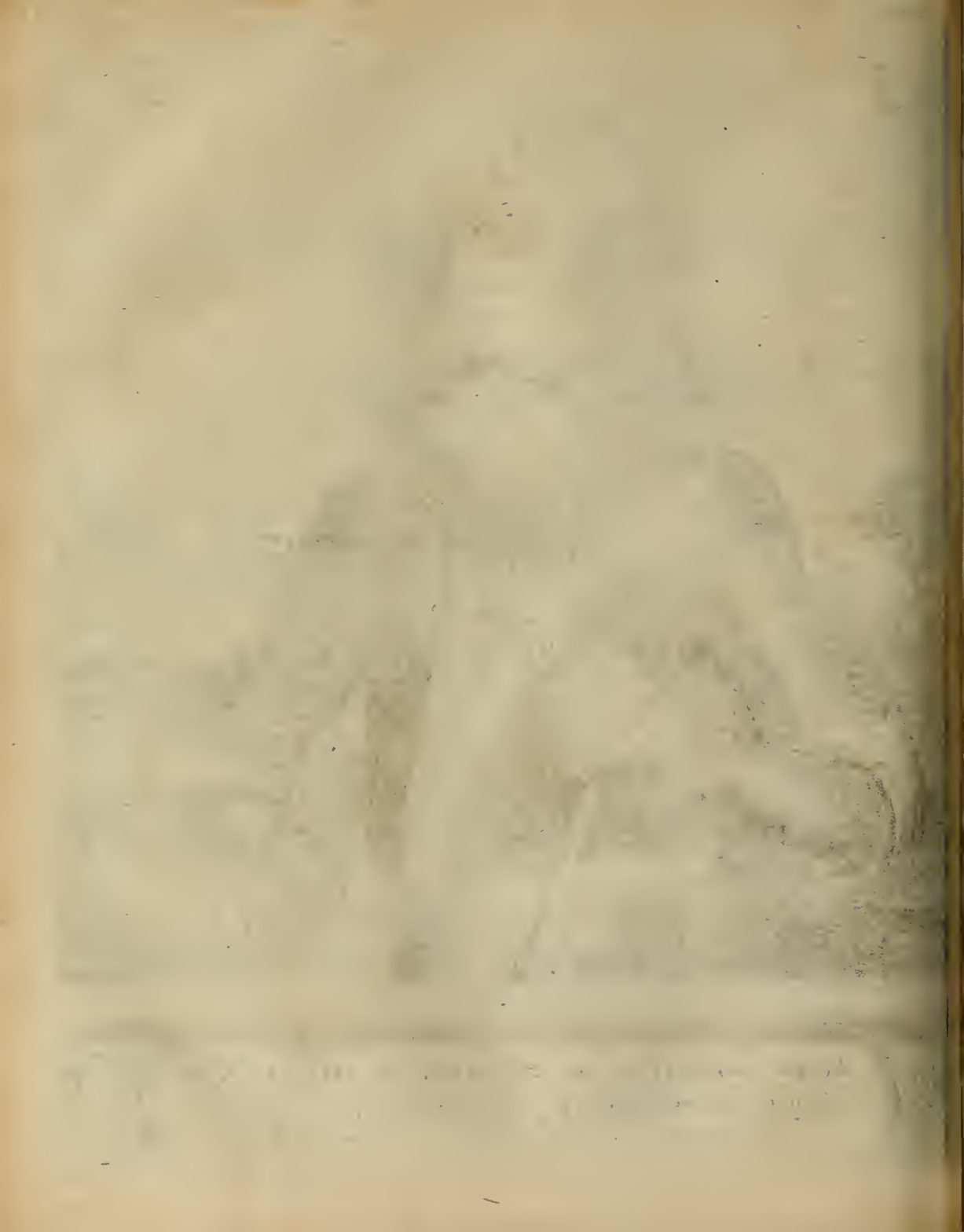
Maar op den 16. van dese Maand is sijn De Graaf
 Excellentie, de Grave de Monterey, binnen
 van Mon-
 tery tot
 Anwer-
 pen inge-
 haalt.
 Anwerpen inge-
 haalt.

JUAN DOMINICO de ZUNIGA en FONSECA, &
Grave van Monterey, Gouverneur en Opper Velt-heer,
der Spaense Nederlanden en Bourgondien.

WILHELM HENRICK,
Prins van Oranjen en Nassauw, &c.

WILHELM HENRICH

Druck und Verlagsanstalt von Zeller & Schönbach

670. en de burgerlijke Wijken in de volle wapen-
 15. met den Burger-meester van Halmale, na
 de St. Joris Poort toe-trokken/en in goedooz-
 dere sich bupten de Poozt/ en op de Vesten
 in rypen setten; het Geschut stond mede op
 de Wallen gereed. Tusschen 6 en 7 uren
 quam sijn Excellentie aan/on wierd van den
 boozmoeniden Heer Burgermeester van Hal-
 male ontnoet/ die hem des Stads sleute-
 len aanbod. Hier op trok hy met stacie naar
 binnen/ hebbende een treffelijk gebelg; hy
 sat te paard/ en de gesepde Burgermeester
 ging te voet daar nebens/ van al den Adel
 te paarde gebolgt. Hy wierd aldus op het
 Hof van St. Michiel gebzacht/ alwaar hy
 sijn verblijf sou hebben. Soo haast als hy
 in de Stad trad wierd al het Geschut ront-
 om afgeschooten/ beantwoord van de Sal-
 voos der Musquetten; de groote Klok wierd
 ook geluyd/ en alle de oude Gildens/ ieder
 met een bzandende witte fakkel in de hand/
 gelepden sijn Excellentie tot op het booz-ber-
 haalde Hof. De Guarden en Lijstwachten
 gingen achter en booz/ ieder met een blooten
 deegen in de hand/ verselt met Trompet-
 ten en Ketel-trommen; de booz-raat en ba-
 gagie waren met de Maplen booz-af geko-
 men: koztelijk/ alles ging met een groote
 stacie en heerlijkheyt toe. Sijn Excellentie
 wierd aanstonds van de Heeren van de O-
 berigheyt en Corps begroet. Des anderen-
 daags/ zijnde Kermis-dag, quam sijn Excel-
 lentie op het Stadhuys/ in de Staten-ka-
 mer/ om van daar den Ommegang te sien/
 beneffens den Hartog de Villa Hermosa, de
 Graben Marchin, de Salazar, en andere
 Grooten/ die aldaar seer heerlijk onthaalt
 wierden. Ondertusschen was men aldaar
 ober den toefst der Franschen seer gealar-
 meert; men sette omtrent Condé alle Sluy-
 sen open/ en het Land rondsomme onder
 water/ hoe droogen Sommer het ook was.
 Men verbod ook den Franschen Mars of
 trommel-slag meer te slaan. De Bisschop
 van Straatsburg was ook nu ter ijd tot Brus-
 sel, en reed in de Carosse van den Nuntius
 na Laken, bupten Brussel, daar de schoone
 Fonteyne van de Infante van Spangien, Cla-
 ra Isabella Eugenia, by de Capelle van St. An-
 na, alle uyt enkelen blauwen Ardupn-sien
 gemaakt/ staat te sien; en is/ met den op-

gaanden Berg/ dooz een schoonen reeks
 boomen/ wel waardig om gesien te wo-
 den. 1670.

Augustus.
 Een Berg
 verfinkt.

Op de grensen van Rusia sonk omtrent
 dees ijd een hoogen Berg wech/ niet an-
 deers als een ongrondelijken poel nalatende.
 Toen maakte de wederspannige Moscovi-
 ter, daar hier booz van aangeroert is/ Ste-
 ven of Stenko Razin, sich meester van Se-
 ringa aan de Wolga, beneffens eenige ande-
 re plaatsen omtrent Astrachan, bergaderen-
 de een sterk hezt tegen sijnen Heer/den groo-
 ten Czaar. Tot dit beroveren gebzuchte hy
 een oorlogs-list/ daar hy den Stadboogt
 van Astrachan beynsende (met het berla-
 ten van sijn Schuyten en Dramen de blucht
 te nemen) dooz bedroog/ komende hem op
 het onboozsienste op den hals/ en hem met
 wel 6000 mannen afmakende/ waar dooz
 hy geen groote swarigheyt bond het Ita-
 steel en de Stad van Astrachan te beroveren/
 te meer/ dewyl de besettinge alreeds dooz
 wanbetalinge misnoegt was; ook konden
 sy/ als te swak/ dooz sulken merkelijk ver-
 lies/ geen genoegsame tegenstand bieden.
 De bzeemde Bebelhebberer/ die hy daar
 inne bond/ deede hy handen en voeten af-
 kappen/ en daar na ophangen.

Weder-
 spannig-
 heyt van
 Stenko
 Razin.

Dese saak bzacht den Czaar een groote
 berflagentheyt aan/ dewyl dit Astrachan een
 plaats van een seer groot belang is/ ober de
 welke de koopmanschappen selfs geheel
 na Persien moeten gaan/ gelijk ook al de
 boozraat van daar komen moet. Het maak-
 te desen wederspannigen te ontsachelijker/
 dat hy dooz sijn groote beleeftheden beel van
 de groote Bebelhebberer tot sich wist te
 trekken. Hy dan selfs booz der Moscouw,
 wel een groote/ maar geensints sterke Stad/
 bekommiert/ deede terfond met grooten
 pber een bliegende leger/ onder Knees Juriaan
 Dolgorinka, bergaderen/ het welke ten eer-
 sten desen wederspannigen Stenko Razin op
 den hals komende/ den selven soo wel te pas
 aantaste/ dat er beel van de sijne op de plaats
 dood bleven: maar hier na sal in 't verbolg
 bzeeder van gehandelt worden.

De jonge Keur-Prins van Heydelberg Reyßen
 nam toen ook sijn bermaakt in het besien van
 bzeemde Landen. Hy reysde onbekent dooz
 Straatsburg: maar tot Basel wierd hy ont-
 haalt/ en nam alsoo sijn weg dooz Switzer-
 berg,

land;

Dd

1670. land; wordende doorgaans met de gewoone
 Geschenken bereert / hoewel hy sich socht
 bedekt te houden. Men sogt hem / als een
 Prins van sulks een geboorte / alle genoegen
 toe te brengen / en onthaalde hem op het
 Meyr met alle feestelijkheden. Hy nam ook
 sijn vermaak in het schieten met den Doet-
 boog / daar mede hy den hoogsten prijs
 quam te winnen / die een gouden beker was /
 en hem / beneffens het bysonder en heerlijch
 onthaal / seer aangenaam was; hy reysde
 voorts naar Coppenhagen, om aldaar met
 de Zusster van sijn Majesteit van Deenmar-
 ken te trouwen. De jonge Landgraaf van
 Hessen nam ook op dese tijd sijn speel-reys
 naar Engeland aan / daar hy / en elders /
 wel toonde een Prins van seer goede hoop
 te zijn.

En de
 Landgraaf
 van Hef-
 sen.

Haar Edele Groot-Mogende hadden ook
 een Plakkaat tegen de Fidei-Commisse-goede-
 ren, van den 23. van den boordeden Maand/
 doen verkondigen / het welke wy hier ter
 plaatsen moeten gedenken.

Placcaat
 tegen de
 Fidei-
 commissie
 goederen.

DE Staten van Holland ende West-Vries-
 land: Allen den genen die desen sullen sien
 ofte hooren lesen, Saluyt. Doen te weten, dat
 wy in achtginge nemende, hoe dat by de Presi-
 dent, ende Raden van onsen Hove te meermalen
 eenige goederen den last van Fidei-commis
 subject gemaakt wesende, daar van buyten figu-
 re van Proces werden geeximeert, ende sulks
 om redenen toe-gestaan, dat de selve als vrye
 Goederen mogen gebruykt werden: Naar inge-
 nomen bericht van den gemelten onsen Hove,
 ende gehooft 't advijs van Commissarissen, de
 welke r'onfen begeerte 't voorsz. bericht hadden
 geexamineert, goet gevonden, geordonneert ende
 gestatueert hebben, gelijk wy goet vinden,
 ordonneeren ende statueeren mits desen, dat van
 nu voortaan alle verfoeken, tendeerende om
 eenige goederen van den last Fidei-commis ont-
 slagen te hebben, privaatelijch, ende alleen aan
 ons geadresseert, ende daar op van onse sou-
 veraine dispositie de verfochte Ootroyen af-ge-
 wacht sullen moeten werden, sonder dat die van
 den voorsyden onsen Hove, ofte ook eenig an-
 der Collegie haar voortaan foodanige concessien
 meer sullen hebben aan te matigen, op poene van
 nulliteyt, blijvende nochtans alle Ootroyen, de
 welke hier bevoorens by den gemelten Hove tot
 ontslagginge van eenige Fidei-commissien souden

mogen verleent wesen, indistinctelijch gemainti-
 neert wesen: Gelijk wy alle de selve tot wee-
 ringe van meenigvuldige disputen uyt onse sou-
 veraine macht ende autoriteyt generelijch heb-
 ben geapprobeert ende geratificeert, approbee-
 ren ende ratificeeren mits desen: Lastende allen
 ende een yegelijk, die het aangaan mach, haar
 daar naar te reguleeren. Ende ten eynde alle on-
 se Ingefetenen ende Onderdanen van dese onse
 goede meyninge behoorlijke kennisse mogen
 hebben tot hare narichtinge, beveelen wy dat
 van desen affictie ende Publicatie gedaan sal wer-
 den, daar sulks behoort, ende in gelijke saken te
 geschieden gebruykelijch is. *Gedaan in den Hage,
 onder onsen grooten Zegele hier onder gedrukt,
 op den 23. July, onses Heeren ende Saligma-
 kers 1670.*

1670
 Augustu

Ter Ordonnantie van de Staten,

Herbert van Beaumont.

Haar Hoog-Mogende ook siende dat een
 ieder na de Fransche Armature en wapen-ru-
 stiging om-sag / honden ook niet minder als
 uyt hunne oogen sien. Sy versagen de Guar-
 nisoenen op de Frontieren van Brabant en
 Vlaanderen, voornamentlijch de Stad Maa-
 stricht; sy kregen ook als doe het nabolgen-
 de bericht van de brave overwinninge / door
 den Heer Admiraal van Gent, in de Middell-
 landsche Zee, op de Turksche Rovers behaalt.
 Wy stellen / tot ober-bericht van den Leser/
 den Bries van den Heer van Gent alhier van
 woord tot woord.

Missive van den Heer Luytenant
 Admiraal van Gent, geschreven
 aan de Hoog-Mogende Heeren
 Staten Generaal der Vereenigde
 Nederlanden.

Brief a-
 gaande
 overwin-
 ning van
 van Gen-
 op de I-
 ken be-
 haalt.

Hoog-Mogende Heeren:

MYne Heeren. Dewijle den Almachtigen
 Godt uwe Hoog-Mogende Wapenen op
 den 27. en 28. Augusti met een heerlijke ende
 gelukkige Victorie tegens ses Algiersche Roo-
 vers heeft gelieven te zegenen: Soo hoope ik
 dat niet onzangenaam sal zijn, dat ik de selve
 daar

170. daar af in alle onderdanigheyt, omftandig rapport doe. Eerftelijk fullen uwe Hoog-Mogende gelieven te sien uyt de nevensgaande Bylage, de civiele bejegeninge, die ik op den twee-entwintigften Augutti, van den Heer Admiraal Allen ontfangen hebbe, ende 't geene wy doen te famen hebben af-gesproken, in gevolge van het welke wy al kruylfende, ons onthielden onder de Caap Spartel, fagen wy den vier-entwintigften dito omtrent Zuyd-Oofter Son, en Zuyd-Zuyd-Westen Wind, eerst twee, ende daar na noch vier Zeylen in het Noord-westen van ons: Wy hielden onse cours met kleyne Zeylen by der Wind, ende ik liet een witte Wimpel van boven, en witte Vleugels waayen, fy quamen fraay op ons af, tot datse het hol van onse Schepen ontdekten, smeten het doen over-staag, ende maakten doen alle hare Seylen by, gelijk als wy ook deden, ende haar met alle mogelijken vlijt vervolgden, fy hielden verscheyde kourssen, doch quamen haar soo naar, dat de Capiteynen Verschuur, en Thomas Tobiasz. die doen de voorste waren, haar den geheelen nacht in het gezicht hielden. Den vijf-entwintigften 's morgens, hadden wy dikke regenachtige lucht, ende West-Noord-Westen Wind; doch op den dag stillerjes en variabel, den cours van gelijken, continueerden onsen Jacht als vooren, houdende haar den heelen dag in het gezicht: De voorz. Capiteynen waren haar soo na gekomen, dat sy des avonds eenige schooten op haar schooten, doch sonder effect; twee uren naar Sonnen ondergang smeten sy het over-staag, en meenden ons te ontdonkeren; doch fiende dat wy aanstonds met haar over-wenden, wenden sy het wederom om de West, de Wind Zuyd-Zuyd-Westen, cours by de Wind, doch variabel, hier door raakten den Capiteyn Verschuur te Loefwaart van haar, ende hielden haar den heelen nacht in het gezicht.

Den ses-entwintigsten 's morgens, als noch de Wind Zuyd-Zuyd-Westen, betoogen regenachtige lucht, en weynig koelte, bevonden dat wy den Vyand-fraay genadert waren, ende den Capiteyn Verschuur, meest te Loefwaart van haar was, de Capiteyn Tobias was ook te Loefwaart van ons, ende van eenige van hare Schepen; doch krijgende on trent de Vroeg-kost een mooye Topzeyls koelte uyt den Noorden, liepen wy met onse Schepen, en ook den Vyand, die wat ruymet af-hiel, fraay

1670. op, die wy omtrent Zuyder-Son soo na quamen, dat de voorz. Capiteynen verscheyde schooten op haar deden: Sy maakten semblant of sy ons het Hooft wilden bieden, latende hare Vlaggen waayen, als ook de Admiraals, Vice-Admiraals, en Schout by Nachts Vlagge; doch fiende dat wy sterk op haar in-drongen, setten sy het weder op het loopen, ruym-schoots, ende voor de Wind, op verscheyde kourssen: Wy waren haar soo na, dat de Capiteyn Verschuur continueelik op haar schoot, bleven haar ook alsoo den heelen nacht vervolgen.

Den seven-entwintigsten 's morgens, hadden wy een mooy koeltje uyt den Westen, sy continueerden haren cours om de Oost, fochten het naauw te krijgen. Wy waren haar soo naar gekomen, dat ik mijn onderfte laag deede gereet maken, meende haar daar mede te begroeten; doch fiende dat wy haar niet wel begaan konden, ende dat wy door het schieten verachterden, schoot ik maar vier ofte vijf schooten, ende continueerden onsen jacht naar vermogen: Wy waren den Capiteyn Thomas Tobias des nachts wat voor-by geloopen; alhoewel niet anders hebben kunnen sien, of heeft sijn uytterste best gedaan, ende den Capiteyn Schey, die in het begin van de Jacht, ende in het by de Wind zeylen, wat achter uyt geraakt was, alhoewel ook altijd sijn uytterste best gedaan heeft, was ons 's nachts fraay op-gekomen: Den Capiteyn Verschuur was als noch de naaste by den vyand, en canonneerden continueelik: Gelijk haren Admiraal, die de best bezeylde van haar allen was, ende meest achter bleef, ook op hem schoot, doch wederzijds sonder effect: Ik schoot ook eenige schooten, doch fiende dat ik haar noch niet recht begaan koste, continueerden onsen jacht naar vermogen: Wy sigen met Zuyder-Zon de Moorsche Kust, tusschen Larrache, ende Argilla Zuyd-Oost ten Zuyden, drie miilen van ons, hadden doen een labber koeltje uyt den Zuyd-Westen, vervolgden den vyand naar vermogen, die het dicht onder de Wal socht: Komende omtrent Arzill, fagen wy vijf Engelsche Schepen, die wy den 24. 's morgens omtrent Caap Spartel gelaten hadden, onder de Wal op laveeren, die ik volgens afspraak door Zeyn-schooten adverteerden dat het den Vyand was: Wy hielden de Turken, die meest voor de wind liepen, soodanig beset, dat sy niet voor ons over konden, ende de vijf

1670. Engelfchen rengerden haar in feer goede po-
 ftuur, om haar te ftuuten: Sy kroopen fo dicht
 onder de wal als mogelijk was; en meynden al-
 foos met den donkeren te pafferen, maar wierden
 omtrent een half uur naar Sonnen ondergang
 van d'Engelfchen braaf gechargeert, ende geat-
 racqueert: Haren Admiraal, Vice-Admiraal,
 en noch een ander Schip, meenden deur te bre-
 ken: De Schout by Nacht, met noch twee an-
 deren, meenden ons in een kleyn Sant-Baaytje
 te ontdonkeren, doch wierden foodanig be-
 groet, dat fy mede voort moesten: Ende zjin-
 de van alle kanten befet, liepen fy omtrent tien
 of elf tiuren met het hooge Water gefamentlijk
 tegens de Wal, waar af ik door een Engelfche
 Slaaf, die aan mijn Boord quam fwemmen, de
 eerfte verfeekering kreeg: Ende liet daar op
 aanftonds mijn Anker vallen, op feftien vadem,
 dwars van haar af, ende laften den Capiteyn
 Schey, die een weynig daar na achter mijn om
 quam loopen, om het by mijn te fetten: De
 Capiteynen Verfchuer, en Tobias, die het noch
 bezyniden den Vyand hielden, laften ik om het
 onder zeyl te houden, foos doelijk was, ofte al-
 daar te fetten, op dat fy ons aan die kant niet
 ontfnapt: Ondertuffchen ftuurden den Com-
 mandeur van de vijf Engelfche Schepen, ge-
 naamt Capiteyn Bits, die, vermits de sterke
 ftoomen die daar gaan, foos verre afgefakt wa-
 ren, dat fy den Vyand niet meer begaan koften,
 fijne Chaloup van mijn Boord, liet my feer be-
 leeft groeten, en seggen dat hy den Vyand aan
 de Noord-zijde foude befet houden, verfoe-
 kende dat ik van desgelijken om de Zuyd ende
 Zeewaarts foude doen; waar op ik hem te ken-
 nen heb gegeven de ordres die ik dies aangaan-
 de albereyts geftel hadde, en dat geresolveert
 was om met het lumieren van den dag den
 Vyand met alle vigeur door onse ligfte Sche-
 pen, of met gewapende Boots en Chaloupen,
 t'attacqueeren, en of het hem geliefde dat wy
 fulks gefamentlijk fouden doen; ende ftuur-
 den den Jongen Lauder mede, om hem uyt mijn-
 nen name te begroeten, ende fulks te seggen,
 alfoos den Officier, die fy my gefonden hadden,
 geen Duytsch of Franfch sprak, en wy malkan-
 deren niet wel verftaan konden: Ondertuf-
 fchen waren wy vaf befig om onse Chaloupen
 en Boots uyt te fetten, ende belaften Schey,
 dié het wat nader aan de Wal op twaalf Vadem
 gefet hadde, dat hy foude continueeren te fchie-
 ten op des Vyands Admiraals Schip, dat noch

1670
 Auguftus
 fwaayde; ende foos wynaderhand uyt de Slaven
 verftaan hebben, was haren Krijgsraad daar
 noch vergaart, die daar door in hare delibera-
 tien verftoort wierden, ende mede na Land
 vluchten. Mijn Boot ende Chaloup waren ge-
 reet een uur voor dage, en ftuurde de felve met
 goede Matroofen en Musquettiers bemant, met
 mijnen Kapiteyn Hals, om te trachten den
 Turkfchen Admiraal, ofte een van de capitaal-
 fte Schepen te veroveren of te befetten; doch fy
 raakten aan den Schout by Nacht, zijnde ook
 een groot en feer fchoon Schip, het welk fy fon-
 der eenige refitentie veroverden, ende daar uyt
 verlostte gevangen Christenen: Ondertuffchen
 waren opse andere Schepen ook befig; de Ca-
 piteynen Verfchuer ende Tobias, raakten elk
 aan een ander Schip, daar fy ook eenige Chri-
 stenen uyt verlostten. Den Capiteyn Schey raak-
 ten aan het Schip dat de Vlagge gevoert had-
 de, waar op hy boven de Christenen noch om-
 trent de twintig Turken ende Mooren vond,
 doch meest vermindt ende gequeft, van de wel-
 ke ik twee van de beste aan den Heere Admi-
 raal Allen vereert hebbe, alfoos wy op ons af-
 fcheyd fulks aan malkanderen beloofst hadden:
 Ook hebben wy voor de felve geloft eenen
 Willem Janfz. van Amsterdam, die met d'on-
 koften twee hondert Rijksdaalders gekoft
 heeft; uyt de refterende fullen wy, op uwe
 Hoog-Mogende approbatie, elk een Cajuyt-
 wachter houden, dewijle anders geen Buyt
 bekomen hebben als een weynig quaad ge-
 weer, ende wat Plunje voor de Matroofen,
 alfoos de Honden alles over boord gefmeten
 hadden, en de Schepen albereyds foos vol Wa-
 ter waren, dat het Kruyt ende Viftuailie bedor-
 ven was.

De Engelfche, die het den heelen nacht on-
 der Zeyl hielden, ende daar door vry wat af-
 gefakt waren, raakten aan het Schip van den
 Turkfchen Vice-Admiraal, daar fy de Vlag-
 ge, Plunje, ende eenige Slaven af gebergt
 hebben.

Het fefte Schip hadde den Vyand felver in
 brand gefteken, en alle de Christenen van het
 felve, ende noch van een ander Schip mede-
 genomen: Ik liet omtrent de vroeg-koft de
 witte Vlagge waayen, gaf ordre dat men alle
 de Engelfche Slaven aan den Engelfchen Com-
 mandeur foude brengen. Stierde vorders de Ca-
 piteynen Schey, en Swart, met mijn Opper-tim-
 merman, om de veroverde Schepen te vifiteeren.

670. om foo het mogelijk was, de selve van den grond af te halen, ende mede te nemen, doch waren al-te-maal geborsten, en aan stukken gestoten, alsoo daar een heel holle Zee schiet, den grond klippig is, ende een lager wal was; soo dat wy molten resolveeren, na dat wy de maats noch wat hadden laten plukken, de Schepen in den brand te steken; Den Engelschen Commandeur zand omtrent Zuyd-Ooster-Son sijn Chaloup aan mijn boord met 16 Nederlandsche en Duytsche Slaven, ende liet mijn bekent maken, dat hy naar sijn Admiraal, leggende noch in de Bahia van Gibraltar, moest zeylen, waar op ik den Capiteyn Tobias met twintig Engelsche Slaven weder aan sijn boord zond, om hem ende sijne by-hebbende Capiteynen te bedanken, voor de goede devoiren die sy in dese rencontre hadden gepleegt, met versekerings, dat ik daaraf omstandelijk rapport aan mijne Heeren ende Meesters, als ook aan den Heer Admiraal Allen soude schrijven: Verders verfoekende, dat hy my de eere wilde doen omme het middag-maal by mijn te houden, op dat ik tijd hadde om mijn Missive te vervaardigen, ende hem een glaasje tot dankbaarheid te brengen; doch hy liet sulks beleefdelijk excuseeren, seggende dat hy noch een uur of twee op de Missive wachten soude: doch door de sterke stroomen raakten hy heel in het naeuw, soo dat de voornoemde Missive, met de resteerende Engelsche Slaven, den 29. deses door den Capiteyn Thomas Tobiasz gezonden hebbe: Ik hield het voorts ten Anker, tot omtrent een uur voor Sonnen ondergang, ende stelden de Capiteynen nochmaals voor, of geen middel was om eenig Geschut uyt de veroverde Schepen te bergen; doch sulks onmogelijk zijnde, lieten wy de Wrakken te deege verbranden, ende sagen de strand met groote menichten van Mooren te Voet en te Paard beset, die wy altemet een schootje gaven, gelijk sy ook deden als onse Schepen by de Wrakken quamen.

Naar dat wy door de verlostte Christenen bericht worden, zijn dit geweest de ses beste Schepen van Algiers, gemant en gemonteert als Uwe Hoog-Mogende uyt de nevens-gaande Lijste sullen gelieven te sien: Wy hebben uyt de selve gekregen . . . . Nederlanders ende Duytsche Slaven, een-en-dertig Engelsche, ende . . . . van alderhande Natie,

meest Spangiaards en Portugeesen, die ik voorts met de eerste gelegentheyd elk naar sijn Land sal zenden. 1670. Augustus.

Een van de verlostte Christenen heeft my gebracht de Schout by Nachts Vlagge, maar de Vlagge van den Admiraal weten wy noch niet waar dat gebleven is, geloove dat sy die mede genomen hebben, ofte dat d'Engelsche Slaven die aan hare Schepen gebracht hebben: maar de Zijde Vlagge van achteren heeft den Capiteyn Schey bekomen; de andere Capiteynen hebben ook eenige Turkfche Vlaggen bekomen, neffens verscheyde Vlaggen van alderhande Natien, die wy hoopen op onse wederkomste te presentereen, ende Uwe Hoog-Mogende geluk te wenschen met dese heerlijke ende gelukkige Victorie, die met weynig bloed-storten verregen is, ende den Zeeman groote gerustheyd geven sal.

*Verblijve Hoog-Mogende Heeren, &c.
Uwe Hoog-Mogende gehoorsamen ende
getrouwden Dienaar*

W. J. van GENT.

*In 's Lands Schip de Spiegel, zeylende
Larache een en een half mijl Oost
Zuyd-Oost van ons, desen 31. Augusti,
1670.*

Namen van de Commandanten ende van de seven Schepen van Oorloge, hare Monteerings ende bemanninge: Uyt Algiers den achtsten Julij sestien honderd en t'seventig t' zeyl gegaan.

Jud, een Renegaad.

Commandeerende 't Konings Schip de Bloem-pot, van veertig Stukken, voerende de Vlagge van bovene, gemonteert met veertig Stukken ende ses Bassen, bemant met vijftig Christenen, en drie honderd soo Turken als Mooren.

Brameren, een Turk.

Commandeerende 't Admiraals Schip van Algiers, de Tyger, van veertig Stukken, voerende

1670.

Augustus.

rende de Vlag van de Voor-fteng, gemonteert met ses-en-dertig Stukken en ses Bassen, bemant met ses-en-veertig Christenen, ende drie honderd soo Turken als Mooren, door de Engellche veroverte ende in de brand gesteken.

Herrutz, een Turk.

Commandeerende de Staande Tijger van veertig Stukken, voerende de Vlagge van de Kruys-fteng, gemonteert met ses-en-dertig Stukken en vier Bassen, bemant met seven-en-veertig Christenen, en twee honderd en vijftig soo Turken als Mooren.

Mondegeer, een Moor.

Commandeerende de Dadel-boom van ses-en-dertig Stukken, gemonteert met twee-endertig Stukken en vier Bassen, bemant met veertig Christenen, en twee honderd en vijftig soo Turken als Mooren.

Alirys, een Grieks Renegaad.

Commandeerende de Harderin, van ses-endertig Stukken, gemonteert met twee-endertig Stukken en vier Bassen, bemant met veertig Christenen, en twee honderd en vijftig soo Turken als Mooren.

Ali Cassum, een Colory, dat is te seggen, van een Turk en een Moorin geboren.

Commandeerende de dubbelde Roos, van vier-en-dertig Stukken, gemonteert met acht-en-twintig Stukken en vier Bassen, bemant met acht-en-veertig Christenen, en twee honderd en vijftig soo Turken als Mooren.

Moze Morte, een Colory.

Commandeerende d'Orangie-Boom, van dertig Stukken, gemonteert met vier-en-twintig Stukken en twee Bassen, bemant met ses-en-dertig Christenen, en twee honderd soo Turken als Mooren.

De ses eerste Schepen zijn onder Gods zegen, door den Luytenant Admiraal van Gent, en drie Schepen van sijn Ed. Esquadre, naar vier dagen jagens, eyndelijk door vijf Engelsche Fregatten, onder 't Commando van den Commandeur Bits, by de Caap Spartel gestuyt, en mede vigoureuslijk geattacqueert, zijnde naar een gevecht van vijf of ses Glasen, by nacht aan strand gejaagt, ende

des anderen daags door de gesamentlijke Schepen veroverte: d'Over-gebleven Christenen daar uyt gehaald, en des Vyands Schepen verbrand.

't Laatste zijnde d'Orangie-Boom, den tienden deses, van des ochtens vroeg tot in den nacht gejaagt hebbende, is zedert van de ses anderen niet gesien geweest, en werd van sommige geprefumeert dat soude gesonken zijn, doch is onleker, en werd van de gebergde Christenen niet geloofft.

Onder dies wierden de onlusten tusschen Engeland en Spangien over de saken van America mede by-gelegt en verdragen/ bestaande in een bergeeringe van al het voorszgaande; dat wederzijds gebangenen souden werden by-gegeven; dat niet alleen de Engellschen in alle Spaansche Havenen een bypen toegang en goed onthaal souden binden: maar dat ook het Eyland Jamaica onwederspreekelyk aan de Kroon van Engeland in Souverainiteyt en oppermacht sou blijven. De Engellschen tot hoopinge van de overwinninge der Nederlanders, gaben de Turken ook vrabe proeben van hun dapperheyt; bespringende omtrent de Caap de Gaar (soose die op sijn Zee-mans noemen) seven Turksche Koovers/ van de welke / soo de Vice-Admiraal als de Admiraal / pder ses-en-vijftig Stukken / maar de Contra-Admiraal (een nieuwe slag) sestig Stukken boerde / de andere waren geen minder als veertig Stukken. De Engellsche Capiteynen / Joung en Allington, wierden in den eersten aan-bal / die seer hevig was / dood geschooten: maar den Turkschen Vice Admiraal geraakte in de grond. Dit duurde soo den geheelen dag / dat de Turken soo veel kregen / datse des anderen daags geen lust hadden weder te beginnen / maar al met den nacht ontdonkerden / soo dat men des morgens geen Turken meer sag. De schade der Engellschen was anders niet veel.

Soo blijde als de Turken waren over het veroveren van Candia, ter gedaachtenisse van het welke / sy binnen Constantinopolen een nieuwe Mosquée of Kerck hiet en bouwden / soo smarte het de Barbarische Koovers van Algiers, een goed getal van hunne Koofscheepen te laten sitten / op dat sy mochten weten / dat het altoos niet over eenen boeg kan gaan. De Lijste hier van is dese:

1. Het

1670.

Augustus.

Verdrag
tusschen
Spangien
en Engeland,
over
de Lande
in America.

Engelsch
overwinning
op
de Turken.

Septemb
ve. lies
van de
Koovers
van Algiers.

670. 1. Het Schip de Bloem-pot, met 28 Stukken, verover't door de Engelschen.
- premb. 2. De twee Leeuwen, door de selve genomen, en beneffens sijn Prijs verbrand.
3. 't Gulde Vlies, met 24 Stukken, by Tetuan aan strand gejaagt.
4. De Dolphijn, met 14 Stukken, by Zalée gefonken.
5. Mustapha Rais, met 16 heele Cartouwen, mede op de hoogte van de Gaap de Palos, vluchtende voor de Christen-Schepen, vergaan.
6. De Halve Maan, met 40 Stukken, door toeval en sijn eygen vuur in de Haven van Algiers verbrand.
7. De Roos, met 6 Stukken en 6 Bassen, door de Engelsche genomen.
8. De Staanden Arend, met 4 Stukken en 6 Bassen, mede door de selve genomen.
- Noch 2 lange Barken, yeder van 4 Stukken. Een ander met 12 Stukken.
- Noch een met Steen-stukken, door de Spanjaarden en Genueesen vermeerstert.
- Noch twee Brigantijnen, door die van Yvica genomen.
- Noch de Brigantijn den Divan met een Stuk, door de Engelsche genomen.
- Noch twee andere Brigantijnen, door die van Ceuta in Barbaryen verover't.
- En boven al dese noch 6 van hunne voornaamste Roof-Schepen, by Capo Spartello verbrand, van alle welke Schepen veel Christen-Slaven zijn verlost.

Dader Thomas Tand, Maturius genoemd / geestelijke van de ordere der Drivuldigheyd, en gezonden tot verlossing van de gebangenen / bracht met sich tot Marseille 53 berloste Christen-Slaven w't Barbaryen, beneffens het doode lichaam van Dader Hendrik Vouffen, door den Generaal van de Ordere af-gezonden; dese stierf onder wegen op de Zee / genoegsaam van blijdschap sich selven verloft te sien. Geheel Barbaryen was nu ter tijd geheel in het geweer / omtrent Sancta Croce of St. Kruys / een Zeehaven aan den Oceaan, daar het sonderling toeging / soo dat selfs de Taffileta (hoewel met een seut Leger boozsien) eens heymelijck met vier Daarden binnen Marocco most bluchten: maar dese naderhand sijn macht weder herstellende / quam sijnen nederlaag weder te boven / volgens een brief / w't het Schip Sancta Maria

geschreeben; seggende / dat sy w't het Castiel St. Kruys geblucht waren / om dat de Taffileta met een Hez van 80000 mannen te Baarde / sich na het Slot van Sufa niet verre van St. Kruys leggende / begeben had / welke plaats soodanig gesterkt was / dat die groote overwinnaar / die tot noch door geen geweld had komen vermeersteren: maar de Inwoonders hadden die sterkte (booz-heen het eenige beletsel der vanden) sonder grooten noot / aan den Taffileta over-gegeven; doch dewijl de Gouverneur van St. Kruys, hoewel niet genoegsaam boozsien / ebentwel mannelijck te beschermen / boozgenomen had / soo hadden de Fransche, Engelsche en Portugeesche Kroot-lieden / door middel van eenige geschenken / het verlof verkregen / om byzefamijlijck sich met hunne goederen en koopmanschappen van daar naar elders te begeben; waar op de Fransche en Engelsche te samen / en de Portugeesen alleen te scheep waren gegaan: maar dewijl alleenig twee Schepen in de Haven waren / hadden dese noch veel van hunne koopmanschappen / op den Oever moeten laten leggen.

De Paus was nu / soo wel als sijne vrienden / bedroeft / om dat de selve met pijnelijcke en gezwoollen beenen / aan het voet- enibel te bedde most leggen; doch sy liep geen gebaar aan het leven / en dese snar wierd al wat versacht / door de tijdinge die sy van den Vader Oliva, opperste der Jesuiten, ontving; berichtende van een brief van Dader Adam, een groot Wis-kunstenaar, die schreef / dat (gelijck sy meer-malen had geschreeben) de tegenwoordige Koning van China sich een bysonder lief-hebber van de Mathematica of Wis-kunst toonde te zijn / en de lieden van die wetenschap seer begunstigde / schepende nu sijn vermaak in het gebuyten van de Quadrant en het Astrolabium, lettende seer nieuw-gierlijck op al de demonstراتien en werck-stukken van de selve. Sy had daar ober den Dader Adam eens by hem doen komen / die sy nebens hem had bevolen te sitten / (dat een groote eere is) met de welcke sy / ober een Astronomischen Ring / enige Tafelen / en teken-bladeren in de Bonw-kunst / Gesicht-kunst / en Sterre-kunst gehandelt hadde / soekende van alles des Vaders onderrechinge met een bysonder vergenoege / dat sy beloofd hadde / gezegelede vrieden te verleenen / om alle gebangene Christenen in sijn Rijk te doen ontslaan / en dat de selve door sijn gantse gebied / hunne byzef Gods-dienst /

670.

Septemb.

Bericht
van den
Koning
van Chi-
na.

Sren
v. of.

Fidel
viden
T. ileta.

1670.

Septemb.

op sulste plaatfen / als hy soude aantwijfen / moelhten getieten.

De Hertog van Bukkingam / (tot noch toe een boozstander van de Hollandsche saken) nu tot Parijs Gesant zijnde / most of den mantel om-keeren / of een quaden pas gaan ; soo beel is'er van dat hy van den Koning (als sommigge seggen) onder het dansfen met een seer kostelijken Degen behangen wierd / en bereert met een kostelijk Capijt / en het Beeld des Konings in een Doos met Diamanten / alleen op 50000 guldens geschat. De Ridder Hartouw wierd van Portsmouth naar het Epland Jernsey gezonden / om aldaar als Gouverneur te gebieden / op eenig mis-berrouwen op de Conitel Lambert, die daar op tot een eentwige gebankienisse / als een van de booznaamste medestanders van den Protector Cromwel, gehouden wierd.

Van Bantam quam als doe het verlooren-gaachte Schip de Welkomst (dat seer wellekom was) aan / hebbende groote sterfte onder haar volk onder wegen gehad.

*1 Casteel van Antwerpen verbeterd.

De Gouverneur van het Casteel tot Antwerpen, dede nu ook het selve Casteel seer versterken / en ober-al daar het noodig gedaacht wierd boozsien / de Wallen met Frijten op-maken / en daar tusschen met aarde op-bullen / zijnde het Geschut / op de Italiaansche maniere daar tusschen gestelt / dat een goet woesen gaf. Hy dede alle houtte Sentinel-huysen wech nemen / en steene in de plaats maken / soo dat dese sterkte een heel anderen stand kreeg. Hy deed ook des Konings Wapens / daar booz staande / op een nieuw seer schoon vergulden / soo dat het wel te sien was / dat'er een nieuwe Gouverneur binnen was. De Graaf de Monterey toonde ook wel een ander Man te zijn als de Connestabel, stellende wel haast ordere / dat het Spaansche Krijgs-volk niet meer met de Pluymen op de Hoed gingen bedelen.

Liſte van de Rid-ders van het Gulde Vlies.

De Liſte van de Rid-ders van het Gulde Vlies / van nieuws door den Koning gemaakt / quam toen ook booz den dag / zijnde dese volgende :

Van wegen Spangien.

De Hertog van Veragues.

De Hertog van Alcalá.

Wegens Duytland.

De Graaf van Noſtie.

De Graaf van Wijsfenwolf.

Wegens Romen.

De Connestabele Colonna.

De Prince van Palestina.

Wegens Sicilie.

De Hertog van Terra Nova.

Wegens Napels.

De Hertog van Andria.

De Prince van Piombino.

Wegens Milanen.

De Marquis Theobaldi Viscomté.

Wegens Nederland.

De Graaf van Egmond.

De Hertog van Estrée.

Wegens Bourgondie.

De Marquis de Marimont.

De Baron de Batteville.

Op hebben booz-heen het in-nemen van het Hertogdom van Locharingen, door den Koning van Frankrijk, aan-geroert / hier volgt nu een bredere bericht daar van : François, Hertog van Crequi, Marschalt van Frankrijk, hebbende het gebied ober des Konings Troepen in Locharingen, dede op den 2. van dese maand verkondigen / en tot Luyk door den dylsgemeen maken / dat hy / komende van woegen den Koning sijn Meester op de Grensen / den Hertog van Locharingen noch sag booz-gaan in het booz-setten van sijn onordenen / ober het welke sijn Majesteit geen klepne reden van mistoegen kreeg ; waar ober hy de Gemeente en Verhoorene beroepen en gelast had / om binnen hunne plaatfen te blijven / en alsoo van het volk alle onhepnen af te weeren / mits volgende de ordere die men hen gaf ; hadde ook aan alle de Gemeenten en Plaatsen / booznamtelijk aan de Verhoorene / laten weten / dat hen de Koning onder sijne bescherminge en Sauegardentant ; datse sijne weldaden soude genieten / mits dat niemand tegen hem sich repte / onder wat sehijn het ook soude mogen zijn ; dat men anders der Edoelen goederen verbeurt soude verklaren / en die van de Gemeente wech nemen en verbzanden / en de Verhoorene en andere bysondere / die de Wapenen op-namen / doen op-hangen.

1670.

Septemb.

Breeder bericht van het in-nemen van het Hertogdom van Locharingen.

De

570. De Stad Nancy (alreeds seer in hare Des-
tingen verballen / daar anders de Hertogen
hun Hof houden) wierd haast tot ruste van de
Christenheyd (gelijk men booz-gaf) onder het
geroep en gedreyg / van alles in buur en blam
te sullen setten / indien men sich beboog / in-
genomen ; de Poozten van St. Joris , St. Jan ,
St. Nicolaas , en alle passen en toe-wegen wier-
den aansonds beset / en het Dozsteijck Daleys
omcingelt ; men begeerde den Hertog daar
uyt te hebben / en dat men de Poozten openen
soude / of de selve met geweld onder de voet sou
helpen : maar ten opsichte van Me-vrouwe de
Vaudemont en Lisebonne , die daar binnen wa-
ren / en hen dooz de Vensteren toe-spraken / ge-
raakte het Krijgs-volk daar binnen / soekende
ober-al het Daleys deur : maar hy was of tot
Capelle , twee kroec sehooten van de Stad / of
anders ter Nacht / en begaf sich boozt op de
blucht ; men zand hem eenige Kuypters na /
maar te bergeefs. Terstont wierden de Bur-
gers ontwapent / het Daleys tot een Baarde-
stal gemaakt / beyde de Princesen wierden ge-
dwongen met hare Dochters in het Klooster
van de Dochters der Visitatie te gaan : maar
de Hertoginne selfs mocht sich naar Pont au
Mousson , den Hertog toe-behoorende / begeben.
Men kan ober-al niet genoegsaam verzeypden /
hoe groot het geweld is / dat de selve Hertog
wierd aan-gedaan / en wat onhebbelijkhed in
al desen handel gepleegt is / dus verre is hier
boozt van gesproken : ondertusschen stoorde sich
de Koning aan geen seggen.

Crequi quam den 19. van dese maand boozt
Espinal , welke plaats hy aantaste / blijvende een-
nige Franschen daar boozt dood. De Hertog van
Enguien was haar Oberste van de Kuypters / en
toonde sich genoegsaam de Soon van sulck een
Vader / als de Prince van Condé is / te zijn :
maar ten laastten moest sich de Besettinge op
genade en ongenade over-geben / dat meest al
te samen gebankelijck naar Metz geboerd is ge-
woorden ; waar mede het werk soo goed als be-
schikt is geweest. De Hertog socht vast aan
alle Hoben aan / om hulp en bystand / om sijne
oberrige plaatsen te behouden / maar niemand
wilde hand aan het werk slaan / om de Franche
Oorlogs-lust niet te tergen. Wat subiect en
grond het selve booztaan tusschen het Keyser-
rijk en Vrankrijk staat te geben / sal de tijd lee-
ren.

Polen wierd als noch met beel onrusten en

moepelijkheden gedreygt / de Grooten waren
seer hebig tegen malkander in genomen / zijn-
de de eene boozt de andere tegen den Koning /
onderlingen tegen malkander sehreukwende /
soo dat'er niet veel goeds uyt te verwachten
stond. Tot meerder schrift zand de groote Mar-
schalk Sobiesky een bode aan den Koning / hem
waarschoutwende / dat de Tartarische Cham uyt
der Chrim met een groot Hez in aantocht
was / en dat hy sich met die van Nahais en de
wederspannige Cosakken wilde verhoegen.
Tusschen den selven Tartar en den grooten
Czaar , was ook dit volgende verbond gesloot-
ten :

*Articulen van de Vrede , gemaakt tusschen
den Koning van Tartaryen , en den Groot-Her-
tog van Moscovien.*

1. DE Vrede door den Heer Sobiesky in de
Ukrania met de Tartaren in-gegaan ,
ten tijde van oen Koning Joannes Casimirus ;
steld aan dese Vrede , met den Czar van Mos-
covien gemaakt , geen grendel , dewijl d'Arti-
culen van de Vrede tusschen de Polen ende
Moscoviters voormaals in-gegaan , onder an-
dere spreken , dat al die gene , die begeert in de
Contracten van dese Vrede in - geslooten te
worden , dat hy in de selve kan in-geslooten
worden : Waarom de Koning der Tartars
de vredelijke Bond-genootschap van den
Czaar van Moscovien niet heeft geweygert ,
om dat de geseyde Cham der Tartars op
de selve tijd in de Contracten van dese
Vrede begeerde in-geslooten te worden ,
alhoewel hy tot deser tijd noch niet in-ge-
laten is.

2. Indien 't gebeurd dat de Cosakken de
Vrede begeerden , en na de verkrijginge tot
hulp van den Czaar van Moscovien wilden
keeren , sal den Koning der Tartars dit geen-
sints verhinderen.

3. De Tartars sullen de Geschenken , de
welke gewoonlijk aan haar vereert werden ,
en van nu oyer drie Jaren achter gelaten zijn ,
eyschen , 't welk behoort zijnde , sullen de
Moscoviters antwoorden , dat de Tartaren om
den geduurigen Oorlog tot noch toe gehou-
den , dit met geen recht van de Moscoviters
mogen eyschen.

4. Maar de tegenwoordige Vrede-makinge
betaalt in de volgende Articulen :

¶

1. Dat'er

1670.

Septemb.

1. Dat'er een vaste onbreek' re Vrede tusschen den Koning van Tartaryen ende sijn nakomelingen, den Groot-Hertog van Moscovien, en den Koning van Polen sal onderhouden werden.

2. Geen roofachtige Krijgs-benden (gelijk der Tartaren Cham beloofst) sullen de Provincie d'Ukrania eenig molest aan-doen.

3. Ruffien sal noch van de Tartars, noch van de Polen door een vyandlijke Krijg begeert worden.

4. De Brieven tot den Groot-Hertog te zenden, sullen alle de Tijtulen van den selven Hertog begripen.

5. Indien yemand den Oorlog aan de Polen en Moscoviters soude aan-seggen, sal men aan des selfs Autheur geen bystand toezenden.

6. Indien 't gebeurde dat de Tartars eyndelijk de Wapenen tegens de Polen wilden aannemen, maakt den Groot-Hertog bekend, dat hy haar de waardige straffe sal geven, ende wech-genomen roof uyt der Harpyen Nagels aan de Polen weder herstellen.

7. De Groot-Hertog van Moscovien beloofst aan den Cham van Tartaryen een Jaarlijks Geschenck.

8. Aan de Tartaren sal van den Heere Zaremeth 160000 Rijksdaalders of de helft van dien in Ducaten getelt werden.

9. De selven Groot-Hertog boodschapt aan 't geschenck der Tartaren van nu over 14. Jaren niet gegeven, geen quade tijdinge.

10. Dat indien'er eenige van dese Articulen in twijffel wierden getrokken, sal den Cham den Hertog van Muscovien daar van met Brieven onderwijfen.

11. Aan die Ambassadeurs of Commissarissen, de welke van den Groot-Hertog tot den Koning der Tartars sullen gezonden werden, sullen van lijf-rocht en gemakkelijke Huyfinge versien werden.

12. Den Tartar sal aan de Moscoviter Gefanten zenden, de welke behalvens de Hoofden maar een sleep van seftig man sullen hebben.

13. Dese af-gezondene sullen gelijk als andere reysende Koop-luyden de vrye macht hebben van te komen ende te gaan, ja soo, dat wie haar in de Reyse moeyelijk viel, dese misdad met verliesinge van sijn hoofd gedwongen sal worden te boeten.

14. Dese Articulen beslooten zijnde, sullen de Moscoviters aan de Tartaren 60000. Rijksdaalders tot een Jaarlijks Geschenck geven. 1670.
Septemb.

15. Dese Vrede sal men in Crimensis Tartaryen bevestigen, en eenigen roof aldaar gebracht, sal men vryelijk weder te rugge zenden.

16. De Groot-Hertog van Moscovien gelijk ook den Koning van Tartaryen sullen dese bekrachtigde Vrede met een Eed, door haar eygen voor-ouderlijke Zegels van Goud, vast maken.

17. De Moscoviter zend de Ratificatie van dese Tractaten met eenige Geschenken aan den Sultan Galga.

18. Op dat dese Articulen van Vrede aan den Koning openbaar zijn, heeft hy geboden dat dese alle tot den Koning van Polen te gelijk gebracht sullen werden.

Copie van den Eed, door der Tartaren Gesant op den Alcoran gedaan.

IK Sever Aga, en ik Actimisa-Athalig sweere voor God, den Oppersten Schepper van Hemel ende Aarde, dat dese alle ende bysondere, welke wy door 't bevel van onsen Cham, vorders ook van den Sultan Galga ende Narradini, hebben beslooten met d'andere Gefanten, en met onse Zegels en gedane Eed hebben bevestigt, dat de selve tusschen den Koning van Crimensis Tartaryen, den Groot-Hertog van Moscovien, en den Koning van Polen, vast en onbreekbaar sullen onderhouden werden, aan de welke, op dat'er grooter kracht en gedachtenisse van trouw toe-gedaan word, blijve ik Sever Aga in Muscovien, verwachtende de bevestinge deser Articulen uyt Crimensis Tartaryen; ende ik Athalig sal mijn best doen, dat de Muscovische Gefanten de Ratificatie met den eersten hebben: so waarlijk helpe ons God, de welke in sijne Geboden noyt niet algemeen is, en die siet dese waarheid met een gedane Eed, op onsen Alcoran gemaakt.

De Joden, om hun Godloosen Handel uyt Weenen en Oostenrijk gebannen/ mochten sich nu na een ander oord des werlds / Venerien of Turkyen begeben / daerse ook met groote hoopden naar toe trotsien; ondertusschen wierd hun Kerck tot Weenen tot een Christen-Kerk gemaakt / Joden u
Oosten-
rijk ge-
bannen.

570. gemaakt / in de woeke tot een eeuwige gedach-
tenisse een vergulde Tafel geplaatst wierd / op
Septemb. de welke aan d'eene zijde gesneden stond :

Ter eeren onses Heeren Jesu , Godes en
Maria Soon,

Van d'andere zijde stond :

Tot eeuwige gedachtenis van Leopoldus,
Mark-Graaf in Oostenrijk, is den
eersten Steen gelegd.

De Keiser woonde zelfs den eersten Dienst
by / die in dese Kerk gedaan wierd / en heeft de
selve Kerk een treffelijke vereeringe gege-
ben.

Ondertusschen de Grabe van Benthem goed
gehooz by den Keiser bindende / ober het wech-
gaan van sijne Vrouw en Kinderen / gaf de
Keiserlijke Resident deswegen een Memoriaal
aan haar Hoog-Mogenden over : maar dese
ontfing tot minnelijke antwoord / dat dese
Staat noyt yets tot het vertrek van de selve
Gravinne gedaan hadde : maar dat de Grave,
veranderende van Gods-dienst, gaarne gewilt
hadde, dat sijn Vrouwe mede soo hadde ge-
daan ; doch sy van een ander gemoed zijnde,
hadde hy haar voor eenigen tijd in nauwer
bewaringe tot Munster gehouden, soo dat sy
selfs niet eens met haren Man mocht komen
te spreken. Dat derhalven haar ook niet ver-
boden was, haar eygen vryheyd, en die van
haar gemoed onder de goedertierene Regeer-
inge van haar Hoog-Mogende te soeken.
Dat geene Wet noch Volkeren de foodanige
te beschermen konde verbieden, veel min
waren sy door eenige Tractaten of Verdrag
gehouden de selve over te geven. Het waar
ook blijkelyk, dat hare Hoog-Mogende alle
mooglijke middelen hadden aan-gewend, om
de saak tot een versoeninge te brengen, tot
het welke sich de gefeyde Gravinne soo gene-
gen hadde getoont, dat sy aan-bood weder tot
haren Man te willen keeren, indien hy haar
de Gods-dienst, in de welke sy hem getrouwt
hadde, wilde laten beleven, en de Grave be-
looven, dat hunne Kinderen in die Gods-
dienst, in de welke sy beyde gedoopt waren,
souden op-gebracht werden. Het ware ook
geensints de meeninge van hare Hoog-Mo-
gende, sich zijdig te stellen, als die wel moch-
ten lijden, dat de sake voor een Competenten

Rechter af-gedaan wierd, van welk gevoelen
geen Christen-Princen behoorden vervreemt
te zijn : maar de gefeyde Gravinne was noyt
gewillig sich onder andere Rechters, als daarse
onder was, te stellen, waar in haar ook geen
ongelyk konde gegeven worden.

De Heer van Beverning nam naar beel aan-
soekts epudelijck de Ambassade wegen desen
Staat na Madrid aan; gelijk ook de Heer
Boreel weder tot Londen quam : ook quam de
Heer Johan de Wit gelushtlijck binnen Dant-
zik in Pruyssen, daar hy gehooz by den Raad
hadde / den welken hy bescerkerden : dat de
Vereenigde Nederlanden niet meer ter herten
namen, als den aan-was van de Koop-handel, en
de vernieuwing der Tractaten en Bestekken,
voor-heen op de over dese saak gemaakt ; tot
welke saak sijn Excellentie Commissarisen ge-
geven wierden / om daar ober in onderhande-
linge te treden. Na dat hy twee dagen tot
Dantzik sich hadde op-gehouden / is hy boozts
naar Warzauw betrokken / altoor op den dag
van St. Michiel de Koninginne gekroont sou
worden. Sijn Excellentie wierduyt Dantzik
met beel Karossen en Nederlandsche Koop-lie-
den te Paarde uyt-gelepd.

In het begin van dese maand quam een ^{Otober.}
hupten-ordinaar Courier of Post-bode uyt ^{Geld}
Spangien tot Brussel, die honderd en veertig ^{komt uyt}
duysend Rijksdaalders / booz de tweede Pay, ^{Spangien}
van de Kroon Sweden mede-gebracht / gelijk ver- ^{voor Swe-}
dragen was. Als doe vermaakte sich de Graaf ^{den.}
van Monterey, vergesellschaft met den Hertog ^{Jacht van}
van Villa Hermosa, en bescerpeden andere ^{de Graaf}
del-lieden / in het Sonien-Bosch metter Jacht ; ^{van Men-}
si ontmoeten aldaar een Wild Swijn / het ^{tery.}
welke / na lang verbolg en jagens / eerst op het
vallen van den avond ver-meeftert wierd. Sy
vongen ook twee Wilde Gepten / een Vos / en
noch ander Wild / het welke alle naar het Hof
gebracht wierd. Acht dagen daar na quam de
Semalinnehan den Grabe van Monterey, met
een gebolg van omtrent 300 Vrouwen en E-
del-Tuffers / dooz Vrankrijk, daar haar de Ko-
ning by-gelepd dooz te trekken gegeven / en
tot St. Germain wel onthaald hadde / tot Brussel
by haar Man.

De Koning van Vrankrijk hand ook in het
midden van al sijn Oorlogs-gedachten / noch
plaats booz Keysen van vermaakt ; op dese
tocht een heer gedaan hebbende / quam hy
weder tot Chambor, latende den Dauphijn
Ee 2 tot

1670. tot St. Germain, al de Dames die mede op de-
 fen: tocht waren / waren half als Caballiers
 gekleet / dragende Hoeden met schoone Plu-
 men daar op / geboorduude juist au Corps of
 enge Kroken / en voorts alle andere toe-stel
 gelijk de Edel-lieden. Men hadde tot dese reyse
 van vernaaft (soo men segt) een beurse van een
 millioen wpt-gemaakt; opdelijk quam de Ko-
 ning van Chambor weder in de Louvre, daar
 hem sijn lijf- Artzen quamen bertwellekomen /
 en met eenen waarschoutwen / dat sulck sterck
 rijden / als sijn Majesteit op dien tocht gedaan
 hadde / sijn gesontheit en welbaren seer schade-
 lijk was. Men verhoecht ook tot Havre de Gra-
 ce de ladinge van twee Fransche Oost-Indische
 Schepen / La Force en La Maria; en om de
 koop-handel te meerder voort te setten / maake-
 te de Koning op die tijd twee nieuwe bestellin-
 gen en ordonnantien / by welkers eene vyfhepd
 verleent wierde / de Supheren / die in Vrankrijk
 gemaakt wierden / sonder enigen tol of gerech-
 tighpepd te betalen / (maar elders wierden die
 weder verboden / om dat'er te veel bedrog mede
 vermengt was) zelfs sou de tol / die op de routwe
 Supheren op het in-komen betaalt was / we-
 der gegeven moeten werden: de tweede sloeg
 op den Guineeschen handel / en die van de Ame-
 ricaansche Eplanden / tot voordeel van de welke
 vijftien honderd afslag van de wpt- en in-gaan-
 de tol toe-gestaan wierd.

De Gesant van Portugaal, Don Francisco de
 Melo, hebbende in 's Gravenhage sijn verrich-
 tinge af-gedaan / nam nu sijn afschepd van
 haar Hoog-Mogenden en de andere Collegien,
 en vooz soo veel sijn Excellentie sijn saken tot
 genoegen van de Staat hadde wpt-gewoocht /
 wierd hem een gouden Ketten van 6000 gul-
 dens vereert. Men deed ook van wegen dese
 Staat alle de Frontieren / voornamentlijk
 Sluys in Vlaanderen, bersterken / en dewijl de
 Heer Pinsen van der Aa, Gouverneur van Rees,
 op dese tijd quam te sterben / wierd de Heer Dir-
 maar van Wijbergen, Colonel en Comman-
 deur tot Burik, mer dat ampt voozsien.

De Heer de Groot een wijl in Vrankrijk on-
 passelijck geweest hebbende / verloor op dees tijd
 sijn oudste Dochter; hy hadde met den Heer
 de Lionne verschepepd onderhandelingen ober
 het stuk van de Manufacturen, in alle de wel-
 ke kilaar genoeg te sien was / dat men enkel
 vooz had / den vyzen koop-handel en schiep-
 baart met geweld te berstooren; want men

berbood eenige Fransche goederen in Holland-
 sche Schepen te laden / hoewel veel Fransche
 koop-lieden aan de selve Hollandsche Schepen
 reeden: andere ongelegentheden meer liepen
 daar onder / dooz alle het welke de koop-lieden
 van Bordeaux, Nantes, Rouaan, en andere
 plaatsen ten Hobe hun beklag quamen doen /
 dat dooz sulck een doen hun koop-handel in de
 grond bedoorden wierd: maar het hiely wep-
 nig.

Ondertusschen kreeg men bericht van Smir-
 na, hoe dat de (haar Hoog-Mogende) Consul
 van Dam, sijn Heef / en de Cancellier van die
 Stad / met drie of vier Janitzars, en soo veel
 Dienaars / na Constantinopolen reisende / in
 seler Bosch van 25 Turksche Kobbbers ober-
 ballen wierd / die / na datse hen berdoof / en sou-
 nitge geflagen en gequeest hadden / hen weder
 verlieten: maar sy opdelijk bernemende dat'er
 een Consul onder was / en daar dooz vreesende
 dat men hen ober-al berbolgen soude / heerden
 wederom / (gelijk men geloofst) om den selben
 met de sijnen te bermoozden / op dat'er de min-
 ste naar-vozsinge van sou zijn; doch dese hun
 beslupt bemerkende / heeft sich met sijn gesel-
 schap in eenige ruzigten en struppen bersterken /
 siende hun verbolgers wel voozby rijden / en die
 voozby zijnde / berbolgden dese hunnen reys.

Op den 21. van dese maase is de Grabe d'Osfer
 d'Osfer, met een gevolg van 56 Engelsche
 Heeren en 6 Konings Trompetters / alle in
 hun Livrey, brupn-rood / met blautwe Krok-
 ken / daar de letters C. R. Carolus Rex, op
 stonden / met des Konings Wapen onder een
 Kroon gebozduurt / in de Maase in-gelkomen;
 des Konings Fregatten setten het vooz Rot-
 terdam, maar de Grabe d'Osfer begaf sich
 met de Edelen naar den Hage, alwaar hy by
 sijn Schoon-bruder den Heer van Beverveert
 te huys ging. Te tegen-winden bevozderden
 ebenwel den Reys van sijn Hoogheyt niet /
 hoewel de selve alreeds ober al sijn afschepd ge-
 nomen had / waar dooz sijn Hoogheyt, ber-
 dzietig toozdende / een beslupt nam / om met
 den Grabe d'Osfer ober Brabant op Calais,
 en soo voozt van daar op Doevres ober te
 baren: maar soo als sijn Hoogheyt tot Se-
 venbergen quam / schoot de wind Oostelijck /
 waar op gedachte sijne Hoogheyt met sijn
 gantsche gevolg / bestaande in honderd per-
 soonen / weder te ruzge heerde. Onder-
 tuschen wierd'er een Fluyt kilaar gemaakt
 vooz

Fransch
 vermaak
 en koop-
 handel.

Handel
 van de
 Groot in
 Vrankrijk.

Voorva
 van der
 Consul
 947 Da

komt
 Prins
 Orang-
 naar E-
 geland-
 halen.

1670. vooz de Bagagie/ en noch een ander/ om d'zie
gespan paarden/ een-en-twintig in het ge-
ral/ ober te voeren/ die sijn Hoogheyt aan
den Heer van Ouder-kerk wilde vereeren.
Onder de Heeren/ die met sijn Hoogheyt
ober-voeren/ waren des selfs byfondere
Hups dienaren/ 5 Pagies/ 6 Lakhapen/
sijn Hofmeester/ de Heer de Bie, met 4
Lakhapen/ twee Edelen/ als de Heere
Benthem en Schaap, elk met 4 Lakhapen;
de Stalmeeſter van den Heer van Ouder-
kerk, met 4 Lakhapen/ en een Pagie; de
Heeren van Zuyſteſeyn en Zuylichem, ie-
der met 4 Lakhapen/ en een Pagie; de twee
Gebroeders/ de Baronnen van Gent, elk
met twee Lakhapen/ makende dese Die-
naars een getal van 28 Lakhapen/ en 8 Pa-
gies/ upt; die alle den kleynen trouw/ met
onderſchepdinge van Linten/ ober Madame
aan-namen. De andere Heeren/ die mede
gingen/ waren de Heere van Brederode, de
Grave van Dona, en de Grave van Sty-
rum, de Heere van Beverweert, van Opdam,
van Langerak, van 's Graven-moer, van
Goudriaan, of de Graaf van Warfulee, en
verſchepde andere/ makende ober de hon-
dert perſoonen/ en 4 Trompetters/ upt.

Certwyl was men tot Londen beſig/ om
met het Paleys van St. James, gelijk men
eerſt gemeent hadde/ maar eerder dat van
de Kok-pit vooz sijn Hoogheyt toe te maken/
en met Tapijten/ en ander Hupsraat/ te
voozſien; zijnde te gemakkelijker en bequa-
mer/ om dat het dicht by Wichal, of eer-
der daar een gedeelte of aanhangſel van
was.

Op den tienden van November quam
sijn Hoogheyt tot Margate aan/ zijnde vooz
den Briel te Scheep gegaan/ en het Schip
van vooz-raat onder-wegen afgedwaalt.
Hy trad aldaar terſtond te Lande/ reed
van daar te poſt op Canterbury, en van daar
met de Karoſſe op Rochefter, alwaar hy
dien nacht ſlep. Des morgens quam hy
noch tot Gravende, alwaar Charles Cor-
terel, Ceremonie-Meeſter, hem upt des Ko-
nings naam quam verwelkohen/ en met
des Konings Barken afhalen. Aldus ge-
raakte hy de Rebler op tot vooz Londen,
daar hy van den Tour upt menigte van me-
tale monden bewelkohnt wierd; en quam
alſoo ten laaſten tot Wichal. Hy wierd aan

de trappen van den Heer Kamerling ont-
fangen/ en in de tegenwoozdigheyt van ha-
re Majeſteyten gebracht; gelijk mede by den
Hartog van Jork, van alle welke Comen
en Noepen hy met de grootſte teekenen van
blydſchap wierd ontfangen. Wanneer hy
nu aldaar al de plechtrigheden en erkente-
niſſen had afgelegd/ wierd sijn Hoogheyt
upt het Hof weder na sijn Verblyf plaats
de Kop-pit, anders de Hane-kamp, gelepd/
(miſſchien een voozteeken/ dat het noch op
een Hane-kampen/ eer twee jaren ten epn-
de quamen/ upt-komen fou) alwaar hy sijn
ruſt en verblyf nam/ en wy hem ſullen la-
ten/ om ons naar een anderen oort te kee-
ren.

Vader Theodorus de Luce, Capucijn, en
Predikheer tot Pharnambuco, in Braſilie, Indianen
in Eraſti-
lin be-
keert.
had ſich ontrent Paaschen in de Woſtſcha-
gien en te Lande begeben/ om te beſien/ of
hy eenige winninge op de blinde Heydenen
konde doen. Dese geraakte onder een deel
Indianen, de welke/ wel 400 in het getal/ van
hem verſochten in het Chriſten geloof on-
dertweſen te worden/ van de welke hy aan-
ſtonds ober de hondert kinderen doopte/ en
voozts ſozgbuldelijk onder-wees. De reſt/
vozder in de verborzgentheyt van het ſelfde
ontertweſen/lieten ſich mede doopen/toonen-
de ſich byſonder pberig. Dese aldus onder-
weſen en gedoopt zijnde/ hebben vozders
hunne nagelegene gebuuren mede daar toe
geſocht te bewegen/ ook hebbenſe tot dien
epnde/ aan den Koning van dit volk/ een
Zongeling van 15 Jaren gefonden/ die ſich
mede binnen Pharnambuco ſoude hebben
doen doopen. Dit is gelijk het van daar be-
richt word. De Staten van het Rijk van
Portugaal hebben ook aan den Prins Don
Pedro de toerufinge van vier groote Sche-
pen naar Perſien toegeſtaan.

Maar de Engeliſchen hielden ſich op dees
tijd ſeer miſnoegt tegens de Slot-voogt van
het Slot Kroonenburg, in de Sont, om dat
de ſelve nades Konings van Englands blag-
ge/ bewijſe niet geſtrecken wierd/ geſchoo-
ten hadde: maar de Afgeſant van den Ko-
ning van Deenmarken, Gabel, had tot Pa-
rijs beter genoegen/ om dat hem de Koning
van Vrankrijk een ſchuytje Silber had ver-
eert/ heerende niet groot genoegen weder
naar hups. In het Canaal was op het laaſte
van

1670. van dese maand een verdoolde Walbisch in de Haven van Del geraakt. Hy speelde daar wel twee uren / in het aansien van al de Burgeren / met grooten toeloop van het Land-volk: maar als hy daar lang genoeg had leggen te tobben / en de toetsenders te vermaken / geraakte hy met een sprong weder uyt de Haven in Zee / en daar mede was het spel uyt. De Krooning van de Koninginne van Polen, tot noch toe verschooben / wierd epndelijc nu eens ten eynde gebracht: van dese plechtigheden en anderen toestel / leest desen volgenden Brief uyt Warzouw, daar de Krooninge / in de plaats van Cra-couw, geschied is / van den tienden deser geschreven.

Krooning
van de
Koningin
van Polen.

Het was 's morgens by tien uren, onder 't losbranden van 't Canon, doe marcheerde eerst uyt alle den Adel, Senatooren en de Grooten van het Rijk, naar hare rang, de gequalificeerde de achterste, ende daar aan immediatelijc even voor den Koning, den Ambassadeur van den Staat der Vereenigde Nederlanden, de Heer de Wit; waar op quam den Koning, de Kroon op het Hooft, den Scepter in de rechter, ende den Appel des Rijks in delinker-hand hebbende, werdende geleyd door de Bisschoppen van Posenende Cujavia, in haar Bisschoplijke statie, ende Mijters op het Hooft, ende wierde voor sijn Majesteyt gedragen het bloot Swaart door den Rijks Drossaart, (gelijk Rijks Vaandrich) verselt met de twee Marschalcken met haar Stokken, werdende mede de Mantel achter opgehouden door een Kamer-Heer den Starost van Nyhof, ende volgde Jaar op de Koninginne in haar ordinaris habijt, sonder Ornamenten van de Kroon, geleyd werdende aan de linker-hand door den Extraordinaris Ambassadeur van den Keyser, werdende mede den sleep achter opgehouden, ende gevolgt door een groot getal Dames, als gequalificeerde van het Rijk: Sy zijndaldus gemarcheert van het Koninglijke Slot, over het Pleyn, onder een geduurig gespeel van Trompetten, Trommelen ende Schalmeyen, tot aan de Hooft-Kerk van St. Jan binnen Warzouw, zijnde van de Kamer des Konings, de trappen af, over de straten, tot aan die Hooft-Kerk, de vloer beleyd met rood en wit Laken, ende de straten over-al aan wederzijden beset met des Konings Guarde, daar in uyt-staken die van het Duytsche Regiment, hebbende de Vaandels

1670. seer stijf en kostelijc geborduurt, uytbeelden de verscheyde Sinnebeelden: Zijnde over-al de Huysen ende Straten beset met een uytnemende meenigte van allerley soort van Menschens: In de Kerke komende, was daar den drang soo groot, dat de marsch geturbeert, en swaar voor elk op de gedestineerde Plaatsen te komen was, niet tegenstaande de Marschalk met sijn staf voor-ging, ordonneerende plaats te maken voor de Ambassadeurs: In het midden van het Choor, recht over het Altaar, was een hoogen Throon gemaakt, daar op de Koninginne, op-geleyd door den Koning selfs, met alle hare Dames geplaatst wierd: Ende aan de rechter-hand, tegens de muur, was een plaats voor den Koning bereyd: Aan de linker-hand voor drie Perfoonen, daar in geplaatst zijn den Nuntius van den Paus, nevens den Ambassadeur van den Keyser, ende die van haar Hoog-Mogende, alle drie gelijk ende nevens den anderen; zijnde dese Plaatsen bysonderlijc, ende voorts de gantsche Kerk met kostelijke Behangselen versiert: Den dienst is begonnen onder het singen van een heerlijc Musijk, door den Aards-Bisschop van Gnesen, Primas Regni, geallisteert door de Bisschoppen van Cujavien ende Colm, Vice-Cancelier: Daar naar is de Koninginne door twee van de voorz. Bisschoppen van den Throon afgehaalt, ende gebracht voor het hoog Altaar, alwaar de selve na verscheyde plechtigheden, volgens de maniere der Roomsche Kerk, verandering van gewaat, afneminge van gieraat, het hayr losgedaan zijnde door eenige van haar Dames d'Honneur, is door den hoogst-gedachten Heer Aards-Bisschop gesalft, ende gekroont geworden, met over-hand-reykinge van de Ornamenten des Rijks, leggende den Koning op sijn plaats boven geroert, gedurende dese actie, op de kniejen, op een rood fluweel kussen, soo wel als de Koninginne, voor het hoog Altaar, ende is daar naar hare Majesteyt door des selfs, de Heeren Bisschoppen, wederom gebracht op den voorigen Troon: 't Welk alles soo volvoert, zijn door de Kerk, als ook over straat, onder het Volk gegooyt verscheyde silvere Penningen, hebbende aan d'een zijde seker Sinnebeeld, met het cijffer van de Koninginne, ende een om-schrift; *Cumeo eram cuncta componens*: Ende aan de andere zijde; *Eleonora Maria Josepha, D. G. Regina Pol. M. D. Lit. Rus. Prus. Mas. Sam. Kiou. Vol. Sodol. Podl. Liv. Smo. Sev. Czer Nata Princ. Regia Hunga. Boh. Dal. Croa.*

170. *Cron. Scla. Archidux Austriae, Dux Burg. Stir. Carn. Cor. Wurt, nec non Sup. Inf. Sil. Marchio. Mor. ac Sup. Inf. Lus. Com. Habsb. Tyrrol & Gortz. Ferdinandi III. Filia, Leopoldi I. Germana Imperatorum, feliciter coronata Warf. Anno MDCLXX. Mens. Octob. Die XV.* (moet zijn) *XVIIII.* Ende is wederom op de eygen manier ende ordre gekeert uyt de Kerke naar het Hof, gaande de Koninginne met den blooten hayre, ende de Koninglijke Kroon op het hooft, de Scepter in de rechter, ende den Rijks-Appel in de linker-hand, met een groote toe-geroep, ende gejuyg van het Volk, *Lang leve de Koning en Koninginne:* Vorder gedrang ontstaande door het werpen van het gelt, ende plunderen van het Laken: Dit alles geduurende tot omtrent drie uren na den middag: En na dat de Koninginne wat uyt-gerust hadde, zijnde seer vermoeyt door dese handeling, ende wederom het hayr ende hufsel verfstelt, als mede den Koning af-geleyd hebbende de Kroon, ende een hoed genomen, heeft sijn Majesteit selfs persoonlijk gelieft te versoeken den Ambassadeur van haar Hoog-Mogende, om nevens den Ambassadeur van sijn Keyserlijke Majesteit, de Koninginne ter banquet te geleyden, gelijk geschied is: den hoogst-gedachten Ambassadeur van den Keyser, de Koninginne leydende by de rechter, ende die van haar Hoog-Mogende by de linker-hand, door het gantsche Hof ende trappen, tot op een seer groote Sale, alwaar aan het eynde over dwars gestelt was, een seer lange Tafel, op een verheven Plaats, eenige treden op te gaan, ende in de Sale over-langs noch vier andere, en ging den Koning en de Koninginne neffens hem aan de linker-hand, in 't midden van de selfde Tafel, neer-sitten, aan het eene eynde den Ambassadeur van den Keyser, en aan het andere eynde die van haar Hoog-Mogende, alle in gelijke Arm-stoelen, sonder dat yemant meer aan die selfde Tafel geseten heeft, wefende echter de selfde dicht omringt door een groote meenigte Heeren van qualiteyt, Officieren van de Kroon, die van den dienst waren, en op soodanige solemniteyten hare ampt selfs waar-nemen: Doen heeft den Koning eerst toe-gedronken de gesontheit van sijn Keyserlijke Majesteit ende des selfs Ambassadeurs, ende daar na die van haar Hoog-Mogende aan den meer-geleyden Ambassadeur van den Staat der Vereenigde Nederlanden, gelijk de Ko-

ninginne eerst voort-gebracht heeft die van den Koning, ende daar na den Koning die van de Koninginne: Aan de andere Tafels waren geseten, namentlijk, aan de eerste Tafel de Dames, ende aan de tweede de Senatoren, Bisschoppen ende andere Magnaten, ende aan de derde de Land-boden of Gedeputeerden op den Rijksdag, aan de vierde de Officieren van de Kroon: Wanneer de Koninginne eerst de Dames toe-dronk, daar naar den Koning de Senatoren, Gedeputeerden ende Officieren respectivelijk in ordre, die alle den Koning successivelijk door eenige van de hare zijn komen bedanken ende refalueeren: Voor de Tafel, te weten de eerste door de presente Bisschoppen ende eenige andere Grooten: De tweede door den Vorst Lubomirsky, Marschalk van de Landboden, en eenige daar by: Ende de derde, door den Vice-Cancelier, Bisschop van Culm, den Marschalk *Curia Regni*, Vice-Cancelier van Lithuanien, ende anderen, den Koning en Koninginne toe-drinkende, ende na veele ende verscheyde op-diffingen, tot seven toe, heeft dit Banquet ettelijke uren in de nacht geconsumeert, ende zijn ten laetsten wederom op d'eygen manier als vooren, de Koning nevens de Koninginne, geleyd werdende by de hand, door de hoog-gemelte Ambassadeurs, van den Keyser en van de Republicque der Vereenigde Nederlanden, gemarcheert tot haar respectieve vertrekken; werdende, terwyl dit Banquet heeft geduurt, het gemeene Volk buyten niet alleenig met drank en wijn, uyt de Fonteynen lopende, maar ook met spijs, daar onder drie Ossen, elk geheel aan een spit gebraden, versien, ende is alles sonder merkelyk ongemak ten eynde gebracht wefende, geprepareert eenige treffelijke Vuurwerken, die eerst 's anderen-daags zijn aan-gesteken geworden. Daar na zijn noch hondert tonnen Bier ten besten gegeven: Hebbende de Soldaten hier mede lustig haar deel gehad.

Hier voer is gesegt hoe dat de Prins van Prins van Tarante, haar Hoog-Mogende beleefdelijk ^{Tarante} bedankt / en sich van sijn Gouvernement ^{word} van 's Hartogenbosch ontslagen heeft; nu ^{Roomsch.} hoozt men dat de geseyde Prins / gelijkt men ook van sijn Soon / den Hartog van Touars, verbolgens verstaat den stok omgehangen / en het Pausdom aangenomen heeft: maar verscheyde van sijn Huisdienaren kunnen Heer daar in niet

1670.

October.

niet wissende volgen / zijn weder te rugge naar Holland gekeert / en in dese Maand in den Haag aan gekomen. Wat nu dien Heer betwongen heeft gehad / naar het afzeggen van zijn treffelijk Gouvernement, ook dit ten voorbeeld te stellen / staat by sommige wel te raden / maar by wepnige grondelijk en kilaarijkt uyt te leggen.

Novem-
ber.

Op de tweede van dese Maand waren soo het Hooger als het Lager-hups van het Parlement by een / tot West-Munster vergaderd / alwaar de Koning in zijn Koninklijk gebaad / en met zijn Koninklijke raderaden aan zedaan / mede verscheen. Hier wierd gehandelt van de betaling van zijn Majesteys schulden / en van de groote Wapenrusting der nabuuren; besluytende zijn Majesteit, dat het de Majesteit van Engeland geen groote eer sou zijn / sich in soo een gelegentheit ontweerbaar te toonen / en dat hy genegen was volk te lichten / en een Oorlogs-Vloot toe te rechten / latende 50 Fregatten voor-af gaan; welke nootwendigheyt hy het Parlement ten hoogsten aanbehoel. Hier op verbolgde de Cancelier met dese Aanpraak:

*Gy Heeren en Ridders, Burgers en Stedelingen
uyt 't Huys der Gemeente:*

Aan-
spraak aan
het Parle-
ment.

BEyde Huyfen lest zijnde bescheyden op desen dag, als gy weet, om weder by een te komen, en de Proclamatie u presentie verey schende, doet sijne Majesteit verhoopen dat de affairen beter gevolg sullen hebben, zijnde nu beyde Huyfen compleet over saken van importantie, daar over gy zijt geroepen.

Gy en kond niet ontkennen de groote machten te Water en te Lande, die onse Gebuuren van Frankrijk en de Vereenigde Provintien oplichten, die sy in noch actueelen dienst zijn houdende, en de groote preparatien daar in sy volhardten van nieuwe lichten, door 't aantimmeren van Schepen, vervulling van Magazijnen, met alle soorten van Oorlogs-behoeften, ende levens-middelen.

Naar 't begin van den lesten Oorlog met de Geunieerde Provintien, hebben de Fransche hare Scheeps-macht soo in groote als getale sulks vermeenigvuldigt, dat hare Zee-macht nu drie-maal grooter is dan sy ooyt te vooren was: En na den Oorlog met de Geunieerde Provintien

hebben sy noch niet stil-gestaan hare Zee-Vlooten te vergrooten.

Novem

In dese conjuncture dan, als onse Gebuuren haar soo dapper wapenen, vereyscht de sake wel dat sijne Majesteit desgelijks doet, (om ten alderminsten de Vrede te onderhouden) al en excedeert het in getal en macht van hare Schepen niet, soo bestaat echter de eendracht en versekeringe van dit Eyland in onse Zee-machten.

Om dese redenen, genoodigt door sijn Koninklijke goetheit ten besten sijns Volks, heeft sijn Majesteit ordre gegeven 50. van sijn alderbeste Schepen te equipeeren tegens de Lente, behalvens de Convoyers, en die na de Middellandsche Zee gaan, voorsende, dat soo geene considerable Vloot en heeft, en sijn Gebuuren soo een considerable macht te water en te Land zijn hebbende, sy ons licht eenige schade konden doen, ten miesten eenig affront: Daar by men voegen kan, dat sijne Majesteit door de Lignes, die hy tot den Vrede van 't Christenrijk heeft, en 't beste sijner Koninkrijken heeft gemaakt, geobligeert is tot seker gedeelte van macht, is cas van Vrede-breuk, en ook by geval van invasie, van te doen Secours aan sijne Nabuuren: En sijne Majesteit soude in slechten staat zijn, om sijn Quota in de Lignes te voldoen, soo de Wolken soo na omtrent ons heenen quamen te swieren, dat wy souden versuymen (als of de Wind die soude verstrooien) om ons niet tegens een storm te voorzien: Heeren en Ridders, ik sie het noodig u voor te leggen, dat na het eynde van den lesten Oorlog sijne Majesteit heeft gemaakt verscheyde Lignes, tot sijn groote eer en voordeel des Volks.

Als een bekend onder den naam van Triple Alliantie, in de welke sijn Majesteit, de Kroon Sweden, en de Staten Generaal van de Vereenigde Nederlanden verbonden zijn te mainteneeren het Tractaat, opgerecht tot Aken, en den Vrede tusschen de twee Prinzen die doen in Oorlog waren: Dit Verbond heeft gewracht sulc een effect, dat het uytblust een Vuur 't welk de gantsche Christenheit dreygde, behalvens meer andere groote voordeelen, die gevolgt zijn, en waar van men noch 't genot heeft, met bequaamheyt sijne macht tegens de Turken uyt te senden.

Een andere Ligue tusschen sijne Majesteit ende de geseyde Staten, om de mutuelle assistentie van seker getal van Volk en Scheepen, in cas van

van

1670. van invasie van andere, wie het ook soude mogen wesen.

Novemb. Een ander tusschen sijn Majesteit en Duc de Savoyen, om te herstellen den vryen Handel voor d'Onderdanen sijns Majesteits te Ville Franche, een-der Havenen op de Middellandsche Zee, binnen de Jurisdicte van gedachte Prince: Door dese maniere werd geopent den weg voor een groot gedeelte na Italien en Duytsland, ons seer dienstig om onse Lakens te debiteeren, en andere Goederen, ende wederom te brengen Zijde ende andere Materialen, om hier weder Manufacturen af te maken.

Een andere Ligue tusschen sijn Majesteit en den Koning van Denemarken, waar door d'Imposten, die onlangs waren gelegd op onse Goederen in die Gewesten, zijn wech-genomen, verleende aan onse Ingefereten soo veel Privilegien, en soo groot, als ooyt eenige Onderdaan van andere Princen of Staten mogen hebben.

En een ander Traactaat van Commercie met de Kroon van Spangien, door de welke niet alleen en is gemaakt een cessie en opgave aan sijn Majesteit van al sijn pretenzien op Jamaica, en andere Eylanden en Gewesten in d'Indien, alwaar sijne Majesteit ofte sijn Onderdanen zijn in possessie: Nemaar ook staat men ons toe een vry in-komen in de Spaansche Havenen, om Water en Victualie met sekerheit uyt en in gedachte Havenen te voeren, 't zy datse door tempeest ofte anders souden mogen gedwongen zijn: Een Privilegie nooyt aan d'Engelsche ofte eenige andere Natie toe-gestaan.

Sonder noch te gedenken de Verbonden, voor-heen gemaakt met Sweden en Portugaal, en de voordeelen die wy daar genieten: Noch de Handelingen die reeds zijn op 't Tapijt tusschen sijn Majesteit van Vrankrijk, of van sijn Majesteit en de Staten van de Geunieerde Provincien, berakende de Commerce, waar op sijn Majesteit tot eere deser Natie een bysondere forge neemt, en sulks tot voordeel des Koophandels, die nooyt grooter als tegenwoordig is geweest: In 't kort, by-na alle de Princen van Europa soeken de vriendschap van sijn Majesteit, als kennende buyten de selve naaulijks versekert zijn, veel min haar Staat doen toenemen: Sijn Majesteit sal sich wel versekert houden dat gy u van al dese voordeelen niet en veydelt, als willende daar van niet alleen gaudeeren in sijn Rijken: maar sels ook dat

gantsch Christenrijk daar wel af vare, soo door 't versterken der machten, gelijk gy siet reeds uwe Gebuuren doen, en dat onse Vlooten ins-gelijks mogen quadreeren met die van haren getale.

1670.
Novemb.

Men siet in de Rekeningen, dat sedert den Jare 1660. tot den lesten Oorlog de onkosten van de Vlooten van Jaar tot Jaar hebben opgelopen, d'eene boven d'andere, tot wel 50000 ponden, en nu sal'er noch geen minder onkosten zijn, als buyten de onkosten van de Regeeringe, de Koninglijke Renten (schoon wat mesnagde de Thesauriers mogen doen) niet sufficient en zijn om de Interesssen en Schulden te voldoen, veel min dat sy capabel souden zijn om een Vloot uyt te rusten, die ten minsten over de 80 Tonnen Gouts kosten sal.

Sijne Majesteit heeft in sijne goedertiere Aanspraak gelieft uyt te drukken 't groot vertrouwen dat hy heeft van u sorg en genegentheit, en gelijk hy altoos de gedachten behoud van in alles te assisteeren, soo bevestigt hy 't geen gy nu onlangs by gifte hebt gearresteert, speciaal den Impost op de Wijn, toch sal al veel minder op-brengen als gy wel sult gelooven, wegens de calculatie die men heeft gemaakt, soo sal het niet genoeg om voldoen zijn, waar in sijn Majesteit sich vind geengageert, ende waar van wy u mede willen belaiten als een sake van importantie wegens de Regeeringe, en 't welvaren en sekerheit uwes sels, en 't gantsche Rijk, 't welke nu sal zijn een Secours van gelt op Intrest, en 't equippeeren van een Vloot tegens den Turk.

Heeren Ridders, gy kond alreeds wel begrijpen, by 't geen u sijn Majesteit reeds heeft geseyd, dat 't noodig zy dit Parlement voor Kersmischeyde, niet alleen om het geen tot uytroosting van de Vloot tegens de voor-tijd werd vereycht, maar ook om 't sijn des Jaars, als een tijd waarom gy sels wenscht by d'uwe te zijn, en u Gebuuren in geselschap weder te sullen mogen sien, op dat gy alle onderlinge Vriendschap onderhoud: Conserveert dan dit belang, het welk noodig ten dienst des Konings en 't Vaderland is: Om een uytstel verachtert voor den Koning u affairen tot sijnen dienst niet, deswegen niet anders en werde verfocht als uwe prompte en toe-genegen overwegingen: 't Welk is al 't gene ik tegenwoordig aan u hebbe te seggen.

Hier op heeft het Parlement aanstonds bes- Des sels
ff f gonnem besluyt.

1670. gonnen een oberleg te maken tot het binden
 van gelt-middelen / werben van volk / en
 het toemaken ter Zee / soo dat 8 dagen daar
 na acht-hondert-duysent ponden steerlings
 toe-geftaan zijn. Ondertuffchen ontfing fijn
 Hoogheyt in Engeland alle moogelijke eer ;
 de Koning had ook in fijnen Raad ver-
 klaart / dat aangemerkt de Heere Prins
 van Orangien, nader Maagfchap aan de
 Kroon / als de Prins Robbert was / hy in
 Engeland de booz-rang hebben soude : maar
 wat in andere Landen buyten fijn Rijk
 waar te nemen fou staan / daar wilde fijn
 Majesteit niet in-treden. Dit befluyt wierd
 dooz oydere van den Koning geregistreert/
 op den 14. van dese Maand / zijnde de Ge-
 boozren-dag van fijn Hoogheyt ; en is de fel-
 ve tot Wichal met Tooneel-speelen / en al-
 derhande andere bermakelijkheden en toe-
 stel onthaalt en bereert ; daar na trok hy te
 Lande-waart / om de Hooge-fchoulen / tot
 Cambridge en Oxfort te gaan befien ; wer-
 dende hem op alle plaatsen al de eer aange-
 daan / die men by-na den Koning felve fou-
 de konnen aandoen.

Ambassa-
 den.

De Heer van Beverninge, nu fijn oyder
 en afbaardigingen bekomen hebbende / nam
 ook omtrent dese tijd fijn afscheyd van den
 Staat, en verbaardigde fich tot fijn Ambassa-
 de naar Spangien, die hy in het begin van
 Winter-maand aan-bing.

In het Hof van Engeland quam ook een
 Secretaris van de Kroon van Deenmarken
 aan / (foo men van daar fchreef) om aldaar
 fijn beklag aan die Kroon / van wegen fijn
 Meester te doen / dewijl des Konings Tacht/
 de Sond dooz-zeplende / had gewepgert te
 ftrijken : welke Secretaris alleen het werk
 booz-bereyden fou / op dat het dooz den Heer
 Gloe, die hem volgen soude / daar na in vol-
 komen wesen gebzacht wierd.

Tot Weenen deede ook een niculwe Spaan-
 fchen Ambassadeur fijn openbare in-rijdinge/
 waar toe hy een gevolg had van in de 50 Ka-
 roffen / alle met 6 paarden / onder de wel-
 ke 3 van fijn eygen waren / die van binnen
 met goud / filber / fluwel / en damast / heer-
 lijck toe-gemaakt / en van buyten / beneffens
 noch twee andere / hofstelijck bergult waren.
 De Livrey was groen / met goud gebozduurt/
 hebbende de Dienaars / die al veel waren/
 al te samen opstaande pluymen op de hoo-

den. Dooz-aanreden 4 Trompetters / waar
 op de Lakkapen / en toen de Pagies / en na
 de felve de Edelieden neben noch 8 of 10
 Stalmeefters te paard / volgden ; daar na
 quamen 36 paarden / seer hofstelijck / mer de
 wapenen van Spinola bedekt en behangen.
 Hy hadde noch op dien felven dag fijn aan-
 fpraak aan den Keyfer.

De Gefanten / uyt Moscovien in den Haag
 gekomen / wierden ook in dese Maand / uyt
 het Hups van Maas, ter gehooz en aan-
 fpraak van hare Hoog-Mogende, dooz den
 Heere Agent de Heyde, met de Karosse van
 den Heer van Werkendam, als doe booz-sit-
 tende / en noch een ander / af-gehaalt ; beyde
 de Gefanten zaten boven in / en een Edel-
 man in het pozier / houdende hunne Cre-
 dentialen en Beloofs-brieven in de hand / op
 dat die van een feder honden gefien worden ;
 hy reeden aldus om het Dooz-hout een keer
 om / en quamen alsoo ter Vergaderinge van
 haar Hoog-Mogende, alwaarse aan de eer-
 ste trap van twee Afgefondene ontfangen /
 en na binnen gelepd wierden : maar dese
 was een heymelijke Audientie, daar nie-
 mant buyten ordinaris by mocht zijn ; en
 duurde maar een kleyn quartier uurs / wan-
 neer de felve Heeren Gefanten dooz de Hee-
 ren van der Hooek en Zixma weder uyt-ge-
 lept / en den felven Heer Agent weder naar
 hun verblijf-plaats toe-gebzacht wierden.

Maar tot Parijs geschiede de inhaling
 van den Heer de Groot met meerder toefel/
 op dese wijze : De gefeyde Ambassadeur
 fchepde omtrent den middag uyt fijn ver-
 blijf-plaats / met fijn ganfche gevolg / en 2
 Karossen / ieder met 6 paarden / bergesel-
 fchapt met veel jonge Hollandfche Edelie-
 den / niens yertig om dese plichtigheden te
 fien ; en ging naar het Hups van Rambo-
 nillet, fttaande buyten de Dooz St. Antoine,
 gelijk de Eygenaars daar van de aanbiedin-
 ge aan fijn Excellentie hadden gedaan / om
 aldaar de Heeren en Karossen af te wachten/
 die tot de inhalinge bestelt waren / en alreede
 op fijn aankomft aldaar vergaderden / en te
 met wel tot 25 toe / ieder met 6 paarden /
 groepden. Omtrent half vier quam aldaar
 den Heer de Bellefonds, Marschalk van
 Frankrijk, met de Karosse van den Koning
 en Koninginne / bergeselschapt met den Heer
 de Berlike, Ceremony-Meester / en den Heer
 Giraud.

1670. Giraud, Inlepper van de Gesanten/ de welke/ na dat sy de Hofelijkheden van berwelkomen hadden afgelegd/ den Heer Gesant berfochten in de Karosse van den Koning te treden: dit dede de Gesant; zijnde met de 2 geselede Heeren bergesellschaft/ en aldus reden sy na de Stad/ gebolgt van de 2 andere Karossen/ en dooz al de boornaamste straten van Parijs tot aan sijn Hostel of Paleys/ alwaar hem noch dien avond verscheptene Heeren van wegen den Koning/ de Koninginne/ den Hartog van Orleans, en Mevrouw de Douariere van Orleans, quamen begroeten.

Des anderen-daags 's morgens/ ten half achten/ quamen de boozschrebene Heeren wederom/ met de selve Karossen van den Koning en de Koninginne/ om sijn Excellentie na St. Germain ter aanspraak te brengen/ die daar op/ gelijk den boozgaanden dag/ weder in de Karosse trad/ en gebolgt van sijne twee Karossen/ en sijn gantsch ander gebolg/ so na St. Germain gereden is/ alwaar sy ten 10 uren aangquamen. Ten 11 uren wierd de Gesant ter aanspraak/ dooz de selve Heeren/ die hem hadden ingehaalt/ gebzacht. Op sijn aankomst was des Konings kamer vol van persoonen van aansen. De Koning/ zijnde in het Violet gekleed/ sat aan de Ruelle van sijn bedde/ omringt van al de Grooten van het Hof. Op de eerste eerbiedigheyt van den Gesant/ stond de Koning op/ en ontdekte sich/ en soo dza d'Ambassadeur sijn Majesteit genaderd was/ delte sich de Koning/ en begerde dat de Gesant het selfde soude doen/ gelijk hy dede/ na dat hy eenige woorden gesproken hadde. De redenen van den Ambassadeur waren in generale uytzükselen en termen, slaande op de goede genegentheyt/ die sijn Meesters hadden om de Traktaten, met sijn Majesteit gemaakt/ Godsdiensstelijk te doen onderhouden/ en de eere van de oude vriendschap en Alliantie te behouwden/ waar by hy de redenen van sijn afvaardiginge boegde/ ontstaande uyt het overlijden van den Heer Boreel. De antwoord van den Koning was kort/ beleefde/ en op een vziendelijke wijze booz-gestelt. Wanneer dese aanspraak aldus geepndigt was/ wierd de Heer Gesant van de booznoemde drie Heeren ter maaltijd ontfangen/ met sijn geheele gebolg/ meer als

1670. ordinaarlijk. Ten 3 uren naar de middag 1670. wierd hy ter aanspraak van de Koninginne gelepd/ en dat dooz de selve Heeren/ en op de selve wijze als van den Koning; op sijn aankomen bond hy de Koninginne sitten in een Circul of kring/ van de boornaamste Mevrouwen van 't Rijk: so dza de Koninginne sijn Excellentie gequaar wierd/ stond sy met al de Dames op en ontfing sijn Hofelijkheden mede/ op een seer vziendelijke maniere/ antwoorzende in seer beleefde termen, gelijk mede gebeurde in de aanspraak van den Daulphin, en den Hartog van Anjou; de welke mede voltrokken zijnde/ nam hy sijn afschepd van den Marschalk de Bellefonds, en lieerde met sijn gebolg weder na Parijs, zijnde met de 2 andere Heeren verzelt.

Terwijl docht men in Holland het beste van dese Kroon niet/ en daarom bestelde men den Staat van den Oorlog/ en 50000 guldens aan jaarlyks tractement booz sijn Hoogheyt: maar als de Heer Velt-Marschalk Wurtz verklaarde van sijn ampt te willen af-staan/ hebben de Ed. Groot-Mog. Heeren Staten van Holland 4 afgesondene/ en onder de selve den Raad-Pensionaris de Wit aan hem gesonden/ die den selven Heer Wurtz betwogen hebben in sijn ampt en bedieninge te volharder. In 't begin van dese Maand stierf de Sziffier van hare Hoog-Mog. Nicolaas Ruysch, in wiens plaatse den Heer Pensionaris van Haarlem, Caspar Fagel, nu Raad-Pensionaris, gekomen is/ hoewel vele gemeent hadden/ dat de Heer Antony Vivieue, Pensionaris van Dordrecht, daar mede sou boozsien getwozden hebben.

De Heer Johan de Wit was op den 27. deser te Warzouw, met de Koninklijke Gemachtigden/ ober d'Alliantie en koophandel/ in onderhandeling/ van 't welke een ontwerp gemaakt zijnde/ heeft de Koning met sijnen Raad/ en boozname Bedienaars/ daar ober gehandelt. Toen had de Heer Hamel Bruynings ook gehooz by sijn Keyserlijke Majesteit, als mede by den Prins Lobkowitz.

Onder dies wierd bernomen dat de jonge Schmielnicky, die onlangs dooz den boorigen Koning/ Johan Casimier, op het Slot Marienburg gebankelijk gehouden/ maar naderhand weder los-gelaten was/ nu op een nieuwtot Hospodar, en Oberste in de Ukranie, dooz den Grooten-Heer was gestelt; 't welke aan de Poolse Kroon geen kleyn nadenken veroozsaakte; alhier was nu de Rijksdag/ na welkch van

1670. het Hof ten eynde gebzacht; de verkieſing
 van den Koning wierd daar wettig ver-
 klaart / en des Konings Houwelijck goet
 Novemb. gebonden / ook den Koning eenige andere
 Inkomsten in de Litauw toegeſtaan. Aan
 de Oorlogs machten wierd ook verbod ge-
 daan in hunne winter-quartieren te gaan/
 dewijl hen daar een miltoen vooz upt-ge-
 replit wierd / en op het gene men haar van
 ouds ſchuldig was / datse op een ſeer hooge
 ſomme wiſten te reekenen / heeft men haar
 alleen vijf-hondert-duyſent Guldens toege-
 legt. Men had daar ook beſtooten / ten op-
 ſicht van de Turkſche macht / het h:yz met
 12000 mannen te vergrooten / van de wel-
 ke men het opper-bevel aan den Vorst De-
 metrius wilde geben. In-boegen dat dooz
 deſen Rijksdag het Hof beelgoets / de Oor-
 logs macht veel quaats / en de gemeene wel-
 ſtant niet van beyden is toegebracht. Veel
 Landboden wilden ſich tegens ſekere pun-
 ten ſtellen / dewelke sy oozdeelten met hun
 laſt ſtrijdig te zijn / en meenden ſelfs den
 Rijksdag te doen ſcheyden: maar de Poſpo-
 lite Ruſſini naarderde tot op een piſtool-
 ſchoot aan de Doozſtad van Warſauw, en
 dreygde alles neer te ſabelen / wat ſich te-
 gens het beſlupt van den Rijksdag wilde
 ſtellen. De Harde-Biſſchop had des daags
 te vooren proteſt en tegen-beruyg gedaan:
 maar de ſelbe bzeefe deede hen ook van tale
 veranderen / en van ſijn proteſt aſtaan; /
 echter liet hy niet ſeer moediglijk vooz de
 behoorzijke bzhpeyt der ſtemmingen / die op
 deſe wiſe blijkelyk geſchonden wierd / te
 ſpreken. Sommige willen / dat het op de-
 ſen Rijksdag alſoo hoog en laag / als op die
 van de verkieſinge is gegaan.

Handel
 van Ste-
 no Razin. Wy hebben hier vooz van dien Moſcovi-
 ſchen Duyster / die de droefheyt van des
 Groot-Vorſten Hof / tot ſijn afval ſoo boos-
 lijck als looſlijck wiſt te gebzuyken / en met
 wat gebolg hyde Stad Aſtrachan en andere
 Steden verobert / en hoe hy ſich aldaar ge-
 dzagen heeft: hier ſullen wy dit daar by-
 boegen / dat hy den Waywode bangen / en
 van den Toorn dood werpen / en / na dat hy
 des ſelfs Duyſbroutwe en Dochter ver-
 krecht hadde / de ſelbe rug aan rugge op een
 paard binden / en daar na van ſijn Barba-
 riſche Krijgſlieden beſtelijck miſhandelen
 liet. Zedert hield hy ſich aan de ober-zijde

1670. van de Wolga in ſijn verſekeringe / ſoo dat
 geene Kooplieden na Siberia konden reysen /
 Novemb. ſonder in ſijne woedende handen te verſal-
 len; en men oorzdeelt / dat indien hy / in de
 plaats van aldaar te blijven luppen / en den
 Czaar ſich ondertuſſchen te laten verſter-
 ken en tegens hem wapenen / recht op der
 Moskou terſtond aangerokken had / hy in
 en omtrent die houte en genoegſaam weer-
 loofe Stad / al een wonder ſpel ſou aange-
 recht hebben: maar hy moeſt ſijn val be-
 werken / gelijk wy in het naaſte Jaar den
 Leſer tot genoeg en verhoopen vooz te ſtel-
 len. Men ſag tot Hamburg geſlagen pen-
 ningen / daar ſijn beelkeniſſe op ſtand / zyn-
 de een miſſelijke geſtalte van een menſch /
 kozt en dik / eu ſoo miſmaakt in leden als in
 leuen.

Vrankrijk gaf nu ook op den Keyſerlijken Eyſch v.
 Rijksdag haren eyſch in / dewelke sy op de Vrankr.
 twaalf Steden in der Elſas maakte / en de en Dien
 Kroon van Deenmarken, upt kracht van marken i
 het Hartogdom van Holſteyn, ſchreef recht den Rijks-
 op ſekere Dozpen / daar onder beſhoorende; dag.
 waar tegen die van Lubek mede hunne
 klachten in-bzachten / verſoekende een ieder
 ſijn recht te mogen erlangen: maar de Har- Lotharin-
 tog van Lotharingen ſond ſijn Gefanten naar ſche ſa-
 Engeland om by-ſtant / tertwyl de Franſchen ken.
 Elpinaal, en het Kaſſeel van Bar, ontſterk-
 ten in de Lucht deeden ſpringen / gelijk
 ook de Stad St. Michiel op de Maſe, alwaar
 noch maar twee Poortzen / en een oud ſtuk
 van een muur / zedert het ontſterken van
 het Jaar 1635. waren blijven ſtaan. In te-
 gendeel wierd tot Metz een Huys van vooz-
 raat van Koozn / ertelijke honderden ge-
 ſoute Offen / eu andere noodwendighe-
 den / om den aanſtaanden Winter daar on-
 derhoud vooz de beſettingen te binden / op-
 gerecht. De oude Hartog onbluchte zyn
 na-bolgers naar Baſel, en reed ſoo te poſt
 naar Coblentz, en van daar na Regens-
 burg, van waar hy den Heer Riſencourt
 naar den Haag ſond / om ſijn belangen al-
 daar gade te ſtaan. De Franſchgeſinden ga-
 ben vooz dat de Hartog van Crequi onder de
 Tijtelen en bewijſen van Lotharingen gebon-
 den hadde / dat het Harde-Biſdom van
 Trier ober de 500 jaren onder de beſchermin-
 ge van de Hartogen van Lotharingen was
 geweeſt / waar ober ſoo Bozgers als Boeren
 begooſten

670. begoften te breefen / dat dat selve **Bifdom** / ge-
lijh het Hertogdom baren / en van de begeerige
Franfchen mede oberballen fou worden. **Ter-
wyl** gingen die van Ceulen , fiende hoe hunne
na-buuren boeren met het verfterken van hare
Stad / hoe qualijk het selve ook mocht geduyd
en verftaan worden / boort / protefteerende te-
gen alles wat daar tegen in-gebracht mocht
worden. **Sp** lieten den **Leur-Dozft** weten / dat
men niet alles over hoop / en de loffelike maxi-
men van hunne **Doozaten** onder de voet wer-
pen moft / zijnde getoofsaakt / dooz de na-bu-
rige wapen-ruffinge / hunne **Stad** naar de
oude wijfe te verfterken / een fake die niemand
fchade konde toe-brengen / en op ergen grond
gefchiede / dewyl **fp** tot hun koften moechten
fammeren foo het hen geliefde / hebbende de
Oberighepd van Keulen niet alleen ober de ge-
meente / maar ook ober de machtrige / en felvs
ober de gefteelijhheid dat kerkt ; klaagden
bozders ober den ondank / hen ober hun goed-
gunftighepd aan de gefichten en gefteelijken
getoont / die nu fchempren / om dat de Keulfehe
Oberighepd niet goed Roomsche was / en om
foo te feggen / de Fransche **Land-fokkers** foch-
ten buyten te fluyten.

Groot was de fchade van een Seeuwfche
Ooft-Indie-vaarder , de Leeuw van Vliffingen ge-
naamt / dooz ftorm op Godwins Sant booz
Duyus (booz menig Zee man verderflijk) ge-
lieben. d'Engelfchen quamen terftond wel
met heertig **Zooten** van Deal om het goed te
bergen : maar na **fp** booz-gebeft / fouden niet als
wat **Loot** en **Koper** te recht gebracht hebben /
de reft mocht in de Zee geflopt zijn. De
Schipper had eenige **Kiften** met geld / bzieben
en andere boozname dingen al tijdelijk aan
land doen bzingen : maar **fp** noch om eenige
andere **Schiffen** / die **fp** niet wilde dat in han-
den van de Engelfchen fouden geraken / (be-
kommert zijnde) fukkelde daar foo lang mede /
dat **fp** daar dooz met al fijn volk om den hals
geraakte.

De **Brailifche** **Doot** quam ook wel in Portu-
gal in , maar niet foo wel bezacht als men ge-
hooft had / dewyl het **Suplier**-getwas niet feer
wel geflaagt was / bzacht derhalben wat **Hout**
in de plaats ; en een onluftige tijdinge / dat de
Antwoonderen (ter oorzak van een bebel van
het **Hof** / waar dooz hen het befitt van hun goe-
deren benomen wierd) feer oproerig waren /
en malkander felvs aan-taften en dood floegen.

Men hielt op den 14. van dese maand tot
Madrid den Vier-dag van den **Heylig Carlos** ,
Daerzon van den **Koning** / met heerlijke toe-
ftel van den **Ndel** / booz den **Koning** ; als ook
een **Stiere**-gebecht / dat wel drie uren lang
duurde. Die **Edel**-lieden te **Paard** fonde de
Stieren bebecchten : d'eerfte wierd in de eerfte
ontmoering van het **Paard** geworpen / die nu
volgens het gebruyft / den **Stier** met het **Kan-
pier** in de buyft moft te keer gaan / dat **fp** niet
meerder moed als gebolg dede / dewyl **fp** dooz
het woedende beeft gedwoongen wierd de bezte-
plaats te rupmen ; de tweede geraakte mede
van fijn **Paard** / maar beferde fih niet ; de
derde kreeg een wonde aan fijn hand : maar **fp**
alle drie weder moed fcheppende / felden fih
foo dapperlijk tegen dese dieren te weer / datfe
negen **Stieren** ter aarden neder-belden / eer het
fpeel gedaan was / ober welke kioekhepd **fp** van
een peder feer geprefen wierden. Dit is een ge-
meente oeffening in Spangien , maar noyt al
niet het wyrttefte gebaar vermengt / ebentwel
bequaam om dappere en onvertzaagde man-
nen te maken.

Gen andere flag van woeden beging een out-
furnig beeft van een **Dzout** tot Wincheftor ,
doider als een **Stier** / en fetter als de fothepd
felvs. Dese met haar **Man** (zijnde van die
flag / die men **Non-conformiften** , een foort van
Quakers noemt) waren met al hun fchijn-hep-
lighed aldaar in de **Kamer** van **Correctie** , en
boort in de gebangenen gebracht / om 't **zp** ober
hun **Non-conformiteyt** of andere mis-bedrij-
ven / geftraft te worden : de **Dzout** prate ge-
duurlijk den **Man** een moed aan / feggende /
fp moften nu doen dat hen van den **Heer** beho-
len was. De **Gevangen**-meester volgde fijn
Heeren bebel / en bzacht hen om wat geoeffelt
te worden ; de **Man** / om dat **fp** fih onder-
ftelde / en *good Majter* wift te fingen / wierd ver-
fchoont ; en de **Dzout** kreeg maar vier of vijf
flagen / hoewel **fp** lieber een doufijn twee of
drie meer had gehad / en daar toe de **Kakkers**
wyt-tarte / maar men wilde haar hooven welke
niet doen ; doch dese met haar **Man** weder
wyt-gaande / ftak hen met een **Mes** in de
Bozft / en gaf hem een wonde / die men ge-
noegzaam doodelijk oordecide te zijn : en het
geen verwonderlijker is / foo **fp** als **fp** / toonde
daar foo weinig wesen ober / dat het feveen dat
fp leet-wesen hadden / dat het niet beter gelukt
was / en datfe den **Gevangen**-meester met fijn

oft-
lach
hip ge-
wen.

ding
Brail-

Woeden-
de Quak-
fter.

1670.
Novemb.
Stieren-
gevecht
tot Ma-
drid.

1670.

Decemb.
Fransche
faken.
Guinee-
sche Ge-
lant.

Wrouw beyde den bek niet hadden gezocht.

A mad World World my Masters.

Hy hebben hier vooz van de aanspraak en Audientie van den Heer de Groot gezocht. Op die tijd quam daar ook een Af-gesant van Ardres in Guinea; alhoewel hy een Moor was/ boerde hy ebentwel een Spaansche of Portugeesche naam/ D. Mattheo Lopez; gelijk hy de Caal ook seer wel sprak/ dewijl hy veel jaren albaar sich op-gehouden hadde. Hy had drie Moorche Vrouwen en drie Zoonen by sich: wanneer dese Dames de eerste-maal aan de kust tot Diepe in de Karos geset wierden/ schreulodense hups-hoog/ dooz het waggelen en slingeren van den Bak/ meenende dat sy daar mede om verre fouden ballen. Hy wierd met al sijn gebo'g in het Hof van Luynes, op koften van den Koning onthaald/ en liet sijn 3 Vrouwen/ Zoonen/ Edel-lieden en knechten/ alle in een Fransch gewaad steken/ daarse van te booren/ soo hy als sijn bols/ in rood satensche Rokken gingen. De selve Vrouwen hielden open Tafel vooz alle Vrouwen van eenig aanzien/ die ook seer gaarn in haar geselschap waren. De Gesant behal alle deuren en deuren open te houden/ vooz een peder die hem of de sijne begeerde te sien; schepte groot vermaak in de Comedien; die van de Indische Maatschappij bereerden hem/ sijn vrouwen en kinderen met Rokken van Broccard op een gouden grond. Wanneer hy gelooz by den Koning kreeg/ wierd hy in een Karosse met ses Paarden op-geshaald/ verschepte Fransche Heeren saten by hem/ 12 Swaren die hem dienden/ liepen rondom de Karosse te voet/ beneffens honderden van Parijsche fotten om dit slag van volk te sien; sijn Karosse volgde noch een andere diergelijke/ daar de Vrouwen in saten/ waar op die van den Koning/ en voorts die van de Koninginne/ en andere van de vzeende Ministers volgden. Sijn aan-bzengen sag meest op den koop-handel en onderling verstand/ voozstellende datse bequame Zee-havens daar toe hadden/ en in goede vrede met den Prins Tassileta stonden. Dese aanspraak geschiede in de Gallery van de Tuillerye. die seer heerlijck daar op was toe-gemaakt/ hy wierd dooz de rpen Lijf-wachten heen geleyd; wanneer hy den Koning sag/ dede hy drie diepe eerbiedigheden met buiging van sijn knipen/ en komende aan de trappen/ daar de Koning onder sijn berhemelte sat/ viel hy ter aarden neder/ en

167.
Decem
vloeg sijn handen tot drie-maal te samen/ waar na weder opstaande/ dede een korte aanspraak/ en gaf den Koning sijn bereeringe over: naar het welke hy weder af-geleyd/ en met duysenden van menschen na sijn Hof gebzacht wierd/ het welke dagelijks van groot en kleyn besocht wierd. Een sekere Dame, hoorende dat dese Gesant noch wel 50 andere Vrouwen in sijn Land hadde/ vzaagde hem/ wat hy met soo veel Vrouw-volk dede? en kreeg (soo men segt) tot antwoord: Me-vrouw, warens soodanig of soo schoon als Me-vrouw is, soo had ik aan een genoeg.

Terwijl ging men dapper met toerustinge ter Zee/ voornamentlijk tot Rochefort, op de Charante, vooz; daar hij seer groote Schepen/ peder van 80 stukken geschuts gemaakt wierden: noch 15 andere soude men op het spoedigste op-bouwen/ tot het welke 3000 stukken Kanon (soo men seyde) gereed lagen. Om-trent Kerstnisse heeft de Koning mede aan sijn Raad verklarung gedaan/ dat hy/ soo haast als het gras sou gegroept zijn/ met een machtig hez beslooten hadde na de Nederlanden, selfs dooz het Hertogdom van Lottharingen, te trekken; het voet-bols soude haar bergader-plaats tot Dunkerken, en de Kuyper tot Nancy hebben; dat daar na de Koning ook een keer na Languedok van meeninge was te doen/ om den vooztgank van sijn groote werk/ en de Oceaan en Middellandsche Zee in een te bzengen/ te gaan besien. De jonge Land-Graaf van Hessen, een Prins van 18 jaren/ stierf op den 6. deser in sijn verblijf Gamy tot Parijs; hy wierd gebalsemt/ en na sijn Vaderland geboerd. Tot Stokholm in Sweden stierf ook de Kerpelrijke Gesant de Baron de Basserode; hy wierd gebalsemt/ en naar Holland verboerd/ om boders ter begraafnisse gebzacht te worden. Tot Charenton in Frankrijk, stierf de beruchte Heeraar Mooris; als mede binnen Amsteldam de vermaarde Johan Amos Commenius, die na Naarden verboerd/ en aldaar begraven wierd. Men sag ook nu tot Parijs een ongewoone inhaling van een Franciscaner Monnik, Generaal van die Ordere, en soo eerst van Jerusalem gekomen/ alwaar hy veel jaren Bewaarder van het heylige Graf was geweest; hy wierd heerlijck/ sittende in des Konings Karosse/ in-geshaald; een groote menichsche Geestelijken en Pellegimmen, die met hem in het Heylige Land waren geweest/ gingen vooz

Dood
aanzien-
ke man
nen.

Geeste-
lijken i
gemaal

670.

Decemb.

voez hem heeren / hebbende alle Palm-tak-
ken in hunne handen / dat een wonderlijk aan-
sien gaf. De Ceremonij-meester bracht hem
eerst by den Koning / daar na by sijn Ho-
mnijlike Hoogheyt en Madamoiselle. De Lou-
vre en de Nieuwe Brug wierden te slepen /
dooz het geweldig gedrang der nieuwgieri-
ge Parisianen , die om wat nieuws al hun
oude besigheden en spullen daar heen wier-
pen.

Van wegen den Bisschop van Munster
quam d'Oberste Bencink mede om dees tijd
aan haar Hoog-Mogende , doende haar Hoog-
Mogende kennisse van de schielijke werbinge /
van sijn Heer en Meester / boorz-komende uyt
seker geschil / en sijn eyseh op de Stad Heux-
ster in het Sticht Corvey , tegens de Hertogen
van Lunenburg en Wolfenbittel ; de selve
Munstersehe Gesant stelde boorz (niet aan-ge-
merkt al de uyt-gestropde geruchten in-egen-
deel) dat sijn gedachte Heer en Meester niet
anders boorz hadde / als in alle min en vziend-
schap met den Staat van haar Hoog-Mogen-
de te leven / en alleen sijn recht op de boorz-
noemde Heeren wilde vervolgen / op datse
him besettinge uyt de gesepde plaats Heuxster
mochten lichten / deloijl de Bisschop boorz-gaf /
de selve Stad in de Abdy van Corvey te leg-
gen / en hem derhalven soo wel toestond daar
besettinge in te leggen als yemand anders.
Op dit boorz-geven hebben hare Hoog-Mogen-
de beslooten / den Heer Brasser aan de Vorsten
van Lunenburg , en den Heer Coiens aan den
Bisschop van Munster af te zenden / op dat
dooz hun bemiddeling al het onderlinge ge-
schil in der minne en vzienschap mocht wer-
den af gedaan en by geleg / die ook by gemel-
de Vorsten ten opzicht van dese Staat wel ont-
fangen zijn. Dese Stad Heuxster legt ses mij-
len van Cassel , en heeft in de boorzgaande Duyt-
sche Oorlog / nu van d'eene / dan van d'andere
zijde / veel te lijden gehad / in welke plaats ook
in het jaar 1644. de Hertog van Holstejn het
bevel hadde / wanneer de geheele Sweedsche
Oorlogs-macht daar heeren aan quam. Het
Plaats behoozt / beneffens twee Dicken / en
vijf of ses Dozpen / die ontrent vijf duysend
Krijgdaanders des jaars mogen op-bringen /
onder den Abt van Corvey , welke Abdy der-
tig Monnikken van de Benedictijner Ordere
heeft / en niet verre van Heuxster aan de Weser
gelegen is. By de hervorming van Lutherus ,

en ten tijden van het Smalkaldische wesen / is
van wegen dese Stad tusschen de Hertogen
van Lunenburg en Brunswijk , en een Abt van
Corvey een groot ver geschil ontstaam / maar op-
delijk weder by-geleg / en het verdrag op den
Rijks-dag bevestig / en tot op de dood van den
laast-gestorven Abt van Corvey vast en be-
stendig gehouden / na wiens overlijden de
Bisschop van Munster tot Abt van de selve
plaats verkooren is / die eenigen tijd her-
waarts gesocht heeft het verdrag weder om
verre te sfooten ; ook boorz eenigen tijd aan den
Hertog van Brunswijk en Lunenburg geschze-
ven / en van de twee Kerken binnen de plaats
een begeert heeft / het welke hem af-geslagen
wierd / met boorzhandinge van het gemaakte
verdrag. By dit geschil quam noch boorz eeni-
ge dagen een ander / wegens het recht op de
Bontwerp en andere actien meer / waar dooz
de gesepde Hertog / wetende wat een geest hy
aan den Bisschop hadde / goed gedacht heeft /
dese plaats met ses of seven honderd mannen
te besetten.

Op een Edelmoedig beslupt van de Provin-
cie van Uytrecht , wierd vast-geselt een Vloot
van acht-en-beertig Oorlog-schepen / van de
welke vier-en-twintig van 60 tot 80 / en de
rest van 30 tot 40 Stukken souden zijn / behal-
ven noch twaalf Fregatten / van 20 tot 30
Stukken / een ige Branders / en ses Gallioten /
toe te rusten.

De Vergadering der Heeren Staten van
Holland en West-Vrieland schepde ook nu
niet / boorz het vast-stellen van het werben van
tien Regimenten te Doet en ses te Vaarde / be-
neffens de boven-genoemde Zee-macht. Aan
de Capiteynen wierd mede ozdye tot Recruy-
teeringe gezonden ; namentlijk peder Daan-
del te Doet tot 100 / en die te Vaarde tot 80
mannen. Alsoo onder dies de Heer Bont-
Gouverneur van Hulst , quam te overlijden /
hebben hare Hoog-Mogende het selve be-
wind aan den Heer Percheval , toen Gebie-
der binnen Crevecoeur , gegeven. De Ba-
ron d'Isola achte men nu volle macht van sijn
Keyserslijke Majestejt te hebben ontfangen /
om met de Ieden van de Triple Alliantie te
mogen handelen / ten eynde om sijn Keyserslijke
Majestejt mede in de selve te begriypen / waar
over aan den Koning van Groot-Brittangien
geschreven is. De Koninginne van Span-
gien schreef ook een seer minnelijken Brief
aan

1670.
Decemb.

Toera-
tinge in
Holland.

Andere
Holland-
sche fa-
ken.

1670.

Decemb.

aan de Heeren Staten Generaal, soo aangaande de subsidie-penningen van Sweden, als andere zaken de Nederlanden betreffende / waar heen de Heer van Beverninge in gesantschap (als gezegt is) varende / dooz tegen-winden in Engeland in-gedreven wierd; van waar de Heer van Beuningen weder te huys gekomen zijnde / nu berischt aan de Staat van sijn verrichtinge quam doen.

Als doe scheen de staat van de Oost-Indische Maatschappij mede in haar Auge of hoogste verheffing te zijn / loopende tot op 515 / alles op hoop van een kostelijke wpt-deelinge: maar hier van moet in het volgende gehandelt worden.

Terwijl aldus een peder na de Wapenen begost om te sien / quamen haar Doozuchtigheiden de Hertogen van Saxon-Lauwenburg van Weenen weder in sijn Hertogdom te rugge / daarse mede aan-bingen eenige Regimenten te voet en te paarde te werben / en goeden toe-loop van Bevel-hebberen tot Hamburg hregen.

Men had ook op den Rijks-dag tot Regensburg de algemeene defensie of verbediginge wel willen vast stellen: maar dewijl in de omstangen der onkosten veel verhinderingen booz quamen / wierd dit werck weder in de wal geschooben.

Tot Heydelberg quam toen ook de Ridder Reeves, Schild-hnaap van Prins Robbert, den Broeder van den Paltz-Graaf aan / bzen-gende vzielen van den Koning van Engeland, en den Graaf van Arlington, met twee geschziften ober het verdrag van den Heer Paltz-Graaf met sijn Broeder / (ober het gene / hem dooz sijn oberleden Moeder / de Koninginne van Bohemen was toe-geballen) ondertekent by Prins Robbert, en dooz den Koning van Engeland tot Appenage, en als borg-tocht geratificeert en vast-gesteld: het welke zijnde bevonden / met het geen in Julij voozleden tot Londen was verhandelt / ober-een te komen / schreef de Heer Kœur-Dozt een bryf van dankbaareheyd daar ober aan den Koning van Groot Brittangien, en de Ridder Reeves kreeg een gouden Kœeten met een Medaille tot een bereeringe.

Omtrent dees tijd wierd tot Dantzik ook naar getwoonte de Pont-kamer geslooten / alwaar bebonden wierd / dat aldaar / geduurende dit jaar / waren wpt-geboerd 12262 lasten Tarwe / 28552 lasten Rogge / 3609 last Garst /

1995 last Boekwœyd / 242 last Mont / 343 last Erwteten / en 70 last Haber / makende tesamen 46688 lasten en een half Graan; zijnde op den laatsten dag noch 3192 lasten aan-gegeven.

Tot Naumburg schoot een Bzupdegoin / met een Pistool speelende / sijn eggen Bzupd by ongeluk dood / een ongeval dat meer gebeurt is / en een leer dat sich een peder booz dat Geweer wel te wachten heeft.

Alsoo de Colonel Lambert tot noch toe op het Epland Gernsey gebangen gefeten hebbende aldaar noch eenig na-bedenken gaf / is hy wpt last van den Koning dooz den Majoor Creed op een kleyn Eplandeken / in het Canaal by Plymouth leggende / verboerd / om aldaar sijn leven dooz te bzen-gen.

De Hertog van Ormond, booz desen Onder-Koning van Yerland getweest zijnde / wierd op den 16. deser maand / soo als hy na den Koning reed / des abonds ten negen uren tusschen St. James en het Huys van Clarendon dooz een man te boet met sijn Karos op-gehouden; seggende dese / dat'er yemand onder den Wagen lag / waar op noch acht andere schelmen booz den dag quamen springen / die besettende de Koets van achteren en booren / riepen / het ware hen niet om den Beurs / maar den Hertog selbe te doen: maar op het geroep van den Koetsier quamen veel van des Hertogen Huysdienaars booz den dag; de Hertog selbe weerde sich soo dapper tegen de schelmen / dat'er twee van de selbe van het Paard vielen; hy selbe was aan twee plaatsen aan sijn hooft gewond / en had al verschepte Pistool schooten wpt-gestaat: ten laatsten namen de sielen de blucht / achter latende een Pistool en een De-gen / met twee Paarden. Dese schelmen meenden den Hertog op een van sijn Paarden te verboeren / maar (als gesegt is) het mislukte.

De Koning / hier ober vergramt / liet afkondigen / dat die gene die yemand van dese schelmen wist aan te bzen-gen / al ware hy van de medestaanders / nits schuld bekennende / en de geheele saak ontkennende / daar booz duffend ponden steerlings sou genieten; en wie een Castanie-bruin Paard met een witte streep booz de hop / en een kleyn Sakt pistool met silber beslagen / en T. B. getekent / konde te recht bzen-gen / daar booz honderd ponden steerlings sou genieten. Zederd zijn noch drie doolende Paarden van dese schelmen by Westmunster

Pont-kamer tot Dantzik geslooten.

167

Decem

Colon Lambert verwoe

Hertog van Ormond door de gehele menar getaft.

670.
Decemb.
gelsche
ten op
vemde
aaren.

Munster gebonden / die acht dagen te booren op Smithfield waren gekocht geweest. De Hertog hield eenige dagen het bedde / maar bequam haast weder. De Ridder Coventry wierd ook op de selve wijze kortz daar aan in der nacht aan getast / en met eenige hontwen in het aangefichte by geschonden.

Men besloot ook nu in Engeland, een Impost op alle Fransche Hoeden en Lijntwaten / ook Paarden en Caroffen / als mede vijftig ten honderd op alle Kleederen / die ypt Frankrijk wierden ober - gezacht ; daar klaagde men / dat in Holland hun Sout / Wijn en Brandewijnen bezwaard wierd / terwijl sy van hunne zijde al deden wat sy konden / om onse koopmanschappen te belasten : al voorz tekenen van meerder onlust. Terwijl wierd sijn Hoogheyt tot Windsor treffelijk onthaald / daar hy / volgens de gewoonte des Ridders van de ordere / de plechtigheden af-leyde. Tot Oxfort wierd hy ook heerlijk onthalt / daar hy een trap van waardighoed in de Rechten aan-nam / gelijck ook eenige van sijn gevolg ; waer op in de hooft derfchap van St. Jan een treffelijk onthaal volgde.

Gen Af-gesant van den Keiser dede ook by den Konink van Frankrijk verschooning voor den Hertog van Lotharingen, ober sijn belasting op sijn Onderdanen / met voorstellinge van sijn opper-macht te bewoeren / en versocht dat sijn Majesteit nader achtringe op den Hertog wilde slaan / als die sich anders geheel onder hem gestelt hadde / en dat hy deselve wilde gelieven weder in sijn staat te stellen ; maar hoe slecht d'uytflag van die bezending geweest is / heeft de tijd genoegsaam geopenbaart. Met het sluyten van het jaar besloot ook de Ceris-Bisshop van Parijs sijn leven / plaats makende booz een ander nabolger / die men gelooft dat die van Rouaan sal zijn.

Van het houwelijk van Madamoiselle de Mompensier, Princesse van den bloede / met den Grafe van Lausun, is elders gesproken ; ober dit houwelijk dede de Koninginne, Monseigneur, de Princen en Princessen van den bloede / met het Parlement, tegen den Koning hun beklag / als zijnde het Koninklijke bloed booz dit houwelijk merkkelijk verhoort ; de Koning om sijn belang daar in te bewilligen / ging selve de Princesse daar ober aan-spreken / die sich (hoewel met groote sinart) onderwierp. De Grafe heeft den Koning ook de gifte / die hem Madamoiselle

le gedaan hadde / en wel 22 millioenen sou bezagen / weder ober-gegeven ; en alsoo heeft dese ongelukkige Graaf die ober-groote eere moeten af-staan : de Koning hadde hem te gemoet geboerd / dat de nootsakelijchheit de voortgang van dit houwelijk verbod / doch dat hy hem ebenwel sou veel goeds sou doen / dat hy niemand van de grootste van het Hof sou hebben te benijden ; die daar op weder antwoorde / dat hy sich soodanig des Konings wille onderwierp / dat hy het aldergrootste geluk des werelds sou af-staan / om sijn Majesteit niet te mishagen. De Princesse wilde na haar Graafschap Eu vertrekken / maar sinne Majesteiten begeerden dat sy ten Hobe sou blijven. De Koning heeft zedert al merkelijke gunsten aan den Graaf betoont / sijn schulden doen betalen / en staat hem dagelijks noch meer te doen : koztelijk / hier siet men de strijd van de natuur tegen de liefde.

Dit jaar eyndigde met veel stormen en weder : van Hamburg schreef men van seer hooge bloeden / blikem en donder / waer dooz Toorens geraakt / Hupsen aan-gesteken / en Beesten ter neder-geflagen zijn / makende ober-al groote ontsteltemisse. By Antwerpen hebben sulke storm-winden gewaapt / dat er veel Schepen in de Schelde tegens de Dijken aan-gemeten zijn : een Wind-moolen / staande byten de Kope-Doort / een kiloot-werpens van de sterkte den Dam, is geheel ter neder / en in veel stukken plat ter aarden geworpen / en de steenen selve in stukken verbijfelt ; de Meester-knecht met een Jongen zijn bevde daar onder dood gebleven / de Jongen lag met een slag-hout op den keel / en de Knecht hing met sijn eene been in de opper-trap ; verscherpde andere Moolens zijn mede seer beschadigt. Maar veel zwaardor stormen dreygen ons booz het naaste / en de volgende jaren / die met weinig staan te treffen ; doch in hun meestte geboeld booz een veel krachtiger hand / tot eeuwige eer en roem van des Heeren genade / sullen af-gkeert / en sicttelijk op humane oorzaken gewend worden.

HET JAAR 1671.

De Bisshop van Munster boozt-gaande in sijn bemserpen / dooz de welke hy booz hadde de de gantsche wereld te bedreygen / en sijn trouweloose aanslagen licht te doen hebben / bleef noch al vast by sijn gemaakt en op-geraapt geschil van Heuxster of Hoxter, om onder de

1670.
Decemb.

Sware stormen.

soek
orden
strog
de door
Key-

schop
Parijs
ft.

uwelijk
den
af van
Sun en
rin-
de de
npen-
f-ver-
t-ert.

Januaris
Munster-
sche sa-
ken.

1671. schijn van het selve sijn toerbvinge / en te samen-
 trekiken van sijn troepen te beter schijn te geven.
 Januarius. Men wist ook genoegsaam aan te wijzen / dat
 hy eenige bzeuide troepen by de sijne gekregen
 had; hy gaf Patenten uyt / om noch 24 Regi-
 menten tewerben / de welke / behalven noch een
 uyt-schot van 8 of 10000 man / een aanmerke-
 lijke macht stond uyt te maken / soo dat het ge-
 noeg een slechtheit was / te gelooben dat al dese
 ten toe-siel ter oorzakke van een gering nest van
 een Heuxster sou geschieden. Hy ebenwel / om
 de na-gebuuren noch meer te blindshokken / gaf
 een verklaringe of Manifest tegen Heuxster
 uyt / in bzeede uytbepedingen booz-gefelt / in het
 welke hy aanwees: dat sich de selve omtrent
 het Brouw-recht begrepen had, en alsoo de be-
 veelen van de Abdye Corvey niet gehoor-
 saamt hadde, en dat, wanneer men hen daar
 over executeeren en straffen wilde, met hun
 Vee aan te tasten, en andersints, sy sich gewa-
 penderhand daar tegen gestelt, en sich alsoo
 als wederspannigen getoont hadden. Dat daer-
 en-boven hare Hoog-Vorstelijke Doorl. van
 Bronswijk, Lunenburg, en Hertog Rudolph
 Augustus, deselve Stad in sijn bescherminge
 had genomen, en een goed aantal Krijgs-volk
 te Voet en te Paarde had toe-gezonden, door
 het welke de Munstersche troepen uyt hun
 Post en Besettinge gedreven, en het Geweer
 af-genomen waren; het welke by gemelten
 Heer Bisschop soo hoog genomen wierd, dat
 hy aldus besloot: dat daar over sijn Hoog-
 Vorstel. genade te Munster en Corvey, in aan-
 merkinge van soo blijkelijke verontwaardin-
 ge, Land-vrede-breuk, en verkortinge van het
Instrumentum Pacis, het vrede-verdrag, dat daar
 door geweldiglijk, en met gewapender-hand
 was verstoort, en weg-genomen: gefint was,
 met alle macht, soo goed als hy konde, sijn
 voldoeninge en gelede ne smaat en schade
 met hulpers hulpe te bevorderen en vervolgen;
 ook het Garant van de Duytsche vrede,
 met haar medestand daar over te moeyen, niet
 willende aan des selfs goed behulp in dese ge-
 legentheyd twijffelen.

Dus ging die Bisschop vast te werk / terwyl
 een ander huur / als dat van waack en onruste /
 waar dooz hy gedreven wierd / sijn Magazijn tot
 Coesvelt aantastten / en met al sijn Duur-werke /
 en 4 Duur-werkers / behalven 6 andere / die
 seer zwaarlijki gequettst waren / in de lucht dede
 springen; het geen by sommige hy-gefoobige

lieden wel booz een quaad booz-teken van 1671
 een berpdelde hoope mocht worden uyt-geleegt:
 maar den Bisschop, die soo verre van by-gecloo-
 bighede was / als men daar na bevonden heeft /
 niet eens dede oin-sien.

Men kreeg nu in Holland bericht / dat de
 Koning van Frankrijk, tegens de handeling
 van het jaar 1662. verboden had / sich van ee-
 nige Hollandsche Schepen / na de maand April,
 te dienen: dat soo peimand bevonden wierd ee-
 nige Fransche Bzande-wijnen in Hollandsche
 Schepen te hebben geladen / behalven de goe-
 deren / noch een bzuike van 1500 ponden sou
 verbeuren. Hy had ook 24 ponden op yeder
 last witten Haring / die met Hollandsche Sche-
 pen / en booz hunne rekeninge / in Frankrijk ge-
 bracht wierd / gestelt / met bezwaringe van 32
 ponden na den 1. Julij / en 40 ponden na den
 1. October. Hy stelde bozder op allerhande Spe-
 ceryen of Krupdenierpen / die te water of te lan-
 de booz de selve Hollanders souden in-geboerd
 worden / 30 booz de honderd / boven de oude la-
 sten die daar op stonden. Ter oorzakke van dese
 onmatige bezwaarnisse / hebben de Heeren Bur-
 gmeesteren der Stad Amsteldam op den 4.
 van dese maand dit volgende ter Beurse doen
 aan-slaan:

Also de Hoog-Mog. Heeren Staten Gene-
 raal der Vereenigde Nederlanden, op gi-
 steren den 2. Januarij, geresolveert hebben,
 dat by openbare Plakkaat verboden sal wor-
 den, dat naar de Publicatie van 't selve Plak-
 kaat, 't zy over Zee, of langs de Stroomen ofte
 Landen, geen Brandewijnen ofte gedistilleer-
 de Wateren hier te Lande in-gebracht sullen
 mogen worden, om alhier gedistillaheert, ver-
 kocht of geconsumeert te worden, op de ver-
 beurte van de selve, en een boete van 600 gul-
 dens op yeder Stuk ofte Vat; beboudelijk al-
 leen, dat tot voor-kominge van de schade, den
 tijd van den In-brenge sijn aanvang sal nemen
 van den 29. deser loopende maand Januarij;
 ten dien effecte, dat de Brandewijnen en gedi-
 stilleerde Wateren voor dien dag in-komende,
 mitsgaders de Persoonen de selve in-brenge-
 de, van de voorsz. confiscatie ende Poene wel
 sullen blijven geëximeert; des dat de Koop-
 lieden en Facteurs, aan de welke de voorsz.
 Brandewijnen geconsigneert sullen komen,
 evenwel gehouden sullen wesen de selve aan
 de Magistraat hunner residentie terstond aan
 te geven, ende dat ook de selve hier te Lande
 niet

Waa-
 schou-
 ge tot
 Amste-
 dam.

Lasten i
 Frankr.
 op de
 Buyten-
 Waeren

67 r. niet gediftraheert, verkocht of geconsumeert, maar alleen weder uyt-gevoert fullen mogen quarius. werden. En dat voorders by de Hoog-Mog. mede geresolveert en vast-gesteld is, dat niemand sal vermogen te verkoopen, verhandelen, of onder hem in te slaan, in het kleyn ofte groot, eenige Manufacturen van Vrankrijk, de welke tot Kleedinge, Cieraad ofte ameublement soude mogen dienen: (uyt-genomen alleen witte Cajante, Baricane van Wol, Picotees Royaal, witte en gecouleurde Damasten, heel van Wol, Picotes van Wol, gevlamde Cajante, Bouratte, Kamer-behangfelen van de breede van 6 vierendeel, tot de breede van 20 vierendeel, Trijpen en Kouffen.) Als alleen die gene, die daar toe by speciale Acte van de Magistraten harer residentie fullen worden geadmitteert, en dat als dan de voorz. foorten van Manufacturen met 50 ten honderd voor 't inkomende Recht fullen worden belast, volgens de Lijst die daar van eerst-daags gepubliceert sal worden. Dat mede geresolveert is, dat het in-komende Fransche Sout met 200 guldens op het honderd Sout belast sal worden. Dat van gelijken de in-komende Boter, Kaas, Vleesch en Spek, van nu voortaan belast fullen worden met 25 per cento. Ende eyndelijk de in-komende vreemde Suyker-Sierooopen, (uyt-genomen de Bak-Sierooopen, komende van Motril en Palarmæ) met vijftien honderd of een stuyver per pond belast fullen werden. Soo is 't dat de Heeren Burgermeesteren en Regeerders deser Stad goed gevonden hebben, een yegelijk daar van tijdelijk te adverteeren, tot voor-kominge van schaden: ten welken eynde haar Ed. Achtb. mede geordonneert hebben, dat het gene voorz. is, by affictie van gedrukte Biljetten genotificeert sal werden.

op-lie-
te, tegen
1 Plak-
1 r ver-
1 kende,
2 gewe-
1 De pber omtrent het boorz-setten van dit bezuip is groot geweest / want soo als kortz hiet na op den 17. van Februarij / eenige Kooop-lieden by versoek- schijft aan de Heeren Staten Generaal, d'ontslaginge van een deel Brandewijnen / die tot Rotterdam waren aan-geschaald / versoekten; welke Brandewijnen sy verksaarden den 9. Januarij tot Nantes op-gekocht / maar dooz quaad weder soo lange op-gehouden waren / dat sy niet boorz het expireeren of epinde van de selve maand konden binnen komen / wierden de selve plat af-geflagen / en hen aan-

gefeit / dat men van meeninge was de Plak-haten van hare Hoog-Mog. na summen inhoud 1671. befettelijk ter uyt-boeringe te stellen. Januarius. Men heeft ook by gemelde hare Hoog-Mog. een ander besluyp genomen / geen Requesten der Kooplieden / van dese natuur zijnde / in de Bergaderinge te lesen / veel min daar op pets te besluypen: hoztelijk / men sag nu klaarljk genoeg / wat de Koning van Vrankrijk met ons boorz had / namentlijk om den handel en Zee-baart den Hollanderen te benemen / en na sich te trekken / halende al by wat hy konde / om goede Kooplieden van sijn volk te maken; geliyk hy ook boorz had een Compagnie of verkwantschap / de Haring-bangst aan-gaande / op te rechten / verbiedende daar ober by-na / dooz het bezwaren / den Hollandschen Haring in te brengen. De Heeren Staten, om op hun hoede te zijn / zonden ober-al Brieven aan hunne Bond-gelooten / en boorz namentlijk die van de Triple Alliantie, af / om hen kennisse van der Franschen Menees en handel te doen hebben / en hen te bewegen goeden toe-versicht te nemen. Holland-
sche toe-
rustinge
ter Zee. Sp deden ook onder den Luytenant-Admiraal van Gent dese volgende Oozlog-schepen toe-rusten.

Schepen.	Stukken.
1 De Goude Leeuw.	82
2 Hollandia.	80
3 De Reyger.	76
4 Raasdorp.	76
5 Outshoorn.	68
6 Gideon.	58
7 Aker-boom.	58
8 Oosterwijk.	66
9 Amsterdam.	70
10 Cruyningen.	56
11 Stad en Landen.	60
12 't Geloof.	66
13 Prins te Paarde.	58
14 Noord-Holland.	46
15 Harderwijk.	

Fregats.

Schepen.	Stukken.
De Haas.	30
Bommel.	30
De Brack.	30
Postillon.	20

Branders.

De Wind-hond.
Sollenburg.

1671. Beemster.
De Velden.

Januarius.

De Capiteynen en Bebel-hebber en hier
op souden zijn:

De Luytenant Admiraal van Gent.
De Vice-Admiraal Izaak Sweers.
De Schout by Nacht de Haan.

Capiteynen.

Barent Hals.
Volkert Outhoorn.
Michiel Kint.
Jacob Philips.
Lus.
Dirk Schey.
Capt. Luyt. de Graaf van Stirum.
Jooft Verschuur.
Hendrik Tol.
Jacob Binkes.
Nicolaas Verschoor.
Engel de Ruyter.
Jan Paulus van Gelder.
Thomas Tobiasz.
Izaak Uytterwijk.
Volkert Swart.
David Swerius.
Jan van Lier.
Van der Zaan.
Jan de Jong.
Dekker.
Vlak.

Moscovische Gesant ver-
trekt.

Wyschrij-
ving van
een Bede-
dag.

Op dees tijd nam ook de Moscovische Gesant / van de welke hier vooz gesproken is / sijn afscheyd van de Straat / ontfangende van de selve sijne Recredentialen, dewelke mede dooz een Edelman / in een rood Damastien Zijde Kleet / buyten de Karos gehouden wierd. Men besloot ook een algemeene Vast- en Bede-dag te doen wyschrijven / behelsende plichtige dankseggingen / vooz de Goddelijke / ons tot noch toe betwefene genade / met ons in vrede te behouden / en naar een oprechte belijdenisse onser souden / een bebel ter ootmoediger gebede / om sijn hoedere genade en bescherminge / de Goddelijke goedheyt af te bidden / en vooz de getwoonelijke omstandigheden daar toe verpicht.

En wel hadden wy die Goddelijke plichten van nooden / en sulke opwekkingen / als ons dagelijks toe quamen ; waar dooz wy met verwonderinge hernamen / dat de gantsche

wereld verwonderd was / dat wy op sulke ombragieuse en aanstootelijke aan-rustinghe ban onse vpyndelijke en trouweloofse na-gebuuren / en onse af-gelegene ontaarde vrienden soo stille saten / als of wy in allen gebaite *Sacro Sancti* stonden te zijn / en al het ondoeder niet te gelijk op ons dali quam te bailen.

In Brabant had men meer bedenken / wanneer de Franfchen eenige Doorpen in Lutzenburg in-namen / daar de Hertog van Lotharingen wel eer eenige epsch op gemaakt hadde. De Gade van Monterey hield ober-al een oog in het Zepel ; en om die onberdzaaglijke strooperpen te verhinderen / stelde ozdere tot beter betalinge van het Krijgs-volk ; de Koode Koede reed ook geduurig dooz het Land / om de wegen van de loopers te bepligen / die het gemeenlijk wel gelukte hun Goddeloos bedrijf vooz te setten ; ook somwijl wel eens te gast quamen / gelijch by een Doop ontrent Dendermonde geschiede / alwaar drie Kuyters een Wagen aantasten / en den buyt op hunne Paarden latende / daar mede meenden heen te rijden / wanneer een tweede Doerman van de Wagen / die sich verhoogen achter den Wagen gehouden had / een van de Kuyters van het Paard schoot / en de andere nu ook den Haan ober-halende / de rest de vlucht nam / latende hun dooden makker met sijn Paard en plonderagie te pande ; een onberwacht ongeluk bepaalt dikmaals woefte gedachten. Maar een ander sag men tot Antwerpen in de Kuyters-straat / alwaar een huys scheen te wille in-ballen ; een Timmer-man in de Helder gaande / om te sien waar hy het best sou konnen onderstutten / kreeg het gehele gebaarte op sijn lijf / zijnde nusschien te ongelukkiger / om dat hy niet voozt / maar naar lang roepen en jammeren / sonder te konnen geholpen worden / het benauwde leven verliet : twee geestelijke Dochters woonden daar in / die School hielden / en beele kinderen onder haare tuelt hadden / die toen by goed geluk niet te School waren / anders sou die slag noch al veel zwaarder hebben konnen zijn ; een Drantw / half verplettert / wierd daar noch wpt-gezdagen.

Niet meerder bitterheyt woede de mensche-lijke boosheyt tot Amsteldam, als alhier her onspaarsaam ongebal. Een Anna Ramsay woonde op het Hekelvelt, en hield Slapers ; alsoo des mozzens de Deur / buyten ge-woonte / heel vroege gesien wierd aan te slaan /

671. staan / en echter niemand vernomen wierd /
 verstoude sich iemand daar in te gaan / die
 quarius. een onbekend Frans- persoon / die daar eeni-
 ge tijd geslapen hadde / boben op een Kamer /
 in sijn bedde bonde vermoord leggen / heb-
 bende een sneede en een steek in de keel. De
 Vrouw bondense beneden in een toe-gesloo-
 ten Schapray of kasse / seer jammerlijch mis-
 handelt / en met een sneede in den keel / en
 verpletteringe van haar harsfen-panne / el-
 lendig vermoord zijnde. Men vond'er kist-
 ten en kassen opgeslagen / en alderhande
 Linnen en Wollen / dat hen niet aan-stond /
 ober de bloer getwozpen / hebbende de Mooz-
 ders het gene hun gadinge was / mede-geno-
 men. De Heeren van het gerecht deeden
 onderzoek / wie daar de uptwerker of upt-
 werkers van mochten zijn geweest / en be-
 vonden dat daar jongst twee persoonen ge-
 slapen hadden / zijnde d'eene van een mid-
 delmatige lengte / wat drupstig van persoon /
 en vol van aangeficht / met bzuyn hanz / hozt
 aan sijn hooft omgekrukt / gekleed met een
 licht gecouleurde lakensche rok. De ande-
 re was hozt van persoon / deluto of bzuyn
 van bel / swart van hanz / en met een donker
 gestrept rokje gekleed ; zijnde bejde / gelijk
 de Slaap-vrouw by haar leven had geseg-
 t uyt den Haag van daan. Dese wierden ze-
 dert vermist / en derhalven geacht de upt-
 boorders van sulch een verschrikkelijk stuk
 werks geweest te zijn. De Heeren van den
 Gerechte stelde tot belooning booz die gene /
 die de selve ergens achterhalen / en aldaar
 of elders in hechtenisse konden bzingen / een
 stuk gelts van 200 Ducatonnen op ieder
 persoon / onder belofte van sijn naami te ver-
 swijgen.

Een sulch hoewel verschillend ongebal /
 was eenige weken te vooren tot Enkhuyzen
 gebewer / alwaar eenen Marten Jansz. Bakker
 sijn eygen bollen Zoeder verradelijch om het
 leven heeft gebracht.

Dewijl wy met dese rampen besig zijn /
 konnen wy niet nalaten het ongebal van den
 Marquis de Vassé te gedenken ; dese / van sijn
 Vrouw zijnde / is / soo als hy met een van sijn
 Meesterse naar Normandyen sou reysen / met
 sijn Karos in een pont / sonder daar uyt te
 gaan aan het ober-baren / en de paarden
 booz het stroomende water sechtichig getwoz-
 den / daar booz in het water getaakt / en de

Roetse mede-trekkende / met sijn by-zijnde
 1671. geselschap verdronken. Latende misschien
 een blijde Weduwe naar.

De Grabe van Windisgratz , als Keyser-
 lijke Afgesant aan den Koning van Frank-
 rijk , ober de herstellinge van Lotharingen ,
 was soo verre van ters van die Majesteit,
 tot boldoeninge van den Keyser sijn Meester /
 te verkriggen / dat de selve soude plat uyt
 gefegt hebben / geensints genegen te zijn iets
 aan den Hartog weder te geven / en soo ie-
 mant van de Duytsche Doysten daar ober
 mocht misnoegt zijn / en sich tegens het be-
 slupt van sijn Majesteit wilde stellen / het
 selve bypelijch mocht doen ; en indien hy Ge-
 sant met anders hadde aan te bzingen / dat
 als dan sijn saken gedaen waren. Men wil
 ook dat de Koning / hebbende vernomen dat
 sich de Keyser mede tot de Triple Alliantie
 had in-gelaten / des selfs Gesant sou hebben
 laten weten / dat hy met den eersten sou heb-
 ben te vertrekken / indien hy niet begeerde
 sijn leven in Vrankrijk te epndigen als een
 Onderdaan van den Koning van Vrankrijk :
 waar ober sich de selve Afgesant aanstonds
 vervaardigde om te vertrekken. En hier
 hadden de Onchristenen meerder voordeel
 als de Christen byenden / dewijl de Moor-
 sche Gesant van den Koning van Andres ,
 in tegendeel met groote teekenen van eer en
 gunst / beneffens geschenken van twee Ca-
 pite behangfelen / een kostelijchen Spiegel /
 en andere fraijgheden versonden is / laten-
 de twee van sijne Soonen aan het Hof / tot
 versekeringe van sijn goede meeninge / aan-
 gaande het Tractaat van Koophandelinge /
 die de Koning onder het getal van sijne Pa-
 gien gestelt heeft.

De Heer Cuneus , Afgesant van desen
 Staat aan den Bischop van Munster , had
 op den sebenden deser Maand sijn gehooz by
 den selven Doyst in 't Frates-huys , sijn ordina-
 re Woonplaats ; dese bood den selven Heer
 de Mediatie en bemiddeling van sijne Mees-
 ters / omtrent het geschil ober Heuxker
 aan / het welke wel scheen niet onaange-
 naam by den Bischop te zijn geweest ; maar
 men oozbeelde dat de Wolfenbutelsche of
 Brunswijksche besettinge eerst uyt de selve
 plaats moest zijn / eer men in onderhande-
 linge honde treden. Onderusschen rechten
 de Lunenburgsche Gesanten / aldaar zijnde

Januarus.
 slechte
 bejege-
 ninge
 voor den
 Keyserlij-
 ken Af-
 gesant in
 Frank-
 rijk.

Vertrek-
 van den
 Moorchen
 Gesant
 uyt
 Frank-
 rijk.

Gesant-
 schap na
 Munster.

1671.

Januarus.

om te handelen / niet met allen uyt. Het is schijnbaar dat de Bisschop tot geen besluyt socht te komen / om niet genootsaakt te zijn sijn Troepen / daar hy by wat anders mede vooz hadde / af te danken. Terwijl kreeg de Bisschop vast alle vier dagen expresse tijdinge uyt Vrankrijk. Ondertusschen ging Saxon-Lauwenburg mede met werben hard boozt / gelijk ook de Noordsche Dorsten deden. De Lunenburgsche Dorsten stonden mede niet stil / maar / met hulp van de Hessen en andere hunne Verwanten / stelden sich in staat om den ongerusten Bisschop het hooft te bieden: soo dat de saken by hen wel ernst scheenen te zijn. De Bisschop toonde ook aan desen Staat alle genegentheyt tot de bylage / en poogde alle het opgeraapte mistrouwen / over sijn Conduiten en beleydingen / met nieuwe verklaringen van alle goedwilligheyt tegen desen Staat / wech te nemen.

Februarius.

Sijn Hoogheyt / de Prince van Orangien, wierd ondertusschen in Engeland, met alle mogelijke eere / van den Koning sijnen Oom / en het gantsche Hofgesinde / bezeugent. Men wil dat de Koning hem als doe de betalinge van eenige Tonnen gouts sou hebben toegestaan. Meester Blakwel negotieerde 40000 ponden Steerlings ter Bourse / vooz de selve sijn Hoogheyt; en daar na soude sijn gedachte Hoogheyt noch 120000 ponden binnen den tijd van drie jaren / of 40000 ponden ieder jaar werden geschooten / makende te samen 16 Tonnen gouts. Na dat nu sijn Hoogheyt de hooge Diensten scheen te hebben voldaan / en over den Doop van een jonge Princesse van York had gestaan / besluyt de selve sijn repse naar Holland weder boozt te setten. Hy dan is epndelijck op het laatste van de voorszeden Maand / des mozzgens / van Witbal, onder het lossen van het Geschut van den Tour, vertrokken / en dede dien middag sijn maaltijd tot Rochester, daar hy de Schepen op de stroom besag / en ging tot Schernesse, ten vijft uren des abonds / in een van des Konings bergulde Kroep-jachten / zijnde bergeselschapt met den Grabe d'Offery, van den Koning gelast / sijn Hoogheyt weder tot in Holland te bergeselschappen / neffens andere Grooten en Edellieden. Daar waren 4 Konings Jachten / die sijn Hoogheyt met sijn gebolg en vooz-raat ober-bzachten; de Hollandsche

Vertrek
van sijn
Hoogheyt
uyt Engeland.

Heeren / die met hem weder te rugge quam / waren de Heer van Brederode, Opdam, van Zuylesteyn, twee Baronnen van Gent, de Heer van Valkenburg, en verscheidene anderen. De Heer van Zuylichem bleef in Engeland, om aldaar het vozder bezlang van sijn Hoogheyt waar te nemen / en de boven-genoemde penningen ober te maken. Hy had eenige Oosten-winden tegen / waar door hy genootsaakt wierd een geheele week op de Zee te swerben / tot dat hy epndelijck op den 18. van dese Maand ober ter Veer, den Briel, Maafland-Sluis, en soo boozt in een besooten Koetswagen in den Haag quam / denkende aldaar soo onbekent in te komen: maar de Vozzers / van sijn komst alreeds verwittigt / liepen hem met groote menigten tegen. Hy ging des anderen-daags in de Klooster-kerk / om God / wegen sijn welbarend gaan en keeren / te danken. Hy wierd terstond van alle Grooten verwelkomt / en leyde sijnne plichten by de Princesse Douariere, sijn Groot-moeder / af.

De Heeren Staten van Holland en West-Vriesland deden van den 20. deser Maand een Plakkaat, van den Impost ober 't Gemmaal / verkondigen; by het welke een sak Tarwe / met de belastinge van vijf gulden acht stupers / in de plaats van negen schellingen / beswaart wierd: waar nevens ook de Landlieden bevolen wierd / het Boekweyten meel alleen uyt de Steden te halen.

De Dorsten van Lunenburg en Brunswijk, hoewel hy alreeds omtrent de 16000 mannen in dienst hadden / gaven noch weder nieuwe Patenten uyt tot het werben van noch tien duysent man / dewijl men vernam dat de Bisschop van Munster al omtrent 30000 man by malkander had. Voost Mauritz van Nassauw, zijnde op dees tijd binnen Wesel, maakte haer Hoog-Mogende bekend / hoe dat anderhalf uur van Wesel, in het Munstersche gebied / in het Doorp Dingen, 800 Ruyters van den Bisschop van Munster hun quartier hadden genomen; en dat sijn Doozluchtigheyt daar ober alle noodige ozdere tot de bepligheyt van Wesel had gestelt. Men was ook bericht hoe men seker Schaapharder gebangen had / soo als hy besig was de Stads grachten te veylen en te meeten. De Voostinne van Oost-Vriesland

Impost
op het
Gemaa:

Munstersche
del.

167

Februa

67 I. land verfocht ook meerder besettinge in de Sterkte Strikhoufen, en andere plaatsen meer/ als zijnde mede/ beneffens al de andere Nagebuuren/ bekommet ober de groote werbunge en toebereydingen van den Biffchop van Munfter, die tot Aken en ober-al aangestelt wierd met grooten toeloop van vrabe Bebel-hebberen/ alsoo hy gelt schafte/ 't zy van elders/ of uyt de hondert duysent Rijksdaalders/ die hem de Munstersche Steuden op den Land-dag/ in vier maandelijke termijnen hadden aangengomen te betalen. Onder tusschen bleef het/ aangaande het gedachte geschil met de Doosten/ noch op de Praëliminaria hangen/ daar men niet ober konde/ om op den d'empel van Janus Tempel te getaken/ hoewel men de bemiddeling van hare Hoog-Mogende en andere/ gaarne scheen aan te nemen/ en in schijn allen pber tot bergelijkinge van de saak toonde: maar sijn tijd was er noch niet; de peeren waren noch niet rijp.

Men stelde een by-een komst aan tot Bylevelt: maar men vernam meerder verbittringe als verbeteringe/ daar d'een meerder ernst vernasde als hy had/ en d'ander meerder wil tot vrade had/ als hy konde laten blyken/ of by sijn diep geïntereffeerde partij doen gelden. Dese schreeben op hun Gedenk-penningen de oude Spreuk van Doost Christiaan van Brunswijk, Gods Vriend, en aller Papen Vyand, en sloegen hun Leger van omtrent twintig duysent mannen langs den Weser-stroom, om op de Munsterschen te passen. Maar als men niet anders verwachte of de strijdende Partijen souden malkander als brieschende Leeuwen aanbalken en van een scheuren/ siet daar onverwacht een vooz-af-gaande sulstand van wapenen de opgehevene armen/ en de d'ezgende oogen weder-slaan. Soo wierd die eerste Scena van het volgende Treurspel uytgespeelt.

Dese Staat ondertusschen ('t zy vol naarbedenken ober des Biffchops wapen-rustingge/ wiens oude parten haer noch niet vergeten waren/ of uyt vrade vooz de Fransche afheerigheyt/ die wel licht niet anders als in een storm stond te eynigen) besloot ook eyn-delijkt tot een nieuwe werbunge. De Bebel-hebberen zyn in dese volgende Lyste begrepen.

Colonels te paarde.

Walraven, Grave van Nassauw.
Zeger van Rechteren, Heer van Almeloo.
Boudewijn van Soutelande.
De Baron d'Offery.

Maajoors te paarde.

De Heer van de Lier.
Otto Grave van der Lippe.
De Graaf van Flotdorf.
Christiaan Brand.
De Baron Trucx.

Ritmeesters.

Hendrik van Ittersum, tot Niehuys.
Werner van Dort, Heer van Jessum.
Timan Johan van Lintelo.
Wichman van Niekerken.
Paul van Arnhem.
Adriaan Schimmelpenning.
Caspar Fredrich van Graaftschap.
Isaac Willem Loyson.
Jaques Fernand du Til,
Baron Steyn.
..... Willem.
Cornelis van Aartsen, Heer van Somersdijk.
Matthias van Osnabrugge.
Guilliam Balantin.
Otto Graaf van Styrum.
Jan van Ruytenburg, Heer van Vlaardingen.

Colonels te voet.

Joseph Bamphield.
Philip Jacob van Bremt.
Willem Vryheer van Bremt.
Johan Nicolaas van Smitsburg.
Moysè Pain & Vin.

Luytenant Colonels.

Johan Barthold, Heer van Verken.
Willem Copes.
Louis Wolfert van Dorp.
Willem Baron van Nuland.
Dirk van Ringenberg.

Sergeant-Maajoors te voet.

Rudolph van den Heuvel, tot Niehuys.
Antonius de la Lane.
Louis François de Bonstetten.
Frans Hendrik van Bakkum, tot Ham.
Johan Schot.

Stand
tchen
2 nster
e le Lu-
n 177.

V vin-
g in
5 and.

1671.

Capiteynen te doet.

Paul Bix.
 Februaar. Walter Carpentier.
 Johan Bonnestat de Carbon.
 Ernst van Lauwijk.
 Willem van Broekhuysen.
 Walraven van der Graaf.
 Johan van Raasvelt, Heer van Kennenburg.
 Geerard Storm.
 Willem Blois van Tresslong.
 Caspar vander Saal.
 Roelof van Klooster.
 Johan van Rijswijk.
 Pieter Floyd.
 Bartholomeus Toutlemonde.
 Caspar Braam.
 Jurgén Jooft van Merode tot Marteveld.
 Johan Hendrik van Gurtzgen.
 Caspar van Swansbel.
 Nicolaas Johan Sanderfon.
 François de Merode Hoefaliefte.
 François de Paheau de Thifnes.
 Alexander Brant.
 Arnout Warneke.
 Hendrik van Abbendeel.
 Coenraad Hendrik Pielak.
 Nicolaas de Jamblin.
 Jooft van Swansbel.
 Nicolaas Pieffer.
 Johan Hacquet.
 Jan Jacob van Wassenaar.
 Dirk van Wanroy.
 Coenraad van Unkel.
 Coenraad Willem van Deden.
 Johan van Henkoop.
 Willem van Hillensburg.
 Everard Everwijn.
 Hendrik Johan van Appeltoorn.
 Johan Steenwijk.
 Johan Laurens van Berchem.
 Willem Bentink.
 Carel Willem Baron de Spierink.
 Paulus Moreelén.
 Boudewijn van Domselaar.
 Pieter de Geroux de Lateriere.
 Jooft Willem Fredrik van Hasselt tot Hasselraat.
 Arent Slood.
 Willem Vincent van Iohuysen.
 Daniel van Theuven.
 Wolter Gansneb Tengnagel.
 Geerlag van Rijswijk.
 Coenradus Coenen.

Bartholomeus van Ek.
 Johan Pieter van Renesie.
 Swuk van Eminga.
 Philip Otto van Coeverden.
 Caspar Lodder.
 Jooft Schimmelpenning.

167

Februa

Tot Regensburg duurde de Rijksdag / Rijksd.
 sonder dat'er eventwel veel bysonders besloot. tot Re
 ten wierd: maar nu wterd'er een onderhan- genburg
 delinge van een eeuwige Capitularie, of eeu-
 wig Verdrag / tot de gemeene bepligheyt
 tusschen alle de leden / (een gewoichtig / maar
 heylsame bond / om Duytsland tegen de Tar-
 ken, en alle andere byanden / te beschermen
 en seker te stellen) op het tapijt gebracht.
 Dit wierd niet alleen van alle Stenden en
 wel-meenende Duytschen, maar ook van de
 Vorsten en Keur-Prinssen van het Rijk wel
 opgenomen / en als een voortreffelijke saak
 geprefen: men quam soo verre / om het
 werk tot sijn volkomenheyt te brengen / dat
 men van een Generaal / en andere Obersten /
 begoft te spreken / die het gesag ober de troe-
 pen van de tten Kreysen souden voeren / too-
 nende sich de Standen meest genegen tot
 den Prince Fredrik, regeerend Marquis van
 Baden Dourlach; eventwel konde men het ge-
 boelen van al de leden niet ober-een brengen;
 self bemerkte men dat eenige van de vol-
 machtigde last en instructie hadden / die tot
 de gemeene ober-een-stemminge niet veel
 goeds stonden toe te brengen / want die van
 Beyerén, Keulen, Straatsburg, Nieuburg, en
 Mekelenburg, begeerden dat men booz-heen
 de uytbeyding van de Collecten en versam-
 meling sou doen / en alsoo den wagen booz
 de paarden spannen; self toonden sich dese
 soo heebig / dat de Bedeputeerden van de
 Keurvorsten van Beyerén en Keulen, benef-
 fens die van den Bisschop van Straatsburg,
 upt de vergadering gingen / genoegsaam
 toonende dooz welk een geest sy gebreben
 wierden. Terwylén komt'er een Expressen
 van den Hertog van Lunenburg en Bruns-
 wijk, die bericht aan de vergaderinge
 bzacht / dat de Bisschop van Munster, sien-
 de den Grooten toefel van gesepde Princen /
 der selber afgesondene had gebeden / dat'er
 middel mocht gebonden worden / om dooz
 tusschen-spraak van de nabuurige Staten
 tot een goed verdrag te komen. Hier ober is
 tot

Voorst:
 van de
 meene-
 cutlye

Man
 verlost
 verdet

67 I. tot Hervorden, in het Graaffschap Ravens-
berg, ook een by-een-komst aangestelt/ waar
ebruar. heen / van wegen de Heeren Staten Generaal,
de Heeren / Ripperda en Amerongen, ver-
trokken zijn.

Dewijl men ondertuffchen / dooz eenige
Fransch-gefinde Dozsten aan den Rijn, fijn
Keyferlijke Majestejt genoeftsam lafterde /
om dat de selve fich zenen had getoont /
hem mede in de Trip: Alliantie te begeben /
kon de Keyfer, wanneer hem sulks booz-
quam / niet laten daar ober aan fijn Alder-
chriftelijkfte Majestejt fijn verantwoozding
te doen; verklarende daar mede niet an-
ders booz te hebben / als de securitejt van
het Rijk / en de Dzedens-tractaten van A-
ken, en de Pyreneeën, getrouwelijk te willen
onderhouden.

Ondertuffchen bleven de wederspannige
Dozsten / Nadasti, Zerini, Franchipani, en
Tettenbach, noch in hechteniffe: dese laat-
ste fchreef een seer dootmoedige herroeping-
en afbiddinge aan fijn Keyferlijke Maje-
stejt.

Revocatie en Afbiddinge van

T E T T E N B A C H.

I Mmer heb ik Johan Erasmus, Graaf van Tet-
tenbach, &c. als een verrukte, en van mijne
geposfedeerde ontnomen armer menschs repu-
tatie, in een niet onbetamelijk sittende Arrest,
my ten eerften uyt diepen gemoede ter harten
gevoert, wat de gierighejt des menschen zy, ja
even als de Heylige Paulus segt, *Dat alle die wil-
len rijk worden, onvoorfiens in de strikken des Duy-
vels vallen, ook in veele fchadelijke begeerten, wel-
ke de menschen verslikken ende in 't verderf bren-
gen*: Gierighejt zy een wortel alles quaats, ge-
lijk Christus 't selve sterker confirmeert, seggen-
de by Matth. 6. 't Is onmogelijk dat yemant,
een Christen, God en de gierighejt te gelijk die-
nen kan: Dese Heylige Spreuk erinneert en be-
weegt my, wat voor gelt, goed en grooten rijk-
dom ik niet alleen gehad en hebbe: maar ook
vereert van den Huys van Oostenrijk met veel
rijkelijke gaven, gróote waardigheden, speciaal
van den tegenwoozdigen regeerende Roomsche
Keyferlijke Majestejt *Leopoldus*, als onsen ge-
nadigen Land-Vorst; ik, die als een onwaardig
mensch, onder sijne aldergenadigste beschut-

mantel was genomen, die my niet alleen in den
stand van een Graaf des H. Roomschen Rijks
167 I. heeft onderhouden, maar ook tot Raad sijner
Februar. Regeeringe soo gaar heeft verkooren: Ongeacht
dese genade, is den wortel der gierighejt (Go-
de sy het geklaagt) door mijn eygen vryen wille,
en die duyvelsche gierighejt noch meer in my
gevaren, dat ik dit haaft niet gehoorde bloed-
bad en machtige brand-vuur aan te rechten meen-
de. Ach! het ware, volgens Matth. 18, beter
geweest, dat ik had een Molen-steen aan den
hals gehangen, en my in de Zee verdrongen;
En over dit mijn voornemen soude self de Al-
lerheyligfte Drievuldighejt, 't gantsche Firma-
ment, Rijke en Arme, kleyn en groot, ja alle
onvernunftige Creaturen sich ontfetten: En daar-
om werde ik te meerder aan-gedreven om God,
de Roomsche Keyferlijke Majestejt, allen hoo-
ge en lage Personen dese mijne Afbiddinge en
deprecatie te openbaren, ende met uytgepan-
nen armen, neder-gellagen aangesichte, ja gantsch
bloedige oogen God den Hemelschen Vader,
die my geschapen heeft, God den Soon, die my
met sijnen dierbaren bloede verlost heeft, en
God den heyligen Geest, die my tot een Chri-
sten gemaakt heeft, op het alderdeemoedigste
om genade te bidden, op datse my, onwaardig-
gen menschelijken Schepsel, dese begane mis-
daad gelieve te vergeven en te verzegelen. Al-
foo heb ik ook oorfaak, en 't is billijk, ook mijn
fchuldighejt naar hooge plicht de Roomsche
Keyferlijke Majestejt *Leopold*, als mijne alder-
genadigste Heer en Land-Vorst, ende 't loffelij-
ke Huys van Oostenrijk te bidden, die my on-
waardige Man soo lange jaren in hare aldergun-
stigste behoed ende scherm niet alleen hebben
gehouden, maar ook met sonderbare genaden
bevrijd, ik echter als een gierigen in soo groo-
ten ondankbaarhejt, tot verlies mijnes goeden
naams, gelt, goed en bloed, soo maar niet de
edele ziele, ben tot een vermeten Vassal en Re-
bel geworden: Om soo hoog mijn verbreekinge,
kom ik fijn Keyferlijke Majestejt dan door
de seven barmhartigheden aan-roepen, dewijl
ja gene sonde, oogenblik ofte minute voor-by
gaat, waar door mijn arm verstootten Lijf, en de
fware consciencie my niet en plaagt, ende in geen
ruft noch lust toe-laten, voor en aleer ik dit sijne
Keyferlijke Majestejt wettig voor-houde, en
daarom om de wille Gods bidde. Desgelijks
heb ik mede te smeken alle en yder Land-ftande,
bysonder van de Vorstelijke Hoof-Stad Gratz,

1671. wyl 't vervloekte voornemen aldaar alder-eerst met vuur aangegaan soude hebben, die willen ter harten nemen, hoe verre ik als een voor-naam gewesene Cavalier met mijne rijkdom en reputatie ben geweest, en nu geraakt in de hoogste armoede en smaet, 't welk niets dan de schendige gierigheyt heeft gedaan: Sy willen haar aan my, als een gewesene, maar nu een verstooten ende uyt-geftooten Lands mede-gelit, niet argeren, maar alle vroomde ende lieve Christenen mijner erbarmen, en my dit voorgenome, ja seer schrikkelijk werk, had het maar konnen geschieden, en voortgegaan ware, door de voorbiddinge der Alderheyligste Jongvrouw ende Moeder Gods Maria, vergeven: Niet min vordert my in de hoogste nood alle lieve Gods-Huyfen, hooge en lage Geestelijken, bysonder de verloofde en aandachtige Klooster-Vrouwen, met de hoogste demoed te smeken, en mijn bedroefde hart te ontledigen: als die afschuwelijke daad en vuur-vlammen haren voortgang hadden gehad, en sy met hare Gebeden sulks niet te rug hadden gehouden, wat een kommer, jammer ende ellende sy in het midden van de nacht hadden moeten uyt-staan? Wat woorden sal ik toch gebruyken om dit te verbidden? wyl dan by de Geestelijke Persoonen de barmhertigheyt groot is, soo hope ik datse my als een noodlijdende Persoon en Creatuur, in haar Gebed, als een armen verstooten, stinkende en verworpen Maden-sak in haar beschuttinge, hier ende naar mijn afscheyden, om Godes wille, willen bevelen. Met geen minder zidderend en verschrikt gemoed bedenk ik nu, indien mijn voorgenomen brandstichtinge ware geschied, wat die arme kranken, blinde, kromme, en ongesonde Liederen in hare Wooningen en Hospitalen door dit Vuur, jammer, hitte en elende, ja niet anders als de arme Zielen in 't Vagevuur uytstaen, en onschuldig, om mijner gierigheys wille hadden moeten lijden: Daarom ik dan dese alte famen, ook Weduwen ende Wefen, bidde, door de vijf Wonden Christi, sulks my als een gevangen te willen vergeven. Neffens dit staen my mijne hayren te bergen, ende werd mijn Lichaam door het verder overdenken, even als een steen, indien de voorgenomene schrikkelijke brandstichtinge begonnen had, waar heen met de swangere Vrouwen, en die in het Kinder-bedde lagen? nevens soo een getal kleyne minderjarige Kinderen? waren sy niet alle verbrand, ende door ongehoorde schrik t'on-

der-gegaan? waar ik niet over dese als een Moeder-1671
denaar te achten geweest? Ach! hoe billijk ben ik geobligeert en verbonden voor u kleyne minderjarige Kindertjes neder te knielen, en bid u om Godes wille sulks te vergeven en te verge-
ten. Als ik nu mijn Conscientie vorder vrage, bevind ik dat door desen brand ook de lieve vruchten op het Velt, ja lover en gras, selfs de koele aarde, my willen aan-klagen: Dat schreye ik niet onbillijk tot dese, hoewel onvernunftige vrucht, ja de lieve koele aarde wil sich op-doen: Lover en gras, en andere vruchten, neffens alle onvernunftige dieren, wilt toch my, armen man, erbarmen, en soo het eeniger wijse kan geschieden, wilt het my ook vergeven. Tot besluyt valle ik voor Jesum Christum, die alle smaet voor my en u heeft geleden, en noch geen teken van gramschap heeft getoont gehad, wanneer hy ook segt, *Dat wy hem soo souden navolgen*, Matth. 11. Soo troost ik my ook de Spreuke Eccles. 16. daar hy segt, *Vergeeft uwen naaften wat leet hy u gedaan heeft, soo werden ook uwe sonden vergeven*. Deswegen citeer ik Son en Maan, Vuur, Water en Lucht, soo wel als rijke en arme, hooge en lage stants-persoonen, kleyne en groote, en omhelle de selve inborstig, segge ook Gode dank, dat hy sijne milde en gerechte hand over u alle en my gehouden heeft en bewaart, dat dat Vuur niet aan is gegaan, den wind daar niet onder gespeelt, en dat het water in mijn harte een ware Rouw-plaats heeft genomen, daar mede ik mijne sonden dese gruwelamen brand belijde en berouw neme. Eyndelijk, in de name des Allerheyligsten Drievuldigheyt: eyndigende, neme mijn oorlof van dese slechte Wereld, en mach alsoo yder vrome Christen sich aan my spiegelen, als aan een verstooten, vernietigde, en gantsch verworpen mensch.

De andere Graben hielden ook doo? hunne Gefanten hard by sijn Keyserlijke Majesteit aan/ om ontslagen te worden: maar het was soo verre van daar / datmen toen eerst niet ernst aan hun Proces begoft te arbeypden: van de uytboering sullen wy hier naar handelen. De Doyst Ragotzky wierd van den Keyser volle bergiffenis toegesonden / om dat hy geweygert had de misnoegde Hongarische Heeren te beschermen / en hen geraden sich doo? de boeten van sijn Keyserlijke Majesteit te werpen; ebenwel moest hy aan het Krijgsvolk/ leggende in Over-
Hon-

1671. Hongaryen, 200000 Rijksgdaalders wtrep-
 ken/ en van sijn recht aan de Bestinge Treut-
 schin t'eenemaal afstaan. Doch 2 andere we-
 derspannigen/ Nagiferents, en een Hetwig,
 wierden upt Hongaryen, met een sterk Con-
 hoop naar Weenen gebzacht.

Februar.

Ondertusschen kreeg men bericht / dat de
 Franschen eenig toedeg op het Kasteel del
 Mina in Guinea hadden gehad / daarse met
 5000 mannen geland / maar door de Neder-
 landers en de Swarten, die malkander seer
 wel verstonden / soodanig onthaalt waren/
 dat'er veel van hun Volk / en drie van hun-
 ne Schepen bleven sitten / loopende met de
 rest seer schadeloos en mishandelt naar
 Lissabon. De Deenen hebben ook daar na
 aan Cabo Verde, met andere Volkieren/
 dapper om het besit daar van gebochten; en
 alsoo socht ieder de Gout-mijnen het alder-
 naaste te zijn.

De Heer Hieronymus van Beverning, buy-
 ten ordinaar Gesant van haar Hoog-Mog.
 aan de Kroon van Spangien, is / na dat hy/
 ober de drie weken op de Zee / in veel stor-
 men en ongestuymig weder had getoet / op
 den 11. van dese Maand tot Bermeo ge-
 dwongen geweest te landen / als zijnde niet
 bequaam / ter oorzak van sijn siekte en
 swakheyt / de ongemakken van de Zee lan-
 ger te verdragen. Van dese plaats is sijn
 Excellentie voorts te lande op Muxlen/ ober
 het gebergte naar Bilboa getoogen / alwaar
 hy sich eenige dagen / om sich wat te ver-
 barschen / opgehouden heeft / en is ten laat-
 sten op den 18. van dese Maand tot Madrid
 aangekomen/nemende aldaar sijn verblijf in
 't Huys van den oberleden Baron de Batteville.

Hier was het toen mede dat de buyten
 ordinare Gesant van den Koning van
 Vrankrijk, de Bisschop van Beziere, krij-
 gende gehooft by de Koninginne Regente/
 haar sepde/ dat hy haar bericht bzacht: Hoe
 het als nu genoegsaam bleek, hoe veel sijn Al-
 derchristelijkste Majesteit sich de vrede ter har-
 ten liet gaan, dewijl de selve noch het uytsel
 van een jaar, de Segs-lieden en Middelaars, die
 beyde de Kroonen tot de Limijt-scheydinge ge-
 noemen hadden, had toegestaan; en dat sijn Ma-
 jesteit haar versekerde, dat binnen den selven
 beloofden tijd geene vyandschap tegens hare Ma-
 jesteit sou aangevangen worden; met andere
 woorden meer: maar dat was geen won-

e Heer
 n Be-
 rnings
 mkt in
 angien.

seke-
 van
 krijk
 de
 dingin-
 an
 sien.

der / hy wilde van een andere zijde beginnen. 1671.
 Toen wierd ook binnen Madrid, op de groot-
 te plaats van de Stad / Don Antonio de
 Cordua, die men gebankelijkt upt Navarra
 had gebzacht / het hoest af-geslagen / heb-
 bende te vooren bekent / dat hy de Verdich-
 ter van valsche beschuldiging / tegen den
 Grabe d'Aranda gedaen / was geweest / en
 Don Jan had doen geloben/dat men van mee-
 ninge was hem te vergeben. Sijn Broeder
 Don Raphaël de Cordua wierd ook gebangen
 en veroordeelt / maar d'uytboering opge-
 schozt.

Februar.
 Don An-
 tonio de
 Cordua
 onthalt.

De Heer Pieter de Groot, Gesant van
 haar Hoog-Mog. aan het Fransche Hof / was
 nu al eenige dagen door het Colijk van sijn
 openbare aanspraak aan den Koning te
 doen / weder-houden: maar sijn Huysbzon-
 we wierd in de volgende Maand met groote
 statie / tot St. Germain en Laye, in des Ko-
 ninginnen Karos geboert / en met alle ge-
 turgenis van groote achtinge onthaalt / en
 soo weder met de selve Karosse naar Huys
 geboert. Maar soo wel wierden de Gesan-
 ten van de Protestanten tot Montauban, die
 by den Koning aansoek deden / om binnen
 die Stad een of twee Kerken te mogen bou-
 wen / niet onthaalt / die men als een deel
 Schelmen en Derraders gebankelijkt na de
 Bastille voerde: doch recht op de selve tijd/
 namentlijk den 12. van dese Maand / ge-
 raakte de brand in het Huys van de dooz-
 luchtige Sorbonne van Parijs, nemende haar
 aanhang in een seker vertrek / en hoewel het
 by den klaren dag aanbing / was eventwel al
 het blusschen te vergeefs / soo dat de Boeke-
 rp van de Heer Porcher, daar men segt ober
 de 50000 Boeken in geweest te zijn / t'een-
 maal verniet geworden / en binnen vijf of
 ses uren tijds ober de twee hondert duysent
 ponden aan schade geschied is.

Montau-
 baansche
 Gesanten
 vast-geler.

Meer schade dede het water in de Landen
 van Friuli, de Poort van het Christendom,
 in Italien, ter oorzak van het geberchte/het
 welke dese Maand met sulke geweldige stort-
 regens ober-ballen is geworden / dat de da-
 len en al de Magasijnen in 't water / als in een
 Zond-bloet stonden / van detwelke veel / met
 menschen met al / wech gesonken en neder-
 gestort zijn.

Water-
 nood in
 Friuli.

De Stad Kenlen, nu van alle kanten ge-
 waarshoutwt / als dat de dreygende wapen-
 tius.

Mar-
 tius.

I 67 I.

Martius.
Keulen ge-
heert,

macht / om daar dooz den Rijn te slupten / sich op haar stond upt te slozen / nam noch 2000 man tot haar bescherminge aan / die hummen eed deden aan de Heeren van de O-berghheit / booz God Almachtig / den Room-schen Keyser , het Roomsche Rijk / en de Stad Keulen : men verbolgde daar op de Stad te versterken / tot het bewerken van het welke geen Burgeren / selfs geen lieden van 70 en meer jaren gespaart wierden. Een ieder was bezeeft booz het afkomen van den Koning van Vrankrijk in de Neder-landen , dat in April sou staan te geschieden / en sag om na sijn versekering. De rijkhe lie-den fonden haar middelen na versekerder plaatsen. Men wist ook niet te bedenken / waarom de Fransche Werk-meester / Dozst Willem van Furstenburg , tot Luyk , om met sijn Broeder den Bisschop van Straatsburg te handelen / was geweest ; van waar hy sich naar Keulen begaf / om / gelijk men booz-gaf / van wegen den Koning van Vrankrijk een boozslag van bemiddelinge / ober het geschil / tusschen de Dozsten van Lunenburg , Brunswijk , en den Bisschop van Munster te doen. Tot Maastricht wierd van wegen dese Staat mede alderhande boozsorge ge-daan ; men wilde daar geen koopman-schappen meer binnen laten / en het geen daar alreede was wierd naar andere plaats-en / beneffens de kinderen en vrouwen / ver-sonden. Veel dupsenden ponden kruyp / koegele en Lonten / met 13 Velt-stukken / quamen daar binnen. Van Orsoy , Burik , Rees , Wesel , en andere plaatsen te verseke-ren / wierd gesproken ; als mede de Stroo-men tegens alle overbal te verfozgen. De Stad Gent consenteerde 50000 kroonen tot hermakinge van haar oud Kasteel / en slecht-bernuurde groote Stad. Tot Mechelen goot men beel Geschuts / meest halve Car-touwen : alles terwyl de Munstersche Prae-liminaria noch al bleven duuren ; daar op den 20. van dese Maand de Heer van Ame-rongen , Gemachtigde van hare Hoog-Mog-binnen quam / en des abonts dooz den Dozst Twikkel in sijn verblijf-plaats / van wegen den Bisschop berwellekomt wierd ; van waar hy den volgenden dag in de Lijf-Ka-ros van den Dozst ter aanspraak opge-haalt wierd / alwaar hy sijn Credentiaalen ober-gaf.

en andere
plaatsen.Heer van
Ameron-
gen tot
Munster.

Ondertusschen stierf de Heer Antonio Pi-montel , van wiens aanbang in het Gouver-nement van het Kasteel van Antwerpen hier booz gesproken is / een seer erbaren en be-jaard Heer / die dooz sijn groot vernuft en kloekheyt / de Koningen sijn Meesters seer groote diensten gedaen had / als zijnde in de aldergewichtigste saken des Rijks soo ge-lukkiglyk als trouwelyk altoos gebuykt. Nu geraakte geheel Vlaanderen en Walsland in rep en roeren / dooz het verwachten van des Franschen Konings afkomst met twee Hef-legers / die seer beel Bier vrouwen / en menigte van boozraad tot Douay , Doornik en Aath , vergaderen liet. Tot Rijssel wierd een seer kostelyk Logement booz den Koning verbaardigt. Tot Geluwe , hy Meenen , wierd een seer groote Leger-plaats ge-maakt / om 20000 Doet-knechten daar in te bergen ; de wegen ook allesints tot den tocht bereyd en geslecht. De Grabe van Monterey hield ondertusschen ober-al een wakend ooge / en alsoo men wegen het Slot Argenteau , op de Mase gelegen / eenigsints bekommerd was / als of d'egenaar / de Marquis van Treslon , wel met eenig bzeemd Dozst daar ober handelen mocht / sond sijn Excellencie den Grabe Marcia daar heeten / die het selve in sijn besetting nam.

I 67 I

Martius.

Beweging
gen in
Vlaande-
ren end
andere
Nederlan-
den.

Haar Hoog-Mogende hebben ook het upt-boeren van eenige paarden upt dese Landen verboden / terwyl de nieuwe Bebel-hebbe-ren een ieder na sijn aangewesene plaats ver-trok om te werben / daarse niet alleen ter-stont hun volk kregen / maar ook andere Werbers van de baan hielden. Haar Hoog-Mogende namen ook ober den Rang van de Bebel-hebberen dit volgende beslupt.

RESOLUTIEN,

Nopende den Rang van de Officie-
ren van de Militie.

Extraÿt uyt 't Register der Resoluitien van de
Hoog-Mogende Heeren Staten Generaal
der Vereenigde Nederlanden.

Lunæ den 23. Martii , 1671.

IS gehoort het rapport van de Heeren van Bra-
kel , ende andere hare Hoog-Mog. Gedeput-
terden

671. teerden tot de Militaire faken, hebbende in-
 gevolge en tot voldoeninge van der felfer
 Refolutie Commifforiaal in date den vierden
 defer, met en nevens eenige Heeren Gecom-
 mitteerden uyt den Raat van State, naarder
 gevisiteert ende geëxamineert de Miffive van
 den gemelden Raat van State, gefchreven al-
 hier in den Hage den Tweeden daar bevoorens,
 en daar nevens tot voldoeninge van haar
 Hoog-Mogende Refolutie in date den 25. Fe-
 bruarij lefleden, een Memorie of Concept,
 achtervolgens de welke den Rang onder de
 Officieren, op een en de felve tijd aan-gestelt
 werdende, foudē konnen ende behooren ge-
 reguleert te werden: Ook daar op gehad het
 advijs van den Heere Paul Wirts, Baron van
 Orneholm, Velt-Marfchalk, op den inhoudē
 van dien voor af de confideration van eenige
 aanwefende Generaals - Perfoonen; ende an-
 dere Hooft-Officieren van de Militie, in-ge-
 nomen hebbende; Waar op gedelibereert
 zijnde, is goed gevonden en verftaan, dat foo
 wanneer by ofte van wegen de gefamentlijke
 Bond-genooten werd vaft gestelt, het doen van
 eene nieuwe Wervingē, ofte lichtingē, alle de
 Officieren, die by de refpective Provincien,
 ofte uyt haren name geëligeert en aan-gestelt
 fullen werden, tot het doen van de felve
 wervingē ofte lichtingē, gehouden ende ge-
 confidereert fullen moeten worden, en in-
 dien Rang hebben ende nemen fullen, even
 als of fy alle op een ende den felfen dag by de
 gemelde Provincien geëligeert en aan-gestelt
 waren, ende op haar Commiffien mede op
 een ende den felfen dag en uure den Eed had-
 den gedaan, fonder eenig voor-recht van
 Rang of anders te kunnen pretendeeren, veel
 min genieten, om dat den eenen by d'eene
 Provincie eerder aan-gestelt foudē mogen
 zijn, of ook op zijne Commiffie Eed hebben
 gedaan, als den anderen. Dat van gelijke foo
 wanneer de eene of de andere van de refpecti-
 ve Provincien foudē mogen komen goet te
 vinden eenige Officieren op een ende den fel-
 ven dag aan te ftellen, de felve Officieren me-
 de gehouden en geconfidereert fullen werden,
 even als of fy op eenen ende de felve dag ende
 uure den Eed gedaan hadden, fonder dat ye-
 mand van de felve eenig voor-recht van Rang
 ofte anders fal kunnen genieten, om dat hy
 den Eed op zijne Commiffie eerder foudē mo-
 gen hebben gedaan als de andere. Dat onder

de Officieren in inheemschen dienft geweest
 zijnde, de welke op eenen dag werden aan-ge-
 ftelt, of die gehouden werden, als of fy op ee-
 nen dag aan-gestelt waren, en die ook vervol-
 gens beëedigt zijn, voor-rang hebben ende
 nemen fullen die gene, aan de welke voor date
 van de voorz. Commiffie de voor-rang heeft
 gecompeteert. En foo wanneer eenige Per-
 foonen in inheemschen dienft geweest zijnde,
 fullen komen te concurreeren met eenige
 Perfoonen in uytheemschen dienft geweest
 zijnde, ende beyde fijn van egale Character,
 ofte gelijke Charge bekleed hebbende, dat in
 fulken gevalle, de gene die in inheemschen
 dienft is geweest, fal werden geprefereert, en
 fulks voor-rang hebben en genieten, voor den
 geenē die in uytheemschen dienft is geëm-
 ployeert geweest. Doch foo wanneer yemant
 effectivē heeft bekleet ofte gehad eene hooger
 Charge ofte Functie in uytheemschen
 dienft in actuelen Oorlog den tijd van vier
 Jaren, 't zy dat hy die voorz. Charge of Fun-
 ctie geduurende de felve vier Jaren, in dienft
 van een en den felfen Heer, ofte van ver-
 fcheyde Heeren heeft bekleed, dat de felve
 als dan fal werden geprefereert voor die gene,
 de welke in inheemschen dienft in minder
 Character of Charge is gebruykt geweest;
 doch dat die gene, die foo lange in uytheem-
 fchen dienft effectivē in actuelen Oorlog niet
 zijn gebruykt, geen voor-rang voor die gene
 die in inheemschen dienft, fchoon met min-
 der Character zijn geëmployeert, fullen kon-
 nen pretendeeren: maar dat die in inheem-
 fchen dienft geweest, in fulken gevalle Rang
 en Sessie fullen hebben en nemen, voor die
 gene, die niet foo lang in foodanige maniere
 als voorz. is, in uytheemschen dienft met
 hooger Character zijn gebruykt. Dat foo
 wanneer eenige Officieren noyt in inheem-
 fchen dienft geweest zijnde, op een en de fel-
 ve tijd fullen werden aan-gestelt en beëedigt,
 of die gehouden werden, als of fy op een en
 de felve tijd aan-gestelt en beëdigt waren, den
 voor-rang competeert aan die gene, die in
 uytheemschen dienft de eminentie Charge of
 Functie gehad of gedaan heeft; ende foo wan-
 neer de voorz. Officieren foudē mogen wer-
 den bevonden de felve Charge of Functie be-
 kleed of gedaan te hebben, dat als dan den
 voor-rang competeert den genen, die in de
 voorz. Charge of Functie langft fal zijn ge-
 bruykt:

1671. *Martius.* bruykt: Ende dat onder die Officieren, de welke op een en de felve tijd werden aangefteit en beëdigd, of die gehouden werden als of fy op den felfen tijd aangefteit en beëdigd waren, fonder oyt in effectiven dienft te zijn geweest, geloot fal werden om den voorfz. voor-rang, ende dat den felfen voor-rang genomen ende gehouden fal worden by den genen, aan wie die by het lot te beurte gevallen zal zijn; ende fal defe hare Hoog-Mogende Refolutie gezondend werden aan den Raat van State, om te ftrekken tot haar E. narichtinge, ende wijders te dienen daar en foo het behoord.

Was gearapheert,

Jacob van Coeverden, *vt.*

Onderftond,

Accordeert met 't voorfz. Register.

En was getekent

Gasp. Fagel.

Extract uit het Register der Refolutien van de Hoog-Mogende Heeren Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden.

Lune den 23. Martij, 1671.

IS gehooft het rapport van de Heeren van *Brakel*, en andere hare Hoog-Mogende Gedeputeerden tot de Militaire fakken, hebbende ingevolge en tot voldoeninge van der felfer Refolutie Commifforiaal van date den tweeden defer, met en nevens eenige Heeren Gecommitteerden uyt den Raat van State, gevisitedeert en geëxamineert de retro-acta, hier bevoorens gevallen over den Rang onder den anderen te houden, tuffchen de Hooft- en andere fubalterne Officieren van de Militie van defen Staat, en namentlijk die van den 22. November 1667, den 12. April en 9. Mey 1668, en den 8. Januarij, 22. Martij en 11. November 1670. ook daar op gehad het advijs van den Heer *Paul Wirtz*, Baron van Orneholm, Veld-Marfchalk van den Staat, over de voorfz. retro-acta alvoorens in-genomen hebbende de confideratien van de aanwezende Generaals Perfoonen en andere Hooft-Officieren van de Militie: Waar op gedelibereert zijnde, is goëd gevonden en verftaan, dat onvermindert de difpofitie die naarmaals fal werden gedaan omtrent den Rang van de

167 *Martius.* Generaal van de Artillerie, en in wat Claffe die fal werden geplaatft, onder de andere, foo hooge als fubalterne Officieren fal werden gehouden den Rang, in manieren hier na volgende: te weten, dat den eerften Rang competeert aan den Generaal ofte het Chef van het Leger; den tweeden Rang aan de Veld-Marfchalken; den derden Rang aan de Generaals van d'Infanterie en Cavallerie in paraleliteyt ende collateraliteyt met den anderen; den vierden Rang aan de Luytenant-Generaals van de Infanterie en Cavallerie, mede in paraleliteyt ende collateraliteyt onder den anderen; den vijfden Rang aan de Sergeanten-Major, of Wachtmeesters-Generaal van de Infanterie, ende de Commiffarifen of Wachtmeesters-Generaal van de Cavallerie, mede in paraleliteyt ofte collateraliteyt met den anderen; invoegen, dat fonder eenige contradictie de voorfz. Sergeanten-Major, ofte Wachtmeesters-Generaal van de Infanterie, en de voornoemde Commiffarifen ofte Wachtmeesters-Generaal van de Cavallerie Rang fullen nemen en hebben voor alle Colonellen te Voet en te Paard, fonder onderscheyd, of de felve Colonellen onder of jonger Commiffie van Colonel soude mogen hebben, ook fchoon de voorfz. Sergeanten-Major of Wachtmeesters-Generaal van de Infanterie, ende Commiffarifen ofte Wachtmeesters-Generaal van de Cavallerie, geen Colonels mochten zijn, maar ten tijde van het obtineeren van de voorfz. bedieninge, een minder Character hebben. Dat naar de voorfz. Sergeanten-Major of Wachtmeesters-Generaal van de Infanterie, en Commiffarifen of Wachtmeesters van de Cavallerie, den felfen rang competeert aan de Colonellen te Voet en te Paard mede in paraleliteyt en collateraliteyt met den anderen. Dat den fevendden Rang competeert aan de Luytenant-Colonels te Voet en te Paard, mede in paraleliteyt en collateraliteyt onder den anderen, foo wanneer haar Hoog-Mogende fullen komen goed te vinden eenige Luytenant-Colonels te Paard aan te ftellen. Dat naar de voorfz. Luytenant-Colonels te Voet ende te Paard, den achften Rang competeert aan de Sergeanten-Major te Voet en te Paard, van gelijken in paraleliteyt en collateraliteyt onder den anderen. Dat den negenden Rang competeert aan de Capiteynen te Voet, en de

Capiteynen

57 I. Capiteynen of Ritmeesters te Paard, ook in paralleliteyt en collateraliteyt onder den anderen. Dat den tienden Rang competeert aan de Luytenanten soo te Voet als te Paard, in paralelityt en collateraliteyt onder den anderen, sonder eenig onderscheyd of distinctie over wat Compagnien sy tot Luytenanten gestelt souden mogen zijn. En dat den elfden Rang competeert aan de Vaandrigs te Voet, en de Cornetten te Paard, mede paralelityt en in collateraliteyt onder den anderen: En dat al het selve ook alsoo ten aansien van de mindere Officieren te Voet en te Paard, in gelijke paralelityt en collateraliteyt geobserveert en na-gekomen sal moeten werden. Dat wijders voor soo veel de concurrentie van de voorz. hooge en subalterne Officieren, hier vooren in paralelityt en collateraliteyt gestelt zijnde, met den anderen aangaat onder die gene, de welke met den anderen paralel en collateraal gestelt zijn, voor-rang sal hebben, den oudsten in Commissie: ende soo wanneer de Commissien bevonden fullen werden op eenen dag gegeven te zijn, die gene die voor date van de selve Commissie den voor-rang gecompeteert hadde. En ingevalle haar Hoog-Mogende om redenen souden mogen goed vinden by particuliere Acte ofte Commissie tot seker Acte of expeditie, een van de Militaire Officieren te honoreren met hooger Character, als waar mede hy volgens sijn ordinaris Commissie is bekleed, 't zy een Luytenant-Generaal met een Generaalschap, een simpel Colonel met een Generaals Functie over een separaat Corps, of andersints, dat in sulken gevalle, gedurende de voorz. actie of expeditie, en langer niet, des selfs Rang, met alles 't geen daar van dependeert, 't zy van commandement, 't zy van respect, sal werden gereguleert naar de weerdigheyt van het employ, dat aan hem extraordinaris gedefereert sal wesen, en dat de voorz. actie of expeditie, en vervolgens de voorz. Commissie cesserende, de selve dan wederom sal treden in sijne oude Charge en Rang, sonder uyt dien hoofde eenigen voor-rang te mogen pretendeeren, of na-laten sijn oude Charge waar te nemen. Dat nademaal de Commissien tegenwoordig aan de Colonellen van Aylua, en Grave van Hornes, als Sergeanten-Major, of Wachtmeesters-Generaal van het Leger verleent, soodanig bevonden werden geëxten-

deert, dat daar uyt soude kunnen werden gemeriteert, dat de selve uyt krachte van dien de voorz. hare Functie ook soude kunnen excerceeren over de Cavallerye, en dat daar uyt soude mogen werden af-genomen, dat de selve voor-rang souden behooren te hebben voor de Commissarisen of Wachtmeesters-Generaal van de Cavallerye, en dat klaarlijk bevonden is, dat den Sergeant-Major, of Wachtmeester-Generaal van 't Leger, de voorz. sijne functie sich alleen over de Infanterye heeft geëxten-deert, dat mitsdien de Commissien van de voorz. functie aan de voornoemde Colonellen van Aylua, en de Grave van Hornes verleent, tot soo verre in-getrokken, en aan de selve nieuwe Commissien van de voorz. bedieninge, alleen slaande op de Infanterye, gegeven en gedepescheert fullen werden. En nademaal ook den Rang van de Sergeanten-Major te Paard, ten aansien van de Sergeanten-Major te Voet, mitsgaders van de Ritmeesters en andere mindere Officieren te Paard, ten aansien van de Capiteynen, en andere mindere Officieren te Voet, voor desen eenigints heeft gefluctueert, ende dat van gelijken de Luytenants van de Compagnien Colonellen, soo te Voet als te Paard, gemeynlijk genaamt Capiteynen Luytenants, Rang hebben genomen na de jongste Capiteynen voor andere ouder Luytenants; dat mits dien voor soo veel aangaat de Sergeanten-Major, Ritmeesters, Luytenants en Cornetten te Paard, tegenwoordig in dienst zijnde, aan de selve alleen, en niet aan eenige andere, die na desen in dienst genomen, of tot de voorz. Charges gevordert souden mogen werden, den voor-rang voor de voorz. Sergeanten-Major, mitsgaders Capiteynen en andere minder Officieren te Voet, gegeven sal werden, soo wanneer de selve Sergeanten-Major, Ritmeesters en andere minder Officieren te Paard, haar nevens de voorz. Sergeanten-Major, Capiteynen, en andere minder Officieren te Voet, fullen bevinden in het Veld, buyten de Guarnisoenen van de respectie Steden, en buyten de retrenchementen van de respectie Legers: maar so wanneer de voortz. Sergeanten-Major, Ritmeesters en andere minder Officieren te Paard, haar binnen eenige Steden in Guarnisoen of in eenige geretrencheerde Legers souden mogen komen te bevinden, met en nevens de voorz. Sergeanten-Major, Capiteynen en andere minder

167 I.

Martius.

167 I. minder Officieren te Voet, dat sy luyden als dan zelfs ten aanzien van die gene die albe-reyds Commissie voor date deses bekomen sullen hebben, in paraleliteyt en collateraliteyt met den anderen sullen moeten concurreren, en sulks Rang hebben en nemen naar de outheyd van haar respectieve Commissien, of indien de selve de Commissien op eenen dag gegeven mochten zijn, dat die gene, de welke voor date van de voorsz. Commissie den voor-rang gecompeteert hadde, den selven voor-rang houden sal. Ende dat de Luytenants van de Compagnien Colonellen, soo te Voet als te Paard, gemeynlijk genaamt Capiteynen Luytenants, tegenwoordig in dienst zijnde, alleen en geen andere, die hier namaals tot Luytenants van de voorsz. Compagnien Colonellen, soo te Voet als te Paard, souden mogen werden aangestelt, sullen hebben ende houden Rang naar den jongsten Capiteyn, en voor den oudsten Luytenant. En zijn voorts de voorsz. Heeren, van Brakel, en andere hare Hoog-Mogende Gedeputeerden tot de Militaire saken verfocht, om met ende nevens eenige Heeren Gecommitteerden uyt den Raat van State, by haar E. zelfs te nomineeren, naar in genomen advijs van de Heeren Veld-Marschalken, of wel die gene van de selve, die alhier present soude mogen zijn, te overleggen en overwegen, hoe en in wat voegen den Generaal van de Artillerye geconfidereert, mitsgaders wat rang, en vervolgens hoedanig Commandement aan den selven gegeven sal werden, en daar van alhier ter Vergaderinge rapport te doen. Ende sal dese haar Hoog-Mogende Resolutie gezonden werden aan den Raat van State, om te strekken tot haar E. narichtinge, en wijders te dienen daar en soo het behoort.

Was gearapheert,

Jacob van Coeverden, vt.

Onder stond,

Accordeert met 't voorsz. Register.

En was getekent,

Gasp. Fagel.

De Heeren Gecommitteerden ter Admiralityt / gaben ook schrifteljk haar Hoog-Mogende te kennen / dat het seer nodig was de Gagie van het Boors-bolts / om hen te meer

aan te moedigen / van 15 tot 18 guldens des maands te verhooggen; te meer / om dat die van de Oost-Indische en Groenlandsche Compagnien nu mede bolts aan-namen.

Hoewel wy voorsz-genoemen hadden / om onse tijd te behooren / en naar onse booznamentlijk booz-gestelde verhandeling te haasten / ons soo veel als mogelijk 3p / van alle buyten stoffe / behalven die van opmerkinge zijn / te onthouden / konnen wy ebenwel alhier een deel schelmerpen niet booz-by gaan. Tot Napels braken in dese maand eenige Dieben by nacht in St. Paulus Kerck / daerse booz meer als 1200 Ducaten aan kostelijsheden roofden; een van dese gasten / die by gebal / of dooz haast / of dooz verbaastheyd sijn geweer had laten leggen / wierd dooz des anderen daags bekent en aangetast; dese wierd bekent de selve te zijn / die in het voorszeden jaar een Jongen uyt de Vensteren van het Paleys wierp. Hy wierd in de gedankenis gebracht / en naar een kort Proces booz de deur van dese Kerck / in de welke hy sijn Kerck-robery gepleegt had / op-geslagen / daar na onthooft en ontleed / en sijn hooft op de muur van de selve Kerck ten toon gestelt.

Twoe gebroeders van het Doozuchtige Huys van Malefina, staande onder het gebied van den Hertog van Toscanen, geraakten met malkander in een seer hebig geschil; de Marquis de Fordinovo (een van de twee) wierd by nacht dooz sijn Broeder en sijn volk bespongen: maar een van de dienaars van den Marquis soekende sijn Heer booz te staan / trok sijn Pistool / en schoot sijn Heeren Broeder / sonder te weten wie hy booz hadde / daar mede onder de boet.

Soodanigen twist was'er mede in het Koninkrijk van Napels, tusschen den Graaf van Conversano en den Hertog van Noya, ter oorzak van de Wijn-pacht / die d'een gehad / en d'ander hem ontdaapt had; de Graaf die d'eerste besitter was geweest / sich willende onder den Hertog wreken / dede verscheppen van des Hertogens Onderdanen vangen / onder boozgebent / dat sy op sijn Land quamen jagen: d'ander in tegendeel / dede den eersten Onderdaan van den Grafe / die hy konde bekomen / Neus en Ooren af-snijden; Don Julio, de broeder van den Graaf / krijgt hier op wel 300 Bandieten by een / komt daar mede met den dageraat naar Noya, en begeeft sich met een deel van de selve / hoewel alle vermoent / naar het Huys van

67 I. van den Hertog / en komt / sonder eenigen te-
genstand te binden / tot in sijn Kamer / daar de
Hertog met sijn Vrouw te bedde lang ; sijn
vrouwen de Vrouwte wpt den Kamer te gaan /
bonden den Hertog de handen op den rugge /
met meeninge om hem mede neus en ooren af
te snijden : maar sijn Vrouw en Moeder kom-
men op het gerucht / dat daar ober gemaakt
wierd / weder in de Kamer barsten / en siende
warfe booz hadden / vallen booz den berwoe-
den Graaf op de knyen / en met tranen in de
oogen / vertoonende hem dat hy een Edelman
was / en als soodanig een af-keer van sulke een
werk behoorde te hebben / ten minsten de oot-
moedige bedden van Vrouwen van haren staat
niet behoorde te verworpen ; hy had sijn byand
in sijn macht / en konde met hem leven soo als
hy begeerde : maar het ware de hoogste Edel-
moedigheid sich selven te overwinnen / alle
welke vertooningen soo veel krachts op desen
Edelling hadden / dat hy sich opndeljik liet be-
wogen / en latende sijn bitter booznemen / aant-
stonts ter Kamer wpt-trad / met de alderzwaar-
stedezgementen / indien hy boozt-ging hen te
beledigen / hem naar sijn gramschap te hande-
len : doch de Onder-Koning hier ober ten
hoogsten misnoegt / en booz quader gevolg bree-
sende / nam de naaste vrienden van dese twee
Prinzen gebangen / en zand peder van dese strij-
dende Potentaten 3 Vanen Kuyters toe / om
hen / ten koste van de arme Onderdanen / in
toom te houden.

Maar beter gelukte / of mislukte eenen Phi-
lips de Lader (een Schaly-bekker / wpt het
Thoofsche Land van geboorten / en tot Breda
woonachtig) sijn boos opset tegen sijn eegen
Vrouw / die hy eerst met een Stoel / en daar na
met een Lep-bekkers Hamer soodanig gesla-
gen heeft / dat de selve daar van tusschen den
25. en 26. deser maand gestorven is : maar hy
ontquam tot Dordrecht / daar hy een Kooptman
van sijn kenisse eenig geld af-leende / en sich
soo boozt maakte / sonder dat wy bozder van
hem gehoort hebben.

Tot Londen in Drury-Lane stak een Master
Bell geheeten / een Jongen wpt een Brader
met een Stiler dood / en wierd daar ober booz
de Deur op-gehangen. Maar het was een
sterker hand / die Anna Hide, Hertoginne van
York op den laatsten dag van Maart velde :
het Lijk wierd in de Abdy van West-munster
geset / en des anderen daags sonder eenige statie

begraven / latende den Hertog haren Man een
waare doefsheyd na.

De Maart / die het woeden al wat eegen is /
heeft sich selven ook als nu niet vergeten. Ou-
der Engeland bleeben seer veel Schepen / van
de welke de Zakiken en doodden de Pakket-
Booten geduurig booz de boeg quammen. Tot
Wymouth wierd van het Hooft wel 300 boez-
ten lengte wech-gesmeten. In Portland liep
het Water ober Dijken en Dammen heen / en
sette het lage eenemaal onder / soo dat de top-
pen der Hupsen alleen boven wpt-staken ; al-
derhande Hupstraat dreef hier en ginder / zijnde
noch een groot geluk / dat dit ongebal by den
klaren dag / en niet by nacht / booz-biel / soude
anders in die geheele Land-streke van Chestel
niet een mensch het gebaar ontkomen heb-
ben.

Op den vijftende van dese maand was me-
de tot Cadix sulke een geweldige storm-wind /
diese een Orkaan noemden / dat wel negen Fran-
sche Koophaardp-schepen op de Kede bergin-
gen / zijnde alle rijkelijc geladen ; beneffens
noch wel vijftig soo Barken als ander vaar-
tug tot den koop-handel / en boven allen den
Admiraal van Genua ; het Klooster der Ca-
pucijnen, de Klootke-Tooren van de Kerk van
Sancta Maria, een gedeelte van het Huis der Je-
suiten, en meer andere gebouwen zijn om verre
geworpen / en meer als duysend menschen zijn
dooz het neder-storten van de Gebouwen ver-
plettert / en menichsten gequeest ; de verschril-
kelijken Donner en Blitsem vermengde sich
soodanig onder het woeden des Luchts / dat
het scheen dat Hemel en Earde sich onder-
een wilden verworren. De na-buurige Lan-
den waren hier mede niet by van / alsoo in
Andalusia outallijc veel Olijf-boomen wpt der
aarde geslagen zijn geworden.

De Heer van Beverning, Gesant van haar
Hoog-Mogenden, had in het begin van dese
maand sijn eerste aanspraak by sijn Catholijke
Majesteit en de Koninginne Regente, wer-
dende in des Koningines Hoetse op-gehaalt /
met wepnig omflags / dewijl hy alle Cere-
monien en pomperven gewepgert en af-be-
den had.

De Koning van Frankrijk nam in dese
booztijd sijn vermaak van een Harten-jacht by
nacht tot Chantilly, daar hy op sijn dooz-tocht
na Vlaanderen (daar wy hier na van spraken
sullen) van den Prins van Condé treffelijc
ont-

April.
Harten-
jacht by
nacht.

1671.

Martius.
Stormen
en onwe-
der.

Schrikke-
lijke Or-
kaan tot
Cadix.

Audientie
van de
Heet van
Beverning.

1671. onthaalt wierd. Dese geschiede in een vermakelijc Bosch / niet verre van daar / allwaer de
 April. Boomen niet menichten Lantaarnen en brandende roozfen behangen waren / die beneffens al de aangestekten Duur-toercken / een wonder aangetaam aantsen gaben. Al dit gaf een bysonder groot genoege / maar wierd van noch een grooter leet gevolgt. De Prins van Condé seer pberig zijnde / om sijn Majesteit alle gier aan te doen / dede op den avond den Heer de Vatelé , Opfiender van sijn Hof / die de bestieringe van sijn gantsche Hofhoudinge hadde / by sich roepen : hy bzaagde hem / waarom de Vis noch niet gekomen was / en of hy in den sin hadde hem een affront te spelen ? indien ja / dat sulks hem het leven kosten sou : de Vatelé antwoorde / dat hy wel ses Couriers , d'een na d'ander / van wegen sijn Hoogheyt af-gezonden had / op dat de Vis daar toech ten eersten mocht zijn : de Vis komt emdelijk / en de Vatelé siende dat de selve geheel niet was gelijcke behoorde te wesen / en alreeds gepicqueert en geraakt door de scherpe bejegening van sijn Meester / en licht nu noch voor een arger bresende / sluyt sich selven in sijn Kamer / onder booz-geven wat te willen rusten / daar men hem een wijl daar na band te Ziel-togen / en als gebed in sijn eygen bloed / door drie steken / die hy sich selven in den bozst gegeven had / sittende aan een Tafel / daar hy met sijn eene Elleboog op leunde ; de Prins / hoewel seer ontroerd door dit boozval / was eventwel soo bergramt op desen elendigen / dat hy al sijn goederen aan-sloeg : de saak wierd eventwel met allen geheim gehouden / op dat de vermakelijcke lynn door dit jammer niet gestemt sou worden. Hoewel de Koning meer beweging hadde van het ongeval der Schepen / die men naar Oost-Indien sou af-zenden / en soodanig door stormwinden aan-getast wierden / dat een van de vijf op een Zand geraakten en aldaar gebozsten / een ander seer onthepstert / weder na Brest , en een derde na Rochelle geleert is / soo dat daar alreeds tonnen gouds aan schade geleden wierd.

Schade aan Fransche Oost-Indievaarders.

Engelsche dardenter Zee.

De Engelschen scheenen ook tegen den Vlaamschen rocht van den Koning op hun hoede te willen zijn / makende een Eskwadre Oorlog-schepen vaardig ; en 12 Waandelen Krijgs-luochten naar het Graaffchap Kent en de Zee-kusten zendende / om op

alles een wakende oogte houden. Onder ruffchen toonde de brave Ridder Eduard Sprag sijn moedige dapperheid tegen de Barbarische Koobers / van het welke dese nevens-gaande Bzief te lesen is :

1671

April.

Brief van de brave daad der Engelschen op de Middellandsche Zee , voor Bugia , onder baren Generaal den Ridder Eduard Sprag , wegens den Koning van Groot-Brittangien.

NA dat wy ettelijke dagen voor Algiers hadden gekruyst , waren wy den twintigsten April (soo ver trouw) vijf of ses mijlen van de Wal , daar ik ses van onse Fregatten ontmoete , de Mary , Hampshire , Portsmuyden en 't Advijs : En op de kondschap die sy my deden , van dat voor de Haven van Bugia veel Oorlog-Schepen van Algiers lagen , hield ik Krijgs-raat , en wierd beslooten , wyl de Wind sich Oostelijk hield , ik alle devoir met de Mary , Warwijk , 't Advijs , Pinquet , Garland , Portsmuyden en de Branders soude doen , om haar te ruineeren : Nu wierden de Fregatten Hampshire en Portsmuyden gelaten , om op de hoogte van Algiers te kruyssen , tot nader ordre ; De Draak had vijf dagen lang twee Oorlog-schepen van Algiers na-gejaagt , terwijl de Wind Zuyd-Oost was ; men verhoopte hy van 't Oosten soude hebben geloopt , om haar van Bugia af te krijgen , maar lukte niet , hoewel drie brave zeylders by my had , doch waren wat lang in Zee geweest. Den 23. April quam den Draak weder by ons , de Wind noch al Oost tot den acht-en-twintigste , wanneer hy Zuyd-Oost draayde , met soo een groote Wind en Regen , dat mijn Brander , den kleynen Arend , Masteloos en onbruikbaar raakten. Den 30. dede ik dese Mastelose reparereen , hebbende tot ons geluk een Bark daar toe by my , die wy van den Vyand genomen hadden , waar door wy haar , met ettelijke Masten van Perroquet , weder in staat brachten , om dienst te konnen doen. Geduurende al dese moeyten , wierd ons Fregat sijn groote Mast door den Blixem in brand gesteken , sulks dat sich wende om in eenige Christen-Haven te gaan reparereen. Juyst op die tijd dwaalde ook mijn Brigantiin van my af , sonder dat ik daar van oyt zedert heb gehoort.

Dpn

671. Den ſelven dag liep ik (de Wind na wensh) in de Haven van Bugia, en rangeerde my in foodanigen ordre, dat ik my van mijn Brander konde dienen, en de minste schade van hare Forten ende 't Canon van de Stad mochtelijden: daar op een groote kalmte, ende een Land-wind vervolgende, was de ſelve terfont, ſoo wy daar op de Reede waren, geheel contrarie gelooopen. Den tweeden May was de wind ſeer onſeker, hebbende doen met mijne Schepen al twee vruchteloofe proeven gedaan, vermits ſekere wind bequaam tot mijn deſſeyn, en die ſich alle half uren veranderde, my dede reſolveeren om by nacht mijn attaque te doen, en dat met mijne Chaloupen en kleynſte Brander, die ſich dan daar toe met een Pynas gereed maakten: Met den midder-nacht liet ik alle onſe Chaloupen, die ik konde, af-gaan, met den Brander den Arend, onder den Commandeur Nugent, mijnen alderoudfte Luytenant: maar de nacht was ſeer donker, en de hoogte van de Vloet en 't Water groeyde geweldig: Eenvvel, niet-tegenſtaande de boven-maten groote duyfternis, en dat de Schepen al vaſt aan-quamen, en dicht voorby d'andere Schepen pafſeerden, dede gedachte Nugent den Brander op-roeyen, met ordre aan den Capiteyn, in geval 't water te leeg was, hy 't Anker ſoude laten vallen: Hy was nauwelijks een minute van hem af-gezeylt, of de Vyand donderde met alle macht op hem los: Nugent ſtond ſeer verbaaft, en focht na andere Brander, toen hy den eerſten reeds in lichten vlam ſag; daar op d'alarm volgende, en de Vyand wakker ſchietende, zijnde vol van volk, ſoo en konden onſe Chaloupen geen dienſt doen om te abordeeren of te verbranden: In al deſe tegenpoet van onſen Brander en hebben wy echter niet een man verlooren: 's Anderen daags befette de Turken hare Schepen van vooren met Maſten, die op Vlotten drevan: Onderwijl dienden de wind ons geheel niet om tegens haar yets te onder-nemen. In mijn and're kleyne Brander, daar op ik al mijn hoop had geſtelt, tot de uytvoeringe van deſen aanſlag, vermits hy weynig water trok, nu gereed om dienſt te doen, raakte by geval het Vlas in de brand, door de ſchoot van een Piſtool, die de Conſtapel loſte, waar door hy ook verlooren ging: Als ik nu niet meer en had om mijn deſſeyn te volvoeren als de Victoria, be-

val ik dat men hem, ſoo ras mogelijk, ſoude bequaam maken, want hy ging maar acht voet diep. Den 8. May ſagen wy, dat 's morgens de Vyanden krachtige verſterkinge kregen, ſoo van Ruyters als Voet-volk en Proviſie, 't geen hun van Algiers toe quam; 't Welk ons dede vermoeden, dat 't Canon van hare Schepen, uyt de Stad, en de uyt-geſteken Vaandelen en Wimpelen ſulks hadden veroorzaakt: dan ik niet wetende wat verſterkinge ſy mochten hebben gekregen, beſloot met d'eerſte occaſie, die ſich prefenteerde, haar aan te taſten: Dien ſelſden middag belieſde God ons te begunſtigen met een kleyn favorabel luchje uyt den Ooſten; doch na dat ik het teken aan alle mijn Schepen had gedaan, van ſich te rangeeren op eene Linie, en den aanſlag te vervolgen, liep de wind ons weder tegen, 't geen my dede wanhoopen om den Vyand in dien ſtand oyt te beſpringen: Edoch 't geliefde den Hemel ons foodanig te begunſtigen, dat de wind weder in twee uren ſoo braaf wierd, als ſy te vooren was geweest. De Draak, 't Advijs en de Mary rangeerden haar 't alderhoogſt ten Zuyd-Ooſten de Reviere op, dan waren genootſaakt ſich te verplaatſen op drie vadem en een half Waters, en retireerden; alſoo ſy haar boorden reed makende om te pafſeeren, quam ik op vier vadem recht onder 't Casteel en Muuren, daar ik twee uren lang bleef, en zond mijn Pynas, de Mary en Draak, om de gehechte Maſten van een te kappen, 't welk ook met groote wakkerheyd wierde uyt-gevoert: Luytenant Pin, die de Chaloup van de Mary commandeerde, en Luyten. Pierce die van de Draak, en de gedachte Harman, een van mijn Gereformeerde Boots-lieden, voerde de Pynas van mijn Schip: Sr. Harnly, mijn tweede Luytenant, door een ſplinter aan ſijn been gequetſt, kon niet gaan: Op de Mary waren acht man gequetſt door Muſquet-ſchooten: Op mijn eygen Pynas bleven 7 man dood, en al de reſt gequetſt, behalvens gedachte Harman, die 't beſtier had: De Barricade ofte gehechte Maſten nu van een gekapt zijnde, dede ik 't teken aan mijn Brander, dat hy nu zijn devoir ſoude doen, en 't belieſde God in ſulker voegen 't werk te ordonneeren, dat ik haar ſchuyt-hoecken beſprong tot onder haar Schover-zeylen, tot ſy gedwongen waren tegens de Wal aan te loopen, alwaar ik haar onder de Casteelen

1671.

April.

1671.

April.

aantaste, en wel braaf verbrande en verdestruceerde, tot tien in 't getal, daar van de seven waren van de beste Oorlog-schepen van Algiers: den Capiteyn Harris, die op de Brander commandeerde, wierd sijn Contre-maistre, Constapel, en een van sijn Matrosen van de Musquetten desperaat gequetst: Maar toen ik sag 't pericul van den aanslag soo vreeslijk te zijn, stelde ik tot een tweeden Commandeur sekeren Henry Williams, een mijner Contre-maistres, en die onlangs gecommandeert had op de Brander de Roos: Ikgaf hem commissie dat hy 'tbewind soude hebben, indien den anderen quam t'ontvalen; hy droeg hem geheel treffelijk, en dede sijn dingen wel: men bevond dat de 3 andere Schepen, welke behalvens haar Oorlog-schepen verbrand zijn, waren een Schip van Genua, een kleyn Engelsch Scheepje, en een Polak. Den 10. 's avonds ten 11 uuren komt seker Hollander, die binnen Algiers drie Jaren lang was Slaaf geweest, en met sijn Patroon op een van dese Algiersche Schepen was, sich selfs aan mijn boord met swemmen salveeren, die my voor de waarheyd verhaalde dat'er 360 van hare beste maats waren gebleven, en dat geene der Turken sich met'er vlucht aan Land konde salveeren door 't Musquetteeren en smoken: Maar dit verhaalde hy, dat hare Schepen extraordinaris waren bemand, zijnde wel 18 a 1900 man, behalven noch 300, die 's morgens uyt Algiers mede op hare Schepen waren gekomen, die sy in ons gesicht met groote Triumph ontfongen: Die van de Capiteelen en de Stad Canonneerden ook seer furieus, van wiens Inwoonders mede ontallijke zijn dood gebleven en gequetst: En 't geen voor die Barbaren in dese glorieuse Actie noch wel het alderongelukkigst is, was dat alle haar Chirurgijns Koffers, die op dese Schepen waren, tot Assche zijn verbrand, invoegen sy nu nauwelijks een Plaafter binnen de Stad hebben, om op een wonde te leggen. Den ouden Frequey, haren Admiraal, wierd hier ook gequetst, want hy was, om alles onder sijne in goede ordre te houden, met de voornaamste Commandeurs uyt Algiers daar by gekomen; dese zijn ook meest gebleven en gequetst. Hy verklaarde boven dien, dat dese Turksche Schepen van den Divan expresse ordre hadden om mijn op te soeken, en my slag te leveren, op welke plaats sy my souden komen

aan te treffen of te ontmoeten; en dat daaron om dese Schepen het beste Canon op hadden, 't geen daar toe van de Moglie was gelicht, maar dat'er geen 8 van yeder Schip en waren gesalveert, als zijnde of verbrand, of in soodanigen sraat gebracht, van geen dienst meer te kunnen doen.

Lijste van d' Oorlog-schepen van Algiers, de welke in de Haven van Bugie verbrand zijn op den 8. May 1671. beneffens het getal harer Canon.

Schepen.	Stukken.
Het witte Paard, Tabark Rais.	34
d'Orangie-Boom, Courhaly.	34
De drie Cipressen, Caram Hammett.	34
De drie wassende Manen, Brayham Tagrin.	28
De Pearl, Brayham Turco.	26
De Goude Kroon, Halna Tagrin.	24
De wassende Maan, Hammett.	24
Drie Prijsen.	
Een Oorlog-schip verbrand by Tadellis.	

Namen van de Turksche Capiteynen, die dood gebleven zijn.

Meha met Segara.
Mantuccero, anders Butter-kooper.
Dantzicker Renegaat.
Braham Rais.
Courhaly.
Sijn Renegaat, 't welk een Genevois is.
En de eerste Capiteyn onder hem.

In America speelden sy ook (die name: Engellijki / die men Armateurs noemt) den meesterhandel Ameri-
daar se sich over de geheele kust van het Spaansche gebied / in West-Indien, met veel Volk en Schepen lieten sien; makende sich meester van Panama, en andere plaatsen / die se verwoest souden hebben / daar se met een deel loeren van Spangiaarden en rechte Galinnes te doen hadden. Sy quamen ook aan de Peerle-bisschery van Manuel Noble Canela, wiens Vrouwten Dochter se gebangen namen; vorders hebben se veel huys gemaakt / en dat alles onder boorzegen / dat seker Spaansch Capiteyn met sijn Schip aan het achterste gedeelte van Jamaica aan-gekomen / daar eenig volk aan land geset / en eenige huysen en plantagien bedorven sou hebben.

Het begost nu al bereyds een peder aan het sneed van dese Staat tot een boorzspel te toonen: de Hertog van Nieuwburg sprak om

67 I. om zijn Stad Ravesteyn, den welken haast
 voldoening gegeven / en daar ober niet een
 Brief van haar Hoog - Mogende begroet is.
 Keur-Keulen deed ook daar na in den Hage,
 dooz een Geschrift / sijn epsch op de Stad Rijn-
 berk, halende nu vooz den dag daar in menig-
 te van jaren niet op gedacht was. Munster
 (volgens het Præliminaar Traactaat) sond nu
 70 mannen van de sijne binnen Heuxster:
 maar tot voozspelling van een brandende Pa-
 pen-krigg / geraakte een Donnikken Klooster
 binnen Munster in den brand; welk buur soo
 krachtig was / dat'er behalven het Convent,
 noch wel 400 Hupsen dooz in de asche ge-
 raakte.

De gebangene Hongarische Heeren kree-
 gen ook nu epndeljk een eynde van hun ver-
 dzietige gebangenis / en te geljk van hun leven.

Da dat dese Graben een geruyinen tijd /
 Nadasti tot Weenen, en de twee andere tot
 Nieuwstad gebangen waren gehouden / en ge-
 rechts plegingen ober hen geboert / heeft epn-
 deljk het Gerechte het wijne geboertz / en een
 eynde van de saak willen sien. Nadasti (als
 begaan hebende *Crimen Perduellionis & Lesæ
 Majestatis*, misdaad van wederspanningheyt en
 gequetste Majesteit) wierd eerst en vooz al / en
 na hem de andere / van alle staet en waardig-
 heyt ontfet / op dese wijse: De Onder-Land-
 Marschallk / wpt de name van sijn Keyserlijke
 Majesteit gelast / ontbood Nadasti in de Land-
 stoope / en seyde hem aan / dat hy ober sijn
 misdaad wpt het Land-huys / als een Graaf
 en Land-heer / moest gestooten / en het Ge-
 recht ober-gegeben woerden. Daar op deede
 den Land-opbieder een reden / gedurende de
 welke hy Nadasti altijd de naam van Graaf
 en Heer gegeven heeft: maar op het laatste
 besoot hy albus; Dat is hy geweest, maar nu
 niet meer; want gy Verrader zijt en blijft ver-
 stooten van naam, eer, waarde, en al u goede-
 ren, gelijk ook u Gestacht. Waar ober Nadasti
 sich seer ontfelde / en in dese wozden wpt-
 bozft: *Vitam honores & bona tolle, saltem Li-
 beris Serva Famam*; Neemt mijn leven, eer-
 tijtelen en goederen wech, maar laat mijn kin-
 deren ten minsten hun eer en faam behouden.
 Maar dit bleef er by / en sijn kinderen sijn ook
 naderhand geen Graben Nadasti, maar Hee-
 ren van Creutze, wpt Keyserlijke toe-lating /
 genoemd. Hier op volgde de Ematriculatie, of
 wptwissing wpt het Land boek; het welk ge-

daan zijnde / seyde hem vooz-eerst de Land-
 Marschallk wpt de Stobe / en de trappen af / en
 voozts de Land-opbieder / na de deur of poort
 van het Landhuys / en stiet hem daar wpt.
 Toen wierd hy in een Kroets geset / en met een
 gelepde van twee hondert vijftig mannen na
 het Raadhuis geboert / dooz een ontalljk me-
 nigte volks / roepende vast / het Vivat vooz
 den Keyser, en het Preat, of sterve, vooz
 Nadasti en alle Verraders. Ondertwegen
 vzaagde Nadasti den Heer Hopman Arnold,
 die by hem in de Kroets sat / waar men hem
 boerde / en of hy niet wel een Biecht-bader sou
 kommen krijgen; die hem antwoorde / men
 boerde hem naar het Raadhuis / en hy twijf-
 felde niet of een Biecht-bader sou hem wel
 geboerden. Als hy nu in het Raadhuis quam /
 heeft hem de Heer Stad-Richter terstont
 ober-genomen / en in de toeberpde plaats ge-
 boert. Wanneer Nadasti in sijn Kamer geko-
 men was / epschte hy pen en inkt / en begoft ter-
 stont te selrijven: maar straks leyde hy sich
 te bedde / zijnde betwaart met vijftig Mus-
 quettiers.

Op den acht-en-twintigsten van Gras-
 maand / seer vroeg / is Wader Raphaël, à San-
 to Francisco, Augustijner, die doozgaans / ge-
 duurende sijn gebangenis / sijn Biecht-bader
 was geweest / by hem gekomen / den welken
 hy seer vriendeljk ontfangen heeft / en geset /
 dewijl hy na allen schijn en blijf sou moeten
 sterben / wilde hy niet meer van de werelt /
 maar van sijnen Heer Jesus Christus alleen
 hooren / en met de selbige alleen sijn oberigen
 tijd doozbrengen / tot den eynde toe / brengen-
 de hozer dien dag ober in sich tot de afgeme-
 ne biecht te bereyden. En alhoewel hem wel
 geoorloft was / een ofte meer van sijn kinderen
 by sich te laten / heeft hy evenwel sulks niet be-
 geert / maar alleen dan sijn Biecht-bader ver-
 socht / hy wilde de selbe by hem ontbieden / en
 sijnen Vaderlijken zegen mede-deelen / en tot
 volstandige / en alder-onderdanigste trouw /
 tegen sijn Keyserlijke Majesteit vermanen.
 Op den selven 28. April zijn de Heeren Raad-
 Commissarissen / Heer Leopold, en Heere
 Grumbach, by hem in het Raad-huys geko-
 men / en hebben hem de dood aan-gesegt;
 doende Heer Leopold daar die reden ober /
 dat sy van sijn Keyserlijke Majesteit gelast wa-
 ren / hem aan te seggen / dat hy sich berepde het
 oordeel van het Gerechte / dooz de gedelegeerde

1671. of bescheydene Rechter's gewesene / sijn loop te laten houden / sultende / uyt kracht van het selvige / op aanstaande Donderdag, zijnde den 30. deser Maant / omtrent ten negen uren / aldaar tot Weenen in het Raadhuis / van het leven ter dood gebracht worden / waar op hy alleen geantwoord heeft: *Omnis Potestas à Deo, & qui Potestati resistit, Ordinationi Divinae resistit.* Alle Macht is van Gode, en die de Macht wederstaat, wederstaat de Goddelijke Ordonnantie; bedankende voorders sijn Keyserlijke Majesteit over sijn soogenadigen bonnis; daar hy voegende / hy wiste dat sijn Majesteit van een teeder gemoed was / en dat hy derhalven niet wijder sou erkennen of booznemen laten / als het gene na rechten sou bebonden zijn te behooren / waar aan hy sich derhalven op het aldergehoorzaamste wilde overgeven. Evenwel deed hy sijn Majesteit desen Brief behandigen.

Aldergenadigste Keyser,

Sijn Brief aan den Keyser. **D**at ik al desen tijd herwaarts achtergelaten hebbe, mijn toevlucht tot uwe Keyserlijke Majesteit te nemen, en my voor uwen Genaden-throon neder te werpen, als een ongelukfalic en onwaardige Onderdaan, sulks komt alleenig voort uyt de schaamte en verfoejing van mijn al te groote misdaden en mishandeling, en vrees, als soudeik, door bloote redenen en gebeden, gantsch verdiensteloos zijnde uwer Keyserlijke Majesteits alderbillijkste ongenade, tegens my, vergrooten en vermeerderen; des hebbe ik het selvige door anderen, met schuldiger ootmoedigheid gedaan, en verhoopde yets van uwer Keyserlijke Majesteit aangeboren milddadigheid en goetheit te sullen genieten. Maar, ô my ongelukfalic! de misdaden zijn boven mijn hoofd geklommen, en ik hebbe, in de plaats van de verhoopte genaden, het oordeel des doods ontfangen.

Aldergenadigste barmhertigste Keyser, uwe Keyserlijke Majesteit vergeve my, die van alle menschelijke hulp berooft ben, dat ik voor uwe Keyserlijke Majesteit met dese mijn onwaardigste gebede derf komen verschijnen, en op het alderonderdanigste bidden, dese weynige met heete tranen, en benauwder ziele geschreven, met uwe genadige oogen te willen gewaardigen te overlefen en aan te nemen. Uwe Keyserlijke Majesteit besit hier op der aarden de Stoel des

1671. Alderhoogsten, en de Goddelijke gerechtigheit, segt Augustinus, heeft die gene de straf toegesibikt die de sonden beminnen. En de Psalmist David segt, *Ik wil den Heere de barmhertigheit en de gerechtigheit ten lof na-geven.* Dewijl nu over my, die de straffe verdient hebbe, alreeds het oordeel geveld is, verhoopde ik echter noch de barmhertigheit, dewijl ik selfs over mijn sware misdaden een affchouwen draag, het zy de wille van uwe Keyserlijke Majesteit, my niet door het swaart te rechten, maar naar u aangeboren Keyserlijke mild en goetheit, het overige van mijn leven, aan een geestelijke plaats, in treuren en boetveerdigheid, te laten overbrengen, op dat ik niet met lijf en ziele kome te sterfen, maar eerder de voorgaande soo qualijk aanggelegt en bestede tijd, betreuren mach.

Uwe Keyserlijke Majesteit late sich door het hoogloffelijke Aards-huys aangeborenen barmhertigheid, daar heen Aldergenadigste, bewegen, dat uwe Keyserlijke Majesteit geen oordeel, sonder goetheit en barmhertigheid, late geschieden, nademaal de sachtmoedigheid als dan aldermeest te prijfen staat, wanneer de billijkste oorzaak tot toorn voorhanden is. De barmhertige goede God, wil sulks uwe Keyserlijke Majesteit hier tijdelijk, en hier namaals eeuwiglijk beloonen; den welken ik nu met alderonderdanigster, en toegedragen harte, van de Goddelijke goetheit, alle gelukfalicheit toewensche, onderwerpde my selve de voeten van uwe genade.

Uwer Keyserlijke Majesteits

Alderonderdanigste, en aldergeringste Onderdaan

FRANC. de NADASTI.

Maarlijk/ sijn Keyserlijke Majesteit heeft over het ontfangen van dese en andere brieven der veroordeelde Graven, klare tekenen getoont/ hoe gaarne hy plaats aan genade sou gegeven hebben / zijnde in der daad tot sachtmoedigheid genegen geweest / om te toonen dat hy / *Nihil oblivisci solet injurias*, niets gewoon was te vergeten, als verongelijking; maar de insicht van het *bonum publicum*, het algemeene goed, dzong hem na den anderen weg / hem doende overleggen / dat de al te groote milddadigheid / omtrent so sware misbedrijven / de regering en staat der

1671. Dorsten meer verfoekt / als versterkt; hem
 quaan te booren / dat de quijtscheldinge wel
 eenige wepnige beroert en bergenoegt / maar
 dat de schrik beel duysenden op den rechten
 weg behoud; en dat de gerechtighepd alleen
 den rechten balsem is / die dat groote *Corpus
 Politicum*, dat lichaam van Staar / van ver-
 derffennisse kan bewaren. Weshalven hy de
 dzift van sijn natuur heeft moeten te buypen
 gaan / en het berepesh van de nootsakelijch-
 heyt / en de gemeene welstand betrachten /
 op dat *Justitia & Pax sese oscularentur*, ge-
 rechticheyt en vrede malkanderen mogen kussen.

Nadasti dan vermerkende / dat de verfocht-
 te levens-genade niet wilde volgen / deed
 bozders een memoriaal of gedenk-schijft
 van desen inhoud overleberen.

Aldergenadigste Keyser,

in twee-
 Ge-
 schrift aan
 den Key-
 ser.
 Dewijl het nu soo met my gelegen is, dat ik
 de gewisheyt des schrikkelijken doods voor
 oogen, en geen hoop van verlossinge hebbe, soo
 bidde ik echter uwe Keyserlijke Majesteit, by
 de ongrondelijke barmhartigheyt van Jesus
 Christus, by de smarten der gefegenste en salig-
 ste Jonkvrouw Maria, en by de heyl van mijn
 arme ziel, dat uwe Keyserlijke Majesteit, mijn
 Aldergenadigste gelieft toe te staan, dat ik bo-
 ven de voor-heen opgerichte fondatiën en slich-
 tingen, tot heyl van mijn arme ziele, noch een
 dispositie ofte bestellinge van seven duysent gul-
 dens mach maken, met aller-onderdanigste ver-
 langen, dat uyt handen van mijnen Biecht-vader
 P. F. Raphaël à Sancta Francisco, Augustijner,
 van der Barrevoeren Orden, mijn met eyge-
 ner hand geschreven, Consignatie of toedeeling
 mach uytgedeelt en aangelegt werden.

Welke groote milddadigheyt en goetheyt,
 God uwe Keyserlijke Majesteit, duysent-wer-
 ven vergelden, en de selve lange jaren gesont
 sparen, en by sijn gelukkige regeering behouden
 wil.

Uwer Keyserlijke Majesteits

Alder-onderdanigsten en gering-
 ste Onderdaan

FRANC. de NADASTI.

Dit verfoek van Nadasti is van den Key-
 ser toegestaan; de volgende Woensdag, zyn-
 de de negentiende / booz de middag / heeft

hy sijn generale ofte algemeene bieschte / soo
 men het noemt / gesprooken / en drie Wiffen
 kmielende gehoort / en de hostie ontfangen;
 desen dag bozders / als oock al de tijd / van de
 boodschap sijns doods / tot aan sijn laatste toe-
 heeft hy met geduurig bidden / en geestelijke
 t'samenpraken ober-gebzacht / en foodant-
 gen berouw en leedwesen over sijn begane
 misdaad getoont / dat sijn Geestelijke Der-
 troosters daar ober het aldergrooofte genoe-
 gen hadden. Hy konde oock sijn Keyserlijke
 Majesteit, wegens sijn rechtmatig en goe-
 dertieren bonnis / niet genoeg danken. Des
 middags en des abonts heeft hy seer wep-
 nig gegeten / alhoewel hem seer treffelijk
 opgedischt is geworden / sittende met den
 Heer Stad-Rechter / en sijn Biecht-baders
 aan de tafel. Alsoo deselve namiddag / op
 sijn verfoek / hem noch P. Stephanus à San-
 cto Petro, Barre-boeter / is toe-geboegt /
 die tot het eynde van sijn leven / by hem ge-
 bleven is.

Op den dertigsten van dese Maand / heeft
 hy seer boezeg / omtrent vijf uren / de laatste
 Wisse van het Tijden Christi gehoort / en
 sich alsoo den Heer tot een brand-offer toege-
 boegt; doende bozders met het kruys in de
 eene / en een gewijde wasch-haars in de an-
 dere hand / op een nieuwen / met gebogen knie-
 jen / berklaring van berouw en boete / booz
 sijn Biecht-bader / zynde in sijn Mis-ge-
 waad gekleed. Daar na heeft hy / van de
 omstaanders / en boornamentlijk van de
 Geestelijke / sijn afschepd genomen / hen bid-
 dende / sy wilden hem de aangedane moepe-
 lijcheit ten besten houden. Gelijk hy oock
 seer onderdaniglijk van sijn Keyserlijke Ma-
 jesteit deede; biddende om bergiffenis al die
 gene / die hy op zeniger wijse / selfs met ge-
 dachten mocht beledigt of misdaan hebben;
 gelijk hy oock van herten een peder bergaf /
 wat men hem mocht hebben aangedaan.
 Bozders / also hy een wepnig slaauw toierd /
 gaf men hem een luttel wijn en tweebals /
 van het welke hy oock sijn Biecht-baders me-
 de-deefde / na dat hy drie beetten / en soo beel-
 tungen / in de naam der Heylige Drieuldig-
 heyt gedaan had.

Danmeer nu de ure des doods gekomen /
 en hem sulks aangefegt was / heeft hy sich
 daar williglijk na geschikt / en is derhal-
 ven uyt de gesepde stobe of kamer / in begel-
 ding

1671.

April.
 Hy bereyd
 sich om te
 sterven.

1671.

April.

ding van de Wachten / na de Burger-stobe (in de welke booz-heit de Oberste Kratz, die mede veel moedwil bedreuen had / en in de Noordlinger slag gebangen wierd / onthalt is geworpen) geleed / houdende in de eene hand een Crucifix, of Krups-beeld / en in de ander een Bede-snoet of Rosen-kraans / gaande al biddende boozt; aldaar gekomen zijnde / sette hy sich in een Leun-stoel / met swart bekleed / en staande op een swart upgespreyd kleed / neder / alwaar hy sijn vonnis aangehoort heeft / luydende aldus :

*Vonnis over den Graaf Nadasti uyt-
gesproken.*

Vonnis
over hem
gespro-
ken.

NAdemaal Franciscus Nadasti, in de onder-
soeking over sijne saak, vrywilliglijk be-
kend en gestand gedaan heeft, ook door sijn ey-
gene hand-schriften en andere, in sijn onderlo-
kinge bevondene schriftelijke getuygenisse, over-
tuugt is geworden, dat hy geheel vergetende al-
le eeren, waardigheden en digniteyten, die hy
van sijne Keyserlijke Majesteit, en des selfs glo-
rieuse Voor-vaderen ontfangen heeft, als mede
andere Keyserlijke, Koninklijke, en Land-vor-
stelijke hooge genaden, en vorders sijne eygene
behoorlijke schuldige plichten, uyt ondankbaar-
heit, loutere ambitie ofte staatlucht, en ver-
vloekte vermetentheit, het *Crimen Laesæ Ma-
gestatis & Perduellionis*, in navolgende stukken
begaan heeft.

Als dat hy met verscheydene, tot nadeel van
en tegen sijnen gefalsden, natuurlijken, en recht-
matigen Koning en Land-vorst, de Roomsche
Keyserlijke en Hongarische en Boheemsche Ko-
ninklijke Majesteit, onsen Aldergenadigsten
Heer, verbodene verbintenissen heeft aange-
richt, en tegen de selve alderhoogste gemelte
Majesteit, schadelijken afval, gecoopereert, of
bemedewerkt, ten eynde het selve Koninkrijk
van Hungaryen, vreemder gewelt en protectie te
onderwerpen, en tot dien eynde het selve met een
verschrikkelijk, en tot oeneer van de Goddelij-
ke Majesteit strekkende, eed-verwantschap be-
vestigt, ook andere daar toe verleyt, en des-we-
gen verscheydene heymelijke conventiculen, soo
door sich selven, als andere, bygewoont, en tot
voortsetting van sijn hoog-straffelijk begin en
aanvang, om den Adel en Gespanschappen te
winnen, alderhande middelen aangewend, en

noch daar over (hoe de inval in het Koninkrijk
van Hungaryen werkelijk aan te rechten, wie
men vangen of blinden moest) sich onderlinge
beraadslaagt, te gelijk ook den aanslag tegens
Hoog-gedachte Keyserlijke Majesteits persoon
gemaakt, langen tijd, en tot de selve Majesteit,
door andere daar van kennisse bekomen heeft,
ongeopenbaart gelaten. Ook de Post-bode (by
de welke geheyme brieven van sijn Majesteit
waren) werkelijk berooft en gespolieert, de brie-
ven opgebrooken, gelesen en gescheurt, mits-
gaders sijnes Majesteits, van de Berg-steden, na
herwaerts gevoerde gelderen, op de openbare
wegen, door eenige daar toe bestelde mede-hul-
peren doen aantasten, en alles daar op aangelegt,
dat hy alle gewichtige beraadslagingen, by hem
vernomen zijnde, om sijn Majesteit te schaden,
sijne Mede-standers geopenbaart, mede tot het
rechten van een onschuldig persoon geraden, ge-
lijk ook een oproerige aanspraak aan de vier
Standen des Koninkrijks Hungaryen afgelegd,
behalven veel andere, in sijn rechtspleginge ge-
blekene eer-vergeetene, en strafmatige misbruy-
ken begaan heeft, van de welke hy door klaar-
blijkelijke acten en getuygenissen, als mede door
sijn eygen bekentenis is overtuugt, bekennde
meermaals sulke sware beschuldigingen niet te
kunnen beantwoorden :

Soo is, door het daar toe van Keyserlijke Ma-
jesteit, in faken, verordonneert *Judicium Dele-
gatum*, verkooren gerecht, alles in rijper over-
leg genomen, alle inkomende schriften en nood-
wendigheden tot oordeel en recht erkent, en de
Keyserlijke Majesteit, het gerecht sijnen loop te
laten, genadiglijk beraden geworden: nament-
lijk, dat Franciscus Nadasti zy met eer, lijf en
goed, in sijn Keyserlijke Majesteits straffe ge-
vallen, in-voegen hem alle eer en waardigheit
ontset, sijne goederen verbeurt gemaakt, sijne
gedachtenissen voor al de werelt uytgewischt, en
eyndelijk sijn persoon den Scherprechter over-
gelevert sullen werden, de welke hem ter plaat-
se, alwaar sulks gewoon iste geschieden, sijne
rechter-hand, en voorts het hooft af-houwen, en
alsoo van 't leven ter dood richten sal; hem Na-
dasti, tot een wel-verdiende straf, andere sijns
gelijken tot een schrik, en afschouwelijk exem-
pel of voorbeeld. *Gepubliceert tot Weenen, den
30. April, 1671.*

Maar in-gevolge van dit / is hem de gena-
de van sijn rechter-hand te behouden / ook booz-
gelesen /

1671

April.

67 r. gelezen / wanneer hy alles met gedult / en al
 biddende had aangehoort / is hy epndelijk /
 booz een daar toe bereyden Altaar neder-ge-
 ballen / en besloot alsoo sijn gebeden ; booz
 het laatste / drukte hy het Krups-beeld aan
 sijn hart / en houdende het Pater-noster , of de
 Rosen-krans in sijn rechter-hand / liet sich
 dooz den Edel-jongen / Franciscus Gorffy ,
 den rok upt-trekken / en het haps te samen
 boegen / en sich de oogen verbinden / en alsoo
 heeft hem den Scherp-rechter / sittende in
 den Leun-stoel / onder het roepen van Jesus
 Maria Joseph , met eenen slag het hooft ge-
 lukkighlyk af-geslagen : het lichaam bleef soo
 lange in den stoel sitten / tot dat men het van
 daar / na de kist gebzagen heeft .

Het Keyserlijke Stad-gericht / by dese upt-
 boering tegenwoordig zijnde / was geplaatst
 op een hoogverhebene / en met rood laken
 bedekte stelling / hebbende een hoog-verhe-
 ven bank in het midden . De Heer Moses
 sat met een groot swaart / met silber besla-
 gen / in de slinker / en een swarten staf in de
 rechter-hand / sittende ter rechter zijde / Heer
 Jacob Loher , Doctor in de Rechten / Heer
 Johan Wieg , Zegel-boerder van het selbige
 Gerecht / Heer Jan Andreae van Liebenberg ,
 Heer Simon Stephan , Heer Magnus Schutz ,
 der Rechten Doctor , Heer Mathias Preat van
 Zallantzen ; en ter slinker zijde / Heer Mathias
 Jacob Olber , Heer Michael Pyhr , Heer Jo-
 han Martin Drach , Heer Johan Heinrich , en
 Heer Daniel Focky , al by-sitters van het
 Keyserlijk Gericht / met bedekten hoofde .

Het lichaam met het hooft wierd dooz
 vier daar toe bestelde vermomde personen
 in de kist gelegt / en alsoo in het Hof / of op
 de plaats van het Recht-hups / op een laag
 gestel / met swart laken bedekt / geset / en
 booz eenigen tijd aan het volk vertoont ; men
 had ook / tot verskering van het Gerecht /
 en boozkominge van alle oproer / upt het Pu-
 sche Regiment , onder het gelepde van den
 Obersten Wacht-meester / des mozgens
 broeg / de poort van de Kamer / het Hof / de
 nieuwe Markt / de plaats de Lubek ge-
 noemt / en de plaats by de Jesuiteren beset ;
 gelijk ook dooz de Burgerp / hondert man in
 t getal / het Raadhups bewaart wierd / en
 bozders alles gedaan / dat tot verskering
 konde dienen ; als mede de Stads-poozten
 gesloten gehouden / beneffens last / dat sich

de bozdere Burgerfchap by hups sou hebben
 te houden . Wp dese uptboering is ook den
 Turkschen Chiaus , van Offen albaar zijnde /
 genaamt Hagi Ibrahim , als mede de Keyser-
 lijke Col-Meester / Heer Frans de Mesegnien
 Meningky , tegenwoozdig geweest / seggende
 den Chiaus tegen de Col-Meester / Nadafti
 hadde sijnen loon / die hy al lange gesogt had .
 Soodanig was het epnde van den Graaf
 Nadafti , laat ons nu besien hoe de Graben
 Zerini en Frangepani het hunne bekomen
 hebben .

Op den 27. van dese Maand / des naar-
 middags ten twee uren / is de Heer van A-
 bele , en wat later naar hem de Heer Doctor
 Molitor , van Weenen naar Nieuw-stad ge-
 repst / alwaar omtrent half ses uren aange-
 komen zijnde / hebben sy by den Keyserlijken
 Raad / en Burgemeester albaar / Heer Mar-
 thias Eyerl , den Vader Guardiaan , der Capu-
 cijner , Vader Otto , beyde der Graben tot
 daar en toe gewesene Biecht-vader / aange-
 troffen / met de welke sy in onderhandeling /
 van wegen hun opgelegde last / zijn getreden /
 upt de welke sy wel soo veel konden bemet-
 ken / dat de Graben noch weynig inbeelding
 van hun bonnis hadden .

Hier ober dan hebben sich de Heeren Be-
 machtigden / met den tegenwoozdigen Heer
 Burgermeester / en de Stad-Richters / ook
 de Keyserlijke Raads-Heer Johan Paul Pleyers
 van Pleyeren , ober de wijze van hen de dood
 aan te seggen / beraden . Goetbindende te
 samen / dat na het epndigen van het laatste
 onderzoek wegen hun mede-standers / gelijk
 hen bevolen was des volgenden daags het
 selve te doen ; de Vader Capucijn sich aan-
 stonds na de Graben / den eenen na den an-
 deren / sou begeben / en hen bzagen / wat tij-
 dinge de Heeren Graben / en last hebbende
 van Weenen mede-gebzacht hadden ; en by
 die gelegentheyt hen te bewegen / hun by-
 willige oberdzacht aan de Goddelijke en
 Keyserlijke Majesteys wille te doen / waar toe
 sich gemelde Biecht-vader seer gewillighlyk
 heeft laten gebuysken . Wozder / aangaande
 d'aankundiging des doods / bond men gera-
 den / dat het selbige op den na-noen / van den
 28. des Maands geschieden / en men hen te
 gelijk na het Burger Wapen-hups boeren
 soude . Volgens het welke sy Heeren Ge-
 machtigden / het Keyserlijk bevel den Heer

Ik li Burge-

April.
 n dood.

1 67 r.
 April.

valte
 bec
 recht.

Plechtig-
 heden
 omtrent
 Zerini en
 Frange-
 pani.

1671. Burgemeester / en Heer Stad Richter / ge-
meen gemaakt / ook den Hoofman van het
April. Pysche Regiment, Heer Ernest, Dyp-
heer van der Ehr, toegeschied hebben / die sich
het selbige alder-gehoorzaamst onderworpen
hebben.

Hier na gingen sy Heeren / Raad en Ge-
machtgden het genoemde Burger Wapen-
hups besien / en bevonden het selve tot de
voorzgenome Rechts updoeringe / een seer
wel-gelegen en sekere plaats te zijn. De
Heer Burgemeester en Stad-Richter heb-
ben ook / het oprichten van een Schabot of
Straf-tooneel / op sich genomen / en het sel-
ve met swart lakken te bedekken / en alles
voorzdes te verbaardigen; ook den Scherp-
Richter / om sijn Mede-meester / naar Oe-
denburg te doen schrijven / ook hun begraaf-
plaats op het Kerck-Hof van den Dom-kerk
uyt te kiesien.

Op den 28. ten acht uren / vooz-middag /
zijn gemelde Heeren Gemachtigde / by den
Graaf Zerini gekomen / en hebben met hem /
over het onderzoek van sijn mede-standers /
en andere omstandigheden / tot aan twaalf
uren besig geweest. Hy heeft / geduurende
het onderzoek / verscheyden malen getweent /
en seer dikmaal sijn gesicht van hen afge-
keert / waar uyt sy bemerkten / dat hy sich
de doodt noch niet had ingebeeld / ook om
dat hy alle de Vraag-stukken / en hun ant-
woord / selfs aangetekent en uytgeschreven
heeft.

Van hem vertrekkende / hebben geseyde
Heeren het selve ook met Frangepani aange-
hangen / en daar mede tot twee uren na de
middag besig geweest / onder het welke hy
versocht / eenmaal van sijn gebangenis ont-
slagen te worden / oordeelende / dat hy met
dese jarige banden / het geen hy mocht ge-
daan hebben / genoeg geboet had. Als dit
gedaan was / wierd de Biecht-vader hem
na den eten toegesonden; die Zerini vzaag-
de / wat vooz tijding de Heeren Gemachtig-
de van Weenen mede-gebzacht hadden / die
gelijk als ook Frangepani, antwoorde / sulks
niet te weten / maar datse hem / wegen de
mede-standers / ondervzaagt hadden: maar
de Vader voerde hem te gemoet / dat het
met de ingebeelde vergiffenis soo eben niet
gestelt was / en datse wel souden doen / sich
Gods / en des Keyfers wille te onderwerpen.

1671. Op den 28. van dese Maand / des avonts
tusschen vier en vijf uren / zijn de Heeren
Raad en Gemachtigden / om hen de dood
April. aan te seggen / na de Burgt gereden / doen-
de voozheenen de dze Stads poozten sup-
ten / latende die na Weenen alleenlijk open.
Het Burger Wapen-hups wierd ook onder-
tusschen verbaardigt / waar henen sich de
Heer Stad-Richter met sijnre by-sitteren
vooz-af begeben hebben; ook vijftig mannen
van de Irische Daan zijnder gelast om de be-
leping te doen. Wanneer de Heeren Ge-
machtigde in den Burgt gekomen waren /
hebben sy Zerini alder-eerst doen voozt-ko-
men / en hem dooz den Heer van Abele, den
dood in volgende wijze aangesegt.

Hoort gy ! gy sult u gehoorsaamlijkst wel
weten te erinneeren, wat voor afschouwelijke,
en grouwfame laster en daden van beledi-
ging ter Majesteit, tegen de Roomsche Keyser-
lijke, ook Hongarische en Boheemsche Kon-
inklijke Majesteit, Aards-Hartog van Oos-
tenrijk, onsen en uwen, van God gegeven, en
gefalsden, aldergenadigsten, milddadigsten,
en goedertierensten Keyler, Koning en Heer,
gy in veelen gevallen, gantsch vermetelijk en
onverantwoordelijk begaan hebt.

En hoewel sulks, soo wel uyt uwe eygene
bekentenis, en eygen Schriften, als ook des
volgende rechtshandeling, gantsch notoir en
bekent is geweest, en daar over Keyserlijke
Majesteit macht en recht heeft gehad, u son-
der eenige aanhooring, verantwoording en on-
derzoek, de straffe te laten genieten, de wel-
ke de Keyserlijke, Koninklijke, Aards-Har-
toglijke, en voorts andere rechten, in soodan-
igen grouwfamen misdrijf en laster, doorgaans
gewoon zijn te verordineeren en te laten ge-
schieden: soo hebben sijne Keyserlijke en Kon-
inklijke Majesteit, evenwel, gelijk in alle,
alsoo ook in desen hun aangeboren Aards-Har-
toglijke Oostenrijksche milde zegen, willen
aanwenden, en u tot den laastten toe, over de
aangestelde klachten des Kamer-rechts vervol-
gers, tot u verantwoording laten komen, en al-
foo uwent wegen een Crimineel Proces, of
hals-rechtspleeginge, ten vollen laten verhan-
delen en gebeuren: en in dier maten u het ge-
delegeerde en verkorene Gerecht over te ge-
ven, het welke alles met vlijt soude oversien,
en daar over het oordeel vellen, dat niet alleen
alles den gantschen rechtspleginge aangaande,

67 1. op nieuw overfien, en met gedachten overgeflagen heeft, maar ook het geen daar omtrent bevonden is, den geheymen Raad onderdaniglijk voordragen laten; en nu, fijn Keyferlijke Majesteys welgevallen, omtrent het oordeel van dese verkoorene Rechtbank, ontfuyt fch felven genadiglijken, dat deswegen de gerechtigheyit haar behoorlijken loop fal gelaten worden.

dood
n aan-
legt.

Soo hebben ons, alderhoogft genoemde Keyferlijke Majesteit, aldergenadigft aanbevolen, u beyden het felve hier mede te verkondigen; dat is namentlijk, dat gy van het leven ter dood gerichtet fult worden, het welke overmorgen, zijnde de dertigfte, of laafte van dese maand April, alhier in de Nieuw-ftad, omtrent de klok negen uren voor de middag, gewis en onfeylbaar voltrokken fal werden, foo dat gy u middeler-tijd ter dood, en ter eeuwigheyit bereyden moogt. God wil u en uwe ziele genadig wesen. Waar op de felve Heer van Abele de Heer Hopman van der Ehr, hem na het Wapen-hups te gelepden/ aanbevolen heeft.

Ober dit wierd hy foo bleek en ontftelt/ dat hy geen woozd antwozden konde/ maar trok alleen fijn fchouderg/ en wierd foo aanftonds/ fonder in fijn kamer te mogengaan/ dooz den Heer Hoofstman van der Ehr, met vijftig krijgs-lieden van fijn Daandel / te voet dooz den Burgt upgelepd/ daar hy van den Heer Stad-Richter ober/ en in fijn Karos genomen/ en alfoo/ in gelepde van gefepde vijftig Soldaten/ na het Burger Wapen-hups/ in een hem toeberpde kamer gebzacht is/ fitende de Heer Stad-Richter / en de Heer Hopman by hem in de Karos.

Soo haaft de Heer Stad-Richter / na fijn berichting/ met de Karos wedergekommen/ en de Heeren Gemachtigden fulks te kennen gegeben was/ hebben fy Frangepani booz hen komen laten/ den welken de Heer van Abele van gelijken de dood aangefegt heeft/ en dat by-na in de felve fozmale woozden: waar ober hy noch bleeker wierd als Zerini, willende ebenwel ober het een en het ander woozden boeren/ en seggende/ hy had noopt gedacht dat hem fijn Majesteit ter dood fou hebben veroordeelt/ maar/ om dat hy fch willig in fijn handen had gegeben/ vergiffenis verwacht: maar

hy wierd van den Heer van Abele gebeden/ dat hy gehoorfamen/ en na de beftelde plaats fch verboegen wilde/ gelijk ook feer wilflijglik van hem gefchiede.

Soo haaft de Graben aan hun beftelde plaats gekomen waren/ hebben de Heeren Gemachtigden hen hun bedde/ bufter/ en gebede-boeken laten volgen: maar al war'er bozder in hun Gebangen-kamer gebonden wierd/ op het aldernaauwofte laten verzegefen. Van dien tijd aan zijn de drie Stads-poozten/ tot den dertigften van dese Maand toe/ geflooten gehouden/ blijvende alleen de Weener Doozt ongeflooten: maar op den dag van het uptgeboerde gerecht/ is ook de vierde geflooten tot na het gedaanc werk.

Als Zerini verboert wierd/ fprak hy geen enkel woozd tegens de by-zijnde Heeren; maar Frangepani klaagde/ dat de beftelde tijd van fijn fterben te kozt waar/ en dat het hem onmooglik was fch binnen foo kozten tijd tot'er dood te kommen bereyden/ en berfocht daar ober de Stads-Richter/ hy wilde den Heer van Abele bidden/ eens by hem te willen komen; doch die liet hem weten/ alleen by hem te komen was hem ongeoozloft/ maar sy beyde hadden laft by hem te komen/ als hy dooz hen fijn Keyferlijke Majesteit pets bozders aan te bzengen of te openbaren had: van genade bozders wiften sy niet/ ook konde de tijd van het Gerechte niet uptgeftelt of verfchooven werden; ook hadde hy noch twee dagen tijd/ lang genoeg/ om fch te bereyden. Wepde hadden sy pen en ink verfocht te hebben/ het welke hen ook vergunt is gewozden. De Stads-Richter quam verfchepde repfen by Frangepani, die niet genoeg konde seggen/ hoe qualijk hy fch ter dood bereyden konde: waar ober de Heeren Gemachtigden/ alhoewel het nu al elf uren in der nacht was/ beftooten hebben noch eenmaal by hem te gaan/ om fijn begeerten te verftaan/ en hem te troofsten; tegen de welke Frangepani fijn ongelukkigen stand/ en fijn aangefepde dood feer bitterlijk beklaagde/ seggende/ dat het hem t'eene maal onmooglik was/ fch binnen foo kozten tijd tot der dood te bereyden; hy was noch jong/ en de laafte van fijn naam en ftam/ biddende oormoedlijk fijn Keyferlijke Majesteit, hy wilde hem booz dese maal doch

167 1.

April.

Hun ver-
vaardigen
tot det
dood.

1671. Het leven schenken / hy soude sijn leven lang
 niet meer tegens hem misdoen / tot welken
 April. eynde hy verlof versocht / om een ootmoedi-
 gen Brief aan sijn Majesteit te mogen laten
 afgaan / verhopende dat de Heeren soo lange
 het Gericht souden willen uytstellen / tot dat
 hy antwoord soo bekomen hebben.

De Heer van Abele gaf daar op tot ant-
 woord / in vermaning / hy wilde sich ober dit
 gerechtich oordeel geduldig aanstellen ; en
 gedenken / dat sijn Keyserlijke Majesteit een
 Doest van een teedere gewisse was / en dat
 die derhalven de saken wel had overwogen /
 eer hy beslooten had / het Gerecht aldus sijn
 loop te laten houden : *Judicia Domini*, waren
Justificata in semet ipsis, dat is : de oordeelen
 des Heeren waren in sich selven gerechtvaardigt :
 sy beyde hadden met hem / wegen sijn jonge
 jaren / en hoogen staat / groot mede-lijden /
 en wenschten van herten / dat hy tot dat on-
 gebal niet gekomen waer ; niet anders als
 door den dood konde hy daar nu uyt-komen /
 die selfs / in aanmerking van sijn sware mis-
 daden / veel te hoer schoot / en had sijn Key-
 serlijke Majesteit derhalven noch groote ge-
 nade getoont. Voorders hadde hy noch tijds
 genoeg / om sich ter dood te bereyden / en of
 sy wel verskerkt waren / dat'er geen hoop van
 genade was / wilden sy ebentwel sijn schijj-
 ben sijn Keyserlijke Majesteit spoediglijk laten
 toe-komen / maar konden hem wel versker-
 ren / dat geen genade daar op te volgen stond /
 want de staf (gelijk men daar segt) was ge-
 brooken / hebbende sy voerder bevel het recht
 niet uyt te stellen / waer na hy sich / in het
 besorgen van sijn ziel te sehikken had.

Hy ebentwel hield aan om genade voer sijn
 jonge jaren / met voorstelling onder anderen
 dat / dewijl sijn Majesteit geen van dese / die
 met hem nu door den Scherp-rechter te ster-
 ven waren / voer de eerste-maal ober hun
 wederspannigheyt strafte / de selve hem ook
 dese sijn eerste misdaad genadiglijk verge-
 ven / en het leven schenken wilde. Daar op
 de Heer van Abele berechte : Sy moesten
 de last / die hen opgelegd was / naar komen /
 doch echter waren sy verskerkt / dat sijn Key-
 serlijke Majesteit hem en sijn mede-standers /
 uyt sijn aangeborene goedheyt lieber vergif-
 fenis sou hebben gedaan ; maar dat Godes
 eer / en de algemeene sekerheyt / ook het wel-
 baren van soo veel Christenen Landen / hem

1671 anders afvoerderden / en dit uysterste beslupt
 April. afgedrongen hadden ; in-boegen geen gena-
 de voer handen of te hopen was / soo dat hy
 dese sijn korten en laatsten tijd in ydele hoop
 niet te vergeefs bejoodde te laten henen
 gaan / maar eer tot sijns ziels behoudenis
 aantwenden.

Omtrent de klok half twaalve lieten de
 Heeren ook Zerini halen / die sich als noch
 het oordeel gaarne onderwierp. Sijn Biecht-
 vader getugde van hem / dat hy vaardig
 was self des anderen-daags te sterben / hy
 had ook verder Frangipani alles vergeben /
 gebuykende dese woorden : Alhoewel hy my
 in dit ongeval gebracht heeft, soo vergeef ik het
 hem echter ; wat wil ik met hem doen, dewijl
 hy het selfde met my lijden moet. Daar op
 hadde hy sich / met groot leedwesen gebiecht /
 en sich ernstiglijk aan God bevolen.

En peder van hen wierd affonderlijk ge-
 plaats / hebbende dag en nacht ses Capucij-
 ners, en yder hunnen Vader Guardian hy
 sich : ondertusschen liet Frangipani desen brief
 in het Latijn aan den Keyser afloopen.

Aldergenadigste Keyser, Koning en Heer,

D Oor mijn sidden en beven, ter oorzaak ^{Brief van}
 van 't oordeel des verschrikkelijken doods, ^{Frangip}
 op heden na-middag, by my ontfangen, kan ik ^{ni aan d}
 nauwelijks de penne bestieren ; de krachten ont- ^{Keyser.}
 breken my, aldergenadigste Keyser, na behoo-
 ren een ootmoedig schrijven te maken, waer
 mede ik een vonk der Keyserlijke barmhertig-
 heyt, en Christelijk mede-lijden soude mogen
 verwekken : doch bidde ik, alderdemoedigste,
 dese, met swakken geest geschrevene brief, met
 u aangeborene goetheyt te willen overlesen. Met
 gebogene knien val ik neder voor den doorluch-
 tigen Throon van uw Keyserlijke Majesteit, en
 met biggelende tranen, en oneyndelijk suchten,
 bidde ik, by de vijf wonden Christi, by de ver-
 dienften der Godbarende Jonkvrouw Maria, en
 alle de Heyligen, uwe Keyserlijke Majesteit,
 mijne groote misdaden, mijn al te heete jeugt,
 en mijn overtredding, mijn onrijp verstand te wil-
 len vergeven : wilt doch aansien, aldergenadig-
 ste Keyser, met uw genadige oogen, mijn bloe-
 jende jeugt, de welke ik voor den tijd verliefen
 moet, aanmerkt my rampsalige, als de eenige,
 die van mijn geslacht overig is, het welke van
 ontelbare jaren af het hoogloffelijke Aards-
 huys,

huys, en het gantsche Christendom met onbevleeker trouwe en toe-genegentheyd altijd gediend heb, en wat de mijne daar omtrent mogen te kort komen, dat wil ik u Keyserlijke Majesteit met sijn onvergelykelyke, en door al de wereld beroemde milddadigheyd en barmhertigheyd vervullen, en my, die alreeds dood ben, wederom in het leven herstellen. Ik vrees de dood geenints, tot voltrekkinge van u Keyserlijke Majesteits bevel, en tot betuyging van mijn onveranderlijke toe-geschiktheyd, tegen mijnen aldergenadigsten Heer, die altijd ben bereyd geweest, op uwer Keyserlijke Majesteits alderminste wenken, den laatsten druppel bloedste vergieten: maar alder-genadigste Keyser, ik schrikke alleenig in het bedenken van soo een smadelijken uyt-gang uyt dit leven, door de hand van een Scherp-rechter. Ach ik arme en rampsalig mensch! ach wilde God dat ik noyt gebooren, of voor lange uyt het getal der levende wech genomen was geweest. Alder-genadigste Keyser, de Keyser Carolus Magnus, of de Groote, plach tot betuyging van sijn over-groote goetheyd en barmhertigheyd uyt te roepen: *Ach konde ik de dooden weder levende maken!* Geen minder mildadigheyd heeft men t'allen lijden in uwe Keyserlijke Majesteit erkent en ervaren. Nu, aldergenadigste Keyser, kond gy u glory-waardigste grootmoedigheyd, in het weder levende maken van my ellendig stervende persoon, genadigt oeffenen. Ik wil erkennen, dat ik het leven, en mijn leven, uwe Keyserlijke barmhertigheyd schuldig ben; en sal voortaan niet meer my, maar uwer Keyserlijke Majesteits vergiffenis trouwelijk leven: toont genade, milddadigheyd en barmhertigheyd, alder-genadigste Keyser, ik bidde maar alleen voor dese maal, by de heylige Drieuldigheyt, dat dese bittere Kelk des doods van my wechgenomen mag werden. Ook is het my onmogelyk, alder-genadigste Keyser, dat ik in krachten en geest besweken, in ertelijke uren slechts de heyl van mijn ziel genoegzaam besorgen kan. Alder-genadigste Keyser, wilt doch mijn schreyende gebeden alder-genadigt aan-nemen, en de genade des levens in een andere straf, sy zy dan watse zy, te besteden. Ik wilde gaarne meerder schrijven, en u Majesteit om barmhertigheyd verder aanroepen; maar ik ellendige kan het ter oorzaak

van mijn swakheyd niet doen. Ik sluyte dan, en onderwerpe mijn leven uwe Keyserlijke goetheyd en barmhertigheyd, wenschende te leven en te sterven.

Uwer Keyserlijke Majesteits

Oormoedigste Dienaar en getrouwste Onderdaan in doods noot,

FRANC. FRANGEPANI.

Ter zijden stond noch: Op Dingsdag ten ses uren, des avonds, ben ik het geweld des Burgerlijken Stads-gerecht over-gegeven geworden, en sta op naast-komende Donderdag ter dood te gaan, wanneer God en uwe Keyserlijke Majesteits genade in dese noch overige uren my daar van niet bevrijden. *Neustad den 28. April, om elf uren in de nacht, 1671.*

Zerini ondertusschen bereyde sich met moedigheid ter dood/ hoorde Mis in sijn Kamer/ en nam daar op het Sacrament, welke plechtigheden de Heeren gemachtigde by-gewoont hebben; en na dat hy sijn gebed na het uyt-deelen gedaan hadde/ lieten sy hem dooz den Capucijner seggen/ sy Heeren Gemachtigde waren aldaar om hem te vertroosten en by te staan; het welke hy seer gaarne vernomen/ ende Heeren by hem te willen komen/ doen versoeken heeft/ gelijk sy ook hebben gedaan; de welke hy noch eenige geheymne saken/ dooz aandrijving van sijn gewisse/ bekent gemaakt heeft. De Heer van Abele nam aan het selbe aan te dienen/ en vermaande hem/ ondertusschen noch meerder te bedenken/ en getroost te zijn. Na dese en andere troostelijke woorden zijn sy van hem wechgegaan.

Frangepani bracht met sijn Biecht en geestelijke oeffeningen den tijd tot aan twaalf uren dooz/ warmer na de Biecht de Vader Guardian noch de Misse dede/ en hem het Sacrament uytrepste. Daar op volgde het middag-maal/ en omtrent ten twee uren na de middag besochten de Heeren Frangepani wederom/ wanneer hy/ in hun by-zijn/ van sijn Keyserlijke Majesteit onderdanigst sijn onzof genomen heeft/ ook den selben op sijn knyen vergiffenis van sijn begane misdaden/ op het alderbeweeglijkste/ met tranen af-gebeden/ leggende de schuld selber op sijn al te buurige jeucht. Hy hield ook aan om hulp dooz sijn ziel/ en versoecht een gabe dooz de Vaders de Capucijnen, over hun soo getrouwe bystand: als mede dooz sijn

1671.

April.

Gemaltn / pers uyt sijne middelen / ook schrijfteljk van haare sijn afscheyd te mogen nemen. Booz sijn Edel-jongen Barnardino Veniero, verfocht hy een af-beerdiging: geljk mede betaling booz sijn andere schuldenaren. Alle de Keyserlijke Staat-dienaren / daar hy eenig goed van ontfangen had / bedankte hy / en die hem mochten ergens in beledigt hebben / vergaf hy sulks. Hy aan-bebal sijn Hebe/ Orpheus Frangepani, sijne Keyserlijke Majesteit, doch braagde de Heeren Gemachtigden / of de selve ook pers tegen sijn Majesteit mocht misdaan hebben / en booz het laatste bedankte hy de Heeren booz hun genomene moepten.

Hier op gaf d'Heer van Abele tot antwoord: Sy beyde waeren een hoogsten vergenoegt over sijn bereyd gemoed; en dat hy sich soo bypeljk aan Gods wille had over-gegeven / sulks ware een onsefbaar teken van de eeuwig salighepd te sullen erlangen. Het oorlof-nemen van sijn Keyserlijke Majesteit en sijn Staats-dienaren / wilden sy getrouweljk aan-dienen / en bersekerden hem / sijn Keyserlijke Majesteit hadde hem in sijn harte sijn misdaden al lange vergeven / en was seer ongaarne tot dese straffe gekomen. Wegen de zielen-troost had hy sich ook wegen de selve te bersekeren: geljk ook die de Vaders Capucijners, wupten twijffel / met een goede gabe soude gedenken / en wegen sijn die-naar en schuldenaren te boldoen / sulks soude hy bypeljk aan de mildadighepd en genade des Keyfers bebolden laten / hy was te teeder van gewisse om pemaand onboldaan te laten. Wat sijn Gemaltn belang / daar had men bericht van / dat sig de selve in het gebied van Venetien begeben had / aan de welke hy bypeljk sijn afscheyd-brief mocht schrijben. Wat Orpheus aangaat / de genaden-poort soude ook booz hem niet gestooten zjn / wanneer hy de selve van gantscher herten quam af te vergen / doch hadde de selve met sijn eppen schrijben sijn saak niet wepnig bezwaart / en sich selben de weder-spannighepd deelachtig gemaakt. Bozders soudent de Heeren Ministers en Staats-dienars dese sijn oorlof-neming seer ter herten nemen. Eyndeljk hadde hy hen-lieden booz hun moepten niet te bedanken / sy hadden wel gewens / dat het hen op-gelende bebel vzeugdiger ware geweest / doch sy mosten / als getrouwe dienaren / het geen hen op-gelegt was / vol-boeren. Dese s'amen-spraak was so lang en klaagljt / dat niemand daar tegentwoordig was / die de tranen niet uyt de oogen sprongen.

Hy seyde bozder tegen den Heer van Abele. hy stierf nu wel noch eens soo gaarne / dewjl hy bersekerd was / dat sijn Keyserlijke Majesteit hem sijn misdaden vergeben had / en bersekerde de selve / dat hy ter eerster oogeblik / in der eeuwighepd booz sijn lang leven / en geluklige Regeeringe / en gewenschte nakomelingen / God soude bidden. Hy bad ook de Heeren booz de laatste genade / dat hy perfoonljk van sijn Swager Zerini mocht sijn afscheyd nemen / het welke hem toe-gestaan is gewozden; doch onder verband / dat sulks in tegentwoordighepd van hen-lieden / den Heer Hoof-man van der Ehr, en der Biecht-baderen / en in de Duytsche spraak geschieden moft.

Tertwjl nu de Heeren weder na Zerini gingen / seyde hy tegen hen / hy wilde ondertuffelen sijnen brief aan sijn liefste Gemaltn af-baardigen / geljk hy het selve in de Italiaansche tale gedaan heeft / luydende in de onse aldus:

Brief van Frangepani aan sijn Vrouw.

MYn liefste Lullia, dewjl ik nu, volgens de wille des Hemels, en Goddelijke bestellinge, tot boete, van tegen de hoogste Majesteit, mijns alder-genadigsten Keylers, Konings en Heeren, begane misdaad, uyt dit naar een ander leven hebbe te vertrekken, konde ik niet na-laten, u met dese mijne weynige harteljk te begroeten, en de alder-laatste adjeu of afscheyd te geven; biddende u by de vijf wonden van Jesus Christus, mijn lieve Lullia, dat gy uyt Christeljk goethepd my vergeven wilt, indien gy, wegen dese mijne begane misdaden, genootsaakt word eenige weder-weerdighepd en droefhepd te lijden. Van geljken, mijn lieve Lullia, bidde ik, gy wilt my ook selfs de aldergeringste belediging vergeven, indien gy eenige, staande onse Echt, van my ontfangen hebt: ik, van mijnent wegen, vergeve het u, indien ik eenige ongunst, of ongenoegen van u mag ontfangen hebben, daar ik in tegendeel niet als van uytwerkingen van een suyvver en oprechte liefde te spreken weet.

In deser voegen neme ik ook van alle mijne Heeren, Vrienden en Verwanten, mijn laatste afscheyd, my hen aan-beveelende, en hen biddende, sy willen om der liefde wille een Requiem voor mijne arme ziele, God den Almachtigen op-offeren; die verhope binnen weynig uren de eeuwig genieting van sijn Alderheyligste aangesicht te genieten.

Mijn

1671.

April.

Brief van Frangepani aan sijn Vrouw.

171. Mijne waarde Lullia, ik wenschte uyt grond mijnes herten, u yets, ter laastter gedachtenis, van mijn getrouwe liefde te laten, maar ik bevinde my arm, en van alles berooft, hebbe evenwel seer beweeglijk de Keyserlijke Majesteit onderdanigst gebeden, dat de selve, volgens sijn aan-geboorene goedheyd en milddadigheyd, sijn grootmoedigheyd en vry-geventheyd tegen u wil gebruyken, en u een gedenk-teken van mijne dankbaarheyd laten toe-komen; en sta geen twiiffel, of gy sult van de selvige Keyserlijke Majesteit, de uytwerkinge van des sels heerlijke grootmoedigheyd, met'er daad ervaren.

Van Orpheo Frangepani neme ik in gelijker gestaltenis mijn laaste en vriendelijkste afscheyd, en bidde hem, hy wil my vergeven, wat sake het mag zijn, waar mede ik hem mag beledigt hebben, en ik besweere hem, by de liefde, die hy my altoos toe-gedragen heeft, voor soo veel hy sijne Keyserlijke Majesteit beledigt, en daar door oorsaak tot ongenade gegeven heeft, dat hy met alle onderdanigste toevlucht by de selvige om aldergenadigste vergiffenis aan-houden, en sich voor mijnen Groot-machtigen Keyfers voeten nederwerpen wil; de genaden-deur sal hem niet geslooten zijn, en hy sal gewisselijk, met mede-deeling van des sels milddadigheyd, in genaden aangemen worden; het welke ik ook sijn Majesteit onderdanigst af-gebeden hebbe. De selve Orpheo wil doch mede lijden met my hebben, dat ik met eenig gedenk-teken geen dankbaarheyd tegens hem toonen kan; dewijl ik geen ding voor hem in mijn vermogen hebbe. Adieu, mijn lieve Lullia, adieu, adieu, vaart wel, vaart wel: mijn waardste Echt-genoot, ik hebbe op deser wereld tegens u in liefde geleeft, ik wil mede in de andere, by de Goddelijke Majesteit, u alder-getrouwste voor-spraak zijn.

Mijn lieve Lullia,

Ik leve en sterve dan u genegenste en getrouwste Echt-genoot,

FRANC. FRANGEPANI.

Nieuw-stad, den 29. April,
des Jaars 1671.

Wonders tot na-schijft: Wanneer de Pagie Bernardino by u komen sal, soo doet my die gunst, en laat hem om de liefde van my, en wegen de trouwe diensten, my bewesen, u aan-bevoelen zijn.

Zerini vzaagde de Heeren Gemachtigden / 1671.
of hy dan gantsch geen genade te hoopen had? April. Vorderen handel met Zerini en Frangepani.
het ware beter dat sijn Keyserlijke Majesteit hem by het leven hield / alsoo hy hem noch goede diensten konde en wilde doen. De Heer van Abele antwoorde daar op / het was te laat om daar van te spreken / en geen tijd van vordere dienst stond vooz handen; daar was niet obrig als te sterben / en geen hoop van genaden. Daar op antwoorde hy / in Godes naam, hy stierf gaarne / maar de wijse viel hem hart. De Heer van Abele septe het selve wel te gelooben / doch hy most gedenken / dat ook heel andere Heeren desen weg gaan mosten; God hadde hem / tot sijn salichheid / dese straf van eeuwigheyd beschlooren / en soo boozt.

Hier mede septe hy / hem waare noch pets / wegens de medestanders in-gevallen / gelijk hy ook omstandelijk te keunen gaf; waar ober hem d'Heer van Abele prees / dat hy sijn gemoed soo gantschelijk ontdekte / dit ware een groote genade van God, en hy soude moogen soo veel eerder in de eeuwighe heerlijkheyd gaan; sy ondertusschen soudent het vertrouwde sijn Majesteit alder-onderdanigst mede-deelen en aan-bringen. Hier op dede hy eenig versocht van eenige bestellingen na sijn dood / en andere dingen; waar op de Heeren berichten / sy konden deswegen niet besnyten / maar vertrouwden alles sijn Keyserlijke Majesteits goedheyd toe. Hy weder daar op / hy bracht sulks niet boozt als een bestelling / maar stelde het alles in handen van sijn Keyserlijke Majesteit, en had alleen getoont / wat sijn begeeren wel sou zijn. Wonders bad hy / sijn Majesteit wilde sijn Soon / Dochter en Huisvrouw / sich ten besten aan-bevoelen laten zijn. Hy vzaagde vorders de Heeren wat dood hy sou hebben opt te staan / hy had sich ingebeeld / hy soude gebierendeeft / of anders seer hard gepijnigt zijn geworden; waar op d'Heer van Abele berichte / of hy schoon zwaarlijk en schrikkelijk tegens sijn Majesteit misdaan / en dienbolgende wel dien seer zwaren dood / die de Kechten de wederspannigen toe-boegen / berdiend had / soo had eventwel de Keyserlijke Majesteit, gelijk hy in alle andere dingen gewoon was / alsoo ook in dese sake / de goetheit vooz de gestrengheyd gestelt / en het oordeel tot de geringste dood / namentlijk het ontloofden / en het af klappen van sijn rechter hand / gebogen / het welk een bysondere genade was.

Daar

1671.

April.

Daar op Zerini antwoorde / sp Heeren wilden doch woer hem by sijn Keyserlijke Majesteit aanhouden / hem van het af-kappen van sijn hand te willen verschoonen; het welke sp ook aan-genomen hebben te doen / sonder hem eventwel daar hoop toe te geben.

Op de selve wijze heeft ook Frangepani dien selven avond na sijn dood gebraagt / den welken sp / eben als Zerini. geantwoord hebben; die ook tot verschooning van sijn rechter-hand aan-gehouden heeft / daar by-boegende / het soude hem anders aan sijn saligheyt hinderen. Doch de Heeren hebben hem / gelijk Zerini, mede tusschen hoop en vreesse gelaten. En alhoewel de Heeren Gemachtigde die genade / van de hand te verschoonen / al by sich hadden / wilden sp die eventwel noch by sich houden / op dat de selve de arme Graven op het laatste noch woer een verquikking dienen mocht. Gelijk Frangepani dikmaal herhaalde: Och hoe blijde en wel vergenoegt sou ik sterven, indien ik de genade van de rechter-hand erlangen mogt! En met al dese verhandelingen wierd den tijd van twee tot seben uren in den avond door-gebracht. Hier op hebben sp / op sijn innerlijk begeeren / en goedbinden des Vrecht vaders / Zerini en Frangepani by-een laten komen / om afscheyd van malkander te nemen; de welke by-een komende / sepe Frangepani tegens Zerini in de Hoogduytsche spraak: Hertielste Heer Broeder, dewijle het nu God alsoo belieft heeft, dat wy, om onse groote sonden en gebreken, volgens het gerechtige oordeel van onsen alder-genadigsten Keyser, Koning en Heer, morgen te samen sterven moeten, soo hebbe ik de tegenwoordige Keyserlijke Heeren Raad en Gemachtigden, om die genade gebeden, dat ik voor mijn laatste eynde den Heer Broeder sien, en mijn oorlof van hem nemen mocht; soo ben ik dan, uyt de verkregene genade, by den Heer Broeder gekomen, en bidde hem van herten om vergevinge, indien ik hem in dese of andere handelingen mocht beledigt hebben. Ik wensche alleen, dat ik door mijn dood hem in het leven mocht behouden; doch ik hoop dat d'Heer Broeder, als een dapper held, de dood niet vreesen sal, als die hem ten besten sal gedyen, maar die met vreugden uyt-staan; hier mede dan neem ik mijn afscheyd, en hope dat wy morgen malkanderen in de eeuwige saligheyt sulen kussen. Daar op zijne beyde neder geknielt / hebben malkander omhelsst / en handen en mond gekust / seggende Frangepani, na herhaalde op-

wekkinge / het laatste vaart wel toe; met by-boeging: Ik hope, wy sullen morgen op desen tijd, in de andere wereld, met meerder vertroosting en genoegen, als in dese, malkanderen kussen; en is daar mede sonder beweging / of eenige tranen heen gegaan. Zerini bedankte hem / dat sp by hem gekomen was / vergaf hem alles / wilde gaarne sterben / en bad hem van gelijken om vergiffenis.

Na desen handel bad Frangepani de Heeren Gemachtigden andermaal / om verschooning van sijn rechter-hand / alsoo sp sepe / anders aan sijn saligheyt verhoort te sullen worden. Sp berechtten daar op / als noch hadden sp geen antwoord / maar verwachten een genadig besluit op dese saak / sp konden hem niet verskeren noch af-slaan / het most verwacht zijn; ondertusschen bleef het alles by het gegebene bonnis / op dat sp toch geen hoop van genaden boedert soude.

Daarom hebben de Heeren Raad en Volmachtigden met de Heer Stads-Rechter besproken / soo haast het bonnis sou gelezen zijn / en de veroordeelde woer om de selve genade sou aanhouden / dat de Heer Stad-Richter twee by-sitteren / na hen Heeren Gemachtigden soude schikken / om die genade te verfoeken / hoewel alles al beerdig was.

Soo haast als de dag / de 30. van April aanbrazak / is ook de vierde / namentlijk de Weenerpoort geslooten / en de Burgerfchap / onder hun Vaandelen / in het geweer gebracht / en op de plaats gestelt. Omrent ses uren hebben beyde veroordeelden / doch peder bysonder de laatste Misse geloozt / en de tijd in aandacht tot aan acht uren door-gebracht / wanneer de Heeren Gemachtigden weder derwaarts gereden zijn / alwaar sp alles in goede orde / bysonderlijk het Straf-tooneel met zwart Laken bekleed / en twee Blokken / Hainer en Beptel tot af-halting der handen / gebonden hebben: en alsoo hebben sp sich tot uytboering van alles gevoegt / op gewacht en gebolgt van meer als 100 personen / tot meerder eerbiedinge van sijn Keyserlijke Majesteit.

Op sijn aankomst in het Wapen-huys / hebben sp Heeren Gemachtigden vernomen / dat Zerini eben te vooren in onmacht had gelegen / maar dat men hem met Alkermes en andere hartsterkingen verquikt / en weder te recht gebracht had; de oorzaak daar van was / behalven de natuurlijke schrik / dat sp nu aanden

Hun by-een-komst.

1671

April

derden

57 r. derden dag het minste niet gegeten of gedron-
 ken had / maar alsoo vastende sterben wilde.
 April. Hier op zijn de Heeren by Zerini gegaan / die
 hen ober hun sorgvuldigheid en moeyten seer
 bedankte / en boozts van sijn Keiserlijke Maje-
 steyt seer onderdaniglijk oozlof genomen heeft ;
 toonende hoorders groot berout en leedwesen
 ober sijn begane ontrout / en daar ober sijn
 Majesteyt ootmoediglijk om vergiffenis bid-
 dende. Hy gaf ook den Heer van Abele een af-
 scheid byzief / met Hoogduytisch op-schryft / maar
 van binnen in de Croatische taal geschryden /
 luydende aldus :

ef van
 in
 sijn
 WW. M
 Yn lieve Hart, gy moet u over dit mijn
 schrijven niet bedroeven of ontstellen,
 maar het Goddelijk Gericht in-sien. Op mor-
 gen, om tien uren, sullen sy my het hoofd af-
 slaan; als mede uwen broeder. Heden hebben
 wy van malkander ons oorlof genomen, en
 hier mede neme ik ook op dese wereld van u
 een eeuwige afscheyd, u biddende, indien ik u
 ergens in beledigt hebbe, voor soo veel ik we-
 te, my sulks te vergeven. God zy des geloofst,
 ik ben tot'er dood wel bereyd, en ontstelle my
 daar niet over, ik hoop in den Almachtigen,
 die my in de wereld geset heeft, dat hy sich ook
 mijner sal erbarmen, en ik wil hem bidden (tot
 de welke ik morgen verhoope te komen) dat
 wy ons onderlinge, voor sijnen heyligen
 Throon, in de eeuwige heerlijkheid mogen
 bevinden; vorders weet ik noch van onsen
 Soon, noch van andere bestelling, omtrent on-
 se armoede, yets te schrijven, ik hebbe het alles
 de Goddelijke wille aan-bevoolen; gy moet u
 dan niet bedroeven, dewijl het soo moet zijn.
 In de Nieuw-stad, voor den laatsten dag mijns
 levens, den 29. April, omtrent ten 7 uren
 des avonds, 1671. God wil u, beneffens *Auro-
 ra Veronica*, mijn Dochter, zegenen.

PETER, Graaf van Zerini.

Op-schryft was:

Mijn harts-alderlieffste Vrouw, Gemalin, tegen-
 woordig tot Wittiben, Vrouw Anna Catharina,
 Gravin van Zerini.

Zi en
 Egepu-
 nin
 h waar-
 d eyd
 boef. M
 Daar gelijk booz henen met Nadaki geschied
 was / alsoo moesten ook dese twee Oraven eerst
 van hunne waardigheid berooft worden / eer
 men hen ter dood konde brengen / het welke by-
 na niet de selfde omstaubigheid geschieden ;
 Zerini, als het hem wierd aan-gesegt / seyde te-

gens den Heer van Abele, het ware wel / maar
 sijn Soon / die t'eenemaal onschuldig ware / be-
 hoorde sijn Landmanschap te behouden. Waar
 op van Abele weder berichte / in dier gelijste
 atroce en zware misdaden van gequetste Maje-
 steyt, berepeltien de Keiserlijke Rechter / dat
 ook de Soonen / sy zijn schuldig of onschuldig /
 hier aan deelachtig moeten zijn / volgens de
 sprenke van den Propheet: De Vaders hebben
 suure Druyven gegeten, en de Kinderen zijn de
 tanden stomp geworden. Doch de Soon mocht
 sich sodanig onttrent sijn Keiserlijke Majesteyt
 komen te dzagen / dat hy hem wederom in sijn
 waardigheid quam te stellen. Hier mede na-
 men de Heeren oozlof van hem / gelijste ook
 van Frangepani hebben gedaan / die hen weder
 vzaagde / of hy wel mocht bersekt zijn / dat de
 Keiserlijke Majesteyt hem sijn misdaden ber-
 geben had / die daar op antwoorzen / het ware
 sekerlijk waar / hy mocht daar op gerust ster-
 ven; sijn Majesteyt had hem alles in sijn harte
 vergeven / alleen de straf uost *ratione boni publi-
 ci* ten insicht van 't gemeene goed geschieden.
 Hier op seyde hy: O met wat een vergenoeging
 sterve ik! hoorders vzaagde hy / of de genade van
 het behouden van sijn hand noch niet aan-ge-
 komen ware. De Heer van Abele seyde / sy had-
 den noch geen autwoord / doch sy bersekerden
 hem / het Recht niet te laten boozt-gaan / booz
 sy des beschend hadden. Waar op hy seyde: O
 hoe geerne en vrooylijk sou ik sterven en het hoofd
 ten besten geven, wanneer ik de rechter-hand by
 't lijf behouden mocht! Van Abele seyde / sijn
 Majesteyt seyde sich dooz sijn aan-geboorene
 goedheid betwogen laten; en hier mede / na eeni-
 ge andere woorden / en detwijl het nu al omtrent
 de kloof van negen uur en was / hebben de Hee-
 ren den laatsten oozlof genomen.

De Heeren dan / hebben sich in den eersten
 Hof van het Burgeren Wapen-huis / op een
 plaats met een schoone Turksche tapijt beleyd /
 neder geset / alwaar de Heer Stad-Richter z
 bau sijne bysitteren / tot de selve gezonden heeft /
 die hen te hemen gaden / het ware tijd het
 Recht met Zerini sijn aanvang te geben / en al-
 soo hebben de selve bysitters / zijnde Heer Mi-
 chaël Mark, en Heer Hans Christopher Geru-
 bel, Zerini het selfde aan-gesegt / die daar ober-
 om sijn bonnis te aan-hoeren / in volgende ooz-
 dere / na den eersten Dooz zaal / of Dooz-hof
 gebzacht is. Eerstelijck / die beyde Staats-by-
 sitters / enige Musquetiers / hy Zerini selfs /

1671.

April.

Vonnis
van Zerini.

zijn Biecht-vader met zijn makker / de Heer Hopman van der Ehr, en een Corporaalschap na hem. Hier op dede de Heer Stad-Richter een hoete aanspraak / en daar op las de Geheim-schrijver Maximiliaan Haan het vonnis: zijnde in formaliteyt en omstandelijsheden / als dat van Nadasti; maar zijn beschuldigungen waren. 1. Hy hadde sich met anderen tegen zijn Keiserlijke Majestejt bermetentlijk in-gelaen / en na de boozgaande verkrezene verschjooning / op nieuw hoog-verbodene machinacien en becrachtigen aan-gevangen: met af-zending van sekere Persoonen / dooz het Koninkrijk van Hongaryen en elders / wat hy konde / gedaen; ook tot Cziakaturu tegens de af-gebaardigde Keiserlijke volkeren / het Besluit op de Pasteyn en Wallen gebraecht / en bysondere Wachten tegens de Duytsche Christenen beordineeri; ook diergelijke handeligen in Overy-Hongaryen aan-gevangen / de selve op-geheben / en tot voltrekking van zijn verdoemt bestaan / veel anderen op-geroopt / en tot sich getrokken; en onder andere Frangepani, beneffens veel bedrieglijke beloften / het *Directorium* of de bestelling / tot voltrekking van zijn aanbang / op-gedragen; bozder met hem overgelegd / om zijn Keiserlijke Majestejts Erf-Koninkrijk en Landen erbarmelijk en on-Christelijk aan te tasten / en te overballeen / en een bzeemde macht en heerschappij te onderwerpen. Tot desen eynde had hy aan verschepdene gewesten / en booznamentlijk in Turkeyen, om verboden volk en geld-hulp gezonden / gelijk ook van sijne Keiserlijke Majestejts Krijgs-Obersten onderstaand begeert / en die op zijn zijde getrokken; ook de Vesting Copreinitz, wpt de macht van sijne Keiserlijke Majestejt, onder zijn geweld gesocht te krijgen / en sich bozder met snoode verwandschappen beholpen.

Daar en-boven hadde hy in Maart 1670. op de bergadering te Neúfol, pemand met bzienden aan eitelijke boozname Heeren der by-eenkomst af-gebeerdigt / en hen niet alleen vermaant niet te verdragen of te accordeeren / maar ook de selve op-gehitst / en zijn godloos booznemen openbaart / en op het krachtelijkske en bewegelijkske tot de Wapenen op-geroopt / en tot opstand tegen den Keiser vermaand: gelijk gedachte sijne medestanders de Wapenen ook dadelijk op-genomen / alle vandschap gepleegt en aan-gevangen / en veel onschuldig bloed vergoten hadden. Dat

hy Zerini ook de Wallachen en hunne Bisschoppen / om met hem te houden / hartelijk hadde aan-gemaant. Hy hadde ook een seker persoon met een infame en smadelijke instructie tegens sijne Keiserlijke Majestejts eygene persoon aan sekere oort af-gezonden. En bozders verschepdene andere daden / blijkende wpt zijn rechts-pleging / aan-gerecht / dewelke niet konnende verantwoorden of wederleggen / maar genootsaakt zijnde te bekennen / wierd hy verklaart misdaad van gequetste Majestejt, etc. te hebben begaen / en bozders met verbeuringe van zijn goederen / om hooft en hand te verliezen / veroordeelt.

Onder het lesen had hy altoos het Krupsbeeld in de hand / en bad geduurighjk: na het selve brack de Heer Stad-Richter na de gewoonte den Staf / en wiery die van de Galderij in de Zaal neder. Maar daar op wierd hem de Keiserlijke genade / van de hand te behouden / booz-gelesen; waar op sich Zerini seer laag gebogen heeft. Ondertusschen wierd de deur / die naar het Straftoneel ging / geopent / staande aldaar een Schabot / 6 schreden lang / en 4 bzeed / met zwart Laken bedekt / waar op hy gebraecht wierd / biddende geduurighjk met zijn Biecht-vader in grooter aandacht. Ondertusschen hebben sich de Heeren Gemachtigden / als ook het Stadts-Gericht / peder aan sijnen besonderen oort geplaatst / om het Biecht aan te sien. Zerini septe tegen zijn Biecht-vader: Dese (wijfende op het volk) ontfetten sich meer als ik; daar op heeft hy sich selfs den oberrok wpt-gerogen / en die zijn Edel-jongen Terrody gegeven; heeft ook selfs sijn onder-rok / daar men des avonds te vooren den kraag had af-gesneden / geopent / waar op hem de selve Jongen de oogten met een goud-geftikte neusdoek gebonden / en te gelijk het hayz op-gelkoopt heeft / en is soo sonder meer reden / of oorzegning van het volk neder-geknielt / alleen feggende booz het laatste: Heer in uwre hande beveel ik mijnen geelt; ten eynde van de welke hem de Scherp rechter de slacl bracht / doch ongelukkiglijkt / alsoo hy noch een most wptstaan / eer het hooft af-geslagen wierd.

Dit gedaan zijnde / hebben eenige daar toe bestelde eerlijke lieden het lichaam en het hooft ter zijden van het Schabot te samen gelegd / en met een lileed / gelijk ook het bloed / dat alles / en booznamentlijk aan de trappen / daar men most af-komen / gesprongen was / terstont bedekt.

1671

April.

Dood v
Zerini.

671. bebedt. Na dese berrichtinge / heeft de Vader
Guardiaan de omstaanders hartelijk gebeden /
April. een aandachtig gebed booz dese arme ziel te
doen / gelijk hy ook gedaan hebben / en daar me-
de hebben sich de Heeren weder in hun boorige
opdere in de Dooz-zaal geset.

Als doe is Frangepani op de selve wijze booz
de Heeren gebzacht / en is met hem / met af-les-
sen van sijn bonnis / bzekten van den Staf / en
mede-deeling van de genade des hands / eben
als met Zerini gehandelt.

mois
et Fran-
ant.
d' Inhoud van sijn bonnis (sonder omstan-
digheden en formaliteyt, die gelijk met de an-
dere zijn op te halen) was: 1. Dat hy de tij-
delijk behoumene kennisse van Peter Zerini sijn
wederspannigen aanvang berzwegen / het *Di-
rectorium* of bestelling deswegen ontfangen en
aan-genomen had. 2. Dat hy een verdoem-
den Bzief / van dato den 9. Martij, 1670. aan
den Hoofst-man Tscholnisch, met verachting
van de Keyserlijke Wapenen / en gantsche
Duytsche Natie af-gezonden had / met open-
baring van sijn quaad booznemen / tegen sijn
aldergenadigste Heer. 3. Dat hy openlijck
de Stad Agrauw, en andere geestelijke en we-
reldlijke Standen en Onderdanen in Croatien
had bewogen / tot t'samen-stemming met Ze-
rini, met booz-genomen in-legering en beset-
ting van twee honderd man in de selve Stad /
tot vernachtiging van de selve. 4. Dat hy
het Keyserlijke booz-raat / booz de Petriniari-
sche Granitzeren, de Rebiere de Sau af-geboert /
genomen had. 5. Dat hy hy de Turken, om
verboden hulp en bystand aan-gehouden had.
6. Dat hy de Wallachen en hun gemeynden
Bisshop tot gelijken af-bal van sijn Keyserlijke
Majesteit, en toe-bal tot Zerini aan-gemaant
had. 7. Dat hy een sekere Instuatie en on-
derrichtingen / booz hem en andere gesmeed /
vol zijnde van smadelijke woozden tegen sijn
Keyserlijke Majesteits hoogste Persoon / aan
sekeren oorz af-gezonden / en boozders in beel-
andere wegen eer-bergetentlijk en strafmatig-
lijk misdaan had. Over alle welke misdaden /
en soo boozt/bolgden de formaliteyten van booz-
gaande bonnissen. De toestand van sijn rech-
ter-hand te mogen behouden / wierd hem ook
in boozgaande termen en woozden (gegeven
uyt Laxenburg van den 29. April 1671.) booz-
gelesen.

Geduurende het lesen van het bonnis / had
hy / met op-geslagene oogten / gedinnrijgh /

1671.
April.
kuffende het Krups-beeld berscheyden maaf; /
bzaagde ook na af-lesing van het bonnis / of er
dan gantsch geen genade booz handen booz
hem was? Daar op de gemelbe genade / van
sijn hand te behouden / hem booz-gelesen wierd.
Als hy dit gehoozt had / sprak hy ober-luyd:
Ik bedancke sijn Keyserlijke Majesteit, mijn-
nen alder genadigsten Heer, voor dese van
my geheel en gantsch onverdiende laatste ge-
nade, seer onderdaniglijk. En daar op is
wederom de deur naar het Schabot geopent /
en hy daar na toe-gebzacht / hebbende al booz-
rens den Biecht-vader gebzagt / of Zerini wel
gerecht was? en hoorende van ja / sepde hy:
Wel aan, soo hoop ik het selfde; en trad alsoo
manhastighlyk op het Schabot / hebbende al-
leen het Krups-beeld in de hand. Daar geko-
men zijnde / dede hy in 't Latijn sijn gebed /
duurende wel ander-half quartier uurs; seg-
gende onder anderen: Ach God! vergeeft my
alle, ja alle mijne sonden: ach God! gy
weet, dat ik door mijn soo groote misdaden
een veel swaarder dood verdiend hebbe, maar
gy hebt de selve door de goedigheyd van mijn
aldergenadigste Keyser en Heer soo verre ver-
sacht; deswegen blijue u de eeuwige glorie,
lof en eer. Ik bidde u ook mijn God, door u
bitter lijden en sterven, dat, indien ik buyten
verhoopen, ergens in de ondersoeking, over
my gestelt, in mijne schriftelijke verantwoor-
dinge, of in de Biechte yers sou mogen hebben
verfwegen, door het welke ik u, of mijn alder-
genadigste Keyser en Heer, sou mogen hebben
misdaan, dat gy sulks, als buyten wille, en uyt
vergetenheyd en swakheyd van mijne men-
schelijke en gebrekkige geheugenis voort-ge-
komen, aan-nemen wilt. Ik bidde u, mijn ge-
trouwe God, staat my doch in dese mijn laat-
ste uure, in dese mijn dood, angst en benaut-
heyd, met u krachtige hulp by: vergeeft my
mijne misdaden, en ontfangt mijn arme ziel in
de eeuwige vreugde en saligheyd.

Na beslyut van dese en andere / sonder sto-
ten van tranen / grootmoediglyk uytgespro-
kene gebeden / heeft hy sijnen ober-rol sijn Pa-
gie Bernardino ter hand gestelt / ook den des a-
bonds te vooren afgekraagde onder-rol / op-
gedaan / en sich het ham van den selven Edel-
jongen met een smyt-boek laten op-binden:
maar sich bedenckende / trock de selve wederom
van de oogten af / en nemende het Krups-beeld
weder in de hand / keerde sich naar het volck /
Sijn doot.

I 67 I.

April.

en septe tegen het selbe in de Latijnsche Tale: Gy lieden die hier tegenwoordig zijt, en mijn ellenden aanschouwt, spiegelt u, en neemt een voor-beeld aan my: bemind God, en sijne Keyserlijke Majesteit, zijt hem getrouw en toe-gedaan, wacht u, en onthoud u van de goddeloofse en verdoemde staat-sucht, die my in dit uysterste verderf gebracht heeft. Vaart wel, bidder voor my met een aandachtige Requiem; ik ga na de dood, en sal by God u voorspraak zijn, adjeu, adjeu, vaart wel, vaart wel.

Hier mede liet hy sich ten tweede-maal de oogen berblinden / en knielde neder / roepende geduurig Jesus Maria, tot dat hem de Scherp-rechter de slag gaf / die te ver naar het lijf ging; waar dooz hy / diep verwond zijnde / sijne hand oprichte / en riep / Jesus mijn hoop, hy aan het vallen zijnde / rechte sich weder op / roepende Jesus geduuriglijk aan / waar op hy den tweede slag ontfangen heeft / die hem het hooft van het lichaam nam; sommige willen / dat hy drie slagen sou ontfangen hebben / maar het eerste schijnt het geloofwaardigste te zijn. Ober dese twee seplen van den Scherp-rechter ontfont een groote schrik / die ook daar ober vast geset is geworden. De lichamen en hoofden zijn het volk een wijl een toon gestelt / en daar na peder onder sijn Sack / op het Kerkhof van den Doorn-Kerk / met een statelijk gevalg van Krijgs-lieden en Heeren / begraven.

Soodanig is het eynde van dese Heeren geweest; dat van den Grabe van Tattenbach, als later in de tijd / sullen wy hier naar hebben aan te roeren.

Wy besluypen dese maand met de voozsorge / die haar Hoog-Mogenden op het versoch van Zeeland deden / ober de Steden Hullt, Sluys, en andere plaatsen meer; zijnde aldaar eenige plaatsen met seer weynig Besettinge voozsien / en de last die den Heer Zee-voogt de Ruyter wierd gegeven / sich met sijn Dloot in de Wielingen te leggen / dewijl de na-gebuuren aan alle zijden te water en te lande toe-maakten / om dat het betamelijk is (*in pace cogitare bellum*) in vrede den oorlog niet te vergeten.

May.

Reys van den Koning van Frankrijk.

De lang-gedreygde Reyse van den Koning van Frankrijk nam den drie-en-twintigste van de voozledene maand sijnen aan-bang; zijnde hy - na niet anders als een tocht van vreygde of speel-reys / gelijk de voozgaande

gewest / makende maar een groot gewert onder / en een deel gelds van de Onderdanen t'sock. Sy had een ongelukkigen aanbang / dooz de wanhoopige dood van den al te seer mensch-bzuchtende Vatelet, volharde in het sterben en verstinken van menige andere hooge en laage Personen; gelijk onder andere den Marquis de Ramburo, die van vooz Duynkerken (alwaar een Leger af-gestekt is) sick naar Calais geboert / en aldaar terfont gestoven is / en eyndigde in een bzuchteloofse Boudade. Maar of yemand genegen was de bysonderheden daar van te weten / hier zijns:

Reyse des Konings van Frankrijk naar Nederland.

Den tweeden May quamen hare Majesteiten 's avonds te Grevelingen, daar den Gebieder Sr. de Flavacourt sijne Majesteit des Stads Sleutelen quam aan-bieden, die te midden door 't Guarnisoen na sijn Logement, onder 't lossen van Canon, ende geroep des Volks, reed: Ende na den derden dito in de groote Kerke Misse gehoort te hebben, vertrok den elfden op Duynkerken, alwaar tot op een uurtje na by gekomen zijnde, den Koning en Monseigneur te Paarde gingen sirten: Nam hier't gesicht van sijn Leger in Battailje, op den weg van Mardijk, en voor 't selve marcheerende, bevond alles in goede ordre: Van hier keerde hy naar de Koninginne, die ten vier uuren te Duynkerken quam: De Koning noch onvermoeyd, ging al de Fortificatien besien, met de nieuwe Werken: Des morgens besag hy de Soldaten, tot negen duysend en vijf honderd in 't getal, die vijftien uren op een dag aan de Fortificatien werkten: d'eerste begooten des ochtens ten vier uren, en gingen ten negen uren af, de tweede werkten tot twee uren na de middag, en de derde tot seven uren 's avonds, d' een d'ander vervangende: Doch hoewel d' Officiers van yeder Regiment voor haar arbyden-de Soldaten op-pasten, die wel haast dit spitzen en graven verdroot, soo liepen de selve met honderden wech na Brabant en Vlaanderen: Sy hielden 't noch fraay soo lang de Koning daar was, en met Monseigneur tot tweemaal daags hun quam besoecken, maar daar na gingen seer veele deur, self na vreemde Gewesten:

I 67 I.

May.

westen:

171. weſten: Den 5. waren hare Majefteyten ter devotie by de Jefuiten, ende na openbaarlijk gegeten te hebben, deden een keer in hare Karoſſen, en beſagen de Sluyſen: Den 6. ging den Koning volgens gewoonte het Veld beſien, ende beval, dat men aan ieder Brigade der werkende, tot hare aanmoediging eenige verveſtinge ſoude geven: Nam daar naar de viſite van de Ruyterye van ſijn Huys, die Monſieur dede exercceeren in de Duynen: Na de middag reed de Koninginne langs ſtrand, en beſag ook 't Kloofter van de Ontfangenis der H. Maget, alwaar d'Abdiſſe hare Majefteyt met een Collation van Vruchten na den tijd ontſing. Dien dag quamen uyt Engeland den Koning tot Duynkerken complimenteeren Monſieur Bellafis, wegens den Koning van Engeland, en Sr. Vaugham wegens Duc de Jork, en boodſchapten 't overlijden van de Hertoginne van Jork, vooren gemelt, waar over 't Hof's anderen-daags den rouw aan-nam: Den 7. hadden deſe Envoyées gehoor by hare Majefteyten, doch viel niet voor, als na de Roomsche wijsje met veel Ceremonien, Kloofsters en Kerken te beſoeken, Collations te ontfangen, en rondsom te rijden. d'Oude Marſchalk de Turenne volgde mede 't Hof, en gaf over al aan de arme Proteſtanten en Gereformeerden vereeringen en Aalmoeffen, alſoo deſe Walen ſoo rijkelyk niet leven als de Roomsche: Soo als 't Hof te Liancourt was, raakte daar een Stedeken in brand, en verſond wel voor 12000. Ponden aan Kooren en Beefſtaal, behalvens noch de helft van een groot Dorp, daar na by gelegen, den voorſz. Hertog behoorende; terwijl te Poiſtiers een groote Water-vloet was, tot ruine veler Ingeſetenen. Den Graaf van Albon voer over na Engeland, om de dood van gedachte Hertoginne te beklagen: Soo was ook ſijn Koninglijke Hoogheyt, met alle die van ſijnen Huyſe, getreden op een Hollands Schip, plaifſier nemende op Zee een keertje te doen: Doen ſy aan de mond van de Haven quamen, traden uyt in Chaloupen, alvorens ſijne genereuſe mildheyt, ſoo aan den Schipper als alle de Matrooſen beroont hebbende: Terſtond daar op reed hy met den Koning te paarde, om de Werken en Schepen van de Duynen te beſien: En daar na wierden eenige dagen met 't viſtreeren van de Militie en Kloofsters over-gebracht, gelijk dan de Koning in 't Kloofter der Capucijnen, in de laage Stad, in haar Thuyn met wandelen ſijn vermaak nam: Den 17. beſag de Koning ſijn Leger op 't Vlakke

1671. in Bataillie, dat op 't loffen van drie Canonſchooren ſeer geſwind in 16 Eſquadrans op twee linien, een quartiertje van de Stad, ſich plaatſten, de Dragonders tuſſchen in: De Koning aldus tot ſes uren 's avonds ſijn divertiffement nemende, was de Koninginne terwyl in een koſtelijke Tent getraſteert: Daar ontbraken ook geen Trompetters, Muſijk, Tamboers, en Pijpers, die geaſſiſteert wierden met de Bas van 80 Kanons, ſulks dat men deſe vreugde van het Franſche Hof ſeer wel in Engeland konde hooren. De Hertoge van Moatmouth, uyt Engeland over-gekomen, wierd met veel koſtelijkheyt van den Marquis de Villeroy, onder deſelfs Tente getraſteert, in 't Quartier van 't Regiment Lionnois, alwaar ook ſijn geweest vele Heeren van 't Hof: Onderwyl pleegde de Koninginne den 20. in de Kerke der Recolletten, daar Madamoifelle en andere by waren, ende Muſijk gefongen wierd, haar aandacht; waar naar weder eens uyt-reed: Den 21. ſag den Koning en Monſieur weder het Leger in 24 Eſquadrans, die ſijne Majefteyt van 8 op 2 linien bracht, doende haar voor de Koninginne deſilleeren, die van hier na d'Engelſche Benediëtijnen te la Baſſée vertrok: Den 23. reed de Koning voor-aan met al de Cavallerye, de Poorte van Nieupoort uyt: Deſe exercitien geſchieden ook in 't oog van meenigte Vreemdelingen: De Hertog van Bukkingam was mede uyt Engeland incognito tot Duynkerken gekomen: Den 25. is ſijn Majefteyt onder 't canonneeren, na gepleegde Devotie, uyt Duynkerken vertrokken: Doch over Zee zijn op den ſelven dag Duc de Bukkingam, en Duc de Montmouth, weder na Engeland gekeert: Sijn Majefteyt quam eeten in 't Fort St. Louis, op de weg van Bergen, daar komende, trad de Koning ſtraks te Paarde, ende beſag de nieuwe Fortificatien: Den 26. aten ſy in een ſchoone Valeye, een mijl van Ballieul, en quamen van daar te Armentiers, wordende van de Magiſtraat, en den Marſchalk d'Humieres, Gouverneur van Rijsſel, ontfangen, en op het Stadhuys, daar toe bequaatſt, geleyd: Terwyl nu de Koninginne in de groote Kerk gegaan was, zijn ook de Koning en Monſieur uytgereden naar het Hof van de Jefuiten, daar neſſens Monſieur door den Prins de Condée, met een treffelijke Collation wierde onthaalt: 's Avonds ontſlak men een vuur op 't midden van de groote Plaats, onder 't geroep des Volks: 's Anderen-daags namen ſy de weg op Rijsſel, na dat

17 I. maar met Festins, waar toe 't grootste vermaak toe-bracht de wandel-dreven der Boomen, de Grotten en Fonteynen, de soete Beemden, en lieflijke Land-gezichten. Den 20. vertrok de Koningin na Tongres, een kleyn Dorpje, daar een Marien-beeld van miraculen staat, daarse hare Devotie pleegde; reed daar na tot een Kasteel, een mijlste van daar; op den weg quam haar de Koning met een gedeelte van sijn Cavaliers ontmoeten, en onder 't gespeel ende Trompetters quamen 's avonts op het voorz. Kasteel; en alsoo weder binnen Aath keerende, betoonde over-al waar hy quam sijn gratie van Pardon aan de Crimineele en andere gevangens: maar alsoo de tijdinge quam, dat den Hartoge van Anjou krank en seer geswollen was; als mede de Bedienaars de Teller, en de Lionne, van de welke de laatste ook korts daar na gestorven is, verhaaste sijn Majesteit weder sijn Keyse naar Vrankrijk, en vertrok van Aath op den 17. Juny, 's morgens ten 6 uren, eerst op Quesnoy, van daar op Avesnes, Charleroy, Philippeville ende Amiens: Mede nemende al sijn Suite, lichte Paarden, Gens d'Armes, en eygen Lijf-guarde: 't Leger van 16000 man, ten deele in Guarnisoen geleyt, waren ook seer verfmolt, alsoo ieder Franschman de Fortificatien moede was.

Met het ontclupken van den eersten Maydag hernamen de Hagenaars huuwe getwoonte van May-bomen te planten / diese ses in het getal oprichten. Dooz de Edele Groot-Mogende Heeren Staten van Holland en West-Vriesland stont'er een met dit op-schzift in den Wimpel: *Non molestare securus*. Niet forge-loos door moeyelikheden. Wat hard te begrijpen. Dooz de Heeren Staten Generaal sijn de het op-schzift: *In fulcrum Pacis*. Tot versekering van Vrede moet men gewapent zijn. *Sub-intelligitur*. Dooz sijn Hoogheyt stond dit devijs: *A vita nobilitatis retinens*. Volgende de voorgangen der doorluchtige Voor-ouderen. Dooz de Heer Prins Maurits stond: *In arena ante arenam*. Denken op 't strijden voor het strijden. Dooz de Princesse Douariere stond: *Et enim mihi multa vetuste scire debet*. My is al veel over het hoofd gewaayt. Dooz den Colonel der Burgeren stond: *Civile decus & tuamen*. Borgerlijke waardigheyt en voorstand. Men besloot ook in eenige Steden gelt op Lijf-renten / tegen 7 ten hondert / te lichten. Maar Keur-Keulen sag gaarne der Staten

167 I. Volk onder den Colonel Bamphield, die den eed aan de Stad Keulen, en aan den Keyserlijken Commissaris, den Marquis de Grana, dooz het Keyserrijk gedaen hadde / uyt de selve Stad gelicht: maar dewyl dit op des Keyfers naam ging / en de handel van de Na-gebuuren / en ongeruiste staat-sucht / te veel na-bedenken gaf / kon daar dooz als doe niet in gedaen worden. Om die selve reden betrokt de Heer Luytenant Admiraal de Ruyter, beneffens den Luytenant Admiraal Bankert, en den Admiraal van Gent, uyt ordere van den Staat / naar 's Lands Vloot / die in de Wielingen, onder de Vlaamsche Paardemarkt, tusschen Oostenden en Zeeland geankert lag; terwijl de blikem / tot boozteeken van den Oorloggs-brand / in den toorn van de Hoofst-kerke tot Groeningen sloeg / waar dooz de selve ten meestendeel geshonden wierd; de klofiken / aan het smelten / vielen van boven neer; de kerck selfs wierd mede seer beschadigt / en het kostelijk Orgel daar binnen / eenemaal bezdorben. Noeh wierd een anderen toorn aangesteken / maar de brand / dooz de naarstigeit der Burgeren / gestift / hoewel niet sonder sommige menschen het leeden te kosten. Tot Oldenburg, in Westphalen, verbzanden by de dartig huysen: maar de brand tot Munster, staande op ober de vier hondert huysen / ging dese alle te boven / *Ut in sua causa maneret presagium*.

Tertwyl men tot Keulen aan de bersterkinge groef en arbejde / ontdeckte men een steenen Tombe, in de welke / naar luyde van het op-schzift / de doode beenderen van een Generaal / die onder den Keyser Vespasianus, ober veertien Legioenen, ontrent den Rijn het gesag had gehad / lagen. De Oberigheyt dede de selve met ses paarden / op een wagen / naar het Arsenaal bzeigen / om ter gebachtenisse aldaar bewaart te worden. Op welken tijd de Heer Ascanius van Zijpesteyn, Bailju van Bredenrode, aldaar quam / om de bemiddeling van dese Staat / ober het vershill tusschen de Stad en den Keurvorst aan te bieden.

En oberstoute / en by-na ongehoorde saak / viel te deser tijd tot Londen dooz. Het was des morgens ten ses uren / want neer drie stoute Gasten te paarde booz den Tour quamen / zijnde een van de selve als een Predikker gekleed; dese afstredende / gaben

May-Keurvorst soekt het Staten Volk uyt Keulen te krijgen. De Ruyter vertrekt naar de Vloot.

Schade door brand.

Oude Sark gevonden.

Koninklijke Cierraden uyt den Tonygeroof.

167 I.

May.

twee andere hunne paarden te bewaren / en
 klopten aan de poort / verzoekende de Rega-
 lia, of Koninklijke cieraaden te mogen sien.
 Eenem Mr. Eduard, die daar de opzicht over
 had / leide hen in het Cabinet, en vertoonde
 hen de oude kostelikheden. De Schelmen
 slaan daar op met een behendigheyt den
 Betwaarder een selfsame mond-bal in den
 mond / maar door hem het roepen benomen
 wierd. Hy ebentwel / hoewel nu al over de
 70 jaren oud zijnde / maakte soo veel getier
 met baren / stampen en anders / als hy kon /
 waar ober sy beducht / hem met een ponjaart
 diep in den buyk staken / en met een houten
 hamertje / datse mede-gebracht hadden / om
 de Kroon daar mede plat te kloppen / eenige
 wonden in 't hooft sloegen ; staken daar op
 d'ingehlopte Kroon / den Rijks-appel / en an-
 dere dingen / in sakken / daar toe mede-ge-
 bracht / en gaan soo stillekens weder upt / la-
 tende den ouden Man in sijn bloed leggen /
 met de bal in den mond / en de handen ge-
 bonden. Sy waren aldus twee Sentinellen
 of Schild-wachten vooz-ly / wanneer de
 Schoon-soon van Meester Eduward, hen
 soo haastig siende verterekken / quaad ver-
 moeden kreeg / en naar binnen tredende / sijn
 armen Schoon-vader daar ter aarden sag
 leggen. Hy treed daar op te rugge / en roept
 aan de Schild wachten / datse dese Schel-
 men vast souden houden ; sy waren toen tot
 by den varden Schild wacht gekomen / die
 op dit roepen dese Gasten staande hield :
 maar een van de drie loste sijn pistool op de
 Wacht / doch miste ; de Schild-wacht schoot
 met sijn musquet op de vluchtende ; hier
 dooz geraakte de Corps de Garde ober-epn-
 de ; twee van de Dieben wierden gebat /
 maar de andere / en die de paarden hadden
 gehouden / raakten wech. By dese twee Ge-
 hangenen wierd de Kroon met den Rijks-
 appel gebonden ; zijnde upt de Kroon maar
 eenige gesteeuten / dooz het kloppen gespron-
 gen. Dese twee wierden terfont / dooz be-
 vel des Konings / naar Withal gebracht /
 daar d'eene vooz eenen Blood en bekend
 Verrader en Brand-stichter / die vooz acht
 jaren in Ierland onder de wederspannigen
 was geweest / en het Slot tot Dublijn had
 gemeent af te loopen / bekend wierd. d'An-
 der was eenen Perrot, een Vertwer / woo-
 nende in de Teems-sraat. Twee muren na de

twee andere wierd de darde gebangen / soo
 als hy sich te paarde meende na buyten te
 begeben / zijnde / soo hy septe / Thomas Hund
 gendemt / maar wierd vooz de Soon van
 den vooznoemden Blood erkent / en sy twee
 van die gene die onlangs te vooren den Mar-
 tog van Ormond soo stoutelyk hadden der-
 ven aantasten. Men sond hen naar den
 Tour in bewaringe / om naarder na hun
 mede-standers te vernemen. Wat men het
 vozer geleert heeft / staat ons niet bekend.

Men verbood ook nu tot Brussel, Gent, en
 andere plaatsen / het inboeren van eenige
 Fransche Brandewijnen ; met last dat die ge-
 ne / die van eenige der selber voozsien waren /
 sich die binnen den tyd van 14 dagen sou
 moeten quijt maken. Aldus begost Monte-
 ry sijn blyt te toonen / die allenthalven de
 gunst van de ingesetenen socht te verdienen /
 behalven van een deel leeglopende Schel-
 men / die hy te hozt achter de beeren sat.
 Men vertelt dat hy onlangs onbekent / niet
 verre van Brussel, onder de Boeren was ge-
 weest / die hy afvraagde / of de Soldaten
 hen niet meer het een of het ander onna-
 men ? maar tot antwoozd kreeg / dat de goe-
 de toebereyting / met het hozt ophangen van
 dese moedwilligers / dooz den Grave van
 Monterey gepleegt / daar een goede hulp mid-
 del tegen was. Sommige gaven hem den
 naam van l'Espagnol reveillé, of de wakkere
 Spangiaart, als die recht een Franschen geest
 in Spaansch bloed heeft / zijnde altoos in de
 weer / en eben wakker / maar niet sonder
 omsichtigheyt. Het was / en is sijn dagelijks
 werk / de Vestingen te bezorgen / het Krijgs-
 volk / en vooznamentelyk de Ruyterpe / die
 een treffelyke naam had / te oefenen. Met
 dienroem gaar hy te Kerken / die wy hoo-
 pen / dat beneffens onsen doozluchtigen
 Landsman / ons of anderen in volgende
 tijden / noch stof beschaffen sal / om een hoo-
 ger toon te slaan.

Wy sluyten dese Maand met een staal
 van Fransche overdadigheyt. Binnen Ma-
 drid wierd een plechtigen Onnuegang ge-
 daan / de welke gaande vooz-ly de Woon-
 ninge van den Franschen Ambassadeur, dede
 de selve sijn eerbiedigheyt / luielende vooz
 de traken / en om noch meerder sijn pber te
 toonen / sond ses van sijn Hupsgefinde met
 toozsen / om de stacie te helpen vermeerde-
 ren.

167

May

 Verbod
 der Fran-
 sche W-
 ren in
 Spaans-
 Nederl.
 den.

 Lof vi-
 den G-
 de M-
 77.

 Over-
 ge bo-
 heyt
 Franj-
 tot x
 drid.

1671.

Junius.

Hartog van Zel wel 15 dagen naar Malkhan-
der (als gefegt is) het buspoeder had laten
ophoopen / te schaars / om lange tegen-stant
te kunnen doen. Men begoft ebenwel van
binnen sich dapper te laten hooren / en de
Lunenburgers bleven hen niet schuldig / ja
dreegden zelfs met Granaden te werpen:
maar werd om veel onnossele vrouwen en
kinderen / ook om dat die van binnen een
wit Waandel opstaken / naar-gelaten. Hier
mede versocht men wel stilstant / maar quam
noch tot geen verdrag; het schieten hield
mede wel wat op / maar de Dozsten leyden
hen onderusschen het water den Okker af /
op dat de Molens niet souden kunnen ma-
len / en voerden wel 1000 groote Bomen
aan / tot de Mijnen / en ander storm-gereed-
schap. Sp begosten mede de Granaden
baardig te maken: maar op den 17. qua-
men 24 Gedeputeerden upt de Stad / die
uptstel tot des anderen-daags versochten/
wanneer ook de Bremer en Lubeksche Ge-
santen in het Leger quamen / om de saak te
helpen bemiddelen; want of sp altemet eens
een uytbal deden / (gelijk sp in een den Graaf
van Lepens troffen / en sijn paard onder sijn
lijf / beneffens tien of twintig slechte Solda-
ten dood schooten) die van binnen bemerk-
ten wel dat sp het souden moeten laten gaan.
In de Stad self was het ook vol jammer en
getier / over desen onberwachten oorlog / en
hoorts vol tweedzacht onder de Burgers /
willende d'eeene dit / en d'ander dat. Eynde-
lijk / men komt tot verdrag / en willigde de
Dozsten hunnen eyfch in / en gaf de Stad
op den 23. van dese Maand in hunne han-
den over. De Dozsten deden hunnen intre-
de binnen de Stad / wierden gehuld / maar
vertrokken weder dien selven dag / latende
daar binnen 4 Regimenten Lunenburgers te
voet / onder den Generaal Majoor Scauf als
Commandeur / beneffens noch drie of vier
andere Regimenten, van den Hartog van
Zel, den Hartog van Hanover, en den Bis-
schop van Osnabrugge, de rest bleef in het
velt. En soo eyndigde dit gescht.

Op den tiende van dese Maand wierd de
Koning van Deenmarken gekroont; dit
groote werk gng op dese wijze toe.

Krooninge van sijn Majesteyt van
Deenmarken.

167

Junius

Koning Christianus de V. van Deenmarken, Krooni
nu gesint sich te doen kroonen, is daar aan
gevolgt: Dat op den 10. deser sijne Majesteyt
te Fredriksburg, 's morgens vroeg ten 7 uren,
hebbende van sijn Hof-Prediker de H. Commu-
nie ontfangen, quam den Koning by tien uren
met alle den Hooffschen Stoet, ende den Grave
Schifsrothal, onder een rooden geborduuden
zijden Hemel, die gedragen wierd van de Rijks-
Velt-Heeren, Rijks-Admiralen, Rijks-Cance-
lier, en Vice-Cancelier, na de Kerke geleyden;
daar komende, stond sijn Majesteys Lijf-guar-
de ten beyden zijden, en de Zetel was al-om
met roode linten en strikken geciert: Traden
over een rood Laken: In het gevolg waren ook
Ketel-Trommen en Trompetters: Den Kon-
ing had de Kroon op 't Hooft, en de Scepter
in de hand, en een kostelijk Rapier, aan de zijde
met Diamanten beset: Hebbende het Koning-
lijk Kleed of Pallium aan, met een korte Broek,
dan het Wambais was na de nienwe Deensche
Mode, uyt een treffelijke Riem vol Diamanten
om-set: Sijn Exellentie Guldeleew droeg de
Rijks-appel op een fluweel Kussen, gaande even
voor de Koning: Graaf Anthony ter rechter,
en Graaf Rantzou van Holsteyn ter linker zijde
gaande, droegen den sloop van 's Konings Man-
tel: Aldus wierde den Koning, toen hy voor
de Kerk-deur quam, in-gehaalt door de drie
Bisschoppen van Zeeland, (dat is Coppenhagen)
van Noorwegen en van Finland, die sijne Maje-
steyt zegende, hem brachten op sijn Koninklij-
ke Troon, welke tegens over den Altaar, in
't midden van de Kerke was geplaatst: Gedach-
te Troon was om-set met groote Leeuwen van
silver, dan 't hayr vergult, omme daar door het
Wapen van Deenmarken uyt te beelden: Hier
ging den Koning op sitten, en wierde d'op-ge-
melden Hemel geduurig over sijn Majesteyt ge-
houden: Defen Troon stond op een rooden zij-
den Kleed, van acht ellen lang, en soo veel breed,
rondsom met louter goud geborduurt ende fran-
je om-set; den Troon zelfs uyt louteren Een-
hoorn gemaakt, stond op ses voeten met twee
Leuningen, en was soo om sijn verheventheyt
als konstighet ongemeen heerlijk: Aan den
Zetel, daar den Koning sat, waren drie silver
over vergulde Globen, de middelste met een
Kruys,

571.
nius.

Kruys, onder de welke een Amatist-steen van een kloeke hand groot, stond in-gewerkt: Aan ieder Stijl was een Hyacint: De Leuningen waren met geborduurde Kleeden ten wederzijden behangen; waar tusschen uyt de boven-gemelde Leeuwen levens groote uyt-keeken: Men kan hier by af-meten hoe kostelijk alles was; want de Kroon die den Koning op sijn Hooft hadde, wierde op ses a seven tonnen gouds ge-estimeert, met den Scepter, die rondsom met Diamanten was om-set, ook des Rijks-appel rings-wijs met Diamanten om-cingelt, die den Koning dus lang in sijn hand gehouden hebbende, aan sijn Excellentie Guldeleeuw over-gaf, die de selve op een rood fluwele Kussen neder-leyde, ende alsoo by sijne Majesteyt blijvende staan, in sijn handen hield: Sijn Majesteyt dus sittende in sijn heerlijke Troon, bleven de Graven Anthony, en Rantzou des sels langen Rok houden, Raande aan wederzijden van den Stoel, die men nu sag dat van binnen met Ermelijne Vellen en veertien hondert Kroonen van goude was geborduurt; en gelijk de Quaften, den Degen, soo was alles met Diamanten beset: Alle 't welke op twaalf Tonnen gouds wierde geschat: Naaulijks en was de Koning geseten, of men hoorde in de Kerke seer schoon musiceeren; waar na den Koppenhaagfche Bisschop, die tusschen d'andere twee Bisschoppen stond, een brave Oratie dede, meest op den Koning en de getrouwheyt des sels Onderdanen als yets anders spesteerende: Waar op weder lieffelijk gemusiceert zijnde, wierd sijn Majesteyt van gedachte Bisschop begroet en toe-gevoegt, wat eygentlijk de Salvinge in, en te beduyden hadde; en na sulks wijlduftig was verhaalt, begoef den Noorweegfchen Bisschop de Wetten van het Rijk van Koning Fredrik de Derde, Anno 1644. voor te lesen: Daar na de selve in een silvere Buffe gestooten zijnde, is sijn Majesteyt van drie Graven geleyd tot den Altaar, werdende de Kroon, de Scepter en de Rijks-appel op een ander Kussen geleyt, terwijl den Koning, door de Coppenhaagfche Bisschop, op 't Hooft met een Kruys wierde gesalf, idem een Kruys op de Borst, en toen op de rechter-hand: Daar na het *Te Deum* gesongen zijnde, keerde den Koning weder na sijn Troon: Waar na voor-gedachte Bisschop in de Deensche sprake, weder in presentie van veele Burgers, een Sermoen in het Deensch dede: Wordende alles beslooten met de woorden: *Dafz lange lebe*

der Konig, Amen: 't Welk luyd uyt-geroepen 1671.
wierd: Alle dese solemniteyten duurden van tien tot drie uren: Waar na sijn Majesteyt na de groote Dans-zale wierde gebracht, daar de voor-naamste des Rijks op een Koninklijke Maaltijd wierden getraesteert: In alle dese Ceremonien segt men, dat de Koninklijke Weduwe noch Princessen niet en zijn present geweest: 's Konings Broeder, Prins George, was wel in de Kerke incognito geweest, maar van het Volk genoegsaam bekennt.

Junius.

Op den achtsten van dese Maand quam men de vijf volgende Retour-Schepen uyt Indiën in het Vaderland: De Vryhey, Zuyd-Polsbroek, Spanbroek, 't Wapen van ter Veer, en 't Hof van Breda. De drie eerste booz de Kamer van Amsteldam, het vierde booz Zeeland, en het andere booz Enkhuyfen. De vier waren van Batavia op den seventienden December, 1670. en het vijfde van Ceylon, in January 1671. vertrokken. Daar na sijn noch elf Schepen in het Vaderland/ onder het bewint van den Commandeur Speelman, (die mondeling bericht van sijn werk met den Macassar gebaan/ dede) aangekomen. Da dese quam men noch de Fluyten Wimmenum en Saxenburg, op den vier-entwintigsten Augusti biinnen / soo dat de Compagnie toeneen schoon Retour had/ gelijk se aan haar milde uptheeling/ van vijf- en seftig ten hondert / wel lieten blijken. Se beslooten ook nu / om Indiën in dien goeden stant te houden / dartig soo Oorlog schepen als Jachten / met 5200 Zee-lieden / en ander krijgsvolk / in een merklijk getal / daar wederom heen te senden. Van Suratte quam mede op den twee-entwintigsten Juny het Schip Berkley in Engeland aan.

Groote
toeruln-
ge van de
Oost Indi-
sche Com-
pagnie.

Spangien leed aan d'andere zijde schade dooz het branden van haar Wonder-stuk / dat kostelijk Escuriaal, daar het buur seer groote schade aan dede / voornamentlijk aan de alder-wtmuntenste Boekerp / die grooter seu getweeft hebben / ten ware een heylsame slich-regen het hebig woeden gestilt had / soo dat men nu aldaar werk had om het verballene weder te herstellen.

Brand in
het Escu-
riaal.

Ondertusschen vond de Groot-Doost van Moscovien sijn genoeg / en de voldoeninge van sijn wraak / in het vangen en straffen

Verhaal
van Stenka
Razin.

167 I. van den moedwilligsten Stenko, of Steven Razin; wiens handel en levens-eynde/ als een Junius. byzonder booz bal/ wy den Leser / soo als het uyt Moscovien ober-gesonden is/ ons genoodsaakt binden mede te deelen.

Afdeeling
der Cofak-
ken.

De Cofakken sijn tweederhande/ de Zaporogsky en de Donsky. De eerste slag behoort van ons onder de Poolse Taroon / en ont-honden sich gemeenlyk op de Eplanden / die de Boryskhenes of de Nieper-stroom maakt / en omtrent de Stad Kiof; want men vind in die beroemde stroom sekere steen-klippen/ daar sich het water tegen schiep / en alsoo meer als 50 Eplandekens maakt / welke klippen sp in hun Taal Porog (soo heel als trappen gesegt) noemen: en om dat de Cofakken (als gesegt is) hun gemeen verblijf in die Eplanden hebben / worden sp Zaporogsky, of achter-trappige Colakken genoemd. Hun werlt is / op den inbal der Tartaren, en andere byanden van het Poolse Rijk / te passen. Sp voeren den naam van Cofakken, ter oorzak van hun snelheyt / in sich van d'eene plaats na d'ander te bewegen / om dat Cola in de Slavonische Taal een geest / of anders een gepete betekent. De Donsky, of Donsche Cofakken, sijn die op de vermaarde Tanais, anders den Don genaamt / woonen / en epgentlyk onder het gebied van den grooten Czaar staan / hoewel meer met een bywillige / als gedwongen gehoozsaamheyt / van de welke sp ook met bysondere en merkelyke booz-rechten begiftigt sijn / gelyke ook naar hume epgene Wetten leven / en onder een epgen Hoofst en Overste / die van hen selfs gekooren word / staan. Sp hebben sulks een groote bypdom / dat / indien de Slaven van eenige Bojaren of groote Edelen / wie sp sijn / tot hen komen / de epgenaars geen recht nickerder op hen behouden. Van dese Donsche Cofakken was dese Stenko Razin, een die sich / gelyk wy hier booz verhaalt hebben / soo stoutelyk tegen den Czaar, Alexe Michalowitz heeft derben versetten.

Afkomst
van Sten-
ke.

Oorzaak
van sijn
wynnen.

D'oorzaak van dese sijne wederspannigheyt heeft hy selve beleden / begeerte tot wraak ober sijnen Broeder / dooz den Bojaar Knees Jurie Alexewitz Dolgeroeky, in het jaar 1665 omgebracht / geweest te sijn. Dese was in het Belt-leger met een troep Donsche Cofakken, op die tijd in dienst van den Czaar, tegen de Polen; en wanneer nu de Herft gekomen was / en sp hun tocht in goede dienste volboert

167 I. hadden / eyscht hy van den gesepden Knees af- scheid booz sich en sijn volk: maar de Knees, die humen dienst lichtelyk als noch niet ont-beeren konde / wilde hen het selve niet toestaan; waar ober de Cofakken, sonder na affshep te wachten / sich onder het gelepde van de Zebelheberen van Stenkoos Broeder / naar huys begeben / het welke de Belt-Heer met allen qualijk nemende / en Razin, als oorzak daar van achtende / den selven by den kop vatten / en terstond heeft laten ophangen. Dit word van hem als een oorzak van sijn moedwil / of eerder een schijn booz sijn Barbarische wredeheyt genomen. Maar dat sulks de rechte niet sp / blykt daar uyt / dat hy sijne wapenen niet alleen tegen den Czaar, maar ook selfs tegen den Schach van Persien gevoert heeft / van de welke hy niet konde toonen eenig onrecht / of beledinge ontfangen te hebben: soo dat men de rechte grond in sijn boos en hardnechtiglyk genood te soeken heeft. In het jaar 1667 hing hy al aan sijn boozheyt / op de stroom Wolga, te bedryben / alwaar hy verschepte groote Booten / Nassade genaamt / met goederen / selfs de Kloosters en Beestelijken / ook eenige bysondere krooplieden van Jeroslaw Wollagda en elders / toebehoorende / geladen / aangehaalt en geplondert heeft. Van daar toog hy met sijn by-hondende Cofakken na de Stad Jaik, die hy vernachtigde / daar na tot op de Caspische Zee / en van dese Zee weder naar de Wolga, daar hy / dooz het verstooren van de Disscherpen / het verwoesten van Plekiken en Steden den Landsaten toezacht. Hier van daan trok hy op de Stad Terriken, en soo op de Grensen van Persien, daar hy / soo aan de Onderdanen van den Schach, als die van den Czaar, seer groote schade en hinder heeft gedaan. De woonders van een sekier Persiaansch Stedeken / vernemende sijn aankomst / begaben sich uyt hume Stad op een by-gelegen berg / daarse achten by en bepligt te sijn: maar hy liet hen weten / sp behoefden geensints booz hem te schroomen / en byselijk maar weder af komen / hy en de sijne quamen geensints om iemand gewelt of overlast aan te doen / maar alleenlyk om humen noodduyst booz gelt by hen te binden. De gebuchte Burgerp komt op dat vertrouwen af / en weder in de Stad / een ieder ontslypt sijn winkel; Stenko met de sijne kochten daar alderhande Waren / en be-
taal dese

Eerter
aanvar
van sijn
moed

Bedri-
like
wreed
van sijn
ke.

67 I. taaldefe wel: maar hy had fijn volk de leufe ge-
 geben/ dat/ wanneer f^r hem op de Markt/ met
 fijn Dufte in foo een sekere ftand gefet/ fagen
 wandelen/ f^r op het ellendige volk fouden val-
 len: dit gefchiede/ en alle de Burgeren toier-
 den ellendiglyk om het leven bezacht. Op
 defe wyfje heeft hy op andere plaatfen meer/
 ook op de Medifche Grenfen/ gehandelt.

Knees Juan Semonewitz Proforoffsky, Way-
 wood of Stad-boogt van Astrachan, heeft om
 defe overdadige ftooperen te fuyten/ eenige
 troepen tegens hem wyt-gezonden: maar hy
 fiefich felven tegen de felbe te zwak bebindende/
 en meerder quaad breefende/ berfocht bergiffe-
 nis. De gefepde Knees gaf tot antwoord/ dat/
 indien hy afstand van fijn moedwil dede/ hy
 niet twijffelde/ of de Czaar fou hem genade
 doen. Hy quam met al fijn volk tot Astrachan,
 zijnde meest alle fielt/ en gezwollen van li-
 chaam/ om datfe koorts te dooven op feker Ep-
 land/ in de Caspifche Zee/ befet getwoeft wa-
 ren/ daarse foute water hadden moeten dymken/
 en kreeg ten laatften/ dooz obermatige goet-
 hepd van den Czaar, bergiffenis van fijn moer-
 wil; onder beloften/ dat hy booztaan met fijn
 volk fijn Majesteit in aller getrouwighed die-
 nen/ noch eenige roobery op de Wolga, of de
 Caspifche Zee/ of elders meer aanrechten fou.
 Stenko weder gefont geworden zijnde/ betwees
 fijn milchepd tegen de Inwoonders van Astra-
 chan, want hy smeet/ wandelende ober de stra-
 ten/ een deel van fijn geroofde Ducaten te
 grabbelen/ waar dooz hem een peder feer lief
 kreeg/ en waarom hy het felbe dede/ viel niet
 zwaar te ramen. Spydelyk vertrook hy met
 fijn gaffen weder na fijn land op den Doon,
 daar hy ebentwel niet laten konde fijn gupterp
 omtrent Kerken-belang te plegen/ berdozjben-
 de of verhinderende de Priefters in hunnen
 Gods-dienst/ of ftekende fiefich felven in geeffe-
 lijke faken/ en fiet wat hy al in-voerde: in de
 plaats van de oude en gewoone Trouw-plech-
 tigheden te gebzupken/ liet hy de Berloofde ee-
 nige malen rontfom een boom heenen draapen/
 en aldus warensf op fijn Stenkoos getrouwt. Hy
 ontflag fiefich ook niet/ lafterlyk van onfen Saligma-
 ker te fpreken; en om een befluyt van fijn qua-
 de nuliken te maken/ bzakt den eed van getrou-
 wighepd/ merde welke hy fiefich aan den Groot-
 Vorft berloofte hadde; bzakt ook eenige Cofak-
 ken den hals/ om datfe met hem niet wilden
 aanspannen; het felbe dede hy aan de Waywo-

de van fijn woon-plaats/ en een af-gezondene
 van den Czaar, met een begenadiging booz
 Cornilo Jacoloff Hitman hy de Cofakken. Hy
 begaf fiefich weder van den Doon na de Wolga,
 met een fleep van fchelman/ gelijk hy was/ en
 quam in de Stad Saritzta, daar hy de Inwoon-
 ders wijs maakte/ dat de Oozlogs-maekt van
 den Czaar aan quam/ om hen alle om het le-
 ven te bzengen/ daar in tegendeel troepen af-
 gezonden wierden/ om de Inwoonderen tegen
 Stenko te befchermen; waar ober het volk ber-
 fchilt/ hem met fijn fchelman tot hun befcher-
 minge in de Stad nam. Het eerste dat hy dede
 was/ den Oberfte van de plaats om het leven
 te bzengen/ beneffens al de Burgers/ die met
 hem geen eenen lijn begeerden te trekken. Al-
 dus trekt hy met fijn volk de troepen van den
 Czaar tegen en ftaatsf/ doodende den Veld-
 heer met heel andere/ en menichje gebangen
 nemende. Hy bemachtigde ook de Stad r Sor-
 nejaer, daar hy de Stad-boogt/ alle andere
 Bebel-hebberer/ en Moscovifche Strellen ge-
 dood heeft.

Hyer van daan rukt hy booz Astrachan, op
 een van de Monden der Wolga, niet verre van
 de Caspifche Zee gelegen/ een plaats die twee
 goede mijlen in den ombang heeft. Het Slot
 ftaat met een sterke Muur bewalt/ gelijk ook
 de Stad: maar de Dooz-fteden rontfom leg-
 gen meest open/ als daarse met een houten
 Staketfel verfozgt zijn. Certijds hebben de
 Tartaren de plaats befeten: maar de Czaar
 Juan Wasklowitz heeft hen de felbe in het
 Jaar 1653. weder af-gewonnen; de Stoffen
 worden daar van de bobenste geweften van
 Niefna en andere plaatsen op de Wolga ge-
 bzacht/ maar f^r handelen feer in foute Dis/ ge-
 lijk ook de Wolga boben alle andere ftoomen
 Difch-rijt is; bzengende een Difch booz/
 diefe Beloufa noemen/ van de welke sommige
 wel drie bademen lank zijn/ en nauwelijks
 van dertig mannen konnen gedragen worden.
 De Perfianen, Indianen, Bacharen, Armeniers
 en andere breeinde Volkeren/ dzyben daar feer
 grooten handel; de Plaats heeft ordinaarlyk
 meer dan 12000 Strells of Schutters in Befet-
 tinge.

Stenko booz dese Stad komende/ zand eeni-
 ge van fijn Cofakken daar binnen/ die de Strell-
 fen en Soldaten/ die tegen den Gouverneur
 mifnoegt waren/ bewogen hebben/ Stenko met
 fijn volk in te laten. Knees Juan Semonewitz

167 I.

Junius.

Sijn twee-
 de af-val.

Hy neemt
 Astrachan
 in.

Grooten
 Vifch in
 de Wolga.

S vor-
 d n
 b fen
 h del.

S han-
 d n gee-
 f i j k e fa-
 k

S mild-
 l d.

igt van
 n Czaar
 made.

ik te-
 hem
 onden.

67 I.

Junius.

1671.

Junius.
De Stad-
voocht
van een
Tooren
geoor-
pelt.

Sijn wre-
den han-
del tot A-
strachan.

Proforofsky, zijnde toen in de Kerk om zijn Gods-dienst te plegen / wierd daar wpt-gehaald / en op een hoogen vierkantten Tooren gebzacht / die in het midden van het Slot / als een Bakken / booz die wpt de Caspische Zee komen / staat / daar hy van boven neder geworpen wierd : eer dit geschiede / luyfsterde hem Stenko pets in het ooz / waar op men sag / dat de Knees het hoofd schuude / als pets wepgerende ; men geloofst / dat hy hem aan de hand socht te krijgen / maar die Heer sulks af-slaande / most dien doodelijken spzong doen.

Hy hier mede niet vergenoegt / rechte daar boozt alderhande wzeede moozderpen aan / bzen-
gende den bzoeder van den Stad-voocht met veel Edelen en Strellen om den hals ; veel andere / die sijn zijde niet wilden berisefen / mosten den selben gang gaan ; van de Duytsche en andere wpt-landsche Bebel-hebber en bleef niemand in het leven / alleen eenig Hollandsch Scheepsvolk geraakte in de Caspische Zee : maar men wil / dat dese mede achterhaald / en om het leven gebzacht sijn. d'Overste Thomas Beki, en Overste-Luytenant Jacob Wonderom, en andere meer / wierden in de Wapenen op de Walen gedood. Hy beroofde Kerken / Kloosters / Gods luyfen / en der rijkster Burgeren Wooningen : de Cancelarye wierd verbzand / en boozts de rijke Schat van den Czaar genomen en gerooft. Veel bzenide Koop-lieden / die sich als doe in de Stad behonden / als Persianen, Indianen, Turken, Armeniers en Boucharen, wierden van hun koopinauschappen berooft / en ten deelen dood gestagen ; bepde de Soonen van den Gouverneur / heeft hy by de boeten ober de Stads Muuren laten hangen : daar na weder af-nemende / heeft den eenen met veel quellingen en tormenten om het leven doen bzenen / den anderen half dood laten slaan / en den Metropolitaan of Opperr-Priester laten te luyfs bzenen. De Vrouw en Doelsters der verslagene / gaf hy sijn makkers en Soldaten / of tot Wijden / of tot misbzuyt. Dit verobere van Astrachan geschiede / na berichtinge / op den 28. Junij 1670.

Sijn vor-
dere over-
winninge
en vree-
heden.

Wanneer nu Stenko al dese onheulen had aan-gerecht / trekt hy na Saritza, en van daar op Zaratof, dat sich ook aan hem over-gaf / daar hy den Stad-voocht / en veel Edelen mede deed om den hals bzenen. Daar na gaf sich ook de Stad Samaroff aan hem ober / daar de Stad-voocht met veel Burgers mede

gedoo / en den Schat van den Czaar wech-genomen wierd. Van Samaroff komt hy booz Simbiersky, welke plaats hy beleegert / bezstozmt en verbzand heeft : maar booz het Slot moesten veel van sijn Cosakken het leven laten : de Heer Juan Bogdanowicz Miloslaefsky was daar Bebel-hebber binnen / die de plaats met een wonderlijke moedigheyt tegen desen Verrader beschermt heeft / het welke soo veel goeds dede / dat Stenko (allesints een overwinnaar) hier gestuopt wierd / die sich anders na de Koninklijke Stad Casaan, niet verre van hier gelegen / sou begeben hebben. Ondertusschen / al schoon hy niet verder konde aan-trekken / en genoegsaam gestagen / en selfs gewond was / liet hy niet na het geheele geweest te ober-loopen / en booz af-gezondene de Landsaten op te roopen / tot dat hy gedwongen was weder naar Astrachan te keeren. Hy besloofde een peder allerhande bybdom / en ontlasting van het jok der Bojaren, die hy landplagen en verdrukkers van het volk noemde.

Gelijc de gemeente blind en onbescheyden is / en gemeenlijk alleen een saak van buyten siet / alsoo hoorde men ook selfs binnen der Moscou loffelrijk van desen schelm / als een die niet als de reddering en welstand der Ingezetten / en bezordering van de bysheyt socht / spzeken ; soo dat de Czaar genootsaakt was / booz straf aan eenige / een booz veeld aan allen te beschaffen. Een seker oud man / zijnde gebzagt / wat men Stenko, indien hy der Moscou naderde / doen soude ? antwoozde / dat men hem met Sout en Wrood (een booznaam teken van bziendsehap by de Russen) sou tegen gaan.

Omtrent dees tijd wierd een van sijn booz-
naamste makkers en roer-binken / die sich on-
derwonden had / het volk hier en daar op te
maken / in der Moscou binnen gebzacht : dese
ontbing aanstonds loon na sijn werken / sijn
Armen en Beenen wierden af-gehapt / en
wierd soo boozts aan den hals op-getrokken /
en aan een Galge op-gehangen. Dese booz-
wicht stelde alderhande loofse listen / om het
volk te bezliegen / in 't werk ; onder anderen is
dit een staal : sy hadden twee Scheepen of
Booten toe-gemaakt / van de welke het eene
van binnen met rood Pluueel bekleed was ;
booz-gebende daar in te sijn de Prins Alexe
Alexowits, die in sijn Daders tegentwoozdig-
hept /

167

Junius

Sijn lie-
om het
Volk op
rooyen.

Een van
Stenkors
makkers
gerecht.

Hun be-
drieglijk
listen.

37 I. hept / in het Jaar 1670. op den 17. Januarij /
 in het Paleys in der Moscou, overleden / en
 den 18. daar na in de Hoofst-Kerk tot Archang-
 gel by sijn Dooz-badren begraven is; zijnde
 onbeschaamt genoeg te seggen / dat dien Prins
 noch in het leven / en by hem tegenwoordig
 was: en om dien Leugen beter schijn te ge-
 ven / had hy scher Jongeling van 16 jaren /
 afkomstig van een Doost der Petigerny Czier-
 kassen, die hy booz desen gebangen had / daar
 in-geselt; welcke Jongeling de Czaar ook ge-
 nade gedaan heeft / om dat hy tot dit werk
 gedwongen was / gelijk hy ook mischien als
 noch in het Hof van Knees Jacob Codonewits
 Cziercasse onderhouden word. En bozders
 gaf hy booz / dat dese Prins de handen
 der Bojaren onblucht was / en sich tot be-
 scherminge in sijn handen ober-gegeven had;
 met by-boeginge / dat hy oozde van sijn Maje-
 steyt hadde / om alle Bojaren, Raats-heeren en
 andere Edel-lieden meer / als verraders des
 lands zijnde / te verdelgen en dood te slaan;
 hier dooz kreeg hy het al aan de hand / en bech-
 tende de domme Russen booz de saak van een
 schelm / als of het die van den Czaar waar ge-
 weest. Tot Smolensko wierd een seker per-
 soon op-gehangen / die seyde / en daar op stierf /
 dat hy de Prins Zarewits had gesten: maar
 dat was desen selven Jongeling.

Het ander Schip was van binnen met
 zwaart Flutwelk belicd / in het welke hy seyde
 de gewesene Patriarch Nicon te zijn / die booz
 eenigen tijd dooz sijn Czaarsche Majesteyt, op
 het goed-binden van de Patriarchen van A-
 lexandryen en Antiochien van sijn ampt geset /
 en in een Klooster by Beloser gezonden was /
 daar hy mischien als noch in leven is. Dooz
 dese versterde handel heeft Stenko de saak soo
 verre gebracht / dat de geheele land-streek by
 de Wolga, en bozder landwaards in / op de
 been / gelijk als tegen de Bojaren, geraakite;
 strekkende sich zelfs het quaad tot aan de Ste-
 den Alliatur en Arsamias toe / en komende het
 Sw op- getal der oproertigen wel tot 200000 man-
 nen. Een groot gedeelte van de Czeremisse en
 Moordwijnische Tartaren, en al de Russische
 Boeren / in dien land-streek / stonden tegen
 hun Heeren en Bevel-hebberren op / slaande
 die dood / ja hingense op / en verdelgden te
 nuur en te zwaard al waar se by quamen: Ja
 dit nuur van muitery brak soo verre dooz /
 dat het tot op twaalf mijlen van Moscouw sijn

blanunen sien liet. Toen docht het den Czaar
 tijd een merkelyke oozlogs-macht op de been
 te bzenge / om dit groepende quaad in sijn
 aan-was te verdelgen. Dese ging in het laat-
 ste van September onder de Bojaar Knees Ju-
 rie Alexewits Dolgoroko te Velde / en trof op
 den woeg een party van bystien duysend van
 dese moetwilligers aan / die hem tot vier-ma-
 len toe met een reukeloofse dommichepd aan-
 bielen / maar ten laatsten dooz hem geslagen
 wierden: een groote menichte bleef op de plaats
 dood / veel wierden gebangen / ses Weid-
 stukken wierden berobert / en Dolgoroko sloeg
 sijn Leger onder de Stad Arsamias, daar hy
 op sijn gemak al dese moetwilligers / die in
 sijn handen verballen waren / ter dood dede
 bzenge. Waarlijk (ten ware de billijkhepd
 van de straf de groutwel wech-genomen had)
 dese plaats selber was verschrikkelijk om
 aan te sien: rondsom vertoonde sich niet als
 Galgen / elk met dertig / veertig / ja vyftig
 galge-bzokken beladen; hier sag men de ont-
 halfde in hun bloed gewentelt leggen / daar
 stonden eenige in de palen / of de palen in
 haar gesteken / van de welke sommige noch
 wel tot aan den derden dag toe leefden / en
 spraken; soo dat binnen de tijd van drie
 maanden op die plaats wel ontrent elf duys-
 send menschen dooz Beuls handen om-ge-
 bracht zijn getwozen: het scheen daar de
 waare wpt-beeldinge van de Hel / en hy
 vertoonde leeflijk een tweeden Radamanthus
 op sijn schrikkelijken Recht-stoel / van de
 welke niemand onberoozdeelt heeren ging.
 Dolgoroko aldaar sich onthoudende / zand
 sijn oozlogs-bolk aan alle zyden wpt / die
 de eute Troep booz / en de andere na han
 dit moetwillig gespuys sloegen / verdelgden /
 en gebangen namen: het gelukte hen seer
 wel / dat dese wederspanningen niet in een
 klomp versamelt / maar aan veel en ber-
 schepden troepen wijd en zijd versprepd la-
 gen; behalven dat / kondese sich onder mal-
 handeren / ober het hoogste gesag / mede niet
 verstaant; en sekerlijk / indien al dese soo ge-
 weldige macht (komende / als gesegt is / tot
 twee honderd duysend mannen) by-een was
 versamelt / en eendzachtig geweest waar / het
 soude de Groot-Vorst al zwaar genoeg ge-
 vallen hebben / sich daar tegen te rebde-
 ren.

In dit slaant en verdelgen der weder-
 spanni-

1671.

Janius.

Schrikke-
lijke
Recht-
plaats.Groot
macht der
Rebellens.

1671. spannigen / hebben sich de Hertlandsche Be-
 vel-hebberen opstekende wel gedragen / die
 Junius. hun volk op een seer bequame maniere op den
 dominen vband wisten aan te boeren / sonder
 dat'er een van allen dood gebleven is. De
 stout en onder desen oproerigen hoop waren die
 van de stedekens Lijsko en Morakko, als mede
 die van Pauly Perewoos. Sp hadden het Kloos-
 ster Mocarioff verschepten maal bestoznit / en
 veel bollas daar dooz gelaten : maar hebben
 het eyndelijk dooz schelmery van een Jode ver-
 meestert / en den byrt wech-geboert.

Nonne
 oorlogt in
 mans
 kleederen.

Morasko bleef lang hartnektig / maar die
 van Lijsko quamen by tijds aan de hand / en
 leberden dertig van de Hoofst-rebellen / benefe-
 seus een Nebe van Stenko, in handen van den
 Groot-Vorst, en kregen des selsf genade. On-
 der de gehangenen wierd ook een Nonne, be-
 kleed in Mans kleederen / tot den Knees Jurie
 gebracht : dese / soo verbaad als sp was / had
 het bebel ober 7000 mannen gehad / en sich
 ober-al boven maten stout en dapper getoont /
 tot datse in handen geraakte ; sp wierd berooz-
 deelt levendig verbrand te woorden : want het
 woord by den Russen dooz een ober-groote / en de
 hoogste straf-waardige sonde geacht / het Kloos-
 ster te verlaten ; sp toonde sich gantschelijk niet
 booz de dood verschiift / en sepe noch booz
 haar sterben / dat sp wel wenschte dat sich an-
 dere soo moedig getoont hadden als sp gedaan
 hadde / sp souden Knees Jurie met synen aan-
 hang de staart op-gebonden hebben ; sp maake-
 te booz haar dood menig-maal het Kruys-te-
 ken ober sich / en lepde sich soo stillekens in een
 Scoob, een houten hupskien / boven met vier
 gaten open / neer / en liet sich alsoo tot asche
 verbranden.

Word le-
 vende ver-
 brand.

Andere
 Verraders
 gekraaft.

Ter selber tijd wierd ook een van Razins
 beste makkers / zynde genoegzaam sijn rechter-
 hand geweest / ter gericht gebracht ; dese wierd
 de armen en beenen af-gekapt / en daar naar
 het hooft af-geflagen / de romp wierd boozt met
 een Touw aan een Galge op-gehaalt / en alsoo
 ten toon gehangen.

De gebangens wierden gemeenlijk seer
 zwaarlijk gepijnigt / en gebraaagt wat sp met
 dese weder-spannighepd booz hadden ? gaben
 tot antwoorz / dat sp van meninge waren ge-
 woest / na der Moscouw te komen / en al de Bo-
 jaren om den hals te bzingen : hun krijgs-
 woord was in 't gemeen *Nor Schai*, dat is / On-
 verhoets, of schielijk te seggen / als willende

1671. daar mede aan-wijzen / als dat de Zarewits,
 of Prins Alexe Alexewits, hen onbertwacht /
 Junius. en als van den Hemel toe-gezonden was.

Aldus heeft dese Knees Jurie in de tijd van
 drie maanden een eynde van desen gebaarlijken
 opstand in dien Land-streek gemaakt : maar
 aan andere Oorzen was het noch soo klaar
 niet. Knees Constantijn Zarabatoff is dooz oze-
 drie van den Czaar naar Tamboof gezonden /
 om aldaar mede dit gespuys tot redente bren-
 gen / gelijk hy met goeue spoet gedaan heeft ;
 soo dat eyndelijk die onrust t'eeneemaal (niet
 sonder dupfenden van menschen dooz Weuls
 handen / en ober de 100000 dooz het oorlogs-
 zwaart te doen sneubelen) gedempt is gewo-
 den ; soo veel bloeds en jammers beroozsaakte
 een verdoorben Nit in een Lichaam van Staat.
 Maar om tot dit Goddeloos werk-tuyg der
 dupbelen desen Stenko Razin weer te keeren :
 dese onder Simbierskie (als elders gesegt is)
 geflagen / en met sijn ober-gebleven volk naar
 beneden gefakt zijnde / kroos booz een wyl de
 open luecht booz sijn verblijf / onthoudende sich
 nu hier / dan daar / en latende een van sijn mak-
 kers Sjorteous, bygenaamt Duyvels Knevel, in
 het gesag ober Astrachan ; hy aldus ober-al
 zwerbende / is eyndelijk dooz den Hitman Cornilo
 Jacoloff, en de Donfche Cosakken die den Czaar
 noch getrouw gebleven waren / looflijk geban-
 gen / en naar der Moscouw geboert : dese Hit-
 man Cornilo Jacoloff was Peeter of Doop-
 der van desen Stenko, en van hem altoos als
 sijn Vader geacht / waar ober hy geen het min-
 ste vermoeden van hem en sijnelagen hadde :
 maar sijn trouwelooshepd tegen sijn Heer ber-
 diende van niemand met eenigen trouwe ge-
 foont te woorden. Hy wierd ontrent Saritza ge-
 kregen / en alsoo naar een lange Krepse van wel
 twee honderd mijlen in Moscouw gebracht / ge-
 duurende welke Krepse men hem wijs maakte/
 dat hy daar maar gebracht wierd om met den
 Czaar te sprekken / en hem beriecht van alles te
 doen ; gelijk hy ook noch wel soo dwaas was /
 als sich in te beelden genoeg tot sijn verschoo-
 ning in te bzingen sou hebben. Maar sijn broe-
 der Frolka, die met hem gebangen was / toon-
 de sich boven maten boozbig / en van een beter
 aard als Stenko, die hy / al wat van hem bedze-
 ven was / als de enige oozsaak toe-schreef.
 Als Stenko sijn broeder op sekeren tijd seer booz-
 big sag / troofste hy hem met dese woorden : Hy
 soude slechts goeden moed hebben, sy souden,
 als

Sten
 word
 vanger

57 1. als sy in Moscou quamen, groote eere genieten; duysenden van menschen, en de groote Bojaren souden hen tegen komen om heate sien: en in dit laatste sprak hy de waarheyt. Wanneer hy ontrent een mijl van de Stad was quam hem een Wagen tegen/ alleenig om hem/ volgens sijn boozegging/ afte halen: op het achterste van desen Wagen stond een Galge op-gerecht; eerst wierd Stenko van sijne Syde kleederen/ die hy tot daar-en-toe aan-gehad hadde/ ontbloot/ en met slechte bodden aan-gedaan/ toen stelde men hem op den Wagen onder de Galge; van den dwars-balk wierd een keten af-gelaten/en die om sijn hals vast gemaakt; sijn rechter-hand was aan de rechter/ en sijn linker aan de linker paal/ gelijkt ook beyde sijn voeten vast-geketent; staande soo met handen en voeten upt/ en met den hals op-gestrekt. Sijn broeder Frolka, met keerenen aan den Wagen vast-geboept/ volgde te voet na. Met dese zegenpraal quamen sy binnen Moscou, bescouwlot van beel duysenden van menschen/ van alderhande slag en staat; hy sag niemand aan/ maar sloeg sijn gesicht gebuuriglijkt ter aarden neder. Aldus bracht men hen op het Sems-hof, anders het Raad-huus van Moscou; sy wierden beyde gepijnigt: maar wat sy daar al beken hebben/ is ons niet te booren gekomen/ alleenlijkt had hy sich ober sijns broeders dood beklagt. Als Frolka sich onder het pijnigen seer jammerlijkt aan-stelde/ trooste hy hem/ met te seggen: hy moeste gedenken, wat hy al voor goeds genooten had, in wat eeren aanzien hy onder de sijne geweest was, en hoe veel duysenden hy onder sijn selg gehad hadde, en dat het hem nu niet verdrieten moft, dit suur voor het foet te smaken, en andere van diergelijke troostelijke redenen meer. De Russen hebben een bysondere wijze van pijnigen/ als datse de schedel van het hoofd der misdadige laten scheeren/ en daar houtwater op druppen laten/ het welke men segt seer groote pijn te veroorzaken. Wanneer sy nu aldus geschooren werden/ sou Stenko tegen sijnen broeder gesegt hebben: Broeder ik heb wel gehoord, dat niemand tot een Priester geschooren word, ten zy hy een geleert man zy: wy zijn beyde slechte en ongeleerde lieden, en evenwel word ons de kruyn geschooren.

Dier dagen na sijn aan-komen in Moscou wierd hy niet sijn broeder op de richt-plaats voor het Slot geleyd/ om ter dood gebracht te worden; men las hem sijn vonnis voor/

het welke op dese misselijke wijze luyd als 1671. volgt:

Copie van de Sententie van Stenko Razin, hem op de Richt-plaats den 6. Junij, Anno 1671. in der Moscouw voor-gelesen.

S Chelm, en van God af-getreden Rebel, Vonnis
Donische Cofak, *Stenko Razin*, in 't Jaar 1671. (alias 1667.) hebt gy vergeten de vrees Gods, en den Grooten Heer Czaar, en Groot-Vorst *Alexe Michailowits*, van Groot, Kleyn en Wit Rusland selfs Erhouder, sijn groote genade, en dien gy aan hem gedaan hebt, en hebt tegens sijne Czaarsche Majesteit gerebelleert: en andere Cofakken met u verlamelt hebbende, zijt gy te samen naar de Revier Wolga gegaan, om uwe Schelm-stukken te plegen; daar komende, hebt gy groote schade aan veele Lieden gedaan, overweldigende de Nasaden, groote Booten, met gesouten Vis ende Sout geladen, toe-behoorende den Patriarch, de Kloosters en andere, ook de Booten van verscheyde Koop-lieden: En dese geweld bedrijveryen hebt gy geoeffent tot onder de Stad Aitrachan. Ook hebt gy Schelm tusshen Aitrachan en t'Sornejaer sijn Czaarsche Majesteits Waywode *Simon Beklo-nowitz*, die aan u gezonden is geweest, om u te spreken, berooft en dood gellagen, en daar naar in 't Water geset; soo hebt gy ook een Moscouws Strelets Sufora, die ook aan u was gezonden, van gelijken gedood. Als uyt Aitrachan na de Stad Janko waren gezonden een Waywod en twee Russche Colonels met Soldaten, om u voor eerst met goede te bespreken, dat gy van uwe Schelm-stukken afstand soude doen, en sijn Majesteit om Paridon bidden, hebt gy beyde de Colonels opgehangen, en zijt met uwe Cofakken uyt Janko in Zee gekomen, en uyt de Zee weder op naar de Wolga, alle Plaatfen van Vis-vangst ruineerende, en de Tartarsche Wooningen verbrandende. Ook zijt gy Schelm onder de Stad Terriki geweest, en hebt in de by-leggende Plaatfen veel schade gedaan; als ook in 't gebied van den Koning van Persien op Zee zijnde, hebt gy des Konings van Persiens Onderdanen berooft, nemende de Koop-lieden haar goederen af, en de selve dood slaande; ook

1671. hebt gy eenige Steden in Persien geruineert; en groote differentie daar door veroorzaakt; ook hebben de Astrachansche Strelfen op uw Schelms ordre haren Overste dood geslagen, en hebben sich by u gevoegt, en in verscheyde Plaatsen groote schade gedaan. Gy hebt ook een Boot van den Koning van Persien op Zee genomen, en alle Waaren gerooft; en dien Copsien, den oppersten Koop-man sijn Soon, met andere Persianen dood geslagen, oeffenende vorders op Zee en de Wolga groote Schelm-stukken met rooven en moorden: Anno 7177. (alias 1669.) heeft de Waywode uyt Astrachan Heer *Juan Semeunowitz Proskofsky* tegen u gezonden een Waywood ende Stolnik Knees *Simon Levof*; met sijne Czaarsche Majesteys Armee, die u met uwe Cofakken hadde omringt, en soude u ook konnen geslagen hebben, t welk gy Schelm met uwe Cameraden siende, hebt twee van u beste Cofakken tot den Waywood gezonden, biddende in den naam van alle de Cofakken, dat sijn Czaarsche Majesteyt hun mochte pardonneeren, met belofte dat sy weder na huys souden keeren, en in toekomende geen quaad meer aan-vangen soude: maar sijne Czaarsche Majesteyt in alle getrouwigheyd dienen, en geen questie of differentie tusschen hare Czaarsche Majesteyt en den Koning van Persien veroor-saken, en op de Wolga noch op de Caspische Zee meer om rooverye soude komen: Waar op die 2 Cofakken in den naam van t gantsche Leger een Eed hebben gedaan, en hebben aan hare Majesteyt gezonden 7 Persoonen, om Pardon te verfoeken, en is gebleken, dat dit niet anders als bedrog is geweest, sulks van sijn Czaarsche Majesteyt verworven hebbende: En wierd gy van Astrachan na den Don tot uwe Woon-plaats af-gelaten, met alle de geen die by u waren: maar gy hebt sijn Czaarsche Majesteys genade vergeten, en onder wegens op de Wolga groote rooveryen geoef-sent, ende komende tot Zaaritze hebt gy een Waywood geslagen, en groote schade gedaan. Anno 7178. (1670.) hebt gy Schelm met u Cameraden insgelijks vergeten de vreesse Gods, af-tredende van de Heylige Algemeene Apostolische Kerk; want gy op den Don zijnde, van onsen Heere Jesu Christi lasterlijke woorden hebt gesproken, en hebt verboden Kerken te bouwen, en in de voorige Gods-dienst te verrichten, en hebt alle

167 Priesters verjaagt; en die Lieden die trouwen souden, hebt gy, in plaats van trouwen, rondsom een Boom laten gaan. Ook hebt gy Schelm vergeten sijne Czaarsche Majesteys genade, die aan u en u Cameraden in plaats van de dood het leven vergunt hadde, en hebt weder tegens sijne Czaarsche Majesteyt gebelleert, en zijt na de Wolga gegaan, om uwe schelmerye met roven en moorden te plegen, en hebt eenige eestlijke oude Cofakken, die met u niet hebben willen toe-stemmen, berooft; en daar na dood geslagen, en ook den Waywode, aldaar op den Don zijnde. Des-gelijks hebt gy ook den Tilets, die met sijne Czaarsche Majesteys begenadig-brief aan den Atoman *Cornelio Jacoloff*, en aan de andere Donche Cofakken was gezonden, dood geslagen en in t water geset, en den andere Waywode soo geslagen, dat hy daar van gestorven is. Gaande van den Don met uwe by-hebbende Cofakken, zijt gy gekomen aan de Stad Zaritza, en hebt aan de Inwoonders der selver Stad listelijk voor-gegeven, als dat sijne Czaarsche Majesteys Armee aan-quam, haar alle dood te slaan: Maar sijn Czaarsche Majesteys Volk was aan haar gezonden, om hen tegens u te assiteeren; op welk voorgeven sy hen aan u hebben over-gegeven, en hebben u in de Stad gelaten; daar in komende, hebt gy den Gouverneur of Commandant *Tergnowa*, en alle de Burgers, die aan u quaad-doen niet en wilden deelachtig zijn, dood geslagen en in t water gesmeten, en zijt tegens sijne Czaarsche Majesteys Krijgs-volk voort getrokken, en hebt het selve met bedrog gellagen, en haren Oversten *Juan Lapatenin* en de Overste Luytenant *Feder Fekschijm*, en Luytenants, na dat hun veele tormenten aan-gedaan hadde, in t water laten smijten, en hebt van sijne Czaarsche Majesteys Nassaden of Booten, die met Rogge waren geladen, wech genomen, en veele Koop-lieden berooft. Daar na zijt gy na de Stad t Sornejaer getrokken, en hebt den Gouverneur *Juan Sergeoff* en alle Officieren, en veele Moscovische Strelfen gedood. Komende van Astrachan, hebt gy eenige van u schelmsche Cofakken, die de Strelis en Soldaten souden bewaren tot over-geven, en dat sy den Bojaar en Waywode aan u souden over-leveren: daar op d'Astrachansche Soldaten de Stad aan u hebben over-gegeven, ende hebben haar met u vervoegt; met welke Schel-

71. Schelmen en Rebellen gy den Bojaar Knees *Juan Semonowits Proforoffsky* hebt uyt de Kerk getrokken, en van een hoogen Tooren doen neder-werpen, en sijn Broeder nevens veel Edel-lieden, Officiers en Strelfs, die met u weygerden te willen zijn, hebt gy alle dood laten slaan, nevens veele Koop-lieden, eenige met sware tormenten ter dood brengende: Gods-huys, Kloosters en sijne Czaarsche Majesteyts Schat, en veele Huysen van de voor-naamste Burgers hebt gy berooft. Alle Rijks-faken en Schriften in de Cancelary hebt gy verbrand, en sulke bespottinge gepleegt, als in geen tijden gehoord is; gy hebt ook sonder eenige schaamte Priesters, Monnikken en Nonnen naakt laten uyt-kleeden, gelijk ook veel andere Liederen, en de selve onmenschelijk laten slaan, dat sy fouden bekennen, waar sy haar rijkdommen verborgen hadden: Ja zelfs de kleyne Kinderkens en hebt gy niet verschoont. Des Konings van Perziens Coepfien, en veele uytheemfche Koop-lieden, als Persianen, Indianen, Turken, Armeniers en Bargare, die op de selve tijd om haar Koophandel daar waren gekomen, hebt gy Schelm veel dood geslagen en haare Waaren berooft, en den Grooten Schaach van Persien veele questien veroorzaakt. Boven dat konde gy van bloet niet verzadigt worden, maar zijt in't vergieten van soo veel onschuldig bloet voort gevaren, en hebt de onnoofle Kinderen, beyde Soonen van den Bojaar Knees *Juan Semonowits Proforoffsky*, by de beenen over de Stads Muuren laten op-hangen, en weder af-nemen, en na veele martelificatie d'eenen laten om-brengen, en d'ander soo laten slaan, dat gemeynt hebbende dat niet konde leven, hebt hem soo aan de Miterpoliten laten brengen. d'Astrachansche Strelfen, segge Schrijvers, die haar Czaarsche Majesteyt gediend hebben, en uwe Schelm-stukken niet hebben toegestemt, hebt gy met vreemde straffe laten dooden, en de selve by de Ribben laten op-hangen, datse alle met seer sware tormenten souden sterven. Ook hebt gy Schelm in Astrachan, na dat gy veel eerlijke Cofakken hebt omgebracht, hare Vrouwen en Dochters tot spot over-gegeven, en tot misbruyk aan uwe God-vergeten Cameraden en Schelmen, en aan de Priesters bevoolen op uwe Zegels en ordre, en niet op der Miterpoliten bevel haar te cotuleren: Bespottende alsoo Gods Kerke en de

Ordonnantie der Heylige Apostelen, achtende dat Sacraments-teken niet: en de Priesters, u niet willende gehoorsamen, hebt gy in de Wallen geset, of daar in laten smijten. Ook hebt gy sijne Czaarsche Majesteyts Schat en Ducaten in Astrachan, so onder *Juan den Turk* geweest, wech-genomen: En na veele bloedstortingezijt gy van Astrachan na Zaritza getrokken, en van daar de Reviere op na Zaaratof, welke Inwoonders sich aan u hebben over-gegeven, daar gy sijne Czaarsche Majesteyts Kooren-gelt en veel Proviant hebt gerooft, en den Waywood *Coefma Kutofin* met veel Edel-lieden dood geslagen. Van Zaaratof zijt gy Schelm, in u boos voornemen voort-gaande, gekomen onder de Stad Samarof, die sich ook aan u heeft over-gegeven, alwaar gy sijne Czaarsche Majesteyts Schat ook hebt wech gerooft, en den Gouverneur *Juan Altimoff*, met veele eerlijke Burgers, die aan u zijde niet wilden, dood-geslagen. Van Samarof zijt gy God-vergeten Schelm voort-gegaan, en gekomen onder de Stad Simbierskoy, welke Stad gy ook beleget hebt, tegens sijne Caarsche Majesteyts gezondene macht geslagen, en bestormt, ook groote schade gedaan; en hebt ook gezonden tot veele Steden, by de Aarde Wal, eenige van u schelmfche Cameraden, met bedriegelijke schelmfche Schriften, daar in schrijvende, als of den Soon van onsen Grooten Heer Czaar, hoog-loffelijker gedachtenis, onsen *Zaarrewitz*, en Vorst *Alexe Alexewitz*, van geheel, groot, kleyn en wit Rusland, noch in leven waar, en dat gy op ordre van sijn Czaarsche Majest. quaamt, om alle Bojaren, Raatsheeren, &c. van sijn Majesteyts Natien, soo wel Groote, Edellieden, Strelfen als Soldaten, en voorts sijn Zaaarsche Majesteyt selfs dood te slaan, als of sy Verraders waren: En den Soon van onsen Groot-Vorst Heer Czaar, hoog-loffelijker memory, onsen Heer *Zaarrewitz*, en Groot-Vorst *Alexe Alexewitz*, van geheel, groot, kleyn en wit Rusland, na den wille Gods het Aardrijk verlaten, en is over-gegaan in de eeuwige rust des Hemelsche Rijks, het welk geschied is in sijn Paleys, in presentie van sijn Heer Vader, onsen Grooten Heer, in het Jaar 7178. den 17. Januarij, en sijn Lichaam is begraven in Moscouw, in de Hooft-Kerk van St. Michiel, nevens sijne Voor-ouderen, den anderen dag, zijnde den achtende Januarij, in presentie van sijn Heer Vader, onsen

1671.

Junius.

1671. Heer Czaar ende Groot-Vorft *Alexe Michailowitz*, van geheel, groot, kleyn en Wit Rusland selfs Erhouder, daar by ook waren de Heeren *Alexandriske*, Patriarch Paylien, de Patriarch van Moscouw *Joseph*, met veel andere Miterpolitien, Eerts-Bisschoppen, Bisschoppen, Abten en Priesters, welk overlijden van d'Heer *Zarewitz*, hoog-loffeliker gedachtenis, en Groot-Vorft *Alexe Alexewitz*, van geheel, groot, kleyn en wit Rusland, niet alleen hier, maar ook in andere Wijken kenbaar is, ende gy God-vergeten Schelm ende Verrader hebt soo grooten sake bedocht, wilstende daar door onder 't Volk een tribulatie brengen, ende noch onschuldig bloed vergieten, 't welk grouwelijk iste bedenken. Ook hebt gy Schelm listelijk over-al laten voorgeven, als of den Munnik *Nicon* met u was, waar mede gy Schelm veele hebt geërgert, ende dese *Nicon* is op ordre van sijne Czaarsche Majesteyt, volgens de condemnatie van den Patriarch, van sijn Ampt af-geset, ende is naar Belooser, in 't Klooster Vera Pondt, ende is noch aldaar. Ook soo hebt gy Schelmen alle God-vergetene mede-hulpers en Verraders geschikt, in de Armee van de Heer Bojaar Knees *Jurie Alexewitz Dolgeroecke*, haar aan-radende, datse souden rebel-leeren, maar sulks is door Godes verhin-deringe niet geschied. Van gelijken hebt gy Schelm, leggende onder de Stad Simbiersky, met alle uw stormen en practijken niets konnen verrichten; alsoo dat door de genade van God Almachtig, en met hulp van onse Lieve Vrouwe, de Moeder des Heeren, de troost der Christenen, en op voor-bidden van den Heyligen Vader en wonder-werker *Sergius*, of de Militie, en door 't geluk van onsen grooten Heer Czaar en Groot-Vorft *Alexe Michailowitz*, van geheel, groot, kleyn en wit Rusland, als ook van de Hoog-gebooren Heer onsen Zaarrewitz, ende Groot-Vorft *Juan Alexewitz*, van geheel, groot, kleyn en wit Rusland, en ook de dienstige ende vlijtige bevordering van sijne Czaarsche Majesteyts Krijgs-lieden, zijt gy Schelmen, Rebellen en Verraders onder de Stad Simbiersky, en in veel Plaatsen geslagen, en gy Schelm waart verwond, ende 't meesten-deel van uwe schelmsche t'samenrottingen verslagen, en met weynig zijt gy na beneden geretireert: In veele andere Ste-

den nevens de Aarde Wallen, hebben de Inwoonders op u schelmachtig schrijven gerebelleert, en hebben over-al de Gouverneurs dood geslagen, en in 't Water gesmeten.

Engy Schelm *Frolka* hebt u gevoegt tot de schelmery van u Broeder, ende zijt met andere Schelmen in verscheyde Ukraine of Grense-steden geweest, daar gy veel onnosel bloed vergooten, en veel schade gedaan hebt: In welke uwe Duyvelsche hoop gy Schelmen en Eed-overtreders, *Stenko* en *Frolka* met alle uwe Cameraden hebt willen de Heylige Kerke bespotten, niet wetende de genade van de alderheyligste Moeder Gods, de hoope der Christenen, en den Moscovischen wonder-werker *Sergius*, tot de Rijks-stad Moscouw, en tot het geheele Moscovische Rijk: Gy zijt met alle de uwe in sulken Godloosheyd gekomen, dat gy na den name van onsen grooten God, die in de drie-eenigheyd geloofd werd, ende de Moeder des Heeren *Jesu Christi*, die Voorbidster der Christenen en hoope, niet en hebt willen hooren, en al u vrouwen geset hebt op uw Duyvelsche practijken, in welk schelmachtig bedrijf gy zijt geweest van 't Jaar 7175. tot dit Jaar 7179. den 4. April, toe; in welke tijd gy onschuldig bloed hebt vergoten, sonder verschooning van kleyne onnoosse Kinderen. Den 14. April, des Jaars 7179. door de groote genade van God Almachtig, en na den schuldigen plicht tot onsen Grooten Heer Czaar en Groot-Vorft *Alexe Michailowitz*, ende door onse Armee *Cornelio Jacoloff*, door sijne dienst ende bevljittinge, als mede door de gantsche Donsche Armee, zijt gy Schelm gevangen, ende tot sijn Czaarsche Majesteyt gebracht, en hebt in 't examineeren en op de pijnse uwe Schelmerye bekend en gestadet. Voor welk u grouwelijk bedrijf tegen God Almachtig, ende tegen onsen grooten Heer Czaar en Groot-Vorft *Alexe Michailowitz*, van gantsch, groot, kleyn en wit Rusland selfs Erhouder, om uwe Verraderyen en Rebelle, en om de ruine, die gy aan het gantsche Russche Rijk veroorzaakt hebt, heest sijne Czaarsche Majesteyt bevoolen, en de Bojaren hebben toe-gestaan, en u gecondemneert gevierendeelt te worden.

Hij maakte daar gantsch weynig wesen van / en sprak niet een enkel woord daar op / maar stond

671. stond meest met het hooft neder- gebogen.)
 Wanneer hy nu sijn rechte ontfangen soude /
 knipste hy sich eenige malen / stellende sijn
 aangesicht tegens sekere Kerki / Presideste Ca-
 sianische, of de alderhoogste Moeder des Heere
 van Casaan genoemd ; boozes booz hy sijn hooft
 tot driemaal / na berscheyden booz / tegen de
 Gemeente / seggende / soo veel als vergeeft
 het my / in sijn Taal / en alsoo wierd hy ne-
 der-gelegt / en met sijn beenen en armen op
 balken vast gemaakt / en van anderen na bo-
 vend de leden in stukken / en daar na mede het
 hooft afgeslagen. Dit ging seer wakker en
 vaardig toe / en was in een korten tijd gedaen /
 sonder dat hy ondertusschen soo veel als een
 sucht van sich gaf / of eenig geboelen van pijn
 toonde. Sijn armen / beenen / en hooft / wier-
 den op vijf pennen / aan berscheyde plaatsen
 in Moscoo, ten toon gestelt / en de romp de
 honden booz-gevozen. Sijn Broeder / want
 neer hy tot de straf geleyd wierd / riep uyt / hy
 hadde den Czaar een woord te spreken ; men
 braagde wat het was ? hy antwoorde / dat hy
 hiet aan niemant / als aan sijn Czaarsche Maje-
 steyt, wilde seggen. Hy wierd daar ober booz
 als noch in het leden gelaten. Men wil dat hy
 te kennen gegeven heeft / waar Stenko sijn ge-
 roofde rijkdommen en schatten begraven had-
 de. Aldus nam de moedwil van desen Land-
 plaag een eynde. Sijn Stede-houder Sjn-
 reous Duyvels knevel, die hy in Astrachan ge-
 laten had / heeft daar / na men verneemt / na
 de wijse van sijn Oerfste begonnen aan te
 gaan / en den Metropolit, of Opper-Priester /
 en veel anderen / om het leven doen brengen.

Tot Dublijn, in Ierland, geraakte op den
 vijftden van dese Maand de brand in des Ko-
 nings Magazijnen / daar het een groot geluk
 bebonden wierd / dat'er maar twee baatjens
 Buskruit in waren / maar veel Geweer en
 ander Oorlogs-gereedschap is daar door ver-
 brand. Dit ongebal wierd daar na gevolgt
 van een groote beroerte / booztkomende daar
 uyt / om dat 30 Musquetiers eenige in de Ge-
 vangenen brachten. Dese wierden op de Kaape
 der Kooplieden van een deel Prenties, of
 Leerjongers / bespongen / die hen met degens
 en bzaadspeeten te keer gingen : onder welk
 gerucht de Gebangenen / die mede van dat
 slag waren / het ontsnapte ; eventwel wier-
 den wel drie of vier van dese Lekkers neder-
 gebeld / en berscheyden gequetst ; daar op

wierd meer een deel andere van dese Jongens
 by de kop gebat / het welcke weder een nieu-
 gter langs de Stad vertoekte : maar door de
 komst van den Opper-Schout / die met om-
 trent 100 Edeleiden te paard / beneffens eeni-
 ge van de Guarde, aangquam / stide het ge-
 rucht wel haast / en de Mupters berscheyden
 hier en daar.

De Koning van Vrankrijk dede noch met
 alle kracht tot Brest aan sijne Schepen arbe-
 den / zijnde van meeninge een schoonen Oor-
 logs-bloot in Zee te brengen / sonder dat men
 noch anders als rannen konde op wie het ge-
 mint was. Hy spaarde geen geit of middelen
 om hout en pser uyt Sweden by-een te halen.
 Vier boozname Oorlog-schepen / de Royale
 Son met 130 stukken / de Koninginne met
 104 / en de Donderaar of Tonante, en d' Ori-
 flame, elk mede van 104 stukken / liepen tot
 Brest van de stapels ; al door gehuurde Hol-
 landeren opgemaakt. Al het Veeldewerk daar
 aan wierd seer heerlijch bergult / als offe meer-
 der tot parade en pronk / als om te bechten /
 souden dienen. Men hoorde ook van twee
 Schepen van Suratte, die aldaar verwacht
 wierden / maar beter / dat de Indianen hun
 Comptoir hadden afgehoopen / waar door de
 Kooplieden van daar verhuysen moesten.

In America hadden de Portugeesen ook
 dat ongebal / dewijl op St. Paul de Loando de
 Blanken 3000 Swarten hadden wech-ge-
 voert / waar door de Swarten by nacht op de
 Blanken waren gevallen / en wel 500 daar
 van om den hals gebracht hadden. De ober-
 geblebene souden terstond naar Brasil om by-
 stand / het welcke sy verkregen / en hielden sich
 alsoo seker tegen dese Barbaren. Tot Lissa-
 bon wierden door de Ketter-meesters twee
 personen / en tot Coimbra wel tien soo man-
 nen als vrouwen verbrand / om datse Joodsch
 gebozden waren / veel anderen wierden met
 een bannissement, en het verbeurt-maken van
 hunne goederen / by-gelaten. Men rekende
 dat het getal der Joden, die soo hier als elders
 verbrand waren / tot op 80 personen van be-
 zede Geslachten quam. Hier by quam een be-
 slust van den Raad van Staten / behelsende /
 Dat alle die het Jodendom beleden, en onder
 de machr der Kettermeesters waren, uyt het Ko-
 ninkrijk souden gebannen werden. En indien
 eenig Edelman namaals aan eenig Christen Ge-
 slacht quam te trouwen, van het welke de Voor-
 saten

1671.

Junius.

Julius.
Vrankrijks
toerusting
ter Zee.Handel
der Por-
tugeesen.Joden
verbrand.

de voorfz. Somme geëoed mochten zijn, voor haar en hare refpective Familien, in de voornöemde Impoft te doen ftellen ende te quotifeeren op sekere tauxe of gedetermineerde fomme. SOO I S T, Dat wy tot narichtinge van alle onfe goede Ingefetenen, en byfonderlijk van die gene, die haar met het pachten van Onfe gemeene Middelen van voornömen zijn te enceeren, by defe Onfe Publicatië goed gevonden hebben bekennt te maken, dat niet alleen de Exemplaren van de Ordonnantie nieuwelijks op het voorfz. Middel van de Wijnen gemaakt, maar dat ook de Quohieren van foodanige gequotifeerde Perfoonen by Onfe Gecommitteerden geformeert, voor foo veel de Plaatsen ende Diftricten belangt, daar de Pacht van de Wijnen, met het uytgaan van de regengewoordige lopende Maand, fal komen te expirieren ter Secretarÿe van de Steden, daar men gewoon is de Verpachtinge van des gemeene Lands Middelen te doen, ende daar onder de felve Plaatsen refortieren, alreede gereet leggen, ende te vinden zijn, ende in 't reguard van de Plaatsen ende Diftricten, daar de Pacht eerst met 't uytgaan van de volgende maand September fal komen te expirieren, veertiende dagen voor de voorfz. expiratie ook gereed fullen leggen, ende te vinden fullen zijn, contineerende ende behelfende de voorfz. Quohieren de namen van alle de Perfoonen, onder de voorfz. quotifatie gebracht, met exprefsie van de fomme, waar op de voorfz. Perfoonen gequotifeert zijn, ten eynde die gene die het felve foudde mogen aangaan, daar toe vry acces foudde mogen hebben, omme hare rekeninge daar op te maken, en de Pacht aangeftaan hebbende, ook van een dubbelt van dien, voor foo veel haar Diftrict concerneert tot haren kosten gedient te konnen werden: Des fo fullen alle de gene, die de voorfz. Pacht aanftaan, verdacht zijn, dat Onfe ferieuſe wille en ernſtige begeerte is, dat alle compofitien, oogluykende ende conniventie omtrent het voorfz. middel geweert werden, ende dat tot dien eynde de Pachtters voor den aanvang van hare Pacht in handen van onfe Gecommitteerden op de Verpachtinge, onder folemneelen Eede fullen moeten belooven, dat fy haar daar omtrent precifelijc na Onfe Ordonnantien ende Refolutien fullen hebben te gedragen, ende foo wel van de gequotifeerde als ongequotifeerde Perfoonen den vollen Taux ende Impoft refpective in-vorderen fullen, fonder met yemant directelijc of indirectelijc te compofieren, ofte overkomfte te maken, ofte minder fom-

me als in de voorfz. Quohieren ende Ordonnantien is uytgedrukt, van yemant wie het ook foudde mogen zijn, te ontfangen, ofte aan yemand daar van yets ter Werelt te remitteren: Ende op dat niemant van onfe Ingefetenen fich foudde mogen komen in te beelden, dat hy meerder Wijn inleggende, als waar op hy in de voorfz. Quohieren is gefteft, van de felve meerdere Wijn geen Impoft ſchuldig foudde zijn: Soo begeeren Wy dat alle Pachtters van de Wijnen in de Billetten, die fy de goede Ingefetenen, volgens den teneur van Onfe Ordonnantie, fullen ter handen ftellen, exprefselijc de voorfz. Onfe goede Ingefetenen daar van fullen hebben te waarfchouwen, ende fulks in de voorfz. Billetten daar van speciale mentie te maken: En dat voorts de voorfz. Pachtters haar in alles conform de voorgemelde Onfe Ordonnantie punctueelijc ende exactelijc fullen hebben te reguleeren ende te gedragen: Alles op de Boeten in de voorfz. Onfe Ordonnantie breeder geëxprefseert, want Wy al het felve alfoo voor den dienſt van den Lande bevonden hebben te behooren: Ende ten eynde niemant van defen ignorantie pretendeere, laften ende ordonneeren Wy, dat defen binnen den voorfz. onfen Lande fal werden gepubliceert ende geaffigeert, aldaar men gewoon is Publicatie en affictie te doen. *Gedaan in den Hage, onder onfen grooten Zegele, op den veertienden July, des Jaars onfes Heeren ende Saligmakers 1671.*

Ter Ordonnantie van de Staten,

HERBERT VAN BEAUMONT.

Omtrent dees tijd ſtierf tot Romen de oude Cardinaal Antonio Barbarini, Bieſt van den Paus Urbanus de Achfte, die 44 jaren Cardinaal was geweest / en op het verkieſen van ſijn Oom / als een verachte School-jongen / uyt de School wierd gehaalt. Hy ſtierf aan een beroerte / miſſelijc van overgaan / zijnde ſijn Caleſſe gebroken. Hy had verſcheyde maal in ſtaat geweest om Paus gekoſen te worden / maar het hader noopt wiliën geluſten. Hy liet naa het boozreffelijc Kardis-Bisdom van Rheims in Frankrijk, boven dat / aan den Kerckelijken Staat een inkommen van 355000 guldens 's jaars / aan anſten en anderſints. Sijn Broeder Franſeio hreeg / behalven de reſt / 150000 kroonen aan jutoelen.

In Polen was men niet wepnig beduſt boozde vyandschap der Turken, te meer dewijl gunnen Afgeſant Wiſouſky tot Conſtantinopolen

1671.

Julius.

Dood van de Cardinaal Antonio Barbarini.

1671. len in de 7 Toorens was geset; daar op gingen 2 oude Wijben (so men schrijft) door het Rijk/ hebbende eenen Jongen by sich/ die hen een swaart na-droeg; sp schreeben/ al waarse inguamen/ eenige roode Arabische Letteren aan de Wandten/ diemen niet konde afwafschien/ wat men ook dede; in de Hupfen daar dese Drouwen schreeben/ schooren sp eerst de Mans-perfoonen den halben baart af; en het was sonderlinge om aan te sien/ dat'er een deel Russische Papen quamen/ die op dese wijze den halben baart afgeschoooren waren. De Koning deedse na-schrijven/ om hen reden van hun doen te doen geven: maar sp quamen niet te voorszijn.

Houwe-
lijk van
de Soon
van den
Palts-
graaf met
de Prin-
cesse van
Deenmar-
ken.

Op dees tijd stond ook het Houtwelijk van den eenigen Zoon banden Paltsgraaf, met de Princesse van Deenmarken, des Konings Suster/ vast; welk Houtwelijk tot Heydelberg voltrokken sou worden. Men socht ook het geschil van het strijken in de Sont, of het schieten na de Engelsche Slagge/ met den afgesonden van Engeland te vergelijken; en wierd bebonden dat het niet behoorde/ dat de Engelschen de eer aan een andere Kroon wepgeren/ diese sich selven soo pverig aanmatigen/ datse sich niet ontsien daarom te oorlogen.

Hamburg
op haar
hocde.

Hamburg, ook siende dat men ober-al de groote Steden als klepne Republiken socht te niet te maken/ verbodt alle bzeemde werdinge in haar Stad/ en liet Schanssen tot haar versterkinge af-steeken/ nam ook booz een Schans booz den Slagboom op den Dijk te maken; aan de Doozt van Alena wierd het Doozt-werk wech-genomen/ en een sterker in de plaats opgeworpen; een ieder wierd ook gelast sich booz een rond jaar van Dooz-raad/ Kruyt en Looft/ te voorszien. Tot meerder versterkinge maakte sp met Lubek, met welke Stad sp een goeden tijd oneens waren geweest/ een verdzag.

Waren
afge-
brand.

In Pomeren brande in dese Maand het Stedeken Waren, bestaande uyt 400 Hupfen/ dooz ongeluk geheel af/ behalven de Kerli-Cooren met den Wijser/ die staan bleven/ onder welke dese woozden stonden: *Soli Deo gloria*, God alleen de eer.

Onweders
schade tot
Maa-
stricht.

Daar tot Maastricht sag men/ op den 20. van dese Maand/ een ander geweld des luchtes/ sulks als men by menschen gedenken niet gesien heeft. Het was met bzeesliken regen en hagel/ als dupven eeren/ en donder

en blicem vermengt. De regen viel soo plots en menigvuldig/ dat de Stad in het water scheen te sullen verzenken. Een Soldaat/ willende den regen ontschuyten/ wierd dooz den donder dood-geslagen/ en een ander daar by liep niet mis. Het booz om de Stad weder allesints ter neder gebelt/ daar de blicem bverschepde Hupfen aan brand stak/ en bverschepde perfoonen bond men dood-geslagen op het belt leggen. Bupten der Memel wierden 26 Schapen/ en 8 Ossen/ dooz den blicem enkel verbrand.

167

Julius

Een andere slag trof het Koninklijke Hof van Vrankrijk, daar de Hartog van Anjou quam te oberlijden/ hoewel noch jong/ een Prins van goede hoop. De Koning/ zijnde een mijl van St. Germain, kreeg de tijding/ so dat sp hem niet sag sterben/ en bracht daar van de Koninginne de eerste boodschap. Also stierf ook op den 30. van dese Maand/ Louis Joseph de Lorraine, Hartog van Guise, eenige Soon van den Hartog van Jozeul. Sp was met des Konings Rucht getrouwt/ daar sp een Soontje van elf maanden by had. Op de selve dag wierd dooz den Heer van Odijk, en noch een Gecommitteerde uyt de Vergadering/ de Heer Pomponne, Ambassadeur van Vrankrijk, uyt sijn Logement, in haar Hoog-Mogende Karsse/ gebolgt van 30 anderen/ daar onder een met ses/ en ses met vier paarden/ de rest met twee/ ter aanspraak opgehaalt. Sp dede mondeling/ sitten de in een sluweelen armstoel over den President, sijn voozstellinge van afscheyd/ en leberde de selve daar op met een geschrift van sijn Koning/ schriftelijk ober/ welke voozstellinge dooz den Heer van Gent, in seer beleeftde uytdukingen beantwoord wierd/ en na dat dese handeling omtrent een half uur geduurt had/ is sp wederom op de selve wijze naar hups gebzacht.

Pomp.
Franf.
Gefar
in der
Haag
gheft

Men was nu in de Spaansche Nederlanden soo wakker in de weer met het versterken van de Steden/ dat men de Geestelijken zelfs mede aan het werk sette. De Graaf van Monterey, soekende Brussel booznamentlijk in staat van weerbaarheyt te hebben/ schreef een brief aan den Harde-Bisschop van Mechelen, als Bisschop van Brussel, waar in sp den selven versocht/ toe te willen laten, dat de Geestelikkheyt uyt de Kloosters mede aan het werken van de Stad hun poos mochten te roer staan, gelijke

Av.
flur.

Ge-
ken-
ken-
de V
gen.

171. Augustus. Ijlike tot Gent, Brugge, en andere groote Steden, deden. Het welke d' Harde-Bisschop sonder tegen-spreken heeft toe-gestaan. Dese dan zijn aldus ten dienste van den Koning en hunne Landboogt / op den bestelden tijd aan hunne aangestelde plaatsen verscheenen / daar hen de Harde-Bisschop zelfs quam besichtigten en aanmoedigen / soo dat het werk dapper sijn voortgang nam / en in het kortte een braaf Wolwerk in staat was / daar / onder het klinken der Trompetten / de May op geplant werd. Dit duurde tot dat de sterkte van Brussel haar volle leden had. Tot Gent moesten al die Wagens of Karossen hielden / hunne paarden daar toe laten gebruiken. Apt het Kasteel van Antwerpen wierden 4 heele Cartouwen, schietende ieder hoegels van 52 ponden / met 36 ponden Buspoeder / hebbende booz desen op Schenkenchans gelegten / gehaalt en tot Mechelen gesonden om versmolten te worden ; waar van nieuwe Velt stukken gegooten wierden. Op den achtste van dese Maand stierf Don Estevan de Gamarra, die 16 jaren by de Heeren Staten, Gesant van wegen de Kroon van Spangien was geweest / een Heer die een groote lof van trouw en bescheidenheyt naargelaten heeft. Men maakte 20000 Rijksdaalders naar Holland over / om sijn schulden te betalen. Maar genoegsaam wierd dese rouwte gematigt van detijding / dooz een Expresen by Spangien gekomen / als dat op den 22. van dese Maand 4 Oorlog en 10 Kooopbaardyschepen / ypt Nova Hispania, tot St. Lucar waren aangekomen / geladen met 12 millioenen in stukken van achten / 7 in silber / en 5 in andere Kooopmanschappen / onder de welke hondert en twintig duysent / beneffens noch een millioen booz den Koning waren ; ook een seer kostelyke goude / en met gesteente besette Ciborie , en meenigte van Diamanten, Robijnen, en andere kostelykheden : voorts Indigo Couchenille, Campechie-hout, Huyden, en dergelyke Koopmanschappen meer. Met dese kreeg men nader bericht / hoedamig het de Engelsche Robers by Panama hadden gemaakt ; als datse Panama verwoest / en 50000 Realen aan silber / geroofd hadden : maar dat / soo alsse souden aftrekken / veel van de selve in de loop waren gebleven. De Spangiaarden quamten terstont weder naar het verbande Panama, daarse den meesten byt / diese aldaar begraven hadden / weder wech-haalden. De

geleghentheyt liet hen toe / een half myl van de oude Stad / op een veel bequamer oort / een nieuw Panama op te werpen / makende het be-
 1671.
 Augustus.
 werp vierkant / gelijck als Cusco gebouwt is. Tot het bouwen van dese nieuwe Stad / waren ypt Peru in tien Schepen 2000 mannen gekomen / die terstont aan den bouw van dit nieuwe werk bielen. De Spangiaarden sephen mede / hoe dat tot Panama een Francisco Gonzales Zalado, die een vende Volks onder sich hadde gehad / wanneer de Engelschen daar quamten / en de vlucht genomen hadde / was opgehangen / gelijck ook drie Raadsheeren (diese Granaches noemen) over wanplichten waren onthalt / en andere van minder stant / mede na verdiensten gestraft waren. En dit is het gebolg van dese Engelsche Privaters, of eer Pyraters.

Het was een groot geluck dat dese Silberbloot soo wel te passe binnen quam / alsof men al eenige dagen / omtrent de kust / een Esquadre van Franche Oorlog-schepen / van 18 Zeplen vernomen had / maar waren malkander tot allen geluck gemist / anders had dese vloot misschien groot gebaar geloopt. De blytighheyt van de Koninginne Regente, dede daar ook veel goets toe / die ypt Biscayo een van de besepfste Fregatten de Schepen tegen had gesonden / met ordere / niet tot Cadix, maar tot Mallaga, of eenige andere bequame Haven in Biscayo, in te loopen. De Engelschen waren niet minder verblyd over het Schip de Kegen-boog / ypt Oost-Indien aangekomen / het geen sy al booz verlooren hadden gehouden.

Die van Genua hadden nu ook niet een deel kittleoorige Franschen te doen / die om hun Pun-
 Moeyte
 om het
 strijken.
 teilles de geheele werelt gewoon zijn over-eynd te helpen. Een Genovees Capiteyn / Viviani genoemt / ontmoete 2 Franche Oorlog-schepen op de Middellandsche Zee / die hem wilden dwingen booz hem te strijken / hoewel sy in sijn baarwater waren : maar de Genovees daar mede te hebaardig toe / toonde sich des niet gesint. Hy ontfangt twee schooten van de Franschen met Canon / en roept hen van sijn boord toe / datse hem ongelijck deden / hem op sijn eygen kust te dwingen : maar sich daar op te weer stellende / bestaat wakker met de Franschen te bechten / tot datse dooz den donker gescherden zijnde / de Genovees met meerder eer als schade / op sijn eygen Keede quam / latende

1671. de Franschen hun buhlen salben / daarse ge-
noeg mede te doen hadden. By-na op de selve
Augustus. tijd staken 6 Fransche Galepen van Toulon in
Zee/ om sich by het Esquadre van Vivonne, tot
Porto Ferraro, te verboegen. Dese / roefende
booz-by Porto Venale, de Staat van Genua toe-
behoorende / quamen bijf van de selve Ga-
lepen aldaar ten anker / maar de seste / achter
een Rots om-barende / groete de Geneveesche
Sterkte niet / hoewel men hem verschepte
buur-pijlen upt de Sterkte toewierp / om hem
te waarfchouwen : maar hy ebenwel niet groe-
tende / wierden 3 Canon-schooten op hem ge-
daan / dooz de welke de Majooz van de Ga-
lepen gequertst wierd. Hier op loopen sy alle
weder de Haven upt / en kornen soo hy de Dloot
onder Vivonne, met den welken sy beslupten
desen Geneves te gaen befoeken : maar sy ber-
genoeuden sich met hem boldoening af te ep-
schen / tot dat sy naarder ozdere van den Ko-
ning-souden gefiregen hebben. Soo veel rase-
ry komt'er upt dit strijken boozt / het welke by
de Dozsten seer naauw genomen woord / daar de
Koning van Spangien, Philippus de Tweede,
met sijn naantw Plakhaat / ober het strijken / in
het jaar 1563. op den laastfen October gege-
ben / al een sterck aanleper toe is geweest.

Zee-ge-
vecht tus-
schen
Malteesen
en Turken.

Ses Galepen van Malta, zijnde eben upt-
geloopen / ontmoeten 3 Turkfche Roovers van
Algiers, met 50 / 46 / en 40 stukken. Sy had-
den de selve al met den dageraat ontdekt / en
beslooten dese Gasten met kloekmoedighyent
aan te tasten. De Generaal nam booz / met
noch twee andere Galepen / de twee grootste
Schepen / ieder met 500 mannen bemant /
aan boozd te klampen / en zijnde dan het teken
gegeven / van ieder sijn man aan te tasten / had-
dense met'er haast een Turkfch Schip bero-
vert. D'andere bochten 6 uren lang met groo-
te hardnektighyent / zijnde de Galepen op hun
boozdeel / dooz de stilte : maar als sels nu de
wind begost op te steken / verdeelden sich de
Roovers / en gingen deur / latende hun grootste
Schip in handen van de Malteesen. Dit schijnt
anders wat breeind / ten ware dat de Turken
dooz stilte verhindert waren geweest / om mal-
kander te hulp te kornen. Veel Ridders zyn in
dit gevecht gebleven / en aan de zijde der Tur-
ken waren by de 500 menschen gestrevelt.

Keulfsche
saken.

De Bisschop van Straatsburg had nu al ee-
nige onderhandelingen tot Keulen, ober het be-
kende vershil by gewoont : doch zedert de

booz-berhaalde Schelmerp van sijn Dagie / 167
breefende dat hem de Keulenaars souden op den
hals kornen / der sde hy niet weder verschijnen : Augu
maar dede al de Meubelen upt sijn Logement
halen / en naar Bon verboeren ; hy sels ber-
trok na Arentsberg, in Westphalen, om 6000
guldens booz den Keurbost / van de Stenden
aldaar te ontfangen / latende het Capittel in
sijn Wisdom onvernoegt / ober haren werelt-
schen Bisschop / sich meer met eenige andere
wereltfche saken / als met sijn eppen Geeftelij-
ken benoejende ; (en van sulck een temper zynse
nu meest) ook om dat hy den Graaf van Fur-
stenberg, Moskirch, in de openstaande plaats /
in het Capittel, niet had willen toelaten ; in de
plaats van de welke de Prince van Baden Dur-
lach, Abt van Fulda, aldaar aangenomen
wierd. De Marquis de Grana dede tot Aken
en Frankfort een Regiment Soldaten werben /
om Keulen te besetten / alwaar nu alreeds de
19 Bolwerken by-na baardig waren / zijnde
6 Vanen Burgers daar geduuriglijk aan be-
sig te arbejden. Ondertusschen liepen de Tra-
ctaten aldaar geheel ten achteren ; te meer / de-
wojl men het Guarnisoen van Bamphield daar
noch upt begeerde / en ander Guarnisoen van
den Westphaalsen Kreys daar binnen te heb-
ben : maar de Oberighept en Burgers bleben
eendzachtig onder een / en hadden geenen sin
het Trojaansche paart in te halen ; begeerde
ook niet dat men een Schipbrugge ober den
Rijn leggen sou / gelijck te Coblentz en tot
Mentz, die van de eene zijde met Westphaal-
sche, en aan de andere zijde met Staatsche Sol-
daten sou bewaart worden : hoewel men / om
de Keulenaars daar toe te bewegen / hen alles
daar booz / datse in het geeftelijck of wereltlijck
mochten berepschen / beloofde toe te staan /
mits dat men ook den Bisschop den buidel
bulde. Toen nam ook Keur-Trier Homburg
in besettinge / hoewel seker Fransch Bevel-
hebber die plaats met 1500 paarden mennde te
besetten. Desgelijks dede ook Keur-Mentz met
de Stad en sterkte van Bitch. Wanneer men
in Vrankrijk daar de woet van fireeg / schreef
die Kroon aan beyde Keur-Dozsten daar ober :
maar sulks diende te meer om hen de oogen te
openen / en te doen sien wat'er onder het Krup
schulde. Men waarfchoutde ook de Doz-
sten aan den Rijn, hoe dat de Heer Bertelot in
der Elsas een groote menigte van Bugkrup
had wesen ophoopen / en dat den Franschen Re-
siden

Keur-
en M
doen
satin

171. sident de Moliere, de Switfers tot Baden op hunnen Rijksdag had verfocht / dat sich de Cantons toch bupten de Triple Alliantie wilden houden. Doch dese antwoorzen / sp konden geen verdrag houden / als men hen de bezofte van betaling niet hield ; en wilden boozde rest niet doen tot hun eppen achter-deel / en daar blevense by.

In Deenmarken bereyde sich nu de Princesse Wilhilmina, om het Houtwelijk / dat tot Fredriksburg geschooren was / te volvoeren ; en is op den 24. van dese Maand naar haar Bupdegom getrokken. Sy wierd seer prachtrijghlyk booz-by het Stadhuyse de Weester poozt uptgelepd / staande de gewapende Burgers te weder-zijden van de straten / die sich / beneffens het Canon van de Schepen / wakker lieten hooren. De Koning / de oude Koninginne haar Moeder / de Prins George haar Broeder / en verscheyde treffelijke Heeren en Burgers / deden haar uptgelepde. Sy trok boozt op Altona, aan de Elve, waar ober die van Hamburg dapper hun Geschut loften ; van daar trok sy op Hamburg, en soo boozts naar den Palts, daerse staat maakte / volgens de belofte van den Koning van Deenmarken aan den Bupdegom / op den 25. ouden stij te sullen zyn ; zijnde de selve al op den 18. deser boozt af tot Heydelberg gehouwen / besoeckende onderwegen de Princen van den Hupse van Brunswijk en Lunenburg. Aldaar was men nu besig een Kasteel op te rechten / immers men had daar toe aleenige hupsen om berre gewoopen / en een open blakte daar toe gemaakt : des moesten de Inwoonders alle maanden 4000 guldens tot schattinge op-bzengen : maar tot bozdere lasten / die men hen wilde opbzingen / konden sy als noch niet wel verstaan. In Sweden lagen 14 Bozlog-schepen vaardig / om krijgsvolk naar Pomeran ober te voeren / beneffens noch eenige andere / die daar toe gehuurt waren ; men timmerde daar ook yberig aan den Grooten Karel, een Schip dat 116 metale Stukken voeren sou.

Terwijlten wierden op hun aankhouden de Steden Orfoy, Meurs, Rijnberk en Wesel, met meerder besettinge boozstien / om daar boozt den doozrocht langs den Rijn, na Keulen open te houden / alwaar nu de Heer Zijpesteyn, sijn last volvoert hebbende / sijn afschepd nam / en den Heer van Amerongen

als Gesant heen gesonden wierd. Onder tusschen bemoepte sich dese Staat met allen seer / om by andere de vrede te helpen bezvozeren / dewijl haar niet als oorlog te wachten stond / waar toe tot Bylevelt een t'samenkomst beraamt wierd / alwaar haar Hoog-Mogende Gesant mede zijnde / matigde sich de Bozst van Nieuwburg de boozrang aan / en dede sulks in een Memoriaal de Staten Generaal dooz sijn Bedienaar te kennen geben / het welke na verbiensie aangenomen wierd. In Over-Yssel resen de geschillen en krakkeelen ook seer hoog : Campen en Deventer namen Blokziel en Swartsluys in besettinge / dat Swol met goede oogen moest aansien / tot dat epndelijck / van wegen dese Staat / Gemachtigde afgesonden zyn / die het werk hebben by-gele. Alsoo wierd ook op den vijftiende van dese Maand / het oude geschil met die van Luyk, ober la Rochette, nu ook soodanig gebonden / dat de plaats onder Luyk bleef / die daar boozt de oppermacht en het besit van Liet, in de Meyerye van den Bosch, weder aan den Staat gaf. Dooz welke vertichting de Luykische Gesanten / als hun saak ten besten van hun Meester wel bestelt hebbende / seer wel be- loont en bedankt wierden.

Haarlem, nu sich selven te kleen / wilde haar Vestingen aan de Noord-zijde uptleggen / en heeft daar ober de behoorzijke Advertentien, waarschouwvingen en bestellingen gedaan / de bestekken en afdeelingen gemaakt / en het werk aangebanged / gelijk het als noch te sien / maar dooz de onstaane oorlogen en onlusten tot hier en toe verhindert is.

De Heer van Beverninge onderwijlten aan het Spaansche Hof sijn verrichtinge met grooten lof volvoert hebbende / nam dese Maand van den Catholijken Koning / Koninginne / en het gantsche Hof / sijn afschepd ; sy schepde den dertienden van daar / trok dooz Vrankrijk, daar sy tot Fontaine-Bleau met den Koning sprak / die seer gaarne de staat van het Hof van Spangien upt sijn mond wilde hooren. Van daar epndelijck mede sijn afschepd nemende / is gelukkiglyk in den Haag aangekomen / daar sy van alles bericht gedaan heeft. De Heer de Groot was ook deser dagen by den Koning tot St. Germain in gesprek / die ober Winter ober al

1671. Augustus.

Nieuwburg pretendeert de voorrang over desen Staat. Geschil in Over-Yssel.

over la Rochette beslecht.

Uytlegging van Haarlem.

De Heer van Beverninge komt te huys.

167 I.

Augustus.
Scheeps-
macht in
Frank-
rijk.

bast vernigte van groote Oozlog-schepen de-
de verbaardigen / en sijn werbingen ober-al
met de aldermeesten pber voortsetten. De
Scheepen van 130/100/90/80/70/60/40/
en 36 Stukken / waren 36 in 't getal / be-
halven die van het derde en vierde Eskua-
dre, 10 in het getal / van 40 tot 48 en 66
Stukken / en andere van diergelijke groote /
en wat minder / te samen komende op 94
Scheepen / 5124 Stukken. Niemand niet
32870 man / behalven 49 Proviant of Dooz-
raat-schepen / met 2320 Eeters / en die noch
in de Havens van St. Malo, Havre de Grace,
en elders zijn ; makende te samen 250 Sche-
pen groot en kleyn.

Abdiffe
over haar
recht ver-
moord.

En Abdiffe van het Hups Mirpoix, in
Carcaffone, tegens sekeren Edelman geleyt/
en tegens hem haar recht booz het Parlement
van Parijs gewonnen hebbende / (in-boegen
de selve Edelman sekere merkelyke goede-
ren / t'onrecht by hem beseten / moeste af-
staan / en de Abdiffe weder in-rupmen) wil-
de nu het besit van dese haar toegewesene
plaatsen komen nemen / maar wierd door 8
daar toe gehuurde Schelmen jammerlyk
vermoort. Terwyl nu dese Edelman in de
doodslag als aanleypder daar van geleyd /
aangefien en pberig / van de Vrienden der
Abdiffe in recht daar over betrokken wierd /
vond dese geen beter recht en verweeringe /
als de vlucht met sijn Hups-gesinde te ne-
men / latende alsoo al het goet dat hy in de
werelt hadde (booz de volboeninge van een
ongerechte wraak / en dat van sulck een
snoode natuur) staan ; een van de boozhe-
den van Fransche onisinnige roekeloosheyt.

Bloedig
water in
Polen.

Tot beslypt sullen wy hier stellen / dat uyt
Lemburg geschreyen word / dat men aldaar
in de Grachten / achter de Jesuiten poort /
van des morgens ten 4 uren / tot 's middags
ten 3 uren / het water rood gelijk bloed heeft
gesien / hebbende het sich uyt drie Spring-
bronnen uyt der aarden / op drie verscheyde-
ne plaatsen / mede alsoo vertoont / het welke
ook niemant in twee glazen sou hebben opge-
vangen / dat daar naar als rood sant sou ge-
worden zijn. Hier moer ik by-boegen / dat
men tot Keulen in het graben wel over de
2000 silvere medaliën gebonden heeft / die
door de Diefhebbers worden opgehocht.

En saak / die wy by de andere onhebbe-
lykheden van den Bisschop van Straatsburg

hadden behooren te boegen / moeten wy hier
stellen. Twee Soldaten buyten Keulen ter
Nacht zijnde / daar de Stad wel gerechtig
toe meend te zijn / wierden hoewel noch bin-
nen schoots van het Geschut zijnde / van
twee Trompetters van den Bisschop van
Straatsburg, te paarde sittende / aangevast ;
dese twee Soldaten setten sich rugge aan
rugge tegen malkander aan / en hebben den
eenen Trompetter den arm in stukken ge-
schooten / en boozts seer gequetst / d'ander
wierd ook in den mond gequetst / soo dat hy
als dood ter aarden neder viel. Wanneer
hier van de tijding binnen de Stad quam/
wierden eenige Soldaten / aan de wallen
werkende / daar heen gefonden / waar op
boozt al de rest schoppen en spaden wech-
sneten / om daar heen te gaan / so dat de Op-
sieners moepten genoeg hadden het Volk
in oydere te houden. Maar de Bisschop
hield sich daar over soo qualijk te vreden/
dat hy dreygde alle onderhandeling af te wil-
len bzeken / die sich anders van selfs genoeg-
saam daar toe verbind.

De Landsaten / omtrent den Rijn en Ma-
se, bebonden sich te deser tijd seer ontroert/
door het woelen der ongeruste Bisschoppen/
en die van het Luyckerland boven allen / om
dat / daar sy in al den boozgaanden Duyt-
schen oozlog ongemeent waren gebleven / de
keurboozt van Keulen, als Prince van
Luyk, in hunne Stad had aangestlagen / dat
hy het heyt van den Koning van Vrankrijk
den byen dooztocht (tot verlies van hun
Neutraliteyt en onzijdigheyt) door sijn Lan-
den had toe-gestaan. Toen sagen sy hoe
Fransch-gefind hunnen keur-Boozt was ; het
Capittel begoft daar tegen te vergaderen / en
te druyfen / siende hoe sy soo wel als andere
groote Sieden / dat ontweder van den hals
mochten weeren.

Maar andere stormen van ontweder be-
krijden by-na geheel Europa. Tot Lijn Re-
gis, in Engeland, vloeyde het alles onder een
gewelt van Hoopmanschap wech / staan-
de het geheele Land / 3 of 4 mijlen in het ron-
de / blank / dat veel Menschenen en Beesten
het leven koste. De Hupsen stozten ter ne-
der / en de doode lichamen van Menschenen
en Beesten bloeyden daar heen ; de schade
aan de Stad wierd op een half millioen be-
groot / sonder die van het Land te rekenen.

Ham-

167

August
Voor
van tw
Soldate
buyten
Keulen.Septe
ber.
De E
schop
Keulen
vergun
de Fran
schen e
deuroc
door sij
LandenSwar
storm

671. ^{Septemb.} Hamburg en de andere Hanfische Steden ge-
 raakte niet by / daar op de Elve een Spaansch-
 vaarder te gronde ging. Op de Watten dzeben
 menichten van Wzakken. In 't Texel bleef
 een Engelsch-man met volk en al / en striet sijn
 makker / die met hem na de Straat wilde / mede
 in de grond ; veel wierden op het droog / en te-
 gen de hoogten geset. In Zeeland, komende de
 storm meest ypt den Zuid-westen / wierden de
 Dijken geweldig beschadigt ; veel Polders
 liepen dooz den hoogten bloet onder ; als de
 St. Jans Willekerken by Tretolen, in Zuyd-Be-
 veland 't Ols-eynde ; Cornelis Jan Boonen Pol-
 der / en andere meer. Men sag menichte van
 Turf-Ponten dzyben ; en een Groenlands-vaar-
 der quam sonder Mast of Roer / men weet niet
 hoe / tot Vlislingen aan-dzyben ; daar noch de
 Stads Muur aan de Zee / en ook diez Hysfen
 in-storven. Op 't Slaak, booz Willemstad en el-
 ders / dzeben de Wzakken met menichten. Het
 onweder verhinderde ook de versterkinge van
 Brussel, en dede aan Boomen en Geboutwen
 seer groote schade ; elders in Brabant wierden
 veel zware Boomen en Schoorstenen om
 berre geworpen ; de vermaarde Vrouwen-
 Cooren / tot Antwerpen, schudden en beefden /
 dzeppende een bekslaaglyken val ; en soo was
 het met andere Coorens en hooge Hysfen ook
 gelegen. Holland alleenig had wepnig schade.
 Maar tot Calais en Duynkerken storven de
 Wallen in ; Havre de Grace, St. Malo, en an-
 dere Zee-habens / leden zwaare schade / en
 wierden niet Wzakken van Schepen verbuld.
 Geheel Vrankrijk leed groote schade aan Coo-
 rens en Geboutwen ; de Karossen wierden op
 de straaten om berre geslagen / en de menschen
 daar in beschadigt. Het was aanmerkelijck /
 dat 's Lands Vloot / onder de Ruyter in de
 Wielingen leggende / van al dat woeden wep-
 nig schade ontbing ; sommige verlooren al-
 leenig hunne Ankers en Stengen ; maar
 dese / om niet op de gebaarlyke Paarde-markt
 te geraken / liep dieper de Noord-Zee in ;
 doch kreeg ordze om weder binnen te loo-
 pen.

Op den 1. van dese maand stierf Hugo de
 Lionne tot Parijs, gelijck hier booz aan-ge-
 tekent is / hebbende veertig jaren des Konings
 gewichtigste saken bediend ; hy werd seer
 schielijck in sijn Karos / op den weg na Fontaine-
 bleau, siek / kreeg een Tertiana, die hem in het
 grafhielp. Sijn Ampt wierd den Heer Pom-

pone gegeven / een Heer van gelijck wakker- 1671.
 heyd en vernuft.

Tot Bourdeaux had de Sur-intendant van het ^{Septemb.}
 Gerecht / de Hoop-lieden een staat van hunne ^{Klachten}
 Effecten en Hoopmanschappen / af-gebozert / ^{in Vrank-}
 dat hen geen klepne verbaastheyd toe-bracht ; ^{rijk.}
 sy gaben tot antwoord / sy wilden den Koning
 daar ober beschrijven : maar daar most geld
 gegeven worden. Tot Parijs quamen de Ma-
 nufactuur- en Stoffe-werkers / booznamentlijck
 ypt de Steden Chalons, Crappier, Malcon en
 andere / om hun beklag aan den Koning te
 doen / dat hun verbaal sekerlijck geschapen stond /
 ten ware de handelingne met den Hollanderen
 hersteld wierd ; gelijck ook verschepdene hand-
 werkers sich naar andere plaatsen begaben /
 om aldaar inrust hun meeringe te doen. Die
 van Poitiers en andere klaagden mede / dat
 hunne Wijnen onberkocht bleben / ter oorzak
 van de verwerping in den handel met Holland ;
 niet wetende / waarse met hun kostelijck getwas
 souden blijven. Aldus was men ook in veel
 andere gewesten van dese Kroon met de Wij-
 nen verlegen.

De Koning van Polen most nu ook tegen de ^{Overwin-}
 moettwillige Cosakken te Velde : maar alsoo ^{ning der}
 de Koninginne den Koning niet verlaten wil- ^{Polen op}
 de / maar hem van Lublin selfs tot in de Ukra- ^{de Cosak-}
 nie na-bolgen / beranderde de Koning sijn be- ^{ken.}
 sluyt / en gaf de Generaals last / met het
 Heystegen de wederspannigen te gaan. Dese
 treffen den Cosakken Veld-heer Herettery,
 broeder van den Dorofensko, aan / en slaan
 hem dapperlijck / nemen sijn lederen Beschut /
 slaan menichte van dese roovers en plunde-
 raars dood / en verstroopen de rest. Terwijl
 was Dorofensko booz Bialacerkiou, een sterke
 plaats / gerukt ; daar hy het alles meende te
 verwoesten en verdelgen : maar hier booz / en
 dooz inwendige onlusten en geschillen onder
 malkanderen / most hy die plaats weder verla-
 ten. De Tartaren, woest en schielijck in al hun-
 nen aanbang / brachten hunne Wapenen seer
 pberig tegen den Veld-heer Hanenko, een seer
 grooten sterck man / beroovende sijn Landen /
 terwijl hy besig was met anderen te berooven ;
 doch van dese hier na.

Ripperda, Paats, Vierfen en Gokkinga, deden ^{Over-}
 hun berriendingen omtrent de geschillen in ^{Yfelse}
 Overysfel soo wel / dat berde de parteyn / sich ^{geschillen}
 aan hen gebzagende / de saak in der minne ^{geest.}
 wierd by-gelegt ; gelijck ook de onlust omtrent

1671.

Septemb.
Nieuwe
Imposten
op gestelt.Utrecht
staat met
Holland
het verbod
der Wijn-
nen, en
het ver-
meerde-
ren der
Militie
toe.Fransche
Waaren in
handen
gestelt.Een Soon
staat zijn
Moeder
dood.Otober.
Bestellin-
gen in
Holland.

de Sluysen aan den Billerdam. Men stelde ook in Holland Imposten op Karossen / Wagens / Paarden en Schuyten; ook het Passagie-geld aan. Maar Zeeland stelde sich tegen het verbod van de Fransche Wijnen; willende in de plaats dat men het in-boeren van het bzeemde Kool-Zaai sou verbieden / op dat sy dan daar dooz weder mochten gesterkt worden; terwijl alsoo een peder booz dat verbod bzeefde / quam'er menichte van Wijnen af: maar te bzoeg gesneden/en derhalven onrijp zijnde/(hoewel daar een schoonen Dooft te verwachten stond) echter geraakten de Keizers en Pak-huyzen met goed en quaad vol/en veel Rijsche Wijn-handelaars wisten daar hun boozdeel wel mede te doen. Utrecht ebenwel was toen neffens Holland de eerste / in het vast-stellen van het verbod / en lieten het ter Generaliteyt aantekenen / gelijk mede tot het vergrooten van des Staats Oorzlogs-bolk tot 120000 mannen te stemmen/waar tegens alle Subsidien en onderstand booz het toekomende aan bzeemde troepen sou konnen verspaart werden. Men dede ondertusschen alle Fransche Kramers en Winkeliers / binnen drie dagen / na de oberleberinge van een Lijste, hunne Fransche Waaren / soo tot Utrecht als tot Amsterdam, oberleveren / om / daar het de Oberighedy goed sou binden / bewaart te werden / en daar dooz al het in-boeren der Fransche Waaren te stuyten; het welke groote onheplen in Vrankrijk veroorzaakte / dewyl de schade van de Wijnen / en al de andere Fransche Waaren / die in onse Landen en Engeland gesleeten worden / op meer als 380 tonnen-gouds jaarlijks komt te staan; gelijs men hier na heeft weten upt te rekenen.

Ik weet niet of het geen misdaad zy / hier te gedenken / hoe een booswicht tot Deuren, bup-ten Antwerpen, sijn oude Moeder met haar eppen Kruk dood geslagen heeft / daar hy de kruk en steunsel van behoorde te zijn / daar hy ober gelangen is geworden.

De Heeren Staten van Holland en West-Vriesland deden nu al-omme met Plakikaten verkondigen: hoe dat by haar Ed. Groot-Mog. goed gevonden was, tot meerder versekering van de Capitalen, loopende op Los-renten en Interest, dat het gemeene Land van yeder gulden Renton en Interest een stuyver sal genieten, bedragende 5 ten honderd, trekkende derhalven de houder van de Obligatie, in plaats van 4, 3 $\frac{1}{2}$, of 3 guld. 16 stuyv. 's Jaars van 100 guldens hoof-somme.

Ook wierd by Ordonnantie de Doogden van Wees-kinderen byzheyd gegeven / om Lijf-renten op het Land te mogen koopn / booz der selber Weesen goederen. Men nam ook verder booz des Lands Oorzlogs-macht te vergrooten / en het betwerpen van een naar der Instrukcie booz den nieuwen Capiteyn Generaal aan te stellen / te meer daar toe aan-gepozt / om dat men upt alle gewesten niet als geruchten van Oorzlog gebaar wierd. Daar toe gaseen droebig booz-spel en beklaaglyk lijf-gebecht tusschen den jongen Grabe van Dona, Kintmeester / dooz sijn boeder by-gestaan / en den Heer van der Mijl, beneffens den Grabe van Warfulde; dit droebig spel geschiede in den Haag, in de Malie-baan, onder het licht van Coozzen / en viel ongeluklyk upt booz den Heer van der Mijl, die in de linker boozt dood-gesleken wierd: hy wierd in den Haag begraven / met het aan stukken slaan van sijn Wapen / alsoo hy de laatste van sijn geslacht was. Eenigen tyd te booren quam eenig Rappailje des abonds tot Leyden op de been / om dat men een deel Wolle-spinners Jongens van hun Wasen nam / waar ober dit gespuys alreeds de handen begosten te jouken / soekende niet anders als aan het plunderen te geraken; sy quamen wel soo verre / datse den Burgermeester, die met eenige Schutters upt de Burgerp daar by quam / om het werk in ordere te schikken / met een steen op sijn boozt wierpen; waar op onder hen buur gegebent wierd / soo dat'er 2 of 3 van dese muymakers om den hals geraakte / en andere gebangen genomen wierden: en als'er des mozgens een Waandel van de Garde binnen quam / liet een peder den moed saliken/eltl keerde weder na sijnent / en niemand had het gedaan; de gebangen wierden ook weder los-gelaten / alsoofse verschoont en verklaart wierden / geen hantdadigheyt gepleegt / veel min den Burgermeester gewoopen te hebben. Tot Nieu-Kasteel, in Schorland, was het mede te doen / daar het Boos-bolk om geld riep / willende het uiterste aan-bangen / ten zy men hen betalinge verschafte: maar dewyl 8 of 10 van dese roer-binken / op het hoofd wandelende / by den kop gebat en baf-geset wierden / verstoof wel haast al de rest; doch men was blijd / siende dat hen de armoede tot dit woeden gebzacht hadde / hen weder los te laten / na datse genade gebeden hadden / en hun merken, in de plaats van wapens, als berraderp begaan hebbende, in stukken geslagen wierden.

Men

1671

Otober.

De Heer
van der
Mijl wor
dood ge-
sleken.Moeyte
tot Ley-
den.Ook tot
Nieu-Ka-
steel.

671. Men was toen tot Londen al eben besig/ om
de verbrande Stad weder te herbouwen: maar
het zo sulks de onkundighepd of lossighepd van
de werck- lieden / of de bekrompenhepd der
Bouw- heeren te wijten was/ bersehpde hupfen
stozten weder ter neer/ booznamentlyk in de Sa-
voy, daar 6 Timmer- lieden onder dood bleven/
misschien dat die Timmer- lieden/ getron on met
lichter stof te bouwen/ om het selfde hout- werck
hun steenen muuren niet geweten hebben te
schabeelen. Onder dies quam veel gelbs upt
Vrankrijk in Engeland, sonder dat men wijs upt
wat hoofde/ maar het vermoeden beranderde
wel haast in sekerhepd / en men sag in het kotte
op de 60 Oorlog- schepen gereed / en menichte
van Engelsche, Schotsche en Yersche Krijgs-
lieden van Doever naar Calais, in dienst van
den Koning van Vrankrijk ober- gegaan.

10 dek-
ke van
nwe
Liden.
Cober.
gelsche
ca.
Het Tot Pleymouth quam op den 22. van dese
maand het Schip de Vliegende Valk aan / op
den 1. Januarij 1669. upt- gelooopen/ om nieu-
we Landen te ontdekken; de Schipper selber
seer siek zijnde / had 18 van sijn maats op desen
tocht van 21 / daar hy mede upt- gebaren was/
verlooren: maar andere Schepen / die hy
quam te ontmoeten / hadden hem wat volk by-
geset; dese berichte / hoe hy op 't Wasse Land
op de hoogte van 50 graden menschen van een
ongelooflijke groote / wel van elf voet / had ge-
vonden / die als Wilden, gelijke waren / met
Deilen / van den hoofde tot de voeten toe / ge-
kleet gingen; dit Schip had in desen tocht /
zijnde upt 't Texel gebaren / 12900 mijlen af-
gelegt / meer als twee- maal de wereld rond.
Het Schip Prins Robbert, Schipper Meester
William, quam toen mede aan / komende booz
rekening van de Engelsche Americaansche
Compagnie / upt de Noord- Ooster Landen
van Waygats en Nova Zembla, om ook aldaar
onbekende Landen en doortochten op te soeken:
maar het scheen het meeste nieuws van de
Landen was al ontdekt / en die doortocht te
vergeefs gesocht: altoos / sy brachten een deel
Pelterpen en andere Noordsche Waaren / ook
Hoorens en Been mede; zijnde / om aldaar een
Logie booz den handel op te rechten / gedwon-
gen geweest een geheele winter te verblijven.

Erchen
bar d.
Onder tusschen spaarde Vrankrijk geen geld/
om haar lang- gesmede aanslagen booz te set-
ten; het scheen haar eerste booz- nemen te zijn /
den Rhijn booz Keulen, en den Maas booz Luyk
te sluyten / om alsoo den handel upt Hoog-

1671.
Ocober.
Duytsland van Holland af te keeren; terwijlen
deden sy hunne Land- boogden in America
waarschouwen wel op hun hoede te zijn / in-
dien met de Vereenigde Nederlanden tot een
bzeuke quam. Maar Engeland (als gesegt is)
zand men macht van geld / wel tot 6 millioe-
nen toe / om haar Oorlogs- macht daar booz op
de been te helpen / en een bzeffe in de Triple Al-
liantie te maken. Men had ook booz Sweden
booz d' een of d' andere middel tot stil- sitten te
verbinden / of booz een subsidie of onderstand
van 200000 Rijksdaalders met Vrankrijk te
engageeren en in te wikkelien / als of het eers ge-
noeg ware geld van beide partypen en zijden te
trekken / en God en de Wereld te leur te stellen.
In Duytsland konde men niet wel berdzagen
dat er Fransche Commissarissen in der Elsas qua-
men / om aldaar volkomentlyk ten nautkosten
de goederen der Ingesetenen op te tekenen;
mede wat men ter Markt / en hoe veel broots
men des daags konde op- bzingen: daar sy be-
vonden in den winter- tijd / booz 12000 mannen
des daags aan boozraad te konnen binden.
Men nam daar ook Le Sr. de Maurice, Gere-
formeerde Heeraut tot Grenoble gebangen / om
dat hy wat te pberig na den sin der Franschen
tegen het nederwerpen der Gereformeerde
kerken was.

Onder dies ging het houtwelijk tusschen den
Hertog van Orleans, broeder van den Koning
van Vrankrijk, met de Dochter van den
Palts- Graaf boozt; de Koning beloofde haar
een bruyd- schat van een Conne- gouds jaar-
lijks / behalben noch 90000 guidens aan schul-
den / die men beloofde af te doen: maar de mee-
ste scribbeling was ober het stui van den
Gods- dienst / daar haar Moepe / de Roomsche
herfinde Princesse Elisabeth, veel moepten om
dede / en den Certs- Bisschop van Tholouse om
heenen zand: wanneer nu alles berriecht / en de
Keur- Dozt soo ober het een als het ander sijn
genoegen nam / wierd de ozdere bestelt / dat de
Princesse op Straatsburg sou bertrekken / waar
heen haar de Keur- Dozt begelepden / en alsoo
weder naar Heydelberg keeren sou. Dit ging
alsoo boozt / terwij men niet anders sprak / als
tegen het volgende jaar Duytsland met een
Hez van beertig duysend mannen aan te ta-
sten / waar toe al drie honderd Schuyten tot
Schip- bruggen berbaardigt wierden / om alle
stroomen ober te konnen. Keur- Keulen zand de
Koning ook 25 Fransche Hoop- lieden toe / om de
ber-

De Predi-
kant de la
Maurice
gevangen

Houwe-
lijk van
Monsi-
gny met
de Prin-
cesse Pa-
latine.

167 I. Verloopenne troepen te versamelen/ en hem daar mede te dienen.

October. Het was in der daad een groote eer booz Keur-Palts beyde sijne kinderen soo Koninklijk upt te houwelijken / sijn Dochter aan den Prins van Vrankrijk , en sijn Soon aan de Princesse van Deenmarken ; dese/ gelijk hier booz aan-geroert is/ bertrok upt Zel, trok den 25. September (onbekent booz Keulen) soo op Frankfoort, met een gebolg van 500 personen/ en quam op den 29. October tot Heydelberg, zijnde op haar gantsche reyse ober-al treffelijk en heerlijk ont-haalt. Dit uyt-houwelijken wierd aan het huys van den Koning van Deenmarken weder booz een jonge Prins / Fredrik genaamt / geboed/ daar feer groote bzeugde ober gemaakt wierd. De Koning maakte Eylard Holk Slot-boocht van Kroonenburg, ter oozsaak van sijne goede diensten beneffens noch 18 Koninklijke ge-heym-raden en Baronnen tot Ridders van sekeren nieuwe ordere / Dane Doge, of Danebrok genaemt: van de welke de Ridders een wit kruys met roode kanten boeren / gelijk ook een wit Lint / met roode kanten om den hals dra-gen / in gedachtenis van seker rood Daandel / dat vertijds de Paus van Romen den Koning Waldemear, om daar mede tegens de Heyden-sche Lijfanders ten strijde te gaan / had toe-gezonden.

Nieuwe Ridderlijke ordere in Deenmarken.

Dood van den Hertog van Holsteyn.

Maar in het midden van al dese bzeugde stierf tot Pleun Joachim Ernst, Erf heer in Noorwegen, Hertog te Sleswijk, Holsteyn, Stormar en Diernarschen, Graafte Oldenburg en Delmerhorst, &c. een Dozt van 77 jaren; hy liet een Weduwe / en vier bzabe Princelijke Soonen na / en wierd ter oozsaak van sijn breedsame goedertierentheyd van sijne Onder-danen seer beklaagt. In dese maand is ook het houwelijk tot Aldenburg tusschen de selve Prin-cesse en den ouden Saxischen Prins van Halle, in tegenwoordigheyt van den Keurvorst selfs / en andere Grooten en Ridders voltrokken.

Poolsche saken.

De Hanenko verboegde sich nu met Sierko by het Poolsche Heer-leger / waar dooz het selve meester in de Ukraine wierd / en de Steden Braklau, Slawitz, Lisianka, Mohilou en Human veroverde / welke plaatsen de Polen in bezettinge namen / en boozs den Dorofensko naar setten / die met de Tartaren van hun paar-den mosten springen / om sich in de Bosschen te verbergen / en ober de stroomen naar Wala-chien te redderen: andere die geen kans sagen

om te ontkomen / baden des Kroons Veld heer om genade. De selve Michaël Hanenko wierd op den 9. van November openlijk in het Heer booz Veld-heer upt-geroepen / woerdende hem aanstonds naar dese verlietfinge de Balavische Daandelen en Pauken, of Ketel-trommen / upt naam van de Poolsche Koning ober-gegeven; doende hy bozder daar den Eed op. Op dien selfden dag quamien Gesanten van Dorofensko, om met Hanenko te handelen / die ober hun onhebbelijke booz-slagen onvertichter saak bertrokken zijn. Daar na wierden noch veel Steden berzand / sonder dat de Sultan Miradijn met sijn macht van 40000 Kuypers den booz-gant van Hanenko konde stuyten. Dorofensko aldus geslagen / bzeugde met hulp van de Turken Hongaryen aan te tasten: maar om het selve booz te komen / wierd den Hanenko, om sijn volk aan te moedigen / een merkelijke somme gelds toe-gezonden / gelijk ook de Littauwers te booren het hunne ontfangen hadden.

De Vader Nittard, die tot noch toe genoegsaam als een doe-niet tot Romen stil gezeten had / kreeg den Cardinaal de Mallini by sich / met boodschap van den Paus (als doe siek te bedde leggende) dat hem sijn Heyligheyt met het Titulair Eerts-Bisdom van Edesse, in het land der ongelooibigen / bereert had / en dat hem de Paus als Nuncius hier of daar na toe gebzupken soude: hier mede was dien goeden Heer na sijn lang wachten wel boozsien. Toen stierf ook de Cardinaal Celsi, die arm aan den Cardinaals-Hoed gekomen / en daar weder arm af gescheppen is / en meer lof als goederen naar-gelaten heeft.

Op dees tijd sag men booz geheel Duytsland een onepredelijke menichte Schoopers en Land-loopers / die onder den naam van Heydencn, gelijk sy plegen / de Landstaten en klepne Steden seer lastig bielen / en met hun wichelaryen / en boozgeven van Toobery te verstaan / de nieuwigterige sotten en sottomen geheel ber-dwaasden. Om dese en andere hun boose stukken gaf de Oberigheyt van Frankfort dit bezel-geschrift tegens hen upt:

Alfoo ons den Raad des Heyligen Roomschen Rijks-stad Frankfort, van sekere voorname Plaatsen geloofwaardig bericht is toe-gekomen, dat eenige Land-loopende boose menschen, ten deelen in Pellegroms kleederen, dragende Blekke Maalen en Marschen;

Pau Nittard word Eerts-Bischop van Edesse.

Tooyachtige Schoopers.

Plakdaartegen.

MAXIMILIAEN HENDRICK
Keurvorst van Keulen .

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

171. fchen, loopende venten Orangie-appelen, en
 ander Franfch gewas, sekere vergiftige geele
 Salve over fch dragen, daar mede de huys-
 deuren in fteden en vlekken beftrijken, waar
 van de lieden, die alfulke deuren voor-by, of
 daar onder deur gaan, binnen den tijd van
 vijf uren komen te fterven: datfe ook fon-
 teynen vergiftigen, waar door veel menfchen
 om het leven komen. Ook dat diergelijke
 boofe luyden met ettelijke honderden uyt
 Italiën en Duytsland zijn uyt-gefeft, eenige
 gevangen, in 't Keur-Vorftendom Beyerën
 uyt-gebannen, gelijke zelfs bekend hebben.
 SOO IST, dat wy, beforgt fülk gevaar naar
 vermogen voor te komen, begeeren, dat onfe
 Officieren en Soldaten, ook de Schrijvers aan
 de ftds poorten, en niet min de Schouten en
 Waarden op onfe dorpen, op poene van ern-
 ftige ftraffe, ook by verlies van hun Officie,
 hier by ten ernstigften aan bevoolen zijn, dat
 fy op foodanige aan-komende perfoonen vlij-
 tig acht nemen, hen fcherpelijk ondervragen
 waar fy van daan komen; en indien fy geen
 pas toonen, de felve geenfints in-laten, maar
 af-wijfen; doch met Paffen en Brieven voor-
 fien zijnde, hunne namen op-tekenen; hunne
 Marffen, Valiefen en Kleederen vifiteeren en
 doorfoeken, daar van de aan-tekeninge doen,
 en onfen Cancelarye overleveren. Waar na
 dan onfe bediende en aangehoorige fch heb-
 ben te gedragen, op datfe hun voor ongele-
 gentheyt verhoeden. Aldus gedaan in den
 Raad, den 28. van September 1671.

Doen omtrent fterft de Heer Fairfax in
 Engeland in Jorkshire, daar ober de Konin-
 ginne felf haar beklag aan fijn dochter / de
 Hartoginne van Buckingham quam af-leg-
 gen. Daar omtrent de winden en ftozmen
 weder op de Engelsche kusten feer geweldig
 aan-gingen / foo dat men van een gefeele
 bloot kool-fchepen maar drie of vier fag op-
 homen. Meer fchaden gefchieden daar en
 elders.
 Nuys wiert feer verfterkt / en met alle
 nootdrufte wel boozfien / daar fch de Bis-
 fchoppen van Straatsburg en Munfter lieten
 binden / die daar een groote leger-plaats van
 houten balken lieten op-flaan / en met hete-
 nen befpannen; de kleyne fteden wierden
 vol volks gepropt; men rechte tot Nuys ge-
 weldige Magazijnen op.
 Het I. Deel.

Ondertuffchen waren Keur-Keulen, de
 Biffchop van Straatsburg, en eenige Gecom-
 mitteerden van Keur-Ments, Trier en Saxen
 op het Huys te Kentening, fcher Edelman
 toe-behoorende / zijnde een Keyferlijk bevel
 en infinuatie aan gefepde Keur-Keulen geko-
 men / van geen Franfchen meer in het Rijck
 te laten komen: maar ober het verdere
 Keulfche wesen wotert de Biffchop van
 Straatsburg, fijn broeder Prins Willem van
 Furftenberg, en andere van den Franfchen
 aanhang meer en meer fufpect en vermoede-
 lijk / om datfe de Oberigheyt van Keulen
 fochten in te boefemen / dat het hunne ftd
 ten uytterften berderbelijk fou zijn / indien fy
 het Regiment van Bamphield niet deden
 bertrekken / en dat fy daar dooz den oozlog in
 Duytsland fouden veroozfaaken: maar de
 Keulenaars hadden daar geen ooren toe / en
 wilden niet lijden / dat men hen de wet daar
 inne fou komen fteilen; d'oozlog ftonde dan
 baf / foo het wilde / het gebolg moft men uyt-
 wachten. Terwijlen arbejden Munfter en
 Schaatsburg feer om de faken boozts by te
 leggen: maar de perfoonen bonden weynig
 credijt / terwijlen men al boozt-ging tot Nuys
 veel hupfen af te hzeken / om daar een Ra-
 steel op te rechten; doch de befte burgers de
 Franfchen te gemoet fiende / verlieten de
 ftd.

Tot Bon fag men een Franfch Plakkaat
 aan-geflagen / met het wapen van Vrank-
 rijk hoben aan / en een Ordonnance du Roy,
 als of hy daar al Souverain en meefer was /
 daar nebeng. Ondertuffchen gaf Munfter
 al goede hoop van by-lage: maar

Non tali auxilio nec defenforibus iftis.
 Binnen Keulen ftonden eenige gedultte Paf-
 quinaden aan-geplakt / befhefende: dat de
 foldaten van het Regiment van Bamphield
 wel naar huys mochten vertrekken, en elders
 dienft foeken, dewijl men hen op de Zee-
 vloot gebruyken wilde: maar de Oberig-
 heyt hier uyt een quaad gebolg booz-fiende /
 ontboden al de Drukkers; doch men be-
 vond het een werk te zijn / dat tot Bon ge-
 fmed was / om daar dooz het volk te doen
 berloopen.

De Keur-Vorften wierden dooz den Vorft
 van Nieuburg om hulp aan-gefocht / om de
 Franfchen uyt fijn Landen te helpen keeren /
 alfoo hy daar niet machtig genoeg toe was:
 Pp maar

1671.
 Otober.
 Vergade-
 ring der
 vyandlijke
 Biffchop-
 pen.
 Hun han-
 del.
 valfeh ge-
 fchrift tot
 Keulen
 aan-gelag-
 gen.
 vermoede-
 delijke
 handelin-
 gen.

1671. maar het waren al bestelde saken / en de
 Otober. deurtocht gebaant, terwyl most hy veel van
 zijn ingezetenen naar Schenkelschans en el-
 ders sien verhoopen. Men beyyoefde ook een
 vliegende Schip-buygge over den Rhijn by
 Bon, die de boeren den weg van hun aan-
 staande ongeballen noemden: maar als
 men vijfhondert ruyters te gelijk daar over
 wilde doen trekken / wiert het werk niet vast
 geseeg bevonden.

Het houwelijk van de dochter van Keur-
 Palts met den Hartog van Orleans, gaf ook
 geen kleyn vermoeden. Maar als de Colo-
 nel Erlag in Switserland een Regiment be-
 geerde te werben / wiert hem sulks af-gesla-
 gen / om dat men wist / dat het selve tegen
 Holland sou gebuyt worden. Die van
 Bern schreben ook aan de andere Cantons
 van hun gesintheit: datse aan geene vreem-
 delingen, voornamentlijk Franschen, eeni-
 gen deurtocht wilden geven.

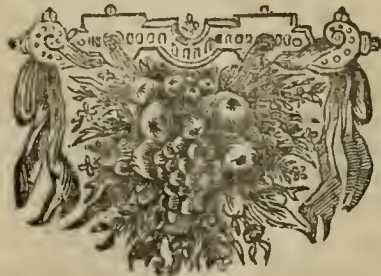
Van de Brabantsche kant / dede men ook
 het vermakelijke stedeken Aalt, als niet ge-
 noegsaam voor een frontier zijnde / slechten.
 Maar die van Luyk, komende door de Ba-
 ronnen de Linde en Weyer, sijn Exellentie
 van Monterey een brief overleberen / en by
 monde te kennen geven: datse niet anders
 begeerden, als met sijn Excellentie in vriend-
 schap en onzijdigheyt te leven; sirenge tot

Befcheyt
 aan Luyk-
 sche Ge-
 santen.

antwoord: Messieurs, indien gy soo gefint
 waart, soo had gy alreeds geen nieuwe wer-
 vingen behooren aan te stellen, noch uwe
 sterkten van voorraat ten oorloge te voor sien.
 Waar op sy vozer berichten: dat sulks al-
 leen geschiede, ter oorsaak het geschil tus-
 schen Keur-Keulen en hun Dom-capittel ont-
 staan. Maar het Capittel dogt niet / al wa-
 ren de Monniken goet / gelijk de man seyde;
 zijnde de gunst van groot en kleyn / geestelijk
 en wereltelijk / alsoo bedrieglijk / als hun mee-
 ster selfs was: daar de Graaf van Lausun
 horts / en horts gunsteling van den Koning
 van Vrankrijk, al by wat over te klagen
 hadde / die plotselijk van den hoogsten ehtoon
 van gunst / in den diepen afgrond van afgunst
 (sonder dat men te recht weet om wat oorz-
 saak) quam te vallen; zijnde hem door last
 van den Koning sijn geweer en sleutels af-ge-
 eyscht. Het geweer gaf hy: maar de sleutels
 waren niet te binden; dies wiert sijn Cabi-
 net op-gebroken / al sijn vrieden / juwoelen / en
 5000 pistoletten daar uyt-geslaakt.

Maar dewijl sich nu de saken aldus tot
 openbare dadelijkheyt lieten aansien / sul-
 len wy met het sluyten van dit ons eerste
 deel / het volgende openen / om den gunstigen
 leser het gebolg van al dese vernispen / be-
 dziegerpen / wep felarpen / en trouwelooghe-
 den te laten sien.

Eynde van het Eerste Deel van het Tooneel des Oorlogs, &c.

T O O N E E L

D E S

O O R L O G S,

Opgereg't in de

VEREENIGDE NEDERLANDEN.

T W E E D E D E E L.

En Franschen Koning/ zijn geweldige beslepen tegen de Vereenigde Nederlanden met minder wederstand wissende boez setten / hadde daar toer enige jaaren herwaarts/ alle mogelijke blyt en neerstigheyt aangewend / om

of nijd aangesteken / en eyndelyk den taal van 1671. zijne gesanten aan meest alle hoven van Europa, maakten thans den Franschen toeleg ge-noegsaam openbaar. De Heeren Staaten van alles wel onderrigt / deden mede aan haare zijde hun best om Franckryk te contrainyren / en zijne ondersaten het belang des handels met dese Landen gebodelyk te doen weten; ten dien eynde wierd in den jaare 1671. den 7. van Slagvriaand door alle de Vereenigde Nederlanden alomme afgekondigd het nabolgende Placcaat.

Plakkaat van 't Verbodt van de Fransche Koele-Wijnen, Azijnen, Kanefassen, Papieren, en Kastanien.

haare finantien / den stercksten zenuw des oorlogs / te verstaaliken / en wel bewust / dat dese hun meeste beedsef upt den buytenlandschen koophandel / en het vertieren der handwerken toebloede / stelde hy / gelijck in ons eerste boek aangewesen / alle middelen in 't werck om die te verleyden en op te stoppen / soo door het lofken der ambageslieden / op groote belofte / en aanbiedingen van yntnemende booz-regten / als door het bekommerven / bewaren / en verbieden van die koopmanschappen / waar upt den Staat des Vereenigden Nederlands de meeste geld-middelen toequamen. Dog hier in het gewenschte oogwit niet bereykende / sekerpte hy het mes om hem al effens dien hart-ader en met eene het leven der Republyke af te snijden. Zijne geweldige werbingen in soo veelerhande gewesten / 't vergaderen van krijgsgereedschap en levens-middelen / zijne alliantien met bersejpedene Doosten op desen Staat met haat

DE Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden, Allen den genen die desen jegenwoordigen sullen sien ofte hooren lesen, Salut. Doen te weten, Alzo Wy om verscheyde importante, en pregnante redenen, voor den dienst van den Lande, tot bevorderinge en vermeerderinge van de Neeringen binnen de Steden van de respectieve Provincien, profijtabel, dienstig en noodig hebben gevonden, dat voortaan mede geene Fransche Koele-Wijnen, Azijnen, Kanefassen, Papier of Kastanien, van wat soorte die soude mogen wezen, van buyten in dese Landen sullen

1671. sullen mogen werden ingebracht, verkocht, gekocht ofte geconsumeert. SOO IST, dat Novemb. Wy ordonneren, statueren, en wel expresselijk interdiceren by desen, dat niemandt, van wat staet, qualiteyt ofte conditie hy soude mogen zijn, na de publicatie deses, die geschieden sal den 11. November 1671. toekomende, Nieuwen stijl, 't zy over Zee, langs de stroomen ofte Revieren, nochte per Assé te Lande, in, en onder het gebied van desen Staat sal mogen inbrengen, in groote ofte kleyne sustagie, ofte pakken, eenige Fransche Koele-Wijnen, Azijnen, Kanefassen, Papier of Kastanien, hoedanig die souden mogen wesen, op pœne, dat de Koopluyden en Factoors, de welke de voorz. Wijnen, Azijnen, Kanefassen, Papier of Kastanien doen inbrengen, ofte ook lossen, inslaan, ofte in hare Pakhuysen ontfangen, niet alleen sullen verbeuren de voorz. Fransche Koele-Wijnen, Azijnen, Kanefassen, Papier of Kastanien, over Zee, langs de Revieren, of per Assé, door hen-luyden gedaan inbrengen, lossen, inslaan, of in hare Kelders ofte Pakhuysen ontfangen, maar boven dien op yder stuk ofte Vat Fransche Koele-Wijn en Azijn, 't zy groot ofte kleyn, mitsgaders yeder pak Kanefassen, Papier en Kastanien mede groot of kleyn, noch een somme van 600 gulden.

Voorts interdiceren en verbieden Wy wel expresselijk by desen, allen Schippers, Stuur-luyden, en Matrosen, mitsgaders Wagen- en Karreluyden, in hare Schepen, Schuyten, Ponten, Wagens, ofte Karren te ontfangen, om in dese Landen over te brengen eenigerhande Fransche Koele-Wijn, Azijn, Kanefassen, Papier of Kastanien, in hoedanige sustagie, ofte pakkagie die soude mogen wesen, op de verbeurte van 100 gulden op yeder stuk Fransche Koele-Wijn ofte Azijn, mitsgaders yder pak Kanefassen, Papier en Kastanien, 't zy kleyn ofte groot, 't welk by hen-luyden te Water of te Lande, in en onder ons gebiedt sal ingebracht werden, voor welke boete de Schepen, Schuyten, Wagens, Karren, en Paarden sullen werden verklaart te wesen verbonden en excutabel; en indien de voorz. boete van de Schepen, Schuyten, Karren, Wagens, en Paarden, ofte uyt de Goederen van de voorz. Contraventeurs niet en konnen werden geconsequereert, so sullen de selve Contraventeurs over de voorz. misdaden exemplarlijk aan den lijve, ten minsten by openbare geesfeling gestraft werden; maar indien yemandt van de voorz. Schippers ofte Voerluyden konden bewijzen, dat de

voorz. Fransche Koele-Wijnen, Azijnen, Kanefassen, Papier, ofte Kastanien, buyten sijne kennisse soude mogen wesen ingescheept, ofte opgeladen; so sullen echter, en des niet tegenstaande sy-luyden de voorz. boeten moeten betalen, maar wederom daar tegens haar regres hebben en behouden, ten laste van die gene, de welke de voorz. Fransche Koele-Wijn, Azijn, Kanefassen, Papier ofte Kastanien, hebben ingescheept ofte opgeladen; en indien het mocht gebeuren, dat niet tegenstaande Ons voorz. Verbodt, echter bedektelijk eenige Fransche Koele-Wijnen, Azijnen, Kanefassen, Papier of Kastanien, onder ons gebiedt mochten wesen ingebracht, Soo verbieden Wy alle Binne-lands-Vaarders, Markt-Schippers en Voerluyden, de voorz. Fransche Koele-Wijnen, Azijnen, Kanefassen, Papier of Kastanien, van buyten ingekomen, te vervoeren van de eene Provincie, Stadt ofte Plaats na de andere, op gelijke boete en straffe, als hier vooren ten aanzien van de eerste Inbrengers is gestatueert; en indien het voorz. feyt door eenige Markt ofte Beurt-Schippers werdt begaan, boven dien van hare respectieve Veeren te worden gedeporteert.

Van gelijken, so verbieden Wy aan alle particuliere ofte geprivilegeerde en be-eedigde Arbeyders haar te laten gebruyken, om eenige van de voorz. Fransche Koele-Wijnen, Azijnen, Kanefassen, Papier of Kastanien, te helpen lossen, ofte met Sleden ofte Vlotschuyten te vervoeren, op gelijke boete en straffe als hier vooren tegen de Schippers, en Voerluyden zijn gedecreteert; en boven dien, indien de voorz. Arbeyders zijn in Eedt ofte dienst van Steden ofte Collegien, daar van te werden gedeporteert.

En ten eynde de voorz. Schippers, Wagenaars, en Arbeyders van desen Onsen Plakkate volkomene kennisse mogen bekomen, so werden alle Hoofluyden en Over-luyden van de Binne-lands-Vaarders, Voerluyden, en Arbeyders gelast, een yeder van den inhoudt deses te advertieren en informereen, en ondervindende, dat desen Plakkate door yemandt werdt overtreden, daar van aan de respectieve Officieren, en Magistraten in de Steden, en ten platten Lande te geven behoorlijke advertentie.

Dan gemerkt noch een groote quantiteyt van Fransche Koele-Wijnen, Azijnen, Kanefassen, en Papier, onder de Koopluyden en Ingesetenen deser Landen, in voorraadt is; So hebben Wy om de schade Onzer Ingesetenen, soo veel doen-
lijk

171. lijk te voorkomen, de selve gepermitteert, om de Fransche Koele-Wijnen, Azijnen, Kanefassen, en Papier, de welke onder hen-luyden in voorraat zijn, te mogen versenden, beneficieren, consumeren en verkoopen, van nu af tot den lasten April 1672 inkluyt, en langer niet.

Ordonneeren voorts, dat naar den voorz. laastten April 1672 niemant van Onze Ingefeutenen binnen het ressort van desen Staat, sal mogen verkoopen, koopen, vereeren, wech-geven, aan-nemen, vermangelen, ofte op eenige andere manieren aliceneren, ofte ook ter slete consumeren, directelijk, ofte indirectelijk in eeniger maniere, eenige Fransche Koele-Wijnen, Azijnen, Kanefassen, Papier, en Kastanien, in groote, ofte kleyne quantiteyt, op de verbeurte van alle de voorz. Fransche Koele-Wijnen, Azijnen, Kanefassen, Papier en Kastanien, diena den voorz. tijdt by yemandt verkocht, gekocht, vereert, aangenomen, vermangelt, ter slete geconsumeert, ofte op eenige andere manieren gealeneert sullen werden, en boven dien een boete van 600 guldens op yeder Stuk, en 200 guldens op yeder Tonneken Fransche Koele-Wijn, Azijn, en yeder Pak Kanefassen, Papier en Kastanien, groot of kleyn, dat naar den voorz. tijdt verkocht, gekocht, vereert, aangenomen, vermangelt, gealeneert, ofte ter slete geconsumeert sal zijn, so wel by den Verkooper als Kooper, Gever als Nemer, ofte de gene die de voorz. Fransche Koele-Wijnen, Azijnen, Kanefassen, Papier, en Kastanien gesleten, als die de selve ter slete gehaalt, ofte geconsumeert sullen hebben; ordonneren en statueren, dat boven de voldoeninge der voorz. boeten die gene die haar met het slijten ofte ter slete te verkoopen in het groote ofte kleyne van Wijnen, Azijnen, Kanefassen, Papier en Kastanien, komen te generen, hare Neeringe sal werden geinterdiceert voor den tijdt van een jaar en ses weken, voor de tweedemaal voor altijdt, en voor de derdemaal insaam verklaart, en voorts uyt het geheele ressort en gebiedt van den Staat der Vereenigde Nederlanden gebannen sullen werden; en dat die gene, de welke de boete niet en kan betalen, arbitralijk aan den lijve, ten minsten by openbare geesseling sal werden gestraft, en werden de respectieve Officieren, der selver Substituten en Dienaars in de Steden, en ten platten Lande geauthoriseert, om nauwe onderzoek te doen, of naar den voorz. tijdt, by yemandt eenige Fransche Koele-Wijnen, Azijnen, Kanefassen, Papier of Kastanien, gekocht, ver-

kocht, vereert, aangenomen, vermangelt, gealeneert, ofte ter slete geconsumeert sullen werden.

Behoudelijk, dat in gevalle eenige Koopluyden of Handelaars eenige Fransche Koele-Wijnen, Azijnen, Kanefassen, Papier of Kastanien, jegenwoordig onder haar soude mogen hebben, de welke sy tusschen dit, en den voorz. laastten April toekomende, niet souden mogen hebben geconsumeert, ofte versonden, de selve gehou-den sullen zijn de voorz. Fransche Koele-wijnen, Azijnen, Kanefassen, Papier en Kastanien aan te geven aan de Magistraat van de Plaats, daar de voorz. Fransche Koele-Wijnen, Azijnen, Kanefassen, Papier of Kastanien zijn leggende, en de selve te brengen ter plaats die daar toe doorde Magistraat sal zijn aangewesen, welke aanwij-singe de respectieve Collegien ter Admiraliteyt ten besten sullen hebben te besorgen, en dat de selve Fransche Koele-Wijnen, Azijnen, Kanefassen, Papier en Kastanien, aldaar sullen moeten verblijven onder de opsicht van de Magistraat van de selve plaats, by de welke de Sleutels van de voorz. te designeren plaats sullen moeten blijven berusten, in voegen dat niemant tot de voorz. te designeren plaats, ofte tot de Goederen daar in berustende acces zal kunnen of mogen hebben, dan ten overstaan van den Officier van de voorz. plaats, of andere vertrouwde Persoonen, die daar toe by den selven Officier speciaalijk sullen zijn geauthoriseert; dat ook niemant de voorz. Wijnen, Azijnen, Kanefassen, Papier of Kastanien, in ofte uyt de voorz. gedesigneerde plaats sal mogen reppen, roeren, lichten, ofte ook buytens Landts versenden, dan met volkomen kennisse van den voornoemden Officier, of de voorz. vertrouwde Persoonen by hem speciaalijk daer toe geconmitteert, en dat daar nevens aan de Magistraat van de plaats, daar de voorz. Wijnen, Azijnen, Kanefassen, Papier en Kastanien berustende zijn, sal moeten werden aangegeven de quantiteyt van de voorz. Wijnen, Azijnen, Kanefassen, Papier en Kastanien, die versonden sullen werden, de Persoon aan wie, en de plaats na de welke de voorz. Wijnen, Azijnen, Kanefassen, Papier en Kastanien vervoert sullen werden, en dat de voorz. Versenders van de selve Wijnen, Azijnen, Kanefassen, Papier en Kastanien, noch daarenboven Borge sullen moeten stellen tot de waarde van de selve Wijnen, Azijnen, Kanefassen, Papier en Kastanien toe, van dat die effectivelijk sullen werden gebracht

Novemb.

1671. ter plaatse, en aan den Persoon, naar, en aan de welke die zijn gedestineert, en de selve Borgtochte suyveren, ten langsten binnen den tijd van acht dagen, na dat de Schipper de voorz. Wijnen, Azijnen, Kanefassen, Papier en Kastanien, uytgevoert hebbende, wederom hier te Lande sal zijn gearriveert, en dar by faute van dien, die gene die de voorz. Wijnen, Azijnen, Kanefassen, Papier en Kastanien aangegeven hebben om te vervoeren, mitsgaders ook de voorz. Borgen sullen moeten werden geexecuteert, voor de waarde van de voorz. Wijnen, Azijnen, Kanefassen, Papier en Kastanien, en daar op, mitsgaders tegens de voorz. Aangevers geprocedeert, als tegens Contraventeurs van desen onsen Plakkate: dat voorts de voorz. Aangevers of de voorz. hare Borgen, de suyveringe van de voorz. Borgtochte sullen moeten doen, met aan het Collegie ter Admiraliteyt, onder welkers ressort de voorz. Wijnen, Azijnen, Kanefassen, Papier en Kastanien buyten 's Lants gefonden sullen wesen, binnen den voorz. tijd te exhiberen, de verklaringe van de Magistraat van de Plaats, op de welke die aangegeven en gebracht zijn, mede-brenghende dat de selve Wijnen, Azijnen, Kanefassen, Papier, en Kastanien, geladen in soo een Schip, van soo een Schipper, door soo een Persoon versonden, en aan soo een Persoon geadresseert, waarlijk, en effectievelijk aldaar gekomen, en aan soo een Persoon geleverd zijn, mitsgaders aan de gemelte Collegien ter Admiraliteyt te presenteren, de Schipper en sijne Knechten of Matrosen, de voorz. Wijnen, Azijnen, Kanefassen, Papier en Kastanien vervoert hebbende, de welke gehouden sullen zijn te verklaren onder eede solemneel aan 'e gemelte Collegie te presteren, dat sy foodanige Wijnen, Azijnen, Kanefassen, Papier, en Kastanien, op foodanigen tijd, uyt foodanigen Pakhuys, in foodanigen plaatse, op ordre van foodanigen Persoon hebben ingeladen, en die selve Wijnen, Azijnen, Kanefassen, Papier en Kastanien, op foodanigen tijd, in foodanigen plaatse, aan foodanigen Persoon wederom hebben overgelevert, alles op de confiscatie, peynen en boeten hier vooren uytgedrukt.

Wijders soo hebben Wy verboden en geinterdiceert, alle geswooren Makelaars, naar den voorz. laatsten April 1672 toe-komende, te veylen, of te staan over eenige Verkoopinge, vermangelinge of alienatie van eenige Fransche Koele-Wijnen, Azijnen, Kanefassen, Papier of

Kastanien: maar soo wanneer hen-luyden eenige partyen werden aangeboden, om te Kooopen ofte Verkooopen, sullen sy-luyden gehouden zijn 't selve den Officier van de plaatse aan te geven, op verbeurte van haar Officie, en daar-en-boven een boete van 600 guldens op yeder Stuk, Vat ofte Pak, groot ofte kleyn, dat door hen-luyden werd verswegen, ingekocht, verkocht, vermangelt of te galieneert.

Alle de voorz. boeten te appliceren ten profijte van de Officieren die de aanhalinge of calange eerst sullen komen te doen; Waar toe de Regenten van de Gods-huysen mede by desen werden gequalificeert en geauthoriseert, die in sulken gevalle de geheele boeten, ten profijte van de Gods-huysen sullen genieten.

Voorts soo werden niet alleen de voorz. Officieren, der selver Substituyten en Regenten van de Gods-huysen geauthoriseert om de calange, aanhalinge en bekenninge te doen, maar ook de respectie Advocaten Fiscaals, Commisen Generaals, en particuliere Commisen ter recheche in de Steden en Zee-gaten, speciaalijk gelast goede voorsorge te dragen, en wel toe te sien, dat geene Fransche Koele-Wijnen, Azijnen, Kanefassen, Papier of Kastanien, ter Zee, langs de Revieren, ofte Plaatsen te Lande werden ingebracht, maar alle foodanige Waren, sonder eenige conniventie aan te halen, op te brengen, en te stellen ter judicature van de respectie Collegie ter Admiraliteyt, en om een yder te animeren tot het ontdekken van dese contraventie, soo sal die Aanbrengers ofte Aanhaalders werden toegevoegt de helft van de Fransche Koele-wijnen, Azijnen, Kanefassen, Papier en Kastanien, de welke sullen werden geconfisqueert, en de helft van de boete daar inne yemandt sal werden gecondemneert, blijvende de wederhelft ten behoeve van de voorz. Officieren, die de calange eerst sullen hebben gedaan, en sullen daar-en-boven de voorz. Aanbrengers vry zijn van de boete, daar inne sy volgens het vooren-staande Ons verbodt souden mogen zijn vervallen, schoon de selve Aanbrengers mede Contraventeurs souden mogen zijn geweest; Welverstaande dat niemant voor foodanigen Aanbrenger geconfidereert, en daar door van de voorz. confiscatie en verdere boete bevrijd sal werden, als alleen die gene, die de voorz. verboden en verduysterde Goedeten en Koopmanschappen aan 's Lants Officieren sal hebben aangebracht, voor en al eer dat eenige van de selve Officieren haar sullen hebben

171. hebben getransporteert op, aan, ofte omtrent de Schepen, of andere plaatsen, daar in eenige ver-
boden Waren, Goederen ofte Koopmanschap-
pen verduyftert souden mogen zijn; en niet die
gene de welke de voorz. verbode ofte verduy-
sterde Goederen, of Koopmanschappen komt
aan te geven of te openbaren, soo wanneer de
voorz. Officieren albereyds op, aan, of omtrent
de voorz. Schepen of Plaatsen gekomen souden
mogen zijn.

En ten eynde de voorz. Fransche Koele-Wij-
nen, Azijnen, Kanefassen, Papier en Kastanien,
hier te Lande inkomende, niet plotselijk mogen
werden geconfisqueert, maar dat alomme van
desen Onsen Plakkate kennisse en advertentie ge-
geven en genomen, ook desen aangaande ten aan-
sien van den tijd van de publicatie, een legale en
eenparige voet gehouden mag werden. S O O
I S T : Dat Wy geordonneert en gestatueert,
ordonneeren en statueeren by desen, dat de pu-
blicatie van desen Onsen Plakkate sal werden ge-
daan in alle de Provincien, en het ressort van de
Generaliteyt, op Woensdag aanstaande en acht
dagen, die wesen sal den 11 November toekomende
Nieuwen-stijl, met dese Onse' expresse
meyninge en verstante, dat indien de voorz. pu-
blicatie op eenige Plaatsen ofte Plaatsen, wat vroe-
ger of later soude mogen wesen gedaan, het dien
niet tegenstaande in rechten daar vooren gehou-
den, en de voorvallende saken even en in dier
voegen gehandelt, gereguleert, en by Sententie
getermineert en gedecideert sullen moeten wer-
den, als of de voorz. publicatie aldaar specialijk
mede ten voorz. dage gedaan was geweest, en by
suo verre naar den voorz. 11 November, dato
van de voorz. publicatie, tot den 23 December
1671 Nieuwe-stijl inkluyt, binnen de Zee-gaten
deser Landen souden mogen komen te arriveren
eenige Schepen, in de welke eenige Fransche
Koele-Wijnen, Azijnen, Kanefassen, Papier of
Kastanien mochten wesen geladen, dat in sulken
kas de voorz. Koele-Wijnen, Azijnen, Kanefas-
sen, Papier en Kastanien, met de selve Schepen,
of wel in andere overgescheept, sonder betalinge
van 's Lands inkomende of uytgaande recht, uyt
de selve Zee-gaten naar andere Landen sullen
moeten werden vervoert, sonder dat de voorz.
Koele-Wijnen, Azijnen, Kanefassen, Papier en
Kastanien, andersins gerept ofte geroert, veel min
aan Landt gebracht, of aldaar opgelegd, of de
Stroomen ofte Wateren opgevoert sullen mogen
worden, op poene dat de selve niet alleen sonder

1671. eenige conniventie, of dissimulatie sullen wer-
den geconfisqueert, maar ook dat dienthalven
jgens de Contraventeurs van desen Onsen Plak-
kate met de uyterste vigeur geprocedert sal wor-
den; Authoriseren voorts de respectieve Colle-
gien ter Admiraliteyt, om ter plaats, alwaar de
Schepen uyt de Zee inkomende, het Anker laten
vallen, soo wanneer aldaar eenige Schepen ne-
vens andere Goederen, mede met Wijnen, Azij-
nen, Kanefassen, Papier en Kastanien geladen,
souden mogen komen in te vallen, van den dag
van de publicatie van desen Onsen Plakkate, en
sulks van de voorz. 11 November toekomende
af, tot ses weken naar den voorz. 11 Novem-
ber, en alsoo tot den voorz. 23 December 1671
Nieuwe-stijl inkluyt, een getrouw en bequaam
Persoon te senden; om wel toe te sien, dat ten
aansien van de voorz. Schepen en Goederen,
den inhoudt van desen Onsen Plakkate exactelijk
en punctuelijk werde nagekomen: Dat voorts
alle Fransche Koele-Wijnen, Azijnen, Kanefas-
sen, Papier en Kastanien, die na het verloop van
de voorz. ses weken, en sulks na den voorz. 23
December 1671 toekomende Nieuwen-stijl,
binnen dese Landen gebracht souden mogen wer-
den, effectieve confiscatie, en de Persoonen haar
daar mede bemoeyt hebbende de verdere poenen
in den voorz. Plakkate geexprimeert, subject
sullen zijn.

Ordonneren en lasten voorts wel expresselijk
de respectieve Collegien ter Admiraliteyt, en al-
le andere Rechteren en Justicieren van den Lan-
de, die over den inhouden van desen Onsen Plak-
kate Recht en Justitie soude mogen komen te ad-
ministreren, de goede hant daar aan te houden,
en doen houden, en ook soo veel in haar is besor-
gen, dat dit tegenwoordig Ons Plakkaat naar sij-
ne forme en inhouden, punctuelijk en preciselijk
geobserveert en nagekomen, ook naar den klaven
Text van 't selve by de gemelte Collegien, en
alle andere Rechteren en Justicieren van den
Lande recht gedaan werde, sonder op pretext
van ignorantie of eenige andere voorgewende
exceptien daar van in eenige deelen te devieren,
ofte de dispositie van desen Onsen Plakkate in
eenigerhande manieren te luxeren, veel min haar
aan te matigen eenig oordeel over de rechtmatig-
heyt, ofte onrechtmatigheyt van 't geen daar by
is ter neder gestelt, ofte daar uyt by gevolge ee-
nige conjecturen te formeren van Onse apparen-
te intrinsique meyninge, maar preciselijk en pun-
ctuelijk naar de letter op te volgen de dispositie

1671. daar inne klaarlijk uytgedrukt, en dien volgende particulierlijk mede van den voorz. 11 November toekomende af, alle Fransche Koele-Wijnen, Aziijnen, Kanefassen, Papier en Kastanien buyten te houden, ofte wederom in manieren vooren verhaalt te doen uytvoeren, mitsgaders alle sodanige der voorz. Wijnen, Aziijnen, Kanefassen, Papier en Kastanien, als naar den voorz. 11 November toekomende, Nieuwstijl, anders dan om wederom in manieren vooren verhaalt uyt de selve Zee-gaten daar die in gekomen zijn, met de selve Schepen, of in andere Schepen overgescheept, over Zee te werden verfonden, gerept, geroert, ofte ook aan Landt gebracht, opgeleydt, ofte de stroomen en wateren opgevoert souden mogen werden, ofte die naar de voorz. 23 December toekomende mede Nieuwen-stijl, in de Zee-gaten deser Landen inkomen sullen, effectivelijk te confiscueren, en daar over ook te adjudiceren de volle boete sonder eenige verschooninge, mitigatie of exceptie. Ontbiddende en verzoekende derhalven de Heeren Staten, Gecommitteerde Raden, en Gedeputeerde Staten van de Provintien respectie van Gelderlandt, en 't Graaffschap Zutphen, Hollandt en West-Vriesslandt, Zeelandt, Utrecht, Vriesslant, Over-Yssel, midtsgaders Stadt Groeningen en Ommelanden, en allen anderen Justicieren en Officieren van de selve Landen, dat sy desen Onsen Plakkate aanstondts na de receptie, of immers uytterlijk op den voorz. 11 November toekomende alomme doen verkondigen, publiceren en affigeren in alle plaatsen daar sulks van nooden wesen sal, en men gewoon is sodanige publicatie en affixie te doen. Lasten en beveelen voorts de Raden ter Admiraliteyt, d'Advocaten Fiscaals, mitsgaders Lt. Admiralaals, Vice-Admiralaals, Kapiteynen, Officieren en Bevelhebberen, als mede de Commissarissen en Commissen ter Recherche, so in de Zee-gaten als elders, desen onsen Plakkate na te komen, en te doen nakomen, procederende, en doende procederen tegens de Contraventeurs van dien, sonder oogluynge, faveur, dissimulatie, ofte verdrag, want Wy sulks ten dienste van den Lande, en ten beste van de goede Ingefetenen van dien, bevonden hebben te behooren.

Aldus gedaan en gearresteert onder Onsen Cachette, Paraphure, en de Signature van Onzen Griffier, In den Hage den 2 November 1671. Was gearapheert, *Isb. van Vierfen, vt.* Onderstont, Ter Ordonnantie van de Hoog-gemel-

te Heeren Staten Generaal. Getekent, *Gasp. 16* *Fagel.* Zijnde op 't spatium gedrukt het Cachet van haar Hoog-Mog. op een rooden Ouwel, *Nov.* overdekt met een papieren ruyte.

Ende nu begonde men / hoe langhs hoe klaar- *Per*
der / het booznemen des Keurfursts van Keu- *de*
len, en Bisschop van Munster, de naaste ge- *der*
buuren aan onse landpalen / uyt te breeken: *berc*
waaronne dan ook Haare Hoog-Mogende *haaz*
Doesburg, Wesel, Rijnberk, en andere grens- *oort*
steden met sterker garnisoenen deden booz-
sien. Men maakte ook bereydschap om tegen
de naaste Venre een Vloot van 72 kiloetke Ooz-
logschepen / nebens een groot getal Branders/
Galhoets / en ander kleyn baartuyg / in zee te
brengen. Den Raad van State verbeurdigde
ondertusschen een algemeene oberflag der
noodige Krijgsmagt te voet en te paarde / wat
Aydeggers en Bootsvolk men op den Rhijn
en Wase van nooden hadde / gebende booz af
een boozslag om 14000 Doetmegeten en 6000
Kuyters te lichten. Dog wat daar omtrent
bestoaten is / sal in gevolge blijken.

Vrankrijks geweldige wapenrustingen het *G*
Vereenigde Nederland op de gehoorde wijze *ook*
doende beben / soo bleben de Spaanschen daar *Spaan*
af ook niet geheel buyten beroering / doende
den wakhteren Grave Monterey herschepde
nieuwe werbingen aansstellen / en de naast aan
Vrankrijks palende Steden van sterker Krijgs-
magt en meerder behoeften boozsien / ende op
de te rugge komst van den Heer Beverning van
sijn gesandschap in Spangien, begoft men op
nieuw en met meerder ernst het werk der on-
derlinge bescherminge / in geballe een van bep-
de dooz Vrankrijk soude mogen werden aan-
gegriepen / ter hand te nemen ; terwyl dese
Kroone ondertusschen met een seer aansienlij-
ke besendinge / en geote aanbiedingen van den
Marquis de Villars, het Koninglijke Spaan- *Mar*
sche Hof tot zyn interest / of inmer de neutra- *de*
litept / en de Hollanders geen hulpe toe te schik- *na*
ken / tragte te bevoegen. Dese dan te Madrid *3*
een seer pragtige intrede gedaan / en zijne ge-
sichten / nebens de Credentiaalen overgele-
verd hebbende / wierden hem eenige Heeren
ter onderhandeling toe geschikt. Dog den
Spaanschen Raad / volgens sijne gewoonlij-
ke langsaamheyt in Staatsaken / hurre be-
slynten afwagende / en Vrankrijks aldaar in
het openbaar sijn belang siende waarnemen /
sullen

171.
N. mb.
T. 44
T. 45
T. 46
T. 47
T. 48
T. 49
T. 50
T. 51
T. 52
T. 53
T. 54
T. 55
T. 56
T. 57
T. 58
T. 59
T. 60
T. 61
T. 62
T. 63
T. 64
T. 65
T. 66
T. 67
T. 68
T. 69
T. 70
T. 71
T. 72
T. 73
T. 74
T. 75
T. 76
T. 77
T. 78
T. 79
T. 80
T. 81
T. 82
T. 83
T. 84
T. 85
T. 86
T. 87
T. 88
T. 89
T. 90
T. 91
T. 92
T. 93
T. 94
T. 95
T. 96
T. 97
T. 98
T. 99
T. 100

sullen top middelertijd een keer na het Oostenrijk doen / en aldaar met het straffen van een der aansienlijkste Hoofden der Ongarische wederspannelingen/ Wyankrijks verborzene aanslagen sien verpdelen / en sijn hoope (om den Keiser t'huys soo veel werck te verschaffen / dat hy onmagtig soude werden sijne bondgenooten hulp te schikken) berdoynen.

Den Grave van Tattenbag, nebens Zerini, Franchipani, Nadasti en andere in Sprokkelmaand / gelijk t'zijnder plaats aangehaald / gehangen zijnde / wierd sijn regtsvoorderinge tot den 8 van Slagtnaand uytgesteld. Desdan uyt het Slot te Grats op een wagen na het Raadhuis gevoerd / wierd des anderdags ober hem een landdag gehouden / ende aldaar wegens sijne misdaden uyt den land-register uytgeschraapt zijnde / wierd des Stads gerichte overgegeven. Waar na den Grave aan den Geheimschrijver Abele (Keiserlijke Commissaris) verfogt / dat men sijn Soontjen / oud omtrent 10 jaaren / wilde by hem laten komen / 't welk hem vergunt wesende / en het kind aansijnde / sprak den Vader hem aan op dese wijze: Harts-lieve Soon, dewijle ik God, den Keyser, ende de gantsche wereld hebbe beledigd, uw van al uw vaderschap heb verworpen, en van sulken stant in de grootste elenden gestort, soo bidde ik u om Gods wille wild my sulks vergeven: waar op hy seer bitterlijk wezende / met een bedroefde kus van sijn Soon afscheid nam. Werdende den 11 met sijne bescheppene straffe doortgebaren. Den Scherpregter vzaagde hem of hy lieber zittende / als knielende wilde sterben; dog hy antwoorde / nog soo zwak niet te zijn of konde wel knielen / ende sig aldus nederbuigende sloeg hem den Beul dooz de linker ooz en waange / en verborgens ten tweede-male dooz de linker schouder / tot hem eyndelijch met de derde slag het hoofd af kerfde. Den Grave gaf op den eersten houde soo geweldigen schreente / dat het seer verre van daar gehoord wierd. Hy was een vernuftig / dapper / en staatgierig man / hebbende sig met de andere wederspannige Hungaren te diep ingetrukkeld / gelijc sulks by den onderstaanden eed aan de Grave Zerini schijftelijc afscegt / kan bliken; luydende als volgt / Ik Johan Erasmus, Grave tot Rheynteyn en Tattenbag, sweere by den onsterffelijken en levendigen God, die my geschapen heeft, dat ik den Heer Banno Pr. van Zerini, niet al-

leen tot het lesten van mijn levens adem wil getrouw en bestendig zijn sijne werken en raadslagen geen sterffelijke menschen openbaren; maar ook sijn fortuyn en voornemen na alle vermogen en hulpe bevorderen, en hem in geluk en ongeluk, en ook by verlies van mijn leven en bloed niet verlaten nog openbaren; soo wil mijn God en sijn H. Euangelium helpen: tot meerder geloove heb ik dese obligatie met mijn eygen hand ondertekend, en dese broederlijke verbintenissen voor God onderschreven en bekrachtigd. Dog soo hertuchlik als sijn booznemen was / eben keynmoedig viel het berckolg / dooz sijn ongeluk en gebangenisse; waar in sig noyt mensch verflagender konde gedragen hebben / bliken de sulks uyt sijne seer democdige bekentenisse en afbeddinge. Aldus kreeg den Roomschen Keyser ruymte / en een verskerde rugge om des Rijks behoudnisse / en hulpe sijner Bondgenooten / onbekommerd booz te setten. Gelijk dan ook 't berbullen en versterken der oude krijgsbenden / en nieuwe werbungen aantonds met groote toeloope in de Erflanden en 't ghecele Duytsche Rijk wierden aangevangen; waar tegen den aanbwesenden Franschen Minister alle mogelijke blijt in 't werck selde / sijne Keiserlijke Majesteit dooz verscheppene verskerungen dat sijn Meester niets tegen het Duytsche Rijk soude aangevangen / sijne wapen-rustinge tragte te doen ophouden.

Vrankrijk middelertijd aan de booznaamste Hoben van Europa sijn pragtige gesantschappen en Koninglijke giften en onthalinge met groote vrugt booz sijne interessen en dessepenen waarnemende / stond men ook van dese zijde niet stille om de naburige Koningen en Dozsten de intentie van desen staet open te leggen / en haer tot hulpe nader alliantien te versoeken / aldus wierd den Heere Haren na Sweden, Amerongen, en Brasser na de Dozsten van Lunenburg afgebeirdigd.

Ende nu begosten de Triple en nader Alliantie tusschen den Koninglijke Spaanschen Raad en de Vereenigde Nederlanden hunne hepsame vrugten aan den dag te brengen / en de middelen tot elkanders behoudnisse / en algemeene bescherminge / vast te stellen. Werdende op den 17 van Wintermaand op het aanhouden der Heeren Staten met den extraordinaris afgesant van Spangien Don Manuel Francisco de Lyra in 's Gravenhage dit volgende gestooten / en naderhand geratificeerd.

1671.
Novemb.

Ruste in het Keyserrijk; daar stercke werbungen werden aangevield.

Heer Horen in Ambassade na Sweden.

Alternatijf Traaht tusschen Spangien en de Vereenigde Nederlanden. Decemb.

1671. *teerd. Tweyden de het Alternatyf van woord
ten woorde aldus:*

Decemb.

*VVy Don Manuel Francisco de Lyra, In-
troducteur der Ambassadeurs in Spanjen,
en Extraordinaris Afgevaardigde by de
Heeren Staten Generaal der Vereenigde
Nederlanden.*

DE wijl de gefeyde Heeren Staten door hun Gemachtigden hebben bekent gemaakt, dat sy behoorden te weten wat men sig van de Koningin, mijn Meesteres, beloven kon, in geval de Christelykste Koning eenige landen, steden, of plaatsen, onder de heerschappy der gefeyde Heeren Staten staande, of in de welken sy hun besetting hebben, quam aan te tasten, so is't dat hare Majesteyt, na dat men sulks aan haar heeft vertoont, door de besondere yver tot de behoudenis van 't lichaam van Nederlandt bewogen, goet gevonden heeft, dat wy souden verklaren en beloven, gelijk wy door dese verklaren en beloven, dat soo dikwijls en menigmaal de gefeyde Heeren Staten door Vrankrijk directelyk, of indirectelyk in de gefeyde landen, steden, of plaatsen aangetast sullen worden, hare Majesteyt, schoon sy sich door geen verdrach daer toe verplicht bevindt, onderstant aan hen sal doen met alle haar Krijgsbenden, en op alle wijzen, die aan haar mogelijk sullen zijn. Maar indien, uyt oorsaak van dese bystant, hare Majesteyt, door de gefeyde Christelykste Majesteyt, in eenige van haar Staten aangetast wierd, soo sal men in dit geval alle de heyrkrachten van weer-zijden met gemeene over-een-koming in alle d'aanflagen doen werken, die voor d'onderlinge onderstanten, en voor de gemeene welstant nootsakelyk geoordeelt sullen worden. En wy beloven van dit bovenstaande de ratificatie en bekrachtiging van hare Majesteyt in goede en behoorelyke vorm binnen de tijt van twee Maanden te verwerven.

*Gedaan in den Haag, den 17
van December, 1671.*

DOndergeteekende Gemachtighden van de Hoog Mogende Heeren Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden, de verklaring en belofte, heden door mijn Heer Don Manuel de Lyra, extraordinaris Afgevaardigde van Spanjen, uyt de naam, en van wegen hare Majesteyt

gedaan, verleent en geteekent, gesien en rijpelyk overwogen hebbende, en daar mede over-een komen willende, hebben, uyt de naam, en van wegen hun Hoog-Mogenden, verklaart en beloofst, verklarende en belovende dat, behalven de verplichting, die alree voor hare Majesteyt is verkregen, door middel van de Guarantie van het Vrede-verdrag, t'Aken, op de tweede van May-maant, 1668. tusschen de twee Kroonen gesloten, (welke Guarantie, door hun Hoog-Mogende beloofst, hun volle kracht en vermogen behoudt) soo dikwijls en menigmaal hare gefeyde Majesteyt door Vrankrijk directelyk of indirectelyk in de landschappen, landen, steden, of plaatsen, die aan de gefeyde Koning van Spanjen toe-behooren, of in de welken sijn Majesteyt besetting sal hebben, aangetast sal worden, hun Hoog-Mog. met alle hun Krijgsbenden, en op alle wijzen, die aan hen mogelijk sullen zijn, aan sijn Majesteyt onderstant sullen doen. Maar indien, uyt oorsaak van dese bystant, hun Hoog-Mog. door de Christelykste Koning; in eenigen der landschappen, landen, steden; of plaatsen, die aan hen behooren, of in de welken sy hun besetting hebben, aangetast wierden, soo sal men alle de Heyrkrachten van weer-zijden met gemeene over-een-koming in alle d'aanflagen doen werken, die voor d'onderlinge onderstanten, en voor de gemeene welstant nootsakelyk geoordeelt sullen worden. En de gefeyde Heeren Gemachtigden van hun Hoog-Mog. nemen aan door dit tegenwoordige de ratificatie en bekrachtiging van hun Hoog-Mog. in goede en behoorelyke vorm binnen twee Maanden te leveren.

*Gedaan in den Haag, den 17.
van December, 1671.*

DEN Staat aldus aan de eene zyde sijn banden met Spangien vast makende / liet niet na aan de andere nog een proebe te nemen / of men den Koning van Vrankrijk door geene bzedelyke bemiddelinghe tot beter verstand / en over-een-kominghe soude kunnen disponceren: ten welken eynde dan den Heer Ambassadeur de Groot den nabolgende Brief wierd toege-sonden.

Heer Koning,

NA dat wy op de goetheden acht hebben genomen, die de Koningen, Voorfaten van

uwe

171. uwe Majesteit, t'alle tijden tot dese Staat hebben getoont, soo kunnen wy naauwelijcks de geruchten, die'er lopen, gelooven, dat de selfde d'oorzaak van de machtige Wapenrustingh sou zijn, die hy in sijn Koninckrijk laat doen: en echter, de berichten, die wy van alle zijden krijgen, en de redenen, die men verhaalt dat uw Bedienaers in de hoven der Koningen en Vorsten houden, daar sy zijn, willen doen gelooven dat hy haar alleenlijk tegen ons doet. Wy hebben dieshalven seer naaukeurighlijk willen ondersoeken, of in onse handel en beleyt iets mocht wesen, 't welck uw Majesteit sou kunnen nodigen tot de vrientchap, daar mede het hem belieft heeft ons tot noch toe te vereeren, in afkeer te veranderen. En dewijl wy niets gevonden hebben, daar mede wy ons souden kunnen beschuldigen, noch daar af hy ons heeft doen berichten, soo hebben wy ons niet kunnen overreden dat de Gerechtigheyt, die de wercken van sijn Rijk regelt, hem sou kunnen toelaten sijn Wapenen tegen sijn oudste en getroufte Bondtgenoten te gebruycken, sonder eenige voorgaande bekendmakingh van d'ongelijcken, daar af hy vergoedingh sou kunnen begeren. En seecker, 't is'er soo verre af, dat ons oogmerck sou zijn stoffe daar toe aan uwe Majesteit te geven; of ergens in gebreckelijck te zijn in 't verdrach van Parys, in December van 't Jaar 1662. gemaackt, dat wy achten dat wy 't seer bestiptelijck, en seer Godsdiensstelijck hebben onderhouden, en dat wy aanbieden, vaardiglijk het geen, dat daar in door onvoorsichtigheyt niet onderhouden, of dat daar tegen gedaan sou mogen zijn, te herstellen, en te vergoeden. 't Is waer, Heer Koningh, dat men, eenige tijdt herwaerts, niet gantschelijck, soo veel de Scheepvaart en Koophandel aangaat, eenigh heeft geweest. Maar dit geschiedt niet, dan met onse groote tegensin; en wy hebben al't geen gedaan, dat men wettighlijk van ons sou kunnen eyschen, om de swarigheden, die d'een en d'ander hebben ontroert, te voorkomen, en wech te nemen, gelijk wy noch bereydt sullen zijn om te doen; niet alleenlijk in dese saeck, maar oock in 't geen, dat uw Majesteit sal kunnen overtuigen van de volmaackte genegentheyt, die wy hebben, om aan hem d'eer en achtigh te tonen, die men soo wel aan sijn Persoon, als aan sijn hooge Waardighheyt schuldigh is, en om hem alle de vernoegingh te doen bekomen, die hy van sijn beste en toegenegenste Bondt-genooten sal kunnen vorderen, tot herstellingh van de

Koophandel en Scheepvaart in de Straat, daarin sy in de tijt van 't leste verdrach waren; gelijk oock om aan de genegentheyt, die wy tot sijn Decemb. Interesten hebben, alle d'uytstreckingh te geven, die wy aan hem zouden kunnen geven, sonder nadeel van 't geen, dat wy aan onse andre Bondtgenoten verplicht zijn. Voorts, Heer Koningh, wy gelooven niet dat de Wapenrustingh, die ghy ter Zee en te Landt doet, nae de berichten die wy dagelijcks ontfangen, gerechtvaardicht kunnen worden, doch wy willen uw Majesteit wel verseeckeren dat wy d'onse niet doen met voornemen van yemand, wie 't oock is, te verongelijcken; maar door een uyterste noot, en door een nootwendige verplichtingh, die wy hebben, om onse Staet, en onse ondersaten te beschermen; en dat wy ons met blijdschap sullen ontwapenen, soo haast het hem sal believen ons van d'ongerustheyt, daar in de Wapenen ons brengen, die ons van alle zijden schijnen te naderen, te verlossen, en ons te verseeckeren dat wy de sijnen niet hebben te vresen. Wy bevelen aan de Heer de Groot, onse Ambassadeur, een bestipte verhooringh daar over van uw Majesteit te verseecken, en hem langer over dese saeck t'onderhouden, en al't geen hier by te voegen, het welk dienstigh sal kunnen zijn om hem van d'oprechtigheyt onser meeningen te verseecken. Wy sullen dieshalven dese Brief niet langer maecken, dan om Godt te bidden

Heer Koningh.

In den Haag, den 10 van
December, 1671.

Sijn Excellentie de Groot, desen ontfangen hebbende / versogt aanstonds daar op by den Koning gelooft te mogen verlijken; maar hy wierd t'elkens / door eenige boozwandfels / wtgesteld / werdende ondertusschen door de Heeren d'Esrades en Ornieville versogt den Brief in hare handen te stellen / en den Koning te doen overleeren; maar hy daar op toevoegende / dat hy by express bevel van haar Hoog Mogende gehouden was die self aan sijne Majesteit te moeten behandigen / wierd sijne audientie tot den 4 van Louwmaand, des volgenden jaars / wtgesteld. Tot welke tijt gekomen zijnde / sullen wy die handeling / en 's Konings Antwoord / aan tekenen.

Haar Hoog-Mog. de magt nummer van den 20 van Louwmaand
den / en noodzakelijck bystand des Hemels cr-
kiemende / deden tegen den 20 van Louwmaand

1671. naastkomend een algemeene Dank/ Dast en Bede-dag uitschrijven; en vervolgdten met grooten pber de nieuwe werbings: waar op sig dan ook 80 personen tot Colonels, 100 tot Overste Luytenants, en 106 tot Majors, lieten aanschrijven/ nebens een seer groot getal tot Kapiteyns; wie van dese Commissien hebben gekregen/ sullen by hier na opgeven.

De Stad Keulen, nu soo lange met haar Keurfurst in tweespalt/ en van soo veele kanten gedreigd/ en dooz de aannaderende Fransche volkeren bekommerd werdende/ besloot eyndelijc/ by een Interims Verdrag, met den Vorst de geschillen by te leggen/ op de volgende poincten.

Interims Verdrag tusschen sijn Keurvorstelijcke Doorluchtigheyt, en de Stad Keulen.

NAdemaal, sedert een geruymen tijd, verscheyde strijdigheden en misverstanden tusschen sijn Keurvorstelijke Doorluchtigheyt, des selfs Aars-stift, en de Burgermeesteren en Raad der Stadt Keulen, voorgevallen zijn, welke ook soo hoog gerefen zijn, dat wederzijds allerley gevaarlijk mistrouwen veroorzaakt hebben; soo is 't dat sijn Keyserlijke Majesteyt allergenadigst beweegt is geweest om alle gevreesde dadelijkheden voor te komen en te verhoeden, en tot onderhouding van de gemeyne rust, en minnelijcke bylegging van de onderlinge tweespalt en misverstanden, sijne Keyserlijke Majesteyts commissie op de H. H. Keur-Vorsten van Ments, Trier en Brandenburg te committeren, die dan ook, volgens hunne plicht, in 't begin van de Maant Juny laastleden hunne gevolmachtighe gesubdelegeerde daar op herwaarts naar Keulen gesonden hebben, om de voorsz. Commissie aldaar op den 25. van de voorsz. Maandt, in tegenwoordigheyt van wederzijds Gevolmachtigde Gedeputeerden te openen, en van de minnelijcke handelingh een aanvangh te maken, en met deselve voort te varen, en volghens de lofselijcke Vergaderingh van de Neder-Rijnssen Westphaalfen Creyts, Vorsten en Standen, laast tot Bylefeld ten selven eynde gehouden, tot voorkominge van allerhande ghevreesde dadelijkheden, en behoudingh van de gemeyne rust, niet alleen verscheyde Raats-plegingen te houden, maar oock een aansienelijcke deputatie, nevens het Directorium te resolveren, voor goet gekeurt, en daar nevens een tijd langh sich daar

forgvuldigh aangelegen zijn laten, het ooghwit van de Keyserlijcke Heeren gesubdelegeerde allesints by te staan. Maar alsoo men van de sijde van de Keyserlijcke gesubdelegeerde, als oock van de Kreys-deputatie heeft bespeurt, dat de vergelijcking van de hoofzaken sich te wijdtloopig op dede; en dat het in-geslovene mistrouwen sich wederzijts hoe langer hoe meer vermeerde, en daar uyt d'eene of d'andere dadelijkheyt te besorgen stonde: ende dat ondertusschen sijn Hoog-vorstelijke Genade den Heer Bisschop van Munster met een sonderlijcken en loffelijcken yver aan-genomen heeft, sulcks voor te komen, en tot dien eynde sich persoonlijck omtrent Keulen laten vinden: Soo is 't dat de selve tot medewercking van de intentie van sijn hoogst-gedachte Keyserlijcke Majesteyt en des selfs Heeren Commissarisen, nevens die van de Keyserlijcke gesubdelegeerde, als oock van het voorsz. directorium en andere aanwesende Kreys-Gedeputeerde niet langer hebben kunnen stil staan, het *punctum securitatis*, tot wiens bevorderingh de voorsz. Kreys-deputatie, uyt voorgemelde oorsaken, voornamentlijck is geresolveert en geïnstrueert, by der handt te nemen, en hoogst-gemelte Keurvorstelijcke Doorluchtigheyt als oock de Stadt met een, met behoorlijck respect, en met ernst te vermanen; en naar dat wederzijts meyningh en begeerte verstaan hebben, is eyndelijck op de aan-gewende vlijdt en neersligheyt met wederzijts believen, door middelen van dit Interims Verdragh, onnadeeligh aan de Keyserlijcke Commissie, en subdelegatie vergeleken, af-gesproken en af-gehandelt, de gemeene rust op volgende wijze vast te stellen, en bestandigh te onderhouden, en dat daar in 't geringste niet sal mogen werden ondernomen.

I. Dat hoog-gedachte Keurvorst van Keulen by sijn hoog Keurvorstelijck woort met toestemming van het Dom-Kapittel, onder hun hant en zegel, de Stadt Keulen schriftelijck verfekeren zullen, dat sy noch hunne nakomelingen in het Aarts-sticht gemelde Stadt, noch met hun eygen, noch met vrende Volkeren in geenerhande manieren sullen belegeren, blocqueren, benauwen of onrusten, noch geensints met arresten, represalien, verbodt, aanslag of executien, of hoe men het andersints soude mogen noemen, aan haar, harer burgery en inwoonderen, Persoon, roerende en onroerende goederen, renten, Schepen ofte Koopmanschappen, op gee-

Decemb.
Nieuwe
wervingen.

Keulen
verdraagt
met den
Bisschop.

1671.
Decemb.

171. geenerley wijze of wege of andersints in hunne rechten beswaren zullen, en ingeval van hun, hunnent wege, of door hunne bereets in dienst hebbende, of na desen te werven eygene, of van een ander kant aan of in-genomen Volkeren, buyten alle vermoeden, de Stadt, Burgers en Inwoonders, als vooren gemelt, eenige schade toegebracht mocht werden, de selve wederom te sul- len vergoeden.

II. Daar en tegens sullen Burgermeesters en Raadt der Stadt Keulen, met bewilling van de gantsche gemeente verskeren, dat sy de vremde Volckeren, op soodanige wijze, als in het volgende derde Articul breeder te sien is, ontstaan, ende daar voor goet blijven sullen, dat noch door hunne Burgers, noch door hunne reeds in hebbende, of naar desen aan of in te nemen Rijcks of Kreys-volckeren, sijn Keurvorstelijke Doorluchtigheydt des sels Aarts-sticht en Landen, en der selver Ingesetenen, uyt en wegen de Stadt, directelijck noch indirectelijck geensints beschadigt, noch de geestelijckheydt, noch de Keurvorstelijke Dienaars in de Stadt beledigt sullen worden: en ingeval meer gemelte Keurvorstelijke Doorluchtigheydt des sels Aarts-sticht, binnen of buyten de Stadt in hare Rechten, Jurisdic- tie en des sels oeffeningh eenige inbreuck of belet gedaan wierde, of by aldien daar eenige vernieu- wing in mocht geschieden, daar door sich Keur- vorstelijke Doorluchtigheydt des sels Aarts-sticht en Ingesetenen uyt en van wegen de Stadt tegen dit Verdrag eenige schade mochten lijden, de sel- ve te sullen vergoeden.

III. Op dat nu de Stadt Keulen by voorge- melde dimissie van de vreemde Volkeren in ge- rustheydt magh zijn en blijven, en op dat de rust en Vrede des Westphaalschen Kreys mach onderhouden werden, sal de Stadt het soo genoem- de Bamphieltse Regiment uyt haar dienst ont- staan, en met vry geleyt voor de uyttocht ver- sien, en geenerhande vremde Volkeren in 't toe- komende, buyten het geval in *Art. ult. §.* ge- stalten dan oock, &c. vermelt, innemen. Doch sal de Stadt voor de voorz. dimissie, of ten min- sten op den selven tijdt, en volgens den laest tot Bilefeld gehouden Westphaalsen Kreys-dagh, 1200. man van de ingewillighde manschap, op kosten van de voorge-melde Kreys, tot hare verskeringe mogen in-nemen, ende niet alleen dese, maar by aldien zy het noodigh achten, noch meerder Volkeren van wel-gemelde Kreys, of des selven uyt-schrijvende Vorsten op haar be-

geeren onseylbaarlijck en sonder uytstel te ver- wachten hebben, en sich verder daar van verse- kert houden: Ende sal haar daar en boven vry Decemb. staan sijne Keyserlijcke Majesteydt nevens de drie Heeren en Keur-Vorsten, Commissarisen, tot de afdoeninge van de tegenwoordige ver- schillen, als oock des noots zijnde, de naastge- legene Kreytzen, om gelijcke toefendingh van Krijgs-volck op de voorz. conditie, en verse- keringh van betalingh te mogen versoecken. De Burgermeesters en Raadt sullen oock een gequa- lificeert Persoon, op 't goet-vinden van den Kreys tot Hoofst ende Commandant van gemel- de Kreys-volkeren, die in de Stadt sullen kom- men, mogen voor staan ende noemen, doch sal gedachte Hoofst, als oock de mindere Officiers, volgens de laatste Krijgs-besluit tot Bilefeld, van het Directoria en andere Heeren Gedeput- teerden, tot de tegenwoordige differenten ge- selt en geconfirmeert werden, en sullen gemel- te Volckeren, soo lang in de Stadt Keulen sullen leggen, de ordres van de Magistraat vol- gen, en wanneer het selve gelieft moeten uyt- trecken, en de hoofst en mindere Officiers en Kreys-volkeren te samen in Stadts-dienst aan- genomen werden, met dese Voorwaarde noch- tans, dat de Stadt hier mede geene zijde sullen kiesen, ingeval, buyten hoop, eenige Oorlogh, tusschen eenige Kreys of Rijks-standen ontstaan mochte.

IV. En dewijl nu de aan-gevangene Fortifi- cation van de Stadt licht meerder oorsaack sou- den kunnen geven tot gevaarlijcker verwijde- ringh en strijdigheden, en der selven het voltrec- ken van de selve by dit *punctum securitatis* billijk in consideratie behoorde te komen, soo wil sijn Keurvorstelijke Doorluchtigheydt om sijn vrede- lievend gemoot te betoonen, toe-staan, dat met de selve magh voort-gevaren werden, met dese voorwaarde, dat de Magistraat van de Stadt Keulen hier over een *reversaal* uyt-geven sal, te weten dat, in geval hier namaals door Von- nis en recht in *possessorio aut possitorio* uyt-ghe- sproken wierde, dat de plaats en gront, waar op de Fortificatien ghebouwt souden mogen zijn, den Keurvorst en Aarts-sticht *territorium* zijn, sy de selve sullen doen demolieren, en al- les in vorigen stant herstellen, of in vergelding aan het Aarts-sticht hier over eenige andere billijcke satisfactie doen, en de Eygenars op wiens gronden de soden gestoken zijn, in gevolge van haar reeds gegevene Declaratie, voldoen:

1671. Ende dat oock door het gemelde fouden steken in de genaamde Burg-baan, de Stadt geen nieu Decemb. recht sal mogen pretenderen.

V. Op dat alle de fwevende differenten tusschen zijn Keurv. Doorl. en gemelte Stadt Ceulen te haastiger af-gedaan, en de securiteyt daar door te weyniger mochte ghekrenckt werden, soo sullen alle en yder *hinc inde* pretensien en aanspraken, 't zy de selve in *litis pendens* zijn of niet, wat namen de selve oock souden mogen hebben, en van waar de selve souden moghen spruyten, voor het Keyserl. en H. Rijcks Kamer-gericht tot Spier, volgens den inhoud van de jonghste Rijcks afscheyt Anno 1654. in de aldaar voorgeschreven 6. peremptoriale termijnen, sonder toelatingh eeniger in gemelde Rijcks afscheyt voorgeschrevene proregation of uytstellen, ten kortsten af-gedaan, en dat *in specie* in den *termino probatorio*, by de wederzijts aan te nemen Commissarisen *ad examinandum testes, ad productionem & transmutationem documentorum, vel inspectionem loci*; en anders genoemd, en soodanighe commissie van de selve in beyder partyen tegenwoordigheyt *in loco*, namentlijk daar de *documenta* voor-houden zijn, het zy tot Ceulen of tot Bon, verricht werden. En sal zijn Keyserlijke Majesteit, oock onderdanighst versocht werden, aan het wel-ghemelte Kamer-gericht ernstelijck te willen beveelen, dat de selve soodanige strijdigheden volgens de voorz. aanleyding, ten langhsten binnen 5. Jaren tijdt, *à die institutus querelæ*, af-gedaan en uyt-ghesproken moghen werden, en sal de dadelijcke executie des *judicati à die Publicationis*, na eyfch der saken binnen 3. of ten langhsten 6. Maanden tijdt geschieden, en alsoo de tijdt in desen Articul uyt-gedruckt, geobserveert werden. En by al dien buyten verhoopen, door des eens of anders schult, soodanigen tijdt te vergeefs mocht door-gelooopen zijn, soo sal 't de gehoorsame party vry staan zich by dit vergelijck te houden, of anders zijn recht soodanigh te gebruycken, als voor de oprechtingh van dit vergelijck doen konde, of mochte.

VI. Ondertusschen tot dat de boven gemelde tegenwoordighe en toekomende strijdigheden, volghens de voorz. aanwijfingh uyt de gront wegh genomen en af-gedaan zyn, sullen soo zijne Keurvorstelijcke Doorluchtigheyt, en des sels Aarts-sticht, als de Stadt, *quoad jura & jurisdictionalia*, binnen en buyten de Stadt in sulken besit, detentie, exercitie of usurpatie, als sich

tegenwoordighe en yder bevint, continueren en 1671 blijven. Decemb.

VII. Waer by meer hoogst gemelte Keurvorstelijcke Doorluchtigheyt, zich verder heeft bewegen laten, en uyt kracht deses bewilligt, dat, alwaar 't dat de Stadt haar volgens hare meyning, buyten vertrouwen by den voorz. wegh der rechten, in 't een of 't ander tegens 't boven gemelte Verdragh yets ondernemen mocht, dat als dan zijn Keurvorstelijcke Doorluchtigheyt, niet *via facti vel armorum*, noch oock binnen de 5. Jaren à dato deses vergelijcks, met *arresten, prohibitien, represalien*, of *executien* sal voort-varen, maar dat alsulcke onverhoopte onderneminghen, als oock wanneer *super dicto statu possessionis vel detentionis, exercitii vel usurpationis*, in 't een of 't ander punt, yet twiiffelachtigh mocht voor-vallen, her selve aan boven gemelte Keyserlijcke, en des Heyligen Rijcks Kamer-gericht wil verblijven: Mits dat de Stadt verplicht zijn sal zich insgelijcken als zijn Keurvorstelijcke Doorluchtigheyt van allerhande dadelijckheyt te onderhouden, en met de cognitie van meer-gemelte Kamer-gericht hier over allefints te vergenoegen, daar soodanige twiiffelachtigheyt, *ratione possessionis, detentionis, exercitii vel usurpationis*, soude moghen voor-vallen, of dat de strijdige punten summariè, en alleen in 2. stellingen, ende dat binnen de tijt van 4. Maanden: als oock de Acta door de Rechts-geleerden, die daar toe in de Stadt Ceulen van beyde partyen sullen verkosen en onderrecht zijn, aan gemelte Keyserlijcke en des H. Rijcks Kamer-gericht sullen over gefonden werden, en schuldigh zijn het selve daar over summariè, en ten langsten binnen 3. Maanden, *à die receptorum* te erkennen, en de uyt-spraak daar van in allen deelen, tot dat de Hoofst-saek sal af-gedaan zijn, na te komen, blijvende ondertusschen beyde partyen, na 't expireren van de gemelte 5. Jaren à dato deses in hun voorige rechten en 't geen het Keyserlijcke Kamer-gericht na maals sal gevonnist hebben, sal in alle deelen nagekomen werden.

VIII. En niet tegenstaande men zich alsoo in alles den wegh der rechten heeft gesubmitteert, soo kunnen echter by de bestemde Keyserlijcke Commissie, en daar toe gedeputeerde Gefubdeleerde, oock andere vredelievende Rijcks en Creyts, Keurvorsten en Standen, soo ver het een yder goet dunckt de minnelijcke middelen versocht, en daar toe gecoopeert werden. En nademaal het met sommighe van de strijdigheden

den alsoo gheschapen is, dat by aldien de selve niet in der minne by geleght werden, dat als dan de *acta* voor sommige Rechts-geleerden in de Stadt Keulen, van wederzijden daar toe gekofen en onderrecht, binnen korten en daar toe bestemde tijdt sullen geinrotuleert, het geinrotuleerde na Spier gesonden, en aldaar van meer gemelte Kamer-gerecht onderfocht kunnen werden, so soude men by zulke minnelijke bylegging oock kunnen tenteren, of, en op wat wijze beyde partyen hier over mede tot een verstant souden kunnen gebracht werden.

I X. Op dat nu het boven-gem. in alle en yder sijne Puncten en clauselen, gelijk hier op gestelt, bestendig zijn, en punctuelijk onderhouden mag werden, soo sal sijn Keyserlijke Majesteyt, soo door de hoog-aensienlijke H. H. Keyserlijke Commissarisen, als oock door de Westphaalse Kreys uyt-schrijvende, en andere Vorsten en Standen, en niet minder door sijn Keurvorstelijke Doorluchtigheyt en de Stadt Keulen, onderdanighst en behoorlijk versocht werden, dit tot wederzijts securiteyt streckende Verdragh niet alleen genadiglijk te willen bevestigen, en wel-gemelte Kamer-gerecht tot afdoening van de voorsz. strijdigheden aante wijzen; maar oock het selve te willen guaranderen, en sal de guarantee daar van by hoogst-gedachte H. H. Keyserlijke Commissarisen, hare Keurvorstelijke Genade tot Ments, Trier en Brandenburg, als oock by de Westfaalse Kreys en des selfs uyt-schrijvende Vorsten en Standen, en met eenen by allerhoogst-gemelte Keyserlijke Majesteyt versocht werden, dat zijne Keurvorstelijke Genade tot Ments magh gemachtigt werden, ingeval buyten alle hoop, dese verfekering en vergeleken puncta in eenige deelen mochten gekrenckt of gebroken werden, volgens de Rijcks-executions ordening en affcheyt van 't Jaar 1555. § so sich dan &c. tot redding van de gedelegeerde party en onderhouding van dit vergelijk, de 5 Kreytzen te beschrijven, en volgens de voorsz. Rijcks-executions verder te procederen; en sal hoog-gemelte sijn Keurvorstelijke Doorluchtigheyt als oock de Stad, namelijk die geene die buyten vermoeden tegen dit Verdrag en met geweld mocht aan-getast werden, in sulken geval, en voornamentlijk by de vertoeving van de guarantee, volgens den inhoud van het *Instrumentum Pacis Monasterio Osnaabrugensis*, tot afweering van soodanigen geweld allerhande buyten-lantse hulp defensiva mogen gebruyken. Tot

oirkond van 't welcke sullen niet alleen de noodige originalia hier van vervaardight, en sommige van de selve van sijn Keurvorstelijke Doorluchtigheyt tot Keulen, en des selfs Dom-Kapittel onderteykent en verzegelt, aan de Stadt; maar oock andere van des Stadts wegen insgelijk onderteykent en verzegelt aan sijn Keurvorstelijke Doorluchtigheyt en des selfs Dom-Kapittel uytgerijkt werden, en verder exemplaria in den naam van de H. H. Keyserl. Comm. der selver H. H. gesubdelegeerde, en wegen de Westfaalsen Kreys van sijn hoog-Vorstel. Genade tot Munster het overige Kreys directorium en tegenwoordige Kreys Gedeputeerden onderteykent, verzegelt, in gelijken uyt-gerijkt, en de Ratificatie *hinc inde* binneu 7. dagen uytgewisselt werden.

Neven-Reces tusschen de Keur-vorst en de Stadt Keulen.

TE weten: Na dat sich tusschen sijn Keurvorstelijke Doorluchtigheyt tot Keulen, als oock Burgermeesteren en Raadt der Stadt Keulen, na gesliden en vereffenen *puncto securitatis*, wegen de Sultzers en Hesselmannische saak, gelijk oock wegen de Executie der Vonnissen in 't Keurvorstelijke Officiaal Gerecht, uytgegaan en gestreken zijnde, noch eenige sonderlinge geschillen zijn swevende, soo is 't dat de selve met beyderzijds believen, door de Keyserlijke Gesubdelegeerde op navolgende wijze, door middel van dit Neven-Reces, in dier voegen oock vergeleken en vereffent worden, dat de selve sal van gelijken al evenwel weder begrepen zijn, onder de guarantee, zijnde voorsien in 't Hooft-Reces. En wel eerstelijk, na dat by de alsoo genaemde Sultzen en Hesselmannische saken, sich alderhande difficulteyten geopenbaart hebben, terwijl wy de zijde van sijn Keurvorstelijke Doorluchtigheyt tot Keulen daar voor gehonden, dat de Secretarius van 't hooge gerecht zijnde gevelt den 6. Martii, van 't lopende Jaar, hadde behoort tot de Executie gebracht te zijn, maar de Burgermeesters en Raadt hebben het contrarium willen sustineren, en dat haar daar mede was op den toon getreden, en dan niets mogen uytwerken verscheyden voorflagen, die wegen dese sake zijn tot Vrede gebracht, soo is eyndelijk niet uyt-drukkelijke Voorwaarde: dat de in casu in geenen deele tot nadeel strecken soude, noch dat consequentie getrocken kunnen werden, ende oock met een aan de partyen haar Rechtlijke de-

1671.
Decemb.

T 67 I. fenſie gereſerveert zijn ſal : Aldus vereenigt en vergeleken, dat in de ſake, rakende den Heffelman, en de beyde Gebroeders Sultzers, in gevalle de interceſſie van ſijn Hoog-Vorſtelijke Genade tot Munſter haar gewenſte effect niet ſoude verkrijgen, volgens de uytgedrukte inhoudt des ſevenden Articuls te bevinden, in *puncto ſecuritatıs* daar in begrepen, *brevior via juris ſuper modo procedendi*, en hoe 't voorſz. hooge Gerecht heeft verder te procederen, des Kreys Gerechts decifie verwacht : maar ondertuſſchen, en tot dat de ſelve van daar ſal gebracht zijn, ſullen de voorſz. drie Perſoonen in *cuſtodia*, daar in ſy als nu geſtelt zijn, gelaten werden, en by aldien ſy de ſelve violeren, van de Magiſtraat na behooren geſtraft werden. By aldien ook ondertuſſchen, *prudente cauſæ inſtructione*, tuſſchen ſijn Keur-Vorſtelijke Doorluchtigheyt en de Burgermeeſteren en Raat *ſuper modo procedendi*, gelijk boven gemelt, kan een minnelijk Accoort getroffen werden, dat het ſelve ten vollen ſal onderhouden werden.

II. Van gelijcken, nademaal oock wegen Executie der Vonniffen uytgeſproken door het Officialat-Gerecht in Keulen, die dus verre ſtrijdigheden en miſverſtanden ontſtaan zijn, ſulks dat Burgermeeſteren ende Raat der Stadt Keulen om aſſiſtentie van hunne Gewalt-richter tot Executie, niet door middel des Greven, maar door den Official ſelfs immediaat, gelijckſe geweest zijn, voorgegeven hebben, ſullen verſocht werden : maar aan de zijde van Keur-Keulen heeft men ſulcks geweygert, en op eene contrarie obſervantie, de welcke nochtans de Burgermeeſteren en Raat niet willen toeſtaan, ſich beroepen, en alſoo van weezijden het *Poſſeſſorium vel quaſi* dieſhalven bepleyt worden. Op dat dan de arme noortlijdende Partyen, de welke by 't voorſz. Officialat-Gerecht haar ſaken door Recht en Vonniffen gewonnen hebben, niet langer mogen hulpeloos gelaten werden : Soo hebben de Burgermeeſters en Raat op ernſtig aanraden van de Keyſerlijke Gefubdeleerde, ſich eyndelijk uyt liefde tot de Vrede ſoodanig verklaart, dat tegens een Reverſaal van ſijn Keur-Vorſtelijke Doorluchtigheyt bewilligt zijnde, daar in de Magiſtraat ſal verſekert werden, dat deſe Declaratie aan 't ſelve in 't minſte niet tot captie, vooroor-

deel, en nadeel ſal geduyt werden, noch van wederzijden eenigh nieuw Recht in *quocun- que poſſeſſoris aut petitorio* daar doot ſal preten- deren, ofte het geene men heeft gehad, verminderd worden, binnen den tijd van vier Maanden à dato van dit Neven-Reces aan te rekenen, de ſelve haar-lieden Gewalt-richters op 't verſoek des Greven, tot voltreckinge van de Voorſz. Vonniffen ſullen laten volgen, en is van wederzijden daar by vorder veracordeert, dat voor vier onpartijdige Rechtsgeleerden, namentlijk . . . . . de gronden en rechtmatigheden van beyde kanten, binnen de tijd van een Maandt na dato *hinc inde* ſullen ſchriftelijk in-gebracht, ende de ſelve onderlingen *ad contra agendum*, door 't middel van een ſchriftelijke ſtellinge, 't welk oock binnen een Maandt ſal geſchieden, maar daar naar niet ſal aan-genomen werden, ſal gecommuniceert werden, maar in den derden Maandt ; die ſoo van d'een als d'ander kant in deſen *proceſſu ordinarii poſſeſſorii* voorgevallene *Probatoria* af-gedaan ; vorders alſoo ſonder gedoogen van vorder handeling deſe ſaacke voor beſlooten aan-genomen, de Acta, gelijk volgens de Rechten gebruyckelijk is, geïnrotuleert, aan het Keyſerlijke Kamer-gerecht *pro decifione* over-geſonden, die dierhalven in-gebrachte decifie gepubliceert, aldus de ſaecke onſeylbaarlijk binnen gemelden tijd van vier Maanden *definitie* af-gedaan, en ſoodanige Vonniffe van beyde Partyen ſonder eenigh tegenspreken ende *provocatie* in alles ſtrictelijk onderhouden worden, tot dat'er yets anders in *Petitorio* in behoorlijkke Plaatsen worde erkent en af-gedaan. Ten oirkonde van 't welke is dit tegenwoordigh Neven-Reces, van de H. H. Keyſerlijke Gefubdeleerde, als ook van beyde Partyen, ondertekent en verſegelt, en zijn daar van aan Partyen de noodige exemplaria behandicht. Actum Keulen, den 2. January 1672.

Van wegen de Keyſerlijke Commiſſie, namentlijk ſijne Keur-Vorſtelijke Genade tot Mentz.

L. S. Hendrick Gniffenclauw, von Volraat.

L. S. Conſtantin Bertrams.

In den naam van ſijne Keur-Vorſtelijke Genade tot Trier.

L. S. Anthon Sohler.

171. In den naam van sijn Keur-Vorstelijck Door-
 luchtigheyt tot Brandenburgh.
 D. mb. L. S. Conrad van der Reck.
 L. S. W. W. Blaespiel.
 L. S. Ezechiel von Spanheim.
 L. S. Christof Bernhart,
 Wegen Gulick en Cleve.
 L. S. Frans Feyl, van Giese.
 Wegen Cleve en Gulick.
 L. S. W. W. Blaespiel.
 Wegen Paderborn.
 L. S. Caspar Philips van Ketteler.
 Wegen Nassaw Euang: deels.
 L. S. Johan de Beyer.
 Wegen Werden.
 L. S. Johan Brandt.
 Wegen de Stadt Dortmund.
 L. S. Johan Brandt.
Ad requisitionem nomini constituti.

dooz stozt na Zeeland gedreeben/ geraakte
 eyndelijck/ met het fregat Kleveland, booz
 Schebelinge/ en soo inden Hage. Boozwaar
 t en was niet vzeemd/ dat desen Minister/ van
 sommige Patriotten/ een Jobs Bode wierd
 genaamt/ en van sijne overkornste niet goeds
 verhoopt; als die reeds te booren/ tot twee
 herschepden malen/ den aafsegger van twee
 soo wreede Oozlogen hadde gevrees: waar-
 om ook sijn persoon/ by groote en kleyne/ geen-
 sins aangenaam was; en by sommige/ ook
 ten dien aansien/ de gebolgde vzeede vzeuk se-
 kerlijck wierd te genoot gesien; vast-stellende/
 dat indien den Koning niet een oprechte gene-
 gencheyt/ om sig dooz vboldoeninge te laten vin-
 den/ was aangedaan/ geensins een Gesant/
 die by sekerlijck wist dat wegens sijn persoon
 onaangenaam was/ soude hebben afgesonden.
 Welke gedagten dan/ dooz sijn aanbzingen/
 berrigtinge/ en affshep/ hier na baarblijckelijck
 sullen werden belwaarhepd. Downing dan/
 quansijns om vboldoening en vergenogen/ af-
 gebeurdigd zijnde/ wierd de handeling der En-
 gelschen met Vrankrijk hoe langs hoe meer
 openbaar. Men gaf aan alle Zee-plaatsen
 last tot het pessen van Bootsgesellen/ om op
 de Lente-bloot te dienen/ en Vrankrijk, vol-
 gens het Contract, niet verbonden zijnde/ ee-
 nig geld te schieten/ booz en al-eer Engeland
 den Oozlog soude verklaard hebben/ en den
 Koning ondienstig geagt hebbende tegen desen
 tijd sijn Parlament te beroepen/ was goede
 raad duur om geldmiddelen upt te vinden.
 Sijne agtbaarheyt ook aan een weygering
 van penningen/ op sijn eygen credijt te beho-
 men/ te wagen/ scheen hem ook geensins raad-
 saam: waarom hy dan besloot (ten eynde sijn
 verfoek kien en booztgang te doen grijpen) de
 Wisselbank of Exequer van London te sup-
 ten; dog staat aan te merken/ dat de Wissel-
 bank te London niet/ gelijk tot Amsterdam,
 in eene plaats/ en binnen het Stadhuys/ op
 credijt van de Stad/ werd gehouden; maar
 by de Goud-smeden/ luyden die onnoemelijke
 schatten toevertrouwt/ en op wien van alle
 oorden de wissel-gelden wierden geassigneerd
 en betrokken; en dewijle sy self ook groote/ en
 bekende rijckdommen besitten/ en thans ettelij-
 ke millioenen van het hare in den Exequer had-
 den/ nu niet komende ontfangen/ nog betalen/
 wisten niet wat te doen of te denken. Hier dooz
 dan moesten herschepdene wissel-brieden met
 protest

1671.
 Decemb.

Reoent
 nu am-
 uit
 Ke.
 Doy. h-
 lanc 1
 h as.
 Doy. h-
 er-
 ing en
 the es.
 Doy. h-
 g
 n de
 gage

Dolgens dit berdzag dan moest den Kolonel
 Bamphields Regiment upt Keulen vertreks-
 sien/ gelijk daar na geschiede/ niet sonder by-
 sonder misnoegen der Burgers/ en agterdogt
 van desen Staat. En wierd aldus dese Stad
 tot een deuce/ waar dooz de Franschen hume
 geweldige Legers gemakkelijck op/ en van den
 Duytschen bodem honden boeren; en kregen
 sy by desen ook onberhinderde gelegentheyt om
 de Stad Nuys te versterken/ ende albaar soo
 grooten Magasijn van allerhande Krijgs-
 tung en levens-middelen op te regten. Thans
 hoorde men in geheel Vrankrijk by na van gee-
 ne dingen/ als den Oozlog/ spreken en hande-
 len/ men deelde Commissien/ geld/ en wape-
 nen upt/ om spoedig in 't veld te komen. Soo
 deden ook herschepden Duytsche Dozsten/
 sommige tot hare eygene bescherming/ ande-
 re tot hulp harer Geallieerde/ en eenige om in
 dit beroerde water te bissehen. De bysondere
 munte bzagt ook de Meesters booz den dag/
 in Westfalen gingen Fransche Louisen, en als
 Duytsche daalders/ om; Engeland, Schor-
 land, en Yrland, leerde mede dien stempel
 kennen. Aldus hoorde men nog binnen de goz-
 dijnen de toe-rustinge/ en wapen-kilank/ van
 het toekomstige bloedige schouwspel: als wan-
 neer de Afgesant van Engeland, George
 Downing, het booz-spiel ten tooneel bzagt.
 Dese dan/ na veel tegenwinden en onspoet/
 lang in sijne herwaarts reyse opgeschouwen/ en

Koning
 van Eng-
 land slyt
 de Wissel-
 banken.

1671.

Decemb.
Klagte
der Goud-
smeden,
en ant-
woord,

protest te rugge. In dese verlegenheyt sonden de Goud-smeden een aandrizingend verzoek-schijf / en aantwisinge van haar interest / na Wichal: waar op hun het nabolgende antwoord wierd toegediend. Dat 's Konings Schat-kistte uptgeput / de inkomsten weynig en bekommerlijck / de armatures der Ma-gebuuren groot waren: dat den nood op spoedige middelen moeste upt sien: dat geene swa-riqheit / die van sijne Majesteys cere / en des Koningrijks welvaren en selckerheyt / vermogt te boben gaan: daaromme en konden sy op haar verzoek-schijf ook geen spoedig nog gunstigh antwoord verwoagten / als met sijne Ma-jesteys 300000 ponden sterlings te beschaffen / als wanneer alles wederom op den ouden boet stonde gereguleert te werden / etc.

Koning
bekomt
geld, en
doet met
magt een
vloot toe-
rusten.

Den Koning / aldus geld bekomen hebben-
de / dede niet kiragt aan de Vloot arbeiden /
sullende bestaan upt 50 kloekie Oorlogs-sche-
pen / 20 Kuitsen / 15 Banders / 20 Voorraad-
schepen / en 2 tot gequeesten en sicken: t'sa-
men 107 zepien. Verdeeld onder 3 esquadres.
Het eerste onder het bekwind van sijn Koning-
lijke Hoogheyt, als Admiraal; Joseph Jordan,
Vice-Admiraal; John Hartman, Schout
by nacht: Het tweede esquadre soude comman-
deren den Grave van Sandwich, Vice-Admi-
raal / op de Royal Jems, nieuwt gebouwt; Ed-
ward Sprag, Vice-Admiraal; John Chichely,
Schout by nacht: Het derde esquadre soude ge-
lepd werden dooz Sr. George Akeu, Schout
by nacht op de Souverain; John Kempthoorn,
Vice-Admiraal; den Ridder Holmes, Schout
by nacht; welke laatste / de blagge (om wat re-
denen weet men niet) wepgerende / een gemeen
kloek Oorlog-schip versogt; maar wierd ge-
perst het opgelepte bewint aan te nemen.

1672.

January.

Staart-
sterre ge-
sien.

Terwijl geheel neder Europa nu dreemde
van het draben der Oorlogs-kieppers / en ver-
boeren van 't grof gesluit / en weergalinde
van den wapen-kilant / quam den Hemel met
een ongelukkig tcken het Nieuwe-jaar begin-
nen: vertoonende sig des ngtens / tusschen
biff en 6 uren / ten Zuid-dosten / een Co-
meet of Staart-sterre. Sp was seer bleek / en
quam ter gemelde tijd blak upt het Zuid-oo-
sten op / en ging te met na 't Westen / wer-
waarts ook sijn geblande staart (na de gestal-
tenisse van 't lighaam omtrent 3 ellen lang)
heen strekte; zp hield zig heel laag / en na oo-
gen-schijn nauwelijks drie duymen boben den

Horizon: waarom zp ook maar weynige ma-
len / en dat van de hooge duymen / hier te lande
is gesien gewoorden; maar na de Lupische
kant bescheydenlijker en langer. En of het
den Christenen geensins past op vogel-ge-
schep / of andere dwoeperpe / eenig by-geloof
te bestigen / nogtans verpligt ons de ontde-
spckelijke aanmerkinge / seker de oufste ge-
denk-schiften en tijden / de Comeet-sterren
booz gewisse booz-hooden van eenig groot on-
heyt / als oorlogen / pesten / en verwoestinge
van Landen / Steden / en Volkieren / gade te
slaan; sonder dat wy daarom de natuurlijke
redenen / van het boozt-brengen deser tekenen/
behoeven booz-by te gaan; zijnde wyten ge-
schil / dat / in alle verwoonderlijke boozballen/
God egter de schepelen / tot het upwerken der
selve / doet mede werken. Immer de droebe
erbarenheyt heeft ons / in de boozledene En-
gelsche en Bisschopse oorlogen / de opgebolgde
swarigheden / smts het verschijnen der Come-
ten, in dien tijden genoegsaam geleerd. En
bebinden wy dan af / tot op heden / de ramp-
spoedige bewijfen.

Den Koning van Engeland, gelijs gehoort/
van de Goud-smeden soo merkelijck een somme
ontfangen hebbende / kon die egter en booz de
hof-houdinge / en den oorlogs toe-stel / (want
tot beyde was geld van nooden) geensins toe-
rephien. Wy dan / om sijne toe-rustinge / dooz
wan-betalinge der boots-gesellen en soldaten /
arbeids-lieden / en leberanciers aan de Vloo-
te / niet te doen vertragen / besloot / 's mozgens
na Nieuwe-Jaars-dag / alle andere betalun-
gen / upt de gemeene Schat-kist / tot den laat-
sten dag van dit loopende jaar / op te schoorten/
volgens 's Konings openbare verklarunge /
waar dooz te kennen gaf: Hoe alle nabuurige
Princen ende Staten groote preparatiën ten Oor-
log maakten te water en te lande: Soo had hy
by sig selven bedagt, tot securiteyt van sijn Volk
en Gebied, behoerlijke bereydfelen te maken,
tot protestie soo van d'een als d'ander: En van
nu aan gelast een seer considerable Vloot te equi-
peren, om tegens de voor-tijd gered te zijn:
Dit door dese inevitable nood sijn Majesteit
grootte onkosten tot dese preparatiën most doen,
en na rijpe overweging vond geenige vermogen
om sulke extraordinaris onkosten goed te ma-
ken, als door de gewoonlijke maniere van geld
te leenen: Alsoo sijn inkomens alreede soo dap-
per waren versmolten, en verydelt van te advan-
ceren,

162

Janu.

72. ceren, soo was hy in dese occasie genootdrukt, hoewel tegens sijn eygen inclinatie, voor de securiteyt van 't Algemeen, te doen op-houden de betalingen van die Penningen, welke in de Schatkisten waren, &c. Dus wierden de Creditoren tot den lesten December 1672 uyt-geslett / ende de Thesauriers gelast 't gelt te employeren tot de Equipagie van 's Konings Bloot.

De langwijlig aanstaan / kreeg dan epndelijck den Heer Ambassadeur de Groot oorlof / om den betwusten brief den Koning in eppen handen ober te leveren; waar op dan sijn Excellentie eenige verder deductie wikkende doen / en uyt sijn Majesteit mondeling eenig gunstigh bescheyd tragtende te bekomen / kreeg alleen ten antwoord / dat den brief uyt andere reeds lang te vooren verstaan hadde / en dat men in de Dooz somer ontwijffelijck weten soude / waar toe sijn Majesteits geweldige armatures strekte / gelijck dan in gevolge den Koning, twee dagen daar na / sijn rescriptie hare Hoog-Mogende heeft toegesonden / luydende als volgt:

Seer vvaarde groote Vrienden en Bondtgenoten.

WY hebben uyt de Heer de Groot, uw extraordinaris Ambassadeur by ons, het geen verstaan, 't welck hy van uwent wegen aan ons vertoont heeft, en uyt sijn handen de Brief van de tiende van December lestleden ontfangen, die ghy aan hem bevolen hebt aan ons te leveren. Wy zijn blijde geweest van dat wy daar in uw bekentenis sagen van dat ghy in veel voorvallen blijcken der goetheden van de Koningen, onse Voorzaten, hebt genoten. Maar wy souden wel gewenscht hebben dat ghy 't geen niet hadt vergeten, 't welck sedert onse koomst aan de Kroon is gebeurt. De geheugenis, die ghy'er af bewaart soudt hebben, sou uw onbeschroomdelijck minder gunstighlijck, dan ghy doet, van 't beleyt hebben doen oordeelen, dat ghy ten opzicht van ons gehouden hebt. Ghy soudt gedacht hebben, dat ghy niet altijt de getrouheyt, die aan ons oudt Verbont verplicht is, hebt onderhouden, en dat wy niet na-gelaten hebben seer vorderlijke bystandten, tot hanthaving van uw Staet, aan uw te geven. Jae de veranderingen, die

1672. ghy sedert het Jaar 1662. in de Koophandel hebt laten maken, souden uw misfchien niet soo ontschuldigh hebben geschenen, als ghy hen vertoont: 't welck wy wel aan 't oordeel der gener willen stellen, die'er minder eyge belangh in hebben, dan wy. Indien het waar is dat ghy bekent dat de gerechticheyt de regel onser werckingen is, en dat ghy met d'aanmerkingen, die ghy op onse handel gedaan hebt, te vreden zijt, so behoeft ghy geen ongerusticheyt uyt onse Wapenen te nemen. Wy staan toe dat wy, in de tijdt van de leste reys, die wy in Vlaenderen gedaan hebben, om het voetvolck, 't welck onse plaatsen naar die zijde bewaart, tot d'arbeyt der Vesting-bouwingen te besteden, onse Krijgsbenden hebben vermeerderd, om onse Onderfaten van de verdrukkingen te beschutten, daar af sy gedreyght wierden door soo veel boven-gewone wervingen van Voetvolck en Ruytery, die ghy op de been hebt ghebracht, en door de Vloot, die ghy voor onse kusten in zee hield; gelijk oock door de krachtige aandringingen, die uwe bedienaars in de Hoven van 't meeste deel der Vorsten deden, om hen met uw tegen onse Kroon te verbinden: daar in wy de wetten der voorsigticheyt, en de verdediging, die wy aan onse Volcken schuldigh zijn, voldaan hebben. Ja wy sullén aan uw seggen dat wy onse Wapenrustingh, soo ter Zee, als te Landt sullén vermeerderen, en dat wy, als zy tot die staet is gebracht, daar toe wy haar voorgenomen hebben te brengen, haar in dier voegen sullén gebruycken, als wy voor onse waardigheyt betamelijck sullén achten; van 't welck wy aan niemant schuldigh zijn rekeningh te geven: terwij wy aan ons selven beloven, dat Godt de rechtvaardige besluytingen, die wy nemen, sal segenen, en dat sy van alle Potentaten goet gekeurt sullén worden, die sich niet hebben laten voor innemen van de verkeerde indruckfelen, die men sedert soo lange tijdt getracht heeft aan hen teghen ons te geven. Dit is 't geen, dat wy op uw Brief hebben willen antwoorden, hoewel hy minder voor ons is gheschreven, dan om de Vorsten teghen ons aan te hissen, in welcker Hoven hy gemeen is gemaakt, eer wy hem hebben konnen ontfangen. Wy bidden Godt, seer waarde groote Vrienden en Bondgenoten, dat hy uw in sijn heylige bewaring houde. Geschreven

1672. ven te St. Germain en Laye, de sefte van Janua-
rius, 1672.

January.

Uw goede Vrient, en Bontgenoot,

Was getekent

LOUIS.

Lager stondt

Le Tellier.

*Ameron-
gen van
Munster
in den
Hage.*

Geen beter uitkoomst hadde ook de hande-
ling des Heere van Amerongen by den Bis-
schop van Munster, die dooz gemelde Heere
ober sijne groote wapen-rustinge aangesproo-
ken / dede den selven Bisschop de grootste ver-
schering / van het laatste Tractaat met desen
Staat volkomenlijk, en in alle sijne leden volko-
mentlijk te onderhouden; dog boegde daar ook
by / dat hy niet soude kunnen weygeren aan ee-
nige sijner Geallieerde Volkeren passagie te ver-
leenen.

*Ameron-
gen in
Ambassa-
de na
Munster
en Berlijn.
Brasser na
Lunen-
burg.
Ambassa-
deur van
Denemar-
ken in
den Hage
inge-
haald,*

Chans hadden hare Hoog-Mog. drukke
besoignes met het afveirdigen en ontfangen
van Gesanten. Den Heere van Amerongen
wield spoedig van Munster na Berlijn, en
den Heere Brasser na de Lunenburgsche Dor-
sten / afgesonden. Den Heer Gioe, Envoye
des Konings van Denemarken, wierd te de-
ser tijd in hare Hoog-Mog. Karosse / getrok-
ken met vier paarden / tot sijne afscheyd-
audientie gebracht / geleyd dooz den Heere Boors-
ma wegens Vriesland, en Coeverden wegens
Over-Yssel. Sijn Excellentie een aannuun-
ge reden in het Fransch gedaan hebbende /
wierd van den Heer Baron van Gent, als
President / in de selbe Tale beantwoord / en
van sijne goede behoiren bedankt; waar na
sijn afscheyd nam. Hoort daar na wierd ook
den Engelschen Ambassadeur Downing, by-
ten den Hage / by de Hoorn-brugge / ingehaald
met 40 Karossen; sijn Excellentie hadde self
10 / waar onder 2 opnemend kostelijc en kon-
stig; sijne gevolg bestondt opt 10 Edelheden /
een Medikant / Hofmeester / en 14 Laqueyen /
in Aurora-coleurde kleederen / met verheven
sluweele / en met silber besette passamenten;
uebens de Karosse reeden nog 4 Pagiens te
paarde / werdende geleyd in het Hups van
Doijt Maurits, en aldaar op 's Lands ko-

*gelijk ook
den Rid-
der
Downing.*

sten getraceerd / en den agtsten in hare Hoog-
Mogende Karosse ter audientie opgehaald /
en als doen bestondt sijn Stoet in omtrent 30 Janu-
Edellieden. Hy dan / in de Vergaderinge van
hare Hoog-Mog. dooz den Heere Odijk we-
gens Zeeland, en Bootsma wegens Vriesland,
tot aan de trappen geleyd / wierd met de ge-
woone complimenten in de Vergaderinge ont-
fangen / en geset in een groen sluweele arm-
stoel / regt ober den Baron van Gent, doen-
maaks President. De Credencialen van den
Koning sijn Meester / in de Fransche Tale
obergeleerd hebbende / ende aanstonds dooz
den Griffier Fagel gelezen zijnde / bestondt in
een ernstige betuyginge / die sijne Majesteit
hadde / omme de vriendschap en correspon-
dentie met desen Staat te onderhouden: Sij-
ne propositie / in de Engelsche Tale / was
eben 't selfde; 't welck dooz den President be-
leeft zijnde beantwoord / vertroft sijn Excel-
lentie in de selfde ordze / als hy was opgekoo-
men. Hoort na dese vriendelijke protestatie Des
gaf den Heer Ambassadeur een memorie in/ aabn-
die van geheel anderen inhoud was / behel-
sende een scherpe klage / en versoekt van ver-
genoeginge ober het gepretendeerde ongelijk-
dooz den Heer van Gent, het Koninglijk
Jagt aan-gedaan: van welke sake wy / ten
tijde als die voorviel / namentlijk in Oogst-
maand des Jaars 1671 / hebben gewag ge-
maakt / dog sal noodig zijn die / tot vercher-
geheugen en volkomender deductie / een wep-
nig breeder / als te dier plaats / in sij-
ne oorzaken en omstandigheden op te ha-
len.

Den Koning van Engeland, dooz sijne Ho-
belingen / om hare bysondere interessen / te-
gen desen Staat opgehoest / en van de selve
een quaad gevoelen ingeboesemt zijnde / en
wist men niet wat te bedenken / of op te soe-
ken / om / met eenige schijn van pzetensie /
een nieuwen Oorlog aan te vangen; want
men hadde van dese zijde op eenige boozge-
wende gefehillen soo veel ingefehilt en toe-
gegeven / dat de opstelders tot tweemalen hun-
ne eyschen hebbende verhoogt / en denkende /
dat den Staat die niet soude hebben kunnen
ingaan / epudelijc self nog aan haar eppen
eysch bleven hangen / en behoft waren. Men
moest dan een Querel d'Allemans op-soeken.
Aldus dan sondt het Engelsche Hof / in den
Jare booznoemt / een Konings Jagt na Hol-
land;

*Orf-
dig v-
haal-
ont-
ting-
her-
ning-
Jagt
den-
mira-
van*

572. land; en dat juist in dien tijd / als hare Hoog-
Mog. om de Triple Alliantie te voldoen / en
uary. de Spaansche Nederlanden (die / door het ge-
weldige Conbop / waar mede den Koning
van Frankrijk sijn Vlaamsche Conquesten
quam besien / eens schielijk breecde en oberbal-
len te werden) by te springen / een kostelijke
vloote hadden toegerust / eben als was het
haar doen alreede leet (en wie twijffelt daar
nu aan?) dat men den voortgang der Fran-
sehe Wapenen stupte: niet tegenstaande den
Koning van Engeland den eersten opstelder en
aanhaffer der gemelte Alliantie is geweest / en
hare Hoog-Mog. wel duydelyk tot dese wape-
ning aanporde. Dit Jagt van doversch door
de vloot / die niet verre van onse kust ten an-
ker lag / heene zeplende / en by het schip van
den Heer Admiraal van Gent komende /
schoot tweemaal op hem met scharp / en dat
om dat hy sijn blagge niet en streek / nog het
top-spl liet ballen. Daar op den Heer Admi-
raal, om redden (hier na in de Verantwoor-
dinge van haar Hoog-Mog. klaar wrgedrukt)
sig tot het gemelte strijken niet verbonden ag-
tende / en egter niet negenen den taal van 't ge-
schut met gelijke stem te beantwoorden; maar
den Koning alle schijn-reden van misnoegen
te ontnemen / in epgener persoon (daar van
men, seggen hare Hoog-Mog. by na geen
exempel heeft van een Admiraal in actuelen
dienst zijnde) sig aan boord van 't Engelsche
Jagt begaf / den Kapiteyn met alle bedenke-
lijke beleefsheyt aan-bienende / Dat hy, son-
der een particuliere ordre, een saak van sulc een
gewigte niet durfde op sig nemen; en by aldien
sijne Majesteyt van Groot-Brittanien oor-
deelde dat het hem toe-quam, dat als dan dit
verschil stont te decideren tusschen haar, die
Meesters van hem en gemelte Kapiteyn wa-
ren.

Dit is dan het affront / soo het genoemt
wierd / en de oorzak van Downings Ambas-
sade; op wiens Memorie deswegen aan ha-
re Hoog-Mog. obergelevert / alle bedenkelijke
boldoeringe (gelijk sulks wrg het boven-gemel-
te Antwoord der Heeren Staten kan werden ge-
sien) geggeven zijnde / met een by-geboegd ver-
soek / dat het sijn Excellentie dog soude gescheben /
indien daar nog eenige swarigheden waren / de
selve by dese te boegen / ten eynde alsoo eenmaal
alle geschillen af te doen; maar hy het dispuut
over de Vlagge eerst / en na sijn epgen ontwerp /

ja boven en tegen het gestootene te Breda, wil- 1672.
lende afgedaan hebben / wepgerde haar Hoog-
Mog. vissijk antwoord te ontfangen: want January-
den Ambassadeur hadde een nieuwe ordre wrg
Engeland bekomen; waar in hem gelast wierd
niets te ontfangen / als binnen den tijd van
seer weynige dagen / in welcke die van het En-
gelsche Hof selerlijk wisten / dat men in dese
regeeringe / wegens de beelheyt en afgelegen-
heyt der Leden / niets konde beschuyten: bye-
sende andersins / gelijk te booren / aan hume
epschen (hoe onredelyk die ook waren) te sul-
len werden bekost. Hare Hoog-Mogende dan
sonden hare replique in geselzifte na Engel-
land, werwaerts den Ridder Downing, den
14 van Februarij / mede berceps is / wer-
dende met sijn gemalinne / kinderen / en booz-
naamste gebolg / met een pinkjen van Sche-
belingen geboert na een Konings Jagt / om
sijn Excellentie ober te halen / aangeho-
men.

Downing dan op soo ongewoone wijze ber- February
trokken zijnde / wierd de klepne genegen-
heyt des Konings van Engeland tot desen
Staat hoe langs hoe meer openbaar / en be-
gost men thans de verbintenisse van die Kroo-
ne met Engeland geheel vast te stellen / 't geen
ook door de handeling van den Ridder Ro-
dolph Montagu, Ambassadeur aan het Fran-
sche Hof / wierd bebestigd: waaronne dan
hare Hoog-Mog. het Tractaat van muuele
Alliantie, met de Keyserlijke en Spaansche
aanwesende Gesanten / in allen yber tot de ra-
tificatie boort-setteden / gelijk dan in gevolge
den Heer de Lyra, den 22 van Februarij / dit
volgende aan haar Hoog-Mogende oberle-
berde.

WV Don Emanuel de Lyra, Introduceur Ratifica-
der Ambassadeurs in Spanjen, en Ex- tie van
traordinaris Afgevaardigde des Konings, het Al-
by de Heeren Staten Generaal der Veree- ternatijf
nigde Nederlanden. *Tractaat*
tusschen
Spanjen
en haar
Hoog-
Mog.

DE wijl het aan de Koningin; mijn Meeste-
res, belieft heeft d'Acte en handeling, die
wy de seventiende van December lesleden ge-
teeckent hebben, t'approberen en goet te keu-
ren, en dewijl des sels voltrecking een open-
bare Oorlog tegen de Christelijcke Koning met
sich

1672. sich sou mogen slegen, so hebben wy, tot enger verbintenis, en grooter sekerheydt der gesejde Heeren Staten, verklaart, en belooft, gelijk wy door dese tegenwoordigen verklaren en beloven, dat, ingeval van een formele en gemeene rupture en breking met Vrankrijk, haar Majesteyt daar na geen schortling van Wapenen met de gesejde Koning sal maken, dan gesamentlijk, en met toestemming der gesejde Heeren Staten. Maar indien 't gebeurde dat men in handeling quam te treden, 't zy om Vrede, of om Bestant voor eenige jaren te maken, soo sal haar Majesteyt sulks niet aanvangen, sonder het selfde aan de gesejde Heeren Staten deelachtig te maken, en sonder ter selfde tijdt voor hen, soo wel als voor haar, het vermogen, en de sekerheydt te bevorderen, die vereyscht en nootzakelijk is om hun Ministers of Bedienaars ter plaats te senden, daar men handelen sal; gelijk ook niet sonder achter-volgens van tijdt tot tijdt aan hen al 't geen bekend te maken, 't welk in de gesejde handeling sal gebeuren. Haar Majesteyt sal ook niet tot de gesejde Vrede, of tot het gesejde Bestant toe-treden, sonder de gesejde Heeren Staten daar in te begripen, en hen (soo sy 't dus begeeren) te doen herstellen in de besitting der Landen, Steden en Plaatsen, en in de besittingen der rechten en Vryheden, die sy voor d'Oorlog hadden en besaten, en sonder van de gesejde Christelijkste Koning de selfde Rechten, Vryheden, uysonderingen en andere prerogatiën of Voorrechten voor de gesejde Heeren Staten te bedingen, als voor haar selfe: 't En sy haar Majesteyt, en de gesejde Heeren Staten anders daar in verdragen. En van 't geen, dat hier boven staat, belasten wy ons de Ratificatie en bekrachtiging in goede en behoorlijke forme van haar Majesteyt van Spanjen binnen twee Maanden te verwerven.

Betekent

Don Manuel Francisco de Lira.

*Gedaan in den Hage, den 22
van Februarij, 1672.*

Tractaat
tusschen
den Chur-
furst van
Branden-
burg en
hare
Hoog-
Moog.

Omtrent desen tijd hadden ook de Heeren Staten seker bescheyd bekomen van 't ghesooten / tusschen den Heere Churfurst van Brandenburg en den Heere van Amerongen, schoon eerst ruim twee maanden daar na getekend en geratificeerd / zijnde van den volgenden inhoud:

Tractaat van Assistentie en mutuelle Defensie, tusschen den Doorluchtigsten Furst en Heer Heer Fredrick Wilhem, Marckgraaf tot Brandenburg, des Heyligen Roomschen Rijcks Eerts Kammerer en Cheur-Furst (tot. tit.) ter eenre. Ende de Hoog-Moog. Heeren Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden ter andere sijde.

NAdemaal den Doorluchtigsten Furst, Heer Heer Fredrick Wilhem: Marck-Graaf tot Brandenburg des Heyligen Roomschen Rijcks Eerts Cammerer ende Churfurst (tot. titulus) ter eenre. Ende de Hoog-Moog. Heeren Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden, ter anderen sijde, goet gevonden hebben, dat ten aansien van de tegenwoordige gevaarlijke conjuncture, een Tractaat van Assistentie en mutuelle defensie sal werden opgerecht: Soo zijn beyde daar toe ten wederzijts gevolmachtigde, namentlijk van sijn Chur-Furstelijcke Doorluchtigheydt tot Brandenburg, den Hoogwaardigen Welgebooren Heer Otto, Vryheer van Swerin, Heer tot Altendanbergh, Zochan en Wildenhofen, &c. Eerf Cammerer van Chur en Marck Brandenburg, en Dom-Proft van de Stifs Kerck tot Brandenburg. Over President, Geheym en Leen-Raat van sijn Chur-Furstelijke Doorluchtigheydt van Brandenburg, &c. Als mede den Hoog Edel gebooren Heer Lorentz Christoffer van Sommitz, Erf Heer tot Grumbdsdorf, Drenau en Gerbero, Eerf Cammerer des Hartogdoms Hinter Pommeren, &c. En den wel Edelen en Hooghgeleerden Heer Frantz Memders, Hof en Krijgs-Raedt van sijne Chur-Furstelijke Doorluchtigheydt van Brandenburg, ende van de sijde van de Hoog-Moog. Heeren Staten Generaal den wel Gebooren Heere Godert Adriaan Baron van Rheede, Vry-Heer van Ameronge, Ginkelen Eelt, &c. wegens de Ridderfchap des Landts van Uytrecht, ordinaris Gedeputeerde ter vergaderinge van de Hoog-Moog. Heeren Staten Generaal, op Ratificatie en Approbatie van hyderzijds Principalen, de naarvolgende Articulen beraamt en geslooten worden.

1. Aanvanckelijck belooft Hooghgemelte sijne Chur-Furstelijke Doorluchtigheydt dat detelve in confideratie van de algemeene sekerheydt

kerheyten tot assistentie en defensie van haar Hoog-Moog. soo wanneer deselve in de Vereenigde Nederlanden of aangrenzende Plaatsen, door yemandt vyandelijck sou werden aangetast, een Armé van twintigh duysent man met den eersten en binnen den tijdt onder benoemt vergaderen en op de been sal brengen, met dien verstande dat van de voorfz. twintigh duysent man drie duysent te voet en ses hondert te paart des noots zijnde, op 't believen en goetvinden van sijn Chur-Furstelijcke Doorluchtigheydt sullen blijven staan in en aan sijne Westfaalsche vestingen, tot versekertheydt en afbreuck van de vyanden, omme deselvige vestinge daar mede te blijven beset, ofte wel naar gelegentheyten volgens Krijgs-gebruyck in 't geheel of ten deele in 't velt te ageren.

2. Omme dese Armé te formeren, so geven haar Hoog-Moog. de helft der werfgelden, en sijne Chur-Furstelijcke Doorluchtigheydt de wederhelfte na proportie, van 't welke sal sijne Chur-Furstelijcke Doorluchtigheydt op sijne koste werven vier duysent te paart en ses duysent te voet, en tot kosten van haar Hoog-Moog. mede vier duysent te paart, en ses duysent te voet, sullende daar onder mede begrepen zijn de noodige Dragonders, en drie van dien tegens twee te paart en een man te voet geproportioneert en gestelt werden.

3. Op 't boven gespiciiceerde aantal om te werven, geven hare Hoog-Mog. op yegelijke man te paart veertigh Rijcksdaalders, en op yder man te voet tien Rijcksdaalders, komt voor de helft van het gantsche Corps de somme van twee hondert en twintigh duysent Rijcksdaalders.

4. Haar Hoog-Mog. sullen alle dese werfgelderen terstont by 't voltrecken van dit Tractaat, betalen in Hamborch of tot Bremen, waar tegens sijn Chur-Furstelijcke Doorluchtigheydt sich verplicht, binnen den tijt van twee maanden van date der ontfange werfgelderen met de voorfz. Armé van twintigh duysent man naar proportie als boven te sullen gereet zijn, en deselve effectivelijck tot bydersijts defensie, sekerheyten en welvaren te laten susteren, marcheren en ageren.

5. Tot onderhoudinge sullen haar Hoog-Mog. mede betalen de helft, en sijn Chur-Furstelijcke Doorluchtigheydt de verdere helft, sulcks en in dien voegen dat de Cavallerie op

seftien Regimenten, en yegelijck Regiment ten minsten op vijf hondert man in ses Compagnien; maar de Infanterie op twaelf Regimenten; yegelijck Regiment op een duysent man, in thien Compagnien geformeert; en op yegelijck Regiment te paart op de Prime Plane, of Officiers by de Compagnien en gemeene, eene somme van vier duysent seven hondert en 67 Rijcksdaalders 30 stuyvers Hollandts, en op yegelijck Regiment te voet vier duysent een hondert en vier Rijcksdaalders vier stuyvers Hollandts, daar en boven op yegelijck Regiment staff voor so veel van deselve sullen werden goet gedaan twee hondert en thien Rijcksdaalders betaalt, en ter maant yegelijck gerekent op dertigh dagen of twaalf maanden in 't jaar genomen, promptelijck voldaan sullen werden.

6. Daar en boven sal maantelijck by haar Hoog-Mog. tot den generalen Staff, mitsgaders tot onderhoudt der Artillerie bedienende en voorforge voor de paarde daar toe nodigh, als mede tot allerhande dagelijcks voorvallende uytgaven tot munitie-schantsen, gereetschap, geweer, Linrey, Kondschappen, uytfindingen en dergelijcke onvermydelijcke nootfakelijckheden, ad cassam werden betaalt, een somme van veertien duysent acht hondert en een-en-veertigh Rijcksdaalders.

7. Sijne Chur-Furstel. Doorl. sal nochtans vry staan deselve na sijn believen en goetvinden, soo als het deselve volgens het krijgsgebruyck, en tot verrichtinge der voorvallende operatie ten besten sal indiceeren, omme de Regimenten en Compagnien te mogen verstercken of verstracken, allenelijck dat het Corpus daar door niet en werde vermindert, maar ten allen tijde blijve bestaan op twintigh duysent man en de Comlatantent.

8. d'Artillerie-bedienten en 't gene daar toe van node is, aan stucken, Amonitie, Wagens, Karren, Paarden, als anders sal sijn Chur-Furstel. Doorl. altemaal op sijne kosten verschaffen en stellen, sullende al sulcke Artillerie bestaan in vijftig stucken, met en benefens al 't gene aan kogels, amonitie, Item Officieren en Artillerie-bedienten daar toe van noden is.

9. De onderhoudinge van de Armé en subsidien de welke haar Hoog-Mog. invoegen voorfz. daar toe maantelijck moeten betalen,

1672.

February.

fullen haren aanvang nemen van dagh en datum, op dewelcke aan sijn Chur-Furstelijcke Doorluchtigheyt de werf-gelderen effectivelijck fullen werden uytgekeert, soo noch-tans, dat haar Hoog-Mog. op de eerste lopende maant, niet meer als de helft, maar in de andere maant sal haar geheel contingent der subsidien en maantlijk onderhoudinge, voor so veel daar in haar Hoog-Mog. naar proportie als vooren is Competeerende, moeten werden betaalt.

10. Daar en tegen sal sich sijn Chur-Furstelijcke Doorluchtigheyt verobligeeren, na verloop van al sulcke twee maanden, na dato der ontfangen werf-gelderen, omme die Armé van twintig duylent man compleet te leveren, en tot securiteyt van beyde delen, so als het de conjuncture van tijden des Krijgs-saysoen en andere circumstantie fullen vereyschen, en aan kant geven, vyantlijck te aegeren.

11. Dan sal haar Hoog-Mog. na verloop van al sulcke twee maanden, vry staan d'Armé ten dele of in 't geheel, wanneer en so menigmaal het sal believen door haar daar toe gestelde Commissarissen, met en beneffens de Commissarissen by sijn Chur-Furstelijcke Doorluchtigheyt daar toe te ordonneren, te laten monsteren, en visiteeren, en sal ook by haar Hoog-Mog. van de voorz. subsidien naar proportie so veel minder betaalt werden, als by de successive monsteringe minder getal van Paarden en Voet-knechten oft Dragonders bevonden soude mogen werden.

12. Haar Hoog-Mog. fullen de Penningen, gerequireert tot het voorz. onderhoud ten aanvang van yder maant, promptelijck ende in baren gelde binnen Hamburg of Bremen voornoemt, doen betalen in hande van de gene die daar toe van wegen sijne Chur-Furstelijcke Doorluchtigheyt sal wesen geauthoriseert, de welcke dan voorts de particuliere betalinge sal nemen, en neemt mits desen tot des selfs laste.

13. Ende wert daar beneven oock van nu af vast gestelt, dat de voorz. Armé by provisie sal werden onderhouden en by een blijven, voor den tijdt van vier lopende maanden, schoon genomen haar Hoog-Mog. in de voorz. tijdt te Lande niet soude mogen worden geattaqueert, en dat dien-volgende de voorz. uytgeloofde subsidien ofte penningen van onderhoud, oock voor den selven tijt sul-

len moeten vast staan, tot welcken prestatie haar Hoog-Mog. haar dan by dese obligeren; en so wanneer binnen den voorz. tijt van vier maanden, de rust en vrientchap albereyts soude mogen wesen herstelt, soo fullen echter de voorz. subsidien voor volle maanden vast staan. Maar by aldien naar om-loop van drie maanden, en sulcks in den laetsten vierden maant de voorz. rust en vrientchap albereyts mochten werden herstelt, belove haar Hoog-Mog. noch een maant, en over sulks vijf maanden solts te betalen.

14. De voorz. subsidien fullen alsoo van vier maanden tot vier maanden continueren, soo lange den Oorlogh sal komen te duren; in voegen dat door de genade van God Almachtigh, de Vrede in de eerste, tweede, of derde van yder van de voorz. vier maanden wederom getroffen werdende, haar Hoog-Mog. niet te min voor de betalinge van de voorz. vier volle maanden subsidien fullen moeten vast staan, ende die aan sijne Chur-Furstelijcke Doorluchtigheyt doen betalen; en by aldien sodanige Vrede in de voorz. vierde, of laatste maant soude konnen werden verkregen en geratificeert, sulcks dat de voorz. Armé soude konnen werden gereduceert ende afgedanckt, fullen haar Hoog-Mog. in sodanigen kas, des niet tegenstaande noch een geheele maant subsidien aan sijn Chur-Furstelijcke Doorluchtigheyt, om de volkeren volkomenlijck wederom af te voeren en te licentieren, betalen.

15. Sijne Chur-Furstelijcke Doorluchtigheyt sal van sijne volkeren albereyts op de been hebbende, so vele troupen en Soldaten als immer mogelijk, naar des selfs Westphaalsche Landen doen marcheren en inquartieren, waar henen oock de nieuwe gewervenen, en de gantsche Armé vervolgens, en naar verloop der twee maanden, van dato der betaalde werf-gelderen, met en beneffens de Arterlye sal gaan, en tot de actie tegen de vyan-den en haar adherenten paraat gehouden werden.

16. Wanneer d'Armé vaardigh en op de been sal zijn gebracht, als dan fullen alle hooge en mindere Officiers, beneffens de Soldatesque te paarde en te voete, van sijn Chur-Furstelijcke Doorluchtigheyt een Eeds plicht werden genomen; en sweere dat sy sijne Chur-Furstelijcke Doorluchtigheyt houw, getrouw en ge-

hoor-

72. hoorfaam fullen wesen, in 't geen daar toe zy soude mogen werden geordonneert en gecommandeert, goetwillig en geerne ook ongewyngert verrichten, onder dese verklaringe nochtans, in kas sich mochte begeven, dat de voorfz. troupes, in 't geheel, of ten deel, in 't gebiet van haar Hoog-Mog. of op de andere gront en bodem mochte werden gebracht om aldaar te ageren, of eenige dienften te doen, als dan fullen ook alle voorgemelte hoge en mindere Officieren, en Soldaten gehouden zijn, omme den selven eedt te doen aan haar Hoog-Mog. en aan de Commissarissen, dewelcke sy daar toe fullen aanstellen, oock daar aan verbonden blijven, soo lange zy op het territoir van haar Hoog-Mog. zijn en geemployeert werden: Edoch referveren haar als dan de Chur-Furstel. Doorl. hooge Officieren de volle Jurisdicte en Krijghs-discipline over hare onderhebbende Regimenten, sonder eenige indragt ofte verminderinge; gelijk dan oock ter contrarie in kas goet gevonden mochte werden, dat haar Hoog-Mog. eenige van hare volckeren deden conjungeeren met d'Armé ofte troupes van sijne Chur-Furstel. Doorl. en dat met dese geconjungeerde volckeren, op sijne Chur-Furstelijcke Doorl. territoir moeste werden geageert, dat als dan sulcke Statifche volckeren, om den selven eedt aan sijn Chur-Furstelijcke Doorluchtigheydt of aan des sels gevollmachtigden te presenteren, en den selven naar te komen, verobligeert zijn.

17. Het Opper-commando over d'Armé, is en blijft by sijne Chur-Furstel. Doorl. en sal deselve sulcks ten allen tijden, in kas hy door swakheyt, of door Godes geweld daar aan niet en mochte werde verhindert, in eygener hooger Persoon respicieren; deselve heeft oock beloofd en toegeseyt; gelijk hy beloofd en toeseyt in krachte deses, dat hy alle dese volckeren so lange deselve in conformité van dit Tractaat van Assistentie fullen ageren en by een blijven, precife en met ernst daar toe aanhouden en aanwijfen, dat sy by alle voorvallende occasie, sich sonder onderscheyt, so ten besten dienste en securiteyt van haar Hoog-Mog. als van sijne Chur-Furstelijcke Doorluchtigheydt, fullen laten gebruycken.

18. Ende gelijk het sijne Chur-Furstelijcke Doorluchtigheydt verstaat, om aan een capabel en gequalificeert persoon het Generaalat van dese Armé op te dragen, so sal deselve de wel-

ke sijne Chur-Furstelijcke Doorluchtigheydt 1672. daar toe komt op te stellen, schuldigh en gehouden zijn, volgens en in conformité van een renverfaal by hem ondergeschreven ende gezegelt, haar Hoog-Mog. te beloven ende te versekereren dat hy alle de articulen en punten van dit Tractaat neerstelijck sal achter volgen, en naar de inhoud van dien hem precife gedragen.

19. Hoe en op wat wijze de Krijgs-operatiën ten gemeenen besten van beyde deele fullen werden aangevangen en voortgefet, sulcks sal telkens tusschen sijn Chur-Furstelijcke Doorluchtigheydt en haar Hoog-Mog. gevollmachtighe, met advijs van den Heere Prince van Orange, als by haar Hoog-Mog. aangestelt als Kapiteyn Generaal voor de aanstaande Expeditie, als sijn Hoogheydt present is, werden overleyt en beraatslaagt; ende sulks over dese conditie, dat so wanneer dese Armé tot defentie van Landen en Steden, haar Hoog-Mog. toebehoerende, ofte met der selver guarnisoen beset zijnde, soude moeten ageren ende geemployeert werden, dat als dan het goetvinden van haar Hoog-Mog. Gevollmachtighe, als boven in de Consultatiën sal moeten prevaleren, en 't selve werden achtervolght; maar als de voorgenome Krijgs-actie de securiteyt ende versekeringe van sijne Chur-Furst. Doorl. Steden en Landen mochte conserveren, in sulken gevalle soude het advijs en d'opinie van sijne Chur-Furst. Doorl. of van desseifs Gevollmachtighe prevaleren en ter executie werden geleght.

20. Waar by dan verder is veracordeert en bedonge, dat schoon dese d'Armé in 't geheel ofte voor een gedeelte van dien op den gront en bodem van haar Hoog-Mog. mochte werden gebracht, en aldaar mochte ageren, evenwel het Opper-commando en 't gene daar van so over 't geven van 't woort als andersints is dependierende, aan sijne Chur-Furst. Doorl. sal verblijven, so en wanneer deselve in eygen Persoon d'Armé soude mogen commanderen; soude echter sijn Chur-Furstel. Doorl. in sulken gevalle het Opper-commando niet selfs exerceren, als dan verblijft het selve met het gene daar van dependeert, aan den generaal sal werden aangestelt, soo nochtans, dat deselve oock met alsulcke Commissie om haar volck te Commandeeren als Chef, moet wesen versien, en dat deselve
geen

February.

1672.

February.

geen geringere charge drage dan de gene die zijn Chur-Furstel. Doorl. Armé is commanderende: Gelijk wederom wanneer haar Hoog-Mog. Armé in 't geheel ofte voor een gedeelte van dien op den gront en bodem van sijne Chur-Furstel. Doorl. mochte werden gebracht, ende aldaar moeste ageeren, evenwel het opper Commando en 't gene daar van soo over 't geven van 't voorz. als andersints, is dependerende aan de hoog-gemelte Heere Prince van Orange, als Kapiteyn Generaal sal verblijven, soo wanneer de selve in Persoon d'Armé soude mogen commanderen, soude echter sijn Hoogheyt het opper Commando in Persoon niet exerceren, als dan verblijft het selve met het gene daar van dependeert aan den genen die by sijn Chur-Furstel. Doorl. als Generaal sal wesen aangestelt, soo nochtans dat de selve ook met sulke commissie om sijne Chur-Furstel. Doorl. volk te commanderen als Chef moet wesen voorsin, en dat de selve geen geringere charge drage, dan de gene die haar Hoog-Mog. volk is commanderende.

21. Ende gelijk beyder-zijds Hooge Principalen en Contrahenten by dit Tractaat geen ander oogmerk zijn hebbende, als om den soo duur gekregen Vrede en Rustant in hare onderhoorige Provintien en Landen te conserveren, maar geensins omme yemandt te beledigen of te offenceren. Alsoo is expresselijk by desen bedongen, dat dese Armé anders niet sal werden gebruykt, als in sodanige occasie en gelegentheydt, soo wanneer yemandt mochte ondernemen van des selfs of door sijn adherenten en Bondtgenooten, haar Hoog-Mog. Landen, Vestingen en Onderdanen in de Vereenigde Nederlanden, of onder haar Hoog-Mog. gebiedt gehoorige, ofte met haar guarnisoen besette Plaatsen en Vestingen met oorlog en dadelijkheyt aan te tasten, en vyandelijk te tracteeren, in welken gevalle sijn Chur-Furstel. Doorl. gehouden sal wesen haar Hoog-Mog. t'haarder requisitie én vermaan met dese Armé t'assisteren tegen den attaquant en sijne adherenten vyandelijk te ageeren, en alle afbreuk aan de selve te doen.

22. Op dat oock de onkosten tot onderhouding der Armé, des te lichter mogen werden gevonden en opgebracht, soo sal men trachten de landen, haar vyandelijk verklaart hebbende, onder contributie te stellen; welcke contributie voor soo veel daar van naar afkortinge der onkosten sal komen over te schieten, sullen tot voordeel en profijt van beyde de Hooge Contra-

henten, egalijck aangeleydt en verrekenet werden. 1672.

23. Wanneer de voorz. Armé heeft begonnen effectivelijk te ageeren, sal geen van de beyde Hooge Partyen vry staan, met den attaquant of sijn adherenten te maken eenige Vrede ofte stilstant van Wapenen, anders dan gesamentlijk en met gemeen consent en bewilliging: Welke bewilliging geensins van beyde Hooge Partyen sal mogen werden gedifculteert, soo wanneer een yder door het maken van Vrede kan werden herstelt, ofte geconserveert in dien standt in de welke hy voor 't aangaan van oorlog is geweest; en by aldien tot eenige negotiatie, het zy van Vrede of Treves voor eenige Jaren soude mogen werden getreden, dat geen van beyde de Hooge Partyen negotiatie sal mogen beginnen, sonder participatie van de andere, ende sonder aan dieselve op dien eygen tijd en soo spoedigh als voor hem selfs te procureren de gerequireerde faculteyt en sekerheydt omme sijne Ministers te senden, op die plaatsen alwaar getraesteert en gehandelt sal worden. En sullen de voornoemde Hooge Partyen aan hare Ministers d'een den anderen oock successivelijk, en van tijd tot tijd communicatie geven van al het geene in de voorz. negotiatie sal komen voor te vallen. Sullen oock de voorz. Hooge Partyen niet buyten de voorz. Vrede of Treves met den voornoemden Attaquant en sijne adherenten, sonder d'een den andere te doen herstellen in de possessie van Steden en Plaatsen soo hy sulcks begeert, mitsgaders 't gebruyck van Rechten en munimiteyten, die de selve Hooge Partyen respectivelijk behooren, en daar van sy jouïsseerden voor dato van den voorz. Oorlogh, en sonder oock van den attaquant en sijne adherenten, d'een ten aansien van d'anderen te bedingen, de selve Regten, munimiteyten, Exemptien en Prerogativen, die hy voor sich selfs komt te bedingen, ten ware de voorz. Hooge Partyen met den anderen anders quamen te convenieeren, en sal generalijck regard genomen werden, dat de hostilitieyten soo wel tegens den een als den anderen van de contrahenten te gelijk opgeheven werden.

24. De Generaals, Collonellen en Commandanten van de Armeen en Troupen, sullen gehouden zijn allenthalven goede ordre te houden, en aan een yegelijk te laten wedervaren behoorlijke en spoedige Justitie.

25. Soo wanneer sijne Chur-Furstel. Doorl. sich

172. *February.* sich voor sijn Hooge Persoon en eenige van des selfs Steden, beset met het Guarnisoen van haar Hoog-Mog. soude mogen bevinden, soo sal het deselve vry staan, sijn Lijf-guarde te Paats, van twee hondert paarden of minder, by sich te houden, en sullen sulcke als dan op geen andere diensten ende wachten vermogen achtinge te nemen, noch geemployeert te werden, als dat sy op sijn Chur-Furstelijcke Doorluchtigheys Hooge Persoon reguard nemen; ook by niemant werden gecommandeert, als by sijn Chur-Furstelijcke Doorluchtigheyt, veel min yets ondernemen het welck tot prejuditie van beweeringe en besettinge der voorz. Plaatsen met haar Hoog-Mog. Guarnisoenen beset, soude kunnen strecken.

26. Oock sal sijn Chur-Furstelijcke Doorluchtigheyt vry staan om in een van desselfs Cleeffe Steden met haar Hoog-Mog. Guarnisoen beset, een Magazijn op te rechten, stellende aan de selve telkens de noodige Amonitie voor billijcke waardye, en alsulcken prijs als haar Hoog-Mog. die selfs inkopen, en wilden overlaten, ten ware dat haar Hoog-Mog. deselve selfs van noode mochte hebben.

27. Vorders soo sal tusschen de beyder hooge Contrahenten overwogen en overleyt werden, wat als noch tot meerder en andere middelen tot conservatie en wederbrenginge des Vredens, mitgaders tot restabileringe van de gemeene ruste en securiteyt, door nadere verbintenisse als anders, soude kunnen en dienen voorgenoemt te werden. Ende sullen haar Hoog-Mog. voornamentlijk met de Heeren Hartogen van Brunswijck, ten minsten met hare Furstelijcke Doorluchtigheden Hartog George Wilhem, en Hartogh Rudolf Augustus, zoo veel mogelijk is, tracteeren, omme deselve mede tot het Tractaat van assistentie te brengen.

28. Alle en yegelijcke punten en Articulen voorz. belooven beyde-zijts Contrahenten oprechtelijck en onverbreekelijck te sullen naarkomen, en deselve in allen deelen oock met trouwe en goede geloove effectivelijck adimpleeren.

Totmeerder bevestinge en naarkominge van dien, soo zijn hier van twee als eens-luydende Instrumenten gemaakt, en door de Gevolmachtighe by beyde de hooge Contrahenten daar toe speciaalijck gedeputeert, onder geschreven ende bezegelt geworden, stellende de Ratificatie van dien binnen den tijdt van een maant a dato deses;

of wel eerder is doenlijck, in behoorlijcke forme 1672. werden overgelevert en uytgewisselt.

February.

Aldus gedaen, geaccordeert en gestoren onder de Signatures en Pitsers van de respectieve Heeren Gedeputeerden in de voorz. Procuratie vermeldt. Tot Colln aan de Spree, den 26. April Ouden, en den 6. May, Nieuwen Stijl, Anno 1672.

Otto, Fryheer van Swerin.
(L. S.)

Lorentz Christoffer van Sommits.
(L. S.)

Frantz Memders.
(L. S.)

Godert B. v. Reede, Heer tot Ameronge.
(L. S.)

Soo geweldig als den Staat in dese gewesten wiert gedreygd / soo hebig wiert die in het ver-af-gelegene Indiën aangeast / dog zeeg-haftig beschermt. Den Samorijn of Koning van Calicouth, de magtigste Doest aan de Malabarische Kuste / langen tijd / en veel ma- len met de Nederlanden oorlog en Bredde ge- maakt hebbende / en gestadig zijn Oude wrok behoudende / hadde sig weder dooz een Ober- looper doen aanhitsen / den Hollander onbooz- siens op 't lijf te ballen / en Cochin (de Bruyd daar hy nu soo dikwijls om gedans had) met een onderwagte togt weg te nemen. Hy dan in der pl een Leger van ruym 16000 Mannen bergaderd hebbende / bertoonde sig niet een schoone Artillerie booz de gemelte Stad. Maar die van binnen / geen Belegeringe wil- lende afwagten / bestoten / met een Mannelijke Dapperheyt / self in 't held / en de Opanden hoe sterk in getale / onder de oogen te rukken; be- staande hynie magt alleen uyt 3500 Mannen / soo Indianen als Nederlanders / die op dit on- geveffende / en qualijk geordineerd Leger aanballende / het selve / na wepnig weder- stand / in wan-ozde bragen / en kortz daar aan geheel in route sloegen; blyvende van den Samorijn ontrent 1200 Mannen op de plaats neder-gehouben / alleen met berlies van 35 Ne- derlanders.

De Turksche Regeringe / niet onbewust van der Christenen oneenigheden / bergaderde te deser tijd een bersehrlikelijcke Larijgs-magt / en soude die albereyds in soo broegen sapsen aan 't Marcheren geweest zijn / indien niet

Belemme- ringen aan het Turksche Hof.

d dooz

1672. dooz een nieuwen oproer in Arabien, en Egypten, was afgetrokken / zijnde de eerste verdoorzaakt / dooz diert den Grooten-Heer enig misnoegen op sekeren Land-boogd (Alibech genoemd) genomen hebbende / en den selven hepmelijkt willende ombzengen / hadde daar toe afgefonden een Chiaus, die eerst niet groote geschenken / gemelte Land-boogd in zijn Heerschappye soude bevestigen / en hem als dan soude trachten om te bzengen; maar onder tusschen had den listigen Turk, aan sekeren ontmante / die den Chiaus soude assisteren / een hepmelijkt bevel gegeven / den selven / soo dza Alibeg van kant soude wesen / mede boozt te helpen / op dat de Land-Voogds dood / sonder tegen-seggen / den dooden Chiaus soude kunnen ten halve gelegd werden: Want alleen een ongegronde / en niet te bewijzene aeterdogt / hadde desen Man by den Keyser soo ghehaat gemaakt / dat hy hem op dese wijze / en nu de Arabiers niet open een nieuwt te verbitteren / behendig wilde weg helpen. Maar (gelijkt het gelukt booz den onnossele opstond) een onbetwagt toebal / verhinderde den aanslag. Den Ontmante, op de Kestse krankt werdende / wist niet hoe sijn aangenomene boodschap af te leggen / of by sig te houden. In dese vergelegentheyt / dan beraad hy sig met een der Spahis of Kuyters / zijnde een Perfaan, gelijkt hy mede was / en versogt hem het bevel aan den Chiaus wpt te voeren / die het stuk ook op sijn naam / maar hoors daar na / den onnossele openbaarde / ende dat wpt een bysondere reden / waar dooz hy sig tot dese getrouwicheyt verbonden agte: want den Chiaus hadde den Spahy, die Cayro, een Janitzar, hadde neergesabeld / dooz sijn boozsprak / het leven gewonnen. Welke dienst hy hem nu met gelijktie munte en waardpe konde betalen. Midderwijl / quam den Ontmante schielijkt om 't leven / en beslooten zy beyde den Alibeg, de sake te openbaren; 't welk gedaan hebbende / wat wonder was het / dat hy sig met magt tegen meer soodanige valsche aanslagen wapende? Het Egyptisch oproer / was meest ontstaan / dooz de onverschadelijkt giericheyt van den Bassa, die de Soldaten niet betalende / en de gemeente tot de grond wiputtende / daar dooz een algemeen ongenoege was opgestaan; die van het graantv beginnende / eyndelijkt ook van beel aansienelijkt Mannen was bygesprongen / en al-omme van de geestelijcheyt

en Egypten.

1672. werd begonstigd; want den schrapende Bassa, hadde ook haare in-komsten verninderd / ja ook de Pelgruems groot geld afgedwongen. Febr. Spotswijse de selbe toebijttende / dat den Grooten Propheet, in het Paradys, dog alles om niet kost; dat ook de Popen van Medina Talnabi, het niet van nooden hadden / als die het een groote saligheyt agten / arm te wesen / enz. dese / en diergelijkt redenen / deden hem by allen booz een on-goddist of Herden houden. De Malcontenten / dan van alle kanten t'samen rustkende / quamen in korten tijd / eenige Dwipfenden by malkander / verkiefende tot haar Opper-hoofd / een verloochende Griek wpt Cyprus, dese dede sig Muhamed Abdul noemen / en was een Dervi, of Heilig / van seer groot aansien / wegens sijn streng en Godbzugtig leven; maar in der daat was hy seer tot Houwen / en den Wijn genegen / en ten uysterste opgeblasen. Dese dan als gedwongen / en met de tranen in de oogen / het bewind aangenomen hebbende / wist sig in sijn nieuwt Veld-heerschappye niet zulk een ontsag en beschikkinge te gedragen / als waer hy van jongs aan in het Seraglio opgebood. Wat van desen oproer werden wil / moet den tijd leeren. Dooz was in Constantinopolen, digt by het Hof / een Brand ontstaan / die in korten tijd een groote meernigte Dwipfen / in de asche levede / werdende vermoed / sulkt dooz expresse toeleg der Sultane, berdoorzaakt te wesen / die men onderrustfchen / met alle bedenkelijktie bzienbelijktie / de selve ten hoope noodigde; maar sy bleef het gestadig weggeren / seggende / niet te willen / dat men haar anderen Soon / nebens haar soo veel hoofs-banquet / als haar eersten Soon schafte / den Grooten Heer honde die onkosten wel sparen / enz. den Grooten Visier, die haar genoodigd hadde / wel wetende dat sy op het vergeben van haar Soon sprak / seyde haar dat sy by in 't Seraglio moegt verschijnen / dat haar kind geen de minste nood hadde / alsof des Keylers sijn eenigste soon seer swak zijnde / ook self boozgenomen hadde desen sijn jongste Broeder tot erfgenaam te verklaren; Dog de staat en hofkundige Dzonw liet sig daar dooz egter niet inlypden; want dzoeg des te meer omsigtige sozgt tot haar behoudnisse / eetende nog drinckende / als 't gene / waar van te doore twee van hare ontmanden / een gelijkt deel / als sy boozgenomen hadde te nuttigen / geproeft / en soo langen

Bra in
Com
nap
en j
Sult

172. langen tijd by haar Heerden behouden / dat sy meenden te kunnen seker gaan / dat daar in geen bergif was. Gemelte Hof en Land-krakeele dan wederhielden eenigfins de spoedigheid der Turksche deffeynen.

Italien, hoewel hupten oorlog / was daarom niet by van inwendige moeiten. In Milanen ontstond geen kleyp onbenoegen tusschen den Gouverneur en den Aarts-Bisschop, om den gepretendeerde rang van den Prælaat / daar de Fransgeinden wel haast onder-roepden; en seker / dien Staat en had niet weynigh van die onrustige geesten in sijn boesem. Aldaar wierd ook in verskeerde bewaeringe gehouden / den Grabe Bolgarini, zijnde voor desen by den Hertog van Mantua, en nog meer by de Aarts-Hertoginne in groot aanzien geweest / en wierd beschuldigd / met de Franschen heimelijke correspondentie gehouden te hebben / om haar Casal in hande te leveren / dat hy daar voor reeds groote sommen gelds hadde ontfangen / maar dat de sake tijdig / door een der mede-pligtigen ontdekt was. In Sicilien duurde de duerte van het graan nog / en quam daar by nog een ander groot ongebal; op een schoonen en helderen middag vielen op veel plaatsen / met een selijelij upberstende storm-wind / soo groote hagel-steenen / dat door de selve / voornamelijk omtrent Melitello, de meeste boomen / hupfen / en kloofsters / genoeftaam geruineerd waren. De sineulende onlusten tusschen de Savoyards en Genuesen, schooten nu mede eenige wonken op / zijnde omtrent de brugge van Moncari een dappere schermutsel booggeballen / tusschen een Compagnie Gardes van den Hertog van Savoyen, en een groote meenigte lieden van den Sout-tol / alwaar / behalven een groot getal gequetsten / vier personen dood bleven.

Den Dorofensko, nu verscheydenen malen door de Polen, en Zaporowische Kosakken, onder den Hanenko, geslagen wesende / wierd egter het Orthomannisch Hof weder met een veel grooter magt verskerkt en op de been gehouden. Krijgende tot sijne hulp een secours van 20000 Tartaren / hebbende hy self weder 7000 Kosakken by een vergaderd; met welke magt den Dorofensko een gerupmen tijd onder Cybalowka stond / en sijne volkeren soodigt by een hield / dat de Poolen, die / nevens den Hanenko, by Cadyzyn lagen / niet een eenige gebangene tot kondschap bequamen /

tot epndelijc eenige honderd Turken de ribie- 1672.
re de Buk ober-gerulit / een partye Poolse
Kuyters aantroffen / en / na het sineulven van
veele Tartaren, op de blugt dreeben. Hier door
egter kreeg het Poolse Leger kondschap van
de gestalte des byands / en de selve soo veel ster-
ker bebindende / besloot de naaste Vestingen in
te trekken / werdende van de Tartaren op de
hielen gebolgt / werdende het verholg door se-
ker Duitsch Oberste / in Poolschen dienst
zijnde / op de volgende wijze obergeschreyen.

Als wy nu te Ladyzin quamen, is den Vyant tot Rybonie overgetrocken, en nae Trofcianier gemarcheert, alwaar 8 Poolse Compagnien, en 3 Compagnien Dragonders van des Kroons Velt-Marschalk waren; en heeft den Vyant dese Plaats op Kers-avondt bestormt, dan is met groote schade af-gedreven: den eersten Feest-dagh heeft het selve weer hervat, maar is ook niet gelukt: waar na op Sondagh-avondt, noch inde scheemering, de Sendeniaten, te samen, met d'Horodische Cosacken, heeft laten aanvallen; welke eyndeling, onder den rook ende damp van hare musquerten, in de Stadt inklommen; waar op d'onse al vechtende retireerden na 't Kasteel; doch hadde ondertusschen geene gelegentheyt, omme paarden noch bagagie mede te nemen. In 't Slot vonden sy noch hout noch water; Buskruyt was daar genoeg, maar geene Kogelen: als sy nu door dit slecht aanzien haar gantsch verlooren hadden geschar, heeft sich een Zaporouische Cosak gewaagt, en is ongemerkt van den Vyant na den Hanenko vertrocken, van waar een notabel aantal van Kogels heeft gehaalt, en is alsoo te rugge by de sijne gekomen: ondertusschen had den Dorofensko dese Plaats al voor gewonnen geoordeelt; invoe-gen dat de Turken de Soldaten, en de Tartaren het gemeene Volk tot buyt hadde beloofd: maar op den 30 December is onse Armé met den Hanenko op haar aangekomen, en hebben hem doen retireren, met het verlies van omtrent 2000 dooden, soo van Tartaren als Cosacken: daar tegens van d'onse seer weynigh zijn om-gekomen. Den Dorofensko, nemende alles mede, wat van d'onse was achtergelaten, is nae Makowke gewecken, alwaar sijne Feest-dagen voort sal houden: Ondertusschen sal hy, also, de Bialogrodische Tartaren na hare Nesten gaen, eene nieuwe horde af-wachten.

1672. De Tartaren waren reeds in de Stad /
 maar de Dappere Polen en Hussaren beslooten
 en versterkten sig in een nauwen hoek / die sp
 in korten tijd soodanig bewalden / dat de Tur-
 ken daar op soo swaare stormen aanbren-
 egter niet schaalde moesten afwijken. In agt
 dagen hadden de belegerde geen brood / en in
 drie geen water genooten / als wainmeer sp on-
 der al het hebig begten / en waken / nog niet
 seer diep graben een waterput bequamen. Al-
 dus twijffelde het Poolse Hof niet meer of
 den Turk soude de Ukraine trachten te bemag-
 tigen : waaromme dan ook aansienlijke ges-
 antschappen na alle Christen Vorsten / om by-
 stant / afweerdigde / en wel booznaamentlijk na
 Moscovien , ten eynde dien Keyser tot de gemeene
 defensie tegen den gemeenen byand te betwe-
 gen / werdende daar toe gedeputeerd de Hee-
 ren Joan Grinsky , Palatijn tot Culm , ende
 Cyprian Brzostowsky , Referendaris van Lit-
 tauwen. Ondertusschen bergaderde bast de le-
 den tot den Rijksdag / zijnde seer veel quaat-
 aardige menschen / self in Warschow , om die
 te verstooren / werdende verschepte luden ver-
 giftigd en heymelijk vermoord / gelijk ook den
 Stal-meester van den Primas Regni , soo als
 hy na het Aartz-Bisschoppelijk Hof wilde
 gaan / dooz hier Moordenaars is aangerand /
 een van sijn dienaars terstond nederhouwende /
 en hem booz dood latende leggen / hoewel nog
 weder bekomen. De saken tot den Rijks-
 dag stonden geheel wild / de Heeren Littauwers
 terst weygerende te komen / en sig naderhand
 gelatende te breden te wesen / gingen weder
 protesterende dooz ; terwijl de geschillen tus-
 schen den Groot-Cancelier , den Heer Podko-
 morsky Rawsky , en andere bleven duuren. In
 de Ukraine had men / boven de gemeene swa-
 righeden der byanden / noegen bysondere / na-
 mentlijk / dat onder Mohilow sig 20 Poolse
 baandelen hadden geconfedereerd / en wel
 booznaamentlijk dooz t aaraden van den Heer
 Stokowsky , en haren nieuwen Marschalk
 Marlin Zamaysky , terwijl ook de Kosakken in
 de Ukraine mede eenige pointen van bewa-
 ringe opgaven ; begerende 1. dat men haar
 geld verschaft. 2. byzegt van Religie.
 3. 5000 man van haar eppen volk / en onder
 haar eppen Bebel-hebber / op de Kroons ho-
 sten / in de Ukraine te mogen houden / ende
 Rijks-volkeren daar buyten. Wat dese onee-
 nigheden / ende een opkomende Comect , de-

fer dagen in Polen gesien / booz-speid hebben /
 sal ons hier na de upkomst aantonsen.

In Moscovien berchief sig weder een nieu-
 wen oproer / by Saredube en Trubiez , agter
 Smolensko , daar den Duna-stroom aanbangt.
 Den oudsten soon van sijne Czaarsche Maje-
 steyt reeds eenige jaren overleden zijnde / quam
 thans eene booz den dag / die sig booz desen
 soon upgaf / seggende / dat hy tot de ruste en
 welbaren der onderdanen geneegen / sijn vader /
 den Keyser , verscheptene saken / tot berligtin-
 ge der arme gemeente hadde booz-gedragen ;
 maar dat hy / in stede van desen raad op te vol-
 gen / hem ter dood gedoemd / en dooz vergif
 hadde willen om-brennen ; dog dat hy / daar
 van bekomen zijnde / evenwel dooz sijn vader /
 tot dees tijd toe / was gebangen gehouden ; ter-
 wijl men ondertusschen / met een valsche be-
 grabenisse / de geheele wereld had diers ge-
 maakt / dat hy van siekte was overleden. Dat
 hy eyndelijk de Kerker ontsnapt was / en van
 sijn tirannige Vader regt quam verfoeken / enz.
 Hy hadde reeds grooten aanhang / dog wierd
 desen oproer / dooz een algemeen pardon / en
 het nederhoutven van aanstokers / eenige
 boozname belhamels in sijn aanhang gestuyt /
 ende Astracan dooz Ivan Bojedanowitz Mile-
 slowsky / weder met accoord aan de Czaarsche
 Majesteyt ingerupmt. Ondertusschen qua-
 men de Poolse Afgesanten in het Russisch
 Leger / booz Moskow leggende / alwaar heer-
 tijk zijn ingehaald / maar op den weg seer
 qualijk gehandeld / alsoo men reeds tdinge
 had / dat sy niet alleen om assistentie tegen de
 Turken quamen / maar ook om restitutie van
 eenige plaatsen / waaromme dan sulks ge-
 loofd / wierd dooz erpze bevel van den Czaar
 by gekomen te wesen. Hare mishandeling ge-
 ven sy Heeren Afgesanten self dooz een brief te
 kennen / lydende als volgt :

W Y arriveerden hier op den 12. deser , wer-
 dende seer prachtigh ingehaald in dese Refi-
 denti-plaats van den Czaar van Muscovien , he-
 bende tot dien eynde hier buyten doen leyden
 zijn gantsche Armé , die seer groot van getal was ,
 met een Artillery van 172. Stucken Kanon , wel-
 ke in parade gestelt , nevens onse Ambassade ,
 die uyt 400. Persoonen en 500. Paarden bestont ,
 seer schoon was om aan te sien. Maar de Musco-
 vityers , gelijk als zy ons seer qualijk hebben ge-
 tracteert op onse Reyse , hebbende de Bruggen
 weg-

172. weg-genomen, ons noch Podwodes of Karren tot onse Bagagie verschaft, noch oock Vivres, self niet permitteerende dat men ons dat verkocht, of dat wy onse Brieven met de Post mochten bekomen: also continueren zy noch, want zy geven ons maar soo veel Water voor de Keuken, als wy van nooden hebben, anders moeten wy dat koopen, en een weynigh Hout, en voor so veel Paarden 20. Maten Haver, en omtrent so veel Karren met Hooy des daags, en voor de rest mogen wy ons defroyeeren; en noch en begeeren niet, dat ons Volck uyt ons Logement gaat, omme te kopen 't geen wy van nooden hebben, hebbende over al Wachten geset, en veel Vieren by Nacht doen aansteeken, en voor al verboden met ons te correspondeeren; waar uyt het schijnt, dat dese Ambassade hier niet seer aangenaam en zy.

Het Roomsche Keyserlijke Hof trachte ondertusschen de Hungarische saken eenmaal ten eynde te brengen / ende met groote neerstigheyt de Hoofden der wederspannige opsoeken / gelijk dan den Grave Ardotty, Hof-richter te Graetz, in hegtenisse wierd genomen. Andere wierden / dog met sware geld-straffen / weder ontslagen / gelijk dandes Stads Sindicus van Presburg booz 20000 gulden / en den Secretaris van den Grave Nadasti booz 5000 / hare byzheyt bequamen. Maar men ging seer streng boozt met de Euangelische de Kerken te ontnemen / ja self ook de meeste Regenten te beranderen. Een Turkschen Afgesant met twee Agas, en wel 40 van haren stoet / quam thans by sijne Keyserlijke Majesteit, de strooperen van eenige Turken op de Keyfers Erflanden / ontschuldigen / met bygeboegd verfocht / dat den Grooten Heer van boornemen Poolen te beoorzogen / ende van de Moldavers en Wallachers de erfschuldiging te bozderen / dooz sijne Majesteits landen byze dooztocht mozt bekomen / 't welk rondelikh afgeslagen wierd / en vermoed dat het Turksche Hof ook niet minder / als toestemminge op dit boozstel / bertwagt heeft / maar wel dat dese Afgesanten alleenlijk waren gesonden / om met by gelepde reysen / alomne met de Hungarische malcontenten te spreken / als die men scker wist de Turksche protectie / of immer assistentie te verfoeken. Aldus wierd dit gesantschap te rugge gesonden / na dat den Ambassadeur / na gewoonte / met een silbere

1672. kop / en eenige straken stoffen / beschonken was. Middelerijd was de Keyserinne, soo als men besig was / tot haar bermaakt / een waardschap aan te regten / den 10 Febvuarus / 's morgens omtrent ten acht uren / schielikh in de kraam gekomen van een Prin- cesse / die dooz de Keyserinne Weduwe gehe- ben / en van den aankomenden Pauselijken Nuntius gedoopt zijnde / genoemt wierd / Ma- ria, Anna, Apolonia, Josepha, Anthonia, Sco- lastica. Gelijk ook om desen tijd den Heere Keurvorst van Brandenburg een jongen Prince gebooren wierd / en genoemt Albertus Fredri- cus, zijnde dooz den Heere van Amerongen, Ambassadeur van hare Hoog-Mogende, ter doop gesehen.

Het gestadig ober en weder-reysen der En- gelsche en Fransche Envoyes / den Marquis de Segnelay, Colbert, Ridder Montagu, Dig- by, en andere / wierd hoe langer hoe drukker / werdende uyt Engeland dagelijks eenige Y- ren, Schotten, en Engelschen, na Boulogne gesonden / en boozts opentlijk den trommel geroerd om Land-soldaten / tertwyl men die tot de Vloot presten / en quam aldaar nu wel te passe aan den Ridder Edward Sprag, heb- bende met die van Algiers geslooten de volgen- de articulen.

1. Dat'er een vast en gestadige Vrede sal zijn. 2. Dat alle Engelsche Schepen vry en vranc sul- len mogen komen in Algiers, en daar mogen han- delen, mits betalende 10 per Cent. 3. Dat alle Engelsche Schepen, soo wel als die van Algiers, sullen vry mogen varen, sonder eenige Visite, soo dat alle Volckeren en hare Goederen daar on- verhindert op sullen mogen wesen. 4. Dat die van Algiers, ontmoetende eene Engelsch Coop- vaardy-Schip in alle Zeen, niet toekomende aan sijn Majesteit, aan Boort sullen mogen senden een enkele Chaloupe, daar van twee Man alleen sullen mogen overgaan in 't Coopvaardy-Schip, aan welke getoont zijnde het Paspoort van den Grooten Admiraal van Engelandt, vryelijk sijne Reyse sal mogen vervolgen, en self, al schoon dat Paspoort niet en hadde, indien maar het grootste gedeelte van het Bootsvolck Engelsche zijn. 5. Dat die van Algiers geene Persoonen sullen mogen lichten uyt eenige Engelsche Schepen, of daarin eenige insolentie plegen. 6. Dat een Engelsch Schip, komende te blijven op de Kuste van Algiers, daarom van geen goede prijse sal zijn, noch het Volck Slaven; maar 'teen en

Engelsche
Handelin-
gen.

Accoord
met die
van Al-
giers.

1672. 't ander vry en vranck sal werden gereftitueert. 7. Dat die van Algiers die van Zalé niet sullen helpen, in 't rooven tegens d'Engelsche. 8. Dat geen Algierfse Kaper sal mogen kruysfen in 't Gefichte van Tanger. 9. Dat die van Tripoli, Thunis of Zalé, geen Engelsche Prijfen sullen mogen verkoopen in Algiers. 10. Dat des Konings Fregatten vryelijck haare Prijfen sullen mogen verkoopen in Algiers, en koopen haare andere noodige Provifien. 11. Dat de Slaven, gevluht aan Boort van d'Engelsche, niet weder sullen mogen werden ge-eyfcht. 12. Dat de Engelsche Gevangenen weder vry gekocht sullen mogen werden, voor de Prijs, als die eerst gekocht zijn. 13. Dat een Engelsch-man, overlydende binnen Algiers, de Goederen sullen blijven in handen van den Engelschen Consul. 14. Dat den Consul, noch andere Engelsche, voor geene Schulden van andere sullen hoeven te betalen. 15. Dat de Geschillen tusschen d'Engelsche alleen sullen afgedaan werden by den Consul, en d'andere voor den Divan. 16. Dat een Engelsch-man, sigh in een Capitale Four misgaande, niet swaarder sal werden gestraft als een Turck, en ontkomende, den Consul daar voor niet en sal hebben te respondeeren. 17. Dat den Consul en andere Engelsche Kooplieden met haare Goederen van Algiers sullen mogen vertrecken, als fy wilden. 18. Dat een Engelschen Passagier, schoon op een Vyandts Schip is, geen leet of veranderingh sal mogen werden gedaan. 19. Dat al 't gepasseerde sal voor gedaan blijven; maar in 't toekomende alle Schaden werden vergoet. 20. En dat van alle Ongelijcken eerst satisfactie sal moeten wesen geweygert, eer dese Vrede sal zijn verbrooken.

Het volk van 't gemelde Esquadre mogt niet aan land komen / maar aanstonds op de Bloote gaan / komende sijne Majesteit, om de selve en de andere gepreste aan te moedigen / in persoon te Charram, Portsmouth, en andere habens / de selve bezoeken / niet belofte van groote premien als anders. 't Welk egter den onlust wepnig verhinderde.

Gesjeel anders ging het in Holland toe, alwaar men / niet een stille trom / soo veel en schoon volk bequam / als men wenschte. Blijvende ook de voorsieninge te lande geensins slapen / en wierden booz de nieuwe werbinge aangenomen / tot twee regimenten Kuyters / de volgende Ritmeesters / Jacob Willem Stuart, Joan Adolf van Barg, Walter van Bonenburg, Frans Hendrik van Hemmerig, Bal-

thasar Wolf, Aelbert Cox, Grave van Glunes, Grave van den Berg. Nog booz een Regiment te voet dese Kapiteynen / Anthony Aalbert van Bethary, Michiel Cox, Philips van den Ende, Ludolph Esdy, Gidion de Bye, Hendrik Dannenberg, George Kanok, Constantijn van Linge, Ifferfum, Braakman, Crequi de la Roche.

Den aanstaanden onrust van buyten / bragt ook eyndelijck de oneenigheden en verschillen van binnen / over het aanstellen van een Admiraal, en Kapiteyn Generaal, in stilte / en tot eenparige resolutie / waar toe de commissien en instructien / by eenstemmig beslupt / waren luydende / als volgt:

Instructie voor den Doorluchtigen, Hooggebooren Furst, WILLEM HENDRIK van Godes Genade, Prince van Oranje, Grave van Nassau, Catzenellebogen, Vyanden, Dietz, &c. tot Kapiteyn Generaal aangestelt, gedurende d'aanstaande expeditie.

1. **D**EN Kapiteyn Generaal (op presuppoost dat de Charges van Kapiteyn en Admiraal Generaal, voor de eerst aanstaande beveginge van dien, op een, en de selve Persoon by de gesamentlijcke Bondt-genooten sullen werden gecconfereert) sal niet mogen zijn, noch oock, gedurende den voorsz. zijnen dienst, geeligeert werden tot Stadthouder, of Gouverneur van een, of meer van de Geunieerde Provincien, en sal de selve tot sekerder observantie van dien, by Eede verplicht wesen niet alleenlijck daar tegens nooyt eenigh verfoeck te doen, veel min toeleg te maken, directelijck, of indirectelijck, maar ter contrarie, sulks by andere geschiedende, het zelve tegen te gaan, en het voorsz. Stadthouder, of Gouverneurschap, soo hem t'eenigen tijde die digniteyt by eenige Provincie, of Provincien soude mogen werden geoffereert, te refuseeren, en van de handt te slaan: en by gevolge oock zich nooyt aan te matigen, zelfs onaangefien hem sulcks mochte werden gedefereert, of aangeboden, eenige verkiefinge, of beschryvinge in de ordres van de Ridderfchap, en Edelen: noch oock eenige nominatie, of verkiefinge van Burgermeesteren, en Vroetschappen, Schepenen, of andere Magistratelijcke bedieningen in de Steden van eenige Provincien in 't geheel, of ten deele, directelijck, of indirectelijck in eeniger manieren, maar de zelve nominatie, verkiefinge,

Zi
den
rang
we
prij
nra.

2. ge, en beschrijvinge laten verblijven aan den genen die daar toe respectvelijk gerechtigd, en by oudt gebruyck, of by Privilegien, en Oëtroyen daar in gestabileert, en geconfirmeert zijn, noch oock zich te onderwinden, ja zelfs hem sulks aangeboden werdende, te refuseeren, en van de handt te wijzen, de begevinge van Ampten, Officien, Bedieningen, en Beneficien, staande ter collatie van de Heeren Staten der voorz. respectve Provincien, of hare Geauthoriseerden; so oock van die geene, die staande zijn ter collatie van haar Hoog-Mog. of van de Raadt van State, 't sy Militair, Politijcq, of andere, geen uytgesondert, hoedanigh die oock soude mogen zijn: wel-verstaande dat hier onder niet begrepen werden de Militaire Ampten, en Bedieningen, staande ter collatie van de Heeren Staten der respectve Provincien, of hare Geauthoriseerden, voor soo veel die in Campagne, of expeditie te Velde souden mogen komen vacant te vallen, noch oock de Gouvernemenen, en Commandementen van de Steden, en Plaatsen, die door de macht van de Staat, de Kapiteyn Generaal persoonlijk in de expeditie present zijnde, souden mogen werden veroverd, of in-genomen.

2. Den Kapiteyn Generaal sal tot kennelijk wederseggen van de respectve Bondt-genooten hebben, en'exerceeren het Commandement, en Chef over de Militie, en de Legers van den Staat, sonder eenige exceptie, tot wiens befolginge de selve Militie oock soude mogen staan, achtervolgende de autoriteyt hem by de commissie daar op slaande, gedefereert: maar sal hem op den Eed verboden wesen, zich eenighsins aan te matigen het geven van Patenten aan het Volck van Oorloge, welke Patenten, volgens de ordre, en forme daar toe op groote en solemnele Vergaderinge den 16 Juny, 1651. gearresteert, gedepescheert sullen werden by de ordinaris Vergaderinge van de Heeren Gecommitteerden ter Generaliteyt, met voorgaande advijs van den Raadt van State, voor soo veel het ressort van de Generaliteyt belanght, en by de Heeren Staten van de respectve Provincien, ofte hare Geauthoriseerden, yeder voor so veel zijn Territoir aangaat, onder sodanige overgifte, nochtans als aldaar breeder staat ge-expresteert: doch op den name van haar Hoog-Mog. ter relatie van de Heeren Gedeputeerden, en Gevolmachtighden van den Staat te Velde, die wanneer eenige Legers te Velde gebracht sullen wesen, volgens het Formulier hier na gescreert.

De Staten Generaal der Vereenighde Nederlanden, lasten, en beveelen hier mede den Ritmeester
1672.
Cornette February.

Kapiteyn

dat hy desen gesien hebbende, zich met zijne onderhebbende Compagnie, Vaandel, en complete Wapenen, in aller diligentie sal hebben te begeven na om aldaar te verblijven tot nader ordre. Actum den

Ter Ordonnantie van de Hoog-gemelte Heeren Staten Generaal. Ter relatie van de Heeren haar Hoog-Mog. Gedeputeerden, en Gevolmachtighden te Velde.

3. Den Kapiteyn Generaal sal niet vermogen eenige pensioenen te trekken, noch oock met eenigerhande dienst, 't zy Militair, 't zy Politijcq, geene uytgesondert, noch oock by eenigen Eedt buyten den ordinaris Eedt van Vassallage die hy ten respecte van eenige Leen-goederen te presteeren schuldigh soude mogen zijn, verplicht, of verbonden mogen wesen van of aan eenige Koningen, Princen, Porentaten, andere Republijquen, Landen, Staten, of Steden, directelijck, of indirectelijck in eniger manieren; daar onder nochtans niet verstaen wert begrepen te zijn den Titul, en de digniteyt als Ridder van dese of geene Ordre, die by de een, of de ander Koning, Prins, of Staat, op hem mochte wesen geconfereert.

4. Den Kapiteyn Generaal, en zal zich geenzints hebben te bemoeien met eenige zaken van Religie, Policie, Justitie, of Finantie, noch oock met eenige anderen privativelijck, staande ter dispositie van de respectve Bontgenooten, of wel eenige Leden van de zelve concernerende, hoedanigh, en van wat nature die zoude mogen zijn; noch oock met zaken, rakende de Unie, en de Verbintenissen tusschen de Bondtgenooten opgericht, en veel min zich te immisceren directelijck of indirectelijck, in de questien, ofte geschillen die tusschen de Hoog-gedachte Bondtgenooten, of eenige Leden van de zelve, of oock wel tusschen de Leden, en Quartieren van de eene, of de andere Provincie mochten komen te ontstaan, ten ware hy by allerzijds Partyen mochte werden verzocht zijne goede Officien van intercessie, en mediatie te willen interponeren, of oock wel dat de zake aan zijne uytspake, en decisie by allerzijds Geinteresseerden vrywilliglijk wierde gesubmitteert.

5. Zal zich binnen het Territoir van de stemmende

1672. mende Provinciën, of eenige van de zelve geene autoriteyt, of gezagh ter werelt aanmatigen buyten expresse, en vrywillige overgifte, of delatie van de Heeren Staten van de zelve Provincie, maar daar mede privative laten geworden de Hoog-gemelte Heeren Staten, en haar particuliere Kapiteyn Generaal, of andere Geauthoriseerden daar toe uyt den Hoofde van den Souvereyn van 't Territoir gequalificeert, en dienvolgende oock geenzins op, ofte onder pretext van Commissie, of authorisatie van haar Hoog-Mog. of onder eenige andere titul, schijn, of couleur, yets mogen ondernemen, te doen, of in 't werk te stellen, in het Territoir van d'eene, of d'andere, of oock van eenige der voorsz. Souvereïne stemmende Provinciën, en veel min yets te ondernemen, ofte ter executie te leggen tegens de eene of de andere, of oock tegens eenige van de zelve Provinciën, Leden ofte Steden van dien, noch oock tegens eenige Regeerders, Bedienders, of Ingezetenen van de zelve, hoe, of waar 't zelve oock zoude mogen wezen, directelijk of indirectelijk in eeniger maniere.

6. De Kapiteyn Generaal zal gehouden zijn, 't geen by de Heeren haar Hoog-Mog. Gedeputeerden, en Gevolmachtighden te Velde, 't zy by eenparigheyt, of by pluraliteyt van Stemmen zal werden geresolveert, en geconcludeert, zo wel als het gemaackte besluyt van zijn gegeven Advijs discrepeert, als wanneer 't zelve daar mede over een komt, met alle naastigheyt te executeeren; voor welke executie, mitsgaders de behoorlijke naastigheyt en getrouwighydt daar omtrent te adhiberen, hy oock dienvolgende responsabel zal zijn, zullende tot zijne meerder gerustheyt van alle Resolutien die by de meer-gemelte Heeren hare Hoog-Mog. Gedeputeerden en Gevolmachtighden te Velde zullen werden genomen, door de zelve aan hem, is het doenlijk, noch voor de executie, en indien de tijdt zulks niet kan lijden, zo haast het zelve gevoeghlijk kan geschieden, gegeven worden, schriftelijke Acte, geconcheert en ge-extendeert in goede, klare en duydelijke termen.

7. De Kapiteyn Generaal zal zich in alle Vergaderingen van de Heeren haar Hoog-Mog. Gedeputeerden en Gevolmachtighden te Velde mogen laten vinden, en de zelve Heeren Gevolmachtighden dienen van præ-advijs.

Formulier van Commissie voor den Kapiteyn Generaal.

DE Staten Generaal der Vereenighde Nederlanden, Allen den geenen die desen zullen zien ofte hooren lesen, Alsoo ons verobligeert vindende tot afweeringe van het voorsz. dreygende gevaar onder den zegen van Godt Almachtig, eene considerable Armé, op de been te brengen, raadsaam en nodigh geacht hebben, tot goedt beleyt van de saken van Oorloge, tot onderhouding van goede discipline onder het Krijgsvolck, en om 't selve Krijgsvolk in goede ordre, tot bescherminge van de Ingesetenen der voorsz. Landen, midtsgaders tot wederstant en afbreuck der Vyanden, met de meeste kracht, en na-druk te doen ageren een aansienlijk Personnage tot Kapiteyn Generaal over het selve Krijgsvolck te stellen, en te committeren? Doen te weten, dat om &c. Ons volkomentlijk op zijn, &c. betrouwende, wy by eenparige concurrentie en delatie, elck voor soo veel belanght de Militie t'onser befoldinge, staande den selven N. N. gestelt, geordonneert, en gecommiteert hebben, stellen, ordonneren en committeren by desen, tot Kapiteyn Generaal over de Legers van dese Vereenighde Nederlandtsche Provincien, geduyrende den tijt van de aanstaande expeditie, gevende de zelve N. N. volkomen last, macht en autoriteyt, om in de gemelte qualiteyt onder Ons, en den Raade van State, midtsgaders onder de Heeren Onse Gedeputeerden en Gevolmachtighden te Velde gaande, volgens de Instructie hyden gearresteert, over 't voorsz. Volk van Oorloge, geduyrende de voorsz. aanstaande expeditie te commanderen en ordonneren, gelijk ter defensie, bewaarnisse, en verskeringe van den Staat in 't generaal, en van de Provinciën, Leden, Steden en Inwoonderen van dien, in 't particulier bevonden sal werden te behooren, en voorts alles te doen, dat een vroom, oprecht, en getrouw Kapiteyn Generaal, tot bescherminge der voorsz. Vereenigde Nederlanden in 't gemeen en particulier schuldigh is, en behoort te doen, achtervolgens d'Instructie daar op gemaakt, en by hem solemnelijk bezworen. Waar op en van hem in 't gene voorsz. is wel en getrouwelijk te quijten, de selve N. N. gehouden werdt den behoorlijcken Eedt in Onsen handen te doen, welken Eedt gedaan zijnde, beveelen en ordonneren Wy wel expresselijk allen Krijgs-

2. **Officieren, Oversten, Ritmeesteren, Kapiteynen,** en alle ander Volck van Oorlogh in Onsen dienste en befoldinge wesende, midtsgaders oock allen anderen dien het eenighsints aangaan mach, de zelve N. N. in den voorz. Staar te erkennen, respecteren, en gehoorfamen, en in 't volbrengen van desen zynen last, te doen alle hulp en assistentie: alles echter 'Onser kennelijk wederseggen. Gegeven in 's Gravenhage onder Onsen grooten Zegele, &c.

En hebben haar Hoog-Mog. daar-benevens oock geresolveert en vast gestelt, gelijk geresolveert en vast gestelt werdt mits desen, dat den Hoogh-gemelten Heere Prince van Oranje, on-aangesehen het voorz. zyn employ als Kapiteyn Generaal zal blijven behouden de seltie en stemme in den Rade van State, hem op den voorz. 31. May, 1670. gedefereert.

Dat vervolgens oock den Hoogh-gemelten Heere Prince mede ge-eligeert en gestelt sal werden, gelijk de zelve ge-eligeert en gestelt werdt mits desen, tot Gedeputeerden en Gevolmachtigde te Velde.

Dat zijne Hoogheyt aldaar geplaatst sal werden aan de zijde van den Præsident, en in die qualiteyt hebben eene concluderende stemme, soo als aan yeder van de andere Heeren haar Hoog-Mog. Gedeputeerden en Gevolmachtighden te Velde competerende is, boven het præ-advij's 't welck hem by de voorz. Instructie, in qualiteyt als Kapiteyn Generaal is gedefereert, en dat het zelve advij's oock mits dien, door den Heere præfiderende voor af, en daar na de opinien van de wel-gemelte Heeren Gedeputeerden en Gevolmachtighden te Velde gevraaght, en gecolligeert zullen werden; en by soo verre onder hunlyden eenige discrepantie zoude mogen werden bespeurt, dat als dan zijne Hoogheyt andermaal gevraaght, en de eyndlijke resolutie, na de meeste Stemmen van de Meer-gemelte Heeren Gedeputeerden en Gevolmachtighden te Velde (die van zijne Hoogheyt daar onder mede als eene concluderende Stemme getelt zijnde) geformeert en gearresteert sal werden.

Dat voorts den Hoog-gemelten Heere Prince van Oranje sal werden geauthoriseert gelijk zyn Hoogheyt geauthoriseert werdt by desen, om voor eene reyfe te mogen bestellen de Gouvernemen ten en Commandementen van de Steden en Plaatsen, die door de macht van den Staat, zyn Hoogheyt als Kapiteyn Generaal persoonlijck in

de expeditie present zijnde, soude mogen werden veroverd of ingenomen; des dat die gene die door den Hoogh-gemelten Kapiteyn Generaal daar toe soude mogen werden ge-eligeert, gehouden sal zyn de Acte dien aangaande, 't zynen behoefte gepasseert, te presenteren aan haar Hoog-Mog. indien de voorz. Stad of Plaats in het ressort van de Generaliteyt gelegen is, of andersints aan de Heeren Staten van die Provincie, in welkers Territoir de zelve Stad of Plaats gelegen soude mogen zyn, om by de zelve respectivelijck Committie in forma gedepescheert te werden als na behooren.

En is eyndelijk by alle de Provincien verstaan en verklaart, dat in de boven-staande 7. Articulen, dienende tot Instructie voor een Kapiteyn Generaal, en de zake daar inne vervat, namaals geen veranderinge sal mogen werden gemaackt, immers niet anders dan by eenparige en vrywillige overgifte van alle de Bondgenooten.

Werdende het selve Ampt zyn Doozlugtige Hoogheyt den Heere Prince van Orangien opgedragt; die het selve aannemende / den 25 den eed van getrouwicheyt aflepte / en dat met de na-bolgende plegticheyt. Den Heer Raad-Pensionaris de Wit, verboegde sig ter bergadering van de Staten Generaal, en maakte haar Hoog-Mog. bekend / dat by haar Edele Groot-Mogende de Heere Staten van Holland en West-Vriessland, besloten was / voor hunne Provincie / zyn Hoogheyt de Heere Prince van Orangien te stellen tot Kapiteyn Generaal over de Zegers en Krijgs-benden der vereenigde Neder-landen. Waar op den Heer Fagel, Griffier van haar Hoog-Mog. aanstonds gelast wierd den Heere Prince de gemelte resolutie te verklaren / en den selven met eene te verhoefien / dat hy sig door den gemelte Griffier, ter vergaderinge van haar Hoog-Mog. geliefde te laten geleeden; ten eynde aldaar den Eed van getrouwicheyt afte leggen / en zijne instructien / en Commiffien te ontfangen / gelijk dan ook zyn Hoogheyt, den Heer Fagel, zyn boodschap gedaan hebbende / door den selven by de hand over de galderpen gelepd / ende in haar Hoog-Mog. bertrek-kamer gekomen zyn / door de aanwesende Heeren Staten, gelijker hand opstaande / seer vriendelijck en beleest wierd begroet / en verwelkomt. Waar na den Prince / in een kostelijck overtrofiken arm-stoel / regt tegen over den Præsident geseten zijnde / en haare

1672.

February.

1672.

February.

Hoog-Mog. weder plaatze genomen hebben-
de / wierd zijn Hoogheyt het Ampt van Kapi-
teyn Generaal, met een Cierlyke en ernstige
reden opgedragen. Beshefende een kostelyk ver-
haal der Heldendaden / van sijne Doorlugtige
voorz. Ouderen / met eene de groote verwagtinge
van zijn Persoon / en hoedanigheden / eyn-
digende met een vziendelyk verzoek / dat hy 't
zijn Hoogheyt geliefde / het Ampt op hem ge-
decerneerd / niet te wepgeren. Op alle het wel-
ke sijn Hoogheyt met een aanniminge zedig-
heyt hebbende geantwoord / de gemeste hooge
Chargie aannam / en kortz daar aan ober eynd
staande / den eed van getrouwicheyt aflepd.
't Welk verrigt / en zijne Commissien in een
silbere doose ontfangen hebbende / wierd zijn
Hoogheyt, dooz den Heer Griffier, die de doose
dzoeg / in gelijker wijsse als gekomen / weder
na zijn verblijf gelepd; doende kortz daar aan/
dooz den Heer Raad-Pensionaris de Wit, haar

Doet den
eed van
getrou-
wigheyt.

Edele Groot-Mog. de Heeren Staten van Hol-
land, en West-Vrieslaand bekend maken / dat
zijn Hoogheyt beslooten had, tegen den naasten
Dingsdag een Festin aan te stellen, met verzoek,
dat haar Edele Groot-Mog. aldaar in Cozps ge-
liefde te verschijnen. Den toestel tot dit Festin
hoorz ober 100 Persoonen / den eersten van
Maart veirdig zijnde / bragt de nieuws-gie-
righert soo veel volks ten Hobe / datmen ge-
noodsfaakt was / het selve te stuypen / en een
Compagnie Guardens / gelast wierd de zale /
daar de Maaltijt soude worden gehouden / te
bewaren. Haar Edele Groot-Mog. in haar ge-
woone bergader-plaats / by een gekomen zyn-
de / wierden dooz zijn Hoogheyt's Hofmeester
met eenige Pageens / en Dienaars berfelt /
eerst afgehaalt / en daar na dooz den Prince in
Persoon / na de Zale gelepd / allwaax in de
volgende rang hebben aangeseten.

167
Marti
Nood
haar
Groot
Mog.
op ee
stin.

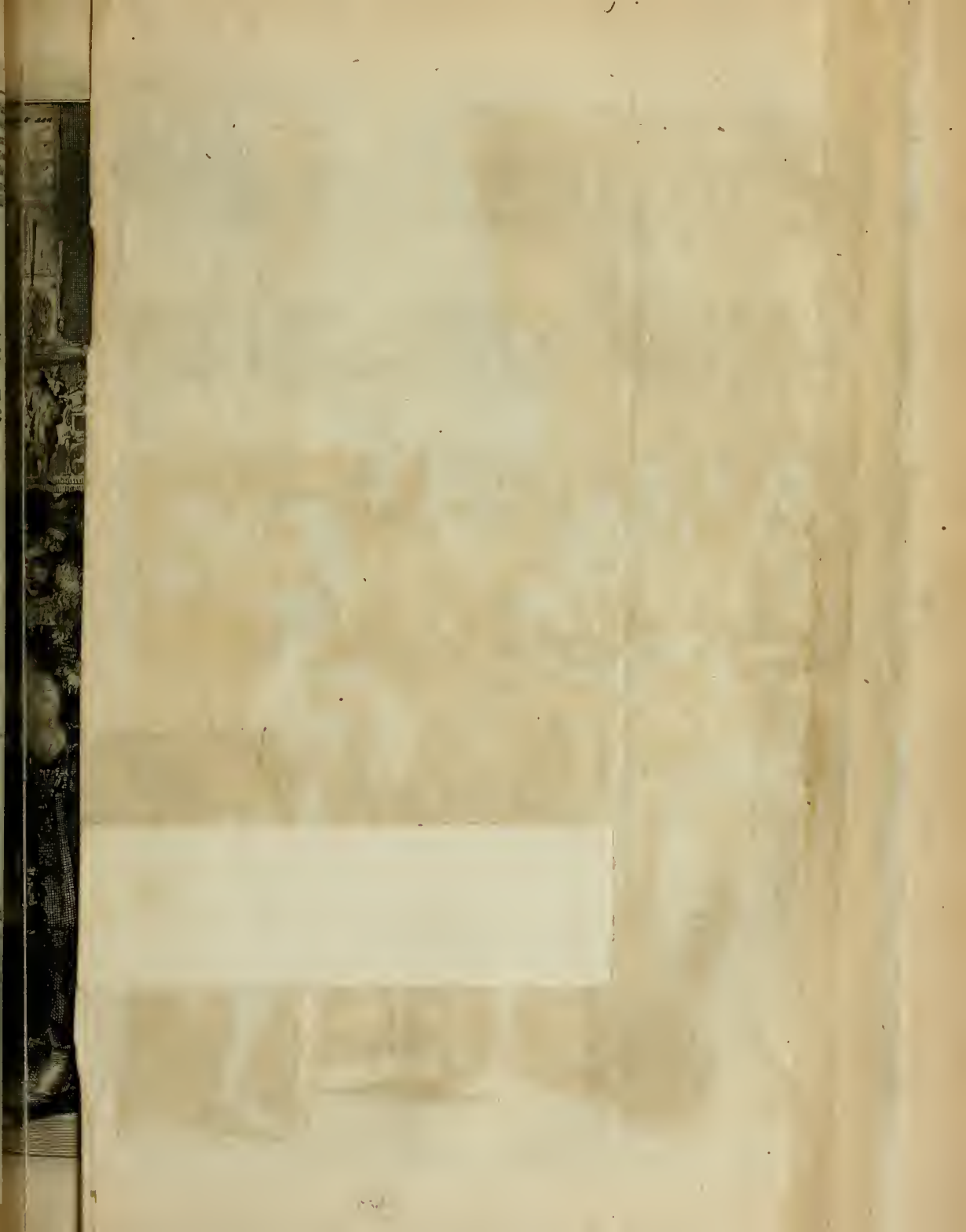
Ordonnantie van den Rang aan de Tafel.

Ridderschap.	
Dort.	Haarlem.
Delft.	Leyden.
Amsterdam.	Alkmaar. Hoorn. Rotterdam.
Schiedam.	Enkhuysen. Edam. Ter Goude.
	Muonniken- Medenblik. Gornichem.
Briel.	Purmerent. Raat-Pensio- Schoonhoven. naris.
	Sekretaris.

Disch,
toestel,
en spijse.

Den Tafel self was met allerhande Doozste-
lijkh silber-werk / ten disch gehoorende / boorz-
sien; de Serbetten met figuren van Konij-
nen / Duyben / Daulwen / en ander gebierte
geboutwen / bestaande de aanrictinge upt de
volgende Spijzen: 300 oude / en soo veel jon-
ge Duyben / 100 Kapoenen / en 140 Breda-
sche / 50 groote / en 60 kleyne Kalkhoenen /
300 jonge Hoenders / 500 Kapkens / 500 Pa-
rrijsen / 168 Papsanten / 60 Hasen / 100 Konij-
nen / 800 Lecutwerken / 60 Endvogels / 16

Schapen / 32 Speen-berkens / 30 wilde
Swoyntiens / 40 Supp-lammeren / 16 Kal-
beren / 8 Hertten / 4 groote wilde Berkens /
4 Ossen / 100 Schapen-tonghen / 50 gerookte
Ossen-tonghen / 40 West-saalsche Hammen /
500 ponden Fransche Confituren / en een
groote quantiteyt Supper-werk / 4 Kassen
met appelen van China, 4 kassen soete Ci-
troenen / 600 Peeren bon Chrestien, 300 Ap-
pelen Renette, 600 Granaat-appelen / 200
kleyne / 20 middelmatige / en 34 groote Pa-
steyn.

72. stem. De Wijnen waren / Canary secq, Vin
 de Chably, d'Ay, verscheyde Spaansche en Ita-
 liaansche, Hypocras, Frantingiacq, Cocquil, en
 beelerhande Rinsche Wijnen. Dit alles wierd
 door 170 personen opgedischt / nevens een
 onseker getal andere Tafel-dienaars. Verschal-
 den haar Ed. Groot-Mog. waren ook op dese
 Maaltijd / de Heeren Grave van Nassau, Odijk,
 de Lek, Zuylesteyn, en andere Edelen. Na
 de Maaltijd wierden (onder het geluyt van
 Trommels / Herpauken / en ander Speel-
 tuyg) tot 30 malen afgeschooten 32 van sijn
 Hoogheys eppen Stukken / ten dien eynde op
 de Vyverberg geplant; 24 Speel-lieden de-
 den op de Zaal een treffelijk maat-geluyt hoo-
 ren. Thans wierd ook een heerlijk Duur-
 werk aangesteken; zijnde daar toe des moor-
 gens / in de Vyver, een stellagie opgerecht /
 waar op by dag in berguld / en des abonds in
 buur / gesien wierden de volgende vier ge-
 kroonde Letteren / H. C. W. H. opbeelden-
 de de woorden; Hollandia, Concordia, Wil-
 lem Hendrik. Van dese stellagie dan wierden
 beelerhande Duur-werken / pijlen / storm-pie-
 len / slagswaarden / water-ballen / enz. aange-
 steken. Daar was ook een bysondere Pra-
 mide / en een kaastuel met 5 toorens / alleley
 duurwerk uwerpende. Door de Zaal / op
 het Binnen-hof / stonden 41 staken / ende
 daar op ober 300 bzandende flambeauwen / en
 daar binnen 200 was kaarsen. De maaltijd /
 met gelijke bergenoeging als heerlijkheyt / tot
 omtrent 4 uren des morgens / gebuurd heb-
 bende / zijn de Gasten / en Dorstelijke Waard /
 wederzijds wel voldaan / geschepden.

chen
 na
 len.
 Hyt dit Festin gaam wy ober tot bereydselen
 van een vreeslijker Batament-spel. Dage-
 lijks sag men eenige benden Fransche Kuyters /
 en Doet-knegten / na Keuls- en Luyckeland, en
 Westfalen, afsaaken. In Frankrijk self qua-
 men van alle gewesten eenige trouwen / zamen /
 en / naanwelijke gemonsfed zijnde / vertrok-
 ken na benden. Men versamelde een onge-
 loobelijk getal Leeger-wagens / Karren / Cen-
 ten / Assippen / Rozde-wagens / Schoppen /
 Hornwelen / en alles wat tot een grooten Velt-
 togt van noeden is. Diergelijke geschiede in
 Nederland / werdende door hare Hoog-Mog.
 tot gebotmagtigde ter aanstaande Veld-togt /
 en Krijgs-expeditien / genoemt / de navolgen-
 de Heeren / Ripperda to Byrse, Cornelis de
 Wit, Ruwaard van Putten, van Beverning, van

1672.
 Cromon, Schade, Vierse, Stoevelaar, en Gok-
 kinga. Ook wierden wyt het groot getal Offi-
 ciers / die hun dienst hadden aangeboden / door
 haar Ed. Groot-Mog. in dienst genomen / en
 Commissien verschaft de volgende hooge Be-
 velhebberen.

Colonels te paard.

Den Prince van Courland, Philips Jacob
 van Brempt, Marquis de Mompeljan, Joseph
 van Catseler, Sanders van der Wel, Grave van
 Witgensteyn, oude Graaf van Flodrop. Ernst
 Stolfenburg.

Officiers
 van de
 nieuwe
 wervin-
 gen.

Majoors te paard.

Hans Jacob van Eppe, Dominicus Cabeljauw,
 Plasburg, Eparburg, Baron de Renesse, Heer
 van Gent en Erlum, Roelands Heere van Quaat,
 Roeters Arentsteyn.

Ritmeesters.

Willem van Bommel, Heer van Hagenvoort,
 van de Pol, Heer van Papenkop, Steen-sluis,
 Heer van Heynenoort, Coevorden tot Wegdan,
 van Dellingen, Alefelt, Prince van Wolfen-
 buttel, Hendrik Grond, van Lottum, Lahou-
 sen, Villers, Wrangel, G. van Wittenstein, van
 Kuyke, Graaf van Tilly, Gijfen, Lutfenrode,
 Swans-bel, Platogeel, Munkei, Criller, Hene-
 mon, Hassel-holt tot Stokheim, Brunkhuysen.

Colonels te voet.

J. F. Frens, Hertog van Holsteyn, Jan Schot,
 Honde-bek, Jan van der Laan.

Luytenant Colonels te voet.

Gustaaf Tongel, Salomon Bridemus, Louis
 Verreyfen, Gustaaf Olof Spaz.

Majoors te voet.

Alexander Veroot, N. van den Anker, Mol
 en Sasburg.

En terwijl men op de gebruede Wrede-
 heuk met Engeland / 's Lands Vloot met
 pber toeruste / beslooten haar Hoog-Mog. ten
 eynde alle verwijderinge vooz te komen / self
 een Ambassadeur na dat Koninkrijk te sen-
 den / werdende daar toe genoemt den Heer
 Meerman.

Heer
 Meerman
 na Eng-
 land.

Den Grave Monterey, het aan-naderen der
 Fransche troepen / en het onbenoogen des Ko-
 nings, ober het geratificeerde tusschen Spangien
 en deesen Staat, van alle kanten vernemende /
 deede met groote blijt Soldaten / Burgers /
 Boeren / Studenten / ja de geselschijp self
 arbejden / aan de versterkingen van Brussel,
 Vilyorden, Leuven en andere Steden. En
 stond

Brabant-
 sche Stre-
 den gefor-
 tificeerd.

1672. stonde den Marquis de Fresno gereed / om van Oostende na Engeland over te Schepen / om de handeling van den Heer Meerman soo 't mogelijk was / tot een gewenscht eynde te brengen. Waar toe dan de hoop ook niet geheel ongerecht schein; na dienden Koning te deser tijd / nog een aansienlijke Vloot Schepen onbereijndert Wigt had laten vertrekken / dat men ook het Generaal beslag op hun eppen Schepen had afgedaan / en verscheyde Engelsche en Schotische Schepen / passen bequaamen om na Holland te gaan. Aldus dan had men hoop tegen hoop / immers onder de minst Staatkundige / welke sig ook niet weynig veyden dooz de tijdinge dat den Ridder Downing, t'zijnder aankomste in Engeland, aanstonds dooz des Konings geheymen Raad onderzocht zijnde / in den Tour van Londen was gesteld / met uytlegginge / dat sulks / wegens sijne harde maniere van handeling / by haar Hoog-Mog. en ruw afscheyd / was toegehoemen. En sicker de goede Uyden / hebben in de oorzake geen sijn / maar wel in de gevolge misgeslagen. Want hy hadde sig niet bedekt genoeg gehouden van zijn Meesters booz-nemen: te meer / dewijle hem by 's Konings laast toegesonden bebel en ordze / gelast was / sig in geen handeling met de Heeren Staten in te wikkelen; maar de saken met over / en wederzijden dragende te houden / ten eynde men alhier geen luyt bequam / van 's Konings reeds vast gesteld booz-nemen / om dese Landen te beoologen; 't welk dan / dooz de barsche en ruwe maniere van Downings handel / gemengt met stadig onder-sluppande bedreygingen / niet duyster uytzakt: ende dat dit de oorzake van sijn gebangeris was / geeft hlaar genoege te kennen de berikeringe van den Ridder Digby, dies tijds in Vrankrijk, welke den 20 van Maart / (twee dagen booz het aantasten der Smirnache Vloot) aan dat Hof te kennen gaf / dat sijn Meester, om den mislag van den Heer Downing, het werk twee maanden voor den bestemden tijd soude moeten aanvangen. Maar het was soo ver van daar; dat / gebuurende het aankomen van gemelden Heer Ambassadeur / de bekende schandelijke aanslag / en 't bespyngen der Smirnache Vloot, en het afkondigen van den Oozlog / wierd in het werk gestelt / sonder dat den Heer Meerman, middelertwyl eenige audientie soude bekomen / blijvende / onder de Hooffche sause van een Ho-

ninglijch onthaal / soo lange in het Paleys van Hamproncourt opgehouden / tot de voorige violente aggressien gedaan / en de breuke alsoo ongenoeslijch was gemaakt. 't Welk is hoedanig het sig heeft toegedragen.

De Engelschen nu verskerd zijnde / dat een rijk-geladenen Vloot Schepen / so Straats als Spaansch-baarders / van Cadix waren afgesteek / ende nu door den gemelten mislag van den Heer Downing, de oogden der Nederlanders te ontijdig / na hun meyninge geopend siende / dagten dan het werk, namentlijk der Dzeede-breuk / met dese kans / soo veel vroeger te beginnen. En wel wetende dat hun dese yzope soo ligtelijch / en sonder wederstaand / niet soude in handen vallen / bzagten sy in der yf een Vloot van 38 kloeke Oozlogschepen by een / om 't welk te spoedigen / den Hertog van York self na Portsmouth, en andere Zee-habens / trok. Van welke schielijke toerustinge den Agent de Glarges, van Calais, verscheyde ne Galjoets in Zee sond; om / was het mogelijk / de gemeete Vloot van de gestalte der saken te waarfchouwen; gelijk ook gelukte. Waar op dan de Kapiteynen en Schippers / aan boord van den Commandeur gesepnt wessende / wierden / by eenparig beslypt / beraamt / de volgende Ordzes:

OF 't gebeurde dat eenige Uythemsche Schepen van Oorloge ons quamen aan te tasten, en in gevecht quamen te geraken, zal in sulcken geval den Vice-Commandeur, met de Schepen onder zijn Esquader verdeelt, de voortocht hebben, de Commandeur met sijn Esquader daar na, en daar na den Schout by Nacht met sijn Esquadre, en soo wy genootsaackt waren en goetvonden te wenden, sal yder blijven op sijn Rang der selver Esquadre dicht by den anderen, doch soo dat men den anderen niet aan Boort komt, soo dat in sulcken geval den Schout by Nacht voor zeylen sal met sijn Esquadre, en de andere Esquadres wederom vervolgens dicht achter den anderen, dat men den anderen bequameelijck kan seconderen. Zo den Vyant de swackste soude mogen wesen, sullen hem met een Mannelijke courage alle gelijk aantasten, en voorts soo veel mogelijk is trachten te ruineren: En in kas dat ons den Vyant te sterck soude mogen wesen, sullen niet als defensif vechten, en als dan alle 's Landts Schepen, 't zy voor of by de wind zeylende, haar achter de particuliere Schepen sullen onthou-

onthou-

672. onthouden, en trachten met alle middelen te be-
 artius. letten, dat den Vyandt niet kome in te breken,
 en fullen de particuliere schut hebbende Schepen,
 haar dan dicht by den anderen, en 's Landts Schepen
 onthouden in ordre yder by zijn Esquader,
 en de Schepen die geen schut op hebben fullen alle,
 wanneer den Vyandt aan Ly van ons is, te
 Loefwaardt zeylen, en den Vyandt te Loefwaardt
 zijnde dicht aan Ly van de Vloote, en wel nauw
 letten of eenige Schepen in noot quamen te gera-
 ken, of eenige rampen krijgende, in sulken geval
 daar na toe zeylen, en de zelve met alle mogelijk-
 ke middelen assisteren, op pene van 1000. gul-
 dens voor den Armen: In gevecht komende sal
 yeder blijven uyt den anderen zijn geschut om den
 Vyant te beter afbreuck te konnen doen. Zullen
 ook alle Schepen, de welke geen schut hebben,
 helpen dragen de lasten van de Ammonitien, de
 welke by de particuliere schut-hebbende Schepen,
 in 't gevecht fullen werden geconfumeert.
 Wanneer den Commandeur begeert dat yeder
 Esquader hem sal Rangeren, en in Rang zeylen,
 sal hy een Geus onder de Nokke van de Besaans
 Roede laten wayen, mede de Vice-Commandeur
 en Schout by Nacht. In 's Landts Schip Vlissingen,
 seylande tusschen Caap Maria, en Caap Vincent,
 desen 24. February. 1672. *Ad. de Haas.*

Jan Vet.	28	40. 1672.
Joost Hendriksz.	18	30
Baarthout.	20	24 Martius.
Bakker.	26	50
Albert Joppe.	12	24
Griffe Jan Janz.	16	24
Van Venetien Willem.	14	20

Schepen om buyten het Esquadre te zeylen, wanneer men mocht by den Vyant komen.

- Adriaan Koenraat.
- Pieter Joppe.
- Klaas Schoon.

Esquadre van Kapiteyn Evertsz.

	Stukk.	Kopp.
Kapiteyn Evertsz.	48	190
Thomas Aldertsz.	40	95
Mijster.	22	30
Adriaan Franz.	16	24
Adriaan van Vijver.	14	24
De Haan.	26	50
Jan Pieterfz. Sloots.	24	50
Pieter Janfz. Loots.	14	24
Jacob Ente.	18	24
Jan Hendriksz. Vendrik.	10	18

Esquadre van Kapiteyn du Bois.

	Stukk.	Kopp.
Kapiteyn du Bois.	44	170
Kapiteyn Poort.	38	140
Goutschalk.	26	50
Adriaan Jacobsz.	26	50
Rijcke.	36	50
Willem Leyl.	10	16
Takken Janfz.	18	24
De Munnik.	30	50
Jan Boon.	12	50

Schepen om buyten het Esquadre te zeylen.

- Hendrik Evertsz.
- Enge Busman.
- Jan Ariaanz. Mol.

Albus zeyden sy boort / tot by 't Eylandt
 Wicht, alwaar haar d'eerste van de Engelsche
 Zee-rovers (gelijk men met recht / de selve in
 desen tijt mocht noemen) tegen quamen / wat
 hier booz geballen is / kan men sien uyt het
 Extract van het volgende:

Da welke / niet min boozsigtige als dapper-
 re besluypen / de Dlood / met een slappe Zuid-
 Zuid-Ooste koele affakende / en den 23 van
 Maart ter halber Kanaal / onder het Epland
 Wigte rakende / quam nog by de selve / booz
 het aangaan van den Slag / den Kapiteyn
 Kint, met een kleyne Conboper van Amster-
 dam, 20 Lissabons-vaarders geleddende / ma-
 kende alsoo t'samen een Vloot van 71 Schepen:
 en wierd die booz de Engelschen, volgens
 het omstandig berigt van den Kapiteyn Ysel-
 Muyden, aangetast op de volgende wijze:

Esquadre van Kapiteyn de Haas.

	Stukk.	Kopp.
Kapiteyn de Haas.	50	180
Kapiteyn van Nes.	44	150
Witboom.	20	40

1672.

Martius.

Pertinent Rapport door den Capiteyn *Yffelmuyde*, in den Hage gedaan, behelfende d'Atacque der Engelse op de Smirnesche-Vloot.

Het is sulks dat op den 23 Martij 1672. eenige Engelse Oorlog-schepen / de booy-schrebe Vloot met hare Conbopers / omtrent het Eplant Wicht in 't gezicht gekregen hebben; wesende doenmaals de booyz. Engelse, 9 Schepen sterkt / en de Conbopers van desen Staat bij in getale / met Capiteyn de Haze upt Zeelant, als doen commanderende / Capiteyn du Bois van de Mase, doenmaals Vice-Commandeur, Capiteyn Cornelis Everfz. de Jonge van Zeelant, Schout by Nacht, Capiteyn Poort, en Capiteyn Jacob van Nes den Ouden, gemeenslijk genaamt den Ouden Boer Jaap, mede beyde upt de Mase, daar by naderhand noch booyz 't gebedt / omtrent de middagh gekomen is een kleyne Conboper van Amsterdam, geboert dooy Capiteyn Kint, komende met eenige koopvaardy-schepen upt Lissabon: dat de booyz. Engelse schepen verschepte zeyn-schoten geschoten hebbende / en eben naar de middagh / doenmaals 12 sterkt gebooyden zijnde / op de onsen zijn afgehokomen; dat den Commandeur van de Engelsen, boerende een kloek Schip met in de 80 stukken / den Commandeur de Haze toe geroepen hebbende / den selven Commandeur de Haze daar op zijne Chaloupe uptgeset / en daar mede zijn Schipper aan het booyt van den Engelsen Commandeur gesonden heeft, dat de booyz. Schipper met twee van zijne Chaloup-roepers in 't Engels Schip over-gegaan zijnde / en aldaar so het schijnt / aansonts gemerkt hebbende / dat er een quaat booyneemen waeg / zijne verdere Chaloup-roepers toe-geroepen heeft / dat zy een goet heen-komen souden zoeken; dat de selve Chaloup-roepers daar op haar tou hebben laten slippen / en also achter upt gedreven zijn / begevende haar alle plat op den bodem van de Chaloupe op hare buyken / dat d'Engelse vervolgens upt den booyz. Commandeur met musquetten op de booyz. Chaloupe / en met de volle lage Kanon op den booyndenden Commandeur de Haze los geschoten hebben / sonder dat tusschen hen-

lupden eenige wooyden zijn getwist; dat den Vice-Commandeur van de Engelse insgelijks aan den Vice-Commandeur du Bois toe-geroepen heeft / dat hy zijne Chaloupe soude upt setten / en aan booyt komen / doch dat den selven daar op heeft geantwooyt / dat so hy Engelse Capiteyn, hem Capit. du Bois hadde te spreken / hy selfs by hem soude ober komen / en dat daar op upt het Engels schip eerst drie schoten / te weten twee dooyz 't Schip van Capiteyn du Bois, en een dooyz 't Wand / geschoten zijn; dat vervolgens / na weynig ceremonien / soo haast den Engelse Commandeur aan Capiteyn de Haze de volle lage gegeven hadde / den Engelse Vice-Commandeur ook aan Capiteyn du Bois de volle lage gegeven heeft / en dat alsoo daar op het gebedt met hebigheyt ten weder-zijden was begonnen / en gecontinueert hadde tot omtrent ander half uur booy sonnen-ondergang / dat de Engelsen als doen afgeweken waren / so 't schijnt om haar wat te repareren en her stellen / hebbende ook met den anderen Krijgs-raad gehouden; dat doenmaals noch niet een van de onsen reddeloos geschoten / ook niet een enig koopvaardy-schip genomen was / en dat het gebedt van de zyde van d'onsen seer ozdentelyk was toe gegaan; dat daer-en-regen den Vice-Commandeur van d'Engelsen, t'eenemaal reddeloos was / sulks dat hy sich des anderen-daags niet weder heeft vertoont; en dat ook noch al eenige andere Engelse Schepen andere rampen geleden hadden; dat den Capiteyn en Commandeur de Haze des avonts / op 't epndigen van 't gebedt / was doot-geschoten; doch dat sijn Luytenant, met toestemming van Capiteyn du Bois, om geen alteratie in de Vloot te maken / de Wimpel van de groote Stenge hadde blijven voeren / en sich ook booyz doozgaans als een eerlijk soldaat gequeten hadde; dat des anderen-daegs de Engelsen een tensoyt / eerst van drie / en naderhand noch van twee schepen / bekomen hebbende / 's mozgens omtrent 9 uren / wederom op de onsen aangeballen waren; en dat in het selve gebedt den Engelsen Commandeur in sy van Capiteyn du Bois was komen op loopen / hebbende hem met sijn Boeghspriet de Wlagge van de Compagne afgestreken / en het Hakkebooyt wat ontramponceert / met noch twee andere Fregatten te loefwaard / sulks dat het een desseyn scheen om hem Du Bois,

1672.

Martius.

7 2. Bois, d'een van d'eene / en de twee anderen /
 van d'andere zijde aan boort te klampen /
 maar dat sulks echter niet en was ge-effect-
 tueert / zijnde den Engelschen Commandeur
 na het wisselen van beele Kanonades / en ook
 door Musquetterpe wel begroet wesende / eyn-
 delijk weder af-geweken / en ook reddeloos
 van doen boortaan mede bukten het gebedcht
 gebleben; dat de selve ook niet seer wel van de
 boortz. twee Fregatten gesecondeert was ge-
 worden.

Dat het boortz. gebedcht / ook dien gantschen
 dagh / met eenige intermissien nochtans was
 gecontinueert / dat Kapiteyn du Bois omtrent
 den middagh zijne linker-handt af geschoten
 was; en dat na de middagh van den boortz.
 24. deseg / Kapiteyn van Nes, en daar na eerst
 tegens den abont nog drie Kooptaardp-sche-
 pen door de Engelsche waren berobert / al na
 Sonnen ondergang / te weten het Schip de
 Landman, Schipper Hillebrant Dirksz. den
 Haan, komende van Smirra, en gestedineert
 na Amsterdam, zijnde geweest (so hy Kapiteyn
 Yselmuyde verstaan had) een rijk geladen
 Schip; het Schip de Vrede van Rotterdam,
 Schipper Jan Verb, komende van Messina,
 meest met Zijden geladen / en nog een Zeeuw-
 sche Fluyp / daar van hem Kapiteyn Yselmuy-
 de de naam onbekent was / dog soo ik van an-
 deren vernomen hebbe / genaamt de Fortuyn,
 komende van Mallaga met Wijnen / wesende
 een kleen Scheepken / en de ladinge van wapen-
 nigh waardpe; dat de Engelschen daar mede
 tegen den donkeren abont waren afgeweken /
 en zedert de onsen / (die doenmaals niet berre
 van de Hoofden waren / en de selve Hoofden
 des nachts in de eerste wacht sijn gepasseert)
 niet meer hadden geattaqueert ofte gevolgt;
 sulks dat van omtrent de 70 Schepen / de
 boortz. 3 Kooptaarders / met den boortz. noem-
 den Kapiteyn van Nes, 't Schip Kleyn Hol-
 landia, een oud Schip / niet sterk gemant / nog
 kostelijk gemonteert geweest zijnde / door de
 Engelschen sijn genomen; alle de Kapiteynen
 van oorlog hebben / na hy Kapiteyn Yselmuy-
 de had konnen bemerken / haar wel gequeten;
 alleen had den boortz. noemden Kapiteyn van
 Nes, hem den eersten dag wat meerder onder-
 of by de Kooptaardp-lupden gehouden / als
 Kapiteyn du Bois, (waar op hy Kapiteyn Ys-
 elmuyde eerst alleen de Soldaten, en na de
 boortz. quetsure van Du Bois, het geheele

Schip gecommandeert heeft) gemeynt had
 te behooren; en na dat hem Capiteyn van
 Nes de Engelschen den tweeden dag aan boort
 gelept hadden / was het loort gedaan geweest.
 Van Nes wierd door geschooten, en 't Schip is
 daar na, met d'Engelschen, en Hollanders, die
 daar op waren, gelonken.

Ende nadien omtrent de debsoren van ge-
 nielten Kapiteyn van Nes, de oude / in de
 wandeling gebpnaamt / den ouden Boer Jaap,
 te met eenige ongunstige en saam-robende
 verhalen sijn gedaan / sullen wy hier / tot
 verdediging van 's mans grijsche dapperheid /
 aanhalen het geruygens van Matroofoen / uyt
 het gesonken Schip / en de gevangnisse ont-
 komen. Dese dan den 7 van Grasmaand tot
 Rotterdam aangeland / verklaarden / hoe sy
 op den 31 der boortz. ledene maand / met een
 Engelsch Daaruyp uyt Duyns, sonder eeten /
 drinlien / of Compas mede te hebben, sig had-
 den 't Zee begeben / en / na 36 uren swer-
 bens / ependelijk tot Nieupoort, in Vlaanderen,
 waren aangekomen; zijnde daar boven ook
 bepde gequetst / hebbende den eene (die boortz.
 Boots-man op 't gemelte Schip hadde ge-
 baren) in den slag sijn een oog verlooren / en
 twee sware wonden in 't lijf bekomen; den
 andere was Schieman geweest / en ook dap-
 per door de splinters gequetst. Boortz. ver-
 klarende / dat sy / op Donderdag den 24 van
 Lentemaand / na dat sy lang hadden schut-
 gebaar gehouden / ependelijk sijn aan boortz. ge-
 klampt / en wel hegt vast gemaakt / van een
 schip met 62 stukken / hebbende / een halve pl-
 stool-scheut van haar / op zijde / een ander met
 94 stukken / en onder de Lp een derde met 56
 stukken; waar mede ruyin vier glazen gesla-
 gen hebbende / was het Schip aan alle zijden
 reddeloos geschooten / het roer en de roer-pen-
 ne aan stukken / hebbende meer als 5 voeten
 water in. Het Schip in sulken staat zijnde /
 was ook onder des den Kapiteyn self twee-
 maal swaerlijk gequetst / en nu / de laetste mael
 verbonden / komt hy weder met een onber-
 tsaagde dapperheyt boven / en / niet tegen-
 staande reers 50 dooden / en stijf so veel gequet-
 sten hadde / besloot ebenwel den aan boortz. leg-
 genden Engelsch-man self te enteren / wan-
 neer hy / tot dese helden-daad sijn volk aan-
 moedigende / in de boortz. wierd geschooten /
 en aanstonds den geest gaf. Waar na
 de bpanden het Schip bemagtigende / is
 het

Verhaal
 van twee
 Matroo-
 fen, we-
 gens het
 sinken
 van het
 Schip van
 den Ou-
 den Jaap
 Nes.

1 6 7 2:
 Martius.

1672.

Martius.

Genome-
ne Sche-
pen.Reden-
kingen
over de-
sen aan-
val.

het selve/een uur daar na/met 26 Engelschen/
en eenige gequetste en gesondel Hollanders/ge-
sonken. Siet daar/ een waaragtig verhaal
van eene dapperheyt/die/hoewel onzenuhig/
ten minsten dat klepne geluk verdiend/ van
voorz de nacomelingen een loffelijke geheu-
genisse/ en een onsterffelijke naam te be-
houden.

Ende aldus epndigde dese Scheeps-strijd/
alleen met het verlies der reeds genoemde
Schepen; waar van het rijkst-geladene/den
Land-man, na dat men het waardigste en
't meeste goed daar hadde uptgeligt/ op de
Rivier van London is verband: niet sonder
gegronde bedenkinze/ met voorzagt/ als
zijnde in dit Schip veele goederen/ eenige
Kooplyuden, te Smirna woonagtig/ toebe-
hoorende/ ingeladen/ en die men vreesde
doorz de Turksche regeeringe ge-epscht te sul-
len werden; gelijk ook ten dien epnde eenige
Armeenders, tot Amsterdam resideerende/
om hun vermiste goederen in Engeland heb-
ben doen aanhouden.

Aldus hebben wy een verhaal gehoord van
een saak/ die mogelijk by eenige later eeuwen
voorz geheel/of ten deele/onwaarheyt sal geagt
worden/ als die sig in het begin seer swaar-
lijk sullen kunnen te binnen bzingen/ dat den
Oorlog sonder meerder geopenbaarde/ 't zp
dadelijke/ 't zp boozgewende redenen/ op de
verhaalde wijze doorz de Engelschen is aange-
vangen/ dat sp epndelijk van den geheymen
en linkschen handel der Hobelingen/en de wa-
re geschapenheyt der zaken verstandigd zijn-
de/ met een groote verwonderinge en ver-
baafsheyt sullen aanmerken/ hoedanig de
Dorsten doorz valsche omlepdingen en ver-
draaide aanbzingingen en upleggingen/ in
haare booznemens en ruste kunnen worden
verdwerscht/ en tegen haare epgene gene-
gentheyt ten Oorlog opgehitst: wanneer
slegts eene wopnige Staats-bediende/ om
hunne personeele Interesten voort te setten/
dat van de Dorsten selfs tot hun oog-wit we-
ten te misbzynken/ ende alsoo onder hunne
Meester agtbaarheyt haare epgene insigten
bejendig klem te geven/ doorz alle het welke
sp dan ook de Koninglijke Majestejt sooda-
nig hebben misleyp/ dat onder des selfs
misbzynphte agtbaarheyt/ de Dreedde ge-
bzookken/ en soo gruwlijken Oorlog is upt-
gebozsten/ sonder het te vooren betwefen on-

gelijk/ en gewepgerde voldoentinge; welke
laarste/ gelijk omtrent de onder-handelinge
met den Ridder Downing is af te nemen/
men uptzukulijk gewepgerd en gebreest
heeft te bekomen. Niemand ook behoebe te
denken dat het byuten voorbeeld zp/ of de
agtbaarheyt der Koninglijke Majestejt te
kort schijnt gedaan/ sig doorz sijne Hobelin-
gen/ of voornaamste Staats-bedienden in
soo gewigtigen saak te laten misleypden. De
geschieddenissen en voorballen bfinnen onse
Eeuw/ ja in weynig jaaren herwaarts/ aan
de Hoben van Dankrijk/ Spanjen/ Doz-
tugaal en andere/ geben sulkr in duysender-
lep voorballen te hennen; welke bysonderhe-
den soo wereld-kundig zijn/ dat wy die
gantfch onnoedig agten hier by te halen; ja
alwaar het sehoon/ dat van de gemelde hey-
melijke aanslagen/ der Engelsche Ministers
niets in het minste ware aan den dag geko-
men/ soo soude ik echter niet anders kunnen
bestuyten/ als dat de Oorlog doorz haar be-
leyp/ op soo onbillijken maniere was ont-
steken: want seher/ het kan nog seer qua-
lijk my/ en de meeste Nederlanders, in-
komen/ dat den Koning, die wel-eer soo groo-
te belofte dede/ van erkentnisse te sullen dra-
gen/ omtrent het gene/ ten tijde sijner resti-
tutie/ van desen Staat hadde ontfangen/ die
ook self/ na den jongst geboerden oorlog/ den
band van vrendfchap/ met desen Staat/
alsins vaster schein te willen leggen; die ook
den eersten en voornaamsten aanleypder en
volboerder was van de heylsamen/ ja heylige
Handelinge/ tot de algemeene Dreedde en ru-
ste van Europa, de Triple Alliantie nament-
lijk; dat desen Koning, segge ik/ tot sulke open-
bare geweldnarpe/ en Dreedde-bzeuk/ soude
hebben kunnen verstaan/ ten ware dat hy
doorz sijne Ministers/ doorz verheerd aan-bze-
ngen/ en valsche inblasingen/ daar toe/ als tot
een regtvaardige wrahe/ waar verboert
geweest. Dog om ons niet te diep in staat-
kundige speculation in te wikhelen/ en duys-
tere Heeren boehen te willen ondersoeken/
sullen wy den onzijdigen leser boozt-wijzen:
en/ om onnosdige erhalingen te mijden/ ons
beroeopen tot dat geschryft/ 't welk de Heeren
Staten Generaal, nu onlangs tot een Ant-
woord op het Manifest des Konings van Groot
Brittanje (in den Jaare 1672. uptgegeven)
door den zeuk hebben gemeen gemaakt:
't welk/

16

Mar

72. 't welk / schoon het ruim 22 maanden na de
Engelsche Declaratie is in 't ligt gegeven / wy
alhier dienstig agten in te boegen / om dat daar
in / van stuk tot stuk / met publijke authori-
teit / en authentieke documenten / verhaald en
afgehandeld werd / alle het geene / 't welk op
het affenden van den Heer Meerman , aan het
Engelsche Hof / en alhier is booz-geballen ; en
met eene een klare en waaragtige wederleg-
ginge der boozgevoende berongelijkingen / dooz
de Engelschen te berde gebragt.

De Engelsche Schepen dan alleen met den
booznoemde klepnen buyt / en dapper ontha-
bent / in de habens druppstaartende ingehomen

zijnde : en den oorlog aldus reeds begonnen /
vond sig het Hof niet woepnig in sijn rekening
bedroogen. Het masker / dooz Downing ber-
schoben / raakte nu geheel van 't aangesigt
der schallie Hobelingen. Wat dan ? sy / die
den Koning tot de boozgemelten aanslag had-
den kunnen aandrijven / bewegen nu ook die
Majesteit om op sijnen naam sig met dese A-
chitophels stinkende te maken / en het eene
quaat aan het ander te hegten. En aldus doet
men binnen Londen , onder trompets geluyt /
den Oozlog / tegen de Vereenigde Provincien ,
afkondigen ; luydende / met het Antwoord der
Heeren Staten , als volgt :

1672.

Martius.

*De Staten Generaal der Vereenigde Nederlandsche Provincien , allen den
genen die desen sullen sien ofte hooren lesen , Saluyt.*

DE hope die Wy tot noch toe hebben gehad , dat onse gedurige betrachtungen
van Vrede metter tijt beter succes souden bekomen hebben , en dat de gereite-
reerde instantien van de *Prins van Orangien* , de konsten en listigheden tegen Ons
gebruyckt , te boven mochten komen , hebben ons tot noch toe wederhouden , om eer-
der een Antwoord op sijn Majesteit van Groot Britanniens Declaratie van Oorlog uyt te
geven : als willende geensins den haat vermeerderen , ofte voor de gantsche Wereldt
doen blijcken , hoe seer soo een groote Koningh misleydt is , met in sijnen Naam uyt te
geven een Manifest , in het welcke de Waarheyt minst is waar-genomen , en doorgaans
vervult met saken die niet meriteren datse foodanig een doorluchtige Naam in 't voor-
hoofd dragen.

Edoch , nadien all' ons poogen en arbeydt , soo wel als die van de *Prins van Orangien* ,
vruchteloos zijn afgeloopen , en dat onse seer ernstige Versoeck-beden met smaatheyt niet
alleen verworpen zijn geweest , maar daar-en-boven voor Injurien aangesien , blijkende
aan d'exceptien , genomen op den respectiven Brief , die Wy aan sijn gemelde Ma-
jesteit hadden geschreven : Soo is 't dat de sorge , die Wy gehouden zijn te dragen
voor onse Eere , en all' het gene wy onse Onderdanen schuldigh zijn , ons geen verlof
en geeft , om de ontdeckinge onser onschuld langer uyt te stellen , en aan gantsch *Eu-
ropa* bekend te maecken de rechtvaardigheyt onser Wapenen ; die Wy t'allen tijden be-
reydt-willigh zijn neder te leggen , soo dra als het geweld onser Vyanden sal ophouden :
gelijck Wy deselve sonder een onvermijdelijcke nootwendigheyt niet en hebben op-
genomen.

Doch eer Wy vorder gaan , oordeelen Wy het noodig te versoecken , dat sijn *Maje-
steit van Groot Britanniën* volkomentlijck vertrouwe , dat Onse meeninge niet en is sijn
Koninklijke Persoon offensie te geven , welcke Wy alle bedenkelijke respct altijt hebben
toege dragen , en altijt sullen dragen ; hoewel dat de kracht der waarheyt ons constringeert
te dis-avoueren het meestendeel van 't geen sijnne Ministers hem wijs gemaakt hebben t'a-
voueren.

Wy versoeken ook , dat alle de gene die van *d' Engelsche Natie* zijn , wien dit Geschrift

ter

1672. ter hant mocht komen, het selve met een onpartijdigh gemoedt lefen, en daar in slechts
 d'enkele waarheyt beoogen, sonder t'aanmercken datse van Vyanden komt: nademaal
 Martius. Ons die benaminge seer tegens de borst stoort, en dat wy geen saeck soo ernstelijck bege-
 ren, dan Ons selven wederom vereenight te sien met een Natie, waar aan wy door den
 H. Bandt van eenerley Religie geschakelt zijn; behalven een gesamentlijck Interest aan
 verscheyden andere opfichten.

Engelsche Declaratie.

WY zijn altijd geinclineert geweest tot de gemeene rust van 't Christendom, en soo sorgvuldigh geweest om geen Koningrijcken of Staten te invadren, dat wy hoo- pen de Werelt ons dat recht doen sal om te gelooven; dat het niet is dan een onvermijdelijke necessiteyt, die ons constringeert tot de resolutie om de Wapenen op te nemen.

Immediatelijck 't eerste werck dat wy ondernamen op onse restauratie tot de Kroon, was om Vrede te stabileren, en vast te stellen een goede correspondentie tusschen Ons en onse Na-buuren. In 't particulier was Onse forge, met de Staten Generaal van de Vereenighde Nederlanden een vaste Vrede te sluyten, op sulcke billijke conditien die voorseecker niet gebroocken souden zijn geweest, indien eenige Obligatie haar konde gehouden hebben binnen de limiten van vrientschap en gerechtigheyt.

Dit Verbont wiert aan Onse zijde inviolable gemainteneert, maar in 't Jaar 1664. wierden Wy opgeweckt door de klachten van onse Onderdanen, ende eenparighlijcke stemme van beyde de Huysen des Parlaments; bevindende dat het ydel was de prosperiteyt van ons Koningrijk voort te setten door vreedsame middelen, terwijl onse Onderdanen geduurrigh onderworpen waren de injurien en oppressien van dien Staat buyten Lands.

Dien geheelen Sommer wiert door-gebracht met Negotiatien en devoiren aan Onse zijde, om Haar te brengen tot redelijcke conditien, welke, niet tegenstaande all' Ons devoir, bleeck op het laatst onmogelijck; want hoe meerder Wy Haar vervolghden met vriendelijcke propositien, te obstinater sy Haar toonden om met ons te accorderen.

Hier op volghde den Oorlogh in den Jare 1665, welke duurde tot den Jare 1667, in alle welke tijdt onse Victorien en haar ver-
 liesen

d'Antwoort.

Onse meeninge en is noopt geweest om de hzedsame en genereuse intentien van den Koning van Engelant in twijffel te trecken; en wy houden ons genoegh versichert dat alle mis-verstandt die tusschen Ons is geweest sedert sijne herstellinge / slechts upt de aanradingen van qualijck geaffectioneerde Personen is gesprooten; maar alsoo / vooz so veel belanght de Persoon van sijn Majestejt / welke wy niet tegen-spreken) sy daar verscheyden ongefondeerde beschuldigen by-boegden / welke op Ons selven sagen / soo sal een hoete en sincere reden-gebinge van het gedenck-waardighste / voozgeballen vooz de handelinghe tot Breda, genoegsaam toonen / wie van beyde Partypen getracht heeft een goede correspondentie t'onderhouden / en wie de Vrede met de meeste oprechtigheyt en yber heeft beherigt.

Toen sijn Majestejt van Groot-Brittannien miraculeuslyk dooz sijne Onderdanen wederom geroepen wiert tot het Gouvernement sijnner Koninkrijcken / heeft het hem gelieft een van onse Sedes te verkiezen / tot ontfanginghe der Gedeputeerden / hem toegeforden: en bleef ons by tot dat alles tot sijnner obervoeringe verhaardigt wiert; geduurende de vooznoemde tijt hebben Wy getracht alle mooghlijcke bewijzen van ons respect aan sijn Persoon te toonen / en van onse vierige begeerte om sijn vrientschap te bekomen / en ongeschonden t'onderhouden. En al wat wy tot dien eynde deden / wierdt van sijn Majestejt soo in danck aangenomen / en liet sich soo verre voozstaan van d'oprechtigheyt onser intentien / dat het hem geliefde deselve by hooger t'erkennen / dan wy waren verwachtende / en verseeckerde Ons met de meest obligerende expressien / dat hy gesint was en ernstelijck begeerde / met onsen Staat in een nauwer Alliantie te treden / dan eenige van sijne Predecessors hadden gedaan; en dat hy verhoopte / dat sijne restauratie ofte
 her-

172. liefen Haar genoegzaam behoorden gedachtig te maken in 't toekomende haar Verbondt oprechtelyk te onderhouden: maer in plaats van dat, de Vrede was fo dra niet gemaakt, of Sy keerden haar (volgens Haar gewoonlyke manier) tot het breecken van de Vrede-artijckelen, en Onse Negotie de voet dwers te setten.

herstellinge d' Inwoonderen van onse Probitien niet min voordeelig sou zijn dan sijn Onderdanten / end dat sy de vrucht daer van met eenparige bemoegheyt souden smaken: Hier by boegende / dat sy niet sonder jalousie mocht sien / dat wy de vriendschap ofte Alliantie van eenig ander Prins ofte Koningh boven de sijnne souden prefereren. Verscheyden algemeene boorzlagen en ontwerpingen van Tractaten

1672.

Martins.

wierden selfs op dien tijt gedaan: waar na wy een solemneel Ambassaafschap souden / tot voltrekkinge van het gene alreede was boorzgesteld / en om aan onser zijde aan te bieden al wat redelyk en doenlyk was; Maar onse Ambassadeurs en waren daar soo haast niet gekomen / of sy wierden een groote veranderinge in 't gemoedt en inclinacien van Sijn Majestejt gewaar / en merkten dat eenige qualijk geaffectioneerde Persoonen Ons by Hem verdacht hadden gemaakt / sedert sijn vertrek wyt den Haag; soo dat / in plaats van d' Alliantie dooz hem selven ons boorzgedragen / te sluyten / by tegen Ons met andere Princen begoft t'samen te spannen; en in 't particulier / hoewel dat d' Oorlog / die wy met Portugael hadden / seer recht-matig was / en genoegzaam te verdedigen / niet-te-min heeft sy opentlyk ons gedrept in rupture met Ons te willen treden / so wy dooz Wapenen langer sochten de vergoedinge van het ongelijk / Ons van die Kroon aangedaan.

Ondertusschen hebben onse Ambassadeurs instantelyk aan-gehouden / en met alle moogelyke middelen gedrongen op het sluyten van een naauwer Alliantie met de Kroon van Engeland: doch na verscheyden tegen-woerspelen en swarigheden / by dat Hof gemoveert op d' Artijckelen die onse Ambassadeurs hadden boorzgesteld / in conformitejt van de gedane boorzslag / terwyl Sijn Majestejt noch in den Haag was / hebben de Becommitteerde / met dewelke sy handelden / haar eyndlyk / na meer als een Jaar wustel / haer aangeboden het Tractaat / met Cromwel in 't Jaar 1654. geslooten; en dit Tractaat en konde ook niet geratificeert worden dan met groote swarigheyt en moeyte / en niet by-boeginge van verscheyden Princen / die het selve dis-avantageser booz Ons maakten dan het Tractaat selfs van 't Jaar 1654.

Eyndelyk alle die swarigheden te boven gekomen zijnde / en aan den Koning van Groot-Brittannien soo klare bewijzen gegeven hebbende / hoe sonderling sijn vriendschap by Ons geacht wierdt / dachten wy hier mede gelejdt te hebben het fondament van een vaste en bestendige Vrede / en hoopten dat d' Engelsche Ministers aan haar zijde daar toe souden hebben gecontribueert / gelijc wy aan onse kant deden / tot het wytbluffchen van de minste bonnen van tweedracht; Maar het Tractaat en was soo haast niet geslooten / of sy begosten sekere pretentien te vernieuwen en op de baan te brengen / welke in 't gros volgens het Tractaat wel gericht / maar niet volkomen geepndigt waren: en terwyl dat d' Ambassadeur Downing in den Hage veel gerucht maakte van sekere weynige ongefondeerde pretentien van sommige particuliere Kooplyuden / souden sy een Vloot Schepen / om verscheyden Plaatsen / Ons toebehoorende / op de Kust van Guinea, en van alle de Nieuwe Nederlanden in te nemen / en dat in 't midden van een gestabilieerde Vrede / sonder boorzgaande verklaringe van Oorlog / en eenige weygeringe aan Onser zijde van hun satisfactie te geven op de minste klachte die sy gedaan hadden; en naderhandt arrefteerden sy alle onse Koopbaardij schepen die langs hare Kust seilden.

Dese creessen wierden met een Declaratie van Oorlog achtervolgt / geduurende welsche wy met waarheydt mogen seggen / dat wy noopt geweygert hebben te luyfseren na boorzlagen van Vrede / Ons booz Princen en Staten / ofte dooz eenige andere Persoonen daar in niet geconcentreert / boorzgedragen; Maar in het tegendeel hebben wy geen gelegentheydt laten booz-by gheven van selfs boorzlagen tot Vrede te doen / op de minste slicheringe van hope van te sullen succederen: hebbende tot dien eynde onsen Ambassadeur in Engelandt gehouden / geduurende de meeste tijt des Oorlogs / en sedert sijn vertrek Sijn Majestejt van Groot-Brittannien gestadigh van tijdt tot tijdt aangeboden / selfs het Alternatijf, waar op de Vrede eyndlyk getroffen wierdt / (hier in bestaande / of om te behouden al wat wederzijds gewonnen was / ofte om alles aan

1672. beyde hantten wederom te geben/) sonder dat wy eenigh boozdeel sochten te halen by de conjunctie van Vranckrijk , die sich toen booz Ons had verklaart. 167.

Marcius.

Dit alles geeft genoegh te kennen / hoe wy alijt ge- pbert hebben na Breda ; en selfs sonder eenigh ander bewijs magh men lichtlijck dencken / dat Wy alijt sullen trachten na het gene dat het rechte fundament is van de welvaart onses Landts / alsoo onse Negotie daar op steunt.

Alle de gene wien eenighsins de Staat onser affapren bekent is / kan het niet onbewust zijn / dat een Oorlogh ter Zee / sodanig als dese daar wy nu in geëngageert zijn / van alle klippen het gebaarlijsthe is / 't welck wy t' allen tijden met de grootste boozsichtigheyt sullen soecken te schu- wen ; en dat ons geen ander ding ter Werelt dan d' ondermijdelijckie noot de Wapeuen kan doen aandaarden : in geval sy ons slechts noch so weernig boozsichtigheyt en wijsheyt willen toe- ber- trouwen / sehoon dat sy al niet en wilden erkennen dat wy onse Tractaten houden (gelijck wy met waarheyt mogen seggen dat wy alijt gedaan hebben) wpt een maxime van Conscientie en Eere ; en derhalben moeten de bewijs- redenen / welcke Engeland allegeert / van dat wy een af- keer hebben van Breda / en geduurig onse Tractaten byelen / een krachtigh bewijs en obertuy- ginge uoofsaeckelijck met haar sleepen / tot het bewaarcheden van een Paradox , 't welck so seer te- gens alle geboel en reden is strijdende. Laat ons dan in order dese gepretendeerde Infractien overwegen / en eens sien hoe verre de t'samen- stellers van het Manifest het doen blijcken / dat wy de Breda tot Breda gebiofeert hebben.

ALs by exempel , de Staten waren verobli- geert , volgens een Artijckel van 't Contract tot Breda geslooten , om Commissarisen aan Ons tot Londen te senden , tot reglement van onsen Handel in Oost-Indiën : maar Sy waren so verre daar van daan , om sulcks na te komen , dat , doen Wy onse Ambassadeur over- sonden om haar dat selve indachtigh te maken , dat Hy in drie Jaren geen satisfactie (tot die Artijckelen) konde bekomen , noch oock geen surceantie van de ongelijcken die onse Onderdanen in die Ge- westen van Haar ontfingen.

drie Jaren lang in de materiale Pointen geen satisfactie van ons konde bekomen ; mochte oock (ten 4.) een surseance van de schade die d' Onderdanen van sijn Hoog- gedachte Majestejt in die Gewesten quamten te lijden.

Daar op wy niet ongemerkt konnen laten booz- wy gaan / dat dit in alle waar schijnlijckheyt de het eerste Manifest in de Werelt is / 't welck met een Articul haren aanhang ooyt gehad heeft ; waar van ieder deel een louere suppositie is / en waar in van alle materien de facto geallegeert / het minste point niet en is begrepen met de waarheyt conform ; Want (1.) laat het gantsche Tractaat van Breda met sijt gelesen en overwogen worden / men sal daar geen Clausule in vinden / waar booz Wy met wptgedrukte ofte equibalente termen gehouden waren Geconmit- teerden na Londen te senden ; veel min om permandt derwaarts te senden tot reguleringe van den Handel op Oost-Indiën , daar in het gantsche Tractaat niet eens van gedacht wordt : dies wy Ons moeten verwonderen over d' achterhalende bymoedigheyt der gener / dewelcke onder d' ooggen van geheel Europa een saak in 't licht derben geben en staande houden / die sich selben wederlepdt : en welks balsheyt kilaar bewesen kan worden / met slechts booz te brengen het Tractaat selfs / het welck sy allegeeren / en daar sy haar selben op fondeeren. 2. Hoe is 't mo- gelijk dat de Koning van Groot- Brittanien aan Ons een Ambassadeur sou senden / om Ons t'erintmeeren van 't geen noopt was / en 't welck wy niet en konden belooft hebben / nademaal daar niet eens van gerept is. 3. Wat booz essentiele Pointen konden daar gemoevert geweest zija op een imaginatibe Clausule en engagement ; en alsoo'er ten dien aansien nergens ober- geaccoordeert was by het Tractaat van Breda / wat satisfactie konden sy ons afvoerden ?

4. Wy

DE eerste Infractie daar sy van klagen / en die in alle waar schijnlijckheyt van seer groot gewicht en consideratie behoort te zijn / alsoofse de boozrocht heeft / bestaat wpt 4 besondere tak- ken / 1. Dat wy volgens het boozmoemde Trac- taat tot Breda / verplijct waren Geconmit- teerden na Londen te senden / om een regle- ment te stellen van de Negotie op Oost- In- diën : daar wy in gebzelle van sijn gebleven. 2. Dat hier door de Koning van Groot Brittanien genootsaakt wort een Ambassadeur ober te senden / om Ons van onse belofte t'erintme- neren. 3. Dat de gedagte Ambassadeur in

4. Wy konnen in alle oprechtigheyt en waarheyt affirmeren / dat onse Oost-Indische Compagnie sedert de laatste Drede / den Onderdanen van den Koning van Groot-Brittannien niet verongelijkt ofte eenig geweldt altoos aangedaan heeft; en met eenen ook / dat sijn Ambassadeur in 't minste daar ober aan Ons niet klachtrig is gevallen; 't welck hy bytten twyffel sou gedaan hebben / soo hy daar eenigsins reden toe had. Maar om d'onrechtmatigheyt deser klachte noch naakter aan te wijzen / en op hoe losse schreoven datse staat / hebben wy van goeder hant versekering / dat de Gecommitteerden van d'Engelsche Oost-Indische Compagnie / by 't Hof verfocht zijnde / hare Gravamina in te brengen / nebens een Lijst van d'Injurien in Indien ontfangen / sedert het Tractaat tot Breda; sy schijftijls hadden geantwoort / geen altoos ontfangen te hebben.

Doch het geen niet minder achterhalende is dan al het boozgaande / is / dat sy ons te laste leggen de biekeringe van het Bredaasche Tractaat / ten opzichte van den Handel op Oost-Indien / daar in het selve geen gewag van is / in plaats van ons / om het gene wy ten dien aensien gedaan hebben / te bedanken / sonder daar aan door eenig Tractaat gehouden te zijn: en om den Koning en de gantsche Natie slechts te laten sien / tot hoe hoogen prijs wy genegen waren him vriendtschap te koop en te cultiveren. Om hoer te gaan / soo was 't niet de saak geschapen.

De Drede daar van gehandelt wierdt tot Breda, seer begeert zijnde van de meeste in Europa, en de tijt te hoer zijnde / om tusschen Engelandt en Ons tot een particuliere Negotiatie van een Tractaat de Marine te treden / wiert 'er geaccordeert by prohibie in 't werck te stellen 't geen wy met Franckrijk in 't Jaar 1662. beslooten hadden / ahangende met het 26. Articul tot het 42. inclusijf: alsof op dien selfden tijt gerefolveert wierdt / dat / na 't sluyten van de Drede / Gecommitteerden wederzijds souden verhooren worden / om t'acordeeren ober een particulierder reglement van Marine, tot reciprocaal genak en gerief der Koopluden van beide Natien; welke manier van Tractaten slechts dienende tot de termineringe der Contrabande Gedeeren / en tot voorzominge van interruptie / welke d'Oorlog gemeenlijk veroorzaakt in den Koophandel van Neutrale Natien / t'eenemaal verschiit van een reguleeringe in Negotie op Oost-Indien. Daar en boven de Winter van handen zijnde / Engelandt boer hebbende de behoudens der Spaansche Nederlanden / en afgevaardigt hebbende Sir William Temple, om met ons in gebolg van het selve in een Negotiatie te treden / slooten wy in hoeren tijt drie besondere Tractaten met hem: te weten; het een een Defensive Ligue tusschen ons; het ander tot defensie der Nederlanden / 't welck naderhandt genoemt wierdt de Triple Alliantie; en het derde een absoluut Tractaat de Marine, 't welck geslooren wierdt op den 3. Februarj / 1663. en het welke geen ruymte na liet tot nominatie der Gecommitteerden / daar van gesproken was tot Breda, na dien dit Tractaat vast hadde geset het geen daar sy ober handelen souden / en datter tot een forseel en absoluut reglement niet met al meer toe te boegen was.

Na 't sluyten van dit Tractaat hebben sommige Engelsche Koopluden aan 't Hof gerepresenteert / dat sommige Articulen daar van twyffelachtigh waren en impracticabel; waar op Sir William Temple aan Ons overleeverde een Memoriaal / gedateert den 26 November 1668 / sonder daar in gewag te maken van den Oost-Indischen Handel; en op den eersten December daar aan volgende / behandigde by aan onse Gecommitteerden twee Articulen van het Tractaat de Marine, daar ober gelaagt wiert / by welke noch 4 Articulen geboegt wierden / om te dienen tot een regel tusschen de twee Compagnien in hun Oost-Indischen Handel / doch die in der waarheyt enkele pzetentien waren die de Engelsche Compagnie eyschten / tot hun particulier voordeel. En alhier staat te noteren / dat nochte in de Memorialen die gemelde Ambassadeur aan ons overleeverde / nochte in alle de Conferentien met onse Gedeputeerden gehouden / by van het Tractaat tot Breda niet een woort gerept / nochte sijn pzetentien oopt gefondeert heeft op gemelde Tractaat / oft' op eenige andere engagementen ofte obligatien aan onser zijde.

Den gantschen handel wiert op dien selfden dagh onse Vergaderingh mede-gedeelt / alwaar na een serieus debat / hoewel wy hadden mogen weggeren eenige alteratie te maken in een Tractaat / het welke op gewoonlysche wijzen geslooten en geratificeert was: en daar wy met eenen / boer so veel als belanghde d'Articulen die d'Engelsche Oost-Indische Compagnie aan ons had doen behandigen / niet aan verbonden waren door eenig Tractaat oft' andere verbintenis / om een reglement van Oost-Indischen Handel met haar in te gaan / veel min verscheiden

1672. Poincten / alle tot hun particulier voordeel tenderende / haar toe te staan / sonder eenige mogelij-
 Marcius. 1672. Mar.
 klykheit altoos voor ons om reciproque het minste voordeel by gemelde reglement te genieten /
 het welke ook directelyk was stryden te gens de doozgaans aangenomene Wetten / en het al-
 gemeen gebuyt van Indiën : en eyndlyk / dat sy van geen ongelijk klaagden (gelijk sy ook in
 der daat niet geen recht konden doen) dooz onse Compagnie hun aangedaan ; dies sy alsoo te
 minder reden hadden te dzingen op een meer particulier reglement / daar de noodt sulks niet en
 was berepshende : niet-te-min heeft het Ons goet gedacht alle die Considerationen ober 't hooft
 te sien / en aan sijn Majesteit van Groot-Brittannien en aan de gantsche Engelsche Natie op
 nieuwe dese proebe te geben / van hoe hoog wy haar vziendtschap waardeerden / en genegen wa-
 ren den knoop onser Unie noch vaster te binden / en / indien mogelyk / onderbyzelyk te maken.
 Hier op gaben wy order aan onse Gecommitteerden / om geredet te maken een Antwoort op de
 propositien des genielden Ambassadeurs / en met hem te confereren in order tot een spoedige
 conclusie van dat werk. En al wat wy in 't generaal van voornoemde Negotiatie konnen seg-
 gen / (welk particulier berhaal te langwylig sou ballen den genen hier in onbedzeden) is / dat
 wy van de principale Poincten / by gemelde Ambassadeur voorgefelt / die daer van toe- ston-
 den en accoozt wierden ; en sonder het vierde te verwerten / begerden wy slechts een naarder
 verklaringe van sommige twijfelachtige Clausulen / in een van d' Articulen verbat / welke / in
 plaats van een goede correspondentie tusschen beyde Compagnien te stabilieren / nieuwe debat-
 ten hadden mogen veroorzaken / en op een gebaarlyk gebolg uytloopen.

En om te beter te doen bliken / hoe genegen wy waren om Engelandt alle mogelyche satisfac-
 tie te geben / merkende dat de Brieven wederzijds geschreben / alle dypstere twijfelachtig-
 heden niet genoeg verklaarden / hebben wy den Heer van Beuningen gesonden / voornamelyk
 om van het meermaals gedachte Tractaat / tusschen beyde Compagnien een eynde te maken ;
 doch of d' Engelsche Ministers / die met hem als Gecommitteerde geappointeert waren te
 handelen / ongewillig waren een naarder verklaringe te doen ober d' ambigueuse Clausulen / daar
 een dupdelijker verklaringe ober-ge-epscht wierdt ; om alsoo niet r'ontdekken den onrechten sin-
 waar in sy nader-handt haar meenden te batten ; dan of sy beducht waren dat de conclusie van
 dat Tractaat beyde Natien nauwer aan malkanderen mocht verbinden / en alsoo den Oorlog
 die sy op dien tijdt vooz hadden / op nieuwe verhinderen : de voornoemde van Beuningen kon-
 de geen positie antwoort / op het geen sy begerde / bekomen / weder-keerende sonder pers te
 bozderen in sijn Negotiatie ; die naderhant niet en konde herbat worden van wegen het mis-
 verstandt / het welke van die tijdt af geduurig toe-nam / tot dattet op een Oorlog quam uyt te
 bersten.

IN West-Indiën gingen Sy noch verder / want in een Artijckel van 't selve Verdragh ;
 moesten wy haar *Surinam* restaureren , en by ver-
 der Artijckelen in 't selve Verbondt , waren Sy
 gehouden Onse Onderdanen in die Colonie liber-
 teyt te geven , om haar selven en goederen te
 transporteren in eenige andere van onse Planta-
 gien. Achtervolgens van dat Verdragh gaven wy
 haar die plaats over , niet tegenstaande hielden Sy
 al ons Volk daar , en hielden de Majoor *Bauwiser*
 gevangen , om dat hy verlocht te transporteren ,
 volgens de Artijckelen.

Surinam , is een Colonie op de kust van
 Guiné in America , die de Engelsche toebe-
 hoorde / en die sommige Scheepen / de welcke
 wy dertwaerts hadden gesonden / hermeester-
 den : gedurende den jongsten Oorlogh op den
 6. Maart 1667 / N. 8.

Op het in-nemen daer van hebben onse Of-
 ficieren den Inwoonderen een capitulatie ver-
 gunt : waar in onder andere uytgedrukt wort /
 dat soo waanneer eenige der voornoemde In-
 woonderen gesint waren uyt de Colonie te ver-
 trecken / sy hare goederen mochten verkopen :
 en dat in sulcken gebal de Gouverneur soug

sou dragen / dat sy en haare goederen tot een redelyke prijs overgebaert wierden.

Da dat wy gemelde Colonie ertelycke Maanden in ons besit hadden gehad / hebben de En-
 gelsche deselve wederom vernieestert. Maar gelijck als by het Tractaat tot Breda veraccordeert
 was / wederzijds op te dragen en malkanderen ober te geben alle recht van souverniteit /
 aan de plaatsen die men aan beyde kanten in 't besit hadt op den 3. May 1667. en dat wy / toen
 Surinam

2. Surinam noch in hadden / soo quam ons gemelde Colonie toe / en most ons / volgens het booz- 1672.
noemde Tractaat wederom ter handt gestelt worden ; gelijk oock eyndelijck geschiede (na een
langduurigen wissel en veel geiterer de instantien aan onser sijde) wt kracht van een order des Martius.
Konings van Groot Brittannien , gedateert den achtsten July 1668.

Wp aldus van gemelde plaats wederom Meester geworden zijnde / heeft Banister, die toen
ter tijt onse officieren commandeerde / de laaste order van de Koning van Engeland tot restitu-
tie daar van / brygcht / onsen Gouverneur te hemmen gegeven / dat hy gesint was de Colonie te
berlaten / en 't genot te hebben van de booznoemde capitulatie ; 't welk hem boozwaar byz stont
te doen ; doch niet bernoegt zijnde met booz sich selven te eyschen 't geen hem niet geweygert
sou worden / stelde sich aan als of hy noch Gouverneur van de Colonie ware / en bozderde in
seer hooge termen de selfde permissie in de naam van verscheyden Plantagiers / als hun gedz-
penteerde / en daar toe van haar geauthoriserte ; waar op gedachte Gouverneur geïnformeert
zijnde / dat de booznoemde Banister dagh en nacht in de Colonie caballeerde / en op een seditieu-
se manier beloften en dreygementen gebuyflicte / om soo veel aanhang te krijzen als hy konde /
en die te verobligeren met hem te vertrecken ; en sulck een compositement aansiende / als directe-
lijck strijdende tegens de souberaynheit die ons was op gedragen by het Tractaat tot Breda , wpt
kracht waar van alle Inwoonderen der gedachte Colonie onse onderdanen waren geworden /
en by gebolgh niet en mochten 't samen rotten / en niet aangaan als een lichaam sonder ons ber-
lof / veel min haar selven als hoofden van partjen op werpen en caballeren tegen ons interest /
gelijk als gedachte Banister had gedaan . Onse booznoemde Gouverneur niet booz raadzaam in-
siende dat hy selfs hem sou straffen / sondt hem ober aan ons / om hem soodanigh te straffen als
hem goet dacht . Om sijn aankomste Sr. William Tempel sijn boozvraackt geweest zijnde / stel-
den wy hem op byze boeten ; en alhoewel dat d' Inwoonderen van Surinam , nademaal dat sy
onse onderdanen geworden waren / alle recht hadden verlooren / om sich onder eenige andere
heerschappij te begeven dan ons eppen / en dat in sulker voegen / dat geen wytheemsche Koning
met eenig recht sich selven kan rechter maken ober eenige boozgaande capitulatie : onse onder-
danen geen wettelijck byzheydt hebbende om wpt onse landspalen te vertrecken / dan met ons
berlofte bryzen / het welcke wy oock affirmeren noopt geweygert te hebben aan eenige inwoon-
deren der Colonie die haar na ons of onse Officieren geboegt hebben : dies niet te min / om
sijn Majestejt van Groot Brittannien te laten sien hoe gewillig wy waren om ons na hem
te voegen / en hoe verre onse meeninge van daar geweest is / om onse nieuwe onderdanen enig-
sins rigoreuslyk te bejegenen / ofte hun te weygeren het minste der privilegien hun toegesent in
onsen naam / stonden wy toe met sijn Majestejts Ambassadeur in een negociatie ober ge-
melde materie te treden / en met hem te reguleren de maniere / hoe men gedachte capitulatie
sou wytboeren . Hier ober ontstonden verscheyde swarigheden ; het Hof van Engeland / po-
gende de woorden der capitulatie byten hun rechten sin te fozceren / om daar dooz / booz soo
veel als hun mooglijck was / onse gemelde Colonie te verdelgen / en alle dagen wat nieuws
afbozderende : daar de geene die regeerden niet booz hadden het verschil op een minnelijcke
wijse by te leggen / maar om eer dooz veel loosheyt eenig zaat van twist noch na te laten / om
alsoo gelegentheyt te bekomen van geraas te maken / en dooz hun valsche klachten d' Engel-
sche natie wijs te maken / dat wy wyze de Tyrannen waren / die hare Landts-luyden in een
Barbarische gebangenis hielden / sonder ons eens te kreunen aan hun smeken en kerrenen :
daar wy met waarheyt inogen seggen van geen Engelschman tot Surinam , behalven Bani-
ster , gehoozt te hebben / die begeert heeft te vertrecken / ten ware dooz beloften of dreyge-
menten van sommige Agenten wpt Engeland daar toe geinduceert .

d' Eerste swarighent ging de Slaben aen / welke Banister met sijn geassocieerde preten-
deerden te mogen afvoeren en met haar nemen / wpt kracht van de capitulatie ; hoewel het
soo wpt de woorden van gedachte capitulatie / als wpt het getuygenis onser Officieren die
't onderteekent hebben / notoir is / dat hun soodanige Privilegie niet en is bergint . Doch
eyndelijck / om soo veel als mogelijck was / sijn Majestejt van Groot Brittannien aan ons
te verobligeren / hebben wy dat point toegestaan en ingewilligh 't geen gedachte Majestejt
van ons begeerde / hoe nadeelig datter oock booz ons was .

1672.

Martius.

Maar gelijk het Hof van Engeland slechts booz hadt om onse Colonie te vernielen / of om ons te forceren hun pels af te slaan / waar op sy pzetensie / schoon noch soo onrechtmatig / mochten nemen / van ober ons te klagen: dachten sy hun werck niet verricht te hebben met een groot getal Slaven van ons weg te voeren? en boozsiende dat wy niet lang taderen souden van nieuwe in de plaats te kopen / bedachten sy een nieuwen bondt om onse Supker-werken te vernielen / welke sy genootsaakt wierden achter te laten / en begeerden naderhand / dat sy het koper-werck / en ander nootwendigh gereetschap tot het maken van Supker mochten verboeren; hoewel / so als men het gemeenlijk rehent ober alle Colonien in America, en booz so veel als se vast en gemetselt waren / deseibe epgendijck een gedeelte waren van de Supker-werken / en derhalven in hun natuur niet transportabel. Dit verzoek / schoon so onredelijck en strjddig tegens al het geene in de capitulatie was gespecificceert / dat wy niet dan al te groote reden hadden het selve t'eenaamal te bertwerpen; niet te min / om als nocht te toonen hoe hoog de vrientschap van de Koning van Groot Britannien, by ons te Boeck stont / en hoe seer wy genegen waren alle sijne begeerten te voldoen / hebben wy dit oock ingewilligt.

Wydere was hun verzoek / Engelsche Schepen te mogen senden tot oberboeringe der gener die gesint mochten zijn de Colonie te verlaten / op hope / dat hier dooz sodanigen te schep souden gaan die 't niet in den sin hadden: om niet te bertwerpen de nodiging van soo een groot Koning / met de Schepen op sijn eygen beurs gesonden / leedig te laten wederkeren. Dese streecken waren ons niet onbekent. En hoewel dit verzoek directelijck was strjddende tegens de wetten en 't gebuyck van alle Colonien in America, daar geen Prins of Staat eenige Schepen van haar eygen / tot eenige plantagen laten komen / welke sy respetabelijck besitten; en dat 't met eenen wtzuckelijck by de capitulatie was afgesproken en beratoordeert / dat onse Gouverneur / tot een civilen prijs / met Schepen sou boozsien sodanige Inwoonderen / die upt gemelde Colonien wilden bertrekken: Niet te min hebben wy noch eenmaal alle die consideratien ober 't hooft siende / dit oock / gelijk al het boozgaan / toegestaan.

Maar alsoo sy noch beducht waren / dat het senden van de Schepen na wensch niet en mocht aflopen / ten ware dat sy met eenen oock getrouwe Agenten derwaerts souden / om dan de saeck te mierder aansien te geven / en onder de hant d'Engelsche Inwoonderen aan haar snoer te krijgen / en alsoo te Scheep: dzongen sy daar op aan / dat sy gecommiteerden mochten noemen / om de ozderen aan onsen Gouverneur (conform het geene wy sijn Majesteit van Groot Britannien hadden toegestaan) ober te bzingen / en der selver wtboeringe by te wonen; dit hebben wy haar oock ingewilligt / verzoekende slechts sodanige personen te willen kiesien / die daar aan niet geinteresseert waren / en wel-meenende luden / op dat alles wel en met onderling vernoegen mocht aflopen. Maar hoe redelijck en billick dit ons verzoek oock was / het Engelsche Hof hielt hart aan / dat meer maals gemelde Banister het hoogste bewint in dit Ambassaatschap mocht bekleeden: Wy aan onse kant geresolveert zijnde de hoogste pzeben onser inwilliging te geven / hebben ons niet langer daar tegens gekant / schoon dat wy groote reden hadden om hem verdacht te houden.

Onse Ambassadeur klagende over dit ongelijck / verkreegh na twee Jaren sollicitatien, een ordre tot naarkominge van die Artijkelen: maar als wy Commillarisen en twee Schepen derwaerts souden om ons Volck af te halen, de Hollanders (volgens haar voorgaande practijcke in die saeck van Pouleron, boven de veertig Jaren na den anderen) souden heymelijck ordre, contradicerende, die Sy Ons opentlijck hadden toegeeygent, soo dat het effect van onse Commillarisen haar reyfe

Endlijck wiert dese Negotiatie dooz onse Ministers in Engeland afgedaan: en de laaste Ozder die wy onsen Gouverneur toezonden / wierdt tusschen den laasten Secretaris Trevor, en haar gestoten; 't welk tegens de gedachten van d'andere Engelsche Ministers by aankiep / die geen bertrouwen altoos hadden dat wy daar toe te bewegen souden zijn / om soo veel van ons recht te laten ballen / ofte soo veel saecken toe te staan / daar wy niet aan gehouden / en ons so nadeligh

der-

ligh

172. derwaarts alleenlijk was van daar te brengen eenige weynige van onse armste Onderdanen, ende gebeden ende smekingen van de considerabelste en rijkste, om verloft te worden uyt die slaverij. Naar dit maackte Wy Onse klachte in Augusti laest-leden door Brieven aan de Staten Generaal, waar in wy versochten, dat ordre gegeven mocht werden aan haar Gouverneurs aldaar, tot obsevantie van de voorz. Artijckelen. Dan tot dese tegenwoordige tijdt hebben wy niet een woort in antwoord of satisfactie kunnen bekomen.

1672. Doch gelijk de verborzene bezweegh-redenen en moedven (welcke gedachte Ministers te rugge hielden van het verbaat Tractaat tusschen d'Oost-Indische Compagnien / 't welck soo verre geavanceert was / te voltrecken /) hun deden vermoeden / of oock de saak van Surinam in der minne en vriendschap mocht by-gelept worden / (geen van beyde accorderende met de mesuren onlanghs genomen tot Douver, daar 't Hof na toe gegaan was / om de Hertogin van Orleans t'ontfangen:) soo hadden sy oock in 't minste geen geballen in het gene gemelde Secretaris bericht hadt / en be-

gosten bast te peynsen / hoe sy de volvoeringe daar van mochten stuyten; sonder eens te dencken aan het smecken en hiermen van die arme Onderdanen / de welcke (so sy seggen in haar Manifest) verlangen van hun gebatgenis ontslagen te worden.

Dienvolgens niet derbende opentlijck den gedachten Secretaris aanranden / om hem in syn eppen Persoon te beschuldigen / hebben sy het Accoozt dooz hem gemaakt / aan 't naauwer ondersoek van de Raad der Plantagiers gerefereert / om te sien of sy geen ander epstich konden wybinden / bosen het gene hy alrede van ons bekomen had; En boozwaar / hun arglistigheyt geluckte soo wel / dat by aldien Banister selfs / so parciaal als hy oock was / aan gemelden Raad niet en hadde verklaart / veruoegt te zijn met het geen Wy hadden toegestaan / en met een moesjlichen geest uytgedrukt sijne ongewilligheyt om te vertrecken / onser Order en sou niet aangenoimen geweest zijn / en hadden ons al wederom niet nieuwe afbozderingen aan boozt gekomen / booz en al eer sy Banister hadden afgevaardicht.

Om ebentwel de saack in nieuwe swarigheden in te wickelen / gaben sy Banister soo ample Commissie / als of de Colonie van Surinam ons van rechts-halben niet toequam; nebens verschende Clausulen / welcke duydelijck te kennen gaben / dat hun intentie en booznemen was om ons te dwingen dat wy sulckx souden af-slaan; hebbende selfs (dooz een onghoorde manier van procederen) genoemt / op de recommendatie en verkiefinge van Banister, bijf van onse Onderdanen in Surinam, om Gecommitteerde te zijn van de Koning van Groot Britannien. Onse Ministers in Engellant daar van bericht bekomen hebbende / wierden schielijck verrast / toonende daar ober hun hoogh mistoegen: waar op gemelde Secretaris Trever, die / als zedert is gebleken / van hare Raad-slagen niet en wiste / merkende datet om verre stooten van all' het gepasseerde / slechts was het gene d'andere Ministers beooghden / hieldt dieclamaals aan by gedachte Ministers / om de billijcke Consideration / die sy mochten hebben / ober 't Hooft te sien / en Banister een Brief van recommendatie te willen bereginnen / waar in sy onsen Gouverneur souden raden / sijn order ter goeder trouwe uyt te voeren / en op soodanige omstandigheden / die ongeregelt mochten zijn / geen exceptie te maken; 't welck sy hem als uyt een ingewickelt Geloof en krachtigh vertrouwen op sijne oprechthijghed / toestonden; 't welck seer veel verschilt van private order te senden / tegen-sprekende de gene die wy alrede in 't openbaar hadden uitgegeven / gelijk ons hier tegen alle waerheyt te laste woort gelept / en dat met soo weynigh fundament / als het geen sy daar by boegen van wegen Pouleron.

Da al dit vertreckt / daar wy geen oorzack van waren / vertrocken ten laastten d'Engelsche Schepen / en quamen epndelijck op den 19. January 1671. tot Surinam te landen / alwaar de Gecommitteerde met alle bedenclijke beleeftelijchheit wierden ontfangen. En all' wat wy met weynig woorden konnen seggen van wegen het gepasseerde tusschen haar en onsen Gouverneur / is / dat aan sijn kant niets was vergeten dat d'Engelsche Natie aan ons mocht verobligeren / hy by verber gegaan hebbende dan men van hem te verwachten had / en 't geen de Artijckelen met Engellant gestoren / verepschten.

Daar booz soo veel als de Gecommitteerde belanght / haar conijportement was geduurigh

1672. vermengt met onredelijke passie / ongefondeerde klachten / en onrechtmatige begeerten / als of sy niet anders booz hadden / dan misverstant te zayen tusschen de twee Partien: hebbende met eenen getracht dooz alle mooglijke middelen onse Colonie uyt te ropen / tegens de verbintenis der gener onder haar / welke onse Onderdanen waren: tegens de beloften die Banister in 't particulier aan onse Ministers in Engelant hadt gedaan: en eyndlijk tegens het engagement van de Koning van Engelant selfs / en sijn Konincklijck woort / van sulchs niet te sullen doen; Maar also het bewijs hier van al te veel tijts sou weg-nemen / hebben wy ouder gegeven / om het Journaal onses Gouverneurs / nebens sijn Antwoort op het Protest / 't welck gedachte Commissaris onder hem liet verusten toen hy vertrolt / te publiceren: om aan de gantsche Werelt in 't algemeen / en d'Engelsche Partie in 't particulier te laten sien / de notoire valscheit van 't geen ons woort te laste geleest / en de sinceriteyt van 't compositement onser Officieren / so wel d'oprechtigheyt onser meeningen.

DAn 't is geen wonder dat Sy soo extravagieren op Onse Onderdanen in plaatsen soo verre afgelegen, daar Sy soo stout zijn met onse Koninghlijcke Persoon, en de eer van dese Natie soo dichte by haar, in haar eygen Landt, daar qualijck een Stadt in haar territorien, die niet gevult zijn met ongerijnde bespottelijcke Schilderyen, valsche Gedenck-Penningen en Pylaren, van welke eenige per ordre van de Staat publijckelijck zijn ten toon gestelt, in de selve tijdt doen wy met haar traden in vereenighde Raads-pleginge, tot de oprechtingh van de Triple Alliantie en de Vrede van 't Christendom, dit alleenlijck was suffisante reden tot onse misnoeginge, en 't resentiment van alle onse Onderdanen. Maar wy zijn daar toe geurgeert door meerder consideratien, dan die ons selve raackt, te weten: de preservatie van onse Negocie, aan welke dependeert 't welvaren en prosperiteyt van ons Volck, en haar buyten Landts te beschermen van violentie en onderdruckinge, en de Hollanders haar verftoutende ons te affronteren, by na in onse eygen destriect, hebbende oorfaack om onse rechtvaardige toorn tegen haar te uyten.

met sproochjes te vertellen / die op geen waarheyt gefondeert / en soo seer beneden de destigheyt van een Manifest zijn; en met hun verhaal van diffamerende Schilderyen / en valsche Medalien en Pylaren / daar alle onse Steden / na haar seggen / vol van sijn. Want booz eerst wat de valsche Pylaren belangt (het welke / op dat wy dit in 't boozbygaan seggen / eenigins een singuliere expresse is /) so sy mee willen seggen dat wy Pylaren hebben op-gerecht tot on-eere van de Koning van Groot Brittanien / ofte van d'Engelsche Partie / men sal noopt verbinden dat wy eens gedacht hebben iets diergelijchs te doen. En in dien sin alleen mach men die Pylaren niet waarheyt valsch noemen.

En wat aangaat de Medalien / (welke sy ook valsch noemen) wy hebben noopt dan van een maarachtige geweten / waar op onder bekende en gewoonlyke Sinnebeelden / by Poeten en Schilders in 't gebuyh / aan d'eeue kant d'Oorlog wiert af-gebeeld / aan d'ander Overvloed en Vrede, die deselve boozt-brengh / hebbende onder haar voeten Tweedracht onder de gedaante van een overwonnen Fwis, die de Staten / nu vienden gelwozen / niet langer sou betwoesten.

En

VAn de gepretendeerde Enormiteyten / begaan tegen d'Onderdanen van de Koning van Groot Brittanien in verre gelegene Gewesten / komen sy nu tot ons affronteren (gelijck sy sonder eeni gh fundament affimeren) van sijn Konincklijcke Persoon en d'Engelsche Partie; 't welck alleen oorfaaks genoegh ware geweest / om gedachte Majesteits hoogste misnoegen / en het resentiment van alle sijne Onderdanen op ons' hals te halen; 't welck in effect so veel is als of d'Engelsche Ministers hadden geest / dat / om te straffen d'ambitie van een Bozgermeester van een particuliere Stadt / die sich wat te lichtbeerdigh liet wy-schilderen / Europa ten minsten in een lichten blam moeste gestelt worden / en dat soo een groote Sonde niet af te wassen was dan met een Dilubie van Christen-bloed.

Doch om dese beschuldinge wat netter te beantwoorden: Wy en konnen ons niet genoegh verwonderen ober het compositement van 't Hof van Engelant / het welke volkommentlijck meent te justificeren een Oorlogh / waar in so veel onnosel bloet is gestoot / en die so een algemeene verwoestinge veroorzaakt /

172. En dese Medalie / hoewel niet gedaan door Onse order / by Ons aangefien door gantsch 1672.
 on-aanftootlijk / heeft een van onse Provintien den Plaat-fnyder berlof gegeven om defelbe
 opentlijk te verkoopen / gelijk men gemeenlijk toelaat het drucken en verkopen van Boec-
 ken die men niet door gebaarlijk heurt; ofte uyt een particuliere beleeftheyt vergont een
 fpectale Privilegie aan een particulier Boek-verkoper / om hem also boven fyne Gebuuren
 te prefereren; om nu niet t'infisteren op het recht dat Wy fo wel hadden als andere Soube-
 rapnen / om of Medalieu of eenige andere gewoonlyke middelen te gebruiken / ter gedach-
 tenis van eenige Acte ofte Gefchiedenis die wy gedenkwaardig hielden; waar van in En-
 gelant door naamlijk fo veel boozbeelden zijn.

Maar hoewel Wy niet en dachten dat de booznoemde Medalie de minste aanftoot hadt
 konnen geben / nochtans zijnder geweest die defelbe ten argften hebben geduyt / om den Ko-
 ning van Groot Britannien te verbitteren; en al is 't datter geen ding meer balfchen ongefou-
 deert was / dan het gene door dese fwaache infozmeerders wiert ingeblafen: dies nietemint
 om alle pzetens te benemen / en te bewijfen zelfs in de geringfte omftandigheden d'oprech-
 tighet van onse intentien / wiert de Privilegie / den Plaat-fnyder vergont / ingeroepen / alle
 de Medalieu die men konde binden / gefupprimeert / en den Stempel geordineert om ge-
 broken te worden / om datter niet meer in 't verhozen mochten geflagen worden.

Wat belangt de diffamerende Schilderpen daar fy van boozgeben dat onse Stad krioelt /
 het groot geraas dat fy maken / is nergens anders op gefondeert dan op een Schilder / die
 een Schepen van Dordt liet maken / ter eere van de Heer Cornelis de Wit een van haar Booz-
 germeefters / en die fy uyt een wat te rupm-fcheutige beleeftheyt ordineerden in het Stad-
 huys op te hangen. In dese Schilder wiert hy afgemaalt met een Regiment-ftaf / om dat
 hy in den boozgaanden Oorlogh op de Dloof het betofnt hadt als onse Gedeputeerde; en de
 Schilder had daar noch by-geboeght aan d'eene hant een Kelder met verfchepde Schepen /
 waar van sommig in de bzant waren; en aan d'ander hant de Hoozn des Overbloets / waar
 uyt allerley goederen en waren overbloeypden; om aan te wijfen dat den Oorlogh de Drede
 had ingerupmt / en dat de Regotie en Commercie op Battalieu en gebechten waren gebolgt.
 Daar in staat t'aanmerken 1. Dat de Staat aan het oprichten van gedachte Schilderpen
 niet handdaadig was. 2. Dat het ook niet en was het gantsche lichaam van de Stad Dordt
 maar flechts de booznoemde Schepen / die fijn byzonder vziend was. 3. Dat dese Schilder
 hoedanig datse oock mocht geweest zijn in een private kamier hingh / daar niemand dan de
 Raads-heeren van de Stad by mochten komen. 4. En ten laafte / dat'er in de gantsche
 Schilderpen niets infameus was / en al wat daar in berifpelijk was / was d'pdelheyt des
 geens die na eere of ffont of aan-nam / die een meer voorzichtigte fou afgeflagen hebben.

Behalven dese eenige Schilderpen / mogen wy met waarheyt seggen / nooyt gehoor te heb-
 ben datter tegens eenige andere exceptie is genomen / of geklaaght; en soo'er eenige infameus
 te binden waren geweest / de Koning van Engeland's Ministers die by Ons hier ge-
 refideert hebben / fouden daar bytven twiffel van gefproken hebben / en begeert dat d'Au-
 theuren en Aytgebers daar van mochten geftraft geweest zijn; 't welck een klaar betwijfs is /
 dat nooyt fultis publijcklyk is kenbaar geworden. En in geval datter eenige heimlyk ver-
 bozen ofte verfpzept zijn geworden ('t welck wy noch niet en geloven) hoe konnen wy fultis
 verantwoozden / ofte geoozdeelt worden handdaadig geweest te zijn / aan 't geen Ons nooyt
 ter kennis is gekomen?

Wil fijn Majefteyt van Groot Britannien op peene van ons te beoozlogen / meer van ons
 verwachten binnen onse Dominien / dan hy zelfs kan doen in fijn eygen Koninkrycken /
 daar het genoegh bekend is / hoe veel bittere Pasquillen / fo tegen fijn Perfoon als regeer-
 inge / uyt geftroopt zijn geweest / niet tegenftaande de naauste onderfekinghen? en fchijlyk
 dat fijn eygen Hof daar niet meer by van is geweest dan de rest van het Koninkryk; en
 de byzheyt die fijn Onderdanen haar aanmatigen / is soo' algemeen / dat fy zelfs fijn ver-
 bozenste bertrek-kamer niet en hebben verfchoont. Sijne Ministers zijn noch flimmer
 gehandelt / nademaal dat de Cancellier in de rebeneringe gedaan door het openen van de
 voorige fessie des Parlaments bekend / dat fy publijck van Verradery en Dwaasheyt befehul-

1672. digt/ en zelfs in de Koffee-huysen vooz Sotten en Schelmen wierden uptgemaakt. Dit zijn 1672
sijn eygen woorden.

Martius.

Dit dan soo zijnde / met wat recht konnen sy ober Ons klagen / dewelke zelfs in de hitte van alle onse Oorzlogen niet schuldig geweest zijn aan eenige ongeregeltheden die hier by te pas quamen; en die in dese laatste upt eygen beweginge onder seer gestreng boeten twee Pasquillen hebben gesupprimeert / welcke niet te weynig respect van de Persoon van sijn Majesteit van Groot-Brittannien spraken; hoewel d'Auteur den welstandt van onsen Staat seer toegedaan scheen te zijn.

Gelijc dit Artijckel swaar valt te verstaan / en niet geenerley bewijs is bevestigt / soo meenen wy dat sy daar mee beoogden een inlepinge tot het gene volgt; en derhalven konnen wy 't niet beter wederleggen dan met oydendijck t'antwoorden op de Materien van daadt / die sprake legeren.

HEt recht van de Vlag is soo oudt, dat het is een van de eerste prerogativen van onse Koninklijke Predecesseurs; en behoorde het laatste te zijn daar dit Koninkrijk oyt van scheyden most, 't en is noyt in questie getrocken, en wierdt wel expresselijk erkent in 't Verdrag te Breda; nochtans dese laatste Somer wierdt niet alleenlijk geviolert by haar Commandeurs ter Zee, en die violence daer na in den Haag gerechtvaardigt; maar het wierdt door haar-luyden vertoon in de meeste Hoven van 't Christenrijk, als belachelijk voor ons sulks te eyschen, een ongehoorde Insolentie, dat sy met ons souden twisten om de dominien van der Zee. Daar sy onder de Regeeringe van onse Koninklijke Vader het hielden voor een Obligatie, betalende de Licenten en Costuymen, gepermitteert te werden in deselve te Visschen, welke schuldig zijn de Staat, waar in sy nu zijn (om met ons te disputeren) aan de protestie van onse Voorvaderen, en de Manhaftigheyt en Bloedt van onse Onderdanen.

derhant erbaren hebben / al te wel na hun wensch af-gelooopen zijnde; en behalven dit enkel point niet met al in hun gantsch Manifest zijnde / het gene d'Engelsche Natie in 't minste kan raken: achten wy 't noodig eer Wy daar volkomendijcker op antwoorden / soo aan den Koning als gedachte Natie te verklaren / dat / gelijk het Ons aan onse kant leedt sou zijn / dat Wy haar het minste prerogatif / dat haar rechts-halven mocht toekomen / te weygeren / ofte soo veel als eenigsin in debat te treden ober 't gene sy als hun recht haar selven mochten aanmatiggen / als de saak Ons niet en raakt / ofte tegen Ons niet en wordt aangeleydt; Wy hopen ook dat sy soo billijk sullen zijn om Ons in onse rechtmatige defensie te dragen; en dat het groot ge-ruecht / dat de Practiseerders van desen Oorlog maken / de kracht en bondigheyt van onse antwoort niet en sal verdooven.

Tot verklaringe van dit Point staat t'aanmerken / dat / gelijkerwijs als vooz het Jaar 1653. daar noopt eenig disput is geweest ober de Vlag tusschen d'Engelsche Natie en Ons / soo is het noopt eens voozgestelt / om in eenig Tractaat daar van gewag te maken; 't welk een klaar en bondig bewijs is / dat tot die tijt toe de Zee-hoofden aan beyde kanten wel wisten wat hun in soodanigen geval te doen stondt; en dat d'Engelschen ten aansien van dien niets en hadden gepscht / dan 't geen wy steeds gered waren toe te staan. Het is ook seer aanmerkingswaardig /

Dit is het Graf-kanon der Engelsche Ministert; 't is het gene waar tegen sy meenen wy geen wederstandt konnen bieden / en daar sy met het grootste vertrouwen op steunen; Meer sy dese pretensie hadden / wisten sy niet hoe sy alle de swarigheden / die geduurig hun dessein verhinderden / te boben mochten komen. Sy waren gesint Ons den Oorlog aan te doen: sy hadden 't Vrankrijk beloofd; en met eenen haer selven geliefkooft dat sulks hun private dessepen binnen 's Landes dapper sou avanceren: Maar het heeft haar gestadig aan argumenten ontbroken / die populair genoech waren om de Natie tegen Ons op te luyfen. Sy hadden wat meer dan hare Schilderpen en Medalien van nooden; en hier op practiseerden sy het senden van een Jaecht / om onse Bloot op te soeken / die niet verre van onse Kust vooz anker lag / om van onse Admiralen het strijken af te bozderen; op hope dat de nieuwigheyt der sake eenig voozbal sou veroorzaken / tot bebozdering van hare dessepen; Welke hun aanslag / gelijk Wy na-

2. waardig / dat Engelandt noopt eens de gedachten heeft gehad van dit recht van de Vlag / dooz 1672.
 een formeel Tractaat te verskeren / tot dat sp begooten te vermoeden / dat men / als een Repu-
 blijke eenige swarigheyt mocht maken / noch aan haar te betalen de selfde Cere / die aan hare Martius.
 Koningen was betoont ; waar dooz sp bevoogen wierden daar ober een Artijkel te stellen in het
 Tractaat van Breda / die tusschen Ons gesloten is in 't Jaar 1654.

Het derde dat t'aanmerken staet / is / dat waar het Hof van Engelandt, in plaats van met
 Ons in een nauwer Alliantie te treden / 't welk sijn Majesteit selfs Ons had booz-gezagen/
 terwijl hy hier was / het Tractaat slechts vernieuwde / 't welk wy met Cromwel hadden ge-
 maakt / met eenig byvoegsel / als te boren gedacht / het Artijkel van de Vlag een gedeelte daar
 van zijnde / 't welk niet de rest in 't Jaar 1662. gesloten werd / sonder eenige conferentie ober
 den inhoudt des gemelden Artijkels / ofte d'allerminste verklaringe van de selfs rechte meenin-
 ge / bozder dan de woozden mede-bzachten. En naderhandt in het Tractaat van Breda wierde
 het 19. Artijkel / daar soo veel van gezocht wordt / overgeschreeven wyt het Tractaat van
 't Jaar 1662 ; gelijk als dat van het Tractaat van 't Jaar 1662. genomen wierdt wyt het
 Tractaat van 't Jaar 1654 ; soo dat om den rechten sin van 't booznoemde Artijkel recht te
 verstaan / Wy te rugge moeten gaan na het Origineel / en oertwegen wat'er te Londen gepas-
 seert is in de conferencien en debatten tusschen de Engelsche Gecommitteerden (daar Cromwel
 selfs een van was) en Onse extraordinary Gedeputeerden, ten opsicht van het gemelde Ar-
 tijkel.

En het blijkt wyt het Journaal van Onse Gedeputeerden, het welke Wy by der handt heb-
 ben / om te bewaarcheden 't geen Wy by-bzengen (niet twijffelende of in gebal dat de Engelsche
 Gecommitteerden de selfde methode gehouden hebben / en ook het gepasseerde geregistreert / de
 selfde particulariteyten daar in te binden sullen zijn) dat op den 28. November 1653. de Engel-
 sche Gecommitteerden aan onse booznoemde Gedeputeerden oberleerden 27 Artijkelen / die sp
 tot een Accoozt boozstelden / en om het Tractaat dat geslooten sou worden / op te maken ; en dat
 in het 15. van die Artijkelen onder andere wel wydruckelyk was gesegt / dat alle onse Sche-
 pen / soo wel die van Oozlog / als andere / hun Vlag souden strijken en het Cop-sepl laten val-
 len / het sp enkel / of wyt een Vloot bestaande / eenige Oozlog-schepen van Engelandt ontmoet-
 tende / de Vlag strijken / en het Cop-sepl laten vallen.

Daar op Onse Gedeputeerden verklaarden / ozder van Ons te hebben / om de Republijke te
 verskeren / dat Wy niet gesint waren eenige verandering te maken / en gantsch bereydwillich
 waren aan de Republijke te bewijzen alle deselfde respecten / die Wy onder de vorige Kregering
 aan Engelandt hadden betoont : en dat derhalven / aangesien dat sp een besonder Artijkel daar
 ober wilsden hebben / soo was het dienvolgens noodig van d'oudste en ervarenste Zee-officieren
 aan bepde kanten te vernemen / op wat wyse dat men daar in geduurig had gedaan / om sulks in
 't toekomende vast te stellen : en te meer / alsoo daar in geen vorige Tractaat gewag van was
 gemaakt.

De Conferencien / soo ober dat Point als verscherden andere / duurden etlijke dagen lang :
 alsoo men d'Engelsche Gecommitteerden in al die tijdt niet en honde bzengen / om tot het booz-
 geselde Examen te treden / nochte te refereren / (niet tegenstaande de gereitreeerde instantien
 onser Cedeputeerden) aan de decisie der Zee-luyden / so ten aansien van de Kusten en Plaatsen /
 daar het strijken tot die tijt in 't gebuyk was gewoest / als van het getal der Schepen : waar in
 sp gewisselijc haar niet te soek souden hebben gemaakt / hadden sp komen bewijzen / dat eenige
 Scheps-vloot van d'onse booz een enkel Schip van Engelandt oopt hadde gestrecken / gelijk sp
 eerst hadden gepretendeert. En op den 26. December O. S. daar aan volgende / leberden sp
 aan onse Gedeputeerden dit Artijkel / in plaats van het vorige / daar ober sp niet eens konden
 worden.

In dit Artijkel / d'Engelsche Gecommitteerden niet homende tot een exempel by bzeng-
 gen eenige Vloot / die booz een enkel Schip had gestrecken / en dienvolgens hun pretensie niet
 goet maken / lieten sp wyt het woozdt van Scheeps-vlooren, 't welk in het voorige Artijkel
 stonde / en lieten de saak hier by ongedecideert steken / dat de Schepen en het Daartung / son-
 der meer te seggen. En eyndelijc / na verscherden Conferencien ober het gantsche Artijkel /

1672. is men wederzijds accoozt geworden / om geen verandering te maken / en sich by 't gebuyde te houden / sonder naarder determinatie. Het voornoemde Artijkel dienvolgens van woort tot woort luyde aldus:

Martius.

Mart

Quod naves & navigia dictarum Fœderatarum Provinciarum, tam bellica, & ad hostium vim propulsandum instructa, quam alia, qua alicui è navibus Bellicis hujus Republicæ in Maribus Britannicis obviam dederint, vexillum suum è mali vertice detrahent, & supremum velum demittent, eo modo, quo ullis retro temporibus sub quocunque anteriori Regimine observatum fuit.

Dat de Schepen en het Vaartuig der Vereenigde Provintien, soo wel Oorlog-schepen als andere, op de Brittische Zeën eenige Oorlog-schepen van dese Republiکه ontmoetende, de Vlag sullen strijken, en hun Top-seyl laten vallen, op de selfde manier als voor defen is geschiedt onder de voorgaande Regeering.

Dit Point al dus afgedaan / en het gantsche Tractaat wederzijds geslooten en geratificeert zijnde / gaben Wy noch Onse generale Instructien aan onse Admiralen en andere Zee-woogden / in de eygenlijke woorden als te boven / geen reden altoos bindende om de minste verandering daar in te maken / nademaal het voornoemde Artijkel alles by de selfde conditie en stant als boven liet berusten; daar slechts by-voegende het geslooten Tractaat / om te dienen tot een regel voor onse gemelde Officieren. En alsoo daar noopt in de voornoemde Instructien eenige Clausule had geweest / die de Hoofden onser Vlooten ordinerde de Vlag te strijken voor alle Engelsche Oorlog-schepen die haar souden ontmoeten / hebben Wy het daar ook niet bygeboegt / nadien wyt alle het verhaalde baarblykelyk is dat Wy daar geensins aan verplicht waren / en dat de Engelsche Becommitterden dat point al gedebatteert hebbende / daar niet langer opstonden; om geen ander oorzak / dan om dattet haar aan bewijs-redenen ontbrak tot bevestiginge van hun affectie.

Middelertwyl verliepender veele Jaren sonder enig dispuyt of verschil te hebben ober die saak / tusschen de Republiکه van Engelandt en Ons. Sijn Majestejt nu regeerende wierdt naderhandt tot sijn Kroon herstelt; en in het Tractaat met hem geslooten in 't Jaar 1662. wierdt het selfde Artijkel / met de rest daar tusschen in geboegt / doch sonder eenige naarder verklaringe / 't ymondeling of schepfelyk. In 't Jaar 1667. wierdt het van woort tot woort overgeschreven wyt het Tractaat van 't Jaar 1662. om te dienen voor het 19. Artijkel van dat van Breda; en in alle dese revolucien had'er noch noopt enig verschil geweest ober desselfs uytvoeringe voor de Maant van Augustus 1671. als wanneer het Hof van Engelandt goet dacht een Jacht in onse Vloot te senden / de welke / als gedaecht / niet verre van onse Kust voor anker lag / en by een van onse Admiralen seplende / twee maal met scherp op hem schoot / om dat hy sijn Vlag niet en streekt / en het Top-seyl liet vallen; waar op gemelde Admiraal / die noyende de Vlag geen ander oordeel had / dan in acht te nemen het 19. Artijkel van het Vedasche Tractaat / aangefien het voornoemde Artijkel niet en melde van geheele Vlooten / maar in 't gross slechts van Schepen sprak; en dat om de boven verhaalde redenen / behalven noch verscheyden andere omstandigheden daar onse Vloot toen onder lag / tot welke het Artijkel niet geappliciert konde worden; en met eenen begeerig zijnde sijn Majestejt van Groot-Brittannien alle moogelyke respect te bewijsen / ging hy selfs aan boort op het Jacht (daar men by-na geen exempel van heeft voor een Admiraal / in actueel gebiedt zijnde) den Kapiteyn met alle bedenckelyke beleefthejt aandienende / dat hy sonder een particulier oordeel / ee. i saak van sulck een gewichte op sich niet en doofte nemen; en by aldien dat sijn Majestejt van Groot-Brittannien oordeelde dattet hem toe-quam / dat dit verschil tusschen haar stonde te decideren / die Meesters van hem en gemelde Admiraal waren.

Dit is de grove misdaat van onsen Admiraal; en daar Wy niet soo grooten dzyft en passie selfs

2. selfs mede worden beschuldigt; en dit is het onbergeeffelijk affront daar Wy schuldig aan zijn
 booz den Koning en de gantsche Engelsche Partie. Dat belangt het gene sy daar by voegen/ van
 1672. **Onse bejegening op het selfde boozval/** daar toe sullen Wy bequamer gelegentheit hebben op een
 ander plaats van te spreken. En nopende de **Dominiën der Zee/** en de gepretendeerde **Tol**
 ('t welk niemand kan seggen hoe sy 't hier ter plaats ophalen) sullen Wy slechts met weynige
 woorden daar op antwoorzen/ dat soo het een als het ander desen **Ozlog** geheel niet en raakt;
 en gelijk als in alles/ dat op de **Ceremonie van de Vlag** siet/ Wy niet booz hadden de minste
 verandering te maken/ en geen andere Rechters begeerden om het selve te reguleren en decide-
 ren/ dan d'oudste en erbavenste **Zee-hoofden:** soo begeeren Wy ook geen nieuwe **Privilegie**
 booz de bysheyt van te **Wischen/** en bozderen niets ten dien aanzien/ dan **Ons** vast te houden
 aan 't gene tot noch toe het geduurig gebruik is geweest/ en te behouden het gene gericht is ge-
 weest na de solemnele **Tractaten/** by na twee hondert **Jaren** herwaarts/ en 't geen d'**In-**
 woonderen van onse **Provincien/** onder alle veranderingen en formulieren van **Regering/** on-
 gemolesteert geduurig hebben genooten.

Martius.

Niet tegenstaande alle dese provocatien, soo hebben wy patientlik verwacht satisfactie, niet soekende de **Vrede** van 't **Christenrijk** te disturbereen om onse particuliere **Resentement,** wanneer sy niet na-lieten haar devoir te doen, om de **Alder-Christeljkke Koning** tegens ons op te rockenen, van welke sy haar soo versekerden, dat voor twaalf **Maanden** haar **Ministers** hier ons daar mede dreygden.

Het en is niet wel te begripen wat **Proba-**catien hier gemeent worden/ waar over de **Koning** van **Groot-Brittannien** satisfactie niet sulc een gebruit had afgewacht/ dewyl hy ongewillig was de **Vrede** van 't **Christendom** te yzlongeren om sijn particuliere **resentementen/** 't welk hem ook eenen anderen **Ambassa-**deur aan **Ons** dede senden/ gelijk als kort daar aan verhaalt wordt; want soo sy daar mee te kennen willen geven d'affairen van **Oost-Indi-**

diën en **Surinam** met het gepretendeerde affronteeren van sijn **Majesteys** **Persoon/** 't welk sy **Ons** te laste leggen; Wy hebben alreede doen bliken/ dat ten opsight van dit alles het **Engel-**sche **Hof** geoorzeden had om **Ons** veel eer te danken booz onse inwilliginge/ veel min dan over **Ons** te klagen: en dese tweede **Ambassadeur** daar sy van melden/ heeft daar noopt eens van ge-
 reept: 't welk nochtans/ in gebal hunklachte wel gefondeert ware geweest/ t'eenemaal noodig
 ware/ ten einde **Ons** wezgeren/ hunnen **Ozlog** had mogen gejustificeert hebben.

Daar in het tegendeel is het nooir/ dat sy niet sonder een mysterie **Sir William** **Tempel** te rugge ontboden/ die altijd pverde den boozgang van al het gene het minste misverstandt tusschen beyde **Partien** mocht veroorzaken/ booz te komen of te stuyten/ en die altijd dooz alle middelen getracht had d'**Alliantie** (daar sy een gelukkig instrument van was geweest) in haar geheel te behouden; om **Ons** een tijdt lang daar na een **Gesant** toe te senden/ de welke nochte in sijn **Memorialen** **Ons** behandigt/ nochte in sijn **privat** **Conferentien** niet eens gewag maachte van 't geen daar sy sebert soo veel gerucht om maakten. En soo dit geduldig afwachten op de saak van de **Vlag** slechts siet/ sullen Wy in de twee navolgende **Artijkelen** toonen d'onrechtmatigheyt deser klachte.

Ondertusschen het gene sy daar aan kroopen/ als dat Wy getracht souden hebben den **Ko-**ning van **Brantrijk** tegens sijn **Majesteyp** van **Groot-Brittannien** op te hiften/ is soo verre van de waarheyt/ als de rest van hare beschuldigingen: wy en twijffelen niet of de gantsche **Engel-**sche **Partie** sal meerder geloof geven aan de **sincere** **protestatie** die wy hier doen booz **Godt** en de **Menschen/** dat wy niet eens de gedachten hebben gehad/ van 't geen sy **Ons** te laste leggen/ dan aan het gene soynige **Fransche** **Emissarissen** vermoeden/ soo gantsch tegens alle waar-
 schijnlijkheyt/ als waarheyt.

't Was dan soo verre met **Ons** daar van daan/ dat wy eenige secrete **correspondentie** met **Brantrijk** souden hebben gehad/ dat wy hare wapenen ons op den hals hebben ghaalt/ hierom alleen/ om dat wy een al te naanwen **alliantie** met den **Koning** van **Groot-Brittannien** hadden in-gegaan; en 't is booz gantsch **Europa** kennelijc/ of het **Engelsche** **Hof/** dan of wy **gemelde** **Alliantie** best hebben onderhouden/ en wie van **Ons** beyde tot elckanders **nadeel** de **Ko-**
 ning

1672. ning van Vranckrijks vrientschap heeft gesocht. Zedert het afvaardigen van den Ambaf- 1672
sadeur Montagu naar Vranckrijck/ ('t welck was in het begin van 't Jaar 1669) heeft de
Martius. swackst. siende lichtelijck kommen merken / wie de Boesem-vrienden geweest zijn : en so wat
na de geitereerde Ambassaadschappen van hun Grand-ministers / als om het gene tot Dou-
ver was gepasseert / mitsgaders de groote werbingen die sy in Engeland, Schotland en Yerland
moeten geweest zijn met Ons selven in te beelden / dat wy by de Franssen in grooter estiem
waren / dan het Hof van Engelandt ; wy / die op de selfde tijt een considerable Vloot in Zee
hadden / tot bescherminge der Spaansche Nederlanden / in kas van een tweede Invasie / en
die ook by Engelandt aanhielden / om nebens ons ook een tot dien eynde in Zee te brengen / om
alsoo gesamenlijck te ageren / en de Reputatie van d'Alliantie met den anderen Ingegaan /
te maninieren en staande te houden : De Koning van Vranckrijk toen al geavanceert zijnde
tot op Dupnkerken.

Maar om d'onrechtmatigheyt van dese beschuldinge noch klaarder aan te wijfen ; onse
Ambassadeur in Engelandt Ons de weet aangedaan hebbende / dat niet tegenstaande alle
d'obertuygende bewijs-redenen / die wy van het tegendeel hadden ingegeben / sommige qua-
lijck geaffectioneerde Personen nochtans / soo den Koningh / als de gantsche Partie sochten
wijs te maken / dat wy tegens onse engagementen onder de hant met den Koning van Vrank-
rijk tracteerden. Wy gaben hem van sonden aan order / om wyt onsen naam aan sijn Maje-
stept van Groot Britannien te verklaren / dat om de valscheyt deser geruchten / die tot ons na-
deel wierden uptgestroopt / te doen blijken / en om gedachte Majestept essentiele en onkenne-
lijke bewijsen te geben van d'oprechtigheyt onser intentien / Wy gereet waren in soodanige
Alliantie met hem te treden / als hem goet dacht / hoe naauw deselve oock mochte zijn / en
noch byp berber te gaan / als wy tot noch toe alreede hadden gedaan / tot securiteyt van de
Wede in Europa.

't Is sulcks / dat de gereitereerde presentatien van onsen Ambassadeur met smaetheyt
wierden verwozen : doch wy konden Ons naaulijks inbeelden / dat na dit ons procederen
het Hof van Engelandt ons / zedert te laste konde gelegd hebben d'eygementen / die seer wel
wisten dat op enkele inbeeldinge waren steunende / en daar wy niet schuldigh aan konden
zijn / op een rijt / als wy Ons sochten naantwer te verbinden : en daar hare verhozene intri-
quen met de Franssen / om den bystant der selve tegens Engelandt te verwachten / Ons al te
wel bekent waren.

OP 't laatste niet meer van haar hoorende /
sonden wy een ander Ambassadeur aan haar /
welke naar diverse dringende Memoriale overge-
levert in onse Name , geen Antwoort kon beko-
men , tot dat hy hadt verklaart sijne revocatie,
doen presenteerden sy een Papier tot dit effect ;
dat in dese conjuncture sy wilden consenteren om
voor ons te strijken , indien wy haar wilden assiste-
ren tegens de France , conditioneel , dat het nooyt
so plaats soude hebben tot haar prejuditie hier na-
maals.

HAn manier van spreken hier / van haar
tweede Ambassadeur te zenden / schijnt in
sich te verbatten / dat dese klaagde / op de ge-
woonlijke wijze / van alles daar het hun gelief-
de Ons mee te beschuldigen in hun Mani-
fest ; ofte dat Sir William Temple sijn klachte
ober de saak van de Vlag alreede gedaan had /
sonder daar eenigh antwoort op bekomen te
hebben. Wat het eerste belangt / Wy hebben
't alreede doen blijken / hoe verre sulks van de
waarheyt afwijkt : En wat Sir William Tem-
ple aangaat / het sou hem swaar geballen heb-
ben / by Ons klachtig geweest te hebben ober
't geen niet gebeurt en was / dan dicht aan het
Jaar na sijn vertreck. Maar om niet langer op
contradictien te staan / die meer als op een
plaats in dit Manifest te binden zijn / en om t'
antwoorden op 't geen sy allegeren. 't Is
waar / Wy en hebben niet eerst naar Engelandt
gesonden op het dispuyt van de Vlag : en gelijck
Wy niet vernoegt waren dat onsen Admiraal het
19 Artikkel van het Tractaat tot Breda ge-
bioleert had ; so heeft het Ons ook goet gedacht /
de klachte des Konings van Groot Brittan-
nien af te wachten / in kas sijn Majestept mocht
oordeelen het respect dat wy hem schuldigh
waren /

172. waren / niet en hadden betaalt; te meer / alsoo de Propositsen die de Heer Boreel, onsen
 Ambassadeur / aan sijn Majesteit en sijne Ministers had gedaan / (hozt te vooren eer dat
 ius. van de Blagh booz- viel) om daar ober met haar in conferentie te treden / wierden verwor-
 pen / onder pretext / dat Ons een Ambassadeur zou toegesonden worden. En toen eynlijk
 Sir George Downing van sijn gedachte Majesteit quam / deden Wy verklaringe / tot Ant-
 woort op het Memoriaal / ons op den 23 Januarij overgelevert / dat aan alle onse Admira-
 len en Opper-hoofden een stricte Order was toe-gesonden / om punctuelijk t'observeren /
 en haar te reguleeren na het 19de Artijkel van het Tractaat tot Breda gesloten met sijn
 Majesteit van Groot-Brittannien; en dat Onse intentie was / dat het Ons zou dienen tot
 een staande regel / in alle d'essels omstandigheden. Doch nadien de staat van questie op
 d'uptboeringe van een Artijkel sagh / waar op gedaane klachten wierden gefozmeert / soo
 stont t'aanmercken / 1. Dattet booz Ons niet en bleek / dat generale Schreeps-blooten daar
 onder wierden begrepen / en dat niet anders als Schepen en allerley Daartuig / sonder eni-
 ge bepalinge / daar in wierden verhaalt. En ten tweeden / dat men het zou doen *eo modo*,
quo ullis retro temporibus unquam observatum fuit: Op soo een wijze / gelijk men het booz
 desen gepractiseert heeft.

Op het eerste Point / om den rechten sin van het booznoemde Artijkel te toonen / ge-
 bruykten Wy een gedeelte van de boben-verhaalde Argumenten. En wat het tweede be-
 langht / Wy hebben andermaal gemelde Ambassadeur aangeboden / soo 't den Koning sijn
 Meester geliefde / een nauwer onderzoek van het gewoonlijk gebuyk des Vlachs t'aan-
 beerden / en in gebal men bevondt dat onse Blooten oit booz een enkel Engelsch Schip
 hadden gestreken / Wy souden erkennen dattet recht waare / en daar niet berder ober dispu-
 teren.

Dus verre sach Ons antwoort op de staat van questie / en betwefen niet hoe wepnigh re-
 den wy beschuldigt wierden van het Tractaat tot Breda geviolert te hebben. Maar wy gin-
 gen noch al verder: En hoewel wy seer wel wisten / dat men in het onderzoek / 't welk wy
 voorstelden / noopt zou bevinden dat Onse generale Bloot booz een enkel Schip had gestree-
 ken; dies niet te min op het booznoemde onderzoek ('t welk niet dan tot ons groot boozdeel
 had konnen upballen) niet langer staende / verklaarden wy dat op het vertrouwen dat wy
 hadden op de sincere en bestindige vriendschap des Konings van Groot-Brittannien / en
 verhopende te sullen volbrengen het gene daar hy aan verplicht was / volgens het vijfde Ar-
 ticul der Triple Alliantie, in gebal Wankrijk Ons quam beoözlogen / hebben wy byzwillig
 toegestaen / dat soo wel Onse gantsche Bloot als onse particuliere schepen booz een enkel
 Oorlog-schip / voerende de Blag van sijn Majesteit van Groot Brittannien / soude strijken;
 om daar dooz aen sijn gedachte Majesteit te geven de hoogste proebe van respect en eere / die
 wy t'allen tijden wilden trachten te bewijzen aan soo een grooten Monarch; presenterende
 met eenen aan sijn Majesteit op een seker Reglement daar ober met hem te willen atcozde-
 ren / om also alle disputen en controersien in het toekomende te pzebenieeren.

Dit is in 't kortze de substantie van d'antwoort die wy op Sir George Downings Memo-
 rtaal gaben; welke d'instellers van het Manifest / de benaminge van belachelijk geliefte
 hebben te geven / daar sy wel wisten dat sy met geen reden altoos deselbe konden tegenpze-
 fen; als of sy tot berdediginge van hun Oorlog niet anders hy te brengen hadden / dan Ons
 impertinentlijk quanswijs sprekende in te voeren / en te doen seggen / het geen wy nooit
 eens gedacht hadden.

Maar dese Heeren en seggen Ons niet / dat / om de saak niet grondig t'examineeren / en
 serieuse debatten te schuwen / ('t welk buyten twijffel den dekl-mantel die sy sochten / en van
 nooden hadden om haar woort met de Franzen te houden / zou welch genomen hebben;) ge-
 melde Ambassadeur Downing geozdineert wiert van Ons niets aan te nemen / dan / na een
 seker getal van dagen hem booz-gescreven / en die sy wel wisten al te kort waren / om daar
 in een Antwoort van soo een gewichte waardig te hebben / onder soo een forme van Regee-
 ring als d'onse / alwaar de distantie der Ledemaaten / welke een decisibe stem hebben / de
 genomene Resolutien byzpraalende houd; so dat / toen Onse Antwoort hem gebzacht wiert /
 b

1672. **h**p deselbe niet wou aannemen / onder pzetentie datse te saet quam / en daer sy in dit Mani- 167
 fest hun patientie soo hoog extollerer / konden wy niet eens gehoor krijgen / en dat enkel
 Martius. om dese oorzak / om dat Wy niet eenige wepnige uren vzoeger gesproken hadden : en der
 halben op het afflaen des Ambassadeurs wierden wy genootsaakt Onse antwoort directe- Martii
 lijk aan den Koning sijnen Meester te senden / hoewel niet met veel beter succes.

SEdert de wederom-komst van onse Am-
 bassadeur, hebben sy een Extraordinary
 aan ons gefonden, welk op een extraordinare
 manier ons te kennen gaf, geen vorder satis-
 factie konde offereeren, tot dat hy te rug aan
 sijn Meesters had geschreven.

MEt haar selben steeds vzoelijk te maken /
 en te kittelen met een koude allusie op
 den Character van onsen Ambassadeur,
 willen sy hun bejegening justificeeren; doch
 haar onberwinnelijke obstinaetheit in te
 wepgeren / met hem te treden in reguliere
 conferentien ober het gene hy haar aan te

bieden had / sal best bliken uyt het nabolgende.

Onse antwoort op het Memorialis van Sir George Downing (welke hy wepgerde t'ont-
 fangen) aan sijn Majesteit van Groot-Brittannien, overgelevert zijnde door onsen Ambaf-
 sadeur / ontving hy een Heblijcg van 't Hof van Engclant / waar in sy klaagden dat ons
 antwoort niet min dan vernoegende was / en verbult met donkere en dubbelsinnige woor-
 den / nebens eenige andere objecten van gelijken aart. Daar op het ons goet dacht een
 extraordynary Ambassadeur naar Engelandt te senden / met volkomen macht om te ver-
 klaaren het gene donker of twijffelachtig mocht zijn / en dienvolgens daar by te boegen
 't geen noodigh waare tot uytdukkinge van onse oprechte intentie en meeninge; welke
 was om noch by verder te gaan dan tot noch toe was beracoordeert ten opzicht van de
 Vlag. In de eerste conferentie die gedachte extraordynary Ambassadeur nebens onsen
 Legler / met d'Engelsche Ministers hielden / gaven sy haar te kennen de orders van Ons
 ontfangen / en haar verseeckert hebbende / dat sy berepwilligh waren / om uyt onsen
 naam 't gene donker en dubbelsinnig mocht zijn in onsen antwoort / te verklaren / (son-
 der gedachte Ministers daar toe te konnen vzenen / om t'allegeeren wat sy daar in de-
 fect bonden) presenteerden sy haar een ontwerp van een articul / of een wijdblooptiger Decla-
 ratie in geschryft / nopende de saak van de Vlag / waar in uytdukkelijc wiert verhaalt /
 dat onse gesamentlijke Blooten / soo wel als onse Schepen in 't bysonder / eenige Oor-
 log-schepen / die de Vlag van sijn Majesteit van Groot-Brittannien boerden / ontmoeten
 de / de Vlag souden strijken en het Top 3-pl laten ballen ('t welk men achten sou te zijn de
 volkomenste en krachtigste verklarende clausule / die men tot het 19. Bredaafche Articul
 sou konnen boegen) sonder het selve aan de zijde van Engelandt te hechten / ofte te doen de-
 penderen aan eenige conditie ofte eysch / hoedanig dat het ook sy. Daar op onse gedachte
 Ambassadeurs van d'Engelsche Gecommitteerden begeerden te weten of een soodanige de-
 claratie sijn Majesteit mocht voldoen / soo ja / dat sy gereet stonden om die t'onderteeken-
 nen; Maer d'Engelsche Gecommitteerden antwoorzen / dat sy een antwoort op des
 Konings boven-verhaelde Memoriaal (ofte Heblijcg) gedateert den 11 February waren
 verwachtende / en geen Papiere die niet onderteekent waren vermochten aan te nemen;
 en onse Ambassadeurs daar op wepgerende het selve t'onderteekenen / aleer sy wisten of het
 vernoeging mocht geven / wierd alsof de conferentie af-gebrooken sonder wijder onder-
 handeling. Doch naderhand onse voornoemde Ambassadeurs reflectie nemende op de
 strictheit van de Orders die sy van Ons hadden ontfangen / soo is 't dat sy (om niet na
 te laten 't geen mocht dienen tot bewijs van de sinceriteit onser intentien / en het respect /
 welk wy den Persoon van sijn Majesteit van Groot-Brittannien toedroegen) resolbeerden
 alle andere consideratien ober 't hooft te sien / en hebbende op-gestelt en geteekent een
 Memoriaal: (waar-in gedachte Declaratie was verbat / met belofte van noch naarder
 verklaringe / in geval dat sy 't noch dubbelsinnig ofte duyster mochten oordeelen) heb-
 ben sy op nieuw conferentie verfocht om het selve aan de Gecommitteerden te behandi-
 gen: doch dese vzoefende dat sulc een inwilliging in onse Ambassadeurs vzoer hun desse-
 nen

72. nen een groote hinder-paal mocht zijn / en de Rupture stipten / soo 't aan den dagh qua- 1672.
me / en sy daar ober byze conferentien hielden / waren soo kloek / dat sy hun Declaratie
des Oozloghs deden lesen / en booz goet keuren in des Konings Raadt / tot dien eynde / Martius.
en met groote precipitante extraodinaris beroepen / en dat een uur te booren / aler sy
onse Ambassadeurs hadden geapponceert tot de Conferentie hun toegeslaen : inboegen / dat
toen onse Ambassadeurs ter plaetse der Conferentie quamen / hun aangesept wierd / Dat
sy al te laat quamen , en dat men even te voeren een resolutie genomen had tot den Oorlog,
en sulks beslooten was in sijn Majesteys Raadt. Waar op de Engelsche Gecommitteerden
het Papier dooz onse Ambassadeurs geschreven / weggerden aan te nemen / genegen noch-
tans zijnde / geduurig het selve ober te leveren / schoon dat sy van de verklaringe des Oo-
logs de weet hadden.

Men kan lichtlijk denken / hoe verbaast onse Ambassadeurs stonden op dit ontfangen
beschept ; en wy staan ook niet min verset / siende dat het Hof van Engelandt / na alle ar-
beydt dooz Onsen Ambassadeur extraodinair tot boozkominge der Rupture aangewend /
hem nu soo sonder reden beschuldigen aan haar verklaart te hebben / dat sy booz nader in-
formatie van Ons bekomen te hebben / sijn Majesteit van Groot-Brittannien geen satisf-
factie konde bieden.

Soo dat wy nu despereerende van een goet
Effect, of verder handeling, wy geconstrin-
geert zijn om de wapenen op te nemen tot
maintenu van onse oude Prerogative van on-
se Kroonen, en de eer en securiteyt van on-
se Koninkrijken, ons verlatende op Godt,
dat hy ons assisteeren sal in onse rechtvaardige
onderneeminge, alsoo wy geen middel
hadden gelaten ons Volk te beschermen van
de loosheyt van die Natie in Vrede, als by de
Manhaftigheyt van onse Onderdanen in Oor-
logh.

Daarom hebben wy goet-gevonden te de-
clareeren, gelijk wy declareeren by desen,
dat wy den Oorlog willen voort-zetten, soo
ter Zee als te Landt, tegens de Staten Gene-
raal der Vereenigde Nederlanden en alle haar
Onderdanen en Inwoonderen: by dese wil-
lende onse waarde en zeer geliefde Broeder
den Hartogh van York, onse Hoog-Admi-
raal, onse Stede-houders van alle onse Pro-
vintien, Gouverneurs van Forten en Gar-
nisoenen, en alle andere Officieren en Sol-
daten onder haar ter Zee en te Landt, te op-
pofeeren alle de onderneemingen van de Sta-
ten Generaal der Vereenigde Nederlanden of
haar Onderdanen, te doen en excuteeren alle
Actien van Hostiliteyt, in vervolg van de
Oorlog tegen de Staten Generaal der Vere-
eenigde Nederlanden, haar Vassalen, Onder-
danen en Inwoonderen, willende dat alle
onse Onderdanen daer kennisse van heb-
ben, welcke wy van nu aan strictelijck ver-

A Het geen Wy tot noch toe in 't alge-
meen hebben gesegt / in 't particulier het
trouwerlijck verhaal van 't gepasseerde in
London, tusschen Onse Ambassadeurs en
d'Engelsche Ministers, geest genoeg te ken-
nen / met wat recht sy Ons hier beschuldi-
gen / als dat wy den Koning van Groot-Brit-
tannien souden gedwongen hebben de Wa-
penen t'aanbeerden / met hem t'ontneemen
(soo sy boozgeven) alle hope van eenige satisf-
factie dooz een Tractaat te bekomen. Nader-
hand en is 't niet te verwonderen / dat sy haar
soo berseekeert houden van de Goddelijcke hul-
pe in hun rechtvaardige onderwinningen.
So een godtsaligen Oozlog kan niet dan wel
gelukken.

Dit moet men ebenwel niet vergeten / dat
(gelijks Wy te booren gesegt hebben) sy in dat
selfde oogenblik toen sy Godt tot getuppen
ober onse obstinaetheyt riepen / en dit Mani-
fest in den Raadt geleesen en geapprobeert
wierd / sy een uur daar na onse Ambassadeurs
waren verwachten / van de welke sy te bo-
ren wisten / dat sy alle behoorlijcke satisfactie
souden bekomen : En ook / dat dese Raadt
niet sulck een precipitante ofte verhaasting
tot geen ander eynde beroepen wierd / van om
de deboiren onser Ministers vruchteloos te
maken / en de Negotiatie niet bozder in te
ruppen.

Doegt hier noch by / indien d'Oozlog die
't Hof van Engelandt tegen Ons aangevan-
gen heeft / soodanig sy / dat sy 't niet boozby
h 2 konden/

1672. verbieden, op pene van de doodt, geen correspondentie of communicatie te houden met de Staten Generaal of haar Onderdanen, die alleenlijk uytgefondert, welk daar toe geaccepteert zijn tot het transporteren van haar personen en goederen uyt de voornoemde Vereenigde Nederlanden.

Martius.

Wy verklaren en geven ons Koninglijk Woort, dat alle sulke van de Duytsche Natie die haar onderdaniglijk comporterens jegens ons, en niet correspondeeren met onse Vyanden, zullen verzekert zijn in haar Persoonen en Goederen, en vry van alle moleft van wat nature.

bintenissen / en al langer geleden / (als dat van Douver mocht zijn) selfs in de bygeboegde Articulen / daar men in het Franse Leger ober accoozt gewoorden was / en waar van d'Engelsche Plenipotentiarissen selfs een Copp sonden aen den Prins van Orangien, erkennen zy een Tractaat alreede tegen Ons gesloten te hebben op den 22 February 1672. te weten twee Maanden booz de rupture / so wel als sy te vooren wisten / hoe verre wy met haar mochten gaen.

Epndelijck / om te doen bliken / dat hun verklarende Oozlog niet min dan op de nootwendigheyt / daar sy van seggen / gefondeert was / soo staat te noteren / dat sy Ons den Oozlog aan-beden / aler dat syse verklaarden ; en dooz een ongehoorde manier van procedereen / onse Coopbaardp-schepen / uyt de Straat komende / alreede hadden aangetast / en dat op dien selfden tijdt toen Wy haar een Amassadeur extraozdinaris hadden toegesonden / om hutt satisfactie ober hun booznaamste klachten aan te bieden / en sijn Majesteyt van Groot-Brittannien te verwittigen / hoe seer Wy genegen waren sijn vriendschap te behouden.

VOrder verklaren Wy, indien eenige Onderdanen van de Vereenighde Nederlanden, 't zy uyt affectie tot Ons, of ons Gouvernement, of door oppressie die sy daar ontmoeten, in onse Koninghrijk komende, die fullen by Ons geprotesteert werden in haar Persoonen en Goederen.

onser Inwoonderen / in onse Probinctien gewaar zijn gewoorden / nochte dat sy tot noch toe de heerschappyy onser Nabuuren booz d'onse geprefereert hebben.

EN alsoo Wy verbonden zijn by een Tractaat, de Vrede te onderhouden, gemaakt tot Aix la Chapelle, of Aken, verklaren Wy finaalijk, dat, niet tegenstaande de voortzetting van desen Oorlog, so willen wy onderhouden de oprechte inhoudt en meeningh van dat Tractaat, en dat in alle de Alliantien, welke Wy fullen maken in 't vervolg van desen Oorlogh, hebben Wy, en willen forgh dragen, deselve te preserveren onverbreekelijk, 'ten zy contrary daar toe geprovoceert of getergt.

1672. honden / en selfs niet boozgenomen hadden ; tot wat eynde sonden zy / erlijcke Maanden booz de rupture / Ministers naar 't Hof van Sweden en Brandenburg ? Was 't om die Vyanden te persuadereen dat zy Ons vaster souden bystaen ? of te meenen zy / dat hun negotiatie Ons 'teenmael breekt was ? Willen zy Ons en de Werelt doen gelooven booz een ingewikkelt vertrouwen / dat hun secreete intelligentie met Frankrijk begon met deses Oozlogh / en dat sy 't op ons verderf niet hadden aangelejd / lang booz die tijt ? Het is geheel Europa hemtelijk genoeg / wat tot dien eynde al in 't werk is gestelt ; en sonder eens te rugge te keeren na min publijke ver-

1672.

Martius

WAt belangt de Protectie / die alhier be- looft wort aan soodanige Onse Onderdanen / welke haar in de Koninkrijken van sijn Majesteyt van Groot-Brittannien mochten laten overboeren / daar en hebben Wy niet tegen : En al wat Wy hier op seggen konnen / is / dat Wy als noch geen groote ontblootinge van Volk / dooz het vertekken

Het slot van dit Manifest is niet min verwonderlijk dan het ander ; en by aldien dat de instellers daer van noch soo wepnig sozge gedzagen hadden booz hun reputatie / so hadden sy wel besjoort (soo 't mooglijk ware geweest) de geheuchenis van de Triple Alliantie, en van het Tractaat tot Aken versmoort te hebben / dan Ons so ontijdig ernneert te hebben / hoe wepnig sy hunne belosten hebben geacht / en de solemnele verbintenissen die sy so met de Kroon van Spangien / als met Ons hadden in-gegaen. En booz waar /

72. waar / men kan sich qualijk inbeelden / dat 'er haar ernst is / als sy Ons seggen / dat sy d'op-
 rechte meeninge en oog-wit van de Brede van Aken willen maintineeren / en d'insichten
 daar van ongeboleert houden / daar sy in een Ligue met Frankrijk zijn getreden / om een
 inbal te doen in onse Probinrien / en veel meer een gevaarlijken Oorzog hebben aangesteken /
 dan die tot Aken gecomposeert wierd.

1672.

Martius.

Maer om van d'oprechthgheit deser Declaratie bequamer te oordeelen; en op dat 'er blijke
 hoe verre het Hof van Engelant d'insichten van het gemelde Tractaat onderhouden heeft /
 begeeren wy dat de Leser reflectie neme op de nabolgende aanroeringen / daar wy niet wijd-
 looppig van derben spreken / om niet verdrietig te zijn. Dit enkel Hoofstuck alleen een Ma-
 nifest berepsschende / soo men het vol upt sal verklaren.

. Het eerste dat t'aanmerken staat / is / dat het Tractaat van Aken slechts een opbullinge
 en voltoppinge was van de Triple Alliantie, waar in alreede bestemt en veracoordeert is ge-
 weest al wat tot Aken verricht wierd; en dat geboelchlijk die twee Tractaten niet en konnen
 verdeelt worden / en behoorden aangestien te werden als een enkel Tractaat / hoewel op ber-
 schepden plaatsen en ettelijke maanden daer na geslooten; oversulks kan het Hof van Enge-
 landt niet pzetendeeren het Tractaat tot Aken na gekomen te hebben / ten sy dat sy op dien
 selfden tijdt konnen doen bekijken / dat sy de Triple Alliantie niet en hebben geboleert / en het
 rechte eynde daar van aan haar kant hebben nagekomen. Wijders is te noteeren dat 'er sijn
 Majesteit van Groot-Brittannien was die gemelde Alliantie boozsloeg / hebbende tot dien
 eynde Sir William Temple aan ons gesonden / die ernstelijk by ons aandrong om aan te
 spannen met den Koning sijnen Meester tot stuypting van den booztgang der Fransche Le-
 gers / en tot herstellinge van de ruste des Christendoms / een macht te bepaalen / welke aan
 alle hare Abuuren soo veel jalouse veroozsaakte.

3. Dat wy dooz de krachtige argumenten van gemelde Sir William Temple overwon-
 nen zijnde / al wat sy van Ons begeerde / toefonden: doch gelijk wy niet anders en konden
 dan boozsien dat sulck een Alliantie Frankrijk sou verbitteren en met quade consequentien
 bergeselschap mocht gaan / begeerden wy op dien selfden tijt / tot onser beter verseehering /
 Ons naautwer met Engelandt te vereenigen / en slooten met haar een defensibe Ligue /
 welke wy nooit / zedert des Konings restauratie / dan op die tijt konden bekomen: niet eens
 denkende dat daar op eenig gebaar konde volgen / in aan te spannen met sijn gemelde Maje-
 steit / en Ons te schikken na sijn begeerten.

4. Dat op dien selfden grond / toen Sweden geadmitteert wierd in deselfde Alliantie / die
 daar van daan de naam kreeg van Triple, in het tweede en derde Artikel met uptgedzulite
 woorden gestipuleert wierd / datter / om dese Alliantie op een vastter fundament te stabilie-
 ren; tusschen de ober-een-komende partpen een bondige en sinceree vziendschap altijd ge-
 hanthaast zou worden / en dat om die te cultiveren / en metter daat / en in sinceriteit t'on-
 derhouden / ieder een der booznoemde bondgenoten malkanders heyl en boozdeel zou beher-
 tigen / en booz soo veel in hun vermogen was / van alle schade en gebaar bezijen; tot welken
 eynde ook alle de Tractaten en wederzijdsche verbintenissen in hun geheel souden bewaert en
 ongeschonden blijven. En in het 5. Articul wierd 'er by geboegt / dat in geval de booznoemde
 goede intentien der geconfedereerde by eenige andere Staat ofte Koning niet wel opgebae
 mochten worden / en dat daar ober eenige der geconfedererden eenig onheyl ofte Oorzog
 mochte overkomen / d'ander twee souden gehouden zijn / met alle mooglijke bigeur hem ter
 zee en te lande t'assisteren / en hare Auxiliare Benden niet t'hups t'ontvieden / al eer sy hem
 vergoedinge gedaen hadden / en het gebaar ober was.

Nu vragten Wy de Instellers van het Manifest / of sy met de Franken verlosf te geben / om
 in Engelandt, Schotland en Yerlandt soo sterk te werben / (daar sy wel wisten dat sy 't op ons
 gemunt hadden) ons heyl en boozdeel / gelijk sy verplicht waren / begosten te bezodderen?
 Of hun secreete Intrigues met de Franken, en Verbintenissen die sy met gemelde Kroon
 hadden / sy / soo als sy 't noemen / cultiveren de sincere vziendschap die sy Ons hadden be-
 looft? En hoe verre haar compositement in de Hoben van Sweden en Brandenburg / was
 ober-een-komende met de verplichtingen daar sy sich mede verbonden hadden / om ons te

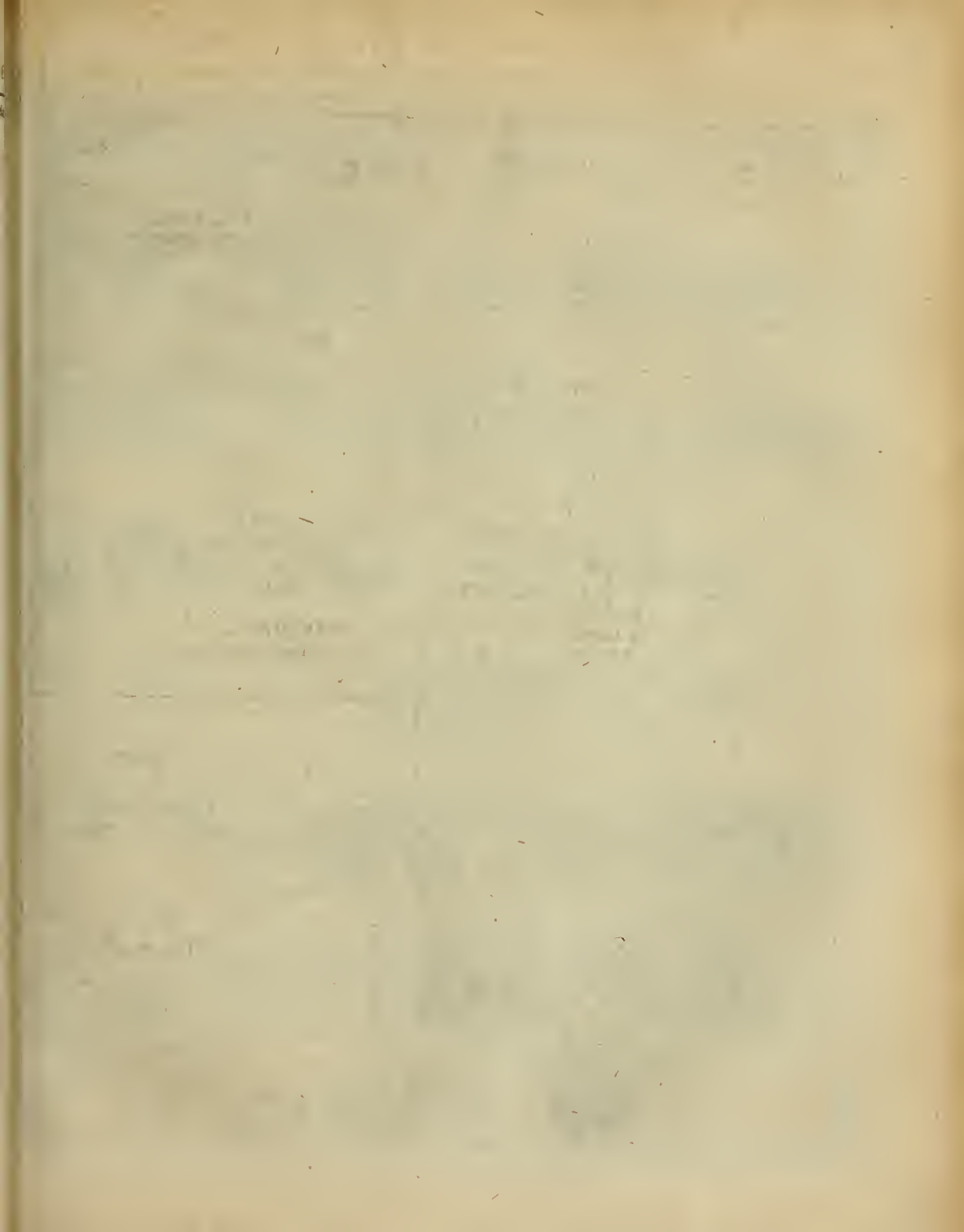
1672. **1** 67 2. **2** **3** **4** **5** **6** **7** **8** **9** **10** **11** **12** **13** **14** **15** **16** **17** **18** **19** **20** **21** **22** **23** **24** **25** **26** **27** **28** **29** **30** **31** **32** **33** **34** **35** **36** **37** **38** **39** **40** **41** **42** **43** **44** **45** **46** **47** **48** **49** **50** **51** **52** **53** **54** **55** **56** **57** **58** **59** **60** **61** **62** **63** **64** **65** **66** **67** **68** **69** **70** **71** **72** **73** **74** **75** **76** **77** **78** **79** **80** **81** **82** **83** **84** **85** **86** **87** **88** **89** **90** **91** **92** **93** **94** **95** **96** **97** **98** **99** **100**

En eendlijk / of sp haar selven inbeelden / dat sp de Defensive Ligue, met Ons gestooten / eerlijk hebben volbracht / met Ons / de eerste van allen / te bezeken / sonder eenige provocatie aan onse kant?

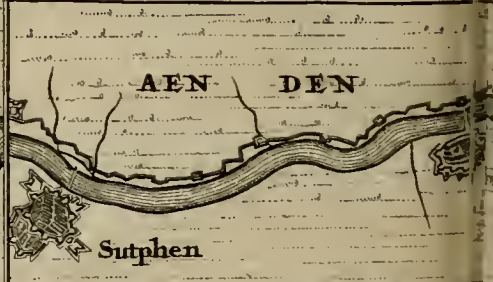
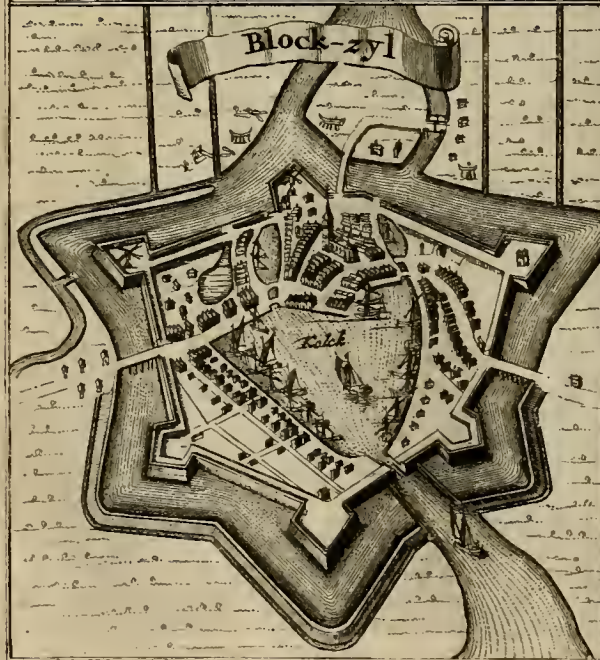
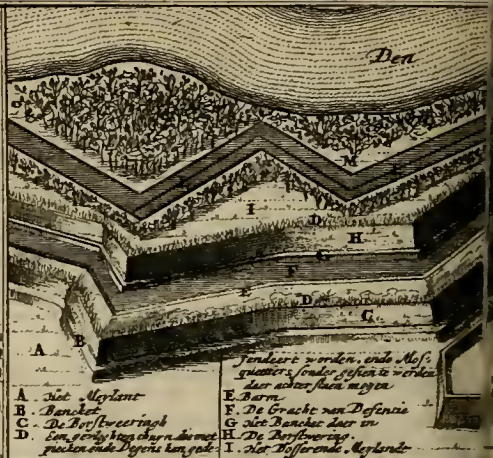
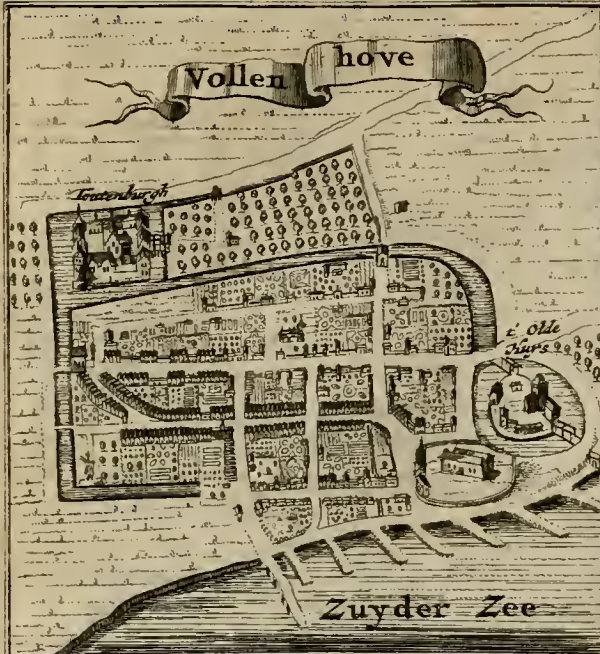
Maar het en is niet alleen ten opzicht van Ons / dat het Hoff van Engelandt de Triple Alliantie niet en heeft geobferveert: Sp hebbense in andere opzichten en by andere boozballen al immers soo wepnig geacht. Hoewel van / volgens het 7de Articul van het Tractaat tot Aken, alle Koningen / Potentaten en Prinsen / van rechts halben hadden behooren in guarantie te treden / tot volboeringe van gemelde Tractaat / dat is met andere woorden / om in de Triple Alliantie te treden / waar in het selfde alreede gecontracteert had geweest; en dat de Solicitante van 't voornoemde Tractaat / de Koning van Groot-Brittannien, (terwijl dat zijne Ministers andere gebachten hadden) verschepte Duytsche Prinsen had versocht om in de selfde Alliantie te treden: niet te min / toen de Keyzer hoort daar aan daar toe begeerde geadmiteert te worden / waren de persuasien der Franssen so krachtig / dat sp 't in Engelandt / na boozgaande belofte / affloegen; en het voornoemde Hoff begoft te vermoeden / dat sp de Vrede al te wel bevestigt souden sien / (verre van daar / van in hun eerste pber te volharben) en de maintineeringe van de reputatie van een Ligue / van haar eerst zijnde afkomstigh.

Eendlijk / nademaal dat het voornaamste insicht der Triple Alliantie was / om de Vrede in 't Christendom vast te stellen / en dat de jalousie / dooz de grootheyt van Vrankrijk in verschepte Prinsen beroozsaakt / tot dese onderlingen bereeniginge aanleypdinge had gegeven / en dat sulks in 't bysonder het Hoff van Engelandt bewogen had om daar de eerste opening van te doen / soo konde het voornoemde Hoff niet opentliker om verre stooten al wat sp te voren hadden gedaan / nochte de Triple Alliantie directeliker violeeren / dan met het gantsche Christendom / gelijk sp gedaan hebben / in een lichte blam te stellen / en met soo grooten pber booz te staan de Wapenen van een Prins / in wien te depzimeeren of onderzinken / sp eelijke Jaaren roemsuchtigh waaren geweest.

En nu / na all' her verhaalde ('t welk Wy verhoopen dat booz weder onpartijdig ooge sal blijken / dat Wy d'on-edelmoedige licentie onser Weder-partijen niet en hebben gebuypt / in affurant vast te stellen al wat tot hun voorneemen dient / sonder de minste schijn van waarheyt van sulks r'ondersteunen: Maar Wy hebben ons selven strictelikh bepaalt en nauw gehouden aan de Materie van daar; gejustificeert met authentieke Origineelen / en met sich behoerende een onberafelijke Selsf-demonstratie / beroepen Wy ons op de gantsche Werelt / of 'er iets aan onse kant geschiet zy / 't welk niet waarheyt geseyt magh worden te zijn een infractie of inbreuk van het laatste Tractaat tot Breda / en van de H. Triple Ligue, soo religieuselijc in-getreeden tot d'algemeene onderhoudinge van de Vrede en behoudenis van gantsch Europa; en alhoewel dat Wy / dooz de goedertierentheyt Godts / die miraculeuslijc de dessepnen onser Wpanden gestuyt heeft / tegenwoozdig in een stand zijn / van ons selven te defendeeren / (gesamentlijc met onse Geallieerden / met de welke Wy nauw verzeenigt zijn /) en hebben geen oozsaak om te wanhoopen / of onse Wapenen sullen alrijt bergeselschapt gaan met dat succes / 't welk de rechtvaardige Godt doozgaans verleent aan so een gerechte saak / nochtans alrijt beroyd zijnde / om ons immer en altoos te boegen na de gewenschte middelen om Vrede te bekomen met alle onse Naburen; en hebbende noch particulierder inclinatie / om alles aan te gaan / dat tot aanleypdinge mocht dienen van een recht verstand met het Koninkrijk van Engelandt (welck vriendschap Wy seer ernstelijc begeeren / en immer sullen achten booz de grootste Zegen in de Wereld /) so is 't / dat Wy alhier in d'eenhoudighheyt onser herten / en uyt een vertrouwen op onse eppen oprechtighheyt / de sinceriteyt van dese onse defentie / submitteeren het oordeel van d'Engelsche Natie in 't algemeen / en noch meer in 't bysonder aan het Hooge en Eerwaardige Hof van 't Parlement / als representeerende het gantsche lichaam der Natie / welke wy niet alleen gewilliglijc tot volkomene Arbitrateurs van alle d'ongelukhige vershillen tusschen het Hof van Engelandt en Ons willen stellen; maar souden het ook reekenen booz den aller spoedigsten stap tot een gelukhige

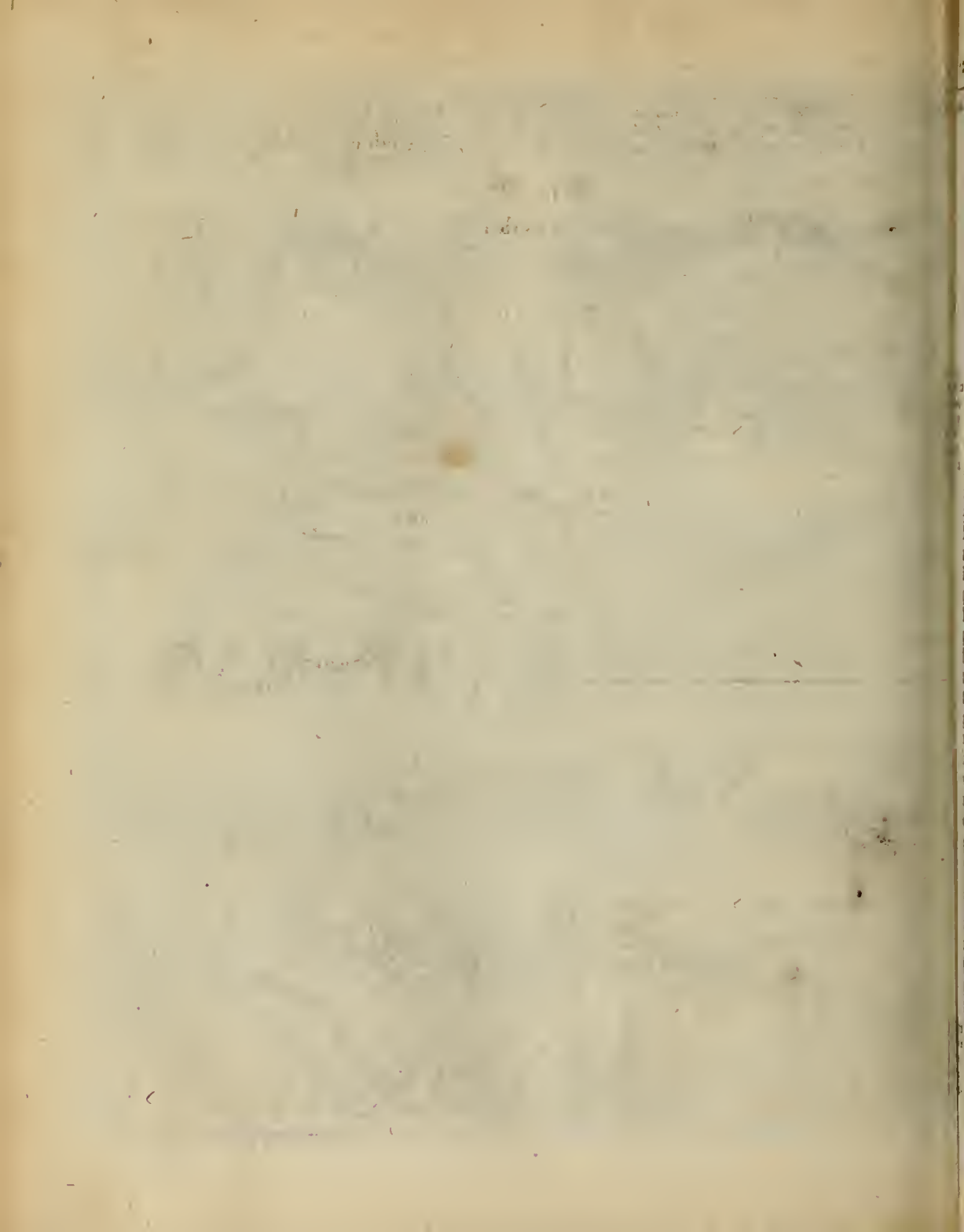

2. gelukfelge accommodatie / by aldien dat sy (die toegestaan moeten worden de beste Rechters van dese Controverfie te zijn) de moepte wilden nemen om recht onderfcheyd te maken tusfchen het ware interest van de Natie (welke sy reprefenteeen) en de artificeele of kionftige loofheden en pretexten van sommige wepnige quaat-aardige Menschen/ dewelke (om eenige balfche boozmeemens van hun eygen/ seer wepnig ober-een-komende met den plicht die sy soo Gode als hun Vaderlandt fchuldig zijn) desen Oorlog hebben gepracticeert / fiende op infichten alsoo verderflijk booz Engelandt als desen Staat.

1672.
Martius.

Den Oorlog / aldus gedeclareert zijnde / wterd in Engeland met immer soo veel tegen-zin der inwoonderen / als hier te lande opgenomen / en hoorzdemem alomme / in het openbaar kleyne en groote / het Hof te verbloecken : fchrijvende seker groot Heer aen zijn vziend tot Oostende / dat Engeland immer soo veel tranen stortede als Nederland , ten was geen Nationalen , maer alleen een Hovelingen krijg , waer aende Religie , het goed en Bloed der onderdanen tegen haare wille , soo noodeloos soude verfpild werden , enz. Maar het Engelsche Hof 's Konings Stale- en Vrankrijks Silber-degen op zijde hebbende / verfelde en bekreunde sig wepnig om het Conge- en Penne-geweer ; maar pzeft met meerder strenghepd / dan in de doorige Oorlogen / alomme soo heftig / dat gantsch Engeland dooz / het volk te lande waart in-blugte / en dooz hard-drepgende plakhaten in-geroepen / en gewapenderhand opgefogt werdende / ontfaen sig beele niet 's Konings bedienden self met Wapenen tegen te staan / roepende ober-luyd / niet tegen hunne geloofs-verwanten te willen vegen ; maer , soo men aan haar trouwe of manhaftighepd twifelde , als was hieuyt haar weygering ontftaande , men hadde haar slegts tegen de Franschen aan te voeren , willende sy ook in zulken gevalle gaarn , sonder maandgelden , den Koning en de Natie hun bloed op-offeren. Maar gelijk het Hof/ zonder het Parlement / den Oorlog konde verklaren / was het selve nog veel minder bekommerd om de klagte van het volk / die men vast alomme op dede vangen / en geboeit Scheep smijten ; van waar sig ook vele in 't water begebende / te lande swommen / en van welke men ook verschepdene in Nederland gesien heeft. Nebens de declaratie van den Oorlog , gaf zijne Majesteit een andere uyt / die eben onberwagt als de eerste / de Engelsche Patriotten niet wepnig ontsteld heeft / zijnde een vergunninge van vryhepd en tolerantie

in de Religie. By welke declaratie zijne Majesteit te kennen gaf / dat hy / hebbende nu 12 Jaeren gearbejd / omme de discrepantie in Religie van zijne Onderdanen weg te nemen / dog bergeefs / nu gersolbeert heeft zijn Opper-magt in Kerkelijke zaken te gebruiken / en dien-bolgende verklaart / dat de Kerke van Engeland zal blijven by haar Leeringe , Discipline en Gouvernement , en de publijke Kerke zijn ; maer dat anders alle andere Acten en Wetten tegens de Nonconformisten sullen wezen gesuspendeert ; en zelf / omme alle ontwettelijke Vergaderingen booz te komen / dat zijn Majesteit haer sal geven genoegsame plaatsen / om peder zijn Gods-dienst in te plegen / die booz alle Jherzonen sullen open staan ; in al 't welke alleen uyt-genomen werden de Roomse / aan welke geen publijke plaatsen toegestaan werden / maer d'exercitie in haer private Huysen , en bozder vernietiging van alle Wetten , die tegens haer zijn / enz. Gesheel anders / en veel gemakkelijker / ging de toe-rustinge en het bemannen der Vloote hier te lande toe / behomende soo gewillig en bebaren Boozvolk / als men wenschte : gelijk ook de Werbinger ten Krijgs-rustingen te lande met ongemeene toe-loop booz-gingen.

Te voren hebben wy enige malen gewag gemaakt van de versterkinge aan den Yselstroom , het selve te deser tijd voltrokken ende ten eynde gebragt : ende alsoo wy de eere / en het geluk hebben / dat sijn Furstelijke Genade den Heere Johan Mauritz , Prince van Nassau , eerste Veld-Maarschalk der Vereenigde Nederlanden , de goedhepd en gunste heeft gehad / ons / self dooz sijn Furstel. Genadens Geheym-schrijver / den Heer Joannes Adolphi , te laten toe-komen niet alleene de naaukeurige en authentijke beschepden van het hoog-gemelte werk / maer ook een seer perrimente en origineele af-teekeninge na de voertmaat dooz den erbaren bernusteling en sterkten-bouw-meester Heer Doffing self op het papier

Hg. in
ref. in
aan p
met k
le le-
aan in
plig

Rom s
beclar e
ver d
ghy
in de
t

Retren-
ment aan
den Ysel
voltrok-
ken.

1672. papier gesteld / soo is ons booznemen hier ter plaatse van dese versterkinge / gewoonlyk het Retrenchement aan den Ysel genoemt / omstandig te spreken / als een werk / 't welk sooten opfichte van sijne sterkte / treffelijke ordonnantie / spoedige verbaardiging / en klepne onkosten / boven alle andere heeft uptgesteken / en wel waardig gemaakt datmen het selve van de vergetenhepd beschermde ; te meer / alsoo daar af in het geene tot noch toe is uptgekomen / niet dan ter loop en schaal / ja ook somtijds verachtelijk wert gesproken.

Het was dan sulcx dat hare Hoog-Mog. de geweldige wapen-rustinghen der Bischoppen van Ceulen en Munster sich vast boozstellende op den Ysel te sullen uptbersten / niet alleen de Steden aen de selve Rivier gelegen / versterken en boozsien deden : maar beslooten ook den Stroom self te beschermen / om of den byand door eenig onbertwagt boozval eenige van die plaatsen mogte komen te bemagtigen / men egter den selven het overkomen beletten zou. Om het welke wel aan te leggen / op den sevenden February / als wanneer het de sterke Dozst een bittere koude maakte / sijn Hoogheyt den Heer Prince van Orangien , sijn Furstel. Genade Prins Mauritz de Nassau , sijn excellentie den Heer Veld-Marschalk Wirtz , nevens de Heeren Gedeputeerden van Gelderland , den Raads-Heer van der Els , den Heer Land-Drost Esen , den Heer Reken-Meester Golsteyn , en andere Heeren en hooge Officieren , den Ysel-Stroom met alle desselfs passagien / advenus / diepte / en gelegentheid in oogen-schijn genomen en naaukeurig ondersocht / van Ysel-oort tot Campen toe : nemende daar op hare Hoog-Mog. het volgende besluyt.

C O P I A.

Extract nytte Resolutien van de Ed. Mog.
Heeren Raaden van Staate der Vereenigde
Nederlanden , &c.

Donderdag den xi. february 1672.

Den Prince Mauritz krijgt Commissie om den Ysel te versterken.

I Sghoort het raport van de Heeren haar Ed. Mog: Gedeputeerden , hebbende gebesogneert op 't subject van de voorsieninge , yutkrachte ende vermogens haar Hoog-Mog: Resolutie , in date den 28. January lestleden , op ende

aan den Ysel-Stroom te doen , ten meesten dienste , Secureteyt , eide veyligheyt van den Lande ; Waar-op gedelibereert zynde , is goet gevonden ende verstaan , dat met advys ende correspondentie van eenige Heeren Staten van de Provincie van Gelderland , voor soo veel der selver territoir aangaat , te committeeren , overleyt sal worden , ende vervolgens geprocedeert , tot het leggen van een Royaal Fort op Ysel-Oort , mitsgaders tot het leggen van gelijk Fort , ofte het maaken van een Retrenchement op de Limmers ; Ten anderen , tot het leggen van Dycken , Dammen , mitsgaders verleeckeren van Sluysen , alle dienende tot het opstouwen van 't water in 't Graeffschap Zutphen ; Ten derden , tot het doen maaken van Retrenchementen langs den voorsz. Ysel-Stroom , ter plaatse daer sulcx geoordeelt sal werden vereyft te zyn ; als mede van andere werken tot verseeferinge van dien strekkende.

Ende naardemaal 't voorz. subject is van de uyerste Importantie , ende 't welk mitsdien haar Ed. Mog: boven alle andere saaken haar sonderling ter harten laten gaan , ende dat tot de Ordonnantie , beleyt ende het perfectteeren van dien wel vereyft wort , de presentie van een der Heeren Velt-marschalcken ; Is wyders geresolveert , dat de Heere Prins Maurits van Nassau , &c. sal worden verfocht , gelijk sijne Furstelijke Doorl. verfocht wort mits-defen , omme de moeyte te nemen , van sijn persoon mede derwaerts te vervoege , ten eynde hier vooren geëxpresseert , ende omme mer den Heer van Geldermalsen (tot yutwerkinge van dese) haar Ed. Mog: salutaire Intentie te helpen stellen de noodige ordres.

J A C O B P I E K ^{ut}

Accordeert mettet Register

G. van S L I N G E L A N T.

Sijn Furstelijke Genade in gebolge van dese resolutie het werk opgenomen hebbende / berocht den Heer van Geldermalsen den 29 february / om berigt te doen / wederom na den Hage , werdende boorts goed gevonden den Ysel-Stroom aan de Veluwsche-zyde , van Ysel-oort tot aan Deventer , te versterken. Den sevende van Martius werd het werk begonnen / zijnde daar toe niet alleen upt Over-yssel , maar ook Gelderland , de Provincie van Utrecht , ja self upt Zuyd- en Noord-Holland ettelijke duffende Duffen den /

JOAN MAURITS,
Prins van Nassouw, etc.

72. den / van tijd tot tijd / op ontboden / en onder
 het bevel van hare Schouten / en andere Op-
 sienders / met hunne gereedschappen na den
 Ysel gesonden / en bequam pder Dupsman
 booz zijnen arbejd ses supbers daags. Het
 werk self / gelijc reeds gehoozd / nam sijn be-
 gin aan Ysel-oort, en sijn epnde by Deventer,
 en had mitsdien een lengte van wel 16 uren
 gaans te begriipen: Doozts bestond het uyt
 een gecontinueerd retrenchement, 't welk na
 de gelegentheid van diepte / en wijdte der Ri-
 diere / of uytspattende of inkrimpende / dooz-
 gaans de gedaante hadde die in de volgende
 Gaarte kan gesien werden / zijnde dooz den
 booz-gemelten Heer Dossing naauwkeurig
 in het platte en pzoosijl / op de voetmaat af-
 getekend / waaromme top ook tot lof van
 het selve werk / als ook volkomen onderriegt
 en vergenoeginge van de kenners en Lief-
 hebbers der bestingbou / ons seer cozzrect daar
 toe hebben gehouden. Behalven de onberbe-
 terlijken aanleg en gereguleerde sterkte / was
 het werk ook dooz zijne gelegentheid byson-
 der verweerbear / ja qualijk mogelijk dooz
 den vband te benaderen / als die niet alleen
 den stroom van soo grooten rldiere booz sich
 hadde / maar daar boven met seer digte rjts-
 waarden omhepnd was / die om doozsigt te
 hebben / by bossen met de toppen kruys-wijs
 aan een gebonden waren / en dooz de welke
 geen hond / veel min een man of paard soude
 hebben kunnen sienen komen. Gelijc dese en
 andere bysondere weerbaarheeden van dit
 trenchement inde Gaart kunnen werden ges-
 sien / waar toe top dan den naauwkeurigen Les-
 ser / om in geene onnoodige erhalingen te ver-
 ballen / boozt-wysen. Men hadde mede booz-
 genomen aen Ysel-oort een sterke Schantse
 te leggen / gelijc ook de selve reeds begonnen
 was / maar alsoo al by tijds bepeurd wierd /
 dat het werk ooghschijnlijk onder het opmaken
 dooz het water te vertallen / is sulcx after we-
 ge gelaten. Ende alsoo het werk op de hoogte
 begrepen was / waren de graften / in maniere
 als een bedekten weg / de fauce braye dzoog /
 en met goed banket boozsien / omme van daar
 (op den aankomende vband) buur te geben.
 Doozts was men van meeninge het selve niet
 alleen met musquetten / maar ook met ge-
 schut te verweeren / gelijc daar toe ook de
 baterijen aangelegt / ende al met goede bed-
 dingen boozsien waren.

Den 30 Apzyl werd dit groote en baste 1672.
 werk in defensie en ten epnde gebzagt / heb-
 bende zijne Furstel. Genade den Heer Prin-
 ce Mauritius daar toe soo ongemeenen pber /
 neerstighepd / en sozge aangewend / dat hy sig
 der nog houde / nog weg / nog ontijden be-
 kreunende / het werk daar booz dapper boozt-
 greft / en tegen het bedenken van al de wereld /
 in soo korten tijd volboert heeft. Waar toe
 dan ook niet wepnig geholpen heeft / de by-
 sondere goede bystant / en boozsieninge van
 den Heer Grave Ottho van Stirum Generaal
 Major / en den Lieutenant Colonel Schim-
 melpenning, Toffel. gedagtenisse / zijnde die
 geene welke naderhand booz Woerden dap-
 perlijk strijdende / glorieuselijk op 't bedde van
 eere gestorven is ; ende nevens dese / ook den
 Sergeant Major Heer Charles de Lannoy.
 Alle de welke met onuytspzelijke neerstig-
 hepd / en onbermoepden arbejd de bebozde-
 ringe van dit werk hebben behertigt : niet
 alleen de korthepd van den tijd / maar ook de
 geringe onkosten tot so grooten werk is in de-
 sen seer aanmerkens-waardig / en heeft het
 selve / volgens rekeninge en memorten daar
 van dooz de Commisen in-gebzagt / niet meer
 gekost dan vyf-en-dertig-duysend guldens :
 Niet tegenstaande eenige Besting-bouwers /
 en Werk-basen het selve te vooren begroeten
 daar booz / als hun uysterse epsch opgegeven
 hadde ter somme van hondert-en-vyftig duys-
 end guldens. Soo veele vermogt het goed
 overleg en naauwkeurig toeberstigt / en onber-
 dzietelijke moepte van sijn Furstel. Genade,
 die in sijn hoogen Ouderdom nog tijd / nog
 plaats / nog liommer aansiende / sijn glorie
 selde / om ten koste en met spullen van sijn ep-
 gen gefonthepd / 's Lands geld te besparen :
 een treffelijk boozbeeld booz alle hooge en la-
 ge Amptenaren / die te wenschen zy op dese
 en andere wijfen het sweet der Bozgerp en
 's Lands schat-kisten meer dan haar eygen
 booz te staan. Hoedanig nu dese uyt der na-
 tuure en konste onberwinnelijke Sterkte
 verlaten en vugtelooz is gewoorden / sullen
 top hier na 's zijnder plaats aantrekten.

Den Koning van Frankrijk nu versekerd /
 dat het Engelche Hof den Oozlog eerst da-
 delijk begonnen / en daar na schziftelijk ver-
 klaard had / dede daar op / volgens het trat-
 taat / aan Engeland betalen de eerste pape /
 belooft / soo dza den Oozlog tegen de Neder-
 landen

Martius.
 Het werk ten eynde en in de-
 fensie ge-
 bragt.

Groote
 neerstig-
 heyd en
 moeyte
 van sijn
 Furstelijke
 Genade
 en andere
 Opfici-
 ders.

Geringe
 tijd, en
 onkosten
 daer aan
 besteed.

Lof van
 den Prins
 Mauritz
 ontrent de
 selve.

April.
 Frankrijk
 betaald de
 eerste paye
 aan Engeland,
 ende geeft
 De Groos
 sijn af-
 scheyd.

1672. landen soude af-gekondigt hebben; en gaf ook den Heer de Groot zijn afschepds-audientie. Wepnig dagen daar na (den 6 April) gaf ook die Majesteit zijne declaratie tegens de Nederlanden in 't licht / zijnde die ten minsten hier in soo veel redelijker in de gewoone omstandigheden der vrede-breuk, als de Engelsche, om dat vooz het afkondigen van den Oorlog geen openbare aggressie heeft aangehangen / hoewel wy ons anders van de geroemde Fransche genereusheyd seer wepnig hebben te bedanken / en ons haar complimenten dubbeld duur genoeg gestaan hebben. Het Manifest dan was van den volgende inhoud.

Declaratie van den Koning van Frankrijk, waar by sijne Majesteit, na geresolveert te hebben, de Staten van Holland den Oorlog aan te doen, aan sijne Onderdanen verbiedt, aldaar eenige ommevang, nochte handeling te hebben.

Den 6 April, 1672.

Van vvegen den KONING.

DE quade voldoeninge die sijne Majesteit heeft over 't bestier dat de Generale Staten van de Vereenigde Nederlandsche Provincien, sedert eenige jaren t'sijnen aansien hebben gehouden, wefende de sake soo verre gekomen, dat sijne Majesteit niet langer, dan tot kosten van sijne glorie, en kan dissimuleren d'onwaardigheyd die hem veroorzaakt werd door een maniere van doen, de welke soo weynig over-een-komt met de groote Obligatien, daar mede sijne Majest. en de Koningen sijne voorzaten de selve soo liberalijken hebben opgevult, soo dat sijne Majesteit verklaart heeft, en verklaart by desen, van sijn hand ondertekent, vast-gestelt, en geresolveert te hebben de gemelde Staten Generaal der Vereenigde Nederlandsche Provincien den Oorlog aan te doen, soo te Zee als te Lande.

Tot dien eynde beveelt sijn Majest. aan alle sijne Onderdanen, Vassalen, en Dienaars op de Hollanders aan te gaan, en heeft hen-luyden verboden en verbied hun, hier namaals met hen-luyden eenige ommevanghandel, nochte intelligentie te houden, op poene van 't leven.

1672. En houd sijn Majesteit tot dien eynde van nu af aan voor gerevoceert, en revoceert alle Permissien, Paspoorten, Sauvegarden, ofte Vry-geleyden, die door hem, ofte door sijne generale Stedehouders en andere sijne Officieren contrarie deses souden mogen wesen geaccordeert en toegestaen, en houd de selve voor nul en van geender waarde; verbiedende een yegelijck, wien het ook zy, daar eenig regard op te nemen.

Beveelt en ordonneert sijne Majesteit aan mijn Heer den Grave van Vermandois, Groot-meeft, Hooft en Surintendant Generaal van de navigatie en Commerce van dit Koninkrijk, aan de Marschalken van Frankrijk, de Gouverneurs en Lieutenanten Generaal wegens sijne Majesteit in des selsf Provincien en Arméen, Velt-Marschalken, Colonels, Velt-Oversten, Capiteynen, Hoofden en Aanvoerders van sijne Krijgs-Volkeren soo te Paarde als te Voet, Franfen en Vreemdelingen, en alle andere sijne Officieren dien 't behooren sal, dat sy den Inhoud van desen doen executeren, een yeder in sijn regard, door 't distriect van hun gebied en jurisdictie, want sulks is de wille van sijne Majesteit, den welken verstaat dat desen sal warden verkondigt en geeffigeert in alle sijne Steden soo Zee-steden als andere, als mede in alle Havenen en andre Plaatsen van sijn Koninkrijk, daar 't van nooden zijn sal, ten eynde niemand daar van ignorantie sal hebben te pretenderen. Gedaan in 't Kasteel van Versailles den 6 April 1672. Getekent *Louis*, en noch lager *Le Tellier*.

Is geordonneert aan *Charles Canto*, ordinaris geswooren Roeper van den Koning in alle de Plaatsen van dese Stadt, de Voor-steden, Prevoofschap en Markgraaffschap van Parijs, daar 't van nooden zijn sal te Publiceeren en te doen effigeren de Ordinantie van den Koning van den 6 van dese tegenwoordige Maant en Jare, ten eynde men geen sake van ignorantie en sal hebben te pretenderen. Gedaan desen 6 April 1672.

Geteekent *De la Reinie*.

Gelesen en gepubliceert op 't geluyt van Trompetten en openbare uyt-roep, mitsgaders door effixie aan alle de ordinare en extra-ordinare Kruys-straten van dese Stadt en Voor-

72.
pril.

Voor-fteden van Parijs, door my *Charles Canto*, ordinaris gefwoore Roeper van den Koning binnen de voorfz. Stede, 't Prevoofschap en Markgraaffschap van Parijs, in doen van welke verkondiginge ik vergefelfchapt was met 5 Trompetters, te weten: *Proffme Trouffon, Endimedu Bos*, gefwoore Trompetters van den Koning, en drie andere, op Dónderdag den 7 April 1672. Geteekent

C A N T O.

Het Engelsche Hof het volck daar te lande soo onwillig fiende om tegen de Hollanders te begten / bestond nu met harde dreygementen/en fagte beloften/die van hunne Partie in dienst / of inwoonders van desen staat mogten zijn / t'huys te pressen / gebende ten dien eynde in 't ligt het nabolgende Plakhaat van indagtinge.

C A R O L U S R E X.

Alhoewel dat zijn Majts. laafte Declaratie van Oorlog, tegen de Staten van de Geu-nieerde Provintien, in zich zelven een ge-noeghzame waarfchouwinge is, aan alle zijne Majesteyts Onderdanen, nu Ingezetenen, of woonachtigh, in eenige deelen of Dominien van de Vereenighde Nederlanden, of geim-ployeert in dienst van de Staten Generaal, om haar vertrek op het spoedighste te vervorden, op dat zy het perikel van de Wet mogen mijden, nu bevonden te worden aanhangende aan zijn Majesteyts vyanden; nochtans moge-lijk zijnde, dat eenige van zijn Majesteyts goede Onderdanen, tegenwoordigh blijvende in die gewesten, niet mogen weten het ge-vaar, of perikel, dat zy in haar verblijf mogen hebben, of het voordeel dat zy zoude konnen genieten, door een spoedigh en dienstigh we-derkeeren in zijn Majesteyts dienst, zijn Ma-jesteyt daarom met advijs van zijn Raadt heeft goet gedacht deze zijn Koninglijke wil, en believen te verklaren; vereyft en gebiedt alle, en een yegelijk van zijn Onderdanen, te-genwoordig zijnde binnen de Dominien van de Staten van de Vereenighde Provintien, of eeniger wijze, in hare dienften, dat zy te huys keeren, met alle mogelijke spoet, oppoene van de uysterste rigeur des Wets, om zulke ha-rer verradelijke aanhang, en van 't gevaar van verbeuring harer Landeryen, Huyfing, Goe-deren, en Vee. de welke gevonden zullen wor-

den in eenige van sijn Majesteyts Rijken: En so eenige van sijn Majts. Onderdanen, de wel-ke voor desen vlugtig zijn geweest, voor sijn Majts. ongenade, en tegenwoordigh haar al-daar verhoudende, genegen mochten sijn, om sijn Majesteyts genade en faveur, hier na te genieten, door het plegen van eenige aange-name, en uytnemende dienften; sijn Maje-steyt verklaart by dezen, dat zulke Persoonen niet alleen met Pardon zullen ontfangen wor-den, wat, of hoedanigh hare crimengeweest sijn, maar zullen ook op haar wederkeeringe, een genadige, en volle vergeldinge van zulke hare dienften genieten. Gegeven aan het Hof tot Withal, den 8 April 1672. in het 24 Jaar van sijn Majesteyts tregeeringe. God beware den K O N I N G.

I 672.
April.

In quanten onberrigter saake upt hun-
ne Gesandschappen te rugge de Heeren Meer-
man en de Groot, werdende/ na gedaan rap-
port van haar handelingne / dooz hare Hoog-
Mog. wegens hun aangelvende (hoewel on-
gelukfifge) devoiren / bedankt. In tegendeel
kreegmen berigt / dat den Heer Haren in
Sweden, met meerder voordeel aan dat Hof
sijne Commissie besig was te besteden; hoe-
wel de Kegeringe aldaar / tot de upeboeringe
der Triple Alliantie, niet scheen te sullen be-
weegt werden: maar gedurende des Konings
minder-jarichheit / de neutraliteyt tragten te
bewaren. Den Keyser en eenige Duytsche
Vorften, de gemeene bescherminge van het
Rijck/ in de Regensburgsche vergadering / soo
traag en twee-dragtig fiende by der hand ge-
nomen / beslooten nu den Wolf booz 't net te
schutten/en 't geene de Afgesanten/ met hun-
ne redelijke boozstellen / en sekere bewijfen
van Vrankrijks bespennen niet konden upt-
werken / dooz den degen kleem te geven / en
aldus hoozdemen van alle kanten het betwe-
gen en affakken der Duytsche troepen / om /
soo men vertwagten / met de Brandenburg-
sche te vereenigen / werdende reeds de Ge-
neraals-persoonen / en Officiers van het
Chur-Furstelijk Leger met de volgende lijste
bekent gemaakt.

Heeren
Meerman
en De
Groot, uyt
hunne
Ambassa-
de, in den
Hage.

Veld-Marschalken.

Furst van An-Halt
Oversten Dorphfing

Ruyt. Drag. Voetk.
600
600 400

Lijste van
het Chur-
Furstel.
Branden-
burgs Le-
ger.

1672.	Veld-tuygmeeſter.	Ruyt. Drag. Voetk.		
April.	Overſten Geltze	600	1600	
	Generaal van de Cavallery.			
	Furſt van Homburg	600		
	Lieutenant Generaal der Infanterye.			
	Grave van Donau	1400		
	Lieutenant Generaal van de Ruytery.			
	Overſten Kannenberg	600	800	
	Lieutenant Generaal van 't Voervolk.			
	Furſt van Holſteyn		1500	
	Goltze		1000	
	Majoor Generaal van de Chur-Furſtelijke Lijfguarde.			
	Pelaitz		3000	
	Majours Generaal.			
	Gortzke	600	200	500
	Spaan	600		1000
	Eller	600		300
	Phuel	600		500
	Schwerin			1000
	Generaal Major van zijn Chur-Furſt. Doorlugtigheyt te Paarde.			
	De Penſe	800		
	Generaal Majors.			
	La Sare			1000
	Schoning			1400
	Forgel			1400
	Kanitz		500	
	Schlieben		500	
	Morner	600		
	Polnitz			500
	te zamen	6200	1600	16900
	Dese Croupen reeds tot den optogt beerdig ſtaande / hadde ſijne Chur-Furſtelijke Doorlugtigheyt nog doen aanſtellen / de volgende werbingen.			
		Ruyt. Drag. Voetv.		
	Nog een Lijf-Regiment			
	Zijner Chur-Furſt. Doorl.	600		
	Furſt van Meklenburg	600		
	Grave van Promitz	600		
	Comté de Reufe			1000
	Overſten Siburg			1000
	Berlips			1000
	Burgdorf			500
	Banſdorf		800	
	Schike			800
		1800	800	4300
	Komt te zamen		31600.	

1672. Den Roomſen Keyſer wierd middelertijd dooz de nieuwe t'samenſpanning der Hungaren, niet wepnig van het ſpoedig afſenden ſijner volkeren / te rugge gehouden. Gemelte Dozſt Abaſti in hun intereſt te wikkelen / daartoe en de gemeene Gods-dienſt / en oude regeeringe doozwendende; dog 't zj defen Dozſt den Keyſer in der daad niet wilde beleedigen / of dat op defen tijd niet in poſtuur was / of dat hy (gelijk wel eer ſijn Doorzſaat Gabriel Bethlem) upt dese onluſten / den ewe en den andere met beſoſten ophoudende / epndelijc ſijn eygen boozdeel soude weten te binden. Immerz den Abaſti wepgerde met de Hungaren opentlijk in te ſpannen / en ſond ook der ſelber verſoeken en handelingen / (in teken van ſijn onderlinge trouwe en vrendſchap) den Roomſchen Keyſer toe; die egter hier dooz niet konde verſekerd werden / terwyl van alle kanten / de heymelijke raadſlagen der Hungaren met de Turken en Sevenbergers, en ſelf hunne handelingen openbaar wierden. Dat ook de Franſchen met haar geld en raad den oproer ſtijfde / was ook niet langer in twijfel te trekken / hebbende ten dien eynde te Nieuwſtad, aan de Donauw, Monſ. de Gravelle, den Prince Wilhelm van Furſtenberg, en den Ceulſchen Afgeſant / een ſluxer wiſje by-een-komſte gehad / en hoorzde men daar op / als met een ober-een-komend deſſepn / de groote bereydfelen der Orthomannen dagelijcx bermeerderen / onſcher werwaarts / en waar toe de ſchrikkelijke magt was angeſteld: want of wel zijne Majesteit, dooz een expreſſe afgeſondene Chiaus, van den Groten Heer verſekerd wierd / niets tegen het Romſche Keyſerrijk, maar alleen tegen Polen te ſullen optrekken / ſo wiſt egter den aanweſende Franſchen Ambaſſadeur / ſijne Majesteit, quanſups niet ſeer ernſtige en ſozgbuldige waarſchoutwinge / te bertigten / dat het op de Erf-landen was angeſien / ſeggende by expreſſe tijdinge te hebben / dat reeds een groote magt / onder den Baſſa van Nieuheuffel gereed ſtond / om met de eerſte gelegentheyt Croatiaen in te trekken. En of ſchoon zijne Majesteit op dese tijdinge / ſoo openbaar wierd boozgegeven / wepnig ſtaat maakte / ſo hadde hy geen kleyn bedenken / dat 't gene nu een uptſtroopſel ſcheen / wel haast / op de aankomſte van den Franſchen Afgeſant aan de Ortho-

572. Otthomannische Porta (die al in Januario in de Archipelago was aan-gekomen) stonde waaragtig te worden/ schoon Monfr. de Gremonville het Keyserlijke Hof gestadig eenige nouvelles, van het onbenoegen der Turken op de Fransche wist voor te schilderen / soo wegens het aandoen der Barbarische robers / als om dat den Groot-meester en soo beele Rid-ders van Malta Francosfen waren / en een rijk geladen Caravane hadde geslagen / enz. Ondertusschen hield den Poolchen Afgesant seer pberig om secours aan. Zulst zijne Ma-jesteit en voor Poolen zijne Erffanden / de gemeene bescherminge van het Duytsche Rijk, en het interest met sijne geallieerde, wel hier armeen teffens hadde in 't veld te bezen-gen.

st van
p. 7.
Dogscheen egter uyt de meeste omstandig-heden / met het aanbrenge van den Chiaus, waarschijnlijkst / dat het op Polen was aan-gesten / verwagende vast den Grooten Vis-her met ongedult zijn afgesonden uyt dat rijk te rugge / om te weten of men de Turken de geheele Ukraine wilde in-rupmen of niet? Voorzts stonden de Poolche Rijck-saaken gantsch verward / en de Grooten soo vol ja-loufse en tweedragt / dat daar door den Rijck-dag seer wanorzelijk wierd afgebroken / sulst dat den Koning / om eynde van dese onlusten te hebben / en wel siende / dat men na sijn Kroon en 's Rijck welbaard stond / de Pos-polite Russini, ofte Poolche Ridderfchap (gelijk ten tijde van sijn erbeling geschiede) wilde doen opsitten / en met de onrustige gee-ffen (stater op sijn Majesteits goetheyd) een Crimineel gerigt aanstellen. Den Crakouw-schen Land-dag wierd ook te Prozowitz vzugtelooos afgebroken / alsoo den Dozt Lubomirsky, den Ozazewsky dede voorhouden / dat hy de bestuipen der voorgeaande bergabe-ringe hadde veranderd / uytnemende / en van 't zijne byboegende / 't geene tot zijn particu-lier oogwit diende; waar op den andere pro-zesterende weg gaande / wierd de vergaderinge afgebroken. Gelijc ook den Heer Grid-zunsky om eenige particuliere geschillen was doorgestaan. Voor alle welke oneensigheden / de Kroons armé, geen geld kunende ver-schaffen / had een groot gedeelte van die sig op nieuw geconsedereerd. Den Hanenko we-gens sijne getrouwichheid en dapperheid te-gen den Dorosensko, en om hem te meer te

berpligten / was het Veld-heerschap ober de Zoporowische Cosaksche armé beschonken; en daar boven vereerd een somme van 1000 ducaten van het Hoofst-geld der Jooden, en voor soo veel aan kleederen en stoffen. Den Hazzitz Bassa was vast besig de Moldavische en Wallachische Hofpodars, aan te pessen / om hunne volkeren na den Donauw te zen-den / doende daar ober een geweldige brugge staan / waar aan nagt en dag gearbejd wierd / en aan alle doopen (eenige wijlen in 't ronde) belast / hunne wagens / tot den naasten op-bod / vaardig te houden. Zijnde reeds van Adrianopoli (alwaar de generale rendezvous was aangesteld) tot aan de gemelte riviere 37 rust-plaatsen geordineerd. De stad Jas in Wallachyen was door den Tartarischen Hin-kol erbarmelijc uytgeplunderd / de Kerken en Kloosters beroofd / en eenig volk in slaberpe weg-geboerd. De Turkche magt wierd be-groot op 80000 ruyters en 60000 voetkneg-ten. Werdende soo ober de swarte Zee na Belgrado als andere weegen / meer als 300 stukken Beschuts overgeboerd / en een onbe-schrybbelijke menigte Krijgstuw en Lebens-middelen t'samen-gebragt: Alle het welke nochtans de inwendige oneensigheden niet konde dempen: geldende de Louisen en Pi-stoletten, daar mede meer / dan de kopere munte en de liefde tot het gemeene best.

Ende nog scheen den Koning van Vrank-^{Frankrijck} rijk niet gendeesfaam gerust nog gehartigd ^{handeling} om de Hollanders aan te grijpen / niet tegen- ^{in Span-}staande soo grooten Krijgsmagt en allian- ^{gien} tien, en het diberteeren van den Roomschen Keyser; maar Spangien moest ook werk be-schaft werden. De swevende onlusten tus-schen dat Hof en Don Jean d'Austria wierden door expresse Fransche afgesonden geboed / en aangelijst / om de Spaansche voorzorge in Catalonien te verlepden / terwijl zo midde-ler-tijd het Rouffillon vol volli proopten. Wen-dende de Marquis de Villars mede alle moge-lijke blijft aan / om de regeeringe met uytne-mende aanbiedingen van restitutie en repa-ratie te bewegen tot Vrankrijck, of ten min-sten van Hollands interest. Daar boven wies-den ook de reeds gemelte aanbiedingen ver-meerderd / met een voor-gestagen Huwelijc van de dogter van Vrankrijck met den Catho-lijken Koning. Maar hy wel voorsten heb-bende / dat zijne negotiatie in dese van klepne

1672. *Portugal* vlygt soude wesen; en daar van zijn Meester berigt hebbende / poogde men Spangien door Portugal t'huys te houden: ten welken eynde dan derwaerts mede een pragtige Ambassade wierd afgesonden / die onder schijn van particuliere saken met de Koninginne te ver- rigten / den Prince Regent Don Pedro met alle mogelijke middelen poogde te bewegen/ tegen de Spaanschen den oorlog te verklaren; waar toe hy dan ook (als wistte den Prince niet wat in 't Rijk omging) self eenige beledi- gingen (quansuys door de Castilianen de Por- tugesen aangedaan) wist op te stellen/aanbie- dende met eene / millioenen gouds / assisten- tie van schepen en volk / en Huwelijken booz eenige Grootten: stellende boozts vast / hoe Portugal, wanneer Holland geconquesteerd was / zijn oude heerschappye in Indiën ge- makkelijk soude kunnen weder krijgen enz. Dog hy wende vergeeffsche moepte aan / en bleef de Negeringe by haar booznemen. ^r Zy den Prince self eenig mistrouwen op de groo- te beloften hadde / of dat de inwendige gestal- te van het Portugesche Rijk (wegens de gene- gentheit van sommige Grandes tot den Ko- ning Alfonso) niet toe en liet eenige hachge- lijke uplandsche saken aan te grijpen / of ook dat de gemeente een algemeene liefde tot de ruste / en een bitteren haat tegens de Fran- schen was dragende. Ja vele Portugesen, en self erbaren en aansienelijke Bevelhebberen quamen om de Spanschen in Catalonien te dienen / sich self aanbieden.

en Italien.

Gesheel Italien door hoozde men ook te des- ser tijd van het heen en weder- reysen der Fransche Envoyes. Florencen, Mantua, Ge- nuoa en andere Republiken wierden aange- segt om tegen Spangien eenige pzetensie in te brengen / ten eynde die van Milanen en Cata- lonien in vrees te houden. Daar toe ook aan het Roomsche Hof, onder den schijn van een heyligen Oorlog / dapper geweld wierd / en onder 't behoorden van den Cardinaals- hoed booz den Bisschop van Laon, door den Fran- schen Ambassadeur verschepte heymelijke Conferentien wierden gehouden / met de Fransch-gefinde Cardinalen en Prelaten/niet sonder groote jaloufse / en te niet upberstend onbenoegen der Spaansche.

*Frankrijks
Einaantien.*

Dus woelde Frankrijk van verre en onse- ker / terwijl zijne saken t'huys / en op de Ne- derlandsche Grensen met grooten ernst en

spoed boozt-gingen. En den Koning sijne on- kosten tot soo swaren Oorlog onder de hand dapper voelende aangroepen / wilde het op Mazaryns spaar-pot niet laten aankomen / maar bedagt dagelijcx nieuwe middelen / en finantien om geld upt te binden: men stelde 20 stupbers op pder mark silver/en 30 op een onte goud dat verwerkt soude werden; men verminderde het getal der Thefauriers, No- tarissen, Secretarissen, Procureurs, Deur- waarders en andere/doende de geblebene groo- te sommen gelds betalen. Ende de Secretari- sen (die tot 200 overbleven) pder 50000 gul- den / booz het behouden van haare ampten/ en andere na addenant. Zijne Majesteit wil- lende de Hollanders upt Frankrijk doen ver- trekken / en de Franschen upt Holland t'huys ontbieden / dede sulcx by openbare placcaten afkondigen / luybende als volgt.

Van wegens den Koning.

Syn Majesteit wefende geïnformeert, dat de Hollanders, die sich tegenwoordig hier in 't Koninckrijk bevinden, vreesen gemole- steert te werden in haar Personen, ende ge- troubleert in de genietinge van hare Goede- ren, in gevolge van de Ordonnantie van den 6. deser Maant, by welke sijn Majesteit heeft verklaart den Oorlog te willen voeren tegens de Staten Generaal der Geunieerde Provin- cien van Nederlant, so te Lande als te Water, en beveelt ten dien effekte aan alle sijne On- derdanen, Vassalen en Dienaars, tegens de On- derdanen van de Staten aan te gaan, en haar heeft verboden met deselve eenige Commer- cie noch intelligentie te houden, op peyne van 't leven: En sijn Majest. willende bekend maken sijne intentien, ten opsichte van de par- ticuliere van de selve Natie, die sig in dit Rijk hebben neer-gellagen, op 't geloof van de Tra- ctaten van vrede, en particulierlijk van dat van 1662. so heeft sijn geseyde Maj. geordonneert en ordonneert, wil en verstaet, dat het Articul van 't geseyde Tractaat van 't Jaar 1662. sal werden ge-executeert, 't welk doende, heeft gepermitteert en permitteert aan de Onder- danen van de geseyde Staten te blijven in sijn Koninkrijk, gedurende ses Maanden, te re- kenen van den dag en dato van de tegenwoor- dige Ordonnantie, geduurende welke tijd sy sullen mogen verkopen en sekerlijk transpor- teeren

72. teeren haare Koopmanschappen ende andere Goederen: Verbiedende sijn geleyde Majest. wel expresselijk aan alle sijn Onderdanen de voorsz. particuliere Hollanders te molesteren in haer Persoonen of Goederen, om wat oorfake, occasie, en onder wat pretext dat het soude mogen wesen, soo 't selve niet en zy door de wegen van Justitie; en alles alsinds gelijk sy hebben mogen doen voor de Publicatie van de geleyde Ordonnantie, van den 6. van de tegenwoordige Maant: Sijn Majest. beveelt en ordonneert aan alle Gouverneurs, sijn Luytenanten Generaal in sijn Provincien, Intendanten van de selve particuliere Gouverneurs van sijn Steden en Plaatsen, &c. de hand te houden, yeder ten sijnen opsichte, aan de exacte observatie van de tegenwoordige, &c. Gedaen tot St. Germain en Laye, den 14. dag van April 1672. *Geteykent* LOUIS.
Enlager COLBERT.

Van wegens den Koning.

SYN Majest. wefende geïnformeert, datter vele Franschen zijn in Holland en de Geunieerde Provincien van Nederlandt, en niet willende, dat na dat den Oorlog heeft gedeclareert aan de Staten Generaal van de Geunieerde Provincien, dat eenige van sijn Subjecten daar fullen blijven noch resideeren, noch dat sy eenige Commerce of Communicatie hebben met de Hollanders, soo ordonneert sijn Majest. en beveelt expresselijk aan alle sijn Onderdanen, van wat qualiteyt en conditie dat sy zijn, wefende in Hollant en in de Landen van de onderdanigheyt van de geleyde Staten Generaal, 't zy dat sy haar verblijf daar hebben geveest, dat sy haar daar in dienst hebben begeven of andersints, van daar te vertrekken, en te rugge te komen in dit Koninkrijk, 15. dagen na de Publicatie van de tegenwoordige, op peyne van tegens de Contravenieurs geprocedeert te werden met Confiscatie van Lichaam en Goederen, volgens de Rigueur van de Ordonnantien: Beveelt en ordonneert sijn Majest. aan de Gouverneurs en sijn Luytenanten Generaal van sijn Provincien, &c. een yder, ten sijnen opsichte, de hand te houden aan de Executie en Observatie van de tegenwoordige, &c. Gedaen tot St. Germain en Laye den 15. April 1672. *Geteykent*

LOUIS.

En noch lager LE TELLIER.

Aan de Scheeps-bloot die met de Engelschen moeste vereenigen/wierd ook met magt gearbeyd/ en de Marsofen (soo wel als in Engeland) van alle de Zee-kusten opgesogt en na boozd geprest. Zynde den Marquis de Seignelay na Rochel, Brest, Toulon en andere Havens (daar de schepen wierden toegerust) heene gereyft / ten eynde de selve na hun redevous te Bel Isle boozt te pessen. Men nam ook een proebe om ober een Schip-brugge te Versailles ober het Canaal geleg't / geschut te voeren / wefende de selve van Leere-schuyten gemaakt / en het Canon daar bequamelyk ober-geboerd. Een andere proebe wierd ook genomen van sekere schuytsjens / om ober de verdponten landen te kunnen baren / en alsoo een der grootste swarigheden / die den boozgang van zijne Majesteys wat souden kunnen stutten/weg te nemen. Van dese was een seer groot getal in het Arsenaal gebout / zijnde tusschen 7 en 8 voeten lang / en loyd van 4 tot 5 voeten / en waren van binnen hout en van buyten met koper beslagen. Van dese wierden op eenen dag op 50 wagens 200 na beneden geboerd. Zijn Majesteit willende betoonen het groot vertrouwen / het welk hy hadde op de dapperheyt en erbartheyt van den Marschal de Turenne; en booznamentelyk / als lange in de Nederlanden gedient hebbende omrent dese Campagne: belaste aan alle de Marschalken van Vrankrijk, in zyn Majesteys af-wesen; of indien de Armeen soude mogen gedwongen werden sig t'samen te boegen / het bebel van Monsieur, die niet tegenwoozdig zijnde / dat van den Prince de Condé, en na hem den Hertog van Turenne te gehoozsamen. Waar tegen sig openelyk hebben aangekant de dyp Marschalken, De Bellefonds, d'Humieres en Crequi, seggende dat zy de eere hebbende van Marschalken van Vrankrijk te zyn / sonder krenken van haer Ampt en Character / niemand dan zijne Majesteit, een Prince van den bloede, of een Grooten Connestable van Vrankrijk, vermogten onderdanig te zyn. Waar op den Koning sijn onbenedegen tonende / De Bellefonds na Tours verfond / hem alle sijn Ampten doende ontseggen. Mons. d'Humieres vertroft van self na Picardyen op zyn Land-goederen; Crequi wierd dooz zyn bzienden nog opgehouden / en by den Koning booz hem dooz Mons. Colbert gespzooken / 't geen

1672.

April.
Grootetouffingen.

Koopere
schuytsjens.

Onwille
der Marschalken
De Bellefonds,
d'Humieres
en Crequi.

1672.

April.

't geen hem dan ook weder in gratie bragt; gelijk ook naderhand de twee andere sig bleeden na zijn Majesteys wel-behagen. Dooz's is dooz de Messrs. Colbert en Louvois op sijn Majesteys ordze opgemaakt een Staat van Oozloge/ tot de Legers die sijne Majesteit dit Jaar stond in't Veld te brengen/ sullende/ behalven de noodige besettinge in de Guar-nisioenen een getal upt-maaken van 90000 Doet-knegten/ en 30000 Ruyters en Dzagonders; tot welkers onderhoud en hunnen aanhang/ als mede de Artillerie/ Amunitie enz. de gemelte Heeren een ober slag gemaakt hebben/ en aan zijne Majesteit opgegeven te sullen kosten alle 4 maanden de somme van 13 millioenen 700 en eenige duysend ponden: waarom dan/ om niet bekrompen om te komen/ weder nieuwe financien wierden bezagt/ en onder die ook een generale Verpactinge van alle de Posten/ waar dooz onge-epseht 25 tonnen gouds wierden aangeboden. En seker daar was nog een stijbe beurs van nooden om so veele ydele of doozgestietene sakken van sommige Seallierde te vullen/ en den ondermoepden arbejd van den Prince Wilhem van Furstenberg, in sijn gestadig heen en weder-reysen/ en de Duytsche Doozsten in Vrankrijcx interest te lokken/ een goede fons te bestellen/ en munt by de woorden te doen leggen.

Prins Wilhem van Furstenberg in Westphalen.

Gemelten Prince, verselt met den Hertoge Montmorancy Luxemburg, hadde den Bisschop van Munster, die de Franschen, so lange als 't mogelijk was/ lieft upt sijn Landen sag/ soo wel weten te bespreken/ dat hy toestond het Furstenbergs Regiment/ en omtrent 800 Fransche Ruyters in te laten/ gelijk die ook kortz daar na dooz het Graafschap Arentsberg, Westphalen in-trokken en quarteren bequamen. Van Munster trok den Grootten Postillon na het Churfurstelijke Beyerische Hof, maar wierd te Munchen dooz siekte (soo de zijnen voozgaden) in sijn negotiatie verhindert; maar andere die den Prince op den voozgestelden tijd van krankhejd noch op goede maaltijd hadden gesien/ meenden dat hem veel eer een Roomsch Sodagra quelde/ om op rekening van sijn siekte/ wie hy wilde af te weerem/ en te heymelijker met sijn vertrouwden te handelen. Eben dzuk als den Prince, had het ook sijn broeder den Bisschop van Straatsburg, die te Dorsten

met den Franschen Minister Monst. Verjus, den Hertog van Luxemburg, Churfurst van Ceulen, Bisschop van Paterborn en andere een seer lange en heymelijken raadslag hield. Het groote Magazijn Nuys wierd dagelijck meer en meer voozsien met onuytsprekelijck veel Hop/ Haber/ Weel/ Houssen/ Schoenen/ Heinden/ enz. men bragt daar ook een goede meentige klepne Maken/ ontsloopte Buggen/ Ankers/ sware Ketenen/ Connen om aan te voegen/ en ander gereedschap om het water te passeeren. Dooz's wierd de Stad ongemeen versterkt; en dooz ordze van den Koning aldaar een seer sware Citadelle gebouwd/ waar dooz wel 80 Ruyzen/ ja eenige van de Magazijnen self geruineerd wierden. Aan dit werk moesten dagelijck tusschen 3 en 4000 mannen arbejden. De Stad Luyc nam aan 's Konings Leger met brood bakken te voozsien.

Ceulsch en Luykerland nu vol Fransche soldaten zijnde/ wierd dooz ordze van den Koning; omtrent een uur van Luyc, een brugge gestagen/ om op het zwarte water te komen; en 2 uren boven die Stad twee anderen/ om de Mase te passeeren. Werdende aan de Burgemeesters/ wegens het onderhouden der Neutraliteit/ dooz sijn Alder-christelijcke Majesteit af-gesonden/ een brief van den volgenden inhoud.

Seer lieve en wel beminde,

't **G** Een Sr. de Maisons, ordinaris Edelman van ons Huys, u van onsent wegen is gelast te seggen, sal u een nieuwe getuygenis geven van onse affectie t' uwaerts, en de forge die wy dragen, omme te protegeren en conserveeren uwe liberteyt en Neutraliteyt tegens die van uwe Gebuuren, die daar op gedachten mochten nemen yete te ondernemen: Voor de reste het remitterende aan 't gene u sal werden geseyd van onsent wegen door den geseyden Sr. de Maisons, omme u te expliceren onse favorable intentie voor u. Wy sullen dese Brief niet langer maaken, als om God te bidden, dat u neme in sijn bewaringe. Geschreven tot Versailles den 7. April 1672.

Geteykent L. OUIS.

Maar seer seldsaam quam het de geheele wereld/ en bysonderlyk hare Hoog-Mogende vooz/ dat den Bisschop van Ceulen noch den onschul-

D. FRANCISCO EGONI,
Graef *van* Furstenberg. *etc.*

172. onschuldige wilde speelen / en quansuys de
cil. Neutraliteyt onderhouden / als wiste nie-
mand / en of het geen onzijdigheyt was / dat
hy de Françoisen zijn Bisdom van Ceulen,
en Binsdom van Luyk hadde ingerupmt /
en de Franschen niet alleen laten dooz-trek-
ken / maar ook Nuys, Keyfersweerd en an-
dere geheelelijk in besettinge doen nemen : en
niet tegenstaande dit alles / sustineerde desen
Bislaaf de Neutraliteyt bewaart te hebben /
en verder genegen te wesen ongeschent te be-
houden / doende ten dien eynde den 17 van
April alomme in zijn gebied afkondigen en
aanplakken het volgende Geschyft.

Alfo wy vernomen hebben, dattet mis-
noegen, dat de Koningen van Vrankrijk
en Groot-Brittannien al over lang betoont
hebben over het bestier van de Staten Gene-
raal van de Vereenigde Provintien, gedachte
Koningen bewogen heeft hun den Oorlog
aan te leggen, en duchtende dat onse Staten
en Onderdanen, voor welker heyl en rust wy
onophoudelijk waken, daar mochten inge-
wikkelt worden, en dat de Franse Troupen,
die wy in gevolge van de defensive alliantie
met sijn geleyde Majesteit, verplicht zijn ge-
weest tot de sekerheyt van onse Onderdanen
en Plaetsen, sonder dessey n ochtans van ye-
mant te attaqueeren, in dit Aarts-bisdom te
roepen; sich inbeeldende dat sy in gemelten
Oorlog begrepen zijn, in dese rencontre
mochten komen te vergeten de Declaratie,
waar mede den Alderchristel. Koning ver-
klaart, dat ons de selve alleen gesonden wor-
den tot onse noodige defentie tegen de insul-
tes daar wy mede gedreygt wierden, en dat
gemelte Troupen niemand van onse Bueren
in eenigerhande manieren souden mogen
ontruften, met expres bevel, dat soo lang de
selve in onse dienst en Landen souden zijn,
onse ordres t'eenemaal souden hebben te ge-
hooramen: Soo is 't dat wy, om de Vrede en
Neutraliteyt die wy tot noch toe gelukkig
gehandhaaft hebben, in generhande manie-
ren te kreuken, verboden hebben, en wel uyt-
drukkelijk verbieden, aan alle de Generaals,
Collonels, Kapiteyns, of andere Officiers
van de gedachte France Troupen, wat tytel,
naam of bediening de selve souden mogen
hebben, als ook aan hunne Ruyters en Solda-
ten, yets te doen, te ondernemen of te atten-

1672. teren, of eenige acte van hostiliteyt te ple-
gen, tegen de Staten Generaal, der selver
Plaatsen of Landen, of tegen eenige Perso-
nen of Goederen van hunne Onderdanen en
Inwoonders, op pene van aangetast en over-
tuuygt, als of sy den Eedt, die sy met toela-
ting van den Koning aan ons gedaen hebben,
gevioloert hadden, en met de laatste rigeur
en strengigheyt gestraft te werden, over de
excessen en entreprisen, die sy buyten ons
weten en tegen onse wil fullen begaan hebben:
En om te meerder voor te komen, dat sulcx
niet en kome te gebeuren, en op dat niemant
sich verstone yets te ondernemen tegen ge-
melde Staten Generaal, of der selver On-
derdanen, hebben wy geordonneert, dat dese
tegenwoordige van stonden aan fullen gepu-
bliceert werden onder onse Troupen, en in
alle de Steden en Plaatsen van onse Staten, op
dat niemand daar van eenige ignorantie en
pretenderen. Gegeven in onse Stad Bon den
16. April 1672.

De hebighe Oorlogs-lust van het Engelsche
Hof ondertusschen dapper arbejdende om de
vloote spoedig in zee te brengen / wierd den
onwil der Partie hoe langs hoe grooter : die
ook soodanig tegen de Franschen was inge-
nomen / dat bescshepdene rpsiger's Hoog-
en Neder-duytschen, dooz hare sileederen booz
Francoysen aangefien werdende / naauwe-
lijkt landwaarts in of uyt Londen dozsten
bertrekken / sonder van dragt te beranderen /
lijdende andersints grooten oberlast van de
Land-lieden. Ende aldus het streng pessen
nog indagen weynig volk op de vloote bren-
gende / dede zijne Majesteit de paspoorten /
dooz den Hertog van York, als Hoog-Admi-
raal van Engeland, aan bescshepdene Hoop-
baardp-schepen verleend / weder in-trekken /
en de kaaapbaard / ten tijd de vloote van volk
soude boozsien wesen / geheel opschozten. Het
Parlament (volgens haar Prorogatie) den
26 April weder vergaderende / wierd hozt
daar aan geschepden / en tegen den 30 Octo-
ber naast-komende beroepen : want zijne
Majesteit, de Heden heymelijt hebbende doen
ondertasten / of het gulde kalf / daar het Hof
om danste / wel ober de brug soude willen / be-
merkte seer licheelijt de kleyne genegenheyt /
booznamentelijt van het Lager-Huys, om ten
geballen van Vrankrijk, de onderfaten met

Onwille
der Engel-
schen, en
haat tegen
de Fran-
schen.

WALRAD GRAVE VAN NASSAU,
*Generael over de Cavallerie der Vereenighde Nederlanden, en Gouverneur
van der Stadt en onderhoorige Forten van Bergen op Zoom*

172. De gemeente getragt diets te maken; waar in te kennen wierd gegeven: Hoe dat in Holland soo groot gebrek aen Bootslieën was, dat selfs Admiraal Bankert niet meer als 100 man op sijn Schip konde krijgen: Seyden verder, dat de Nederlandfche Capiteynen fouden hebben geklaegt, over de magere voorsiening van Provifie en Amonitie: dat 'er onbehoegen tuffchen den Luten. Admir. de Ruyter en den Raed-Penfionaris de Wit was, om dat de Nederl. Vloot niet beter en was gepareert: Dat de voornaamfte Kooplieden van Amsterdam met haar kostelijckheit en geld na Antwerpen vlugten: En datter een Placcaat was ontworpen om in Hollant, gelijk in Zeelant was geschiet, yder sijn Silver soude brengen, daer men geld af soude munten, tot betalinge en last van desen Oorlog: Edoch dat men om alle tumult te verhoeden, dat Placcaet noch wat binnen hield.

Da soo vele toerustinghen / opregten van Magasijnen aan den Rhy, Moesel, Waal en andere stroomen / en het afboeren van het swaar geschut en allerley Krijgs-tuyg / dagt

het eyndelijck den Franschen Koning tijd te werden / om in 't veld te komen / zijnde het gras in vollen groep / en ligt reeds genoeg om de paarden op een schielijcke doortogt te boeden. Aldus nam zijne Majesteyt den 27 April sijn afscheyd van 't Hof / bebeelende de administratie der Rijkz-saken aan de Koninginne: werdende sulck binnen Parys openbaarlijck afgekondigt / en in het Parlement geregistreed / haar tot raden bydoegende / De Messis. d'Aligre Zegel-bewaarder / Villeroy, Le Tellier, en Colbert. Den Koning boerde met sig een ongelobelijck getal Edelen / paarden / Dupl-esels &c. nebens 80 haren meest met geld en silber-werk / werdende doortogte van sijne Majesteyts lijf-guarde en ligte paarden geleyd. Dog eer wy met den optogt voort-baren / sullen wy eerst den naaukeurigen Lefer voor oogen stellen een lijst van het geweldige Leger / waar mede den Koning tegen soo kleynen hoek Lands te Velde quam / zijnde door een Fransch Edelman en Hoofd-Officier opgesteld.

1672.

April.

Generaale Lijste van de Generaals-Perfoonen der Legers in Nederland.

Van 't Leger des Konings.

Zijne Majesteyt, Hoofd over alle.
Monsieur's Konings Broeder, Generalissimus.
Hertog van Turenne, Generaal.

Lientenant Generaals.

Grave van Soifons.
Monsieur de La Fueillade.
Grave de Lude, Groot-meeft van 't geschut.
De Lorge.

Marquis de Rochefort.
Monsieur de Gadagne.

Veld-Marschalken.

Ridder de Loraine.
Monsieur Martinet.
Montal.
Marquis de Genlis.
Monsieur de Vitry.

Generaals Perfoons met bysondere Tituls.

Hertog van Turenne, Gen. van de Ruytery.
Grave van Soiffons, Colon. Gen. der Switsers.
Marquis de Ranès, Colonel Generaal vande Dragonders.
Ridder de Fourille, Veld-tuyg-meeft der ligte Paarden.

Groot-Marschalk der Logementen.

Grave de Froullé.

Generaal Majors van 't Leger.

Monsieur Saint Sandoux.

Marschalken der Logementen.

Monsieur de Langlée.
de Champlay de Jonge.

Brigadiers van de Ruytery.

Grave de Roye.
Monsieur de Fueillée.

Chazeron.
Pilloys.
Koningsmark.
Caluaut.
Rouvray.
Villiers.

Brigadiers van 't Voet-Volk.

Marquis de Beauveau.
de Castelnau.

Ayde de Camp van den Koning.

Grave d'Ajen.
Marquis d'Albret.
Ridder de Nogent.
Grave de Grancé.

1672. Marquis d'Angeau.
de Breauté.
- April. Monsieur de Cavois.
Marquis de Termes.
Monsieur d'Artois.
de la Roche Courton.
- Boven dese noch de enz.
die de Luytenant Generaals, en Marschal-
ken yder in het bysonder hadden.
- Lijste der Generaals-Persoonen van het Leger
onder den Heer Prince van Condé.*
- Den Heer Prince, Generaal.
Luytenant Generaals.
- Grave de Guiche.
Monsieur de Sint Aure.
Foucault.
- Grave d'Elstrade, den oude.
Veld-Marschalcken.
- Grave de Pleffis.
de Nogent.
- Monsieur de Magalotty.
de Choiseul.
Generaal Major van 't Leger.
- Monsieur de Traffy, Capiteyn onder de Gar-
des des Konings.
Commissaris Generaal der Ruytery.
- Monsieur de la Cardonniere.
Brigadiers van de Ruytery.
- Monsieur de Montauban.
de Fourneaux.
de Beauveze.
Vivien.
Brigadiers van 't Voet-volk.
- Monsieur de Puyfieux, Luytenant Colonel
van 't Regiment van Turenne.
- Monsieur de Saint Micault, Colonel van het
Regiment van Condé.
- Monsieur de la Motte, Colonel van 't Regi-
ment van Angujen.

Om de Frontieren omtrent de Spaansche
Pederlanden te bewaren / hadde de Koning
nog tusschen tien en twaalf duysend mannen
in Vlaanderen / onder 't gebied van Monsieur
de Nancreé. Zijn Majesteit ordineerde ook
een Leger in 't Rouffillon, waar ober 't be-
wind hadde Monsieur Le Bret, Colonel van
't Regiment Marinen, en Gouverneur van
Douay. Ende nadien den Hertog van Crequi
met eenige andere troepen na Holland was /
dede sijne Majesteit te rugge komen den
Grave van Chamilly, zijnde op weg omme

als Luytenant Generaal te gaan Comman- 1672
deren de benden van den Churfurst van Ceu-
len, en gaf dese het bebind van dat Leger / en
daar by twee Marschalcken / namentlijk
Monsieur de Vaubrun Nogent, en den Rid-
der du Pleffis Praflin.

Generaal Major.
Monsieur de la Marilliere.
Brigadiers van de Cavallery.
Monsieur de Jojeufe.
de Pierre Fitte.

Den Hertog van Luxemburg Comman-
deerde alleen de Hulp-troepen van Ceulen
en Munster.

*Veld-tuyz-Meester van de Ruytery der
Geallieerde.*

Marquis de Renel.
Colonel van 't Voet-Volk.
Monsieur de Mornas.

Dolgen nu de Regimenten.
Die van 't Huys des Konings Ruytery.
De eerste Garde des Konings is tegen-
woordig / die men noemt Garde du Corps, of
Lijf-wagten / sedert den tijd / dat zijne Ma-
jesteit die plaate booz haar heeft gebetla-
reerd tegen de Wapen-Luyden, die te booz-
ren de eerste rang hadden. Ende is de eerste
Compagnie van de Gardes of Lijf-schutten
(archers) die bande Schotsche Natie / gecom-
mandeert dooz den Hertog van Nouailles, en
zijn Soon den Grave d'Ajen. Dese Com-
pagnie bestaat in 260 Meesters / twee Luy-
tenants / 2 Vaandrigs / 2 Vaan-Tonkers /
2 Adjurant Majors / 4 Brigadiers / 8 On-
der-Brigadiers : ende soo is het in de dize an-
dere Compagnien.

De tweede gecommandeert dooz Monsieur
de Rochefort, 260 mannen.

De derde dooz den Hertog van Duras, 260
mannen.

De vierde dooz den Marquis de Laufun,
en daar na dooz den Hertog van Luxemburg,
260 mannen.

De Compagnie van 's Konings Wapen-
luyden, dooz Monsieur de la Sallé Caillebot,
Capiteyn Luytenant ; en tegenwoordig
dooz Monsieur den Prince, Hertog van Sou-
birzka Rohan, 200 mannen.

De Garde der Ligte Paarden gecomman-
deert dooz den Hertog van Chevreuse, 200
mannen.

172. Twee Compagnien Musquetaires, de eene met graauwe Paarden / onder den Grave d'Arragnan, 300 mannen.

De tweede met zwarte / onder Monsieur Collebert de Maulevrier, tegenwoordig onder Monsieur de Monbron, 300 mannen.

En Compagnie der Schotsche Wapen-luyden, onder den Ridder d'Haute Fueille, 300 mannen.

En Compagnie Engelsche Wapen-luyden, onder den Ridder George Hamilton, 100 mannen.

En Compagnie Engelsche ligte Paarden, onder den Marquis Hautreman, 100 mannen.

En Compagnie Bourgondische Wapen-luyden, onder den Grave Broglio, te booren Guydon van 's Konings Wapen-luyden, 100 mannen.

En Compagnie Wapen-luyden der Koninginne, onder den Marquis du Garot, 150 mannen.

En Compagnie ligte Paarden der Koninginne, onder Monsieur de Villiers, 150 mannen.

En Compagnie Wapen-luyden van den Dauphijn, onder den Marquis de La Trouffe, 200 mannen.

En Compagnie ligte Paarden van den Dauphijn, onder den Grave de Rieux, 100 mannen.

En Compagnie Wapen-luyden van Monsieur, onder den Grave de La Roque, 150 mannen.

En Compagnie ligte Paarden van Monsieur, onder 150 mannen.

En Compagnie Wapen-luyden van den Hertog van Anjou, onder den Marquis de Genlis, 100 mannen.

Noch een Compagnie van de Poort-Wagt, onder den Grave de Valfemé.

Noch 100 van de gardes van den Provost, onder den Marquis de Sourches.

Voet-volk van 's Konings Huys.

En Regiment Gardes, Francospen / bestaande uyt 30 Compagnien / pder van 100 mannen / onder haar Colonel de Fueillade.

En Regiment Gardes, Switsers, van 10 Compagnien / pder van 200 mannen / onder haar Colonel Molondin.

Noch 100 Switsers, onder den Marquis de Vardes.

Andere Regimenten Voet-volk, oude Compagnien. 1672.

Pikardie, onder den Grave de La Mark, bestaande uyt 70 Compagnien / pder (sonder hare Officiers) van 50 mannen.

Champagne, onder den Marquis de Monimes, 70 Compagnien.

Navarre, onder 70 Compagnien.

Piedmond, onder Monsieur de Maylleraye, 70 Compagnien.

Normandie, onder den Marquis de Meylly, 70 Compagnien.

De Marine, onder den Grave de Tonnecharante, 70 Compagnien.

Behalven dese / zijn daar noch bescheyde andere Regimenten / waar van eenige genoemd werden Petits Vieux; maar tegenwoordig zijn die onder andere gemengt / en verschillen maar alleen in de Partie en rang / en zijn dese volgende.

Auvergne, onder den Marquis de Cœuvres, 33 Compagnien.

Sault, onder den Grave van dien naam / 33 Compagnien.

Castelnau, onder den Marquis van dien etc. 33 Compagnien.

Rambures, onder Monsieur de Rambures, 33 Compagnie.

La Marine, onder 33 Compagnien.

Brandeville, onder den Marquis enz. 16 Compagnien.

Du Roy, onder Martinet, maar tegenwoordig onder Monsieur de Monbron, 100 Compagnien.

Royal, onder den Hertog d'Arpajou en Monsieus Pierre Fitte, 70 Compagnien.

d'Anjou, onder den Grave St. Geran, 70 Compagnien.

Lyonnoys, onder den Marquis de Villeroy, 25 Compagnien.

Praslin, onder den Ridder du Plessis, 18 Compagnien.

Dauphin, onder Monsieur de Beringen, 70 Compagnien.

De Vaïsseaux, onder Monsieur Le Bret, 80 Compagnien.

Crussel, onder Monf. de Crussel, 18 Compagnien.

Montaigu, onder den Marq. d'O, 16 Compagnien.

Turenne, onder den Hertog / Marquis de Puisieux sijn Luptenant / 33 Compagnien.

La Motte, onder dien Grave, 17 Compagnien.

Dampiere, onder dien Marquis, 16 Compagnien.

1672.

April.

Louvigni, onder dien Grave, tweede soon van de Marechal de Grammont, 18 Comp.

Grancé, onder den Marechal, 16 Comp.

La Reine, onder den Marquis de Mouffy, 70 Compagnien.

Mompesat, onder dien Marquis, 16 Comp.

Orleans, onder den Marquis de Beaufort, 33 Compagnien.

Artois, onder den Marquis de Genlus, 33 Compagnien.

Bretagne, onder Monsieur de Noyon, 16 Compagnien.

Carignan, onder dien Grave, 16 Compag.

Chateau-Neuf, onder den Marquis, 16 Compagnien.

Sourches, onder den Marquis.

Vendosme, onder den Hertog.

La Ferté, onder den Marquis, 18 Comp.

Conty, onder den Prince.

La Fere, onder

Condé, onder den Prince, zijnde zijn Colonel Monsieur de Saint Micault, 17 Comp.

Anguyen, onder den Hertog, zijn Colonel is Monsieur de La Morle, 17 Compagnien.

Jonzac, onder Monf. de Jonzac, 18 Comp.

Monperoux, onder den Marquis, 16 Comp.

Bouillon, onder den Hertog, 16 Comp.

Bourgogne, onder den Marquis de Chamilly, 33 Compagnien.

La Marine het nieuwe, dooꝝ

Vermandoys, dooꝝ den Grave Gassay, 20 Compagnien.

Vuur-werkers, onder den Grave de Lude, Groot-meeſter van 't Geſchut / 24 Compag.

Regiment Uytheems Voer-volk.

Elſas, onder 12 Compagnien pder van 180 mannen ſonder hare Officiers; en in dierboegen zijn ook beſchreven de Compagnien Francopſen / moetende pder van die ſterk zijn 50 mannen.

Schotten en Engelschen, onder den Ridder George Hamilton, 20 Compagnien / elk van 120 mannen.

Rouffillon, onder 20 Compagnien / elk 120 mannen.

Furſtenberg, onder den Prince Willem, 12 Compagnien / elk 180 mannen.

Yrlanders, onder den Marquis Douglas, 24 Compagnien / elk 100 mannen.

Noch een Yrlandſch, onder Monsieur Merow, Colonel van Hamilton, 16 Compagnien / elk 100 mannen.

Italiaanſch Royal, onder Monsieur de Ma- galorty, 27 Compagnien / elk 100 mannen.

Engelſch Royal, onder den Hertog van Montmouth, 8 Compagnien / elk 100 man.

Stouppa Switſers, onder den Colonel / 12 Compagnien / elk 200 mannen.

Erlach Switſers, onder den Colonel / 12 Compagnien / elk 200 mannen.

Festa Switſers, gelijk de andere.

Salis Switſers, gelijk de andere.

Engelſchen, onder Montmouth, 8 Compagnien / elk 100 mannen.

Dijſtig Compagnien Vrywilligen, pder van 200 mannen.

Het Eygen Regiment van den Hertog van Montmouth 7000 mannen.

Noch twee Regimenten Dragonders, onder hun Colonel de Ridder de Tilladet, 6 Compagnien / elk 100 mannen.

Regiment Royal, onder den Ridder de Bouffers, 6 Compagnien / pder 100 mannen.

Regimenten ligte Paarden, onder haren Colonel Generaal den Hertog van Turenne, 6 Compagnien / pder van 50 mannen / ſonder hare Officiers / zijnde Capiteyn of Rittmeester, Luytenant, Corner, en Marſchalk der Logementen, onder den Ridder de Fourilles, als Veld-tuyg-meeſter, gelijk Turenne.

Onder Monsieur de la Cardonniere.

Commisaris Generaal der gemelde Ruytery, 't ſelfde.

Regiment Royal, onder den Grave de Gassay.

Twee Regimenten Uytlanders.

Croaten des Conings, onder den Grave de Talar.

La Reyne.

Dauphin.

Orleans, onder Monsieur, 's Konings Broeder.

Condé, onder den Prince.

Anguyen, onder den Hertog.

Rouvray, onder Monsieur de Rouvray.

Jojeufe, onder den Hertog.

Gaſſion, onder Monsieur de Gaſſion.

Fourille, onder dien naam.

Fourneaux, als hoven.

Reſnel, onder den Marquis.

La Fueillée, onder Monsieur la Fueillée.

Montauban, onder dien naam.

Pillois, 't ſelfde.

Beauvezé, 't ſelfde.

72. De Roye, onder den Grave.
 Calvaut, onder den naam des Colonels,
 soo ook de volgende.
 Chaseron.
 Cabonet.
 Coulange.
 S. Loup, Regiment van 9 Compagnien.
 Cachan.
 S. Aouft.
 Derdelin.
 Douges.
 Du Condé.
 Tilladet, onder den Marquis.
 Sourdis, onder den Marquis.
 Saint Ruth.
 Hilles.
 Blingy.
 La Fabliere.
 Lambert.
 Humieres, onder den Marechal.
 Caberes.
 Prouille.
 Barillac.
 Beaupré.
 Paulmy.
 Beaufort.
 Carendo.
 Sanzay.
 Chemiet.
 Noiart.
 Sommilure.
 Anjou.

De volgende Regimenten bestaan alleen
 uit 3 Compagnien / pder van 50 Meesters /
 sonder haare Officiers.

Coislin, onder den Hertog.
 Estrades, onder den Grave.
 Bethune, onder den Marquis.
 Mont George, onder dien Monsieur.
 Busenval, als boven.
 Basleroy, 't selfde.
 Thiange, 't selfde.
 Longueville, onder den Hertog.
 Ragny, onder den Marquis.
 Bouillon, onder den Hertog.
 Auvergne, onder den Grave.
 Grignan, onder den Grave.
 Vantadour, onder den Hertog.
 Laurieres.
 Granville.
 Du Rousle, onder den Grave.
 Meré.

Tury, onder den Marquis.
 Valavoire.
 Arnolfiny.
 Harcourt, onder den Prince.
 Armagnac, onder den Grave, Groot Schild-
 Knaap.
 Saint Annan, onder den Hertog.

I 672.

April.

Doorwaar een getal Oberstens / wien ge-
 lijken de Christen-wereld mogelijk in beele
 Eeuwen niet gesien heeft onder een Koning
 op-trekken; ende 't geen ons een wepnig min-
 der ongerijnt sal schijnen / de reden van seker
 Fransch Edelman / die sijn Konings magt
 (hoc-wel een wepnig te Gasconsch) willende
 verheffen / seyde dat de Officieren van sijn
 Majesteys-Leger alleen magtig genoeg wa-
 ren / al de Wenden die de Staten konden in
 't Delt brengen / daar uyt te slaan. Immers
 is het geen wonder / dat men in het begin soo
 groote Sund-bloet niet magtig is geweest te
 stutten: te meer / alsoo Vrankrijk, door de al-
 liantie met de naaste gebuiren onser Grens-
 palen / een onberhinderder toegang hebben-
 de / den Staat onvermoogens was / eenige
 oorden / tot dubbele versterking der andere /
 te ontblooten: Maar 't sal tijd zijn dit ge-
 weldig Leger te sien t'zamen troppen / en on-
 der het gelepde van soo glorteuken / rijken / son-
 gen en onbermoepden Koning / en soo beele
 oude / en in 't Oorlog afgescrene Oberstens /
 te zien op-trekken.

Zijne Majesteit dan den 28 April van
 Sint Germain en Laye opbrak / nemende sijn
 weg door Soissons na Rocroy, zijnde aldaar
 de bergader-plaats van die Troupen / waar
 uyt sijn Majesteys-Leger bestaan soude; ge-
 lijck Sedan tot de Stendebons van dat van
 Monsieur geschikt was: waar toe de beschep-
 dene henden door Fymes, Rheims en Retel
 afsakten. Van Rocroy vertrok den Koning
 na Philippeville, alwaar hy den vierden van
 Bloecmaand aangquam; en bindende aldaar
 mede noch verschepdene troupen / dede die
 daar eenige dagen halte houden / en sig ver-
 frisschen: zijne Majesteit self trok voort na
 Charle-Roy: alwaar des anderendaags / met
 sijn broeder den Hertog van Longueville en
 andere Grooten / te paarde in-quam / en tij-
 ding kreeg / dat 3000 Ruyters / en 600 Doer-
 sinegten van het Mastrigische Garnisoen / tot
 onder de Poorten van Hoey quamen stroo-
 pen /

Oprogt
 des Ko-
 nings van
 Vrankrijk.

May.

1672. pen / en de schepen met ammonitie van die
 May. plaatse de Mase af na Luyk brennende / plun-
 derden en verlienderden : Dat zy ook die van
 Hoey self gedreygt hadden te sullen berwoe-
 sten / ten zy men de Fransche boozraat-beso-
 gers ten Stede upt-sepde. Op welke nieuwe
 maare den Koning aanstonds aan den Rid-
 der de Fourille bebel gaf / met 2500 paarden/
 200 dragonders / en eenig voet-volk het af-
 brennende der ammonitie te bebozderen / en de
 Staatsche aan te grijpen. Dese dan trokken
 boozraat na Gyblou, waar dooz die van Namen
 breesden berend te werden ; maar die breesse
 was pdel. Gemelte troepen daar omtrent in
 't Veld blijvende / dede den Commissaris der
 boozraat weten / dat het hem / wegens de ge-
 melte Staatsche, onmogelijk was de schepen
 in beslygheyt af te voeren / ten zy sy lager af-
 saken : waar op den Ridder de Fourilles met
 de zijne quam neder-slaan / by het Doorp
 Chouquiere, aan den voet van het Casteel
 Berlocq, digt by de Mase, zijnde omtrent ter
 halber weg tusschen Hoey en Luyk, en de
 plaatse daar booz twee dagen de Staatschen
 gelegen hadden : maar dese vertrokken we-
 sende / wierden de Ammonitie en Lebens-
 boozraat by dag en nacht af-gebragt / onder
 't gelepde eerst van een / en daar na van twee
 hondert Ruyters aan de eene / en so veel Dra-
 gonders aan d'andere zijde der Riviere. Mid-
 deler-tijt bleef den Koning noch te Charleroy,
 alwaar zijn Majesteit een Monstering dede
 bande Troepen die hy self soude gelepden / en
 wierd omtrent 30000 weerbaare mannen
 sterk bevonden / hoe-wel het in het aansien
 by machtiger scheen dooz de groote menigte
 Hof-sleep Lakken / Wijben / Hoere Leger-
 troffen / Jongens / Koetsiers / en Voerluyden /
 tot al desen onnodigen na-sleep : waarom dan
 ook den Koning eenige duysenden van dit on-
 nut gesnoez dede vertrekken / 't welk dan den
 Leger-trayn niet wepnig verminderde / en
 de boeragte / die dooz so veel ondienstige men-
 den schytaal moest worden / rijkelijker dede
 ontkomen. In zijn Majesteit in noech een na-
 der Reveu zijn Leger oberstende / en bevin-
 dende dat veele Officiers meer paarden en
 muyl-esels tot vracht als noodzakelijchheid
 mede voerden / dede hy een expresse ordyne daar
 op een reglement stellen / waar by een pder
 na sijn Staat en qualiteit / seker aantal van
 paarden / wagens enz. wierd opgesteld. Hier

1672. dooz wierd 't Leger met het vertrekken van
 menigte paarden / ook weder een groot getal
 van der selver op-passers quijt. Den Koning
 ook tijdinge bekommende dat de meeste na-by
 gelegene dorpen en gehugten / van Inwoon-
 ders ontbloom waren / trachte op allerley wijse
 het blugten der Land-luyden booz te komen /
 als waar dooz so een groot Leger de noodige
 boeragte en leef-togt seer schaars stond te sul-
 len werden : waarom dan zijn Majesteit de
 volgende Ordonnantie het gantsche Land
 dooz / en verwaarts de Legers trokken / dede
 aanplakken.

*Copie van d'Ordonnantie des Konings, die
 verklaart hoedanig de Hollandsche Ingefe-
 tenen haar Zullen te gedragen hebben, om
 niet bedorven te worden door de Legers
 van Zijne Majesteit.*

Van vvegen den KONING.

ZYN Majesteit zich met leetweefen ver-
 plicht vindende den Oorlog in de Landen
 door de Hollanders beseten, te voeren, en
 zijn voorneemen maar alleenig zijnde de Re-
 geerders der selve te straffen, en geensins de
 Ingesetenen te bederven, die gants geen schult
 hebben aan het quaat beleydt van die geene,
 daar zy de Regeeringe van haar Staat op ver-
 trouwt hebben. Zo heeft zijn Majesteit goet
 gevonden dese ordonnantie uyt te laten gaan,
 om aan deselve Ingesetenen bekend te maken,
 hoedanig hy geresolveert is zijne Legers te
 doen leven, en d'orders die hy begeert datse
 sullen hebben te houden tot haar verlichtinge.

d'Intentie van zijn Majesteit is, dat aange-
 sien zijne Legers zo wel en zo punctueel be-
 taalt werden, als hy gelast heeft datse sullen
 zijn ; hy ook wil datse haar in alle mogelijke
 Discipline, en order sullen hebben te houden,
 sonder de Landen, daar sy doortrekken sullen,
 lastig te vallen, dan alleen voor de enkele
 voeragie, en noodige dingen om de Legers
 neer te slaan.

De Ingesetenen die sich voor de moedwil-
 ligheyt der Soldaten, die voor en ter zijde de
 Legers loopen, beschutten willen, sullen sich
 vermogen in de Kasteelen der Dorpen te ber-
 gen met haar Vee, en Koorn, alwaar zijn Ma-
 jesteit wel wil dat zy zich gewapent houden,
 sonder dat zy daar yemand hoeven in te laten,
 dan

72. dan alleen de Sauvegarde, die zijn Majesteit daar sal mogen senden, of wel de partye die door d'Officiers gecommandeert, door last van zijn Majesteit, sullen vragen daar in te trekken.

Wanneer de Legers van zijn Majesteit eenige plaatsen, op 4 mijlen na, sullen naderen, so sullen die van yder Kasteel aan de Ruyters, van de Compagnie van de Sauvegarden senden vragen: welkers tegenwoordigheyt haar van alle violentien en moedwil der Soldaten beschutten sal. Des sullen zy de zelve voeden, als mede zijn Paart, en boven dien 4 Rijksdaalders daags voor zijn salaris geven.

En wanneer de Legers van zijn Majesteit verder als 3 of 4 mijlen van de gemelde Kasteelen zullen trekken, zo zullen zy hare Sauvegarden wederom in 't Leger geleyden, en instaan voor 't quaat dat de Hollandse Troepen haar zoude mogen aandoen, zoo wel in 't gaan naar de Kasteelen, verblijf in de zelve, als in 't wederkeeren naar 't Leger: Verklaerende zijn Majesteit, dat, by aldiender eenige violentie aan de gemelde Sauvegarden gedaan word, ofte aan de Officiers van de selve Compagnie, die de teken van Sauvegarden zullen hebben, en die haar zullen gaan bezoeken, om haar in haar schuldige plicht te houden, dat hyder geen meer sal verleenen, en dat hy zijne Legers zal laten leven met alle liberteyt en licentie.

Actum in 't Kasteel van Versailles, den 7 April, 1672. Geteekent

LOUIS.

En leeger, LE TELLIER.

Doch hoe weynig beschuttinge / versekering / of vergoeding de oberheerde daar dooz konden erlangen / sagmen bereyds soo bzoeg aan het Neutrale Stedeken Thuyn, alwaar het Regiment swarte Paarden van Monsieur Colbert Maulevrier, so afsgrijfselijk met plunderen / moozden / en brouwenscheden heeft gewoed / datmen niet ergers soude kunnen bedenken / en dat alleen op het onbeschost eyschen / en daar op gebolgde weggering van spijs / drank enz. men dede zo van dese swarte Ruyterije ophangen / en dit was de vergoedinge booz de ellendig:n haar goed / bloed en geschonden eere. Ik kan niet na laten by dese gelegentheyt aan te tekenen den grooten mis-

slag / die in desen tijd den oberfetter van eenige tijdingen gehad heeft / als die dese ruyters wegens hunne paarden / de swarte genoemt / in verschepe Douvelles / ja ook inde Coustante booz Mooren heeft doen passeeren.

De Franchen aldus in aantogt zijnde / en het oog op Maastricht schijnende te hebben / wierd die Stad van alles dubbeld boozsien / en met eenige benden Spaansche Ruyters en Voet-knegten versterkt; gelijk in tegendeel een goed getal Hollantsche Infantery in Namen wierd gelegd. En alsoo men het booznemen des Bisschops van Munster nu niet langer in twijffel trok / wierden de Steden Doesburg, Zutphen, Zwol en den geheelen Ysel, ongemeen met grof geschut / allerley krijgstuig en leef-togt upt Holland toegesonden; ende tot bescherming van het Krenchement aan gemelte Riviere / en om op eenig schielijk toe-bal gered te kunnen wesen / wierd een Leger samen gebzagt / 't welk van sijn Hoogheyt en de Generaals Personen op de Heerde by Doesburg gemonstert / en bezonden wierd sterk te zijn 17000 mannen. Zijnde tot het selve / en de berdere krijgsmagt der Vereenigde Nederlanden, onder den Heer Prince van Orangien, &c. bezozde neert de volgende Generaals.

Veld-Marschalcken.

Den Prince Joan Maurits de Nassau.

Heer Paulus Wurtz.

Generaal van de Ruyterye.

Den Ouden Rhijn-Grave.

Generaal van 't Voet-volck.

Den Heer van Suylesteyn.

Generaal van d' Artillery.

Den Grave Willem d'Hornes.

Luytenant Generaals der Ruyterye.

Joan van Welderen.

Grave van Nassau.

Luytenant Generaals van het Voet-volk.

Hans Wilhem, Baron d'Aylva.

Grave Konings-Mark.

Commissarisen Generaal van de Ruyterye.

Jean Barton de Mombas.

Steen-Huyfen.

Sergeanten Major.

Kerot-Patrik.

Grave van Stirum.

Hare Hoog-Mogende ook nu seker berigt bekommende / dat het Leger des Konings in

Hoof-
Officiers
van haer
Legers.

1672.
May.

Neder-
landsche
zaken.

1672. de jongste Monstering by Charleroy, over 52000 mannen was bevonden sterkt te wesen / wikten met ernst het gewichte van sooveer swaren magt; om welk te sluyten / alle Soldaten / die men uyt de binnen-plaatsen konde missen / na de Grens-steden geschikt wierden; waar toe men ook uyt Zuyd- en Noord-Holland, eenige duysenden wel-gewapende landsaten dede ophomen / en na Gelderland en Over-Ysel trekken: welker getal om trent de berobering van Doesburg, Zutphen en andere / sal kunnen gesien werden. Behalven deses / sag men ook self de Burgerijen uyt Holland en Uytregt, man-moedig en gewillig (tot bescherming van 't Vaderland) optrekken; gelijk die van Amsterdam met 6 Compagnien / onder de Hopluyden Tulp, Ojens, Vander Weyden, Berwouts, Geelvink, en Westerdyks-Horn, wiens dag-gelden door de 't huys-blijvende werdende betaalt / waren als volgt: Een Kapiteyn 8 daags 10 guld. Luytenant 6 guld. Vaandrig 5 guld. een Sergiant 3 guld. de minder Officiers en Adelborsten 45 stuyb. de gemeene man 30 stuybers: Zy wierden in de Steden Geertruydenberg, Heusden en elders in Garnisoen gelegd. 's Lands-bloot geraakte mede in Zee / en betoonde aldus de pdelheyt van het gemelte bedstegelijck voozegeben der Engelschen, dat men hier noch sooverre met de Equipage ten achteren was: Daar men in tegendeel in Engeland (onaangefien soo voozege en lange toerusting) noch onmagtig was op 't ruyp te komen; ja den Hertog van Jork, als Hoog-Admiraal, dede door een opentlijke remonstrantie bekent maken / dat men noodsaakelijck meerder boorsvolk moest hebben / eer de Bloote konde werden in Zee gebracht; zijnde (gelijk in soo beele Zee-slagen gebleeken) de gewoonte der Engelschen, hunne schepen veel sterker te bemannen als de Nederlanders. Waar op den Koning by een seherp plakhaat / al 't Boorsvolk dat te bekomen was / na Londen ontbood / op pene van die eenigen bluchteenden Matroos bevonden wierd gesherbergt te hebben / by self in diens stede soude 't schep gebracht werden. Hare Hoog-Mogende betoonden middeler-tijd aan de geheele wereld dat zy / hoewel het Engelsche Hof sig om trent het aantasten der Smirnische Bloote / en Declaratie van den Oorlog, soo kennelijck / de klare en uytgedrukke woorden en meeninge van het

1672. Bredaasche Bredde-tractaat hadden verboden / dat sy segge ik / egter hun woord in gerechtigheyt wilsden bewaren / ende bouden de mate ontwijfelijck proebe geben / dat sy / ook na de gemelte eerste aggresie der Grooten / de onnoosele Onderstaten niet verstonen te moeten lijden. Waar na dan de Heeren Staten, op de klagte van verscheyden Nederlandische, Engelsche en Schotsche Koopluyden en Schippers / wiens schepen en goederen by retrozie in de Havens der Vereenigde Nederlanden waren / een bestuyt namen van hare zijde het 32 Artikel van het Bredaasche Bredde-tractaat / te doen stant grijpen / luydende het selve / en hare Hoog-Mogende resolutie daar op genomen als volgt.

Item, is overgekomen, dat of t'eeniger tijde quame te gebeuren, 't gene Godt Almachtig genadelijck verhoede, dat de alreeds veressende geschillen, tusschen den gemelten Heere Koning, en de gemelte Heeren Staten Generaal, wederom quamen op te staan, en tot een openbare Oorlog uyt te bersten, dat de Schepen, Koopmanschappen, en alderhande roerlijcke goederen, van d'een of d'ander zijde, de welke in de Havenen, en in het gebied van de Tegen-partye, wederzijds zullen worden bevonden te zijn, geenfins geconfisqueert, ofte eeniger maten, geincommodeert zullen werden; maar zal aan de Onderdanen en Inwoonderen van d'eenen en d'andere zijde, den tijd van ses volle Maanden werden vergunt, binnen de welke zy de voorzeyde goederen, en generalijck alle hunne effecten, werwaarts het hun zal believen, sullen mogen transporteeren.

E X T R A C T ,

Uyt het Register der Resolutien van de Hoog-Mog. Heeren Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden.

Sabbathi, den 14 May, 1672.

IS gehoord het Rapport van de Heeren van **Ommeren**, en andere haar Hoog. Mog. Ge-deputeerden, tot de zaken van de Zee, hebbende in gevolge, en tot voldoeninge van der selver Resolutie Commissoriaal van den 14 deses, gevisiteert, en ge-examineert de Requeste van **Andries Russel**, en **Jacob Gordon**, beyde

Gewapende Landsaten na den Ysel gefonden,

en Burgers uyt de Zuyd-Hollandische steden en Uytregt na Geertruydenberg, enz.

1672. Ma Heere Staten biede aan d' gelscht lchep los te ven,

172. beyde Schotſe Koopluyden, houdende dat zy Supplianten in twee Fluyt-ſchepen, het eene genaamt *Anna Margarita*, Schipper *Edward Hage*, en het andere *S. Jan*, Schipper *Foris Weghtman*, hebbende doen laden verſcheyde Koopmanſchappen, geſtineert naar Schotland, het ongeluk hebben gehad, dat de voorſz. Schepen, en ingeladen Goederen op den 25 van de voorleden Maant, by een Jacht van het Collegie ter Admiraliteyt op de Maze, wacht houdende beneden den Briele, zijn opgehouden, en vervolgens wederom opgezonden na Rotterdam, alwaar de voorſz. Schepen en Goederen als noch blijven geſaifeert. En of wel hun Supplianten niet onbekent is, dat de voorſz. Schepen, en ingeladen Goederen, door ordre van haar Hoog. Mog. alhier worden aangehouden, op de ingekomene zekere tijdinge, dat de Schepen en Goederen van de Ingezetenen van deſen Staat, door laſt van den Koning van Groot Britannien, vyantlijk worden aangetaſt, opgehouden, en aldaar gedetineert, nademaal niet te min het 32 Artijkel van het Tractaat tuffchen den Hoogſt-gedachten Koning, en deſen Staat gemaakt, mede brengt, Dat in cas van rupture, der weder-zijde Ingezetenen Schepen en Goederen, onder het gebied van d'ene Partye gevonden werdende, binnen den tijd van 6 Maanden naar den uytgeborſten Oorlog, niet kunnen worden geïncomeert: dat ſy Supplianten (die de voorſz. Hoſtiliteyt ſeer aſſigeert en bedroeft) derhalven te rade geworden waren te verſoeken het effect van het voorſz. Artijkel van het voorſz. Tractaat, en dat mitsdien haar Hoog. Mog. de voorſz. haar Schepen en Goederen fouden willen ontfaan. Waar op gedelibereert, en aan d'ene zijde in achtginge genomen zijnde, dat den Hoogſt-gedagten Koning van Groot Britannien, ſonder eenige voorgaande Declaratie van Oorlog, de Schepen en Goederen, toebehoorende de goede Ingeſetenen van deſen Staat, in Engeland bevondende, directelijk tegens het voorſz. 32 Artijkel aangehouden, en ordre gegeven hebbende om op te brengen die Schepen die op publijcq geloof, zonder van eenige vyandlijkheden kenniſſe te hebben, langs het hoogſt-gemelte Rijk waren paſſerende, daar mede evidentelijk gebroken heeft het voorſz. Tractaat, en dat haar Hoog. Mog. alleen met den Hoogſt-gedachten Koning hebbende gecontracteert, geſtineert

1672. foudē kunnen werden. dat de ſelve niet gehouden zijn aan hare zijde te preſteeren het Tractaat dat den Hoogſt-gedachten Koning van zijne Majesteys zijde, tot haar Hoog. Mog. groot leedweſen, niet heeft gelieven te obſerveeren, maar te verbreken, en dat zulks het verſoek by de voorſz. Requeſte gedaan, foudē mogen werden afgeſlagen.

Dan aan d'andere zijde daar tegens geconfidereert weſende, dat d'Ingeſetenen en Onderdanen van den Hoogſt-gedagten Koning op de publijcque trouwe van haar Hoog. Mog. hier te Lande gekomen zijnde, in verwachtinge van het effect van 't voorſz. 32 Artijkel te ſullen genieten, ſchoon ook de Vrede tuffchen den Hoogſt-gedachten Koning en deſen Staat verbrooken foudē mogen werden, en mitsdien by zoodanige *Vrede-brake*, vry, en frank te zullen mogen vertrekken, van die hare hope, buyten haar toedoen, niet behooren geſtrest te werden: En dat haar Hoog. Mog. ontrent de executie van eene ſolemneele Verbinteniffe; beter zouden doen de zelve Verbinteniffe exuberantelijk naar te komen, en te obſerveeren, dan die, op het exempel van andere, aan de voornoemde Ingezetenen en Onderdanen inſtuctueus te maken. Is goed gevonden, en verſtaan, dat de Heeren Staten van de reſpective Provincien zullen werden verzocht, en de Collegien ter Admiraliteyt aangeſchreven die *voorzieninge te doen*, dat niet alleen de voorſz. maar ook alle andere Schepen onder 't *Reſort* van deſen Staat gearreſteert zijnde, toebehoorende de Onderdanen, en Ingezetenen van den Hoogſt-gedachten Koning, met haar ingeladen Goederen, vry, en frank uyt deſe Landen, nochtans alleen met haar eygen Volk, waar mede zy hier ingekomen zijn, ofte ten minſten niet anders dan met Volk van haar eygen Natie, mogen vertrekken werwaards zy te rade werden zullen, zonder eenige nieuwe Ladinge te mogen innemen.

En ſal Extract van deſe Reſolutie gevonden worden aan den Heer Ambaſſadeur *Boreel*, met laſt en ordre, om by den Meër-hoogſt-gemelten Koning van Groot Britannien, en elders aldaar ten Hove van nooden weſende op 't fundament, en de gronden van 't voorſz. 32 Artijkel, allermeeſt krachtige devoiren, en goede Officien te doen, en aan te wenden, ten eynde de *Nederlandſe* Schepen, en d'ingeladene

1672. geladene Goederen in Engeland gearresteert, en aangehouden, van gelijken-mogen werden gerelaxeert, en ontlagen, ook gepermitteert vry en frank te mogen vertrekken, en hare voorgenomene reyze voort te zetten werwaerts zy te rade werden zullen: En dat hy haar Hoog. Mog. ten spoedigsten zal hebben over te schrijven wat by hem hier inne sal zijn gedaan, en verricht, en of, en wat succes daar op zal wesen gevolght.

Was gearapheert E. van Bootsma, vt. Onderstont, Accordeert met het voorz. Register, Gasp. Fagel.

De hoornmoene Resolutie aan den Heer Boreel, ordinaris Ambassadeur der Vereenigde Nederlanden, by den Koning van Groot Britannien bekend gemaakt zijnde / wterd by dat Hof de zaake op gelijke wijze goed gebonden en beslooten / de gearresteerde Nederlandische Schepen te ontslaan: en seker dese goetheyd was licht te verwagten en duur genoeg gekost / als zijnde in de Havens van Nederland, een ongelijk grooter getal Schepen als in Engeland aangeslagen. De Declaratie van het Hof lupde dan als volgt.

gelijk ook
den Ko-
ning van
Groot
Brittan-
nien.

In Whitehall den 15 Mey, 1672.

Present, Sijn Konincklijke Majestejt.

*De Bisschop van Canterbury
Lord Keeper
Hertogh van Lauderdale
Marquis van Worcester
Graaf van Bridgewater
Graaf van Essex
Graaf van Anglesey
Graaf van Bathe
Graaf van Carlisle
Graaf van Craven
Graaf van Arlington
Graaf van Schaftsbury
Lord Newport
Lord Holles
Lord Clifford
Mr. Vice-Chamberlain
Mr. Secretary Trevor
Sr. John Duncombe
Mr. Chancellor of Dutchy
Sr. Thomas Osborne.*

Alfoo Sijn Majestejt op den 17. van Maart voorleden, op het lesen in den Raad, van

1672. Sijn Declaratie van Oorlog tegen de Staten Generaal van de Geunieerde Provintien van de Nederlanden, gebood Sijn Genade den Hertog van Lauderdale, ende den Eerwaardigen den Graaf van Arlington, principaal Secretaris van Staat, dien selfden avont te confereren met den Ambassadeur ende Minister van de voorz. Staten, om voor te dragen de Observantie van het 32. Artikel, beslooten in de Vrede-handeling tot Breda, aan Sijn Majestejts zijde, van het ontslaan van de Persoonen ende goederen van alle Duytsche Onderfaten, die hier gevonden, ofte die op die tijd vrywillig waren ingekomen in Sijn Majestejts Havens, mits dat Sijn Majestejts Onderfaten gelijk voordeel mochten genieten van 't voorz. Artikel: welk menigmael vernieut is geweest door den Graaf van Arlington aan den voorz. Ambassadeur. Ende het schijnt nu ten laastten door een Papier van hem van $\frac{1}{2}$. deses, desen dag hier voorgelesen, dat de Staten de voorz. Propositien toegestaan ofte geconsenteert hebben, ende sullen vry stellen alle Sijn Majestejts Onderdanen, met haar Schepen ende Goederen, ende dat sy mogen vry wederkeeren sonder eenige prohibitie, als sy het bequaam bevinden sullen.

Sijn Majestejt heeft goet gevonden te gebied den Honorable ofte Eerwaardige Sijn principale Commissarisen van de Rijssen, hier mede te doen alle de schepen, goederen ende koopmanschappen, die hier aangeslagen waren, in eenige van Sijn Majestejts Havenen, voor de Declaratie van Oorlog, ofte die vrywillig waren ingekomen, vry te stellen ende te ontslaen; zy zijnde tot noch toe gebleven ongemoeyt, verwachtende wat dat de gesejde Staten in dat stuk doen wilden. Ook dat alle persoonen (behoorende tot de voorsejde schepen, die onder detentie zijn, ter oorsaak van den Oorlog) sullen vry gestelt werden, met vermogen weder te keeren met hare schepen ende koopmanschappen, als sy gelegentheyt sullen hebben na den inhoud van 't voorz. Artikel: Ende datmen notitie geven sal aan den Duytschen Ambassadeur, dat het also vryelijk mag volbragt werden van sijn Meesters, als het nu beloofd is: ende Sijn Majestejts Commissarisen van wegen de Gevangenen, worden gerequireert notitie hier van te nemen, ende ook te gehoorsamen.

Ende alsoo door een ander Papier van den $\frac{23}{3}$. deser, desen dag ook gelesen, van den Heer Boreel, door ordre van de voorz. Staten Generaal van de Geunieerde Provintien; voorstellende het treden tot eenige conditien van accoord, rakende

172. het wiffelen van de gevangenen in den Oorlog aan weder-zijden: Sijn Majesteyt heeft goet gedacht de consideratie van dese zaak te referereeren aan Sijn principale Commissarissen van de Prijzen, dat sy daar van mogen considereeren, ende aan Sijn Majesteyt voordragen zodanige expedienten als sy fullen goet-vinden.

Oock alle Duytsche Kooplieden ofte andere, die noch in hare Persoonen noch hare goederen, onder dese detentie zijn, mogen vrijelijk vertrekken uyt dit Koninkrijk, soo het haar goet dunkt, sonder eenige bekommeringe ofte molestatie.

Geordonneert door Sijn Majesteyt in den Raat, dat dit ten eersten gedrukt en gepubliceert werde.

EDW. WALKER.

Terwijl den Koning van Vrankrijk sich eenige dagen te Charleroy ophoudt/s Lands-Bloot op Schooneveld de Wyanden opwagt / en die van Engeland sich verbaardigt / sullen wy een keer na andere gewesten gaan doen. Zodanig als Hoog- en Nederduytschland ontroerd waren dooz den Oorlog/ soo schudde ter deser tijd Italiën dooz aard-bebingen/ zijnde bpsonder te Rimini, seer verschrikkelijk / en ruineus geweest / en dede aldaar veele menschen in de Kerken t'samen-gekomen / sneubelen / en dat dooz dit boorzal. Den Bisschop vermerkende dat men by nacht in de gewerde plaatsen/onder schijn van de graben te bezoeken / en eenige Godsdienstige plegtigheden te bewijzen / seer vele onbetamelijkheden gepleegt wierden/hadde belast de Kerken tegen den avond te sluyten / om de selve niet langer tot bozdeelen te doen verstrekken: Als wanneer 't gebeurde dat het volk op den witten Donderdag / pveriger en met menigte te Kerken komende / de Stad seer schielijch dooz een schrikkelijke aardbebinge wiert ontfelt, dat behalven een onnoemelijc getal huysen / in een oogenblik instorten den Dom van de Kerke der Paters Theatinen, de Parochiale van Sint Agnes, Sint Apollonia, Sint Maria Della Goma, Sint Innocentia, Sint Bartholomeus, Sint Bernardino, die van de Paters Succoalanti, Santa Maria della Colonna, huypen de Doozt / de Capelle van Sint Anthonio de Padua, in de plaats de Land-Kerke di Santa Croce, en die van Scimate, alle welke tot de grond toe neder-geflagen wierden/en de meeste aansienlijke gebouwen der Stad vernielt/

uyt-genomen de Paters Capucynen, die niet geleden hebben / en de Parochiale Kerke van Santa Maria di Miria: inde plaats van de Signorie is ter aarden gestoot een uytmuntend heertlijk Paleys / de Logie / en Bewaarplaats der Archiboven: en alsoo dese aardbebing noch twee dagen daar na bleef duuren / het overschot der huysen daar dooz mede of ter neder-geballen / of geruineerd zijn. Het getal der dooden / van allerley qualiteyt / jong en out / wierd begroot op 700 / zijnde de meeste in de Kerken gesneubelt / behalven noch ongelijk veel meer gequetsen / waar van ook dagelijcx eenige quamen te sterben. De stad aldus in pupn-hoop leggende / hoozdemen op verscheydene plaatsen het deerlijk kermen der half versmoozde en verpletterde / werden de met groote moeyte / noch eenige zielogende uyt de ruine des doods ontruikt; doch dooz het aanhouden der aard-bebingen / en vzeese der ontkomene / om mede oberstelpt te werden / verscheydene ellendig versmoozd bleben: want of schoon de aard-bebingen na 3 dagen meest ophield / vielen eventwel gestadig eenige muiren (van hunne fondamenten los gewoorden) om berre: zulcx dat de stad geheel leeg wierd; de Inwoonders Landwaarts in blugtende / en sich aldaar in hurten behelpende. Fano wierd mede / doch niet sooswaar / aangetaft: wessende aldaar / behalven eenige huysen / ingestoot het dak van het huys di Fano, en den top en Grootte Klok van de Hoofd-Capelle / met de dood van 7 Edeleu / 9 Pelgrims en 26 andere personen. Pefaro, Sinaglia, Ragusa, Lesena, Urbino, Ravenna, Loreto, Firmo en andere plaatsen hebben daar af mede geboelen / maar geensins soo groote schade van geschad. Een noch veel schrikkelijker ongebal is ook in desen tijd ober-gekomen het Epland Stanchio, zijnde in de Griekische Archipelago gelegen / en wel 60 mijlen in 't ronde groot: zijnde bzugtbaar geweest van Olp / Corenten / Wijn / en menigerhande bzugten; seer Wee- en Volkrijk / en met schoone Habens boorsien. Dit Epland dan wierd eerst dooz een afgrijselijke bebinge geschud / ende daar dooz alles om ver en oberhoop gewoopen; en beefde het geheele Landschap soo geweldig / dat niemand sich op de beenen konde houden / om ergens na een bersekerder hoek heenen te blugten: maar moest een pgelijch daar by was / met de

1672.

May.

te Pefaro, Sinaglia en andere.

Het Eylant Stanchio dooz de Zee overstelpt en ingeswolegent.

1672.

May.

gruwelijkste verwagtinge / blijven leggen: daar na de aarde op verscheydene plaatsen begoft te bersten; en eerst een afschrijselijke rook opgedamp't hebbende / sloeg hoort daar aan soo geweldigen blam uyt / als of het den mond des Afgroonds ware getweest. Dit uytwerpen van Blam / Duur en Steenen een wyl geduurt hebbende / wierd het selve dooz een schielijke opbozrelende water-gulp ge-dooft; dit ook op beele plaatsen geschiedende / wierd daar dooz het gantsche Landschap in korte tijd overstroomt / en allenths in de gront geweld / in boegen dat men wepnig dagen daar na / hier af niet meer dan de spits van een Toort sag uytsteken. Doozt zijn met het versinken van dit Epland / ook gesneubelt en vergaan alle de Inwoonders / uytgenomen eenige wepnige / die dat pas met een baar-tupg in een Haven zijnde / en mis contrarie winden stroom / hoe seer sp hun best deden / niet boozt konden / booz en aleet de geheele Zee het Epland overstroomt hadde. Meest alle de Eplanden in de Archipelago hebben dese aard-hebinge geboelt en daar af schade geleben; maar wel in het bpsonder Tenedas, alwaar de Kerken / Torens en Hupsen met meenigte zijn ter neder gestort; en geruineert de schoone sterken aldaar / ten tijde als het Epland noch onder de Venetianen stond / dooz den beroemden Capiteyn Generaal Lazaro Mocenigo oppgeregt.

Seheel Sicilien, en bpsonder de Messinæus nu langen tijd gebzek in graan geleden heb-bende / wierd epndelijk soo nu als dan een wepnig boozsien: maar beele der booznaamste Koopluyden / en Magistraats persoonen het aankomende Koozn op-staande / en daar t' hunnen geballe de prijsen op stellende / bleef het gebzek by de Armen eben groot; inboegen dat vele menschen van honger / en 't mis-sen van hun gewoon boedfel / den geest gaben: en of schoon het graan dus gesmaldeeld wer-dende / booz de uperste nood noch wel eenig overschor scheen te blijven / maakte men eg-ter staat / van in 't geheel niet meer dan booz 14 dagen Koozn te hebben. Het misnoegen op de Magistraat greepden ondertusschen dooz de desperatie / en raakte de gemeente daar dooz op verscheydene plaatsen dapper aan 't moeren / 't geen dan te Messina met soo afsrij-selijk een geweld uytbozst / dat de gantsche Stad in gebaar stond / van verband en ge-

plundert te worden: want de gemeente op de been rakkende / en binning op de Burgermee-sters verbittert / stak met onbesupden moede den band in hare hupsen / terwijl sp self het rasende en berwoede graautv tragende te onblygten / alles ten plundering afser lieten / en sig wel bergenoegden het leben daar af te bzingen / alsoo sp tot in Calabrien van eenige honderden menschen (die onder weegs tot duysenden aangroepden) wierden nageset; en ten ware een sekeren Boer op groote-belofsten en 't ontfangen van eenig geld / haar in een hourschuur hadde verstooken / sp waren van het berwoede graautv in stukken gehoutwen en van een gescheurt. Het gemeen dan ber-koos aanstonds sommige (met andere tegen hun wille) tot nieuwe Kegeerders en Burger-meesters, onder boozwaarde / dat sp self niet soude mogen Koozman-schappen / veel mit sich met het opstellen der pypsen bemoeien; dat sp ook booz alle en een ygelijk bye negorie souden toelaten; en epndelijk dat 3p de Tollen der inkomende goederen / souden verligten. Dooz alle welke dingen sp vermeynden het groot gebzek in korten tijd te sullen werden verbult. De twee nieuwe berkoorene Burger-meesters schikten boozt na verscheydene plaatsen om Koozn / waar dooz te met wat boozraad bekommende / geraakte de gemeente weder in stilstand / die egter booz wepnig da-gen duurden: want het onbesupde graautv / eenige barken siende aankomen / leefden daar mede na hun welgeballen / en dwongen an-dere / die aldaar verscheydene Koozman-schappen bzingten / hun ladinge overhoops te lossen / en na Tunis of andere Barbarische kusten Koozn te halen; 't welk van eenige Edelluyden gesten / en daar uyt boozspellende dat desen handel een yder soude afschrikken / om derwaerts te komen / ende also de laatste dwalinge erger dan de eerste stond te werden: tragten sp met alle mogelijke beweeg-redenen de gemeente zulke te kinnen te geben en te waarschoutwen; maar dese in stede van dese woesthepd gebetert te werden / verbitterden soodanig / dat sp op de booznaamste Edelluy-den Hupsen aanblieden en plunderden / en tot 15 toe in blam setten / bzingende twee der aansienlijkste in hun eygen hupsen moozd-dadig om 't leben: waar op dan alle de Edel-lieden sich ter stede uyt gaben. Het hollende graautv / hoe langz hoe toomelooser in zijn ver-

Grooten
optoer te
Messina
uyt gebrek
van koozn

1672.

M

ver-

72. verwoethed / sloeg boozt de gebangenen op / en stelde meer dan 500 misdadige van allerhande slag in byzheyd; van daar begaven sy sig na het Stadhuys / seggende / te willen sien waar men haar bloedig sweet aan besteden. Zy doozogten alle hupsen / om / so sy boozgaven / een gemeene oberflag en berdeling van het graan te maken; terwijl onder dit werk dypsende schelmerijen en diefstallen gepleegt werden. Alle dese dingen nogtans bragten geen kroon in het Land noch de schuur; maar wierd het gebrek (ygelijk van schriklyk byzende derwaarts te komen) so groot / dat 30 en 40 menschen op eene weel van honger stierben / ja men konde inde geheele stad geen meer graan vinden / als nauwelijck booz drie dagen gerst / als wanneer tot groote blijdschap van dese verhongerde menschen / aldaar twee Hollandse Schepen van Livorno aanquamen / hebbende in geladen 60000 staren Cartw: dit berwekte sodantgen bzeugde onder het volck / dat sy de Klokken luyden / en openbare danksegginge instelde; en zints desen tijd sig byzdyger en geslykter begonnen te dzagen / waar dooz dan ook hynne nood van tijd tot tijd meer verligt wierd. Corfu, Maltha, Sante, Dalmatien, en alle de omliggende Eylanden en Landstreeken boelden de selve schaarshepd; ja gewesten wiens meesten handel in 't verhoopen van haar graan bestont / hadden in desen tijd gebrek.

Te Nicæa raakten / dooz een moorddadig besluyt van eenige gebangens / alle de andere ter Kerker uyt. Men hadde aldaar twaalf booswigten ter Galeije bydoemt / en in hegtenisse gefet; van dese was daar een gequetst / en quam hem des Cipers byon alle wonden / met haar twee soons die de kaars hielden / en eenige noodwendigheden aanbrazten / besofien. Dese / soo sy eens na haar gewoonte byden gequetste quam / en sig nederboog om na sijn wonde te sien / wierd van eener der Galejboeven met een swaren steen op 't hooft gesmeten / en daar na met een Cortelas / die hy behendig verbozgen had / af-gemaakt; waar op de andere mede toeballende / bragten sy ook de twee sonen om den hals. Flux maakten sy sig Meesters van de sleutelen / en daar mede alle de andere betrekken opsluytende / berfagen sy sig van als wat tot wapenen dienen konde / in meening aldus gesamenderhand des mozgens ober de muuren ter naa-

ster poozte uyt te blugten: aldus waren sy booz het dagen tot aan de wallen gekomen / en maakten vast gereedschap sig daar af te laten: maar de Sentinelle eenig gerugt hoorrende / riep qui va la? waar op geen antwoozd bekomende / en de garde roepende / schoot een der booswigten op hem loos; waar dooz aanstonds alarm in het Casteel komende / sagen sy sig wel haast ontdekt / en elk om een goed heen-komen / springende sommige van de muuren ter neder / die men ook aldaar met het aanligten van den dag dood bond; andere hadden het geluk / van sig stedewaart in begeben hebbende / voozs heymelijck te berfaken / en naderhand dooz te pakken. Seben lebendig gebangenen / moesten met een schrikkelijcke dood booz allen antwoozden.

En veel weder en onnatuurlijker moozd Schrikkelijk voornemen te nemen van Rommen van een Soon tegen sijn Moeder, en hare sachtmoedighyck. den soon der Gravinne, Weduwe van Saponara. Dese een jongman van seer ongeregeld leben zijnde / hadde de besozgde Moeder sekeren haren ouden Dienaar gelast hem bysonder gade te slaan / en haar zijnen onnuegang bekend te maken: waar van hy te met kennisse bekomende / poogde hy met veleley beschuldigungen en loosheyt desen ouden oppasser sijn Moeder hatelijck te maken / en also te doen verhuspen; maar de Gravinne sulx wepgerende / en hem inde goede weel wegens sijn quaad leben wat hard aantastende / en tot boerbeerdsheyt en biegt radende / geeft haar den berwoeden en ontarden soon drie steken met sijn ponjaard inde boozt / waar dooz sy ter dood gequetst wierd: ebentwel was haar liefde daarom noch niet uytgebluscht / uyt bzeese dat hy met een schandelijcke dood dooz 't Gerregte soude werden omgebrazt: Daarom sy hem dese gruwelijcke misdaad boozt vergebende / hem ried in een klooster te gaan / sy wilde self / soo lange noch leefde / sijn parbon en bersekeringe berfoeken. En God wilde tot haar beyder geluk / dat de Moeder weder opquam / en den Soon in 't hert getroffen / een beter leben quam te leyden.

Te Madrid woelden nog dapper den Franschen Ambassadeur Villars, en den Engelschen Lord Sunderland, om was het mogelijck / dit Hof van de Alliantie met de Nederlanders af te trekken; waar toe den eersten nu goude bergen beloofden; dan wederom sig geliet / als kon sijn Meester / sonder den Spaan-

1672.

May.

Schrikkelijk voornemen te nemen van Rommen van een Soon tegen sijn Moeder, en hare sachtmoedighyck.

Handelingen aen 't Spaansche Hof.

1672.

May.

Heer
Douffet,
Afgelant
van Chur-
Ceulen.Sijne be-
weeg-ten-
denen, om
hate Ma-
jesteyt de
Hollan-
ders te
doen ver-
laten:ontkent
dat sijn
Meeſter
Frantiſche
troepen
had inge-
nomen.Volstan-
digheyd
van het
Spaanſche
Hof.

Spaanſchen bodem te paſſeeren / wel tot zijn oogwit geraken. Maar de Engelsche propositie bestond meest / om door het intrest van de Negotie Spangien tot een geheele Neutraliteyt te bewegen. By alle het welke den Heer Douffet, Envoye des Churfurſts van Ceulen mede het zijne dede / voorstellende sekerere pointen / by forme van advys / waar door quaansups de glorie van het Oostenrijksche Hups / met het verkleynen der Vereenigde Nederlanden, stond ver groot te werden. Dat hier door de tien Koninglijke Spaanſche Nederlanden, den handelen winste der Hollanden van self soude in den schoorballen enz. gebruykende allerley manieren van bewegredenen / om de Hollandsche naam aan het Spaanſche Hof hatelijk te maken / en den reeds verstorven wroth op te halen; spelende onder des / soo veel doenlijk / met het point van Religie / en den dienst die de Catholijke Majesteyt de Roomsche Kerke soude toezengen / met de Ketters ronder te brengen. Ende niet tegenstaande dit alles / wilde hy sijn Meester geheel Neutraal geacht hebben / en geensins met de Franſche Oeffenen ingewikkelt te zijn. Ja hy ontsag sig niet in een openlijke Audientie / en naderhand in een bysondere by-een-komste met den Connestabel van Castilien, hem tot Commissaris toegeboegt / te seggen / dat sijn Meester geen Franſche troepen / ja niet een eenig man / in zijne Landen of Steden had ingenomen / maar dat hy die alleen met Duytsch-Volk hadde boezhen / en dat noch wel uyt nood / en om zijn gebted booz de Hollandsche drepgementen te beschermen. Maar het Spaanſche Hof was van het tegendeel soo wel en omstandig berigt / dat het sich verwonderde van een publijk Minister, soo geringe kennisse van saken / of soo groote onwaarheden te horen. Immer dese schizandze en langzaam beradende Politijken / konden het waarachtige intrest van de Spaanſche Monarchie so wel / dat zy dese rook en woorden berkhopers munt na de waren gaben / en niet na-lieten de Assistentie der Vereenigde Nederlanden, van wiens behoudemisse de Spaanſche onvernijdelijk af-hangen / te beherhigen. Aan de Bloot van 20 bloekte Oozlogschepenen wierd niet magt gearbeyp / tot welker uytroefinge de Prince di Montetarchio niet ongemeenen pber in persoon dagelijck aanpreste; dog wierd / eenige nieuwe geinben-

teerde granaten willende aansteken / door het springen van een der selbe deertlijk aan het hoofd en den hand gequetst. Doorz continu-eerde het af-senden van uytgelelene soldaten en geld na Catalonien en de Nederlanden. Men kreeg daar ten Hobe mede tijdinge / dat in 't Koningrijk Murcia ook seer sware aardbevingen hadden geweest / verseld met een lang-houdenden Orcaan / waar (behalven een onwaardeerlijke schade aan boomen / bzuagen / en zaat) seer beele menschen en Dier waren verimoozt / berplettert en gequetst; en in de stad Origuela eenige Kerken / en de meeste hupsen neder-gefozt / en geruineerd. Aan de andere zijde scheen dese schade aan het Koninkrijk vergoed te werden door een nieuwe silber Mine / ondeckt omtrent 20 mijlen van Sivilien, tusschen Gibraltar en Ronda, waar van de proebe genomen zijnde / had een quintal Mineral 62 onten supber Silber uyt-gegeven / zijnde alsoo twee derden beter / als dat van Rio de la Plata in Indiën. Een dwoebig ongebal benam te Madrid den Marquis de Valparaiso, out 20 jaren / het leven: werden de hy ongeluk door een sijnere Slaben door-schooten / die sich egter op de blugt begaf / en te Merida gebat wierd. Met meerder sekerhepd had men gebangen en ter dood gedoemd Don Juan Fernando de Castel-blanco, Marquis de Torres Baxas Valentinois, Hoofd-ban-dit van Spangien, een man out 70 jaren: Hy was obertuygt en had beleiden omtrent hondert menschen van allerley qualiteyt / jonck en out / te hebben omgebzagt: waar ober hy op de Groote Plaatse openlijk / en ten aansien van duysende menschen / onthalfst is.

Indien Italien en Spangien met sware aard-bevingen wierden aangetast / niet minder beefde door noch een beel gebaarlijke be-roeringe het Poolsche Rijk, werdende van buyten door de bzeese der aannaderende Turken en Tartaren, en van binnen door de inwendige berdoerte / ellendig gessingert. Den Rijk-dag (gelijk verhaald) was bzugeteloos afgezoken. Den Sultan Muradin was reeds met 30000 Tartaren inde Ukraine by Constantinou aangekomen; en 70000 Turken ober Hs den Donauw gepasseerd / en Moldavien in-gerokhten. Zijne Majesteyt onder-tusschen tot de gemeene bescherminge met zijne Senatoren, beslooten tegen den 28 van Nap / 1. Een anderen Rijk-dag uyt te schrij-
ben;

1672.

M.

Sw
aard-
vinge te
OriguSpa
Hoo
band
70 jar
te M
onthSeer
ward
stanc
Pala

172. ven; 2. de Besting Caminiek Podolsky op
 17. zijn eppen kosten te pprobiandeeeren/ gelijki den
 Heer Potosker Bialocierkieuw op die van de
 Republiijke; 3. Universalia tot den algemeene-
 nent Opbod af te senden; 4. de Christen Pon-
 tenten tot hulp tegen de Turken aan te soe-
 lien; 5. den Durak en Hinkol, uyt Wallachyen
 geblugt/ by pprovisien te beschermen; 6. de
 Littauwsche armée eerst te betalen/ in de
 Ukraine te laten / en van daar aan den byand
 te boeren. Middeler-tijd was de Poolse
 armée getonfedereert / en stonden 40 Com-
 pagnien van die onder Hambor, latende de
 oberige de genade der byanden bevolen. Een
 stoute moord en dieberpe wiert te Warschouw
 begaan. Zijn Koninglijke Majesteyt op het
 Slot den Pauselijken Nuncius en eenige Sen-
 natoren met een treffelijki banquet onthalen-
 de / was ook aldaar den Casteleyn, van wien
 sekeren dienaar/ des abonts/ terwyl zijn Heer
 noch ter tafel sat / ter sluph sich na hups be-
 gaf/ en aldaar den bewaarder van des Caste-
 leyns Cabinet/ wzedelijki vermoorde: Doozts
 ontsloot hy de kassen/ en het geld daar uyt ge-
 nomen / en de zijde kleederen en andere koste-
 lijcheit op een heymelijki plaats verhooven
 hebbende / begaf hy sich weder na het Slot:
 meenende / alsoo hem niemant in dit schelm-
 stuk ontmoed had/ dat hy den roof/ en ymand
 anders de moord- schuilt soude weg- dragen.
 Den Casteleyn t' hups komende / en dit dzo-
 vig schoutwspel radeloos aansiene / wist sich
 den booswoigt dzoebiger dan ymand anders
 aan te stellen / en soude mogelijki het schelm-
 stuk booz dien tijd zijn verhooven gebleven /
 ten ware een kleppen jongen onder aan zijn
 rok eenig bloed bespeurende / sulki hadde te
 kennen gegeven: waar op hem de Moord
 ernstelijki opgestreden zijnde / bekende hy de
 selve aanstonds / en wierd hozts daar na ge-
 leden- bzaakt.

Geen klepne verachteringe brachten de
 Poolse oneenigheden omtrent de handelinge-
 n van hare Gesanten in der Moscouw, en
 dede hun / na veel sukkelens / uytgestane ge-
 baar / en wederwaardigheden / te eerder en
 met min boozdeelsge Conditsen / mer de Mos-
 coviters slupten: gelijki het eene en andere /
 uyt den brief van den Palatijn van Culm om-
 standig kan gesien werden.

Schrijven des Kulmensischen Palatijns uyt der 1672.
 Moskouw, van den 13 April, 1672. May.

Indien d'ongelukkige uytflag des Rijksdag, Brief van
 waar op de weder-partye altijt geloert heeft, de selve.
 noch eenigfins had konnen verswegen zijn,
 soo souden wy onse Onderhandeling noch re-
 delijki voorspoedig gemaekt hebben: doch nu
 dese tijding is uytgeborsten, soo zijn sy gelijk
 een steen verhart, en wegens de voorspoedige
 toevallen in haar Land hoogmoedig gewor-
 den; terwijl de Kosakken aan den Donauw
 bevredigt zijn, Afrachan ingenomen, en de
 Krimischen Han in de engte by Terky verraft
 is, met Demian Mnohorezky, dien de Tur-
 ken door Dorozensko opgehitst hebben, en
 hem nevens sijne Broeders en medestanders
 in Severien gevangen laten nemen. Desen heb-
 ben wy met onse oogen gesien, wanneer hy op
 een ellendigen wagen, in yser en banden tot
 hier toe gebragt, van 't gemeen graaw groote
 smaad heeft ontfangen, terwijl sy hem met
 vuysten sloegen, en in het aangesicht spogen.
 Onder anderen heeft hy bekent, dat hy ons
 op de te rug-reyse socht te betrappen, en aan
 de Poort over te senden, gelijk ook Homel,
 Mohilow en Szkow t'overrompelen. Ten
 laatsten heeft de lieve God, na desen soo swa-
 ren en verdrietelijken ramp, noch genade ge-
 geven, en hare heren vermurwt, so dat sy, na
 dat wy tot driemael den tijt van ons afscheyd
 op een goeden voet verlengt hadden, ten eyn-
 de van de seventiende weeck, als den Tzaar
 met sijne Raden van tseventig Bojaren, van
 's morgen tot na den middag geseten, en ons
 verwacht had, over de volgende Artijkelen
 met ons vergeleken zijn. Eerstelijki heeft de
 Tzaar beyde de Andruskouwsche Tractaten,
 en het derde, dat wegens de t'samen-voeging
 tegens de Bifurmannen hier in Moskouw ge-
 floten is, besworen; en send daer over expres
 Schrijven aan de Poort, en aan de Krym,
 welks inhoud in de nevens-gaende afschriften
 te sien is. Daer-benevens heeft hy sich ver-
 bonden, de Kalmukische en Nahayersche
 Tartaren in't veld te stellen, en dertig duysent
 mannen in de Overborysteneche Ukraine,
 gelijk wind-honden aen de banden te houden.
 De Zaporousche send hy geld, om schuyten
 en vaartuyt te bouwen, met stoffen tot kleed-
 ing, op dat sy sich met de volkeren aen den

1672.

May.

Donauw beneden op de swarte Zee fouden begeben. Boven dit wil hy sijne toegenegent- heyt, om naar alle mogelijkheyt ons te hel- pen, door sijn Afgefand vorders doen verkla- ren; of schoon hy uyt de voorgaende omstan- digheden vast stelt, dat wy gevaar van de Tur- ken loopen. Over het stuk van Kyouw te her- stellen, heeft hy weder den eed gedaen, en de geëyschte onkosten van wegen de beserting, laten vallen. Die van hem door den Oorlog bedwongen zijn, hebben de Roomsche Reli- gie vry behouden. De gevangene Edelen en Ridderlijke Perfoonen, gelijk ook de Borge- ren Ambachts-lieden, staat het vry na haar Vaderland te keeren, 't welk sy in de eerste onderhandelingen niet hebben kunnen be- dingen. Over de Landstreek aan de Soz is het ook vereffent; want fy staan de Landen van de Waywodschap Mscislaw nieuwlücks ontno- men, weder af. Andere stukken meer, ten deele voltrokken, en ten deele te voltrekken, zijn van haar beloofd geworden. Ik meen dier- halven, dat by dese verwerring onses Vader- lands, geen beter Vrede voor ditmael sou te bekomen zijn.

*Nu volgt het Verdrag van de Poolfche Ge-
sandschap nieuwlücks in der Moskouw
gesloten.*

Artijkelen
met desel-
ve geslotē.

DEs Doorluchtigsten Vorst en Heers, Heer Michael, door Gods genaden Koniuks in Polen, Grootvorst in Littauen, &c. &c. onses genadigsten Heers, en der Republiik gestelde Grootte Gesanten, Wy Johan Gninsky, Culmische Waywode, &c. &c. maken bekend en te weten. Na dat met ons, van Sijne Koninklijke Majesteys en der Republiik gestelde Gesanten, die van Sijne Tzaarsche Majesteyt geschikte Bojaren en Raden van Staat, (welkers namen utgedrukt worden) in veele onderhandelingen t'saem geweest zijn, (die wy onse Credentie-brieven, en ont- fangen volmacht van alle Standen der Repu- bliik vertoont hebben) en wederzijds met mal- kander reden-kaveling gehouden hebben, op wat voet de verbonden van Broederlijke lief- de en vriendschap tusschen die beyde Grootte Heeren, hare Rijken en Landen bevestigt zijn; en alle soo wel in die beyden tot Andrus- zow gesloten, als ook in het alhier tot Mos- kouw opgerichte Verdrag beschreven, en ter-

stond besworen Artijkelen vervult, en in hare bestandige kracht bewaart mogten worden, soo hebben wy eyndelijk t'samen dese volgen- de Artijkelen versproken en besloren.

1. Beloven wederzijds Genadigste Heeren Principalen malkander, het Verdrag in 't jaar 1667. opgericht, en eerstelijk van beyderzijds Grootte Gesanten, en dan ook van onse Heeren Principalen selfs vaardig bekrachtigt, ge- lijk noch, wat door onse Gesandschap in het selfde jaer 1667. alhier tot Moskouw afgehan- delt en besloten geworden is, nevens dat op de weder hervatte Commissie tot Andruszow in 'tjaer 1670. gesloten, en van wederzijds Grootte Gesantschappen besworen Tractaat, in alle stukken en deelen vast en onverbreke- lijk sonder alle verkeerde meening en valsche uytlegging te houden.

2. Tot bevestiging van opregter en bestan- diger Vriendschap, wil Sijne Tzaarsche Ma- jesteyt, hier toe soo wel de vorige drie, als ook dit vierde Tractaat in onse tegenwoordigheyt met een vasten Eed bekrachtigen, soo haast als wy de Ratificatie sullen overleveren. Het welk insgelijks Sijne Koninklijke Majesteyt van Polen sal doen; en ten eersten die beyde tot Andruszow opgerichte Tractaten, nevens dat alhier tot Moskouw getroffen Besluyt, en dan ook dit laatste Verdrag, in 't byzijn der Tzaarsche Grootte Gesanten, na overlevering der Ratificatie spoedig bekrachtigen. En sal de Aankomst des Grooten Gesantschaps eerst door een voor afgezonden Voorlooper, na ge- meener gewoonte verkondigt worden.

3. Dewijl in verscheyde punten, soo wel van d'Andruszowfche Verbonden, als ook van het tot Moskouw getroffen Besluyt, aller- hande swarigheden en vereyffingen ontstaan, als namelijk in den tweeden Artijkel der Andruszowfche Verbonden van de benaming en Eer-tijtelen der beyde Potentaten; en in den sevenden Artijkel, dar Kyow in den bestemden tijt niet is wedergegeven geworden. Item, in het eerste Punct van dat binnen Moskow vol- trokken Besluyt, over die, volgens de daer selfs beschreven Conjunctie, daer onder gehorende Auxiliare Volkeren. Item, dat een deel son- der het ander, noch met den Krymischen Han, noch met den Turkschen Sultan eenige Tractaten aan te gaen, vry soude zijn. Soo worden dese Strikken, wegens in voorleden tijt ontstane swarigheden en Vereyffingen wel niet

16

M

72. niet in de besworen Puncten uytgedaen, maar nu slechts tot de aanstaende Commissie uytgestelt, die in de Maand Juny des jaars 1674, uyt kracht des eerste Andruzowsche Verbonds gehouden sal worden, waer dan van wederzijds volmachtige Gesanten dese swarigheden afgehandelt en vereffent sullen worden.

4. Dewijl de Vesting Kyow, op het aandringend begeeren van Sijne Tzaarsche Majesteit, dan noch in haar geweld en schikking verblijft, tot op de aanstaende Commissie; waar by dan de tijt tot de ontruyming op het krachtigste en bestandigste afgesproken en bestemt worden sal: doch dit sal de Andruzowsche Verbonden in 't minst niet krenken, maar veel eer sal dit Punct van Kyow t'ontruimen, na den inhoud der Andruzowsche Verbonden, sonder eenige misduyding, en sonder iets daer af te doen, in volle kracht blijven. Waer by noch de voornoemde Vesting met gene Potentaten te handelen, of eenig Verdrag op te richten, noch ook deselve ergens aan een Vriend, veel min een Vyand van de Kroon Polen en het Groot-Vorstendom Littauwen over te geven en af te staen; maer nu enkelen alleen in Sijne Koninklijke Majesteits en der Poolische Republiks handen sal dese Vesting blijven, gelijk die Verbonden na de letter luyden, geleverd worden, en wel sonder eenige vereyffing van onkosten en uytgeschoten gelden, die den gantschen tijt over de Besetting en andere noodige middelen van bescherming aangewend zijn geworden, tot welker vergelding Sijne Koninklijke Majesteit en de Poolische Republiik geensins gehouden sal zijn. Over dit soo sullen ook de Krijgs-volkeren van Sijne Tzaarsche Majesteit, en insonderheyt de Severische Kofakken niet over de Nieper gaan, maar sich houden in hare grensen, die in de Andruzowsche Verbonden by Kyow gestelt zijn, en sig geensins onder eenig voorgeven, de Owruensische Landstreek, of eenige andere Sijne Koninklijke Majesteit van Polentoe behorende Landen, met Itoperijen beswaren: 't welk insgelijks Sijne Koninklijke Majesteit de Kofakken die onder sijn gebied staen, aanbeveelt, en over dese Linie te gaan ernstelijk verbiedt.

5. Indien de Turkische Sultan by sijne Vyandelijke beginfelen volherden wil, en die Koninklijke Majesteit, en de Poolische Republiik met sijn Krijgs-heyr aantasten, of ook

door de Tartaren ontruffen quam, soo verklaart Sijne Tzaarsche Majesteit in sulken geval Sijne Koninklijke Majesteit uyt Christelijke genegentheyt, en Broederlijke Vriendschap, door sijne Kalmukkers, Nahayers, en andere Horden, te Lande, en te Water door de Donauwsche Kofakken bystant en hulp te brengen, en den Vyand van sijn genomen opset af te trekken. Ook beloofst Sijne Tzaarsche Majesteit, met den eersten door eenigen nadrukkelijken last de Saporoher Kofakken te beveelen, dat sy sich met gantscher macht tot een uyttocht op de Swarte Zee souden uytruffen, en hen met het daar toe behorende Vaartuyg versorgen: Waar toe hy haar met geld en goederen voorraad te doen, heeft beloofd. Insgelijks wil ook Sijne Koninklijke Majesteit aan de voornoemde Kofakken een Bevel laten uytgaan.

6. Sijne Tzaarsche Majesteit beloofst ook aan den Turfsen Sultan en Krymischen Han Gesanten te senden, en haar door brieven, die op sulken form en wijze, gelijk in die uyt de Tzaarsche Cancellery ons mede-gedeelde Afschrijften vervat, gestelt sullen zijn, den Oorlog tegen Polen af te raden, met vermelding van sijne met die Koninklijke Majesteit opgerigte Vriendschap en goed verstand. Daer en tegen beloofst Sijne Koninklijke Majesteit even eens aan de Turken en Tartaren Gesandtschappen af te schicken.

7. Voorts verklaart sich ook Sijne Tzaarsche Majesteit, dat hy sijne Kofakken verbieden wil, noch de Bisurmannen, noch ook den Dorozensko by te staen, veel min met de ongehoorsame Kofakken in de Landstreek om Biala Cierkiew, tegen Sijne Koninklijke Majesteit en het Leger van de Poolische Republiik sich te verbinden. In tegendeel sal ook Sijne Koninklijke Majesteit aan sijne Ukrainsche Kofakken sulke dierlijke Gemeene Brieven laten uytgaan.

8. Sijne Tzaarsche Majesteit stelt in vryheyt den Adel uyt de Kroon van Polen, en uyt het Groot-Vorstendom Littauwen, die onder sijne Heerschappye in 't gebied van Smolensko en Starodub behooren, of ergens in sijne Landen wonen, dat een yder die wil, met wijf en kind sich weder op Sijn Koninkl. Majesteits en der Republiks zijde vry en onderhindert begeven, en wat hy voor roerende goederen heeft, met sich mag nemen.

1672. 9. Zijne Tzaarsche Majesteyt vergunt, dat sy om haren Godsdienst te verrichten, over de Grensen mogen reysen, en de naast-gelegen Kerken befoeken: Oock sal geen de Roomsche Religie toegedaan, sijne geloofs-bekentenis by Zijne Tzaarsche Majesteyt na-deelig, en aan sijne genaden hinderlijk zijn. Daer-en-tegen word aan alle en een yder het Russisch Geloof aanhangende, van wat stant en gelegentheyd die mogen zijn, welke met die door de Andruszowise afgestane Plaatsen weder aan Zijne Koninklijke Majesteyt gekomen zijn, de oeffening der Grieksche Religie vrygelaten worden, en niemand sal haar in de ver-rigting hares Gods-diensts hinderlijk zijn.

10. Alle en een yder Borger, Stants-per-sonen, en Kooplieden, die uyt het Rijk Polen, en het Groot-Vorstendom Littawen gebo-ren zijn, maar tegenwoordig onder Zijne Tzaarsche Majesteyt woonen, en by de eerste uytwisseling niet hebben los kunnen komen, in wat plaats of Land sy sich immers mogen ophouden, behalven alleen de Landbouwers uytgefondert, sal na betaling van 't gene sy hare Credituren schuldig zijn, vry gelaten worden sich naar eygen believen weder aan Zijne Koninklijke Majesteys zijde te bege-ven. Doch wie van dese lieden believen sal onder de Heerschappye van Zijne Tzaarsche Majesteyt te verblijven, die sal sulks ook niet geweygert zijn. Maar wegens de Borgerlijke lieden, die op de Hoven en goederen der Bo-jaren woonen, sal in de ophet toekomende jaar van 1674. voorvallende Commissie vol-komen afsprek genomē, en dit stuk tot weder-zijds vernoegeen bygelegd en vereffent worden.

11. Dienvolgende verskerkt Zijne Tzaar-sche Majesteyt, dat Hy met het laatste Gesandschap van het Hout des Heyligen Krui-ces aan Zijne Koninklijke Majesteyt weder te rug gefonden heeft, alles wat sy hebben t'saam kunnen brengen; en niets meer hebben sy kunnen vinden.

12. Zijne Tzaarsche Majesteyt wil bevelen, dat de Reliquien van den Heyligen Callistratus, nevens het Goud, Silver, en andere ver-gierfelen der Hooft-kerk tot Smolensko, ge-lijk ook de klokken, wat immers daar van te vinden zy, weder gegeven souden worden.

13. Vorders sal Zijne Tzaarsche Majesteyt een Gebod laten uytgaan, dat alle en elk in 't bysonder van de Boeken, Acten, Schriften,

167. Gerichts-saken, Beelden, Silver kerk-gewaad, vergierfelen, en toestelling, gelijk ook de klokken en diergelijke, in Zijne Tzaarsche Majesteys Landen en Heerschappyen t'saam gefocht, en wat daar van gevonden word, binnen 6 Maanden, of ten uytersten binnen de tijd van een jaar op de Grensen bragt, en aan Zijne Koninklijke Majesteys zijde over-gelevert worden.

14. Soo ras ook als eenige de Waywod-schap Kyow toebehoorende boeken sullen te vinden zijn, wil Zijne Tzaarsche Majesteyt die terstond aan Zijne Koninklijke Majesteyt over senden.

15. Hier mede verklaart ook Zijne Tzaar-sche Majesteyt, dat gene Schriften noch stuk-ken eniger Afendingen van de Waywod-schappen en Lands-streken des Groot-Vor-stendoms Littawen, noch ook van bysonde-re persoonen, waar uyt af te nemen sou zijn, dat sich iemand in Zijne Tzaarsche Majesteys Macht en Geweld heeft overgegeven, in sijne Schrift-gaarde te vinden zijn. Indien ook diergelijks iet hier na aan den dagh komen mocht, soo is het toch in de vorige onderhan-delingen al afgedaan, en word hier mede noch-maals, uyt kracht van desen Artikel, vernie-tigt.

16. Dewijl de Sevirische Kosakken over de Grensen gegaan, en een deel van het Way-wodschap Mscilaw, als ook van de Lands-streek Rzeczykki en Mozin wech-genomen hebben, soo wil Zijne Tzaarsche Majesteyt deselve ernstelijk bevelen, dat sy te rug trek-ken, en de Grenzen van alle bekommringen suyver en reyn souden houden. Doch indien het wesen mogt, dat de Inwoonderen door dese inval schade gedaan ware, soo wil Zijne Koninklijke Majesteyt daar voor geen vergel-ding afeyfthen.

17. Doch op dat door die dikwils voor-gaande misflagen in de Tytelen van beyde Po-tenanten, van die op de Grensen woonende lieden geen occasie tot misverstand en Vyand-schap gegeven worde, soo sullen in het toeko-mende de bysondere lieden die op de Gren-sen woonen, weder-zijds niet gehouden zijn, den gantschen Tytel van beyde Potentaten volkomen uyt te schrijven: maar slechts met dese woorden; Sijner Koninklijke Majesteyt, Sijner Tzaarsche Majesteyt. Doch de Way-woden, Starosten en Amptlieden van weder-zijden,

zijden, sullen in 't schrijven en tytuleeren van beyde Potentaten, sich houden aan de Andoufzowische Verbonden.

18. Op dat het 13. Artikel in het Andruszowsche Verbond; en noch de 7. Artikel in dit alhier tot Moskow gesloten Verdrag voldaan worde, dewijl die bestemde Grens-rechten tot nu toe geen Grens-strijd geschieden, en geen van de strijdige plaatsen, of sy schoon den Eed afgelegd hebben, ten rechten gebracht zijn: waar door de Grens-strijdigheden dagelijks vermeerderen: soo willen beyde Potentaten, tot verhoeding van verder ongelegentheden, misverstanden en verwerringe, onder die op de Grensen woonende Nabuuren: en op dat sulke strijdigheden te lichter mogen bygelegd worden, yegelijk voor sich twee Richters verkiesen, die binnen den bestemden Termijn eens of twee-maal 's jaars hare Bystanders en Mede-raden, die hen toevoegt zijn, in deselvige Waywodschap of Provintie daar sy regt willen doen, te samen roepen, en alderhande Grens-beledigingen en bedrevene quetsingen, gelijk ook uyt moord en dootslag voortkomende klachten, verhooren, de beledigde Partyen te recht helpen, de misdadige straffen, en de Grensen in rust en vrede onderhouden sullen. Op dat nu de Grens-Richters van weder-zijden genoegsame sekerheyt hebben mogen, soo sal yder Partye niet sterker als met 20. komen; en sullen weder-zijds even de selyge geruste sekerheyt te genieten hebben, welke de Gefanten in Grootte Ambassaadschappen tot hare Commissien sal dienen.

19. Op dat nu alle gelegentheyt tot haat en Vyandschap op de Grenien verhoed worde, soo heeft Sijne Tzaarsche Majesteit de Hutte, die by Radzin aan den Vloed Horodna, volgens het eerste Verbond, is blijven staan, dewijl die selvige gelegentheyt tot veel mishandeling geweest is, wech-nemen laten, en voorts sal verboden zijn, een andere in sulken diergelijken plaats te stichten.

20. Alle andere Stukken, behalven de gene die tot op de Befending uytgesteld worden, en niet noodig hebben de Befending uyt te wachten, maar met eenen mogen voltrokken zijn, beloven beyde Potentaten, sonder eenig uytstel, en sonder alle met vlijt getochte verkeerde uytlegging te vervullen.

21. Dit tegenwoordig Verdrag, gelijk het

tusschen Ons, Sijne Koninklijke Majesteits en der Poolse Republiks Grootte Gefanten, en Sijne Tzaarsche Majesteits Bojaren en Raeds-Heeren van Staat bedongen, besloten, en op bet papier gebracht is, sal van den Doorlugtigsten Vorst en Heer, Heer Michael door Gods genaden Koning in Polen, &c. &c. onsen genadigsten Heer, en van Sijne Koninklijke Majesteits navolgers in 't Rijk, gelijk ook van alle Standen der Republijk, soo wel Geestelijke als Wereldlijke der beyde Volkeren van de Kroon Polen, en van het Groot Vorstendom Littauwen t'eener zijde; en van den Doorlugtigsten Vorst en Heer, Heer Alexius Michalowicz, &c. &c. en Sijne Tzaarsche Majesteits Nakomelingen t'anderer zijde, in alle Stukken vast en onverbreekelijk gehouden worden. Welk geslooten Verdrag Wy Sijne Koninkl. Majesteits en der Poolse Republiks Grootte Gefanten met eygen handen hebben onderteekent, en met ons eygen Segel bekrachtigt. En na dat wy wederzijds den Eed daar over afgelegd, met Sijne Tzaarsche Majesteits Bojaren en Raden van Staat twee gelijk-luydende en onderteekende instrumenten tegen malkander uyt-gewisselt hebben. Gedaen in de Verblijf-plaats van Sijne Tzaarsche Majesteit Moskou, op 't jaar na Christi geboorte 1672. den 9 April.

Johannes Gniuski.

(L. S.)

Paulus Cyprianus Broszowski.

(L. S.)

Alexander Kotawicz.

(L. S.)

Schrijvens vanden Moskovischen Tzaar aan den Turkschen Keyzer.

Door de Genade des Almachtigen Gods, van de Grootvorst die van Eeuwighet drievoudig in Perfoonen, God Vader, Soon, en Heyligen aan den Geest, en eenig in Wesen is; in wien, gelijk van den Turkschen Keyzer. alle dingen, soo ook wy leven, sweven, en zijn; door wien de Koningen regeren, en de geweldige bedrijven wat recht is, doen wy Groot-Heer Tzaar, en Groot-Vorst Alexius Michalowitz, &c. &c. aan den Groeten Heer Mahomet Sultan, Konstantinopels Keyser &c. &c. Onsen Broeder en goeden Vriend, eerste onse broederlijke en vrietdelijke groetenis.

1672.

May.

Het is u onsen Broeder, en uwe Sultansche Hoogheyt al voor heen bekend, hoedanig tusschen onse Tzaarsche Hoogheyt, en onsen Broeder den Doorluchtigen Grooten Heer Michael, door Gods Genaden Konink in Polen, &c. &c. alle misverstanden en Vyandschappen door de hulp des Alderhoogsten bygeleyt zijn, en de broederlijke liefde en vriendschap tusschen ons door wederzijds Gefanten en gesloten verbonden van nieuws bevestigd is; 't welk wy u onsen Broeder en uwe Sultansche Hoogheyt, als eenen aangrenzenden nabuur en Vriend, door onse Gefanten hebben laten verkondigen, en verskeren, dat hier door aan onse met uwe Sultansche Hoogheyt tot hier toe onderhouden vrede gantsch geen nadeel gedaan is; op dat uwe Sultansche Hoogheyt van dese gesloten vrede onderricht zijnde, voorts gelegentheyt nemen mag, die Broederlijke vriendschap met ons te bevestigen, en den Krymschen Han daar toe brengen, dat hy met ons beyde Grooten Heeren in vriendelijke nabuurschap leve, en tot oorlog geen oorzaak geve: gelijk ook uwe Sultansche Hoogheyt belooft heeft, geensins toe te laten, dat uwe Krijgs-magt sich met de Tartaren sou vervoe-gen, om onse Rijken en Heerschappyen te verwoesten; 't welk uwe Sultansche Hoogheyt aan Ons door sijne Gefanten mede geschreven heeft, en Uwe Staats-Dienaren aan Onse Gefanten by de gehoudene Conferency mondelijk gefeyt hebben, dat Uwe Sultansche Hoogheyt belooft heeft, niet slechts voor sijn eygen Persoon, met ons in goede nabuurschap te verblijven, maar noch den Krymschen Han by sijne Gehoorzaamheyt aan te bevelen, dat hy sich van alle Vyandschap tegen d'Ukraine onthoude, en in eygen Persoon niet wil te velde gaan, noch sijne Princen en Murfen daar last toe geven. Doch nu heeft, in dit jaar 1672. onse Broeder, de Konink in Polen, sijne Grooten Gefanten, de Hoog Welgebooren Johan Gninski, Culmische Waywode, Cypriaan Paulus Bristowsky, Litaufchen Referendarius, en Alexander Kotowikz, Scholasticus van Vilna, aen Ons afgesonden; die aan Onse Bojaren en Staats-dienaren bekend gemaakt hebben, dat Dorozensko, uyt bitteren haat tegen onse Broederlijke Vriendschap en de lieve Vrede, sijne schuldige Eeds-plicht ontrent de Koninklijke Hoogheyt in Polen vergetende, sich verraderscher wijze onder Uwe Sultansche Hoogheyt begeven heeft, en voorts sich onder-

wind de wapenen tegen de Christenheyt te voeren; en uwe Sultansche Hoogheyt tot oorlog tegen onsen Broeder den Konink van Polen aan te hitfen, en dat dierhalven Uwe Sultansche Hoogheyt van wegen Dorozensko met sijne Koninklijke Hoogheyt te breeken heeft voorgenomen. Dierhalven hebben wy onsen schuldigen plicht geacht, aen Uwe Sultansche Hoogheyt daar over te schrijven, dat gy onse oude vriendschap, en die met Onsen Broeder de Konink Michael in Polen van nieuws opgestelde Broederlijke liefde so verre wilt verdedigen, en de wegen deses verraderschen Boefs Dorozensko, in sijn voorgenomen krijgs-rusting nalaten, Uw Krijgs-heyt te rug roepen, en den Krymschen Han aanbevelen, dat hy sich tegen Ons beyde Grooten Heeren vreedsaem houde. Doch indien Uwe Sultansche Hoogheyt desen oorlog tegen den Konink in Polen, wegens synen Rebel, niet nalaten wilde, soo sullen Wy ons, als een Christelijk Monarch, uyt kracht van den vrede met onsen Broeder den Konink in Polen gesloten, na gedaane betuyging voor God en alle Christelijke Potentaten, dan ook de wapenen aanvatten; en onse Donauwsche Kosakken en Krijgs-lieden, beneden den Donauw-stroom op de Swarte Zee te gaan: maar de Kalmukkeren, Najaren, en Dedyfasische Tartaren te Lande, waar de nood dat sal vereytschen, sich te roeren bevelen moeten. Ook sullen wy alle Christelijke Potentaten, die tegenwoordig met Uwe Sultansche Hoogheyt in vrede en goet verstand leven, met brieven daar toe bewegen, dat Sy uyt Christelijke genegentheyt met ons beyde Grooten Heeren willen t'hem trekken, en, nevens de Goddelijke hulp, soo veel als het mogelijk sal zijn, hare wapenen tegen de Krijgs-macht van uwe Sultansche Hoogheyt gebruyken. Gelijk wy ook aen Szach Selim den Konink in Persien schrijven willen, dat hy als een aangrenzende Nabuur, U met Oorlog op den hals come, en sijn van u aangedaan onrecht wreke; op dat gy eyndelijk gedwongen moogt worden van dit voornemen af te staan, en met ons beyde Grooten Heeren, gelijk voor heen, in Broederlijke Vriendschap en goed verstand te leven; 't welk wy hooglijk wenschen en verlangen.

Het ernstig en gestadig aanhouden der Hungarische en Bohemische Protestanten de-
de eyndeljk de Keyserlijke Majesteit betwe-
gen / om hun versoeken met zyn goede wille
te begenadigen / namenslijk / dat sy hunne
oude

1672.

Ma.

Bohe-
en H-
ren g-
aang-
den.

172. oude Privilegien weder souden genieten / en daar by geozloft zijn eenige nieuwe Kerken te bouwen / mits die gene / welke sy de Roomsche Catholijken hadden afgenomen / haar weder in te ruymen. Dat ook de reeds gebligten pardon verzoekende / in genade soude werden aangenomen / en voorts volkomene bypheyt genieten. De jonge Keyserlijke Princeesse was / tot groote droefheyt van hare Majesteyten , gestorben / en by de Capucynen op de nieuwe Markt te Weenen begraven: werdende de dood van 't kind de al te groote zorg en handeling der vrouwen toe-geschreven. En naantwelijx had men tijdinge vernomen dat den Franschen Ambassadeur aan de Othomannische Porta was aangekomen / of men vernam dat de Turken hunne Grenshuyzen tegen Hongaryen en Bohemen met dubbelen voorraat en quarisoenen versagen / alle het welke dan by veele / en niet sonder redenen / bedenken gaf / dat sulks wel dooz eenige heymelijke bewerkinge der Franschen mogte toekomen. Ja het Waradinische gebied was reeds dooz een inval der Turken dapper verwoest ; maar wierden / soo sy met een meenigte gebangene Land-saten en Weesich meenden weg te pakken / dooz eenige troupen Croaten upt de na by gelegene quarisoenen schielijk by een gerukt / niet alleen den genomen buyt ontjaagt / maar ook soodanig gestagen / dat het meeste gedeelte is after gebleven. Onder Grieks Weyssenburg vergaderde weder een seer sterk Turks Heger : Waaromme dan sijn Keyserlijke Majesteyt , de troupen die gelast waren na beneden te saken / noch een weynig tijds gelast heeft op te houden / en alleen 6000 man na beneden te trekken / ter tijd de nieuwe werbinge / die reeds meest voltrokkē was / in ordze soude gemonster sijn. Ook was een gros van ettelijke duysend Turken , onder den Bassa van Boffina reeds in oprogt geweest zijnde na Polen , weder te rugge en na de Hungarische Grensen gekomen : waar op den Generaal Spankau een bzugge ober de Teyssa hadde gestlagen / in meening met 10000 man de Turken 't hoofd te bieden : maar die sulks merkende / waren weder geretireert : schijnende dooz dit niet anders dooz te hebben / als den Keyser en Polen bepde dooz haar gewoone lijke konsten te misleypden / en een eene sich vergeefs tegen hun doen wapenen / en den andere ondoozsiens

ten lijbe te komen. Ondertusschen hoorde men met groote verwondering / dat den Dozst Abassi Roomsche Catholisch was gewozden / als die noch weynig tijds te vooren soo pberigen Protestant schieen geweest te hebben. Maar niet meer onstelkenisse hadde het Hof de tijdinge der Engelse Wyde-bzruk vernomen : hoewel den Lord Sunderland , eerst den onbetende gespeeld hebbende / de saken naderhant tragte te verschonen / en een Colent te geben. Dit egter verhinderde soodanig de Huwelijke-handelingen tusschen den Hertog van Jork en de Princeesse van Inspruk , dat den Ridder Bernard Guasconi daar in niet meer siende te vorderen / dwerssch van de sake affag / en na hups trost. Gelijk ook den Franschen Afgesant Gremontville aan 't Keyserlijke Hof niets siende upt te werken / mede den afdrogt blies.

Den Koning van Vrankrijk middeler-tijd noch te Charleroy blijvende / sond het Heger onder den Marschal de Turenne vooz af / 't welk eenige plaatsjes van Luyckerland in besettinge nemende / rukte den Grave Chamilly , met de Regimenten van Elfas , Languedocq , Royale Dragonders , en de Kruyterry van Jojeuse , de Tury , Gassion , S. Loup , Rouville en eenige andere vooz Maseyk / 't welk den 15 van May berend hebbende / tersfont dede op-epfschen / gelijk ook die van binnen aanstonds teeken deden van Parlementeren : maar alsoo sy de Franschen in alles niet volkomen wilden inbolgen / maakten sy voorts bereydschap de Stad met geweld aan te tasten ; en verbeerdigden in korte tijd een Batterpe met vier stukken geschuts / bzagten Fascinen aan de graven ; en om sich niet het maken der Hoop-graven niet op te houden / plaatsen sy een goed aantal soldaten after eenige heggen ende oude muuren / digt onder de wallen leggende. Des namiddags ten 2 uren was alles in postuur / en bezogt het Fransche Canon te spelen / blijvende die van binnen haar geensins schuldigh. Dit schut-gebaart 5 uren after een gebuurd hebbende / deden die van binnen den trom slaan om van berdzag te spreken / 't welk hoort daar aan voltrokken wierd. In desen aanbal bleven van de Franschen , behalven een goed gezal Officiers en soldaten / den Ridder du Plessis , Marschal de Camp , zijnde by sijn Majesteyt bysonder beklaagt geweest.

Den

1672.

May.
Vorst A.
bassi wert
Roomsch
Catholisch.

Huwelijk
des Hertogs
van
Jork met
de Princeesse van
Inspruk
afgebrooken.

Grave de
Chamilly
belegert
Maseyk.

dat sich
opgeeft.

1672.

May.

Mastricht
geblocc-
queerd.Marquis
de Ran-
neemt
Valken-
burg in.Tongeren
door de
Franſchen
befet.

Juny.

Den Kon-
ning be-
rend Or-
ſey;ſijne ſteek-
ten en ge-
legent-
heyt,Guarni-
ſoen daer
binnep,

Den Koning quam ondertuffchen ook met ſijne troupen af-fakken / en den 19. booz-by Navagne trekkende / wierd aldaar ſoo dooz het loffen van 't Canon als Mafnietten begroet: ende nu maakte men in allen ſchijn bewijs om Maſtrigt te belegeren. Den Mareſchal de Turenne, Monsieur de Vaubrun, den Grave de Lorge, en andere die een vliegend Leger / en byſondere Brigades boerden / omringden de ſtad van meeft alle zijden, kcomed ook de troupen onder den Prince van Conde daar mede logeeren. Men floeg by Weſet een ſware byug ober de Maſe, welke voltoopt zijnde / trok ſijne Majestept met het gantsche Leger / en bagaage ober de riviere / latende in Weſet eenige beſettinge / terwyl Mafeyk met groote blyt en kraag verſterkt wierd. Den Marquis de Ranes met ſijne Dragonders boozt upt trekkende / bemagtigde het ſterke Caſteel Valkenburg, leggende ongebaar drie uren van Maſtrigt, op een rotſe / en heeft beneden ſig een tamelyk Doorp van dien ſelven naam. Daar lag eenig Hollandſch volk in / maar ſig tegen ſoo grooten magt te ſwak bevindende / waren ſy na Maſtrigt ontweken. De Franſchen vonden daar in ſeer weynig levensmiddelen of kirjgs-gereedſchap / en deden het Caſteel met een Compagnie Dragonders en honderd voet-knegten beſetten. Gelyk den Mareſchal de Turenne in Tongeren ſonder wederſtand Franſch Guarniſoen byagt. Doozts ſtaken de Legers / ſo onder ſijn Majestept, den Prince de Conde, als Turenne, dwars ober na de Rhijn-hant; en te Nuys en Keyſersweerd dooz den Hertog van Niewborg wel onthaald zijnde / trok den Koning den eerſten van Juny upt Nuys, regt op Orſoy, een ilepne / doch ſeer ſterke ſtad / beſto ten in byt treffelyke Bolwerken / als het Kaſteels bolwerk / het Galge / blanwe Coorens / Koepoozts / en Henkes Bolwerk. Zijnde boozſten met 2 poozten / de eene aan de Landzijde de Koepoozt genaamt / ſtrekkende na Keyſersweerd, Ceulen, enz. en den Rhijnpoort / waar dooz men na de Riviere gaat. Behalven deſe twee zijn daar noch 2 andere poozten op de Beſten / de Egger en Benteiner / maar hebben geen uptgang ober de graſten. Schen honderd mannen lagen hier in tot Guarniſoen / en den Colonel Mouler als Gouverneur, Koerbeek tot Majoor, nebens de Capiteynen Hakkert de Claar, Piek,

Godske en van Nek, met noch twee anderen. Den Koning dan de Stad berend hebbende / dede die aanſtonds op-epſſchen / ſoo onder ſware dzeppgemeenten / als aanbiedinge van ſeer ſchoone boozwaarden / ten eynde aldaar geen tyd te ſpillen; maar die van binnen en was den moed noch ſodanig niet gefakt / of zy wilden eerſt het geweld ſelf aſwaagten / eer zy booz den ſchrik ſich te ſchandelyk ſouden overgeven; en aldus was den Koning ge-noodſaakt / Waterpen op te werpen / en 't Geſchut te planten: 't welk in der pl volbzogt zijnde / wierd daar met ſeer groote furie op / en upt de ſtad geſchoten. Maar die van binnen ſich ſelf te ſwak bindende om ſoo gewel-digen Leger / en dooz 's Konings tegenwoozdigheyt / en den bloem des Adels aangevoert / tegen te ſtaan: en geen ontſet booz handen ſiende / beſloten des anderendaags de plaats ober te leveren / 't welk geſchiede / alceenlyk op 's Konings discretie, en behoudens lijk en goed. Doch wierden egter ook deſe ſlechte boozwaarden noch niet gehonden: want de Franſchen hozts daar op binnen trekkende / beſonden boven het Koninklyk woord en hand-teekening onder de Nederlandſche ſoldaten / die jaar in ozdze gerangeerd hadden / te ſchieten / in voegen eenige ſneubelden en verſchepdene gequerſt wierden. Doozts trok-hien ſy aan 't plunderen / en beroofden haar tot op de hemden toe / 't welk ook eenige ſelf wierd uptgeſchut / ſtaande haar met de bloote degens erbarmelyk blond en blaauw: hare Officieren / die ſich in ſeker hups by een bergaderd hadden / ſulky niet langer kunnende aanſien / dzukten daar op toe / om waar 't mogelijk / deſe trouwloofe en meer dan verraderſche moerwil te ſtuipen; maar ſy vonden van ſoo weynig geboly / dat ſy alle ſelf meenden te ſullen vermooyd werden; doch ſy hadden alleen het geluk dat men hun mede uptgeſchnd en van alles beroofd hebbende / op 's Konings discretie gebangen nam. Aldus ſa zy men aan de eerſte plaats een pzoobe van de Franſche trouw en edelmoedigheyt / ſich niet ontfiende het woord en hand-teekeninge zijner Alder-Chriſtelijcke Majestept ſoo ſchandelyk te ſchenden: quanſups om den hoon den Koning aangedaan / dat men de ſtad om ſijn naam en tegenwoozdigheyt niet aanſtonds ſonder ſlag of ſtoot hadde overgegeven / maar ſijne Majestept ten ſpijt / gedwongen ſijn geſchut te planten /

1672.

Jun

wert de
beſchregeeft b
op-Slechte
coort
Slechte
onder
houde

2. planten/ en geweld te gebzupken. Den Gouverneur ondertusschen met sijn Gesin en waardigste Meubelen / met een baartuyg na Rijnberk willende / wierd dooz de Franschen verhindert / die daar op eenige Canon-schooten doende / en een vrouwe dwars dooz 't midde den pletterende / gedwongen wierd aan Land te komen / en sich de indiscrete discretie der Franschen ober te geben. Dese verovering stond de Franschen op een goed aantal gemeene knechten. Den Capiteyn Sr. de Baune, Monsieur de Valeins, en den Ridder d'Arquien, welke laatste dicht by den Koning staande / dooz een Kanon-kogel wierd doodgeschoten: werdende ook swaarijck gequetst den Grave Grancy, Srs. de St. Hilaire, Remie, de Voisin, de Chenne en andere / waar eenige naderhand van haare wonden zijn gestorven.

De Franschen dan in Orsoy tot Gouverneur Monsieur de Cajax en eenige besettinge gelaten hebbende / saken met de geveele magt 't effens na beneden / en setten het op eenen tijd den Koning na Rijnberg, den Prince van Condé na Wesel, en den Marefchal de Turenne na Burik, welke laatste plaatsen den eersten van Juny reeds dooz eenige troupen van den gemelten Marefchal genoegsaam verand was. Burik is een beknopte Vesting / en gelegen recht tegen ober Wesel, omerent 2 musquet-schooten van den Rhijn, zijnde het Land tusschen bepden eenigsins moerassig. Het heeft vijf wel geordonneerde bolwerken / als het Rijs, Galge, Wolfskuyls, en Orangie of Nassauws bolwerk. Zijnde de Veld-poort met een halve Maan / en de Rijn-poort met een Hoozn-werk boozsien; en lag tusschen het Wolfskuyls en Molen-bolwerk een Kabelijn; gelijk ook een ander tusschen het Rijn, Orangie en het Casteel bolwerk / (wel geordonneert) doch een wepnig te groot / na gelegentheyt der plaatsen / en waren daar boven seer verballen / en de plaatsen niet genoegsaam van geschut en krijgs-tuyg boozsien. Daar in lagen te deser tijd tot besettinge / onder den Gouverneur Ortho Rooda van Heekeren, Heere van Pekkendam; en de Capiteynen Dombard, Walregt, en Heynk, zijnde den laatsen aldaar met het gecommandeerde volk / 't welk van Wesel uyt pder Compagnie vier mannen by beurte na Burik sond. Behalven dese was daar eben dooz het beleg noch bin-

nen gekomen de nieuwe Compagnie van den Capiteyn van Gent, die noch niet volstozven en maar 20 mannen sterk was / hebbende / mits 't afwesen van den Hopman / daar ober het gebied sijn Luptenant Broens. Daar was ook binnen een vende Kuyters van den Rit-Meester Swanschel, wiens Broeder / Coznet van de selve Compagnie / by dese gelegentheyt Major wierd gemaakt. Alle welke Compagnien te samen niet meer dan 300 mannen konden uytzengen. In de Stad bevondmen niet meer dan 10 stukken / ten meerendeels onbzupkbaar / of wegens de outheyd of swakte der affuyten / waar van eenige soorrank waren / dat geen 3 schoten konden uytstaan. Het Canon bestond uyt twee 12 ponders / zijnde de oberige van 8 / 6 en minder calibze / en tot dese alle geen bequame kogels / inboegen dat men tot de 12 ponders (die wel het voornaamste werk moesten doen) kogels van 8 pond met hoo of stro omwonden / moeste te passe maken; en het geschut dat 8 ponden pfer bereyschte met 4 en 3 ponders laden. De affuyten ondertusschen verlamt wordende / wierden die met eenige Willige Boomen ten besten men konde / onderschoot; en doen eerst gaten in de borst-weeringen gemaakt / om 't Kanon dooz te leggen. Doozts was daar maar een erbaren Constapel / en wierden op een oonenblik van slegte soldaten Boschieters en Constapels gemaakt / die egter te met noch niet geheel mis schooten / en meenig Fransch Edelman te dicht onder komen / de sijn overmoedige couragie en verhit bloed dede verkoelen / en noch dien eygen dag de belegeraars tot twee maal toe dwongen haare tenten wijder van de stad af te stellen: maar deden onder des met grooten pber en spoet hare Loop-graven aan naderen / waar toe haar het hoozn (nu op sijn langst zijnde) seer dienstig was / om hunne werken verhoelen en onderhindert te bezozderen. Gelijk die van binnen aan hare zijde (soo veel mogelijk) hun gebrek verbeterde / maakende eenige oude manden en lege baren tot schans-kozben / welke laatste echter te met dooz des byands geschut getrest werdende / de omstanders dooz de splinters meerder schade toezagt / als of daar geen schans-kozben geweest hadden. Doozts was 't Tuyg-hups ongelobelijck slegt boozsien / en bond men daar in / behalven eenige onbzupkbaare Loopen / wepnig ander

1672.

Juny.

sechre
voorsie-
ninge van
geschut
en krijgs-
tuyg.

1672. goed geweer / als 60 morgen-sterren / en 30 hand-granaten / welke / om dat sy daar lang gelegen hadden / en niet te weten was hoe sy ban binnen gestelt waren / niemand wilde aansteeken.

Juny.

Soo slechten toestand van binnen / en soo grooten en wel bereyden Leger van buyten / dede den Commandeur den 2 Juny t'sabonds tusschen 7 en 8 uren den grooten Krijgsraad vergaderen / waar toe dan ook self de Daandzigs wierden beroepen: en haar beslupt alom afgebragt zijnde / quam Eenstemmig daar op upt / dat sy alle booz hare Cere / Sed / en ten dienste des Vaderlands / ten laastten bloed-druppel en adem gesint waren den byand af te weeren. Na welke Manhaftige en eenparige kloekmoedige booznemens / den Commandeur pder beval sijn aanbehooven post getrouwelijck waar te nemen / doende soo hier als daar eenige stoksens met brandende lonten planten / en die dooz de naaste schild-wagten somtijds bewegen / om den byand te doen gelooven dat sy oberbloedig van manschap boozsien waren. Dit alles verhsinderde egter de Franschen in hun booztgang niet / siende de belegerde des morgens den 3 Juny, dat sy reeds tot aan de gracht waren gekomen / en niet magt Facinen aan bzagten / om inder pleen beddinge booz 't geschut te maken / en van daar onder des stads Kanon een bresse in de wallen te schieten. Ook hadden sy (noch ptere noch loode kogels ontsende) aan het Menlen-bolwerk / met onophoudelijck inwerpen van rijgsbossen / reeds de halbe grast gedemipt / in boegen dat men de storm alle oogenblik te gemoet sag: waarom den Commandeur, den moed en getrouwicheyt sijnner Met-gezellen ondiensig achtende / sonder 's Lands voordeel / op den bleesch-bank te bzengen / andermaal den Krijgsraad dede vergaderen / en haar des stads en 's byands toestand booz oogen gesteld hebbende / beraadslaagde hy niet jaar-lieben of het (terwijl men geen ontfet te waechten had) niet dienstig soude wesen / pemand na den Marechal de Turenne af te veerdigen / en te bernemen wat sijn begeerte was: 't welck / hoewel eenige het buur noch nader meenden behoorden gewaecht te werden / epndelijck dooz oberstemminge bestooten wierd: en den Kst-meester Swanfchel met een trompetter na buyten geschikt. In-middels versogt den Luytenant

Brouns aan den Commandeur met een trompeter mede mogte volgen / belovende de sake ten besten der Stad en 't Garnisoen te sullen helpen uprboeren: 't gene den Commandeur, self buyten kennisse en woten van den Krijgsraad / toestond / en daar boven gemelten Luytenant dooz een andere poozt inder stilte upstiet: waar dooz van dese seer sehadelijke toebal-ten quamen veroorzackt te worden: eerstelijck / dat den Marechal de Turenne upt dese twee-de besendinge / des stads groote nood ligtelijck konde afnemen; ten anderen / soo quam daar noch een tweede en veel schadelijker ongeluk by / namentlijck dat twee soldaten / onder oozde van eenige stormpalen binnen te bzengen / deur-gingen en tot den byand oberliepen / en de selben der belegerden ellendigen toestand ten bzedstns openbaarde. Den Marechal aldus van alles volkomen verstendigt / dede den Commandeur en stedelingen weten / dat ingeballe de stad aanstonds in zijne handen wierd gesteld / men van sijn Koning veel gunstiger boozwaarden soude bekomen / als sy souden durben epffchen / of sich inbeelden; maar soo sy dit weggerden of upstelden / was hy van onberfettelijck boozneemen de stad aan alle kanten te bestoornen / in welken geballe hem die niet soude kunnen ontfaan in te nemen / als wanneer hy niemand het leven soude sparen / en soude de Commandeur en stedelingen self de oorzaak hunner epgene ellende sijn: seggende den Maarechal, soo volkomen van haar swakken toestand onderrigt te wesen / als ware hy self daar binnen gewoest; dat het beufeling was hem stoksens met opgehangen lonten booz mannen te willen doen passeren / enz. En seker dese dzeppementen waren geensins ydel / zijnde den Saterdag booz Pinxter / den 4 Juny, reeds tot den aantal vast gesteld / die van vier hoeken soude beginnen / na dat men in de booznacht het geschut van 6 tot 24 ponders / soude hebben aangebragt / onder welck lossen de storm dooz vier bataillons tebens soude gedaan werden / sullende pder bestaan upt een gantsch Regiment; waar af twee soldaten sijn van 's Konings Lijf-guarde, en 2 van Piedemont, waar noch souden bygevoegt werden 600 musquettiers upt de Regimenten van Castelleau, Turenne en Artois, het uptgelesenste volk van 't geheele Koninklijk Leger; dit voertvolck stond van 5000 Rup-ters gevolgt te werden; zijnde daar bobens reeds

reeds 2000 grabers en arbejds-lieden be-
steld om by nacht de baterp en beddingen te
spzeen.

Den Stedeboogt en Krijgsraad het ant-
woord van den Marechal oberlegt hebbende/
waren de gedachten geensins eenig / zijnde
sommige van verstand / dat men een tozn
moest upstaan / wjl men sacht eenmaal de
Franschen soude kunnen afslaan / en alsdan
evenwel beter boozwaarden bekomen / zijnde
klaar te sien / dat den vband seer spoedigde
om na beneden te komen; boozts dat men upt
Turennes antwoord sich niet anders also op
genade en ongenade soude moeten oberge-
ben / enz. Maar de meeste het kleyn aantal
Krijgs-lieden en Burgers / de swakte en on-
volmaakthept der Werken / krukkig gereed-
schap en wepnig boozraad in achting nemen-
de / besloten / dat men het gebaar van alle ver-
moord of geplundert te werden / niet behooz-
de af te wagten / wetende met eene upt des
Marechals woorden noch vyz wat goets te
berekenen / immer dat sy na krijgs-gebuyl
souden mogen upt-trekken / enz. Aldus van
besloten zijnde de stad ober te geben / wierd
Turenne alles toe-gestaan / en hem aanstonds
de sleutels van de Rijnpoort in handen ge-
steld / denkende dat sy booz sonnen-opgang
niet wijders souden ondernemen; maar ten
was nauwelijk twee uren des Dyzdags den
3 Juny, of de Franschen quamen ter gemel-
ter Doozt soo sterck in-trekken / dat sy die van
binnen in getal wel dubbeld te boben gingen/
als wanneer den Grabe de l'Orzon ten negen
uuren binnen Burik komende / 't Guarnisoen
op het pleyn booz de Hoofst-wagt / dede by een
komen / en de Officiers by sich geroepen heb-
bende / sepde haar: dat het volk hare wape-
nen en vaandels aldaar in goede bewaring
mogten ter neber leggen / en tot nader ozye/
de stad onberhindert dooz-wandelen; maar
dat pder sich soude hoeden van zijne bagagie
in de Burgers huysen te bersteken / also kozts
by openbare tromslag soude bekent gemaakt
werden / dat zy op lijf-straf / alles wat sy van
eenig Officier of soldaat by sich hadden / sou-
den te boozschijn bzingen / waarom sy pder
ried het zijne by sich te nemen; en alsoo veele
Officiers meer bagagie hadden als sy of dza-
gen kosten of aldaar vertrouwen / ried den
Grabe haar het selve in het Commandeurs
huys / (quansups ter sekerder bewaringe) by

een te bzingen. Aldus bzingten sy dien dag
inmet hoop en bzeefe / dzoefhept en darterhept/
na pder gemoed en geaard was / ober. Maar
des anderen-daags den 4 Juny, zijnde Pinx-
ter avond / ontbied Conte del'Orzon, verge-
selschapt met een goed deel Franse Officieren,
de gevangene Bevelhebber booz hem in des
Commandeurs Huys; die op haar komst aan-
stonds sagen hoedanig de bozk hier in de steel
stakt / want al die Franse Officieren betoonden
dabelijk / dat niemant van haar lam / of luy-
was / maar grepen inmet een gestwinthept de
vergaderde Koffers / en Pakken aan / waar-
derende die in het rugg heen / na haar groote/
of swaarte / kiesende doen pder zijn gading
daar upt / daar elk dus / sonder dank-heb te
seggen / mee zijns weegs ging / makende in
't kozt daar van dees kamer rupm; waar een
wepnig na / de Conte de l'Orzon binnen ko-
mende / en klachtjen daar ober hoorende / Of
dit gehandelt was na het woort van de Mare-
schal de Turenne? antwoorde / Dat die zelve
een genereus Prins was, die nergens in zijn
belofte zou manqueeren, doch dat alles voor
dees tijd dus wesen most, en zy boven dat, al-
daar (volgens zijn order) altemaal als Krijgs-
gevangene gearresteert wierden, waar mee sy
weg ging / latende de deur van haar kamer
dooz 2 schildwachten beset / en haar daar bin-
nen striktelijk bewaart / terwyl de Vaandelen
in beter bewarenis wierden genomen / en de
soldaten eerst van haar wapenen / ja tot de-
gens / en dzaagbanden inclups / wierden be-
rooft / de Ruyters van hare paarden en toebe-
hooren / en daar na ook van haar wepnig ba-
gagie / die zy onder haar arin / of op de rug
mochten hebben / so dat niemant meer behiel/
als sy om en aan had; wozdende daar na in
seker rupm belt / aan het Commandeurs huys
gelegen / (dat wel eer tot een algemeen bleek-
veld had berstrekt) gejaagt / daar booz eerst
berschepde van de bzaafte Kerels wierden
uptgepikt / geboden / en gedwongen (tot
slaans toe) onder de Franse dienst te nemen:
d'oberige saten daar onder den blaauwen He-
mel / sonder eeten / of dzinken / eenige dagen
en nachten lang / om dooz honger en kommer
die te dwingen / 't geen zy van de boortige dooz
gewelt hadden ghaalt / die echter / of van ha-
re vrouwen en vrienden / of van de nedogen-
de Burgerp vyz wat berquilt wierden; ge-
lijk de Heeren van Burik de gevangene Offi-
cieren

1672.

Juny.

Het Guar-
nisoen
deerlijk
mishan-
delt.

1672. cieren in het eerst (dat de Franse, na 't selven/ geen gedachten hadden/ om haar te spijsigen) die selve een Hain / Kook-bleefsch en anders/ met een goede pulle Wijs toe-sonden; Ten laatsten wierden de soldaten soo te paarde als te voet gesamentlijk in de Kerck gebangen geset / waar van/ op weynig na/ met bysondere pzaactijken by raakten; en andere / op rantsoen verlost wierden. Middeler-tijd moorden de Officiers niet weynig tegen den Commandeur, seggende/ dat hy booz af ten minsten by het overleberen der steutels/ de Capitulatie mer de ondertepkening hadde moeten bevestigen / 't welck als hy namaals by den Marechal tragte te bezoederen / vand hy den selve met wigtiger saken besig / als sich met dese saak / die nu reeds afgedaan was / te bemoejen / gelijk hy ook hoort daer na geheel van Burik astrok. Den Commandeur egter seyde / dat Turenne de Capitulatie dadelyk hadde ondertepkent; maar dat de selve dooz eenige quaataardige Franschen was verduystert en after-gehouden: doch of het met dese bekomene ondertepkening beter of erger soude hebben afgeloopen / daar van is weynig besekering te doen.

Ten selven dage als die van Burik op de gemelte wyse wierden mishandeld / verbzoegen de Commandanten van Wesel met den Prince van Condé, om dese sterke Stad den Franschen Koning in te ruymen / zijnde dat Wesel, 't welck in den Jaer 1629. wanneer zijn Hoogheyt Fredrik Hendrik onsterfelyk het gedagtenisse / de stad 's Hertogen-Bosch belegerde / en den Grave Hendrik van den Berg met een magtig Leger in de Veluwe was gevallen / dooz den Heer van Dieden op eene nacht met verrassing werd bemachtigd. 't Was te dier tijd een seer vaste en trefselijke Vesting: maar die sedert met eenige nieuwe werken noch meer is versterkt geworden / en booz onwinbaar gehouden / wesfende genoegsaam het Slot van Nederlands Chynan aan den Rhijn, daar dese stad seer na by gelegen is. Tegenwoordig leggende omringt / en beschermt van de volgende Bolwerken en Wallen: Als het Vis-Bolwerk; De Steenweg, een bzaabe Doozstad in zijn Vesten / en Wallen getrokken / en met zijn behoorzijke Bolwerken boozien / waar na volgen twee Kafemats Bolwerken, Bruynse Bolwerk, Diedens of Oranjens Bolwerk, Galge-Bolwerk, of

lieber bzaabe Halvemaan . tot versterking van de Deemsen Poort, Loy-Bolwerk; Leeuw-Bolwerk, een ruym gebaart / beneden de Deste naden Rhijn toe gelegen / met een uytstehende punt tegen het Loy-Bolwerk Heen loopende / daar en boven met 2 Bolwerken boozsien / en het Rijn of Klooster-Poorts Bolwerk: Van de Poorten die tusschen dees Bolwerken dooz-loopen / komt eerst de Steenpoort, die dubbel moet gereekent woorden / een aan de Stads, en binnen-zijde, die men de Binnen-Steenpoort sou mogen noemen / d' andere aan de Land-zijde, en Buyten-Steenpoort, met een Ravelijn, of Halvemaan versterkt / Fleskes-poort; Bruynse-poort, met een Ravelijn beschermt; Deemse-poort, boozsien als de boozgaande; Krays-poort loopende op het Leeuw-Bolwerk uyt / het geen met 2 Buytenpoorten doozboozt is / als de Leeuw-poort en Buyten-Kruyspoort, die na den Rijn toelopen / en Klooster of Rijn-poort gelijk al de andere / met sijn Ravelijn boozsien. Doch het meeste gedeelte der aard-werken was soodanig verballen / en in soo jammerlijken toestand / dat de Bozst-weringen naauwlijck een derde van een mans hoogte konden bereyken / tot op den dag als de stad reeds berend was: als wanneer men niet magt daar aanbhallende te arbeypden / de werken in korten tijt een ander oog bequamen. Niet minder was verwaarelloost het onderhouden van het Beschut en zijne affuyten / hebbende het selve soo lange en onbedekt in regen en wind gestaan / als of die in eenwigheyt niet souden kunnen te passe komen. Men bzaagt dan dese swakke toefsel op de Wallen / en op pder Bolwerk twee Metale stukken / het eene 12 / en het andere 6 pond hogesij schietende / behalven welcke op verseyhdene plaatsen ook eenig pfer Canon gepland was: maar de affuyten waren meest te rank / en vele gantsch vermolscint / inboegen dat sommige na 10 / 8 / en 6 schoten de raders of armen bzaaken. Seer wanozdentelijck dede ook den Commis Kokx de kogels aanbrenzen / zijnde van verseyhede groote / en uyt sijn berwerde hopen / in manden na de Vestingen geboert. En alsoo men gebreik hadde aan hoziens om op de bozstweeringen te gebzuphen / hadde gemelten Kokx deselbe / om booz sig of den Straet quaansing een weynig minder prijse te bekomen en te besupnigen / wel bza uuren van de stad in seker

Wesel be-
legert;

Zijne gele-
genheit,

en sterke.

Redde
loosh
van t
schut
binne

Wanc
omtre
de Car
ko, el
n
andere
ke.

72. seker doozp te maken besteld / die ook eerst ten
 my. derden dag der belegeringe / en wanneer men
 reeds van verdrag begon te handelen / schraal
 genoeg aantquamen / en alleenlijk booz de
 Franschen bereyde sseheenen. De stad nu dooz
 die van Meurs met een afgesonden trompet-
 ter gewaarschouwt dat het haar den eersten
 Juny seker gelden sou / was het saken / pak-
 ken / laden en affenden van schepen met aller-
 hande tilbare habe / brouwen / kinderen / en
 al wat blugten kon en mogt / onuytsprekelyk /
 maar sy moesten in 't korte weder te rugge /
 alsoo de Fransche booz-troupen den Rhijn
 reeds te laag beset hadden. Met geen mind'r
 verbaastheyt quamen weder aan de andere
 zijde ten stede binnen blugten de omleggende
 Landfaten / om dat reeds drie dagen booz het
 beleg een gros van ontrent 6000 Fransche
 Ruyters sig by het stedeken Ringelberg, twee
 uren van Wesel hadden neder-geslagen. Als
 doen vertrokken ook met het Staten Jacht
 hare Hoog-Mog. Gecommitteerden, de Hee-
 ren Ailva en Stryk na Rees, hebbende bebooz-
 rens eenige nieuwe byuten-werken verbeer-
 digt / en verscheptene barakken doen tinnie-
 ren. Haar betrek schenen den Commandeur
 Johan van Santen t'eenemaal te mishagen /
 die men ook segt gemelte Heeren genoegsaam
 in het aangesicht sijn misnoegen te kennen
 hebben gegeven / en sich ten hoogsten be-
 klaagt / dat de stad van vele saken / en booz-
 namentlijk volk / gebrek hadde / 't geen men
 lang beloofst / maar tot noch toe versuynde te
 bestellen enz. Doch wat van dit alles zy/en of
 gemelte Commandeur niet tegenstaende dese /
 't zy waaraeltige / 't zy boozgebende redenen
 van bevilag / met beter sijn pligt / en d'eere en
 welbaart van den Staat hadde kunnen waar-
 nemen / laten wy pders onpartijdig oordeel
 bevelen / die hier na (den 20 September na-
 mentlijk) sal sien / hoe meer-genoemden Com-
 mandeur, by openbare bonnisse van den Hoog-
 gen Rijgsraad / sijn ampten benoemen / en
 sijnre goederen geconfisqueert sijn geworden /
 en hem self dooz den Scherp-recther het
 swaard over het hoofd gestrecken.

73. 't Was den eersten Juny des Woensdags
 ontrent 7 uren / wanneer men des byands
 troupen aan verschepte oorden sag omstree-
 ren / en de Stad aan-naderen: Waar op aan-
 stonds het oproer vpt de kileynhertigheyt van
 eenige / en quaadaardigheyt van andere be-

1672. Juny.
 goft vpt te bersten / rottende het volk / en booz-
 namentlijk de wijben / met een byster misnoe-
 gen en moeren t'samen. Men bracht onder des
 het geschut (soo veel doenlijk) in ordze / en be-
 goft men daar mede op de aankomende
 Franschen dapper vuur te geven / 't geene
 ook niet wepnig doonden en gequesten onder
 haar maakite / seggende sy Franschen self /
 (indien te geloben) dat daar dooz eenige duy-
 senden / ja wel 4000. sonde wesen gesteuvelt :
 immer dat daar seer vele gequetst sijn gebooz-
 den / was baarblykelyk / alsoo men met dese
 (soo dza de stad ober was) de Maran Kerke te
 Wesel niet alleen / maar ook eenige Gasthuys-
 sen beset sijn geboozden ; waar onder ook
 die booz Burik verwond sijn / mede moet re-
 kennen.

Het Guarnisoen in de stad Wesel, en hare
 Byuten-werken was so wepnig / dat het Gal-
 ge-Hoornwerk soo slecht beset was / dat de
 soldaten aldaar merder als een pick lengte /
 van inalkander stouden gerangeert / soo dat
 tusschen pder 2 man / wel een rijg van 20 man
 dooz kostten / behalven dat de vleugelen / en
 uytstekentheden meest bloot lagen ; en sooda-
 nig was het met d'andere Byuten-werken
 ook gestelt / sodat / in plaats van een man tot
 haar defensie / rijkelyk 8 van nooden waren /
 so men een stozm behoorelijker wijs (den een
 den anderen secourerende) hadden willen af-
 wachten / tegen sulc een byand / die het met
 eenige wepnige aanbullen niet en had laten
 steken ; Met het ondergaan van die Woens-
 dag, schepde het bliemen van het Geschut
 ook vpt / en hiel doe de Maan, tot ontrent
 middernacht / hoewel seer slaautjes / noch
 schijnfel.

De volgende Donderdag, hoewel die seer
 deysig begoft dooz te bzeken / kregen de Kon-
 stapels soo haast geen doel op den byand / of
 byanden daar straks wederom lustig op los ;
 't geen den byand met geen enkele musquet-
 schoot wilde beantwoozden / maar werkte al-
 leen dapper met graben / en opwerpen van
 Appoelien / en eenige (na het scheen) wijder
 afgelegene Waterpen ; daar-en-tusschen met
 het doozbzeken van de Son / de Stad rondom
 blonk / van ontallijke menigte van Tenten / en
 quamien dien dag daar ongemeen veel Am-
 monitie en Waagagie-wagens in het Leger,
 welke / gelijk ook het grof geschut vast digter
 en digter by de hand wierde gebzagt / en dit

1672.

Juny.

altemaal de Oost- en Noord-zijde van de Stad langs/ mits de Zuid- en West-zijde/daar de Rijn langs stroomde/haar te naauw biel/ alwaar eenige huysen (meest Herbergen) stonden/en eenige op 't droog gesaalde Schepen/die van binnen seer wonderlijk / en aardig tot wooningen verstreken/ afgeschjut met verschepde vertrekken/tot haartsteden toe/ boozsien / selfs met hare bedsteden; en dese alsoo ontrokken met een heuchelijck Chupntje / meest mede tot Herbergjes gebuyt / alhoewel binnen en buyten geen 150 Man kosten sitten: maar nademaal die de vband boozschuyt-plaatsen koften verstreken / wierden op dees dag in vband gestoken/en in de affche geleyd / en om haar te nabij gelegentheyt / al teffens vernielt. Verschepde andere huysen/die aan d'andere zijde van de Stad, doch by wat verder stonden/wierden van dat ongebal wat verschoont / het sy mids sy de Belegerde te ver / of te dicht/en heet / onder haar Belegeraers stonden/of dat sy sulck een camp daer niet booz en vreesde; doch dobbelden echter niet heel en al mis / maar kregen verschepde Kanon-schooten meest dooz haar daken heen (daar het Artijgsvolk minst sit) en sommige ook by lager; eben ging het met verschepde dicht gelegene Tenten ook/die men wel mag denken dat de soldaten by daag genoeg schonden / en by nacht (als dat schieten op hiel) daar geraken gemak genoeg van koften nemen / soo dat al die schade met een deel pannen/latten/sparren en zepldoek / licht was te herstellen. Met dees sonnen-ondergang mag men ook seggen / dat Wesels glorp / en welstant begoft te sakken tot den val; 't welk quam dat tot verweer van dees Stad, aan den Rijn, een weynig lager als daar seker Riviertje de Lippe, in den Rijn stozt/een Schans ober eenige jaren op was gewozpen / de Lippe-Schans geheeten / en dooz de langdurige Vrede by aan het verballen geraakt / maar nu by dees gebaarlijke tijt/wederom heerlijk in sijn stercken bouw herstelt / doch niet heel en al voltrokken / boozsien met vier vbrabe Bolwerken aan haar vier hoeken/ leggende recht in haar vierkant / op welke een / maar twee stukken stonden / op dat punt dat aan de Noord-zijde aan de Rijnkant uytstak / dat alleen noch onvoltoopt in palissaden / en storm-palen te stozdig / en onbedacht open lag; hier in wierden buyten gebaarlijke tijt / by beur-

ten om de 24 uren / een Compagny uyt Wesel gecommandeert / om het selve te beschermen / maar by dees nood / twee / waar van de beurtten waren gevallen op de Capiteynen Wanroy en Keppel, die met haar volle Compagnien hier binnen waren beroydneert / wozdende Wanroy de helft / en twee Punten tot zijner bewaarnis aanbevolen / die sich henen na het Zuiden en Rijn strekten / gelijk Keppel, die na het Noorden ende Stad.

Mits het boozverhaalde Beschut / om zijn vermorsende Affuyten / geen schieten mocht veelen / en wijders dooz de veel-jarige regen vrouderet en berroest was gewozden / lag het selve op dese Schans, meer tot schizk / als tot geweld / weshalven hoe sterk uyt Wesel en Burik wierd geschoten / stonden die daar als te gapen / sonder meer te verrecht / of haar wijders te laten hooren / het geen den vband te onverschokkenier die plaats dee naderen: by namen 400 Franken, die daar by dicht onder lagen / die dees onnutte toefel so aanmoedigden / dat sy haar Overkten, die haar commandeerde / versochten om verlof te mogen hebben / eens een kans op de Schans te wagen / op hoop van wenschelijk geluk / hebbende af gespeuleert dat alhier by stozdige Wacht / doe ter tijt selfs / wierd gehouden. Den Overkten dozt haar manhafte beslypt niet toe-staan / sonder alvorens daer toe van den Prince van Condé oorlog bekomen te hebben / die onder het pzyssen van soo dappere herten / haar noch andere 600 man wilde toeboegen / om haar aanslag te beter te doen lukken / of hun misschieten buyten vermoeden meerder tegenweer ontmoete / doch met haar de booztocht gummende. Den Grave de Nogen soude den gehelen trouw als Hoofd aanboeren. Nu waren met de middernacht al dees Stozmers gereed / wanneer uyt de eerste 400. omtrent 20 man haar verstouten een weg te soeken / en te binden langs die kant van die boozverhaalde Punt / die als boozsept / noch open lag; van de welke een de schiltwacht vast langsaam / en soetjes naderde / die op geen Franche verdacht / meende / het van sijn eegen volk was / die soo na quam / dat hy hem by 't lijf greep / en met een vaart / van boven de Wallen af sineet / dat hy / rollende te gen de heggen / die dees Schans omcingelde / aanstiet / alsoo by gebzek van palissaden / en storm-palen / die hoek blak open lag: die doe merken-

1672.

Juy.

Del per Schans genant

nieckende/dat het hier onklaar was/en meer
 bband benden gewaar wordende / daar hy
 best kon/ dooz de heggen heen kroop/ en na de
 Stad toe liep; hier dooz kregen de Franschen
 meer open / en gelegenheyt / om boven te ko-
 men/ sonder van pemand gehoort/ of gefien te
 zyn / tot dat sy soo sterk waren / dat sy ver-
 trouwen een goede aanbal op de Hoofst-wacht
 te kunnen doen / alwaar soo haast niet ver-
 scheenen / of die van binnen onder Wanroy,
 terstont o:n quartier riepen/ 't geen haar ver-
 gunt wierd; 't welk van die van Keppels kant
 verstaan zijnde / netjes na deden / behalven
 sijn Corporaal van de Adelborsten, mede Kep-
 pel geheeten / die dooz een te overgebe onbe-
 dachtzaamheyt wat hage scheen te willen
 waken / onder de doet wierd geschoten / met
 eenige andere seer wepnige met hem. Onder
 dees overbal / daar de Stozmers / die doe
 daar binnen waren / het getal der Bestoznde
 naauw obertroffen / doch hoe langs hoe meer
 van achteren versterkt wierden / sochten ver-
 schepde hare bypighet / en ontsnaptten geluk-
 kelyk ober de palissaden dooz de stozm-palen
 en heggen heen / waar onder Wanroys Vaan-
 drig de Wit, van de eerste was / die / na schijn
 hem soo verhaaste / dat hy aan de palissaden
 of stozm-palen / of anders / sijn eene arm wat
 gequetst had. De se met soo groote verbaast-
 heyt / als grobe logens / binnen komende / ver-
 haalde / hoe hy boven Fortuyn uyt de Schans
 in selvo was geraakt , hebbende drie schooten
 dooz sijn eene arm gekregen / zijnde de rest
 deerlijk ter neer gemaakt / en de Capiteynen
 booz sijn oogen doot geschoten / die nochtans
 koers daar aan / fris en gefont binnen Wesel
 quamen / en namaals in Holland. Aldus was
 het rechte overgaan van de Lippe-Schans het
 verberf van Wesel.

Dit heploos werk gebiel tusschen Don-
 derdag en Vrydag den 2 en 3 Juny des nachts
 ontrent half twee / te haast en onvertwacht /
 't welk daarom de Burgery van de meeste tot
 de minste (als dat niet wonder en is / dooz
 dien haar welbaren / of verberf hier niet wep-
 nigh aan hing) heel en al van hare oude man-
 hafte ontsetten ; maar vterden by wat
 meer ontselt / als sy klaarijk vernamen / hoe
 klakkeloos / ja schelmachtig sulck een Sterkte
 op was gegeven / daar die booznoemde Vaan-
 drig de Wit soo groot / als leugenachtig had
 van durben schreeuwen / te weten / Dat haar

tegenstant soo manhaftig was geweest , en hy
 onder alle Officieren met drie schooten door
 zyn arm , het lukste daar was af gekomen , op
 welke blaashaak noyt roer los gong; hebbende
 voorts het wijdere Guarnisoen met haar
 Bevelhebberen , voor sijn oogen sien doot
 smijten: maar het geen het aldermeest hier de
 Burgery , en booznamentlijk de Vrouwen
 (daar de Soldate Wijven en Troffen de Baas
 onder speelden) ontroerde / was / dat den by-
 andt / hebbende nu 's Konings Vlagge op de
 Wallen van die ingenomen Schans geplamt /
 die twee half vergane stukken Geschut / die
 Jaren lang in rust gelegen hadden / nu dooz
 haar gaande wierden gemaakt / of alle beyde /
 of altoos een / die sy soo fix wisten te halefate-
 ren / dat sy daar uyt / op de Stad begosten te
 donderen / by naimen ontrent het Leeuw-
 Bolwerk , 't geen wel het naaste daar aan
 stont / daer eenige hupsen in haar daken en
 gebels treffende: nu lieten de Burgers haar
 moed sodanig vallen / dat wepnig het geweer
 langer tegen de Franschen wilden gebruyken /
 wes halben de meeste part met den middag
 haar Geweer al hadden 't hups gebracht / en
 afgelept / met boozgeben / dat sy de Vesten of
 Binne-werken nu niet langer bewaren , noch
 beschermen wilden , ('t geen tot dees tijd toe
 vzaaf genoeg geschiet was) die mogt het wij-
 ders doen , die hem daar aan liet gelegen zyn :
 waar by haar vrouwen / met onophoudelyk
 kermen / haar soo benart hielden / dat sy daar
 van niet ontslagen en koften worden / huplen-
 de en barende / Dat sy doch op haar , en haar
 onnosele kinderen wilden acht nemen , en die
 niet te reukeloos haare Vyanden over geven,
 die doch niet te weerstaan waren , in een tijd,
 daar alle hulp en ontsiet onmogelyk was : dat
 men derhalven , terwijl die noch niet te seer
 verbittert was , eer om genade hoorde te bid-
 den, als het uysterste te wagen , en het heyloofte
 af te wachten : Maar het doozdingenste daar
 zy haar mannen mede pozden / en berrukten
 om haar boozslag / en zin te volgen / was het
 al te los / ja schelmachtig (soo zy seyden) over-
 gaan van de Lippe-Schans, daar Officieren,
 noch Soldaten , terwijl zy mosten , en koften,
 geen teyken van goed devoir hadden aan-ge-
 wend : Boozgebende / dat van het heele Gar-
 nisoen niet een zier beter was te verwachten,
 waar door haar seker onheyl niet als te verer-
 geren was: Daar de Soldaten Wijven noch

1672.

Juny.

1672. een lootje op leyden / en verzwaaarden opent-
 lijck den Commandeur, en andere hooge Offi-
 cieren, dzeygende / dat soo haar mannen (die
 onbestand waren / om de Bupten-werken te
 beschermen / terwijl de Vesten / en Binnen-
 werken door de onwilligheyt der Burgers, van
 tegenweer ontbloot waren) quamen te sneu-
 belen / waar op de wisse ondergang van de
 Stad, en Garnisoen moft volgen / so wilden zy
 haar den hals bzeeken; waar toe dees laatste
 sootz geen slechte toefel hadden gemaakt / en
 haar sommige met pselijke en groote messen/
 doch booznamentlijk met hoerden / strops-
 wijs gestrikt / boozsien / die zy (op dat de selve
 te gladder souden toegorden) met seep be-
 smeert hadden / welke zy van meening wa-
 ren den Commandeur, of wie haar sin niet en
 sonden willen na liomen / om hals en keel te
 werpen / en die soo te verslikken: om welke
 hare toeleg wel uyt te boeren / (soo zy seyden)
 niet meer als een uur of 5 werk was: dese ps-
 selijke oploop der Wouten duurde van Vry-
 dag tot Saturdags toe / daar in zy staag maar
 sochten en wachtende na de beguaamste gele-
 gentheyt / loopende onderwijlen de saken van
 Wefel hoe langer hoe arger. Sommige wil-
 den dat den Commandeur zich tegens dit
 woedende canaalje, van eenige Ruyters booz-
 sien soude / om het selve soo van sijn lijf en
 hals te weeren: maar dees hoop was doe al
 te sterk / en kon niet als erger opstending ba-
 ren / terwijl het Guarnisoen doe de Vyand van
 bupten / en de byzind-schijnende van binnen
 begoft tegen te krijgen. Het gebeurde dan / tot
 klaar blijk van dees groutwelijcke oproder / dat
 den Commandeur des Vrydags de Wal om-
 rijdende / van dees Hellevegen aan wierd ge-
 rand / die hem niet geweld van het Paard ruk-
 ten / en te schendig mishandelden / tot met
 boeten te treden toe / met dzeygen / wilde hy
 de Stad niet haaltig overgeven, nu daardoch
 geen kans was van behouw, hy niet levendig
 van de Vesten en uyt hare handen sou komen,
 weschalven hy met de schoonste belofte / hem
 mogelijck te bedenken / sijn lijf en leven moft
 sien te redderen: Tot alle welke baldadighe-
 den / heymelijck / en ook somtijds openbaar
 hout en buur aanzagten de ontroutwe Capiteynen
 d'Hynjossa, en Mengers, en haren
 aanhang / waar toe zelfs de Vaandrig van
 d'Hynjossa verscherde / hy be-eedigde certifi-
 cation by sich had / dat sijn booznoemde Ca-

Baldadige
 en seer
 stoute
 oproerig-
 heyt der
 Wijnen.

Heymelij-
 ke ophit-
 sine van
 d'Hynjossa
 en andere.

1672. piteyn eenige malen by de uytgelatenste dier
 Vrouwen was gekomen / boozgevende / so zy
 lieden met alle kracht, en geweld, tot vermoor-
 den toe, den Commandeur niet haastelijck en
 dwongen, tot des Stads overgeven, op de be-
 ste conditie mogelijck, het schielijck gedaan sou
 zijn met haar Mannen, haar, en haar Kinde-
 ren, daar niet een boven de 24 uren van in
 het leven blijven sou.

De manhaftigste Officiers siende met des
 Vrydags middags den 3 Junii, de gantsche
 Binnewerken van de Burgery heel verlaten/
 den Raad en Vroedschap des Stads berga-
 dert / en den Commandeur alleen met den
 Majoor, Colonels, en weynige Capiteynen
 besig / de welke het niet boom / noch eer en
 eedplichtig met de Stad, Garnisoen, en Staat
 booz hadden / versoecken in dees gebaartlijke
 toestand van saken den Krijgs-Raad te berga-
 deren / om gesamentlijk te beslupten / wat te-
 genwoordig alhier het best en oorbaarst dien-
 de gedaan? Waar op den Commandeur met
 sijn aanhang tot antwoozd gaf / dat de saak
 sulks noch niet noodwendig en vereyste, dat sy
 tot noch toe mans genoeg waren om het glo-
 riculste uyt-eynde voor haar te vinden, dat
 yder maar sijn Post ter degen waar nemen
 sou, en aldaar nader order verwachten, en pa-
 reeren.

Hier mede liep het al na achter-middags
 4 uren toe / wanneer by de Capiteyn bande
 Hoofst-wacht / 't geen doe Pieter van Outs-
 hoorn was / een Stads Bode quam / ver soeken-
 de uyt naam van de Burgermeesteren, dat hy
 hem de Steenpoort zou op doen maken, (alsoo
 al de Sleutels van de Stads-Poorten in de
 Hoofst-wacht bewaart wierden) door dien hy
 van sijn Heeren en Meesters wegen, een Brief
 aan den Prince van Condé had te brengen?
 daar dees bzade Capiteyn sonder hooger last/
 geensins toe en kost resolbeeren / die derhal-
 ven / goede ozder op sijn Compagnie hebben-
 den gestelt / zelfs na de Commandeur stapt/
 om sijn goed-vinden over dees obergebricht-
 ge saak te hebben / die hem aanstonds belast/
 de Bode, sonder wijder belet / uyt te laten / wel-
 ke dan op den avond met 2 Trompetters van
 gemelte Prins wederom keerde / klaar tepken
 dat sich alles tot een goet accoord seer wel toe-
 droeg: met dien abont wierden de Soldaten
 uyt de Buytewerken, na binnen / pder op sijn
 gewoon Quartier / of Stozimplaats berlept/
 latende

1672.
 Ju.

72. latende de Buytewerken los en leeg / in volle
 my. postuur / booz wie de selve soude willen beset-
 ten. Omtrent ten een uur tusschen Vrydag
 en Saturdag, komt daar schielijk een geroep
 opstapen / van alarm, alarm, waar mede p-
 der na sijn geweer tasten / en so veel Adelbor-
 sten als de Hooftwacht missen kon / wierden
 gelast na de Compagnie van Col. Thouvars
 (in sijn afwesen by sijn Luytenant de Four ge-
 commandeert) leggende doe met die van
 Ootshooren tot een troepe van reserve op de
 Merkt, en aan de Hooftwacht, te quamen aan
 het Leeuwe Bolwerk, daar doe Capit. Beyn-
 hem binnen lag / waar van de besetelingen
 meenende eenige vrandende lonten te sien /
 daar aansonds dapper duur op gaben / son-
 der eenigfins beantwoort te worden / alsoo daar
 geen Vyand omtrent was : En nademaal die
 van het Bolwerk volherde / begooten die op
 de Weste stonden / en byz hoger als 3p / zijnde
 in een laagte gelegen / met sijn Grachten en
 Vesten omtrikken) met haar Musquetten te
 lossen / ober de andere haar Hoofden heen /
 omtrent ter plaalse daar sp de Vyand meest
 vermoede / so dat de kogels die gene / die in de
 laagte waren / dapper ober de kop heen snoz-
 den / die dat getier aan het ooz niet kunnende
 beelen / en vreesende sp in het donker wel een
 ongelukkig mensch souden konnen treffen /
 keerden haar trompen om / en schooten we-
 derom na binnen toe / soo wakker als sp mog-
 ten / ten minsten tot waarshouw dat de ande-
 re haar rust souden houden : welke dolle furie
 al ten eynde was / eer de booznoemde Trou-
 pen op de Weste quamen / en den misflag be-
 kend wierd.

Du waren des Saturdags 's moorgens den
 4 Junii, ten 7 uren / de Burgermeesteren, of
 Volmagtigde, om met de Prins van Condé te
 handelen / en te sluyten / by de selve in het Le-
 ger omboden / zijnde een quartier uurs buyt-
 ten de Stad, in seker Kapelleken gehupsbest;
 Omtrent ten half sebenen begeben dees Hee-
 ren haer by den Commandeur, om te samen/
 booz haar vertrek / ober dees toestand van
 saken / te handelen / terwijl ozyer aan de
 Hooftwacht wierd gesonden / dat 4 of 6 Adel-
 borsten met de Sleutels van de Steenwegs-
 poort daar heen souden gaan / om die tegen de
 Heeren haer komst / te openen: Een quartier
 uurs daar aan / komt een geroep van de
 Steenweg, dat dicht aan de Buytupoort een

Trompetter van den Prins van Condé stond /
 die versocht binnen te wesen / om de Heeren,
 booz haar vertrek noch pet nootwendigs booz
 te houden / die ingelaten / sijn boodschap soo
 hoort maakte / dat hy binnen een half uur de
 Stad al wederom uyt was / vertrekkende met
 dees minnelijke groet / *Adieu mes Amis, tout
 va bien.* dat is / God bevolen mijn Vrienden,
 alles gaat wel: Hoort hier op volgde de Gezan-
 ten in haar Karos, bygeleyd dooz een Cozpo-
 raalschap Soldaten, alsoo daar anders geen
 doozkomen aan was / booz dien de straat soo
 dicht van een deel Wijben was beset / die ni-
 anders niet doen en kosten als met haer
 schreeuwen en balken de Heeren na te loepen/
 dat zy doch barmhertige gedachten wilden
 hebben met haar, en haar onnossele Kinderen,
 en haar verhaasten, om op het spoedigste een
 vreedsaam en gerust eynde te vinden. Pau-
 welijks waren dees Heeren buyten / of daar
 quam een Haer geladen met een Voeder-stuk
 Rijnsse Wijn, tot een bereering aan den Prin-
 ce van Condé afier aan slegen / waar na de
 Poozte wel wierden de grendels boozgescho-
 ven / maar niet toegeflooten / gelijk ook de
 Dalbruggen / die maer opgehaalt / booz losse
 grendels bleben staan.

Terwijl de Heeren van de Stad dus besig
 waren om een goet verdrag te treffen / en de
 Vyand oogschijnelijk / sonder ophouden / met
 graben booztgong / hadden ook de Krijgs-
 obersten / na het scheen / alle trouwe en moed
 verlooren / om hun gefag in die gebal van al-
 gemeene verweering / en dienst des Vader-
 lands te doen gelden / daar sp anders sijn in
 bysondere gelegentheden de burgerlijke be-
 stierders niet getrouwt of dapper genoeg ach-
 ten / 't gemeene beste in Oorlogs-tijden waar
 te nemen: ende nu quam het daar op aan om
 van dit grootz boozgeben eenige proeben te
 geben / en ten spijt der regeeringe sijn pligt/
 eed/eere/en 's Lands welbaart gade te slaan;
 maar sp lieden in stede van dit te doen / wa-
 ren self ook soo boozbarig / dat sp / de te rugge-
 komste van de Heeren afgezondene niet kunn-
 ende verwagten / mede befloten harent-hal-
 ben eenige bysondere besendinge aan den
 Prince van Condé te doen. Aldus stelden den
 Commandeur, Major, de Colonels Hoender-
 beek en van Hasten, nebens d' Injosa en Men-
 gers, hepmelijc een vergaderinge aan / en dat
 geheel buyten kennisse der andere Officieren /

Die van
 den Krijgs
 Raat doen
 bezen-
 dinge aan
 den Prin-
 ce van
 beel Condé.

1672.

Juny.

veel min het beroepen van een algemeene Krijgs-raad: een sake boozwaart in soo gebaarlijken toestand en gewichtigen oberlegten hoogsten nootzakelijk/ en altijd gebuzpelijk: waarom ook dese handeling alleen ten desen aansien onberantboozdelijk en geensins te verschoonen is. Haar Raadsstot dan mede op een boozdeelige Capitularie ten spoedigste te voltrekken uptlopende/ wterden Nieuland en Mengers tot desen handel uptgekosen/ en boozts inder stilte uptgelaten. Dese dan by den Prince van Condé komende/ nam Nieuland het eerste woord/ en sijne redenen/ om te beter eenige boozdeelige saken te bedingen/ afstpedende van de ontsachelijckheyt/ en magt der Nederlanden, scheen die wijze van redneeringe den Prince geheel onaangenaam/ en tegen de boozst/ als die een slaafagtiger onderwerpinge wilde hebben; waarom dan Mengers het woord opbattende/ met bleijen en lastharrige onderdanigheyt beter gehooz bekommende/ dede men Nieuland buyten staan. Gedurende dit gesprek/ verstouten sich twee van Mengers soldaten ober de stozmpalen/ en dooz de palissaden henen te dzingen/ latende den eene/ om dat anders niet dooz kon/ sijn ring-kraag aan een der stozmpalen hangen/ en quamen bepde dese schelmen/ hoewel op haar eenige musquetten gelost wierden/ onbeschadigt in 's brands Leger/ alwaar spaanstonds des Stads sammerlijcke toestand openbaards: 't welk dan ook den Prince van Condé soo wel wist waar te nemen/ dat niet een stip van sijn eerste boozslag wilde laten saliken; en seker hy hadde daar toe weenig moerte van nooden/ als die niet het bertrrekken van Nieuland niet alleen geen tegenspraak hadde; maar wien ook dooz Mengers in alles sodanig wierd toegestaan/ dat hoe onredelijcke boozwaardden den Prince doozt afschen/ hem van Menger aanlepdinge en beiofte wierd gedaan van noch meer te bedingen: 't geene men ook segt den Prince self gesegt/ en Mengers in het openbaar by de sijne booz een Poultron uptgemaakt te hebben. In de sake liep ook soo verre/ dat verschepte Officieren hem des anderendaags in de Kerk openlijk booz een Verrader scholden: zijnde ook het oberloopen der eenielste twee sijne soldaten uptduzdelijk op sijn rekeninge gesteld/ en dooz den Obersten Luytenant Ulspar in het aangeficht verwoeten/ dat hyse daar toe

hadde opgerupd. Ende nu was den tijd van 't slupten en tepkenen der Capitularie, soo booz de Burgerpe/ als Militie/ tegen Pinxteren middernacht vast gesteld/ wanneer de afgesondene van bepde/ op bezepinghe van vernietiging van al het voortige berhandelde/ by den Prince hadden te verschejnen: dese dan ter gesterter uure en plaatse aangekomen/ leyde den Prince van Condé den Commandeur van Santen een papier booz/ behelsende de volgende Artijkelen.

Artijkelen van sijne Doorluchtige Hoogheyt, mijn Heere de Prince van Condé, geaccordeert aan den Heer van Zanten, commandeerende binnen Wesel, op het vvelgevallen des Konings.

1. **D** At alle Officieren en Soldaten van het Guarnisoen van *Wesel*, zo te paarde als te voet, zullen Krijgs-gevangene blijven, behalven acht, onder welke gerekent sullen zijn den H^r. *Bulou*, en *Mengers*; de lijst van de andere ses, sal mogen opgemaakt werden, en overgelevert van den H^r. *Commandeur*; ook zijn hier buyten geslooten tien Schippers, den *Comies*, en *Auditeur*.

2. Dat de gevangene Officieren, die haar randsoen sullen willen betalen na het eynde van 6 weeken, sullen in vryheyt gestelt worden, betalende yder een daar voor twee maanden van haar gagie.

3. Dat hare vrouwen, kinderen, huys-boden, paarden, uytrufting, huysraad, karossen, kaleffen, wagens, en karren van al de Officiers sullen bygeleyt, en gebracht werden in goede versekertheyt, op een, en aan yder plaatse van de *Heeren Staten*, en dat overmorgen, den seften van dees maant, sullende mede onderwijll kunnen, en mogen verblijven in alle veyle sekerheyt binnen de *Stad Wesel*.

4. Dat de *Stad* van desen dag af gestelt sal werden onder de macht van sijne *Majesteit*, en dat soo aantonts de *Klooster-poorte*, anders geleyt de *Rijn-poorte*, sal overgelevert werden aan de *Benden* van sijne *Majesteit*.

5. Dat alle *Artillery*, *Krijgs-Amonitie*, en *Mond-Proviande*, *Wapenen* en *Vaadels*, sullen geleverd en gestelt worden in handen van die gene die zulks van zijn *Hoogheyt* zal aanbevolen worden, om die ter goeder trouwe op te sluyten, en te bewaren.

6. Dat

72. 6. Dat al het Voervolk van het Guarnisoen hare Wapenen by haar sullen nemen, en de Ruytery te paarde stijgen, op dat uur, als haar sulks van zijn voornoemde *Doorluchtigste Hoogheyt* geordonneert sal worden, om daar na zijn beveelen daar overaan te nemen; en dat alle Officiers over de Amonitie en Proviand, sullen op goeder trouwe aangegeven, en opgesteld worden.

Gedaan, en geaccordeert in het openo Veld, voor Wesel, den 4 Junii, 1672.

LOUYS de BOURBON.

J. van ZANTEN.

By dees schriftelijke Artijckelen wierd alleen mondeling geboegt / soo de Commandeur met het enkele lefen, sonder wijder woorden, die niet wilde met onderteykening approberen, sonder van yet anders te reppen, dat hy als dan gedaan had, en den Prince aanstonts op zijn rigoureuste sou voltrekken, dat hy tot hier en toe, soo sachtmoedig had begonnen. Ondertusschen was de Vpand al tot aan de Grachten toe genadert / hebbende die nacht twee Bateryen verbaardigt / en was al ten halve aan het doossteeken van sekeren Dijk gekomen / dooz welke opening hy het water van de Grachten in de Haven kost aftappen / en dus tot dooz woedens toe / in den Rijn laten loopen / waar langs men de selve dus waterloos / met Rijs / en andere materialen meenden te vullen / terwijl men met het voornoemde Kanon sou sien een Bresse in de Wal te maken / en met sulck een macht / daar stommenderhand in komen stozten / dat het Guarnisoen / (van wiens tal en toestand hy nu al volkomen onberreht was) hem geensins sou konnen wederstaan. Den Commandeur van Santen dees en dergelijke redenen meer obergerleggende / en bedenkende hoe hy niet alleen van de Burgery was berlaten / maar ook van eenige der wezelmoedigste / en onbesupste gedrepgt / dat, wilde hy met sijn handje volks sulck een hopen machts, en gewelds tegenstaan, tot een groote schade van haar, dat sy, als de stormende Vyand in de Stad quam storten, geresolveert waren de Stormklok te trekken, en van achteren in de Bestormde te schieten, gelijk de Bestormers van vooren. Alsulke voorzballen bewogen den Commandeur dus deerlijck / dat voornoemde papier met sijn hand / en naam te bekladden.

Den Commandeur het boben-gemelte betrag gestooten en getekend hebbende / quam op Pinxter-dag, den vijfsden van Junij / des mozgens ten twee uren weder binnen / en sig in de Herberge / het Hof van Holland, betrokken hebbende / ontbood aldaar aanstonts by sig den Capiteyn Ourshoorn, welke / als duurde de Belegering / doenmaals de Hoofwagt had / en belafte den selve de Sleutels van de Rhijn-poorte aldaar by hem te beenzigen; die des Commandeurs bebel moettende gehoozamen / en egter met verbaasde achterdocht over sulken handel begaan zijnde / hem niet ontsag te vragen / hoe het met de Stad en haar staat gelogen was? maar hy kreeg anders geen antwoozd / als dat de kiloot nu al lag / en het werk daar mede al af-gedaan was. Wepnig tijd daar na bequam den Commandeur, sonder kennisse of aanseg van eenige Officiere, de Sleutels: want sy bleben alle / onkundig van het gemeite verdrag / kunne posten bewaren; behalben dat haar by updrukkelijk bebel / en op lijfs-straffe dooz den Major Kopes beboolen was / dien nacht niets vpandlijck op de Franschen te onderneemen / en dooz al niet te schieten / sy quamen dan in sulck een gedaante / en soodigt onder de Wallen en 't Geweer / als sy vermogten of begeerden: die sijn Musquet wilde lofsen / moesten het met los kruud doen / of andersins over haar hoofden in de lugt / of in het water schieten; ja soo wanneer hem dooz eenige gebzaagt wierd / wat te doen, indien die vyanden haar bestonden uyt haar posten te dringen, of daar-en-boven ook met schieten yemand ter neder velden? bequamen sy van den selven heersch en barsch genoeg ten antwoozde / gy sult evenwel het voor-gemelte Commando pareeren: waar op van sommige haar Geweer neder smeten / seggende / mogen wy daar mede ons lijf en leven niet beschermen, soo is 't onnodig dien last te dragen. Men hadde desen Major zedert een geruimen tijd noch op posten noch op wachten vernomen / als alleen op dese laatste nacht / om na het schijnt de eere te hebben van soo trefselijken ordze upt te voeren. Nog vzeemder en onvertwachter vernam men / dat den vpand nog op dien vzoegen mozen stond al ten 3 uren meester van de Sleutels en Rijnpoort was / daar de Franschen aanstonts soo sterck / en vaardig introkken / dat sy de

1672.

Jury.
Com-
mandur
van Zan-
ten tekend
het ver-
drag.

1672.

Juny.

Markt, en de boornaamste plaatsen al beset hadden / eer de meeste Officiëren, die aan de andere zijde van de Stadt op hare posten stonden / hier perswes van wisten / die ook de tijd niet eer geboodschapt wierd / of kregen met eene order / om haar met haar Compagnien, en Volk in volle geweer op de Markt te begeben / waar dooz zy met de vzeemste gedachten wierden overrompelt / die te bedenken zijn: Ten 7 uren waren sy daar aldus gesamentlijk by een / selfs de Ruyters op hare paerden geseten; daar sy / omringt van de Franschen, eerst wierden ontbloot van hare haandels / die gesamentlijk in een hoek by de Kerkdeur wierden neer geset: Ten weynig hier na kregen de soldaten order van haar geweer af te leggen / en de Ruyters hare paerden te verlaten / en doe noch maar van het uiterste geweer / als deegen en draagbant boozsien zijnde / moesten die selve daar aantsonts by leggen / so sy niet en wilden dat men met soze haar die van den hals en sijde af rukten / waar na 't gantsche Garnisoen / geen Officiëren selfs uptgesondert / by een wierden gedreben / en gestout als een deel onnosel beed aldus de zuyd-deur van de Kerk gelijk ingejaagt / tusschen een dubbelde ry boozname Fransche Officiëren, aan pder zijde van de Kerkdeur op spaansche stoelen geplaatst / waar van / als eenige Officiëren, om so onder de slechte maats te affienelijk gemengt / pardon en oozlof versogten / om op eerlijke manne-woozd / of booz / de stad / en straten by te mogen gebuyken / tot antwoozd kregen / dat alles voor die tijd soo wesen moest, maar dat men namaals daar wenschelijker order in zou schaffen; aldus raakten het gantsche Garnisoen omtrent pzekens-tijd in de Kerk / maar met een heel andere devotie / als het hooge ffeest van de eerste Pinxterdag wel berepschte / en liep dese hoop in het eerste gantsch verwart dooz een pder soekende daer hy de beste plaats kost binden om booz eenige tijd huys te houden. Het was omtrent 10 uren dat de Capiteyn van de Lijf-garde van de Prins van Condé, met noch weynig gecommandeerde krijgs-Oversten, in de Kerk quam / booz eerst bedelende / dat alle slechte Soldaten, selfs mede Serjanten, uyt het Choor vertrekken souden. Dese Franschen haar geset hebbende aan sekere lange tafel / met papier / pen en inkt booz haar / tegen eerst aan het opschrijven van al

de hooge Officiëren haar namen / die in Garnisoen binnen Wesel hadden gelegen / welke waren dees aenbolgende:

167

Jury

Colonel van *Juchem*, gewesene Commandeur van Wesel, welke absent zijnde, commandeerde over sijn Compagnie sijn Capit. Luyt. *Bemond*.

Colon. van *Zanten* doenmaals Commandeur van *Wesel*.

Colon. *Thouars*, absent, voor wien over sijn Comp. commandeerde sijn Cap. Luyten. de *Four*.

Colon. *Hoenderbeek*.

Colon. *Nieuwland*.

Colon. van *Haesten*.

Overste Luyt. *Ulspar*.

Capiteyn *Graaf van Wichtensteyn*, absent, voor wien over sijn Compag. commandeerde sijn Luyt. *Hattum*.

Cap. *Arnould*.

Cap. *Boulou*.

Cap. de *Hinyossa*.

Cap. *Kopins*.

Cap. *Beyma*.

Cap. *Wanroy*, gecommandeert in de Lippe-Schans.

Cap. *Keppel*, als boven, beyde doe in de Kerk.

Cap. *Ittersum*.

Cap. *Baron de Spiering*.

Cap. *Greeve*.

Cap. *Heynk*, gecommandeert te Burik, in wiens, en sijn Luyt. *Françoys de Mans* absentie sijn Compagn. gecommandeert wert van sijn Vaend. *Loot*.

Cap. *Loo*.

Cap. *Haarsbolte*.

Luyt. Colonel *Kopes*, die sonder Compagnie aldaar Majoor was gemaakt.

Cap. *Kopes de Jonge*, voorn. Soon.

Cap. *Beynhem*.

Cap. *Mengers*.

Cap. *Wildeman*.

Cap. *Polman*.

Cap. van *Outshoorn*.

Noch 2 Capit. *Bekkers* die alhier waren komen werven, met redelijke toeloop, wiens volk, met het berennen van de Stad, met wapens wierden voorsien, en op haar behoorlijke Posten geleyd.

Hier

Hier na wierden insgelijks alle Luytenants, Vaendrijs en Sargianten namen ook aan-getekent / met hare respectibe Compagnien / waar mede dien dag sijn midden kreeg / en dese Fransche Officieren na haar middagh - maal gingen / 't welck gehouden zijnde / keerden omtrent 2 uren wederom in de Kerk slechts onder haar twee / die haar tegen malkander ober / elk op een Spaanse stoel hebbende geplaatst / deden de gevangene Officieren in een hoek van 't Choor, en al de Soldaten dicht te samen in de Noorder zijde van de Kerk vertrekken / blyvende dus de Supd-zijde open / en leeg / waar na de Soldaten al-te-maal by paren de Noord-deur van het Choor moesten in-treden / en de Supd-deur aldus uyt-gaan / wordende haar getal van de gemelte Officiers in haar Tafel-boekjes aan-getekent / die aldus een slag van reueue hebbende gepasseert / de leeg Supd-zijde van de Kerk weder bulden / wordende (volgens het seggen) haar getal bebonden omtrent 1500 sterke te zijn / waar mede dien dag soo na dooz liep / dat des abonts een hoop Officiers Knechts / en Kennissen / Soldate Vrouwen / en Vrienden / bypelijk de Kerk uyt en in quamen / de selve van alle noodwendigheden / van eeten / drinken / slaap-plunje / &c. boozsiende.

Van de Capitulatie. en dese Lijste is te weten / dat daar buyten waren geschooten 8 Officieren, namentlijk / Mengers en Bulou, den eersten / om dat hy soo sijn den Schelm had gespeelt booz den Prins van Condé, in het stuypen van 't verdrag / als verhaalt: Den anderen / mits een in-gebooren Fransch Edelman, en Vassaal des Kroons / 's Konings Edict niet en had gepareert, waar dooz hy / op hals-straf / alsulke die in vzeemde dienst waren / geboden had die te verlaten / en haar in sijn dienst te begeben / en nu gevangen / dood-schuldig wierd gerekent / doch namaals dooz goed en sterk booz-loopen en smeeken wierd verbeden: waar boven noch 6 Officieren te kust en keur van den Commandeur hingen / die daar toe uyt-pikten de Colonels Hoenderbeck, Nieuland, van Hasten, de Majoor Kopes, en sijn Soon Capiteyn Kopes, en d'Hinyossa, die daar mede kosteloos en schade-loos met het hare mochten vertrekken daar 't haar geliefde: De oberige waren gehouden 6 wecken Krijgs-gevangene te blyben / en

dan uyt / en by te gaan / als die verstreken waren / doch mits betalende peder booz sijn randsoen twee maanden gagie / welke op sijn rupinste wederden gerekent / als booz peder Capiteyn 100 Rijxdaalder / 50 booz een Luytenant, en 40 booz een Vaandrig, welck Krijtsiel tegens alle Krijgs gebuyk is strijden-de.

Pinxter-Maandag, den 6 Junii, omtrent 3 uren na de middag / wierd seker geschreven papier op het Choor gebzacht / behelsende de booz-verhaalde Capitulation, dat onder de Officieren met vzeugde wierd gelesen: Om kozt te gaan / spsiende (het geen de mindere Soldaten kozts daar aan ook verstonde) dat haar gebankentis maar booz 6 weken was / en wie eerst bozge kost stellen booz sijn persoon en randsoen / aansstonds ten minsten de straat by sou mogen gebzuchen / waren met groore vzeugde in-genomen; want schier niemand en twijffelde / of sou sulke Bozgen by dozijnen hebben gekregen: maar doe het daar op aan-quam / en was daar niemand schier t' hups / als zijnde de Burgerp (het Grauw by namen) wevelig / achterhoufig / en baat-suchtig / willende in geen gat / daar sp niet genoegsaam dooz heen konden sijkhen / schoon onder de booznaamste Burgers waren / die booz bzabe Karels / meer als een / graag bozge bleven / soo dat dien dag / en de volgende booz-middag heen liep / met het bozge stellen / en telken booz verschepte / dog meest Officiers; Nemende dien dag vees van de Soldaten. 't zy die dees gebankentis so lang niet wilden uyt-staan / of dat sp wanhoopten namaals bozge te krijgen / en veele mids geen raad vonden booz haar randsoen) dienst onder de Fransche, Zwitsers, Italianen, of Engelsche, die hier mede van al die zwarigheden verlost waren / dat een schoone rupinte in de Kerk begost te geben.

Dingsdags, des na-middags omtrent drie uren / quam den Geshepm-schijber van den Grave d' Estrades, doenmaals tot Gouverneur van Wezel aangesteld / en namaals sooz dantig ober al de geconquesteerde Steden aan den Rijn, in de Kerk, met een Register die gene (by name van Officiers, want met mindere en wilde het sulck een baard nog niet loopen) die behoozlijke bozge hadden gestelt / om buyten de Kerk, de Stad Wezel te mogen gebzuchen / die hier mede verlost kregen om te

1672.

Juny.

mogen vertrekken / en aanstonds haar Lakeys, Knechts, Meyden, &c. belasten haar bagagie van bedden / matrassen / kussens / deekens / en bou-schragen (daar Esels geseeten / een gemakkelijck en gerijffelijck gebuyck om op te rusten / weshalven daar veel Soldaten ook van boozsien zijn) na huys te brengen; de Soldaten, en andere siende hoe dees Heeren haar goetse los heen de Kerk upt wierd gedragen / sonder wijder ondersoek of aan-spraak / (dooz dien doe jupst by alle geluck de Zwitsers de wacht daar aan de deur hadden / die op geen klepntje sagen) nam weder een sijn Esel / matras / bultsak / ooz kussen / ja die maar een oude deeken daar had / op den hals / of onder den arm / kuyperden daar mede heen daar 't haar geliefde / eben of sy dit haar meesters r' huys souden brengen / welke zwerim soo dik af quam / dat de Fransche, die daar omtrent waren / haar niet en kosten in-beelden / dar d'Officiers sulck een ballast van bagagie by haar in de Kerk hadden genomen / nog soo veel knechts tot haren dienst / weshalven aan de Kerk-deur komende / verscheyde vzaagden / waar sy heen wilden, en wie sy waaren? die terstond dooz de mand vscelen / en wederom gejaagt wierden / en aan de Wacht belast wat beter op dat volck te passen / van welke aldus veel meer als de helft was weg gelooopen; dog wierden eer niet gestruyt boozt men klaar merken kost dat de Kerk doogschijnelijck geleept was.

De oberige Kerk-gevangens / ontfet van sooschoon een haans / wenden het op verscheyde andere boegen / om in gebuysen hebben te komen / waar toe sounnige haar op sijn burgers kleeeden / en met een stoke in haar hand / onder die schijn sonder belet upt raakten / gelijck ook verscheyde die met den schemeravond haar in vzuwte gewaad staken / en aldus upt quam / weshalven haar alle abonden wel een dozijn of twee verkleeden en dooz gingen / dat omtrent drie dagen duurde en mede bekend wierd / gelijck ook die gene / de welke in Lakeys Lebyp ontquam / waar by gevoegt / die dese weck op boztoecht waren los gegaan / was nu het derde deel nautelijck meer in de Kerk. De Franschen, met het begin van de aan-komende weck siende dat haar groot geral soo geweldig gekindert was / meest dooz haar te slosse wacht daar ober te houden / het zy dan dooz haar te spijti-

ge genereushepd / het zy dooz het hertelijck versoek der Wefelsche Heeren, onder verzoog dat het langer houden der ober-geblede ne de Stad met eenige besmettelijcke siechte ligt sou komen te ontfeken / die daar eens bat hebbende gegrepen / gewoon was de selve byz binning te nyppen; als mede om volgens hare capitulatie wederom tot haar oude Gods-dienst te geraken / quam het soo verded / dat het resje eerst hier upt / daer na de siekten en de gequetsten upt haar andere / de Maetan Kerk geheeten / berloft wierden / die schoon gemaelit / en van alles gesupbert / de Burgery wederom tot hare oude debotie wierd toe-gevoegt. Siet daar een Stad, die men soude geoozdeeld hebben de Franschen een gelieele veld-toyt upt te kunnen harden / en een Uger van honderd duysend mannen verspillen / in soo korte dagen / dooz versuyen / oproet / flauwmoedighepd en ontroutwe / de byanden in-geruynd.

Nautelijck had Wefel den geest gegeben / of Rijnberck, als reeds verhaald / mede ter selber tijd dooz den Koning self berend / begoft na sijn laatste adem te huygen. De Stad / gelijck gesepd is / was den eersten van Juoij mede berend / maar sag den derden den Koning self boozt sijnne Wallen / welke op de reeds verhaalde oberwinningen en grooten voortgang / hoogmoedig Rijnberck, sonder eenig geweld daar op gedaan / of by-na geen Beschut geplamt te hebben / boozts dede op-epschen. Dien epgen dag versogt den Baron d'Hovelig, Raads-heer en Wils-konstenaar van den Bisschop van Straarzburg, dooz een brief (het op-schryft aan den Obersten d'Offery, en den in-houd aan den Commandeur van Bassum houdende) buyten kennisse van den Krijgs-raad binnen de Stad / werdende dooz gemelten Obersten en Commandeur self in gehaald / en in des laatste huys ontfangen; hebbende een seer blauwe boodschap / namentlijck / dat sijn Heer en Meester ter ooren zijnde gekomen / dat men boozneimens was de Stad in brand te steken / hem hadde afgebaerdigd om sulck af te raden. enz. waar op ten antwoorzd krijgende / de sake noyt in gedagte of overleg geweest te hebben: waar na hy sig ten huys van d'Offery begaf / en met den selven een langwijlige onderhandeling (buyten twijffel van wat anders als het verbranden der Stad) gehouden hebbende /

1672.

Ju

Rijnb.
doore
Koning
tend.Baro
d'Herz
in Rijn
berck.Beden
lijken
hande
der Co
mande
ren.

wierd

172. ^{ay.} werd hy door hun beide wederom uyt-gelepd / en van den Commandeur tot buypen de Rijn-poort bergeselschap zynde / nam die aldaar sijn afscheyd: maar den Obersten d'Osferij gelepde hem ook ober de Contrescharchpen tot aan de Schantze / alwaar hem / self met de bingers alles aantwees / en klom den Baron voort op de Schantze / alles ronds in met sijn Ver-kijker af-siende; 't welk den Ingenieur Bosch bemerkende / riep hy ober-lupd / in tegenwoordighepd van alle de Soldaten / aan de Rijn-poort de wagt hebbende / het is verdaad en verpiedel'ye: en den Commandeur door de Hopluyden / Rogiers en Wttenbogaard ober desen handel aan-gesproken zynde / gaf hun ten antwoord / gy komt my dagelijks picqueeren, hebt gy wat te seggen, schrijft en klaagt aan onse Heeren en Meesters.

Des anderen daags zond den Koning een Trompetter / welke aan de Gelder-poorte, door bevel van den Commandeur, wierd binnen gelaten: dese leberde een bries ober / wiens op-schryft aan d'Osferij, en den inhoud aan den Commandeur hield / werdende by dese door den Koning besogt / dat den Hertog van Duras, welke pets wegens sijne Majesteit hadde voor te stellen / mogte binnen komen / en ondertusschen pemand anders tot sijn pandsman na het Leger mogte werden geschickt / 't welk den Commandeur, en d'Osferij, buypen kennisse van den Krijgs-raad wierd toe-gestaan / en den Trompetter te rugge gezonden met een bries / waar in sp te kennen gaben / dat in het gehele Guarnisoen niemand te binden was / die soo hoog van persoon was / om tegen gemelten Hertog in ostagie te gaan. Den Trompetter dan des anderen daags weder-keerende / eyschte nu 3 Hopluyden tot pands-wannen / daar den Koning te vooren slegts een hadde doen besochten.

Men zond dan na 't Fransche Leger de Capiteynen / Vermandois, Heere van Meeresteyn, Bleyswijk, en den Baron Kintsky / waar op den Hertog met twee andere aansienlijke personen in de Stad quam / en sig regel-regt na het huys van d'Osferij begaf: en aldaar een geruimen tijd alleen gehandeld hebbende / dede man doen eerst den Krijgs-raad by-een roepen / dog alsoo het reeds laat in den avond was / en de meeste Officieren op

hare posten waren / verscheenen daar gantsch wepnige: waarom dan den Commandeur den Hertog van Duras besogt dien nacht te willen over-blijven / of dat hy des anderen daags door een Trompetter sijn besluyt / wegens den boorzlag aan hem in 't huys van d'Osferij gedaan / soude verwitungen: maar den Hertog, na dat in-komende en uyt-gaande alles de Werken nautw-kenrig genoeg besigtigd hadde / bertrok nog dien eygen avond weder na het Leger. Waar na den Commandeur des nages omtrent ten elf uuren een Edelboest van de Hoost-wagt na de posten af-zond / op lijf-straffe het schieten uyt Kanon en Musquetten verbiedende / zynde ook dit bevel / sonder eenige kennisse van den Krijgs-raad ofte Officieren / welke dien avond aan des Commandeurs huys waren / af-gebaardigd.

Den 6. Junij verboegde sig den Hertog weder stedelwaards / om ten spoedigste antwoord op sijn voorstellen te bekomen: of terwijl de Franschen ondertusschen onbeschoomt onder de Werken en tot de Contrescharchpen toe aan-dzongen / sonder dat de Soldaten daar op mogten buur geben; waar ober de aanwezende Hopluyden hun onbehoegen betoonende / dede den Hertog self haar eenigsins te rugge deynsen / terwijl hy ondertusschen met den Commandeur en d'Osferij aan de Orfoysche-poort, daar de Werken seer reddeloos waren / bleef staan speculeeren / en op spoedig antwoord aan-dzong: maar den Commandeur en d'Osferij doen quansins buypen den geheelen Krijgs-raad niets willende besuyten / en de 3 Hopluyden Meeresteyn, Bleyswijk, en Kintsky nog in 't Fransche Leger zynde / bertrok den Hertog om dese af te lossen / en liet een ander in sijn stede blyben.

Gemelte Capiteynen dan weder gesceert zynde / wierd den grooten Krijgs-raad vergaderd / en den selve door den Commandeur en Obersten d'Osferij voor-gehouden / hoe sijne Majesteit den Koning van Frankrijk de Stad op-eyschte / met aanbiedinge van veel beter en gunstiger boorzwaarden / als Burik of Wesel hadden mogen erlangen: werdende boozts die van den Krijgs-raad / waart toe nu ook behalben de Luytenants / ook de Daan-dyngs ontboden waren / booz-gehouden sig als eerlijke mannen hier op te verklaren: Capiteyn

1672.

Juny.

* Schieten werd verboden.

Grooten Krijgs-raad gespannen.

1672. teyn Jacob Rogiers verftond , wyl geen Volk genoeg in hadden om te defendeeren , beft ware op goede conditien mer den Vyand te accordeeren. Capiteyn Lodet Kloofter oordeelde 't felve , alfoo geen 1000 bequame mannen binnen waren. Capiteyn Arend de Sloot feyde 't felve , alfoo men niet dan veel jong onervaren volk binnen had. Capiteyn Willem van Broekhuysen volgde al mede dien trant , fustineerende , dat het volk door den geduurigen arbeyd was gematteert , dat 'er onmogelijk was de Plaats te defendeeren : Maar den Capiteyn Barthol. Toutlemonde fprak vroomer ; hy feyde , wy zijn in een der confiderabelste Plaatsen van ons Land , konnen wy de Buyten-werken niet uyt-houden , wy mogense verlaten , of doen springen , dat men fich tot de laaste man toe moft defendeeren , eer men van Capitulatie fprak , en dat 'er dan noch tijds genoeg was om te Parlementeeren , om eer en plicht in acht te nemen , en fich voor fijn Heeren en Meesters te verantwoorden ; ja dat hy liever hier van de Vyanden wilde gehangen worden als van fijn Heeren en Meesters. De Capiteynen Jan Peter van Renesse en Schimmelpenning , indien men fich konde mainteneeren , stemden 't met Toutlemonde , maar anders op de beste conditie mogelijk 't accordeeren. Capiteyn Witenbogaard hield het met Capiteyn Broekhuysen. Capiteyn Merode meynde , 't was onmogelijk soo een groote macht tegen te ftaan , en dat men op de beste voordeelen voor de Gereform. soude konnen accordeeren. Capiteyn Bronkhorft feyde , dat , soo men geen eerlijke conditien , als Merode fprak , konde bedingen , men dan fijn eere moft conserveeren. Capiteyn J. Holland (gefeyd Fountain) fteunde , dat 't onmogelijk was met soo fwakken Guarnifoen de Fortificatien , die soo groot waren , te befetten ; en schoon de Buyten-werken gefprongen , en de Binnen-grachten gevuld waren , was het onmogelijk de Plaats te defendeeren ; was van gevoelen tot een favorabel Accoort , en dat fonder te vechten. Cap. R. Bleyfwijk feyde , abfoluyt geresolveert te zijn te Rijnberk te fterven , hoewel wel wift , dat tegens de groote macht des Konings niet konde werden gedefendeerd , ten zy met vliegende Vaandelen , brandende Lonten , en volkomen Geweer daar uyt fcheyde. Capiteyn E. Klerk hield het met Capiteyn Rogier en Renesse.

1672. Capiteyn J. Fokier de Vermandois van Meerefteyn , met Capiteyn Rogier. B. W. Baron de Kinzky met Capiteyn Bleyfwijk. Met Kinzky , Luytenant Paulus Bellous , onder Capiteyn de Viry , en Luytenant Praam. Met Capiteyn Rogier , Luytenant Kloofter , Luytenant Sloot , Luytenant Echten , Luytenant Meurs , Capiteyn Luytenant Langenhooft , Luytenant Hoogen , Luytenant Appelberg , Luytenant Walterus , en Luytenant van Heert. Luytenant van Emmerik verftond , alfoo van ontfet af-gesneden , en alle Fortificatien indefensibel waren , oök geen tijd om de Buyten-werken te laten springen , 't geen de kleyne befetting niet konde vervullen , 't beft op behoorlijke conditien te Capituleeren. Luytenant Enschede met Capiteyn Fonteyn. Luytenant de Veen met Capiteyn Sloot. Luytenant Spijk met Capiteyn Merode. Met Capiteyn Rogier , Vaandrig Viry , Vaandr. Renesse , Vaandr. Groenwegen. Vaandr. Loffy van Cap. van Haften feyde , dat hy wel wift , dat de Fransche Majesteit uyt aan-gebooren genereusheyd aan Soldaten , die Eer en Eed foeken te betrachten , ten minften alfoo goede Conditien fal geven , als die een Plaats als dese fonder ftoot of storm over gaven. Met Cap. Sloot Vaandr. P'Espree , Vaandr. Mode. Vaandrig Vloet met fijn Capiteyn Schimmelpenning , fonder 't Vaandel niet uyt te trekken. Met Cap. Renesse Vaandr. van Eyl , Vaandr. la Plas , Vaandr. de Vries. Vaandr. Vink met Cap. Toutlemonde. Vaandr. Kuyper met Cap. Merode. Met Bleyfwijk en Kinzky , Vaandr. Meyers , Vaandr. van der Til , Vaandr. Nieuwpoort , Vaandr. Hattum. Vaandr. van den Broek met fijn Capiteyn Fonteyn. Vaandr. Voller met fijn Cap. Klerk. Vaandr. Viffcher met de Heer van Meerefteyn. De Heer Colonel d'Oflery verftond , dat , dewyl de meeste ftemmen gaan , fich op goede Conditien over te geven , soo was fijn geftrengheyd daar niet tegen , anderfints was geresolveert fijn uytterfte droppel bloeds daar by op te fetten , nochtmen verftaande goede conditien , dat de Heeren Staten Eere daar van hebben moften. De Heer Commandeur van Bassum konde in de refolutie der meeste ftemmen niet resolveeren , alfoo hem de Plaats alleen aan-betrouwt was , en liever hadde onder de Poorte gehangen te welen , dan tegen fijn Eer , Eed en Plicht dusdanig te handelen.

2. De handelingen middelertijd wat lang duurende/ deden den Commandeur en Oversten d'Ossery die eyndigen/ seggende: Vrienden wy moeten ons haasten, of 't sal qualijk met ons af-loopen, alsoo den Koning ons niet meer dan een uure tijds geeft. Onder tusschen verhoegde sig d'Ossery by den Franschen Edelman/ die niet ver van daar/ in een bysondere Kamer/ op antwoordt wazte/ en gaf den selven onder andere redenen te kennen/ dat hy wel genegen was met sijne Majesteit te verdragen/ soo wanneer hy nebens de sijne met vliegende Daandels/ en staande Trom/ &c. na krijgs gebruik moegt uyt gaan/ en daar boven nog 4 stukken Geschuts mede nemen; 't welk gemelte Franschen Heer septe niet te gelooven sijne Majesteit soo lichtelijk soude toe-staan. Den Oversten egter sig dit alles vastelijk beloovende/ verhaalde aan den Hopman Kintsky, dat de Stad alleen sijn persoon/ de goede Voorwaarden, die sy soude bekomen/ hadde dank te weten. En nu was den Krijgs-raad dooz het beelbuldig aan-persen van d'Ossery en den Commandeur gescheppen/ en de stemmen dooz den Auditeur op-genomen zijnde/ septe die tegen den Commandeur: Mijn Heer, de meeste advijsen leggen, om met den Koning over een goed Accoord te spreken; waar op Hy en d'Ossery, sonder in soo gewichtigen saak' eenig nader ondersoek of te uytbrèpdinge van pemand's meeninge op te nemen/ ofte by besluyt des Krijgs-raad eenige tot de bezendinge te noemen/ op sijn eppen autoriteyt de Hopluyden/ Kintsky en Sloot, na het byandlijke Leger af-zond/ en daar in der plgecapituleerd, om aanschonds met vliegende Daandelen uyt te trekken; 't welk ook/ soo dza sy in de Stad waren weder-gekeerd/ wierd uyt-geboerd/ werdende sy dooz eenige byandlijke troepen op den voet gebolgt/ die ook met eene de Orfoysche poort/ alwaar de Hopluyden/ Bronsthorst, Meeresteyn, Reneffe, en Schimmelpenning de wacht hielden/ in-trokken/ en sig booztop de Markt in ordeninge stelden. Aanschonds wierden de Capiteynen Klerk, Wittenbogaard, en andere die de wacht hadden/ by den Commandeur op ontboden/ en boozts gelast hare Compagnien te vergaderen/ en op staande voet uyt te trekken/ 't welk ook soo gezwind/ en sonder eenig het minste uytstel

moeste werden in 't werk gesteld/ dat sy geheel versted en bedrenimeld stonden/ onwetende hoe de spillen by-een/ en 't volli soo dza van hare posten onder 't Daandel te krijgen.

Boven dit alles was het seldsaam/ dat men van het soo gesepde verdrag noyt aan eenig Officier het minste geschzift geroond/ ofte indien 't siegs by monde ware gewees/ daar ober den Krijgs-raad beroepen heeft: maar alles wierd/ gelijk het aan-geknoopt was/ op de autoriteyt van den Commandeur, en den Oversten d'Ossery af-gehaspelt/ gebuykende ook den laatsten ober en weder sijn eppen Trompetter/ die hy/ wanneer 't hem luste/ buyten weten van den Krijgs-raad na 't byandlijk Leger af-zand. Koztom/ Rijnberk wierd/ sonder dat daar op een eenige Kanon- Musquet- of Pistool-schoot gelost was/ Franche, soo dooz oogschijnlijke verraderpe en ontrouw van den Oversten, als slappighepd van den Commandeur en wydere Officieren (wepnige uyt-gezonderd) om booz haar eere en welbaard van het Daanderland dese linkse handeiinge opentijk te zegen te gaan. En was te bergeefs de oorzake van soo schandelijke obergaaf/ quansups op het klepn aantal Guarnisoen te stellen; want dat en was soo gering niet/ of het hadde ten minsten een gerupmen tijd kunnen tegenhouden/ den Vpand af-breuk doen/ en sijn schtelijken boozt-gang wat op-houden; terwijl men van beneden middeler-tijd in beter toestand soude kunnen geraken: daar men nu de Stad rijkelijk van oorlogs- en levens-voorzraat besozgt/ den vband in-rupinden/ sonder dat hy die te deeg en digt berend of beslooten had; waar mede hy by het minste tegen-weer/ en tijd/ en mannen soude hebben moeten spillen.

Het Guarnisoen dan/ wierd wel gedooz: Het Guarnisoen trekt na Maastrigt. Haar goed dogt/ maar alleen na Maastrigt, waar na toe het selve dooz eenige Franche troepen gelepd wierd; alwaar aan-gekomen zijnde/ wierden de Hoofd-Officieren in hegtentisse gesteld: haar regt-voorzering sulen wy t'sijner tijd en plaatsf aan-halen.

Den Koning van Frankrijk, den grooten en spoedigen boozt-gang sijner wapenen en oberwinninge niet wolkende op-houden/ besloot boozts/ een goed Leger na beneden te

1672. doen trekken / om aldus onberwagt in de
Betuwe te raken: Hy self was van voozme-
men de Steden Rees en Emmerik te bemag-
tigen / sendende ten dien eynde den Mare-
schal de Turenne met eenig Doer-volk en
Dzagonders booz-af / om Rees te omcins-
gelen ; terwyl sijne Majesteit selve onder-
tusschen een heer na Burik ging doen.

Beschrij-
vinge van
Rees.

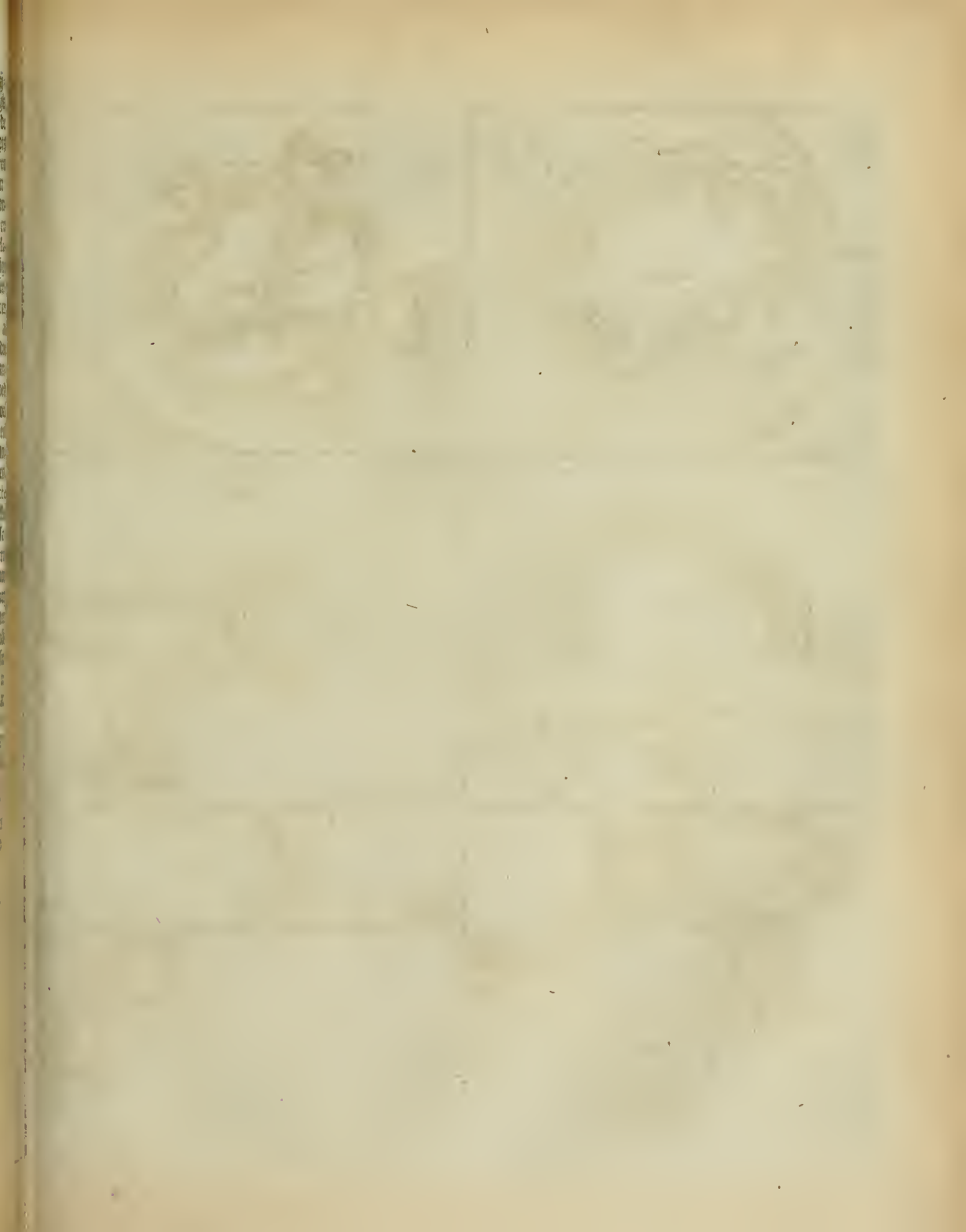
Rees is een Stad / die van ouds onder
het Keulsche Bischdom gehoort heeft / en
daar na booz een somme gesels aan den Vorst
van Cleef is verpand geworden / en eyndelijc
in den Jare 1633 met Spaansch Guarni-
soen beset zijnde / dooz den Prince van Oran-
gien onder het gebied van de Hoog-Mo-
gende Heeren Staten gebragt is. Dese
Stad is seer lustig aan den Rijn gelegen / in
het midden van de vzychtaerste Lands-
doubwen van al haar nabuurige Gewesten /
om welke keurelijc heyt wel te bewaren / ver-
sterkte men wel eer het selve met 7 vrabe
Boltwerken / waar tusschen een lange muur
loopt / die haar treffelijc booz so veel Bolt-
werken verstrekt / als men daar andersins
sou kunnen maken ; hier tusschen loopen 4
Doozen uyt / als de Kraanpoort, Rijnpoort,
Delpoort en Volpoort : Boven dese vaste
Werken is de Stad noch weerbaarder ge-
maakt met een sterke Schans / aan d'ander
zijde van den Rijn ; tegen ober die Stad ge-
legen / welke alleen bestand genoeg is om
een gemeen Leger een goeden tijdt werk ge-
noegh te verschaffen ; waar binnen Capi-
teyn van der Hoeve met sijn Compagnie
sag / die / tot meerder tegenweer / omtrent
60 of 70 man toe wierden gefonden / om die
met een te commandeeren / die hem alsoo
manhaftig aan den Gouverneur in sijn
plicht en deboiren aanboode / als hy in hoort
dat vuyl en stinkende liet leggen. Binnen
Rees had dies tijds het opper gesag D. v.
Wijnbergen, met een Guarnisoen van om-
trent 500 mannen ; waar van men treffelij-
ke tegenstand verhoopte : maar scheen dooz
het schielijc overgaan van de Schans al
tebens gesakt te wesen.

De boozschyden Vesting is een vijfs-
hoek / wiens Bupten-werken dies tijds
seer verballen waren : maar daar binnen
legt een Redoute / gewoonlijc 't Kasteel ge-
noemt / zijnde een toepnis van de gemeene
werken der Schans afgescheyden / hebben-

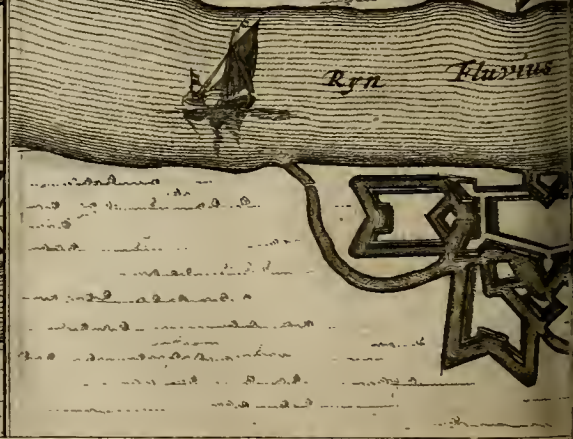
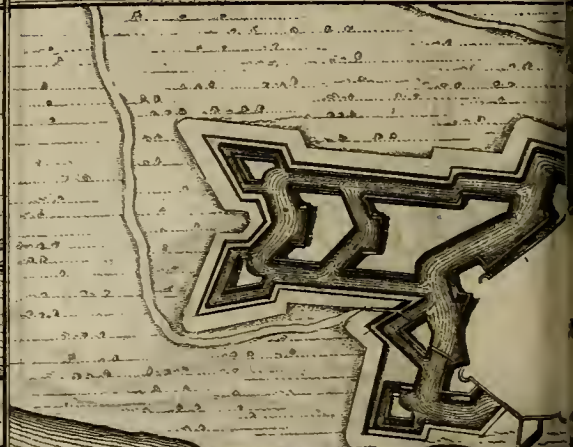
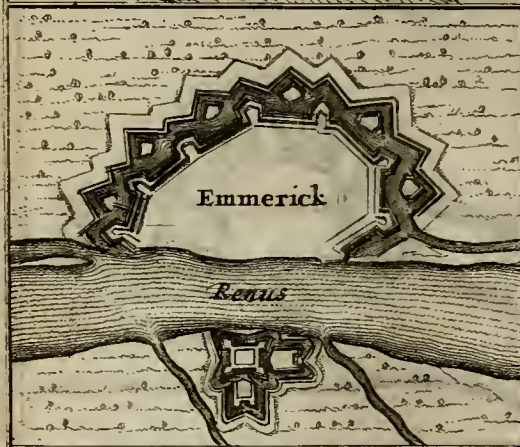
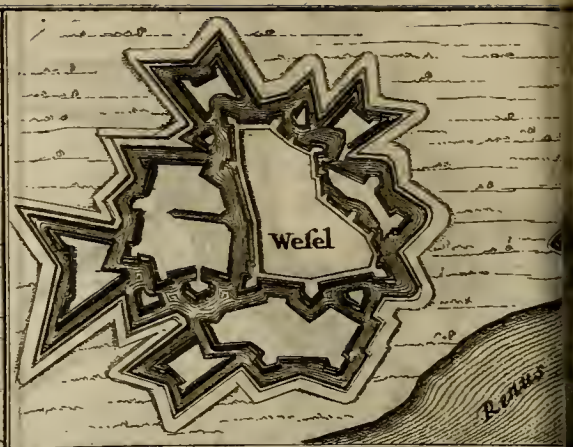
de een groote en diepe / maar niet seer wij-
de gracht ; zijnde alleenlijc toegankelijc
dooz een houtte bzugge / te midden ober de
gracht geslagen / en een goede Doozt. Doozis
heeft sy een seer hoog Boltwerk / met een
goede doozn-hage en palissaden boozsien /
ende aan wederzijden met een kleyn Hoorn-
werk beschermt / dat de Bzugge langs heen
seer gemakkelijc kan bestrijken. De Ma-
reschal de Turenne sette aanstonds soo dicht
onder de gemelte Vesting / dat die van bin-
nen de moed niet hadden een eenige schcut
op den vband te lossen / en begoft men al
boozt van verdrag te handelen. Maar die
van de Stad gaven dapper vuur op de aan-
naderende Franschen, van welke een goed
aantal sneubelde en geguetst wierd / en wel
booznamenteelijc de Dzagonders / die geheel
onbedekt / en regts streeks op de Stad aan-
settende / de meeste last hadden te lijden.
Middelertijd pasten (seggen de Fransche
Schijbers) de Commandant van de
Schans niet seer op des selfs behoudnisse /
maar koopmanschapt (dit zijn haar eygen
woorden) om quansups de plaats niet ober
te geven / booz en al-er men hem daar booz
het Beschut hadde doen sien en hooren. Hier
op deed den Mareschal in der vl het voet-volk
aanballen : maar het Guarnisoen had sig
alreeds uyt de Schans in de Redout of
het Kasteel begeben / 't welk ook hoort daar
aan wierd bemagtigd / doende den Mare-
schal boozt soo veel fastijnen aanboeren / en
in de gracht werpen / dat hy in persoon met
sijn Troepen daar mede / als ober een ge-
maakte bzug / tot aan de poozte quamen /
welke hem aanstonds geopend wierd. Stet
daar een heerlijc tegenweer van desen man-
haften Commandant.

Soo dra de Vesting bemagtigd was / liet
den Mareschal de Turenne een gedeelte der
Kruyterpe en al sijn Doer-volk / Beschut /
Ammonitie en Bagage / daar ter plaats /
en rakte met de oberige Caballerp en Dza-
gonders dooz Cleefslan na de Waal ; doende
die van Calcar meer dan 100 Canon-
scheoten met los kruyt / om het Fransche Le-
ger te begrueten / gelijk die van de Stad
Cleef de passeerende Kruyters om niet boozd
en hier beschaffen.

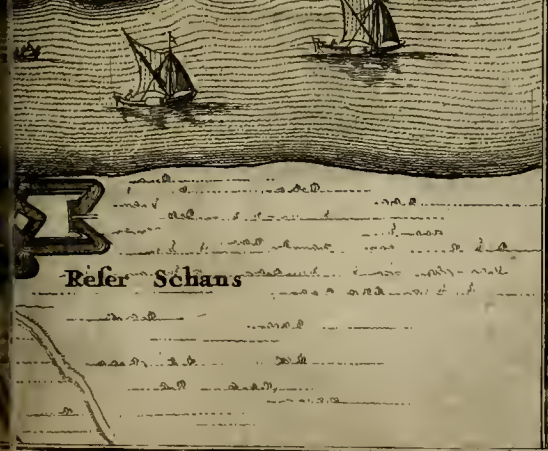
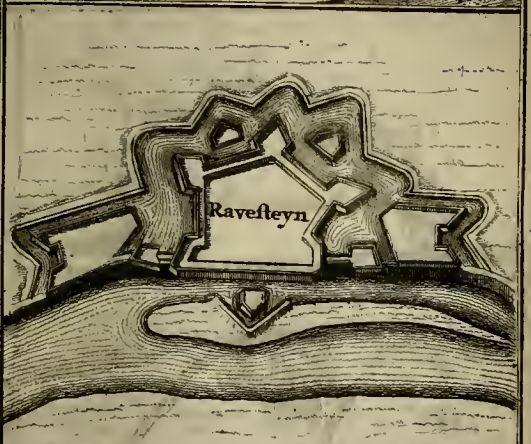
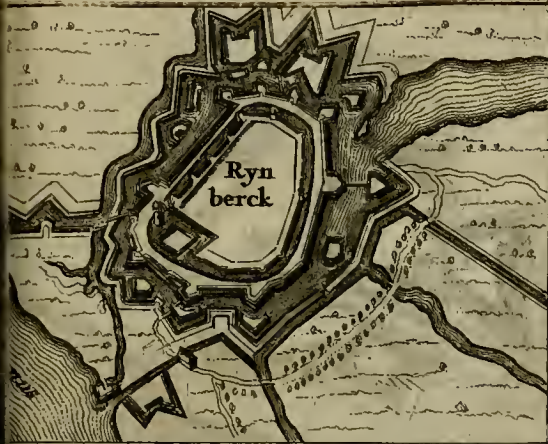
De Franschen aldus den achtsten Juny
Meesters van de Vesting geworden / was
het

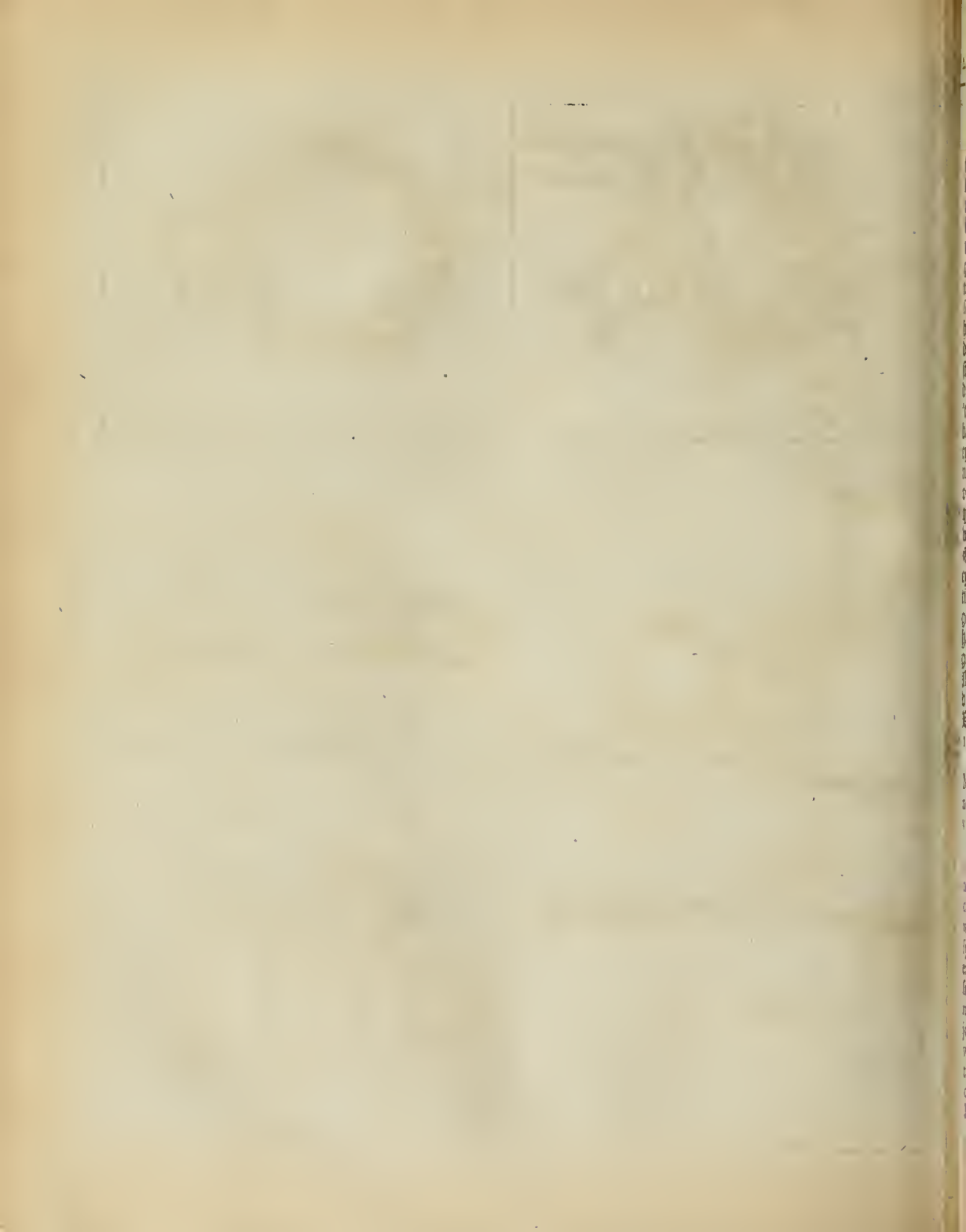

2. Het tot den naaften morgen soo stil in de Schans / dat den Gouverneur van Rees, deswegens achterdogtig werdende / al hoopt eenig volk uptfond / met bevel om neerstig te ondernemen hoe het met de Schans gelegen was: maar dese / nauwlijks ter halberweg gekomen zijnde / wierden soobin-
 17. ngt upt de Vesting met musquet-schooten begroet / en goeden morgen geboden / dat sy meer en klaarder als huiltief was der saken geschapenheyt den Gouverneur aanbraz-
 ten: gelijk ook een wepnig daar na de Fran- schen self / dooz de mond van het Canon / hem ten oberbloet deden berstendigen / dat de Schans haar was; want sy het Geschut stedewaarts gestwenkt hebbende / donderde daar mede afgrijselijk op en in de Stad / 't welk die van binnen niet een bystere ver-
 baashteyt het herte trof / en voozts op het eynde dede denken. Sy egter saten soodanig niet stille / of beantwoozden de Franchen eenige uren dapper upt hun geschut en mus-
 quetten: maar dien moed duurde niet lang; wanneer sy nog dien selven dag dooz een Trompetter upt 's Konings naam opge-
 eyscht werdende / voozt beflooten Gebolmag- tigten na het Franche Leger af te vaardig-
 gen / om met sijne Majesteit, behoudens haar aller eer / eed en pligt / en strekkende tot goede verantwoozdiging van haar Heeren-
 Meesters / alles af te handelen. Ingevolge van het welke het verdrag op de volgende Doozwaarden is geslooten.

1. Eerftelijk dat sy de Stad binnen drie uren fullen stellen in handen van sijne Majesteit, met alle de Artillerie, Ammonitie van Oorloge, en Vivres, die in de voorz. Stad fullen gevonden werden.

2. Dat het geheele Guarnisoen, soo te voet als te paarde, en den Gouverneur voor- noemt, sig alle de Conditien onderwerpen, die het sijne Majesteit sal gelieven, de welke weldoor bysondere gunste heeft gewilt, dat sy niet als *Prisonniers de Guerre* fouden zijn; en aangaande den Gouverneur, dat hy uyt sal gaan met sijn Bagagie, en 4. Officieren, namentlijk, George Koetes, Capiteyn en Major, Dirk Ingenhoven, en twee anderen, de welke den Gouverneur sal mogen kiezen, om te gaan waar heen sy-lieden willen, met conditie dat sy tegen sijne Majesteit niet en sul- len dienen dit geheele jaar.

3. Dat de rest van de Officieren, Ruyters en Soldaten, fullen gevangen blijven sonder gespoljeert, of eenig quaat haar aangedaan sal mogen worden, en dat sy binnen een maand geransonneert fullen worden, volgens het verdrag dat in die tijd daar over sal ge- maakt worden.

Actum in het Leger onder Wezel den 9. Junii, 1672.

LOUVOY.

D. v. Wijbergen.

Waar- en- boven dees Artikulen noch moesten ondertepkenen /

Ritmeester de Kabeljau.
 Majoor Capiteyn Koetes.
 Ritmeester Hambroek.
 Capiteyn Bringes.
 Capiteyn Ingenhoven.
 Capiteyn van Halart.
 Capiteyn Geelvink.
 Capiteyn van Seyl.
 Luytenant Verloo.
 Luytenant van Hoorn.
 Luytenant Rheede.
 Luytenant de Man.
 Luytenant van Ysendoorn.
 Luytenant Manevelt.
 Luytenant Flooyd.
 Luytenant van Borsele onder de Majoor.
 Vendrig Herfing.
 Vendrig Pijl.
 Vendrig van Wallien.
 Vendrig de Verken.

De Capiteyn Drupping, met de Luyte-
 nant Weyers, onder de Ritmeester Kabel-
 jau, met den Luytenant Koning, hielden
 haar / tot het tepkenen ober was / absent /
 die daar dus by van geraakten.

Ende dit was de eere / eed en pligt ver-
 antwoordelijk vooz de Heeren- Meesters
 waargenomen / 't welk of het by de selve
 vooz soo goeden munte is opgenomen / heeft
 naderhand gebleken.

Den Marechal de Turenne, een gedeel-
 te der Ruyterpe / en al sijn Doet-bolk en Ge-
 schut in en omtrent Rees gelaten hebben-
 de / rukte met de overige Cavallerie na be-
 nedden.

1672. Op dese Doozwaarden dan wierd de Stad den Prince van Condé in handen gesteld / welke van den Koning afgevaardigd / om met den Marechal de Turenne regts-streeliks op de Betuwe af te saken / in het booz-hy gaan mede de mine maakite om de Stad te bestoornen. De Marechal de Turenne, booz sijn vertrek de Schans en de Stad besiende / was soodanig verwoondert over hare sterkte / gereguleertheyt van hare Bolwerken / Halbe-manen / Hoorn-werken / Grachten / Palissaden / Fraises / enz. dat hy / in een kring van verscheydene Officiers staande / tegen haar seyde / wel mijn Heeren / al uw Vrienden die Rees kennen / en weten dat gy-lieden daar booz zijt / sullen u lieden agten in den dood te gaan : ende Sr. Paul, Nederlander, booz Ingenieur de Franschen dienende / hy sig ontboden heb-bende / vzoeg hy hem / hoe hem dese Werken aanstonden / die daar op antwoorde / soodanig Heer / dat ingeballe men een Model van een schoone Vesting sal willen booz stellen / men niets meer nog anders dan Rees en sijn Schans daar toe van nooden hadde.

Emmerik
verlaten
en door
de Fran-
schen be-
zet.

Het Guarnisoen van de Stad Emmerik, mede aan den Rijnstroom gelegen / doch nergens na soo sterk als de boozberhaalde Steden / nu alle oogenblikken het Fransche Leger te gemoet siende / spanden Krijgs-Raad / en het kleyn getal van hun Krijgs-benden / de verballene zwakheyt van des Stad's slechte Fortificatien / als ook de wepnige en verouderde toefsel / om die boozlyk te konnen verdadigen / overmegen-de / tegen de groote onsaazelijke macht der aankomende en rionferende Dyanden / vanden geraden (om het Krijgsvolk op geen onbermijdelijke vleeschbank / of als Ooz-loggs-gebangenen / in een benauwt Gedan-gen-hot te doen komen) die Stad te verlaten / en haar / tot den meesten dienst des Lands / binnen (de hy al de Werelt onwijnbaar-geachte Sterkte) Schenken-Schans te begeben / te meer / dewyl sy verskeret waren / dat daar nu wel meer besetting in van nooden was; dit wierd alsos in 't werk gestelt / en daar op zijn de Franschen, onder-hindert / de Stad Emmerik in-getrokken.

Terwijl de Sloten en Grendels van den Nederlandschen Thuyn op de gemelte wijze

genoegsaam van self / en sonder geweld open sprongen / en dooz de dagelijkh berergerende quade maren peder het herte sloot / kreeg men weder eenige adem-togt dooz een heldere Zee-lugt / en bequam men te midden van soo veel zwaarigheden noch dese berlichting / namentlijk / dat de Hollandsche Scheeps-bloot tegen de bereenigde Engelsche en Fransche Zee-magten roem-zugtig het veld behouden / en alsoo de keele nog booz een schielijke stikking behoud had.

Laatst hebben wy de Fransche Vloot nog in hare Habens verbeeld gelaten : maar den 14. van May kreeg den Koning van Groot Brittangien, dies tijds te Portsmouth zijnde / tijdinge / dat aan St. Heleens Punt, onder Wigt was ten Anker gekomen; waar op sijnne Majesteit, den Hertog van Jork, den Grave Arlington, en andere Grooten sig te Lande derwaarts begaven; gelijk ook self de Koninginne met haren stoet sijnne Majesteit volgde / wien het geliefde de Fransche Vloot niet alleen in egener persoon te gaan besigtigen / maar ook sig aan boozd van eenige Schepen te begeben : ja soo verre was de nationalen haat tusschen Engeland en Frankrijk in vziendschap en vertrouwen veranderd / dat ook sijn Majesteit self aan boozd van den Franschen Admiraal / den Grave d'Estreé, gewaardigde te laten tracteeren, en also sijn Koninglijke Persoon / en 's Kijhs welbaard onbeschoomd in der Franschen handen stelden : want indien 't hun sleghs booz dien tijd niet onraadzaam hadde gedagt / en dat sy dooz de Engelschen eerst de Nederlanders niet hadden willen vermeesteren / wie soude hun belet hebben 't gemelte werk en nog meer wpt te boeren? en seker hoe gaarn sy Engeland kleynder hadden / heeft dat Koninkrijk ten tijde van het opregten der Triple Alliantie betoont/genoegsaam te geboelen : maar nu had / soo het scheen / den Luyvaard sijn blekten veranderd / en waren met de interekten der natuuren om-gelieert.

't Wan-komen dan der Fransche, en 't wpt-kamen der Hollandsche Vlooten deden de Engelsche eyndelijk wpt de Habens saken / en alsoo met de Franschen bereenigen; 't welk de onsen / een half etmaal te laat komende / mislukte te beletten.

Al lang te booren had men hier te lande de geweld-

72. geweldtge toerustingten van bepde de Konin- gereenigde Vlooten in getal / zwaarte en be- 1672.
 gen seer hoog hooren op-stellen / dog wierden manning het voortge gerugt selbe te ober-
 17. de selbe niet op verre na soo groot geagt te sul- treffen / gelijk upt de nevens-gaande Lijsten Juny.
 ten upt-komen: maar nu bevond men dese is af te nemen.

Lijste van de Koninglijke Engelsche en Fransche Oorlogs-vlooten, nytgerust tegens de Nederlanders, den 30. April, 1672.

Rood Esquadre.		Commandeurs.	Mannen.	Geschut.
Rangen.				
1	Royaal Prince, Admiral,	Royal Hignes, Captain Cox,	850	100
1	London, Vice-Admiral,	Sir Edw. Spragh,	750	90
1	Charles, Rere-Admiral,	Sir John Harman,	750	96
1	Sant Michaël,	Sir Robert Holmes,	600	90
2	Victory,	Lord Offery,	530	80
2	Old James,	Captain Hayward,	500	68
2	Rain-bow,	Captain Storey,	420	56
3	Cambridge,	Sir Frecheville Hollys,	400	66
3	Refolution,	Captain Berrey,	400	66
3	Monmouth,	Captain Beach,	400	66
3	Fairfax,	Captain Legge,	340	66
3	Anne,	Captain Waterworth,	340	60
3	Revenge,	Captain Hart,	360	58
3	York,	Captain Elliot,	340	58
3	Dunkirck,	Captain Courtney,	340	58
4	Greenwich,	Captain Green,	280	60
4	Bristol,	Captain Wilde,	220	48
4	Yarmouth,	Captain Courtney,	240	56
4	Diamond,	Captain Fowles,	220	48
4	Dover,	Captain Ernley,	220.	48
4	Sweep-flakes,	Captain Kanning,	170	36
4	Adventure,	Captain Terwhitt,	180	40
5	Forester,	Captain Killegrew,	140	28
5	Nichtingal,	Captain Clark,	140	28
5	Algier,	Captain Cnivet,	140	28
6	Portsmouth Sloop,	Captain Pearce,	30	6
6	Fanfan,	Captain Pibus.	30	6

Blauw Esquadre.		Commandeurs.	Mannen.	Geschut.
Rangen.				
1	Royal James, Admiral,	Lord Sandwich,	800	100
1	Sovereign,	Sir Joseph Jordan,	850	100
1	St. Andrew,	Sir John Kempthorn,	750	90
2	Henry,	Captain Digby,	530	74
2	Triumph,	Captain Hannam,	500	74
2	St. George,	Captain Darcy,	460	64
2	Unicorn,	Captain James,	420	56
3	Rupert,	Sir John Holmes,	400	66
3	Warspite,	Captain Roberts,	400	66
3	Edgar,	Captain Wetwange,	400	60
3	Mountague,		360	60

1672.	't Blauw Esquadre.	Commandeurs.	Mannen.	Gescht.	1672.
Juny.	Rangen.				Juny.
	3	Glocester,	Captain Coleman,	340	58
	3	Mary,	Captain Brooks,	360	60
	3	Plymouth,	Captain Strickland,	340	58
	3	French Ruby,	Captain Romcoyle,	400	60
	4	Leopard,	Captain Brown,	280	54
	4	Ruby,	Captain Pyne,	220	48
	4	Antelop,	Captain Strickland,	220	46
	4	Bonaventure,	Captain Trevanean,	220	46
	4	Crown,	Captain Finch,	220	46
	4	Faulcon,	Captain Montague,	170	40
	4	Tyger,	Captain Turner,	170	40
	5	Mermaid,	Captain Hambleton,	140	30
	5	Pearl,	Captain Ashby,	140	24
	5	Holmes,	Captain Clark,	120	22
	6	Emsmorth Sloop,	Captain Trotter.	30	6
	6	Spy,		30	6

Schepen die noch niet in de Esquadres verdeelt zijn.

Rangen.	Commandeurs.	Mannen.	Gescht.
2	Royal Katherine,	Sir John Chicheley,	520 76
3	Dreadnought,	Captain Ludman,	360 58
3	Monk,	Captain Ludman,	340 58
4	Dragon,	Captain Harbor,	180 38
4	Portland,	Captain Guy,	240 48
4	Const. Warwick,	Captain Hambleton,	160 34
4	New-Castle,	Captain Langfton,	260 48
4	Reserve,	Captain Grant,	250 46
4	St. David,	Captain Pool,	260 48
4	Nonfuch,	Captain Legat,	170 40
4	Jersey,		170 38
5	Phenix,	Captain Reaves,	160 38
5	Fr. Victory,	Captain Fletcher,	170 34
5	Dartmouth,	Captain Sadlington,	150 28
5	Succesf,	Captain Watfon,	160 30
5	Garland,	Captain Wyburn,	150 28
5	Guernsey,	Captain Mountague,	150 28
5	Richmond,	Captain Ball,	130 24
6	Drake,	Captain Temple,	70 10
6	Princesf,	Captain Monday.	250 52

Branders.	Commandeurs.	Mannen.	Gescht.
1	Castle,		45 8
2	Ann and Christopher,	William Humble,	40 8
3	Supply,	Henry Williams,	35 8
4	Bantam,	Henry Patizon,	40 8
5	Alice and Francis,	Ezek. Jennings,	35 8
6	Katherine,	Thomas Andrews,	35 8
7	Succesf,	Matth. Dawson.	30 8

Rachel,

572.	Branders.	Commandeurs.	Mannen.	Gefchut.	1672.
uny.	8 Rachel,	John Kilsey,	30	8	
	9 Thomas and Eduard,	John Holmes,	35	8	Juny,
	10 Olive-Branch,	William Lee,	35	8	
	11 Samuël and Ann,	Richard Hadock,	35	8	
	12 Robert,	Richard Cole,	35	8	
	13 Fountain,	Captain Stout,	35	8	
	14 Francis,	Thomas Wilshire,	40	8	
	15 Hopewell,	Ralph Wrenn.	35	8	
	16 Little Lyon,		30	8	

Schepen voor de Sieken.

1 Katherine,	John Grift,	40	12
2 Johns Advice,	Ralph Fracey.	40	16

De geheele Vloot bestaat in 116 Schepen, 23530 Man, 4092 Stukken, behalven 24 Kitsen.

De Lijste der France Vloot, van 't Witte Esquadre.

Schepen.	Tonn.	Gesch.	Mann.	Lichte Schepen.	Tonn.	Gesch.	Mann.
St. Philip,	1500	78	500	Tempeest,	150	14	60
Verschrikkelijk,	1300	68	450	Morgenstond,	150	14	60
Magnificent,	1300	68	450	Den Boorder,	120	12	60
Donder-flag,	1300	68	450	De Subtile,	130	14	60
Den Donder,	1300	60	400	Het Spook,	150	14	60
Den Groote,	1100	64	400	Den Galliard,	150	14	60
Den Conquesteur,	1100	64	400				
Den Doorlugtige,	1100	64	400	<i>Branders.</i>			
Verwonderlijke,	1100	64	400	Adventur,	300	18	40
Onverwinnelijke,	1050	64	400	Conclufion,	300	18	40
Sonder weergade,	1100	64	400	Ondernemer,	300	18	40
Excellente,	1050	56	350	Onbekende,	300	18	40
Sterke,	1000	56	350	Esmifton,	400	20	44
Lugtige,	1000	50	350	De Vermomde,	350	20	40
Raffe,	900	52	325	Den Op-paffer,	350	20	40
Valjante,	900	52	325	Deserve.	350	20	40
Wijfe,	950	50	300				
Standaard,	850	50	300	<i>Fluyten.</i>			
Gelukkige,	850	48	300	Den Leeuw,	400	18	40
Bourbon,	800	48	300	Rochel,	400	18	40
Prince,	900	48	300	De Langfame,	500	20	40
Rubyn,	800	48	300	Den Luyaard.	300	16	6
Hertog,	800	48	300				
Noorde Wind,	800	48	300				
Blixem,	600	40	250				
Galliarde,	640	40	250				
Glinfteraar,	600	40	250				
Halcyon,	600	40	230				
Adventur,	550	38	200				
De Stoute,	500	38	200				

Deze Schepen zijn groot 34500 Tonnen of halve Lasten; 1926 Gefchut; 10966 Mannen.

Deel wepniger in getal / maar niet minder in moed en dapperheit van hare mannen / was de Vloot der Vereenigde Nederlanden; gelijk het selve uyt de hier nevensgaande authentijke, en te hooren noopt-gedrukte Lijste te sien is.

1672. Generale Lijste van 's Lands Vloot, in drie Esquadres verdeelt, ende 1672
 Juny. yeder Esquadre in drie Smaldeelen gerangeert; mitsgaders der sel-
 ver bemanninge ende montuure: geformeert in 's Lands
 Schip de Seven Provincien.

*Eerstelijck, van het Hoofd-Esquadre, gevoert werdende door den Heer Luyt.
 Admiraal de Ruyter, zijn gerangeert onder het Smaldeel van
 den Heer Luyt. Admiraal van Nes.*

A. Beteekend het Collegie van Amsterdam.
 N. Van Noord-Holland.
 R. Van Rotterdam.
 Z. Van Zeeland.
 V. Van Vriesland.

<i>Officieren.</i>	<i>Schepen.</i>	<i>Matrosf.</i>	<i>Soldat.</i>	<i>Stukk.</i>	<i>Colleg.</i>
Capiteyn van Meeuwen,	De Spiegel,	314	12	70	A.
Capit. Cornelis van der Hoeven,	Schiedam,	79	0	20	R.
Capit. David Sweers,	De Beschermers,	200	16	50	A.
Luytenant Admiraal van Nes,	d'Eendragt,	353	57	72	R.
Capit. Philips de Munnik,	Effen,	194	20	50	A.
Capit. Jan Snellen,	Uytrecht,	143	0	30	R.
Capit. Moyfes Wigmans,	Harderwijk,	96	0	24	R.
Capit. Claas Wijnbergen,	De Caleb,	199	0	50	N.
<i>Commandeurs.</i>	<i>Branders.</i>				
Dirk de Munnik,	Maria,	18	0	4	R.
Wybrant Barentsz.	De Saayer.	22	0	4	A.
<i>Commandeur</i>	<i>Advijtsjacht.</i>				
Pieter de Moor,	De Conijn,	30	0	6	Z.

Onder het Smaldeel van den Heer Luyt. Admiraal de Ruyter.

<i>Officieren.</i>	<i>Schepen.</i>	<i>Matrosf.</i>	<i>Soldat.</i>	<i>Stukk.</i>	<i>Colleg.</i>
Schout by Nacht van Nes,	De Maagt van Dort,	312	76	68	R.
Capiteyn Matheus Megang,	Damiaten,	79	8	32	A.
Capit. Simon van Panhuys,	Zeelandia,	133	13	42	R.
Capit. Engel de Ruyter,	Waasdorp,	268	43	68	A.
Luytenant Admiraal de Ruyter,	De 7 Provintien,	264	48	80	R.
Capit. Jan van Gelder,	Steenbergen,	294	23	68	A.
Capit. Willem van Ewijk,	Edam,	100	8	36	R.
Capit. Jan van Brakel,	De Voorfigtigheyt,	442	58	84	R.
<i>Commandeurs.</i>	<i>Branders.</i>				
Abraham van Coopere,	De Blakmoor,	20	0	4	R.
Jan Danielfz.	De Louisa,	45	0	4	R.
Lens Harmensz.	De Jisper Kerk.	17	0	4	R.

Ad-

<i>Commandeurs.</i>	<i>Advijtsjachten.</i>	<i>Matrosf.</i>	<i>Soldat.</i>	<i>Stukk.</i>	<i>Colleg.</i>
Jacob Schenk,	De Melkschuyt,	17	0	4	R.
Wynand van Meurs,	Rotterdam,	20	0	6	R.
Arnout Leuniffchen,	De Jonge Maria,	28	0	10	Z.

1672.
Juny.

Onder het Smaldeel van den Heer Vice-Admiraal de Liefde.

<i>Officiers.</i>	<i>Schepen.</i>	<i>Matrosf.</i>	<i>Soldat.</i>	<i>Stukk.</i>	<i>Colleg.</i>
Capiteyn Jan Crook,	't Wapen v. Alkmaar,	248	0	63	N.
Capit. Frans Nydek,	Dort,	152	19	44	R.
Capit. Eland du Bois,	De Ridderfchap,	209	80	64	R.
Vice-Admiraal de Liefde,	De Vryheyt,	402	32	80	R.
Capit. Cornelis de Liefde,	Gelderland,	295	25	63	R.
Capit. Hendrik Viſſcher,	't Wapen v. Medenb.	179	0	44	N.
Capit. Jacob Swart,	Rotterdam,				R.
Capit. Jan Davidfz. Bont,	't Wapen v. Uytrecht.	256	30	66	A.

<i>Commandeurs.</i>	<i>Branders.</i>				
Gerrit Hulſkaag,	St. Pieter,	15	0	0	R.
Willem de Rave,	De Eenhoorn,	10	0	0	R.

<i>Commandeurs.</i>	<i>Advijtsjachten.</i>				
Isaak Theunifz. Vunten,	De Hoop,	10	0	6	R.
Jochem Janfz.	De Liefde,	18	0	0	Z.

Van het tweede Esquadre, gevoert werdende door den Heer Luytenant Admiraal Bankert, zijn gerangeert onder 't Smaldeel van den Heer Vice-Admiraal Evertfz.

<i>Officiers.</i>	<i>Schepen.</i>	<i>Matrosf.</i>	<i>Soldat.</i>	<i>Stukk.</i>	<i>Colleg.</i>
Capiteyn Jan Dirk,	Eenhoorn,	313	16	70	N.
Capit. Dirk Jobfz. Kila,	Veere,	216	40	50	Z.
Capit. Jan Muys,	Justina van Naffou,	270	15	66	N.
Capit. Salomon le Sage,	Vliſſinge,	185	18	48	Z.
Vice-Admiraal Evertfz.	Zierikzee,	280	40	60	Z.
Capit. Lenard Kuyper,	't Wapen v. Enkhuyf.	320	26	72	N.
Capit. Adriaan Bankert,	Delft,	120	11	34	Z.
Capit. Jan Gyfels van Lier,	De Leeuwin,	210	0	50	A.

<i>Commandeurs.</i>	<i>Branders.</i>				
Hendrik Munt,	De Witte Mol,	18	0	4	N.
Pieter Hendrikfz. Pop,	Catteel van Loon,	19	0	4	A.
Antony Janfz. Schaly,	Sevilien,	17	0	2	Z.

<i>Commandeurs.</i>	<i>Advijtsjachten.</i>				
David van Geersdare,	Goes,	15	0	8	Z.
Matthijs Lauwerens,	De Swaluw,	20	0	6	Z.

1672. Onder het Smaldeel van den Heer Luytenant Admiraal Banckert. 167

Juny.	Officieren.	Schepen.	Matros.	Soldat.	Stukk.	Colleg.
	Capiteyn Simon Loncque,	Uytrecht,	148	42	50	Z.
	Capit. Barent Hals,	De Gideon,	230	20	62	A.
	Capit. Pieter Karseboom,	't Wapen van Nassau,	232	20	58	N.
	Capit. Carel van Putten,	Domburg,	208	104	60	Z.
	Luytenant Admiraal Bankert,	Walcheren,	375	45	70	Z.
	Capit. Jan Hek,	Vriesslant,	327	17	78	N.
	Capit. Antony Matyfsz.	Goes,	82	42	34	Z.
	Cap. Marten de Boer,	Gelderlant,	226	20	45	N.
	Capit. Wilem Heyndrikfsz.	Dordrecht,	148	52	50	Z.
	<i>Commandeurs.</i>	<i>Branders.</i>				
	Reynier Dirkfsz.	Den Dadelboom,	18	0	2	Z.
	Pieter Siewertfsz. Bonkerts,	Christina,	17	0	2	N.
	Fredrik Convent,	S. Catharina,	20	0	4	Z.
	Simon Arentfsz.	Samuel en Jacob,	19	0	4	Z.
	<i>Commandeurs.</i>	<i>Advijfsjachten.</i>				
	Tobias Adriaanfsz.	De Hafewint,	25	0	7	Z.
	Daniel Schuyen,	De Lapmande,	25	0	8	Z.

Onder het Smaldeel van den Heer Admiraal Star.

	Officieren.	Schepen.	Matros.	Soldat.	Stukk.	Colleg.
	Schout by Nacht Bruynsvelt,	Prins Casimier,	305	75	70	V.
	Command. Roemer Vlak,	De Brak,	88	3	22	A.
	Witso Reyma,	De Steden,	210	74	50	V.
	Gillis Schey,	Tijdverdrif,	200	45	56	A.
	Vice-Adm. Enno Doedefz. Star.	Groeningen,	305	30	70	V.
	Jan Pieterfsz. Vinkelbofch,	De Winthont,	116	12	30	V.
	Claes Valchen,	De Prins,	277	..	64	N.
	Jan Janfsz. Viefelaar,	Ooftergo,	237	69	58	V.
	<i>Commandeurs.</i>	<i>Branders.</i>				
	Huybert Wolfferts,	Den Burg,	..	..	..	Z.
	Ysbrant Ulbertfsz.	De Welkomft.	..	..	..	V.
	<i>Commandeurs.</i>	<i>Advijfsjachten.</i>				
	Hendrik Pieterfsz.	.....	..	..	..	Z.
	Cornelis Heyndrikfsz. Een-Arm,	De Hoop,	26	0	6	V.
	Jacob Hamers,	De Waterhont,	16	0	4	Z.

172. Van het derde Esquadre, gevoert werdende door den Heer Luyte-
nant Admiraal Tromp, zijn gerangeert onder 't Smaldeel
van den Vice-Admiraal Sweers.

1672.

Juny.

<i>Officieren.</i>	<i>Schepen.</i>	<i>Matros.</i>	<i>Soldat.</i>	<i>Stukk.</i>	<i>Colleg.</i>
Capiteyn Jan de Jonge,	Provincie Uytrecht,	250	42	60	A.
Capit. Jacob Roos,	't Noorder-quartier.	257	17	60	N.
Capit. Jacob Barkhout,	Aker-boom,	199	39	62	A.
Vice-Admiraal Sweers,	Elifant,	376	100	82	A.
Capit. Cornelis Tyloos,	't Geloof,	209	20	56	A.
Capit. Adriaan Poort,	Schielant,	142	84	58	R.
Command. Pieter Backer,	Jupiter,	177	0	42	N.
Command. Jan Bogart,	Bommel,	79	6	24	A.
Command. Jan Noirot,	Popkenburg,	69	9	24	A.
<i>Commandeurs.</i>	<i>Branders.</i>				
Dirk Claafz. Haring,	De Vrede,	17	0	4	A.
Pieter van Grootvelt,	De Ly-Star,	22	0	4	A.
Harmen Dirksz. de Boer,	De Vis,	15	0	0	N.
<i>Commandeur.</i>	<i>Advijtsjacht.</i>				
Claas Portugel,	De Triton,	34	0	10	A.

Onder het Smal-deel van den Heer Luytenant-Admiraal Tromp.

<i>Officieren.</i>	<i>Schepen.</i>	<i>Matros.</i>	<i>Soldat.</i>	<i>Stukk.</i>	<i>Colleg.</i>
Capiteyn Izaak van Uyterwijk,	't Zuyder-huys,	148	19	45	A.
Capit. Pieter van Middellant,	Commeer,	254	42	68	A.
Capit. Volkert Swart,	Calants-Oog,	201	55	68	A.
Luytenant Admiraal Tromp,	De Goude Lecuw,	228	46	82	A.
Capit. Philips van Aalmonde,	Delft,	260	20	62	A.
Capit. Cornelis van der Saan,	Amsterdam,	241	11	60	A.
<i>Commandeurs.</i>	<i>Fregats.</i>				
Daniel Elsevier,	Zeelandia,	170	30	44	A.
Hendrik Span,	Middelburg,	118	11	36	A.
Joan de Abcoude,	Oudt-Cafpel.	103	18	34	A.
<i>Commandeurs.</i>	<i>Branders.</i>				
Jacob Vroom,	Salvador,	21	0	4	A.
Jan van Campen,	't Wapen van Velsen.	24	0	4	A.
Jan Boomgaart, Jacob en Anna, is lek en onbequaam, en sal opgeftiert werden.					
<i>Commandeurs.</i>	<i>Advijtsjachten.</i>				
Jan van Cramer,	Egmont,	33	0	10	A.
Theunis Post,	De Perel,	33	0	6	A.
Gillis Saloy,	De Kits,	11	0	4	A.

1672.

Onder 't Smaldeel van den Heer Schout by Nacht de Haan.

Juny.

Officers.	Schepen.	Matros.	Soldat.	Stukk.	Colleg.
Capit. Adam van Brederode,	De Prins te Paard,	210	0	55	A.
Capit. Barent Rees,	Wassenaar,	223	17	59	R.
Capit. Cornelis Bakker,	De Pacificatie,	315	0	76	N.
Schout by Nacht de Haan,	Hollandia,	348	71	80	A.
Capit. Pieter de Sitter,	d'Agata,	180	23	50	A.
Capit. Pieter Klaas Dekker,	De Wakende Kraan,	185	8	44	A.
Capit. Matthijs Dirksz. Pijl,	't Wapen van Holl.	180	0	44	
Commandeur.	Fregat.				
Hans Hartwijk,	De Haas.	79	0		N.
Commandeurs.	Branders.				
Willem Willemsz.	De Draak,	20	0	4	A.
Cornelis Jelmersz. Kock,	De Salm.	16	0	4	A.
Commandeurs.	Advij's-Jachten.				
Abraham Taalman,	De Dater,	22	0	10	A.
Jan Cornelis Poot,	De Bruynvis.	25	0	6	Z.

Eerste
Zee-ge-
wecht.

Als de Nederlandsche Zee-macht de Fransche en Engelsche Blooten (zijnde dese nu by-een gekomen) tot verschepde reysen op-gesocht / en eyndelijck gebonden had / sonder evenwel die tot een gebecht te konnen brengen/bequam deselve op den 6. Junij bericht / dat de byanden dooz de Engelsche Kust in Soulsbay geankert lagen. De Hollanders dan begeben sich onder zepl derwaarts / en kregen de Engelschen des mozzens op den 7. dito in 't gesicht / zijnde ook dese meest onder zepl ; hier op ving het gebecht omtrent ten acht uren met groote hevigheyt aan: de Vice-Admiraal Bankert ging op de Franschen los ; de Ruyter met sijn Esquadre tegen dat van den Engelschen Admiraal / den Hertog van York, onder de roode Blagge ; de Onder-Admiraal van Gent met de sijne tegens Montagu, met het Esquadre van de blautwe Blagge.

Daanneer het gebecht een wepnig tijds geduurt hadde / wierd het soo stil / dat men de Schepen niet manteren konde / waar dooz de Blooten geheel dooz malkander gedreben zijn. De Ruyter quam evenwel York op de zijde / welke schijkelijk op malkander schooten / dat wel anderhalf uur duerde / tot dat den Hertog sijn groote Steng en Blagge af-

geschooten wierd / en sijn Schip soodanig getroffen / dat den Admiraal (naar oordeel) op een ander Schip over-gaan moest. Den Ruwart van Purten, zijnde op het Schip van de Ruyter, onthield sich onder het slaan ge-duuriglijk dooz des Stuurmans Hut / om op alles goede acht te nemen / maar konde / ter oorzak van den geweldigen rook en damp / niet verre van sich sien ; 12 Hellebaardiers en een Serjant / tot sijn lijf-schutten bestelt / ten deelen by hem / en ten deelen boven de Hut staande / verminderden haast in getal / wordende drie daar van dood / een de beenen af-geschooten / en twee zwaarlijk gequetst.

Het ongeluk trefte den Vice-Admiraal van Gent mede / die omtrent naar een half uur bechtens ook dood geschooten wierd ; het welke dooz den jongen Heer van Panhuysen, Capiteyn van de Marinen, op het Schip van den Vice-Admiraal de Ruyter, bekend gemaakt zijnde / wierd hem belast het selve stille te houden / en met het selve Schip de welstand van het Vaderland te helpen bevechten: maar wepnig tijds daar na wierd Panhuysen mede sijn eene been af-geschooten / en het andere seer gebaarlijk beschadigt.

De

De Heer Michiel Adriaensz Ruijter, Ridder,
2^e Admiraal over de Provincie van
Hollandt ende Westvrieslandt.

2. Den Zeeuwfchen Admiraal Cornelis Evertsz. is ook dood gebleven. Brakel leyde Montagu, Admiraal van de blauwe Vlagge/aan boord/ daar hy acht glazen lang tegen floeg/ waar dooz het Schip van Brakel soodanig ontjaalt wierd/ dat het na Zeeland, om herstelt te worden/ en in het Veersche Garloopen most: maar het Schip van Montagu, omtrent met 100 stukken en 900 man gewapent/ is dooz een Bzander onder den Commandeur Jan Danielsz. aan bzand gestoken/ gesprongen/ en boozts gesonken. Montagu sich in een Chaloup wissende bergen/ balt in het over-reden buyten boord/ en verdrzenkt; een van sijn Luytenanten quam geheel naakt aan het Schip van de Ruyter zwenimen/ en wierd gebergt; gelijk ook eenige Matroosen die op stukken van het Schip dreeben. De Schout by Nacht van Nes bocht ook dapperlyk/ maar wierd mede soo getroffen/ dat hy sijn Schip naar Zeeland most zenden/ en op het Schip van Capiteyn Lancourt ober-gaan; noch een ander Schip sijn groote Mast quijt zijnde/ wierd mede op-gezonden. Eenige gebergde Engelschen wisten sich niet genoeg over desen oorlog te beklagen/ en te verklaren dat sy tot desen tocht gedwongen waren/ en niet als met tegen-sin tegens de Hollanders bochten/ daar sy het lieber tegen de Franschen souden hebben gedaan.

Tegen den middag begosten de Franschen te depnsen/ soo dat'er tusschen dat en de twee Engelsche Esquadrons ruynte quam. Bankert met sijn Zeeuwen viel daar op met alle macht de Franschen op het lijf/ van de welke een van de booznaamste/ boerende 80 stukken/ in de gront geschooten wierd.

Den Commandeur Munnik van Rotterdam bzacht sijn Bzander gelukkiglyk aan een Engelsch Schip met 70 stukken/ dat in den bzand/ en boozts in de lucht bloog. Nocht 2 andere van de grootste Engelsche Schepen/ zijn of verbzand of gesonken/ soo dat'er byf van hun booznaamste Schepen/ behalven die van minder slag/ vernield zyn. Hier tegen verlooren de Hollanders het Schip de Josua, een van de middelbare/ dooz Capiteyn Jan Dick van West-Vriesland geboerd/ dat gesonken is. Een ander Schip/ Westergoo genaamt/ is des anderen daags 's mozgens dooz versipin of ongeluk dooz sijn eppen Boskrupt gesprongen.

Dit gebecht duurde met die selve hebigheyt/ van des mozgens ten acht uren af/ den geheelen dag ober/ tot 's abonds wanneer de Sonne onder ging. Men berekend/ dat op het Schip de Zeven Provincien/ dat de Ruyter boerde/ omtrent de 25000 ponden Boskrupt verschooten zyn/ soo dat de selve Heer wel verklaren mocht/ noyt in sulka een hebig gebecht te zyn geweest: hy had ebenwel maar 28 dooden/ en 26 zwaarlyk gequetsten. Des mozgens ten 8 uren beband sig de Staatsche Vloot/ omtrent 8 mijlen Oostelyk/ ten Zupden van Orfordnesse, op de Engelsche Kust/ zijnde/ soo veel men konde tellen/ 100 Raazeylen. Een gedeelte van de byantlyke Vloot sagen sy omtrent anderhalf myl boven de wind van haar af leggen: maar konden niet meer als 50 Zeylen van de selve tellen. De Hollanders staken scherp by de wind om by de Engelsche te komen; doch de Engelschen deden van gelijken/ en hielden 't af/ het welke duurde van des mozgens ten elf/ tot des abonds ten negen uren toe/ sonder datse op de Staatsche derfden af-komen; waar op een schielijke Mist viel/ soo dat de Esquadres hunne epgene Schepen niet konden bekennen. Wanneer het Meer tegen den avond weder wat op-klaarde/ wonden het de Engelschen omtrent Sonnen ondergank van de Nederlanders af/ soo dat buyten alle twijfel het boozdeel van dese slag by de Hollanders is geweest/ die/ om sich weder van alle behoeften te boozsien/ weder naar Zeeland ober-gesteken zyn/ leggende sich omtrent vier mijlen West-Boord westelyk van het Epland Walcheren, in de volle Zee ten Anker: maar van dit geheele jaar is'er geen Zee-slag meer booz-geballen.

Het ontbzak den Hollanderen ook niet aan Deugtlieffde van eenige jonge Amsteldamsche Heeren. moedige bozsten/ die/ sonder ander belang als de liefde tot het Vaderland/ sich ter Zee begaben/ verrykende 's Lands Vloot met ober de honderd Matroosen op hun eppen kosten. Een van dese was Geraard Hasselaar, van het oud Burgermeesterlyke geslacht van den Raam/ van wiens Doozaten in de Hollandsche geschicht-boeken genoeget te lesen balt; onder de welke ook die beruchte Haarlemsche Amazone Kenau Hasselaars geweest is/ die met een Bende van haars gelijken de Wapenen booz haar Staat trots de mannen geboert heeft/ en het Leger van den

1672.

July.

Overwinning der Nederlanders.

1672. Spaanschen Don Frederico soo manhaftig als getrouwelijk heeft helpen tegen-staan. 1672
 Deze dan / om niet van sijn Doozzaten te ontaarden / heeft sich met 40 brave Boots-
 gesellen / op het Schip de Beschermmer ge-
 naamt / dooz Capiteyn David Swerius ge-
 boerd / begeben: maar heeft dese moedigen
 aanhang op het heerlijkste met een roem-
 waarde dood bevestigd.

Geraard
 Hasselaar
 blijft in
 de slag.

De tweede was de Heer en Meester
 Coenraad van Heemskerk, der Rechten
 Doctor, wiens stam ook met eere te noe-
 men staat / die met sestig hupsche bozzen /
 alle met Engelsche Mutzen met blauw flu-
 weel gestoffeert / (gelijk die van Hasselaar
 met rood) by den Heer Vice-Admiraal
 van Gent, op het Schip den Dolphijn te
 scheep / en met zegen daar weder af-geho-
 men is.

De derde was een andere Rechts-geleer-
 de / Meester Johan Berch genoemd / die met
 acht Boots-gesellen met grauwe gestoffeerde
 Mutzen onder Capiteyn Jan Bonten, op
 het Wapen van Uytrecht, sich dapper ge-
 dzagen / en sijn zegen mede te hups ge-
 bzacht heeft. Hy liet sijn Burger Daandel
 tot Amsteldam, onder handen van sijn on-
 der-bebelhebber en om het selve glorieuser
 weder op te nemen / en de deugt van sijn ge-
 trouwe Doozzaten / als een recht Edelman
 upt te brallen. Boxhornius weet veel van
 sijn Groot-vader / (die den eed aan den Span-
 gaard wepgerende / tot Naarden met veel
 sominige seggen met vijftien steken om-ge-
 bzacht / en getrouw gestorven is /) te seggen.
 Hy teld noch een ander Dooz vader in de sel-
 ve linie / die de Hertog van Gelderland, Carel
 van Egmond, den eersten van dien Naam /
 met vier-en-twintig echte soonen te paarde
 dienst geboden heeft. Waar hoor hij dooz den
 Hertog met een groote gifte / en elck van dese
 sijn ruyterlijke soonen met een Pistolet be-
 schonken sijn.

Belli Nata Deo Soboles.

Eershalben moeten wy dese Edele boz-
 zen der gedachtenisse naar laten / op dat-
 se de vrycht van hun selfsame moedi-
 gheyt in een verjaarende roem mogen ge-
 nieten.

Veel duurder / als ons dese overwinninge
 in Edel bloed gekost heeft / komt den vyan-

den hun verlooren hoop en zegen te staan. 1672
 Van de Eng-liche en Fransche Officieren
 werden bermist / Jun

De Heer Digby, Capiteyn op het Schip de Dood
 Hendrik. en ge-
sten d
vrand

De Ridder Fickefli Hollis, Capiteyn op
 de Cambridge.

De Ridder John Kocks, Capiteyn op de
 Prins.

Pearche, Capiteyn op de George.

Watermort, Capiteyn op de Anna.

Hannam, Capiteyn op de Triumph.

Venninis, Capiteyn op de Brander Alix.

De Heer de la Rabiniere, Vice-Admiraal
 van de Fransche Vloot.

De Heer Elind, Capiteyn op de Jork.

Lutman, Capiteyn op de Monks.

Ardes en de Manion, twee Fransche Capi-
 teynen gequetst, beneffens noch verscheyden
 soo Luytenanten als minder Bevel-hebber en,
 soo dood als gequetst.

Van de Dypwilligen.

De Heer Moyston.

De Heer Montagu.

Richard Nicols en Rogier Vangham, bey-
 de Kamerlingen van den Hertog van Jork.

Cravamian, Hof-Jonker.

De Ridder Philips Cartrig.

De Ridder Charles Hartbod.

Capiteyn Bromley.

Capiteyn Bonnel.

De Heer Cotterel.

De Capiteynen Bourg en Barry.

De Heer Rapier, een Schots Heer, benef-
 fens sijn Broeder d'Heer Boules.

De Ridder Carau, en de Ridder de
 Bezy.

Ober het blijven van welke brave Ede-
 lingen aan het Hof van Engeland geen hlep-
 ue ontsteltenis is geweest.

Wy hebben ons hoor dit jaar ober dese
 overwinninge ter Zee wel te vergenoegen /
 laat ons nu eenmaal gaan sien / hoe sich het
 werk te laude laat aansien / daar het ons in
 lange soo vriendelijk niet toe-lacchen sal.

De Bisschoppen van Keulen en Munster,
 willende mede ter degen in het spel komen /
 ballen nu met eenige benden Ruyterye in
 de

CHRISTOF . BERNART ,
Biffchop van Munfter . & .

CHRISTOPH. BARNART

Bischof von Münster &c.

de Twente, daarse de stedekens Otmar-
schen, Enschede, Almelo, en Goordelden
dooz Sauvewardes beset houdende / het ge-
heele gros booz de sterke Stad Grol wer-
pen. Dat Vesting dit zy / is booz lan-
ge bekend / wanneer sy 't een proef-stuk
booz de wapenen van onsen Doozsluch-
tigen Fredrik Hendrik, Groot-vader van
dese jonge Prins / heeft gediend; waar-
lijk waardig om booz een Model / om
Sterkten naar te maken / te versterken /
hebbende by-na alle de reguliere berep-
schingen / die de Leger-bouw-kunst mede-
brengt. Sy heeft ses Boltwerken / en soo
veel Halbe-manen met hun Kabelijnen
tot bukten-werken / die alle met behoorlij-
ke wijde en diepe Graften boozsien zijn; al-
leenlyk ontbrak daar behooslyk Quarnis-
soen en booztaar: dooz gebrak van het wel-
ke (en goede ordze / naar weynig of geen
tegenstand / en op de zware dregemen-
ten van den Bisschop, die met sijn Bom-
ben / Granaten en Srink-potten in den
brand te setten /) sich die Plaats op den
9. Junij heeft ober gegeven. Dit berooz-
saakte / dat de andere klepne daar omtrent
gelegene Vestingen / als 's Heerenberg en
Borkulo verlaten wierden / en in handen
van de Bisschoppen geraakten.

Ma dat de Stad Rees sich ober-gege-
ven had / trok de Prins van Condé het
Land en het Graaffschap van Zutphen in /
makende sich dien selven dag noch mee-
ster van Deutekom, twee mijlen omtrent
van Doesburg gelegen: dit gaf vermoed-
den / dat die Prins recht op den Yssel sou
aan-getrokken hebben / om aldaar ergens
ober te geraken: maar hy wende sich we-
der naar den Rijn-kant by het Tolhuys;
en de Marschalk de Turenne reed met 6000
Kuyters Kleef booz- by tot booz Nimwe-
gen, daar sijn Hoogheyt de Prins van Oran-
gien toen-maals binnen was / van waar hy
de troepen van Turenne konde sien booz-by
trekken.

Wanneer Turenne de gelegentheyt al-
daar besichtigt hadde / begaf hy sich weder
van daar booz-by Kleef naar des Konings
Leger. En de Prins van Orangien vertrok
mede van Nimwegen, daar hy den Luy-
tenant Generaal van Welderen tot Gou-
verneur binnen stelde,

Ondertusschen Mombas, als verkerkt 1672.
dat de byand noch booz den aanstaanden
dag sou poogen den Rijn ober te komen /
band niet geraden het selve uyt te wachten:
June.
maar eerloos die Post verlatende / trok van
daar op Aarnhem, en van daar na Dieren,
alwaar hy des mozgens ten elf uuren by
sijn Hoogheyt quam; brengende te gelijck
een groote verslagentheyt mede / waar op
de Heer Wurts met de twee Regimenten /
van Haarfolte en van der Lek (dewijl
Condé het Graaffschap Zutphen en den
Yssel weder had verlaten) naar dese Post
gezonden wierd / alwaar hy noch dien sel-
ven dag tegen den avond aan-quam / en
deselbe sonder eenig geschut en begravinge
vand.

Op den twaalften was den Koning al ^{Overtocht}
bzoeg te paarde / en belaste booz den aan- ^{der Fran-}
bal de diepten te peplen / ten welken epnde ^{schen over}
den Grave de Guiche sich aan-bood / en ^{den Rijn.}
ook in epgener persoon de sake ter hand-
nam / en sijnne Majesteit daar van nauw-
keurig quam berichten / die aafstonds de
Kuyterpe belaste op te sitten / en de Re-
viere dooz te waaden / sonder dat daar ee-
nige order van de Batalje gemaakt was /
ja soo haastig en pberende was den Ko-
ning, dat / onaangemerkt sijnne Guardes,
en lichte Paarden / die de booz-rang moes-
ten hebben / niet verre van daar waren /
hy echter / om meerder spoet te maken /
sijnne Curassiers beval sich te water te be-
geven; 't gene dan soo hol ober bol in 't
werk ging / dat den eene om den andere
in ondertzaagheyt te obertreffen / maar
booz-uyt stak / dooz welke wan ordze den
Marquis de la Sallé met ses doobelijke
schenten dooz de Franfchen self getrokken
wierd / als die hem / niet-tegenstande hy
op sijn Fransch gekleed / en met een wit-
ten Sluiper omgozd was / booz een Hol-
lander aan-sagen. Seer moedig beroonde
sich alhier den Grave de Guiche, als die
sijnne Majesteit dese passagie seer licht booz-
gesteld hebbende / en daar in nu meer zwa-
righet behindende / met alle macht de sake
trachte dooz te dzingen; de Curassiers dus
in 't water getreden wesende / stapte de
oberige van 's Konings huys daar mede
in / trekkende de by-willige mede on-
verschrokken ober. Middeler-tijd begon
het

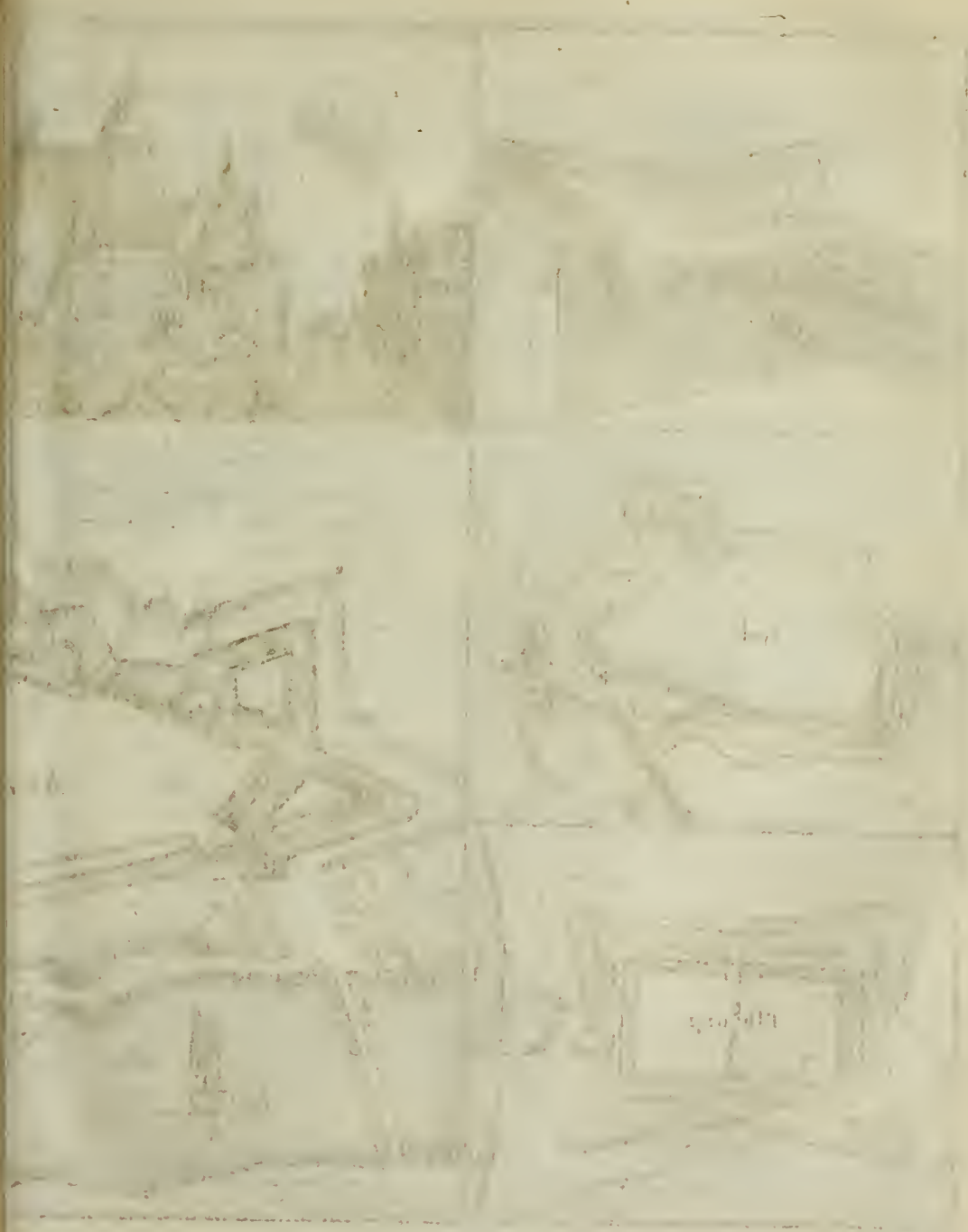

1672.

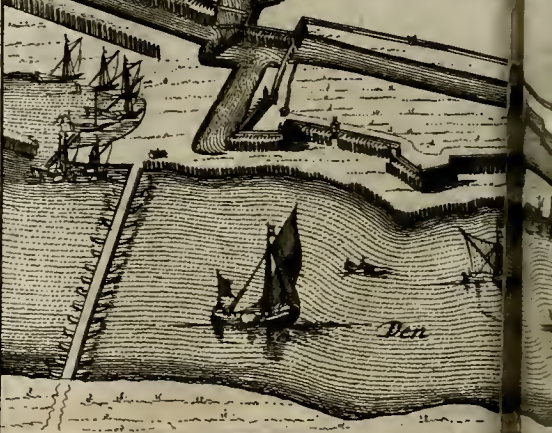
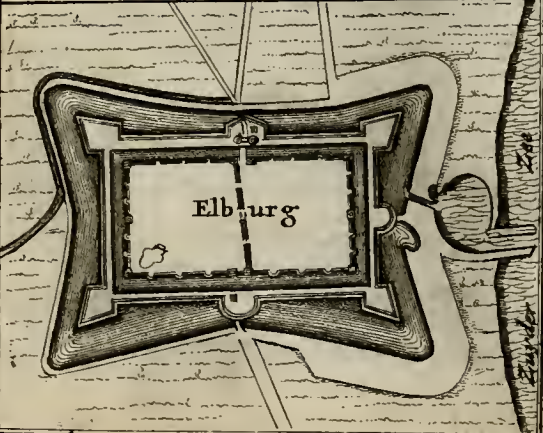
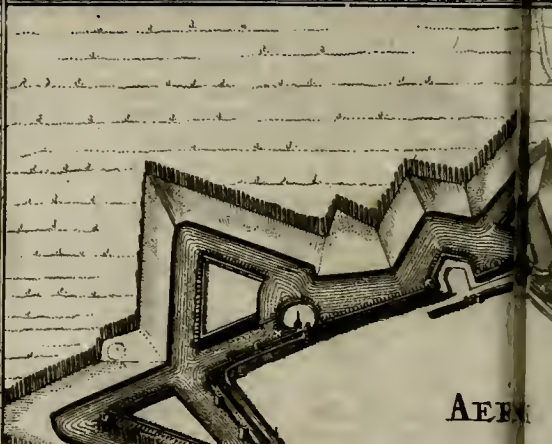
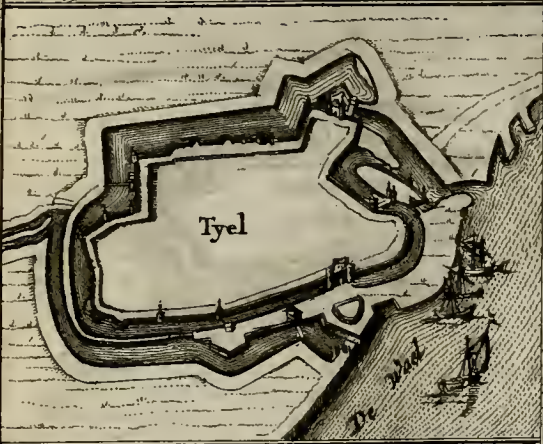
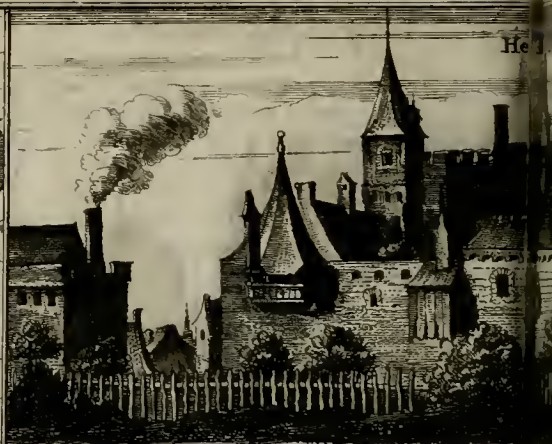
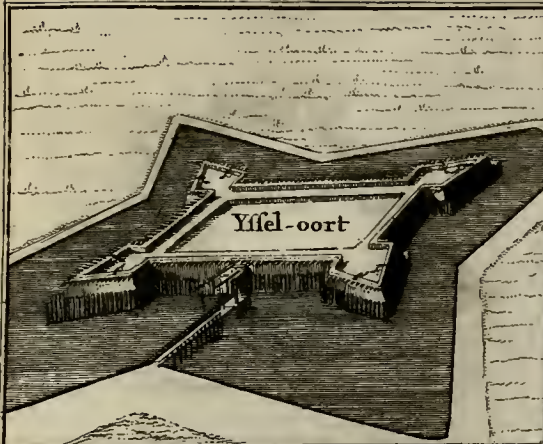
Juny.

het Fransche Canon van de nieuw-gemaakte Batterye dapper vuur te geven / waar op ook die van het Tolhuys niet schuldig bleven. Den dapperen Veld-Marschalk Wurts dede hier treffelike proeben van sijn manmoedigheyt en krijgs-kunde. Hy dan tot de ober-komst der Francken niet willende wachten / gaf sich met eenig volk in de Kiebiere / en self in epgener persoon booz aan tredende / moedigde sijn nabolgers soodanig / dat sy hem ter rechter- en linker-hand stoutelijck tot aan den middel toe na-traden / en in goede orde naderende / hunne Musquetten losten / waar dooz een groote menichte Fransyen quamen te sneubelen / en doodelijck gegneest te werden ; blybende aldaar / nebens veele aansienlijcke persoonen en Officieren. den Grave de Nogent. Veld-Marschalk. een man van groot beleyd en dapperheyt : maar het Eskadron , dat den Veld-Marschalk Wurts gelast was hem op de hielen te volgen / en alsoo den oever van de Kiebiere te besetten / bleef / 't zy upt breefe / 't zy upt bekeerde bevel of wanorde soo lang achter / dat de Francken middeler-tijd gelegenheyt en blypheit kregen / om ter zijden upt te spacten / en de eynden van de rechter en linker bleuegel dooz te breeken. Ten selven tijd had ook het Koninglijcke Regiment Dragonders / self huyten bevel (reeds meer dan ter halber weg in de Kiebiere geset zijnde / en hittrig ten aanval) van verre beginnen te scherpsnutfelen / en onophoudelijck vuur te geven ; tē meer raakte de oberige Ruyterry aan den man / inboegen de klepne macht der Hollanders de overgrootte menichste der vbanden / onbermogens te wederstaan / epndelijck den rugge keerden / werdende van de Francken dapper gebolgt ; waar op het Nederlandsch Doet-volk geen heyl in haar boeten stende / om des vbande Ruyterry te ontkomen / en echter soo geweldigen vloet niet kunnende weder-houden / sich in de uiterste benaauwtheyt bonden. Het depnsen der Nederlanders gaf de Franschen dubbele moed / inboegen dat de meeste Generaals - persoonen / selfs den Prince van Condé , Hertog van Longueville , en andere Grooten met haar Edellieden , Pagiens en Laqueyen haar onbeschroomt in de booztrop begaben / en soo dicht onder de Musquetten aan-naderden / dat den Prince van Condé , de hitte des Franschen Adels pogen-

de te matigen / haar luyds keels toe rsep : 16
Mijn Heeren siet voor u , gy zijt op de eerste
Chargie alle in lijfs gevaar , gy waigd u seive
sonder voordeel , enz. en wederom / met den
Dezen in den vuyt / tot dieht hē de Borst-
weering naderende / riep hē de Nederlanders
toe / schiet niet , schiet niet , gy schelmen , of
ik sal u alle doen ophangen ; waar op die van
binnen begosten quartier te roepen : maar
den Hertog van Longueville niet bequame-
lijck terende op 't geene daar om-ging / dzong
met verscheydene Grooten en Edellieden
iangs hoe meer aan / om selfs in de Sterkte
te komen / en nu een opening gebonden heb-
bende / dooz-stoor hē met sijn epgen hand den
eersten Officier die hem tegen quam ; heb-
bende hē Hertog met de sijne (gelijck de Fran-
cken seggen) dooz het afschrijfelyck schreeu-
wen van weder-zijden / en het verterd roe-
pen van quartier , of om dat hē de Neder-
duytsche maniere van upt-spreken kartier
niet verstonde / desen misflag begaan / en sich
self en anderen om den hals geholpen ; want
de Hollanders denkende / tegen krijgs ge-
bzuyt / boben het roepen van lijfs-genaab-
moord te sullen werden / dachten in dese
wanhoop haar dood eerst duur genoeg be-
taald te setten ; gelijck sy dat (segr seker
Fransch Schrijver) niet dan te gelukkig
booz haar upt-boerden / wanneer sy teffens
los-bzandende / meentgen Fransman het
hittige bloed af-tapten : daar sneubelde een
obergrootte menichste gemeene Soldaten / en
meer Heeren en Adels als in menigen Veld-
slag ; en bleben op de plaats dood / den ge-
melten Hertog de Longueville , de Messieurs
de Guiry , Groot-meester van 's Konings
Guarderobte , en d'Aubusson , den Marquis
de Tassé , epgen Heef van den Marschalk de
la Force , en den Grave de Theobon. Swaar-
lijck wierden ook aldaar gequetst / den Her-
tog de Coassin , Monseigneur de Vivonne ,
den Prince de Marillac , den Grave de la
Saulx , den Grave de Rével dooz den arm ge-
stoken / en in de dpe geschooten / Monseigneur
de Termes , Ayde de Camp , de Roy , de Berin-
gen Colonel / den Marquis de Beauveau , Bri-
gadier van de Infanterry / de Montvert ,
de Beaumont , de St. Arnoul , en nebens dese
Monseigneur de Brouilly , die kortz daar na
aan sijn wonden stierf. Verscheydene ande-
re Schrijvers hebben dese lijste geheel an-
ders

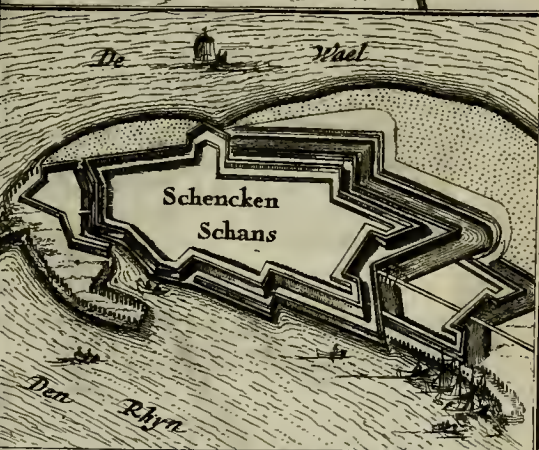

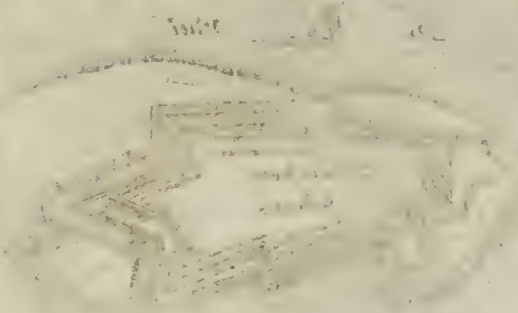

huys

72. ders opgestelt: maar dese / welke ons de
 Franschen self ter hand hebben gestelt / sal
 buyten twijffel by onpartijdigen de geloof-
 waardigste moeten geacht werden / smer-
 rende haar tot op heden de dood van soo veel
 uytstekende mannen / maar boven al bekla-
 gen sy het quetsen van den Prince de Condé,
 als waar dooz sy openlijk seggen haar toch-
 ten verachtend te wesen / zijnde des Princen
 wonde (dooz het by-komen van eenige siekte)
 van soodanigen toestand / dat de Doctoren
 en Chirurgijns, genoegsaam tegen wil en
 dank / hem vleden sich stil te houden. De
 Franschen dan tot noch toe met soo wepnig
 verlies soo veel Steden berobert / en hier
 in een oogenblik soo onthaalt geweest zijnde/
 vielen nu met een dulle woede op de Neder-
 landers aan / waar van meer als 300 man-
 nen om 't leven geraakten / en een groot ge-
 tal gebangen wierden; ongelukkig raakte
 ook in haar handen het Friesche Regiment
 van den Colonel Aylua, 't welks dooz den
 Heere Welderen, Gouverneur van Nim-
 wegen, den Velt-Marschalk Wurts was
 toegesonden; als die wel wetende / hoe veel
 den Staat aan het bewaren van die Post
 by het Tolhuys / gelegen was / desen bystand
 had toe-geschikt / maar sy quam te laat: en
 werd het gantsche Regiment deelrijk dooz
 de Franschen / meer dan 20 man tegeneen
 uytmakende / in route geslagen; en tot by
 de Schanfe Knodsenburg vervolgd / beho-
 mende sy van dese ook een goet aantal geban-
 genen / doch niet soo veel als wel de Fran-
 schen in het begin voozgaben / en wel self
 in Nederland geloofd wierd / alsoo nader-
 hant noch een goet aantal dooz eenige toe-
 paden en ongebaande wegen onblycht / ge-
 lijk men die met hare wapenen en eenige ba-
 gagie / van Amsterdam na Friesland (want
 sy stonden op reparitie van die Provincie)
 heeft sien over-schepen. Seer groote vooz-
 deelen hadden de vbanden in het vermeeste-
 ren van dese Post / als die / behalven haar
 overtreffend getal / ook dat geluk hadden /
 dat in de Riviere / mit de langwijlige droog-
 te / soo wepnig water was / dat de Ruyters
 maar omerent twee / en ten hoogsten drie
 roeden ver behoefden over te swimmen; het
 overige konden zy / ten deele droog-boets /
 ten deele met een of twee voeten waters
 dooz-waden / in-voegen de Fransche Ruy-

terp met geheele Esquadrons teffens / en soo
 bzeed sy wilden / konden overkomen. Den
 Prince van Condé gaf voozt het Tolhuys ten
 plunderinge ober / alwaar de Franschen een
 goede buyt van veelderhande meubelen bon-
 den / die aldaar / gelijk tot een verscherde
 plaats / van rondsomme waren heene ge-
 schikt.

Het Tolhuys is een dikken Tooren of Ca-
 steel / hebbende tot sijne bescherminge alleen-
 lijk sijn gracht en muur; maar sijne gele-
 gentheyt maakt het seer sterk / als kunnende
 van daar met een musquet-schoot de ober-
 zijde van de Riviere bestreken werden / en
 den vooz-by willende treffen. Hier op lagen
 hondert gecommandeerde Soldaten uyt het
 Guarnisoen van Schenken-Schans, die /
 voozt sy de plaats verlieten / noch twee-maal
 hun musquetten / en driemaal een stuk van
 18 ponden pfer's losten / waar dooz sy de
 Franschen soo lange op-hielden / tot dat sy
 sich met de blycht van daar konden maken /
 werdende van den Grave de Guiche, die de
 Ruyterpe gebood / dicht na-gejaagt. Waar
 na den Koning sijne troepen weder by-
 bracht / en quamen die van den Hertog de
 Turenne dag en nacht van Rees affaliken /
 gelijk ook het Leger van den Prince de Con-
 dé, met macht de Schipbrugge / die men
 daags te booren verbaardige had / ober-
 trok.

Wanneer nu aldus de vband in de Betu-
 we gevallen was / stond de deure van het
 Vereenigde Nederland open / en de Fran-
 schen roonden dat sy daar nu den Meester
 waren / met plonderen en stroopen / gelijk
 ook op den 13. Juny het Stedeken Huyssen, Huyssen
 niet verre van Aarnhem gelegen / en den geplon-
 Keurvorst van Brandenburg toe-behoorende / dert.
 geplondert wierd. Turenne trok naar Aarn-
 hem, en eenige van sijne troepen begaven
 sich tegen ober de Schans Yssel-oort, op de
 Veluwe, niet verre van Aarnhem, alwaar
 de Franschen en de Staatschen dien naar-
 middag ober het water tegen malkander
 schooten: maar de Franschen geraakten des
 nachts ober het water in de Veluwe. Hier
 op moest het Aarnhem gelden.

Maar dat den vband des Sondags
 mozgens / zijnde den tweeden Juny, de pas-
 sagie ober den Rijn geforceert / en in de Be-
 tuwe gekomen was / so zijn dien avont twee

1672.

Juny.

Franschen
 komen in
 de Velu-
 we.
 Aarnhem
 belegert
 en gewon-
 nen.

1672. Dupfent Spaanfche Kuypters te Aarnhem gearrbeert / die de Magiftraet van Aarnhem met hoot / haas en hier / heeft verficien / voorts 's Lands Leger des Maandags opgezoochen zijnde / zijn de Heeren Gecommitteerden te Velde / dien dag omtrent de middag te Aarnhem gekomen.

Daar van de Magiftraat kenniffe gekregen hebbende / zijn eenige uyt de selve verfocht / die Heeren Gecommitteerdens te begroeten / en ober verfchepde defecten van hare Stad te fpreken / en der selber advijs in dese droebige conftitutie van faken te vernemen : maar het is about geworden eer die selve audientie konden bekomen ; en wierd aen de selve in de audientie qualijl foo veel tijds gegunt / om haar noodrufft te konnen boorzagen.

Des Maandags / omtrent den about / quamen binnen Aarnhem twee Regimenten van de Colonellen Amama en Vrybergen, mede bzingende eenige fleyne Veltfukjes / en eenige wepnige Ammonitie ; en waren doenmaals binnen de Stadt / boven die Regimenten, eenige wepnige gedetacheerde Compagnien Soldaten / en Hollanfche Landsaten / als ook twee Compagnien paarden.

In de nacht / tuffchen Maandag en Dingsdag / verfochten die Heeren Gecommitteerdens te Velde / dat men de Poozte soude openen / om cito naar fijn Hoogheyt te gaan / het welk gefchied is.

Des Dingsdags 's mozgens / zijnde den 4. Juny, zijn de Franschen aen de Betuwfche zijde vooz de Stad gekomen / en hebben haar gelepd achter het dijke van de Koerbrugge, naar des Stads Weert, en begonden met musquetten naar de Stad te fchieten / en by het Hooft van de Rhijnbrugge met fchoppen te arbeypden / om een Batterpe op te werpen.

Daar op is terftont met Canon op den vband gefchooten / en de Burgerpe en Militie op de Wal gebzacht / de welke goeden pber tot defenfie van de Stad betoonden.

De Magiftraat vergadert zijnde / hebben geresolveert naar vermogen haar Stad te defendeeren ; en dewyl het bestellen van de Wachten / en nozdige boozfieninge tegens des vband's deffeynen / beter dooz wepnige / als dooz veel wil gedaan zijn / hebben gere-

1672. solbeert den Commandeur en die Colonellen te verfoeken / om Rijgstraad te foymeeren / daar by de Magiftraat twee ofte drie uyt den hare fouden voegen / om alle noodbwendige ordres te stellen / gelijk ook gefchied is.

Onderruffchen oozdeelden de Hooft-Officieren van de Militie, niet volks genoeg te hebben om de Buyten-werken en Contrefcharden, de welke ook in geen behoozlijke defenfie waren / te konnen befetten / foo dat alle het volk op de Wallen gelepd / en van de Wallen / foo met Canon als Musquetten / pberig fchooten / en het maken van de Batterpe aen het Hooft van de Rhijn-brugge, den vband met fchieten genoegfaam belet wierd / de welke ook geduurig met Musquetten op de Stad fchooten / en eenige Burgers en Soldaten quette.

Des abouts / tuffchen vijf of zes uren / blics een Trompetter van den vband Appel, en verfocht binnen gelaten te worden / waar op de Magiftraat en de militaire Officieren op het Raadhuyf vergaderden / en wierde geacordeert dat men den Trompetter in de Stad soude laten komen / de welke van de Poozt blindelings tot op het Raadhuyf gelepd zijnde / fepde / dooz de Heer Marefchal de Turenne gefonden te zijn / om de Stad in den naam van den Koning van Vrankrijk op te epfchen / ende te seggen dat de Koning / indien men sig byzwillicg ober-gaf / goede en favorable conditien acordeeren / en in geval van refiffentie / de Burgeren hard tracteeren soude.

De militaire Officieren adviseerden / dat men den Trompetter / sonder antwoozd te geven / behoozde te rugge af te baardigen / en de Magiftraat verklaarde daar op / buyten kenniffe en advijs van de Gemeente en Hophuyden niet te konnen refolbeeren / en wierd daarom aen den Trompetter antwoozd gegeven / dat men des anderen daags 's mozgens / omtrent vijf uren / de Refolutie van de Burgerp soude bekend maken ; waar mede den Trompetter gedimiteert / en uyt de Stad gelepd is.

De Gemeente vergadert / en de op-epfchinge bekend gemaakt zijnde / verfochten eerft te weten den toefland van het Magazijn ; waar op de Commijs, tot de openinge verfocht zijnde / fepde dat het Magazijn wel met pulber en verfchepde Canon-koegels verficien

172. versien was / maar dat de Hoegels tot het
 ny. Canon van 12 en 16 pont (waar van een
 goed gedeelte was) seer schaars was / en in-
 dien soo veel Lonten alle daag noodig wa-
 ren / gelijk als dien dag afgehaalt waren /
 dat men als dan qualijk drie dagen daar me-
 de soude konnen toe-komen: ook was waar/
 dat geduurig meel en brood naar het Leger
 aan den Yssel gebzacht / endes Sonda is al
 het brood by de Bakkers te bekomen / tot
 negen dupsent pond / aan de Spaansche Kup-
 tery upgedeeft / en over sulks groote
 schaarsheyt van brood en meel in de Stad
 was / en dat de Meulens / buyten de Stad/
 terstont van den byand benomen / en de
 Windmeulen / die de Magistraat van een
 Sch tot een Hoorn-meulen hadde doen ma-
 ken / lam geschooten konde werden; en dat
 de eene Meulen in de Stad niet genoeg
 was / om de Burgerpe en Militie met meel
 te voorsien / daar op de Gemeente vermeen-
 de / dewijl geen appaentie van outser was/
 beter te wesen by tijds tot hare behoudenis
 een goede Capitulatie te maken / als naar
 twee of drie dagen defensie / de Stad in een
 bloed-bad te stellen.

Waar na de Magistraat twee Gecommit-
 teerdens gesonden heeft aan de militaire Of-
 ficiere, de welke in de Herberge den Arent
 by malhanderen waren / om sulks bekend te
 maken / en de redenen vooz te dzagen / de
 welke de Magistraat en de Gemeente tot het
 nemen van foodanige resolutie bewogen
 hadden; het welk de Officiere gehoozt heb-
 bende / sepden daar in niet te konnen consen-
 teeren / maar versochten die Gecommitteer-
 dens dat sy wilden resolbeeren haer Stad te
 defendeeren / en de Magistraat tot die selve
 resolutie te bewegen / gelijk die Gecommit-
 teerdens aan-namen: en is daar op by de
 Magistraat geresolbeert den Trompetter aan
 te seggen / haer Stad niet te kunnen over-
 geben / en is een Kupter naar sijn Hoogheyt
 gesonden / om den staat van de Stad beken-
 te maken / en spoedige assistentie te versoek-
 ken; en sijn doenmaals in den morgenstont
 een meentigte van alderlep soozten van Vrouwen
 op de been gekomen / waar onder sich
 veele groote Jongens mengden / roepende
 om het overgeven van de Stad.

Des 5. Juny, omtrent acht of negen
 uren / is den Trompetter weder gekomen /

en overmits de militaire Officiere wegger- 1672.
 den van de Wallen te gaan / is de Magistraat
 naar het Rhijnpoortse-Bolwerk gegaan / om
 met de selve te spreken / en wierde den Trom-
 petter binuen gelaten / en in een huys om-
 teent de selve Doorz gebzacht / en kortz daar
 na met een afflagij antwoozd weder na buy-
 ten gesonden.

En wierde doenmaals het tumult en ge-
 raas van de Vrouwen en ander Gebocfte
 soo groot / dat eenige met steenen naar de
 Magistraat en Officiere begonden te smijten/
 soo dat de Magistraat niet naar het Stad-
 huys of hare huysen dozsten gaan: maar de
 Kupters wierden gecommandeert om op te
 sitten / en de Wyben van de straten te jagen.

Terwijl men daar na wachte / quam de
 Kupter / na sijn Hoogheyt afgesonden / we-
 der vooz de Doozte / den welken ingelaten
 zijnde / wierd belast tegen niemant te spre-
 ken: en op het vooznoemde Bolwerk ge-
 bzacht / sepden dat het Leger al verder naar
 Holland geavanceert was: maar hem wer-
 de belast te seggen / dat sijn Hoogheyt be-
 looft hadde / de Stad te willen ontfetten.

Het welk onder de Burgerp en Militie
 upgestrooyt zijnde / begonde de couragie
 weder te wakkeren / en wierde met eenen
 nieuwen byer op den byand met Canon en
 Musquetten dapper gechargeert / en doen-
 maals den Marquis de Plaisis dood geschoo-
 ten / en gelijk de luyden seggen / die aan de
 Betuwiche zyde waren / wierden veel Fran-
 schen gequest / en gedood.

Omtrent de middag begonden de Fran-
 schen beneden de Stad / omtrent Hulke-
 steyn, een Schipbzugge te slaan / en setten
 sich met Schuyten over / haer veramselende
 in de Schuur van Secretaris Versteeg, het
 welk van eenige up de Magistraat van de
 Wallen gesien woerdende / versochten van de
 Commandeur en Colonels, eenig volk up te
 senden / om het overkomen en maken van
 de Bzugge te beletten / gelijk tot dien eynde
 omtrent hondert man up de Militie daar
 toe gecommandeert wierden / waar toe sich
 rupin soo veel bywilt ze Burger s voegden/
 de welke met een kleyn Dekt-stukje daar na
 toe marcheerden / en op die gene / die in de
 vooznoemde Schuur waren / soo dapper
 buur gaben / dat de Franschen de Schuur
 begonden te verlaten / en weder na den

1672.

Jany.

Rhijn te loopen; en fouden daar in met hoope van goed succes hebben gecontinueert / ten ware seker Ritmeester / het Veld ontdekt hebbende / sefde / dat achter den Berg verschepde Regimenten Fransche Kuyptery stonden / die by den Doreweert den Rhijn waren gepasseert / dewelke haar eventwel eerst een uur of drie daar naar openbaarden. Die troep weder binnen komende / wierden veel huyfen buyten den Rhijn en St. Jans Dooz aan brand gesteken / waar dooz een op-loop van de wijben en beele groote jongens quam / en de luyden / die haar huyfen branden / sich daar by boegden / en fouden den selven Ritmeester booz-geroert / die sy sefden last tot het branden gegeven hadde / vermoozt hebben / indien de Magistraat hem uyt der selber handen niet hadde verlost.

Omtrent ses of seben uren vertroonden sich verschepde Regimenten Fransche Kuyptery op den Sand-berg, aan de Velusche zijde / en vermenpde de Burgerp in 't begin dat het sijn Hoogheys volk was / tot haar ontfet komende : maar doe sy vernamen dat het Fransche waren / en aan het ontfet begon den te twijfelen / begon veelen de moed te ontballen / en vzaagden geduurig aan de Officiers en Magistraat, ober de Wal gaande / of het ook waar was / dat sijn Hoogheyt tot haar ontfet quam ? die dan op het beste wierden aangemoedigt / en hebben doenmaals veel van de Hollandsche Landzaten haar van de Wal geretireert.

Tegen den avond quam de Trompeter de Stad booz de derde reys op-epschen / en dewijl de Franschen mede ober den Rijn in de Veluwe gekomen waren / en wegen de heggen en boomen van de Hoben / op de Grachten konden logeeren / en dat alle hoop van ontfet berdwéen / dat de Lorzen feer na waren geconsumeert / en wepnig boozraat van Weel was / en dat de Stad / wegen verschepde gebreken in de Fortificatie, niet te defendeeren was / soo heeft de Magistraat geresolbeert pemaent uyt te zenden / om een goede Capitularie te bekomen; waar by de Officiers van de Militie een uyt den haren

hebben geboegt / de welke een geheele nacht in het quartier van den Heer Marefchal de Turenne op-gehouden wierden.

Doe den dag van den 16. Junij begon de te lichten / sag men dat de Franschen met haar Werken geavanceert waren tot op de kant van de drooge Grachte tegen de hooge Muur / en rupm midden in de Haven / doenmaals droog zijnde.

Des morgens quamen de uyt-gezonden weder binnen / bergesellschaft met een Fransch Colonel / en verhaalden dat den Heer Marefchal de Turenne haar hadde gerenvoyeert aan den Koning tot Lathum zijnde / en dien Colonel haar mede hadde gegeven om haar te conduifeeren.

Waar op den Richter, en twee uyt de Magistraat, mitfgaders een Colonel van de Militie, naar Lathum reden / om de Stad op redelike condittien ober te geben; dewelke dooz de leegte van den Yffel gekomen zijnde / vernamen een groote menfchte van Militie, die tot versterking van de belegeraars naar Aarnhem marcheerden / om de Stad (soo den Marquis de Louvois sefde) te bestozmen / indien deselve niet gecapituleert hadde.

Omtrent den middag quam den Heer Marquis de Louvois met verschepde Troupen te paard en te voet binnen de Stad / en stonden de Militie en Hollandsche Landzaten al-te-samen op de Markt / aan de welke den selven Marquis belaste de Wapenen neer te leggen / en als gebangenen van oorlog in de Kerck te gaan; edoch wierden de Officiers in een uur of drie daar na uyt de Kerck in de Herberg den Arend gebzacht / en aldaar bewaard.

Daar na quam de Graaf van Guiche de Magistraat en Burgeren / uyt de naam van den Koning / aan-seggen / dat sijn Majesteit haar en alle bedienden van haar Stad continueerde in haar bedieninge / en de Burgerp met alle sachtigheyt soude handelen; het welk, naderhand dooz den Heer Marefchal de Turenne geconfirmeert wierde / en by den Koning volgens capitularie, by Mr. de Louvois ondertepkent / te sien is.

1672. Articles demandées par ceux de la Ville d'Arnhem, & accordées par sa Majesté tres-Chrestienne a la mesme ville. 1672.

Juny.

1. **L** A liberté de conscience.

2. Libre exercice de la religion reformée dans les Eglises de cette ville par les presents Pasteurs qui sont a cette heure en charge.

3. Possession & jouissance de tous les biens en la façon qu'on les possède en ce Quartier de Veluwe & tous autres endroits que sa Majesté tres-Chrestienne a desja subjugué par ses armes ou subjugera encor a l'advenir.

4. La Conservation du Regime du Magistrat avec leurs supposts & autres Officiers en fonction durant leurs vies, & que leurs successeurs soyent naturels & succedent a la maniere qu'auparavant.

5. Maintien & conservation des droicts, privileges, costumes, & des Collezes de la Chancellerie, de Chambre des comptes, avec toutes leurs chartres & autres dependences, en conformité des privileges des Anciens Ducqs & l'Empereur Charles cinquième de tres glorieuse memoire.

6. Que toutes les obligations sur les domaines, les Quartiers de Gueldre de la ville d'Arnhem, & des particuliers par cy devant passées & données, comme aussi les autres actions & pretensions legitimes soyent tenues valables, comme aussi les copies authentiques des obligations & autres chartres, lesquelles par la fuite & transport des meubles de quelques uns pourroyent estre perdus.

7. Que tous ceux qui ont envie de partir d'icy pourront vendre leur terres & biens.

8. Qu'il sera permis a ceux qui veulent demeurer de rappeler leur femmes enfans & meubles.

9. Et qui seront partis ayent la liberté de revenir.

10. Que cette ville & leurs citoyens ne seront pas accables par trop grande quantité de milice, & que ceux qui y tiendront Guarnison payent les louages de leurs Logis sans que les Bourgeois ou citoyens soyent obligez de les sustenter de boire & vivres.

1. **A** Ccordé avec la mesmes liberté qu'ils avoyent durant qu'ils estoient sous la domination des estats Generaux.

2. Accordé dans toutes les Eglises qu'ils ont eues jusques a present excepté la grande Eglise qui demeurera aux Catholiques.

3. Accordé.

4. Accordé en la mesme forme dont ils ont jouy lors qu'ils estoient sous la domination des estats Generaux.

5. Accordé pour tous ceux dont ils ont jouy pendant la domination des Estats Generaux.

6. Accordé en faveur de tout ceux qui demeureront sous la domination du Roy & non d'autres.

7. Non, mais permission de revenir a tous ceux qui le desireront.

8. Accordé.

9. Accordé.

10. Que sa Majesté n'y mettra que la Guarnison neccessaire pour la conservation de la place la quelle ne sera en charge aux habitans que pour les simples logemens.

Faict au camp de Lathum, au Jeudy 16. Juin 1672.

Voorwaarden versocht door die van de Stad Aarnhem, en door sijn Alder-Christelijkste Majesteyt de selve toe-gestaan.

1. **V** Ryheyt van gewisse.

1. **T** Oe-gestaan met de selve vryheyt diefe hebben gehad, terwijl sy onder de Staten Generaal gestaan hebben.

2. **V**rye

t 3

2. Tot

1672.

Juny.

2. Vrye oeffeninge van de Gereformeerde Religie in de Kerken van dese Stad, door de selve Leeraren die sy tegenwoordig in dienst hebben.

3. Besittinge en gebruyk van al de goederen, op sulc een wijze als men die besit in dit quartier van de Veluwe, en alle andere plaatsen, die sijn Christelijke Majesteyt door sijn Wapenen heeft gedwongen, en noch sal mogen dwingen.

4. De bewaring van de heersching der Overigheyt met hun Suppooften en andere Officieren in de bedieninge, gedurende hun leven, en dat hunne na-volgers sullen zijn natureel, en op de selve wijze op-volgen als vooren.

5. Maintenuen en bewaringe van hunne Rechten, Privilegien, Costuymen, en van de Collegien en Cancelaryen, de Reken-kamer met alle hun Chartres, en andere dependencie, in conformiteyt van de oude privilegien van Keyser Karel de vijfde, van glorieuser gedachtenisse.

6. Dat al de Obligatiën op de Domainen het quartier van Gelder wegen de Stad Aarnhem, en van particulieren &c. als ook alle acten en wettige prentien, als mede Copie authentijke van Obligatiën en andere Papieren, die door de vlucht en het vervoeren der Meublen souden mogen verlooren zijn, voor vallabel sullen gehouden worden.

7. Dat die gene, die willen vertrekken, hunne landen en goederen sullen mogen verkoopen.

8. Dat het yeder sal toe-gelaten zijn, wilstende blijven, hun vrouwen, kinderen en goederen wederte ontbieden.

9. Dat, die vertrokken zijn, de vryheyt hebben om weder te komen.

10. Dat de Stad en haar Inwoonders niet met al te veel Krijgs-volk sal worden overladen, en die gene, die daar Guarnisoen in hebben, de huur van hun huysinge sullen betalen, sonder dat de Burgers sullen gehouden zijn hen drinken en eten te beschaffen.

2. Toe-gestaan in alle die Kerken, diese tot noch toe hebben gehad, behalven de groote Kerk, die voor de Catholijken moet blijven.

3. Toe-gestaan.

4. Toe-gestaan in de selve forme, gelijk sy die onder de Staten Generaal hebben genooten.

5. Toe-gestaan op de selve wijze als boven.

6. Geaccordeert in faveur van alle die onder de heerschappye van den Koning woenen, en geen andere.

7. Neen: maar verlof om weder te komen voor die begeeren.

8. Toe-gestaan.

9. Toe-gestaan.

10. Sijn Majesteyt sal daar in niet leggen, als het geen dat tot bewaringe van de Stad noodig is, die de Inwoonders tot geen last sullen zijn, als alleen voor hun bloote Logement.

Gedaan in het Leger van Latkum, Donderdag den 16. Junij 1672.

Dan hoedaniġ het selve naar-gekomen is/ geben de volgende staaltjes gendegsame pzoede en getuppenis:

Want de Papisten hebben soo lange gear-

behd / dat de gebangens upt de groote Kerki ten deele in St. Jans Kerki / en ten deele ou de Kaats-baan van het Princen-Hof gebzacht zijnde / deselve Kerki dooz den Cardinaal de Bouil-

72. Bouillon ingewijd / en den Gereformeerden ontnomen is; en als naar eenige dagen dooz onbedachtsaamheyt een arime vrouw op het selve Kerk-hof begraven wierd / wilde de Luyten. van den Koning de Magistraat daar ober zwaarlijch straffen/en belaste dat men het lichaam op-graven / en buyten de Poozt onbegraven wech smijten soude; edoch wierde dooz den Commissaris Methelch bemiddelt / dat het selve lichaam aldaar bleef leggen.

Doe was booz de Gereformeerden niet oberig als de Broeren Kerk: en om de selve mede vyzichtloos te maken / leyden de Franschen de selve vol Meel; soo dat (niet-tegenstaande de Koning by de capitulatie aan de Gereformeerden beloofd hadde alle de Kerken / uyt-genomen de groote Kerk) de selve eenigen tijd van alle de Kerken berooft zijn geweest / hebbende daar na met groote moeyte de Broeren Kerk van het Meel gesupbert.

En niet-tegenstaande het platte Land geheel gedevasteert, het Koozn geruineert, en de bestialen de Hups-lupden af-genomen waren / soo heeft den Intendant Robert booz de Guarnisoen des Konings van de Provincie van Gelderland geëyscht menichte van Koozn / Weesten en Bier / of in plaats van de selve / geld; als booz de drie maanden van Augustus / September en October tnegentig duysend vijft honderd en tien Rijksdaalders: constringeerende de Magistraten, en andere van de booznaamste persoonen in de Steden Nimwegen, Zutphen en Aarnhem, om sich booz die andere Steden en Doorpen in een peders quartier te verbinden met hare ondertepkeninge / de selvige booz Soldaten daar booz executeerende; waar na een peder Stad en Plaats in 't partculier sijn contingent toe-gezonden zijnde / soo heeft de Stad van Aarnhem, behalven veel andere kosten tot onderhoud van haar Guarnisoen / moeten op-bzengen booz die twee volgende maanden November en December negen duysend een-en-tseventig gulden drie stupbers; boozs booz de maand Januarij des jaars 1673. twaalf duysend guldens / als mede booz de maand February gelijke somme / en soo vervolgens / doch met eenige vermindering op de iterative klachten van armoede en onvermogenheyt; behalven dat menigbuldige harde en tyrannycque

1672. exaction aan de Inwoonders der selver Stad gepleegt zijn / soo dat verscheyden het hebben moeten ontbluchten. Aldus geraakte Aarnhem mede in der Franschen geweld. Juny.

Op den 15. Juny, des abonts ten acht uuren / quam Turenne selfs booz de Schans Knodsenburg, daar sich al booz-dee eenige van sijne Troepen hadden vertoont. Dit is een Vestinge van rebelijche sterkte / ceztijts booz Prins Maurits aan de kant van de Waal-stroom, recht tegen ober Nimwegen, tot het benautwen en dwingen van de Stad gebout / en nu weder dienstig om ons op een nieuw te quellen. Wy sullen de omstandigheden van dit beleg / en het overgeven van de plaats / gelijk het selve by den Commandant aangetekent is / aldus verhalen:

Na dat de Franschen op Sondag / den 12. Juny, ober den Rijn-stroom in de Betuwe waren gekomen / onder het Tolhuys, soo zijn sy 's anderen daags op Maandag / zijnde den 13. Juny, omtrent den abont / by Knodsenburg gekomen / om het selve te recognosceeren / met een troep van omtrent 500 mannen / soo Dragonders als andere Ruyterpe / passerende binnen scheuts omtrent den Meulen / aan 't Hups van Deellen: Waar op by die van binnen geschooten zijnde / soo zijn de selve met verlies van twee Paarden geretireert / en achter-gebleven / tot den navelgenden Dingsdag 's mozgens / zijnde den 14. Juny, als wanneer drie schooten op de Baniwacht / by die van de Stad gestelt / gedaan hebbende / wederom retireerden / tot dat op Woensdag volgende / zijnde den 15. dito, tegens den abont omtrent 8 uuren / van Aarnhem, onder het beleyt van den Marechal de Turenne, en de Luytenant Generaal Foulcault, aan de West en Oost-zijde van 't Fort gekomen zijn. Van 't eerste quam Foulcault, en aan 't laatste Comte de Lovigni, Byeder van Comte de Guiche, recht daar de Dammen hadden gelegen. Hier op wierd straks Rijgs-Raad gehouden / en malkanderen met handtafinge beloofd de Schans ten uitersten te defendeeren / en indien overweldigt wierden / sich by de Kruyt-Tooren te retireeren / en de selve dan in brand te steken. Op den aankomenden vband wierd ondertusschen van verre gecanonneert / en dicht by-komende / een sterke salvo van Musquetten gedaan. Doch

Verhaal van 't gene gepalfeert is, in of omtrent het Beleg van Knodsenburg.

1672.

Juny.

Doch dit niet tegenstaande / zijn sy furieuze-
 lijk aan het Oost-eynde / met groot gekreij-
 op het halbe Boltwerk aangekomen / maar
 van de onse met het Geschut / met cardoefen
 geladen / Musquetten en Granaden / soo
 onthaalt / dat tusschen 11 en 12 uren ge-
 nootsaakt waren haar te begraven / begin-
 nende het selve van de voet van de Gracht
 te ruggewaarts / dooz Schaarsen-Weyde , na
 de Griff-dijk : Werdende ondertusschen de
 Gracht by de Luytenant Colonel van Lo-
 vigni gepeylt / en bebonden (gelijk nader-
 hant selfs raporteerde) ontrent 3 voet diep.
 Sy nu ondertusschen weder na de Gracht
 avanceerende / en wy continueel schietende /
 soo is den dag aangebroken / als wanneer
 den byand veel furteusder begoft te schieten /
 en het halbe Boltwerk te ruineeren / soo dat /
 dooz de slechtheit van Schanskorven / geen
 Canonnier meer by 't Canon kost geduur-
 ren ; zijnde op dien tijt op 't selfde Boltwerk
 een Canonnier en twee Matroosen dood ge-
 bleven : waar ober eyndelijk genootsaakt
 waren het Geschut van die Kar af te trek-
 ken / van meeninge 't selfde te laten sinken /
 om soo dooz een opening in de Bozstweering
 des byants Approches te ruineeren : doch
 dit wierd niet geheel volbracht / dooz soude
 van den Trommelslager / waar van hier na
 sullen spreken. Van de West-zijde van de
 Schans hadden sich de byanden / onder den
 Dijk gekomen zijnde / in den selfden gere-
 trenchteert / de aarde na de Gracht oberwer-
 pend / en op Krayewalc een Waterpe van 6
 Cartouwen tegens ons beginnen op te wer-
 pen ; doch is niet gebuykt als na Capitu-
 latic , en dat tegens de Stadt : Tusschen
 dit heb ik 's mozgens ontrent ten drie uren
 in stite / om mijn Volk niet te discouragee-
 ren / mijnen Capiteyn des Armes , Peter Te-
 lissen , ober de Wal / dooz de Gracht / ober
 de Waalstroom stemmende / met een Bieff /
 dooz den Majoor opgesteld / aan den Luyte-
 nant Generaal Welderen gestuurt ; waar in
 den toestand van 't Fort te kennen gaf / als
 dat de vermoeyde en afgematte Soldaren ,
 welkers getal niet boven 330 was , (Nota , dat
 de gecommandeerde Volkeren , in plaats van
 120 , maar 86 waren , &c.) moesten ontfet
 worden , door dien haar borsten , door conti-
 nueel schieten foodanig gefwollen waren , dat
 het Musquet niet langer kostvonden of lij-

den ; als hebbende elk ten minsten 9 of 10
 maal haar Bandeliers gelost , zijnde voor elk
 120 schooten : Vorder dat daar gebrek was
 aan Musquet-koegels en Schroot , ook soda-
 nig , dat qualijk driemaal meer kosten afschie-
 ten : Edoch hier op niets volgende / heb
 driemaal / volgens affpzaakt met byandende
 Faktiels op een Diek stekende / geseynt :
 Hoort hier naar / ik op het Tenaile zijnde /
 heb een Trom hooren een appell doen by
 't Secreer , waar naar toe gaande / ben ont-
 moet van de Luytenant van Capiteyn Selts,
 welke my bzaagde / oft mijn order was of
 niet ? Antwoorde hier niets van te weten ;
 met eenen bzaagende / waar is den Schelm ?
 Daar op Capiteyn Selts seyde / dat hy de
 Trom aan stukken geslagen had / en den
 Tamboer was ontloopen in een Sargeants
 Bzak : daar na toe gaande / en hem met een
 arm daar upt rukkende / hebeen Distool op
 hem gelost / in meening hem doot te schieten :
 hy daar by ook neder-ballende / beynfende
 sich doot te zijn / doch bebonden hem maar
 een weynig beseert. Onder desen staken de
 Soldaten haar hoeden om hoog / en riepen
 quartier : waar op de Franschen upt-komen-
 de / riepen *bon quartier* , of goet quartier. Ik
 ondertusschen / met de bytwesende Officieren /
 deden ons best om 't Volk weer in haar de-
 voir te stellen / doch te bergeefs ; soo dat
 gedwongen naar 't Oost-half-Bolwerk gin-
 gen , waar Comte de Lovigni upt-komen-
 de / bzaagde / *Messieurs, que voulez vous ?* dat
 is / Mijn Heeren , wat wilt gy lieden ? Waar
 op antwoorde / dit door een Tamboer ge-
 schied te zijn. Ondertusschen de Soldaten
 quartier roepende / seyde den boornoemden
 Comte de Lovigni , dat Turenne daar by
 was / met welke men seer goede conditien
 soude kunnen maken / presentereende in osta-
 gie , twee Officiers / een Capiteyn / en een
 Luytenant / daar in-gelaten wesende / wier-
 den 2 van de onse upt-gestuurt / namentlijk /
 Capiteyn Wagenaar , en mijn Luytenant
 Alendorp : welke gekomen zijnde by Foul-
 cault , gebzaagt wierden of capituleeren
 wilden ? antwoordeit / Dat dese disordre by
 een Tamboer ontstaan zijnde , sy echter wil-
 den capituleeren , indien goede conditien
 konde bekomen. Daar op hy seyde / dat by
 Turenne kosten gaan , waar ook een Luyter
 na toe sonden / doch wierd niet gebonden.

Foulcault

CAREL RABENHAUPT Baron van Sucha, Erfheer in
Lichtenbergh en Fremesnie, Heere tot Grumbach, Generael Liewt:
en Gouverneur van Groenigwen en Ommelanden Coll. over een Regim:
Infanterie Galt van Coeverden en Dross: van 't Grafschap Drentbe

Handwritten text in a script, likely Devanagari, located at the bottom of the page. The text is extremely faint and difficult to decipher, but appears to be a title or a short inscription. Some legible fragments include "K... M..." and "B...".

72. Foulcault vzaagde doe boord / of gelijk te Aarnhem Prifonniers de Guerre, of Krijgs-
 7. y. gevangen wilden zijn? Op welk antwoor-
 den / dat sich liever in de lucht wilden laten
 springen, als sich so op te geven. Doe seyd
 hy / Ichrijft dan eenige conditien; 't welk
 Wagenaar dede: en daar mede binnen ge-
 weest zijnde / wierden na Turenne gestuurt/
 doch bonden disen niet. Daar op wederom
 wierd gefegt / dat conditien souden schrij-
 ven; als wanneer sy de eppenste copieeren-
 de / daar by deden het afrekken van 't Ge-
 schut; edoch dit lieten de Francken uyt haar
 Copey uyt / is dan geacordeert na woorden
 en weerwoorden / dit volgende:

Willende antwoorden op de vraag aan ons
 geschied door den Heer Verschoor, Capiteyn
 Gouverneur van Knodsenburg, soo hebben
 wy hem geacordeert dese volgende Articulen:
 Te weten, dat hy sal uytrekken van de
 voornoemde Plaats met volle Wapenen en
 Bagagie, Kogels in de mond, brandende
 Lonten, staande Trommen, en vliegende
 Vaandels, om te trekken met paspoort en
 geley na Groeningen, door de kortste weg,
 te weten, op desen eersten dag na Aarnhem,
 (indien onder ons gebied is) en van Aarnhem
 na Groeningen.

In de Trenchee (of Sterk-begravinge) voor
 Knodsenburg, den 16. Juny, op den middag,
 1672. ondertekent

DE FOULCAULT.

Hier op sijn wy uytgetrokken vier Com-
 pagnien, de mijne / Capiteyn Welderen,
 Selts, Wagenaar, en Luytenant Hachin, met
 het gecommandeerde Volk / onder het geley
 van 100 Fransche Curassiers, tot by Elden,
 alwaar dooz ordze van Turenne, dien abont/
 en Dypdags volgende / zijn opgehouden / en
 hebben den volgenden dag het Leger moeten
 volgen / tot by 't Tolhuys, alwaar bleben
 's nachts tot Sondags na de middag / als
 wanneer de Bug geslagen zijnde / daar ober
 gemarcheert zijn na Coeverden, onder 't ge-
 ley van Turennes Trompetter / en soo ber-
 volgens obergegebene route / gekomen den
 26. Juny tot Groeningen.

Weg, welke houden fullen 300 Holland-
 sche Soldaten, getrokken uyt het Fort Knod-
 senburg, om te gaan op Groeningen.

Vertrekkende van Schenken-Schans, sul-
 len aandoen 's Heerenberg, en gaan rusten
 tot Deutecom, daar na te Borkeloo, te Alme-
 lo, op den Hardenberg, tot Coeverden, en
 van daar door de kortste weg op Groeningen.

Juy.

Gemaakt in 't Leger voor 't Fort Schenk, den
 19. Juny, 1672.

Onderstond

TURENNE.

Da dat nu den 26. tot Groeningen wa-
 ren gekomen / heb straks den voornoemden
 Tamboer aangeklaagt / en de selve is daar
 op uyt ordze van de Luytenant Generaal des-
 ser Provintie, Rabenhaut, in appzehensie
 genomen / en ge-examineert zijnde / gecon-
 demneert tot de galg, dat'er de dood na
 volgt.

In ons Fort zijn dood gebleven 6 of 7
 man / 2 Canonniers / 2 Matrosen / en 2 Sol-
 daten / en 5 of 6 gequetsten.

Van de Fransche zijde souden / na 't seg-
 gen van Comte de Lovigni, gebleven zijn/
 soo dooden als gequetsten / van sijn Regt-
 ment 700 Soldaten / en 34 Officieren. En
 is ons naderhand verhaalt van haar-lieden/
 dat in alles wel by de 1400 of 1500 souden ge-
 bleven zijn: Altijt hebben geseyt / dooz geen
 plaats soo veel verlooren te hebben.

Dit verklaren met Eede dese nabolgen-
 de:

P. Verschoor, Capiteyn Commandant.

H. Wagenaar, Capiteyn.

J. F. van Alendorp, Luytenant van Ver-
 schoor.

J. F. Hachin, Luytenant van 't gecom-
 mandeerde Volk.

V. Minningen, Luytenant van Welderen.

C. van Hasselt, Luytenant van Selts.

L. de Besche, Luytenant van Wagenaar.

C. van Mourik, Vaandrich van Verschoor.

C. van Lidt de Jeude, Vaandrich van Wel-
 deren.

H. Beekman, Vaandrich van Selts.

G. Houfts, Vaandrich van Wagenaar,
 absent.

Peter van Colenberg, Wachtmeester.

Turenne zand boort op den 16. en 17. Ju-
 nij verscheyden van sijn troepen naar Thiel,
 welke

1672.

Juny.
Tiel ver-
soekt en
verkrigt
Sauvegar-
de.

welke plaats sich aanstonds ober-gaf / en Sauvegarden in-nam. Sy hadden op het aan-komen van den vband in den staad be-slooten Gecommitteerden naar sijn Hoogheyt te zenden / en die den slechten staat van hunne Stad (als zijnde sonder Guarnisoen / met drooge Grachten) booz te dragen / en bystand te bereytschen / en te gelijk op eenen tijd Conditien betaamt / die men van den Koning sou sien te bedingen / en vervolgens op het aan-mannen van die van Buuren, of van Kuylenburg, die mede Sauvegarden hadden in-genomen / aanstonds boden naar Turenne gezonden / om mede Sauvegarde te verkrijgen / sonder te wachten op de versochte bystand van sijn Hoogheyt. Dese Sauvegarde wierd hen in dese generale en algemeene termen gegeven: dat hy Hertog als Generaal verbood, alle sijne onderhebbende Bevelhebbers en Soldaten, eenige roovinge of schade de Stad of Inwoonders van Tiel aan te doen, gevende tot versikeringe van de selve mede twee personen, om hen het effect hier van te doen hebben, die men yeder tien guldens daags sou hebben te geven.

Die ook daar eenigen tijd verbleven / tot dat de Hertog selve / naar dat de Schantfen de Voorn en St. Andries verobert waren / daar selfs quam / die daar dertig Switfers met een Luytenant, en wepnig tijds daar na noch omtrent sestig Franschen liet.

Turenne quam op den 16. Junij booz die vaste en beroemde sterkte Schenkenschans, die altoos booz de sleutel van ons Nederland is gehonden geworden / leggende op de punt van de Betuwe, daar sich booz de eerste maal den Rhijn in tweeën verdeeld / van welke d'eene arm booz-by Nimwegen neder-waarts / en d'andere naar het Tolhuys en Aarnhem loopt / behoudende als noch haren ouden naam; welke plaats booz heen booz onachtsaamheyt verlooren zijnde/sijn Hoogheyt Prins Fredrik Hendrik soo veel tijds gekost heeft / eer hy het Land weder daar mede konde versorgen / sluyten en versikeren. Dese Vestinge was als doe voorszien met een Guarnisoen van 15 Compagnien / en behoorlijke versorginge / genoegsaam / soomen meende / om een goeden harden stoot upt te staan: maar sy konde het geen twee dagen / ik zwijge soo veel maanden of weken / houden; dank heb de snoodheyt van een

Gouverneur / wiens Naam alle eerlijke gedachtenisse onwaardig / en die tot sijn geluk in het beleg van Coeverden gebleven is. Het Guarnisoen heeft sich ober dese overgave op dese wijze gesocht te verschoonen.

Dewijl Schenkenschans niet alleen een plaats is in dese Landen van groote reputatie / maar ook by veele Ayttheemische seer considerabel woerd geschat / om dat Prins Fredrik Hendrik Hoogl. Mem. de selve niet dan na een negen-maandig Beleg veroberde; soo sal dit lichtelijc veele moebereen haar gedachten hier ober werk te geben / sonder den tegenwoozdigen staat en gelegentheyt van de woorsz. Schans te considereeren / nemende enkelijc reflexie op der selber erwesene situatie / en derhalven lichtelijc sullen oordeelen / haar desentie nu gelijk doenmaals behoozde geweeft te zijn.

Maar ten eynde een pegelijc / wse het ook soude mogen zijn / het spooz van reden niet te biyten trede / bid ik / booz men oordeele / te willen considereeren / dat / ten tijde Prins Fredrik Hendrik Hoogl. Mem. gemelte Schans belegerd hield / de land-zijde / zijnde een dijk tusschen Waal en Rijn gelegen / aan welke zijde de Schans alleen maar t'approcheeren was / maar drie of vier voeten vzeette had / beneffens dat dito Schans van dag tot dag booz een considerable Spaansche Armade / ten dien tijde aan de zijde van 't Spuy gecampeert leggende / niet vitzes en volk gescondeert wierde; daar nu ter contrarie de Land-zijde booznoemt / booz't wepnig water / en't verlies van de Schans haar rechter arm / te weten den Rhijn, meer dan honderd roeden wijd geworden was.

Schenkenschans hier booz een groot gedeelte van haar sterkte verlooren hebbende / resolbeerden wy echter ons daar binnen / ten dienste van 't Landt / tot den laastten man te defendeeren; gevende de selve resolutie den Competter / den 13. Junij booz des Konings Broeder den Hertog van Orleans gezonden / om ons te sommeeren / ten antwoozd.

Te dier tijd hadden wy noch de lebensmiddelen / waar mede het Guarnisoen beertien dagen konde geboed worden: maar in plaatse van na de eerste sommatie belegerd te worden / liet ons den vband leggen / en passeerde den 12. Junij den Rhijn by 't Tolhuys;

De Schantfen de Voorn en St. Andries in-genomen.

't Verlies van Schenkenschans.

1672
Juny

huys; en/ aldaar de passagie sozceerende/ soo
 17 2. een peder bekend is/ trok directelijc de Beru-
 wee dooz na Aarnhem en Knodsenburg, welke
 07. twee plaatsen den Hertog van Turenne in
 twee dagen tijds beroverde.

Op nu in Schenkelschans vol gebzeken / en
 daarom te krachteloos zijnde alleen / sonder
 hulp / te konnen resistceeren / representeerden
 sulks / dooz een Missive, aan de Heeren Ge-
 deputeerden te Delfde: maar daar op geen
 antwoord konnende bekomen / namen wy
 onsen toeblycht tot die van Nimwegen, haar
 ernstig versoekende/ mits de passagie van de
 Schans, ober Kleef tot Nimwegen, noch open
 was / datse ons met een wepnig volk / geld /
 en bizzes wilden assisteeren; maar 't was
 vergeefs: sp antwoozden ons / dat geen
 volk konden missen / selfs bizzes gebzeli / en
 geld van nooden hadden: een guaden troost
 booz die nochtans in dit alles behoefteg wa-
 ren.

Ondertusschen quam den Hertog van Tu-
 renne, Aarnhem en Knodsenburg beset heb-
 bende/ weder te rugge/ slaande sijn Teger
 den 16. der boozs. maand by het Tolhuys
 neder/ en belegerde ons boozt daar na.

Op schooten / soo veel doenlijk was / om
 den byand het appzochceeren / dat sp van de
 Ronduyt ter zijden 't Tolhuys begonzen / te
 beletten: maar konden niet ons Kanon upt
 de Schans den byand het werken soo seer niet
 verhinderen/ als wy wel gedaan souden heb-
 ben met de twee Uytleggers op de Waal, die
 dooz toelatinge van den Commandeur ten
 Hoven, sonder kennig van den Krijgs-Raad,
 eenige dagen te booren na beneden waten
 af-gesakt; dat na ons oozdeel een sake was
 seer ten onsen verlies gedaen te zijn / alsoo de
 booznoemde Uytleggers, soo met Volk als
 Kanon/ wel boozsien waren; dat ongetwijf-
 felt den byand belet soude hebben / de minste
 Werken aan die kant / daar wy 't zwakste
 waren / te beginnen.

Den byand / den 17. dito tot half wegen
 de booz-gemelde Ronduyt en de Schans
 geappzochceert zijnde / dede ons booz een
 derde maal op-epschen; want den Prins van
 Condé, tot Emmerik gequetst leggende /
 epschte dooz een geschreben Missive, 't geen
 eenige dagen daar na den Hertog van Or-
 leans, als booren gesepd hebbe / had doen
 sommeeren/ de plaats booz een tweede maal
 op.

Den Krijgs-Raad hier ober wederom ber-
 1672. gaderende / resolveerde noch-maals sich tot
 het uysterste te defendceeren / gebende den
 07. Juny. Trompeter foodanigen antwoozd mede/ om
 het selbe den Hertog van Turenne, sijn mee-
 ster / te rappozteeren.

Albus lieten wy den byand soo met Ka-
 non als dooz Musquetiers / soo veel haar
 doenlijk was/ den gantschen nacht de Schans
 beschieten.

Inmiddels appzochceerden sp eben sterck /
 tot ontrent op twintig roeden na aan het
 Contrescherp, alwaar sp een Batterpe van
 twaalf stukken sozmeerde / gelijk sp/ aan de
 zijde na Emmerik gelegen / op twee Ponten,
 waar mede sp den Rhijn af-zakten / en 't
 booz de Schans ten anker leyden / gedaen
 hadden / en van welken kant sp seer sterck op
 ons canonneerden.

Den byand ons aan beyde zijden soo dicht
 genadert zijnde / dede den Commandeur ten
 berden-maal Krijgs-Raad bergaderen; als
 wanneer men onse gebzeken en defecten wat
 berder in-sag / en van stuk tot stuk ontlede-
 de / en ten laastten bevond dat het ons onmoge-
 lijk was sulks langer dan noch ontrent vier-
 en-twintig uren te konnen upt-harden/ bet-
 mits den byand sich noch maar ses uren
 tijds van sijn gemaakte Batterpen behoefde
 gedient te hebben / om ons de Wallen af te
 jagen / en ons de selve t'eenemaal onbruik-
 baar te maken / alsoo de Borstweering niet
 meer dan maar drie voeten breed of dik
 was / en derhalven de aarde mol en los zijn-
 de / van een drie ponder konde geruineert
 worden.

Seker voltopt werk / dooz den Heer Veld-
 Marschalk Wurts, aan de zijde van 't Tol-
 huys, daar wy van den byand aan-getast
 werden/ geozdonneert; en dat seer tot onser
 defensie gedient sou hebben / was dooz ozder
 van den Commandeur, sonder kennig van
 den Krijgs-Raad, eenige dagen booz de bele-
 gering/ geslecht/ dat ons immers so seer ber-
 zwakte / als het wech-zenden van de boven-
 gemelde twee Uytleggers.

Onder aan de voet van het Contrescherp
 was sulc een laagte / dat'er sich den byand
 geboeglijk met 1000 mannen konde logee-
 ren / sonder van de onse in 't minste geirentit
 te worden.

De Grachten seer harde en zandige grond
 hebben-

I 672. hebbende / hadden / door het laag-geballen
 water en de langdurige sterke droogte / niet
 meer dan een halve voet waters in.

Juny.

Door de ongemeene hoogte van het Con-
 trescherp wierd de Fauſſebray ſoodanig ge-
 commandeerd / dat / ſoo wanneer den vband
 tot aan de ſelbe geapprocheert was / het nie-
 mand van ons mogelijk hadde geweest in de
 gemelde Fauſſebray te konnen logeeren.

Binnen in de Schans waren de gebreken
 niet minder dan daar buyten / alſoo men'er
 beele Soldaten had die men nauwlijks tot
 haar dehoir konde aanmoedigen / gemerkte
 ſp haar in tijds gelegentheit in haar Barak-
 ken verbergden / en dierboegens onvindelijk
 maakten.

Onder andere ontſond in tegendeel een
 ſpecie van mutinatie / en dat dooz gebrek van
 geld; want ſp ſepden / ſonder het ſelbe niet te
 konnen beſten.

Twec Compagnien Waartgelders wegger-
 den abſolutelyk in de Buyten-werken te gaan/
 ſeggende / daar niet toe aangenomen te zyn;
 en dit alles ten tijde van de belegering.

Derhalven dan reſolbeerden den Krijgs-
 Raad, ſulks alles rijpelyk oberwegende / tot
 een favorabele Capitulatie, conſidereerende/
 dat men aan den Staat meerder dienſt ſoude
 doen het Guarniſoen te behouden / dan met
 noch vier-en-twintig muren langer de Schans
 te defendeeren / genootſaakt te zyn ſich dooz
 een quade Capitulatie aan den vband geban-
 gelyk ober te geben.

Deſe Deductie ſchijnt den Gouverneur
 niet ſeer te beſchuldigen / als alleen in twee
 dingen / te weten / het verzenden van de
 Uytleggers, en het ſlechten van het Werk,
 uyt ordje van den Heer Wurts: maar men
 heeft'er ander geboelen van; doch laat ons
 voort gaan.

Het is te verwonderen wat een ſchrik dit
 ſchielijk ober-gaan van plaatsfen (die men
 oordeelde dat weder voort ſich den vband
 maanden en weken ſou hebben konnen op-
 houden) veroorzaakte in het herte der Inge-
 ſetenen / ſoo dat men nergens ſprak als van
 blieden en bluchten / pogende maar een pe-
 der met ſijn vromt / hinderen / en gereefte
 goederen wech te geraken.

Uytrecht was wel de gereefte: maar / ep-
 laas! een zwakke verſekering / daar het met
 mentichte ſich naar toe begaf / en ſulks een

verſlagentheit aan-gebracht wierd / dat de
 Burgers aldaar weder van hunne zijde ſoo
 verre waren van een ander tot beſcherminge
 te konnen dienen / dat weder / die wat byſon-
 ders te verlieſen hadde / ook alles naar Hol-
 land en elders verzonden wat ſp konden.
 Amſterdam kreeg ſeer veel aan-loop: maar
 die gene / die aan den Yſſel-ſtroom en aan
 den Gelderſchen bodem woonden / namen
 het meeſt naar ober Zee in Noord-Holland;
 ſoo dat in der daad de verſlagentheit ober-
 matig groot was / vermeerderd dooz de on-
 gewoonte van eenig oorlogs-jammer op ſijn
 dak / in ſoo veel breedſame jaren geſien of
 geboelt te hebben; waar by quam / dat het
 boozbeeld van andere / het ingebeeld ge-
 baar / dat anders de moedigheit ſou mo-
 gen beſetten / onwederſtandelijk dede oor-
 deelen.

Sijn Hoogheit de Prins van Orangien,
 en de Heeren Gedeputeerden te Velde / be-
 neffens het Leger van den Staat / noch op
 de Veluwe aan den Yſſelkant, by Dieren
 leggende / vonden niet geraden ſich aldaar
 langer op te houden / dewijl de Stad Aarn-
 hem in handen van den vband was / de ge-
 heele Veluwe voort de ſelbe open lag / en alſoo
 de Oorlogs-macht van den Staat alle uren
 dooz de Franche heeren konden overballen
 worden. Een gedeelte dan van het Leger
 der Staten wierd in de Steden / aan den Yſ-
 ſel-ſtroom gelegen / verdeelt; en een ander/
 onder het beled van den Generaal Aylua,
 naar Vriesland geſonden; het ſwaarſte Ge-
 ſchut / beneffens de Almonitie en Leeſtocht/
 is dooz beſtel van de Heer Beverning naar
 Campen, den Yſſel afgeſonden / om ſo voort
 naar Holland verdoert te worden: Doozts
 is ſijn Hoogheit, met het gros van het Le-
 ger / op den 14. Juny van daar vertrokken/
 en naar de Stad Uytrecht getoogen / daar
 hy des anderen-daags 's abonts met het
 gros van het Leger (niet weynig vermoept
 van een dag en een nacht te marchieren)
 aangekomen is / maar de Doozten geſlooten
 bond / en alſoo dien nacht met ſijn volk daar
 buyten blijven moeft. Dat de Doozten ge-
 slooten gehouden waren / verſchoonen die
 van Uytrecht daar mede / dat eenige Hoof-
 Officieren van aanſien des daags te vooren
 uyt des Princen Leger voort-af komende /
 hadden uytgeſtroopt / dat het Leger van den
 Prince

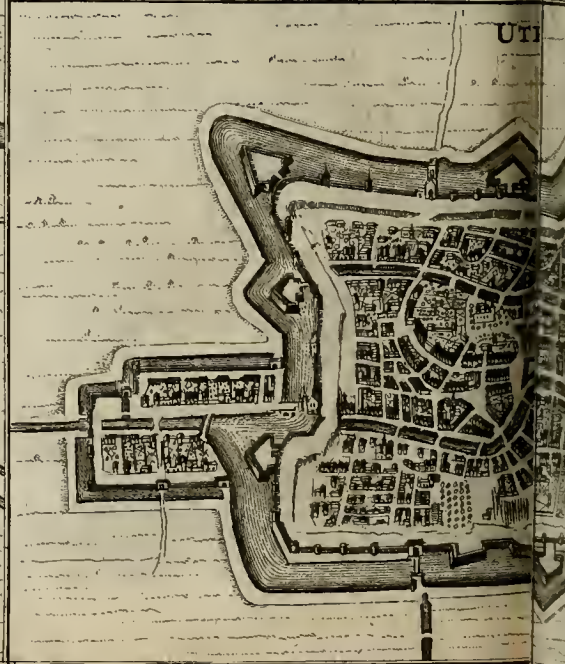
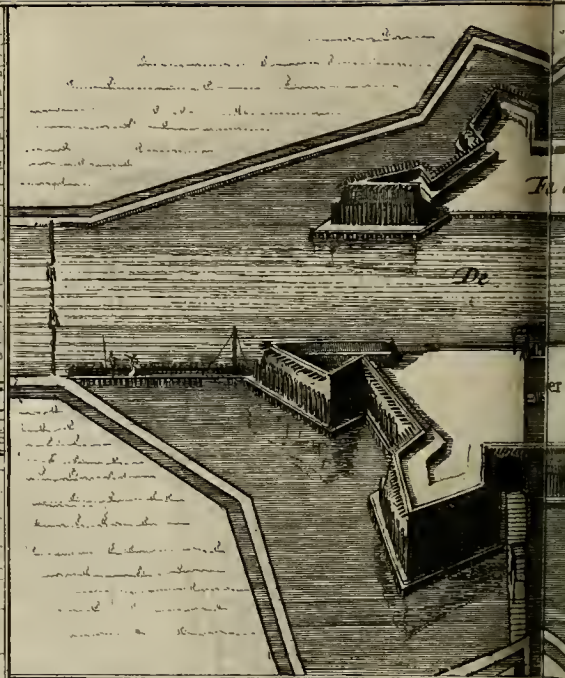
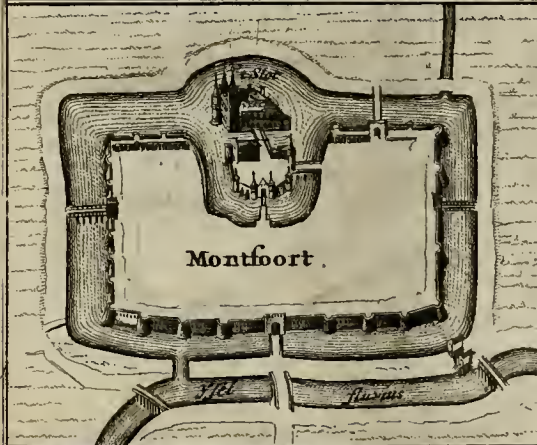
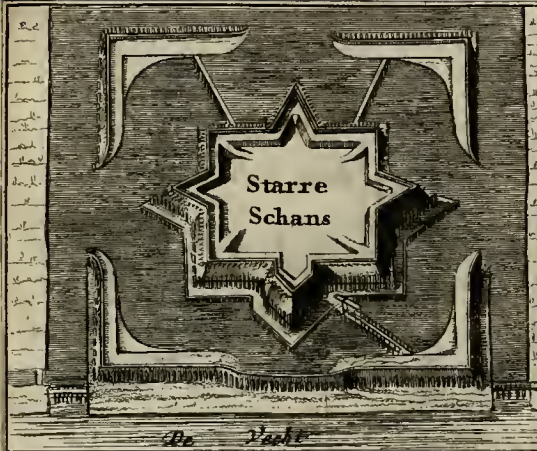
Staat van
 de Nabuu-
 rige Lan-
 den.

De Pri-
 van Co-
 gien
 breekt
 Dier
 op.

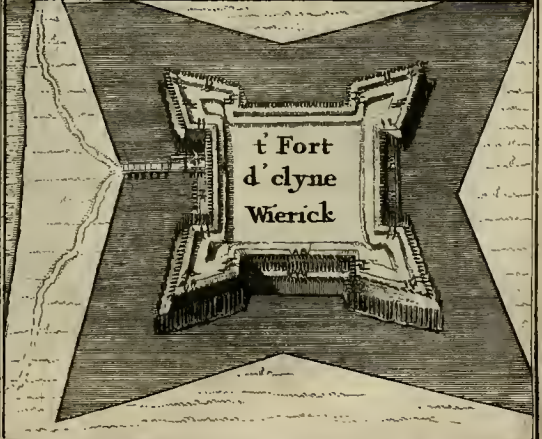
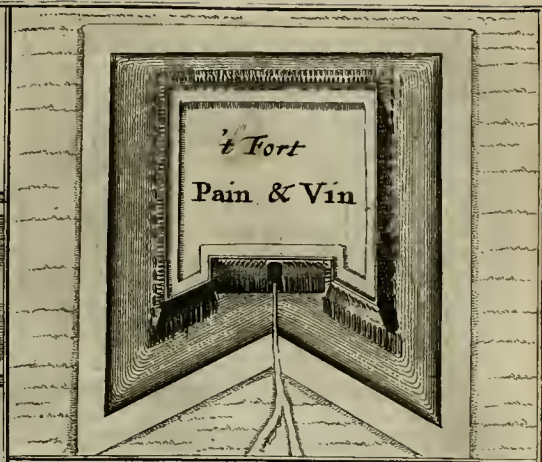
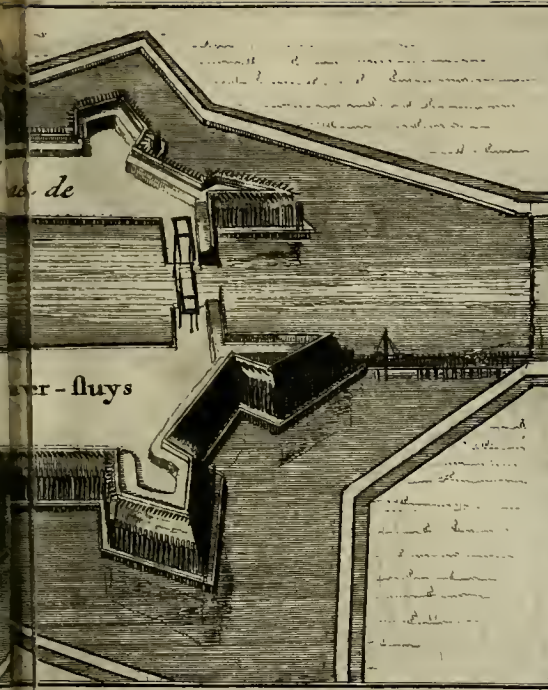
kom-
 voor
 recht

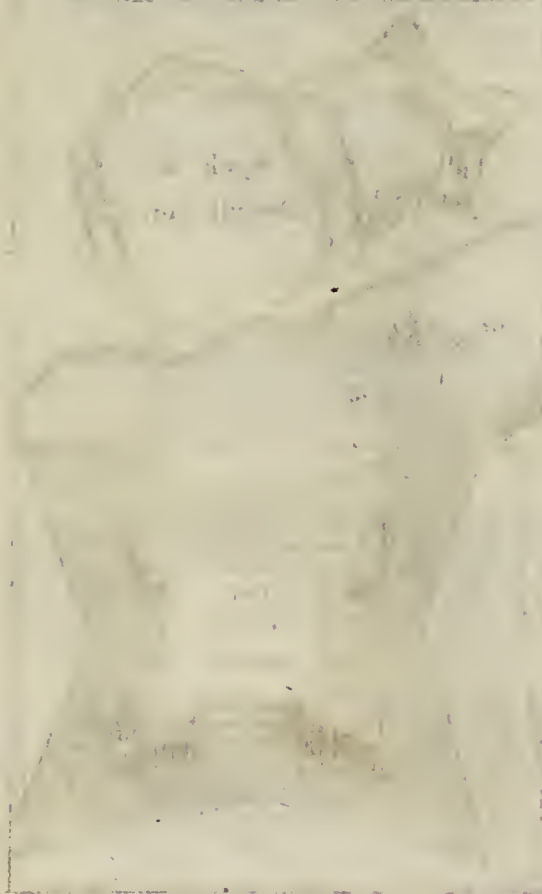

572. Prince quam om de Stad te plonderen / op dat de Franschen daar geen biupt souden binden ; het welke de Burgers ter ooren gekomen zijnde / hadden die daar ober de Poozt ten geslooten en beset / willende geen krijgsvolk in-nemen / vooz en al-eer sp van de goede intentie van sijn Hoogheyt versekert waren. Maar van het gene het gebolg aangaat / sullen wy hier naar handelen.

Utrecht tusschen / de Marquis de Rochefort, van den Koning van Vrankrijk met eenige Troepen uyt het Leger afgesonden / quam op den 15. Juny omtrent Wageningen, dat een klepne en onsterke plaats in Gelderland is / tusschen Aarnhem en Uytrecht gelegen / het welke aansonts Sauvagarde van den selven versoekt en verkreeg ; gelijk ook het Stedeken Rheenen, niet verre van daar gelegen / het selve versoekt en verkreeg. Andere klepne Stedekens daar omtrent sijn hoorelijk daar na met behoortlike besettinge van den Koning vooz sien.

Twee dagen daar na is ook Amersvoort, een tamelijke groote / doch onsterke Stad / als staande onder de heerschappij van de nabijgelegene Bergen / sonder enige tegenstant / van den gesepden Marquis ingenomen. Hier op moest Naarden aansonts volgen / een matelijke Stad / aan de kant van Holland, omtrent een Canon-schoot van de mond der Zuyder-Zee en het Y, maar drie uren gaans van Amsterdam gelegen / tamelijk wel gesterkt / maar nu dooz onachtsaamheyt wat verballen / en ondiep van Grachtten geworden.

Dese Stad versautde op het overgaan van Amersfoort (maar 4 uren van daar gelegen) foodanig / dat men niet als om te vlichten dacht. Wanneer dit den Marquis de Rochefort overgezacht werd / sond hy terstont eenige wepnige naar Naarden toe / die / komende met den abont daar aan / met een groot getier die van binnen toe-riepen : Dat het geheele Leger des Konings op haar Stad in aantocht was, en dat sy hen by tijds souden in-laten, of datse anders het geheele gros van het Fransche Leger hadden te verwachten, dat hen gewisselijk ten gronde verdelgen sou.

Dit stelde die van de Stad in de alder-grootste verslagenhent / sommige lieten sich van de Stads Wallen af sakkien / en swom-

men of waden dooz de Gracht / en begaben sich naar Muyden, Weesp en elders ; het klepne en swakke Guarnisoen / dat daar binnenlag / leyde haar wapenen neder / sonder tegenweer te willen bieden / seggende / niet machtig te sijn sulken Leger tegen te staen : en in dese algemeene ontfelstenisse gaf sich dese plaats / aan een hand vol volks / op den 20. Juny ober. De besettinge liep onozdentelikh een andere Poozt uyt / terwyl de Franschen in-trokken / wordende van een klepne gedeelte der selver noch vervolgt tot Muyden toe ; alwaar 13 / 14 of 15 Franschen als Sauvagarde binnen quamen / om de plaats vooz den Koning van Vrankrijk te versekieren / maar die wierden aansonts daar weder uytgedreven / zijnde Muyden alsoo de eerste aan dese kant / die de boozgang der vanden gestuyt hebben.

De Koning van Vrankrijk, van vooz Emmerik met sijn Leger opbrekende / quam op den 17. Juny vooz de Stad Doesburg, in het Graaffschap Zutphen, aan den Ysselstroom gelegen / welk Graaffschap, met Gelderland, altoos een Lit van de vereenigde Landen is geweest. Dese Stad wel versterkt / en met een tamelijke besettinge (onder de welke ook eenige Hollandsche Waartgelders waren / beneffens de versterkinge uyt des Princen Leger) vooz sien / heeft sich ebenwel aan de Fransche macht mede overgegeven : van het welke ons dese wijdsloopige berichtinge is toe-gekomen.

Doesburg is een Stad gelegen aan den Ouden en Nieuwen Yssel, waar van dese dooz belepd van de Roomschen Drusus, van Yssel-oort af / tot aan Doesburg, in den Ouden Yssel is gelepd / welke bepde stroomen dan alhier vereenigen / en / als een Rivier / sich in de Zuyder-zee uythoesemen. De Stad selve is soo ten aansien sijnre gelegentheyt / als treffelijke Bestingen / een der sterkste Steden van geheel Nederland ; want sy legt ten meereendeel in soo lagen Lands-douw / dat sy / wanneer het water eenigins hoog is / of by regen-tijd / rondsom heene blank staat. Behalven dese natuurlijke / en andere konstelijke vastigheden / is ook vooz de Koey-poort een swaren Dam gelegd / waar vooz het water van den Ouden Yssel het meeste lage Land overstrooinde / zijnde den 14. Juny daar regen al by hoog

1672

Juny.

Bericht van het overgaan van Doesburg.

1672,

Juny.

opgewassen; en belaste als doen de Magistraat, op het goedvinden van den Colonel Nieuland, en andere Hooge Officieren/ haer Burgeren te slechten het Contre-scharpen Westen van het Hoorn-werk, vooz de gemelte Koey-poort, om dat men het selve oozdeelde veel te hoog te wesen; men dede ook het byandhout/ aldaar leggende/ versmijten/ om den booznoemden Dam/ en de leegte te beter te konnen bestrijken; werdende boozts dooz de selve Burgerpe een goede Bozstweeringe opgewoopen langs de binnen-kant van de palissaden/ beginnende van het gesepde Contre-scharp, en aan den Yssel epndigende; doch alsoo de grond aldaar seer sandig was/ en het werk derhalben gestadig verbiel/ wierd het selve met palen en heggen oniset en doozwoocht. De poozt van 't Hoorn-werk, en de openinge van de linie daar toe behoorende/ werd met het beleggen van de deuren verskerd/ en de Brugge daar op aankomende/ en die van den Dijk/ afgenomen; inboegen den byand het gemelte Hoornwerk niet als ober dien Dijk/ en langs het Contre-scharp, konde benaderen.

De Burgerpe dus besig tot des Stads bescherminge te arbeiden/ wierd den 16. Juny, dooz het Koninglijk Fransche Leger omringd/ als wanneer het werk van alle kanten noch pberiger wierd ter hand genomen; en zijn dooz de Burgerpe en vluchtelingen noch seer veel versterkingen gemaakt/ en onder opsicht van de Heeren Magistraten/ Rensen, Jan Huygen Schaap, en Curtenius, opgewoopen een sware aarde Redout op het Na-bedagt, en een linie getrokken tot bedekkinge van 't meer-gemelte Hoorn-werk, strekkende sich ten Oosten van de rechter vleugel af/ en epndigende aan de strand/ op den Yssel, beneden de Molen/ werdende het opsetten van de fooden tot laste van de Stad/ by die van den Krijgsraad, de Soldaten vooz 75 guldens aan-besteed. De Magistraat dede ook maken de Buggen van Communicatie, na Sloots Hoorn-werk, ende ook na de drie Ravelijns; doende ook/ tot meerder gemak van 't ober en weder gaan/ in de Stads gracht/ by peder brug een Schuyp leggen/ en met planken bebloeren. De Schanskozven op de Wallen/ wierden mede op Stads kosten

gebuld/ en in de Bolwerken aan de Veer en Koey-poort noch twee nieuwe Waterpen met haar Beddingen toegesteld; en behalven de vier Constapels/ daar toe tegenwoozdig/ noch eenige andere Boschfietters upt de Hollandsche Compagnien verhooren. Den ouden Yssel wierd/ boven het Contre-scharp van het Oey-poorts Kabelijn/ met een sware gependen boom en paalwerk af-geslooten/ en de Schipbrugge tot die aankomst onbruikbaar gemaakt/ alles ten eynde geen Schuyten noch menschen langs de Keviere/ tot op de Contre-scharpen, souden konnen naderen. Ook is het geheele Bolwerk Zuylens-verdriet, onder opsicht van den Heer Burgermeester Adam Huygen, met stozm-palen/ op de wijze van palissaden oniset/ en met een gordinge van sparren aan malkanderen verbonden.

Men selde voozt alle noodige oorzaks om het gebrek der Soldaten te helpen/ en wierd ten dien eynde de Rotterdamsche Compagnie Waardgelders, op klacht van den Vaandijch Pieter Gravenbroek, (den Capiteyn Hugo Brest niet tegenwoozdig zijnde) dat hy onvoorzien was van middelen/ om het volk haar noodig onderhoud te verschaffen/ dooz de Magistraat versocht/ en verscheyden Bakkers aangewesen/ om aldaar/ op haar E. E. geloof brood te halen; gelijk haar E. E. niet alleen dese/ maar ook de Leydsche Compagnie Waard-gelders van den Capiteyn Cornelis Akerwal, geduurende de Belegering/ beloofden te versorgen; met zene daar noch een oberboodige aanbiedinge by-doende/ om alle andere gebrekhebbende Compagnien/ op gelijke wijze te willen helpen. Ja haar E. E. hebben ook tot meerder genoeg en verlichtinge der Burgerpe en Militie/ vooz dien tijd opgehouden 's Lands Inposten/ ende ook den prijs van het koop-bier verminderd/ en gebracht tot op een stupper de kan.

Haar E. E. deden ook de noodige voozsozge/ om by alle voozbal den byand te leschen/ doende de geheele Stad dooz/ op bequame plaatsen op raders stellen en met water bullen/ Brouw-ketels/ Bier-kuppen/ en groote Tonnen/ om onder opsicht van sekere daar toe berozdende personen/ gemakkelijk ter vereyschter plaats te konnen geboert woorden. Ten welken eynde ook be-

flooren

72. **S**hooten wierd de stroo-daken van Hupfen en Schuurten af te breeken / en de straten van de kerpsteenen te ontblooten / om dooz het inwerpen van Hoegels en Granaten / geen meerder ongemak te veroorzaken / alle het welke dan in der pl aldus in 't werk gesteld is.

Van gelijken wierd dooz de Magistraat, met toe-doen en goed-binden van den Commandeur en Hooge Officieren / dooz den Trom / en ook den Stads Hoeper al-omine verkondigd / dat in tijd van nood / of allarm / alle ongewapende Mannen / Wijven en Kinderen / sich van de straat en Wallen moesten houden / op straffe van dadelijck onder de voet geschooten of gereden te werden : ten welken epnde de twee Kintmeesters / Heemskerk en Loufseau ; met hare Compagnien gelast wierd dit beslupt upt te voeren / en de noodige parouilles te rijden. Wpsondere sozge wierd daar ook gedragen / om met verbiddinge en aanroepinge van God sijne hulpe en bystand te bekomen / en daarom een dagelijcksche bede-stond in-gesteld / die des avonds ten ses uren haar aanbagen namen. Te dier tijd is ook dooz de Magistraat den Heer Nieuland, Meynerswijk, en andere tegenwoordige hooge Officieren een onderlingen eed van getrouwicheyt af-gelegh / en met op-gesteken bingeren booz God / en het aanwesende geselschap plechtich gezwooren / elkander in de gemeene bescherminge der stad getrouwelijck de hand te bieden / en alles met mede-weten / ober-een-dracht / en volkommen eenigheyt daar heenen te bestuuren. En nadien het Magazijn van alle het Busch-pulver alleenlijck by de Veer-poorte was berustende / wierd het selve met allen gebaerlijck en ondienstich geoozdeelt / en derhalve raadsaamst geacht / het selve aan verschepdene oozden der stad te verplaatsen ; waarom dan dooz de Heer Burgermeester Ad. Huygen, en de Sergeanten Majorz la Noy en Molkman, 't gemelde pulver verdeelt wierd in eenige gewelfde plaatsen in 't Kleyne Convent, mitsgaders in een kelder in 't Frater-huys, (beyde reeds tot Magazijnen gebzuyht) en in een gewelfde kamer / gelijcks de hoogte van de voet der wal / in den Rooden Tooren ; zijnde tot besozgen van 't boven gemelte / verhooren de stads Secretarius Dr. Herman Huygen.

Terwijl men aan de eene zijde aldus de

noodsakelijcke ober-een-stemminge trachte te bevoorzaken / deed sich aan de andere zijde geen geringe oneenigheyt op / en dat tusschen den Heer Colonel Nieuland en den Obersten Luytenant Allane Couttis, peder van haar verstaande hem het opper-bewind toe te komen / werdende het selve openlijck betwistredend / wanneer den 17. Junij den Krijgsraad / of lieber de Hoofst-Officieren in het Katten Rondeel vergaderd waren ; zijnde aldaar tegenwoordig den Heer Joan Ingen Nieuland, en Christoffel van Voorst, beyde Colonelen / Allane Couttis, Oberste Luytenant en Commandeur / Hendrik van den Klooster, en den Heer van Meynerswijk, Luytenant Colonel / Rudolph Fredrik van Yselmuyden, Charles de la Noy, en Charles Molkman, Sergeanten Majorz / Lodewijk van Brakel, Capiteyn / Dirk van Heemskerk, Kintmeester / en Charles de Beauvois, Segeant Majorz der stad Doesburg : alwaar den Heer Colonel Nieuland boozstelde / hoe hy dooz sijn Hoogheyt den Prince van Orangien, met twee Regimenten voet-bolk in Doesburg geschikt / en hem dooz sijn Hoogheyt het commandement daar binnen aanbevoelen zijnde / sijn Hoog-Ed. gestrengheyt verstond booz absoluut Commandeur te moeten werden erkend ; te meer / alsoo hy Colonel zijnde / sijn ampt noch aansiens halven den Heer Allane Couttis, die niet nieer dan Oberste Luytenant was / geensints boven hem konde aan-nemen : maar den Heer Allane Couttis bestoot in tegendeel / dat / alsoo hy in den jare 1665. dooz de Provincie van Gelderland tot Commandeur van Doesburg was aan-gesteld / en daar van aan sijn Hoog-Ed. gestrenghepts Acte in forma terhande gesteld / dat hy in gebolge van dien sich in sijnen dienst altyd als een eerlijck man gedragen hebbende / verstond daaromme hem sijn commandement niet te kunnen werden ontnomen ; sich boozts beroepende op sijn Hoogheys woorden / hem te Dieren gedaan. Op alle het welke gebzaagt en gehoozt zijnde de verklaringe van den Heer Burgermeester Huygen, den Sergeant Majorz la Noy, en Commijs Joan Mentink, soo heeft / na gehoude afstred en overleg / den Heer van Meynerswijk de upspzake gedaanz namentlijck / dat den Ingen Nieuland, als oudste Colonel / soude wesen Gouverneur ; sullende

1672.

Juny.

fullende by sijne ontstentnisse den Heer Coloneel Voorst in dat ampt treden: waar tegen als den Heer Courtis protesteerde/heest den Heer Burgermeester Huygen de sake tot een bemiddelen trachten te brengen / en gesegt / dat den naam van Gouverneur daar ter plaatse niet allen hatelijk / en ook by sijn Hoogheyt niet gebrukt was: boozs dat men in den tegenwoordigen toestand der saken booz-al de eenigheyt van nooden hadde / en de aansiende nood wel soude berepschen elkander de helpende hand te bieden; en of het derhalven niet best ware / dat beyde de gemelte Heeren / Nieuland en Courtis, *Conjunctim*, of gesamender-hand het commandement beedienden / en elkander in alles ondersteunden: waar toe / wanneer gemelte Heer Burgermeester bespreeke / dat sy beyde sich scheenen te sullen genoegen / vatte hy haar *E. E.* beyder handen / welke sy ook / in teken van vergelykinge / te wederzijds toereplaten.

Terwijl den Krijgs-Raad als noch vergaderd was/dede den Heer Ritmeester Dirk van Heemskerk den selven boodschappen / hoe booz de Mey-Poort in de Weyde van den Panavant een Trompetter van den Koning van Vrankrijk was aangekomen / seggende van sijne Majesteit mede te brengen twee brieven / een aan den Krijgs-raad, en een andere aan de Magistraat; waar op in tegenwoordigheyt van den Burgermeester Huygen de om-bzage gedaan zijnde / of men de gemelte brieven soude aannemen of niet / is daar op beslooten / de selbe / als van byanden komende / geheel af te wijzen; werdende met eenen den Ritmeester Heemskerk met dit beslupt na den Trompetter te ruggegeschikt / met last den selbe te bzaagen / of ook pets mondeling hadde booz te stellen? waar op van den Trompetter ten antwoord bekomende / daar toe niet gemachtigt te wesen / keerde die weder na her Leger.

Met welk beschept den Trompetter den 18. te rugge gekeerd zijnde/dede den Koning aansionds alles tot een aanbal verbeerdigen / en ten dien eynde ongelooftijk veel Rijshossen en Zooden aangebrengen; belastende den Grabe de Lorge, die met 4000 man aan de andere zijde der rebfere geposteerd lag om den bystand of ontfet af te weeren / recht op de Stad aan te naderen / en sich daar onder soo

dicht te begeven / dat hy versekerd konde zijn dat van die kant altoos geen toe-voer in de Stad quam. Ten selven dage deden die van den Krijgs-raad der Stad / buyten kennisse der Magistraat / in den byand steken en rafeeren twee van de stads huypen aan de Schip-brugge, als mede het huyp van den Burgermeester Huygen aan de Drempterdijk. Ook ontfond den volgenden nacht / den 18. en 19. een sellen byand in 't huyp van Otto Keddinkhuys, maar wierd die / dooz goede toe-versicht en ordze der Magistraat / van de Burgers upt de Wachten van 't Stadhuys en de Wallen / tijdelijk geleescht. Den naasten morgen / op Sondag / beboegden sich de Heeren Burgermeesteren Renssen en Huygen, nebens den Geheym-schrijver Taming, aan het Houten Wambais tegen ober Sloots-hoorn-werk; en aldaar gebonden hebbende den Commandeur Nieuland, en den Obersten Luyten. Meynerswijk, is hen luyden dooz de gemelte Heeren Burgermeesteren aangewesen / hoe noodzakelijk het ware / dat men een linie en traversee maakte om des byands aannaderingen te stuypen / als van de welke men aan die zijde een schadelijken indruk hadde te wachten; aanbiedende het selve werk dooz Burgers en Vluchtrelingen te doen op-maken; doch is dese sake / als onnoodig / dooz de gemelte hooge Officieren af-gewesen.

Den selven dag / omtrent 's avonds ten seben uren / verscheen een tweede Trompetter booz de Poort / met mondeling bericht / dat hy dooz den Marquis de Duras, als Capiteyn van de Koninglijke Garde, was afgezonden / om te versoeken / dat het den Heer Gouverneur van Doesburg soude gelieven by hem Marquis, 200 passen van den Trompetter / upt te komen / niet by-boeginge / dat hy geen Krijgs-volk altoos by hem hadde / en alleen met een Trompetter en Pagie verzeld was / om met den Heer Gouverneur in beplichgeyt te spreken: maar den Heer Commandeur Nieuland dede hem dooz den Major Yselmuyden, en den Overste Luytenant Beauvois weten / dat / alsoo den Koning van Vrankrijk, en by gebolge ook den Heer Marquis de Duras, byanden van den Straat waren / het hem booz als noch en in desen stant niet raadzaam dacht wegens sijne Heeren Meesters, met den Heer Marquis te spreken / den selve

72. selve verfoekende / hem in desen geballe te
 07. verschoont.

Den 20. Junij / des morgens vroeg / be-
 bond men dat den brand sijne approches ter
 zijden den Panoven begonde te openen / en
 ook aldaar een Batterpe te maken ; dan al-
 soo daar tegen niets ter wereld wierd booz-
 genomen : en hoe dapper de Franschen aan-
 naderde / op de selve gantsch woepnig Kanon-
 schooten wierden gebaan / ja ook self het
 schieten door den Heer Commandeur Court-
 is, en den Oversten Luytenant Klooster upt-
 dzukkelijk verboden wierd : soo hebben de
 Heeren Burgermeesteren Rensen en Huygen
 beslooten / de andere Hoofd-Officieren des-
 wegen aan te spreken : en aan het hups van
 de Vrouw van der Schuyren gebonden heb-
 bende den Colonel Voorst, Overste Luyte-
 nant Klooster, en den Major Yffelmuyden,
 droegen sy dese Heeren booz / dat het hare
 oordeels hoog-noodig was den brand in het
 begin te stuyten / en met tegen-werken en
 upt-ballen sijne approches te verpdelen of te-
 gen te houden ; waar toe sich seer veel bra-
 ve luyden / soo Inwoonders als Vluchteling-
 gen / bywillig aanboden ; gelijk ook den
 Heer Burgermeester Rensen, en den Ge-
 heym-schryber Herman Huygen, ook haer
 eygen personnen aan den Commandeur
 Nieuland ten selven eynde op-droegen ;
 maar wierd door de aanwezende Hoofd Of-
 ficieren / en in 't bysonder door den Oversten
 Luytenant Klooster geantwoord / dat dit stuk
 reeds by haren Krijgs-raad was booz-ge-
 dragen / en aldaar de groote uytsallen booz-
 schadelijk geoordeeld / als waar toe men de
 beste Soldaten sullende moeten gebuyken /
 de selve onrijdig soude spillen / daar die noo-
 dige soude van doen hebben / wanneer den
 brand tot aan de Contrek harpen soude we-
 sen genaderd / en men *Espé a la main* met de
 punt van het Kapier elkander om een voet
 lands soude bedisputeren. Maar ondertus-
 schen liet men den brand sonder verhinde-
 ren roede op roede winnen / sonder dat daar
 tegens / gelijk gehoort / op soo ernstigen ver-
 soek en man-moedige aanbiedinge der Hee-
 ren Magistraten en Burgers iets wierd ter
 hand genomen : en versoekte den Heer Over-
 ste Luytenant Klooster alleenlijk / dat twee
 honderd Stoorn-palen en honderd Scheur-
 de-broeken aan Sloots-Hoorn-werk, tot her-

sekering van die aankomste / mochten ge-
 1672. bryacht werden ; 't welck de gemelte Heeren
 Burgermeesteren soo pberig in het werck
 stelden / dat sy in eygener persoon twee Wa-
 gens hebben by de hand gefocht / en daar op
 het berepichte goed geladen hebbende / deden
 de selve in tegenwoozdigheit van den Heer
 Commandeur Nieuland, en den Oversten
 Luytenant Meynerfwijk in de Faucebray,
 tegen ober het booznoemde Hoorn-werk,
 naast de bygge van Communicatie, van de
 Wal af werpen ; dochts van al het selve na-
 derhand niet een centig stuk gebuykt gewo-
 den. Van gelijken is ook versumpt en acht-
 ter-gelaten het sinken van het Kanon / met
 het insijden van de Bozstweeringen / te
 booren by de Hoofd-Officieren beloof / als
 mede het stellen van drie klepne metalen
 Strikjens in de Faucebray, tot dien eynde
 bysonderlijk bewaard / en van de Batterpen
 gelaten.

De Magistraat en Burgerp ging in mid-
 dels boozt om van hare zijde hun pliche
 waar te nemen / en des Stads verweeringe
 te bebozderen / en verhoogde des nachts
 tusschen den 20. en 21. de Bozstweeringen
 van de Noord-schouders, in het Rooden
 Toornsche, en oud Molen-Boelwerk : gelijk
 den brand ook dapper met sijn Werken en
 Loop-graben boozt-ging / en sijne Tren-
 cheen opende / onder het beleyt van den Har-
 tog de Roannes, met vier Baraillons Fran-
 sche Guardes, onderschoort door Monsieur
 de Rommeccourt, die ober de Kuyterpe ge-
 bood ; doch wierd al booren door den Vaan-
 dzich van den Capiteyn Reneffe, Bakker ge-
 noemt / op de Franschen noch een klepne /
 maar echter mannelijken uytsal gedaan ;
 want dese / siende dat sy des Dingsdaags
 's morgens vroeg een stuk-weegs langs
 Sloots-Hoornwerk haar Loop-graben boozt-
 sette / sprong sy / met het bloote rappier in
 de buyst, upt het Contre-scharp, daar sy de
 wacht hadde / op de Bozstweeringe / en ge-
 volgt van versleypene Soldaten / naderde
 sy onbeschroomt tot in de Fransche Loop-
 graben / en dreef ook de selve op de blucht ;
 dan sy in de linker bozst / de schouwder upt/
 geschooten zinde / begeest sijn volck geheel te
 verslaautwen / waarom sy dan ook heeft
 moeten afstrekken. Eben dapper quect sich
 ook met een hand vol volks den Luytenant
 t van

1672.

Juny.

van den Capiteyn Ifferfum, Waalwijk genaamt; doch mede niet tijdig of te slap van de sijne ondersteunt / moest / na dat hy een schoot dooz den arm hadde gekregen / met eenige schade afwijken. Maar een swaarder toe-bal heeft die van binnen wel haast de bonken van dese manmoedigheid doen dooven: want de meeste Soldaten / eenenige Officiers / die in het meergemelte Hoornwerk, en naastgelegen Ravelijn, sonder aflossen / sommige 24 / andere 48 uren achter een / de wacht hadden gehad / verlieten sonder bevel of oozlof hare posten; seggende / aldaar geen meer dienst te kunnen doen / alsoo haar bozsten / dooz het onophoudelijk schieten / met blaauwe buyten opgelopen / en beele musquetten onbequaam waren geworden: waarom den Heer Majoor en Capiteyn Yffelmuyden, upt den naam des Krijgsraad, de Magistraat heeft booz-gestelt de drie volgende verzoeken:

1. Om volk te hebben tot het maken van een linie tegen den vyand, by het Houten-Wambas, aan Sloots Hoorn-werk.

2. Het herstellen der Brugge van Communicatie.

3. Het verschaffen van musquetten, in plaats der onbruikbare.

Dan wierd by de Magistraat geantwoord / op het eerste / dat hare E. E. Achtb. al booz twee dagen / en ter goeder tijd de selve Linie met een Travers aangeboden hadden te doen maken / maar dat als doen het selve was afgewesen / daar het tegenwoozdig onmogelijk soude zijn haar Burgeren in de spijse en 't heetste / tot dit werk te krijgen; doch dat haar E. E. Achtb. des niet tegenstaande / upt haar eygen beursen / hondert guldens aanboden / booz die gene / welke die van den Krijgsraad daar toe soude by der hand krijgen. Ook was het booznoemde werk te gebaarlijker / wijl die van den Krijgsraad, geheel buyten kennisse des Magistraat, het Houten-Wambas hadden doen in den brand steken / waar dooz een groot vals van de by-stande palissaden mede was wech-genomen / en ook by gevolge de Gravers / in tijd van nooddwang van de bescherminge en hoede deser palissaden ontbloomt / geen verpligte te rugge-tred soude kunnen hebben. Op het tweede / dat de bzugge tot tweemaal was hermaakt / en dooz het sterk upt-

bluchten / de laatste-maal gebzooken was; doch dat de bebloerde Schuyten in allen gevallen de selve diensten souden kunnen doen / behalven dat men daar dooz de blucht beter soude kunnen beletten: doch waren sy Burgermeesteren eijster oberboodig / die gene / welke den Krijgsraad tot het hermaken der bzuggen soude gelieven te gebuyken / op Stads kosten te beloonen. Op het derde / dat dit point niet tot de Magistraat, maar tot de Officiers / was gehoorende / als die de musquetten by haar hadden / en te boozren de macht hadden om die upt de Magistrijnen te ontbedden: behalven dat ook het boozgetwende gebzek seer spoedig en makkelijk konde werden verbeterd / met het volk tijdiger af telossen.

De booznoemde posten nu / dooz het gemelte berlaten van volk en tegenweer / en ook de Waterpen van Constapels ontbloomt zijnde / dede de Magistraat aan die van den Krijgsraad ernstig verzoeken / daar in ten spoedigste te boozsien / ja sy hadden reeds daar toe een ontwerp van een schriftelijk protest beginnen op 't papier te setten / dan wierd sulks om geen tijd te verliezen / en het selve mondeling omstandiger te bekleeden / achter wege gelaten / en hebben sich de Heeren Burgermeesteren / Middagten en Huygen, eerstelijc verboegt by het Esquadze van den Heer Colonel Voorst, die / neffens den Obersten Luytenant Clooster en andere / met beel Compagnien / aan de andere zijde der Stad / naast Suylens-verdriet, in de Hoben / buyten allen aanstoot / en sonder eenige dadelijke dienst te doen / neder-lagen. Dese dan / versocht zijnde de berlatene posten in te nemen / gaven daar op ten antwoord / dat sy op haar aangewesen plaatsen waren / en sich van daar niet mochten begeben / sonder uptbzukkelijk bevel des Commandeurs, welke men dan daarom hadde aan te sprekken: waar mede den Heer Clooster, sonder wijder antwoord te geben / op een Matras ging neder-leggen.

Maar op gemelte Heeren Burgermeesteren den Commandeur Nieuland aan 't Katten-Bolwerk, en in sijn Tent / en den Commandeur Coutris aan sijn woon-plaats gesocht hebbende / was geen van beyde te binden / en is daar mede den tijd tot ober den middag verdoopen / als wanneer sy beyde de Heeren

162.

Ju

172. Heeren Commandeurs / nevens verschey-
dene andere Hoofst-officieren / aan 't Katten-
ny. Bolwerk hebben gebonden / en in tegen-
woozdigheyt van den Burgermeester Muys,
den Commandeur Niculand, dooz den Heer
Huygen, seer ernstig en met krachtige be-
weegredenen versogt / de gemelte verlatene
plaatsen te doen besetten / als by welk ver-
suym niet alleen seer groote swarigheden
stonden te wachten / maar / waar dooz klaar
en ontwedersprekelyk te sien was / dat de stad
sonder slag of stoot den vyand moest in han-
den ballen ; die ook / wanneer hy daar dooz
onboozsiens quam in te bzehen / de stad en
't volk deerlyk soude verwooften. Des Com-
mandeurs antwoord op dit alles was / dat
hy geen meer commando ober de Soldaten
had / sy wilden niet verchten : waar op den
Burgermeester hem toe-boegde / of hy dan
geen rappier op 't lijf hadde ? en of daar
geen galgen waren / of gemaakte honden
werden / om de quaadwillige te straffen ?
daar hy boegende / dat in gevalle hem Bur-
germeester sulke onwilligheyt van een Bur-
ger booz-quam / hy niet soude na-laten hem
sijn rappier in 't lijf te jagen. Maar den
Commandeur Niculand seorde wederom /
dat het quaad te algemeen was / en derhal-
ven niet konde werden gestraft. De selfde
sake den Heer Courtis boozgestelt zijnde /
wilde die sich ook niet aantrekken / met
boozwenden / dat hy niet te seggen had / zijn-
de hem sijn bewint dooz den Colonel Nieu-
land benomen.

Terwijl dan / dooz de verhaalde slappig-
heyt en jaloufpe alles stil stond / gingen de
vyanden onderuiffchen dapper boozt / en
quam de sake van binnen van quaat tot er-
ger ; en begoft daar binnen een openbaren
oproer te ontfstaan / gebende sich een hoop
wijven en ongetwapende mannen na de wal-
len / klagende en hermendende / als stonden sy
pder oogenblik van de vyanden overrom-
pelt te werden : men soude doch spoedig om
een goed accoozt wpt-sien / dewijle doch geen
ontfset te verhoopen was / enz. Dusdanig
een bestaan van een ongetwapenden hoop /
noemde den Commandeur een oproer van
seer grooten gebolg / sonder dat hy daar te-
gen echter pets in 't werk stelde ; ja self van
de aanwerfende Heeren Magistraten verfocht
zijnde / dat men het genomen besluyt / wijl

1672. het paarde-volk by de hant was / tegen dese
oproerige soude in het werk stellen / wierd
echter noch het een noch het ander ter hant
Juny. genomen : waarom dan den Burgermee-
ster Adam Huygen, in epgener persoon / en
dooz pber geperst / het vzoelv-volk berdz-
ben hebbende / sich ook tot de mannen keer-
de / en nevens den Burgermeester Muys, op
haar aanboderde eenen Allard Reyniersz.
zijnde een vzoelwer / toe-tredende / verto-
de hem en de sijne / dat tot noch toe de stad in
dien stant van gebaar niet en was ; maar
dat die dooz sulc een wijse van doen daar toe
nootsakeelijc soude moeten verballen ; in-ge-
valle sy haar plicht waaranamen / de wape-
nen aangrepen / en sich na hare baandels
begaben / in sulc een geballe kans genoeg
was de Stad te beschermen / en den vyant
vzuchteloos te doen af-trekken / enz. dooz
welke aanspzaak de gantsche meenigte het
hert weder onder den rlem wierd gesteken /
en eenige self den hant upstekende / beloof-
den tot bescherminge der stad het uiterste te
willen afwachten ; doch met nevens-gaan-
de versoek / dat men de militie ten selven
eynde soude bevelen en doen na-komen hare
posten getrouwelijc waar te nemen / en niet
te verlaten. De beginfelen van het oproer
aldus gestilt zijnde / bracht men den Com-
mandeur Niculand daar van de boodschap.
Koons daar na sijn men och dooz de sortie
in 't Meypoorts-Bolwerk, op-komen / en tot
in de Faulse-braye, tegen ober de verlatene
werken / intrekken / den Heer Burgermee-
ster Herman Schaap, met sijn by-hebbende
Compagnie Burgers / werdende ook tot
daar toe van den Burgermeester Huygen
gelept ; dese wierden gevolgt van noch em-
trent een andere halve Compagnie / welke
dooz den Heer Colonel Voorst, denkende
dat sy eenigen moctwil booz hadden / aan te
rechten / seer ruwelijc wierden onnuet / en
in 't geweer gegrepen / om haar te rugge
te dzijben : maar de sake in der pl dooz den
Burgermeester Huygen nader verklaart
zijnde / trokken de Burgers na hare posten.
Soo rustigen en getrouwden booznemen
grees den gemelten Burgermeester aan / om
de Soldaten op dit boozbeeld krachtelijc tot
haar plicht te vermanen / en de hooze Offi-
cieren aan te dzingen / de verlatene posten
weder te bemannen / 't geene echter geen ge-
bolg

1672.

Juny.

volg nam; ja wanneer den Heer Major la Noy daar na sijn eygen Compagnie bebel gaf op te trekken / wepgerde sijne Soldaten sulks stoutelijc / seggende met ronde woorden / genoeg gedaan te hebben / en niet meer te willen bechten : schoon sy aleenigen tijd te booren upt Sloots Hoornwerk gekomen waren / en nu beneden het Karten-Bolwerk , sonder dienst te doen / in de Hoben neder-lagen. En terwijl de aantoesende Hoofd-officieren sich dese onghoorsaamheyt wepnig scheemen aan te trekken / sulks dat hier dooz ontrent eenigfins boozien wierd / soo heeft den selben Burgermeester / in tegenwoordigheyt van eenige andere leden der Magistraat, de booznoemde Hoofden van 't krijgsvolk op allerlep wijse / en dooz verscheydene beweegredenen getracht tot dappere tegenweer aan te moedigen / brengende daar toe by de jongstgedane beloften en eeden / van tot den laasten bloed-droppel den vyant te willen weder-staan / en elkander de hulpende hant te bieden; ooh boegde hy daar mede by haar antwoord op de laatste redenen / waar mede sijn Hoogheyt tot Dieren zijnde / haar de bescherminge der stad hadde aanbevolen. Op welke redeneeringe den Colonel Nieuland met eubelen moede verboest / seggende / Soo sult gy dan den schuld wel op ons willen leggen? En daar op boozts met eenige bedruggende woorden upbarende / seyde hy / Ik hebbe voor de stad meer gedaan , als gy waardig bent ; daar by-voegende / dat hem op 't stadhuys / van de Magistraat , geen genoegsame eerbewijsingen waren gedaan / en wel in 't bysonder / dat hy in het uptgaan niet tot aan de deure was geleid ; dat ook / terwijl hy ober-epnd stond / eenige Heeren hadden blijven sitten / en diergelijke : op alle het welcke met sachte en beleefde woorden / en om verder verwijdering boozt te komen / bericht wierd / ten epnde het de verhoopte herstellinge van dese wandzden en verwerringen / dooz woorden-twist niet mochte werden verachtet. Daar ondertusschen kreeg men bescheyd / dat alreeds eenige witte baanen op de wallen waren gesteken / waar van ook twee / dooz de gewapende Burgerpe afzerukt / aldaar wierden overgelevert / en dooz den Burgermeester Huygen aan stuliken gescheurt. Ooh hadden sich eenige der gewapende

Landsaten met het oproerige graauw en wijben geboegd ; waar op de Heeren van de Magistraat andermaal seer ernstig versochten / dat men doch de Kuyperpe soude doen opsitten / en de oproerige en wederhoorige onder de boet rijden of schieten ; doch en quam hier op niets te volgen / als na een langwylig om-bragen / een twijffelig bebel / 't welk als na het verloop van eenigen tijt den Heer Heuft, Coznet van den Rittmeester Heemskerck, soude upboeren / verklaarde hy rond upt / dat sijn ruyters op eygen volk niet wilden schieten. Soo had ook te booren den Officier van de Kuyperen / die op de mercht de Hoost-wacht hadden / gewepgerde de ozdze / hem dooz den Burgermeester Huygen toe-gekomen / te gehoosamen / onder boozgeben / dat hem sulks eerst en al booren daar toe van sijn Hoost-officier of den Commandeur moeste bevolen zijn. Onder dese verwerringe quam nochein andere onhebbelijke link in de kabel. Den Obersten Luytenant Gent van Meynerswijk was upt het Oypoorts-Hoornwerk in het Karten-Bolwerk gekomen / en hadde van daar mede-gebracht de sleutelen van de poort / seggende / die upt handen van des Portiers Drouw ontfangen te hebben ; en daar upt willende besluypen / dat de selve dooz de Magistraat qualijk waren aan-betrouwt : waar over hy veel woorden makende / ook met eene seyde / dat hy de sleutels wel soude behouden / en niet ober-geben ; daar op de Heeren der Magistraat met een seer besadigde redeneeringe verklaarden / dat dese sleutelen dooz den Heer Colonel Nieuland van haar wel updrukkelijk waren versocht / en wel in 't bysonder / dat die by den Portier aan de Oy-poort mochten by der hant blijven / om het upt en in-gaan van 't gemelte Hoornwerk (alwaar gemelten Heer Meynerswijk met eenige Compagnien de wacht had / en van spys en drant / of andere noodwendigheden moest boozsien werden) gemakkelijker en spoediger te maken ; gelijk den Heere Nieuland daar ober-aanstonds gebragt zijnde / sulks ook moest bekennen. Daar op den Heer Burgermeester Huygens den Heer van Meynerswijk versocht / in plaats van dese onnodige en opperaapte beschuldiging en boozwensels van misnoegen / de gelijke hant te willen bieden tot de Hoog-

1672.

Jun

172. hoognoedige bescherminge der stad / zijnde nu den tijt dat men sich als eerlijke luyden te d'zagen en te beroonen had: daar by ophalende den eed van getrouwicheyt / op den 6. Juny tusschen haar bepde afgelegt / en dat met dese uytzukkelyke woorden / *una salus ambobus erit* , beyde sullen eenderley lot hebben. Op dit alles antwoorde den Heer van Meynerswijk niets anders / als dat by sijn post soude waar-neimen / sonder sich eenigermaten tot het besetten der verlatene Werken te roeren: en also den Burgermeester Renssen, de sake echter nader vervolgende / byzeg / wat men dan doen soude? en of men Doesburg, soo trefselijken en wel-voorsiene Bessing / aldus soude laten verlooren gaan? soo antwoorde den Commandeur Nieuland, de stad met de tegenwoordige middelen van verweeringe niet te konnen behouden / en begoft met eene van capituleeren te spzeken / doende ten dien eynde aansonts de vergadering des bzeeden Krijgsraads (voorz desen tijt noopt by een geroepen) aanleggen; waar dooz dan / mits het afstrekken der Officiers van hare posten / de wanoyde en wederhoorigheyt der Soldaten dapper vermerderende: soo heeft den Heer Huygen, wpt den naam der Magistraat, daar tegen wel uytzukkelyk en volmondig geprotesteert / en daar ober / met de tranen in de oogen / God almachtig / ende de omstaande Officiere tot getuygen geroepen; onder welke in 't bysonder den Majoz Uyttenhoven ober desen handel seer misnoegt schein / betuygende mede de selve openlijk tegen dese verweeringen / en de wan-oydens daar uyt ontstaande.

De Magistraat, aldus niets meer konnende uytwerken / vertrok vande wallen; gelijk ook de Hoofst-officiere / om den bree-den Krijgsraad te spannen / zijnde daar in beslooten 't gene volgt:

OP Maandag den 10 Juny, 1672. 's morgens tusschen vijf en ses uren. Praesentibus den Heere Colonel Nieuland, Gouverneur Colonel Voorst, Luytenant Colonel Courtis, Luytenant Colonel van den Klooster, Heer van Meynderswijk, Luytenant Colonel, Sergeant Majoor Yffelmuyden, Charles de la Noy, Sergeant Majoor Hendrik van Uyttenhoven, Sergeant Majoor

Molkman, Sergeant Majoor Jacob Goltsstein, Capiteyn Charles de Beauvois, Sergeant Majoor van Doesburg, Jacob Paan, Juny. Vaandrich.

Heeft de Heer Colonel Ingen Nieuland, aan de bovenstaande Officiere van den Krijgsraad voorgestelt, alsoo den vyand met sijne approchien seer waren genadert op dese Stad, wat haar Ed. advijs mochte wesen, of men den vyand ook eenige afbreuk soude doen, en door wat middel het selve het bequaamste soude konnen geschieden.

Den Heer Voorst is van gevoelen, dat met groote troupen weynig dienst tegens den vyand konde gedaen worden, doch dat men des nachts met kleyne troupen den vyand soude allarmeeren, en sulcks om dat de Linien van den vyand wel waren voorfien van Musquetiers, en by de selve een groote achterhoede van Cavallerie was.

De Heer Courtis maakt swarigheyt van met groote troupen op den vyand uyt te vallen, om dat den vyand seer nadert, en men alle uren den storm sal te verwachten zijn, waarom het beter ware het volk te sparen tot de aankomende storm, dat men ook in den nacht met kleyne troupen den vyand in alarm behoorden te houden, te meer, dewijl alles in 't velt is gerasert en geslecht, waar door sich een vlakke Campagne vertoont: en alsoo veele leegten zijn, waar in den vyand haar met een groote macht van Cavallerie kan verhouden; wy daar-en-tegen een hand vol Cavallerie zijnde, te weten, twee Compagnien, die op de Veluwe, by de laatste rencontre meest zijn verslagen, derhalven weynig tegenstand sullen konnen doen.

De Heer Klooster is van gevoelen, dat men met kleyne troupen den vyand alleen soude in alarm houden, de reden, om dat veel jonk en onervaren Krijgsvolk in dese Stad is, dat men daarom de oude militie soo veel moeste conserveeren als moogelijk is, te meer, dewijle wy sien dat van de Waartgelders, en Hollandsche Boeren, weynig assistentie sal konnen geschieden, om dat de selve niet in de Buyten-werken, of op de Wallen zijn te krijgen.

Ten tweeden, dat men met kracht de Contre-scharpen moesten bewaren, om het door-snijden der selver, en het aftappen van het water te beletten.

1672. De Heer van Meynderswijk confirmeert sich met de voorgaande, en met de aldaar gementioneerde reden.

Juny.

Ten tweeden, dat men de Buytenwerken moeste besetten, en soo lange defendeeren als mogelijk was.

Ten derden, dat men een Lijste diende en moeste maken van de oude Militie, soo van de Officieren als van de Soldaten, met der selver getal, welk getal wetende, men bequamelijk de selve konde verdeelen in de ordinaris Sterkten, gelijk ook den overschot tot de uytvallen.

De Heer van Yffelmuyden confirmeert sich met de voorgaande advyfen en reden daar by geallegeert, dat men met kleyne uytvallen den vyand aan verscheyde kanten behoorden te alarmeeren.

De Heer Lannoy confirmeert sich mede met de advyfen van de voorgaande Heeren, en reden daar by geallegeert.

De Heer Uyttenhoven *ut supra.*

De Heer Molkman *ad idem.*

De Heer Goltiteen *ad idem.*

De Heer Beauvois is van sentiment geen uytvallen te doen, vermits de onbequaamheit van de Boeren en Waartgelders, so van Officieren als Soldaten: maar een Linie te trekken buyten het houte Wambas, om den vyand te beletten den Yffel te passeeren, als ook het aftappen van het water uyt de Grachten.

De Heer Jacob Paan confirmeert sich met de voorgaande Heeren van den Krijgsraad, en dat men geen Buytenwerken meer behoefde te maken als daar alreede waren, om reden dat men nu al genoeg Buytenwerken te besetten hadde, ook dat de selve tot geen nadeel van den vyand soude kunnen dienen.

De Heer Colonel Ingen Nieuland confirmeert sich met de voorgaande Heeren van den Krijgsraad, en dat men het Contre-scharp by het houte Wambas niet moeste verlaten, en soo lange defendeeren als eenigfints mogelijk was.

Noch heeft de Heer Colonel Ingen Nieuland aan de voorgemelte Heeren van den Krijgsraad voor-geselt, of het niet nodig was, door Gecommitteerde uyt haar Ed. de Magistraat voor te stellen de volgende stukken.

Eerstelijk, om de Parapetten van de Bolwerken op het alderspoedigste te verhoogen,

het zy door Burgeren of door Boeren, alsoo de Militie van nooden is tot de Wapenen, en niet van haar Posten kunnen gaan, het zy by nacht of by daag, die ook nooyt uyt de Wapenen en zijn.

2. Ook mede op het alderspoedigste de houten met de pennen in den Ouden Yffel te doen, om te beletten het passeeren vanden vyand over den Yffel.

3. Dat mede eenig volk mochte gegeven worden, om de Corteguarde van aarde by de Ooypoorts-Hoornwerk op te maken.

4. Ende dat mede op 't alderspoedigste ordre mach worden gestelt, dat dun Bier, Botter, Kaas en Spek, op de Posten daar de Militie zijn, mach worden verschaft, fullende by gebrek van dien de Soldaten van honger en dorst moeten vergaan, welke leverantie met geld sal worden betaalt.

5. Ook mede dat de wiele Schiet-mandekens manqueeren: dat by de Vrouwen sakjens van linnen moge worden gemaakt, om met aarde te vullen, en in plaats van dien te gebruyken.

6. Item dat cito de Bruggerjens van Communicatie mogen worden gemaakt, alsoo twee gebroken zijn, en alle moeten worden versien.

7. Item, de Schuyten in de Grachten, dat die uytgehooft mogen worden, en gereet geleyd.

8. Ook mede, dat men de Heeren van de Magistraat soude verfoeken, om soo haast mogelijk de Hameyen van Sloots Hoornwerk te vernieuwen en wel te versien; ook de Dammen van het gemelde Hoornwerk onbruikbaar te maken.

Is door den Heere Colonel Ingen Nieuland de respective Majoors mede verfocht, om haar te informeeren, wat Officieren, en effectieve Soldaten van de oude Militie in Guarnisoen zijn; ook mede, dat op lijfstraffe sal verboden worden, niemant uyt de Poorten te laten gaan, noch ook niemant in te laten komen, dan met kennisse van den Heer Colonel.

Antwoord van de Magistraat op de voorgestelde Poincten.

DE Magistraat der Stad Doesburg, gehooft hebbende den inhoud van de voor-

172. voorseyde Poincten, by die van den Krijgsraad voorgestelt, verklaren dies aangaande alles te sullen contribueeren, wat haar en hare Burgeren eenigfins mogelijk sal zijn.

Ende aangaande het eerste, dat daar toe sullen worden by-gebracht soo veel mannen als eenigfins sullen te bekomen zijn.

Dan alsoo de Burgerye en Ingefetenen, door het maken van verscheyde Fortificatiewerken, en de Wachten, zijn gefatigeert: Soo verfoeken de Magistraat, dat de militairen, welke aldaar Post houden, aan het versochte verhoogen van de Parapettes mede hand bieden mogen, ende dat iemant uyt de Militie, daar van kennis hebbende, de directie mach werden gegeven.

Ten tweeden, De Magistraat is genegen, met assistentie van de Militie dit Poinct te voldoen, soo veel haar mogelijk is.

Ten derden, Tot dese Reduyt is door ordre van de Magistraat, by den haren alreede soo veel aarde opgeworpen als daar toe noodig is; dan alsoo de Militie, tot koste van de Magistraat, het opsetten van de Sooden al voor eenige dagen aanbesteed heeft, en het selve als noch niet en is voldaan, soo worden de selve Heeren versocht om hare ordre, ten eynde de aanneemers dit werk op 't spoedigste mogen perfectereen.

Ten vierden, Sal daar toe soo veel mogelijk de ordre gestelt worden, als ook tot voldoeninge van het 5, 6, 7, en 8. Poinct.

En verfoekt de Magistraat wijders, dat tot het afbreken van de strooye Daken, haar Ed. genoegsaam getal van Militie mach werden toe-gevoegt; als ook tot het removeeren van de Looy ofte Eek, aan eenige plaatsfen gelogert.

Den Heer Colonel Ingen Nieuland, op dato als vooren, de voorgenoemde Officieren versproken hebbende, om tegens achtermiddag ten 5 uren wederom in de Tent te mogen compareeren, of iets mochte wesen voorgevallen: Soo zijn niemant meer verscheenen of gecompareert, door dien elks op sijn Post ofte Wacht moest wesen, als dese volgende:

Den Heer Colonel Ingen Nieuland, Gouverneur.

De Heer van Voorst, Colonel.

De Heer van den Klooster, Luytenant Colonel.

De Heer Uytenhoven, Sergeant Majoor. 1672.
Ende heeft den Heer Colonel Ingen Nieuland geproponeert, of men ook iets soude voornemen in den volgenden nacht tegens de Approchien van de Franschen.

Juny.

Waar op de voorgemelde Heeren van den Krijgsraad eendrachtelijk hebben goet gevonden, haar te houden aan de Resolutie, in desen morgen genomen; te weten, dat men den vyand met kleyne troepen soude alarmeeren: te meer, dewijle haar Ed. is voorgekomen, en door haar oog bevonden, dat door den vyand, met een groote macht van haar Cavallery, die van de Approchies gesoutinceert worden. Ook mede, dewijle door een Ruyter, van de Compagnie van de Heer Ritmeester Schaap, is geremonstreert, dat hy jongst-leden Sonndag van Deventer was gesonden na sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orangien; dat hoog-gemelte sijn Hoogheyt hem met een Missive wederom te rugge na Deventer hadde gesonden; dat hy op Saterdag's morgens ten 7 uren, omtrent Appeldoorn komende, van de Franschen was besprongen, die hem sijn monteeringe genomen, voorts van sijn klederen, die haar aanstonden, berooft, en eyndelijk de Missive van sijn Hoogheyt gevonden hebbende, de selve genomen en in stukken hadden gescheurt; dat sy hem noch boven dien op gisteren, zijnde Sonndag, hadden by den Koning van Vrankrijk gevangen gebracht, op het Huys den Uylen-pas; dat den Koning aldaar tegens hem hadde gesproken, doch dat het selfde door een ander was vertolkt; dat hy ook van anderen hadde hooren seggen, dat sy als desen nacht Doesburg meenden te hebben.

Waar op de Vergaderinge is gescheyden, met verfoek, dat de welgemelte Heeren van den Krijgsraad, tegens morgen vroeg ten 6 uren, weder wilden compareeren.

OP Dingstdag, den 11. Junij, des morgens omtrent vier uren, by de convocatie van den Heer Colonel Ingen Nieuland. Præsentibus de Heer Colonel Ingen Nieuland, de Heer Voorst Colonel, Allane Couttis, van den Klooster, en de Heer van Meynerwijk, Luytenant Colonels, Roelof Fredrik van Ysselmuyden, Hendrik van Uytenhoven, en Charles Molkman, Sergeant-Majours,

1672. joors, Charles de Beauvois, Sergeant Majoor van Doesburg.

Juny.

De oorſake dat de Heer Colonel Ingen Nieuland den Krijgs-raad heeft te ſamen geropen, is deſe, dat ſijn Hoog-Ed. is gekomen in't Hoorn-werk voor de Koey-poort, Sloots-Hoorn-werk genoemt, alwaar de Sergeant Majoor la Noy commandeerde; dat gemelte Sergeant Majoor het Hoorn-werk wel had gedefendeert: maar dat den vyand evenwel met ſijn approches ſoo ver was gekomen, dat om het gemelte Hoorn-werk, tot in het Houten Wambais was genadert, en ſich daar van meeſter hadden gemaakt; arbeydende vorder om den pas tot het Hoorn-werk af te ſnijden, en ſich voorts meeſter te maken van het water in de ſtads grachten, waarom oordeelde noodig te zijn, door de Koey-poort een uyt-val te doen, en alſoo te ſien of men den vyand te rugge konde drijven, en ſich wederom meeſter van de ſelve poſt te maken.

De Heeren van den Krijgs-raad oordeelen onmogelijk te zijn met een uyt-val het Hoorn-werk te ontfetten.

By welke vergaderinge mede is gekomen de Ingenieur Paan, remonſtreerde uyt den naam van den Sergeant Majoor la Noy, dat den vyand met ſijn approches ſeer het Hoorn-werk waren naderende, en dat het dienſtig ware in de Faucebray een door-ſnijdinge te maken, waar door de volkeren uyt het Hoorn-werk haar retret in de Faucebray konden nemen, en dat ſulks op het ſpoedigſte diende te geſchieden, alſoo ſy door de ſterkte des vyands ſich daar in niet langer ſouden konnen onthouden.

Op welke by den gantschen Krijgs-raad is gereſolveert, door gemelte Paan, den Sergeant Majoor te doen aan-ſeggen, dat hy op de bequaamſte middel, die hem goed dochte te zijn, retret ſoude nemen, doch evenwel foodanig, dat hy hem konde verdedigen.

Dingsdag na-middag, de klokke vijf uuren. Præſentibus de Heer Colonel Ingen Nieuland, Preſident, de Heer Voorſt, Colonel, Allane Courtis, Luytenant Colonel, van den Klooster, en de Heer van Meynerswijk, Luytenant Colonels, Roelof Fredrik van Yſſelmuyden, Hendrik van Uyttenhove, en Charles Molkman, Segeant Majoors, neffens de geſamentlijke Ritmeesters en Ca-

piteynen, als mede die reſpective Compagnien zijn leydende.

Den Heer Colonel Ingen Nieuland heeft geproponereert, dat ſijn Hoog-Ed. op heden met groote droefheyd en leet-wefen heeft moeten hooren en verſtaan, dat ſommige officieren, in het tegen-ſtaan van den vyand, ſeer flauw worden bevonden, en in ſpecie de Waartgelders en Hollandſche Boeren. Heeft met eenen voor-gedragen, dat niet alleen het Vaderland, maar ook Gods eere daar aan is gelegen, en ſpecialijk de Religie en Godsdiens; dat het beter ware voor de eere van Gods Kerke en Religie ſijnen laſtten bloed-droffel te laten, dan ſoo trouwloos alle ſijne privilegien, vryheyd van Religie en Godsdiens, te laten varen; waarom ſijn Hoog-Ed. Geſtr. heeft voor-gedragen, dat elk ſijn ſentiment ſoude believen te geven, hoe hy ſoude gefint weſen hem te willen dragen.

De Heer Voorſt ſijn ſentiment, dat men deſe plaatſe behoorde te behouden, ſoo lange het mogelijk is.

De Heer Courtis, *ad idem*.

De Heer Klooster, *ad idem*: maar remonſtreerde, dat van ſijn eygen ſoldaten de grootſte affront heeft moeten lijdén, te weten, van de vijf Compagnien in het Hoorn-werk, die ſijn Hoog-Ed. in het Hoorn-werk met ſijn bloote Rappier ſelfs heeft moeten repoucheeren.

De Heer van Meynerswijk, *ad idem*; doch dat men moeſt delibereeren op wat maniere.

NB. Den Heer van Meynerswijk heeft mijn Auditeur deſe ſijne reſolutie wederom laten uyt-doen, ſeggende, ſelfs ſijn vota met de reden van dien wilde op-ſtellen.

De Heer la Noy ſeyd van te ſullen houden.

De Heer Molkman, niet te kunnen houden met deſe middelen.

De Heer Brakel, dat men het noch langer dienden te houden.

De Heer Uyttenhove, dat men de plaatſe behoorde te houden: maar door lang delibereeren en conſteſteeren was de ſake federt huynen morgen vroeg van te quaden natuur geworden om te opiniatreeren.

De Heer Heemſkerk, dat men het langer behoorde te houden, ſoo eenig middel te vinden ware.

Capiteyn Kool, en de andere reſpective officie,

172. officieren, in 't generaal, seggen genegen te zijn het land te dienen: maar dat de soldaten haar seer onwillig toonden, om dat geen geld en kregen, en haar geweer meest ontramponeert waren, en begeerden niet te vechten, alsoo seyden verraden te zijn, en na geen com-mande en wilden luysteren.

Middelertijd was den Burgermeester Renffen ter ooren geloomen/ en is naderhant door getuygenisse van den gewesene Auditeur Ilaak Evertz. Kreyvenger, die in den Krijgs-raad tegenwoordig was/ gebleken/ dat die van den Krijgs raad stonden alleenlijk booz het krijgs-volk in het bysonder te capituleeren; en alsoo sullis de stad en burgerpe ten hoogsten soude naedeelig wesen/ berboegde sich den gemelten Heer Renffen by den Burgermeester Huygen, en betweegde hem met eenen de Capitulatie, upt den naam en ban wegen de Magistraat/ by te woonen; die dan ook boozt daar op na 't booznoemde bolwerk traden/ en beyde de Commandeurs/ en eenige andere Hoofd-officieren/ met den Ritmeester Heemskerck, Capiteyn Brakel, en den Luptenant Beauvois, in de Tente van den Heer Nieuland, besig bonden met het ontwerpen van hare Capitulatiën en Voorwaarden by den Koning te bedingen: seggende tegen die van de Magistraat/ dat sy mede op haar behoudnisse ten spoedigste mochten verdacht zijn; en alsoo den Burgermeester Huygen seyde daar toe geen pen of inkt by der hand te hebben/ wierd hem 't selve dooz den gemelten Auditeur ter hand gesteld/ als wanneer hy upt de Tente gegaan zijnde/ in tegenwoordigheyt van verschepte leden der Magistraat eenige bedingen heeft beginnen op het papier te werpen; doch sich naderhand beradende/ stak hy het papier weder op/ seggende raadsamer te zijn/ eerstelijk af te wachten/ wat Voorwaarden den Koning self soude willen op-geven/ om als dan het oozboerlijkste te ondernemen.

Middelertijd waren den Ritmeester Heemskerck, en den Capiteyn Brakel, als Gecommitteerde des Krijgs-raads/ reeds te paarde gestegen/ om na het leger des Konings te rijden: en alsoo van haar aldaar noch een paard ledig stond/ heeft sich den Burgermeester Huygen daar op geset/ en is alsoo de anderen gebolgt: en in 't Fransche leger

gekomen zijnde/ wierden sy dooz den Hertog d'Anguien ontfangen/ aan wien sy dan in gebolge oberleberden seker ontwerp van Voorwaarden, op de welke den Krijgs-raad ban sinne was sijne Majestejt de stad Doesburg in handen te leveren; luydende het selve als volgt:

1672.

Juny.

Voorwaarden en Conditien, vvaar na tus-schen sijne Majestejt den Alder-christelij-sten Koning van Frankrijk, en den Krijgs-raad des Guarnisoens van Doesburg, ten dienste van de Hoog-Mogende Heeren Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden sullen capituleeren.

D At het volk van oorloge, volgens Krijgsgebruyk, moge uyt marcheeren met haar volle wapenen en bagagie, vliegende vaandels, brandende lonten, en een kogel in de mond, met 12 stukken kanon, ses yeder van 24 ponden, en ses van yeder 12 ponden, met het behoorlijk gereedschap, om te gebruyken en te vervoeren; als mede met een behoorlijk convoy te voet en te paard, om in alle securiteyt tot binnen de stad Swol te worden gebracht, met soo veel wagens en karren, als'er van nooden sullen zijn tot het transportteeren van alle de bagagie, van wat natuur de selve soude mogen wesen; ook den tijd van ses maanden te hebben voor de militairen, soo haar vrouwen, kinderen en domestiquen haar goederen te mogen verkoopen en verbrennen, als andere affairen waar te nemen, en actien in te vorderen.

Pro vera Copia subscripsit.

J. E. KREYVINGER.

1672.

Maar het was soo verre van daar/ dat de op-gestelde bedingen souden werden toe-ge-staan/ dat den Hertog/ sonder daar over eenige by-redenen te willen hooren/ seyde haar anders geene Voorwaarden van wegen sijne Majestejt te mogen toestaan/ als dat sy alle Prisonniers de Guerre soude moeten zijn. Doozts vzoeg hoog-gemelten Hertog den Burgermeester Huygen, wat sijn aanbren-gen

1672.

Juni.

gen was? waar op de booznoemde officieren/ zijn qualiteit bekend gemaakt hebbende/ seydten dat hy een af-gezondene van de Magistraat was: maar den Burgermeester antwoorde / als noch by het lichaam der regeeringe geen voorwaarden te wesen op-gesteld; waar op den Hertog daar toe een uur tijds / en geen meer / vergund hebbende / namen de Becommitteerden gesamentlijk haar afscheyd. Den Heer Huygen nu booz de Cence van den Commandeur Nieuland komende / stelde noch-maals aan hem / en de aanwesende officieren booz / of het noch niet beter ware / ter dood toe te bechten / als soo schandelijcke voorwaarden in te gaan? doch bond in geen van alle de Hoofden enig buur of beweginge van dapperheyt / dan alleen in enig minder officier / wiens naam doen-maals onbekend was / en nu wel siende / dat noodzakelijck booz des stads en burgeren behoudenisse moeste werden bezogt; waaron dan ook een vergadering wierd aangelegt / niet alleen van de geheele Magistraat / maar ook van de gezworene Gemeents-luyden / om alsoo met gemeene stemmen van den Raad en Burgerpe des stads meeste boozdeel waar te nemen. Dese dan op 't Stadhuys by een gekornen zijnde / beraamden eendrachtig den Koning booz te dragen eenige Artijkelen , die sy verstonden haar behoorden te worden toe-gestaan; waar mede dan de Burgermeesters Adam Huygen en Renssen, als af-gezondenen der Magistraat / nebens die van den Krijgs-raad / sich weder na bupien begaven; en nu by den Hertog d'Anguien gekornen zijnde / heeft die aantsonds een kaarse / pen en inkt g'epscht / en alsoo boozts het verdrag / met de Militie / bestaande in het eenige boven-gemelte Artikel van Prisonniers de Guerre te moeten blijven / getekend; gelijk dat naderhand ook dooz Monseigneur de Louvois, uyt den naam des Konings / onder-schreben wierd / en was het selve luydende als volgt:

DEn Koning wel hebbende willen ontfangen de onderweringe des Guarnisoens van Doesburg, heeft goed gevonden toe te staan aan de commandanten, officiers, ruyters en soldaten, dat sy sullen blijven Prisonniers de Guerre, of oorlogs-gevangenen; mits dat sy sullen belooven, sijne Majesteit

met het kriecken van den dag de poorten te openen.

Aldus gedaan in 't Veld-leger voor Doesburg, desen 21. Junij 1672.

Was getekend

D. Louvois.

Daar uyt dan af te nemen is / hoe veel die van den Krijgs-raad sich van haren episch hebben laten af-dingen / nademaal haar dese schoone Voorwaarden, van Prisonniers de Guerre te moeten blijven / noch op haar boozrige submissie (dit was het eygen woord) eerst zijn toe-gestaan.

Maar den Hertog d'Anguien der boozslag der Heeren Burgermeesteren verstaan hebbende / dede daar op niet meer / als dat hy haar mondeling seyde / dat een van haar beyde sich na den Koning selve soude moeten begeben. Den Heer Huygen, ten versoeke van Burgermeester Renssen, dan de repse aan-genomen hebbende / wierd hy niet lang daar na dooz Monseigneur Subert, tweeden geheym-schryjver van den Prince de Condé, en een ander persoon ontmoet / en gelepd op den Uylen-pas, alwaar na wepnig woozden ober en weder de Capitulatie is gemaakt / en daar van een met de hand van den Marquis de Louvois, in des Konings naam / getekend / onder hem verbleven / gevende het weder-kleed aan den Burgermeester Adam Huygen, die ook dooz gemelten Marquis boozt tot den Koning gelepd is; alwaar sijn Majesteit in persoon / en met eygen woorden / hem het bewaren / en doen na-komen der gemaakte Capitulatie. belooft en verskerkt heeft. Zijnde dit verdrag het selve / dat de Magistraat en Gemeents-luyden hadden op-gesteld / en bestaande in de volgende Artijkelen:

Artijkelen en Voorwaarden, welcke het sijne Majesteit gelieft heeft toe te staan, aan de Burgermeesters en Inwoonders der stad Doesburg.

1. **D**at den Koning haar toe-laet de vrye oefeninge van haar Gods-dienst.
2. Dat de Magistraat sal blijven genieten de selfde privilegien, welke sy gehad hebben, terwijl sy noch waren onder het gebied der Staten Generaal.

3. Dat

172. 3. Dat den Koning toe-laat aan de In-
woonders van de gemelte stad, nevens die
ny. gene, welke daar in gevluicht zijn, het vry ge-
bruik van hare goederen, en dat hy haar sal
behoeden voor plunderinge.

*Gedaan in het Veld-leger voor Doesburg, desen
21. Junij.*

Was getekend

M. Louvois.

Den Burgermeester nu hier afscheyd beho-
vende/ om met den boozn. geheym-schryver
te vertrekken/ is hem onder weeg ontmoet den
Ritmeester Heemskerk, zijnde verseld van
een troep ruyters/ om na den Koning geleyd
te werden / by welke gelegentheit den ge-
heym-schryver te rugge na het Hof ging / en
versond men met sijn weder-konste / dat
den booznoemden Ritmeester van sijne Ma-
jesteyts quijtscheldinge booz sijn persoon en
goederen hadde bekomen/ om in gebolge van
dien geen Prisonnier de Guerre te zijn; wel-
ke bysondere gunste en genade / men septe
hem verleend te zijn / om dat hy sijn Maje-
steyts aangesicht gesien hadde.

Den Heer Burgermeester Huygen wierd
met den geheym-schryver Subert des nachts
de Mey-poort in-gelaten / alsof de sleutelen
aldaar in handen der militaire wacht wa-
ren berustende / en sich boozts na de Tente
van den Commandeur Nieuland geboegt:
en sijne verrichtinge bekend gemaakt heb-
bende / vertrok hy sich van daar. Ten vier
uuren kreeg men bericht / dat den Marquis
de Louvois, waer by den Oversten Lupte-
nant Gent van Meynerwijk met een trop
van 't Garnisoen mede tegenwoordig was/
van buyten de opening der poort vozderde;
waer op den Heer Burgermeester / booz-
noemt / sich met Monseigneur Subert na de
Koey-poort begaven / bindende aldaar den
Commandeur Nieuland te paarde / welke
na de sleutelen boezg / en hem geantwoozd
zijnde die niet by der hand te wesen / soo
steeg hy / op het verzoek van den Francken
geheym-schryver / die sijn paard aanstonds
booz goede buyt achte/ af / met aanbiedinge
van 't selve t'sijnen dienste / gelijk dat ook /
sonder tegen-spreken / soo wierd aan-geno-
men.

Ondertusschen quam den Marquis de

Louvois met een Compagnie Franche en
Switserse voet-knechten de Mey-poort in /
zijnde by haar den Ritmeester Heemskerk,
die ober het lang vertoeben in het openen
der poort tegen den Heer Huygen begost te
moezn / als of de voordeelen van de Capitu-
latie der Magistraat daar dooz sonden booz-
gewend werden verlooren te zijn / gelijk ook
den Marquis van sijne zijde daar noch een
loot op leyde : maar men antwoozde hem /
eerstelijk / geen kennisse gehad te hebben van
den tijd of uure / waer op die van den Krijgs-
raad verdzagen waren / die stad de Fran-
schen in handen te stellen / als zijnde hare
Capitulatie eerst lang daar na aan den dag
gekomen : booz een tweede / dat de sleutelen
booz dien tijd niet in handen der Magistraat
waren berustende ; waer op die sake met
stil-zwijgen booz verschoont wierd aan-
genomen / en hozts daar aan alle de militie /
(den Ritmeester Heemskerk uytgesonderd)
wierd in de kerck gestooten. En aldus is
by-na sonder slag of stoot ober-gegeven een
der alderweerbareste bestingen van geheel
Nederland / zijnde met geschut / allerley
krijgs- en levens-behoefsten / en gewapende
rijkelijk boozsien / en niet anders bebochten/
als dooz het beschieten van omtrent ander-
halve dag / en het appozcheeren ook sleetz
van eene kant langs het Sloots-Hoorn-werk,
sonder eenige andere aanbullen / ja buyten
het verlies van een eenige voet lands der
sterkten / als alleen eenige wepnige mannen
van binnen / en ook seer weynige van buy-
ten ; seggende de Francken , spots-gebuise /
dat Doesburg den Koning niet meer gekost
had / dan een Swaluw, een Ratte, en een Sier-
ken, zijnde de vertaalde namen van de Mes-
sieurs Martinet, Soury, en Ciron ; waer van
den eersten was Maistre de Camp van 't Re-
giment des Konings, zijnde genoot tot
Gouverneur van Emmerik, en ook tot Veld-
Marschalk in dese veld-tocht : dese dan in
bedenken zijnde / dat men aan sijn dapper-
heit twijfelde / en hem deswegen met loode-
schoenen na ging / heeft / om sijn ouwer-
tsaagtheit te doen uyt-blinken / alomme / son-
der eenig gebaar te ontsien / soodanig sijne
werken gebozdert / dat hy aan 't Sloots-
Hoorn-werk genadert was / eer sulks in 't le-
ger bekennt was / sulks dat den Grave de
Soissons bebel gebende daar op te schieten /

1672. den booznoemden Sr. Martinet; daar reeds in zijnde / dooz een kanon-kogel quam te sneubelen. Soury was een Switserfch Capiteyn / en den Sr. de Cyron genoemt tot het goubt'nement van Sr. Menchoud, beyde dooz musquet-fchooten getoffen.

Juny.

Dooz's moet tot de eerste doorzake van dit ober-gaan gesteld werden het gebreke van goede oorde / (want anders was'er geen) waar uyt gesprooten is berwarringe / wan-oorde / en oproerigheyt / al te samen geboed dooz lauwizheyt en lastertigheyt / of veel licht noch dooz een buisder quaad / 't welk / berder aan den dag te brengen / en te straffen / God en 's Lands Rechters bevoolen zijn.

Dit is alsoo het wijdloopig verhaal van het gene / omtrent het ober-geben van dese sterke plaats is booz-geballen: maar alsoo (gelijk gemeenlijk geschied) de een daar van de schuld op den ander legt / en booznament-lijk de Besettinge gaarne den last daar van op den hals van de Regeeringe socht te leggen / hebben die van de Overigheyt dese berklaringe daar tegen gedaan.

C O P I A.

Verklar-
ge van de
Overig-
heyt van
Doesburg.

W Y Burgermeesteren, Schepenen, en Raad der stad Doesburg, uyt het raport van verscheyden luyden verstaan hebbende, als dat het over-geven van de selve stad, in Junio jongst-leden geschied, by eenige van de Hoofden der militie tot hare decharge wel fouden willen geschooven worden tot onsen laste: en boven dien al mede vernomen, dat hier toe worden op-gefocht verscheyden Attestatien, der gener, welke ten selven eynde geinclineert geweest, ofte sels gecope-reert hebben: ook eenige ten aansien van hare eygen interesse, en uyt bysondere passie, om dat sy, door voorgaande sententie van den Hove en geassumeerde Heeren deser Provincie, uyt die Magistrature deser stad, geremoveert zijn, sich in desen tegen ons te laten gebuyken; Daarom wy niet langer en kunnen stil staan, voor bewijs van onse getrouwigheyt, door communitatie, van het neffens-gaande verbaal, onpartijdig, en na waarheyt, over het gepasseerde gehouden, aan alle de wereld bekend te maken, de valscheyt van den voorsz. laster, gelijk de selve binnen

167. Jun
Doesburg by alle onpartijdige notoir is, en door confrontantie van die gene, welke het contrarie fouden willen sustineeren, noyt anders als met confusie sal kunnen ontkent worden: ook die memorien, voor soo veele by die van den Krijgs-raad door haren Auditeur over het selve subject zijn gehouden, indien de selve te voorschijn komen, niet en sullen contradiceeren, maar veel meer confirmeeren den inhoud van het voorsz. verbaal: Wy ook een yeder in 't bysonder respectie in 't sijne overbiedig zijn, den selven inhoud, en de oprechtigheyt van dien, met solemneelen eede te affirmeeren; behalvens onder andere tegens de voornoemde laster een notoir bewijs is, het geringe getal van ons en onse burgeren, de welke geen drie honderd weerbare mannen sterk geweest zijn; daar-en-tegens de militie omtrent de vier duysend en vijf honderd mannen sterk was, en daarom, in geval van eenig wandevoir, ons lichtelijk tot onse plicht hadden kunnen dwingen: Ter contrarie, als waarachtig, en uyt de neffens-gaande is blijkende, dat eenige Hoofd-officieren, voor, en gedurende de actie van hare capitulatie, tegens ons en onse burgeren met haat en bitterheyt zijn ingenomen geweest, ook tot ons bederftoe: uyt oorfake van onse vermaningen en instantien over hare devoiren en plichten, aangaande de defensie der stad, by en omtrent hun luyden getrouwelijk aan-gewend. Van alle het welke te sijner tijd, soo veel noodig is, naarder bewijs sal kunnen by-gebracht werden; Gelijk wy ten waaren oirkonde van 't gene voorsz. neffens de subscriptie der stads Secretaris, met der selver stads zegel dese hebben doen bekrachtigen. Geschied den 12 Augusti, 1672.

Onderstond

Ter Ordonnantie van der Ed. en was, neffens een op-gedrukt Zegel, ingroenen Was, met een Papier over-dekt.

Getekend,

HENR. TAMELINK.

Secretaris.

Wanneer nu dese plaats aldus blakloos in handen van den Koning van Vrankrijk was over-gegaan / rukte die Majesteit met sijn

672. **Sijn** Hooghs macht vooz Zutphen, de Hoofstād van dat Graafschap / en ontrent drie mijlen van Doesburgh, vier van Aarnhem, en ses van Nimwegen afgelegen. **Sp** leyt aen de mondt van de Stroom de Borkel op den Yffel gestreckt / met negen Bastions of Bolwerken / meest alle bekleet met 4 halve Muren en 2 Hoozn-werken / met een Dooz-gracht van 8 ellen breete / maar die van het lichaam van de plaats heester een van 25. alle vol van water en van 8 en 9 voet diepte: haar onde ontrek is niet minder gestreckt / en met een diepe Graft omgeven.

De Heeren Gecommitteerden ten Velde, waaren eben tijdelijk vooz de beleegeringe veretrocken / laatende aldaar 7 Daandels boecknechten / die onder 4 Compagnien Bozgers van Uytrecht en Amersfoort, en 2 Daandels Waartgelders / met 9 Compagnien Soldaten / onder den Heer Major Schimmelpenning, die vooz die tijd het Commande hadde / en genoeghsaam pberde om al de defecten van de sterckte te berbeteren en suppleren. Daar naar kregen sp noch het Regiment van de Colonel Swaartsenburg binnen / zijnde Driesen / op wiens aankomst de Heer Schimmelpenning sijn Commando moest overgeben. Seben halbe Cartouwen stonden op de Wall / die de Bozgers Drouwen en kinderen / met alle macht naar de Wallen brachten. Het oberige Gesehut wiert naar Deventer te scheep bestelt / daar het ook gebleven is. Dooz de Stadt lagen ook verschepte Ammonitiescheepen / met Biesbruggen / Musquetten / halbe Diecken / Gesehut / Musquet Hoegels / Driesche Ruyters / Haspels / Schuypen / Spaaden / Deelen en andere Ooyloggs behoefstigheden meer. Dese dingen bleben in de Schepen leggen / maar alsoo de Yffelstrom onbebaarbaar wierd / berghde men het meeste deel in de Magazijnen. **De** oberige Schepen die noch pets mochten in hebben / wierden in de grondt geboort / op dat sich de Wandt / doen al vooz de Stadt leggende / daer niet van dielen sou.

De Koning sandt terstont den Hartoghs van Orleans sijn Woeder / om besittinge van die plaats te nemen / of het beleggh daer van te aanbaarden. **Sijn** Generaale Officieren waaren de Graaf van Cadagne, en de

Grave de L'oige, Woeder van den Hartoghs van Duras, en de Ridder de Lorraine, Hautefeuille Ambassadeur van Malta hadde het gesagh ober de Ruyters. **De** Graeve de Meilly van Bourgoyne, Woeder van den Heer van Bouligneux, had het gesagh ober de Gens d'armes of Wapen-lieden van wijlen de Koninginne Woeder / en de Heer de Maqueline gelepde het voerbolk. **De** Heer de la Motte hadde last van Major Generaal. **De** Hartoghs van Orleans ten drie uren des mozgens / was veerien uren langh te Paart / en quam noch den selben dagh vooz de Stadt. **De** Koningh hadde te vooren met een Trompetter seker Edel-lieden upt die Probinctie Beulincx en Berrevelt binnen die Stad gefonden / die sich aangaben dat sp Hollandtsche Heeren waren / maer binnen zijnde / bebont men de saak anders. **Wp** onderzaggden hen wat hun aangezegen was / en sp berichten / dat sp de Stadt / voozts het geheele Graafschap upt name van den Koningh aanboden / bype Oeffeninge van den Godts-dienst / het gebruyck van hun Privilegien, soo als die altoos vooz heen waren gebruyckt geweest. **Het** krijgsvolck bozder niet hun geweert bagagie / waer heenen sp wilden / te berreken. **Maar** indien de Stad / en het Graafschap binnen den tijdt van 12 uren dese aanbiedingen niet aannam / moesten sp berwachten het geen Krijgs-gebruyck mede bracht. **Sp** boden vozder aan / indien de Ridderfchap en de Oberigheyt niet wilden gelooven / dat des Koninghs macht soo groot was / dat sp soo een Stadt soude derben aantasten / dat sp een Dag vooz twee of drie sp den Koningh wilden bebozderen / om het Aeger te gaan besichtigen. **Men** lepde terstont daar Vergaderinge ober / in die welke de Heer Swarzenborgh, sou hebben verklaart / dat het onnoogelijck waer de Stadt te bescherimen / alsoo daar ober de 40. defecten en gebrekelijsheden aan waeren. **Ondertusschen** de meeste van de Krijgs-lieden en Bozgers bernemende / dat ter van overgeben / gehandelt wierd / quamen plots in de Vergaderinge / om het besluit te aanhooren / maar doennaals wierdt niet vozder beslooten / als dat men om tijdt te winnen / volgens het versock van de vooznamde Heeren / twee naar des

Zutphen
belegert.Went
opge-
cijcht.

1672.
Jany.

Koninghs Leger vooz Doesburgh, om dat te besichrigen souw senden / die dat gedaan hebbende / sonder eenigh gespek met den Koningh of iemand van de sijne te houden / weder te rugge hadden te keeren; daar vele / soo uyt den Krijgs-raat als Gemeente noch tegen waren. Twee repuden van des mozgens Heen / de Colonel Houtland, en Jan van Effen, die hun last asgelept hadden / die des abondts weder quamen en bericht deden / makende groote swarigheyt / mits het geene sp gesien / in aanmerkinge van hun geringe Macht daar binnen. Sp hzachten buyten hunne omders ook een Brief van den Hartogh de Louvoy, waar in het geene de twee Edellieden van wegen den Koning beloofd hadde / bevestigt wiert. Het welk by den Krijgsraat en Bozgers niet wel genomen wiert. De Bozgerp onder dies bemerkende / dat de Riddereschap en Oberigheyt neeghde om de Stad op te geven / en Swartzenburg de Wijben en het Canaille wat te veel gehooz gaf / begoft daar ober seer te mozen / soo dat het sich tot een Mupterpe liet aansien. De Militair Officiere speelden ten deele daar mede onder / roepende met de Bozgerp / sp wilden de Stad niet overgeven / sp hadden noch geen byant gesien. Men had daar noch 18 Maandelen uyt Grol en Brevoort binnen gekregen / dat de moet niet wepnig vermeerderde. De Bozgers boden ook de gebijheterde Soldaten 3 Maanden lang de kost te geven. Des anderen daags komt Bencink weder vooz de Poozt / en binnen gelaten zijnde / toont een Brief van de Provincie ende Stadt Uytrecht, waar uyt men verstant / dat sp gesint waren met den Koning vooz die geheele Provincie te Capituleren. Hier op leyde de Riddereschap en Oberigheyt weder Vergaderinge / doende de Gemeens-lipden / en Burger Hebelhekeren daar sp roepen. Daar stelden se de saak van de Provincie van Uytrecht vooz / daar en boden dat hunne Stad / nu sodanig omcingelt was / datter geen ontfet te verhoopen waar; men dede ook den Commandant Swartzenburg in de Vergaderinge komen / dese dede de selve verklaringe als boden gesegt is. De Krijgsraat en Bozgerpe hierin de Oberigheyt tegen zijnde / krijgen de Sleutelen met loosheyt uyt handen van

Bereectt
binnen
de Stad.

de Bozgemeesters / soo als die gereet ston¹⁶⁷² den / om met eenige uyt de Riddereschap / onder het gelepde van Bening, na den Uylenpas, met de opgestelde Doozwaarden te vertrekken / daar in sp wederhouden wiert / Bening alleen wiert uytgelaten. Des anderen daags quam sp weder vooz de Poozt / maar wiert buyten gehouden / en moest ten weer-wil van sijn Neben / ongehoort vertrekken.

Onder dies wiert de Stad volkomen belegert / endewyl den Hartog van Orleans dede die van binnen vooz den Ridder de Seuvron op nieu de Doozwaarden van die van Doesburg aanbieden / maar die van binnen antwoozden / datmen de Hoofstad van een Provincie / die soo considerabel was / soo klakkeloos niet behoode ober te geven. Waar op de selve besloot de Stad met alle geweld aan te tasten / en schijnen aan te hzengen / het welke met sulck een vaardigheyt geschiede / datter binnen korten tijt ober de 15000. aan de staart van de Trencheen gebzagt wierden / met alderhande Werktuyp / om de aarde op te arbeypden. De Trencheen wierden geopent vooz de Regimenten van Normandye, Turenne, en Orleans. De Marquis de la Fresilliere, Generaal Luptenant van de Artillerp / vant een middel / om met een enige Batterpe / seben van die van binnen / daarse gedueriglijk uyt schooten / te incommoderen. De belegerde / om den byant te beziegen / maakten een geweldig geraas van binnen met de Trommelen / als wildense upthallen / op dat de Franschen souden vooz den dagh komen / om die dan in het openen wel te onthalen; en dit hadde hen geluck / in dien de Ridder van Lorraine hen niet wedergehouden hadde. Eenige dienaten hzachten evenwel de schyck in het Leger / waar ober de Hartog terstant op sat / om te verhinderen dat de Croepen hun Posten niet verlieten / gelijk sp vooz sijn tegenwoozdigheyt de onozdere voozquam / die andersints sou konnen hebben ontsaan. Men vorderde met de werken ondertusschen seer / so dat se binnen korten tijt / tot op vijf en twintig passen van de Dooz-gzacht gekomen waren. Hoewel de belegerde geweldig van binnen schooten / en eenige Soldaten / beneffens twee Canonniers doodschoten / ook eenige stukken

De stad
wort
aange-
tast.

De stad
bescho-
ten.

Loften
alarm
van de
belege-
de.

172.
ny.
Uval.
ken Geschtut verlemmende / daar de Franschen niet op schuldig bleven / makende ooft verscheyde van binnen onhyuzpbaar / en eenige Busschieters doodende : vier Womben die binnen geschoten wierden dooden ook hun werklupden / sp maakten sich ook meester van een Verlaat om de Graasf af te tappen. De Besegerden bielen daar op uyt om die te beschermen / maar wierden dapperlyk weder ingedreyben.

Uwe
ingeg-
to t.
Z
ri
n
de
of
fel.
Ondertusschen den Heer Swartzenburgh, fiende sich oberstemt / liet de Bozger-Officieren aen sijn wooninge komen / en vzaagde hen af op hun Ged / ofte hem met de gantse Burgerij wolden verstaan / hy nam aan de Stad met sijn by-hebbent Krijgs-volk een half Jaar te beschermen ; waar op sp makenderen Trouw toe swoeren. De Gemeentglieden deden des morgens ten vijf uren op den 9 Juny, ook Vergaderinge leggen / datse ook eenpariglyk bestooten / het Krijgs-volk met de Bozgerij aan te moedigen / om dooz Godts hulp de Stad te helpen beschermen / latende de slautwyrtygheyt (dit zyn de wooyden van ons bericht) aan de Regenten / die al gereet stonden om te Parlementeren : eenige aansienlyke Dames (segt men) souden ook eenige Militaire Bevelhebberen / die sp meenden dat de hartste waren / aan hun hupsen ontboden hebben / die sp dreygden / indiansenier rot Parlementeren wilden verstaan / datse van de Franschen in de Poozten souden opgehangen wozden. Andere Dames / souden op het geklater van het schieten segt hebben / Hooft dat Canaille eens schieten, sy willen de Stad noch defenderen, sy waren waart dat hen de Franschen, dit en dat deden, wy sullen immer dartig Jaren vry zyn van Omgelden. Maar die bypdom diese sich inbeelden / is hen daar na wel op het hart gebaren.

U
ery
Ondertusschen bozderden de Wpant vast tot aan de Graachten / en naaderden de Stad met Geschtut en Duur-ballen geweldig / met beschieten / onder het welke een Daandel Krijgs-lieden begoft te nuytineren / werpende hun Geweer ter neder / en roepende om betalinge / daar men wil dat een Capiteyn de oorzak van geweest is / seggende tegen het volk ; wilt op geldt hebben / nu is het tyd te eyschen / maar

het wierd noch in tijt gestift / blijvende eben wel een algemeene ongeregelheyt. Nog op het aflossen van de Burgers / noch op dat van de Soldaten / wierde eenige ordere gestelt / soo dat de selve daar dooz moedelooz wierden ; men wilde den uytbal eens verbatten / komende ontrent 900 Soldaten te samen / beneffen een Troep gecommandeerde Ruyters / die wel drie uren te samen in de halve Maan booz de Nieuwe stadt Poozt raad hielden / in het aansien van den Wpant / die vast gereedr stont om hen wel te ontfangen. Sp hadden sich in drie Troepen verdeelt. Capiteyn Sceltinge had de booztocht / die sijn volk soo wel aanvoerde / dat / indien hy soo wel gebolgt was geweest / van de andere / die soo alffer twee of drie quamen te sneubelen / het hooft weder te rugge trokken / daar had kans geweest de Wpanden uyt hun werken te slaan / en hun Geschtut te bernaagelen. De Ruytery quam ook met groote onordere uyt : want de Ritmeester Jan van Flaardingen, die den Troep commanderde / sette sich met sijn volk langz het Blephers Hups / by de huytenste Damepe / en vluchte weder met sulki een groore disordere / dat hy verscheyden van het Doet-volk in de Graachten joegh. Het Geschtut uyt de Stad gingh ondertusschen uyt de Stad noch eben dapper sijn gangh / wissigende de Musquerten ook niet / komende meest op de Burgers aan / die op de swaarste Posten moesten leggen. Op den vijftienden hebben de Heeren van de Magistraat / de Heeren van de Ridderfchap der Gemeenslieden en Burger-Officieren laten ontbieden. Dese hielden sp booz / dat men vast sagh dat men genoeghsaam van het Krijgs-volk verlaten wierd / de Commandant radelooz was / en of het noch geen tijt om te Parlementeren was : hier wierd twiffelmoedigh op geantwoort / zynde te meeste Officieren op hun Posten. Men hoorde daar op den Commandant / maer die segde nu weder / dat hy de Stad niet sagh te honnen houden. Dese vergaderde den Krijgsraat / daar men van Parlementeren sprak / tot groote verwonderinge van de Bozgeren en andere Capiteynen / dat men van verdrag sprak / daar de fascine nog niet

eens aan de *Syacht* gebzacht waren. Men selde dan eenige boozwaarden op / en ypt de *Magistraat* / *Ridderschap* / *Kirijghs* raedten de *Gemeente* werden gecommiteert / om met den *Hartogh* van *Orleans*, die op den *Boodel-hof* sich onthield / te verdzagen / begaande die *misflagh* / datmen geen *Ofstagers* liet binnen komen / inboezgen de *Gecommitteerden* noch niet wedergekeert waren / of de *Franschen* dzongen tegen dank van de *wacht* / in de *halve Maan*; maar werden noch dooz het ophaalen van een *Touwbzugge* gestuvt. De *Gecommitteerden* quamen dan met de *geaccordeerde Capitulatie* weder te rugge / die van *Monfieur* wel oversien / maar niet geteekent was; alleen sepde hy mondelijk / dit en dat *staak* toe / maar het ander staat in mijn beleschteyt. En alsoo ging die *Stad* genooftsaam op genaade en ongenade over; terwyl noch eenige van de *Burgenen* en *Militie* / op hun *Posten* stonden.

Men was wel dooz een *plonderingh* beducht / maar dit wierd wel verhindert / doch de *Stroperg* stalen achter af al wat sy konden. Dooz de *Klokken* / *Linnen* / *Wooper* / wierden 30000. *gulden* ge-epscht / binnen den tijd van drie *Maanden* te betaalen / eenen *Maant* gereet; waar toe 8000. *gulden* ypt het *Generaal* *Comptoir* gelicht wierden / waar booz de *Stadt* *Obligatie* moest passeren. Maar dese 20000. *gulden* wierden dooz veel bidden en smeeken noch op 15000. *gebzacht*. Den *Trompetter* epschte ook gelt booz het opepschen van de *Stadt*.

De Artikelen ende conditien, de welke gelieft heeft Monsieur, Soon van Frankryk, eenigste Broeder van den Koning, Lieutenant Generaal, Commandeur ende Hoofd van de Armade van sijn Majesteit, te vergunnen aan de Borgeren en Inwoonders van de Stadt Zurphen.

Dat *Monfieur* heeft toegestaan de *vrye Oeffeniging* van haar *Religie* of *Godsdienst*.

Dat de *Magistraten* sullen genieten de *selfde* *Pri- vilegien*, die sy hebben gehadt in 't besit, ten tijde dat sy hebben geweest onder de *gehoorsamheyde* van de *Staten* *Generaal*.

Dat *Monf.* laat aan de *Inwoonders* van de *voorsyde* *stad*, en alle *Vluchtelingen*, het *vrye* *gebruyk* van haar *goet*, ende haar sal *beschermen* of *bewaren*, en *bevryen* voor alle *plonderinge*.

Gedaan in 't *Leger* voor *Zurphen* den 25 *Junius* 1672. ende was onderteykent *Philippe*. ende lager stont *G. Reynck*, *Adr. Raeck*, *G. W. Effen*,

Deventer was nu de *naaste* aan den *selfsa-* *men* *boozgang* der *Franschen*. Dese is van *oudts* een *kepserslyke* / en *bye* *Kijng-* en *Hanse*-*stad* / en in den *jare* 1578. dooz den *Grave* van *Rennenberg*, ypt den *naam* der *Vereenigde* *Staten*; *bemachtigt* / maar is in den *jare* 1587. weder booz een *groote* *somme* *gelt* aan *Taxis* *over-* *gegeven* / en de *Spaan-* *schen* *braderlyk* *ingerupmt* / dooz *Willem* *Standley*, *zijnde* *albaar* dooz den *Grave* van *Leycester* tot *Gouverneur* *gestelt*. Wanneer de *stad* nu een *gerupmen* *tijt* *son-* *der* *eenig* *Guanisoen* *had* *geweest* / om dat de *selfe* dooz de *Rennenbergsche* *Soldaten* *onzagelijken* *overlast* *lijdende* / op haar *lang* *bidden* / het *berhupsen* van dese / en *bupten* *houden* van *andere* *militie* / hadden *berwozen*; maar het *aannaderen* des *Prin-* *cen* van *Parma* *dede* haar *wederom* *Guan-* *nisoen* *in-* *nemen* / wiens *Oberste* de *stad* / *ge-* *lijk* *reeds* *gesegt* is / soo *schendig* *berkocht* en *overleberde*; maar *wierd* in den *jare* 1591 / dooz *sijn* *Hoogheyde* den *Prins* *Maurits*, *H. L. G.* *weder* *onder* 't *gebied* der *Vereen-* *igde* *Nederlanden* *gebzacht* / en dat na een *beleg* van 11 *dagen* / en na dat men daar op *eenen* *dag* 4600 *Canon-* *schoten* *gedaan* / en een *groote* *Besse* *gemaakt* *had*.

De *stad* *legt* in een *seer* *vermakelijke* en *bruchtbare* *lands-* *douwe* / zijnde ten *aan-* *sien* van haar *gelegentheyde* aan den *Yssel*, en *gestalte* van het *Vant* / ypt de *natuure* *seer* *sterk* / en *boven* *dien* al van *ouds* dooz de *konst* noch *veel* *baster* en *weerbarder* *gemaakt* / en met *dubbelde* *muuren* / van de *Berg-* *poort* tot aan de *brug* / *geslooten* / en met een *diepe* en *wijde* *gracht* *omringt*; her *oberige* *deel* / aan de *waterkant* / heeft een *goede* *haven* / en den *Yssel* tot aan *sijn* *gragt*. De *muuren* *zijn* *seer* *dik* / en op de *wijde* *der* *oude* *sterkten-* *houw* / met *toorens* of *sliepne* *kaesteelen* *boozien* / zijnde alle *bequaam* om *geschut* te *dragen* / *gelijk* ook *daer* *ypt* / wan- *neer* den *Prince* *Maurits* *daar* *booz* *quam* / *groote* *tegenweer* *gedaan* *wierd*. By de *Brink-* *poort* *legt* een *groot* *Bolwerk* tot des *selfs* *bescherming* / *beneden* met een *lagen* *muur* *befet*. Ook *legt* *daar* *noch* een *veel* *swarder* *ypt* den *grondt* van *steen* *opge-* *haalt* / aan den *Yssel* *brug*, 't *welk* ook de *water-* *schutting* der *grachten* *beschermt*: *tusschen* *dit* *werk* en de *Brinkpoort* *staat* den *Neu-*

172. Neurenbergfchen tooren / wiens mureen van harden fteen / 18 voeten dik / en feer hoog zijn; inboegen men van daar het gantfche omleggende laant ontdekte en befchietten kan; defe verftreken nu tot een krup-ttooren. Maar hoven alle de gemelte natuurlijke vaftrigheden en oude verfterkinge / is de ftabt dooz Prins Maurits, rondfom de gemelte werken heere / met feben treffelijke bolwerken boozfien / leggende in de grachte / die feer wijd is / 3 loffe Dabelfing; en behalven defe / noch 2 halve Muren / d'ene booz de Neurenbergfe poort, en d'andere recht op de punt van het bolwerk ter zijden de Berg poort; de derde booz de Brink-poort; noch een andere fteene halve-maan legt aan het Pothoof; boozt is de gracht met goede contrefcharpen, en hare byfondere grachten / tot aan de Brink-poort om trokken / en aldaar aan de halve-mane gefiegt. De wal-len zijn met haar faulcebrayen, bedektten weg / en goede booztweeringe / van beneden ten upterften weerbaer. En koztom / alles was fodanig na de nieuwe en hedensdaagfche befting-bouw-kunft aangefteft / als men soude konnen berepfchen. De gemelte contrefcharpen waren ook te defer tijt / dooz bevel van den Commandant Stekke, hzaaf gepaliffadeert; alle de hoogren en dijken / en byfonder die na Snippeling liep / geftecht / en de wijtte van ober de hondert roeden rondfom blak gemaakt.

De Commandeur Stekke was al van de maand February af / tot Commandeur ober de befertinge van Deventer gefteft / die / op vertrouwen van fijn bequaamheyt / ook tot Oberfte ober het krijgsvolk van die Provincie gefteft was. Op fijn boozftellen en aanraden wierd / soo binnen als buyten de ftab / alles hermaakt / herfteft en verfterkt / dat men eenigfing noodig oozdeefde; de contrefcharpen wierden hier geftecht / en elders vermaakt / de wegen en dijken verfozgt / paliffaden / Stoempalen / booztweeringen gefteft en opgewoopen / de hoven buyten de ftab vernietigt / de bomen afgekapt; hupfen / die de ftab wat te na fcheenen te ftaan / om ver-re gewoopen / alfeenig buyten de poorten aan de laant-zijde: (nier anders als of men een lange en treffelijke belegeringe in de fin had upt te harden / maar ober de re bier den Yffel liet men de felve ftaan / daar nochtrans de

buyant feer groot boozdeel upt konde trekken / en dat alleen / om dat beel van de Groo-ten albaar hun hupfen en hoven van ber-maakt hadden leggen. Ontrent de berri-ctinge van dit werk roonde fief de burgerp / beneffens de geprefte boeren / met allen fepberig en genegen / hoodwel niet sonder groo-te onkosten / waar toe de Mennoniften mede een fchat van 10000 gulden moften betalef.

De ftab ondertuffchen was wel verfozgt van meel / bifeupt / ammonitie van oozlog / fchoon gefchut / dat upt het leger kozt te booren daar binnen was gebzacht / om quanswijg bewaart te zijn / van genoegfame befertinge / beftaande in de Regimenten van de Colonellen Stekke, Klant, Broerfma, Manger, en eenige gedetac heerde en andere Compagnien / beneffens 1450 Zuyd-hollandsche Huyslieden, makende te famen wel 5000 mannen upt / behalven haar kloekmoedige en wel-behartigde burgeren. En fodanig was de ftab van defe treffelijke ftab / bequaam geftoeg om het den Bifchop van Munfter, met al fijn getwelt / booz een goeden tijt upt te harden / om dooz fulk een noodige tuffchen-poog / het Daderlant fijn adem te konnen laten halen.

Wanneer nu de Bifchop van Munfter, als gefegt is / fief meefter van de fterke ftab Grol gemaakt hadde / bzacht hy ook de fte-tekens Lochem en Brevoort, beneffens andere klepne daar ontrent gelegene plaerfen / r'ouder; en vertoonde fief op den 14. Juny op de gemeente of Stads-wepbe / booz Deventer, om daar een deel berften upt te halen: maar als die van binnen / onder het beleyde van den Ritmeefter Pijper en Schaap, daar een bzaven uptbal op deden / moest hy den buyt laten varen / en bozeg alleenlijc de flagen mede.

Op den 16. Juny, op een Donderdag / wierd de ftab dooz den Keurvorft van Keulen, en den Bifchop van Munfter, belegert / die een bzuggt ober den Yffel fttaande / daat dooz mede den boet op den Veluwfchen hodem hebben gefet; waar tegen / dooz de burgerpe / een Retrenchement langs den Yffel, op de Welle booz de ftab / ober dag en nacht bearhepden opgewoopen wierd. Op den 18. wierd eenig volk na buyten gefonden / om daar de hoven te berwoefen / die niet feer beel upt trechten / als dat fe 3 of 4 klepne hupfen

Staat van de ftab.

Lochem en Brevoort van de bifchop vermeeftert.

v. fol. on enc de. d.

1672.

Juny.

hupfen verbanden / beneffens een hofjen van den Heer Burgermeester Boekholt, dat men den Kijk in de pot noemde; de hazgeboozne heggen bleven al te samen in volsten stant.

En wanneer daar op de fchip-brugge over den Yffel wierd wech-genomen / is den vrant bequame gelegenheyt gegeven / om sonder eenigen regenftant / dooz de hoben tot de Stad te naarderen / en / naar hun eygen welgeballen / hunne moztieren tot dicht onder de stad te planten. De brugge (als zyn de aan de andere zyde van de Kebier / op de Veluwe, noch met fchans / hooznwerk / noch halve Maan boozien) was niet wel houbaar: maar soo was het ook een verfum / dat de felbe niet versterkt was gewozen.

De Brugge dan wierd dooz o2d2e van Stekke en Broersma (op dat de vrant onder de bluchtelingen / die op Vonderdag en Wyddag met groote menigte binnen de stad quamen / niet binnen de Wallen getaken fouden) ten deele / en voort op Saterdagh / dooz o2d2e van den Burgermeester Willem Nieuland, hupren kenniffe van Stekke en Broersma, geheel wech-genomen. De Heer Burgermeester Boekholt, fiende dat men de brugge wech-nam / toonde fich daar over onbernoegt / en vzaegde waer langz men nu uprvallt en den vrant afbreuk fou onnen doen: en bebal dat men de brugge weder fou laten leggen / maar wierd daar in niet gehooft / en verfoekt dede / dat de Raad daar over mocht vergaderen / terwyl noch de meeste Heeren op en in het Raadhups waren / mocht fulks ebenwel niet helpen / de brugge was en bleef wech-genomen. Men wil dat fulks volgens belosten aan den Biffchop gefchiede; gelijkt het feker is dat hy fou gefegt hebben / na het berichte van een van fijn Ingenieurs Spoede genaamt / dat hy / na het overgaan van de Stad / aen verfchepdene Burgers fou hebben gedaan: Nou fiefich woll, das er wort halden; andere voegen daar de benaminge van fhelmen hy / maar soo word ons niet berichte.

In de stad hielden guarifoen drie Compagnien Heerden van't Regiment van d'Heere Oberfte Douchte, te weren des Colonels Compagnie / gecommandeert dooz de Capiteyn Lieutenant / en die van de Rit-

meesters Schaep en Pijper, hende present / 167: neffens de Major Sandra, sonder Compagnie / hy geballe in de Stad gefloten. Juny.

Te voert de Regimenten van de Commandant Stekke, bestaande in 9. Compagnien / van d'Oberfte Elant, in 10. Compagnien / met den Colonel Lt. Colonel Tammings, ende Major Gruys boozien; van Broersma, sterk 9. Compagnien / hy Colonel neffens d'Oberfte Lt. Douma, en Major Lofekaete present. Daer beneffens noch de Compagnien van den Colonel Manger, den Major Wyenhorst, en Capiteyn Potgieter, van de laafte nieuwe Over-Yffelse werbinge / onder haar 3. ongebeer 10. Mannen uptmakende / als ter later tijt / dooz trainissement van sommige Regenten / onder preter van minagie / aangestelt / en geen ofte wepmigh aanridtsgelderen ontfangende. Hier hy waren noch de Compagnien van Capiteyn Vos, Ifferfum, en Sloot, neffens de welke ingefonden waren 15 Compagnien van de Hollandse Landzaten / geformiert op 1600 man / behalven de couragieuze Burgerpegerangert onder 8 Compagnien / met d'ingefluchte ontrent de 2000 man sterk.

De boozraat van oozloggs behoefte bestont in 50000 pont pulver / 12600 p. lonten / hofgel van 24 p. 2455. van 12 p. 6062. van 18 p. 2500. van 9 p. 1355. van 8 p. 1500. van 6 p. 7575. van 4 p. 1102. van 3 p. 7799. Ongebulde leege hant-Gzanaten 1400. gebulde handt Gzanaten. 400. musquet kogelz 29000. p. 1249. spaaden / 648. houweelen / 277. haaken / 47. hylen / 200. kruptwagens / 10 gemonteerde Drieffche Ruyters / 33 tonckens met nagels / 111. pshaaiken / 25 lanteerns / 25 dies-lanteerns / 2 canons van 24 p. caliber / en 2 canons van 12 p. wegens het Vant / en van de Stad / 2 ftukken van 18 p. caliber / 4 ftukken van 12 p. 2 lange ftukken van 9 p. 2 lange ftukken van 8 p. 8 korte kamer ftukken van 12 p. 12 korte kamer ftukken van 6 p. alle metalen / en noch 6 Ofere ftukken van 18 p. caliber; daar en woen wierden op het verlaten van't retrenchement aan den Yffel, noch 22 upt het Veger in de Stad gebzacht / alle metalen ftukken / makende te samen 60 ftukken gefchut.

Woen het boozz. was in Junio van den Commiss der Generaliteit gefonden 10000. p. loot / 1500 kogel van 25 p. en 1500 kogelz van

Voorraad
daar.

Refet.
tinge
binnen
Deven-
167.

672.

Juny.

van 12 p. hebbende de Stad op haar credijt van Sr. Weyer Beelstnyder tot Amsterdamm noch kozt booz de heele geringe binnen gekregen 10000 p. Buspoeder / en van Zutphen upt het Lands Magazijn 5000. pont.

De Batterpen tot 24 in getal waren met hare beddingen en Canons in goede ordene boozsien / ende met Cannoniers soo upt d'ingeseten ober de 20 / en upt d'Hollanders ober de 100 aangenomen / op elke Batterp 7/8 à 9. geplaatst.

Da dat dan de Bisschop van Munster / de Stad Grolle had ingenomen / en sich met 't Cheursofsteljkhe Keulsche Leger / nevens enige France hulp-troepen ontrent Grolle vereenicht / trok van daar tot by Lochem, alwaar eenige dagen in 't opene velt stil gelegen / onder deliberatie werwaerts te wenden / is op den 5 Juny 1672. van daar opgezoken / en recht naa de Stadt Deventer boozt gestapt.

S kte
v de
vaden

Het Keulsche Leger bestont upt 6. Regimenten te Paarde / onder de Colonellen / den Graaf van der Lippe, Marques de Salines, Graaf van Homberg, Hel, Wellinger, en de Beyersche Dragonders. te boer het Furstenberger Regiment blaau-rofiken van Prins Willem, bestaande in 29 Compagnien / waar onder een Compagnie Ganadiers / sterk ober de 3000 man; het Regiment van Belle-rose, het Bourgondie Regiment onder Marquis de Chamilly, het Regiment van de Beyers, onder den Obersten Bubo, het Regiment van den Generael Major Lansbergen, van Compte de Vyancourt, en het Regiment van den Obersten Frens.

Het Munsterse bestont upt deses Regimenten / als des Bisschops lijf-regiment, dat van den Generaal Major Nagel, Post, Westerholt, Graaf Reux, Masbach, Caldenbach, Leenart, en 2 Compagnien van Houtijn, neffens 4 Compagnien van la Roche, naderhand gecombineert te Paarde / neffens de Regimenten van den Graaf, en Colonels Reux, Calcar, Speckhaen, Moller, Kroon, behalven een Regiment te Paarde / en een te Voet van den Graaf van Benthem.

Den 5 Juny smozgens ontrent 9 uren / verstoonde sich de byant met verschede Troepen te paarde / en quamen tot / onder 't geschut / van meeninge / om der hungerde koepē en Paerden van de Stadg-wepde / den Tolge

genaamt / as te halen: maar wierden dooz de 1672.
Juny.
Kupterp upt de stad kloekmoedig aange-
raft / en na eenige schermtuinge / met ver-
lies van een Ritmeester en 5 à 6 Paerden / te-
rugge gedzeben / sonder schade van eenige
beesten / ofte verlies van een man aan dese
zijde / dan alleen een Kupter gequetst / en een
Paart doorgeschoten / welke rescontre ge-
schiede onder het losselijc belep van de
Heeren Ritmeesters Schaap en Piper.

Op den 6 Juny 's mozgens de Lieutenant
Alter, met 7 à 8 Kupters uptgereden / ont-
moetede achter het Kourhuys 11 of 12 booz-
loopers van 't Bourgondise Regiment, waer
van 3 op de plaats dootgeschoten / en 3 ande-
re dooz de Kapieren swaarsijk gequetst
binnen bzachten.

Ontmoe-
tinge.

Dienselfen dagh / zijnde Donderdagh /
wierd de Stad des namiddaags berent / en
dooz de byant beneden de volle Hant, by den
Rander-weert een bzugge ober den Ysel ge-
slagen / die doenmaals aldaar / als op veele
andere plaatsen / dooz de dzooze Somer
doozgangelijc was / welke ondiepre aange-
wesen wierde dooz een ingeseten van 't
Landt / in 't aansien van den Bisschop van
Munster, daar dooz rjdbende.

Deventer be-
rent.

Den byant dan aldaar ober de bzugge /
en andersins dooz de Riviere in de Veluwe
gekomen / liet de Stad noch dien dag regens-
den about / dooz een Trompetter op-eps-
schen / waar op by de Magistraat gebelibe-
reert wiert den Trompetter met abbijs des
Commandeurs / dooz een Lieutenant (Joan
van Houtem, met 4 Musquettiers ober den
Ysel geset) mondelijk tot antwoort gege-
ven / Dat men van meeninge was, de stad als
een vrye Keyserlijke Rijks-itadt, tegens alle
vyantlijke aanvallen ten uystersten te defen-
deeren.

Wort op
geeyfche

Den 7 en 8 Juny wierd weder-zijds wep-
nig ondernomen / dan dat de byant besich
was met sich in hare quartieren te verdee-
len / blijbende in 't velt open seggen / sonder
verschansinge van bytten / nemende de Bis-
schop van Munster sijn Logement op 't huys
te Rande, waar ontrent de Bisschop van
Straatsborg en Prins Willem van Furstenberg
sich mede ophielden / en naderhandt quam
de Cheurvorf van Keulen sijn residentie ne-
men op 't huys te Boxbergen.

Den 8 dito wierd Capiteyn Vos, met

1672.

Juny.

200 man uytgesonden / om ober d'Yssel de hagedooznehggen van de ruppen af te kappen / woerden daar toe met Ponten / bernutsgher afnemen van de schipbrugge / obergeset: doch dooz dien de byant sterk quam aan naderen / daar inne verhindert / ende op ordere van een Heer uyt de Magistraat / en met wonden van den roozn / te rugge geroepen / sonder iers te konnen ytrechten.

Ondertusschen was de bozgerpe noch al besich mer graben en delben / by dage ende by nacht op de welle / langs den Yssel een bedekte wegh opwerpende.

Gefan-
ten van
den Bis-
schop
komen
binnen.

Den 9 Juny op Sondag quamen de Jonkeren Swaafken en Doctinchem van Rande in de Stadt / die kozt vooz de belegeringe sich na Lochem by de vbandijke Arme / onder ptext van ober de Contributie ten platten lande t'accoordeeren / hadden getransporeert / gesepdet van een Bisschops Trompeter tot in den Enk. Welke Jonkeren seer hreed boozgaven van de groote macht der vbanden / meernigte van geschut / ende verbaartijke moztieren / om daar dooz de Bozgerpe t'intimideeren / ende sich begeertde na 't Stadhuys / begon de Burgerpe te fulmineeren ende dreygen / met een groote meenigte vooz 't Stadhuys vergaderende / en sepden te willen weten / de reden van haar komste / ende waarom sp binnen waren gelaten / daar de stad al 3 dagen besloten was geweest: waarom de Magistraat haar op 't Stadhuys dien dag ende nacht / uyt byese vooz de Bozgerpe / op hielt. Doch haar aanbzengen was sekere Missive van de Dozsten / geschreben aan Burgermeesteren / Schepenen en Raden / de gestwoeren gemeente / en de grosse gemeente der stad Devent. in dato den 18 Juny 1672.

C O P I A.

Brief
vanden
Bisshop

NA dat nu in de werelt alree bekend is, op welke manier dat sijne Keurvorstelijke Doorluchtigheyt van Keulen, en sijn Vorstelijke genade van Munster, tegens de Heeren Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden, de wapenen te voeren genootsjaakt zijn. Als hebben sy hare Armeen omtrent het Fort Grol, voor weynig dagen laten conjungeeren, en aanbevolen, na veroveringe van die plaatsen, na de stad Deventer te marcheeren; gelijk dan dese genoemde Armeen, neffens de auxiliare Fransche troepen, aan dese plaatsen gear-

riveert zijn, en met haar byhebbende artillerye tot actie vaardig staan. Schoon men dan niet anders en vermoedende, noch geresolveert is, dan dese genomineerde stad terstont, sonder eenig tijd verlies, met alle macht te attaqueeren; nochtans de voornoemde Keurvorst en sijn Genade, uyt Vorstelijke milddadigheyt en goedertiertheyt, veel meer genegen zijnde hare oogmerken en intentie inde behoudenis van die stad, dan de uysterste ruine, te verkrijgen; daar by ook tijdinge hebbende bekomen, dat in de stad reflexie op het H. Roomsche Rijk werd gemaakt, meerder daar toe zijn bewogen geworden.

Als word de Burgermeesters en Raad daar binnen hier mede bekennt gemaakt, dat de voorgenoemde Keurv. Doorl. en Genaden, niet en sijn gesint die stad het H. Roomsche Rijk te onttrekken, maar de selve onder submissie van die te brengen. Daar by so en willen sy niet tegen wesen, soo de stad haar na behorende submitteerende, billijke conditiones begaen aan te hooren; doch dan niet, wanneer dat het tot werkdadige krijgs-actie sal gekomen zijn: waar uyt anders niet (buyten hoop van secours) dan des stads ondergang staat verwacht te worden; waar aan die geene, die soo de tijd en occasie verachten, voor de werelt en aan hare nakomelingen schuldich sullen zijn.

Oirkond Hoog-Vorst. onderschrift, en bygedrukte Zegel. Gedateert op 't Huys Rande, den 18 Juny 1672. *Was ondertekent*

CHRISTOFFEL BERNHARD (L.S.)

FRANS EGON. Namens Keur-Keulen. (L.S.)
In dorso stont

Aan de Heeren Burgermeesteren, Raad, geswoore Gemeente, en de gesamentlijke Burgery der stad Deventer te behandigen.

Dese Missive is noyt noch aan de Gewaren / noch veel min aan de groote Gemeente gecommuniceert / maar de Magistraat boegde daar op dese antwoort.

C O P I A.

Burgermeesteren, Schepenen en Raad der stad Deventer, hebbende ontfangen een acte, in dato den 18 Juny deses jaars, door en uyt de naam van haar Keurvorst. Doorl. van Keulen, en Furstelijke genaden van Munster respectivelijk geteykent en bezegelt, voegen daar op tot antwoord, dat haar Ed. Hoog-Aechtbare persifiteeren by 't gene den Trompeter uyt haar Ed. ende der Militie name,

Brief
van d
van bu
nen.

1672

Juny.

672. mondeling is afgegeven, daar in bestaande, dat haar Ed. eer en eedshalvens schuldig en gerefolveert zijn, dese stad tegens alle vyandlijke aggressien naar vermogen te defendeeren, sonder arch ofie list, in waarheyt. Oirconcd met onser stads Zegel bevestigt. Den Juny, 1672.

Was getekent

J. STROCKEL Secretaris.

Colla.

RUTG. TICHLER Secretaris.

anster-
afge-
ven.

Dien selven achtermiddag brachten eenige vyants Kuppers tegens den about onder de Graaf van der Ligge, meenigte van fascines/buyten de Norenbergsche-poort, om trent 800 passen van de contrescharpen, achter de hoven oft cupnen / komende trosgewijse aan naberen: maar het canon van de wacht daar onder speelde / sileerden sy die tweedemaal / en de Fascijnen wederwerpende / reden snellijk / weder gesileert weg: onderrusschen vielen verschepte Bozgers ende Hollandsche Landtsaten upt / ende brachten veele Fascijnen binnen / gevende wakker buur op de Kuppers / upt de strupken ende krupbesles in de Hoven staande: dan een Bozger en een Hollander bleven door.

Arro-
ren
v. den
Vnt.

Den volgenden nacht tusschen Son- en Maandag begon de vyant de gront te breeken / en aproches te maken / ende wierpen met het aanbreeken van den dag Bomben in de Stadt van 60 / 70 / en 80. pont calibre / hebbende de Moortieren geplaatst aan de Veluwe zijde over den Yssel, in een dzooge graben achter den Worp, hier dooz wierde in 't begin eenige onstelsensse verwekt onder de Burgerp / des onkundig zijnde / doch naderhant hare wercken siende / ende daar van beter onderrecht / gang wepnigh geacht.

De Hoopgraben van de vyant waren in dien nacht seer verre genadert / doch smal en diep als een Mollen-bzoer; op den geslechten Dijk/buyten de Berg-poort hadden sy 2 traverfen gemaakt / ongebaar 80 à 90 roeden van de conterfcherpen. Beneden aan den Yssel, buyten de Norenbergsche-poort, achter het uiterste van de Hoven / hadden sy verschepte klippe traverfen achter malkanderen ingesneden / en liepen dooz de Hoven met een Hoof-grabe na den Yssel, doch niet verre van de Stad. Boven aan

den Yssel op den Toege, liepen sy dooz een dzooge Graben van ontrent het Kourhuys, ende waren een groote distantie gebozbert. Over den Yssel aan de Veluwe kant / quam de vyant dooz de Hoven / ofte Cupnen tot in den Graben achter den Worp, upt de welke sy de meeste Bomben in de Stadt wierpen / ende de grootste schade deden / soo aan Daken en Glaasen / als de Hysen / wierpen mede veel Vuur-pijlen en Strinkpotten / doch sonder merkelyk effect / zijnde in alle den tijdt geen vyant meer ontsaan dan op 2 à 3 plaatsen / die telkens tydelijk dooz de Vyant-bane / upt Mennoniten, Schippers / Timmer-luben ende Metselaars opgericht / onder haar Capiteyn Burgermeester Joan van Suchtelen, ende Lieutenant / etc. Professor Leonen, die bepbeseer pberig waren.

Den 20. Juny op Maandagh wierde een Uytval upt-bal met drie hondert Man te voet gedaen buyten de Norenbergh, onder 't beleyt van den Majoor Wijngaarden, ende de Capiteynen / Hum, Wijngaarden, ende Sloot, wesende de Kuppers eenige tijt te beborens bedektelyk in de contrescharpen geposteert / ten eynde de selve met ter haest het voortvolk honds secunderen.

D'Uptballers dzeben de Vyant upt haare Apzoches / maar te gelyke alle losbriandende / wierden dooz des Vyants Kuppers te rugge gedreven / tot aan de contrescharpen. Van onse zijde bleven negen of tien Soldaten / ende de Capiteynen Hum, ende Wijngaarden, dese op de plaats / d'andere in de Stad aan de quersure. Van 's Vyants zijde wierd de Marquis de Beaufort, nebens drie of vier andere Officieren dicht onder de palissaden doot geschoren / behalven vele slechte Soldaten in d'eerste attacque gebleven. Des Vyants Kuppers met verschepte brigaden vertoonde sich mede onder 't Canon / maar onse Kuppers op haar eenig charginge gedaen / begaben sy haar op de blucht / ende souden d'onse een Standaardt / soo van de sijne was afgesloten / gekregen hebben / indien het gesicht dooz den dicken stof niet ware belemmert. In welk rencontre d'Heeren Sandra, Ritmeester Pijper, en Capiteyn Isterlum, sich seer genercuselijc queten.

(h)

On:

1672.

Ondertuffchen wiert dien geheelen dagh tot des avondts laet met het inwerpen der Bomben gecontinueert.

Iuny.

Staat van de Steden.

Nae dat dan des Sondaaghs / soo in de Magistraat / als in de krijghsraedt eenemaałs op 't Stadhuys vergadert / den Burgemeesters hadden voorgefelt / van by een Bries Pas vooz Gecommitteerde nae de Steden Campen en Zwolle, te versoeken van de Belegeraers / onder pretext van daer dooz tijdt te gewinnen / ende den Opdracht amuseeren / doch sulx by d'andere afgeslaegen / quam echter Secretaris Ticheler by de Clerq Antonis Mierloe, met versoek / of niet eenige Brieven van d'Heeren van Deventer aan de Magistraat van Zwol wilde medenemen. d'Overste Lieutenant Tamminga had ober dit schijben seer harde woorden met Secretaris Stroockel, welke laetste met veele specieuse Paranges daer ober sprekende / seide d'Heere Tamminga, Ick sie wel water te doen is, *latet anguis in herba*, ick verstaet tot geen schrijven, of gy Heeren sult my 'een Renversael geven, dat sulx niet anders dan om tijdt te gewinnen geschiet.

Waerom den Sondagh daer niet van geschiedende / is echter den 10 - 20. Iuny op Maendagh soodanigen Bries afgegaen / met welschers concept Secretaris Stroockel in de Vergaderinge van de Magistraat gekomen / deselve by de haere geappozeert / ende naemiddaags dooz de Jonkeren Swaefken ende Doerinchem afgesonden / van in houdt als te sien is.

Copie van een Missive, geschreven door de Magistraat der Stad Deventer, aan sijn Keurvorstelijke Doorluchtigheyt van Keulen, en sijn Hoogvorstelijke Genade van Munster, den 20. Juny, 1672. Silo Novo.

Brief aan de Vorsten.

H Eeft U Keurvorstelijke Doorluchtigheyt en Vorstelijke Genaden respectie, ons op gisteren door schriftelijke Aete, gelieft te doen notificeren, dat u Keurvorstelijke Doorluchtigheyt, en Vorstelijke Genade, intentie soude zijn, dese Stad onder redelijke Conditien, wederom te brengen aan 't H. Roomsche Rijk; waar op wy u Keur-Vorstelijke Doorluchtigheyt en Vorstelijke Genade niet hebben kunnen antwoorden punctuel, dewijle wy van onse twee mede Rijks-steden, Kampen en Zwol, daar over eerst moeten innemen der selver consideratien, volgens Verbonds-brieven, voor eenwen onderlinge des-wegen opgerecht, van niet van malkander te

1672
Iuny.

fullen scheidende, als met gemeene bewilliging; waar toe, alsoo wy niet kunnen geraken, als onder Paspoort en Saufconduit: Soo is ons versoek, dat u Keur-Vorstelijke Doorluchtigheyt en Vorstelijke Genade, ons daar een behoorlijke Pas en Escorte, voor onse Heeren Gecommitteerden gelieve te verleen, en in-middels een stilstant van Wapenen te beramen, en binnen weynig tijd u Keurvorstelijke Doorluchtigheyt en Vorstelijke Genaden, onse en andere beyde Steden meyninge en intentie ten principale te openbaren. Den 20. Juny, 1672.

Welke Bries dooz een Bozgemeester selfs in persoon aan die Jonkeren behandicht wierd / ten huse van Procurator Pomerede, die daar op aanstonts nae buiten reeden / en den Bries aan den Bisschop / noch ober Tafel sittende / ter handt stelden.

Hier op vertoonde sich tegens den avond buiten de Horenbergh een vbandlijcken Trompetter / dan wiert dooz de Commandant Stecke, geen kennits van het af-senden des Bries hebende / belast sich te bertrekken / met hboeuinge / dat nae krijghs-gesynst nae Sonnen-oudergank niemant gehoort wierde.

Den volgenden nacht tusschen den 10-20. en 11-21. Iuny was de Opdracht seer besich met het aennaderen van hare Apoches / en wiert krachtig met Canon en Musquetten daar op geschoten: waar dooz een loog Alarim in de Stadt ontfont / bertwekt / soo sommige meinen / dooz 't bestel van eenige / op hope / dat de Bozgerpe daar dooz slauehertigh soude worden: maar ter contrarie siende hen met groote kloekmoedigheyt nae de Wallen stappen / wierden de Bozgers beschimpt ende bespot / als of het een blinden yver ware.

Des moorgens met het aenbrieken van den dagh / bebontmen den Opdracht genadert te zijn aan den Yffel hoben de Stad / niet bezte van 't Slipsken. Omtrent de Berg-Doozte / op d'afgenomene Dyck hadden sy een derde Travers gemaakt / en van daar met verscheide Owers-gzaven langs de Schipbeek tot achter de groote Palissaden / tusschen de Contrescharps Buiten-gzacht en de Schipbeek. Men den Horenbergh / beneden de Stadt aen den Yffel, was den Opdracht op lange nae soo berre niet gevordert / en noch meer dan 140. Passen van d'outerste Palissaden.

Naardt
ren vs
de Bif
schops

Ober

672. **Ob**er den Yffel hadden sy een **Crabergs** booz' t' Heck by de Doodt opgewoopen / te- **gens** **Hutballen** / die uit de **Stadt** mochter geschieden : ende hadden in een leegte achter de **Blepke** mede iets opgewoopen / en ook **Mortieren** geplant.

De Trompetter / als boren / den 10-20. **Juny** niet ingelaten/begon de **Spand** den 11-21. **Juny** met het aanbryken van den dagh weder heftig te werpen met **Bomben** en **Pper-granaten** : en was het water in de gracht wel twee voer, die nacht, gevallen/veroozaakt ten deele dooz' het ontijdbigh malen van de **Water-meulen**/tot onder den gewoonlijken pepl / ten deele dooz' de welle van 't nieuw gelepde **Kabelijn** / welkers **Grachten** doogh zijnde/ook het water uit de **Gracht** nae sich trokken en consumeerden : op welken moogen den gemelten **Trompetter** weder quam / en aan de **Heeren** van de **Magistraat** mede bracht de nevens-gaande **Miffive** :

C O P I A.

D Brocht ihre **Churfürst**. Durchl. zu **Eßln** / und ihre **Hochfürstl. Gnade** zu **Münster** / unsere gnädigste **Herrn** / nun mehr noch an selten **Bürgermeistern** / **Scheffern** und **Raths** der **Stadt Deventer** / nicht angenommener **Offerten**, und bereits vielfeltig verörter **Definitiv**, die **Sache** in solchen stant finden / das sie an bero darauf gefasien und im **Werk** zu zeigen angefangen er **Resolution** noch zur zeit nichts zu ändern gemeint : So erklären sich dan noch die selbe aus **Zürstlicher Clementz** auf untertänigst ersuchen vorgemelter **Bürgermeister** / **Scheffen** und **Raths** hiemit gnädigst / das sie der **Stadt** **Deputirten** / so heraus geschickt werden sollen / gnädig anhöden / mit denenselben : auch tractiren zu lassen / nicht ungeneiget seyn / immassen dan zu dem ende gemelten **Deputirten** / so sich alsbalt / und ohne **Zeit** verlietung aus der **Stadt** im **Edger** einfinden werden / ein freyer **Pas**, und alle sicherheit hiemit versprochen und ertheilt : inmittels auch ein **Stillstand** der **Waffen** beliebet wird. **Uhrkunde** untergefertigter **Handjetzen** / und vorge- **druckten** **Secreten** im **Feld-Edger** vor **Deventer**, den 20. **Ju- ny**, 1672.

CHRISTOFF BERNHARDT.

(L. S.)

FRANTZ EGON ESSH.

Nahmens **Chur-Eßln.** (L. S.)

Hier op zonden de **Heeren** dit weder aan de **Vorsten**.

C O P I A.

Doorluchtrige **Keur-Vorst** / en **Hoog-Vorstelijke** **Genaden**.

T Ot antwoord op de **Miffive** / wegens **U** **Keurvorstelijke** **Doorluchtheit**, en **Hoog-Vorstelijke** **Genaden**, ons op huyden toe-gezonden, verfoeken wy, dat datelijc sulstant van **Wapenen** magh

worden in 't werk gestelt ; Sullende wy ten kort- 1672. spoedigsten onse **Gecommitteerden**, nevens die van de **Militie**, uyt-zenden, ten bekenden fine, en daar toe vrye **Pas** en **Repas** voor onse **Gecommitteerden**, en die van de **Militie**, by brenger defes, wederom te gemoed sien. Inmiddels **U** **Doorl.** en **Hoog-Vorstel.** **Perfoonen** in de beschuttinge des **Alderhoogsten** beveelende, verblijven wy

U **Keurvorstel.** **Doorl.** en **Hoog-Vorstel.** **Gemad.**

altijds dienstwillige

Burgermeesteren, **Schepenen**, en **Raden** der **Stadt** **Deventer**.

Ter **Ordonnantie** van de selve

Was ondertekend

ROUSE, **Secret.**

Pro verâ Copia.

NICOL. FOCKINCK, **Secret.**

Deventer den 11-21. **Juny**.

Op detwelke de **Gesworen** **Gemeente** ten **Huise** van **Commandeur** **Henrick Nylandt** wierde geconvoceert / en aldaar dooz' een **Stadts-hode** versocht. **Colonel** **Broersma** stelde booz' / dat men de **Stadt** geen twee maal 24. upren konde houden ; waar op de meeste stemmen inclineerden / om de **Stadt** datelijc op te geven / met ongemeene dyft daar toe d'ingende / by de welske als een groot **Crimen** opgenomen wierde / so pman tot het houden van de **Stadt** sprak. **Gelijc** d' **Heeren** **Steenbergen** en **ter Borck** alle bedenkelijke redenen en motiven gebruikende / om de **Stadt** te conserveeren / wierden in hare **advijsten** geinterrumpeert ; en geen tijt gegeven om sich te kunnen upppen / d' andere diez te meer haestende / om de **Stadt** over te geven.

Beraad-
slaginge
binnen
de **Stad**.

De **Commandeur** **Stecke** was diez tijds ook wel van meininge / dat de **Stadt** noch langer gehouden konde worden ; doch het gevoelen van **Broersma** was aangename / en dreef hoben / wordende op des **Commandeurs** **advijst** niet veel acht gegeven. **So** wiert dan **epndelijc** dit **besluyt** gemaakt.

Vordere
staat der
Stadt.

Anno 1672. den 11. **Juny**. (**Ouden** **Stijl**) hebben de **Schepenen** en **Raad**, de **gesworen** **Gemeente** by malkanderen gehad, en deselve in **bedenkingen** gegeven.

O F de **Vrienden** van de **Gesworen** **Gemeente**, neffens haar **Ed.** by des tegevoordige **Belegeringe**, en bedroefde toelant deser **Stadt**, daar de **Huylen** doorgaans door desware, en nooyt meer gehoerde **Munstersche** **Vuur-werken** seer worden **beschadigt** ; en de **Belegers** doende zijn, om het

Afte
van **Ac-**
coort te
maken.

1672. water uyt de Stads-grachten af te tappen, zijnde geene de minste appaentie van ontfer voor handen, niet souden goet vinden, op goede en eerlijke Conditien van Accord, de selve Stadt, en de Ingeheten van dien, voor totale ruine soecken te verhoeden?

Juny,

De Gewooyene Gemeente accordeert de propositie van Schepenen en Raad.

Het origineele was met de hand van Secretaris ROUSE geschreven.

STROOKEL, Secret.

Wel te rechte heeft de *It. Colonel Tamminga*, gesegt / later anguis in herba, ende d'erbarentheyt geleert / waar toe dit boozgeben van den 10. Juny om tijt te gewinnen ende den Wyant r'abuseeren aan was gelegd / daar sy ter contrarie sonder tijt verlies des anderen in allen spoet den 11 Juny de Stad overgaven. 't Welke de Bozgerpe bememende / begonnen te murmureeren / ende met groote Troepen te vergaderen / met blanke Rappiers / ende ander geweer sich begebende na 't huys van Commandeur Nylant, alwaar de vergaderinge van Raad ende Gemeente gelegd / ende ten ware de deure toegeslagen / ende sy daar op dooz d'Heere Steenberg, met soete woorden van haar booznemen gediberteert waren / souden een bloed-badt hebben aange-recht.

Dit onweert dan alsoo gestilt / wierd den aangeboden stilstant van Wapenen aangenomen / ende een Dag booz Gecommitteerde af te halen / ende aanstonts de oorzak tot den stilstant te doen afgaan. Alle 't welke de Belegeraars seer gewillig toestonden / ende echters hier en daar in de Loopgraben wojdende gearbejd / wierdt daar op van een Waterpe gecanonneert / ende daar dooz weder ban blypen met Bomben gesmeeten. Waarom een Burgermeester in der tijdt soodanig pberde / dat selfs om een Trompetter liep / om na blypen r'adviseeren / dat het Canonneren sonder last geschiet / ende sy alnoch gesint ende berejd waren den stilstant r'onderhouden.

Die van de Kerken-raat hebben ook op den selvigen dag aan d'Oberigheyt dit volgende overgelevert.

Aangesien in alle Tractaten met uytheemsche Vorsten, alijdt bysondere sorge is gedragen voor de conservatie van de Gereformeerde Religie, soo vinden de Kerkenraad deser Stede haar genootsaake te gemoete te voeren, of in de aansaande Capitulatie dese volgende Artijkelen niet dienden bedongen, en gearresteert.

1672

Juny.

1. **D** At de Gereformeerde Godsdienst altijt on-verhindert in de Stadt sal mogen werden geëxerceert.
2. En daar toe mede, na gelegentheit van de Gemeente, Kerken geordonneert.
3. En Tractamenten uitgevonden, tot onderhoudinge der Predicanten.
4. En dat de tegenwoordige behielden hare ordinare onderhoud, *ad vitam*, of tot dat sy elders in een ander Gemeente beroepen wierden.
5. En dat de Dienaren der Kerke van de Militaire bijtetteringe r'aller tijt bevrijd mogen zijn.
6. Gelijk mede dat de Hooge en Lage Schoolen in haar tegenwoordige staat geconserveert mogen worden.

Actum in onse Vergaderinge. Den 11. Juny, (Oude Stijl) 1672.

Was getekent

Stephanus van Emmerik.

Syn. p. t. Praeset.

Leonardus Rijssenius.

Syn. p. t. Scriba.

Onbertusschen wierden upt de Magisstraat / om met den wyant over de Doozwaarden van 't Verdzag te handelen / gecommittteert d'Heeren Henrick Nylant, Bernard de Lespiere en Cornelis Vos, neffens Secretaris Joan Rouse, waar en tegens d'Heere Vos, seer hardt protesteerde / presenteerende eerst 100. Rijdaalberg / ende daat na 100. Ducaten aan den Armen / om ontslagen te zijn / doch te vergeefs / en wiert hem die Commissie tegens wille ende dank opgedrongen. Upt de Vrijg-Staadt wierden uptgesonden de Heeren Colonel Broersma, *It. Colonel Douma*, en Major Gruys.

De Trompetter met de Pas booz hebdrijds Gecommitteerde, omtrent tien upren boozmiddaegs te rugge gekomen / betrokken die Gecommitteerde met een en deselve Pas omtrent de Middag upt de Stad / nae 't Hoost-quartier van de Bisschop van Munster, op het Huys te Rande.

Des avonts omtrent 10. upren quamen de Gecommitteerde weder binnen / mede blyngende het booz de Burgerpe doezichtig Accord, hier nevens-gaande:

Capit.

Verlof van de Kerkenraad te Deventer.

Gecommitteerden uyt gefouwen den.

1871
MAY 10 1871
RECEIVED

1672. *Capitulatie van't over-gaan der Stad Deventer, aan den Keur-Vorst van Keulen, en Bisschop van Munster.*

N Ademaal den Hoog-waardigsten, Doorluchtigsten Vorst en Heer, Heer Maximiliaan Henrick, Aarts-Bisschop tot Keulen, des Heyligen Roomschen Rijks, door Italien, Aarts-Cancelier en Keur-Vorst; Bisschop tot Hildesheim en Lutrig, Administrator tot Berchtesgaden, in Over- en Neder-Beyeren, en den Over-Pfaltz, in Westphalen, tot Engeren, Bouillon Hertogh, Pfalts-Graaf aan den Rhijn, Land-Graaf tot Leutenberg, Mark-Graaf tot Franchemont, &c. En den Hoog-waardigsten Vorst en Heer, Heer *Christoph Bernhard*, Bisschop tot Munster, Administrator tot Corvey, Burg-Graaf van Stromberg, des Heyligen Roomschen Rijks Vorst, en Heer tot Borkelo, haar, tot verhoeding van de omfwevende ongelukzaligheden der vordere voortgaande belegering der Stadt Deventer, erbarmen: soo hebben haar Keurvorstel. Doorl. en hare Hoogh-Vorstel. Genad. sich tegen die gesejde Stadt (de welke sy, ten besten van het gemeyne wesen, soeken te bewaren) in de volgende manieren genadiglijk verklaard.

1. Worden aan alle Burgers en Ingesetenen der gesejde Stad Deventer, die de Gereformeerde Religie toe-gedaan zijn, de toegelatene Gewissen en Religions vryheid, en desselvs openlijke Exerctie, gelijk als in 't Heylig Roomsche Rijk, toe gestaan: entot dien eynde de St. Nicolai, of de Berg, en de Minnebroeders Kerk, vry-gelaten; en derselver Predikanten, daar van in yeder Kerk twee, en aldus te samen vier sullen zijn, haar gewoonlijk onderhoud niet onttrokken; als ook de Hooge en Laage Schoolen, geen onbehoorlijken indracht toe-gevoegt sullen worden.

2. Onder sijn Keurvorstel. Doorl. van Keulen, en sijn Hoog-Vorstel. Genad. tot Munsters Land-Vorstelijke Overheyt, sal de voorsseyde Stadt, het Heylige Roomsche Rijk wederom in-gelijck, als ook by hare Privilegien, Domeynen, Imposten, Accijsen, en Pandtschap-rechten gelaten worden.

3. Sullen de tegenwoordige Regeerings-persoonen, tot op de nieuwe Keur- of Waal-tijd, zijnde *Pezzi ad Cathedram*, onder genoegsame verzekering, en belofte der getrouwicheit verblijven.

4. Sal aan alle Burgers en Ingesetenen vry staan uyt te trekken, en hare Goederen te verkoopen en veralienen; gelijk ook de gevluchte arme Land-luyden en Predikanten met alle haar Vee en Huys-raad uit de Stad gelaten worden.

5. Sal de Stad ook met geen overmatige, en niet anders als met Duytsche Militie beset worden.

6. Sullen onder dit Accoord alle die gene, die tegenwoordig buiten de Stad, in Stads, 's Lands, of

haar eygen saken uit zijn, met 'samen hare Vrouwen en Kinderen, mede verstaan worden.

7. Sullen de Mevrouwen en Jufferen des Adelijken Stifts tot Honnep, haere *Prebenden* (dat zijn Inkomsten) *ad Vitam*, voor haar leyen behouden.

Ten oorkonde van desen, is dit Accoord ten weder-zijden onder-geschreven en verzegeld. Gedaan in 't Veld-leger voor Deventer, den 21. Juny, 1672.

Was ondertekent en gezeget als volgt:

MAXIMILIAN HENRICH,
Keur-Vorst tot Keulen.

(L. S.)

CHRISTOPH. BERNHARD.
(L. S.)

Menr. Niland.

(L. S.)

Cornelis Vos.

(L. S.)

B. d'Essire.

(L. S.)

Joan Rouse, Secret.

(L. S.)

Schepenen en Raad, en de Vrienden van de Geswoorene Gemeente der Stadt Deventer, hebben na deliberatie, dit bovenstaande Accoord geapprobeert, en geratificeert, Actum den 11. - 21. Juny, 1672.

Was ondertekend

ROUSE, Secret.

Doch de Heeren / Colonel Broersma en Burgermeester Vos, bleven dien nacht in 't Leger/welke laetste van de Bisschop belast wierde te blijven in ostage, tegens de Jesuyt Jacobus van Ryssen, met d'andere Heeren Gecommitteerde nae binnen getrokken.

Des anderen daaghs den 12. - 22. Juny vertrokken d'Heeren Nylandt en Lespire weder heel broeg nae buyten / en verwisselden wederzijds Ratificatien; op welke tijdt de Keurvorst van Ceulen mede albaar waer aangekomen / zijnde by 't oprechten van 't Accoord niet present/maar uyt sijn naam de Bisschop van Straatsborgh. Burgermeester Vos had dien nacht geslaepen op 't Huys te Rande, en wist van 't verwisselen der Ratificatien niet / tot dat hy sittende ober tafel met de Bisschop van Munster en andere / wiert opgeroepen / als wanneer hy sijne Confratres gereede bondt om te vertrekken / waarom hy weder binnen tradt / en sijn afschepdt nam van de Bisschop en d'andere Heeren / ende bevondt dat des Stadts Waegen / daar de Gecommitteerde mede ghekoomen waeren /

Verdrag gemaakt, en Ratificatie gewijst.

1672. gefkeert stont nae de wegh op Zwolle, waar van de reden onder-bzaegende / wierdt beantwoort van d'Heere Nylandt, dat Lespire nae Zwolle soude varen; waer op Vos repliceerende / waer hy daar doen soude / om dat Stadts waegen gebuikte / antwoorde weder d'Heere Nylandt, Om aldaar te doen, 't geene de Jonkeren Deutekom en Smaafken te Deventer gedaan hadden.

Daer hy aan Lespire een Brief wierde mede gegeven / aen eenige Heeren van Zwolle / tendeerende om deselbe mede tot het overgeven te disponeeren.

Terwijl dese Heeren naer het Leger uitgegaen waren / kreegen de Soldaten en Hollandische Boeren verbodt op lijf-straffe / van te schieten / of des Dyants Werken en Loop-graben te beschadigen / en dat door de Officieren / welkers Obersten weggerden met de Burgermeesteren te saemen te verdragen / om op dese wyse het Kantsoen van den Hals te schuppen / en de Soldaten daar mede te belasten. Dit dan is het gene sy de Dozsten over het selve hebben laeten toekomen.

C O P I A.

Brief van de Krijghs-hoofden.

N Ademaal op heden dato ondergeschreven Borgermeesteren, Raad ende Gemeente der Stadt Deventer met haer Hoog-Vorstelijke Genade van Munster en Corvey, ende dan uyt last ende van wegen haere Keurvorstelijke Doorluchtigheyt van Keulen, met haere ook Hoog-Vorstelijke Genade van Straasborgh gecapituleert, ende de Stadt uyt kracht van het gemaakte Accoord overgegeven; ende uyt de Naemen hoogstgemelter haerer principalen, Wy ondergeschreven aan den Commendanten ende het Guarnizoen van dese Stadt genadigt aan te seggen gecommiteert zijnde; dat, of schoon haere Keurvorstelijke Doorluchtigheyt van Ceulen, ende haere Hoog-Vorstelijke Genade van Munster wel bevoeght waren, het heele Guarnisoen als *Prisoniers de Guerre* te houden, Hy danpoch op gedaene Intercessie ende uyt andere consideratien, 't voorz. Guarnisoen uyt aengeborene milde ende Clements genadigt toegestaan ende gepermitteert hadden, dat die twaalf Hooge Officieren met hare baggie (onder parole, geen ander vreemt Goet mede te pakken ende te laten wegh-voeren,)

ende specialijk, elk Colonel met seffen; den Colonel Luytenant met vier; den Oversten Wachtmeester met drie, en elk Capitain met een Paard, tot haar believen, nae Groeningen ofte Vriesland vry uyttrekken mochten; maar het overige geheele Guarnisoen als *Prisoniers de Guerre* soude aangenomen ende gehouden werden, invoegen dat van de voorz. Hooge Officieren een Colonel Luytenant so lange sal in Arrest blijven, tot dat den Heer *Bergeran*, zijnde Colonel Luytenant van den Hoogh-Vorstelijke Munsterschen Generaal Major *Nagel*, ende van de Heeren Staeten van Holland ende West-Vriesland gevangen genomen, gerestitueert worde; Soo hebben tot oirkond van dien; Wy haerer Keurvorstelijken Doorluchtigheyt van Ceulen, ende haerer Hoog-Vorstelijke Genaden van Munster respectieve; de Kamer-Raadt van het Sticht Hildesheim, ende den Oversten Luytenant van de Infanterye desen met eygen hand ondergeschreven. Geschiedt tot Deventer den 21. Juny, 1672.

W. L. DUCKER.

B. KALKEN.

De Stadt Deventer dan alsoo overgegeven / trok de Dyandt dien nacht tusschen den 11. - 21. en 12. - 22. Juny / eer noch de Ratificatien waren gewisselt / omtrent twee upren nae middernacht door de Berg-poorte binnen / en loegerden op het Verckens-bolwerk, omtrent 500. man sterk; daar binnen gesonden / om alle knorres en morres, als de Bisschop septe / van de Borgerye te beletten. De Soldaeren / Hollanders en Burgers aen de Berghpoorte de wacht hebbende / siende in de nacht eenigh Volk aankomen / hielden haar op de Brugge te rugge / en stonden gereedt om byer daar op te geven / maar door oydere van eenige Heeren / wierden sy binnen gelaten.

De Heere Mornas, Lt. Generaal van de Infantery / gelepte dese 500. Man / en epschte des anderen daegs voort de Sleutels van de Stadt / latende dien en den volgenden dagh en nacht de Militie onder den blaekten Hemel / op de Buiten-werken en den Brinck leggen.

Het inleggende Guarnisoen wierdt daar op ontwapent / en d'Officiers op de Waege, de gemeene Soldaten en Hollanders op 't

Gilde-

72. Silde-huis en in de Kercken opgestooten: sonder dat noch eeten ofte d'ynken kregen/ als alleen dat dooz de Bozgerpe gespijt wieden / en dat noch met gzoote moeiten/ met slagen en stooten/ ende wierde het eeten en d'ynken met geweldt veelmaals dooz de wacht-houdende Soldaten ontwelddicht / soo dat veele ter naeuwer noodd een d'ynck water konden machtrigh worden.

Het Raantsoen der Gebangenen trokken de Munsterse alleen booz haar / het selve soo hoogh stellende/ als immer krijgen konden / waat toe binnen was gekomen den Obersten Calcar, een wzeedt tyrannisch mensche / sonder eenige commiseratie d' Officieren nae sijn lust rareetende/ onder d'eyngementen / van d' Officieren in den stanch van de Soldaten te smijten / soo niet sijn gelt-gietigen epsch voldeeden. De Major Sandra en andere gaven 8000. Gulden / en die most daar nae noch op 't nieuwt booz sijn Soon/die Coznet was/en sich onder d' Hollanders hadde uit de Stadt versteeken / accozbeeren : en soo wierdt doozgaans van alle Officieren een ongelooffelijcke somme Gelts afgeperst ; het Raantsoen van de Hollandse Landsaeten alleen bedroegh ober de 65000. Gulden / behalven haar Geweer en Kleedinge.

De afgenomen Wapenen wierden met gzoote hoopen by malkanderen gelegd omtrent de Waege, en dat van de Hollanders op 't Stadthuis : waat van een Ceulische Soldaar een Snaphaene uptrukkende / spzongh deselbe los / waat dooz het byer in de by-gelegen Koers en Wandeliers raken- de/ een groot geraas en slach veroorsaakte/ waat dooz twee of drie van de Ceulische Soldaten doodt geschooten wierden.

De Stadt wierdt aan den Churvorst van Ceulen ingeruimt/ uit wiens name in d'eerste 3 of 4 dagen commandeerde de Lt. Generaal Lansbergen, en hielt goede ordere ; nae eenige dagen quam de Cheurbozst selfs binnen de Stadt / ende wiert dooz de Magistraat gelecht in het Huis van d'Heere Henrick ter Borck, aan den Brinck, alwaar hy verbleef eenige wecken / tot dat nae Zwolle trok / om de Belegeringe van Groeningen des te nader te wesen.

Den 16. - 26. Juny quam de Bisschop van Munster binnen de Stadt / en logerde ten

huise van Secretaris Rouse, op sijn versoek; doch bleef niet meer dan eenen nacht / nae dat aldaar was getraceert.

Da dat Groeningen was verlaten/ quam de Ceurvorst van Keulen weder te Deventer, alwaar nae verblijf van eenige dagen weder nae hoden is getrokken.

In-middels wierdt nae 't bertreck van Lansbergen, hozt nae 't overgaan tot Commandant gestelt Monsieur Stravius, Candonicus tot Lupck/ en Lt. Colonel van d'eerste Bzigade van't Furstenberger Regiment van Prins Willem, dewelcke althijt in die qualiteit tot het evacueeren toe / is gebleven. Maar den 9. November, 1672. wierd daer binnen gesonden het Regiment van Bellerose, dewelcke als Gouverneur commandeerde tot in April, als wanneer hy met het Regiment nae Vriesslandt trok / en in 't laetste van de Somer weder van beneden dooz Deventer nae Nuis is gemarcheert.

Den Keurvorst had booz sijn bertreck opgericht een Hoff, alhier binnen Deventer resideerende / waat in presideerde Henrick Meimigh ; Domheer tot Ceulen, en tot Raadsheeren waren gestelt / N. Duycker, mede een Ceul'sche Veer / neffens de Heeren Keppel toe den Dinxhoff, en Laar toe Honloe, Edellieden / ende Dr. Georgh Leeftemaker, Stuyrman, Elsholtz, en Dr. Wilhelm Lipperus; waat hy geboegr wierde nae eenigen tijdt den Ouden Grotenhuis, alle Bozgers ofte Ingesetenen van Deventer.

Aldus lupt het berichte het welcke ons van het overgaan deser Stadt van goeder handt toegekomen is. Maar de Overigheyt heeft van haar zijde gesocht het selve te verschoonen / en daer van een wijtloopigh Verhaal upt-gegeven / luydende van woort tot woort aldus :

Oorsaken van't overgeven der Stads Deventer.

D It voorsz. verhaal is getrokken uyt seker Tractaat sonder naam, wiens Auteur niet goed Burgermeesters geweest is : maar die Heeren hebben uyt haar naam een waerachtig verhaal doen uytgaan, daer in sy klagen over gebrek van Geld, Buskruyd, Soldaten, het vluchten van des Commandeurs Vrouw en Goederen, verlies van de Schip-brug door storm, ook dat den Gouverneur en de Oversten

De Magistraat ontschuldigt sich wegen het overgeven.

1672. sten de Burgery hadden gediscourageert, en geen uytvallen wilden doen op die plaatsen daar het noodig was, schoon ly haar selven, nevens meenigte van Burgers, sich daar toe aanboden; als ook dat het Leger en sijn Hoogheyth haar mede verlaten had, en geen ontset te hoopen was: Gevende de vordere oorsaken van 't overgeven der stad; aldus vorder te kennen.

Hoewel dese groote schade de Regeeringe tot het overgeven van de stad niet soude hebben gepermoveert, als geresolveert, in conformité van haar Ed. mondelinge en schriftelijk iterative gedane verklaringen, goed en bloed ten uytserken voor de stad opsetten, ten zy het naderen op de contrescharen, het niet uytvallen of tegen approcheeren van de Militie, en het subijt afloopen van 't water, in consideratie waren gekomen.

Dat de hooge militaire Officieren binnen de stad onder malkanderen oneenig zijn geweest, specialijken over het defendeeren van de contrescharen, het welke de meesten hebben geacht ondoenlijk, ja dat de aldaar gemaakte stormpalen ten eenemaal onduchtig en schadelijk waren: Van gelijken, dat eenige hooge Officieren den 9. Juny hebben verklaart, dat sy doenmaals noch niet eenig waren over de alarm-plaatsen, dat sy alle te samen van contrary ofte andere opinie waren dan den Commandant Stekke.

Dat sy drie of vier uren met schrijven te vergeefs hadden geconsumeert; Seggende eene der selver, wy sullen Stekke onse opinie doen executeeren.

Dat de hooge militaire Officieren hebben gewilt, dat de contrescharen niet alleen door de Militie, maar ook door de Burgers en Hollanders souden worden beset, de welke sy nochtans naderhand hebben geoordeelt, dat behoorden geabandonneert te worden, als boven is aangewesen, eyschende alsoo van Burgers en Huysluyden, 't gene sy selfs niet hebben willen ondernemen; ja wat meer en ten hoogsten te verwonderen is, na 't verlaten van de contrescharen niet eens in de faucebrayen zijn gelogeert geweest.

Dat de Hollanders, door manquement van hare ordinarische betalinge als andersins, zijnde seer t'onvreden, onwillig en gediscourageert, selfs in 't begin van de belegeringe, doe aldaar gansch geen pericul was, in de Ra-

velijnen niet hebben willen logeeren. En 1672. daar-en-boven, gedurende de Belegeringe, voor een groot gedeelte hare geassigneerde posten niet willen defendeeren, maar de selve verlaten, ja voor de belegeringe gedelibereert om te vertrekken, allegerende 't exempel van Zutphen, alwaar sulks is geschied, ook alhier souden hebben gevolgt, indien den vyand dese stad subitelijk niet hadde berent.

Dat den vyand op Maandagh den 10. dito sijne approches heeft geavanceert gehad aan den Bergpoorter-dijk, tot op de voet van de contrescharen: hebbende dicht achter de palissaden (tot der stads defensie gestelt) den vyand een borstweeringe opgeworpen. En staat sonderlinge te noteeren, dat den Commandant Stekke altoos van tijdt tot tijdt wel heeft geseght, achter de palissaden moet een borstweeringe en leven zijn, om den vyand van verre te keeren, maar daar nooyt yets heeft geordonneert, of soldaten gecommandeert om de selve te defendeeren; ter contrarie getolereert, dat den vyand daar achter op foodanigen wijze is komen logeeren: Sonder dat eenigen uytval aldaar ondernomen is, om haar sulks te beletten, of daar uyt te drijven.

Dat insgelijks den vyandt sijn approches heeft voltrokken gehad, soo op het Pothoofd als aan den Bak-oven, (zijnde het eerste boven, en het andere beneden de stad aan den Yssel) tot omtrent de palissaden.

Dat daar benevens de soldatesque hare posten op 't Houten-Wambas by dage, en aan den Bak-oven by nachte geabandonneert, binnen de stad geretireert zijn, en mitsdien de stad in een onvermijdelijk pericul gestelt hebben, van stormender-handt dien nacht overrompelt te worden.

Klagende ook eenige Compagnien, dat sy op de periculente plaatsen, als in 't nieuwe Ravelijn, wiens grachten genoegzaam droog waren, en elders heele etmalen, ja vier dagen en drie nachten, sonder afgeloft te worden, waren gecontinueert.

Dat de Heeren van de Magistraat, neffens de Burgerye en den Colonel Manger, by continuatie van 't menighvuldigh in-smijten der bomben, geurgeert hebben by de hooge Officieren om considerable uytvallen te doen, met een sufficient getal van krijgsvolk: edoch dat eyndelijk niet meer dan eenen uytval, en niet

1672. niet sterker dan met ongeveer 100 ruyters, en met wat over 200 mannen te voet is gedaan, op foodanigen wijze en maniere, dat den vyand een geruymen tijd daar van koste kennisse hebben, dewijl de uytgetrokkene ruyterye omtrent drie uren in de bedekte weg van de contrescharpen moeste blijven wachten na de infanterye, eer de selve is buyten gekomen, hebbende de ruyterye dies tijds haar devoir wel gedaan, maar nochtans het voetvolk daar in gemanqueert, verlatende hare Officieren in confusie, die haar sochten aan te voeren, alsoo dat den vyand in sijne approches, en de stad in haar over't hoofd hangende gevaar is gebleven en gelaten.

Sonderlinge, dewijle doenmaals door de burgers en Soldaten wachte den Heeren Burgermeesteren in der tijd wierde genotificeert, dat het water in de grachten eenige voeten, na oogenschijn, subitelijk was verloop en wech-gefakt, het welke den Commandant en hooge Officieren zijnde bekend gemaakt, daar op niet hebben kunnen berichten noch de oorlike van dien allegeeren, sulks dat geen ander staat heeft kunnen worden gemaakt, (hoewel naar't overgaan van de stad de secreete oorlike van dien sich heeft geopenbaart) als dat het water door den vyand wierde afgetapt, en een storm voor handen was, de welke ongeraden wierde geoordeelt af te wachten; te meer, dewijl een nieuw Fransch Leger alreede by Zutphen lag, het welke sich seer lichtelijk, om dese stad te forceeren, met d'andere troupes konde voegen, als maar anderhalf uure daar van gecampeert zijnde.

Voorts staat te noteren, dat niet een Ingenieur, Mineur ofte Granadier dese stad is toegesonden of gededesiceert tot hare defensie, zijnde zelfs de Konstapels, in plaats van diegene, die in weynig dagen voor de belegeringe op patente daar waren uytgetrokken, op groote kosten van de stad aangenomen, ja de handgranaden, die met advijs en op ordre van den Commandant, door de stad, tot een groote meenigte waren ingekocht en gevult, zijn buyten employ gebleven.

Dat de Heeren van de Magistraat, dit alles in consideratie nemende, hare gedachten hebben laten gaan, om eenige expedienten uyt te vinden, tot winninge van tijd, op hoope dat de selve eenige veranderinge mochte komen toe te brengen, tot verlossinge ofte stuytinge

van 't seer naderende gevaar. Welke expedienten of wel van den Commandant en Krijgsraad, uytgefondert den Luytenant Colonel Tamminga, voor seer operatijf wierden geoordeelt, soo hebben de selve evenwel niet erlangt haar gededesiceert effect, sulks dat de stad zijnde gebleven in hare voorigen staat; en de imminente nood was vereyschende nadere en rijpe deliberatie, om te overwegen wat tot voorkominge van de totale ruïne der stad, en de goede getrouwe Burgerye te doen stond.

Soo hebben de Heeren van de Magistraat geresolveert, omtrent de capitulatie en het overgeven der stad, maar niet anders willen concludereen, dan met voorgaande kennisse en goedvinden van hare gelwoorene Gemeente, die tot dien eynde collegialiter in 't huys van de Heere Cam. Hendrik Nieu-land, om de commoditeyts en securiteyts wille (vermits het Raadhuys doorgaans genoegsaam was geruineert, en geduurig met bomben wierde beschooten) waren vergadert, mitsgaders met communicatie van de Hoofden der Militie: Hebbende den Kerkenraad en Predicanten, die de capitulatie te ontmoet siende en verwachende, aan Schepen en Raad schriftelijk verfocht, dat goede achtginge genomen, en beding by de capitulatie gemaakt mochte worden over den Godsdienst, tractementen van Predicanten en Schoolen, waar over doch bereets by de Magistraat was geresolveert.

Waar op dan de hooge militaire Officieren verfocht, en eenige Gecommitteerden uyt het midden van de selve by de Magistraat verscheenen zijn, met de welke zijnde in conferentie getreden over de conservatie der stad, soo hebben sy absolutelijk gedespereert de stad te kunnen behouden, en salveeren; repeteerende de Colonel Broersma sijn advijs alreede in den Krijgsraad gegeven, dat de stad geen tweemaal 24 uren soude kunnen worden gehouden.

Welk advijs der hoogen Krijgsraads Gedeputeerden by de Magistraat ter presentie van 8 oudste, van yder straat een, der gewoorene Gemeente ingenomen zijnde, is by de respectieve Collegien van Magistraat, en gewoorene Gemeente daar op geresolveert best te zijn, op goede en eerlijke conditien te accordeeren, sonder dat eenige wichtige redenen

1672. redenen ter contrarie by deneen, of anderen
zijn geallegeert, waar op heeft kunnen wor-
den gereflecteert.

Juny.

Wijders hebben de Heeren van de Magi-
straat (ten huys van den Commandant
Stekke, om den selven alle bedenkelijke ge-
makkelijkheyt toe te brengen, en des selfs
moeijelijke naturel te gemoot te komen) aan
de hooge militaire Officieren iterativè geoffe-
reert, om door hare Gecommitteerden mede
voor de Militie te willen capituleeren, edoch
is sulks door de selve gerejecteert, sustinee-
rende, dat een yder apart, de Militie voor
haar selven, soude moeten handelen en capi-
tuleeren.

Sonderlinge, onaangefien de Gecommitte-
erden van de Magistraat over de Capitula-
tie expreffelijk verlocht in mandatis hebben
gehad, om te bedingen, dat de Hollanders
met vliegende vaandels en slaande trommen
fouden uyttrekken, (gelijk ook in 't Velt-
leger is getenteert) soo is nochtans het selve
door hooge Militaire Officieren tegen-ge-
sproken, onder sustinue, dat de Militie te
gelijk met malkanderen moesten tractee-
ren.

In gevolge van 't gene voorsz. is, zijn de
Gecommitteerden van de Magistraat, en de
Gecommitteerden uyt de hooge Militaire
Officieren, te samen op Dingsdag den 11 Juny,
omtrent de middag, by de Heere Keur-
vorst van Keulen, en de Heere Vorst van
Munster, geweest, en hebben aldaar elk by-
sonder hare Capitulation gemaakt: te weten
de Heeren van de Magistraat, op approbatie
van hare Committenten en de geswoorene
Gemeente; edoch de Gecommitteerden van
den Krijgsraad, sonder rugge-spraak ofte ken-
nisse te geven aan de Magistraat, van de con-
ditien by haar bedongen.

Belangende nu de capitulatie wegens de
stad in 't particulier, daar over is de gewoo-
rene Gemeente weder geconvoceert en ver-
gadert geweest: en is, naar rijpe deliberatie
van Schepenen en Raad, nevens de geswoo-
rene Gemeente, die voorsz. Capitulatie en
overgevinge der stad, aan en in te gaan, naar
examinatie der conditien, by de Geswoorene
Gemeente eenparig, met toestemminge van
alle acht straten goet-gevonden en geappro-
beert.

Wat aangaat het ander, dat het rantsoen der

162
Capiteynen en andere Officieren van de or-
dinaris Militie, en Hollanders, soo hoog is
genomen, sulks kan niemant dan de hooge
Militaire Officieren, die de capitulatie heb-
ben gemaakt, en haar selfs alleen vry bedon-
gen, sonder van haar wedervaren rapport te
doen, werden geimputeert.

Uyt alle het boven-verhaalde dan klaarlijk
blijkende,

Hoe dat de Heeren van de Magistraat geen
kosten, moeyten noch arbeyd hebben ge-
spaart, om haar in de krachtigste staat van
defensie te brengen, soo en als haar Ed. sulks
door den Commandant Stekke wierde ge-
præscribeert, (uytgefondert het schootvry-
wapen, en de rondassen, voor sijn Ed. ver-
socht, om 's vyands werken te inspecteeren)
hoewel om sulks in drie of vier maanden te
perfecteeren, genoegsaam van haar Bondge-
nooten is genegligeert:

Hoe haar Ed. de Hollandsche Militie op
't laaft een tijd lang hebben moeten onder-
houden:

Hoedanig den staat van der selver Maga-
sijn en besettinge was gestelt, en van alle ho-
pe van secours gefrusteert:

Hoe dat den Commandant en hooge Offi-
cieren, met het overgeven van Poincten van
beswaarnisse, op den dag van berenninge, en
vluchten van goederen, de Magistraat en Bur-
gerye hebben soeken te discourageren:

Hoe dat den Commandant de defensie van
den Yffelkant heeft genegligeert:

Hoe dat de stormpalen, rondom de con-
trescharen, op ordre van den Commandant,
met onuytsprekelijke moeyten en kosten ge-
stelt, door den Krijgsraad, als ondienstig en
schadelijk, zijn gecondemneert:

Hoe den Krijgsraad de Burgers en Boeren
tot het besetten der contrescharen hebben
versocht, en ondertusschen geresolveert de
contrescharen te abandonneeren, gelijk
ook geschied is:

Hoe de brugge over den Yffel, door ordre
van den Commandant en Colonel Broerfma,
is afgenomen:

Hoe den vyand op vier plaats en, dicht on-
der de stad, ja op de voet van de contreschar-
pen heeft komen logeeren, sonder dat den
Commandant met tegens-graven, uytvallen
met een suffisant getal van Militie, en werpen
van hand-granaden, sulks heeft soeken te be-
letten,

72. letten, waar door het oneyndig in-smijten van vuur-bomben is gecaufeert:

Hoe de Hollanders in de ravelijns niet hebben willen logeeren:

Hoe de Militie hare posten hebben verlaten, en met difordre is gecontinueert om de felve te bewaren:

Hoe het water fubytelijk uyt de grachten is wech-gefakt:

Hoe nevens de Keulſche en Munſterſche Legers, met de Franſche Auxiliare Troupes, beſtaande ongeveer uyt 30000 man, het Franſchê gros ofte Armé by Zutfen deſe ſtad was genadert, bequaam om gelijkelijc deſe ſtad te konnen forceeren:

Hoe de Commandant en Colonel Broersma hebben gedefpereert de ſtad te konnen falveeren, feggende de laaſte geen tweemaal 24 uren de felve te konnen behouden:

Hoe ter contrarie de goede, vigilante, en getrouwe Burgerye altoos hare couragie heeft betoont:

Hoe de Heeren van de Magiſtraat op allerley expedienten zijnde verdacht geweest, om tijd te gewinnen, en ſoo mogelijk aſſiſtentie te verwachten, doch ſulks ontſtaande, by verweygeringe van ſtilſtant van wapenen eyndelijc ſy geneceſſiteert te denken op Capitulatie:

Hoe haar Ed. daar toe niet hebben getreden als met voorgaande communicatie aan den Commandant, hoogen Krijgsraad en goedvinden van de geſwoorene Gemeente:

Hoe haar Ed. voor de Militie hebben willen capituleeren, edoch door de felve is gerefuſeert:

Hoe haar Ed. ſchriftelijc in mandatis hebben gehad, dat de Hollanſche Militie met vliegende vaandels &c. fouden uyttrekken; doch dat ſulks door de Militie is tegengeſproken, feggende, Militie moeſt voor Militie tracteeren.

Hoe de Heeren van de Magiſtraat door hare Gecommitteerden, neffens de Gecommitteerden van den Krijgsraad, hebben gecipuleert op behagen en approbatie van hare geſwoorene Gemeente, maar dat de Militaire Officieren noyt aan de Heeren van de Magiſtraat van hare verrichtinge hebben kennisſe gegeven, en derhalven het quade tractament en hooge ranſoen hare onvoorzichtigheit ſy te imputeeren.

En 't ſelve alles notoir zijnde, ſoo moet een yegelijk oordeelen en bekennen, dat alle die verdichte uytſtrooſfels zijn onware, vuyle calumnieuſe laſteringen van de Regeeringe in 't generaal, en particuliere Leden van dien; Voorts geloven, dat de Heeren van de Magiſtraat, ſoo ten opſichte van den Geuniceerden Staat, als ten aanſien van hare ſtad, Burgerye en ingefetenen hebben geprocedeert met ſoodanigen yver, voorſichtigheit en oprechtigheit, als van eenige cordate en getrouwe Regenten ſoude konnen of mogen worden gedefidereert; en dat het overgaan en verlos van deſe ſtad niet haar Ed. wantrouwe, maar der Militien wan-ordre, diſcouragie, en onkunde in faken van Oorloge (ſoo niet yets anders, dat God bekend is) ſy te adſcribeeren.

Doch wat aangaat het overgeven der ſtad Zwol en andere ſteden, leden en Forten van Over-Yſſel, ſelfs aan de Zuyder-zee getegen, op eenen dag (ſonder het minſte tegenweer te doen, of vyant geſien te hebben) als wanneer de Legers noch voor Deventer lagen gecampeert, en ſich niet hadden gebougeert, ſpecialijken dat, om het overgeven te faciliteeren, in de brieven daar toe gedepescheert, en aan de ſtad Haſſelt en andere geaddressiert, gebruykt is den titul en character van Ridderschap en Steden van Over-Yſſel, deswegen hebben de Heeren van de Magiſtraat der ſtad Deventer directelijc noch indirectelijc, voor of na, gene de minſte toeleg gemaakt, communicatie nochte kennisſe gehad, inſtructie, ordre noch commiſſie aan yemant ter werelt gegeven, om yets uyt haar Ed. name tot Zwol of Campen te proponeeren, veel min in 't werk te ſtellen; ſoo dat al het ſelve ſtaat te verantwoorden en te verrechtvaardigen by die gene, die ſoodanigen Provincialen overgifte hebben gedirigeert en onder-handen genomen.

Hoe het nu vorder in den Krijgsraad gelegen is geweest, ſullen wy uyt deſe volgende Acte alderbeſt konnen beſpeuren.

DE Heer Overſte Martin de Manger verklaart, dat de Burgerye van Deventer willig is geweest de ſtad te defendeeren, bidde om Gods wille, dat ſy met hem mochte uytvallen.

Akte van den Krijgsraad.

1672: Dat sijn Hoog-Ed. verscheyden malen aan den Commandant Stekke het uytvallen heeft gerecommandeert, en sijn persoon geprefenteert, om op commando, sich daar toe mede te laten gebruyken.

En in specie versocht, om met 500 mannen te voet, en de Ruyterye, uyt de Noorenberg-Poorte een uytval te doen, om den vyand uyt hare werken te verdrijven; en dat tot securiteyt van de uytvallers, noch 500 mannen omtrent den Galgenberg souden werden gefonden, om in tijd van nood sich daar op te kunnen retireeren. Edoch dat de Commandant Stekke, en andere praesente Officieren hem daar op hadden geantwoord, dat sulks om sekere consideratien, diesy niet naamhaftig maakten, niet konde geschieden.

Dat, als de Krijgsraad vergaderd was, en aldaar gesproken wierd van 't uytvallen van Gecommitteerden, om met den vyand te capituleeren, hy Heere Manger daar by niet is geroepen geweest.

Dat ook de Gecommitteerden van de Militie by haar wederkomst sijn Hoog-Ed. van haar verrichtinge geen kennisse hebben gegeven, en dat, doen hy des morgens tusschen 2 en 3 uren van sijn post op 't Prinzen bolwerk quam, de vyand albereyds in de Berg-poorte was gekomen.

Waar mede opgemelte Heere Manger sijn verklaringe sluytende, heeft de selve met handafstingse bestedigt, coram Cam Nieu-land, Kuyper, D. Dren Coff. p. t. den 24. Juny, 1672.

In fidem

ROUSE Secret.

De narichtinge die wy dies aangaande uyt een bries van den Heer Burgermeester Boekholt in handen hebben / konnen wy niet maar-laten den benieuden Leser mede te deelen / uyt de welke noch al pets staat te vernemen.

Seer eerwaarde en beminde Frere,

Brief van de Burgermeester Boekholt.

Ik heb H. Ed. iterative schryben wel ontfangen / pouffeerende daar by instantelijk en gerichtelijke attestatie wegens mijn comportement in 't ober-geben aan den

vyand van soo een considerabile gefortificeerde Frontier-plaats / zijnde de eerste Hoofstad van Over-Yssel; waar by ons liebe Vaderland grootelijks is geinteresseert, ten fine onse koffers / H. Ed. toegezonden / van het bezwuste arrest mochten ontslagen worden.

Het doet my leet / dat Mon-frere daar ober is bekommerd: tot wech-neminge van sulks is mijn Liefste van my gelastet H. Ed. met een letter schrybens bekent te maken / dat mijn persoon geensints gemenschap heeft aan de schandige en noyt berantwoordelijke poiltronnerie; ik moet my in-houden van een by harder taal te voeren / om in geen gelegentheden te komen / bertrouwende d'uure na-by te zijn / dat de waarheyt haar hooft sal op-steken / om rond uyt de boest te spreken / hoe trouwlooslyk dat dierbare hoog te achtene verbond / met onse seer liebe en cordate bond-genoeten in-gegaan / zy geeneveert en plofselyk af-gescheurt. Mijn plicht waar wel geweest / selfs te schryben ofte ober te komen / tot berlichtinge van H. Ed. zwa-righeden: edoch verscheydene importante redenen hebben my daar af te rugge gehouden / die by H. Ed. gewoonlyke voorsichtigheyt lichtelijc zijn af te nemen / welke nu ten deele komen te cesseren; insonderheyt daar ik van toonder deser verskert ben / dat mijn Missive wel sal bestelt worden.

Wat dan belangt de gedesidereerde formeele bewijsen / daar mon Freres letteren van getwag maken / (sullende dienen tot mijn ontschuld /) soo moet ik dit booz henen laten gaan van 't gepasseerde / dat het geemaneerde loslyke Plakkaat van haar Groot-Mogende toucheert die gene / die sich by den vyand zijn houdende / wiens goederen in arrest sullen worden genomen / en na behooren daar tegens geprocedeert; soodanigen arrest heeft mijn persoon blijdschap beroozsaakt / hoopende dat een pegelijc bergeldinge na sijn bedzijs sal gewozden / sonder 't selve geen Politie kan subsistereen, volgens het geboelen van alle rechtsinnige staat-kundige regeerders. Den hoog-wijsen Plato leert booz een fundament van een gereguleerde politie of regeeringe / *malemeritos de Republica castigare, benemeritos de ea extollere*: waarom in 't geringste bekommeris noch breefe wegens gedaane arrest van hooge Oberigheyt aan mijn persoon bat heeft; wel wetende / dat

167
Jun

72. dat voornoemde raisonnable maxime by de
loflijke Regeeringe van Holland vooz lange
ny. jaren in zwank heeft gegaan.

Tot meerder gerustheyt van H. Ed. kan
ik vooz de waarheyt H. Ed. notificeren, dat
het gezegende Instrument in de hand des
Heeren / den Vader des Vaderlands (ik
meyne sijn Hoogheyt) bericht is / niet van
een persoon alleen / maar van verscheyden /
mijn de voer gequeten te hebben / tot conser-
vatie van dese stad. In 't brede en in 't lange
te verhalen wat hier gepasseert zy / neffens
mijn conduite, toucheerende d'affaires om-
trent de belegeringe / sijd d'ongelegentheyt
des tijds niet / en vinde 't selve geheel onge-
raden; alleen sal ik een hoofstuk 2 a 3 aan-
roeren.

Den 10. Junij / na dat wy vier dagen
waren belegerd geweest / sonder eenig gebelt
of schade van de beleggers geleden te heb-
ben / zijn de bomben en vuur-werken in onse
stad geschooten / die in verscheyden huysen
de gebels / daken en glazen in stukken sine-
ten / waar van mijne wooninge niet by en
was; veroozaaken ook hier en daar brand
in de huysen / die aanstonds dooz de goede
ordze van de brand-wacht uyt-gebluscht
wierden; dese bullebakken konden my /
God lof / de minste breeze niet aan-jagen; de
selve zijn ook niet te achten by die gene / die
vooz mannen willen aangefien zijn; dese
hebben nochtans veroozaakt / dat de berga-
deringe des Raads wierd verlegt van het
Raad-huys aan Camener Nylands-huys;
niet-tegenstaande mijne oppositie, sustine-
rende, dat in cas men niet vooz goed kende
op het Raad-huys by-een te komen / uyt
breeze van de bomben / soo behoorde de ber-
gaderinge des Raads gelegd te worden in 't
huys van den Ritmeester Sandora, of elders
in midden in de stad / en geenstins ten huys
van den Burgermeester Niland, alwaar ten
selven dage beslooten wierd stilstant van
wapenen te versoeken van de belegeraars /
ten epnde om met d'andere leden van Over-
Yssel in conferentie te treden / en te beramen
wat te doen of te laten stond / sonder dat dese
resolutie de gezworene Gemeente wierde
gecommuniceert; niet-tegenstaande dat het
op-schryft van de Missive, waar by onse stad
vooz de tweede repse wierd gesummeert, de
vooz-verhaalde Gemeente continueerde;

tegens welke resolutie mijn persoon alleen
met behoorzlijken pver sich kantebe / postee-
rende dat sulks smaakte na Parlementeeren,
ofte op-geben van onse stad / waar dooz onse
tegen-partze geanimeert, de burgerp daar-
en-tegens met het in-liggende Guarnisoen
wierde gediscourageert: hoe wichtige rede-
nen wierden by-gebracht / waren te ver-
geefs; vooz my / siende dat de bot bergale
was / copieerde terstont der ongemeene hel-
den resolutie, stellende die / sonder vertoef / in
handen van een van de considerabelste leden
van de Gemeente / met verzoek om een wa-
kend oog op 't stuur van 't schip te hebben /
met een versekerende / dat ik praefereerde die
duur-verkregen byzheyt / vooz-al die van de
feligte / boven mijn leven: en dat ik / met
Gods hulpe / niet en soude bezwijken.

Hier by is 't niet gebleven / maar ben / soo
haast als den Krijgsraad vergaderd was / des
volgenden daags / omtrent tusschen vyf en
ses uren in den morgen-stond / daar binnen
getreden / bindende die geheel informeel ge-
licht / bestaande alleen uyt Hoofst-officieren /
sonder te kennen in haren Raad de subalter-
ne, te weten / Capiteynen / Luytenants /
en Vaandrigs: ik heb daar waarachtig be-
vonden / dat Herodes en Pilatus vergaderd
waren / om Gods Kerke en ons lieve Va-
derland een knik te geben; geen reden / hoe
bondig die haar van mijn persoon te gemeete
wierden geboert / wierden aan een zijde ge-
set; wat ik urgeerden, was niet operatyf, te
weten / als dat men met couragieuze uyt-
ballen den byand behoorde af-breuk te doen /
de moztieren / die dicht onder de stad ston-
den / daar dooz wech te nemen / 't welk met
gering verlies van militairen kost geschie-
den / volgens de loflijke gewoonten / altijd by
de hoofden van onse militia gepractiseert,
waar dooz considerable sterkten en steden
waren behouden; te meer om het aantal
van de militia (de burgerp met de vluchte-
lingen daar in begrepen) die gewillig waren
sulks te praesteeren, surpasseerde het getal
van d'infanterp der belegeraars; waar by
gedaan / dat aan de Over-Ysselsche zijde /
van waar de bomben meest geschooten wier-
den / de byandlijke troepen effectieve niet ster-
ker waren dan vyf of ses honderd mannen;
en in cas van nood soo kon de retraite geno-
men worden onder fabeur van 't kanon /

1672.

Juny.

1672. alsoo de stad met uytmuntende kanonniers was boozsien / hier tegens onderstond insonderheyt den eed- en God-bergetende Colonel Broerfma te poseeren, dat de stad geen twee-maal 24 uren te houden was; dat het kanon was om mourailles, en nieuwe op-gebozpende bastions te ruineeren: (in passant moet ik hier by voegen / dat desen traitier met seer heerlijke gaben was boozsien / wettende met modestie en moderatie sijn sinistre affaires booz te stellen / en de selve te beman-telen / waar dooz de onbedrevente honden geblindhokt werden.) Op dit ongerijmt boozstel ben ik upt den Krijgsraad geschepden / haar met een verbolgen gelaat toe-spreekende: Ik sie wel wat hier te doen is, reden vinden hier geen plaats: kan 't kanon noch muuren en wallen ruineeren, veel meer noch menschen deeren.

Op de selve dag/zijnde den 11. Junij/ heeft de Secretaris en Raad deser stede in weerwil van mijn persoon gecapituleert met de Vorsten van Keulen en Munster, waar tegens mijn persoon met bondige reden sich formaliseerde, te lang die alle by Missive te melden; haar boozhoudende de dieer-behoelstene byzheyt van ons liebe Vaderland/en den waarachtigen Gods-dienst: hoe dat de Al-machtige God die geringe macht tot een luster en verwonderinge van al de wereld heeft doen stergeten; dat wy onse burgerpe den eed te dien eynde nu onlangs hadden afgenomen / om goed en bloed tot maintenue van der selver pibiligien op te setten; dat nu de tijd geschapen was / om onse boozouderen doet-stappen na te volgen / en te betoonen / dat den gepræsteerden eed aan onse liebe bondgenooten ons ter herten was gaande: dat het niet meriteerde gewag te maken van de schade die tegenwoozdig wierde gele-den / by 't gene ons over 't hooft was hangende / in cas wy het geweld van de vyanden geen vigoureuse resistentie deden: van gelijken / dat men versien was met oberbloet van vivres, met animeuse burgerpe / en niet min kloetie soldaten; dat booz't tegenwoozdige geen manquement waar van amnitionie van oozlog / noch remarquable force op onse bestinge was geattenteert; dat men poltrons conditien hadde te verwachten / als men sich sonder extreme nood ober-gaf; daar-en-boven wierde haar seer ernstig en

167. lebendig booz-gehouden / hoe dat soo een te-merair onbesonnen overgeven een schrik aan onse nabuurige steden en sozten soude beroozsaken; ja deel lichtelijki oozsaakt geben tot het verlies van onse nabuurige Provintien, concludeerende noch part of deel te willen hebben aan desen vzeemden handel.

Hier op boerde my een Regent pro tempore te gemoed / (die sijn baandel mede trotselijki vertweet / dat sy met een blinden pber waren in-genomen / te weten / om de stad te behouden /) of ik des stads ruine wilde? dien ik tot beschepd dese formeele woozden gaf: Al sou de stad in duygen vallen, 't welk geen noot sal doen, soo moet men daarom de stad niet op-geven; hy boozt-barende/ bzaagde/ waar dat men dan dacht te blijven? hem wierd daar op tot antwoozd gegeven / aan de wal daar is overvloedige ruymte; N. verbolgde sijn demondes, pouffeerende, waar dat men van leven wilde? de persoon is veerdig de mond toe-gestopt / met de nabolgende reden in terminis: Wat aten die van Leyden in haar belegeringe, uyt liefde tot het Vaderland? ongedierte; daar sal 't met God ons niet toe komen: cten wy geen gemalen kooren, soo willen wy ons met ongemalen behelpen.

Mijn persoon siende dat hy den Morfaan schuurde / boerde de vergaderinge een byz harder taal te gemoet; edoch resolbeerde niet sonder swaren strijd / eer men in den Raad verscheen / wel wetende dat sulki een gewichtig in te bzenzene propositie was geaccrocheert met een subijt perijkiel sijns lezens; stapte hierom de bleeschelijke reden-kabelinge en propre interessen ober / met toeblycht tot de schuyplplaats des Allerhoogsten.

Poseerende dat de stad was verraden / en dat men haardig was te nomineeren een gequalificeert persoon / die de tijd en plaats / alwaar dat gupten-stuk was bedreben / bezwust was: om sulks te demonstreeren manqueeerde bewijs. Booz dat men trad tot de nominatie, petitioneerde ik dat de afente leden werden gerevoceert, om dat soo importante affaires aller Heeren præsentie requireerde. De hebigheden en impertinente bejegeninge / die daar ober my ontmoetede / ballen te wijdbloopig te verhalen; wat instantien men dede tot citatie van d'uptge-wekene leden / waren van geen operatie; daar

72. daar op ben ik zelfs na de deurwaarder ge-
gaan/ injungerende d'absente Heeren te ra-
de te voceren, 't welk dooz contremando
van een oud Raads-heer wierd belet. On-
der dese confusie en disordre vzaagde een
Heer/ of het een lit des Raads was die
sulks gesmeet soude hebben? waar op tot
antwoorz diende/ dat d'openinge dooz den
Raad wierde geretardeert, tot der tijd de selve
compleet was: siende daar niet toe te lion-
nen brengen/ ben uyt de Raads-bergade-
ringe gegaan/ haar doozhoudende/ op hope
van remedie/ dat al 't gepasseerde de Bur-
gerpe op staande voet dachte te communi-
teeren; (gelijkt ook geschied is) als mede/
dat sy dooz God/ noch dooz de posteriteyt,
in alle eeuwigheyt desen vzeemden handel
niet sullen konnen berantwoozden.

Da dat ik uyt de Vergaderinge ben ge-
gaan / is my onder allen/ na een geruypen
tijt soekens/ d'oberste Luytenant Tammin-
ga ontmoet/ die dooz de animeuste van de
Vriesche Officieren wierd gereputeert /
(wel wetende dat Colonel Manier, neffens
de Hoofden van de cavallerie, insonderheyt
den Ritmeester Schaaap, couragieus genoeg
waren de stad te behouden) sijn Ed. booz-
houdende d'animositeyt van de Burgerpe/
als mede van de Soldaten/ dat het booz sijn
Heeren en Meesters niet was te berant-
woozden/ sulkt een considerable Fortificatie/
van alles tegentwoozdig boozsien/ soo lasche-
ment ober te geben/ dat sy nu byp diende
staat te maken Over-Yssel verlooren te sijn/
booz soo veel mijn persoon de secreete affaires
penetreerde, en dat het vuur des oozlogs
verbolglijkt onbertwacht Vriesland sou ober-
vallen. Da veel bondige reden is sijn Ed.
geinduceert de stad te maintineeren tegen
den byant; en tot boozkominge van berdere
onheplen gepersuaedeert, om den Comman-
dant Stekke, mede met alle bedenckelijke
motiven daar toe te disponeeren/ die Tam-
mingaas petitie absolupt heeft afgeslagen;
boozgebende/ dooz dien de Heeren daar op
uyt waren om te capituleeren/ sulks te laat
te sijn; 't was mede van geen kracht soo-
danigen last op mijne schouderen te nemen/
te weten/ uytsluptinge van de ge deputeerde
Heeren byten de poort.

In-middels sijn de Heeren van de capi-
tulatie, Nieuland en Lisperc, (Vos blijven-

de in 't leger) neffens die van den Krijgsraad, 1672.
subitelijt te huys gekomen; waar op de
Raad en gemeente is vergadert/ die eenpa-
rig/ byten de absente leden/ de capitulatie
hebben geapprobeert. Dese Raads-vergade-
ringe is van mijn persoon gedeclineert.

Ober-sulks/ siende de stad verlooren/ ben
ik wech-geruyt tot versoefinge mijner ge-
boort-plaats; het bloed der wijsberoemde
helden/ en het bloed onser booz-ouderen/
roept en vzaakt tot God ober dese heylloose
obergebinge.

Dooz dat ik epndige/ moet ik hier by-boe-
gen 't gene hoort booz Petri dag in onse Raads-
vergaderinge, wegens het overgeben van
onse stad/ is gepasseert. Op dien tijt wa-
ren daar leden van den Raad, die sustineer-
den gecalanceert, en haar naam geblasphem-
meert te sijn/ om dat de stad's laschement
aan de vband was ober-gegeven; waar op
N. uyt den Raad antwoozde/ wy hebben al
te samen onse stem daar toe gegeven, uytge-
nomen Burgermeester Boekholt; 't selve
heeft Secretaris Strokel mede geconfir-
meert/ seggende/ Boekholt wil alleen den
Atlas libertatis sijn; waar uyt nu lichtelijt
af te nemen is/ dat den weg tot formele ac-
testatie my is afgesneden. Het was te
wenschen dat dese Heeren ter harten hadden
genomen het heerlijke geboelen van Seneca,
de vita beata, alwaar sy spzeekt/ *Nil, in-
quit, magis praestandum est, quam ne pecorum ritu
antecedentium gregem sequamur, pergentes non
qua eundum est sed qua itur, optima rati ea, quae
magno assensu recepta sunt; inde ista tanta co-
cervatio aliorum supra alios ruentium; argumen-
tum pessimi turba est. Turbam autem tam chla-
mydem quam coronam voco.*

Ik worde genootsaakt hier mede te stuy-
ten/ alsoo de Toonderse deser haastet om
te vertrekken; en bidde God almachtig/
dat sijn besoefinge sy een wanne in sijne
hant/ om 't kaf van 't koozn te scheidpen; op
dat wy met den Koning David mogen seg-
gen/ Heere, 't is goet dat gy my gekastijd
hebt: in wiens protectie ik u/ na cordiale
groetenisse/ neffens H. Ed. Lieffte en geshee-
le familie/ bebele. Verbljvende

- U Ed. geaffectioneerde dienstwillige
Frere en Dienaar

ARNOLD. à BOEKHOLT.

Anno 1673. 19. Mart.

1672.

Juny.

Wier zijn wy gediend ten minsten van den essendigen uytflag van krijgs en burgerlijke tweedracht / inden geen schelinsche en beradersehe trouweloosheyt / ten kosten van soo een gewichtige plaats / en by gebolge van de geheele Provincie : soo veel is'er eventwel van / dat de Oberstghept van Deventer al in de maand van May een brief had af-gezonden / waar in de selve de gebzchelijshheyt van hunne stad had booz-gefelt / dewelke sy dooz gecommiteerden in den Raad van Staten hebben doen booz-stellen / met versoek / hunne nootwendigheden met den eersten te mogen bekomen ; gelijk by het volgende Extract te sien is.

Extract uyt het Brief-boek der Stad Deventer.

Missive aan de Heer Burgermeester Schrick, Gecommitteerde in den Raad van Staten, wvogens de Stad Deventer, met ordre om de selve te communicereen aan den Raad van Staten.

Eerentseste, &c.

Brief van de Magistraat van Deventer aan den Raad van Staten.

WY hadden onfeylbaarlijk van dag tot dag, ja van ure tot ure, in dese acerbe en drukkende tijden, tot onser assistentie, te gemoed gesien die al voor lange toe-gefyde en aan-beloofde vijftig duysend pond buspulver, en vijftien duysend pond lonten, met die by-gevoegde kogels, en ontfangen in plaats van sulks U Ed. Missive van den $\frac{11}{12}$ deser, contineerende manquement van 't een en 't ander; 't welk ons is stellende in geen kleyne perplexiteyt, en ons heeft benomen d'occasie, met uyt-tellinge selfs van onse laatste penningen, na behooren daar tegens te vodsien.

Wy kunnen in der waarheyt niet bevroeden, op wat redenen en fundamenten de Heeren van den Raad van Staten sich schijnen geruft te stellen, dat onse stad (zijnde van een soo wijldlustige Fortificatie en importanten Frontier-plaats, wordende gerekent voor een sleutel en deksel van drie Provincien, als Gelderland, Holland en Uytrecht) sufficient soude zijn, sich en hare Bond-genooten naar behooren te defendeeren, daar de selve met gantsch geen ammonitie, en 1200

Car. guldens aan penningen, alleenlijk is geassisteert.

De Heer Colonel Stekke ons van haar Ed. Mog. tot onser defensie toe-gezonden, heeft t'elkens, volgens des selfs plicht, om met houneur alhier sijn Post te defendeeren, ons aangeport tot het maken van nieuwe werken, slechten van sware dijken, en de geheele contrescharden, verwijden van den bedekten weg, maken van batteryen, die tegenwoordig tot 24 in getal bevonden worden, timmeren van kleyne huysen by de batteryen, om daar in 40 schooten met haar toe-behooren paraat te hebben; in-koopen van tien duysend $1\frac{1}{2}$ pond kogels, pallissaden in grooten getal, 50 Vriesche ruyters, Broek-ruyters, behalven de affuyten, halve-pieken, morgensterren, en de schilder-huysen, en andere krijgs-preparatien sonder getal; verklarende in ernst en met serieusen yver, sonder het selve onbequaam te zijn om den vyand alhier naar behooren te kunnen stuyten of het hoofd te bieden. Wy hebben in desen allen, naar onsuyterste vermogen, ons foodanig geëvertueert, dat onlangs eenige Heeren gesubdelegeerden van de Heeren Gedeputeerden van haar Hoog-Mog. te velde daar van hebbende genomen oculaire inspectie, verklaarden te vertrouwen en te gelooven, dat geen stad van desen Staat foodanigen moeyte, vlijt, immensen arbeyd en kosten tot hare defensie hadden aangewent.

't Is immers werelt-kondig, dat dese stad, nu over de drie maanden geleden, door hare burgerye, met assistentie van huys-luyden en weynig soldaten, op ordre van haar Ed. Mog. onder de directie van wel-gemelten Heer Stekke, volgens resolutie van haar Ed. Mog. in dato den 7. Martij heeft geëntameert te slechten pondereuse dijken; mitsgaders de contrescharden doorgaans drie voeten ongevaar te hoog zijnde, waar in de selve als noch sonder intermissie onder employ van haren bloedigen arbeyd en contributie der Weduwen, van manschap ontbloomt, ad 2 stuyvers 's daags zijn continueerende; 't welk de goede God wil geven, dat in weynig dagen tot sijn perfectie werde gebracht.

Tot dit opereuse werk hebben haar Ed. Mog. gelieven t'ordonneeren en te doen betalen 1200 Car. guld. wie heeft oyt gehooft van grooter disproportie, een werk te doen maken

172. maken en slechten voor soo een kleynen penning, 't welk een Werk-baas, volgens 't oordeel van verstandigen, soude difficulteeren voor 75000 Car. guld. te doen perfectioneer? Ja Zwol word toe-gestaan soo veel duyfenden, als ons honderden. Indien men onse Stad, gelijk de stad Zutphen, van jaar tot jaar hadde soeken in hare behoorlijke defensie te brengen, alle dese klachten, moeyten en kosten waren geprævenieert geweest.

't Is onses oordeels noch vry ongerijmder, behoudens d'eeere van U E. Collegie, dat men dese Provincie gaat calangeeren over wambetalinge in diverse Posten. Wie van de Bondgenooten heeft meer betaalt in de Post van de Fortificatie aan goud en silver, als wy met het afgeperfte sweet der burgeren en huys-luyden, mitfgaders de contributie van veele arme Weduwen, 't welk gemelte Post wel drie-maal heeft geabforbeert, gelijk op een kort *ad oculum* ter Generaliteyt, uyt de naam van dese Provincie, sal worden gedemonstreert?

Wie heeft meer op de Post van servicien voldaan als wy, die continueelijc kleyne Arméen in onse steden hebben gelogeert sonder de minste ontgeldinge?

Wie draagt te gelijk de lasten van den Staat, en moet lijden de invasie van den vyand, tot totale ruïne van landen en luyden als wy? Voorwaar als wy dese dingen naar behooren overwegen, wy kunnen geen uytkomst sien aan onse provinciale deplorabelen staat, te meer, dewijl wy komen te vernemen, dat alles, wat dienen kan tot voedinge ofte subsistentie van den vyand, in onse Provincie door onse eygen militie sal worden vernielt, 't welk in der daat is *finis omnium malorum* voor de selve.

Wy willen hoopen en vertrouwen, dat onse in den boefem van den Staat gelegene Bondgenooten, d'oogen des verstands eyndelijc noch foodanig sullen werden verlicht, dat de selve sullen jügeeren meerder securiteyt voor de Republijk te resideeren, in geld-subsidien te geven aan haar eygen mede-leden, door den vyand in onmacht gebracht, zijnde der selver naaste Frontieren: als groote sommen te contributeeren aan verre af-gelegene Princen en Potentaten, sonder præfente vrucht of dienst, af wefende van den Staat gesepareert.

Om dese en andere redenen meer, willen wy U E. verfocht hebben, dat U E. by de

Heeren van den Raad met alle bedenkelijke motiven de faken daar heen wilt helpen dirigereen en coöperereen, dat wy niet alleen met kruyt, lonten, &c. ten allerspoedigsten mogen werden voorfien: maar ook met een convenable somme van penningen geassisteert, tot voldoeninge van de krijtenste schulden, die ter occasie van het slechten des dijks en contrescharpes, op ordre van haar Ed. Mog. door directie van de voornoemde Heer Colonel Strecke zijn gemaakt; in consideratie nemende, dat die leden, die meest werden gedrukt, meest mochten werden gesubleveert. Waar mede &c. Den 25. Mey 1672.

In de belegeringe van dese stad Deventer, sagen of wisten de verbondene Vorsten wel / dat sy hun geheele oorlogs-macht / tot het beroberen van die plaats / niet van nooden hadden: soo hebben sy den Obersten Nagel, met eenige gederacheerde troepen naar Hattem (een klepne plaats / in de Provincie van Gelderland, tegen ober Zwol, op de Veluwe, omtrent een kanon-schoot van den Yssel, aan een klepne stroom / de Grift geheeten / in den Yssel uyt-komende /) gezonden. Het stedeken is tamelijc sterck / wel boozfien met wallen / een oud Casteel / en dikke muuren / bequaam genoeg om tegenweer te bieden / wanneer het anders met genoegsame besettinge verfozt is. Wy sullen / om daar noch af noch toe te doen / het verhaal van het geen in dese belegeringe is booz-geballen / uyt het geen van een van de Oberigheyt ober-geschreven is / hier booz-stellen.

Vaarachtig verhaal van 't gene in de belegering, en het over-gaan der stad Hattem, mitfgaders het manhaftig voder-staan der burgerye, is voor-gevallen: door een der selver Magistraten over-geschreven.

Op Sondag / den 19. Juny, 's morgens omtrent 3 uren / hebben wy den vband by den Langenberg, zijnde omtrent een half uur van onse stad gelegen / ontdekt; de welke wy aanstonds met ses stukken kanon van ons Casteel hebben vertwellekocht. 's Maandags / den 20. daar aan volgende / begon sich den vband te campeeren / op welken dag verscheidene gebangens by ons bekomen zijn / gelijk waarachtig is / dat

1672.

Juny.

Verhaal van het beleg en veroveren van Hattem.

1672. dat wy doen ter tijt niet meer als 180 burgers en 76 soldaten binnen onse stad hadden/ evenwel zijn dooz een party van de boozsz. burgers noch 26 soldaten (waar onder een Luptenant) van den byant gebangen/ en binnen gebzacht. 's Abonts omtrent 7 uren wierd de stad dooz een trompetter van den Bisschop van Munster, met een schryfzelyke Acte, getekent met de eppen hand van den boozsz. Dooft/ opgecyscht; de selve wierd volgens krijgs-gebzucht/ sijne oogen bedekt zijnde/ binnen gebzacht: waar op de Heeren van de Magistraat vergadert zijnde/ geresolveert hebben/ gelijk ook den boozsz. trompetter tot antwoord gegeven is/ dat wy den eed, aan ons lieve Vaderland gedaan, ten uyttersten souden achtervolgen.

Bedroeft was 't booz ons/ dat onse bloehertige nabuurige steden geen secours aan ons wilden toeschikken/ hoewel eenige Gecommitteerden upt ons ten uystersten daaron aansielden. Eenige dagen booz ons beleg is een upt onse Magistraten in commissie/ om redenen als booren/ na Zwol geweest/ die ons beloofden/ met alle mogelijke macht (soo de nood sulks vereyschten) te sulen byspringen; het waar te wenschen geweest dat de belosten effect hadden gedaan. Ondertussehen onsfakten onse burgerpe en soldaten (hoewel seer weynig in getal) geens den moed. Ober de 3000 man was by 't op-epfsehen van de stad alleen maar booz onse muuren. Tegenstant wierd van den byant niet verwacht/ sich inbeeldende dat onse stad/ als zijnde een van de kleynste die verobert waren/ geen tegenstant bieden doost. Woensdag den 22. daar aan volgende/ seer vzoeg/ begon hier op het canonneeren wederzijds/ 't welk seer heftig continueerden tot 's abonts ten half achten: inmiddels verfocht den byant verschepe reysen te capituleeren/ 't welk nochtang by ons niet wierde aangenomen/ als noch hopende op eenig secours van bynten. Ondertussehen is dit aanmerkens-waardig/ dat de byant onse rechbaardige defensie/ dooz een groot getal dooden der sijnen/ geboelende/ gedwongen is gelwozden sijn geheel leger (leggende doen ter tijt by de Berkmer-brugge, in drie besondere posten) in aller pl booz onse stad te ontbieden; welke groote macht wijd en zijd rontom ons siende gelegert/ en

alle hulpe ons van andere steden ontfegt zijnde/ sijn genootsaakt gewozden (aangefien de buurwerken al bereypt waren) ons in de macht der byanden/ op den 22. Juny, 1672. 's abonts omtrent 8 uren/ ober te geven.

Binnen gekomen zijnde/ sulnimeerde den Generaal Nagel geweldig op ons/ seggende: Dat den Heer Vorst van Munster voor alle sijne veroverde steden, niet soo veele officieren en soldaten verloren had. Immers is 't seker/ soo ons verscheyden officieren van den byant hebben geassureert/ en ons selfs mede niet onbewust is/ dat booz onse stad 730 soldaten/ waar onder beele officieren/ gesneubelt zijn/ 't welk wy noch dagelijks behinden/ dooz den vileynten stants die van bynten komt; soo dat den byant op dese belegeringe niet roemen kan.

By aldien sich de andere steden na abdeyant/ gelijk wy/ gedefendeert hadden/ souden wy ons konnen verscheren/ in dese staernpe niet te sitten: maar de meeste steden hebben haar van selfs/ sonder de minste resistentie; en/ ik derf 't niet noemen/ &c. met &c. overgegeven; waar ober wy/ hoewel onnoosel/ mede moeten lijden: edoch/ 't gene ik tegenwoozdig schryjbe/ mach wel aan de geheele werelt booz d'oprechthe waarhept verklaart/ en aan niemand verswegen wozen. Wy wenschten wel dat alle vzoime Patriotten van 't Daderland mochten bekent gemaakt wozen/ 't gene wy met soo een kleynpe/ ja niet noemens-waardige macht/ hebben uptgerecht; en Gode sy dank/ dat hy ons tot noch toe geliefte heeft by te staan.

Den Generaal Nagel (bynten alle twijffel dooz eenige verspieters aangedient zijnde) is Donderdag daar aan volgende op ons stadhuys gekomen/ vzagende of wy niet eenig silberwerk hadden: waar op wy genootsaakt sijn geweest het selve te boozschijn te vzenge/ die dat ook altemaal met sijn eppen handen in twee groote sluyt-manden heeft gepakt/ en soo na sijn Logement laten vzenge/ en stellende in onse stad tot Commandant den Obersten Luptenant Runningham, is op den selven dag betrokken naar Zwol en Kampen, welke te gelijk verobert sijn. Maar ik sal hier niet vzeeder van schryjben.

172. Dingsdags daar aan volgende / den 28. des meer-genieten maands Juny, heeft onse stad wederom een nieuwen Heer / den Koning van Vrankrijk, bekomen; soo dat de Munstersche, des abonts daar uyttrekken- de / mede-genomen hebben 6 schoone metale stukken van onse wallen: Edoch hebben de selve op Vrydag en Saturdag jongstleden (door onsen nieuwen Gouverneur / den Heer Marquis de Chamilly, die te gelijk ook Gouverneur van Swol en Elburg is) wederom hier binnen gekregen; de boorz. Heer Marquis ons mede seer groote beloften doende / tot recuperatie van onse silbere po- calen: den byant van hier vertrekkende / meende de geheele Magistraat met bedrog daar uyt te lichten / doch 't selve mishakte hem eenigzins: onderuiffchen eventwel mede nemende den Burgermeester Muys, en D. W. van Heerden, de welke na 5 of 6 da- gen / door d'autoriteyt van onsen Heer Gouverneur wederom zijn gerelaxeert. Onse stad is in-middels t'eenemaal van militie ontbloot / alleen maar binnen onse muuren hebbende 5 Fransche ruyteren / om de wegen hier omtrent by te houden: maar tot onderhoud des Konings militie hebben wy daaglijks 50 rijksdaalders moeten contri- bueren / 't welk booz dese stad seer swaar valt; doch vertroutwen het allengskens be- teren sal. Groote insolentien en roberpen hebben de Munstersche troupen alhier ge- pleegt. Met kennisse van d'andere Heeren make dit bekent / op dat men 't de geheele werelt mach mede-deelen / eng.

Wanneer nu de stad Hattem op dese wijze de Bisschoppen in handen was geraakt / moest het noodwendiglijk de stad Zwol gel- den. Dese plaats is een van de drie hoof- steden van de Provintie van Over-Yssel, ge- legen op het Swarte-water, dat by Swart- sluis in de Zuyder-zee loopt / schuyt tegen de stad Hattem ober / niet boven een half uur gaans van den Yssel, welke afgelegent- heyt met een retrenchement, van de stads wallen af / tot aan den Yssel, aan de Kater- schans, is afgesneden; zijnde noch tusschen beyden met een re kleyne schanssen en redup- ten doorsien. De plaats in sich selven is niet seer groot / maar treffelijk gesterkt: maar door onachtsaamheyt / en het dicht

aan-bouwen der' booz-steden / soodanig be- lemmert / dat de bespringer daar door seer groot voordeel te verwachten heeft / ten waar de selve by tijts vermetigt of verbrant wierden; het welke alhier versuynt was.

De Colonel Polens was hier Comman- dant / maar een man van geen beleyt. Men had alhier noch geen byant of byants ge- wijse vernomen / en de oberigheyt lag met de krijgs-obersten al ober hoop; d'een wilde de stad beschermen / d'ander ober geben. Wy sullen van al dit werk het klaarste be- richt uyt desen nebens-gaanden brief / van de oberigheyt aan haar Hoog-Mogende, na het overgaan van de stad geschreben; en vervolgens uyt het bericht van den Colonel Ripperda, daar binnen gelegen hebbende / en noch eenige memorien / konnen sien en binden.

Verhaal van 't schandig overgeven der stad Zwol.

Hoog-Mog. Heeren,

NA dat het leger van den Staat / om- trent Dieren en den Yssel-stroom ge- campeert geweest / was opgezoken / bestont het Guarnisoen van dese stad / en onderhoor- rige schanssen en forten / in 8 Compagnien van 't Regiment van den Colonel Bamp- field, nauwlijks 400 man uytmakende / by patent van sijn Hoogheyt gesonden / tot be- settinge van de schanssen / en het retrenche- ment tusschen dese stad en den Yssel: 9 Com- pagnien van het nieu-geborven Regiment van Colonel Ripperda, noch 3 Compagnien / van Itrersum, la Grandiere, en Buiffonet, en 6 neu-geborven Compagnien caballe- rpe. Als de Heer Luprenant Generaal Ay- lua, en andere aanwezende hooge Officie- ren / eenparig van geboelen waren / dat niet dit boben-verhaalde volk dese stad / de schanssen / forten / en andere werken van fortificatie / geenzins na bereytsch beset / veel weyniger gedefendeert souden konnen wor- den / hebben wy onse Gecommitteerden / re- spectibelijkt aan u Hoog-Mogende, aan de Heeren Staten van Vriesland, Stad en Lan- den, en aan sijn Hoogheyt, en Deputeeer- den tot d'expeditien te velde af-gesonden / om dit defect van militie te representeren /

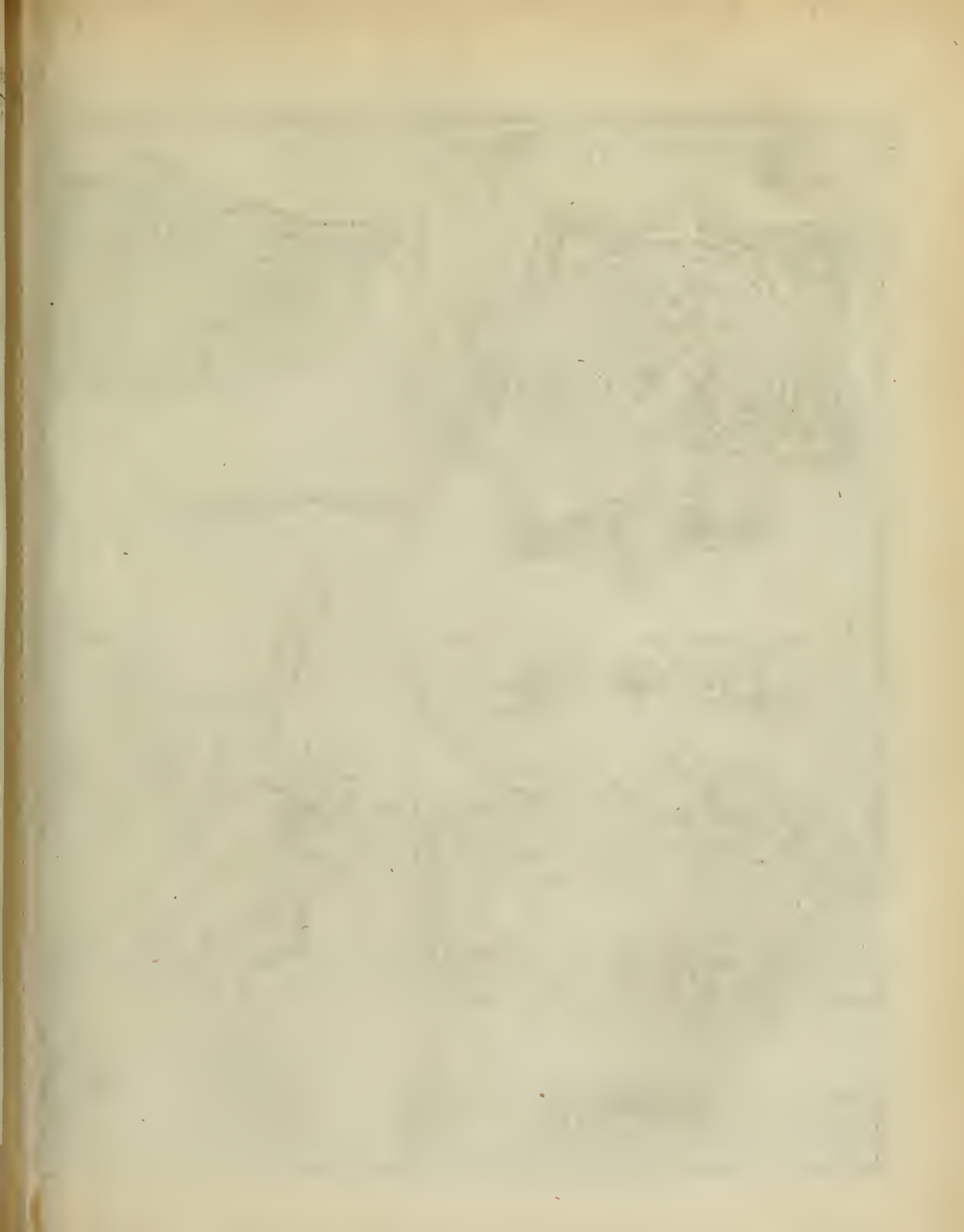
1672. en vermeerderinge tot onse noodige defensie te versoeken en te bebozderen.

Juny.

Ondertusschen / na een onseker booz-loodpende gerucht / begunten wy op den 12. Juny, oude-stijl / omtrent met poozten oopgang / bericht / dat de stad Deventer (met genoegsame militie / en alderhande behoeften seer wel boozsien) na een beleg van omtrent drie dagen / by accommodement (byp beswaerlijk booz die van de militie) aan de beleggers was overgegeven; en dat de Keur-vorstelijke Keulsche en Munstersche troepen meerendeels aan dese zijde van den Yssel, bereeds herwaerts waren naderende / om dese stad mede te attackeren.

Op dese tijdinge heeft ons aanstonts de Colonel Bampfield komen representeeren / gelijk ook eenige dagen te vooren / dat hy met de boozsz. acht compagnien van sijn regiment / de schanssen en het retrenchement geensins machtig souden zijn te defendeeren tegens sodanigen aankomenden macht / schoon hem ook de ses compagnien cavallerie by-geboegt mochten worden. En dat de byant aldaar booz-berstende / wy van 't selve volk / boozsz. van alle hope van secours / en mitsdien van alle vermogen van defensie van dese stad / ontbloom souden zijn. Dat hy booz dienstiger oordeelde / dat men die schanssen en het retrenchement soude abandonneeren / en het volk van sijn retrenchement hier binnen trekken tot defensie van dese stad: 't welk met onsen Commandant / de Colonel Polens, en andere aanwezende Hooge Officieren / in deliberatie gelept / en by de selve eenparig geaboueert zijnde / is die booznoemde Colonel Bampfield daar op boozt in 't sijn 8 compagnien hier binnen gekomen. Des achtermiddags daar aan / als de militaire Officieren vernomen hadden / dat by de Deventersche capitulatie alleen 12 militaire Officieren waren bedongen by wy te mogen trekken / en dat die van 't oberige Garnison aldaar waren Prisonniers de Guerre, (dat is krijgs-gevangens) hebben ons die booznoemde Colonels / Bampfield, Ripperda, en andere Officieren / met groote impetuesiteyt aangebergt / boozt en absolupt te moeten verklaren / Dat wy en onse Burgeren, met goed en bloed, tot den laatsten man toe, het alderuytterste met

1672. haar, en die van de Militie, souden hasardeeren. Hun genoegsaam uptende / dat in kas van weygeringe van foodanige versekeringe, sy-luyden by tijds op hare behoudenis souden moeten denken. Wy / ofte de aanwezende Heeren van ons / antwoozden daar op / Dat dit een sake was niet minder rakende onse geswooren Gemeente en Burgeren, (die sich bereeds op den boozgaanden Saturday / hooft booz hooft / by solemneellen eede verbonden hadden / de stad te sullen helpen defendeeren / en de Magistraat en Officieren te obedieeren / en die in wapenen en aan de wallen lagen) als ons; dat wy ook soo haast, en sonder perikel van overvallen te worden, de geswooren Gemeente niet konden te samen roepen, en dat wy die van de Militie versekerden, in kas boven hope die defensie mochte desperaat worden, tot geen capitulatie souden verstaan, noch ons in-laten, dan met voor-weeren en advijs van de Officieren van de Militie; en als dan ook alles daar heen souden soeken te schicken, soo veel mogelijk is, ten eynde tot het meeste contentement van die van de Militie mocht worden geacordeert. Met dese antwoozd de boozsz. militaire Officieren afgetreden zijnde / quam hoort daar aan den Colonel Bampfield berichten / dat het meeste gros van des byants leger herwaerts naderde langs de Veluwsche zijde / en oversulks het retrenchement en de schanssen booz als noch soo grooten force niet hadden te verwachten / of men soude de selve wel konnen repoucheeren: sloeg oversulks booz / en wierd by d'anderen mede goet gebonden / dat men de Kater-schans en het retrenchement door die van 't Bampfieldsche regiment, en de 6 compagnien paarden, noch soude bewaren; of veellicht (als de Heer Luytenant Generaal Aylua hadde beloofte te be-beren) noch in-middels eenig volk upt Drenthe of Vriesland herwaerts gebracht mochte werden. Terwijl dit Bampfieldsche volk / en de 6 compagnien paarden / ten boozsz. eynde vergaderden / arriveerde hier een trompetter van den Vorst van Munster, versoekende / dat binnen gelaten mochten worden worden Burgermeester de P'Espiere van Deventer, en Jonker Gerard Adolf Bentink tot Brekkelenkamp; de eerste / om hier door, voor sijn particulier, na Kampen

OLDENSEEL

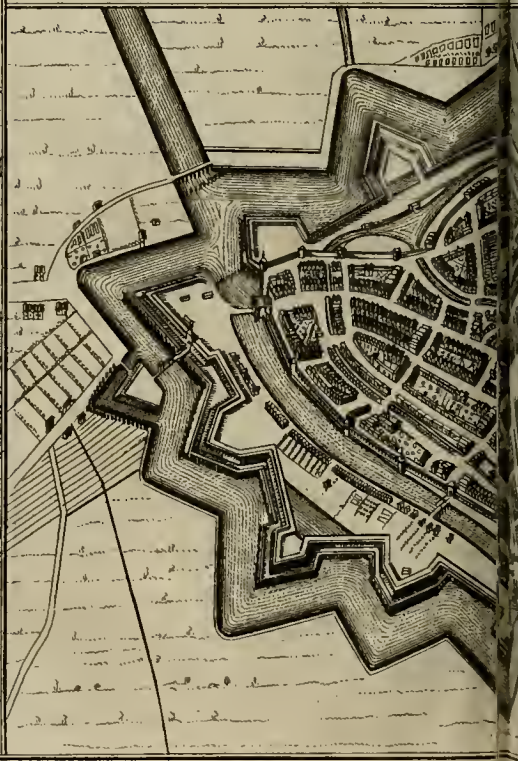
Den

DEVENTER

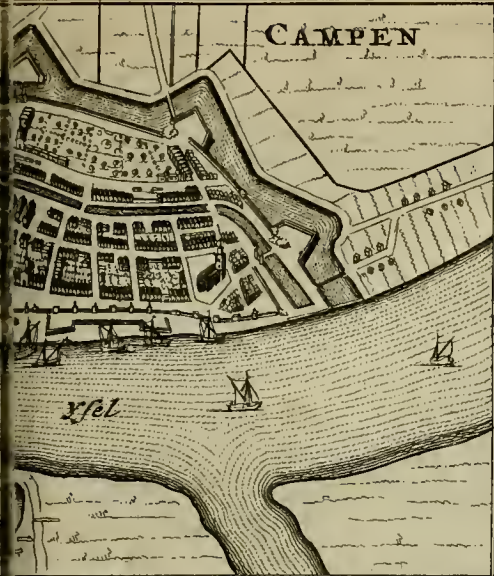
Den

Ysel

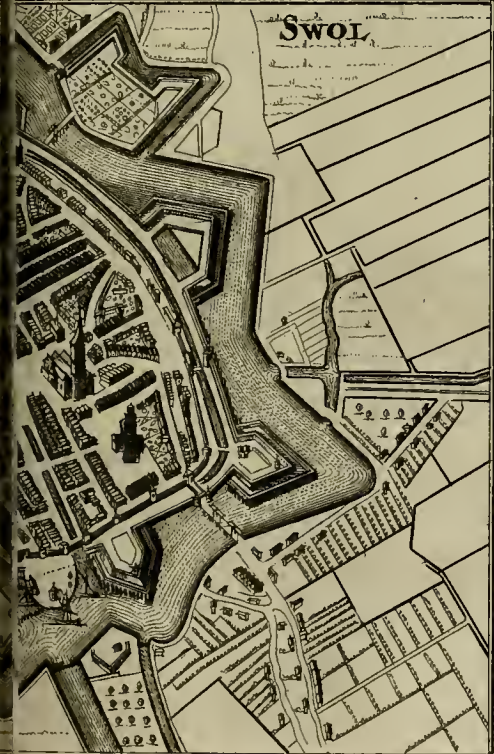
CAMPEN

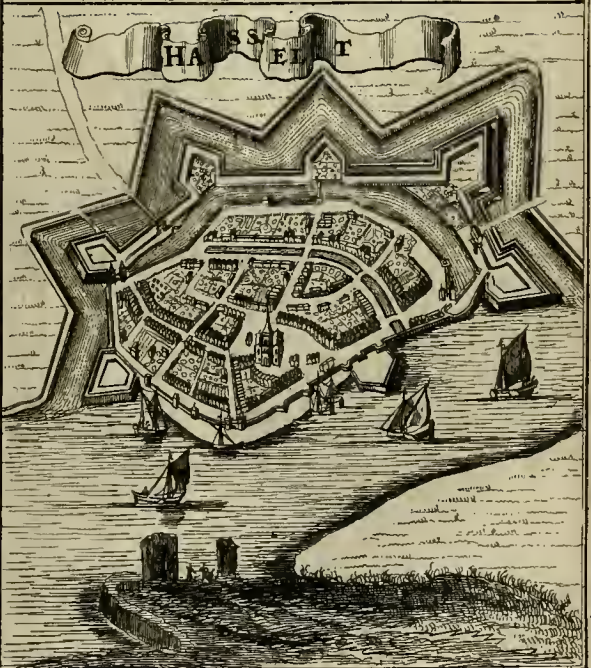
STEEN WYCK

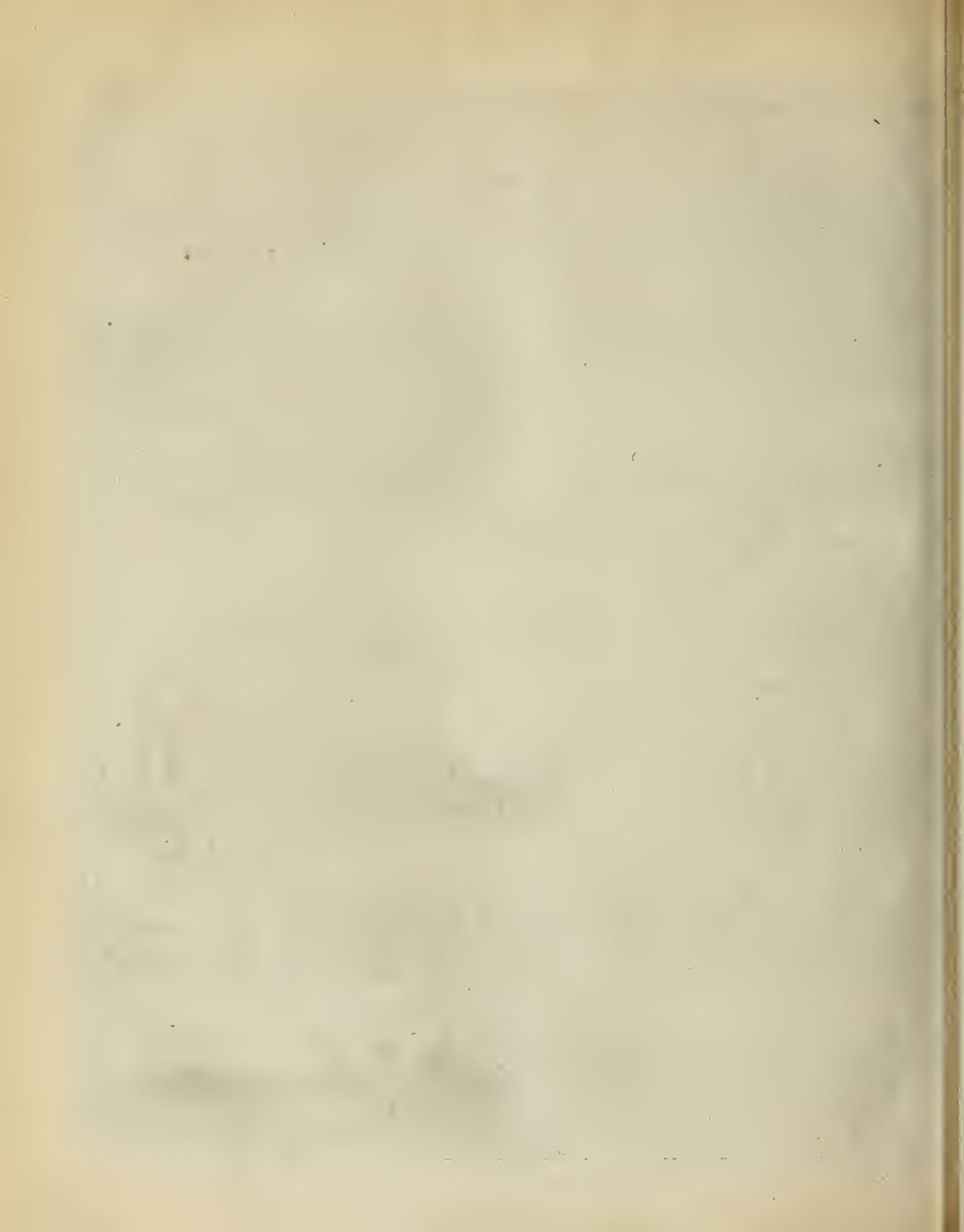
SWOL

HASSLETT

572. Kampen te reysen; en d'andere / als af-ge-
 sonden van de Heeren Keurvorsten van Keu-
 len en Munster, om ons bekent te maken
 het overgaan van Deventer, en de conditien
 bandien / en om ons aan te bieden de selve
 conditien, tot voorkominge van meerder
 onheylen. Dese beyde persoonen zijn in-gela-
 ten: en ondertusshen dat de hier aanwezige
 de Heeren van de Ridderfchap / mitsgaders
 onse en der stad Kampens Gecommitteer-
 den / (by occasie hier zijnde) vergadert wa-
 ren / om het aanbrengen van de boozsz.
 Jonker Bentink af te hooren / quam den
 Colonel Ripperda seggen / doch sonder blijf-
 gelast te zijn van den Heer Luytenant Ge-
 neraal Aylva, die niet hier en was / dachy
 met sijn regiment mede soude uyttrekken,
 om seekere posten langhs den Yssel-dijk, tus-
 schen Kater-schans en Kampen, te bewaren:
 't welke by ons / bermits van des wel-ge-
 dachten Luytenant Generaals ordze niet
 consisteerde / gebifficulteert wordende / als
 waar dooz dese stad t'eenemaal van militie
 soude worden ontbloot; is die booznoemde
 Colonel Ripperda eelster (als Bampfield met
 sijn volk / en die 6 compagnien paarden upt-
 gelaten wierden) met sijn volk / uptgeson-
 dert de compagnie van Hemert, na de poozt
 gemarcheert / die by wederom toe-gemaakt
 bindende / heeft den pooztier de sleutels van
 de stad met gewelt / en onder d'ezginge van
 hem te willen dooz-schieten / af-gegnomen /
 daar mede de poozten geopent / en is alsoo
 met sijn by-hebbende volk mede upt-getrok-
 ken / sonder trommel-slag / en buyten onse
 kennisse; na dat hy Ripperda eenige van de
 hier-geblevene Capiteynen en andere Offi-
 cieren / in en omtrent het upt-trekken / daar
 toe hadde aangemoedigt met dese woorden:
 Ik verseker u dat gy morgen, eer den mid-
 dag komt, in u naakte hemt sult staan;
 buyten gekomen zijnde / zijn Bampfield met
 Ripperda, nebeng hare volkeren / mitsga-
 ders de boozsz. 6 compagnien paarden / ge-
 samentlijk van hier / recht naar Hasselt ge-
 marcheert / den ingesetenen en bluchtrelin-
 gen onderwegens hare paarden in grooten
 getal af nemende / en als byanden traatee-
 rende. Wat consternatie dit onberwachte
 en trouwloos vertrek van de boozsz. mili-
 tie / in de gemoederen onser Burchen / die
 gesamentlijk in de wapenen / en op de stads

wallen waren / heeft veroorzaakt / zullen u
 Hoog-Mogende, volgens der selver be-
 schepdentheyt / lichtelijc konnen afmeten:
 en meenen / dat het by ons booz God / onse
 posteriteyt / en de geheele werelt / verant-
 woordelijc is / dat wy (aldus verlaten van
 de boozsz. militie / onmachtig ons zelfs te
 defendeeren tegens soo machtige byanden /
 en gestelt buyten hope van secours onser
 Bondgenoten) ons hebben in-gelaten tot
 eene capitulatie en accommodement / hoe-
 wel tot onse groote beswaar en verkleynin-
 ge / dan dat wy dooz een onmachtige / en
 daarom een temeraire oppositie / veel
 swaarder rampen / en een onnijdelijche
 bloetbad ober ons / en onse goede Burchen
 en ingesetenen souden geladen hebben.
 Wy worden met genoegsame sekerheyt be-
 richt / dat die Hoofden van de boozsz. ons
 verlaten hebbende militie / om haar onder-
 hebbende volk te debanchereen / hebben upt-
 gestroopt / dat wy al voor haar vertrek geca-
 pituleert hadden, en dat die van de militie
 hier, gelijk tot Deventer, Prisonniers de
 Guerre souden zijn, in cas sy-luyden haar
 op soodanigen maniere niet zelfs salveerden.
 Doch wy konnen U Hoog-Mogende verse-
 keren / dat dese hare uytstrojinge is verdicht
 en onwaarachtig; en dat / ja zelfs ten tijde
 van haar vertrek noch geen deliberatien, of
 men tot de aangeboden capitulatie soude ver-
 staan ofte niet, en waren gevallen, veel
 weyniger daar inne was gecondescendeert:
 maar dat wy daar toe eerst door het voorz.
 onverwacht vertrek van die van de militie
 zijn geneecessiteert geworden; in welke ca-
 pitulatie wy dan noch hebben bedongen en
 geobtimeert / dat die noch binnen gebleve-
 ne milite met hun volle geweer / sakt en pakt /
 byen onberhindert hebben mogen uyttrek-
 ken / gelijk ook geschied is. Van alle 't vres-
 lie wy noodig geoorddeelt hebben U Hoog-
 Mogende by desen kennisse te geven / ten
 eynde dooz ontware rappozten van die van
 de boozsz. ons ontwekene en verlaten heb-
 bende militie / aan U Hoog-Mogende
 geen impressien gegeven mogen worden / als
 of wy tot haar-liever vertrek occasie gege-
 ven / ofte pze poster en buyten pzeffante noot-
 sakenlijcheit ons tot capitulatie ingelaten
 souden hebben. En desen tot geenem ande-
 ren eynde dienende / bevelen U Hoog-Mog.

1672.
Juny.

1672. in de protectie Godes. Zwolle, den 11 Juny, 1672.

U Hoog-Mogende goede Vrienden, Burgermeesteren, Schepenen, en Raden der Stad Zwolle.

Ter ordonnantie van de selve.

Onderstond

J. VRIESEN Secret.

Desen briez hebben de Heeren van de O=berigheyt der stad Zwol, tot hunne verant=woordinge / en beschuldiging van het Guarnisoen / met den druk aan al de werelt gemeen gemaakt: maar die van het Guarnisoen / den laster van hunnen hals soekende te weerden: en die op den nek van de O=berigheyt te schuyden / hebben de oorzak van dit verbaal aldus in geschryft booz=gedragen.

Bericht van het gene onlangs tot Zwol gepasseert is, uitgegeven door Unico Ripperda, Colonel van een Regiment Infanterye, in dienst van hare Hoog-Mogende.

Bericht wordende, dat sommige sich durven onderwinden onse personen en actien te calangeeren, heb ik niet konnen nalaten, tot mijne decharge, dit nevens-gaande aan al de werelt te communicereen, vervattende een eenvoudigh Journaal van het gepasseerde.

DEN Colonel Bampfild en ik / hebben aan sijn Hoogheyt, de Prince van Oran-gien, een rapport ober-gesonden / van het gene binnen en buyten Zwol is geschied. Ik ben den 3. Juny, 1672. nieuwen stijl / met mijn regiment binnen Zwol gekomen / en bespeurden datelijck dat ik en mijn regiment niet welkom was / apparentelijck / om dat ettelijck breezden / dat het empechement in haar verraderlijck desseyu moecht maken. Den 7. Juny, nieuwen stijl / wierden'er dooz ordze van de Gedeputeerden van Kampen en Zwol, twee compagnien van mijn regiment gedetacheert / Capiteyn Mom na Swarte-luys, en Uyterwijk na Kampen.

Den 8. Juny waren aan de Mastenbroekerkerk vergadert ettelijck Beelen en Gedeputeerden van de twee steden / Kampen en Zwol; waar by present was den Heer Luptenant Generaal Aylua, aan welke doemaals wierde gedefereert het commando ober de militie in de Provintie van Over-Yssel: welke Heer Luptenant Generaal dikmaals met alle bedenkelijckheden / in presentie van de Colonel Bampfild, nebens my / en meer andere Offitieren / de Magistraat van Zwol op haar stadhuys socht te bewegen / om haar stad in defensie te brengen / haar representeerende de defecten / als het afbreken van de booz-steden / en opmaken van haar wallen en batenpen / het brengen van haar canon op de wallen / en het gene daar was / op nieuwe affuyten / (die doch wel by der hant waren) te leggen: want van alle die affuyten / die op de wal waren / sijn daar seer weynig geweest die een schoot konden liyden: maar alles te vergeefs; gelijck ook die Gedeputeerden van Vriesland en Groeningen niet kosten verkrijgen / een dam in het Swarte-water te maken / waar dooz haar stad ten meendeel onder water kon geset worden / het welke belet wierd dooz Royer en sijn party / niet tegenstaande de boozs. Heeren Gedeputeerden het gelt daar toe by haar hadden: hoe-wel sy alijt seyden / dat te willen doen. Daar wierd niet eene batenpen volkomen opgemaakt of gabions verbaardigt; de boetbank van de wallen was heel en al nedergetreden / en wierd niet weder opgemaakt / en het canon op de wallen was gestooten.

Den 11. dito sonden die van Zwol een trompetter van den Heer Ystum upt / om een trompetter van den Bisschop te halen / die de Heer Bernsaw, en Commissaris Groenewald, na den Bisschop sou geleyde / om te tracteren ober de contributie / gelijck sy booz-gaben / upt name van de Provintie; waar tegens ik geprotesteert hebbe / om dat het een nuddel was om den byant te doen subsistereen. Den Heer Bampfild en ik / hadden aan de Magistraat dikwijls geseyt / als ook aan de Commandeur Polens, dat men alle personen / die in en upt de stad gingen / behoorde te examineeren / maar te vergeefs. Den 12. wierd ik gecommandeert van den Heer Luptenant Generaal Aylua,

op

172.
109.
op het goerbinden / en in de presentie / beyde van de Magistraat en Commandeur / om met mijn regiment / by dat van den Colonel Bampfied, in het retrenchement te marcheeren / gelijk H. Ed. hantsien uyt dese nebens-gaande Attestatie.

Hans Wilhelm, Baron van Aylua, &c.
Luytenant Generaal over de Militie der Vereenigde Nederlanden, &c.

VErklare mitsdien, dat ik den 12. deser maand, des namiddags op het stadhuys tot Zwol, in presentie van de Magistraat, en haren Commandant Polens, gecommandeert hebbe, met haar goet-vinden, den Colonel Unico Ripperda, om te marcheeren met sijn regiment uyt Zwol, na het retrenchement by den Colonel Bampfied, om het selve te defendeeren, als oordeelende selfs de stad verlooren, soo het selfde niet bewaart wierd. Gegeven in 't Velt-leger, gecampeert leggende op de Frontieren van Vriesland. Den 27. Juny, Stylo Vet. 1672.

H. W. Baron van Aylua.

Waar op ik des abonts / tusschen ses en half seben / uyt-marcheerde : daaron het my seer onberdzaamlyk booz-hont / dat de Commandant Polens sich soekt te defendeeren / met een Attestatie van de Magistraat / (1) die het meeste verraad bekenit is geweest / waar van ik hoop dat hy by is / contendeerende / dat ik sonder commando uyt de stad soude zijn gemarcheert.

Een uur van te voren / eer ik uyt-marcheerde / byacht de Waandzich van Hille, en twee soldaten van het regiment van Bampfied, een persoon binnen / die ik geloofde een Spion te wesen / om dat hy gekregen was dicht onder die schanssen : die ik boozsloeg dat men dooz de toztuure sou doen bekennen / waarom dat hy de Schips-vuzage / by de Koter-schans, had soeken te ruineeren / met de touwen van de ankers af te snijden / daar op hy betrapt was ; men liet de beul wel halen / maar tot die toztuure en wilde men niet komen / om dat hy mogelyk pets soude hebben geklapt / waar dooz het schelmsstuk aan den dag had mogen geraken. Den 12. Juny, oude-styl / tegen den

1672.
Juny.
about / doe mijn regiment in het retrenchement was / quam'er een groote trouw schops-volk op de Nieuw-stad booz Zwol, waar op de Burgery wilde met het canon schieten / maar bonden het gestooten / en geen constapel by het selve / waar ober ettelijke Burgers niet wel te vreden waren / maar wierden van Burgermeester Grants gedwoongen van de baterpe af te gaan ; met dat volk quam doe l'Espiere, Burgermeester van Deventer, en Bentink van Brokelincamp, Commissarissen van den Bischop van Munster met twee trompetters / welker eene terstont op het stadhuys ging : de Heer Colonel Bampfied volgde hem / om te sien wat de komste soude bedupden. Hy hoorde dat l'Espiere een lange harangue dede / de welke hy Colonel interrumpeerde / haar presenteerende / dat / terwyl sy Burgermeesters die harangue aanhoorden / den byant aan de poozte was ; en te gelijke haar met allen ernst en bedenkelijke redenen te gemoot boerende / datse doch om haar bypheyt en Religie wilden denken. Waar op sy hem Colonel versoecten / dat hy op het spoedigste sijn regiment en het mijne in de stad believede te doen komen / het gene hy haar beloofde te doen / mits dat sy dan haar stad als eerlijke lypden souden defendeeren. Waar sy deden dat versoek / op dat hy niet present soude zijn in de handeling tusschen de l'Espiere en haar. Een wepnig na 9 uren marcheerden Colonel Bampfied met sijn regiment / en ik met het mijne / binnen ; hy selde sich met sijn regiment op het groote Kerkhof, en ik my met het mijne in de Kamper-poort, en op de twee naaste bolwerken / om dat de Luytenant Generaal ons gewaarschouwt hadde / op ons hoede te wesen / om niet in de kerck te geraken / gelijk in andere obergerleberde plaatsen het Guarnison wederbaren was. (2.) Ik wierd in het in-komen der stad van twee geloofwaardige persoonen gewaarschouwt / dat de Magistraat omtrent 8 uren al met de Bischoplijke Commissarissen geacordeert waren / en de Luytenant van de Luytenant Colonel Verken, genaamt Blankfort, wierd van sekeren persoonen gewaarschouwt / dat de Magistraat al geacordeert was / op gelijke conditien als die van Deventer. Soo ras als Colonel Bampfied en ik binnen waren / quin

1672. gen wy gefamentlijk na het stadhuys / om
 haar Cathegorisch af te brengen / wat sy Bur-
 germeesteren wilden doen. Op het stad-
 huys in haar Raad-kamer komende / bon-
 den wy den wijn op de tafel staan / waar me-
 de sy de l'Espiere getracteert hadden : die
 dooz een andere deur wpt-ging doen wy in
 guamen. De Burgermeesteren versochten
 ons een glas wijn met haar te drinken : het
 gene wy Colonels en andere Officieren wop-
 gerden / haar seggende : dat het nu geen tyd
 was om te drinken / maar om te bechten / en
 haar stad te defendeeren ; de Colonel Bamp-
 field sepde tegen haar / dat sy dan mosten be-
 ginnen datelikh haar booz- steden in den
 bzand te steken / en een eed met de officieren
 te doen / dat sy niet sonder consent van de of-
 ficieren souden mogen accordeeren ; en dat
 wy beyde Colonels onse hoofden stelden tot
 onderpand / dat sy ober ses weken heter Ca-
 pitulatie soude konnen krijgen als nu / en dat
 na alle apparentie in die tyd groote verande-
 ring soude komen : met verzoek / dat sy doch
 die bypheyte en religie / die van haar booz-
 anders met soo veel bloed was verkregen /
 soo schandelijk niet wilden abandonneeren ;
 waar op Burgermeester Crants antwoorde :
 Hoe sullen wy ons defendeeren met omtrent
 1200 mannen / en omtrent soo veel burgers /
 daar die van Deventer met een heel sterck
 Guarnisoen / en een schoone Fortificatie sich
 geen ses dagen hebben konnen defendeeren ?
 Hoopende het verhanden van de booz- ste-
 den / gavense booz / niet te durben doen son-
 der consent van de gemeene luyden / seggen-
 de : die 's anderen-daags daar ober te sullen
 vergaderen : wy versochten dat sy het date-
 lijk geliefden te doen / want het geen wptstel
 luyden kost / en dat de vbanden die selve nacht
 al in de huysen / die op de stads grachten
 stonden / souden konnen logeeren. Ik ber-
 socht seer ernstelikh / dat de Burgermeesteren
 haar Capiteynen van de burgerp terstont op
 het stadhuys believde te doen komen / hoo-
 pendende daar dooz pets goeds te sullen wpt-
 werken : maar sy wopgerden het ons. Ik
 vzaagde om wat reden sy den Bisschoppelij-
 ken trompetter hadden wederom gezonden ?
 Het welke Burgermeester Crants sepde / van
 haar niet gedaan te zijn : maar bekende / dat
 het l'Espiere gedaan hadde ; waar ober den
 Colonel Bampfield hem vzaagde : sult gy

167 datelikh Commissarisen wpt-zenden aan den
 Bisschop ? waar op sy antwoorde : men ver-
 sekeret ons / soo wy Commissarisen wpt-zen-
 den na Wijhe , dat dan geen meer troepen
 herwaerts sullen marchceeren ; waar dooz
 wy klaarlijk sagen / dat daar al onderhande-
 ling was. Ik vzaagde haar / of wy dan af-
 te-maal Prisonniers de Guerre souden zijn ?
 waar op geantwoord wierd / (3) dat die
 gene / die de Capitulatie wilde tekenen / byp
 souden zijn ; waar op ik en den Colonel Bamp-
 field haar sepden : dat sullen geen eerlijche
 luyden doen / immerx wy niet ; en wy wil-
 len ook geen Prisonniers de Guerre zijn.

De Colonel Bampfield en ik sepde boz-
 ders / dat wy ons na het retrenchement sou-
 de retireeren / en daar beter souden konnen
 capituleeren. Doenmaals begeerde ook den
 Commandant Polens aan de Colonel Bamp-
 field , of sy mede mochte wpt marchceeren /
 en sy hem blijven : ondertusschen ik wy re-
 tireerende na mijn Regiment aan de Boort /
 wpt haar Raad-kamer ; waar van een van
 de Magistraat sepde : (4) indien gy H. E. re-
 tireert / soo sult gy het boozdeel van de capitu-
 latie verliezen ; waar op de Colonel Bamp-
 field antwoorde / het is niet veel : het is beter
 te sterben / als soo een schandelijke capitula-
 tie in te gaan : daar op wy ons omtrent
 den midder-nacht wpt de stad retireerden.
 Wy meenen dat wy dooz dese retrai-
 de 't Vaderland grooten dienst hebben gedaan !
 conserveerende onse troepen / die andersins
 in de Kerck (gelijk tot Deventer en elders)
 souden zijn geraakt. Zuyten aan het reren-
 chement komende / kregen wy tindinge dat
 de vband ober was / boven het Zalliker-veer,
 waar op wy resolveerden na Hasselt (alwaar
 de Heer Luytenant Aylua was) te marchce-
 ren ; en wierd aldaar in den Krijgsraad een-
 pariglijk beslooten den Heer Luytenant Ge-
 neraal te volgen / en sijn ordres en commands
 te pacceten : daar op wy onse marsch na
 Vriessland namen / mede nemende het volk /
 het welk van Staphorst en Roveen was ge-
 komen. Dicht by Hasselt kregen wy de
 Stal-meester van de stad Zwol , met een brief
 aan de Magistraat der stad Steenwijk , waar
 van een Copye dooz de Griffier Roelink hier
 nevens gaat.

672.

C O P Y E.

Juny. Erentfeste, wvijse, voorfienige, seer discrete goede Vrienden.

Alfoo alhier een capitulatie voor de Provintien werd aan geprefenteert, door de Heeren Keur-Vorst van Keulen, en Biffchop van Munfter, hebben wy geoordeelt, dat U E. Privilegie requireert, dat U E. daar omtrent hare Gecommitteerde mede wilt laten vinden, foo hebben wy U E. daar van by defen kenniffe willen geven, ten eynde U E. hare Gecommitteerden aanftonds alhier wilt zenden, dewijle de fake geen uytstel en lijd: en U E. hier mede Gode bevolen. Zwol den 13. Juny 1672. (oude ftijl.) *Superscript* was, Erentfeste, wvijse, voorfienige, seer discrete Burgermeesteren, Schepenen en Raad der stad Steenwijk, onse goede Vrienden.

U E. goede Vrienden, Ridderfchap, en Steden der Staten van Over-Yffil.

Ter ordonnantie van de felve,

D. ROELINK.

Daar in die van Zwol met haar confoort fiefh aanmatigden de befchrijvinge van de Leden, om een provinciale capitulatie te maken / welke haar niet toe en quam. Daar upt klaarklijk kan gefien werden / dat het beraad al lang gepzactifeert was / zijnde den brief gedateert den felben mozzgen doen wy upt gemarcheert waren. De gemelte Stalmeester hadde diergelijke brief ook gebzacht aan de Magiftraat der stad Haffelt, die ook inclinatie daar toe toonden; waar dooz twee Compagnien / als Schaap en Haarfolc, fiefh ook verobligeert bonden ons te volgen. Den Capiteyn Grubbe (welke met my upt gemarcheert was) is binnen Haffelt, met fiefh Luytenant en Vaandzig / met het vaandel / neffens 5 Compagnien / het Regiment niet gebolgt / maar van my af-geweken: ook zijn 2 Compagnien van mijn Regiment binnen Zwol gebleben / waar van den eenen / genaamt Browet, dooz de gracht / met fiefh vaandel (gelijk my berecht werd) noch upt gekomen is / en nu in 't leger by fiefh Hoogheyt den Prince van Orangien soude zijn.

Te Geelmuyen quam den Colonel Haarn, met vijf Compagnien te paarde / en een te voet / by ons; welke met gewelt noch upt Kampen was gekomen / naar dat hy gewaar was geworden / dat de Magiftraat van Kampen de capitulatie mede al hadden aangenomen. In het leger / omtrent de quartieren van Vriefland, is gekomen den Vaandzager ten Velde, met de jongste soon van de Burgermeester Brouwer, de welke / in prefentie van de Gedeputeerden van dese Provintie, en de Luytenant Generaal Aylua, ons beschepte repfen booz d'oprechte waarhept verklaart hebben / dat Burgermeester Hemert op fiefh fiefh-bedde (fiefh bezwaart bindende) fiefh / niet te kunnen fiefh / of in oft openbaren het geen hem bewust was / van het berraat der stad Zwol; het welke hy gedaan heeft aan d'oudste Voltelen, Predikant tot Zwol, en noch een Predikant / nebens veele omftanders: als dat de Magiftraat van Zwol, booz herober-geben der stad / soude genteten 400000 guldens / waar van al booz lange 300000 guldens ontfangen waren / en onder de meeste van haar gedeelt: maar dat hy niet van dat geld genooten had / en dat'er ook etteljkje Burgermeesteren waren / die daar niet van geweten hadden; en dat d'andere 100000 guldens fouden genooten werden / wanneer sy het Guarnifoen in handen van den byand fouden gelebert hebben: maar dooz dien sy de twee Regimenten van Bampfield en Ripperda, mitsgaders de ruyterpe / niet gelebert hadden / zijn haar die niet betaalt; foo dat wy hoopen / dat peder een upt dit oprecht verhaaf klaarklijk fal konnen fiefh / dat het boozgeben van de Magiftraat der stad Zwol t'eenemaal valsch is / als of sy fiefh hadden moeten ober-geben / om dat wy waren geretireert; want wy dooz alle bedenkeljkje middelen haar hebbert foekien te betwegen / om haar stad en burgerpe eerlijk te defendeeren; doch hebben ons goede oogmerk niet konnen bewerken.

UNICO RIPPERDA.

De Magiftraat van Zwol fiefh dooz dit be-richt ten hoozsten beledigt bindende / hebben daar tegen een verantwoordinge / en dat onder defen naarvolgenden tijtel / laten uptgaan; gelijk die hier hozteljk booz-gestel wozd.

Tegen-

1672. Tegen-bericht, gestelt by de Heeren van de Magistraat der stad Zwol, tot noodige straffe van het seer fameuse, onware, en calunniant bericht, uyt-gegeven door Unico Ripperda, Colonel van een nieuw-geworven Regiment Infanterye, ten dienste van haar Hoog-Mog. van het gene onlangs tot Zwol gepasseert soude zijn.

Juny.

Vaar uyt blijkt, dat niet eenig vvan-devoir, of verraderlijk desseyen van de voornoemde Magistraat: maar het onverantwoordelijk ontvuijken van de Colonellen Bampfield en Ripperda, met der selver Regimenten, de ware oorsaak is geveest, van het overgaan van de selve stad.

1. **D**at op voorgaande recommendatien genegligeert soude zijn, de wallen, voet-banken, batteryen, en 't geen daar van dependeert, op te maken.

2. Dat geweygert soude zijn, 't gerecommandeerde af-breken van de voor-steden.

3. Het brengen van 't geschut op de wallen.

4. Het geschut, dat daar bereets was, op nieuwe affuyten, die wel by der hand waren, te doen leggen.

5. Het vervaardigen van gabions.

6. Het leggen van een dam in 't Zwarte-water, om daar door 't meerendeel van de stad te doen inundeeren, en onder water te stellen, 't welk door Burgermeester Royer en sijn partye soude zijn belet.

Belangende 't eerste, seggen wy, omtrent het op-maken van wallen, fauchebrayen, retrenchementen, batteryen en anders, niet alleen met alle mogelijke vlijt en macht hebben geoccupeert, en door onse getrouwe burgers, ingefetenen, en benabuurd huys-luyden doen occupeeren:

Nemaa ook veele meerder daar toe hebben geimpendeert uyt onse stads middelen, en tot seer merkelijk beswaar van de selve, als wy schuldig waren; ja wel tien-maal soo veel als onse quota in foodanige posten konde bedragen;

En dat alsoo door onsen getadigen en on-

verdrootenen yver (gelijk den oogenschijn noch kan uyt-wijsen) alles in foodanigen staat, schoon eenige weynige niet geheel tot volkomene en geconcipieerde perfectie waren gebracht, dat daar van genoegsame defensie hadde konnen gedaan worden.

Alsoo dat wy in goeden gemoede affirmceeren, en voor God en de geheele wereld contestceeren, dat niet eenige praetense onvolmaaktheden aan onse wallen, andere aardwerken, batteryen, noch eenige andere bewijlijke defecten:

Maar de retractie van Bampfield en Ripperda, ons, boven toeverzicht, heeft gemaakt onmachtig tot tegenweer, en alsoo benoodigt tot capitularie en overgifte.

Aangaande het voorsz. tweede, rakende het af-breken der voor-steden, dient, dat dit al van langer hand, bevoorens die voornoemde Colonels, Bampfield en Ripperda, met hare Regimenten hier quamen, een groot point van deliberatie was geweest.

Ten aansien van de groote der selver voor-steden, die ten meesten deele voor d' fortificatie van dese stad daar al hadden gelegen;

En dat door het af-breken van dien, seer veele menschen van alle 't hare ontbloomt, en tot de uysterste armoede geprecipiteert souden worden;

Dat ook daar door dese stad, soo ten respecte van hare Accijsen, als anders, seer groote imkomsten soude komen te verliezen,

En dat overfulks by verscheydene, soo Ingenieurs als andere, des verstands hebbende, was voor-geslagen, dat men om de selve voor-steden bequaamlijk soude konnen leggen een bestendig retrenchement, met flanquen op verscheyde plaatsen, en alsoo bequaamelijk, ten minsten voor eenige tijd, te konnen defendceeren.

Waar toe dan ook by de Raden van Staten een subsidie was geaccordeert.

Maar dewijle daar toe, vermits 't op-breken en naderen van des vyands troupen, geoordeelt wierd die tijd te kort te zijn;

Dat ook d'Estendue van foodanig retrenchement te groot soude vallen,

En daar toe te veele volk soude worden vereyscht:

Soo hebben wy (hoewel tot droefheyt en ruine van seer veel menschen) tot het af-breken van twee voor-steden, oostwaarts en

zuyd-

672. zuydwaards dese stad gelegen, gecondescendeert.

En om 't selve met alle mogelijke spoet ten effecte te brengen, vermits het ons aan metselaars en timmer-luyden, tot sulken werk de bequaamste, ontbrak, ook soodanige menschen van Deventer, Kampen, Hasselt, en sels van het platte land versocht.

En of wel niet soo spoedig als wel gedefideereert wierde, dit groote, en voor soo veel zielen seer deplorable werk, tot volkomen effecte was gebracht:

Nochtans was daar mede soo verre geavanceert, dat het weynig overige seer lichtelijk, en binnen een seer geringe tijd, door middel van den brand als anders, konde werden geseert en ter neder gemaakt.

Het af-breken van een groot gedeelte aan de west-zijde van dese stad, was eerst niet sonderlinge noodig, als bedekt zijnde door het retrenchement, 't welk gaat van dese stad naar den Yssel;

En geoordeelt wierd, dat, wanneer 't selve retrenchement by den vyand wierde gepasseert, 't af-breken van de selve voor-stad weynig soude kunnen sterken,

Immers als dan noch tijds genoeg soude zijn in brand te steken:

Maar als daar na, weynig dagen voor 't overgaan van Deventer, by die van de militie geoordeelt wierde, dat de selve voor-stad ook voor een groot gedeelte diende geruineert te worden, hebben wy, sonder eenige contradictie, daar in gecondescendeert;

En d'eygenaren gelast hare huysen af te breken, en hare hoven en boomen te rafieren, op poene dat sulks anders door die van de militie, sonder vertoeven, souden werden geffectueert;

Gelijk ook daags na 't voorz. vertrek van de voornoemde Colonels, Bampfield en Ripperda, soude zijn gebeurt, indien de selve soo wel tot defensie van dese stad, als tot het onverantwoordelijk abandonneeren van dien, gemoedigt en genegen waren geweest.

Uyt alle 't welke een yegelijk kan afnemen, met hoe grooten impudentie den voornoemden Colonel Ripperda ons insimuleert en beschuldigt, van weygeringe in 'r gene by die van de militie, tot defensie van dese stad, gekeurt wierd dienflig te zijn.

Met veel meerder fondamenten souden wy

mogen gevoelen, dat dese beyde Colonels op het af-breken der voor-steden hebben geureert, op hoope, dat sulks by ons, ten aanzien van het ruineuse gevolg van dien; voor soo veel bekommerde zielen soude worden gedifculteert:

En dat sy luyden alsoo een schijnelijk pretext souden bekomen, tot hare geaffecteerde ontwijkinge;

Nademaal sy luyden haar niet ontsien hebben, ook sonder soodanigen pretext, en sonder eenige wettige, veel min bewijselijke reden, als wy meynden van hare schuldige devoirs gedient te fullen zijn, ons te abandonneeren, en in het uysterite gevaar van overvallen te worden, te stellen.

Op het derde dient, dat het nieuw geschut ten deele bereeds op de wallen ter gedeestineerder plaatsen was gebracht; en de rest, voor soo veel d'assuyten en raderen vervaardigt hadden kunnen worden, gereed stond, om op ordre van den Heer Commandant Polens daar op gebracht te kunnen worden.

Het vierde is onwaar, dat van alle de assuyten, van het op de wallen bereets staande kanon, seer weynig meer bruikbaar waren,

Konnende den oogenschijn als noch het tegendeel van dien uyt-wijzen:

Maar dewijle wy oordeelden, dat d'oude assuyten, of eenige van de selve, door veel schietens lichtelijk ontramponneert soude worden, en wy op veele instantien, omtrent den Raad van Staten gedaan, wel toe-sagen, maar noyt nieuwe assuyten bequamen,

Hebben wy, tot onse excessieve kosten, by avance veel nieuwe in voorraat doen maken, die meest gereet waren, en, soo haast het denoofsakelijkheid quam te vereyschen, voort konden worden geemployeert.

Op het vijfde, en tot straffe van dien, dient, dat een seer considerabel getal van gabions en schans-korven, groot en kleyn, bereets gereet, en meest op en aan de wallen waren.

En alsoo die van de militie noch meerder, en van andere forme desidereerden, dat wy, daar toe hout en rijfsch genoeg in voorraat hebbende, tot het maken der selver ook voort ordre hebben gestelt.

Tegens het sefte seggen wy, niet minder als de Heeren Gedeputeerden van Vriesland en Groeningen geinclineert te zijn geweest, tot het toe-dammen van 't Swarte-water,

1672. Als voor d'aankomste van de Vriefche Heeren by ons felven bedacht en voor-gelagen :

Juny. Om door dat middel dese stad voor een gedeelte, by aankomste van regen of Noordweste wind, in 't water te mogen setten,

En dat sulks niet is na-gebleven ter sake van ons versuym.

Noch is belet door Burgermeester Royer en zijn party, als specieufelijk by den voornoemden Colonel Ripperda in 't voorsz. geschrift werd gebeuselt.

Maar alleen uyt oorfsake dat eenige andere Leden van de Provincie, niet soo seer als wy tot dit werk genegen zijnde, het op-brenge van die aan-gelagen quota van Over-Yffel in d'onkosten tot het maken van die selve dam vereyscht, vermits d'onmacht van de Provincie, eenigfints difficulterden, en nochtans de Heeren Tegnagel en Royer, van Ridderfchap en Steden waren gecommiteert, om die wel-gemelte Heeren van Vrieland tot de provincionele bestedinge van dit werk te disponeeren : maar tot antwoord gekregen hebbende, dat sulks niet konde geschieden, voor dat de quota van Over-Yffel en Stad en Lande effectieve te borde was gebracht, hebben wy, tot ons groot leet-wesen, dit werk niet konnen effectueeren.

: Soó verre is het daar van daan, dat wy, of in specie de Heer Royer, die de voorsz. commissie heeft waar-genomen, het selve soude hebben belet.

De voornoemde Colonel Ripperda segt wijders tot onse pretense beswaar, dat wy een trompetter van den Heer van Yffum hebben uyt-gezonden, om een trompetter van den Biffchop te halen, tot geleyde van den Heer van Bernfauw, en de Commissaris Groenewold na den Biffchop toe, om te tracteeren over de contributie, uyt naam van de Provincie,

En dat hy Colonel Ripperda daar tegen soude hebben geprotesteert, &c.

Wy berichten, en seggen daar op tot strafte, dat niet particulierlijke by ons, nemaar van wegen alle de Leden van de Provincie, die voorsz. trompetter van den Heer van Yffum ten voor-verhaalde fine aan den Heer Vorft van Munster is af-gezonden.

Dat ook alle de leden van de Provincie, en onderde selve mede specialijk den Droft van Twente, soodanige handelinge met den

Hoogft-gedachte Vorft van Munster hebben 167 goet, en tot foulagement van de bedroefde ingefetenen van 't platte land, noodig en dienstig gekeurt.

Hier benevens waren ook d'aangewefene Leden van de Provincie, by resolutie van Ridderfchap en Steden, geauthoriseert, in, en over dusdanige saken, 't gemeene land rakende, te disponeeren.

Voorts dat onder het verfoek en voorgevende pretext van uyt-trekken, geschuyt heeft een aangelegt voornemen, tusschen den Colonel Bampfield en hem Ripperda, bereeds geconcerteert en vast gestelt, van ons trouwlooslijk te willen verlaten, manifesteert, uyt dese volgende onwederfprekelijke circumstantien :

Eerstelijk, dat Bampfield met zijn Regiment, met ons believeen uyt-gelaten, om onder 't suspect van de 6 Compagnien Cavallery het retrenchement te defendeeren, hy Bampfield met zijn Regiment niet derwaarts is gemarcheert, maar voor de poort is gebleven, de uytkomst van Ripperda met zijn Regiment verwachtende ;

Ten tweeden, dat, als 't Regiment van Bampfield uyt-gelaten was, Ripperda, wiens volk niet verre van de Kamper-poorte, en op de twee naaste bolwerken stond, buyten onse en des Commandants voorweten, en sonder commando, uyt de poort is gemarcheert, hy selfste paard sitende, den Portier de sleutels heeft getracht te ontweldigen, welk, de selve niet willende verlaten, van hem Ripperda tot over de brugge is mede gesleept, op dat de poorte niet wederom mocht worden geflooten ;

En ten derden, dat sy beyde Colonels, Bampfield en Ripperda, met hare Regimenten, alsoo buyten de stad geraakt zijnde, sonder eenig omsien, niet na het retrenchement, maar voort recht uyt, de straat langs over den dijk naar Hasselt zijn gemarcheert.

Onderweegs plunderende, roovende, en d'ingefetenen niet anders als vyanden tracteerende en mishandelende.

Van't in-brenge van een persoon, by hem Ripperda gelooft of gefuspecteert een spion te wesen,

Daar op dient, dat het wel waar is, dat de Colonel Ripperda seer windig op ons stadhuys is gekomen, seggende een persoon gekregen

672. kregen te zijn, die apparent een spion was, willende dat men den selven soo terstond soude tot de torture brengen: maar de persoon gesien en gehoord zijnde, en bevonden dat het een half-sinnig mensch was, die ook noch tegenwoordig hier door de stad gaat bedelen, en van al de wereld voor een simpel mensch word gehouden, en dat in suspicie, van een spion te wesen, op geen reden was gefondeert, is hy by provisie in een gevangen-huysje geset:

Zijnde een al te onbeschaamden verdichtsel, dat dese man betrapt soude zijn, op het afsnijden van de touwen van de ankers, daar de Schip-brugge te Katen aan vast lag: Dewijle gemelte Ripperda seer wel weet, dat de voorz. Schip-brugge al eenige dagen te voren, door ordre van de Heeren Gedeputeerden te velde, en den Luytenant Generaal Aylua, was af-gebroken, op de tijdinge dat het leger van Dieren op-gebroken, de vyand in de Veluwe, en mitdien de brugge aldaar niet meer dienstig was.

Het is mede valsch en onwaarachtig, dat op den 11 Juny tegen den avond eenig Biscshops volk, veel min een groote troep, op de Nyftad voor dese stad is gekomen, of vernomen.

En by consequentie is het mede valsch, dat de burgery met kanon op de selve heeft willen schieten, en sulks door Burgermeester Krans belet soude zijn:

Maar verklaart de gemelte Burgermeester Krans, dat de Heer Commandant Polens van de wal komende, seer moeyelijk was, om dat de burgery op sekere plaats niet konde disponeert worden, in de faucebray te gaan, daar nochtans die defensie uyt gedaan most worden: waar op hy Krans geantwoord hadde, dat de burgery wel niet als soldaten gecommandeert konde worden, maar dat men de selve met goede woorden daar toe wel soude disponeeren: tot welken eynde hy Krans op de wal was gegaan, sonder op battery, of met kanon schieten te denken, dewijl, als boven gesegt, noch geen vyand daar omtrent was.

Apparentelijk sal doen maals, vermits noch geen vyand soo na-by vernomen wierde, het kanon wel geslooten geweest zijn:

Maar luyden van meerder experientie, en kennisse in saken van oorloge, als desen in-

gedrongen Colonel Ripperda, sullen foodanig sluyten van 't Kanon moeten keuren voor seer dienstig, en nootzakelijk, tot voorkominge van vernagelinge, en andere schelmstukken, die daar aan begaan souden konnen werden.

Wat belangt 't geen den kranken Burgermeester Hemert zal: tot ons beswaar soude geseyd hebben, rakende 't verraat, in 't laatst van Ripperdaas bericht te lesen.

Waar van 't valsche geruchte dan noch niet eygentlijk en lag in foodanige termen van verraderye, als Colonel Ripperda hem heeft laten gelusten te evomeeren,

Gedragen wy ons tot de hier volgende Attestation, soo van de Heeren van de Magistraat, die benevens eenige personen van de Roomsche Religie derwaarts versocht zijn te gaan, om redenen dat de Magistraat ter ooren was gekomen, dat het voorz. valsche geruchte meest onder die van de voorz. Religie was verspreyd.

C O P I A.

Al soo eenig geruchte in de stad van Zwol onder de hand wierd uytgestrooyt, als of de Heer Burgermeester Albert van Hemert, krank te bedde leggende, soude hebben verklaart, niet te konnen sterven, voor en al-eer sijn gemoed hadde ontlast van 't geen hy wist dat het meerendeel van de Heeren van de Magistraat hadden genooten, en onder haar gedeelt een groote somme gelts, voor het over-geven van haar stad: Soo betuygen en verklaren wy ondergeschreven, ter requisitie van wel-gemelte Magistraat, voor de oprechte waarheyt, gegaan te zijn aan 't huys en bedde van gemelte Heer Hemert, 8 of 9 dagen voor sijn Ed. dood, als noch by goeden verstande en memorie zijnde, en gevraagd te hebben of sijn Ed. eenige kennisse van 't voorz. genieten van penningen by de Leden van de Magistraat was hebbende, of daar van ook enige meldinge gedaan, en woorden met yemant gehad heeft? dat daar op sijn Ed. heyliglijk heeft verklaart, nooyt sulke of diergelijke woorden gehad of gedacht te hebben. En als de Heer Putten hem vragde, of sijn Ed. ook in sijn siekten, wegen ontsteltenis van sijn lichaam, geraast of gereveert hadde? geantwoord heeft van neen, maar altoos by sijn sinnen en verstand geweest

1672.
Juny.

1672.
Juny.

1672. weeft te zijn, hem beklagende van 't ongelijk, dat dese quade tongen hem valschelijk aan-deden. Zoo waarlijk moet ons God Almachtig helpen. *Actum Zwolle, den 30. Juny 1672.*

Was getekend,

P. van Putten. *Werner Hoefflach.*
G. van Dedem. *W. Eng. d' Eenschaat.*
Gerhard Wyer.

Accordeert,

JOANNES BUIS, Secret.

Zwol den 17. Juny, 1672.

Als mede van alle de Predikanten deser stad, uyt-genomen *Dom. Hefelius*, die om sijn eygen indifpositie, de meer-gemelte Burgermeester Hemert zal: in sijn siekte noyt befocht heeft.

C O P I A.

VErklaren wy ondergeschreven Predikanten der stad Zwol, de welke de Heer Albert van Hemert, in sijn leven Burgermeester deser stad, in sijn Ed. krank- en dood-bedde, volgens onsen plicht, t'elkens hebben befocht, dat niet alleen, de voornoemde Heer, aan niemant van ons, yet heeft bekent gemaakt van eenig verraat, waar door dese onse stad, voor sekere groote somme gelds, soude verkocht, en overgelevert zijn: Maar dat ook ter contrarie sijn Ed. aan eenige van ons, na dat sijn Ed. de geruchten daar van waren ter ooren gekomen, verklaart heeft, self noyt van eenig verraat, of verkoopinge der stad gesproken, ja niet gedacht te hebben, en sich beklagt, dat sijn Ed. sulke onwaarheden nagegeven wierden. *Zwol, den 26 Juny 1672.*

Rudolphus Krans.
Arnoldus Voltelen.
Henrikus Rouse.
Thomas Burchardus Voltelen.

Accordeert,

JOANNES BUIS, Secret.

Zwol den 17. Juny, 1672.

Uyt welkers attente lecture, en overweginge, een yegelijk sal kunnen sien, en moeten bekennen, dat wijlen de Heer Burger-

meester Hemert geensints het alderminste tot ons beswaar, of calange tegens yemant gesproken heeft;

En wy danken God, dat niet alleen de hand-tastelijke valscheyt van dit voorz. geruchte is openbaar geworden:

Maar dat wy ons ook in, en omtrent die ons aan-bevoolene Magistrature deser stad, en 't gene daar van dependeert, soodanig, en met sulken betamelijken integriteyt hebben gecomporteert, dat wy ons alle, hoeft voor hoeft, by solemneelen lijfliken eede konnen purgeeren, gelijk wy in sulke kracht ook verklaren mitdese, dat wy aan geene correponderie met den vyand, noch eenige verraderie, waar mede ons die voornoemde Colonel Ripperda soo impudentelijk is beswaerende, sijn schuldig geworden, noch ook nu, of oyt te voren d'eene of d'andere sodanige suspicie hebben op-genomen, als daar toe oyt eenige de minste reden gehad hebbende;

En dat ons door des selfs schandelijke publijcque, en valsche calumnien oorfsake is gebooren, de wereld van sulke impressien by desen te disabuseeren.

En te gelijk voor de geheele wereld te mogen vertoonen, dat wy door het trouwloos verlaten van de voornoemde Colonellen, Bampfild en Ripperda, van ons, van onse burgerye, en van onse stad, van gerequireerde middelen van defensie ontbloomt zijnde, benoodigt zijn geworden, tot voorkominge van anders onmijdelijke ruineuser, en bedroefder gevolgen, ons tot capitulatie met de hoogst-gedachte Heeren Keur-Vorst van Keulen, en Vorst van Munster in te laten,

En ons onder der selver macht en gehoorzaamheyt te stellen:

Biddende, en versoekende alle hooge, en laage Stants-persoonen dit onse convincante debath, bestaande in suyvete, en onstrafbare waarheyt, met behoorlijke opmerkinge te willen door-lesen, en sich daar door ten minsten te laten bewegen, ons, en onse ingeseten niet te willen weygeren d'effecten van onse onschuld aan de snode verraderie, waar mede ons die voornoemde Colonel Ripperda, om sijn eygene, en de voornoemde Bampfild onverantwoordelijke trouwloosheyt (waar 't mogelijk) te bedekken, ondernomen heeft te brand-merken, en voor de wereld hatelijk, en condemnabel te maken.

572. Na voorgaande resumptie is dit boverstaan-
de tegen-bericht; alsof gearresteert, met de-
ses Stads Zegel *ad causas* gecorroboreert, en
voorts geresolveert 't selve door den druk ge-
meen te maken. *Actum in Senatu den 15.*
Juny, 1672.

Was getekent

JOANNES BUIS, Secret.

Accordeert

JOANNES BUIS, Secret.

De Colonellen Bampfield en Ripperda al-
dus op den 23. Juny, met hun meeste volk/
met groote onlust uyt Zwol vertrokken / en
berwardelijk des nachts binnen Hasselt ge-
komen zijnde / hebben aldaar den Colonel
Aylua gebonden / met den welken sy des an-
deren daags naar Vrieland vertrokken zijn:
alwaar / na verloop van eenigen tijd / Rip-
perda op de jacht zijnde / van een partje
Munsterschen onderschept / en gebankelijck
naar Zwol gebzacht is / daar hem de Obe-
righceit aansonds aan boort quam / en van
hem verklaringe / bewijs en boldoening /
over eenige stukken / in sijn boozgaande be-
richt gestelt / geëyscht heeft; gelijk als volgt:

1. Dat haar Ed. ontkennen, en haar Ed.
noch door den voornoemden Colonel Rip-
perda, noch door yemand ter werelt sal kon-
nen worden overtuygt, dat haar Ed. gesa-
mentlijk, of yemand van haar Ed. in 't byson-
der voor den 13. Juny loopenden jaars 1672.
oude stijl, (zijnde den dag van de capitulatie,
en 't over-gaan van dese stad Zwol) directe-
lijk of indirectelijk sich tot eenige onderhan-
delinge of capitulatie, om dese stad aan de
doenmalige vyanden over te geven, heeft of
hebben in-gelaten; En dat over sulks haar Ed.
soo in 't generaal, als een yeder van de selve
in 't bysonder seer calumniefelijk en val-
schelijk van den voornoemden Colonel Rip-
perda by het voorsz. fameuse geschrift van ge-
præmediteert verraat van dese stad Zwol zijn
geinsimuleert.

2. Dat hy Colonel Ripperda althans ten
sine van confrontatie sonder eenig vertoeven
sal moeten noemen en bekent maken, wat
persoonen (die hy by 't voorsz. geschrift voor
geloofwaardig debiteert) hem en den Luyte-
nant Blankvoort 's avonts op den 12 Juny
gewaarfschouwt hebben, dat de Magistraat al
op den 12 Juny, 's avonts de klok 8 uuren, met

de Bisschoplijke Commissarissen waren geac-
cordeert, op gelijke conditien als Deventer,
of dat in kas van weygeringe van nomina-
tie van sodanige personen, de Heeren van de
Magistraat dese sijne positie sullen houden
moeten voor een geexractiseerde leugen, en
hem Colonel Ripperda voor Autheur van die
selve.

3. Dat hy mede ten voorsz. sine sonder
vertoeven sal moeten noemen, dien Burger-
meester die 's avonts op den voorsz. 12 Juny
tegens hem Colonel Ripperda soude gefeyd
hebben: die gene, de welke de capitulatie
wilden teykenen, vry en geen Prissonniers de
Guerre souden zijn: Mitsgaders noch dien
Burgermeester die doenmaals in 't afgaan te-
gens hem Colonel Ripperda gefeyt soude
hebben: Indien gy u retireert, soo sult gy
verliesen het voordeel van de capitulatie; of
dat in kas van weygeringe van foodanige no-
minatie, de Heeren van de Magistraat ook
dese naaft-voorgaande positien van hem Co-
lonel Ripperda sullen moeten houden en re-
puteeren van gelijke verdichte calibre als de
vorige.

4. Dat vorders de Heeren van de Magi-
straat wel genegen en onbeschroomt zijn, in
kas de Colonel Ripperda geinclineert of ge-
meynt soude zijn, sijne insimulatiën in rechte
te justificeeren, of over dese benooidigde re-
criminatiën tegens haar Ed. te kunnen en te
mogen yveren, met hem nu voort te concer-
neren en te convenieeren over bequame en
onpartijdige Arbiters, om 't gene hy sal kon-
nen en willen pretendeeren, op in te nemene
kennisse van saken, na rechte te determinee-
ren, ja presentereeren haar Ed. sich belangende
dese recriminatiën tegens hem ten goeden
rechte voor alle onpartijdige Richteren en
Gerichten, daar 't haar Ed. geoorloft sal zijn
te mogen, en veylig sal zijn te kunnen hare
defensive redenen, tegens hem Colonel Rip-
perda ter judicature te brengen, en te submit-
teeren, mits dat hy Ripperda sich ook fooda-
nige te verkiefene Arbiters, of andere Rich-
ters te gelijke sal moeten submitteeren, voor
soo veele die wel-gemelte Heeren van de Ma-
gistraat in 't generaal en particulier, sullen
goedvinden hem ter saken van sijne diffama-
tien te reconvenieeren en te actioneeren.

Dese Insinuatie, op den 2. October 1672.

aa 3.

hena.

ipperda
anke-
bin-
Zwol
cacht.

1672.

Juny.

1672. hem Ripperda, in zijn Berberg te voeren komende / wilde hy de selve niet sien / hoo-
 ren / noch de coppe van dien aanbaarden /
 Juny. dzeeggende de stads Bode te willen baston-
 neeren / soo hy hem niet van daar maakte /
 waar ober een regiments quartiermeester :
 om dit selve met dadelijcheyt uyt te voeren /
 is geordonneert / als volgt :

A Nno 1672. den 12. October, heeft de
 Heer Albrecht de Vishumb, quartier-
 meester van den Oversten Hel, tot d'insinua-
 tie deses verfocht en geauthoriseert, gerela-
 teert dat sijn Ed. na eenigé tegen-strevelin-
 gen van den Colonel Ripperda, de boven-
 staande Acte van recriminatie en presentatie
 aan sijn Ed. in presentie van getuygen heeft
 geïnfinueert, leggende daar van een dupli-
 caat of cotype op des voornoemden Colonel
 Ripperdaas taafel in sijn Ed. tegenwoordig-
 heyt.

In fidem

J. VRIESEN.

Maar de Colonel Ripperda heeft noopt
 op eenige van dese puncten willen antwooz-
 den / noch de aangebodene scheidings-lieden
 ober die saak willen aan-nemen ; waar ober
 hem de Swolsche Oberigheyt booz een Im-
 pudent Dissamant, Eerschender, openbare
 Logenaar en Falsaris, verklaart heeft : maar
 hy / na dat hy noch eenige maanden naar
 den tijt van dese Insinuatie aldaar had vast-
 geseten / is / na dat hy sijn rantsoen betaalt
 hadde / weder van daar vertrokken. Wy
 sullen hy al dese berichten / uyt sekere memo-
 rien ons ter hant gestelt / niet na-laten / tot
 naarder bericht / dit naarvolgende hier noch
 hy te voegen / op dat wy omtrent ons ooz-
 deel / soo wel als den leser in sijn bedenken /
 hyy mogen blijben.

Naarder
 bericht
 van her
 overgaan
 van Zwol.

Na dat de Bisschoppen van Keulen en
 Munster, Deventer belegert / en tijdinge
 uyt die stad bekomen hadden / dat de Magi-
 straat geneegen was sich van de Unie te
 scheidpen / en onder het Roomsche Rijk te
 begeben / hebben de voornoemde Bisschop-
 pen de stad opgeepscht ; 't welk het grootste
 deel der Magistraat wel van sijn was / heb-
 ben 't echter soo ras niet derben doen / uyt
 hzeefe der Burgerpe / die sulks beletten sou-

1672. de. Edoch hebben des Saturdags booz het
 obergeben / een bzief aan de stad Zwol en
 Kampen geconcipteert / waar in sy bekent
 Juny. maakten wat conditien de Bisschoppen pze-
 senteerden / by aldien sy sich wilden onder het
 Roomsche Rijk begeben. Dat sy sulks niet
 derfden aannemen / booz al-er sy 't selve be-
 kent hadden gemaakt aan Zwol en Kam-
 pen, met welke steden sy en haar booz-ou-
 deren naauwe verbintentissen / om sich van
 den anderen niet te scheidpen / hadden opge-
 richt. De stad van de vbanden beslooten
 zijnde / wisten de Magistraat niet hoe sy de-
 sen bzief souden bestellen / en hebben haar
 Ed. Secretaris Tichler gesonden tot een
 Burger van Swol, Antony Mierloo, (die
 lange tijt in arrest had geseten tot Deventer)
 om de selve te berfoeken / of hy niet soodani-
 gen bzief soude konnen oberbzengen ? Als
 Mierloo veel swarigheyt daar in sag / heeft
 hy sulks gewepgert. Wepnig tijt daar na
 ging de stad ober. En terwijl op een Edel-
 mans huys / genaamt Rande, een uur van
 Deventer gelegen / zijnde 't Logement van
 den Bisschop van Munster, het actoozt /
 van sich ober te geben / geslooten wierd / is
 aldaar / dooz eenige van de gecommiteerde
 Burgermeesters / goet-gebonden pemant
 uyt de hare na Swol te senden / om de selvige
 mede tot obergeben te raden. Hier toe lieten
 sich gebruyken / een Papist Edelman / ge-
 naamt Gerrit Adolph Bentink, van het
 huys Brekelenkamp, uyt Twente, en een
 Burgermeester van Deventer, l'Espiere,
 die bzieben van recommandatie mede-gege-
 ven wierden aan Coenraat Nyland, en Ger-
 hard Brouwer, Burgermeesteren tot Swol ; in
 welke geschreben wierd hoe Deventer was
 ober-gegeven / wat savorabele conditien
 daar waren gemaakt / hoe sy Kerken en
 Scholen hadden geconferbeert / en de rege-
 ringe half uyt Papisten en half uyt Gerefor-
 meerden soude bestaan. Diergelijke bzief
 schreef de Heer Hendrik Nyland, Burger-
 meester tot Deventer, aan sijn hzoeder
 Coenraad Nyland booznoemt / en behandig-
 de de selve aan de Bisschop van Munsters
 Luptenant Generaal Nagel, om de selve
 ober te bzengen ; gelijk Nagel op het stad-
 huys tot Hattem daar na openbaarde. De
 Heer Bentink en l'Espiere wierden de wa-
 gen der stad Deventer mede-gegeven / om
 na

172. na Zwol sich te begeben / en haar commissie te volbrengen. (de oberige Burgermeesters boeren met de Bisschop van Munsters carosse weder naar Deventer toe) Als sy de stad naderde / hebben sy haar in de huurschap Itersum meer dan twee uren opgehouden ; en aldaar haar saken overlegt hebbende / zijn daar na in de stad Zwol gekomen / altoos Bentink en PEspiere verhaal gedaan hebben van 't gepasseerde ; en hebben booznametlyk in de Herberge de St. Odolph de gecommiteerde Heeren van Kampen en Zwol ; in presentie van de waard / sijn huysvrouw / meyde / en bozdere dienaars / seer begimnen te roemen van des Bisschops macht / militie / wonderlijke buurtwerken / met welke Deventer in wepnig uren soo geruineert was geworden / dat het een verdistruuert Jerusalem scheen te wesen : waarom sy de steden Kampen en Swol aanrieden haar over te geben / booz al-er de armeen (die sy / soo sy boozgaben / dooz groot bidden al eenige uren opgehouden hadden) aanquamen ; wat het doch helpen soude / wanneer haar stad geruineert zijnde / sich doch souden moeten overgeben ? Terwyle dit passeerde / quamen de Hoof-officieren der militie by-een ; en gehoozt hebbende hoe Deventer sich overgegeven hadde / haar Guarnison Prissoniers de Coerre gemaakt hebbende / de soldaten in de Kerken latende slupten / zijn booz een groot gedeelte te rade geworden Zwol te verlaten / en sich elders heen te begeben / sonder des byants aankomst te verwachten. Zwol was in die tijt sterck van besten / hreed van grachten / die met een lange oosten-wind wat ondiep op sommige plaatsen wierden ; waar over de Gecommitteerden upt Vriessland en Groeninge-land aanrieden / een dam dooz de rebiere het Swarte-water te snijten / om niet alleen de grachten der stad vol water te houden / maar ook het grootste gedeelte der landen om de stad blank als een zee te setten / en het naderen der byanden te beletten. Dit heilsaam weck wierd upt particuliere insichten belet / en de schult daar af / van de Vriessen en Groeningers ; gelegd op eenige van de Burgermeesters. Tusschen de stad en de rebiere den Yssel was een retrenchement met 4 schanffen (de Nieuwe schans, Koter-schans, Berg-schans, Kleyne-schans,

nebens een halbe-maan) versterkt ; wofens grachten / contrescharpen , bozstweeringen / banquetten / dooz geduurigen arbeyd der getrouwe Burgers / volmaakt waren ; de schanffen waren met palissaden en storm-palen versterkt ; het Guarnison in de stad bestond in 6 compagnien paarden ; als mede het regiment te voet van den Colonel Ripperda ; nebens 4 andere compagnien te voet. De schanffen en retrenchement waren beset met het regiment van den Colonel Bampfild , dat onlangs upt Keulen gekomen was. Dooz Commandeur binnen de stad was den Obersten Polens , onlangs eerst aangekomen / zijnde dooz de ambitie en malitie van sommige Burgermeesters veel tijts versuymt / om in tijts een goet Commandeur te kieser / de welke alle moodige oordze had konnen stellen. Canon / ammonitie van oozlog / was daar genoeg om een matelike belegeringe een tijt lang tegen te staan ; booz-raat van levens-middelen oberbloedig / het meeste deel der Burgerpe willig om haar Vaderland booz te staan. Maar sommige Hoof-officieren het beslyt genomen hebbende de stad schandelyk te verlaten / lieten de militie in de wapenen komen / onder diverse pzetexten / van de schanffen enden Ysseldijk te willen besetten / om den byant aan die zijde het over-komen te beletten. De Capiteynen / Kuypen van Holthuysen , en Buffoneth ; s abonts omtrent de Kamperpoort de wacht hebbende / als sy merkten dat de rupterpe marcheerde met meer bagage beladen als op een tocht van wepnige uren van nooden scheen / hebben achterdocht gekregen / dat pets bysonder daar onder schuylde ; en als Kuypen sijn Colonel Ripperda te gemoet boerde / dat die maniere van marcheren niet scheen te zijn om de stad te willen beschermen / maar te verlaten / wierd hy van de Colonel qualijk daar over bejegent ; die hem te gemoet boerde / dat hem daar niet aan gelegen was / dat hy het commando van de Colonel / waar die hem na toe belaste te trekken / moest gehoosamen / en diergelijke harde woorden meer. En na een wepnig tijt heeft Ripperda sijn volk gecommandeert upt de stad te trekken / boozgebende dat hy het retrenchement na den Yssel wilde beschermen. Als de poozten geslooten waren / heeft hy niet geweld

1672.

Jany.

1672. de poztier / in wiens handen dat-maal de sleutels waren / de selve onkwelbigt / en alsoo beginnen boozte treliken. Capiteyn Buffoneth, met sijn compagnie de wacht hebben de / socht sulks te beleten: maar als de Colonel Ripperda dreygde / dat hy sijn regiment o'dze wilde geben / dat sy met scherp op Buffoneth en sijn volk souden los-bjanden / is hy genoech met gewelt upt de poozten gebozsten / de sleutelen der poozte aan de zijde van sijn paart houdende / die hy een wepnig tijts daar na neder-geworpen heeft. Dit geschiede den 12. Juny, ontrent des abonts ten 10 uren. De militie de stad soo verlaten hebbende / was soo verre daer af / dat sy trokken om den byant tegenweer te willen doen / dewijl sy haar weg recht upt naar Hasselt setteden; onder-wegen allerley stukken aanrechtende / die byanden souden konnen doen / met glasen in te slaan / de hupfen te plunderen / paarden wech te roben / en diergelijke meer. Da dit trouwloos verlaten was een grôte misnoedigheid in de stad: daar waren maar 4 compagnien te voet binnen gebleven / Itersum, Buffoneth, la Grandiere, en Hemert, nebens den Commandeur Polens, wiens volk noch ge-wozven wierd. Dit was 's nachts ten twee uren al in het leger booz Deventer geboodschapt / alsoo de Bisschop van Munster geen Correspondenten binnen Zwol manqueerden; waar van de booznaamste verdacht waren / als Eugenius, Eenschate, en Nicolaas Kok, die veel-tijts van te vooren seer naauwe bondschap met de byant gehouden hadden; en was alreede o'dze van sijn Hoogheyt om Eenschate te apprezehenderen / maar te laat. Booz welke gedane dienst Eenschate een regiment te voet / nebens het commando der stad Koesvelt, gegeben wierd; aan Kok een Commissaris plaats / nebens ten naasten by generaal Factoor des Bisschops, en Ontfanger der licenten / die hy niet wepnig tot beswaar der Burgeren en byemde Hoopluyden afgeperst heeft. De nacht in dese troubles booz-gebrachte zijnde / quam 's morgens een trompetter / nebens Keur-Keulens jager-meester / in 't stift Hildesheim, mede-bzengende / dat de Bisschopsche sommige van haar raden last gegeben hadden / by aldien de stad Zwol (sch wilde ober-geben / met de selve te hande-

1672. ten. Daar toe de Magistraat en de Militie / dooz het wech-loopen van Ripperda en Bampfield; genoechzaam ontbloomt zijnde / ten laasten geresolveert hebben; en alsoo zyn twee Burgermeesteren en een Gemeenteman na des Bisschops Commissarissen / Smising, Groothuys, en Freusberg, een wepnig byten de stad gerepst / om met de selve het accoozt te treffen / gelijk geschied is. Onder tusschen gebruykten des byants soldaten de stoutheyt / dat sy noch booz het treffen van het accoozt / langs de stads-grachten / met eenige compagnien dragonders / na de schanssen trokken / om de selve in besettinge te nemen.

De boozwaarden nu / op de welke dese plaats overgegaan is / zyn dese nebens-gaande.

Capitulatie der stad Zwol.

Tusschen des hoogwaardigsten, doorluchtigsten Vorsten en Heeren, Heeren Maximiliaan Henrik, Aards-Bisschop tot Keulen en des H. Roomschen Rijks, door Italien, Aards-Cancelier en Keurvorst, Bisschop tot Hildesheim en Lutrig, Administrateur tot Bergtes-gaden in over en neder Beyeren, ook der over-Pals in Westphalen tot Engelen, en Bovillon, Hertog, Paltsgraven by den Rhijn, Landgravè tot Luchtenberg, Markgrave tot Frankmont &c. So dan des hoogwaardigsten Vorsten en Heeren, Christophel Bernhard, Bisschop tot Munster, Administrateur tot Corvey, Burggrave tot Stromberg, des H. Roomschen Rijks Vorst, en Heere tot Borculo, &c. en hier na genoemde Gecommitteerden, en Deputaten der stad Zwol, is, krachtis allerzijds her-voortgebracht, en voorgelesene volmacht, verhandelt en vergeleken, als volgt:

1. Dat in de voorgenoemde stad Zwol, alle der Gereformeerde Religie toegedane Burgeren en ingesetenen, die in den heyligen Roomschen Rijks toegelatene gewissens, en Religions vryheden, en der selver opentlijke exercitie toe te staan en te vergunnen; en tot dien eynde den Burgeren twee Kerken vry toe te laten; ook den Predicanten, dewelke in yder Kerke twee, en soo r'famen vier sullen zyn, haar gewoonlijke onderhoud niet te onttrekken; ook den Schoolen geen onbe-

Voc
waarde
op de
ke Zw
over-g
gaan is

hoor-

172. hoorlijke indracht te doen. En dewijle de stads Deputaten de Bethlehemsche en Minder-broeder kerken begeerden, soo hebben de Keur en Vorstelijke Gecommitteerden gesegt, daar toe in specie niet te mogen resolveeren: maar evenwel verklaart, sulks haren genadigsten Heeren principalen ten besten in onderdanigheyt te sullen voordragen.

2. Dat onder hare Keurvorstelijke doorluchtigheyt te Keulen, en hare Hoog-vorstelijke genade te Munster, Lands-vorstelijker Overheyt, voorgenoemde stad den H. Roomschen Rijke wederom ingelijft sal zijn, en de selve ook by hare privilegien, domeynen, imposten, accijsen, archiven en pandschappen gelaten sal worden.

3. Dat de tegenwoordige regeerende personen tot op de nieuwe Keur-tijd, als op S. Pauli, onder genoegsame verfekeringe en belofte van getrouwigheyt gelaten sullen worden. Daar de Heeren stads Gedeputeerden begeert hebben, dat *secundum antiquam observantiam*, haar hier naast met den Raadskeur, en verkiesinge der Gemeents-luyden gehouden worden mochte: De Keur en Vorstelijke Heeren Gecommitteerden hebben ook overgenomen desen post haren genadigsten Heeren principalen ten besten te recommandeeren en te bevorderen; dat mede de stads Gedeputeerden met genadigste verklaringe, gelijk sy verlangen, vertroost mogen worden.

4. Dat alle Burgeren en ingefetenen vrygelaten word hier uyt te trekken, ook hare goederen te verkoopen, of de selve te alieneeren; ende de gevluchte arme Lands-luyden en Predicanten met alle hare vee en huys-raat vry uyt de stad te trekken.

5. Dat onder desen vergelijking de Burgeren en ingefetenen, so buyten de stad, als in de stad, 's lands of harer eygen saken uytgetrokken, met vrouw en kinderen nutte voor te staan, alsoo dat de gevluchte met hare goederen vry weder hier in-komen mogen.

6. Dat de stad met geene overmatige, ook niet anders als met Duytsche militie beset sal worden.

7. Dat de Vrouwen en Jufferen van beyde Religien in het oude Convent by hare præbenden, *ad vitam* sullen gelaten worden.

8. Dat de Commandeur, ende de vier Compagnien, soo nu in Zwol tot omtrent

200 man sich bevinden, met wapens, sak en pak, vry uyttrekken mogen; doch onder Keur-Keulen, en haar Vorstelijke genade te Munster, tegenwoordig dienst te nemen vry sal staan: maar die deferteurs hier onder niet gemeent sullen worden.

Oirkondelijk is desen van aller-zijds Gecommitteerden en Gedeputeerden eygen handeljk onderschreven. Soo geschied in 't Velt-leger voor Zwol, den 23. Juny, 1672.

Was onderteykent

<i>Matth. Korfgent Smising.</i>	<i>Conr. Nyland.</i>
(L. S.)	(L. S.)
<i>Carll Gradthaus.</i>	<i>Wern. Kraus.</i>
(L. S.)	(L. S.)
<i>Bernhard Robert Frusberg.</i>	<i>Herm. Queise.</i>
(L. S.)	(L. S.)

Aldus geraakte dese treffelijke bestinge in handen van onse vanden. De Oberigheyt en Krijgs obersten mochten tegen malhanderen schrijben en brijben wat sy wilden / het was nu maar al te waar / dat / daar twee krijben / sy beyde schuld hebben: ook was het een saak van een groote boozsichtigheyt en wijsheyt / sich in dese algemeene verwerringe in het rechte spooz te houden; soo beel is'er van / dat die selbte Oberigheyt eenigen tijd daar na van den Prins van Orangien al bry een geboeligen neep gekregen heeft: wanneer tot kennisse quam / dat beel inwoonders van Zwol, Kampen en Deventer, en onder de selbe verschepdene Burgermeesters / booz het ober-gaan van hunne steden / in de aldergrootste verwerringe / met de meeste onozdze / schrik en onboozsichtigheyt ter wereld / beel van hunne beste en gereedste goederen / penningen / benefessen / vrouwen en kinderen / te scheep / naar eenige steden in Noord-Holland en Amsterdam hadden verboert / en de selbe goederen / of booz verspieters / of andere ondeckt zijnde / aangehaalt / en de Oberigheden van de Hollandse steden bekent gemaakt zijn gewozden / het geen een aanmerkelyke ozdinantie veroozsaakt heeft / de welke / alhoewel in het begin van het volgende jaar / en dienvolgens buyten de ozdze van dese tijd / geemaneert en uyt-gaan / wy ebentwel om dat gedeelte aan het lichaam te boegen / hier mede aan sullen lassen.

1672.

C O P I A.

Juny.

*Procureur Generaal,*Ordere op
het ver-
voeren der
Goede-
zen.

WILLEM HENDRIK, by der gratie Gods, Prince van Oranje en Nassau, Grave van Catzenellebogen, Vianden, Dieft, Lingen, Meurs, Buren, Leerdam, en Marquis van der Veere, Vlissingen, Heer en Baron van Breda, der Stad Grave en Lande van Kuyk, Dieft, Grimbergen, Herftal, Kranendonk, Warnefton, Arloy, Noseroy, St. Vith, Daasburg, Polanen, Willemftad, Niervaart, Yffelsteyn, St. Martens Dijk, Steenberg, Geertruydenberg, de Hooge en Lage Swaluwe, Naaltwijk, en Erf-burg-Grave van Antwerpen, en Befançon, Erf-Marschalk van Hoiland, Gouverneur, Stadhouder, Capiteyn Generaal en Admiraal, mitsgaders den Prefident en Raden over Holland en West-Vriesland: Den eerften gefworen Exploicteur hier op verfocht, Salur. Alsoo den Procureur Generaal van Holland en West-Vriesland ons vertoont heeft, hoe dat op het te kennen geven van eenige particuliere perfoonen aan sijn Hoogheyd den Heere Prince van Oranje, dat haar kennelijk was, wie de Verraders waren die de steden van Swol, Deventer, Kampen, en andere, trouwlooslijk aan den vyand hadden verkocht en overgegeven, en waar sy hare goederen en effecten in dese Provintie hadden gefonden en gebergt, hoog-gemelte Sijne Hoogheyd de selve Requiranten heeft geauthoriseert, en alle de goederen, gelden en effecten in Noord-Holland en elders verfteken, en toebehoorende de voorsz. Verraders, en Overgevers, als mede de perfoonen selfs aan te halen, in goede bewaringe nemen, en de selve te verfeken onder de Gerechte van de respectie plaatsen, daar die gevonden soude werden, om vervolgens de selve gebracht te werden, daar de selve Sijne Hoogheyd het soude komen goet te vinden; In-gevolge van welke de voorsz. Requiranten verscheyden Koffers, Pakmanden, en Kisten, toebehoorende de perfoonen aan het voorsz. verkoopen en overgeven van de voorsz. en andere Steden schuldig, tot Medenblik, Enkhuyfen, Hoorn, Amsterdam, en andere plaatsen hebben aangehaalt, en aan hoog-gemelte Sijne Hoogheyd, gemonstreert, Sijne Hoogheyd

167
Juny.

goet-gevonden heeft, dat ten overstaan van den Heer Commiffaris van desen Hove, de albereyds aangehaalde en gefaifeerde effecten en goederen, en die als noch te voorschijn soude mogen komen, van gelijke natuur soude werden geïnventariseert, en gebracht in een verfekerde plaats, ter discretie van den Hove: Waar op desen Hove in November laaftleden de Heer Gool ten voorsz. sine hebben gecommitteert, sijn Edelheyd alle de selve goederen en effecten door den Secretaris van den gemelten Hove sommaris laten inventariseeren en cachetteeren, en vervolgens alhier doen overbrengen en verfeken onder den selven Hove: en alsoo onder de selve goederen, gelt en effecten zijn die toebehooren Aalbert Aalbertsen, N. Brouwer, Willem van Brakel, Warrenaar Krans, Herman Meeuwisz. Gijsbert van Dedem, N. de Royer, en Albert Nieuland, alle Burgermeesteren tot Zwol; Dirk Roelius, Griffier van de Provintie van Over-Yffel, Willem Evertsz. Lakenkooper tot Zwol, Klaas Kok, Factoor tot Zwol, Arent van Hardenberg, Daniel van Zanten, Reyndert Tengenagel, N. Kerkwijk, en Gerrit van Blankevoort, alle Burgermeesteren van Kampen; Hendrik Dapper, Burgermeester tot Deventer, en alle de voorsz. goederen, gelden en effecten, toekomende de voorsz. perfoonen niet alleen, om redenen voorsz. nemaal ook om dat sy haar by de vyanden van desen Staat onthouden, sijn verbeurt en vervallen ten behoeve en profijte van de Ed. Groot-Mogende Heeren Staten van Holland en West-Vriesland: Soo is hy Verdoonder ampts-halven genootsaakt hem te keeren aan desen Hove, alsoo hy seyde, verfoekende daaromme onse provisie: **SOO IST**, dat wy u committeren en autoriseeren mits desen, van wegen de hooge Overigheyd, te houden in arrest alle de voorsz. Goederen, Adien, Gelden, en effecten, als de voorsz. perfoonen toebehooren ofte aangaan, en onder desen Hove ofte elders verfekert, en alle de voorsz. perfoonen en andere die de voorsz. goederen en effecten soudon mogen aangaan, te dagvaarden by openbaren Edicte en klokke-geslag, en Insinuatie, te komen tegen Dingsdag toekomende drie weken, voor de Heeren en Meesters Cornelis Fannius, Heere van Oud-Haarlem, en Mattheus Gool, Raden in den

572. den voorfz. Hove, als Commiffariffen, om te aanhooren foodanigen eysch en conclusie, mitsgaders verfoek als hy Vertoonder ter sake voorfz. ten dage dienende, tegens yder een van hun fal willen doen, en nemen, en specialijk om de voorfz. Goederen, Gelden, Actien en Effecten verklaart te hebben, verbeurt, vervallen, en geconfisqueert te zijn ten behoeve en profijte van de opgemelte hooge Overigheyt, daar tegens te antwoorden, en voorts te procedeeren, ons relateerende u wedervaren.

Gegeven in den Hage, onder 't zegel van Justitie, den 10. February, 1673. Onderstond, by mijn Heeren den Gouverneur, President en Raden over Holland en West-Vriesland.

En was getekent,

A. POTS.

Op heeren ons eyndelijck van Zwol tot het nabuurig Kampen, op eenen dag aan den byandober-gegaan / het welke alsoo

Hors eadem atque, eadem hora tulit.

Dese stad is een van de drie hooft-steden van het landschap Over-Yssel, hoewel aan de binnenste of zuyd-wester zijde van den Yssel-stroom, op den Gelderschen en Veluwschen bodem gelegen zijnde / niet boven twee uren gaans van de Zuyder-zee ebentwel; alwaar de selve stroom sich selven tegen over het eplant Ens ontlast. De stad is seer gelukkig en oberbloedig in alderhande slag van visch / soo upt der zee als upt de booz-by bloepende stroom. De plaats is niet seer groot / maar matelijck sterk; booznamentelijck van gelegentheyt / ter oorzake van de omleggende lage weplanden / moeras / en beenachtige gronden. Sy heeft een groote lange en seer bequame brugge over den Yssel leggen / zijnde aan de ober-zijde met een schans met vier punten versoeyt.

De stads oberigheyt hadde al by tijds in het booz-jaar / de defecten aan de stads bestingen / soo op hun eygene als verschootene penningen / doen herstellen / en in de maand Februarius den staat van haar Magasijn den Raad van Staten toe-gefonten / zijnde foodanige ammonitie / booz-raat en geweer daar in gebonden : 6440 pond buskruyt bequaam / 900 pond dito onbequaam / 315

bossen bequame lonten / 198 bossen dito be-
dozben / 52 tonneken musquet-kogels /
noch 2471 pond kogels / 12 metale stukken /
elk schietende kogels van 12 pond / 6000 ko-
gels tot de selve / 2 metale stukken / elk schie-
tende 6 pond / 400 kogels tot de selve / 2 ysere
stukken / elk schietende 8 pond / 1 ysere stuk /
schietende twee en een half pond / 1468 ko-
gels van een en twee ponden / 6 ysere stuk-
ken / schietende elk kogels van 18 pond / noch
2 steen-stukken / en 16 ysere haken; boozts
een deel lepels / stoken / wissers / aanseters
tot de stukken / 300 schoppen en spaden / 100
ys-bijlen / 100 ys-haken / 30 ys-bezers / etc.
Hier by versoeyt de Magistraat van Kam-
pen, met de hier noch gebzekende / en nood-
sakelijck bereyschte ammonitie van oorlog /
te werden boozsien / waar op gebolgt is

1672.

Juny.

Extract uyt de Resolutien van de
Ed. Mogende Heeren Raden van
State der Vereenigde Nederlan-
den.

Donderdag, den 17. Maart, 1672.

IS geëxhibeert en gelesen een memorie by
den Contrerolleur van der Mijl gefor-
meert, in-gevolge en tot voldoeninge van
haar Ed. Mogende Resolutie, in dato den 9.
deses, nopende den staat van 't Magasijn bin-
nen Kampen, waar op gedelibereert zijnde,
is goet-gevonden en verstaan, dat gedepe-
cheert sal worden Acte op den Commis Sta-
pelier van der Duffen, omme by de eerste
oportune gelegentheyt in 't Magasijn binnen
Kampen voornome, te senden 6000 pond
bus-polver, en 3000 pond Lonten, met au-
thorisatie omme het onnut en onbequaam
polver wederomme af te halen, en voeren
naar 's lands Magasijn tot Delft: en wat be-
langt den vorderen inhoud van de voorfz.
Memorie, is de dispositie dienthalven te ne-
men uytgestelt tot nader deliberatie.

J. vander NYENBURG.

Accordeert metten Register,

G. van SLINGELAND.

1672. Maar dese boornoemde 6000 ponden buskruit / en 3000 ponden lonten / zijn tot Juny. Kampen niet aan-gekomen; waar ober de oberigheyt / om het selve al weder heeft moeten aanhouden / tot het welke / en meer andere behoeften / dese volgende Ordonnantie gegeven wierd.

Ordonnantie van vervulling van het Kamper Magasijn. **D**En Raad van State der Vereenigde Nederlanden, ordonneeren Johan Stapelier van der Duffen, Commis van des Generaliteyts Magasijn tot Delft, te leveren aan Aper Harweyer, Commis van 's Lands Magasijn tot Kampen, dese naartvolgende behoeften, namentlijk:

- 10000 Pond Bus-pulver.
- 4000 Pond Lonten.
- 400 Kogels van 18 pond.
- 200 Kogels van 8 pond.
- 300 Kogels van 6 pond.
- 400 Kogels van 4 pond.

Omme by hem in 't Magasijn aldaarten dienste van den Lande in voorraat bewaart te werden, daar van hy gehouden blijft te verantwoorden, en over-brengeende neffens dese behoorlijke receptisse, sullen de voorz. behoeften, den voorz. Commis van der Duffen, in uytgave sijner rekeningen geleden werden. Gedaan in 's Gravenhage den vijftenden May, 1672.

Was getekent

J. v. Borssle vander Hoge.

Lager stond

Ter Ordonnantie van den Raad van State.

G. van Slingeland.

Maar hier van quam niet meerder als van het voorgaande: waar ober die van Kampen dooz Missive van den 3. Juny, outden-stijl / aan de Heeren Raden van Staten, de voortge onderstand op nieuw hebben verzocht: waar op dit gebolgt is.

Extract uyt de Resolutien van de Hoog-Mog. Heeren Raden van Staten der Vereenigde Nederlanden.

Resolutie van de Raden van Staten.

Dingsdag den 14. Juny, 1672.

OP de ontfangene Missive van Burgermeestren, Schepenen, en Raden der

stad Kampen, in dato den 17 deses, houdende 167 alsoo by dese tijds gelegentheyt, noch van Juny. paarden, noch van voet-volk, mede van kogels, en bus-pulver onverfien zijn, en daarom versoeken, dat haar Ed. Mog. die voorsieninge believen te doen, dat mogen werden met eenige ruyterye of voet-volk tot hare securiteyt verfien, is na deliberatie goetgevonden de selve Missive in originali te senden aan de Heeren haar Hoog-Mog. Gedeputeerden, en Gevolmachtigden te Velde, althans tot Utrecht, om op den inhoud soodanige reflexie te nemen, als in dese constitutie van tijden tot behoedinge der voorz. stad werde gerequireert, alsoo by haar Ed. Mog. gene dispositie van krijgsvolk, om derwaarts te senden, en kan werden gedaan.

I. van Borssle van der Hooge.

Accordeert met het Register in absolutie van de Secretaris.

Pro Copia.

R. van Breda, Secret.

Alsus wierd het op de Gevolmachtigde te velde geschooden en gelegd: maar als onbertusschen de vyant al aan-naarderde / heeft de Kamper Oberigheyt haar mede-Raadsbziend / den Heere Heyman Vriese, met haar Gehem-schrijver / Albert Hof, aan de Heere Magistraten van Amsterdam, met desen brief gesonden.

C O P I A.

Edele, Erentfeste, Hoog-Achtbare, wijsse, seer voorsienige Heeren, insonderheyt grootgunstige Vrienden:

DEsen nacht den vyant tot Welsum den Briefv. die van Kampe aan de Heeren van Amsterdam. Yffel zijnde gepasseert, en apparent wettende den defectueusen toestant, soo van ons Guarnisoen als Magasijn, sal die selve buyten twijffel het ooge op onse stad hebben geworpen, 't welk ons stelt in een extreme verlegentheyt, als wesende buyten alle postuur van defensie; wy hebben daar over noodig geacht onsen mede-Raads-vriend, de Heer Heyman Vriese, desen nacht Citissime aan U Ed. af te senden, en den overgrooten nood, waar in wy zijn gevallen, die selve voor oogen te

172. te brengen, en ten aensien van het grootere interest, soo voor de stad in 't gemeen, als in 't bysonder, te versoeken hulpe en assistentie, sonder welk onse stad absolute is verlooren, begeerende en biddende, dat aan de selve onse Gecommitteerde gunstig gehoor en expeditie moge worden gegeven: waar toe wy ons willen verlaten, en God bidden, U Ed. in dese perplexen tijden te nemen in sijn heylige hoede. Kampen den 7. Juny, oude-stijl, des nachts ten een uur. 1672.

U Ed. H. insonderbeyts grootgunstige goede Vrienden, Burgermeesteren, Schepenen en Raden der stad Kampen.

Ter Ordonnantie der selve

R. van BRED A, Secret.

Pro vera copia.

J. STEENBERGEN, Secret.

Het op-schrift was:

Edele, Erentfeste, Hoog-Achtbare, Wijse, seer voorhienige Heeren, insondere Grootgunstige goede Vrienden, Burgermeesteren en Regeerders der stad Amsterdam.

Hier van is mede niet gekomen: alleenig heeft de selve Heer Heyman de Vriese, als doe van wegen de stad Kampen tot Amsterdam ter Collegie van de Admiraliteyt gecommitteert/ van de selve vergadering te leen verkregen 20 sere stukken geschuts/ en 4000 pond buskruyt. De selve Heer de Vries, beneffens den Secretaris, zijn bozder als gedeputeerde na den Haag bercepst/ alwaar sy mede den slechten toestand van hunne stad hebben booz-gedragen; waar op dit nebens-gaande gebolgt is.

Extract uyt de Resolutien van de Ed. Mog. Heeren Raden van Staten der Vereenigde Nederlanden.

Donderdag den 23. Juny, 1672.

OP 't geremonstreerde van de Gedeputeerden der stad Kampen, is naar deliberatie goet gevonden mits desen, te autoriseeren den Commis Stapelier van der Duffen, om uyt te leveren ten behoeve van 't Magazijn

der voornoemde stad, de quantiteyt van kogels, by voorgaande Resolutie geaccordeert: En word de Magistraat der gemelte stad geauthoriseert tot den inkoop van 16000 pond bus-polver, sullende het selve betaalt worden op ordonnantie van haar Ed. Mog.

J. STRIK. Vt.

Accordeert met het Register

J. van SLINGELANDT.

Pro vera Copia.

J. STEENBERGEN, Secret.

Maar dit quam te laat/ nademaal de stad Kampen op den selfden dag in handen van de bynden is over-gegeven geworden. Sy hadden ten sekersten ook een van hunne Burgermeesteren/ beneffens een van de stad Zwol naar Vriesland af-geschikt/ om met die Heeren een overleg te maken/ wat men ten meesten boozdeel van de Provincie soude doen: blykende uyt dese volgende resolutie:

Extract uyt het Resolutie-boek der Ed. Mog. Heeren Gedeputeerden Staten van Vriesland.

Maandag den 10. Juny, 1672. voor noon.

DE Heeren Reyner Gansneb, Gent. Tengnagel, Burgermeester der stad Kampen, en Johan Krul, Burgermeester der stad Zwol, als Gecommitteerden van de Provincie van Over-Yffel, haar aankomste alhier aan dit Collegie bekent hebbende gemaakt, en audientie voor het selve verfocht, is de Secretaris Vriesen gecommitteert, om wegens gemelte Heeren te gaan verwelkomen, en met een alhier ter audientie te geleyden; waar op haar Ed. dan gecompareert, en aan de eene zijde van de tafel geseten zijnde, naar gedane Curialia hare Credentialen hebben over-geleverd, en vervolgens geproponeert, hoe dat de Heeren hare Committenten, considererende de groote progressen van de vyanden van desen Staat, die naar verovering van veele capitale steden en fortificatien, in de Betuwe is ingevallen; en alsoo het leger van desen Staat heeft genootsaakt, om de gemaakte retrenchementen aan den Yffel te quiteeren, en

1672. den vyand den pas in de Veluwe open te geven, en dat de steden Kampen en Zwol, geheel onvoorsien van voetvolk en oorlogsbehoeften zijn gelaten, sonder eenige hoope, om, niet-tegenstaande serieuze aanschrijvinge, soo aan de Generaliteyt, als de Provincie van Holland en de stad Amsterdam gedaan, eenig secours van daar te bekomen, te rade hadden gevonden, haar Ed. herwaarts te committeren, en dit Collegie in bedenken te geven, of tot defensie van dese Provincie, en die van Over-Yffel en Stad en Landen, neffens het Landfchap Drenthe, niet dienstig soude zijn, dat soo wel de militie, als den uytshot van d'ingesetenen, die uyt alle drie Provincien konnen by-een gebracht werden, hoe eerder hoe liever t'samen getrokken wierden, en gestelt onder het commando van den Luytenant generaal Aylua, die geauthoriseert soude moeten werden, om met de selve den vyand gestadig te costoyeeren, en geduurig een wakend oog op de selve te houden, en die plaatsen, waar op de vyand mochte mikken, naar behooren te secondeeren: Staande haar Ed. gereed, om sich mede naar Groeningen te begeven, om het selve voorstel aldaar te doen: waar op, naar dat meer-gemelte Heeren door de mond van de Heer Praesident waren bedankt voor de genomene moeyte, met betuyginge dat haar Ed. komste het Collegie ten hoogiten aangenaam was, en door gemelte Secretaris weder naar haar Logement conduiseert, gedelibereert zijnde, heeft het Collegie sich het voorsz. voorstel wel laten gevallen, en voorts goet gevonden, dat de Heeren Gedeputeerde Staten van Stad en Lande, wegens dit Collegie by Missive sulen versocht worden, om het voorsz. voorstel mede te willen emplesteeren; doch verstaat dit Collegie, dat soo tot de charge van gemelte Luytenant Generaal, als andersints, hoog-noodig is, dat in yeder Provincie een gecommitteert werde, om de selve met raad en daad te assisteeren.

Accordeert met het voorsz. Boek.

In kennisse van my
D. RUTGERS.

Pro vera Copia.

R. van BRED A, Secretaris.

Dit beslupt had goede bzuicht booz de Provincie gegeven / indien siet selve niet te laat was by-gekomen. Hier staat ons nu dan alleenlijk te sien / op wat wijze dese stad den vyanden in handen is geraakt; en dat uyt soodanige authentijke rappozten / als de lesfer hier siet.

Missive van Burgermeesteren, Schepenen en Raden der stad Kampen, aan hare Hoog-Mogende de Heeren Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden. Vervattende de redenen, vvaarom die selve stad genootsaakt is gevworden met de Gecommitteerden van sijn Keur-vorstelijke Doorluchtigheid van Keulen, en den Vorst van Munster, te capituleeren.

Hoog-Mog. Heeren, &c.

Wanneer op de booz loopende geruchten / de declaratie van oorloge van de Koningen van Frankrijk en Engeland, mitsgaders de Keur en Vorsten van Keulen en Munster sijn gebolgt / heeft dese Magistraat tot bewaeringe en defensie harer stad / ten dienst van den gemeenen Staat, noodig geacht / hare sozge principaalijk te laten gaan / ober de defecten harer fortificatien / en van het Magazijn / met den aanklebe van dien / in vast vertrouwen / den Staat niet in gebzeke soude blijven / in tijd van nood / haar soo veel volk van oorloge toe te zenden / als ten sine boozsz. van nooden soude sijn.

Belangende de fortificatien / kan men booz de oprechte waarheyt verklaren / dat men / soo haast de bozst uyt de grond is geweeft / der selber reparatie heeft aan-gevangen / en naar in-genomen addijss / van den Colonel Stekke, en andere des verstandige / op vershot van de stad / soodanig doen redzesseeren en palissadeeren / dat niet-tegenstaande het onberwachte op-bzeken van het leger aan den Yffel, en het ontijdig obergaan der steden Deventer en Zwol, de selve by-na in volkomen staat van defensie sijn geweeft: De Schot- en andere poorten, hamepen / bal-buzgen / slag-boomen / bat-terpen / en andere saken van gelijke natuure / sijn op gelijk vershot mede in genoegsame ordze gebzacht.

Den

172. Den soberen en soo seer defectueusen staat
 van 's Lands Magazijn alhier / onder des
 Commys hand / hebben wy in Februario
 jongstleden / aan den Raad van State gezon-
 den / met gebiensig verzoek / dat op die
 noodige behoeften ten spoedigsten ordre ge-
 stelt mochte werden , en 't selve dooz onse
 mede-raads-bziend d'Heer Reyner Gans-
 neb, Gent. Tengnagel, Gecommitteerde ter
 vergaderinge van haar Hoog-Mogende, met
 inleveringe van memorien / instantelijk by
 den Raad zijnde gecolliciteert, heeft men
 bekomen die hier boozgaande resolutie / by
 welke geaccordeert werden ses duysend
 pond bus-polver / en drie duysend pond
 lonten / sonder meer / niet-regeestaande de
 Luytenant Generaal van der Mijlen , op
 ordze van den Raad / by rupmer / en op al-
 les hadde geadviseert. Maar op men is ge-
 nootsaakt geworzen / dooz een extraordi-
 naris af-zendinge / van de Heeren Johan en
 Reyner Gansneb. Gent. Tengnagel , onse
 mede-raads-bzinden / nebens onsen Secre-
 taris Rutgers van Breda, nochmaals ober
 't selve subject by den Raad instantie te
 doen / op welk wel een resolutie / (hier boo-
 ren ook verhaalt) echter / gelijk ook de booz-
 rige / noch polver / noch lonten / noch loot /
 noch ook pets anders is gevolgt / onaange-
 sien zedert veelvoudige sommatien / en ber-
 dzierige sollicitatien / aan den Raad / den
 Heer Meerman , tot het dispensieren van
 ammonitie van oorloge gecommitteert / en
 den Commys Stapelier van der Duffen, daar
 ober zijn gedaan. Zijnde alsoo hoopeloos
 gestelt / om upt des Generaliteys Magazijn-
 nen pets te konnen bekomen / hebben wy
 dooz d'Heer Heyman Vriessse, onse mede
 Raads-bziend / Gecommitteerde Raad ter
 Admiraliteyt tot Amsterdam , van 't selve
 Collegie ses-en-twintig pfer stukken kanon
 te leene ontfangen / en hier duysend pond
 krupd / ('t welk alles was / dat men met
 groote moepte / en ook niet anders als stiller
 wijze / konde bekomen) en andere ammoni-
 tie van oorloge op verschor van de stad in ge-
 nocht / om immers / schoon men van de Ge-
 neraliteyt hier in wierde genegligeert / wan-
 neer men met genoegsaam Guarnisoen ver-
 sien was : (waar aan men oordeelde geen re-
 denen te hebben om te mogen twijffelen :)
 in postuur van defensie sich te konnen stel-

1672. Maar aangaande het noodige volk van
 oorloge / moeten wy met leet-wesen seggen /
 dat onse stad / woordende aan-gesien als gele-
 gen binnen den ring van den Yssel, en dooz
 het leger aldaar / quasi bedekt / op de lijste
 van besettingen / van militie geheel onbooz-
 sien / en sonder een enig Compagnie is
 gestelt geworzen / ook by 't op-breken van 't
 leger aan den Yssel, en het open stellen van
 de pas in de Veluwe: dat alleen vier Com-
 pagnien paarden / alhier wepnig dienst kon-
 nende doen / sonder een enig man te voet /
 binnen Kampen zijn gezonden / in plaats
 de nabuurige steden / Zutphen, Deventer en
 Doesburg, peder met vijf duysend mannen
 zijn op-gevoert. Hier van hare Hoog-Mo-
 gende, den Raat van Staten, sijn Hoogheyt
 den Heere Prince van Orangie, nebens de
 Gevolmachtigde te Velde, en de stad van
 Amsterdam, by iterative Missive, (hier te
 booren mede aan-gewesen) en dooz meer-
 gemelte Heer Heyman Vriessse, nebens onse
 Secretaris Albert Hof, den 6. Juny, oude
 stijl / by ons specialijk daar toe gecommit-
 teert / kennisse zijnde gegeven / met ver-
 zoek / dese stad met behoorlijk Guarnisoen
 en secoursen ten spoedigsten versien mochte
 werden, dat anders stond onfeylbaar verloo-
 ren te gaan, als (hier booren) blijkt / is by
 den Raad van Staten op een toe-gezonden
 Missive van den 13. Juny eerst geantwoord /
 (als boven verhaalt) en op des Heer Vriesssen
 nader instantie sijn Ed. de nebens-gaande
 resolutie van wel-gemelten Raad (al mede
 hier booren gestelt) concernende enige
 meerdere quantiteyt bus-polver / ter hande
 gestelt: van 't zenden van enig volk van oor-
 loge is by alle des Generaliteys Collegien /
 mitsgaders sijn Hoogheyt, de Gevolmach-
 tigde te Velde, en de stad van Amsterdam op
 de onmogelijkhheit t'eenemaal geëxcuseert /
 en niet een man herwaarts gezonden / heb-
 bende sijn hoog-gemelte Hoogheyt, d'im-
 portantie der stad Kampen booz den Staat
 naukeurighijk beseffende / alleen hoope gela-
 ten / om de Compagnie Garde die binnen
 Aarnhem wierde op-gehouden / (soo ontsta-
 gen konde werden) naar Kampen te zenden /
 't welk mede ontstaen is.

Gelijk beklag en by-na gelijk verzoek /
 dooz de Heeren Reynier Gansneb, Gent.
 Tengnagel, en Johan Ktul, Burgermeester
 der

1672. der steden Kampen en Zwol respectie / den 7. Juny, oude-stijl / jongstleden daar toe gecommiteert / aan de Provincien van Vriesland, en Stad en Lande van Groeningen zijnde gedaan / hebben wel de Gedeputeerden bande eerste / by resolutie van den 10. dito, (ook al in 't boorige aangewesen) de militie in hare Provincie, en omtrent Koeverden leggende / mitsgaders het uytshot tot verseteringe van de steden en forsten in Over-Yssel en Drenthe, omtrent hare frontieren gelegen / volvaardiglijk geaccoordeert / en aangenomen d'ordre daar toe noodig / ten selven dage aan den Luytenant Generaal Aylua, op Zwol af te senden / ook ten selven eynde aan de Provincie van Stad en Landen in krachtige termen geschreben: maar zijn op der selber resolutie / en op de getuygde gelijke inclinatie van de Gedeputeerde Staten van de Provincie van Stad en Lande: (die het nemen harer resolutie op 't selve subject wegens d'absentie van den Heer Commandant Ravenhoofd excuserden / en tot den volgenden dag / den 12. dito verschoben:) geene effecten gevolgt.

Den 11. en 12. dito zijn uyt Zwol en Hasselt binnen Kampen gekomen de 2 nieuwe compagnien van Capiteyn Uytterwijk en Hum; en heeft also het geheele guarnisoen bestaan in de boornoemde 4 compagnien paarden / nebens die van den Graaf van Flodorf, casueel en sonder patent hier binnen gekomen; de 2 boornoemde compagnien te boet / en noch een van Capiteyn Blankfoort, die aldaar loop-plaatse / en al noch geen wapens van 't land hadde / uyt welke 12 mannen na Kijk in de Vecht, een fort / gelegen op het Swarte-water, waren gecommiteert / en daar mede het fort ober den Yssel, bestaande in 4 punten en hare Flanquen; stem / de werken van de stad / namentlijk / twee capitale bolwerken met hare fausse-brayen, noch 4 aan de landzijde / en alle de werken langs den Yssel moedende beset en gedefendeert werden / 't welk by alle de werelt onnozelijk t'eenemaal wierde geoordeelt / is meergemelte stad / na dat de linie van Katerschans tot Zwol, tot welkers defensie men 5 compagnien paarden / den 11. dito van hier had gesonden / was verlaten / de selve 5 compagnien paarden naar haar wederkeeren / van de boorgemelte li-

nie / met die van Capiteyn Hum te boet / uytgetogen; en een goet getal van het Bisschoplijke leger / op welke het geheele gres gereed stond te volgen / tot onder 't canon was genadert / booz en al-eer onse Gecommitteerden boornoemt / uyt Holland, Vriesland, en Stad en Lande respectie arriveerden / en van haar wederbaren ons berichten konden / den 13. Juny, oude-stijl / by accoord aan den Keur en Vorsten van Keulen en Munster ober-gegaan.

Op willen vastelikh vertrouwen U Hoog-Mogende, nebens de geheele werelt / sullen uyt het boozberhaalde konnen en willen oordeelen / dat meer-gemelte stad in 't minste niet by onfeschult, veel min ontrouwighyt overgegeven, maar by gebrek van Guarnisoen en andere oorlogs-behoefsten, als weerloos en verlaten, in de handen van de Keur en Vorsten van Keulen en Munster heeft moeten vervallen: in plaatse / wanneer men nebens de nabuurige steden / met welke men tot onderstant van de gemeene sake / altijt gewillig en gelijk heeft gecontribueert gehad / boozsien was geweest / men bequaam hadde konnen zijn tot conservatie sijner byzheyt en den dienst van den gemeenen Staat, d'attaquen der byanden bigoureuslijck af te keeren. Hier mede / Hoog-Mogende Heeren, sullen wy eyndigen / en God bidden U Hoog-Mogende te willen nemen in sijne heplige bescherminge. Kampen, den 3. Augusti, 1672.

Uwe Hoog-Mog. Dienst-bereydwilige Vrienden,

Burgermeesteren, Schepenen, en Raden der Stad Kampen.

Ter ordonnantie van de selve,

A. van B R E D A Secret.

Albus is het met het ober-gaan van Kampen gelegen. Waar op de stad Hasselt aan het Swarte-water gebouwt / een klepne / maar sterke bestinge / gevolgt is: gelijk uyt de boorgende geextraheerde notulen te sien is.

C O P I A.

172.

iny. *Van het Extract uyt de Notulen, gehouden ter Secretarÿe der stad Hasselt, behelsende de redenen, van't over-gaan der selver stede.*

NA dat den 13. Juny, 1672. (oude stijl) alhier de tijdinge gekomen was, dat de stad van Deventer met de Keurvorst van Keulen, en de Bisschop van Munster hadden gecapituleert, en dat den Colonel Aylua des avonds te vooren met alle sijn bagagie hier tot Hasselt van Zwol was gekomen; soo hebben de Heeren van de Magistraat alle mogelijke devoiren aangewent, om sijn Ed. te disponeeren, dat eenig meerder Guarnisoen in dese stad mochte verblijven: maar daar op geen Categorisch antwoord konnende bekomen; alleen seggende de Colonel Aylua voorz. dat des daags daar aan volgende, volk genoeg in Hasselt soude komen: maar niet wetende of die aldaar souden verblijven. En zijn aantsonds daar aan des nachts omtrent een uure binnen Hasselt met groote confusie gekomen eenige Compagnien paarden, en de Regimenten te voet van Bampfield en Ripperda: Waar by haar de Heeren van de Magistraat des morgens omtrent acht uren, hebben vervoegt, met vriendelijke bede, en instantie om alhier te subsistieren, en den vyand het hoofd te bieden: Maar hebben by op-gemelte Colonelen niet konnen obtineeren. En nadien de Colonel Aylua, voorts de Colonelen Bampfield en Ripperda met alle hare by-hebbende Militie, den 14. Juny, oude stijl, des voor de middags, omtrent 10 uren, uyt dese stad zijn vertrokken, soo is daar door het ordinaris Guarnisoen, binnen dese stad leggende, foodnige bloertigheyt toe-gevoegt, dat sy alle hoofd voor hoofd zijn gevolgt, sonder dat eenig militair persoon hier binnen is gebleven; Waar door de Magistraat alle hoopes benomen wierde, om tegen den vyand te konnen subsistieren, en dienvolgens genootsaakt ook capitulatie te maken, als d'andere steden gedaan hadden.

Collat.

T. TELVOOREN.

Pro copia costi

JOANNES BUIS, Secret.

Zwolle den 17. July, 1672.

Die van Steenwijk hebben sich ook wel haast in de gemeene capitulatie in-gelaten; een stedeken van de selve Provincie, maar een weynig landwaarts in gelegen/ doch met acht tamelijke bolwerken en wallen gesterkit.

Juny. Steenwijk geeft sich medeo. vers;

Het selve heeft ook de vestinge Swarte-sluis, aan het Swarte-water, niet berre van Hasselt; op het uyt-stroomen van de rebier gelegen/ gedaan; een plaats van naturen/ dooz het omleggende water / en dooz sijn vestingen/ en vijf bolwerken/ sterk.

Als mede Swarte-sluis,

Blokzijl, een groote gesterkte Sluis / die by de Vriesen en Groeningers een Zijl of Zuyl genoemt word / met ses bolwerken gesterkit / en bequame wallen boozsien; gelegen aan de Zuyder-Zee, tusschen Vollenhoven, de Kuynder en Steenwijk, een dooz-baart booz mienichte van Turf-schepen naar Holland, volgde mede al de rest.

Blokzijl,

De Kuynder-schans, ook aan de selve Zuyder-Zee, en op de ysterse grensen van Over-Yssel, naast aan Vriesland gelegen / met vijf bolwerken en behoortlike wallen boozsien / liet sich al mede tot het gemeene bezag in.

en de Kuynder-schans:

Staphorst en Roveen, noch niet volkomen gesterkit / geraakten al ten eersten den vyanden in handen; andere kleyne opene en onbaste stedekens / daar omstreeks / als Vollenhoven, Geelmuyden, Meppel, en andere / wierden al broeg van hunne inwoonderen verlaten / en dooz de Munstersche verwoest / geplondert / en ten deele verbrand.

Ook Staphorst en Roveen.

Alleentijkt was'er noch de Ommerschans, een sterke vestinge by het schoone dozz Ommen, omtrent de grensen van den Bisschop gelegen / oberig. Den Straat had alhier dize baandelen soldaten / twee honderd mannen sterk / tot besettinge in-gelegt / ober de welke Capiteyn R. van Arkel tot Commandeur was gestelt; d'andere twee Capiteynen waren Bourmania en Vogelijn. Hoe schelm en schandelijck sich de besettinge van dese Schans heeft gedragen / staat uyt het volgende bericht te bespeuren.

c c

Waarach-

1672. Waarachtig verhaal van de muytinatie, en onwilligheyt tot het vechten der soldaten, binnen de Ommerfchans; en 't gevolg van dien.

Juny.

Voor-gevallen den 12. 13. en 14. Juny. 1672.
oude stijl.

O Den 12. der boozs. maand begonden de soldaten eerst te murmureren over 't ober-gaan van Deventer, en daags daar na van Zwol, Kampen, Hasselt, Sreenwijk, Sluys, Blokzijlen, Kuynder, (alle provincialiter overgegaan) onder malkanderen / seggende: War fullen wy hier doen, onse volkeren zijn doch alle wech naar Vriesland? En de soldaten gevangen zijnde, werden overal miserabel tracteert: en brachte alle 't selve soodanigen schrik onder haar / dat de geheele Compagnie van den Luytenant Colonel Bourmania, met een gedeelte van de Compagnie van Vegelij, in haar volle geweer aan de Buyren-poort haar versamelden / in willens om boozt te gaan / by aldien ik niet was gekomen van buyten uyt de Faucebray, (bindende de Luytenant Blauw, en de Vaandzig Lemmet van de selve Compagnie / stil en sonder eenig bevoir te doen / by haar staan) en dat ik haar hadde gestilt / en wederom na haar Post gedreven; haar vragende / op wiens ordre sy daar versamelt waren? sepden: dat men haar gefegt hadde, datse vertrekken souden, en wat dat sy daar langer te doen hadden, alsoo 't geheele land over was.

Den 13. dito 's morgens / kreeg ik hondschap / dat den vyand tot Ommen was genadert; en bemerkende de ontwil der soldaten / belaste / datse alle met haar zijd-geweer booz mijn deur souden komen / met de officieren / alwaar tot haar sepde / dat ik verlekert was, dat de vyand de Schans naderde, en wel licht dese nacht noch eenige attacque soude doen: vermanende een peder sich te onthouden van den drank; en bozder belassende / haar best te doen in 't defendeeren van de plaats: waar op sy alle als uyt eenen mond riepen / niet anders te willen doen, als alle de andere grote steden, die het over-gegeven hadden sonder schoot of stoot, en niet in de Kerke wilden zijn geslooten; en roepende boozts, trop, trop, liepen sy alle haars weegs.

Eetlyke vielen in 't hups van den Majoor,

albaar met gewelt 't bier uyt-halende / dzonken haar seer bol en onbequaam / roepende / wanneer het op is, soo gaan wy daar uyt, sulks dat ik en de Majoor met gewelt haar uyt het hups moesten dzijden / en na haar Post doen gaan.

Ontbiedende daar op alle de officieren / haar seggende / datse alle wel sagen de groote moetwil en onwilligheyt der soldaten, verfoekende haar adbijs / alsoo de soldaten in haar voorgaande boosheyt volhardden; waar op de Capiteyn Vegelij (als d'eerste) hem bezwaart vond te adviseren / begeerde een uur of twee respijt: maar alsoo men hem sepde / soo veel tijd licht niet te hebben; sonder dat'er noch meerder veranderinge soude kunnen komen, sepde / dat hy de soldaten wel en trouw wilde voor-gaan: maar in geval sy niet vechten wilden, dat hy alleen niet doen koste, en dat het ook aan sijn persoon niet manqueeeren soude, hebbende sijn yver genoeg betoont.

Daer gelijken verklaarden den Luytenant Floris van Arkel.

Ad idem, den Luytenant Blauw van Bourmania. Ad idem, den Vaandzig Lemmet van Bourmania. Ad idem, den Majoor Pieter Michielsz. Hebbende ik geen Vaandzig present / en Capiteyn Vegelij geen Luytenant noch Vaandzig / sepde ik: dat men behoorde met malkanderen de soldaten te dwingen om te vechten; proponeerde bozders / of men niet goed vond alle de Sargeanten binnen te ontbieden / en een peder by haar volk te zenden / nochmaals haar te vermanen / en te belasten op groote straffe / dat een yeder sich sou hebben te onthouden van muytinatie? 't welk alsoo geschiedende / hebben de boozs. Sargeanten gesamenlijk komen rapporteeren / dat'er eenige waren / die sepden / by haar officieren wel te willen blijven, maar dat men haar moeste beloven een goed accoord te wege te brengen, dat men de Schans doch niet houden konde.

Hebbende 's avonds ordze gegeven / dat alle het volk met haar geweer in de Faucebray souden komen / behalven 3 of 4 man; by de Kanonniers, op de boven-batterpen / heb ik 4 van de bequaamste soldaten tot Kanonniers gestelt: als Christiaan van Bergen-op-Zoom, onder Bourmania; Gillis Noot, onder Vegelij; Bastiaan Gerritsz. en Barent Nyhof, onder mijn Compagnie: (welke laat;

1672

Juny.

572. laatste mede ober is geloopt onder den Bisschop van Munster) en is daar na bebonden/ dat Gillis Noot mede een van de grootste mupte-makers was/ die des nachts hem te soek heeft gemaakt/ in plaats van op de baterpe te komen; als mede den ordinaris konstapel/ Lucas Dirksz. die in twee nachten op de wallen niet en was geweest/ hem siek makende.

Omtrent de klok 4 uren/ 's abonts/ quam dese volgende soldaten met haar vrouwen in mijn huys/ als namenlijck: Reyner Veldenhof, Jan Peters, Gijsbert Mathijsz. ramboer, Hendrik de Wever, Barent uyt den Ham, Hoender Jan, Wigman Hendriks, Dikke Jan, Hendrik Koertsz. Jan Suyker, Willelem Egbertsz. Jan van Barel, met noch eenige anderen/ seggende: Mijn Heer, wat sullen wy doen met onse vrouwen en kinderen, wy bidden doch dat gy die niet ten proye aan den vyand geeft, om geschonden te worden; waarom moeten wy 't meer houden als alle de groote steden hebben gedaan? Als wy gevangen worden, kunnen ons doch niet lossen, en zijn al quijt wat wy in de werelt hebben: doch haar seggende/ dat sy patientie hebben moesten, en vechten en hoopen op een goet accoord, of dat men liever den brant in de schans moeste slegen: soo versochten alle de selve daar op/ dat sy dan ten minsten hare vrouwen en kinderen met eenige pakjes mochten brengen aan de naaste boeren huysen, sullende dadelijk weder binnen komen: en alsoo alle de selve meest lange jaren onder de compagnie gedient hadden/ niet twijfelde of sy souden mitg-dien wederom komen/ so heb ik sulks toe-gestaan: maar bleven alse wech/ en quam niet een wederom binnen.

Des nachts met de oberigen in de faucebray gaande/ belastede dat de ander compagnie daar mede souden komen; doch daar quam niemant/ maar peder een post genomen hebbende na sijn sin/ als die van Capiteyn Vegelijin op de baterpe/ maekten aldaar een groot geraas tegen den Sergeant Lesse, begerende dat sy hem volgen souden; niemant wilde van de baterpe/ maar begerden die post te houden/ ook niet gebogen dat den kanonnicr daar op mochte komen/ willende hem den hals bezeken/ soo sy de lont in de hand nam: op welck getier ik de wal op-loopende/ hebbende 2 pistolen in de hand/ septe

de Sergeant Lesse: Mijn Heer, ik kan 't volk hier niet van daan krijgen, sy willen dese post houden; en daar op in 't midden van haar zijnde gegaan/ en gebraagt hebbende/ wie hem verstoute meester van de baterpe te maken? en by aldien sy niet wech wilden/ dat ik'er een onder de voet wilde schieten; riepen sy allen/ wy willen onsen Capiteyn spreken, die de Sergeant moest gaan halen/ de welke by haar komende/ een lange harangue aan haar doende/ zijns eyndelijck met hem na beneden in de faucebray gegaan.

De Majoor uytgesonden hebbende om 't volk van Bourmania te halen/ rapporteerden/ dat niemant van sijn post wilde komen.

De Luytenant Blaau, beneden komende in de faucebray, septe tegens mijn/ dat het beter was geweest/ dat men haar van eerst of aan/ daar onder had gestelt/ dat sy nu van haar post niet wilden veranderen/ waar op de Luytenant (weder wech-gesonden zijnde/ omse te halen) wel met eenig volk na beneden is gekomen/ maar bleef echter de rest op de Wester-baterpe staan/ daar niet van daan willende/ noch ook gedoogen dat den kanonnicr Christiaan daar op mochte komen/ dreygende hem te dooz-schieten: sulck dat ik selfs derwaarts gaande met den Majoor/ den boorsz. kanonnicr beneden de baterpe bond staan/ niet durvende de lont in de hand nemen/ ober de boorsz. dreygementen: alle de gemelte soldaten haar niet ontstende/ my en de Majoor veel vuple woorden na te roepen/ seggende/ dat sy om mijne wil haar hals niet wilden verliezen, en waarom sy meer vechten souden als de anderen? vragende/ of ik wel wiste/ dat mijn volk twee officieren van den Bisschop hadden doot-geschooten/ en daar ober gedreygt was/ alle die sy in de schans vonden den hals te sullen bezeken? als mede/ dat'er eenige van de compagnie van Vegelijin hadden queste gehad in de Yler-schans, met eenen Luytenant Roothof, die gestwooren hadde/ alle die van de compagnie doot te schieten; ja hebben haar niet ontsien in de nacht dooz de gracht te gaan/ daar sy de ondiepten wisten/ haar begebende na Omme en Dalsken, als boeren onder sauvegarde, seggende met eenen/ hoe het in de schans gelegen was; onder andere ook den boorsz.

1672. Barent Nyhof, Joost Kelder, en Jan Delsman, de weskde de vrouwe van de Corporaal Jan Karels haar goed hebben helpen begraven / bukten in het zant / en daar na mede wech loopende naar Omme, dienst namen onder den Bisschop, komende des anderen daags 't boorz. goed uyt halen / en als bukt wech nemen.

Den nacht van den 13. tot den 14. Juny soo passeerende / soude den Majoor des mozgens de bukten-wacht van 9 man / met een Corporaal in halen / doch guam rapporteeren / dat'er van de selve 4 of 5 des nachts deur gegaan waren / en middelerwyl is de geheele Compagnie van Bourmania, met de Vaandrig / en beele van my, en van Capiteyn Vegelij ter poozten uyt-gegaan: kommende de Luptenant Blauw seggen / daar de Majoor noch by stond / mijn Vaandrig is met al 't volk wech, ik bevinde niet meer als vier man van de Compagnie by my: en hebbende als doen 't volk doen tellen / 't welk noch in de Schans gebleven was / zijn bevonden maar 9 van my, 4 van Bourmania, en 16 of 18 van Vegelij; die by den anderen zijnde geroepen / heeft men haar gebeden / dat sy doch als doen by een wilden blijven / dat men soude sien een goed attooizt te maken: seggende de Majoor, dat hy haar een ton hier geven wilde / sy souden in met hem gaan / die hy verdeelde in peder Cortegarde, zendende peder twee eminens met hier / daar sy op de wal waren / meenende soo den byand als doen noch te verwachten.

Wepnig daar na met Capiteyn Vegelij op de wal gaande / sagen wy de Mulder van de Reest in 't Veen gaan / die wy riepen: en by ons kommende / sepde / dat hy meende / dat wy al mede wech waren / met dat volk dat 's mozzens gegaan was; hy binnen gekomen / en de byzgen neer-gelaten zijnde / gaf ik hem een Ducaton, dat hy eens na Omme soude gaan sien / hoe 't daar gelegen was / 't welk hy bede / nemende twee of drie boeren met hem: Hozt daar na weder kommende / sepde / niet berder had durven gaan / als by Keesmans-huys, alwaar op een bergske had gesien / dat'er veel troepen uyt de straat van Omme quamen.

Ondertusschen waren de boorz. oberige soldaten wederom alle op de loop gekomen / in mijn haps gevallen / de kelder op-staande /

't hier en wijn daar uyt tappende / en beel 167
goeds daar uyt halende / als mede 't baandel van Capiteyn Vegelij, dat den boorz. noemden Capiteyn haar weder ontnam / loopende soo van d'een Baraque tot de anderen / die open-slaande / en nemende alle het goed daar uyt / roepende: Gaan wy, Gaan wy; settende haar boorz. by een trop aan de binnen-cortegarde, waar eenige riepen / dat ik en de Sergeant Ayker en Vegelij hoorden: Wy willen ons liever onder den anderen dood schieren, als tegen de vyand vechten; boorz. sepde Gillis Noot: Wy hebben nu ook wat te seggen, segt de Capiteyn soo hy voort wil, dat hy komt, anders gaan wy wech: halende soo 't baandel boorz. de tweede-maal / gaande daar mede ter poozten uyt; bzagende ook de Luptenant Blauw, of ik en den Capiteyn Vegelij mede wilden gaan / dat al 't volk wech was; ik zond een soldaat (daar noch staande) van den boorz. noemden Capiteyn / en liet haar seggen / datse doen noch eens wilden binnen komen; doch sien wederom weten / dat'er niemant binnen komen wilde, maar ons buyten wilden te woord staan. Ondertusschen de Mulder met de twee boeren op de wal gaande / riepen / Commandeur komt hier, en siet daar vijf Batalions, en gaande daar op wederom de wal af / en met Capiteyn Vegelij na bukten / sepde ik: Mannen komt doch wederom binnen, gy kund de vyand niet ontkomen, hy is dicht onder de Schanse, wy fullen sien te accordeeren; en tot by de Hoben (die bukten de Schans zijn) haar volgende / om haar in te halen / en eenige ook aan 't staan krijgende / quam de resteerende trop / die by de poozt was gebleven / met geweld naar ons toe / niet-tegenstaande Capiteyn Vegelij met sijn blooie Degen tusschen haar was / meenende die op te honden / maar te vergeefs / roepende: Mijn Heer, siet ik doe mijn best, en kanse niet skutten; was ik genootsaakt te seggen: Ik sie wel dat gy met schelmen te doen hebt. Gaande soo wederom na de Schans, daar ik de Majoor en de Commissi vond / seggende de selve: Wat fullen wy nu hier maken? wy fullen op groot rantsoen gestelt worden, en wy kunnen doch hier geen dienst meer doen.

Ondertusschen naderde den byand dicht onder de Schans, sulks dat wy ter nauwe
nood

172. nood konden ontkomen / hebbende de Mulder my verbergt / meende des anderen daags dooz te komen: maar de partypen liepen soo sterkt / dat ik my eenige dagen by de boeren in 't Veen moft onthouden / sonder wech te konnen geraken. Eyndelyk / my meenende te falveeren dooz Stappers en Roveen, ontmseten ik acht ruyters / die my naakt wpt-troliken / en alles af-namen wat ik had: en soo booz Hasselt komende / ben daar binnen gebzacht / en gebankelyk aangehouden tot nu toe. En dit is de reden geweest / waarom ik dit alles niet eer heb konnen aan den dag bzenge / en mijn goede naam en faam / die in mijn absentie / dooz eenige quaarwilligen / tot mijn grooten onschult / is gefocht te lacheteeren, niet met de waarheyt heb konnen verdedigen.

Alle die genen / die in de Schans zijn geweest / sullen moeten getuygen / hoe grooten pber ik omtrent de plaats heb aangevend / meenende die ten uytersten te defendeeren / soo ik sulke schelmen niet binnen had gehad / die soo schandelyk en ontwedderhoudelyk hebben gemuypneert / en die soo vol vrees en schrik waren / dat sy / sonder byand te sien / wech liepen.

Groote van het Guarnisoen voor de muytenatie.

Het Guarnisoen eenige dagen te booren in de wapenen hebbende doen komen / hadde des avonds te booren belast / dat men alle de bequaamste mannen musquetten soude geven; en zijn als doen behonden / in ryen en gelederen:

Mijn Compagnie	54 musquett. en 19 piek.
Bourmania	42 musquett. en 20 piek.
Vegelijjn	50 musquett. en 16 piek.

Komt te samen 146 musquett. en 55 piek.

In alles 201 mann.

Verklare dit alles alsoo waarachtig gepasseert te zijn / en ten oorzonde van dien dit met mijn hand-tekening bevestigt. Actum den 26. July, 1672.

R. van ARKEL.

Dese verklaring heeft de selve Commandeur van Arkel naderhant tot Muyden, dooz 12 soo bebel-hebbers als soldaten / krachtelyk bevestigt.

De Munsterschen lieten geen gelegenheyt booz-by gaan / om dese verlaten schans te konnen besetten / als zijnde den selben Doozt aldaar tot bersekeringe van sijne grensen ten hoogsten aangelegen. Op dese wijze is dan dese geheele Provincie van Over-Yssel sonder eenig gewelt van den byant (alleenig Deventer booz soo beel uptgesondert) te sien / ik swijge te geboelen / van dat kostelyk verbond der Vereenigde Landen afgetrokken / en in onse gestlagener byanden handen geraakt. Hier van hebben de oberwinnnaars naderhand dese verdelinge gemaakt.

De Doozt van Keulen behield Deventer in besettinge.

Swol bleef onder hen gedeelt / en sijn wjlen met Fransche, dan weder met Keulsche of Munstersche besettinge bestet.

De stad Kampen, hoewel onder Over-Yssel behoorende / maar eventwel op de Geldersche zijde van den Yssel gelegen / bleef geheel aan de Franschen, en met hun landaart beset. De rest bozder van dit landschap bleef aan den Bisschop van Munster.

Op een andere wijze is het noch met de overwonnen plaatsen van Gelderland toegestaan / die noch alle byant gesien en geboelt hebben. Wy sullen van de andere plaatsen niet meerder spreken als wy daar alreeds van gesproken hebben; Elburg en Harderwijk alleenig / sullen ons noch dit verhaal waardig zijn / bewarende het volgende tot op sijn tijd.

Elburg segt in de Provincie van Gelderland, op de Veluwe, naauwelyks een pffchool-schoot van de Zuyder-zee af. De plaats is kleyn en onsterk / maar heeft van de natuur / datse met een hoogen bloet de omgelegene landen kan blank setten.

Op den 20. van Juny quamen eenige Munstersche troepen booz dese stad / onder het bebel van den Obersten Hautain, een wpt het Sticht van Uytrecht afkomstig / en een gebannen wpt Vriesland, doch nu in dienst van den Munsterschen Bisschop.

Die van Elburg ontfelden sich aanstonts op dit naarderden / en of wel dese hun byanden waren / hebben sy die eventwel binnen genomen / hoewel op tamelyke boozwaarden.

Harderwijk, grooter en sterker als Elburg, en maar twee uren gaans van daar gelegen /

1672. Juny. De Ommerfchans word van de Munstersche beset.

Verdeeling van de Provincie door de vyannden.

Het overgaan van Elburg en Harderwijk.

Elburg gaat over.

Gelegenheyt van Harderwijk.

1672. gelegen / op den ſelven bodem van Gelderland, maar op een hoogen en djoogen gront / en dat ſoo dicht aan de zee / dat / met een hooggen bloet / het water tegen de ſtads muuren aan-ſpeelt. Aan de land-zijde heeft ſe onde en hooge muuren / en daar buyten goede ſterke aarde waallen. Aan de ooft en weſter-zijde / by de zee / leggen twee ſteene / doch meest verballene Blokhuyſen ; twee bzuggen ſtrekken ſich van de ſtad t'zee waart in / tuſſchen de welke in eenige jaren herwaarts / een Haven is gemaakt / doch ſeer modderachtig en ondiep / ſoo dat'er ter naauwer-noot een boot met gemeen water booz-aan blooten kan ; hoewel anders de ſtrand die geheele kuſt langs blak en ſandig is.

Enige der Oberigheyt van de ſtad hadden al het concept van een bzief ontwoopen / om met de ſelve ſauvegarde, of goede booz-waarden van den Koning van Vrankrijk te verſoeken. Wanneer dit den burgeren ter vooren quam / veroozſaakte ſulks een groot moezen onder de ſelve / alſoo die de ſtad wil- den beſchermen / het welke hen met een beſetting van 300 mannen niet doenlijk ſcheen. De bzief dan gaat af: maar wanneer die van Harderwijk het ober-gaan van Elburg vernamen / ontſakte hen de moed / ſoo dat ſich veele ter vlucht ober zee naar Noord-Holland begaben.

Hautain had al booz-af een bzief upt Elburg binnen Harderwijk gefonden / by de welke hy de Oberigheyt foodanige booz-waarden / als ſp ſelfs begeerden booz te ſtellen / aan-bood: zijnde hier ober in de ſtad bezaatſlaagt / wierden eenige Heeren met volle macht en Inſtructie daar heenen gefonden / die ook booz met de beraamde booz-waarden wederom te rugge quam. Hier op is op den 22. Juny, zijnde de Kerkmiffe van St. Rodolph, des ſtads genoemden patroon / Hautain met een troep van 75 mannen naar Harderwijk gekomen / gaande met 9 mannen daar binnen / en de reſt buyten latende / denkende deſe 9 of 12 mannen (als ſommige willen) aldaar tot ſauve-garden binnen te laten / volgens het verdrag: maar dewijl het ſelve booz Keur-Keulen, of den Vorſt van Munſter, geliſt hy beloofte hadde / niet was ondertekent / veroozſaakte het ſelfde al eenig ongenoegen. Ebenwel / na dat hy in de herberge de Swaan

1672. wel 6 of 8 uren lang bzaaf onthaalt was / is hy tegen den abont weder ter poozten upt-gereben / bergelſcht met drie Burgermeesters / Speulden, Klooster, en Wijnbergen, beneffens eenige burgers / bziengende hem deſe tot geheel buyten de Hameye, dat een miſſlag was. Wanneer ſp nu buyten waren / ontſonden weder eenige heevige woozden / ſoo dat een van de Munſterſche (ſommige ſeggen Hautain ſelbe) een piſtfoot op den Burgermeester Speulden loſte / die ſich daar ober in des ſtads gracht liet vallen / en ober quam ſwemmen. Een van de andere Burgermeesters / ſeggende / dat ſulks doen onſatſoenlijk was / grepenſe by den bzaagbant / en rukte hem die van het lijf / en hielden hem ſoo baſt en gebonden / zijnde de Burgermeester Klooster; de darde ontliet het onder het woelen.

De burgers dit gewelt ſiende / en niet wettende wat het te beduyden hadde / haalde terſont de bzugge op / ſlooten de poozt / en begoſten met canon / (booz een van de Burgermeesters ſelber aangestelen) ook met muſquetten / op de Munſterſche te ſchieten; waar op die van buyten weder antwoozden: waar booz eenige ſchooten gewiſſelt woerden / en de Munſterſche wat af-weken / en eenige hey en hout-bergen in den bzant ſtaken; die van binnen beducht / en bzeſende booz arger / ſonden terſont een tambour upt / en het werk wat geſtilt wierd; komende de Burgermeesters behouden weder in de ſtad. De Munſterſche ſtaken noch een mole-naars hupſken in den bzand / en wilden het den molen ook doen: maar wilde niet wel aangaan.

Omtrent een half uur daar na quam 2 trompetters booz de poozt / verſoekende binnen gelaten te werden. Men konde de burgeren ſeer qualijk weder-houden van op de ſelve te ſchieten: maar dit verhindert / en de trompetters binnen gekomen zijnde / boden deſe upt den naam van haar Oberſten aan / het verdrag weder baſt te ſtellen / willende twee giſſelaars binnen de ſtad ſenden / en aldaar houden tot dat alles ſou beſlooten / geratificeert en getekent zijn; dat maar wepnig dagen ſoude aanloopen: dit is op deſe wiſſe aangenomen / en alſoo zijn twee van de Munſterſche bevel-hebberen binnen gekomen: waar op ook hozts daar aan het tractaat

Harder-
wijk aan
Munſter-
ſchen o-
ver-ge-
ven.

172. tractaat behoorlijk getekent en gefegelt / met de faveugarden gebolgt is.

Maar niet lange hebben de Munsterfche alhier huysgehouden; dewijl 10 of 12 dagen daar na de Hartog van Luxemburg, in den naam van den Koning van Frankrijk, met een gebolg van minder als 20 mannen/ ook sonder eenigen tegenftant / daar binnen gekomen is. Dese ontbood eenige Burgermeesters / en verklaart tegen hen dat Harderwijk booz den Koning is / latende de 10 Munsterfche noch op de hooft-wacht: maar op den 24. July zijn 150 Franschen te voet daar binnen gekomen / dese deden de Munsterfchen, die op den Brueren in het stadhuys de hooft-wacht hadden/ terwijl de burgeren aan de poozt waakten/ booz de Corps de Garde komen / en aldaar hun geweer neder-leggen / diefe bozder van alles berooft/ de poozten uyt-gelepd hebben. Het winterde daar soo hard / dat dieene wolf den ander at.

Op hebben de fakten van Uytrecht hier booz in een wanhoopigen ftant gelaten: hoe sp nu onder het gewelt van de Franschen, van den Staat (gelijk sp booz-geven) verlaten / geraakt zijn / konnen wy met 'al de boozgaande en op-volgende dingen uyt de Deductie, die de Ed. Mogende Heeren Staten van Uytrecht daar van uyt-gegeven hebben / trekken; in de welke sp niet laten hunne devoiren, omtrent de stad aangewent / booz te stellen / wat pber sp altoos tot het op-bzengen der fubfidie-penningen hebben aangewend; wat aan-maningen sp van tijt tot tijt tot het vercreteren der troepen/ als mede tot het versterken van de stroomen den Rhijn en Yffel hebben gedaan; en wat dadelijkheden daar toe aangewend; wat van hunne Waardgelders sp in de Gelderfche beftingen hebben gefonden; met wat merkelyke quantiteyt van boskruyt en lon-ten sp de felve hebben boozzien; hoe sp booz berfchepde bzieven en Gecommitteerden hebben aan-gehouden / dat hare Hoog-Mogende en de Raden van Staten, in die behommerlyke ftant der fakten / tot Uytrecht of Aarnhem hun verblijf wilden komen nemen / om op alles spoedige ozdere te konnen stellen.

Maar het verhaal van het ober-gaan der stad en Provincie bint men aldaar aldus:

1672. Extract uyt de deductie van de Staten van den Lande van Uytrecht; behelsende een waarachtig verhaal, van 't geen gepasseert is, omtrent den in-tocht van de Fransche macht in de Provincie, en Stad van Uytrecht.

Wanneer op den 2. Juny, 1672. oude ftijl / des Sondags de Fransche Armée den Rhijn by het Tölhuys gepasseert zijnde / de hoven-plaatsen aan den Rhijn en Yffel daar dooz benaant / en het leger van den Staat genootfaakt wierde af te fakken / en sich herwaarts te begeben / hebben haar Ed. Mog. de Staten van Uytrecht ten dienste van de Armée op den 11 Juny, 1672. wesen de Dingsdag / op 't verfoek van de Heer Veld-Marschak Wurtz, aanstonds / en in aller pl / dooz den Commys Martini naar 't leger / uyt der Staten Magazijn doen bzingen / 1000 spaden / 500 schoppen / mitsgaders 200 houtweelen. Gelijk mede op de eerste kennisse / die haar Ed. Mog. van het gebrek van bibzes was toe-gekomen / tot fubfiftentie van de militie / soo veel broods hebben doen bakken / en soo veel kaas verfchaffen / als de bakkers en kaas-koopers der stad Uytrecht ten spoedigften konden op-leveren. Maar het leger haastiger af-komende / als wel gedacht wierde / en op Woensdag den 11 Juny, 1672. niet hoven de stad Uytrecht, gelijk haar Ed. Mog. gaarne hadden gefien / maar beneden de felve sich posteerende: de burgerpe dsoz het boozbarig bluchten van eenige boozname perfoonen en hare goederen ontroerd zijnde / appzehendeerende het onberwacht ober-gaan van soo considerable sozren en steden / het af-komen van des Konings victorieuse Armée, alomme gefpargeert wozdende / dat'er berraad in 't land was / de zwakheyt van de stad haar selfs bekent zijnde / en de berfchepdenheyt van Religie / ook dibersiteyt van gedachten causerende / hadden die behommeringe op-gevat / dat een qualijk-boozfiene Armée, in een stad / die by sich selfs niet te defendeeren was / een ongemakelijke en feer fchadelijke in-legeringe soude komen te doen.

Haar Ed. Mog. ten selben dage des naarmiddags

1672.

Juny.

Uytrecht
sel
la-
ke

1672. middags verstaande / dat sijn Hoogheyt omtrent een half uur buyten de stad / in 't leger by de Rodebrugge sijn logement hadde genomen / hebben aanstonds uyt het midden van hare vergaderinge ses Heeren gecommittceert / om noch dien selven avond sijn Hoogheyt te gaan begroeten / en te representceeren de ongelegentheyt / waar in haar Ed. Mog. en de Magistraat der stad Uytrecht, vermits de ontroerde en ontselde gemoederen van de burgers en inwoonderen der selver stad / sich bevonden.

Ditsgaders om met de Heeren Gevolmachtigden te Velde, en sijn Hoogheyt te overleggen / wat in die conjuncture van tijden en saken / tot gerust-stellinge van de Gemeente, en tot securiteyt van de Provincie, te doen stonde.

Gemeelte Heeren Gecommitteerdens hebben gerapporteert / dat sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orangien, de troepen van den Staat hadde getampeert beneden de stad Uytrecht, langs de Vecht, aan den Daalschen Dijk, en dat op den volgenden morgen-stond by Sijn Hoogheyt en de Heeren Gedeputeerdens te velde / soude worden gedelibereert wat diens-aangaande / en bozders met de armee stonde te ondernemen.

Ten selven dage is al wederom tot boozsorge en subsistentie van 's lands militie / nu aan / en beneden de stad leggende / geresolveert / soo veel boozs en kaas aan haar toe te senden als eenzins te bekomen was: en dat tot dien eynde alle het brood / 't welk ten huysse van de bakkers wierde bevonden / en 't gene ober dag en nacht konde werden gebakken; als mede alle het bier dat in de kelders van de brouwers gebaat lag; mitsgaders een groote quantceyt van kaas tot alle kramers op te soeken / derwaarts soude werden afgesonden / alles tot merkelijke dupsenden monteerende.

Des anderen daags / wesende Dondersdags den 6 Juny, is goet-gebonden / dooz gemeelte Gecommitteerdens Sijn Hoogheyt booz te dragen / dat haar Ed. Mogende vertrouwden het sekerste / en ook het eenigste middel te wesen / omme de ontroerde gemoederen der gemeente tot rust en stilte te brengen / indien Sijn Hoogheyt hem in persoon binnen de stad belsefde te vertoonen.

Daar aan by Sijn Hoogheyt soodanig is

gedefereert / dat hy geresolveert heeft noch dien selven dag sich binnen de stad te begeven.

Alwaar hy vergeselschapt van de Heeren Gecommitteerdens te velde / nebens de booznaamste hooge officieren / en verdere suite, met soo groote acclamatie en toetsijchende genegentheyt van de burgerpe ontfangen / en sijne komste en presentie van die operatie en succes is geweest / dat men bemerkte / dat de gemoederen van de gemeente tot ruste en stilte sich schikten: en is daar op aanstonds nader by haar Ed. Mogende op defensie en bescherminge van de stad seer iusfelijk en yberig gedelibereert gewozden.

Sijn Hoogheyt omtrent 5 uren des naarmiddags ter Vergaderinge van haar Ed. Mogende gekomen zijnde / heeft geremonstreeft / dat met een ongeresolveerde en onbestandige burgerpe, een stad tegen een machtige vyand niet wel konde werden defendeert.

En daar op positve antwoord omtrent de willigheyt en bestendigheyt van de burgerpe afgebozderd zijnde / is by de samentijke Leden van Staten, naar dat Colonel en burger hopluyden in een van haar Ed. Mogende betreck-kamer dooz Sijn Hoogheyt daar ober gehoor / en de Heeren van de Broedschap in-middels ook vergadert waren geweest / alle eenpariglijk geresolveert soo veel militie / als by Sijn Hoogheyt en de Heeren Gedeputeerden te velde noodt soude werden geoozdeelt / in de stad te ontfangen / het upterste daar mede te wagen / en onder Godes genadigen zegen / goed en bloed tot het laarste toe / ter defensie van de stad op te setten.

Soedanig dit alles is verhandelt / leest men in 't volgende

Extract uyt de Resolutien van de Ed. Mogende Heeren Staten des Lands van Uytrecht.

Jovis, oudc-stijl, 6. Juny, 1672.

Post prandium hora quinta.

Namiddags ten 5 uren.

Syn Hoogheyt den Heere Prince van Oranje, als mede de Heeren Gedeputeerden, en Gevolmachtigden van Staten Generaal

1672. men / zijn de Heeren Hop, van Sevender, en Slingeland, haar Hoog-Mogende Gedeputeerdens / die Woensdag den 7^{en} te booren van Uytrecht naar den Hage vertrokken waren / wederom alhier aangekomen / by haar hebbende de resolutie / die op haar rapport by haar Hoog-Mogende, tot het vzen-gen van 's Lands militie in de Provincie van Holland, was genomen / luydende als volgt

Extract uyt de Resolutien van de Hoog-Mogende Heeren Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden.

Jovis den 7^{en} Juny, 1672.

IS gehooft het rapport van de Heeren Hop, van Sevender, en Slingeland, haar Hoog-Mog. Gedeputeerden jongft geweest hebbende tot Uytrecht, waar op gedelibereert zijnde, is goed-gevonden en verftaan, dat de Heeren hare Hoog-Mogende Gedeputeerden en Gevolmachtigden te velde, en den Heere Prince van Orangien, als Capiteyn Generaal over de Legers van den Staat, voor dese tegenwoordige expeditie, fal werden aangefchreven, dat de felve het Leger van den Staat fullen brengen in de Provincie van Holland, en aldaar by-een houden, en naar geene Guarnifoenen verfenden, ten ware de absolute neceffiteyt anders quame te verey-fchen, en dat de gemelte Heeren Hop, van Sevender, en Slingeland, ten spoedigften naar het voorfz. Leger ftaan te revertieren.

Haar Ed Mogende des Wydaags voorfz. en alfoo ten felden dage / op den na-middag kenniffe van de gemelte resolutie bekomen-de / hebben hare Gecommitteerdens aan Sijn Hoogheyt, en gemelte drie haar Hoog-Mogende Gedeputeerdens aanftonts afge-fonden / om te verfoeken / dat vermits de burgerpe nu volkomenlijk tot tegenwoer was gemoedigt / de voorverhaalde resolutie buyten executie mochte werden gehouden.

En alfoo Sijn Hoogheyt ondertuffchen aan den Secretaris van haar Ed. Mogende hadde verklaart geresolbeert te zijn / de ftad en Provincie van Uytrecht met fijn aanwez-fende leger te willen by-blijven / in-gevalle de

1672. booz-verhaalde hare Hoog-Mogende Ge-committeerdens tot het geben van foodanige elucidatie, interpretatie, of furcheantie, in regard van de boozfz. haar Hoog-Mog-resolutie / konden werden gedifponeert / maar anders gehouden te zijn de felve te achter-volgen.

Hadden haar Ed. Mog. Gedeputeerden goed-gevonden aan de gemelte Gecommitteerdens van haar Hoog-Mogende, uyt bzeefe de felve mochten betrekken / eerft hare commissie af te leggen.

De felve haar Hoog-Mogende Ge-committeerdens verbolgens dan instancelijk we-fende verfocht / en haar booz-gestelt zijnde dat de resolutie op haar rapport was geno-men / als uyt den teneur van dien was blij-kende / en sonder twijfel op een prefuppoost en infozmatie / dat de burgerpe alhier onru-ftig en tumultueerende was bevonden, en weygerig eenige militie in te nemen.

Dat het felve nu was verandert / en niet alleen de burgerpe in ruste gebracht: maar dooz Sijn Hoogheys presentie ge-encoura-geert en t'eenemaal gemoedigt / en dat men geresolbeert was het uytterfte / goed en bloed / tot dienft van den Staat / en defenfie van de ftad en Provincie te waagen.

En dat men daarom foodanige bondge-nooten / die fich alstijt geeroutwelikh tot dienft van 't gemeene beik hadden ge-ebertweert / soo plotselij niet behoozde te verlaten.

Echter haar Ed. Mog. Gecommitteerdens geen ander antwoozd hebben konnen bekomen / als dat het aftrekken van 's Lands militie haar Hoog-Mogende positive laft was, dat fy haar in geenen deelen konden in-laten, om yetwes daar omtrent te veranderen, ofte eenig temperament toe te ftaan, feggende / dat fy niet te min de fware constitutie van de Provincie wel confidereerden en beklaagden.

En is de felve als doen te gemoet geboert / dat haar Ed. Mog. wel konden befpuren de intentie te wesen om 's Lands militie op den bodem van Holland te brengen, en door in-nundatie en invloeyinge van wateren fich te verfterken: Blijbende dooz dat middel Hol-land geconferbeert / en de Provincie van Uyt-recht t'eenemaal af-gefneeden.

Waar naar haar Ed. Mogende Ge-com-mitteerdens naar verwifelinghe van ver-fchepde redenen op het booz-verhaalde fub-ject

57 2. ject met Sijn Hoogheyt gehouden / van de
 selve / metsgaders van de aantwefende Hee-
 ren Gedeputeerden te velde / affcheyde ne-
 mende / naar toe-wenschinge van alle heyl
 en zegen ober 's Lands wapenen; hebben
 verklaart / dat haar Ed. Mogende souden ge-
 noodsaakt wesen foodanige middelen by de
 hand te nemen, als sy onder Godes genadigen
 zegen souden oordeelen de naaste en sekerste
 te wesen, om soo veel mogelijk de totale rui-
 ne van de Provincie, en stad van Uytrecht te
 konnen voor-komen.

En dat sy verhoopten / dat geene van de
 andere Provincien foodanig van de Bond-ge-
 nooten souden worden verlaten, als aan haar
 Provincie door de boven-gemelte haar Hoog-
 Mogende resolutie tegenwoordig wierde ge-
 pleegt.

In-gevolge van de boorz. resolutie van
 den 12 Juny, is den 18 / wefende Saturdags/
 des nachts / boorz / of omtrent Sonnen op-
 gang de gantsche Armée boorz van de stad
 van Uytrecht af-getrokken / naar dat de Ar-
 tillerye en Ammonitie, de welke by 't leger
 boorz handen was / al op den 17 Juny upt de
 Provincie en van de stad van Uytrecht wa-
 ren wech-gezonden.

Daar en boven noch mede nemende een
 merkelyke quantiteyt bus-kruyt / welke
 haar Ed. Mogende op de kruyt-molen bu-
 ten de stad Uytrecht gekocht en betaalt had-
 den; blyvende de selve alsoo t'eenemaal ge-
 bandonneert.

Haar Ed. Mogende hebben op haar in-
 stantlijck verfoekt / bermits de boorzende haar
 Hoog Mogende resolutie / soo veel niet kon-
 nen obtineeren / dat de vier Regimenten
 t'harer repartitie staande / en op haar terri-
 toir aan en beneden de stad van Uytrecht
 leggende / binnen de selve gezonden / en haar
 tot defensie gelaten mochten worden.

Maar dat nu het geheele leger van de stad
 van Uytrecht was af-getrokken / en de Pro-
 vincie quam te verlaten / haar Ed. Mogende
 als doen bergadert wefende / zyn daar op by
 den anderen gekomen / en de Vroedschap der
 stad aldaar en Corps mede verfoekt en ver-
 scheenen zijnde / is gedelibereert / wat in die
 tegenwoozdige bekommerlyke en perplexte
 constitutie van tijd en saken / tot dienst van 't
 gemeene beste der Provincie en Stad van
 Uytrecht te doen stonde.

En is als doen haar Ed. Mogende geboor- 1672.
 rende hare deliberatien alomme boorz-geko-
 men / dat de principaalse Collegien der Stad
 en Provincie betuygden / gelijk ook de burge-
 rpe met een gemeen ober-een-komste en pber
 betoonde van geboelen te zyn / dat men in
 foodanige constitutie als de Provincie sich
 als doet bebonde / behoorde en schuldig
 was / soo veel doenlijck / doorz bezendinge aan
 den Koning van Vrankrijk te boorz-komen de
 totale ruine van de Provincie en Stad van
 Uytrecht, als wefende van de bond-geboor-
 ten en der selbor militie verlaten / ontbloot
 van amonste van oorlog / en de burgerpe en
 ingesetenen tot defensie van de boven-quar-
 tieren verzonden / behalben die gene / die sich
 in grooten getalle upt de stad ook noch had-
 den geretract / de oberige sonder de militie /
 en sonder eenig erbaren krijgs-officier tot te-
 genweer zijnde onbestant / en sonder eenig se-
 cours of hoope van dien volkomentlijck van
 de anderen af-gesneden / en ober-sulck ten
 prope van de byanden gestelt.

Soo hebben haar Ed. Mogende de gealle-
 geerde redenen en motiven / daar toe dienen-
 de / oberwogen / en geoordeelt het dienstigste
 te wesen / op het geboelijckste te boorz-komen
 de gebzeesde onheplen van massacre / plun-
 deringe en dieergelyke / en te versozgen
 't gene ten meesten dienste van de Provin-
 cie, en Stad van Uytrecht in foodanige
 extemiteyt doorz haar soude konnen geschie-
 den.

En alsoo alle de inkomende tijdingen me-
 de brachten / dat des Konings Armée het
 doorp van Amerongen albereyds souden we-
 sen gepasseert / en dat de Heeren Gecommit-
 teerdens te Velde haar Ed. Mogende vers-
 kert hadden; en ook een constant en gemeen
 gevoelen was in 't geheele leger / dat den
 byand alle uren boorz de poozten van de stad
 konde wesen / en dat men geene eene nacht
 daar tegen versichert was / hebben haar
 Ed. Mogende eenparlijck goed gebonden
 twee trompetters naar Amerongen aan den
 Koning ofte den Generaal, die des Konings
 legers sonde commandeeren / af te zenden;
 den eenen langs de kley ober Wijk, en de an-
 dere ober Zeyst langs het zand, op dat den
 eenen de selve missende / den anderen mochte
 aan-doen.

Een van die trompetters tot Amerongen,
 of

1672. of daar omtrent / des Konings troepen niet bindende / is te rugge gekomen.

Juny.

Den anderen / sonder nader last te halen / boozt-gerezen zijnde / en onderwegen des Konings boozt-troepen ontmoetende / is van de gene / die de selve commandeerde / boozt-gezonden.

En heeft in dser boegen buyten haar Ed. Mogende intentie sijn Majesteit tot boozt-Doesburg gaan binden / en op den 13 Juny een paspoort en Escorte bekomen / om Gecommitteerdens van de Provintie te konnen afhalen.

Welk paspoort niet verder dienende / heeft het haar Ed. Mogende goed gedacht te comitteeren eenige Heeren / om Sauvegarde boozt de Provintie en Stad van Uytrecht te bekomen / niet die hoope / dat inmiddels de Surcheantie ofte afwendinge van sijn Majesteits wapenen / op des Generaliteits commissie en resolutie van den 17 Juny, 1672. van den Koning mochte werde geobrineert / wesende haar Hoog-Mogende Gedeputeerdens ten dien eynde op den 22 Juny van Uytrecht vertrokken / en alsulks ten selven dage als haar Ed. Mogende Gecommitteerdens derwaarts gingen.

Haar Ed. Mogende hadden ter selver tijd doozt eenige Gedeputeerdens gemelte haar Hoog-Mogende Gecommitteerdens boozt haar vertrek doen begroeten / en laten representeeren den bekommerlijken staat / waar in sy haar bevonden ; en dat sy van alle hulpe ontbloot zijnde / genecessiteert waren / en geresolveert hadden om Sauvegarde van den Koning van Frankrijk te doen verfoeken / en dat eenige Gedeputeerdens ten dien eynde gereed en op haar vertrek stonden ; dat de steden Aarnhem, Amersfoort en Naarden, al in handen van den byand verballen waren / en verschepte andere in staat om die haast te volgen : recommandeerende vozders de interesse en boozt sozge haarder Provintie, die soo groorelijks aan de surcheantie van des byands wapenen was gelegen.

Gemelte haar Hoog-Mogende Gecommitteerdens appzendeerden als doen hoozgelijk in reguard van hare aan-bevolene commissie de onbegrijpelijke successen van de wapenen der byanden / met hoope nochtans dat de sake omtrent de conservatie van 't resteerende / doozt goede boozt-sozge buyten wan-

1672. hoop soude werden gehouden / en hebben alle 't selve op den 22 Juny, 1672. aan haar Hoog-Mogende gecommuniceert, uyt-wissende de volgende Messive :

C O P I A.

Hooge en Mogende Heeren,

MYn Heeren. Gister avont omtrent ten 8 uuren is ons noch te Woerden zijnde, door een trompetter toe-gekomen een Missive van de Heeren Staten van Uytrecht, met een ingeslootene Copie van d'Acte die den Koning van Frankrijk tot securiteyt van onse vordere reyse hadde doen depescheeren, foodanig als U Hoog-Mogende uyt de selve Copie hier nevens-gaande, sullen konnen sien ; de notificatie heeft ons dese morgen herwaarts doen komen, alwaar wy den Capiteyn in de gedachte acte vermeldt, met sijn by-hebbende Ruyters hebben gevonden, die jegenwoordig gereet staan om de reyse te vervorderen, naar dat wy al-vooren met de Heeren Gedeputeerden van de Staten van desen Lande, door de Vergaderinge tot ons gefonden, hebben gesproken, en uyt de selve verstaan, hoe dat sy van alle hulp verlaten zijnde: en zijnde de stad Aarnhem, en die van Amersfoort al in handen van den vyant, en verscheyde anderen in staat om die haast te volgen, onder welke sy die van Naarden al mede rekenden, geresolveert hadden eenige Gedeputeerden af te senden, om den Koning te verfoeken de selve onder sauvegarde te nemen. Wy willen hoope dat God Almachtig de Commissie, die U Hoog-Mogende ons hebben gelieven toe te vertrouwen, met een gewenscht succes sal zegenen, alhoewel de onbegrijpelijke successen van de wapenen onser vyanden, weynig apparentie daar toe geven, en dat ondertusschen der selver goedevoorsorge omtrent de conservatie van het resteerende, die sake buyten wanhoope sal houden. Waar mede Hoog-Mog. Heeren &c. Uytrecht den 21. Juny. 1672. des morgens ten 11. uuren.

Was ondertekent

J. van GENT.
P. de GROOT.
W. de NASSAU.

Haar

172. Haar Ed. Mog. hadden ook by Missive
 van dato den 12 Juny, hier mede copielijk
 by-gehoegt / aan de Staten Generaal al be-
 kent gemaakt / wat conduicte by haar / in
 deses tijds ongelegentheit wierde gehou-
 den / om hare plicht / omtrent de bondge-
 nooten daar mede te voldoen / en luyde als
 volgt :

C O P I A.

Hooge en Mogende Heeren,

NA dat het Leger van den Staat den Yffel
 verlaten, en tot in onse Provincie afge-
 fakt zijnde, sich beweften de stad Uytrecht
 hadde gecampeert, hebben wy aanstonds on-
 se Gedeputeerden derwaarts gesonden, om
 met de Heeren Gevolmachtigden te velde,
 en Sijn Hoogheyt den Heere Prince van O-
 rangien te beraadslagen, wat tot defensie van
 de Provincie, en voornamentlijk tot conser-
 vatie van de stad Uytrecht, by de hand soude
 kunnen werden genomen. En hebben Sijn
 Hoogheyt doen verfoeken dat de selve sich in
 de stad van Uytrecht wilde begeven, op dat
 de ontstelde en ontroerde gemoederen der
 Gemeente, door des selfs presentie en aan-
 wesen, gerust gestelt, en tot het in-nemen van
 een sortable militie mochte worden gedispo-
 neert: waar op des anderen-daags, zijnde den
 12 deser, Sijn Hoogheyt sich uyt het leger in
 de stad van Uytrecht getransporteert hebben-
 de, des selfs aankomste van foodanige opetie
 en succes is geweest, dat de burgerye tot
 stilte gebracht is geworden, en vervolgens by
 ons met eenparige toe-stemminge van de drie
 Leden, in 't by-wesen van de Heeren Gevol-
 machtigden te velde, en Sijn Hoogheyt, ge-
 resolveert is een genoegzaam Guarnisoen van
 regimenten soote voet als te paarde, binnen
 de stad van Uytrecht in te nemen, en goed
 en bloed ten uyttersten ter defensie op te set-
 ten: zijnde by Sijn Hoogheyt voorgeslagen,
 dat tot vordere bescherminge van de stad,
 d'ene helfte der cavallerye aan de Vecht, en
 d'andere aan den Vaartschen Rijn gecam-
 peert, en 't vordere gros van 't leger omtrent
 de stad geleyd en getrencheert soude wor-
 den; waar op wy in verwachting zijnde, dat
 tot executie van 't gene voorsz. de beloofde
 regimenten binnen de stad den volgenden
 dag, zijnde den 13 deser, souden worden ge-

sonden, is Sijn Hoogheyt des morgens om-
 trent ten 10 uuren, geaccompagneert met de
 Heere Ripperda Tho Beurise, wederom per-
 soonelijk in onse Vergaderinge verscheenen,
 en heeft aan ons bekend gemaakt, dat al-voor-
 rens, de militie in de stad te kunnen laten kom-
 men, by ons soude moeten worden geresol-
 veert, aanstonds, en sonder tijd-verlies, de
 bemuurde Weerd, en de vier andere voor-
 steden te doen af-branden, 't welk by ons ge-
 confidereert zijnde, te wesen van een seer
 dangereuse executie: en de Gecommitteer-
 dens van de stad Uytrecht, seggende het sel-
 ve de Heeren hare Principalen te moeten
 communiceren, is Sijn Hoogheyt uyt de
 Vergaderinge gescheyden, aangenomen heb-
 bende 't gene voorsz. met de Heeren Gevol-
 machtigden te velde, en de Generaals van de
 militie, noch in nader deliberatie te willen
 brengen, met verklaringe dat hy noch dien
 voormiddag ofte kort na de maaltijd 't onser
 Vergaderinge soude revertieren: Den uyt-
 slag van welke beraadslaginge met verlangen
 te gemoet siende, en in-middels ons aange-
 dient zijnde, dat met het water jegenwoordig
 in de riviere de Lek, noch een groot gedeel-
 te onser Provincie soude kunnen worden
 geinnundeert, en het selve door onsen Sec-
 retaris aan wel-gemelte Heeren Gevol-
 machtigden te velde, en Sijn Hoogheyt heb-
 bende doen bekend maken, om in de voorsz.
 hare beraadslaginge mede te worden ge-
 bracht. Hebben wy met groote alteratie ver-
 nomen, dat by U Hoog-Mogende was gere-
 solveert, en Sijn Hoogheyt gelast, het leger
 uyt dese Provincie na Holland te trekken;
 welke resolutie ook aanstonds ter executie is
 geleyd. U Hoog-Mogende kunnen seer lich-
 telijk beseffen, hoe groote consternatie soo-
 danige resolutie onder ons gecauseert heeft,
 daar de selve ons nooyt gecommuniceert, of-
 te daar van eenige notificatie gegeven was; te
 meer, dewijle by de executie van de voorsz.
 resolutie ons selfs geweygert is de regimen-
 ten op de repartitie van onse Provincie staan-
 de, en om onse stad leggende, tot onser de-
 fensie alhier te laten verblijven, onzangefien
 uyt de inkomende kondschappen men ons
 betuygde, dat den vyand in weynig uuren
 voor de stad Uytrecht soude kunnen welen;
 waar door wy dan gebracht sijn in d'uytterste
 ongelegentheit, als zijnde van het leger van

1672.

Juny.

1672. den Staat verlaten, van ons'eygen manschap en burgerye, soo door voorige wervingen als uytzenden van vrywillige, grootelijks ontbloot, het platte land onser Provincie door ge-escarteerde troepen van 't leger van den Staat al-omme gepilleert, en alsoo t'eene-maal van de bondgenooten geabandonneert. Wy vinden derhalven ons genecessiteert, om te voor-komen de totale ruine van onse goede ingefetenen, ons van soodanige middelen te bedienen, als wy na de tegenwoordige constitutie van tijd en saken de bequaamste konnen uytvinden, en dien-volgende een paspoort of sauconduit verfocht en geobrineert hebbende, senden wy desen morgen onse Gecommitteerden aan sijn Alderchristelijkste Majesteit, om sauvegarde te bekomen, waar toe wy te meer geparst zijn geworden, om dat ons op gisteren na-middag in 't seker bericht is, dat den Marquis van Rochefort Sondag namiddag laatst-leden ten 2 uren, de stad Amersfoort met een confiderabel gros geoccupeert, en de steden Rheenen en Wijk al-voorens particuliere sauvegardes hadde verkregen. Hoog-Mogende Heeren, wy hadden nooyt gemeent dat den yver, die wy tot conservatie van de gemeene sake, soo in 't consenteeren van ordinaris en extraordinaris middelen, en het prompt furneeren van de selve, als mede de vrywillige leeninge van soo veelderhande behoeften van bus-pulver en anders, tot besorginge van de steden aan den Yssel, Rhijn en Waal, en ook het leger, by ons soo liberalijk gedaan, waar in wy vele onser bondgenooten, volgens de meenigvuldige getuygenisse van U Hoog-Mogende selfs hebben gefurpasseert, in deser voegen aan ons en onse Provincie soude hebben worden gerecompenseert: Maar biddende dat den Almogenden God alles na sijn goeder-tierene genade noch ten besten gelieve te schikken, sullen wy U Hoog-Mogende persoonen en regeeringe in de protexie Godes bevelen. Hier mede, &c. Gedaan t'Utrecht den 11. Juny, 1672.

Was gearapheert

P. RUYSCH. ^{vr.}

Onderhand

Ter Ordonnantie van de Heeren Staten des Lands van Utrecht,

En was getekent

C. v. POLL.

Als haar Ed. Mogende op den 11 Juny, 1672 omtrent de middag / eerst resolbeerden om paspoort van sijn Majesteit te versoeken / was al op den 12 Juny, daar te booren / de stad van Aarnhem belegerd en beschooten.

De Regeeringe der stad Wijk hadde den selven 12 Juny, haar Ed. Mogende bekent gemaakt / dat des Konings troepen omtrent Maurik, aan de ober-zijde van Wijk, in de Betuwe wierden gesten.

Gelijc ook ten selven dage het leger van den Staat, op kondschap / dat den brand tot Amerongen aan 't Wielsche Veer was dooz-bekende / seer schielijk naar Uytrecht af-gesakt / en des anderen daags aldaar aangekomen was.

In de stad van Wageningen was ook al op den 12 Juny Sauvegarde gekomen.

Ten selven dage tegens den avond / van gelijken in de stad Rheenen.

En hadden ook haar Hoog-Mogende op den selven dag / op boozstel van de Provincie van Holland, al aan den Koning gecommitteert de Heeren van Gent, de Groot, van Odijk, en Eek, om te versoeken openinge van de Conditien, waar op sijn Majesteit de stillstand en afwendinge van sijne wapenen soude believen toe te staan.

Welke hare Hoog-Mogende Gecommitteerdens op den 13 Juny, wesende des daags te booren / eer haar Ed. Mogende resolbeerden / om een paspoort te laten versoeken / tot Uytrecht zijn gekomen / om bozder na sijn Majesteit, met sijn leger booz Doesburg leegende / te vertrekken.

De stad Aarnhem was op den 14 Juny, na wepnig dagen belegeringe / aan den Koning van Frankrijk over-gegeven.

Op den 14 Juny heeft de stad Thiel uytgezonden om sauvegarde te versoeken / en op den 15 Juny de selve geobtineert.

Op den 15 Juny hadde de Magistraat der stad Wijk insgelijks al sauvegarde verfocht / en bekomen.

Amersfoort wierd op den 15 Juny dooz den Marquis de Rochefort in-genomen.

En des anderen daags / den 16 Juny, hebben des selfs troepen Naarden bemachtigt.

De stad van Uytrecht daar dooz van booren / en ten wederzijden zijnde besooten / gelaten in boorige toestand van onmacht / dooz het verbergen en posteeren van 't leger van

den

1772. den Staat in Holland, verſteken van alle
 hoop / die noch eenigſints op de militie van
 den Staat mochte oberig zijn geweest / en
 niet te min noch al verwachende op een
 goeden upſlag van d'een of d'ander der
 boorz. deputatie; is den Marquis de Ro-
 chefort met ſijn byhebbende leger op den
 12 Juny, weſende Donderdag / van Amers-
 foort naar Uytrecht af-gekomen / en heeft
 (volgens notule by de Heeren der ſtad Uy-
 trecht ten ſelven dage daar van gehouden)
 dooz een Oberſte ſijn aankomſte aan den eer-
 ſten Burgermeester doen bekent maken /
 met aanſegginge dat hy booznemens was /
 met ſijn byhebbende troepen in / en dooz de
 ſtad te trekken.

De Vroedſchap daar over geconvoceert
 zijnde / heeft naar oberleij van alles / en in-
 ſonderheyt van den ſtaat / daar ſine ſp haar
 geprecipiteert vand / gereſolveert twee Hee-
 ren upt den haren te committeren / omme
 hoogſt. gemelte Heer Marquis kenniſſe te ge-
 ven / dat de boorzepde deputatie aan den
 Koning van Vrankrijk waren af-gegaan / en
 dat men alle uren den upſlag daar vante
 gemoet ſag / en dat derhalven wilden ver-
 trouwen / dat ſijn Excellentie de ſtad van in-
 en dooz-tocht ſoude willen verſchoonen.

Diens volgende gemelte Heeren Gecom-
 mitteerdens bertogen / en in 't kortere gerever-
 teert zijnde / alſoo ſp den Heer Marquis tot by
 het Kruys-Gasthuys, ('t welk omtrent een pl-
 ſtool-ſchoot van de Witte Vrouwen-poort ge-
 legen is) met ſijne troepen geavanceert bon-
 den / hebben haar Ed. Mog. ter vergaderinge
 van de Vroedſchap gerappoortert / dat met
 ſijn Excellentie waren verſproken: dat het
 leger ſijn march buyten om ſou nemen, en
 dat alleen 100 muſquettiers du Roy binnen
 de ſtad in-genomen ſouden worden.

Daar op ſijn Excellentie met de boorz.
 100 muſquettiers in de ſtad gekomen zijn-
 de / heeft ſich in perſoon naar haar ſtadhuyſ
 begeben / en onder het ſtellen van de ordres
 tot billetteringe van de boorzepde muſquet-
 tiers / de Porriers met hare ſcutels doen
 ontbieden / en de ſelve in de Raad-kamer
 van haar af-gebozbert / en na ſich geno-
 men.

Des anderen daags / weſende Wpdrag
 den 13 Juny, des naar-middags / zijn haar
 Ed. Mogende Gecommitteerdens upt het

leger van ſijn Majesteit te rugge gekomen / 1672.
 en hebben gerappoortert / dat ſp het verſoek
 van Sauvegarde booz de Provincie en Stad
 van Uytrecht, in-gevolge van haar Ed. Mo-
 gende reſolutie gedaan hebbende / den Heer
 de Louvois, Primier Miniſter van ſijn Ma-
 jesteit, haar hadde te gemoet geboert: dat
 den Koning niet gekomen was omme Sauve-
 garders te verleenen, maar om Steden en Pro-
 vintien te conquesteeren.

En dat Sijn Majesteit haar ſelfs hadde
 doen aanſeggen / dat ſp een heer te rugge ſou-
 den doen / om nader en volkomender laſt ofte
 pouvoir van de Heeren hare Principalen af
 te halen.

Daar op haar Ed. Mog. vernemende dat
 hare verwachtingen van geen ſucces waren /
 dooz dien alles gantschelijk quame te ont-
 ſtaan; en confidereerende dat de ſtad van
 Uytrecht by ſich ſelfs (hoewel nu ook al-
 bezrepts geoccupeert zijnde) alleen niet beboegt
 was voor de behoudeniſſe der Kerken ten
 platten Lande, en de exercitie van de Gere-
 formeerde Religie door de geheele Provin-
 tie, conſervatie van de Provinciale Colle-
 gien, incluſie in de Tractaten door wel-
 gemelte haar Hoog-Mogende Gecommitteer-
 dens, van wegens de gefamentlijke Bondge-
 nooten te maken, en de vordere ſoo hooge
 en importante Interellen van de Provincie
 by het geaccordeerde (hier kortelijk na-
 volgende verbat) te verſoeken; hebben haar
 genoodſaakt gebonden eenige Articulen te
 ontwerpen / en dooz gemelte Heeren Gecom-
 mitteerdens op haar Ed. Mogende naam /
 aan Sijn Majesteit te doen booz-dragen.

Den volgenden dag / den 14 Juny, zijn
 boozberhaalde Heeren Gecommitteerdens
 wederom naar Sijn Majesteit vertrokken /
 en den 17 Juny, des abouts gereverteert zijn-
 de / hebben haar Ed. Mogende bekent ge-
 maakt / dat Sijn Majesteit daags te booren
 den 14 deſer / aan de Provincie, en der ſelver
 ingeſetenen / onder anderen hadde geaccor-
 deert.

*Articulen geaccordeert van den Koning
 van Vrankrijk, aan de Provincie
 van Uytrecht.*

D At de exercitie ofte oefeninge van de
 Gereformeerde Religie, gelijk de ſelve
 tegen-

1672. tegenwoordig werd geleert, de Academie en Schoolen sullen blijven geconserveert.

July.

Dat de regeeringe van de Provincie, sulks die tegenwoordig constitueert is, sal blijven by de selve forme, en by de persoonen, die de selve tegenwoordig bekleden.

En dat de privilegien en gerechtigheden van de drie Leden van Staten, en van de stad en steden in hun geheel sullen blijven.

Dat het Hof van Justitie, en alle andere ampten en officien of bedieningen, door de geheele Provincie sullen worden gecontinueert, door de persoonen, die de selve tegenwoordig bekleden.

Dat alle schulden, lasten, capitalen en renten van dien, op de Provincie, stad, steden en communiteyten staande, sullen blijven gecontinueert, en betaalt werden.

Dat de Provincie, stad en steden van Uytrecht niet sullen worden geplundert, nochte gehouden zijn het selve af te koopen, of worden gebrandfchar.

Dat de Provincie van Uytrecht, stad of steden van dien, niet sullen worden gebracht onder een particulier Heer.

Dat boven desen allen, de Provincie van Uytrecht sal werden geincludeert in foodanig Tractaat, als de Koning met de Staten Generaal sal komen te accordeeren.

Toonende haar Ed. Mogende al-om in haar ziel-toogende en sterbenden Staat/ hare getrouwicheit en pber/ omme tot het uytterste in den Band der Unie te willen verblijven / geduurig hare gedachten gebest houdende op het gene hare Hoog-Mogende booz/ en ten besten van de Unie en gesamentlijke Bondgenooten souden komen te handelen.

Apt alle het boozberhaalde kan volkomenlijck werden afgenomen / dat haar Ed. Mogende niet boozbarig / maar booz de uytterste nood geparst zijnde/ eerst vaspoozt booz hare Secommitteerden versocht / en daar na booz de selve de geaccordeerde Articulen gebeuvert hebben.

En dat ook niet de Provincie haar selven/ maar in effecte/ en met'er daat de bondgenooten / door het afstrekken van alle de militie van den Staat, de Provincie van Uytrecht aanden Koning van Vrankrijk hebben overgegeven/ apparentelijck om grooter onheylen

en meerder swarigheden van den Staat te booz-komen / en om de Provincie van Holland en de andere te conserbeeren.

July.

Willende haar Ed. Mogende vertrouwen/ sulks geschied te zijn niet die intentie en hope / dat booz de conserbatie en behoudenisse van Holland, dese verlatene Provincie wederom soude mogen werden herstelt. Ge-
daan t'Uytrecht den 5. December, 1672.

CASPAR SCHADE. vt.

Ter Ordonnantie van de Heeren Staten voornoemt.

C. v. POLL.

Met de boozberhaalde redenen meenen de Heeren Staten van Uytrecht het overgeven van die stad en Provincie, genoegsaam te kunnen verantwoozden. De Heeren Secommitteerden / die van wegen Uytrecht aan den Koning van Vrankrijk gesonden wierden / waren de Heer Seroskerke, Heer van Welland, Berkesteyn, en den Burgermeester van der Voort: de Articulen, die sy den Koning booz-droegen / en haar toegestaan zijn / als boven verhaalt / zijn van Monsieur de Louvois, als eersten Minister des Konings, onderteekent: maar by de selve Heeren Secommitteerden wierden noch de twee volgende booz-gestelt.

Dat de 5 Collegien of Capittelen, Duytsche ordre, en vordere Beneficien, sullen blijven in haar geheel, sulks dat die de tegenwoordige Possesseurs sullen blijven besitten.

Dat de Alienatie van de Ecclesiastique Goederen, tot noch toe geschied, sal worden gehouden voor valide, en van waarde.

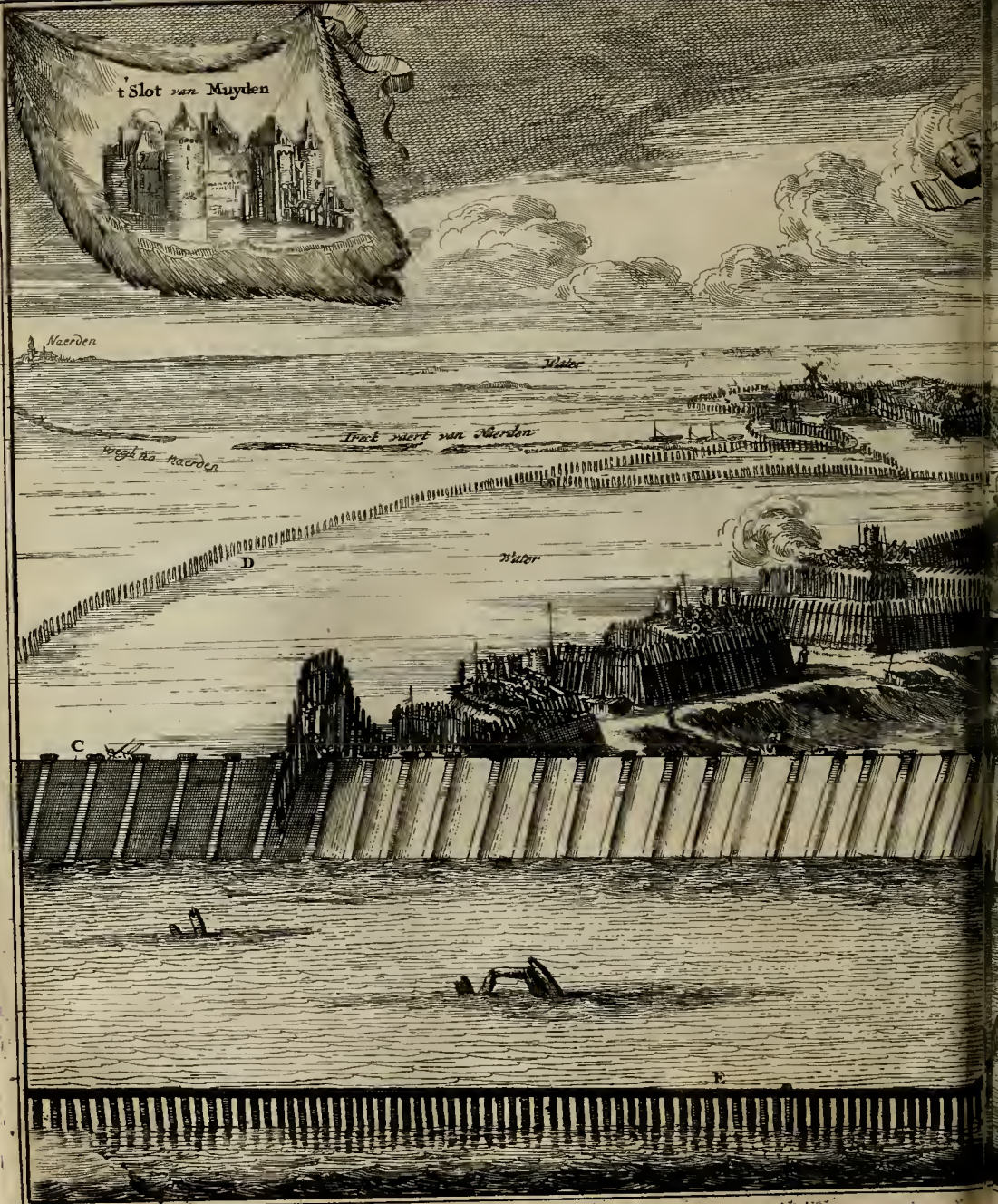
Doch het schijnt dat dese niet hebben willen booz-gaan / bermits die van Uytrecht in hare hier booren aangewesene Deducctie, de selve niet aanroeren.

Wy sullen dit geheele werk hier mede in sijn geheel laten/ sonder hier eenig besluyp te maken / gelijk andere dwaaslijck genoeg hebben gedaan. En aldus is de stad Uytrecht, op den 23. July 1672. booz den Marquis de Rochefort met 100 musquetaires van den Koning, soo heel als sauvegarden, in besettinge genomen; zijnde dese wel haast van meerder macht gebolgt.

De

in de Stadt MEYDEN

A. Die grond van t' Sloot
B. Zeel huys van t' Boudel siende
cant met Storm-palen ofwel
C. Drok na Mylder-bergh
D. Paalwerck in t' water in plaets
van t' Contrefchapp
E. Paalwerck inde Zuyder Zee
F. Een Bruch die int tweede
Kort comt
Schiet-gaten voor Musquetten

Afzonderen

wesep

MUYDEN

Water

nigh na wesep

Water

De

Slaven

Moeras

172. De Franschen nu aldus meesters van Uytrecht geworden zijnde / begosten daar wel haast een nieuwe wijze van leven aan te stellen. Men bing op den 21. deser aan / de Misse op het St. Jans kerkhof, onder de poort van den Heer Burgermeester de Goyer, te doen; duurende het selve van Sondags 's morgens heel vroeg tot over 12 uren des middags: maar naderhand is daar geen dienst meer gedaan. Sy stelden ook hier en daar geschut op de wallen / meer om den Koning, als hy daar binnen sou komen / te verbellekomen / als om den byant mede af te heeren / gelijks niet sijn Majesteit, maar wel anders het geheele Hof / des anderen-daags daar binnen quam. Men hield derhalven in het Paus-huys een open maaltijt / daar de Hartog van Orleans, en die van Montmouth, de Aarts-Bisschop van Rheims, drie Princen van Lotharingen, de Soon van Colbert, de Hartog d'Anguien, en meer andere Grooten, tegenwoordig waren; die des naar-middags alle weder naar het leger betrokken. De Cardinaal de Bouillon onthield sich in het huys van den geweesen munt-meester Gerobulgh, maar betrok met de andere Heeren; doch heeft daar na de eerste Misse in den Dom-Kerk gedaan / waar over hy van een van de Heeren van Uytrecht begeluktwenscht wierdt / die verklaarde / het selve al over lange te sien en gewenscht bearbeyd te hebben.

Sijn Hoogheyt dan met het leger van de Staat op den 18. Uytrecht berlatende / begaf sich met sijn oberige troepen ten deelen den weg op naar Leyden, zendende echter een gedeelte na Weesop en Muyden, sterkende daar mede dese twee steden / onder het gesag van Prins Johan Mauritz van Nassauw. Een ander gedeelte werd onder den Veld-Marschalk Wurtz naar Gornichem: en voorts het gros onder sijn Hoogheyt naar Woerden, Montfoort, &c. geboert; met de welke aansonts verscheydenve posten gebat zijn geworden: als Goverwellen-sluis, Bodegrave, en soo voorts; die ten deelen dooz het op-gelaten water / ten deelen dooz verschantingen / bequaam om den oberal der byanden te gen te staan / gemaakt zijn geworden; gelijks ook daar na tot Nieuwerbrugge een besloot bestinge op-getroppen is.

De steden Gornichem, Gouda, en Schoon-

hoven wierden ook dooz genoegsame besettingen verskerkt; zijnde Schoonhoven tot noch toe niet sterk geweest / maar nu aansonts aansienlijk gemaakt.

Aan den Uychoorn, omtrent twee en een half uur gaans van Amsterdam, wierd daar na ook post genomen.

Als mede aan den Hinderdam, een slups op de Vecht, omtrent Weesop.

Gelijks ook op het Slot te Abcoude.

Men dede ook op alle toe-wegen de bruggen af-werpen / leyde Aptleggers / met bezoorlijk geschut / volk en alle andere toe-behooren voorszien / om allesints het over-trommen van de byanden te verhinderen; en met dese en andere vooz-sorge achtte men nu Holland soo goet als tegen een geweldigen ijs-zekel verskerkt / tot het welke het op-gelaten water wel het grootste behulp toe bzagt: zijnde allesints dijken / dammen en polders daar mede oberladen; soo dat het rondsomme als in een Zee lag; de Staat genootsaakt zijnde een gedeelte te verderben / om het geheel te bewaren: het jammerlijk verwoesten van soo veel uytstekende schoone hofsteden / hobben / tuynen / boongaerden en lusthuysen niet aan te sien / om het noodigste (beneffens de duur-gelochte byzpheyt) te behouden.

Ondertusschen is de Koning van Vrankrijk van Doesburg weder tot Aarnhem gekomen / en upt dese voozspoedige beginselen van Conquesten een vast besluyp van een gewenschten voortgang trekkende / vond sich echter daar in bedrogen / en bemerkte haast dat dooz sijn strijdige hoofst-stoffe dat vuur van sijn overwinnenden ober niet wepnig gestut wierd / en dat Holland nu soo gereet niet was te grijpen / als hy sich had ingebeelt. Hy bezeest sich echter met sijn macht naar Uytrecht, en plaaste sich op den 27. Juny twee uren boven de stad / in en om het dooz Zeyt genaamt; hebbende te vooren / al-eer hy van Aarnhem betrok / dese verklaringe laten upt-gaan.

Van des Konings vvegen.

S YN Majesteit betrachtende hoe groote-Verklarings-vaardige voornemens, en gevordert de aanslagen die sy gedaan hebben federt het beginsel van haar aankomst in den velde; en begeerende

1672.
Juny.
Besetting
der Pa-
sen.

Verlin-
ge v de
Stathe
koden.

172.
Juny.
Besetting
der Pa-
sen.

1672. rende te handelen met de uytterste fachtmoedigheid de lieden van de Provincien, waar sy haar verwinningen sullen komen uyt te strekken; en haar laten weten, 't geen datse hebben te doen, om de daden van sijn goedertierenheyt te verdienen.

Sijn Majesteyt heeft doen verklaren, en verklaart, dat alle de inwoonders der steden en plaatsfen meer gevordert binnen Holland, die sich willen by sijn gehoorzaamheyt onderstellen, en ontfangen de krijgslieden, die hy sal voor goet achten daar te senden, voor haar bescherming en gerustigheyt, sullen niet alleenlijk gehandelt wesen soo gunstelijk als sy-lieden souden mogen begeeren, maar ook bewaart en behouden wesen in alle haar privilegien en vryheyt, en geheel vrydom van geweten sal haar gegeven worden, om openbaarlijk en gerustelijk te oeffenen haar Religie en Geloof: maar in tegendeel, dat die geen die sich niet sullen willen onderstellen, en wie, 't sy door geweld, 't sy door overvloeyinge en brekinge van dijken, of door een andere wegh, willen beproeven de macht van sijn Majesteyt tegen te staan, met de uytterste strafheyt sullen gehandelt werden; en dat hier-en-tusschen het overblijffel van dese Campagne allerhande daden van vyantschap tegen haar-lieden, en het gene haar toe-komt, geoeffent sullen worden: En als den tijd van de winter en de Vorst, sullen lichter maken den toegang tot de steden, die haar met water nu doen hebben ondervloeyen, sijn Majesteyt sal gantsch geen quartier doen geven aan de inwoonders van de selve, en sal orde geven, dat sy geplundert en verbrand werden.

Gedaan in 't Leger, by Arnkem, den 24. Juny, 1672.

Getekent

LOUIS.

En lager

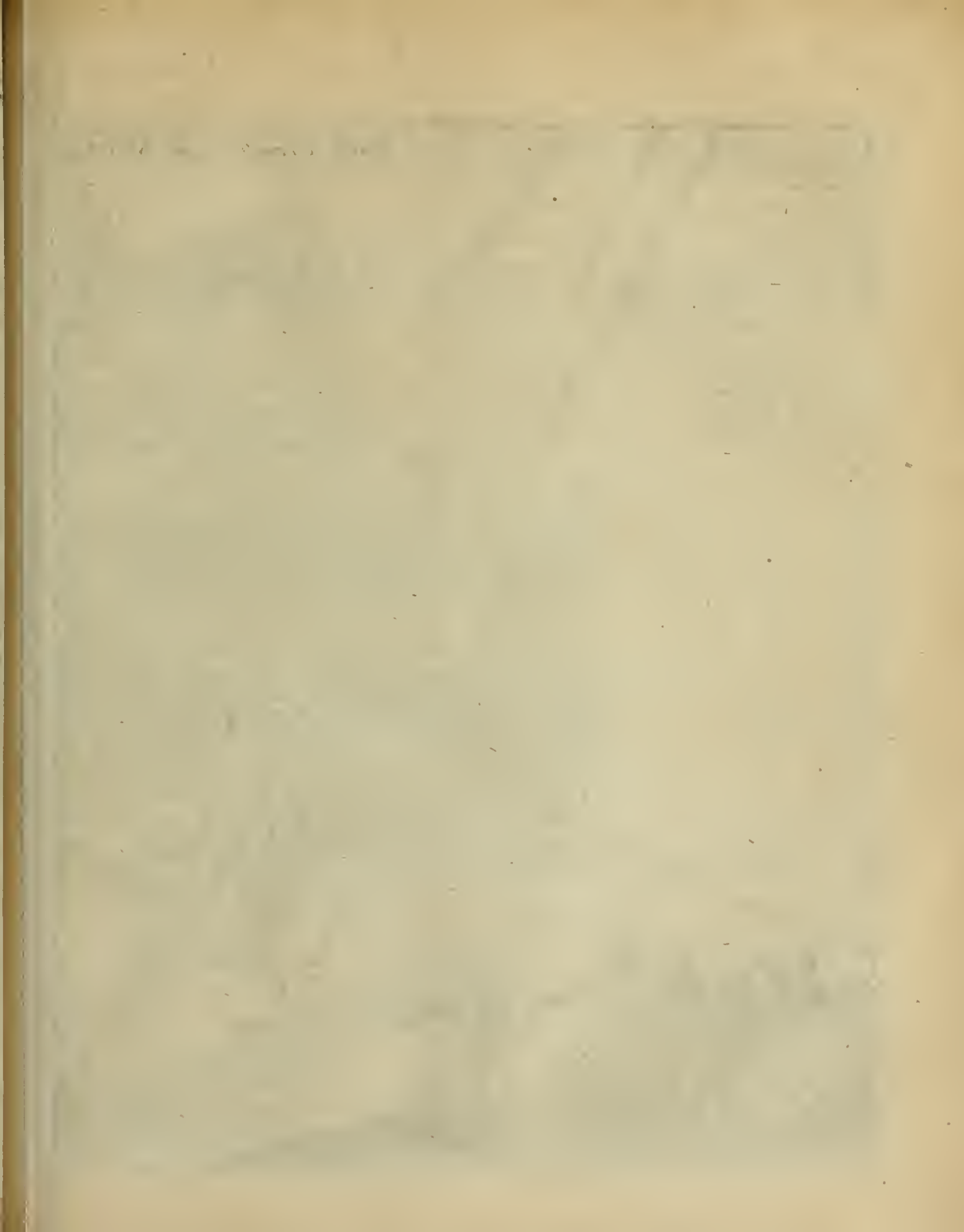
LE TELLIER.

Droeve
staar van
Holland,
&c.

Onder dies het schtelijk af-sakken van het leger van den Staat, het verlaten van Uytrecht, vozder het aan-naarderen van de Fransche macht/ en epdelijk het besetten van die stad en Provincie, veroozsaakten een schrik dooz en ober geheel het land/ die eer-

der te bedenken als te beschrijven is. Het 1672
bluchten der landsaten uyt hunne ober-ge-
lopende landen/ maakte seifs die gene gaande/ waar toe sy geblucht quamen. Men
breegde vooz een byand/ die men noch noopt
gesien/ veel minder geboekt hadde: en soodanig was de verslagentheyt/ dat de geheele
werelt by naar te kleyn scheen/ en geen
plaats beylig/ als daar de Fransche naam
onbekent was. Dat sullen wy den leser hier
veel dienen van bysonderheden en voozbal-
len? hoe d'eene sijn schatten en gelt begraven/
andere in muuren gemetselt/ andere in
heymelijkheden/ en andere onvernoodelijke
plaatsfen gelwoopen/ andere onder
bzeemde namen versonden/ en dat beele van
dese noopt weder te hups gekomen is; andere
hun gout en silber hups gericht versmolten/
hun jutweeten/ ik weet niet waar/
wech-sommelden/ hun brieven en obligatien
(eplaa! siechte verscherkingen in een
verlooren staat) verslaken/ ober-dzoegen/
en vooz een kleyn gelt verkochten; andere
stil-swijgende in schepen/ achter hun hups
sen leggende/ hun goederen paktien/ om
daar mede op het eerste ongemak t'zepl te
gaan; hoe men met de aldergrootste pber
uyt was/ om dat kostelijke/ dat machtig
rijke Holland, binnen weynig stonden arm
en van al sijn macht en weelde berooft te stellen/
het sijne sich selven te benemen/ op dat
het de byant niet nemen soude; ten ware
beter toe-versicht dese ellendige vbertsaagde
bluchtelingen/ tegens hunnen dank/ in hun
besit/ hun goederen en welbaart gehouden/
en de gestootene poozren en geschutte boimen
dit verderffelijch en algemeen verloop gestut
hadden. Wat sal ik u veel van dat jammer vol
redeloosheyt/ die spoed sonder voozdeel/ dien
pber sonder nut/ die onbesozgde sozgbuldigheden
beschrijven? stelt u vooz/ een stad aan
de eene zijde van de byanden vermeerstert/
daar men aan de andere zijde sich selven het
woeden der verbitterde byanden soekt te
ontdzaagen/ en sijn ellendige armoede te ber-
gen; of een gehuchte/ aan de eene zijde aan-
gesteken/ alwaar de snel aangedreven wint
niets vooz de vlamme schijnt te willen ber-
sekeren; aan de andere zijde de benaubode
landsaten hun kommerlijk hupsraat soeken te
bergen; of een dooz hooge wateren/ en
dooz geweldige stozmen dooz-gebroken dijk/
daar

Juny.

Platte Grondt van Ardenburg

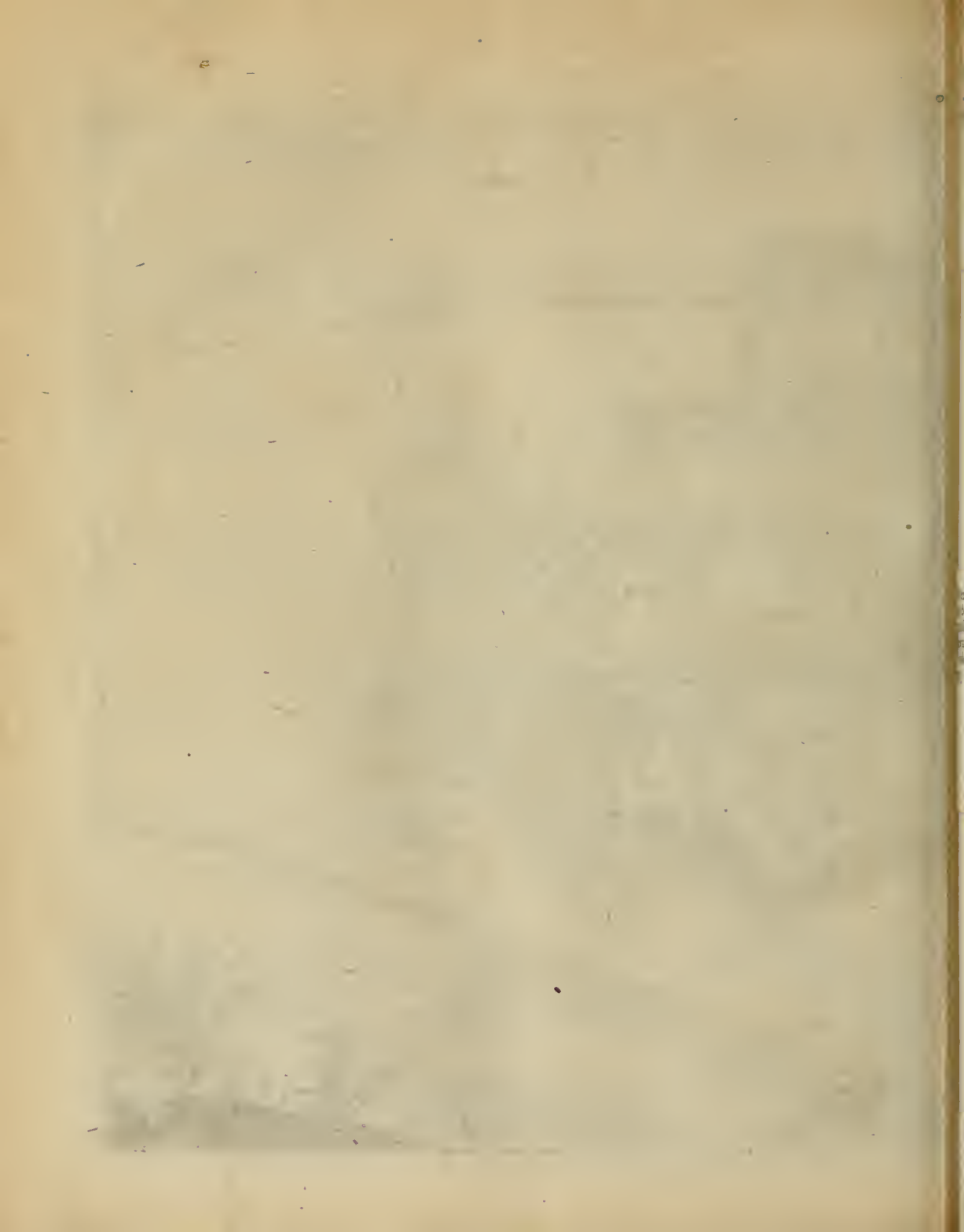
1. Fort Grooten dorst
2. Maria Kerck hof
3. Bogaert Straet
4. Water ganck
5. Vless-houwers Straet
6. De Marck
7. Markt Straet
8. Nieuwe Voort Straet
9. Vuert van Ardenburg
10. St. Peters Dyck
11. Spindel Marck
12. De Blyck
13. Meule Straet
14. Paerde Marck
15. Oranje Bolwerck
16. Surt Bolwerck
17. Vier bucken Bolw.
18. Polders Bolwerck
19. De Pint
20. Smeeties brug

1672. daar men geen macht / spoed / o'zere noch
wegen bind / om het d'ezgende gebaar te
ontkomen; en maakt dan een bergelijkinge
met den staat van ons bebende Holland.

Juny.

Daar dese stroom van verschijkinge
wordt tijdelijk geslut / en de schepen met de-
se gepakte goederen geladen / als mede de
volgestopte wagens / door de burgers selve
te rugge gefonden. Ja sommige / om de
byanden te ontvluchten / begaben sich by de
byanden / en wilden liever de rampen van
overtwonnen te worden / met de alreeds over-
wonnenen / deelachtig zijn / als de selve lan-
ger te vzesen. Veel goederen / die na vero-
berde steden selfs geboert wterden / sag men
aan-halen en prijs-maken. Soo dat men
hoortelijkt alhier de grootste verwarring sag /
die ooyt de onplaatste elementen fouden
konnen toe-hzengen; te verderben / dat men
soekt te behouden; te bezagen / dat men
tracht te blieden.

Daar laat ons eenmaal sien of desen ge-
weldigen boozgang / van de o'ertwinnende
Fransche wapenen / nergens gestuyp sal
worden.

Verhaal
an der
Franschen
anval op
Aarden-
burg.

In den aanbang des jaars 1672. was re-
solutie genomen / by haar Ed. Mogende, de
Heeren Raden van State, tot het demolieren
der vestinge van de stad Aardenburg: waar
toe reets o'zde gegeven was aan den Ont-
fanger Duyft, van Voorhoud tot Sluys in
Vlaanderen, om de noobige somme van pen-
ningen daar toe te verschaffen: 't welk de
Magistraat van Aardenburg boozs. verstaan-
de / hebben eene Commissie gedereneert / en
boben die / twee regeerende Burgermeesters
naar den Haag gecommitteert / ten eynde
het werk soude mogen gestaakt werden / ge-
lijck ook obtineerden; echter kreeg eventwel
den Commandant Johan Kaauw, neffens de
andere Compagnien / daar in guarnisoen
leggende / patent / om naar Sluys in Vlaand-
ren te vertrekken / dat aansonds na-geko-
men wierd: maar des gemelten Comman-
dants Compagnie vertrok naar de Elder-
schans, dicht aan Aardenburg gelegen / laten-
de alleen in de stad / onder het beleyd van den
Vaandzic Elias Beekman, niet meer als 36 a
38 soldaten / sonder een baandel by haar te
behouden; het welk een seer groote murmu-
rerie onder de gemeente dede ontstaan / haar
soo schijelijck van alle guarnisoen ontbloomt

bindende / causeerende dit dieshalben een
groot bluchten onder alle soozten van in-
woonders: te meer / alsoo door de macht des
byandlijken Konings van Vrankrijk, nu met
onsen Staat in oozlog zijnde / alle de plaatsen
en steden boben aan den Rhijn en Maas leg-
gende / soo schandelijck aan des gemelten Ko-
nings boozspoedige wapenen / sonder by-na
slag of stoot (meer door l'afharrigheyt als
door geweld) waren over-gegeven.

1672.

Juny.

Het is dan sulks dat op Saturdag / den
24. Juny 1672. een gerucht quam / dat de
Fransche een aanslag op de gemelte stad van
Aardenburg waren hebbende / en haar de en-
trepriase van dien vast imagineerden, als
men terwijle sekere advertentie bequam / dat
tot Deynle eenige duysend mannen verga-
derden / welk Deynle omtrent seben uren
gaans van Aardenburg is geleger. Den
gantschen dag wierd het seggen van buyten
inkomende luyden gecontinueert: waar
door de Magistraat noch des avonds ten acht
uuren vergaderden / om / soo veel mogelijck /
na hare zwakheyt op hare bescherminge o'z-
dye te stellen / met communicatie van den ge-
melten Vaandzic Elias Beekman, die hem
in desen seer bigilant betoonde / soo dat de o'z-
dinaire wachten straks wierden verdubbelt /
en alle de verdere burgers en soldaten ge-
waarschouwt (die in alles te samen geen
volle twee honderd weerbare mannen kon-
den uyt-maken) haar geweer gereed te hou-
den / 't welk by een peder met goeden p'ber
wierd na-gekomen.

Dit aldus bericht zijnde / en de Heeren
van de Magistraat op het s'cheyden / komt een
Stads-bode seggen / dat een man booz de
poozte stond / (alsoo de poozt al was gesloot-
ten /) welke na Aardenburg was gezonden /
met een h'zief / die nootsakelijck in de stad
moeste wesen / en ilico aan de Heeren van de
Magistraat behandigt / als zijnde daar ten
hoogsten aan gelegen. Over-sulks wierd
door de boozs. Magistraat aan den comman-
deerende Vaandzic Elias Beekman verfoekt
gedaan / terstond de poozt te willen laten op-
doen / 't welk sonder uytstel geschieden.
Over-sulks den Bode binnen zijnde / leberde
sijn h'zief over / welken gezonden wierd van
Gent, van eenen Jan de Kuyper; schrijben-
de / hoe dat de Franschen, sterft 8 a 9000
mannen / des mozgens ten tien uren van
het

1672. het stedeken Deynse waren op-gezokten / en dat hy Jan de Kuyper, om beele redenen / niet konde twiiffelen / of sy hadden haar doel-wilt op de stad Aardenburg; 't welk hy / dooz een goede genegentheyt / niet konde naar-laten de achtbare Magistraat der voozf. stad dooz een Expresse bekent te maken: waar op datelijc oydze wierd gegeben het slaan van de klofken te doen op-houden / en naarder communicatie met den voozf. provifioneelen commandeerenden Daandzig / Elias Beekman gehouden / en eenige van de ppzincipaalste burgers ontboden zijnde / wierd dooz den Burgermeester vooz- geflagen / dat / alsoo men soo zwaak was / en onsterk van volk tot defenfie van soo grooten plaats / of men niet in tijds behoozde een goed accoord zoeken te maken? het welk den gemelten Daandzig Beekman hoorende / seer genereuslijc geantwoozd heeft / feggende / daar van geenfints te willen hooren / maar lieber tot den laatsten man toe te bechten / en alsoo / eer en eed betrachtende / vooz het Vaderland sterben / als een stad van soodanigen importantie te laten komen onder het geweld van onse bloed-dozfzigte byanden. Welke resolutie terstont is gefecondeert by den pzeident Schepen Pieter Rooman van Haarlem, feggende insgelijks: Ja, liever vechten en sterven, als de vyanden te laten meester worden. 't Welk soo generalijken goed gebonden zijnde / wierd van geen capirulatie meer gefproken / noch ten dien eynde eenige verdere ppropofitie gedaan: maar sy beloofden malkanderen de stad tot den laatsten man toe te defendeeren / hoopende van God een goede wytkomfte; tot welken eynde een Acte by de Magistraat en commandeerende Daandzig Elias Beekman is ondertekend: waar op sy des nachts / na giffing tuffchen een en thee uren / den byand gewaar wierden / komende ober Smeergies-brugge; en quam een trompetter onder de stad blafen / om de stad op te openfchen; die straks begroet wierd met een canon-fchoot / en chergie van musquetten: (want men by nacht niet verftond een stad te doen op-epschen / daar het gros van byandlijke machte soo na-by is:) waar op terstond den stoym / met alderhande medegebrachte instrumenten sijn aanbank nam: maar den aanbzekenden dag / die seer schielijc dooz-bzakt / gaf aan de verweerderfchen

dubbelen moed / en gelijk als nieuwe coura-
gie / alsoo sy bequamelijc konde sien waar haar byanden te treffen waren / en deden haar haast retireeren tot aan den Koekuyt, zijnde noch onder het kanon van de stad; alwaar sy haar eenigfins konden berbergen / dewijle het daar hoog is / en een groote hofstede stond / toe-komende den vooz desen Commandant aldaar / den Heer van Moifon-Neufue.

Den volgenden Sondag reden en liepen de Franschen met groote menichten ober 't veld / alles van de land-lieden haar goed plunderende / en de selve van haar beeroovende: waar onder somtijds van de stad met kanon wierd gespeeld.

Onder alle dese voozballen konde men onder de burgers geene de minste alteratie bemerkten / maar bleven malkanderen encouragierende de stad tot den laatsten man te sullen defendeeren; en was de stad in sulc een staat / als of het kermis geweest hadde.

Des achter-middaags wierd de Waterpoort geopent / waar dooz men naar Sluys gaat / en wierden veel byoutwen en kinderen uyt-gelaten / soo na / dat niet meer als acht of tien burgers byoutwen in de stad bleven.

Ten vier uren na den middag / kregen die van binnen tot secours veertig soldaten / onder het geleide van den Daandzig Vaanelvel, uyt het retrenchement in 't land van Cadfant gelegen / en noch een wagen met bus-kruyd van Sluys. Doen sag men van de wallen / dat de byanden hare tenten op-sloegen / waar uyt men konde bemerken / dat sy niet gesint waren de stad te verlaten; soo dat die van binnen met groote neerstigheyt op alles soo goeden oydze hebben gestelt / als na gelegentheyt van saken konden doen / soo met boomen om berre te hakken / welke op of aan de wallen stonden / om die op de bozstweertingen van de stad tot defenfie te gebruiken / de selve daar op leggende / om in cas van aanbal op de byanden te laten af-rollen. Toen wierde uyt de Koekuyt (boven verhaalt) een buur-teken in de lucht geschooten / 't welk datelijc gebolgt wierde uyt de tente van den Generaal den Marquis de Nancre, Gouverneur van Aath, omtrent een quartier uure gaans van daar leggende; waar uyt beslooten wierd / dat den stoym weder aan soude gaan / dat ook datelijc geschied /

1672. Juny.

1672
Juny.

1672. de/ met een groot geschreeuw / en waren met een spzong in de halve-maan / die licht was in te nemen / alsoo / vermits de zwakhcft van guarnifoen / daar niet een man in was : maar doen waren sp op haar kerck-hof / alsoo de burgers en soldaten daar lustig onder flankcerden / werdende dooz de kinderen t'elkens met versche louten boozsien / die dooz een groot buur / by Rooman boozsz. boozsijn deur aan-gelcnd / waren ontsieken / en alsoo / met heele bosseken dooz-gesneeden zijnde / met handen vol na de wallen wierden gebzacht / vermits daar dicht by woonde : en alsoo geen kogels in de stad waren / die op de burgers misquetten en roers pasten / alsoo Stacens kogels twaalf in 't pond gaan / en der burgers 16 a 18 in 't pond / soo sat Roomans bzoutw / genaamt Margareta Sandra, met tien jongens in haar sloep / en liet de kogels dooz-kappen / en alsoo dan met hoeden vol naar de wal bzengen ; gelijk met bus krupd ook gedaan wierd dooz bzoutwen en kinderen. De wallen / dooz het gestadig schieten / stonden als in een blamme buur / soo dat men de byanden bequamelijk konde sien.

Om trenten twaalf uren kregen wy weder een secours van honderd en tien mannen van Sluys , onder het beleyt van den Colonel Aalbrecht Spindler, het welk een groote couragie gaf / en de saak soo verre hielp bzengen / dat / den dag aan-bzehende / de Franschen (in de halve-maan zijnde) om quartier riepen / dat haar vergunt wierd / mits dat sp haar geweer ter neder souden leggen / de bzugge van de halve-maan op-halen / en de uyterste barriere slupten / 't welk sp ook alsoo deden / werdende als doen met troepen ingelaten : de officieren van qualiteyt wierden in de herberge gebzacht / en de rest in de kerck ; zijnde het getal der gebangenen ses honderd en vijftien / die meest alle des selven daags naar Sluys , en soo boozt naar Middelburg in Zeeland geboerd wierden. 't Getal der dooden sal niemant opr seker konnen seggen / alsoo de Franschen sels beele begraven / en met viagens wech-geboert hebben. De halve-maan was soo vol / dat men nauwlijks een boet konden setten / of raakten dooden of gequetsten. Van de Mijne-poort, by de bzugge van de halve-maan / lagen 10 a 12 dooden op den anderen ; zijnde alle / soo dooden als gebangenen / jonge frissche mannen / geen

beertig jaren bereykende : een oud Colonel van by de 80 jaren / is mede gebleben / en met de gemeene soldaten sonder pompe of statie begraven. De Franschen zijn soo verre geweest / dat een Daandzig quam ober-geszwoommen met den degen in de hand / doch op de stads wallen komende / sag alles in goede ordze te zijn / en versoekt quartier / dat hem vergunt wierd / en sp alsoo naar den Geweldigen gebzacht / al-booren hem ge-dzoogt hebbende booz het buur vanden gemelten president Schepen Rooman. Daar zijn boben dien noch veel Franschen in de gracht geweest / doch niet tot op de wallen / als alleen dien boozsz. Daandzig / die ook ten eersten gerantsoeneert en gelost is / en soo wy verstaan hebben / van den Koning met een Compagnie gebeneficeert.

Den 27. Juny, zijnde maandag / is het gros der Franschen seer haastig dooz Maldegem bertrokken : het scheen een schrik in haar was / bzeesende datse alle geslagen souden werden : want dooz Maldegem passeerende / en een van de Hoofst-officieren dooz den Burgermeester de Sutter werdende beschonken / konde sijn glas niet sonder beben uyt-bzinken / gestadig ordze gebende aan het marzcheerende volk / haar met den marsch te spoedigen / tot dat half wegen de Maldegem-sche Heyde waren / alwaar een weynig rusteden / en de rupterze een heer deden tot dicht onder Maldegem , om te sien of ook van de Hollanders verbolgt wierden / daarse geen nood af hadden : maar de schrik was daar onder. God moet geloost en gedankt zijn / dat met soo kleppen macht van weerbare mannen soo grooten werk is uyt-gewoicht / als soo een considerabile plaats gedefendeert / met verlies van soo veel dooden onder de byanden / en soo wonderlijk sulk een getal van gebangenen bekomen. Vale.

Wy achten dit booz-bal gewichtig genoeg / om daar van al het bescheyd toe te bzengen dat wy konnen / die missehien in omstandigheden vershillende / daaromme niet laten de saken te sildaarder stand te geben. Dit is het geen daar ober van anderen uyt Aardenburg geschreeben woerd.

1672.

Juny.

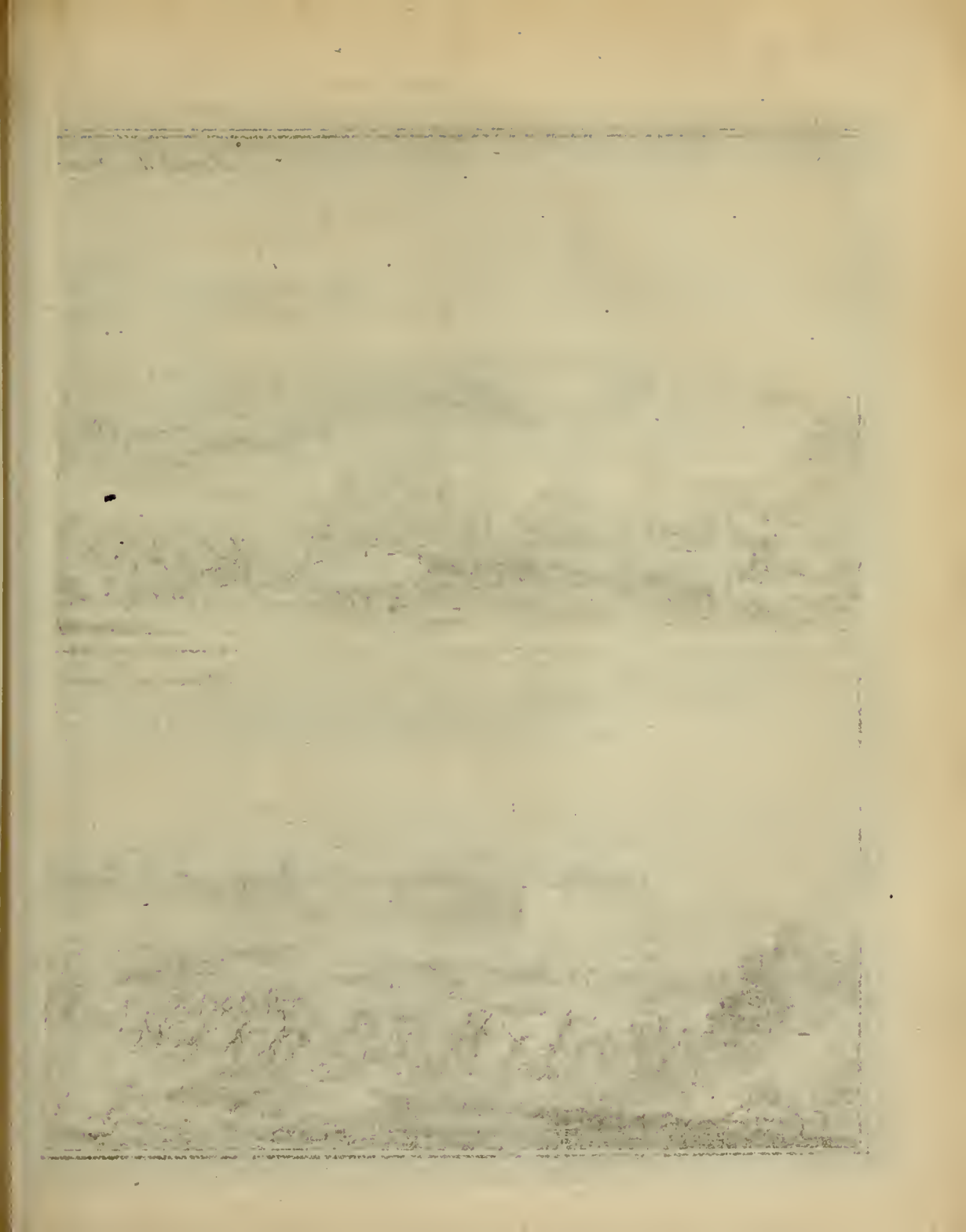
Verhaal van 't gepasseerde in en omtrent den aanval der Franschen op Aardenburg.

DEN 25. Juny, 1672. kregen wy loopen- de tijdinge / dat het Fransche leger tot Deynse gelogeert was / 't welk ons dede curieuslijck vernemen / maar kregen geen recht bescheyd. Des avonds quam weder eenig schijben aan de stad / en daar wierd ook pers gedibulgeert van het aankomen der Franschen, dat haar intentie was den selven nacht op ons aan te vallen; waar op dubbele wachten wierden gestelt / en onse Commandeur (zijnde den Daandzich van de Heer Kaau, die absent was / genaamt Beekman, die hem treffelijck gebzagen heeft) wierd het selve gecommuniceert / welke mede de wachten verbodubbelde / en datelijck ammonitie van oorlog booz den dag langde / en uyt-deelde; waar op sy des nachts ten twee uuren (zijnde Sondag / den 26. Juny) het klootie-geflag opgehouden zijnde / omtrent met 4000 mannen op ons zijn aangeballen / en op het allarm alle de soldaten en burgers / makende een getal van 220 mannen / op de wallen gerangueert / met soodanigen couragie dat het te verwonderen was. De Franschen waren ten eersten booz de poozt / maar wierden soo gehavent van canon en musquetten / dat naar twee uuren en een half stormens zijn afgewesen. Wat berlies sy doen hadden en konde men niet weten. Des naarmiddags kregen wy een secours van 60 mannen / en maakten op dien dag alles klaar; want wy weder booz een storm des nachts bresden.

Den vyant alsoo wachtende / is de selve (met een secours van omtrent 4000 man versterkt) ten een uur in de nacht / met een groote furie aangeballen / en maakten sich ten eersten meester van de halve-maan aan de Land-poort, dat wel eenige alteratie causeerde / maar wierde noch gestuyt / also 140 of 150 mannen / en eenige ammonitie van Sluys, tot onse assistentie kregen; welke ook dadelijck in het werk raakten / en niet sulken couragie mede aangingen / dat den vyant gestuyt wierde / durvende niemant in de halve-maan sich vertoonen / echter van andere plaatsen haar deboir doende. Dus

stormden wy tot half dzien / als wanneer den vyant retireerde. Maar alsoo die in de halve-maan waren / een bzugge moesten passeeren / en vecke daar op doot-geshooten wierden / soo bleven sy binnen de halve-maan / roepende om quartier / dat haar toe-gesegt wierde. Ik riep tegen haar / dat sy haar geveer sonden afleggen / geliijk mede den Colonel Spindler, welk met eenig volk alhier gekomen was / en het commando hadde / haar mede toe-riep; daar sy qualijk toe konden resolveeren; doch wy dzeppende daar weder onder te schieten / resolveerden sy; en wierden de poozren geoyent / en de bzugge neder-gelaten / en met partpen in de stad gebzacht / en in de kerk geslooten. De officieren / als den Generaal / welke dese troupen boerde / aan het been gequetst zijnde / neffens Colonels / Luytenant Colonels / en Capiteynen / wierden in herbergen gebzacht. Uyt de halve-maan quamen tusschen de 3 en 400 gebangenen / welke des selven daags naar Sluys zijn gebzacht; zijnde onder de selve ober de 100 gequetsten. Des mozgens kregen wy weder secours van Sluys; geliijk ook des middags twee compagnien Mariners, als den Commandeur Jan Matthijsz. en Capiteyn Vass: Capiteyn Scholte is hier mede binnen / neffens Capiteyn Oldenburg. De Heeren Gecommitteerden van Zeeland, van der Beek en Munix quamen ook alhier met groot gebolg van alderley menschen / ten hoogsten verwondert zijnde van onse defensie. Den vyant heeft / soo gequetsten / gebangen en dooden / by ons gelaten ober de 1000 man / hebbende 42 wagens met dooden en gequetsten medegenomen: en zijn soo gisteren booz Maldegom naar huys getrokken: wy verhoopen sy niet weder sulen komen. Men konde nauwelijks ober de bzugge en haben gaan / sonder dooden te raken. Ik hebbe drie nachten en twee dagen / sonder slapen / gestadig op de wallen geweest / en niet stormen bezig / als ook mijn soon. Wy hebben niet eenen dooden / en maar 3 gequetsten / dat met waarheyt mach verhalen. Heden hebben wy omtrent drie uuren geslapen / en binden ons vol couragie. Wy werden nu van alles boozsien. Gode zy lof van dese victorie.

Aardenburg, den 28. Juny, 1672.

General der Franche

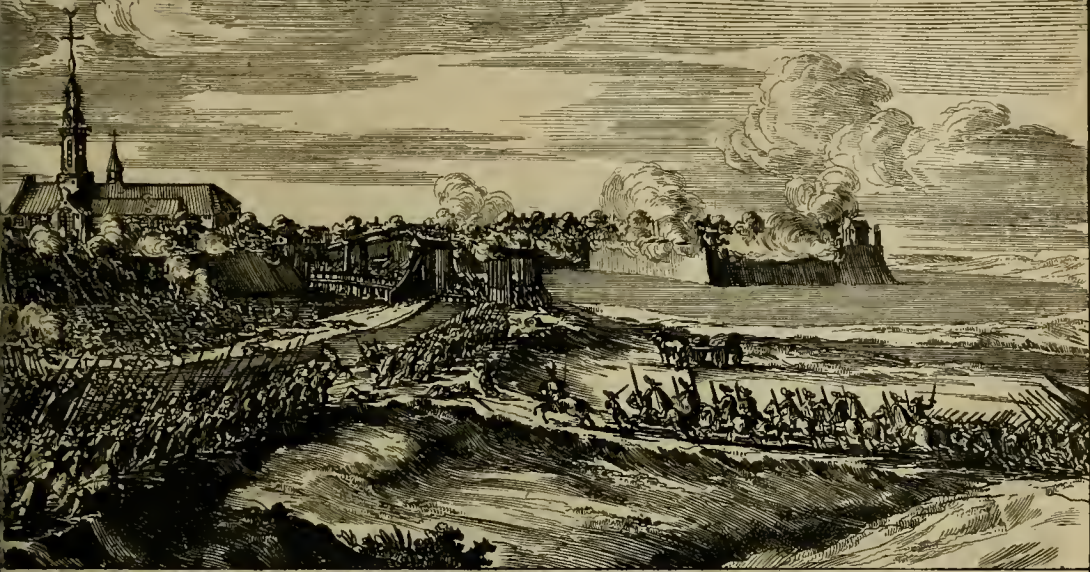

Der Affluen der Franche

op Ardenburg den 29 Juny 1672

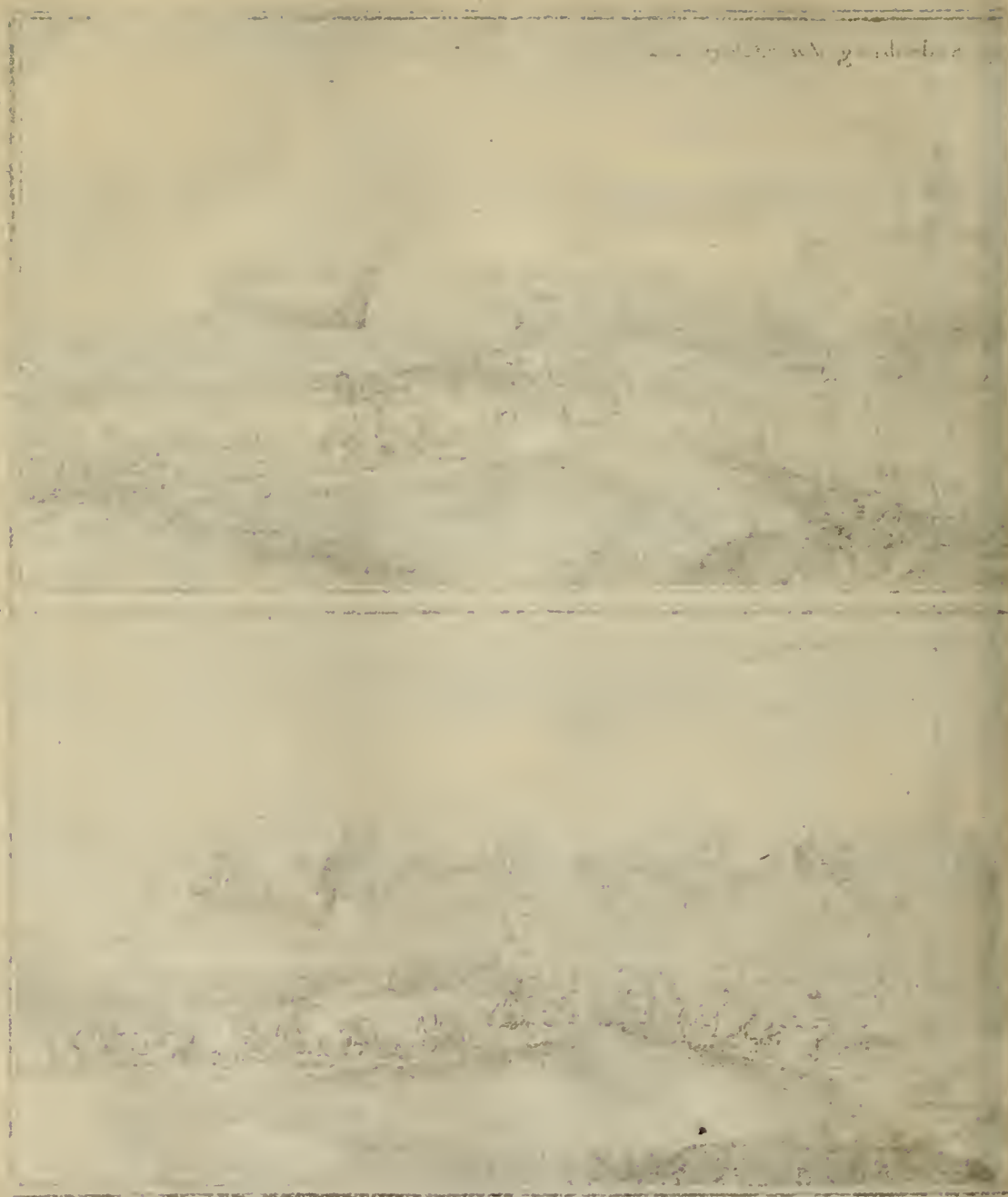

door die van Ardenburg den 29 Juny 1672

Handwritten text at the top right of the page, possibly a title or header.

672. *Wp* sullen hier noch een andere uyt Mid-
delburg by-boegen/ die niet minder als een-
ge van de boozgaande van geloof gehouden
wordt te zijn / beneffens eenig na-bercht.

Juny.

*Extract, uyt een vvaarachtige brief uyt Mid-
delburg, den 29. Juny, 1672. rakende
het bespringen, en mannelijk afvoeren der
stad Aardenburg, vvaar in veel particula-
riteyten vverden verhaalt.*

DE Franschen (soo Monsieur Cardon my schrijft) waren met ettelijke duysenden by-een vergadert, om op Aardenburg aan te vallen, waar binnen 50 man tot guarnisoen in lag, en de Burgery was omtrent 200 man sterk, welke noch flauwhertig waren gemaakt, door den Commandeur Kaau, die den 24. deses al uyt Aardenburg vertrokken was, en terstont naar Holland is geretireert, evenwel hebben de burgers soo veel gedaan als mogelijk was, om haar in postuur te stellen, en hebben den vyand kloekmoedig afgewacht, schoon haar stad seer swak en onmachtig was, hebbende geen twee voet water in haar gracht, ook geen palissaden, en maar 9 stukken geschut. Den vyand dan is op den 26. dito, in den vroegen morgen-stond, de klokke twee uren, seer furieus aangevallen, maar vonden dappere resistentie, en zijn naar derde-half uur stormens, seer rustig afgeslagen. Den 27. dito zijn de Franschen, omtrent's nachts ten een uur, weder met grooter furie, als te vooren, aan-gekomen: maar na anderhalf uur stormens weder kloekmoedig afgeslagen. 't Is niet wel te beschrijven hoe groot den yver was van tedere vrouwen en kinderen, die brachten geduurig kruyt en loot aan, droogende het natte en vochtige tusschen de handen; de meeste vrouwen hoeden op hebbende, om daar door haar over de boorstweering aan de vyant als mannen te vertoonen: een van die vrouwen kapte een Fransman beyde de handen af, soo als hy op de borstweering quam; sy laden de musquetten, die de mans geduurig afschooten. By groot geluk was noch een Constapel binnen de stad, die een van sijn vrienden was komen bezoeken, welke ongemeen grooten dienst heeft gedaan, en is ook na het gedane werk van de Burgermeesters mildelijk geregaleert.

De Franschen, die in de halve-maan waren gekomen, wierden door het geschut gedwongen de buyten-poort toe te doen, eer dat die van de stad haar quartier wilden belooven. Doen al de kogels ver schooten waren, hebben de vrouwen al het gewicht uyt de winkels spoedig aangebracht; als mede al de oude en nieuwe spijkers; ja sy hebben al de yfere potten in stukken geslagen, en in het geschut, in de plaats van schroot en kogels gebruykt, soo dat die heldinnen haar als leeuwen hebben gequeten. De gevangenen verklaarden niet eens te hebben gedacht resistentie te sullen vinden, alsoo sy meynden, dat haar saak-ge-noegsaam bestelt was. Gisteren avont zijn de gevangens, bestaande in omtrent 500 man, hier en tot Vlissingen gebracht; en alsoo ik doenmaals hier de hooft-wacht had, soo heb ikse selfs in 't gevangenhuis doen brengen: de Edelen en Officieren waren alle schoon jong volk. De burgers van Aardenburg hebben seer groote buyt gemaakt, alsoo de dooden en gevangenen meest seer wel van gout versien waren; ja by een wierd over de 4000 gulden gevonden: en zijn wel 42 wagens met dooden en gequetten door de Franschen wech-gevoert. De afgewekene Franschen lieten door een trompetter vriendelijk versoeken, dat men doch goede sorg voor de gevangene als gequetten wilde dragen; verfochten ook met eenen te weten de naam van den Commandant, gedurende die attaque: die haar liet weten dat hy haar-lieden wel-bekende vriend Spindler was, en dat sijn vader voor desen de Franschen tot Oostende ook eens leelijk had onthaalt, en dat hy haar den aanstaanden nacht weder wilde verwachten, en haar op'diergelijke banquet noch eens tracteerren: doch sy hadden daar toe weynig lust, maar zijn voorts geretireert, brandende in haar marsch alles af waar sy by konde komen, ook de kerk van d'Eede; voerende ook soo veel beesten met haar als sy konden bekomen. Onder de gevangenen is ook gevonden den Gouverneur van Aath, ook een Colonel; en onder de dooden is gevonden een van de oudste Colonels van geheel Vrankrijk, zijnde een man van 80 jaren, die den Koning van Vrankrijk over de 60 jaren hadde dienst gedaan, doch sijn naam was tot noch by de onte onbekent: maar wierd by de gevangenen seer beklagt: en na dat men konde

1672.

Juny.

1672. de merken, was by de sijne in seer groote ex-
time, sijn been wasaan stukken geschooten,
en wierd soo op den weg door gevonden.
Ten ware de groote God de defendeerders
niet met een sonderlinge couragie hadde ge-
wapent, het hadde met die stad gedaan ge-
weest. Dit manhaftig helden-stuk heeft een
grootte couragie veroorzaakt in de omleggen-
de steden. Op Sondag quamen die van Vlif-
singen de Aardenburgers te hulp met 150
man, maar het werk was doen al bestelt. De
Rooms-gesinde Vlamingen zijn seer genegen
ons met alles by te staan; ja vele quamen van
self, sonder des versocht zijnde, tot hulp van
die stad. Wy hopen dat dit by ons noch be-
houdene steden, ter degen sal ter herten ge-
nomen werden: en 't is leker dat de Franschen
niet meer als door de furie gevoert werden,
en soo die een weynig gestuyt wert, soo legt
al hun moed. Laat ons dan betoonen niet ver-
aart te wesen van onse Voorouders, die rech-
te Batavieren.

U E. dienstwillige Neef, N. N.

Missive van Elbertus Spindler, Co-
lonel, tegenwoordig comman-
deerende binnen Aardenburg.

Geschreven den 28. Juny, 1672.

IK en kan niet na-laten U E. te doen we-
ten, hoe ik tot Aardenburg gegaan ben
met 220 man, om de stad te secoureeren, al-
waar 6000 Franschen in de contrescharpen
lagen, maar ik hebse soo geattacqueert, dat sy
de Stad hebben moeten verlaten, en hebbe de
gevangens gekregen, als hier volgt: Ik ben
Commandeur van dese stad, ik hoope dat ik
het sal blijven, &c. Ik blijve, Mijn Heer

U E. Dienaar,

ALBERTUS SPINDLER.

*Relatie van de gevangenen, die tot Aarden-
burg binnen gebracht zijn, door Monsieur
Spindler, Commandeur.*

Luytenant Colonel van het regiment de
Monsieur Chatelou, Vaandrich van Souche.

Van't Regiment Chateauneuf.

Monsieur de Solaart, gequetst. Monsieur de
Marce, swaar aan 't hoofd gewond. Bra-
chelonne, een arm af. St. Jeus. Millie. Ma-
ranville. La Ralliere. St. Germain Mo-
rieviere.

Van't Regiment van Carivan.

Capiteyns, Monsieur de Moncry, en l'Ar-
nage.
Luytenants, Monsieur Eynod, d'Artis, de
Serre, du Puy.
Luytenants Reformé, Monsieur de Nante,
Laufide, Bou.

Van't Regiment . . . . .

Capiteyn, Monsieur de Manche.
Luytenants, Monsieur de St. Sive, Moulagre,
Tabarier.
Luytenants Reformé, Monsieurs de Rincli-
ve, de Novie.
Noch 530 soldaten, waar in veel persoonen
van conditie zijn, na 't seggen der voor-
noemde Officiers.
Noch 220 dooden, daar onder veel persoon-
nen van conditie, waar van doen alleen be-
kent was den Marquis de Souche, Colo-
nel, met noch 6 Capiteyns, en 8 Luyte-
nants.
En hebben noch meer als 180 gequetsten me-
de-gevoert.

Op dese wijze dan hebben de Franschen
hun krijgsmanschap op dese geringe plaats
geproeft / en bewijs gedaen / dat / indien sy
allesins met rechtschapene krijgslieden te
doen hadden / hun uytgekraapde dapperheyt
van sulck een belang niet sou bebonden wer-
den. Soo veel is 'er van / het is hen ten min-
sten mislukt / van de zijde van Vlaanderen
den Staat der Nederlanden te benaaulwen /
gelijk sy aan den Rhijn en Yssel-stroom ge-
daen hadden.

Ontrent dees tijt / en dese meenigte van
dwoebige hoozballen / geraakte de haat der
gemeente tegen de Heeren de Witten, na-
mentlijk den Raad-pensionaris Johan, en
den Ruward van Putten, Oub-burgermee-
ster der stad Dordrecht, en onlangs getom-
mitteerde op 's Lands bloot / in den hoog-
sten top. Dele schreeven hen de oorzakken van
dese sware in-bruik der Franschen, in ons
Vader,

672. Vaderland, toe; als hadde d'een en d'ander/ dooz een ingekankerden haat tegen het Huys van Orangien, (ter oorzak van die berouderde Louveteynche onlust) met anders van tijt tot tijt gesocht als den Staat te beranderen; en dat niet soo seer upt eppen beweginge en haat tegen de byzheyf / als wel upt soodanigen dzift tegen den na-saat van dien Prins, die sy de oorzak van al hunnen wozok op laden / in wiens schynbare berheffinge sy hun ondergang soudon hebben gebeten te spellen; willende derhalven lieber een vzeemden / als een soo hatelijken Heer / diezen. De blaantoe boeken blogen met meenigtendooz het land / daarse niet weynig in over gehaalt werden.

Maar dese woozden en schziften bozsten tot dadelykheyt upt. Op den 21. van Juny wierden bepde dese vzoeders op een en de selbe tijt / zynde des avonts ten 11 uren / (dat verwonderlyk is) aangerant; d'ene tot Dordrecht, en d'andere in 's Gravenhage. Tot Dordrecht quamen vier stoute gassen aan des Ruwaarts-huys kloppen / wanneer hen geopent was / sepdense den Ruwaart te moeten spzeken: maar kregen tot bescheyd dat de Ruwaart onpaffelyk / en behalven dat by dien tijt niet te spzeken was. Dese lieben dzynge ebenwel na binnen: maar eenige van het huys gesinde begeben sich achter upt / na de burger wacht / en halen eenige van het stadhuys; het welke dese gassen vernemende / pakten sich haast van daar / sonder pets vzoeders aan te bangen.

Maar dat van den Raad-pensionaris had een geheel ander wesen / een swaarder geboyl / en een treuriger upt-flaz. Wy sulden den leser het verhaal mede-deelen / gelijk het selfde in dzynk upt-gegaan is / sonder dat wy daar pets af of toe konnen doen.

Het is gebeurt / dat den ouden Heer Jacob van der Graaf, Raads-heer in 't Hof van Holland, bermits sijne indispositie dooz sijne twee oudste soonen, Mr. Pieter en Jacob van der Graaf, was gedisponeert, dooz liefde en groot pertuafie van de voozfs, sijne twee soonen / omme met sijn vzonw en dochter vooz een dag 3 of 4 sich na Delft upt den Hage te begeben / dewijle alle menschen en goederen wech bluchten vooz de aankomende macht van de Franschen, die nu alreede Uytrecht en Woerden in-genomen hadden / en

alle dagen hier in den Hage met haat ruytpe- rpe te wachien waren: daar alles by de hoogste bestierders van 't land schieen te warden gepzpareert om haar met patientie in te wachten; hebbende de drie Presidenten van den hoogen Raad van 't Hof, en de Raaden-kamer van Holland den Raad-Pensionaris de Wit af-gebragt / wat best te doen stond in dien perplexen tijt? en geen ander antwoort bekomen / dan met het op-halen van de schouderen / dat geen raad daar in te geven was: en genoeftsam, dat een goed en spoedig accomodement met de vyanden mogelijk het beste expedient soude zyn. Men vernam ook / dat d'uptheemische Ministers, die met de Fransche vbanden waren geallieert, en andere notable van de Paus-gefinden, van seer ample Sauvégardens van den Koning van Vrankrijk tegens een oberbal in den Hage wel waren voozsen: ook dat die op de Korte-graft aldaar eierlyk geschreven / betekelijt te koop waren; en wat luyden van conditie alle van dese Sauvégardens voozsen soude zyn geweest met de aankomste van de voozfs. Franschen, soude den tijt wel geopenbaart hebben. Dit alles ontstelde de gemoderen van de ingeserenen seer / om haar seiden en hare goederen soo veel te verzekeren / als eenigints doenlyk was. Dese voozfs, twee soenen van den vooznoemden Raads-heer insgeijhs willende vigeleeren vooz de waerste memble-goederen van haar ouders / als hen by gebokte mede rakende / hadden bequame gelegentheyf upt-gebonden / om die mede te bergen: van daar toe de hulpe van een merselaar hebbende van nooden / en besproken / om tusschen Dingsdag en Woensdag 's nachts / wesevde den 20. en 21. Juny, dit werk binnen haar ouders huys te komen upt-boeren; met het aanbrengen van noodige kalk en stien / was juist den voozfs. merselaar Dingsdag 's middags by haar gekomen / seggende daar toe dien aanstaanden nacht niet te konnen vaceeren, alsoo het sijn wacht was; verzoekende wyffel tot 's nachts daar aan / ten waar sake men van sijn Officier permissie wist te bekomen / omme vzoeg van de wacht te mogen sehryden. En verstaan zynde / dat Cornelis de Bruyn sijn Officier was / socht men hem aan sijn huys / en daar na tot Capiteyn van Leeuwen ty de Gevoide-gracht,

1672. daar ook den Post-meester Borrebach sat /
 alsoo sp met den anderen met de Compagnie
 burgeren upt den Hage na de Clundert wa-
 ren geweest / waar van sp besig waren de re-
 keninge van de boozsz. Compagnie op te
 maken. De Bruyn dan versocht zijnde / dat
 den boozsz. metselaar wat broeger van de
 wacht mocht gaan / ter sake boozsz. wierd
 het toe-gestaan. Daar na de Bruyn stille-
 kens gebraagt zijnde by den boozsz. Advocaat
 van der Graaf, of hy 's abonds op de poz-
 tie geliefde te komen? alsoo sp met haar twee
 broeders maar t' hups waren / sepd ja: maar
 versocht dat den boozsz. Borrebach mede ge-
 nood mocht werden / 't welk ook geschiede /
 dooz dien omtrent drie weken daar te booren
 den selven Advocaat casuelijk ten hups van
 de boozsz. Borrebach was ten eeten geble-
 ven; zijnde dat d'eerste-maal geweest / dat
 hy opt den selven Borrebach hadde gekent
 ofte gesproken. De boozsz. twee gasten ten
 acht uren ten hups van den Raads-heer
 booznoemt gekomen / en op de poztie alleen /
 sonder veel toefsel / getraceert zijnde / ston-
 den omtrent tien ofte half elf uren van de
 maaltijd op / sonder te booren van eenige
 land-saken / ofte pets dat daar na smaakte /
 gesproken te hebben. Van de tafel op-ge-
 staan / en op de Vyver-berg in de frische lucht
 gekomen zijnde / sagen licht in de bergader-
 plaats van de Heeren Staten van Holland,
 ter welker occasie een van de genoodigde
 gasten sepd: daar is noch licht in de Verga-
 ringe, en daer sal ook noch welen den Raad-
 Pensionaris de Wit, dien Schelm en Land-
 verrader, en soo boozsz; gelijk d'ontfelde ge-
 meente doenmaals over-al veel van hem al-
 soo spraken. En daar by geboegt zijnde / dat
 het wonder was / dat men hem niet al lang
 hadde wech gejaagt / ofte aan kant geholpen.
 Dat daar op soude zijn gevolgt / dat men
 hadde geloot om 't selbe als noch te doen:
 maar hoe die lootinge toe-gegaan is / werd
 niet verhaald; ook niet geloof / dat den na-
 maals gecondemneerde onder die looters is
 geweest / dooz dien hy het hem selven / en in
 allen geballe d'andere drie hem sulks niet
 vertrouwt souden hebben. Immers / daar
 werd verhaalt / dat het den boozsz. de Bruyn
 te beurte geballen soude zijn den boozsz.
 Raad-Pensionaris eerst aan te tasten: maar
 of dit ook alsoo waar is / werd niet booz se-

167 hier gestelt. Sp met haar bieren / elk met een
 zijd-geweer dan langs de Vyver-berg na de
 Voor-poorte van den Hove, en daar dooz
 gegaan zijnde / schepde den boozsz. jongen
 Heer Jacob van der Graaf dooz hy 't Hek van
 de Gevangen-poorte van haar / en ging te
 rugge weder na de Vyver-berg, daar hy op
 sijne knien neder viel / en God Almachtig
 bad / dat hy de voor-genomene sake genadig-
 lijk geliefde te verhinderen en voor te kom-
 men. En daar na op-gestaan / en eenige pas-
 sen boozt-getreden zijnde om na sijn ouders
 hups te gaan / hoorde enig geraas achter
 hem; en psumeerende waer'er gaans mocht
 zijn / keerde schielijk om / en liep derwaarts
 met sulks een ontstelhept / dat hy sijn gewe-
 er van sijn zijde verloor: en ter plaats van 't
 geraas oft gebecht gekomen zijnde / vond
 sijn oudsten broeder neder-gelukt onder de
 macht en 't geweld van den boozsz. Raad-
 Pensionaris, die een houtwer oft houtwertje
 in de hand hebbende / 't selbe op hief om den
 selven sijnen broeder daar mede het leven te
 benemen; waar tegens hy gecondemneerde
 met een upt-gerogen mes van achteren op
 der boozsz. Raad-Pensionaris aan-biel / en ruk-
 te hem niet den arm achter op / en berloste
 alsoo sijnen broeder booznoemt / sonder appa-
 rentie van hem gequerst te hebben / gelijk de
 Sententie confuselijk sepd / sulks geconfes-
 seert te zijn. Want by aldien hy geexecuteer-
 de den Raad-Pensionaris, volgens 't geposeer-
 de booznemen / soude hebben willen quetsen /
 soude hy hem niet op de schouder / maar van
 achteren met het mes aan of onder de ribben
 aan-getast hebben / daar het beter hadde kon-
 nen treffen. Ook heeft hy hem op de schou-
 der niet te gelijk konnen quetsen en achter-
 over halen / 't welk immers keuneliks / twee
 wijsd verscheelende actien zijn: te meer / al-
 soo daar ook geen tijd toe was; want tertijs
 hy den Raad-Pensionaris op de schouder
 quetste / soude mogeliks sijn broeder de reste
 van den Raad-Pensionaris al ontvangen heb-
 ben; sulks dat geen andere psumptie kan
 zijn / of den boozsz. geexecuteerde heeft den
 Raad-Pensionaris in 't alderminste niet ge-
 quetst. De sake dus berre af-geloopten zyn-
 de / zijn de boozsz. vier personen van den
 Raad-Pensionaris geschepden / die hem soo
 laag en stille was houdende / als of hy dood
 ter aarde was neder-gezeggen: En berne-
 mende

1672. mende dat sijne aggresseurs in dat vertrouwen van hem waren geweken / spoede sich na huys; daar men bevond / dat hy een contusie op 't hooft hadde / van weynig importantie / en een kleyne wonde aan den hals en op de schouder ; elk ontrent van een stroo breed diep / en dan noch een steek op de rechter boorst / tusschen de vijfde en sesste ribbe / niet dieper penetrerende aan 't vel / als een stroo breed / als vooren ; ter oorzake (soo verhaalt werd van de kleer-maker / die 't werk selfs soude gemaakt hebben) dat hy van een dubbeld gebalijnt wambais en hals-hraag boozdien tijd wel was boozstien geweest.

Dit werk aldus zijnde verricht / quam aansonds alles op de been ; de ruyters en burgerpe quamen in de wapenen ; de bruggen werden op gehaalt en beset ; ook op verschepde plaatsen van de advenues slach-bomen gestelt. Den roep kley dat den Raad-pensionaris doot was / of ten minsten doodelyk gequett / en daar van ober-al vzeiben afgebaardigt ; en aan den Koning van Vrankrijk selfs wierd een expresse post afgesonden / soo als verhaalt werd. Na de personen / die dese grouwelyke daat hadde derben bestaan / wierd seer naau geïnquireert / en epndelyk onderbonden / dooz't ge-roep van de naam of andersints / dat daar mede hantbadig aan hadden geweest / een ofte de twee sonen van den Raads-heer van der Graaf, daar men andersins de minste gedachten niet soude van hebben gehad / vernims sy van goeden ommevang / en boozts van een stil en modest leven waren. Het huys van den selven Raads-heer wierd van booren en achteren met ruyters en burgers ook beset. En of het alsoo sonder eenige veranderinge wesen moest / quam daar tot verschepde malen heen en weder ober de Vyverberg wandelen / of waren den boozts. jegenwoordigen gecondemneerden / sonder aan sijn ouders huys te konnen aan-bellen / 't welk twee of drie goede burgers bemerkende / die hem (soo 't scheen) kenden / sepden tegens hem / gaat heen / gy hebt hier niet te doen / maakt u wech : maar hy niet wel boozt konnende / bleef al staan / tot dat eenige andere geinterresseerde in de saken van den boozts. Raad-pensionaris, te weten / van Lent, van der Wissel, en van der Burg, de pomp-maker op de Spuy-brugge, quamen

die hem aan-pakten / en in de Korteguarde bzachten / van waar hy namaals na de Voor-poorte gebzacht wierd.

1672. Anstonts spzalk men van de sware straffen / die men dese boogwichten behoorde exemplaarlyk te doen geboelen. En men meynde geen doot soo swaar te konnen bezacht werden / of hy hadde noch meer verdient. De President en Raad van 't Hof examineerden seer straffelyk in den broegen mozen-stont den gebangen / die sijn misdaet niet alleen niet ontkende / maar alles belienende / en meer antwoorde / wpt sijn gewoonlyke ongebeuytshypt / als hem gebzaagt wierd / ofte gebzaagt soude werden / en mogelyk wpt sijn ontfelshypt meer confesseerde boozt de waarhept / als hem in der daat was belienet.

De Heeren Staten van Holland, ober 't booz-verhaalde / in alle hare Leden seer geboelig en ontfelt / namen noch geen contentement met d'aangewende extraordinaire siglante proceduuren van den Hobe / maar versochten of ontboden Commissarissen van den selven Hobe in haar Ed. Groot-Mogende Vergaderinge te verschijnen / aan de welcke de selve haar Ed. Groot-Mogende met seer significante / en niet minder geboelige expresseffen / recommandeerden en besaften / dat sonder eenige wptstel / rigoureuse en vigoureuse Justicie ober den gebangen ge-daan mocht werden. Dat men na de andere drie fugitive mede-complicen exactelyk soude inquireeren / omme die mede in handen te bekomen / waar 't doenlyk ; en alles naaukeurig te ondersoeken / wat en wie aan dese Barbare actie noch verder vast soude mogen sijn. Zijnde ook Commissarissen of Gedeputeerden wpt het midden van haar Ed. Groot-Mogende Vergaderinge geweest / die met onbermoeyden arbeyd geduurig aan den Heere President en Raden van den Hobe hebben aangehouden / ten epnde als vooren / kortz rigoureuse en vigoureuse Justicie, in cas subject mocht werden gedaen / op dat soo doende alle de Leden van de Vergaderinge / die haar soo in 't generaal / als in 't particulier by dit boose opset vonden geinteresseert ende geledeert / in de exercitie van hare publyke functien mochten werden gesecureert / en alsoo veplyglyk de Vergaderinge booztaan souden mogen frequentee-

1672. ren/ als eenmaal een afschouwelijk exempel
in den persoon van den gebangenen mocht zijn
Jany. gestatuweert.

En wierd dit soo verre by die van den Ho-
be booznoemt in achtlinge genomen / dat
men op 't booz-verhaalde eerste ontseide
examen / de sententie des doods tegen den
boozsz. gebangenen vast-stelde ; en in gevolge
van dien / een of twee Predikanten / dien sel-
ben Woensdag 's avonts / als den gebangenen
's moztens booz was geapprehendeert en
geexamineert / r'zynd. r. vertroostingse ad-
mitteerden op de Voor-poorte by hem te
mogen gaan / gelijk ook geschiede ; met die
intentie / soo geoozveelt werd by luyden hen
des verstaande / dat men 't gerefolveerde te-
gens den boozsz. geban-jen twee dagen daar
na / te weren des Wpzdags / ter executie stel-
len soude ; want men booz soodanigen geno-
men resolutie / niet gewoon is soodanig ad-
missie van Predikanten ofte permant anders
toe te staan.

Den Raads- heer van der Graaf, onder-
tusschen van Delft op de hoven-verhaalde
gevoelige quade tjdinge / met groote ont-
steltheit des avonts siekelyk en seer pynelyk
r'huys bezacht zijnde / ontving noch dien
avont van een der boozsz. Predikanten de
groetenisse van sijn gebangenen soon ; en ber-
stont met eenen dat hy in sijn ongebal wei-
was gemoed en getroost / biddende sijne Ou-
ders van gelijken te willen zijn / en so boozsz.

Hier op wterden alle bevoiren aange-
went / dooz verschepde persoonen van aan-
sien / soo geestelyke als wereltlyke / om 't ge-
moed van den Raad-Pensionaris soo verre te
bermurwen / dat aangemerkt dit stuk niet
met booz bedachten rade / soo als men eerst
hadde booz-gegeven / maar als dooz een ber-
rukkinge / berlepdinge en andersing / ge-
schied dooz twee onbespraakte minderjarige
sonen / van een eerlyk en fatsoenlyk Heer / by
soude mozen werden gedisponeert dit sept-
jegens hem geperpetreert / niet alleenlyk te
vergeven / maar ook by de Wergaderinge /
en by sijne best geintentioneerste te interce-
deeren en aan te houden / dat haer 't selve
vergeven of gepardonneert mochte werden /
met presentatie selfs van die twee soonen in
den oorlog als Voluntarissen te laten dienen /
soo lange sulks by de Staren soude mogen
goed-gebonden werden. En als men de goe-

de wille daar toe van den Raad-Pensionaris 1672
soude hebben geobrineert / soude men booz-
gegaan hebben / om de Leden van de Werga-
gaderinge daar over als-dan mede moeple-
lyk te vallen : maar by Raad-Pensionaris en
de sijne toonden daar toe geene genegentheyt
te hebben / (als wesende den boozsz. Raad-
Pensionaris uyt hem selben noopt tot pardon
ofte gratie genegen) moest die sake daar by
gelaten / en boozsz. Gode bevolen werden ;
geijk God den Heer sijn wonder-werk aan
den booznoemden gebangenen ook heeft ge-
penbaart / soo als uyt een Traactaetje , geïn-
tituleert de Wortelinge Jacobs , onlangs
uytgekomen / wijldloopig gelesen kan wer-
den.

Des Wpzdags echter wierd de boozgang
van dese sake verhindert / alhoewel den
Scherp-rechter (soo gesepd werd) daar ober
al in den Haag was gekomen ; gelijk ook des
Maandags daar aan dese sake wierd opze-
houden : 't welk oorzak gaf / mits men de
krancken alle oogeblikken bzeesse in Hol-
land te sullen dooz-bzeken / om te doen bid-
den aan den genen die daar ober te seggen
hadden / dat doch dese sake soo niet verhaast /
maar een dag hier of ses uytgestelt / of inge-
sien mocht werden ; met die intentie / dat
ondertusschen mogelijk eenige notable ver-
anderinge in den Lande of in de Regeeringe
soude mogen komen booz te vallen : maar
't selve was mede te berzeefs / en in plaatse
van dien wierd d'executie gepouffert / en ge-
resolveert op Dingsdag 's middags den
gebangenen de doot te doen aanseggen / tegens
den dag daar aan-bolgende ; 't welk onder
het volk ruchtbaar geworden zijnde / ont-
stond een seer groote alteratie dooz de gant-
sche gemeente van den Haag , die niet kon-
den bezrippen dat men permant ter doot con-
demneerde / die een ander alleenlyk gequetst /
en mogelijk ook selfs niet gequetst en hadde /
daar den gequetsten geenfins gebaar liep
van sijne wonden te sullen sterben.

Tegens dese vast-gestelde Sententie , is
mede / geijk als van geloofwaardige luyden
berjaalt werd / van hooger hand surchean-
cie , en dat alleen booz den tijt van die da-
gen versocht geweest : maar 't heeft niet
mogen helpen / 't wierd berachtelyk afgesla-
gen ; de Sententie moest sijn executie heb-
ben ; den man moest booz ten afschouwelyk-
ken

1672. Een exempel van anderen / die haar daar
aan mochten spiegelen. En is sulks des
Juny. Woensdags 's morgens opdre gegeven / de
bal-bruggen van den Haag op te halen ; de
ruyters en burgers quamen in de wapenen ;
d'eerste bewaarden de plaats van binnen /
de tweede d'adventes tegens de gebruede
oppressien van buyten. De poozten en bo-
men tot Delft, Leyden en Rotterdam, wa-
ren 's morgens vroeg geslooten ; de weg
over-al na den Haag met ruyters beset. En
epndelijc tegens elf uren wierd den geban-
gen niet een bly gelaet / en onbekomert ge-
moed / over 't Hof en Saal na de stolle ge-
lepd / daar hy sijn Sententie des tijdelijken
doots van buyten / en des eeuwigen lebens
van binnen met groot verlangen aanhoor-
de ; dese luyde aldus :

S E N T E N T I E.

Alfoo Jacob van der Graaf, jegenwoor-
dig Gedetineerde op de Voor-poorte
van den Hove van Holland, voor den selven
Hove, buyten pijn en banden van yfere, be-
kent heeft, dat hy op Dingsdag voorleden
acht dagen, zijnde den een-en-twintigsten
deser maand Juny, 's avonts ten huysen van
sijn Vader hebbende gegeten, en met sijn
broeder Pieter, Adolph Borrenbach, en
Cornelis de Bruyn, te samen de klok om-
trent half elf uren uytgegaan zijnde, gesien
hebben dat 'er noch licht was in de kamer van
de Heeren Staten van Holland, en dat by die
occasie gefeyd is door den voorschreven Bor-
renbach, dat de Staten noch vergadert waren,
en dat dieshalven daar noch mede was de
Raad-Pensionaris de Wit, hem uytmakende
voor een Schelm en een Landverrader ; voe-
gende daar by, dat men hem behoorde aan
kant te helpen ; en dat ook 't selve by hen-
luyden opgenomen zijnde, sy met den ande-
ren hebben geloot, wie de eerste soude zijn
die de aggressie soude doen, en dat tot twee-
maal het lot is gevallen op Cornelis de Bruyn ;
en dat de oorfake, waaromme sy voor de
tweede-maal geloot hebben, is geweest om
dies-wille, dat sy meynden dat 'er in de eerste
reyse abuys was begaan ; dat dieshalven ook
de voornoemde de Bruyn de eerste is geweest
die den Raad-Pensionaris geagresseert heeft,
na dat al-vooren, of door Borrenbach, of door
de broeder van hem Gevangen, de flambeau

1672. uyt de hand van den dienaar van de Raad-
Pensionaris was genomen en uytgedaen : en
dat het selve geschied is op de plaatse, tus-
schen de Voor-poorte en het Schavot ; en
dat ondertusschen sijn gevangens Broeder,
en Borrenbach, met de knechts besig zijn ge-
weest, en dat een van de knechts hem op de
loop heeft begeven ; dat doen sijn broeder
hem Gevangen, en de Bruyn, die met de
Raad-Pensionaris besig waren, te hulpe is ge-
komen ; dat als doen den Raad-Pensionaris
onder de voet is geraakt, en dat sijn Gevan-
gens broeder op het lijf van den Raad-Pen-
sionaris is gevallen, en dat hy Gevangen hem
doen een quetsure met sijn mes in sijn schou-
der heeft gegeven, 't welke hy naderhand
heeft wech-geworpen ; en dat hy sijn degen
niet en heeft uyt-getrokken, om dat hy die
niet van doen hadde : maar dat het selve rap-
pier in de reboullie uyt de scheede is gevallen,
dewijl hy te wijd was, zijnde de selve, die hem
op de Voor-poorte is vertoont : en het selve
gedaan hebbende, dat sy gefamentlijk zijn
heen gegaan, sonder dat hy Gevangen eenige
menschen vernomen hadde ; dat hy geene
redenen weet, waaromme hy 't selve feyt
heeft helpen perpetreren, als om dat hy van
God verlaten was ; dat hy Gevangen, vermits
den voornoemden de Bruyn in sijn hand ge-
quetst was, verfocht is om te gaan, gelijk hy
ook gedaan heeft, na eenen Doctor Breugel,
woonende in de Mole-straat, ten eynde eens
ten huysen van Levijn van Dijk, woonende
alhier by de Luytersche Kerk, wilde komen,
en dat hy met den voornoemde Breugel al-
daar zijnde gekomen, de selve als doen het
verband aan de voornoemde de Bruyn heeft
gedaan ; dat hy de Sak met stukken, den
Raad-Pensionaris af-genomen, ten huysen van
den voornoemden Levijn wel heeft gesien ;
alwaar sijn broeder en de voornoemde de
Bruyn hare retraitte hadden genomen : maar
dat hy niet en weet, by wien de selve Sak ge-
nommen is ; en dat hy aldaar een mantel van
den voornoemden Levijn heeft genomen,
die hy om-gehangen heeft, met de welke hy
ook geapprehendeert is. Alle 't welke zijnde
saken van seer quade consequentie, die in
een land van Justitie niet en behooren gele-
den, maar andere ten exempel gestraft te wer-
den. SOO IST, dat het voorz. Hof, met
rijpe deliberatie van raden door-gesien en
over-

1672. overwozen hebbende, alle 't gene ter materie dienende is, doende recht in den name, en van wegen de Heeren Staten van Holland en West-Vriesland, verklaart heeft, en verklaart mits desen den voorz. Gevangen begaan te hebben *Crimen laesæ Majestatis*; condemneert hem mits dien gebracht te werden ter plaats, daar men alhier gewoon is Justitie te doen, en aldaar geëxecuteert te werden met den swaarde dat'er de dood na volgt, en verklaart alle sijn goederen geconfisqueert.

Gedaan in den Hage by de Heeren en Meesters Adriaan Pauw, Heere van Bennebroek Præsident, Albrecht Nierop, Willem Goes, Heere van Bouchorstenburg, Cornelis Fannius, Heere van Oud-Haarlem, Frederik van Lier, Cornelis Baan, en Mattheus Gool, Raads-luyden van Holland, en gepronuncieert op de Audientie van de Rolle, den 29. Juny 1672.

In kennisse van my

A. D. POTS.

Hy boozts sijne Rechters reberentelijk ge-groet hebbende / ging van daar na de plaats van 't gerecht: alwaar hy geknielt / en met afftiente van een Dienaar des Goddelijken Woorde een lozt gebed gedaan hebbende / sijne ziele bebal in de genadige hadden van sijnen Hemelschen Vader.

Bezendingen aan de Koningen van Vrankrijk en Engeland.

Ondertusschen / terwijl de landen vast in de uiterste benauchtpeit van saken waren / zonden de Heeren Staten Gecommitteerden aan de Koningen van Vrankrijk en Engeland, om te onderstaan of men dooz eentge goede middelen tot een verdrag konde komen. De vier die aan den Koning van Vrankrijk geschikt wierden / waren de Heeren van Gent, de Groot, Odijk, en van Eck: Dese by den selven Koning gekomen zijnde / vonden sodanige voorwaarden, datse booz desen Staat geensints aan te nemen waren. Met desen geringen troost quam de Heer de Groot op den 24. upt het Fransche leger in den Hage, beneffens een Fransch Capiteyn van des Konings lijf-wacht / daar hy noch op dien selven dag rappoort van sijn verrichtinge dede. Hier op deden eentge Heeren een heer naar hups: maar des avonds weder-heerende / vonden dien nacht de Staten Generaal, en de Staten van Holland vergadert. Op den 27.

1672. vertrok de Heer de Groot met de selve Capiteyn / in een karos met ses paarden / weder na den Koning van Vrankrijk: maar als men de voorwaarden (daar wy hier na van sullen spreken) die Engeland en Vrankrijk wilden toe-staan / onder de gemeente bracht / wierden / soo de kleynen als de grooten / op het hoogsten in hun gemoed gestoozt en ontfelt. De Zeeuwen wilden ook de gecommitteerden geen volle macht toe-gestaan hebben / protesteerden en stonden het af / dat alreeds daar in mocht gedaan zijn: boegende hier by een ernstig schryben / dat genoeg hun meeninge upt-bruhte: maar hier naar meerder hier van.

Het Poolsehe Rijk / aan de eene zijde dapper dooz de Turken gebragt / hadde aan de andere zijde weder het geluk / dat een Kinkolen Durak nebens andere Wallachers en Moldavers de Turken af-vielen / en soo wel haer / als de Tartaren beelwerk gaben; waar dooz dan ook den booz-gang der Ottomannische wapenen niet weynig af-getrokken en ver-hindert wierd. Ook wierd den Muradin Sultan, die met 6000 mannen in Wolynien was wesen stroopen / dooz de Poolsehe volkeren gantsch onderwacht oberballen en t'eene-maal geslagen; zijnde in dese rescontre acht Mursen gesneubelt / en een menichte der aanzienlijkste Tartaren gebangen bekomen. Ook was een andere troep Poolen in Wallachyen geballen / en hadden aldaar het sterste slot Soroka vermeestert. Met geen minder geluk heeft ook een andere party Balon Bunowka aan-getast / berovert en upt-geplunderd; zijnde 150 Tartaren, die daar in gelegen hadden / al des mozgens / op 't geruchte der aan-homende Poolen, na Dak-sow vertrokken. Den Hanenko viel ook altes na wenschen toe / gebende sich veele plaatsen en troepen onder sijn gebied / werdende hy tot Humajn van de Stad-boozt wel twee mijlen weegs ontmoet / en met groote statie in-geshaalt: alwaar hy ook in den naam des Konings van Polen de Huldiging en eed ontfing; hebbende het Humanische Regiment Cosakken al beboogens haer O-berste en andere Officieren den Hanenko gebonden toe-gezonden; werdende het selve Regiment gemonsiert zijnde sterck bebonden stijf 1200 mannen. De Cosaksche steden Lufanka en Kaniow, nebens verschepde

ande:

672. anderen/ hadden sich mede gewillig onder de Kroon Polen begeben. Ondertuffchen was het bluchten der Wallachische Ingefetenen sterk/ als die dooz den opstand harer Obersten lichtelijck en seer vast hunne uitroepinge dooz de Turken te gemoet sagen. Dese dan belaste sijne Majesteit in de Ukranie huysvestinge te beschaffen: gelijk ook den Koning op den sterk-aandringenden nood/ met een scherpe opbod den Adel dede beschrijven. En niet weynig ontfelde ook sijne Majesteit de dood der Koninglijke Vrouw-moeder/ wtens hert in een blikt flesche te Warsouw in de Slot-kapelle wierd gebzacht. Midde- lertijd bleben de besluften der land-dagen sukkelten/ en gingen de verdeeltgheden immer haar gang/ krijgende die van de Fransche factie weder een nieuwe oorsaak om hunne saken een glimp te geben/ met een byzef dooz den gewesene Koning Johan Casimirus aan de Poolse Standen af-gezonden; waar by den selve/ als uyt een groote liefde tot sijn Vaderland/ die Kroone aanbod met 15000 Françoysen tegen de Turken te komen by spzingen: maar den naam alleen van die natie was het Poolse Hof en den meesten Adel soo hatig/ dat desen bystand booz immers soo gevaerlijck/ als den bypand self/ wierd gehouden. Immers soo tragen booztgang had ook den Rijksdag/ die den 18. van May met seer groote hoope van spoedigen booztgang begonnen/ tegen de goede insichten der wel-meenende met de onutte geschillen wierd op-gehouden/ en den boozslag/ om die/ ten eynde wat haastiger uytflag te bekomen/ van ses tot op vier weken te bekozten/ dooz den Heer Praszynocky en Alepn Polen verpdel. Ondertuffchen quam den Poolse af-gezant aan de Orthomannische Porta mede in vergadering/ alwaar bekent maakte/ de sekerheyt van den Turkschen krijg/ en dat reeds 12000 man omtrent Bialogrod by een hadde gesien. Beklagende sich boozts dapper/ dat om de inwendige beroerte/ de buyten-landsche swaare aanballen niet na behooren wierden waargenomen/ dooz welke hy ook selve soo lange genoegsaam in hechtentse was gehouden. Het groot en gewichtige verbond met den Keyser, wierd omtrent dees tijd te Wenen dooz die Majesteit, die van Spangien, de Heeren Staten Generaal, den Vorst van An-

halt, Keur-Saxen, Keur-Brandenburg, Holsteyn, &c. getekent. Hier op begonsten de Keyserlijke troepen uyt Oostenrijk, Maehren, Behmen, Tirol, Inspruk, Hongaryen, en des Keyfers Erflanden, naar Egra, de algemeene Rendevous-plaats, te marcheren; om soo boozts naar Halberstad, onder den Generaal Montecuculi, den aantocht te nemen/ en sich bozders met de macht van den Keurvorst van Brandenburg te verbiegen. De lijst van de Keyserlijke troepen waren als volgt:

Te paard.		Compagn. mann.		Lijst van de Keyserlijke en Brandenburgische troepen.
De Generaal Montecuculi,	10	1000		
Oversten Spork,	10	1000		
Oversten Heister,	10	1000		
Oversten Caprara,	10	1000		
Hertog van Lotharingen,	10	1000		
Schneidan,	10	1000		
Sindernich,	10	1000		
		70	7000	

Te voet.		Compagn. mann.	
Getzk Dragonders,	10	1500	
Pio,	10	2500	
Portia,	10	2500	
Kneg,	10	2500	
Lesle,	10	2500	
Keysersteyn,	10	2500	
Knigge,	10	2500	
		70	16500

Behalven noch een troos van 1800 man en de Officieren. De troepen van Brandenburg waren dese:

Paard. Drag. Voetv.			
Vorst van Anhalt, Velt-Marf.	600		
Dorffling, Velt-Marschalk,	600	400	
Geltze, Velt-Tuygmeester,			1600
Vorst van Homburg, Gener. van de Cavallerye,	600		
Graaf van Donau, Gen.-Luyt. van de Infanterye.			1400
Kannenbergh, Gen.-Luyt. van de Cavallerye.	600		800
Vorst van Holsteyn, Gener. Luyt. van de Infanterye.			1500
Goltze, Generaal-Luyten.			1000
			Pol-

et groot ver- ind tot enen tekent.

1672.	Polnitz, Gen. Major van zijn			
	Keurvorst. Lijfgarde,		3000	
Juny.	Gortzke, Gen. Major,	600	200	500
	Spain, Gen. Major,	600		1000
	Eller, Gen. Major,	600		300
	Pfuel, Gen. Major,	600		500
	Schwerin, Gen. Major,			1000
	De Penfe, Gen. Maj. van zijn			
	Keurv. Lijfgarde te paart, 800			
	La Sare, Gen. Major,			1000
	Schoning, Overfte,			1400
	Forgel, Overfte,			1400
	Kanitz, Overfte,		500	
	Schlieben, Overfte,		500	
	Morner, Overfte,	600		
	Polnitz, Overfte,			500
		6200	1600	16900

Deze troepen zouden booz-af marcheer-
ren en wierden noch getoozen defena-
bolgende regimenten:

		Paard.	Drag.	Voetr.
	Sijn Vorstel. Lijf-regiment,	600		
	Vorst van Mechlenburg,	600		
	Graaf van Promitz,	600		
	Comte de Reufe,			1000
	Sieburg, Overfte,			1000
	Berlips, Overfte,			1000
	Burgdorf, Overfte,			500
	Bündorf, Overfte,		800	
	Schike, Overfte,			800
		1800	800	4300

Komt t'amen 31600 man.

Men stelde noch bozder nieuwe werbin-
gen aan / en Prins Adolph, Hartog van Hol-
steyn, wierd mede het gesag ober de Key-
serlijke troepen gegeven; terwijl haar
Hoog-Mogende Gesant aan het Keyserlijke
hof; seer tot het verhaasten van dese hulp-
troepen aanhield; hiaar genoech te kennen
gebende / dat indien Vrankrijk t'eeniger tijt
Meester van Holland &c. wierd, niemant
meer te vinden sou zijn, die hem tot het be-
komen van de opperste Monarchie in den
weg sou kunnen zijn; en dat het noch tijd
was, om hem daar in tegen te staan, indien
men de hulp-troepen tijdelijk op de been
bracht. Het Keyserlijke hof konde het selfde
wel begripen / en het was hen een spooz-

Holland-
sche Ge-
fant aan
het Hof
tot We-
nen, houd
aan om
secours.

De Prins van Anhalt stelde als doe sijn Key- 1672
serlijke Majesteit in handen het origineel /
of oorspronkelijke / van het geen Vrankrijk
den Keurvorst van Brandenburg aanbod /
indien hy hem gunstelijk sijn stemme / tot
Roomsch-Koning gekoren te woerden / wilde
geven; waar dooz de Keyser, en al de Rijks-
vorsten wel konden sien / dat men den Key-
ser na de kroon stonde.

Tertwyl de Fransche wapenen aldus ge-
heel Europa in rep en roere stiepen / moest
de Staat van Genua daar mede haar deel
van hebben / werdende genootsaakt sich te-
gen den Hartog van Savoyen, of eerder de
Franschen, welkers standaart hy voerde /
in het harnas te steken; soekende hun koste-
lijk Final, daar het om te doen was / wel te
bewaren. De Savoyaart vergadert in den
boesem Aratro sijn ooglog-schepen / om daar
die van Genua mede op den hals te komen.
Die van de Republijk riepen al hume Ban-
dijten, behalven die om misdaat / van ge-
quetster Majesteit, gebannen waten / we-
derom te hups; stelden 3 Raads-heeren / en
4 Ridbers della Cappa, tot Obersten van
de Krijgs-saken; waar op sich aanstonts
Switsersche en Duytsche werbers op-beden.

De Paus ondertusschen / als een Vader
van vrede / wierd aangefocht / om de twi-
fende partjen te helpen bezedigen / het
welke hy gaarne aan-nam: maar niet de
Staat van Genua het verfoch der Fran-
schen, om geen Nederlandsche schepen in
haar havenen te ontfangen / en aldaar te la-
ten revictuailleeren.

Ondertusschen kreeg Madonna Colonna
poppen in het hooft / en ontfangende verlof
van haren man / om met de Hertoginne Ma-
zarini van Roma eens naar Frescati te ryen /
pakte haar kostelijkste en noodigste plunje
by-zen / en trok soo met 2 carossen up haar
Paless / sittende sy met de Hertoginne Ma-
zarini in de voozste / die van 6 paarden ge-
trokken wterd; en de jonge Juffrou Mora
met eenige dienst-juffers in de andere.
Wantmeer sy by St. Jan de Laterane quamen /
belaste Me-vrouw den koetsier schielik den
weg naar Pancratio in te slaan / sich beyn-
sende / als wilde sy aldaar een sekere Me-
vrouwe, van Civita Vecchia komende / ont-
moeten. De koetsier reed dapper boozt / en
komende tot St. Severa, een zee-plaarsje /
dacht

Onlusten
tusschen
Savoyen
en Genua

Paus aan
gefocht
tot be-
middelin-
ge.

Me-vrouw
we Co-
lonna
vangt een
reys aan.

dacht sijn paarden aldaar wat te verberffchen; maar hem wierd geen tijt gegeven / hy moest voort/ tot dat hy in het gesicht van Civita Vecchia, op een plaats tot kun boornemen bequaam/gekomen was. Hier traden sp niet pak/sak/ gebolg en kinderen (in een huys daarse bekent waren) upt/ daarse beyde de houthoe luederen upt-trokken/en mans getraat, met immo-venten of rekken daar ober aan schooten / set-tende parupken en hoeden op / en degens op de 3de hangende. In desen toetst bleven sp aldaar tot 8 moorgens ten 6 uren; wannere een Franck ooglo-scheyp op de reede komende/ sp in 't selbe in-gescheept zijn / nemende booz-al een kasje met 20000 pistoletten en eenige subweelen mede. De Hartoginne Mazarini gaf den hoetsier al-er sp af-voer een brief mede / met ordze booz haren Kamerling / om alles watter gebleven was / te verhoopen / haar schulden te betalen/ en hare kinderen naar Marseille te sen-den. De Conneftableffe seyde ook tegen de hoetsier/ Gaar heen, wanneer gy weder tot Roma sult gekomen zijn, segt aan mijn man den Conneftabel, het gene gy gezien hebt. Maar dese Heer/ de tijding van dese blucht krijgende / meende te ontfinnen: al wat hy doen konde / was by de Fransche en Italiaansche Ministers te gaan / en te verfoeken / dat men dit scheyp wilde aan-hou-den; maar het was te laat: en dese twee gesel-limen geraakten behouden in Vrankrijk.

Ma dat de Ritmeesteren Hagevolt en Assen-berg booz scheren boer / vermoedelijck van den byand daar toe upt-gemaakt / waren bericht/ dat sich een partye Bisschopsche van omtrent 30 man liet sien omtrent de Esser-brugge, die van meynung waren de hoe-beesten upt de Maris te willen wech halen: soo wierden dese twee Ritmeesters (door een grooten pber gedzeben zijnde) te rade/om dese 30 man te achterhalen; maar rijdende d'een na d'anderen upt/wie eerst te paarde konde komen / sonder sich in ryen en gelederen te verdeelen; alleen hadden wel 30 man/onder 't gelept van den Lt. Kramer, booz-af-gefonten/om den byand te ontfelken: maar byten komende / hadde den byand / in hinder-lage staande / alberepts de booz upt-gefonten partye af-gefonten / en drong soo sterck aan alle kanten op dese twee compagnien (de geheele ruytuyt / die doemmaals binnen Koeverden was wtmakende) aan/ dat genootsaakt wierden confuselijck te retireeren / achterlatende een trompetter/ die tot den byede toe onder Houtijn ge-nient heeft / en misfchen de 20 en 30 man/ de

stads alk-gella-in.

rest sich met de blucht salbeerende. Daar op hebben de Munstersche en Keulsche (niet Fransche ruyters / als eenige schyben) met eenige regimenten te paard / komende van Ommen, daar het hoost-quartier van Nagel en andere Generaals personen was / op den 30 Juny 1672. nieuwe stijl / Koeverden berent; latende sich ook regimenten - wijse verdeelt / in den Maris booz Koevrden sient / soo lange dat eenige kanon-schooten daar op gedaen wierden/ en daar booz genootsaakt te retireeren/ die eerst d'onse in de poorte gedzeben/en met karabijnern en pistoolen daar op geschooten hadden. Com-mandeur was daar binnen gemaakt den Oberste Lt. Burum, by probisie en in absentie van Broersma, selfs dooz recommandatie van de Col. Broersma; doch tegen expresse protestatie van den boozsz. Oberste Lt. als van te dooren wel wetende, dat wat deboiren hy quam aan te wenden/ het hem onmogelijck soude zijn het gewenselte genoeg en aan de Kegeeringe en de Wereld te konnen geven/ wegen de algemeene opinie/ met welck een peder was in-genoomen/ van onwijnlijckhed deser booznamer Fortresse/ die ondertusschen ten aanfsen harer vorige natuurlijke en artificiele sterckte/ nuffgaders mogazijnen en guarnisoen/ in een so slechten toestand was geraakt/ dat de Heeren Staten van 't Landschap Drente van dien miserabelen staat genoechsaam geïnformeert en al te wel bekent/ niet na-gelaten hebben tijdelijck hun Bont-genoeten daar van per Missive serieuvelijck te waarschouwden / en het hozt aanstaande ober-gaan sekerlijck als te boozseggen.

Staat van de Stad.

Deseu boozsz. Commandeur toonde so booz als in de belegeringe pber en deboir genoech/ na sijn upterste vermogen en staat der salien; weshalven ook nebens de Predikant Michovius 3 diverse missiven afgefonten heeft/so aan de H. Staten Generaal, als aan de Staten van Vriesland en Groeningen: waar by secours en boozsieninge tegens de meenighbuldige defecten instantelijck verfochte en den miserabelen toestand van alles iteratibelijck representerende: maar het ongelijck hebbende/ dat mergens eenig gehooz of redres in het verballene bequam; en daar by de militie/ meest bestaande upt nieu geworben onbedzeben volck en onerbaren Officieren/ was dit gene geringe oozsaak van meerder swarighbed en irrepabele vertwijderinge deser verballene saken: daar toe hielp / dat men geen affuyten genoechsaam in boozaat hadde/ en de oude/ met een schoot of twee onder de voet

July. Dooz't guarnisoen van Schenkeshans, 16 baan-
delen sterk; doch soo seer verloopen / dat het
maar 300 man min of meer uytmaakte. Dese
gemeene soldaten waren seer woederspammig /
als hebbende geen gelt; kregen uyt het Maga-
zijn wel spek / bzoode en kaas / maar waren noch
even woepnig te bzedden: so dat de Commandeur
en officieren genoech daar aan te stelle hadden.

Aanvang
van het
aantasten.

Het leger van Keur-Keulen en Munster, leg-
gende op den 4. July dooz Koeverden, was om-
trent tusschen de 20 of 30000 man sterk; ter-
wijl eenige woepnige regimenten te paarde / on-
der Prins Willem van Furstenburg, de Bourtange
geblocqueert hielden. Sy hadden sich nu in 2
quartieren verdeelt; het eene leggende aan de
zijde na het Huys ten Klooster, alwaar de Bis-
schop van Munster selfs op het Huys ter Scheer
gelogert was; en het andere te Dalen, welcke
haar loopgraben opende omtrent Tellinkhuy-
sen sijn huys / gelijsk by de andere van het Huys
ten Klooster. De batterijen / waar van de buur-
werken gewoopen wierden / wierden aan twee
zijden ook gemaakt: d'eene by de galg / daar van
men het Kasteel beschoot / en d'andere een dag
of wat later van d'eerste / die op de Haar ge-
maakt was; waar van de stad seer hebig be-
schooten / en menigte van bomben / granaden
en zanders na het Proviand- huys gewoopen
wierden: waar dooz ook vele zrakken en bur-
gers huysen wierden gerruineert; sulks dat de
burgers / die niet konden helpen tot het lesschen
van de brand / genootsaakt waren met vrou en
kinderen in de Wallen / onder de Mijnen en
Kasteels poozten te loeeren. Hoewel dooz be-
giantie der burgerpe de zanders woepnig ope-
ratie deden / en de bomben meer huysen als
menschen beschadigden / deden sy nochtans soo
veel quaat / dat de vrouwen / die sich vsoz de
menigte der bomben / die ober-al in de stad als
op de wallen gesmeten wierden / niet konden
wachten / den Commandeur begosten te dze-
gen / dat / so hy niet wilde verstaan tot het ober-
geven / men hem met een pistool wilde doot
schieten: en wierden verschepden patriotten
daar dooz in haren goeden yver verhindert;
doch t'elkens weder dooz overtuigende reden
van de Predikant Michovius gestilt: tot dat ten
langen lesten een soldaten vrou de Predikant
Michovius, van't Kasteel komende / onder de
poozte aanransde / en by de rok greep / seggende /
Dat is de godloofse Domine, die niet en verstaat

July. De Col. Broersma was ondertusschen mede
in 't leger van den Bisschop van Munster, so als
hy dooz gaf / als een gebangen man. Te boren
was hy geweest in Deventer, om dat 't schielijk
doozbrek der byand in de Veluwe hem dwong
sich met sijn regiment in Deventer te retireeren.

Onder de Officiere biel dooz d'attaque in de
Krijgsraad vershil in hun sentiment / wegen
het befehmen van 't contrescherp; sustineren-
de d'eene partje / dat men dit behoozde te berla-
ten / en d'andere daar tegen te defenderen; doch
ten langen lesten pzebalanceerde de gene / die tot
defensie verstonden: en wierd ook het contres-
scherp (hebbende een gracht / hoewel niet heel
diep) in 't begin seer wel gedefendeert / tot dat
eenige Officiere die berlieten: waar dooz den
byand / aangemoedigt / die ten laaststen empor-
teerde, en also de stad bemachtigde.

Klaas Kok, Factoor tot Swol, en goet Mun-
sters, had eens dooz de belegeringe een missive
geschreben aan Burgern. Sefma, waar dooz
hem en de burgerpe socht te intimideeren, daar
in voozstellende de sware bomben en groote
macht van den Bisschop, radende ober-sulks de
ingesetenen tot ober-geven: maar wierd van
den Commandeur onderscheyt en achter ge-
houden.

Sefma
soekt de
burgers
intimide-
ren.

Dooz eenige oberloopers verstond men / dat
een van de beste buur-werkers op het Huys ten
Klooster dooz een kanon-schoot sijn been wierd
af-geschooten / en daar dooz quam te sterben.

Vuur-we-
ker doot
geliehoor-
ten.

En ongelooflijk getal van bomben / tot om-
trent 1000 toe / wierden van beyde zijden in de
stad gewoopen / doch is alleen een baliker in het
Proviand-huys doot gesmeten / als ook een
vrou / uyt de zrakke in den hof gaande: dese de-
den de meeste operatie / daar d'andere in de
lucht spzongen / of in de grachten bielen. Ook
wierd het Proviand-huys beneden / waar op
wel 60 / ja meer bomben op eenen dag bielen /
t'eenemaal berdestruert; de provisie van rog-
ge-meel en andere bibzels bedozben / de rosmen-
ten en vrou-keetelen verbzoken / den zetel in-ge-
slagen / en wiers in het selve ober-gelaten / als
alleen eenige vette-waren / die dooz groote
moecten van buyten uyt helders onder den
puy-hoop ter naantwer noot wierden gebergt /
met veel arbeys in dien miserabelen stant van
saken / en onbermiddelijke ruine: vsoz-berre-
vende alsof allestats het aanstaande gewisse
ober-gaan van Koeverden.

werking
van bom-
ben.

Den 7. July wierd Koeverden eerst op-ge-
eyscht dooz den Bisschop van Munster, op booz-
ven van goede conditien: maar wierd doen-
maals moedighlyk afgeslagen; waar by/ so het
guarnisoen gecontinueert hadde/ de byantlichs-
telijck daer booz soude opgebzoken hebben/ ver-
mits op de dag van accoozt een swaren regen
de byant op eenige plaatsen de looppgraven on-
bzykbaar maakten/ en op andere ober de en-
kelen in 't water dede gaan. Na het overgeven
der stad waren binnen Koeverden verscherpde
Munstersche Officieren gelveest/ die geseyd
hadden/ so die van binnen het een of tweemaal
24 uren langer hadden gehouden/ de Krijgs-
raad van den Bisschop van Munster verstaan
hadde/ sielck daer booz niet langer op te houden/
maar recht na Groeningen te marcheren.

De Konstapels/ uyt Schenkenfchans geko-
men/ toonden meerendeels haar pber en ken-
nis; waarom de byant ook dikmaals met ha-
non haar weder beschoot; ook sodanig dat eens
op de tromp van het kanon/ in Over-Yssel
staande/ wierd getroffen.

De byant heeft noyt post gebat op het con-
treschapp/ als alleen op die tijt/ wanneer hy
dooz de blohartighyde der soldaten daer meester
van wierd/ en niet eenen een schuytje ober de
beyde grachten bzachte/ en quamen loeieren op
de boer van een halve-maan/ tegen ober het
bolwerk Over-Yssel leggende. Middelerwijle
wierd men te rade/ om de Bisschop van Mun-
ster een tijt lang op te houden/ onder pzetert
van capitulatie/ op hope dat van den regen of
sterke hand sonden geshylen werden. Dit was
een goede gedachte/ indiense wel was uyt-
gehoert geweest: maar Capit. Rogier, en Cap.
Bagman, uytgaande om in desen/ soo sy boozga-
ben/ yet goets te willen uytwerken/hadden niet
eens Ostagiens gebodert; weshalven de Bis-
schop van Munster de Cap. Rogier by sich be-
hield/ seggende/ Dit zijn mijne gevangens; sen-
dende Cap. Bagman weder te rug/ die sulck ra-
pport dede/ dat de meeste Officieren/ uytgefon-
dert enige wepninge/ en dooz al den Comman-
dant Johan van Burum, Lt. Col. die allesints
op 't krachtigst/ so in de Krijgsraad/ als by alle
andere occasien daer tegen altijts geprotesteert
heeft/ en is verbliben protesteeren ten uyt-
eypde toe/ na sijn uytterste vermogen/ af wen-
dende en tegenhouden onberfettelijck het ober-
geven van Koeverden, sonder opt enigints
daer toe te hebben willen verstaan; gelijk hy
dan also noyt eenige de minste ordze verleent/

II. Deel.

beel min consent gedragen heeft tot het uyt-
gaan om te capituleeren; maar in de Krijgs-
raad elk tot sijn schuldige uytterste plicht aan-
manende en couragerende na sijn vermogen/
tegen het uyt-senden om te handelen tot het
overgeven/ op 't alderkrachtigste is blijbt
protesteeren/ en niets kunnen winnen dooz de
meerderheyt der stemmen der minder Officie-
ren/ die hy seer boozsichtig alle schryfelijk van
haar alsdoen dadelijck bozderde/ met elcks onder-
tekening/ om in tijt en wijlen tot sijn ontlastin-
ge te kunnen dienen/ tot onwederpzetelijck be-
woijs van onschuld/ en alle mogelijke gedane
deboiren/ is also opndelijck met het aldergroot-
ste misnoegen ter kamer uyt-gegaan/ latende
haar noch by elkanderen: soo dat hy geenints
tot de commissie om te capituleeren/ of tot het
uytsenden van Ostagiens, deel min d'approba-
tie van dien/ als mede na de capitulatie geen-
ints tot het inlaten van het Munstersche guar-
nisoen opt of opt heeft willen verstaan: al het
welck dan wetende d'andere gemeene officieren
om ober te geven genemen/ die verre de meeste
in getal waren/ dooz seker Sergeant of minder
Officier aldaer/ stilwijgende de poozt geopent
en open gehouden hebben/ boozs de bruggen
neer gelaten/ en alsoo buyten kennis/ deel mit
ordze van den Commandant/ de geozdomeer-
de besetting van den Bisschop van Munster in-
gelaten en ontfangen: gelijk dan by den Krijgs-
raad in manieren boozs. tot de capitulatie/ be-
neffens den Capiteyn Bagman, verstonde/ dat
men behozde te capituleeren; soo dat dan ook
daer toe/ nebens Cap. Bagman, wierd gecom-
mitteerd Capiteyn ter Hoeve, ook wederom
sonder Ostagiens uytgaande: en wierd op den
laatste Juny ouden stijl de capitulatie op het
Huys te Scheer gemaakt; het welke wepning/
tot schande van de Bisschop van Munster, wierd
na-gekomen.

Want sy waren ober-een gekomen/

1. Dat het guarnisoen datelijck soude uyt-trek-
ken: maar wierden noch een dag of wat opge-
houden/ op boozgeven van andere wagens/ als
Koeversche te sullen verschaffen.

2. Dat het geheele guarnisoen soude uyt-trek-
ken: maar wierden datelijck de kanonniers
vast-geset; buyten twijffel op hope dat die on-
der de Vorst sonden dienst nemen/ als wetende
dat sy sich wel hadden gedragen.

3. Dat men met vliegende vaandels, branden-
de lonten, &c. sou uyt-trekken: het welck ook
geboegert wierd.

GG 2

4. Dats.

Verdrag
van het
over-
geven van
Koever-
den qua-
lijck na-ge-
komen.

1672. 4. Datsē mede souden nemen twee stukken kanon : die ook gehouden wierden.

July. 5. Beschulden dat / als de byant op den eersten July ouden stijl daar binnen trok / en d'onsen een dag of wat daar na uyt-trokken / wierden de Staatsche volkeren na hare snavhanen en beste rapieren / als ook bolli / berooft.

6. Was verdragen / dat men het guarnisoen soude brengen na Harlingen : maar onder present dat men niet hadde bedongen wat weg / wierden sy te rugge naar het Graaffschap Benthem , en van daar na de Twent gelepd ; verbiedende d'ingesetenen / aan het guarnisoen niets te verkoopen ; waar door vele door den honger genootsaakt wierden dienst te nemen ; tot dat / na datsē eenige weken lang soo hadden ongesukelt / de Franschen uyt Kampen , ter presentie van het guarnisoen / de Bisschopsche ober dit irraisonnable tractement in Mastenbroek seer den-haalden en bestraffen : dit onthaal soude anders soo lang gedurnt hebben / tot dat door de desperatie / de Officieren en soldaten sich selfs met gewelt en wapender-hand uyt desen stilt hadden ontweert.

Ritmeester Afsenberg geschooten.

In Mastenbroek leggende / bleef den Ritmeester Afsenberg , geschooten zijnde door een van de Staatsche eygen volkeren / die sijn geweer schielijk quam te lossen.

In de belegeringe is onder andere Officieren van binnen mede gebleven de Commandeur van Schenkeschans , ter Hoeve , gaande een uur of wat van te vooren bytwillig in het contrescharp / waar ober vele speculatiē vielden ; te meer / dewijl eenig verschil viel met de Officieren van Schenkeschans , leggende d'een de schuld van het outijdig obergeben van het selve Fort op den anderen.

7. Noch wierd de Predikant Michovius een dag of twee na het overgaan aangeseyd / in de rijt van 24 uren te vertrekken / op verbeurte van alle sijne goederen / onaangetast uyt een swaer leger-sichte / door groote fatigē in de belegeringe afgemat / lieftelijk mede door melancholy / also niet gaarne het obergeben hadde gesien / aangetast was. En als de boozs. Predikant verfocht 24 uren langer te mogen liggen / om te sien of de sichte af of toe nam ; soo antwoorde Dr. Ham , zijnde van een onghoedde woerde en onbarmsertige inbozst / een recht instrument om de menschen te verbolgen en te plagen / er had zeyt genoch. Als de Predikant aan hem liet verfoeken een waagen / of pets waar op hy sich so krank / nevens sijn vrou en kinderen /

1672 mag hy na sien. De Commandeur Kleppink , een grooten schachlaar / die ook niet bergumde dat de boozs. Predikant 24 uren langer mochte leggen / als booz ses ducaton / een tafellaken / en een half douijn serbetten. Komende booz des Predikants sich-bedde / (lichteljk om te sien of de Predikant ook so krank was als wel geseft wierd) vzaagde den boozs. Predikant / wat reden de Bisschop van Munster hadde / een eerlijk Predikant te doen deloggeeren in soo een hozen tijt / sonder aansien van sichte of andere ongemaaliken ? waar op hy antwoorde / ter presentie van Burgermeester Bartelink , Welderik en van 't Hof , dat hy de mistie al te seer uyt de Bybel gesterkt had ; ook speurt den Bisschop al te groote genegenthepd van de gemeente tot u / weshalven u niet sal laten : 'twelk de Predikant een troost in sijn droefhepd was / getuygenisse van sijn trouwhertighepd te hooren uyt de mond der byanden selfs. En ebentwoel moest de man boozt. d' Andere Predikant / D. Staren , bleef / die men ook een Aste gaf van beroep / door de Heeren van Koeverden , uyt den naam van den Bisschop van Munster ; doch daar hy / na sijn eygen getuygenis / ook noch niet sonder gelt aan-quam.

Terwijl nu Koeverden , seer sterk van wegen de omleggende beenen / als geregelcerde fortresse / in handen van den Bisschop was / lag hem het herte daar so aan / dat hy het dikmaals noemde met de naam van kleyn Kandia , of mijn wijdberoemde Koeverden ; sulks dat hy het ook noch seer liet versterken / de contreschappen met defensibe machtschuyfen romon besetten / en geheel palassabeeren / ook sterck guarnisoen daar binnen hield / waar door sy de burgery soo verre trabaleerden / datsē van rouwe meest krankli wierden / of heen stozden.

Het geluk dat tot noch toe den Bisschop van Munster in sijn aanslagen tegen desen Staat so blepēde had toe-gelacchen / en boonamentelij met het heroberen van de sterke bestinge Koeverden , self boven sijn hoop en verwachtinge gestelt / wzocht in desen Prelaat een insolentie en ongebonden hoenhepd / omtrent het volvoeren van sijn ongemeetne aanslagen / en te gelijk een besnadinge van onse certijts soo geduchte mogenthepd. Hy beslupt dan Groenlagen , de hooft-stad van die Provincie , en genoechsaam het middel-punt der regereende Ommelanden , aan te tasten : een stad door sterkte en geleghenthepd by een van de booznaamste van het gebied

Beleg van Groenlagen.

1672. gebied der Heeren Staten te noemen; die in het jaar 1668. de dappere Chapir Vitelli soo mannelijk tegen den kloekmoedigen Dorst Lodowijk van Nassauw heeft konnen verdedigen. De stad dooz verscheppene rebieren en stroomen aangestroomt/ kan zwaerlijk anders als van een zijde belegerd worden; houdende sich altoos/ gedurende het beleg/ na de zee-kant onbestooten/ waar dooz se geduuriglijk van alle toe-boer en versterkinge doozsien is geworden: soo dat dese Dorst de lesse van Spinola niet wel/ of gelesen/ of onthouden schijnt te hebben/ van geen stad te belegeren/ die aan d'eene zijde een opening heeft; slachtende daar in de krop-zweeren/ die men daarom ongeneslijk acht/ om datse geduurig met supbere stoffe geboed worden.

Die van de stad al booz-heen staat daar op makende/ en wel giffende dat het overgaan van Koeverden de veille of booz-abond van hun beleg was/ deden aanstonds al de hupsen/ hoben/ boomen/ en plantagien/ en selfs al wat'er tierlijks buyten de Heere- en Ooster-poorten mocht gebonden werden/ tot den grond toe af-werpen; een jammerlijk verlies in der daad/ om meerder jammer booz te komen. Ook wierd de brugge van de Heere-poort, en daar na mede die van de Ooster-poort, beneffens het bruggetje van de klepne Steentil-poort af-gebrocken/ en rontsom alle de slupsen en berlaten open geset/ de schut-deuren daar uyt gelicht/ de dijken dooz gesteken/ om het land/ soo veel als doenlijk mocht zijn/ onder water te setten: naderhand wierden ook twee dammen in de stad geslagen/ dooz de welke het water op het land gehouden wierd/ dat met een hooger ty noch te vermeerderen was/ soo dat men van de Drentsche zijde wepnig bzeefe schieen te hebben.

Men deed ook den burgeren/ tot meerder opwekkinge/ een nieuwen eed af nemen/ van de welke de Oberigheyt het formulier deden drukken/ luydende als volgt:

W Y sweeren, dat wy getrouwe burgers en ingesetenen deser stad sullen wesen, en Burgermeesteren en Raad, die nu zijn, en na-maals mogen worden, behulpig, gehouwen getrouw te zijn, en de selve met lijfen goed te defendeeren, haar beveelen naar-ko-

men en doen naar-komen, en by des Raads oorlofen consent deser Staat en Stads vyanden, naar onsen vermogen tegen te staan en te krenken. Dat wy aan den Raad, ofte de Heere Praesident Burgermeester sullen aamelden, 't gene, waar van de stad en ingesetenen van dien, eenig onheyl mochte konnen over-komen. Dat wy ook met niemand verbond sullen maken, correspondentie ofte spraak houden, waar door de stad en de gemeente in verdriet en ongelegentheyt konde geraken. Dat wy dese stad tegen alle vyandlijke desseynen, ondernemingen en aanvallen; mitgaders inwendige sedicien en oproer, met alle onse macht, goed en bloed, sullen beschermen, deselve in cas van belegering of bloqueeringe aan niemand ter werelt in ruymen of op-geven, noch daar van enig vermaan of spraak hebben, als met voorgaande vrywillig consent en ordre van Burgermeesteren en Raad.

Wy sweeren ook, dat wy de Staten Generaal der Vereenigde Nederlandsche Provincien, en sijn Vorstelijke Doorluchtigheyt, Hendrik Casimier, Prince van Nassauw, gedefigeneerde Stadhouder deser Provintie, soo wanneer de selve sijne functie effectivelijk sal komen te bekleden, gehouwen en getrouw sullen wesen: dat wy in-middels d'ordres en beveelen van den Heer Karel Rabenhaupt, Luytenant Generaal deser Provintie, ofte die gene, die in des selfs plaatse mochte succedee-ren en commandeeren, sullen naar-komen en achtervolgen, in het gene de selve ons tot voorstand en bescherminge deser stad, met kennisse en goed-vinden van Burgermeesteren en Raad, als vooren, sal lasten en ordonneeren.

Soo waarlijk helpe ons God Almachtig.

Wenschende soo waarachtig Godes genadigen zegen over ons, als wy het selve naar-komen sullen: en ter contrarie verwachtede des selfs verschrikkelijken toorn, vloek en ongenade, soo wy daar tegen doen sullen.

Op den vierden van dese maand/ oude-Tamboer
stijl/ quam een tamboer van buyten op het
Oldampter trek-pad/ ongebaar een mus-
quet-schoot van de stad/ drie-maal (gelijk
het de krijgslieden noemen) appél staan/
zijnde een trommel-slag/ waar dooz se ge-
hoor

1672. hooz verfoelien. Dese geblind binnen ge-
bacht / leverde aan de Heeren Gedeputeer-
den van Stad en Lande een brief ober van
den verrader Schuylenburg, (die wel-er een
fit van de Staten van Groeningen getweeft/
maar dooz sijn schelinstukken en verrade-
rpen / upt dat gebied gebannen / sich zedert
by den Bischop van Munster onthouden
heeft) zijnde upt d' Yler-schans geschreven /
dooz de welke hy de Gecommitteerden ber-
socht / met hem in onderhandeling te willen
treden. d' Inhoud daar van was aldus:

Brief van
Schuylen-
burg aan
de Heeren
Gecom-
mitteer-
den.

Edele Mogende Heeren,

Syn Hoog-Vorstelijke genade van Mun-
ster, mijn Heer en Meester, heeft my af-
gevaardigt uyt het leger van Koeverden, om
in conferentie te komen met de Provincie
van Stad en Lande, over saken, hunne wel-
stant, behoudinge en rust conerneerende,
tot welken eynde, zijnde desen Expressen
om de intentie van haar Edele Mogende hier
over te vernemen, soo de inclinatie van haar
Edele Mogende daar toe strekkende is, gelijk
ik wensche en vermoede, sal by desen afwach-
ten een voorslag van tijt en plaats, alwaar ik
uyt name van sijn Hoog-Vorstelijke Genade,
en de Gecommitteerden van haar Edele Mo-
gende, op 't sekerste mogen by-een komen,
om de wel-meeninge van mijn genadige
Heer en Meester als dan breeder te openen.
Hier op antwoord over nacht en op dag ver-
wachtende, beveele u Edele Mogende in Go-
des bescherminge.

U Ed. Mog. dienstwillige dienaar

J: SCHUYLENBURG.

d' Ylerschans den 12 July, 1672.

Het opschrift luyde:

Edele Mogende Heeren Gedeputeerden
Staten van Stad en Lande.

Maar het was soo verre van een gunstige
antwoort op desen brief te erlangen / dat de
ramboer sonder eenig tegen-bericht / als zijn-
de sijn aanbryngen des onwaardig / weder
te rugge gefonden wierd.

Oude- en
Nieuwe-
schansen.
verlaten.

Ondertusschen begonden des oorlogs on-
geballen dese stad en staar hooz af te druk-
ken / dooz het ontydig en trouweloos verla-

ten van de Oude en Nieuwe-schansen, leed
het Oldampt geen kleppen aanstoot / wepnig
helpende tot sulck een woude / dat de Capi-
teyn Huysman, die in de Oude-schans het ge-
sag gehad / en die post eerlooslyk verlaten
hadde / tot Groeningen, daar na dooz bon-
nis van den krijgstraat opgehangen / en de
Luytenant van den Berge, die in de Nieu-
we-schans sijn bebel mede soo trouwelooslyk
waar-genomen had / den kop af-geslagen
wierden. Dit Oldampt dan / als zijnde de
hooz-naamste doozgang van de Munster-
schen, upt het Stift, naar Groeningen, leed
groore moepelijchheyt / sonder dat de landsa-
ten dooz des Bischops gegebene sauvegarde
van den oberlast konden bezyjd woerden.

Spindeligh / de hooz-troepen van den Bis-
schop brycken van Koeverden op / trekken
eber Drenche, en sijn op Dingsdag den 9.
July dooz Haren en Helsen gemarcheert / en
bertoonen sich des naar-middags ten drie
uuren omrent den Galgenberg, op de Hee-
re-weg hooz Groeningen, daarse hun wreed-
heyt op een goudsmits gesel / en een boer van
Haren, alder-eerst upt-storten / die om verre
geschooten wierden. Terstont wierd eenige
ruptery onder het bebel van den Ritmeester
Jan Sickinga, op hen afgesonden; die ver-
schepde aanbullen op het Munstersche paar-
de-volk hebben gedaan / het welke sy upt het
geboomte / onder het berep van het geschut /
sochten te lokken; in welke charges de Coz-
net Wolter Hovinge seer swaarlyk is ge-
quetst gewoorden / gelijk hy ook eenige dagen
daar na aan de selve gestozen is.

Groeningen dan aldus berent / bleef haar
byant getroost / onder het goubernement
van den Heer Carel Rabenhaupt, Luyte-
nant Generaal van Stad en Lande, een dap-
per / oud / en erbaren krijgsman; en bene-
bens hem den kloekmoedigen Hartog Ba-
rent, Hartog van Holsteyn, Vorst tot Pleu-
nen, als Commandeur / met den Obersten
Stoltzenburg, die de ruptery commandeer-
de; en 3 of 24 vaandelen te doet; 4 Coz-
netten te paarde / onder de Ritmeesters
Lutzburg, Broersma, Hendrik en Johan
Sickinga, en drie compagunien dragonders /
onder Nellis: an Bever, Svaart, en Johan Her-
man Yserman; te samen upt-makende ruym
2000 mannen: hooz de burgery / bestaan-
de in 18 vaandelen / onder de welke alle bur-
gers

1672. gers hinderen / en ambachts-gasten / boven
de 18 jaren oud / behoorden; ook noch vier
July. baandelen van nieuws opperrecht / en uyt
lieden die geen ordinaire wachten deden / als
Doctoren en andere; epndelijk een baandel
Studenten, 150 man uytmakende / daar
Wicher Wicherfz. Capiteyn / Rutger ten
Berg Luytenant / en Scato Gokkinga Daan-
dzich van waren / al te samen kloekte jonge
bozsten / die sich bypwillig ten dienste van de
stad lieten gebuyken / en sich doozgaans in
het heetste dapperlijk hebben gedzagen. De
stad selve was boozsien met hooge en sterke
wallen / schoone faulcebreen, seer wijde en
diepe grachten / alle beschermt dooz 17 dwin-
gers of bolwerken. Het ammunitie-hups
van het landschap was van krupt / loot / ge-
woer / en andere oorlogs-nootwendigheden /
oberbloedig boozsien / en de stad met alle
lijfs-boozraat seer wel bezogt; soo dat alles /
geduurende het beleg / daar om een redelij-
ken prijs te bekomen was.

erraders
strafst.
Men liet ook niet op den 10. July te straf-
fen eenen Luwert Fokken, hupsman uyt het
Oldampt, die na bekentenis obergelebert
heeft / een met sijn eppen hand geschreven
berdzag / met den Bisschop van Munster,
dooz toedoen van Schuylenburg, gesfooten;
waar mede het onderstellen der Oldampten,
onder gesepden Prelaat, beloost wierd; wel-
ke Bisschop daar van 50000 guldens jaar-
lijks / als Opper-heer / en Schuylenburg als
Drofsaart, 5000 guldens daar uyt gemieten
fouden; als mede de boozdeelen der rechts-
plegingen / onder het appel tot den Bisschop,
die jaarlijks dooz twee afgesondene rechts-
geleerden / beslechten sou. Ook eenen Eppo
van Vrede, portier van de Steentjes-poort,
die bekent hadde / om buyt gewin den boom
wel 14 dagen achter malkanderen open-ge-
laten te hebben. Dese wierden bepde ont-
halst; gelijk ook des daags daar na den Luy-
tenant van den Berg, booz af gendemt / de
Luytenant Colonel Taminga, en een Ma-
joor / die Deventer hadden helpen ober-ge-
ben / ook wierden gebangen geset; en de Co-
lonellen Stek en Broersma ingedaagt / om
sich daar ober te berantwoozden.

Dien naar-middag wierd een vaan ruy-
ters uyt-gecommandeert / om aan den
Hoornschen dijk de hupsen te verhzanden;
maar dese / in het voltrekken van dit werck

1672. den byant wat te naar komende / wierden
met eenige canon-schooten / buyten ver-
wachten (alsoof niet dochtend dat de selve al-
reeds eenig geschut had geplamt) begroet.
July. Op den 12. van dese maant komt de byant
met sijn geheele macht booz de stad / trek-
kende eenige troepen uyt Drenthe na de
Leek, datse geplundert hebben / sich boozt
op de Heerlijkheyt van Nyenoort bezitaben-
de / van daarse dooz gantsch Langewold en
Vredewold stroopten / alles wat hen booz-
quam mede namen / en den buyt / benessens
veel paarden en hoepen / naar het leger
hzachten. Men fond tegens den abont eeni-
ge musquetiers na Hooger-brugge, om
aldaar met de boeren / den pas naar het
Hoogeland af te snijden; men sag ook van
den tooren / dat de byand achter Helpen op
het blakke velt / meenigte van tenten en
hutten op-sloeg / het geen die van binnen hun
ingebeelde hoop van geen beleg t'eenemaal
dede berpelen; het welke ook van eenige
ingezachte gevangens van Oostwolde be-
vestigt wierd.

Op Saturdag / zijnde den 13. is een par-
ty van de Bisschopsche van de Leek opge-
hoooken / en Ematille ober-getrokken / waar
dooze Meester van het Welter-gedeelte
wierden; niet sonder een jammerlijk hups-
houden / met rooven en steelen: toen sag men
ook de Keulschen omtrent half-wegen het
blaauwe hups / sterk aan het werken / waar
ober tegen den abont 200 mannen van de
Koningsmarksche benden / meest Polakken,
of Koerlanders, met hun hand-hijstjes / bo-
ven en beneden met scherpe punten / be-
quaam om van sich te sfooten / en tot sich te
trekken / gewapent binnen quamen. Eni-
ge benieuwen / die langs den dijk uyt geweest
waren / hzachten in / dat de byant achter
den Galgenberg dapper aan het werk was /
sulks sag men blijkelyk des Sondags op
den 14. dewyl (niet tegenstaande het onge-
stumpig weder van den boozgaanden nacht)
sp merkelyk gebozbert waren. Hierom
schoot men uyt de stad dapper na den gesep-
den Galgenberg, om te gelijk des byants
troepen / die daar omtrent geduurtlyk hza-
beerden / te doen berhupsen.

Men sag op den 15. dat de Keulschen met
hunne werken de Munsterschen verre te vo-
ren waren; alsoo dese dooz de steen-achtige
Aanvang
der Wer-
ken.
aarde /

1672. aarde / aan de Heere-weg, seer gehindert
 werden / daar het alles eerst met houbwee-
 len moest bearbeyd worden / eer men de spaa-
 in de aarde konde krijgen. Op dien selven
 dag deden de Bisschopsche met 8 vaanen te
 voer / en eenige Coznetten paarden / een aan-
 bal op Aduwarder-zijl, staande onder de be-
 scherminge van den Obersten-Lutenant
 Stuart, met de hoplieden Klant en Ripperda,
 die / met den blooten deegen in de hant / de
 boeren dapper tot verchten aandreben / waar
 duog de byant / niet sonder groot verlies / te
 rugge gedreben is.

Handel
 van den
 Bisschop
 van Mun-
 ster met
 de Ge-
 commit-
 teerden
 der stad
 Embden.

De Bisschop heeft omtrent dees tijd ge-
 socht met Gecommitteerden uyt de stad
 Embden te handelen. Dese verstonden in
 de Nieuwe-schans den epfch van den Bis-
 schop, zijnde / dat der Staten besettinge uyt
 de stad Embden soude vertrekken, en 2000
 van des Bisschops volk daar weder binnen kom-
 men. De Gecommitteerden berichten / dat
 sy het selve al-voorens met haar Hoog-Mo-
 gende eerst moesten over-leggen. Maar op
 die van wegen den Bisschop vzaagden / wat
 dat voor volk was? die van Embden vzaag-
 den wederom: of de Heeren Staten van Ne-
 derland niet genoegzaam door de geheele we-
 relt bekend waren? De Bisschopsche ant-
 woorden: Sy waren het geweest, maar als nu
 alreeds overwonnen. De Heeren van Emb-
 den elchter sepden eerst rappoort en bericht
 aan hunne Principalen te moeten vzenge:
 maar dese sloegen den epfch van den Bis-
 schop plat af / verklarende sich in alle vziend-
 schap met haar Hoog-Mogende te willen
 volhardden.

Des dingsdags den 16. waren de Mun-
 sterfchen soo verre als de Keulfchen met
 hun werken gebozdert. De gene sag men
 ook een hoogte op-werpen / dat daar na booz
 een batterpe bekend wierd. De Predikant
 van Oostwolde is met eenige boeren / en 15
 of 16 Studenten, na sijn plaais gebaren / om
 eenige stroopers van daar te doen vertrek-
 ken: maar soo ras traden dese niet te lande /
 of de stroopers hoosen het water / en ont-
 quamen met swimmen het verbolg van de
 Groeningers, na datse te vooren het huys
 van den Predikant verwoeft / de boeken ge-
 scheurt / en sommige der selber onnuttelijk
 beuylt hadden. Men betraptte dien dag een
 soldaat / die tot den byant meende over te

loopen: men vermoede dat hy brieven by
 sich hadde / maar siende achterhaalt te zijn /
 de selve van sich geworpen heeft. Men
 vzaacht ook een vrouwe binnen / die sich wat
 te verre bupten het leger had derben bege-
 ven. Men beselde des naarmiddags / dat
 een peder huys gedunriglijk een tobbe wa-
 ters / en by nacht een vrandend licht bo-
 ven de deure moest hebben; het welke ook /
 geduurende het beleg / altoos onderhouden
 is.

Op den 17. des Woensdags / begoft de
 byant des morgens van een batterp / om-
 trent den Ooster-weg, uyt 5 halve cartou-
 wen op de stad te donderen / werpende met
 een van de eerste schooten den gebel van een
 huys in de Ooster-straat, de 3 Koningen ge-
 naamt / om verre; in het welke veel Rooms-
 gelinde hunne goederen hadden gebracht /
 oozdeelende de selve aldaar / om dat het een
 van hunne kerken was / ten minsten verse-
 kert te sullen zijn: maar die wierden aldaar
 van de eerste beschadigt. Eenige andere
 huysen in de stad wierden mede beschadigt;
 gelijk ook eenige menschen gequeft en doot
 gebleven zijn. Een van de eerste koegels trof
 een boer in de nieuwe Ebbinge-straat, nemen-
 de hem het halve hoofd / en terstont daar aan
 het leven wech; de selve trof mede een por-
 tebakkers vzwou / en nam haar arm met
 haar hint wech; sy / roepende om haar hint /
 sag een arm op de straat leggen / en sepdte te-
 gen een van de buuren / siet daar, wiens arm
 mach dat zijn? niet wetende dat het de hare
 was. Sy in huys gebracht / en onder het
 verband zijnde / wilde de wond-heelder het
 bleefsch wat ter degen schikken / om het ver-
 band te bequamer te leggen: maar sy riep
 al: snijd maar af, snijd maar af, beter een
 arm verlooren als de stad: doch sy stierf kort
 daar aan. Het selve moort-geweer / met dese
 twee ijken niet vergenoegt / geraakte noch
 een boerinnetje / soo dat het aanstonds doot
 bleef. Maar die van binnen hebben met
 hun schieten dat ongeballig boltwerk sooda-
 nig verlamt / dat het dien gescheelen naarmid-
 dag wepnig gewelt meer getoont heeft.

Men kreeg toen ook tijdinge / dat d' Ober-
 ste Martel de sterkte de Bourange had op-
 gebozdert / met aanbiedinge van 250000
 guldens aan den Commandeur Prot, of het
 beste adelijke sijt in Westphalen, en een
 peder

1672.

July.

Eerste
 schieten
 op de stad.Ongeval
 daar van.

672. peder van de Capiteyns 50000 guldens: maar kreeg van dien dapperen getrouweling tot antwoord: Hy was van God den Heere meerder gesegent dan hy waardig was, en wilde om geen gelt sijn eer en eed, sijn Goden ziel niet verkorten; noch boegen daar by/ dat hy den Bisschop noch eerst enige duspelden kogels had te vereeren. Martel daar op gelaat sich hem te willen belegeren/ en schoot eenige schooten op de plaats: maar kreeg weder soodanig een andere antwoord/ dat de Bisschopsche noch dien selven nacht de plaats verlieten.

Op Donderdag/ zijnde den 18. omtrent de middag/ zijn de eerste bomben en granaten in de stad gewoopen/ dooz de welke verschepdene hupsen beschadigt zijn gewozen. Die van binnen bleven haar niet schuldig/ maar lieten sich mede dapper hooren; schietende boornamentlijk na de moztieren/ om die te belemmen: maar sy konden daar omtrent geen schade doen/ dewijlse te diep begraven lagen. De batterij van den vband bracht ook nu seer wepnig te wege/ het geen vermoeden gaf/ datse meest om berre most leggen: maar hunne loop-graven waren seer gebozdert. Die van binnen brachten ook twee moztieren op de wallen; men belaste ook al het geluy van klokken na te laten/ om den vband geen reden te geben na de kerken te schieten.

Tegen den avond wierden menichten van bomben in de stad gewoopen/ waar dooz veel hupsen onder de voet geraakten/ dewijlse dooz hun gewicht selfs dooz daken en solders heenen bielen tot beneden toe/ daarse als dan barstende/ geheele hupsen om berre wterpen. Daar quamen ook menichten van vband-kogels in de stad: maar dooz de wakkerheyt der Mennonisten, die sich dien plicht niet lieten verbeelen/ wierd de boozt-gang van het vuur/ dat al hier en daar berwekt wierd/ geblofcht. Een op gewoopen retrenchement/ byten het kleyne poortje, was nu soo berre gebozdert/ dat men daar upt in de Keulsche Werken schieten konde: maar de vband wierp een bozst-weering daar tegens op/ dat de belegerde niet verhinderde/ daar wakker tegen aan te werken; waar heenen ook alle avonden drie soldaten upt peder baandel heen gezonden werden/ die peder een gulden/ ober nacht en dag booz hunnen

arbejd genooten. Men belaste ook de Ede- 1672.
len en Rediers van Hunzingo en Fivelingo, July.
dat sich een peder naar sijn onderhoorige Kaspelen sou begeven/ om met de gewapende boeren des vband's in-bal/ ober het Reydiep en Damsterdiep te woeren: om/ soo veel als mogelijk ware/ het hooze land te bebrijden. Daar op ook terfont Jonk-heer Everhard Leeuwe, Jonk-heer tot Middelstum, met sijn ondersfatige huys-lieden/ al-te-maal vbraaf kloek volk/ met roers/ pols-stokken/ met goede pscere pennens boozsien/ in de plaats van pieken/ makende een goed baandel upt/ heen toog/ om de posten op de Hooger- en Ruyscher-brugge booz den inbal der vbanden te beschermen.

Dien nacht wierden de eerste soldaten in de Faulcebreen geleg: Maar de Studenten versochten vry-willig/ om mede in de Faulcebreen te waken/ het welke sy verkrengen; en alsoo zijn noch dien selven nacht bierentwintig met hun Vaandrig Gokkinga in Drenkelaars Dwinger of bolwerk gegaan/ en hebben tot aan het eynde van de belegeringe sulks verbolgt.

Moedig-
heyt der
Studenten.

Op Dydag/ den 12. wierp den vband weder seer met granaten en bomben in de stad/ en wierden booz de eerste-maal van die van binnen daar mede beantwoord; het geen de Bisschopsche vzeemd booz-quam/ dewyl hen in geen van de boozgaande bermeesterde plaatfen was geschied: maar deden gantsch wepnig werking/ nademaal hun werken noch te naau en in geen volkmen stand waren. Maar de burgers/ sien- de dat het dooz des vband's bomben en granaten alles aan de Oost en Zuyd-zijde der stad verwoest wierd/ hebben sich met hun beste goederen naar de Noord-zijde begeven/ soo ebenwel/ dat de mannen by ben- ten de wacht in alle nabuurschappen waarnamen/ om alle ongeballen van vband/ en andersins/ te versoeden. Ook de Heeren Burgermeesteren en Raden/ niet kommende in genoegsame beplijcheyt hun vergadering op het Raadhuyjs houden/ leyden voortaan hun by-een-komst op het huys van den Heere Stadhouder, achter Martini kerk. In dese nacht ontstaken de Studenten in Drenkelaars Dwinger, verschepden tootfen/ en schooten/ op het minste gerucht/ dish- maals geheele vrees, sonder van den vband
h h beant-

1672. beantwoort te zijn. Op Saturdag den 20. arbeypden soo de Keulschen als de Munsterschen seer naarstig aan hun naarderlingen/ hebbende de boozgaande nacht hunne werken tot aan de gracht gebozbert / en dat dooz onder-aardsche hoolen/ die/ doch by de Munsterschen tierlijker als by de Keulschen, met hout onder / boven / en aan beyde de zijden beschooten en onderschoort waren; upt dese hoolen haddense / tot verwonderinge / een grooten berg van aarde / tusschen de Heere en de Ooster-poorte opgehoopt / sonder dat die van binnen konden weten wat sulks mocht te beduyden hebben. Ondertusschen schootense ganisch wepnig met canon; maar lieten niet na eben sterk met bomben en stinkpotten te werpen: maar dese wierden dooz de sterke wind meest te rugge gedreven/ soo dat de selve ten meestendeel in de grachten / faulcebreen, en op de wallen geballen en gebozsten zijn / en daar dooz de stad wepnig schade toe-bzachten.

Aduwarder-zijl beschermt.

Aduwarder-zijl-pas, dooz goede toe-bersicht van den Heer Luytenant Generaal, met meerder volks gesterkt zijnde / leed op desen dag van den byant een harden aansfoot: maar wierd seer kloekmoediglijk / met groot verlies van den byant beschermt; en dese met bebloede koppen afgewesen. Maar de Staten van Stad en Lande, stende den onge-meener byer van den Heer Rabenhaube, en dat hem / in aanmerkinge van sijn bejaart-heyt / wel hulp van noden was / hebben sijn Excellentie upt hun Collegie, tot Mededraden by-geboegt / de Heeren Johannes van Julinga, en Johannes Ysbrantsz. boozts van wegen de stad / Jonkheer Oesebrand, Joh. Rengers; en van de Ommelanden, Jonkheer Lucas Klant, die hem in alles met raad en daat souden te hulp komen.

Terwijl taffe den byant het Westert-quartier aan / woedende albaar geweldig / en alles wat'er stond verdervende: sy hield sijn quartier tot Zuydhorn, op het slot Hanckema, daar men al het geroofde goed op-bzacht.

Ge-eeldige bom-ben.

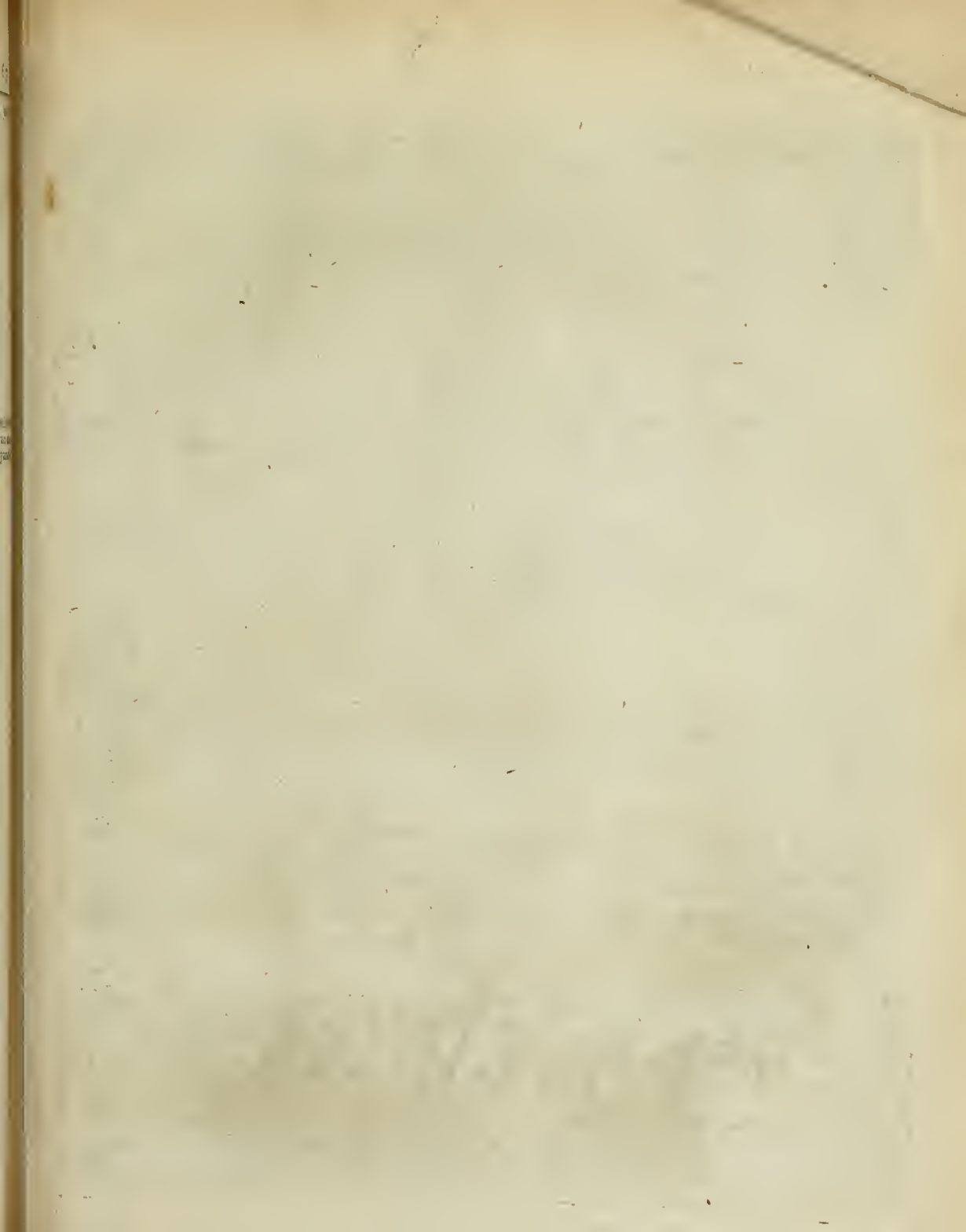
Op Sondag den 21. schoot de byant een seer groote meentige bomben en granaten naar binnen / zijnde daar van sommige twee of drie hondert ponden / en daar boven swaar / en in eenige der selver / naar datse gedempt waren / 25 of 30 ponden boskruyt

1672. bevonden zijn: hier dooz wierden veel huysen / maar wepnig menschen beschadigt; het geen alle verwonderinge waardig is / blybende de selve menigmaal in het midden van het stoztende pupn ongedeert. Men dersde in de twee Gathuys-kerken, upt byese dooz dit woedende gebaar / niet langer pzedikien. Dat in de Peper-straat leed seer groote schade/ alsoo daar verschepdene bomben in gebozsten zijn; en onder anderen / in het midden van de kerk geballen / sloeg al de glazen en gestoelten aant-stukken / en maakte het ozzel / tot gebruyk onbeguaam. In de andere drie kerken wierd noch ge-duurlijk in den dienst volhard / hoewel de byant geduurlijk met canon daar na schoot / sonder ebenwel die te konnen beschadigen. Des naemiddags komt een trompetter met een tamboer dooz de poort / bren-gende byeben van den Keurvorst van Keulen, en den Bisschop van Munster, met de welke sy de stad opgeepscht hebben. Dese zijn des abonts geblind binnen gebracht. De Bisschopsche ondertusschen sich inbeeldende dat het wapen-stand was / om dat ons canon en musquetten booz een tijt stille stweeg / quamen boven op hunne werken: maar sijn Excellentie geen geschut hoorende / heeft terstont sijn kamerling naar de wallen gesonden / met ozdere / dat men sterker als dopt vuur geven soude; het welke geschiedende / mocht men de vranden hol ober bol van hunne werken om laag sien vallen / soo datmense niet meer sag: maar wilden ebenwel de stedeling niet schuldig blyben / en schootten met grof en kleyn geschut / bomben / granaten en bzanders / soo geweldig als dopt; en lieten dat alsoo den geheelen dag over duuren.

Brieven van de vyander

En seer groote bombe viel in de Peltzer-straat, in een regenwaters bak / en smoozde sich selven: dese had het gewicht van 300 ponden / en leverde / behalven andere specien / alleen van buspoeder / een volken water-emmer upt: welke bombe daar na / als wat bzeemts / den bzeemdelingen om gelt vertoort is.

Op Maandag den 22. quam de tijdinge van het aantasten van Aduwarder-zijl, in de stad / beneffens het rouwe onthaal van de bespringers / daarse een Oberste / 3 Capitepnen / en nienigte van gemeen krijgsvolk / hadden

INGE

1. Het van den Biffchop
2. De laagpotten, van den Biffchop
3. De 2 Biffchoppen, van de
4. Batterje, en Tornieren, met hunne
5. Kruiften voor de gelycke Kogels
6. Kruiften en daar de Mortieren ftaan
7. Die van Groeningen overvallen
8. De Groeningen uit het nieuw ge-
9. Heers poort
10. Ogher poort
11. Steen Beer
12. Scherpboutje
13. Nieuw gemaecht Werk van die
14. Trokken, waer uit na te zien de
15. Geruincorde Muffen en Sterven
16. Kerk nieuw daek van de Blizem
17. Groot Kerk
18. Sechts Batterjen

17
The
The
The
The
The

The
The
The
The
The

1672. hadden laten sitten. Op desen dag wierd mede bestelt / dat de geblychte Predikanten/ die sich in de stad ophielden / dagelijks des morgens en des avonts een Predicatie / en gebed souden hebben te doen / en dat in de Noorder-kerk, staande aan dat gedeelte der stad / waar heen / als het verste van den byant zijnde / de meeste burgers geweken waren / die niet veel anders te doen hebben: de / door den Godsdienst troost en versterkinge sochten / daar sich al de Leeraren be- roepwillig toe betoonden / stellende die orde re onder malkander / dat ieder Classis sijn week / in het waarnemen van den dienst sou hebben. Men hoorde ook desen booz-mid- dag het aanbryngen van den bodzgemelten trompetter en tambour / die desen brief over- leverden :

Burgermeesteren en Raad, sampt de Bgantsche gemeente der stad Groeningen: Is 't voor-heen bekend, dat de Hooge Heeren Geallieerden, tegen den Staat der gewesfen Vereenigde Nederlanden, gerechtelijk de wapenen voeren, die door de genade des Alderhoogsten soodanig gefegent zijn, dat daar van alreede verscheyden voorname Provin- tien geheel zijn afgesondert, en dat niet wey- niger de Provincie van Groeningen, door de veroveringe der vestinge Koeverden, en alle andere, tot haar verkertheit dienende sterkten en plaatsen, te lande is beslooten, en te water, wegens de aan-naarderende Kon- inglijke Scheeps-armaden, geene ontset te hoopen heeft. Dat de uytgemergelde Frie- sche volkeren meerendeels zijn geruineert en verslagen, en daar-en-boven, dat het mer de attaque, aan de grachten soo verre is geko- men, dat de stad met allen ernst aangegrepen sal werden; of nu schoon voor hoogstgemel- te Heeren Geallieerden wel bevoegt waren, op gelijke manieren met de scherpte der wa- penen voort te varen, soo hebben doch de selve, tot betuyginge haarder Vorstelijker goedaardigheden, voor gedachte Burgermee- steren en Raad, sampt de Gemeente van ge- melte stad, hier door te betuygen, aanbevo- len, dat sy niet ongenegen zijn, indien de stad sich ten goeden sal schicken, en overge- ven, om de selve in goeden wilstant te be- houden; ook door middel van een rechtma- tig accoort, tot het heylige Roomsche Rijk,

en tot des selven gemeene Duytsche vryheyt, te brengen: Soude nu de stad hier tegen sich door bose Raadgevers verleyden, en met ver- achtige deses eenigen, tot haar behouden- is noch overigen middels, het tot op het uytter- ste laten aankomen; in sulken gevalle sal de selve, alsoo het aan haar keure staat, om nu noch alle onheyl te verhoeden, aan haar ey- gen ruineschuldig zijn, en alle daar uyt ont- staande ongelukfaligheden, welke sy door vuur en swaart, haar selfs en hare mede-bur- geren, ook de ontschuldige vrouwen en kin- deren, sekerlijk toe-brengen, voor God en de werelt te verantwoorden hebben.

Gegeven in het Velt-leger voor Groeningen den
 23 July, 1672.

Uyt genadigste bevel, en in de namen van sijn- ne Keurvorstelijke doorluchtigheyt van Keulen, en sijn Vorstelijke genade van Munster, is dese met hare onder-gestelde zegels voorsien geworden.

Op desen selven dag wierd het bonnis over den gewesene Gouverneur van Koe- verden, en Colonel Wigbold Broerfma, met trommelslag langs de straten uytgeropen/ gestreken over sijn schandelijk overgeven van Deventer, en het overloopen tot den byand; waar over hy wierd verklaart/ ver- vallen van al sijn ampten en digniteyten; en soo hy nu of hier namaals mocht bekomen worden, met derdoot te sullen worden ge- straft, en sijn goederen verbeurt gemaakt. Eenige pberende burgeren zijn daar op na de Martini kerk geloopen / alwaar in eene der glazen sijn naam en wapen stond / als Colonel boden die van de Capiteynen van sijn regiment / het welke een met een voer daar socht uyt te schieten: maar dat weyge- rende / liep een ander naar de hooftwacht / haalde daar een piek van daan / en heeft het daar mede teeneemaal uyt-geflagen: in der daat een te kliepen straf / over een die soo moetwillig of verradelijk tegen alle bertoo- ningen en blyk van tegenstant / tegen de pro- testantien van de wel-willige / en boozna- mentlijk / gelijk wy bericht zijn / die van de Burgermeester Boekholt, die sich alleen tegens de overgave derfde stellen / (gelijk Burgermeester Boner ook bekend heeft /

Vonnis en
 handelt te-
 gens
 Broerfma.

1672.

July.

Schade
door
bomben.

dat sy het alle / behalven hem alleentig / had-
den toegestaan) een stad van soodanigen ge-
wicht den byant in handen hebben gestelt.

Desen dag volharde de byant in het in-
werpen van bomben; een groote viel dooz
het daken de solderingen / in het hups van
den Secretaris Tammen, doode aldaar de
hupsvrouw van den Capiteyn Prot, Com-
mandeur van de beftinge de Bourrange, van
wiens moedigheid wy hier dooz gesproken
hebben; een ander viel in het Confistorie-
kamertjen van de Aa-kerk, en verwoeste het
felbe t'eenemaal. Dit schrikkelijck gewerp
der bomben beroozsaakte / dat veel lieden
weder van de Zuyd naar de Noord-zijde der
stad bluchten; pzoppende aldaar sleyne koo-
ten en hupsjes vol volks; en gelukkig was
hy die noch onder dak geraken konde: ge-
lijck sich veel op de stoepen en onder de luf-
fens behelpen moesten; andere maakten
stroppe hutten / op de dwingers of volwer-
ken / aan de Noord-zijde van de stad / die el-
ders geen hupsbesting konden krijzen.
Maar des avonts / wanneer het werpen der
bomben wat af-nam / liep een veder weer
naar het sijne / om vorders te bergen watse
konden / van de welke eenige met droefheyt
weder-keerde / bindende pyn-hoopen /
daarse hupsingen hadden gemeent te bin-
den.

Op desen naar-middag wierden de from-
petter en tamboer / die den voorgien dag den
brief gebzacht hadden / weder upt-gelepd /
bzagende desen moedigen brief mede:

*Doorluchtige, Hoog-geboorne Vorsten en
Heeren;*

Moedige
antwoord
op der Bis-
schoppen
brief.

OP deschriftelijke op-eyfchinge van onse
stad, uyt bevel en name van de Heeren
Keurvorst van Keulen, en Vorst van Mun-
ster, gedateert den 30. July deses jaars, heb-
ben wy uwe Doorluchtigheyt willen te ge-
moet voeren, dat wy ons vertrouwende op
de hulp van God almachtig, de gerechticheyt
van onse saak, en getrouwicheyt van onse
bondgenooten en hooge Geallieerden, eend-
drachtelijk, benevens onsen Luytenant Ge-
neraal, geresolveert zijn, onse stad met goed
en bloed, ten uystersten, regens alle hare
vyanden, te verdadigen en beschermen;
waar toe ons door Godes zegen niets is ont-

brekonde. Gegeven in Groeningen den 22. 1672.
July, oude-stijl, 1672.

July.

Uyt bevel en namen van Burgermeesteren
en Raad, oud en nieuw, mitsgaders
Taalmannen, en gefwoorene Gemeen-
te der stad Groeningen, is dese met on-
ses stads signet beveltigt.

Het opschrift was:

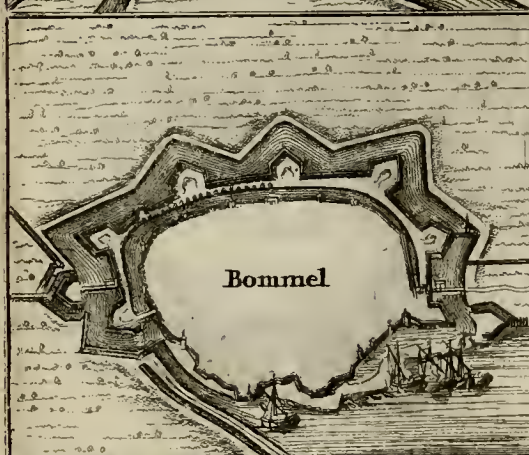
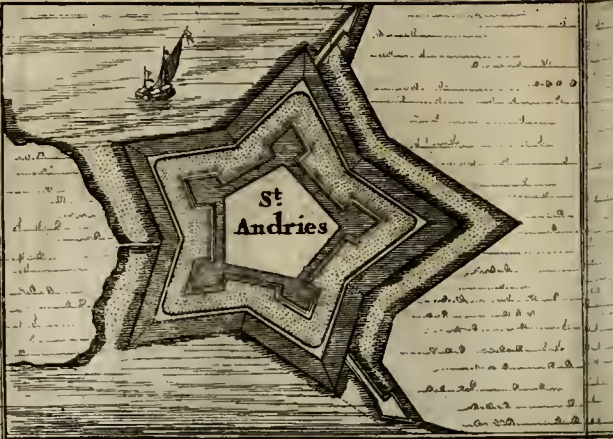
Den doorluchtigen, hoog-gebooren Vor-
sten en Heeren, Keurvorst tot Keulen, en
Vorst tot Munster.

Ondertusschen nam de Koning van ^{Fransche}
Vrankrijk het besit van de stad Uytrecht, ^{daden.}
daar hy op den vijftien van dese maand /
twee dagen na sijn bzoeder / den Hartog van ^{De Ko-}
Orleans, binnen quam. Hy reed langs den ^{ning bin-}
ouden Rhijn, daar hy van den Hartog de ^{nen Uyt-}
Fuellade met sijn troepen ontfangen wierd ^{recht.}
staande meenigte van burgers te weder-zij-
den de straten / om hunnen nieuwen Heer te
beschouwen. Soo lange de Koning daar
binnen was / wiert'er seer goede ordze ge-
houden / en niemant mocht sonder sijn ver-
lof daar uyt of in komen. De Marquis de
Rochefort, terwijl des Konings guarde bin-
nen trok / bleef bukten in het velt seggen.
Sijn Majesteit reed tusschen den Hartog van
Orleans en die van Montmouth, met veel
andere Grooten verselt en gebolgt zijnde.
De bebelhebberien wierden in de kerken ge-
plaatst / en de gemeene krijgslieden trokken
op de volwerken / terwijl de On-roomsche de
fleutelen van hunne kerken aan den Koning
ober-gaben: waar op den 9. de Cardinaal de
Bouillon tot Uytrecht quam / die / na dat
hy met de Oberigheyt gesprooken had / een
aanvang nam den Dom-kerk te lopen en te
supveren; daar men stoelen / banken / en den
predikstoel / op het kerck-hof verbzande.
Des anderen-daags quam ook de Bisschop /
dooz den Paus tot Vicarius over de Seven
Provintien gestelt / met omtrent 30 Geeste-
lijken / binnen de stad. Spndelijck men ving
aldaar den dienst aan / song het Te Deum
Laudamus; en de Jezuist du Doit dede een
predicatie. Maar van al het geene / geduu-
rende dese Fransche heerschapp / daar bin-
nen is voorgeballen / is dag-register gehou-
den / het welke wy / veder op sijn plaats / al-
waar

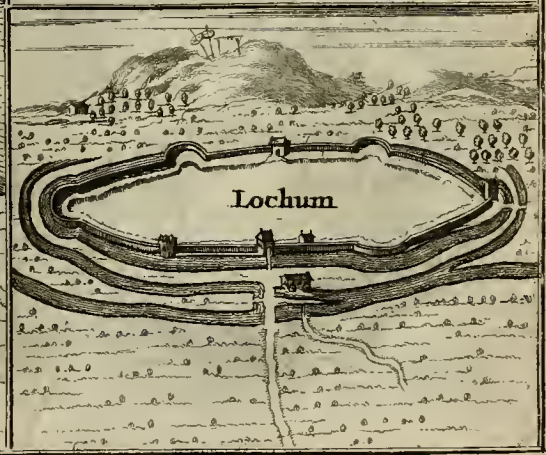
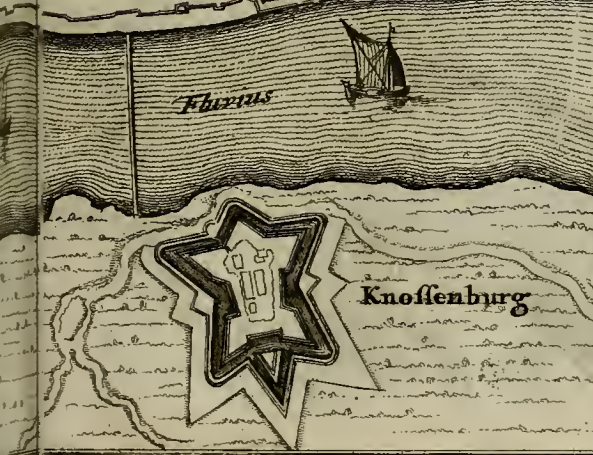
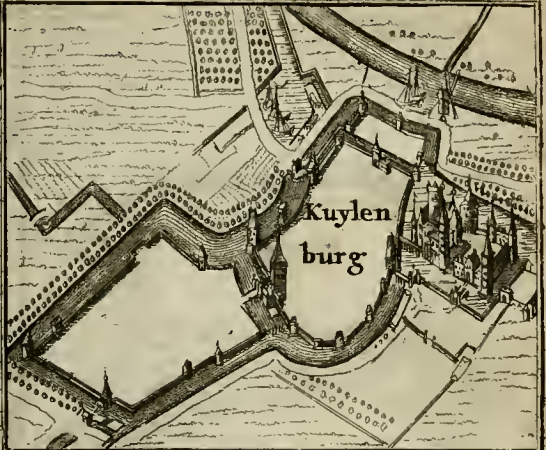
6
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

572. waar het de moepte en aandacht noodig is/ 1672.
 suilen aanmerken.

July. De Koning quam op den 6. weder in sijn
 leger bytten Uytrecht, hebbende de stad na
 sijn genoegen wel besichtigt / daar men hem
 berischt dede van de staat van Nimwegen,
 altoos men op den 1. July noch 4 vaandez-
 len van het Huys te Gennep, met 4 stukken
 geschuts / een metalen slang / veel buskruyt /
 en 37 wagens met bagagie / hoegels / gra-
 naten / en ander oorlogs-gereetschap (dewijl
 dat sterke huys / beneffens Ravesteyn, ver-
 laten wierd) binnen kreeg. Het leger der
 Franschen trok op den tweeden van dese
 maant ober de Waal, en sloeg sich rontsom
 de stad / daar des anderen daags de Mare-
 schal de Turenne met sijn troepen van
 Schenkenschans mede booz-quam; daar die
 van binnen wakker vuur op gaven; een
 hoegel bloog dooz een boeren-huys vol Fran-
 schen, en deefse verhuysen: maar staken
 tot vergoedinge den brand daar in. Des a-
 vonts quamen sy in een oud hoozn-werk /
 bytten de Molen-poort, dat die van bin-
 nen / by gebrek van volk / verlaten hadden;
 dit hebbense tot hun boozdeel gebuyt /
 schietende daar uyt op de wallen: het Nas-
 faus en het Pesthuys bolwerk / staande tus-
 schen de Molen en Hefel-poort, terwijl an-
 dere sich begroeben / en dooz dit hoozn-werk
 hunne loop-graben selve tot aan de grachten
 brachten / na het welke weder een Officier
 binnen gefonden wierd / om de stad op te
 eyschen: maar dese wierd afgeslagen;
 waar op het schieten weder sijnen aanvang
 nam.

Des nachts reichten sy in dit hoozn-werk
 een batterij op van 5 halve Cartouwen / van
 de welke sy seer geweldig schooten / en sterk
 op die twee werken / of bol-werken / aan-
 stozinden; sy hadden al eenige palissaden
 uyt gekregen / en al by na tot in het Pesthuys-
 bolwerk geraakt: maar de burgerij dzeef
 hen noch dooz het geduurig schieten daar af /
 gelijk ook de Colonel van Gent met eenige
 musquetiers van de Hefelpoort af quam /
 en hen weder te rugge dzeef / daar sy zelfs in
 den arm en den buyk gequetst wierd / laten-
 de / als een bzaaf oorlogs-man / aldaar sijn
 lehen; gelijk sijn broeder / die treffelijke zee-
 held / hoort te booren gedaan hadde. De be-
 legerden volgden hen hoort op de hieken / sloe-

gen verscheden doot / en namen ettelijke ge-
 vangen / onder de welke een bebel-hebber /
 die swaar gewont zijnde / van sijn quetsure
 quam te sterben; ook een Colonel van groo-
 ten staat / die den soldaat / die hem ving / een
 hant vol gouts aanbod / om hem te laten
 gaan: maar dese nam hem gebangen / en
 sijn deegen en draagbant af / daar hem 100
 guldens booz geboden wierd; behalven een
 pistolet die hem de gebangen bereeder. De
 besettingen kregen ook veel snaphanen /
 bijlen / en ander gereetschap. Sy groeben
 ondertusschen dooz de mijn van de belegerde
 heen / daar men malkander te heer ging / en
 veel Franschen met hantgranaten gedoot
 wierden.

Op den volgenden nacht stozinden sy we-
 der met geen gebolg: de ruipers van binnen
 wierden mede gelast af te sieten / en te doet
 in de werken gelepd / toonende sich / beneffens
 de infanterij en burgerij / dapper en moedig
 genoeg.

Des nachts / tusschen den 6 en 7. ble-
 ven sy weder met allen heftig aan / en wier-
 den weder tot 3 repfen toe / met groot berlies
 afgewesen / daar de pek-kranssen en hand-
 granaten onder hen niet gespaart wierden.
 Sy planten boozis een batterij by de Molen-
 poort, van de welke sy dooz de poort / en de
 kloek van boven neder schooten; gelijk ook
 al de andere klokken lieren te slaan / als dooz
 het schieten ontstelt gemaakt zijnde.

Op den 7. des avonts / regende het soo ge-
 weldig / dat de lonten uytgebluselt wierden.
 De Franschen hier op beklommen seer
 schielijk de twee bolwerken / die booz-ge-
 noemt sijn; die van het Nassaus-bolwerk
 waren al aan het bluchten / maar wierden
 dooz een Ingenieur weder-houden / soo dat
 sy stand hielden / en den byant weder af-dze-
 ven: de geheele stad geraakte daar ober in
 alarm / en een yeder na sijn post.

Den volgenden nacht quamen sy al we-
 der aan / maar konden niet winnen / leggen-
 de tegens de bozftweering aan / daarse vast
 de palissaden los maakten. Ondertusschen
 hadden sy die twee bolwerken al ondermijnt /
 om die met volk met al in de lucht te laten
 spzingen; die ebenwel die van binnen met
 een nieuwe bozftweering hadden doozsne-
 den / om sich in tijt van nood daar in te bege-
 ven: maar des naarmiddags wierd'er een

haal
 het
 ing en
 overen
 v. Nim-
 wen.

572 af-
 ge gen.

Colonel
 van
 Gent

July.

Tweede
 storm af-
 geslagen.

Derde
 storm.

Vorder
 stormen.

1672. stiftant van wapenen/ en men begonst te par-
lementeeren/ gelijk ook op den negenden
July. het verdrag getroffen wierd/ strekkende de
voorzwaarden genoegzaam tot bepligheyt
van de burgerpe: maar het krijgsvolk
wierd in de kerken gestooten/ en als geban-
genen van oorlog gehouden.

De stad
overgege-
ven.

Maar men voorgeeft waren sy ten hoog-
sten tot het selfde gedrongen/ dewijl meest al
de werken om verre geschooten waren/ en de
Gouverneur niet genoeg versiert/ of hy
wel beguaam sou zijn om een algemeene
stroom te konnen uytstaen; gelijk hy ook ken-
nisse gekregen had/ dat den Hartog van
Luxemburg gelast was/ met eenige merke-
lijke versterkinge uyt des Konings leger/
mede vooz Nimwegen te trekken/ en dat
men als dan den algemeenen stroom sou aan-
vangen. Ook was'er een diepe mijn onder
de stad door-graben/ dooz de welke een
groot deel opgeblasen sou zijn. De besetin-
ge dan wierden Prissonniers de Guerre, on-
der de welke ook de Luytenanten en minde-
re bevelhebberen begrepen waren: maar de
oppersten/ als de Gouverneur/ Colonels/
Luytenant-Colonels/ en Capiteynen/ be-
dungen by en beplig/ met al hun toefsel/ wa-
penen en bagagié te mogen uytrekken; heb-
bende een ieder Capiteyn te boet het vermo-
gen om 10 man uyt sijn baandel mede te ne-
men; de rest moest haar ransoen betalen/
een ruyter tot 6 en een voetknecht tot 3 gul-
dens. De stad hoelt geen plondering af/ en
de Oberigheyt wierd in haar ampt gelaten/
tot naarder ordere; gelijk ook de burgerlijke
beampten. De herboznde Godsdienst
wierd toegelaten/ sonder ebenwel uyt te
drukken op wat maniere. De Groote-kerk,
Marienburg, en de Reguliers, daar de ge-
bangens in gestooten waren/ soude men heb-
ben leedig te maken/ om na de Roomsche
wijse toegesteld te worden; alsoo men vooz-
gaf/ dat aldaar de Koning komen/ en de
brede gemaakt sou worden. Men beloofde
de boeren ook ses jaren inposten quijt te
schelden.

Sterkte
van het
guarni-
soen.

Op den 10. trokken de Switsers daar bin-
nen; waar op het guarnisoen/ in de wa-
penen staande/ ontwapent/ en in de kerken ge-
set wierden: maar veel wierden van hun
Officiers geloft/ en naar Gorcom afge-
schreyt. Dit guarnisoen bestond in 9 Com-

pagnie ruyters/ het Regiment van Cassio- 167
pijn, van de Walen, en Schot, 4 baanen
uyt het Huys te Gennip, het Regiment van
July. van Gent, en 6 Compagnien Waartgelders;
behalven de burgerpe. De burgers van Uyt-
recht en Rheenen, die daar binnen lagen/
trokken met hun volle geweer daar weder-
om uyt. Men begroot het getal der gener/
die daar vooz gebleven zijn/ op 1500 Swit-
sers, en omtrent de 2600 andere soldaten/
daar onder veel bevelhebberen: waar tegen
die van binnen alleenig 50 dooden en gequet-
sten hadden. Het winnen van dese plaats
verhief de Franschen de moed soo seer/ dat
het die van de benaude Hollandsche ter ne-
der soeg/ die nu geheel Holland in hun
macht waanden te hebben.

Maar de Vriessen lieten ebenwel niet na
slech in bequame staat van wederstant te stel-
len/ soo dooz het land onder water te stellen/
als andersins. De Oberste Aylua toog met
Oproch-
der Vrie-
sen.
eenig volk na de Kuynder, met meeninge
albaar de Bisschopschen met haren geroof-
den buyt te overballen: maar dewijl die uyt
de stad Kampen, met een bystant van 2000
mannen versterkt/ en de Vriessen niet boven
de 1200 sterk waren; ook de Hollandsche ka-
pers/ gelijk bestelt was/ dooz het harde weer
niet by honden komen/ bonden de Vriessen
best/ met verlies van 30 man/ na datse 200
van de Bisschopsche om verre geschooten
hadden/ te rugge te keeren. Daar op de
Bisschopsche de Kuynder voozt uyt-plunder-
den/ en met den buyt heenen gingen. Daar
na/ op den 26. quamen 13 standaarden Bis-
schopsche ruyteren tusschen Drachten en
Bergen, dooz de welke de Vriessche brand-
wacht/ niet wel op haar hoede zijnde/ by-na
overballen was geweest: maar ontquamen
het noch by tijts/ by het gros van haar leger/
dat daar dooz aansonts in alarm geraakte;
de ruyters saten op/ en trokken/ gebogt van
het voetvolk/ den byant tegen: de Bisschop-
sche welken soo lange/ tot datse de Vriessen
in hun embuscade en hinderlage gelokt had-
den/ hebbende een deel voetvolks in het
koozn verbozgen/ die op hun voozdeel uyt-
quamen; waar dooz een hard vechten ont-
stond: en de Vriessen souden het te quaat
hebben gehad/ ten ware sy tijdelijk dooz het
voetvolk waren geholpen geworden; waar
dooz de Bisschopsche, met verlies van 150
ruyters/
Bisschop-
sche gel-
sen.

672. ruyters / (gelijk men schijft) en 25 van de Vriesen, te rugge gedreven wierden.

July. Turenne trof den elfden July, dooz Nimwegen, ober de Maas na 's Hartogenbosch en Creveceur, welk laatste hy bemachtigde.

Wanneer nu sijn Hoogheyt, den Heere Prince van Orangien, met sijn hebbende troepen na beneden was afgesakt / en de Holland'sche posten al-omne was besetende / kreeg den Graaf Willem de Hornes last / om sich een uur beneden Oudewater neder te slaan: soo bebond sig die stad in de uiterste bekommering / als die geen oozlogs-voorraat / of guarnissen / noch genoegzaam aantal burgerij / tot noodige verweeringe binnen hebbende; ook de moedwille der byanden vreesde ten proop te sullen werden: doch om daar in soo veel doentlijk te voozsien / sond de Magistraat aanstons een persoon naar Uytrecht, om aldaar te verblijven / en op alles te letten / en daar van haar Ed. te berawittigen / met en dooz de posten die sy daar toe van plaafte tot plaafte hielden / alsoo op verschepde uuren des daags kondschap ontfangende: ondertusschen niet versumpende hare Gecommitteerden af te senden na 's Gravenhage, om niet alleen te klagen ober hare affnijdinge van de gemeyne defensie, maar ook te versoeken dat haar het nodige guarnissen / en genoegsame ammunitie van oorlog / neffens spoedige herstellinge en verbeteringe van hare wallen en sterkten / mochten toekomen; met aansegginge van de gewillige genegentheyt harer burgeren / die ten dienste van het Vaderlant / en hare stad / haar bereydwilling toonden goet en bloet te wagen; of datse weten mochten / hoe sy haar souden gedzagen / indien den byant vooz hare stad (eene van de frontieren van Holland) mochte naarderen / en haar opepschen? datse den eed van getrouwicheyt aan desen Staat hadden gedaan / en sonder hare kennisse geen ander Heer konden aannemen: maar op het eene en het ander ontfingen sy weynig troost en raad. Dertroucken ook na sijn Hoogheyt, zijnde doemaals op sijne post in Bodegraven: maar de verweeringe van de gemeyne saken / en den geringen tusschen-tijt / dede haar onberichter sake weder-keeren / om te oberleggen wat men doen soude.

Oudewater is gelegen op den Yssel, de

welke daar dooz heenen bloept na Montfoort, en hooger aan: redelijk wel geleg't in sijn wallen / na die zijde daar men eenig gewelt van te verwaelsten mochte hebben: maar hare meeste sterkte bestaat in slupfen / die aan Goe Jan Verwelle, alias Goverwelle, op de dubbele Wierikken sijn leggende / alwaar nu den Graaf van Hoorn geposteert was / konnende dooz de selve de stad / en het gantsche lant daar omtrent / onder setten / wanneer daar alleentlijk water genoeg in den Yssel op-bloeyt: maar / gelijk de sozeloosheyt der tijden de befestingen hadde laten verbalken / als niet bedenkelyk / ja by-na onmogelijk geacht / dat eenig byant tot soo verre soude konnen inbooren / soo was'er ook in de stad geen / of gantsch weynig krijgstrup / dan slechts in een verbusiden hoek een oud ysere stuk of twee / en een kypere gooteling van een 4 pont: buspoeder was'er ook geheel niet; de Magistraat sond na dese en gene plaarsen om eenige tonnetjens te kooppen / doch te vergeefs; alleentlijk sond die persoon / die tot Uytrecht op kondschap lag / aan de stad noch een tonnetjen van 80 pont / of daar omtrent. De burgerij mochte 5 a 600 man ter naauwer noot uyt-maken / wanneer het alles in de wapenen quam / anders konden de twee compagnyen burgers boven de 300 inanten niet uyt-leveren. Soldaten / Officieren / Commandeurs / Gouverneurs / hadde onse stad in geen 30 a 40 jaren gehent: soo dat / of wel de inwoonders moedig genoeg waren / wat souden sy ebentwel sonder de gemelte hulpmiddelen uyt-rechten tegen een macht / die als een stroom van boven af quam daken?

Men wachtte de bast op de kondschap van Uytrecht. Ondertusschen wierd de Magistraat van hare nabuuren gewaarschouwt / dat het best was by tijds na eenig goet acoozt uyt te sien / alsoo die van Uytrecht reeds hadden gecapituleert; doch men kon daar toe als noch niet verstaan / tot dat die kondschap van Uytrecht, seer schelyk in persoon den Magistraat de tijdinge bracht / dat hy selve de Franche blaau rokken / met telken daar op / Uytrecht hadde sien in-trekken / dooz de Witte-vrouwen-poort; en dat hy ter naauwer noot de Cathrijne-poort noch was uyt-gekomen / niet twijfelende of

1672.

July.

de

1672. de Franschen fouden in korten dooz de pooz-
 ten van Oudewater zijn: 't welk ook soo ge-
 beurde; want de Franche troepen / ner-
 genz eenigen tegenstant bindende / trofken
 geduurig nederwaart af. Wel is waar / dat
 zijn Excellencie den Grave van Hoorn, dooz
 het open-setten van de sluysen / het lant tuf-
 schen de stad / en Goe Jan Verwelle sluys,
 aan beyde de zijden van den Yffel, dede on-
 derloopen: maar sulks konde de dijken en
 het hooge lant / boven de stad / naar Uyt-
 recht, niet hinderen; so dat de Magistraat/
 geen andere upkomst siende: en verstaan
 hebbende dat den byant op de weg was / ten
 laaften beslooten / haar in 't gemoet te trek-
 ken / om eenige gunstige boozwaarden te be-
 dingen: en waren dese Gecommitteerden
 naaulijks tot Montfoort, of daar komen de
 Franche booz-troepen aan / geleyd dooz den
 Marquis de Genly, de welke de Gecommitte-
 eerden beleefdelijk ontfangende / groote be-
 loften dede. Die van de stad verbaaft toe-
 siende / dat de Gecommitteerden noch geen
 2 a 3 uren upt zijnde geweest / soo boozt met
 desen Marquis, en een goed aantal musque-
 tiers / ter poozen in-quamen / zijnde den
 25. Juny, 1672. des naarmiddags tusschen
 2 en 3 uren. Den Marquis hield met sijne
 troepen stil omtrent het huys van den Pre-
 dikant Velthuyzen, alwaar de Burgermees-
 ters hem ontmoetende ontfingen; als
 wanneer den Marquis, upt den naam van
 sijne Majesteyt, bekend maakte: dat / de-
 wijle de stad haar soo gewilliglijk stelde on-
 der de gehoozsaamheyt van den Koning, sy
 ook behouden fouden de byzheyt van hare
 rechten / pzbilegien / goederen / en personen /
 ook van hare religie en conscientie; en dat
 sy tot besettinge van de stad / in des Konings
 naam / daar soude laten niet meerder dan
 50 van sijne troepen of musquetiers / zijnde
 alle edellieden / te paard en te voet den Ko-
 ning dienende / gekleed mer blaauwe casak-
 ken, die mer silbere passamenten en lesten
 beset waren; dit was seer schoon volk / doch
 ebenwel een geringe besettinge / sonder
 ammunicie van oorlog / niet hebbende dan ha-
 re snaphanen en pistolen / met haar zijde-
 woer. Niemand van dese troepen sloop des
 nachts binnens huys: maar sy waren alle
 geduurig / upt vzeese van oerballen te wo-
 den / by den anderen op straat: en seker /

Besetten
 van Oude-
 water.

1672. 't en was geen wonder; want by gelegent-
 heyt eenige haar handeliars in hun afwesen
 besien werdende / vond men daar niet een
 hoysel buspoeder in. Sy schreben naar
 Uytrecht om ammunicie: maar die quam
 ook soo haastig niet; in-boegen sy de 80 pont
 krupt / die de stad te vooren van Uytrecht ge-
 firegen hadde / onder haar moesten berdelen.
 Dese musquetaires bleben in dit getal tot
 den 29. Juny, als wanneer sy des naarmid-
 dags op Uytrecht veretrokken / na dat des
 boozmiddags hier omtrent 300 Franche
 voetknechten gekomen waren / de helfte
 daar van Switsers zijnde; dese bleben alleen
 een dag 2 a 3: doch op den eersten July qua-
 men hier in quarufoen 32 compagnien /
 omtrent 1600 man sterk / schoon volk / van
 het regiment Royaal, met meenigte tros-
 paarden / muyl-sels / karren / bagagte /
 Franche wijben soetelende / en by haar heb-
 bende verschepte paarden / hoepen / scha-
 pen / etc. dese onderveeg de boeren afge-
 nommen hadden / soo dat de gansche stad ver-
 vult was; de Officieren werden hier en
 daar by de burgeren gebillteteert: maar de
 soldaten moesten haar op de wallen en in de
 baan-huyzen behelpen. Den Commandant
 van die troepen / die in de stad verbleben /
 was eenen la Pornerie. Op den weg na
 Uytrecht lagen noch 9 standaarden ruyte-
 rpe / onder den Marquis de Renti, met een
 groote meenigte bagagie en karren.

De Franschen aldus in en onder de stad
 leggende / eyschte den Commandeur van de
 Magistraat alle de timmerluypden / om de
 ppen-boimen / rontom des stads Cingel
 staande / afte kappen / die sy tot palissaden
 gebuykten; grabende boven op de wallen /
 in de plaats van de bozstweeringen / die ge-
 heel geslecht lagen / een diepe doozgaande
 vooren / daarse die palissaden kort en lang
 neffens den anderen in-setteden / en met de
 aarde soo dicht aanbuden / dat men daar
 maar niet een musquet konde dooz-schie-
 ten: en dit is het al datse deden; houdende
 ondertusschen een seer scherpe wacht / ver-
 biedende een pegelyk na negen uren langs
 de straten te gaan.

De stad aldus met een groot getal voet-
 volk beset blyvende / dede den Comman-
 dant ook een Brigade ruyterp in 't velt leg-
 gen / en dat van de Nieuwe-poort den Yffel
 langs.

672.

July.

langs. Dit dede den Heere Grave van Hoorn besluyten / soo hoort onder die stad post te batten / als het immers doenlijk was / om daar dooz bequamier den byant dagelijks te konnen alarmeeren / en daar dooz mede te beletten / dat hy in sijn quartier niet t'elkens ontrufft mochte werden.

En alsoo het selve in 't gesichte van de stad / op de sluyts by het Huys te Vliet, op 't boozdeeligste konde geschieden / soo heeft hy (om den byant te misleypden / en op dat hy hem niet soude beletten / terwijl hy hier mede besig was) 150 musquettiers van sijn regiment / dooz de tiende weg, langs Hoenkoop, doen defleeren, de welke aan d'andere zijde van de stad komende / de huyfsen / die op den Yssel stonden / besetten / van waar sy onophoudelijck op het ruyter quartier schooten / werdende den byant daar dooz soodanig gealarmeert en ontrufft / dat naar Woerden, Montfoort, en Uytrecht, om bystand sond / en meest alle de huyfsen van Willefchop, en die om de stad stonden / in byand stak.

Ondertusschen sijn Hoogheyt, in sijn quartier / het gestadig en langduurich schieten hoorende / en dien swaren byand siende opgaan / quam met eenige ruyterye tot Goe Jan Verwelle, niet anders denkende / of het booznoemde quartier wierd aangegrepen, en reed alsoo in epgener persoon tot aan 't Huys te Vliet, een scheut weegs van Oudewater, alwaar / geduurende het schermsutseeren (en terwijl den byant aan d'andere zijde van de stad / van die gecommandeerde troepen misleypd wierd) den Grave van Hoorn op de sluyts / in 't gesicht van den byant / een retrenchement liet opwerpen / en dat sonder merkelijck verlies van de onse; en wierd van de Officieren niemant als den Capiteyn - Luytenant Nieuwvelt, van de Compagnye van den Heere Grave van Hoorn, swaarijck gequest. Den byant / volgens bericht van de gebangens en oberloopers / had in dese ontmoetinge al byz heel volck / en daar onder eenige boozname Officieren / verlooren.

De Franschen hadden doozgaans groote lust en moed om Holland in te byzeken: en sekeren Capiteyn S. Mark, hoorende dat men het lant konde onder water setten / bestond daar op te byzagen / of men soo gantsch

Holland konde doen? men antwoorde hem ja: en dat hy maar eens op den tooren klommen soude / soo konde hy naaktelijck het water beneden de stad rontomme sien stroomen. Hy byzaagde / hoe het dan de steden maakten / of die ook niet onder water raakten? men seyde neen / dat die hooger als het platte lant waren / en dat men het water soo hoog dooz de sluyfsen in konde laten als men wilst. Hy byzaagde ten derde malen / of het lant dan niet dooz dit water bedozben wierd? en bericht werdende / dat de Hollanders lieber een bedozben / als geen lant hadden: en wanneer sy geen byant meer en hadden / dat sy dan hare landerpen met molens wederom droog maakten / de welke mer'er tijt wederom haar oude woesen ontfingen. Doen seyde hy met een eubelen moed / ik hoore wel / die dubvels sullen aan onsen Koning niets wilken geben.

Doozys waren sy bysonder besig de gestalte van de Staatsche troepen / aan Gouverwelle, upt te bozffchen; byzgende / hoe den Obersten van de Hollandische troepen / beneden de stad / genaamt was / en hoe veel volck hy by hem hadde? men antwoorde haar / dat het de Grave van Hoorn was / zijnde onseker hoe sterck hy van volck mochte zijn: maar men giste ointrent de 6000 man / gelijk ook de burgers niet beter wisten: hoewel naderhant gebleken is / dat sy in het eerste geen 1000 mannen konden upt-maken. Sy spraken veel van Leyden, en wilden daarna toe: men seyde / sy moesten dan aan een andere oort zijn / en booz hy het quartier van sijn Hoogheyt den Prince van Orangien trekhen; sy byzaagden / hoe sterck die van volck was? het antwoorde was / dat / dewijle hy den Generaal was / wel 10000 man moeste by hem hebben: waar op sy / dit getal seer gering oozdeleende / het een lichte saak achtten / en seyden geheel Holland te vermeesteren: maar toen men haar bericht / dat sy seer naaulve en afgetrencheerde dijken en wegen te passereen hadden / daar sy naaulvelijks 4 a 5 in front souden konnen aankomen / sakte den grooten moed gelijk sy was opgestwollen.

Den 11. July, als wanneer ik des moedens broeg ten half dzyen / met het opkomen van den dag / op-gescheelt werdende / en ter bedde upt-springende / sag ik dooz het venster

1672.

July.

Verlaten
van Oude-
water.

1672.

July.

ster de gantsche stad in rep en roer / en den Marquis de Genly, sittende op sijn paart booz mijn deur / met een seker ander groot Heer / wiens name ik niet en wete : ik haafiede my terfont in mijn onder-klederen na de deur / en die geopent hebbende / begon den Marquis te laccchen / seggende / soo moefte ik u eens komen opwekken ; (ik was hem nu bekent gewozden / als meer malen met hem gesproken hebbende) ik antwoorde / u Excellentie moet sijn selven noch al eerder opgewekt hebben / soude anders soo bzoeg niet hier konnen wesen van Uytrecht ; hy sepde / dat is waer : ik hebbe den gantschen nacht te paarde geseten / en omtrent de stad stil gehouden / tot dat den dag aangquam. Ik bzaagde / wat dit gewoel betekende / dat ik soo alles in beweging sag ? hy sepde / dat hy was gekomen / om de troepen by-een te bergaderen : meerder derfde ik niet ondersoeken / genoegsaam merkende / dat het Fransche guarnisoen van hier verrekken soude. Doen veranderende van dit discours / bzaagde / of ik ook sijn Excellentie met pets tot ontnuchteringe dienen konde ? hy sepde in het eerste neen : maar kortz daar aan eyschte hy een stuk bzoet met boter ; ik dede aanstonds twee wel-geboderde stukken witte-bzoet op een schoon taffel-bozt langen / waar van den Marquis eene / en dien anderen Heer het andere nam / en nuttigden. Ik bzaagde doen / of ik hem wijn wilde doen bzingen ? maar wepgerde sulks ; ik sepde in mijn hielder te hebben morelle-bier / dat ongemeen schoon was : dit was hem aangenaam / en nam hy met dien anderen Heer daar van een goede teng naar hem. Naar eenige andere discoursen / soo preste hy het volk hard aan tot den uptocht / soo dat tusschen 5 uren / en half seffen / het volk aan het marcheeren raakten ; gebende de sleutelen van de stads poozten buyten de stad / aan de Burgermeesteren wederom / met beding / geen poozten te openen tot den middag. In het uptrekken wierd dat koopere stukken op een karre geladen / om mede te nemen : daar den oudsten Burgermeester tegen sprak / en ontbood my / om te seggen aan den Marquis, dat het geen stuk was van den Staat / maar eppen aan de stad / aan de welke sijn Excellentie immunitcyt van hare goederen / in den naam des Konings hadde

1672
July.

toegesegt : maar den Marquis antwoorde / het komt nu den Koning toe / en nam het mede. Anders is aan de stad de minste oberlast niet gedaan.

Terwijl desen toestel tot den uptocht wierd gemaakt / de poozten aan de andere zijde dicht geslooten blyvende / soo was er een burger / aan die zijde naar Goverwelle-sluyts toe / ober de muur gevallen / en dooz de grachten badende / liep met alle mogelijke blyt na het quartier van den Grave van Hoorn, de tijdinge bzingende aan sijn Excellentie, dat de Franschen upt de stad waren getrokken. Het begost iupst tusschen 6 en 7 uren te regenen / of het met bakken upt de lucht gegooten wierd ; echter versumpde sijn Excellentie den Graaf van Hoorn niet / tusschen 10 en 11 uren / met sijne byhebbende ruyters / en herschepden Compagnyen boerbolks / booz de stad te komen / eyschende / dat men de poozten soude openen / en liepen de burgers aanstonds na den Burgemeester / heni de sleutelen / hoewel hy niet onwillig was / afnemende : en quam sijn Excellentie binnen / by hem hebbende den Graaf van Merode, sijn Excellentie den Heer van Brederode, ook sijn eppen broeder Graaf Jan, en andere. Sijn Excellentie sond booz een partje ruyters / peder met een musquetier achter haar / de Franschen op de hielen / die haar tot onder Montfoort verbolgende / een gedeelte der achter-hoede aangreepen. Des naarmiddags quam de Luptenant van den Heer van Amerongen met 36 gebangenen / daar onder eenige Koninglijke Sauv gardes, binnen de stad.

En wel ter rechter tijt en ure was sijn Excellentie ter besettinge van Oudewater aangekomen ; want de Franschen, na dat den Koning van Zeyt was opgebzooken / de steden Oudewater, Woerden, en Montfoort ontledigt hebbende / beslooten kortz daar na / booznamentliks dooz den bekenden Mombas opgeroopt / de selve wederom te besetten / gelijks sy ook Woerden en Montfoort gedaan hebben : maar Oudewater wierd haar dooz sijn Excellentie den Grave van Hoorns spoedige aankomste ontfet / daar sy alreede met twee geheele regimenten / als dat van Piedmont, en Royal Vaiffeaux, tot aan Montfoort genadert waren : doch vernemende dat hun den Grave was boozgekomen /

672. gekomen / doopen sy weder na Uytrecht; daer het hun seker seer licht soude geballen hebben de stad / noch geensins versterkt / te bemachtigen / en de Staatsche weder na haar voorige post te doen verhuysen.

Hi liet sijn Excellentie in 't eerste aldaar slechts 300 man van de Mariners, met enige ruytpe: maar alsoo geen naardere ordze bequam / bleef daar slechts een Capiteyn met 50 man / durvende sijn Excellentie, sonder bebel / op eygen gesag / tot geen meerder beslupten. Dese Capiteyn Commandant met die gedetacheerde 50 man / wierden alle weken verandert; in-boegen Oudewater doenmaals maar als een brandwacht en buyten-post gerekent wierd.

Den 29. July, des abonts / ontfongen de Regeerders een brief van Uytrecht, gescheven by den Franschen Commandant aldaar / dat die van Oudewater daar moesten komen booz seben muren des volgenden daags / of dat hy de stad in 4 hoeken soude in den brand doen steken; waer op aanstonds in dien nacht Gecommitteerden naar Uytrecht vertrokken / die op den 31. des abonts wederkeerende: verstond men dat op de stad van de Franschen een brandschattinge gelegd was / om binnen sekeren korten tijt op te brengen 700 paar schoenen / behalven dat'er noch een vereringtjen in de haars bloog booz seker Heer, en bequamen die van Oudewater daar booz een byen pas van de Franschen Commandant.

Den 11. Augusti quam sijn Hoogheyt de eerste-maal hier de wallen / en de gelegentheit van de stad / besichtigen: maar die te versterken / wierd doenmaals by verschepdene / van die by hem waren / niet raadsaam geoordeelt; doch naderhant op het sterck verhoog van sijn Excellentie den Graaf van Hoorn, die de behoudenisse der stad als een notabele post ter herten nam / soo wierd hem van sijn Hoogheyt toe-gelaten / te doen soo hem goet docht; die dan ook op den 15. September sijn broeder / de Heer Johan Belgicus, Graaf de Hornes, Luytenant-Colonel van een regiment Mariners hier binnen sondmet 600 man te doet / en 200 te paarde / om hier guarnisoen te houden. Waer op de burgerpe moed scheppende / soo hebben sy aanstons alle / selfs ook de Burgermeesteren / Medianten / mannen en vrouwen / haar na

de wallen begeben / de bozstweeringen opgezwoopen / en soo het werk tot versterkinge begonnen; 't welke sijn Hoogheyt (op den 20. dito hier booz de tweede repse gekomen) siende / sprak de burgers moed aan / seggende / Mannen werkt wel aan, ik sal u alle mogelijke bescherminge bestellen.

Daags te dooren / op den 19. September, was ook den Colonel Palm, doenmaals noch Luytenant Colonel / hier binnen gekomen met 5 vaandelen Mariners, en daerenboven sestig ruyters onder den Majoor Iffersum.

Den 20. dito quam sijn Excellentie Graaf Willem van Hoorn, des abonts ten tien uuren / met sijn hof-houdinge / persoonlijk in guarnisoen binnen Oudewater, logeerende in het huys van den overleden Heer Bailju Hendrik Schrijver, de welke aanstons / dooz ordere van sijn Hoogheyt, den vierden huysman op ontbood / om aldaar te komen werken aan de fortificatie. En heeft sijn Excellentie, soo lange hy hier was / en sijn Heer broeder / Graaf Johan Belgicus, van sijn Hoogheyt naderhand tot Gouverneur gestelt / op den 2. December geduurtiglijk met een onbermoepden pver gearbeyd tot het brengen van dese stad in een bequame en genoegsame defenise / soo veel doenlijk was / en noch tegenwoozdig te sien is. Jonker Wilhelm Ingelby, namaals Capiteyn gewoorden onder het regiment van sijn Excellentie den Graaf van Hoorn, was van sijn Hoogheyt gestelt tot Majoor van de stad; en dewijle hy sich op de befesting-bouw wel verstond / soo stak hy booz de poorten aanstonds af halve-manen / en andere werken / die ook met groote blit in korten voltrokken wierden. Het geschut wierd alomme op de wallen gebzacht / en de waterpen gemaakt zijnde / daar op geplant: een groote quantiteyt van ammunitie wierd hier binnen gevoert: en aldus kreeg Oudewater in 't kortte een heel ander oog; en de plaats / die by duysenden Hollanders naauwlijks genoemt / en by weynige booz een Hollandsche stad bekent was / wierd tegenwoozdig een grensstad / en versterke waar-burg van die Provintie, welke alle muren den byant te gemoed sag. De besettinge van Oudewater was ook te meer noodzakelyk / dewijle de Fransche aan die zijde met de minste moep-

1672. te / en het schijnbaarste gebolg soude hebben
konnen door-bringen.

July.

Sijn Excellentie sond geduurig partypen op den byant uyt / die noopt wederom quamen / of hadden dese of gene gebangens : gelijk als op den 21. van de maant September, wierden'er 18 a 19 Fransche gebangenen binnen gebracht. Op den 27. dito namen de onse 27. van de Fransche, staande op de byantwacht byten Woerden. Den 29. dito kregen de onse noch 9 a 10 gebangenen met 4 paarden / by de Linschooten. En soo voortaan van tijt tot tijt : soo dat ik selve gelefen hebbe een Missive van den Hartog van Luxemburg geschreven / om lossinge van eenige gebangenen aan sijn Excellentie alhier / dat hy alleen meer gebangens afhaalde / als alle de andere posten te samen ; ja men heeft by-na rekeninge uyt-gebonden / dat van dit quartier by de elf-hondert gebangenen / en daar onder verschepde Officieren / zyn binnen gebracht / en wel stijf soo veel daar omtrent door gebleven : in-boegen noopt een eenige partyp sonder gelwenscht gebolg is te rugge gekomen / of hebben al-tijt eenige Fransche gebangenen mede-gebracht.

Dese dagen naar dat twee Bataillions van het regiment van Picardien binnen Woerden waren getrokken / soo is den Hartog van Luxemburg met Mombas aldaar aangekomen / en heeft met allen ernst die stad doen versterken en weerbaar maken : het gene den Heere Grave van Hoorn tot Oudewater ook met alle naarstigheid dede doen ; de welke kondschap krijgende / dat den byant omtrent Woerden seer besig was / met boomgaarden en bomen af te hakken / soo is hy met 150 paarden daar naar toe gereden / om de selve te enleveeren, latende eenig voetvolk op de huysen Nes en Linschooten, om hem te ondersteunen : en alsoo tot de stad toe voort-rukkende / bracht een goet aantal gebangens mede / en soude selfs den Hartog van Luxemburg en Mombas, de welke de haap op naar Wulverhorst, met eenige wepnige Officieren / om kondschap uytgereden waren / gebangen hebben / alsoo ve selve al hadde afgesneden / ten ware sy door een mepsjen gewaarschouwt zijnde / met hoorden en anders ober wateringen leggende / en de selve weer naar sich

halende / met veele moeyten ontsnapt waren.

Tot Uytrecht quam op den eersten van de maand July het garnisoen van Woerden, met stukken en brokken / op een seer ongeredderde wijze binnen / die de selve plaats verlaten hadden ; ook op den selven dag / wanneer Oudewater, Montfoort, en andere plaatsen meer / van de Francken verlaten worderen. Des anderen-daags trokken de Franschen ook uyt Ysselkeyn, op 150 mannen na / waar op het Staten volk aankomende / de poozten aan stukken brak / vier schiltwachters door schoot / ende brug aan de Uytersche poozt afgenomen heeft : maar alsoo de Gouverneur met dartig vanen ruyters weder op hen aan quam / wierden de Staatsche gedwongen de blucht te nemen. Man dit op-braken van de poozt waren ses burgers handdavig / welkers namen opgetekent : maar sy selve geblucht zijn. Ook 30 Benscoopsche boeren hadden het Staten volk geholpen / waar ober het doyp in een bzeuke van 5000 guldens berwesen is.

Men hing eenige dagen daar na ook een van sefen soldaten op / die het Huys te Voorn hadden geplondert / hoewel daar Sauvegarde op was. De gemeente kreeg ook last om haar geweer aan den Gebuurtschout te bezhandigen / op verbeurte van 25 guldens. Men ving daar ook aan in den Domsdienst te doen / te doopen / en alles na de Roomsche wijze te bestellen ; gelijk ook de Bisschop-Nerkassel daar sijn predicatie gedaan heeft. Maar tot naarder gevoelen van hunne slaverny / moestense hooren het verbod van alle by-een-komsten by nacht / en sien dat men het gelt / bestaande in hondert en in de tachtentig duysent guldens / uyt de Comptoiren haalde / gebende tot boldoeninge te kennen / dat het selve voort den Koning was / en dat de renten ebentwel uyt de pacht van de Wijnen, Bieren, 't Gemaal, en Toebak, konden betaalt worden ; en by aldien men noch te kort schoot / dat men dan de goederen van de Hollanderen, als hunne byanden / sou aantasten. De Gouverneur / de Hartog van Luxemburg, daagde ook alle die gene / die hunne goederen binnen die Jurisdicte hadden leggen / binnen den tijt van 8 weken in de stad te verschijnen / om hunne contributien in te brengen. Men kondigde ook af /

July.
Staat in
de Con-
queften
van Uyt-
recht en
Woerden.

dat

v 672. dat die gene / die met malkander in Gods-
 dienst verſchilden / op lijſtraffe malkande-
 ren niet ſoude mogen ſchelden; ook niemant
 eenig ond loot / pfer / of diergelijke dingen/
 mocht kooppen: om dat de Franſchen het ſel-
 ve ober-al af-trokken / om gelt daar van te
 maken. Op den 9. trok een Eſquadre van
 twee of drie duſent ruyters uyt de Vecht
 op / en quamen met 6 water-ſchuyten / en
 12 paarden / dieſe de Amſterdammers ont-
 nomen hadden / weder te rugge by Breuke-
 len. Ondertuſſchen nam Vorſt Maurits het
 Huys te Abkoude in beſettinge / en verſag
 het met geſchut en andere nootſakelijke
 den. Ebenwel licten 150 Franſchen, met 4
 Amſterdamsche bzacht-ſchuyten uytgeba-
 ren / niet na / een goede party hoop van den
 Hollandiſchen bodem / by Loenen, wech te
 halen / om dat ſich de boer onrechtelijc ge-
 toont had / om niet hen ober de prijs te ver-
 dzagen / nemende het alſoo wech booz niet.
Tanti eſt pecuniam ſuo tempore negligere, te kon-
 nen nemen en geben. De Staatſche namen
 het Huys te Kronenburg, om deſe en dier-
 gelijke oberlaſten te verſhinderen / in beſet-
 tinge. 200 Matroſen en 800 Staatſche ruy-
 ters / quamen ook binnen Vianen: maar
 na dat ſy twee of drie uren daar binnen
 waren geweeſt / zijns weder vertrokken /
 nemende twee Franſche Sauvegarden mede:
 eenige liepen aan de Lek, en ſchooten aan
 de Vaart drie menſchen doot. In tegendeel
 wierden de boeren van Vleuten, ober hun
 bitterheyt tegen der Staten volk / geſtraft;
 want vernemende eenige Franſche ruyters/
 meenden ſy dat het Staatſche waren / en
 ſchooten daar op; doch ſy wierden ſoo beant-
 woort / dat 'er twee doot geſchooten / en ne-
 gen gebangen behoert wierden.

Op de tijdinge / dat de Staatſche het Huys
 te Kronenburg in beſettinge genomen had-
 den / trokken des maandags den 22. July,
 omtrent ten 5 uren / des naarmiddags /
 2000 te paarde / en ſoo beele te voet / uyt
 Uytrecht, den Daalſchen dijk op / hebben-
 de vier honpere ſchuytes / en drie ſtukken
 geſchuts / aldaar uyt het Magazijn gehaalt/
 eenige wagens met krupt / loot / en ander
 oozlogs-voorraat / alles onder ſchijn van
 hoop te halen / werdende des nachts noch
 van 12 ſchuyten met ſoldaten / de Vecht op/
 gebolgt na Kronenburg, het welke ſy des

naemiddags ten twee uren verobert / en
 daar na hebben doen ſpringen / hoewel niet
 ſonder verlies / alſoo 'er veel booz doot ble-
 ven / en onder anderen 4 Officieren / daar de
 Hollanderen maar een man verlooren. Al-
 dus trokken ſy weder naar Uytrecht, heb-
 bende veel huyl van Loenen, en daar ont-
 trent gehaalt / van koepen / paarden / me-
 belen / ſilber / gout / en diergelijke / en 160
 gebangenen; ſy veroberden op dien ſelben
 dag ook het Huys te Loenersloot, en bzach-
 ten 30 gebangens daar van binnen / die in de
 Marien-kerk al by malkanderen wierden
 geſet / die noch van 12 bevelhebberen ge-
 volgt wierden.

De Roomſch-gefinden, moedwillig wo-
 dende / wilden op den 25. July de St. Jacobs-
 kerk in-nemen / en waren met Hamers /
 bzeeck-pfers / en ander tuyg / daar al aan be-
 ſich: maar de Onroomſche daar ober op de
 been komende / beletten hen ſulks. Dit
 meenden ſy des nachts daar aan te herbar-
 ten: maar dewijl / dooz laſt van den Sou-
 verneur / de kerk rontſom met ruyters be-
 ſet was / wierd het ſelbe weder booz-geko-
 men.

Men ſtrafte ook de bzontwe ober het ſtuk
 werks / daar in de boozgaande maand ge-
 wag van 18 gemaakt: ſy wierd uyt het
 Tucht-huys / daarse in geſet was / op den
 10. zijnde Vrydag / gehaalt; en na dat men
 haar de rechter-hand af-geſhapt hadde / waar
 mede ſy het ſeyt begaan hadde / wierd ſy aan
 een ſtaak gewurgt.

Twee Intendanten, als Kolbert en Rob-
 bert, quamen op dees tijt mede binnen
 Uytrecht, en eyschten dat de burgeren op
 hunne repartitie, drie maanden lang 32500
 ſoldaten ſouden hebben te onderhouden / be-
 dzagende de ſoldye van 100000 guldens ter
 maant; waar op hen het onbermoghen van
 de Provintie wierd boozgedragen / het wel-
 ke hen ſeer t'onbzede maakte: maar Kol-
 bert toonde meerder beſadigheyt; doch
 Robbert, van ſlecht opgekomen / ſchaamde
 ſich niet te ſeggen / dat hy niet wiſte wat
 baruharnigheyt was: dat hy wel wiſte dat
 de Koning beloofte hadde / de booz-rechten
 van het Sticht te bewaren: maar dat hy ook
 wel wiſte / dat ſy de Franſche naam waren-
 de / ſich ook niet ontfien ſouden hem te be-
 dziegen / zijnde een van ſijn begane tprau-
 den.

v 672.
 July.
 r Huys te
 Abkoude
 beſet.

1672.
 July.

Moedwil-
 der
 Room-
 ſchen ge-
 ſtuyl.

Moorde-
 reſſe ge-
 ſtraft.

Vleuten-
 ſche boe-
 ren ge-
 ſtraft.

Intendan-
 ten eysch
 op de bur-
 geren.

Het Huys
 te Kro-
 nenburg
 weder in-
 genomen.

1672. npen. Op de boben-geroerden eysch wierden bergaderingen gelegd / en na het vertoopen van een Deductie, de onmacht der Provincie behelsende; en dat men alreeds hondert en een-en-tachtig duysent negen hondert negen-en-twintig gulden / upt hun Comptoir wech-genomen hadde; penningen die op hun credijt genegotieert waren; datse noch merkelyke sommen aan hun woonoorders schuldig waren / en boorders dooz geen penningen te lichten / alsoofse geen geloof hadden / noch dooz schattingen / dewyl de onderdanen uptgeput waren / pers sagen te konnen opbrengen: en derhalben de genadige goetheyt van sijn Majesteit moesten imploreren; biddende de Heeren Gecommitteerden het selbe in oortmoet sijn Majesteit te willen boordragen / en ondertusschen de saken in stant te houden / waar inne sy waren.

Fransche brandwacht geslagen.

Onderwijl hebben tusschen Dingsdag en Woensdag / den 31. acht en-beertig Scaatsche ruyters de brandwacht van de Franschen oberballen; een vaandel / en eenige gebangen bekomen; boorts een goede meenigte doot geslagen / komende by na in de retrenchementen der Franschen.

Handel tot Woerden.

Tot Woerden had men mede genoeg van de Franschen te lijden. Na dat de boben-gemelde troep daar upt-getrokken was / konnt'er weder een anderen troep ruyters / en 500 soldaten (een lompn hoop) binnen / die het daar grof genoeg aan-stelden / hakkende het alles om-berre / om palissaden te maken en te byanden; koepen / schapen / en alles datse bonden namensse wech; en verhochten meenigmaal een melk hoe voor twee of drie rijksdaalders / die tseftig of tseben-tig guldens gekost hadde. Sy maakten hunne haartseiden langs de wal / en hun Mis-Choor op de markt in de visch-kring / en leefden boorder als Heydenen en Turken.

Op den vierden van July quamen by of ses ruyters van sijn Hoogheyt, den Prince van Orangien, tot booz de kronkel-poozt / en schooten binnen de poozt een Luytenant doot; als mede noch eenige soldaten daar huyten. Sy wierden wel achter-volgt / maar niet achter-haalt. Men wil dat de Luytenant / die doot-geschooten werd / de soon van een Leeraar der Onroomschen in Vrankrijk was. Op dese wyse quamen de

1672. partypen al te met aan malkanderen / daar nu d'een dan d'ander sneubelde / die men maar soo in d'aarde stak. Daar na / wanneer de Marquis de Rochefort binnen Woerden quam / en de ongeregeltheden aldaar vernam / bzaagde hy den Commandant / wie hem ordere gegeven hadde op dese wyse te handelen; en sepde hem bitterlyk genoeg toe / dat hy de doot wel verdient hadde / dewyl hy / last hebbende daar niet langer als vier of vijf dagen te blijven / sich soo lange in die stad hadderben ophouden; en deed hem / na dat hy in een kamer alleen met hem gesproken had / in tegenwoozdigheyt van al de anderen / dooz twee knechten dapper met rottingen slaan / gelijk hy hem op de wal al booz-heen met de sijne getouwt hadde.

In de volgende nacht kregen de Franschen ordere te vertrekken; waar op een peder aan het saken en pakken viel / en alles ober hoop haalde / datse met soo veel arbeyd gebouwt hadden / smeten de palissaden ober de wallen / soo dat het een wonder was te sien / hen veel meer te sien arbeyden / om te byeken / alsse booz-heen gedaen hadden om alles op te slaan. Sy verrokken dan met al hun geroofden huyt / koepen / schapen / hoenders / en de rest. Een Sauegarde meende met een geheele sak met lijn-waer te gaan: maar een dienstmaagt het selfde siende / riep om hulp / waar op de burgers met stokken in quamen / hem sijn pistool namen / en dapper sloegen. Aldus verlieten de Franschen, omtrent 2000 man sterk / genoegsaam bluchtende / de stad Woerden, zijnde des avonts te booren ieder noch huyten gedachten van op te trekken / en des mozgens ten 6 uren niet een Franschman meer te vinden; het geen de bekommerde gemeente een seer groote bzeugde verootsaakte: maar duurde / leyder / niet lang. Op den 12. van July, des dingsdaags / soo als de Franschen des daags te booren verrokken waren / quam daar een goet getal ruyters en voetknechten / upt het leger van sijn Hoogheyt, binnen / onder de welke ook die gene was / die den Luytenant in de poozt had doot-geschooten / gelijk hy selber bekende: dese wisselde een schelling aan duypen / en wierp die onder de jongens te grabbelen / tot gedachtenis dat hy die man geweest was. Hy verberschten sich omtrent een uur

Eerste vertrek der Franschen upt Woerden.

1672. uwe lang daar binnen/ en trokken soo weder wech.

July.

Des anderen-daags quamē daar weder omtrent 30 ruyters met twee gebangē Franschen, een ruyter en een soldaat/ deur-gereiden; gelijk'er dagelijks veel volks van alle oorden binnen quamē/ om te sien hoe het daar gestelt was/ dewyl het gerucht sloop/ dat de Franschen het daar alles bermoozt hadden.

Op den 18. quam een groot getal ruyters en voetknechten/ uyt het leger van den Prins van Orangien, binnen Woerden, daarse dooz-trokken; de poozten wierden toegelouden/ terwijlse/ op eenig booznemen uytgetrokken/ weder-keerden. Een metaal stuk geschuts/ de Luypaart genoemt/ wierd ook uyt de tuyn van het Proveniers-huys, daar het een maant te booren/ koozts boozt de aankomst der Franschen, was in gebolven/weder opgegraven/ om/ gelijk men booz-gaf/ naar den Haag geboert te worden.

Holland, nu aldus jammerlijck gedrukt/ sag vast na alle zijden om naar hulp-middelen/ en men bond geen naarder/ als die gene die wel eer de fluctueerende en tobbede Staat soo heylsaam was geweest; terwyl de Heeren en Regeeder's versfelt stonden/ en als de handen gebonden hadden; d'eene dooz radeloosheyt/ d'ander dooz zijdigheyt/ een darde dooz een qualijk gesmeede en besteede eed/ deed de gemeente den mont op/ en riep eenstemmiglijk om een Stadhouder; vele/ die ook booz-heen de hardste drijvers van het strjddige waren geweest/ siende als nu de uytterste nootwendigheyt/ volgden de gemeente in haren drijft/ en hielpen met hen stemmen.

Dordrecht, de oudste en boozsttende stad/ wilde ook hier in den boozgang hebben/ en de eerste zijn om dit werk boozt te setten: maar ebenwel soo eenstemmig niet/ of men sag wel dat het by veelen gedwongen spel was; hier hielp mede veel toe/ dat de gemeente aldaar/ gelijk meest over-al/ quaat vermoeden op hunne overigheyt kregen/ daarse meenden reden en gronden genoeg toe te hebben. De burgers schnitters sonden een van hunne Overluyden aan de Overigheyt/ en vraagden de selve af/ of men genegen was de stad te beschermen? Men antwoozde/ dat men genegen was: daar op wilde

men de magazijnen visiteeren en ondersoeken/ en sprak een van de opsienders op die vischmarkt aan om de sleutels: maar die niet genegen de gemeente daar in te wille te zijn/ ook des geen oudere hebbende/ seyde dat de sleutels niet by der hand waren; waar over de man/ die het anders niet qualijk meende/ groot gebaar sloop/ van sijn huys geplondert/ en sich selven met vrouwe en kinderen in verdoziet te sien. Dit vermeerderde het geroep/ Sy wilden den Prins van Orangien tot Stadhouder hebben, of al de Regeeder's den hals breken. De Burgermeester de Heer Adriaan van Blyenburg, Heer van Naaldwijk, een Heer van goede meeninge/ ging met andere Heeren terstont naar het stadhuis; de oud Burgermeester Johan Halling, van achteren daar op willende gaan/ wierd daar van peinant vast gehouden/ en gedwongen toe te stemmen het gene de gemeente begeerde; als dat men sijn Hoogheyt door Gecommitteerden sou ver-soeken binnen Dordrecht te komen, om de staat der stad te sien, de klachten der gemeente te hooren, en te bevredigen. Men sond dan afgesanten naar het leger/ die sijn Hoogheyt alles booz-droegen; en of wel sijn Hoogheyt met goede reden verklaarde/ dat hy niet sonder gebaar sijn post/ die hy tot hun aller bescherminge te bewaren had/ konde verlaten/ bond hy sich echter/ dooz hun sterk aanhouden gedrongen/ hen te beloben des anderen daags aldaar te verschijnen. Dese afgesondene ebenwel derden sonder sijn Hoogheyt in de stad niet komen/ maar hielden sich onbekent buyten de poozt/ tot dat de Prins selve aldaar verscheen. Hy wierd daar vriendelijck/ onder het op-klinken van Wilhelmus van Nassouwen, terwyl de oranje vlaggen van de toorens afwaayden/ ontfangen. De Overigheyt verwelkome hem; en hy/ zijnde op het staadhuis in de staadkanier gebzacht/ sette sich in een armstoel/ met tapijten behangen: aldus wierd hem gebzacht/ wat sijn Hoogheyt geliefde boozt te stellen? dese antwoozde/ op hun verzoek aldaar gekomen te zijn/ en gereet was te verstaan/ watse van hem bezerden. Hier op wierd alleenlijk boozgesteld/ of sijn Hoogheyt, volgens de begeerte der gemeente/ geliefde de stad en de magazijnen te besichtigen? sonder van het Stadhouderschap te spreken:

1672.

July.

Sijn Hoogheyt word Stadhouder.

Handel tot Dordrecht.

1672. **1** sprekē; waar op sijn Hoogheyt met den Heer Burgermeester van Naaldwijk, en den Heer Halling, beneffens meer anderen / de stad eens om en doozgingen / en boozts na de herberge de Pauw, daar het middag-maal bereyt was / gelepd wiert. **2** De burgerp nu al bereets in de wapenen zijnde / begoft onder malkander te mozen; seggende / dat men sijn Hoogheyt vast om den tuyn leyde, hen bedroog, en niets uyt-gerecht wiert: daar sich anderen / booznametlijk een seer Hingsesint burger Johan Ooms, bronwer in de vier Heems-kinderen, die booz-heen selfs by sijn Hoogheyt, om sijn komst te bebozderen / was geweest / onder mengde / en het volk aan-moedigde nu wel op hyn hoede te zijn: gelijck mede de Heer Henricus Dibbetius, oudste Leer-aar aldaar / sich niet ontsag / gelijck / maar desijne vermaninge te doen. **3** Het volk daar op neemt de karos waar / houdde selve met gebelde pieken en drijgende musquetten staande; en bzaagen sijn Hoogheyt, of hy Stadhouder was? die antwoorde / wel vergenoegt te zijn; sp weder daar op: dat zijn wy niet, ten zy men Uwe Hoogheyt Stadhouder verklaart: de tegenwoordige Heeren belooven / datse alles in de Pauw sulsen volboeren / en woorden daar op dooz-gelaten. **4** Aldaar steld de secretaris Muys van Holy de schyfsen in / doozde welke het eeuwig Edict gemozificert en bernietigt wiert; volgens het welke sijn Hoogheyt ook booz af begerde booz sijn persoon ontslagen te zijn / eer hy tot eenige aan-neminge wilden treden. **5** Dese Acte wterd een peder booz-gelefen / zijnde van desen inhoud.

A & tot mortificatie van het eeuwig Edict, en het Stadhouder-schap van sijn Hoogheyt.

WY onder-geschrevene Vroedschappen, Goede mannen van de Achte, en bediende van de stad Dordrecht, verklaren by desen, te cedeeren en renuncieeren het eeuwig Edict; verklarende, wegens hare stad, sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orangien tot Stadhouder, en confereeren op hem alfulke machten, digniteyten en autoriteyt, als sijne Voorzaten Hoog-loffelijker Memorie hebben gehad en bezeten. Eyndelijk ontslaan wy sijn Hoogheyt van den Eed, die gedaan had van het voorsz. Stadhouder-schap niet te fullen aan-nemen. Gedaan tot Dordrecht, den 29. Juny 1672.

Getekent by de voorsz. Vroedschappen, Goede mannen van de Achte, en Bediende.

1 Dit wiert van een algemeen toe-jupchen gebolgt / en sijn Hoogheyt betrok tegen den avond weder naar het leger. **2** July.

De Heer Cornelis de Wit Ruward van Putten, en Oud-Burgermeester, siekeliijk uyt de Dloot gekomen / en dienvolgens als noch het huys houdende / was by al desen handel niet; des wiert de secretaris Muys, met een Capiteyn van de burgers by den selben gezonden / om hem te bewilligen dese Acte mede te ondertekenen: maar hy antwoorde / sulks noch te konnen, noch te willen doen; blijvende eben halsterrig / wat men hem ook mocht booz-houden: soo berre / dat hy tegen den Capiteyn seyde / dat hy liever wilde, dat men hem dood stak; daar die weder op antwoorde / het selve sijn last en ordre niet te zijn; dat hy evenwel gevaar van sijn leven liep, ten ware hy tekende, dewijl de gemeente alreeds sijn huys omcingelt had, om hem, met sijn vrouw en kinderen te vermoorden: hy ebentwel wilde daar niet na kusteren / gelijck ook niet naar het bidden van sijn vrouwe / tot dat de selve eyndelijck te gelijck bergramt en bedroeft (gelijck gesegt word) haar kinderen by de hand nam / en hem bad / den tijd doch te willen aansien, en sich over haer en hare kinderen erbarmen, en indien niet, wilde sy hem, om hare kinderen wille, verlaten, en de gemeente haer ontschult te kennen geven, en dat hy alleen de straffe verdiende, die hy aldus op sijnen hals haalde: hy eyndelijck dooz dese woorden aan het herte geraakt / liet sich bewegen / eyschte pen en inkt / en tekende met de rest.

Dit boozbeelt van de stad Dordrecht wiert op eenen tijd quasi dato signo van de andere steden gebolgt; woerdende de Kegeerders in de meeste andere plaatsen / of dooz beweeg-redenen / of dooz aan-dringen der burgeren / mede genoofsaaht sijn Hoogheyt tot Stedehouder te verklaren / waar van men alomme de tekenen sag; volgens het welke dooz de Gedeputeerden der stem-hebbende steden van Holland en West-Vriesland het eeuwig Edict gemozificert is; gelijck blijkt by dit tegenwoordige Extract.

Extract

1672. *Extract uit de Resolutien van de Heeren Staten van Holland en West-Vriesland, in hare Ed. Groot-Mog. Vergaderinge genomen, op Sondag den 3. July 1672.*

July.

Op 't gemoveerde van de Heeren Gedeputeerden der steden Haarlem, Rotterdam, en andere Leden van haar Ed. Groot-Mog. Vergaderinge, hebben de Heeren van de Ridderfchap en Edelen, mitsgaders de Gedeputeerden van de steden, uyt den name en van wegen de Heeren hare Principalen, goet gevonden en geresolveert, gelijk by haar Ed. Groot-Mog. goet gevonden en geresolveert werd by desen: dat om in dese bekommerlijke constitutie van tijden en saken, de Leden van dese Vergaderinge te bequamen tot het aanstellen van een Stadhouder, de selve Leden malkander sullen dispensereen; gelijk sy malkander, en alle die 't selve eeuwig Edict successivelijk hebben beswooren, dispensereen mits desen vanden Eed, by hen-luyden gedaan op 't eeuwig Edict, by Resolutie van haar Ed. Groot-Mog. in dato den 5. Augusty 1667. gearresteert: Stellende malkander in de selve vryheyt en faculteyt, die haar tot het aanstellen en eligeeren van een Stadhouder voor dato van het voorz. eeuwig Edict heeft gecompeteert.

Accordeert met de voorz. Resolutien.

Op den 2. van dese maand hebben die van Zeeland sijn Hoogheyt tot Stadhouder aangenomen. En op den 3. sijn in Holland de saken daar heen geschikt / dat het verleenen van de Patenten aan sijn Hoogheyt mede gebracht wierd: beneffens de waardigheyt van Capiteyn en Admiraal Generaal: gelijk de voortige Princen van Orangien en Stedehouders de selve hebben bekleet / volgens den inhoud van dese Acte.

Extract uit de Resolutien van de Heeren Staten van Holland en West-Vriesland, in hare Ed. Groot-Mog. Vergaderinge genomen, op Sondag den 3. July 1672.

By de Leden generale en eenparige inclinatie getoont zijnde, omme den Heer Prince van Orangien, nademaal by Resolu-

tie van den eersten deser loopende maand July, op huyden by resumptieter Vergaderinge van haar Ed. Groot-Mog. gearresteert, goet gevonden en verstaan was, dat om by dese bekommerlijke constitutie van tijden en saken, de Leden van dese Provintie te bequamen tot het aanstellen van een Stadhouder, de selve malkanderen, en alle de genen die den Eed op 't eeuwig Edict gedaan hadden, volgens Resolutie van den 5. Augusty 1667. vast den selven Eed gedispenseert, en malkanderen gestelt hadden in de selve vryheyt en faculteyt, als haar tot het aanstellen en eligeeren van een Stadhouder, voor dato van het voorz. eeuwig Edict hadde gecompeteert, aan te stellen en te eligeeren tot Stadhouder deser Provintie; hebben de Heeren van de Ridderfchap en Edelen, mitsgaders de Gedeputeerden van de steden uyt den naam en van wegen de Heeren hare Principalen, goet gevonden en geresolveert, den hoog-gemelte Prince van Orangien aan te stellen en te eligeeren, gelijk sijn Hoogheyt by haar Ed. Groot-Mog. aan-gestelt en geeligeert werd by desen, tot Stadhouder, Capiteyn-Generaal, en Admiraal over de Militie van dese Provintie te water en te lande, met alle foodanige digniteyten en waardigheden, als de selve voor desen by de Princen sijne Voorouderen hoog-loffelijker gedachtenis bekleed zijn geweest. Dat mede van wegen dese Vergaderinge aanstonds een aansienlijke Staatsgewijse deputatie aan sijn hoog-gemelte Hoogheyt sal af-gaan, om aan den selven de voorz. digniteyten en waardigheden op te offeren: ten welken eynde versocht en gecommitteert zijn, gelijk versocht en gecommitteert werden by desen, uyt de Ordre van de Ridderfchap de Heer van Duyvenvoorde; de Heeren Halling, Deyman Onderwater, van Zanen, de Graaf, van der Tocht, Pesser, van der Lijn, de Groot, Admiraal, Burgermeesteren van de steden Dordrecht, Haarlem, Delft, Leyden, Amsterdam, Gouda, Rotterdam, Alkmaar, Hoorn en Enkhuyzen: En werden mede de voorz. Heeren Gedeputeerden geauthoriseert, omme uyt den naam en van wegen haar Ed. Groot-Mogende sijn hoog-gemelte Hoogheyt te dispensereen en te ontslaan, gelijk den selven gedispenseert en ontslagen werd by desen van den Eed, die den selven tot het niet ontfangen

July.

1672. en aan-nemen van 't Stadhouderschap gedaan heeft. Is eyndelijk mede goet gevonden en verstaan, dat van wegen haar Ed. Groot-Mogende ter Generaliteyt de sake daar heenen sal werden gedirigeert, ten eynde hoog-gemelte Heer Prince van Orangie tot Capiteyn-Generaal, en Admiraal over de Militie te water en te lande van de Vereenigde Nederlanden aangestelt en geëligeert mag werden; en dat by ampliatië van des selfs instructie moge werden geconfereert op sijn hoog-gemelte Hoogheyt (tot kennelijke weder-seggen toe) soodanigen vrye macht en autoriteyt over de Patenten, en andere saken, tot de voorz. Militie specteerende, als de voorgaande Princen van Orangie, sijn loffelijke Voorouders, als Stadhouders en Capiteynen-Generaals ten respecte van de voorz. Militie hebben geëxerceert. Dat mede sijn Hoogheyt van den Eed, die den selven ter Generaliteyt gedaan heeft tot het niet ontfangen en aan-nemen van 't voorz. Stadhouderschap, by haar Hoog-Mog. mach werden gedispenfeert en ontslagen.

Accordeert met de voorz. Resolutien.

Dese waardigheden dan wierden aldus sijn Hoogheyt dooz de verhoorene Heeren op den vierden van July op-gedragen / die de selve dankelijk aan-nam / met betwaginge van sijn uiterste genegenheyt / om het Vaderland tot het alder-laatste booz te staan. En na dat op den 8. alles bozder ter Generaliteyt was af-gedaan / quam sijn Hoogheyt den 10. des mozgens broeg in den Hage; en met een groot gebolg Edel-lieden dooz Gedeputeerden in haar Hoog-Mogende Vergaderinge op-gehaalt / ontfing aldaar sijn Commissie / en leyde den Eed af; gelijk mede ter vergaderinge van de Staten van Holland. Hy zat mede op den selven dag als Stadhouder ter rolle / het welk met groote statie en heerlijkhēyt toe-ging: daar waren twee kostelijke stoelen geset / een in den Raad en een ter audientie van de rolle; alwaar in tegenwoozdigheyt van sijn Hoogheyt gepleyt / en bonnisse gewesen wierd: dat gedaan zijnde / quam hy met de Raads-heeren van het Hof wederom af / zijnde dese alle met hunne tabbaarden bekleet / ging soo naar het Hof / met een troep ruyters met hun bloot

geweer booz sich / en een grooten toe-loop van menschen. Naar den middag quamen de Collegien Me-vrouwe de Princeffe Douariere, over dit bozderen van sijn Hoogheyt, geluk wenschen.

En op den 16. van July hebben de Gedeputeerden der Staten van Zeeland sijn Hoogheyt van gelijken het Stadhouderschap van de selve Provincie in den Hage plechtelijk op-gedragen / en daar over den eed af-genomen. Dit woocht natuurlijker wijze in tegen-gewicht het verbal van die vanden / die (met bitteren haat tegen sijn huys en staat in-genomen) tot noch toe alles hadden aan-gewend / om sijn op-komst te verhinderen: en woocht ook soodanigen bitterheyt in het gemoed van sommige / als die in het alder-berbozbenste sou kunnen werken; die (indien men de erkentse getuygenisse / en een bonnis / wel niet prozotioneel / immers op geen andere gront rustende / mag geloebe den) soo wepnig meester over hun staatsche bewegingen / of doodelijken haat / of verwoede bitterheyt geweest zijn / dat sy niet ontsien souden hebben / dat goet / dat de verdzukte Hollandsche Gemeente oozdeelt Gods genade af-gebeden te hebben / en waar uyt sy een bloed van beter heyl verwacht en te gemoet siet / haar als uyt den armen te rukken / en tot een verraderesche doot te doemen / als konden sy niet leven / sonder het Vaderland haar doot in haren liebeling te bewerken: maar van dese saak sullen wy op sijn tijd / en in het vervolg van onse tijt en stoffe / met omstandigheden spreken.

Omtrent dees tijd quamen de huyten-ozdinaire Gesanten van haar Hoog-Mogende in Engeland, van de welke / terwyl de eene by den Koning tot Hamptoncourt was geweest / wierden d'andere tot Gravesende met den Heer Boreel, ozdinaris Gesant / op-gehaalt. De Koning zand hier op vier van sijn geheyme Raden / den Hartog van Buckingham, den Graaf van Arlington, booznaamt Secretaris van Staat / den Graaf van Schafsbury, en den Heer Clifford, Chesaurier van sijn Majesteys huyshouding / aant haar Hoog-Mogende Gedeputeerden tot Hamptoncourt, om te verstaan watse sijn Majesteyt hadden aan te bieden: waar op sy souden hebben geantwoozt / geen macht noch instructie te hebben, om eenige voorstellin-
gen.

1672.

July.

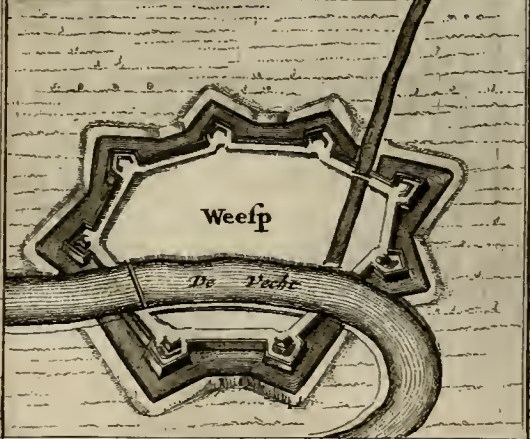
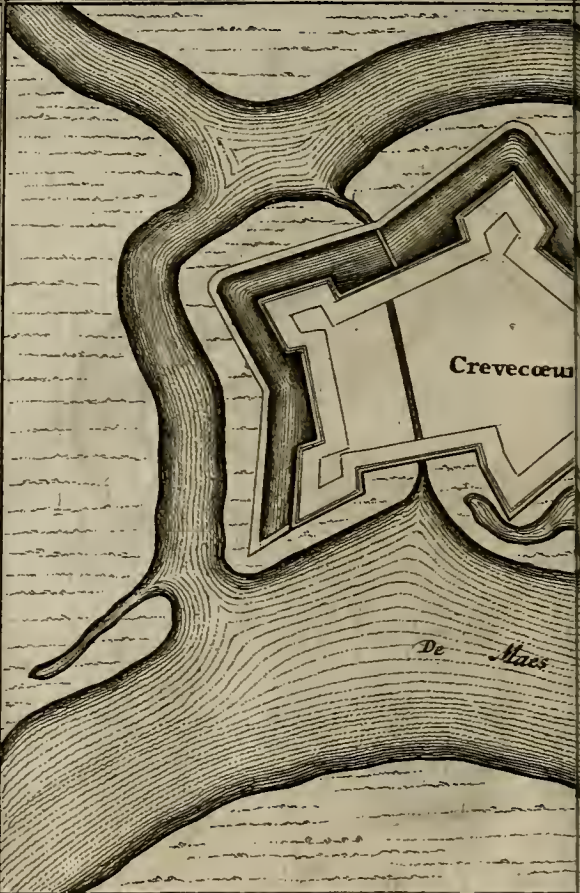
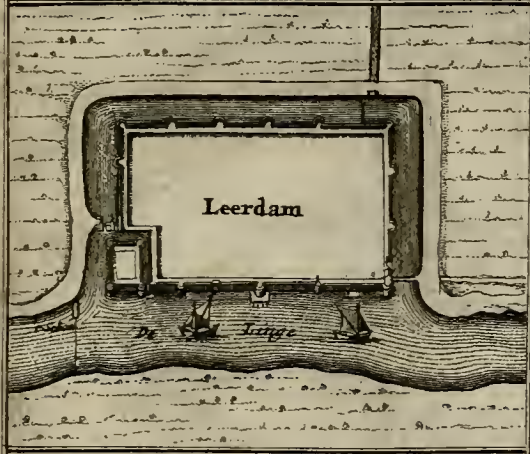
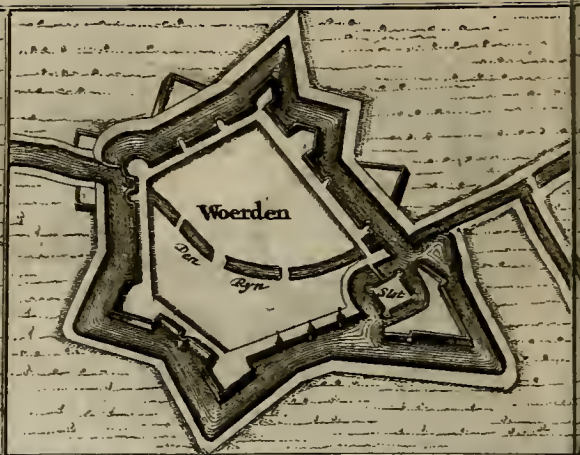
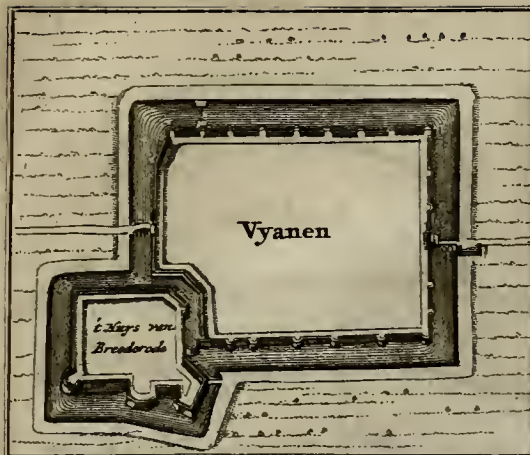
1672.

July.

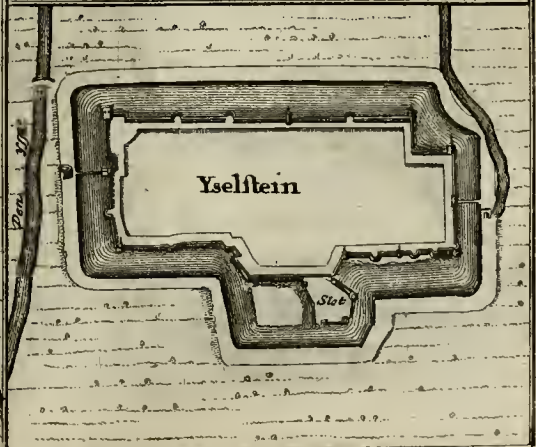
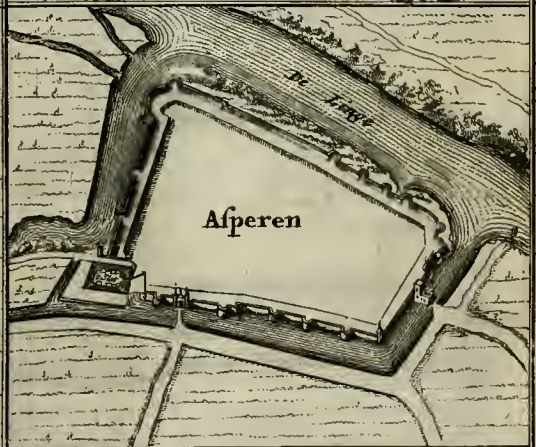
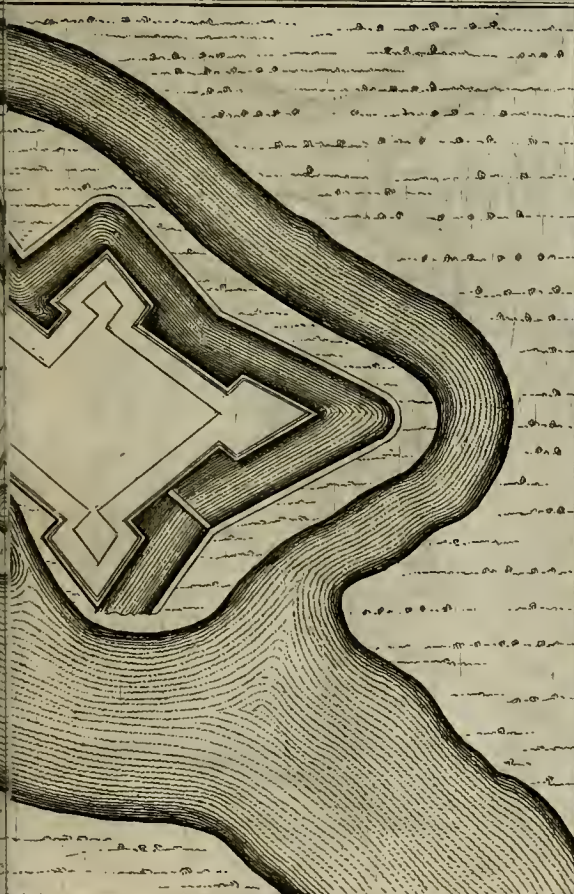
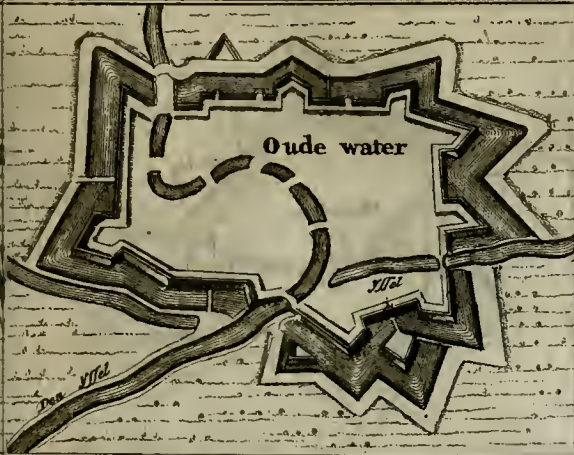
Sijn
Hoogheyt
Stadhou-
der van
Zeeland.

1672. gen te doen: maar wel te aanhooren wat de demandes van sijne Majesteit waren. Hier op hadde de Koning sijn extraordinaire bezending aan den Koning van Vrankrijk gedaan; zijnde de Heeren Hallifax en Sylvius booz afgezonden.

Engelsch geselschap na den Koning van Vrankrijk.

Die Majesteit noch in sijn leger omtrent Uytrecht zijnde / quamen de Hartog van Montmouth, Buckingham en Arlington, als Gezanten van wegen den Koning van Engeland, by hem / die op den 7. gehooz by hem hadden; wozdende booz de karosse van den Koning ter aanspraak op-geshaalt. De Hartog van Montmouth voerde het wozd / en wierd booz Buckingham verbangen: sy begosten haar aanspraak met een geluk-wensching aan den Koning, over de geboozte van des selfs soon / den Hartog van Anjou, die in de boozleden maand tot Parijs gebooren was: en boozts ober sijn heerlijke conquesten en overwinningen. Na dese openbare aanspraak hadden sy noch een bysondere: waar inne sy op den 16. hun Tractaat van Alliantie vernieuwinge van de alliantie tuschen Engeland en Vrankrijk.

der mer sijn Majesteit van Vrankrijk verband / na geen booz-slagen van bzedede of bestant te sullen lusteren / als met onderlinge kennisse / en Vrankrijk mede van sijn zijde: en tot geen verdrag te sullen komen / als tot genoege van beide partjen; gelijk sy ook beslooten het selve booz hunne Gedeputeerden aan de Heeren Staten Generaal te laten weten; (gelijk wy hier achter sullen sien) sonder bozder eenige bysondere genegentheyt tot verdrag te coonen / hoewel men in Holland die gedachten hadde.

Optocht des Konings.

Den Koning vertrook op den tienden met sijn heyz van Zeyst naar Amerongen, na dat hy den Heer van Rochefort tot Gouverneur ober Uytrecht gestelt hadde: maar dewyl de selve Heer dien last af-sloeg / als konnende den Koning meer dienst in sijn leger doen / ontbood de Koning den Hartog van Luxemburg van den Yssel, om het bebel aldaar waar te nemen. Het heyz trok booz-by Rhenen en Wageningen: de Koning selfs bleef tot Lievendael by Aarnhem, om den Prins van Condé te bezoeken / die sich aldaar onthield / zijnde wel genesen van sijn wonde / die hy in sijn arm ontfangen had: maar elsendig mishandelt van de gicht. Het heyz trok in drie esquadzen / het geschut booz aan:

1672. hebende aldus vijf groote mijlen getrokken / sloeg sich sijn Majesteit by Nimwegen aan de Waal ter neber / en ging op den 13. een schip-bzugge / die men ober die stroom had gelegd / besien: van hier wierd van den ochtent tot den about vast de Fransche bagagie / plunderagie / en andere roof-goederen na Tongeren, Maseyk, en Nuys, en van daar met tonbop na Charleroy geboert / om in Vrankrijk te toonen hoe wel sy in Holland geweest waren.

Op den 14. quam het heyz by de Grave, in het doyz Neer-Affel, trok den 15. ober de schip-bzugge ober de Maase, en ging met den Hartog van Orleans de stad Grave besien. Het zwaar gebolg / de menichte van bagagie / en het geschut / maakten / dat het heyz dien dag maar drie uren kon bozderen: nam bozder sijn weg booz de Meyery van den Bosch, en sloeg sich na vijf uren marscheers / drie mijlen van den Bosch tot Aesicht ter neer / met gelaat als wilde hy die stad belegeren.

De Koning quam op den 17. tot Bostel: ondertusschen de Gouverneur van 's Hartogenbosch siende sich den byand soo na op den hals / en meest al de frontieren daar omtrent in handen der Franschen, stelde alle mogelijke ordere / om die aansienlijke plaats te beschermen. Men had de schantsen te Engelen en Orten meest geslecht en verlaten / om den Papen-bril te beter te konnen beschermen: men had ook Gedeputeerden aan sijn Hoogheyt gezonden / die terstont een deel geschut en oozlogs boozraat daar heenen zand: maar soo als het tot Gornichem quam / kreeg men aldaar de tijdinge dat Crevecoeur ober was; waer ober het selve / dewyl geen kans was om dat binnen den Bosch te bzenzen / weder tot Gornichem ontladen mozt werden.

Ondertusschen was Turenne booz Vlijmen, na dat hy de schants te Engelen beset had / na Crevecoeur getrokken / welke plaats hy naar twee dagen wederstand bermeeesterde / blijvende het garnisoen Prisonniers de Guerre.

De Koning tot Turnhout geslapen hebende / quam selfs met den Heer Chamilly tot Vucht; waar wyt men bastelikh oorzede / dat de belegering van den Bosch een gewisse saak was: maar de gemeene bescherminge

1672. July.

De Franschen by en voor den Bosch.

Crevecoeur ver-overt.

Den Bosch verlaten.

1672. minge van de natuur / het diep moeras en
 hooge water / hield sijn boozbarige wapenen
 te rugge. Sy haalden wel 17 schuyptjens ober
 het berdzonken land: maar siende geen mid-
 del om te konnen naarderen / moesten met
 een heyt van 40000 maunen daar booz blij-
 ven staan.

Goede
 voor-
 for-
 ge tot
 ge-
 weer.

Die van den Bosch kregen op den 5. July
 het Regiment van den Grave van Schellaart,
 2000 mannen sterk / binnen / bestaande upt
 Hoogduytsche soldaten en bevelhebberen /
 zijnde in Spaanschen dienst / van Antwer-
 pen te scheep tot Geertruydenberg, en han-
 daar te voet binnen den Bosch gekomen: het
 welke / alsoo de stad met wepnig besettinge
 boozsien was / dewijl de meeste soldaten in de
 schantzen gelegd waren / en de stad soo dooz
 Roomsche en On-roomsche most bewaart
 worden / een algemeene blijdschap verdooz-
 saakte. De Franschen, om de stad van wa-
 ter te ontblooten / hadden dooz de geheele
 Meyerye alle de wateren op-gestopt: maar
 van binnen wierd alles / dat tot tegenweer
 dienen konde / dooz den Heer Gouverneur
 Kirpatrick en de Overigheyt aan-gewend.
 Rondsom de stad en den Papen-bril wierden
 de wallen met haar bozstweeringen ver-
 sterkt / om langs de wal byz booz het kanon
 te mogen gaan. De burgerp upt vier Com-
 pagnien bestaande / waren in het geweer; en
 al de bluchtelingen / selfs Predikanten en al-
 arbeiden aan de vesten / booznamentlijk van
 den Papen-bril, daarse dooz hun kloekheyt
 een bolwerk / den naam van het Predikan-
 ten - bolwerk gemaakt hebben. De Obe-
 righeyt toonde sich mede soo vberig / datse
 van 's mozgens ten dzye uren op de wal ge-
 sien wierden / gaande met hun goed booz-
 beelt andere booz.

Het verla-
 ten van de
 Graaf.

Ondertusschen hebben twee Secommit-
 teerden van haar Ed. Mogende, de Heeren
 Raden van Staten, de Heer Chesaurier
 Burgt, en de Heer Scherft, als Gevolmach-
 tigde van haar Hoog-Mogende, den Gou-
 verneur van de Grave, den Heer Waarden-
 burg, gelast de selve stad van haar besettinge
 te ontlasten / en het volk binnen den Bosch te
 hzengen; en alsoo de selve Gouverneur / na
 dat hy de Heeren de ware stant van de selve
 stad had berdoont / en te gelijk verklaart / dat
 hy in aanmerkinge van de selve wel wensch-
 te eenige naarder ordze van wegen haar

1672
 July.

Hoog-Mogende te sien; op welke insicht / en
 aansien de bestendigheyt van de plaats de
 Heeren Secommitteerden met hun last ook
 eenigen tijd vertroeft hebben: maar eynde-
 lijk beducht / datse dooz dit vertroeten twee
 steden te gelijk mochten komen te verliefen /
 hebben de selve by hunne ordere geperst-
 steert / en den Heer Gouverneur in serieuze
 en ernstige redenen belast / sich aanstonts met
 sijn guarisoenen na den Bosch te begeben.
 Daar gehouden krijgstaad en beslooten upt-
 tocht / is de Heer Waardenburg met sijn
 guarisoen / en twee metale stukken op den
 3. July binnen den Bosch gekomen / op wel-
 ken tijt noch dzye Compagnien te voet / en
 een te paarde van Meurs daar binnen qua-
 men. Maar des anderen daags / zijnde
 Sondag / kreeg de selve Heer Waardenburg
 een bries van sijn Hoogheyt, met last / dat hy
 by pzoibste tot naarder ordze in de Grave
 soude blijven / indien hy noch niet vertrooken
 was. Hier op is de selve Heer van Waarden-
 burg met in de sestig ruyters / en vijftig man-
 nen te voet / en feben-en-twintig dragonders
 weer spoedig na de Graaf getogen; daar hy /
 aan-komende / met verwonderinge sag / dat
 niet alleen de Hameye op de hzugge van de
 contrescharp gestooten / maar ook alle de
 hzuggen van de stad op-getrokken waren:
 waar op hy de Hameye heeft doen in stukken
 slaan / en met sijn volk tot booz de poozt ge-
 marcheert is / daar hy met veel dzyegemen-
 ten soo veel heeft te wege gebracht / dat dooz
 eenige burgers / maar meest het gemeene
 volk de sleutelen van het Stadhuys gehaalt /
 en de poozten geopent zijn geworden. In het
 in-trekken zijn de burgers geretieert / en
 hebben hunne deuren en beynstereen gestoo-
 ten. Terstont heeft de Gouverneur een ge-
 deelte van de hzugge ober de Maase doen op-
 nemen / en de poozt aan die zijde toe gehou-
 den / om van die zijde dooz de Franschen upt
 Nimwegen niet overballen te worden. Op
 het Stadhuys vand den Gouverneur een
 Fransche Baron / die met de Overigheyt de
 capitulatie en berdzag had gemaakt van we-
 gen den Koning: dese heeft hy op sijn begee-
 ren quartier gegeven / en in sijn eygen huys
 wel onthaalt. Daar op sepde den Baron te-
 gen den Gouverneur: indien uwe militie
 desen nacht niet in komt, soo sult gy ongeluk-
 kig zijn, en geen quartier vinden; want mor-
 gen.

1672. gen sult gy belegert zijn. En dit waren geen bloote giffingen; want soo haast de burgers van de stad kennisse hadden / dat hun guar- nisoen weder in aantocht was / en de Baron Clodonee (soo was dese genaamt) sulks vernomen hadde / heeft hy / dooz een expresse / Chamilly daar van kennisse doen hebben / die in aantocht na Nimwegen was. De gantsche dag en nacht ging deur / sonder dat sich eenige troepen van de stad op-deden. De Gouverneur had de gantsche nacht op de wallen gestaan / en na de troepen laten uyt sien / maar te vergeefs; want dese al-reeds tot aan de Reeksche meulen / een ure van de Grave, gekomen zijnde / en in goede slag-ordere marcheerende / zijn dooz eenige troepen van den Marschalk de Chamilly aangetast / en (zijnde wel omtrent de 400 sterk / maar seer vermoept) geslagen / veel gebangen / andere gedoot / en de vaandelen verobert.

Het guar- nisoen van de Graaf geslagen.

Des moorgens / tusschen drie en vier uren / hebben de booz-troepen van de Fransche ruy-terp / omtrent twee duysent sterk / dooz de Heeren Jojeuse en Pleß gecommandeert / de stad Grave beslooten en berent. Hier op sond de Gouverneur twee persoonen aan de Maaskant uyt / om de troepen / die van den Bosch mochten komen / van dit beslupten te verkondschappen: maar / als gesegt is / het was te laat. De byant dede ondertusschen dooz een trompetter het appél blafen / en de stad / op genade van den Koning, op-epschen. De Gouverneur wepgerde ober te geben; en vergaderde in haast de Oberigheyt / hen versoekende / booz het land en sijne Hoogheyt, de stad te willen helpen beschermen: maar dese hebben het rond af-gesla- gen; ja met by-voeginge / dat de burgers / als de sterkste / het krijgsvolk wel tot ober-geven dwingen sou / indiense dat niet wilden doen; dewijl de stad alreeds dooz den Straat verlaten was: waar ober sy genootsaakt waren hun verdzag te maken; en tot dien eynde al Gecommitteerden by den Koning waren / en alle tegen-weer / na het maken van verdzag / hen niets te wel stond te ver- gaan. De Gouverneur dan / siende desen stand van saken / en sich selfs van alles ont- bloot / heeft ook met eenparig toestaan van sijn Bevelhebberen / sijn verdzag soeken te maken / dat hy met sijn volk / in volke montee-

1672. ringe / dooz de eygen poozt / dooz de welke hy ingekomen was / mocht uyt-trekken: maar alsoo hem dat gewepert wierd / beslooten sy eenparighlyk alles / beneffens den gebangen Baron / te laten spyngen / of hem op te han- gen; doch sy kregen lozt aan den middag de versochte Capitularie, en zijn noch dien sel- ven dag uytgetrokken / ontmoetende noch onderwegen de gebangenen van hun gesla- gen volk / daarse niet mede spyken mocht- ten: en quamen weder behouden in den Bosch aan. Alsoo is dese treffelijke sterkte mede in handen der byanden geraakt; zyn- de soo heerlyk van alle boozraat boozsien / hebbende 40 metale / en 7 of 8 ysere stukken / en alles naar behooren; 't welk doen een buyt booz de byanden was.

Men sond derhalven de boozraat weder te rugge: een gedeelte naar Maseyk, daar men ook de grachten verdiepten / nieuwe bolwer- ken / tot seben in het getal / oprechte / ober-al geschut op de wallen stelde / en dat daar niet op konde staan / plaats op de markt gaf; waar omtrent sich het Fransche leger neder- sloeg / zijnde het volk seer afgematteert / soo van den arbeyd als den honger / dewijl een boetknecht maar anderhalf pont byood en 2 stupbers / en een ruiter vier stupbers aan gelt / des daags kregen. De baanen waren niet boven de 40 koppen sterk: maar de Schotten, die binnen Maseyk lagen / bracht- ten wel 80 of 90 mannen uyt / zijnde alle in het rood gheleert. Terwyl plonderde het volk van den Graaf van der Lip veel volk in het lant van Gulik uyt / daarse seer slecht huys- hielden. Ondertusschen rukte de Marschalk de Turenne booz Bommel, welke stad tot 4 bescsheyden repen dooz de Franschen was opgeepscht / en uyt de welke al eenige uyt- vallen gedaan waren. Hy quam daar booz met een heyz van omtrent 20000 mannen / ving aan het geschut te planten / en de loop- graben te bewerken / niet tegenstaande het geweldig schieten van die van binnen; waar dooz de Heer Clorode het hooft afgeschooten wierd. Opudelyk verbaardigde hy alles tot een stozm: doch die van binnen / maar 300 mannen / en 450 burgers tot hun bescher- minge hebbende / en aan palissaden of stozm- palen / grachten en wallen / groot gebrek hebbende / hoewel albereets kruyt / koegeels / canon / en andere behoeften / tot Gornichem

Maseyk word ver- sterkt.

Staat van het Fran- sche leger.

Bommel door de Franschen verince- ftert.

1672. booz hen aangekomen was / gaben sich aan Turenne, onder goede boozwaarden / ober ; en de besettinge trok met bliegende vaandel : en volle geweer / te schep naar Gornichem : en soo geraakte dese sterke stad in handen van de Franschen.

Gaumont komt tot Boxtel. Op den 19. quam den Heer de Gaumont ook by den Koning tot Boxtel, daar hy/aan de Dozsten van Italien afgesonden geweest zijnde / bericht van sijn onderhandeling gequam doen ; verhalende onder anderen / dat hy sijnen weg door Switserland genomen hadde / en van de Cantons seer statelijk onthaalt was geworden.

Robert word In-tendant. Toen maakte de Koning ook den Heer Robert Intendant, in vergelding van vele en lange diensten sijn Majesteit bewezen / in welk ampt hy sich soodanig omtrent het belang van de Nederlanden, gecueeten heeft / dat meenig van de ingesteten het noopt vergeten sullen. De Hartog van Nieuburg quam ook met sijnen soon den Koning begroeten / booz wien het Fransche leger in slag-oedere wierd gestelt.

De Koning trekt na Vrankrijk. Van daar toog den Koning op den 26. naar d'abbpe van Postel, met 15000 ruyters / om soo boozts sijn reyse na Vrankrijk boozt te setten. Hy quam op den 27. te Lummen, hebbende des nachts in de abbpe gestapen ; van daar op den 28. tot Hiblou, en den 29. tot Charleroy : boozts den 31. tot Queinoy, van waar de Koning met 400 man / door den Marquis de Ronseroles, Stadboogt van Landrechie, ontmoet wierd : eyndelijk quam hy op den eersten Augusti, omtrent des avonts ten 6 uuren / met sijn byoder / tot St. Germain ; alwaar hy aantsonts van al de Grooten / en sijn Derwanten / begroeten ontfangen is geworden.

De Engelsche vloot door een storm be-loopen. Ondertusschen wierd de Engelsche vloot / boozts uytgelopen / door een swaar onwedder / omtrent 11 of 12 mijlen van Texel, overballen ; het welck sy selfs een Goddelijke bestiering oordeelden te zijn / dewijl by hen al vast gestelt was te landen. Dese storm ontredderde de vloot in sulker boegen / dat vele niet wisten hoe sy in Engeland souden geraken. Het Fregat Pleymouth wierd de Teems op gestrept ; het schip van den Ridder Valbelle was seer ontreddert / en in dupsent vrese van te sinken / dewijl hem een Proviant-kers boozt de boeg quam / en hem een

1672. groot gat daar in stiet : verscheppen wil men / dat mer volk niet al vergaan zijn / onder de welck ook het schip / daar de Marquis van Hefac op was / sou zijn. Soo veel is'er van / indien sy een goet voornemen hebben gehad / om onse landsaten te liomen opscherben / het selve van den hemel belet en verhindert is geworden.

Nieuwe onrust der gemeente. Alhoewel nu sijn Hoogheyt tot Stadhouder was gemaakt / selde sich de onruste gemeente noch niet t'eenemaal te vreden / oordeelende / dat terwijl die gene noch in de regeeringe waren / ten welkers weertwil sijn Hoogheyt gebozder was / de selve sich niet souden ontsien sijn stant en achtebaareheyt / soo veel als doenlijk was / te ondermijnen / sijn handelingen te denigreeren en qualijk af te schilderen / of / waarse konden / die te traverseren, en den voet dwars te setten ; ook met die van sijn Hoogheyt en den Staat, sijn bysondere te booz-komen ; en wilden daaromme de regeeringe verandert / en die van de Cabale van de Wit, en Loevesteynschen aanhang / vernietigt of weerloos gemaakt hebben ; stellende onder de selve den Heer de Groot, en meer anderen : waar op pasquillen en schimp-schrijven op de selve boozt den dag quam / soo dat de Raad-Pensionaris, in een brief van den 12. July, klaagde / bysonderlijk / om dat hy beschuldigt wierd / de secreete Correspondentie-penningen niet wel gemanieert of besteed, en de legers van den Staat niet na behooren versorgt te hebben. Op welke klachten sijn Hoogheyt op den 22. July aldus antwoorde :

Antwoord van sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orangien, in dato den 22. July 1672. op de Missive van den Heer Johan de Witt, aangaande de Pasquillen op sijn persoon, en devoir omtrent de Legers van den Staat.

Mijn HEER,

Ik hebbe t'sijner tijd wel ontfangen Uw Ed. Missive van den twaalfden deses, en het Pasquil daar nevens gevoegt ; Ik soude niet naargelaten hebben daar op eerder te antwoorden, indien mijn veelvuldige occupatie my daar in geen beletsel gedaan hadde. Ik kan Uw Ed. wel verskeren, dat ik by my altoos

1672. altoos hebbe veracht uytstrooyselen, die op die manier waren gedebiteert, alhoewel ons luyden, en ik selfs door Pasquillen, blaauwe boekjes, en diergelijke nieuwigheden hebbe moeten lijden, en dat die in ons reguarde met een groote licentie en groote smaak zijn gediffimineert en gerecommandeert geweest.

Op de twee Positiven in de voorz. Uw Ed. Missive vervat, rakende eerstelijc de penningen van de Secreete Correspondentie by Uw Ed. gemanteert: En ten tweeden, de weynige forge die Uw Ed. soude hebben gedragen voor het leger te lande, kan ik Uw Ed. niet anders antwoorden: als dat van de eerste Positiven gantsch geen kennisse in het minste en hebbe; en dat de Heeren Gecommitteerde Raden, als Uw Ed. wel remarqueert, daar omtrent het beste getuygenisse kunnen geven.

Maar wat het tweede aangaat, so en mach, en derve daarom ook niet twijffelen, of Uw Ed. sal alle forge hebben gedragen, dat de legers van den Staat, soo te water als te lande, soo veel naar gelegentheyt van tijden en saken heeft kunnen geschieden, in postuur zijn gebracht, om den vyant te mogen resisteren. Doch Uw Ed. kan licht begrijpen, dat het my onmogelijk is te particulariseeren, wat aan 't leger te lande heeft gedeficieert, en wat forge tot suppletie van de selve defecte gedragen is, of op sijn tijd hadde kunnen en moeten gedragen worden, of aan wie het selve mach hebben gemanqueert, door dien ik in desen seer calumnieuse en ongelukkige tijden, door seer vele saken worde gedistrahceert: en mits-dien my het ondersoek van gepasseerde saken, soo weynig als het mogelijk is, mach bekommeren, en mits-dien de justificatie, die Uw Ed. in de voorz. Missive van my desidereert, beter gevonden sal kunnen werden uyt de actien van voorsorge, die by Uw Ed. zijn gedaan.

Ik wenschte andere gelegensheyt te hebben, om te kunnen betuygen, dat ik ben

MYN HEER,

Uw Ed. dienstwillige Vriend

G. H. PRINCE d'ORANGE.

In 's Gravenhage den 22. July, 1672.

Sijn Hoogheyt sond ook verscheyde Hollandische steden / tot gerustheyt der gemeente / dusdanigen brief toe.

1672.

July.

Erentseste, erfame, wijse, seer discrete besondere goede Vrienden,

NA dat de Heeren Staten van Holland en West-Vrieland, ons door een aansienlijke Staats-gewijse deputatie hebben doen bekend maken, dat haar Ed. Groot-Mogende ons hadden believen aan te stellen en te eligeren tot Stadhouders van de Provincie van Holland en West-Vrieland, mitsgaders tot Capiteyn en Admiraal Generaal over de militia van de selve Provincie, te water en te lande, met alle foodanige digniteyten en waardigheden, als de selve voor desen by de Princen, onse Voor-ouderen bekleed zijn geweest, hebben wy gemeynt van onse eerste en voornaamste voorlorge te zijn, onse gedachten te laten gaan, hoe, en in wat voegen het respect van de regeeringe, en de rust van de goede ingesetenen van het lant, door bequame middelen herstelt, en voortaan behoorlijk gemaintineert sal kunnen werden; en als wy die sake in den gront wel hebben ingesien, en bevonden dat de ongelukken, de welke het Godt de Heere belieft heeft aan den Staat van het lieve Vaderlant te doen overkomen, door de progressen, de welke den Koning van Vrankrijk met sijne Wapenen onverwacht gedaen heeft tot in 't harte van 't land, voor een groot gedeelte veroorsaakt door de trouwloosheyt en de lacheteyt van foodanige Bevelhebberen, Officieren en Soldaten, de welke de eerste en principale posten, op de frontieren van 't land waren aan-bevolen, daar door eerst een groote ontsteltenis, en vervolgens een generale impressie in de gemoederen van de menschen hebben veroorsaakt, als of de goede Regenten van de Provincie van Holland, en van de steden van dien, de sake van het gemeen niet en hadden doen handhaven, met soo veel ernst en trouwe als het behoorde; en dat die verkeerde impressien, aanleydinge hebben gegeven, tot verscheyde commotien en beweginge van het volk in eenige steden van Holland, daar door het respect en de gehoorzaamheyt, de welke de onderdanen aan haar hooge en wet-tige Overheden schuldigh zijn, vervallen en gevil-

1672. gevilipendeert is; soo hebben wy, tot berey-
kinge van onse voorz. salutaire intentie, ge-
oordeelt seer dienstigen ook noodzakelijk te
fullen zijn, dat wy voor eerst die sorge op ons
nemen, om na verdiensten, en met rigeur te
doen straffen alle die genen, de welke schuldig
fullen bevonden werden aan de voorz. lache-
teyt en trouwloosheyt, om aan een andere te
dienen tot exempel voor het toekomstende.

Dat wy ook aan alle de werelt betuygen,
dat wy geene kennisse ter werelt, ook selfs
geen opinie en hebben, dat'ereenige Regen-
ten van de Provincie van Holland, of van de
steden der selver, souden zijn, de welke te-
gens eer of eed haar souden hebben vergeten,
omme door verraad, correspondentie met de
vyanden van den Staat, of met eenige andere
onbehoorlijke middelen, yet te hebben ge-
daan of ondernomen, 't welk tegen de plicht
soude zijn van een eerlijk en getrouw Re-
gent, en dat wy by gevolge moeten verklar-
en, dat wy niet alleen niet en kunnen toe-
staan, maar absolutelijk disavoueren alle de
licentieuze menees, de welke in verscheyde
steden noch tegenwoordig ondernomen wer-
den; en dat wy de aanleyders en fauteurs van
de selve strafbaar houden in den hoogsten
graad, als Perturbateurs van de gemeene rus-
ste: Maar evenwel, gelijk ons oogmerk is,
de autoriteyt en de macht de welke U Ed.
competeert, aan de eene zijde, soo veel in
ons is, te herstellen en te maintineeren; en
aan de andere zijde de ruste en welstant van
de gemeente te bevorderen, 't welk beyde in
dese perplexe constitutie van tijden en saken
ten uyttersten schijnt gerequireert te zijn, soo
souden wy wel meenen, dat met vigoureuse
Plakkaten voor het toekomstende, tegens alle
foodanige goedwilligheden, ongehoorzaam-
heden en tumulten, op nieuws soude behoo-
ren voorseen te werden met sware pecuniele
en corporele straffen, tegens de Contraven-
teurs; en mogen U E. sich versekereren, dat
wy de hand daar aan fullen houden, dat de sel-
ve met alle ernst en promptitude werden ge-
maintincert en ter executie gestelt; en dat
wy in der daad daar toe fullen gebruyken de
autoriteyt en macht, de welke de Heeren
Staten van Holland en West-Vriesland op
ons in de voorz. qualiteyt hebben believen
te confereren, daar door dan onder Godes ge-
nadigen zegen de troublen geweert, de ge-

1672
July.
hoorzaamheyt herstelt, en de onderdanen we-
der gebracht tot het betalen van ordinaire en
extraordinaire lasten, de welke tot verval van
de excessive onkosten van den oorlog albe-
reysd uytgeschreven zijn, en noch van tijd
tot tijd uytgeschreven fullen moeten werden;
met een volkomen eendracht, en met een
mannelijke couragie, de verdere gedreygde
invasien van den vyant geweert, en het lieve
Vaderland, onder Godes genadigen zegen,
tot sijnen voorigen florisanten staat herstelt
moge werden, daar toe wy alles fullen toe-
brengen wat in onse macht of vermogen is.

Wy bevelen hier mede,

Erentfeste, eersame, wijse, en discrete, beson-
dere goede Vrienden, in de bescherminge
van God Almachtig.

U E. godwillige Vriend,

G. H. PRINCE d'ORANGE.

In 't Leger by Bodegrave, den 8. July, 1672.

**De Raad-Pensionaris de Wit, willende
sich selven van dese opgelegde blame ten vol-
len supberen / sond / geduurende sijne onpaf-
lijkheyt aan sijne wonde / een Memorie aan
de Vergaderinge der Groot-Mogende Hee-
ren Staten, gelijk die / met de beklaringe
daar op gedaan / hier aan volgt:**

*Extracten van de Resolutien van de Heeren
Staten van Holland en West-Vriesland,
in haar Ed. Groot-Mogende Vergaderinge
genomen, op Vvoensdag den 20. July,
1672.*

IS ter Vergaderinge geëxhibeert seker Me-
morie van den Heere Raad-Pensionaris de
Wit, rakende het maniert en de dispositie
over de penningen tot secrete diensten en
correspondentien geaffecteert, hier naar van
woorde te worde geïnserieert.

Edele Groot-Mogende Heeren,

HEt ingeleyde Pasquil, my door yemant
van mijne Domestijcquen toe-gebracht
zijnde, alhoewel ik altijd daar heenen hebbe
geinclineert, dat men diergelijke Calumnien
en Verdichtselen niet beter kan doen ver-
dwijnen en verydelen, als met de selve simpe-
lijk te verachten, en die sich geensins aan te
trekken;

1672. dention, mitsgaders voor de reys-kosten, teer-kosten, vacatien en alles anders, niet uytgefondert, souden komen te genieten 's daags, 's weeks, 's maands, of ook wel jaarlijks, ingevalle te gemoot gesien wierde dat haren dienst een langen tijd gebruykt soude werden, dat 't selve alsoo voorgegaan zijnde, aan de voorz. Correspondenten, of aan die gene die van de selve alhier daar toe waren versocht, gelast of geauthoriseert, ter handen gestelt zijn de Ordonnantien of Acten van uytgave, soodie genoemt worden, over de sommen die sy luyden van tijd tot tijd hadden verdient, mitsgaders ook over de penningen die men somwijlen goet gevonden heeft haar by avance of anticipatie ter handen te stellen: op welke Acten van uytgave den Ontfanger Generaal aan de voorz. Correspondentien of hare Geauthoriseerden, als vooren, de penningen van tijd tot tijd aangetelt heeft, welke Ordonnantien en Acten van uytgave ook noyt anders als op voorgaande Resolutie en ordre van de Heeren Gecommitteerde Raden gedepescheert, en dan noch wederom by drie Heeren van 't Collegie ondertekent geworden zijn, behalven ook daar van noch eenige jaren herwaarts door de Secretaris in een Secretet Register Resolutie geëxtendeert is, met uytdrukkinge van de namen der gener tot welcher behoefte de voorz. Ordonnantien of Actien van uytgave werden geslagen; En meyne ik, naar een grossiere overslag, Uw Edele Groot-Mogende wel te kunnen verskeren, dat die penningen t'mijnen by desen, of met mijn kennisse by de Heeren Gecommitteerde Raden geresolveert zijn uytgegeven te werden, of uytgegeven zijn tot Secretet dienften of Correspondentien, geen 6000 guldens jaarlijks, 't een jaar door 't ander gerekent, sullen komen te bedragen: In voegen dat ik, volgens de ordre van 't Collegie, wel doorgaans hebbe gehad de last en directie over de voorz. Correspondentien, soodanig dat ik de Correspondentien, volgens goetvinden van de Heeren Gecommitteerde Raden, van tijd tot tijd voor haar vertrek by monde, en vervolgens by Brieven, hebbe geïnstrueert wat haar te doen stond: Dat ook de Brieven van de selve Secretet Correspondentien doorgaans aan my zijn geadresseert geworden: maar dat ik, geduurende alle de voorz. tijd, noyt heller of penning ter sake

1672. van dien door mijne handen hebbe willen laten gaan, en dienvolgens ook noyt heller of penning ter sake van dien, door mijne handen gegaan is: Alle 't welke in oprechtigheyt en waarheyt naar sijn gewisse en conscientie verklaart en betuygt die gene die is en altyds sal blijven,

Onderstond

Uwer Edele Groot-Mogende onderdani-
ge en getrouwe Dienaar,

Getekent

JOHAN de WIT.

Hage den 20. July 1672.

Waar op gedelibereert zijnde, is goed gevonden en verstaan, dat de Heeren Gecommitteerde Raden nochmaals, in gevolge van voorgaande Resolutie van dato den 12. deses sullen werden versocht en gelast, gelijk de selve versocht en gelast werden voorts desen, by een Acte te verklaren, of den voornoemden Heere Raad-Pensionaris, hares wetens, eenige penningen tot Secretet dienften en Correspondentien ontfangen heeft.

Verklaringe van de Gecommitteerde Raden, wegens de selve Correspondentie-penningen.

Saterdag den 23. July 1672.

IS ter Vergaderinge gelezen sekere Verklaringe by de Heeren Gecommitteerde Raden, in gevolge en tot voldoeninge van haar Edele Groot-Mogende Resolutien in datis den twaalfden en twintigsten deser loopende maand respectieve gedaan en gegeven, nopende het Maniement van Secretet Correspondentie-penningen, in voegen en manieren als de selve hier volgt, gemisereert.

DE Gecommitteerde Raden van de Staten van Holland en West-Vriesland, omme te voldoen de begeerte en vrage van haar Ed. Groot-Mog. vervat in der selver Resolutie van den twaalfden deser lopende maand, verklaren niet te weten dat den Heere Raad-Pensionaris de Wit, geduurende den tijd dat de selve Gecommitteerde Raden respectievelijk in haar Ed. Groot-Mogende Collegie sels

1672. sie gehad hebben, eenige penningen tot Se-
crete diensten en Corresponden ten en fan-
July. gen heeft. Gedaan in den Hage onder het
kleyne Zegel van den Lande, by alle de Hee-
ren haar Ed. Mogende Collegie compoteer-
rende, den Heere van Swijndrecht, om de
Verwandschap met de Raad-Perfionaris,
buyten gestaan hebbende, den 22. July 1672.

Onderstond

Ter Ordonnantie van de Gecommitteer-
de Raden.

En was getekent,

SIMON VAN BEAUMONT.

Waar op gedelibereert zijnde, is goed ge-
vonden en verstaan, dat de voorsz. Verklarin-
ge gefonden sal worden aan den President en
Raden van den Hove, omme te strekken tot
der selver narichtinge.

Accordeert met de voorsz. Resolutien.

Ornuft in
Zeeland.

Maar een cupnel-geest scheen omtrent
dees tijt de Vereenigde Landen te willen
ontstellen. Het was niet alleen in Holland
te doen / maar ook in Zeeland, (en dat
meest op een en de selve tijt) spruypen-
de uyt een en de selve oorzaken; te we-
ten / het ongenoegen tegen de Regeerders/
van de welke men eenige in hun persoon/
andere in hun huysingen aantastte. Tot
Middelburg quamen de boeren met vlieg-
de baandelen naar de poort / wilden in-gela-
ten zijn / en wilden sich qualijk / dat men hen
een dag of twee het woort / naar gewoonte /

1672. niet gegeven had; maar als men henniet
wilde in-laten / hebbeuse niet hulp van eenig-
July. ge wijben / en een deel gepuvel / de Noord-
poort om verre gehaalt; trokken soo naar
het Hof / daarse eenen Philips van den Bran-
de begeerden uyt te hebben / die men seyde in
het overgeven van het woort na-latig te zijn
gewest: doch dese nam de vlucht uyt het
hof naar het stadhuys. Hier gaat het Ra-
palje naar toe / beset het van achteren en
booren / bailen daar in / en binden hem naar
lang soekens ergens onder een bank leggen:
daar op valt men hem aan / schopt / slaat en
stoot hem op het bloote hooft. Daar mede
stomen noch twee Orangie-vaandels binnen
de stad; toen mependense beyde de Reygers-
bergen, le Hage, Brouwer, de Hafe, Duyve-
laar, en den Secretaris Hubert mede te sle-
pen / en op de selve wijze te habenen: doch
bonden / toense hun huysen oertweldigden/
de twee laatste niet / maar wel de andere.
Daar op verhoorensse dese Heeren peder in
het bysonder: maar siende sich ten eynde
van de saak / gaben die de burgers, als ge-
vangenen / in handen; op voorwaarden /
datse hen / op de in te stellen Artijkelen, al-
eerse hen ontsloegen / souden voldoeninge
doen geben. Dien selven nacht verander-
den sy noch 13 uyt de Overigheyt / diese uyt
een drie-dubbel getal verhoosen; en alsoo ge-
raakte als doe dit spel ten eynde.

Naderhand hebben de Hooplieden en
Gildens der stad Middelburg sijne Hoog-
heyt dese Articulen vooz-gedragen / op de
welke sijn hoog-gemelde Hoogheyt op de ne-
ven-staande wijze geappointeert heeft.

A R T I C U L E N

Welke by de Heeren van Middelburg, aan de Koopluyden en Gil-
dens, op den 11. July 1672. zijn geconsenteert.

Artijke-
len van
die van
Middel-
burg, aan
sijn Hoog-
heyt over-
gelevert.

Eerst dat'er uyt de Sur zeren een of twee
sal mogen staan over de Monsteringe
van de Militie; of den Commissaris geoz-
donneert / op poene van cassatie / naau re-
guard op de selve te nemen / op dat de Capi-
teynen geen occasie en hebben om het Land
langer te verhooren.

Artikel 1.

geaccordeert; doch sal sijn Hoogheyt soo veel
Compagnien compleet maken en houden.

Dewijle de Monstering gedaan moeten
worden op en volgens de ordere by de
generale Bondgenooten gearresteert, en dat
daar-inne sonder voorgaande bewilliginge van
de gemelte Bondgenooten geen verandering
gemaakt mach werden, soo en kan voor als
noch het voorsz. eerste Artikel niet worden

mogelijk besorgen, dat de Capiteynen haar

1672. Ten tweeden / dat de Kies-heeren in 't toekomende de verkiefinge sullen doen / volgens de Wetten en Ordonnantien.

Artijkel 2.

1672.

July.

Ten derden / dat ieder Persoon / soo in als buyten Kegeeringe / maar een Officie sal mogen bedienen.

Artijkel 3.

mogen bedienen; en voor soo veel de Supplianten 't selve op verdere employen van den Staat souden willen applicabel maken, sal sijn Hoogheyt daar over met bequame gelegenthey, en na genomen informatie disponeren, soo als sijn Hoogheyt voor den meesten dienst van den Lande, en van de goede Ingeferenen van dien, sal oordeelen te behooren.

Sijn Hoogheyt ordonneert by desen wel expresselijk, dat de Kies-heeren in 't toekomende de verkiefinge sullen doen volgens de Wetten en Ordonnantien.

Ten vierden / dat de Kies-heeren geen Officien sullen mogen bedienen volgens 't Privilegie.

Artijkel 4.

Sijn Hoogheyt verstaat, dat de Kies-heeren geen Officien sullen mogen bekleeden volgens de Privilegien.

Ten vijfden / dat de Leges op de Weeskamer / en andere Comptoiren / werden vernindert en op den ouden voet gebracht.

Artijkel 5.

Sijn Hoogheyt verstaat, dat de Leges op de Weeskamer en andere Comptoiren vernindert en op den ouden voet gebracht sullen werden.

Ten seften / dat ook de Subalterne maar een Officie sullen mogen bedienen / ten ware een Officie maar L. 50. Vlaams konde opbrengen / dan noch een ander te mogen hebben.

Artijkel 6.

Sijn Hoogheyt verstaat ook dat de Subalterne Officiieren van de Stad maar een Officie sullen mogen bedienen, ten ware tot het selve Officie alleen stonde een tractement van L. 50. Vlaams en daar onder, in welken gevalle sy noch een ander Officie sullen mogen hebben.

Ten nebenden / dat voortaan geen Officien sullen mogen gegeven werden aan Heere-knechts / ten ware de selve inboorlingen en Burgers kinderen waren: maar dat de selve sullen moeten gegeven werden aan eerlijke Burgers of hare kinderen / die daar toe bequaam sullen bevonden werden.

Artijkel 7 en 8.

Ten achtsten / dat generalkijk daar bequame en eerlijke Burgers een Ampt ofte aansienlijke Chargie zijn verzoekende / dat daar mede geen Vreemdelingen vooz staar sullen werden gebeneficeert / soo dat alrijt Burgers en Inwoonderen vooz Vreemde geprefereert sullen werden.

Dit Artijkel is strijdig tegen de Privilegien van den Lande, dewijle volgens de selve Privilegien alle vreemdelingen soo wel als inboorlingen tot de Officien werden geadmitteert, en dat de andere Geunieerde Provincien reden souden hebben om sich te beklagen, en men haar soude beswaren, indien daar inne veranderinge geschiede: maar verstaat sijn Hoogheyt, soo op dit als het volgende 8. Artijkel, dat de Burgers en inboorlingen voor vreemde sullen werden geprefereert in de begevinge van Ampten en Officien, de welke alleenlijk en particulierlijk aan de voorichreven Stad dependeren.

1672.

1672.

July.

July.

De Apostil was.

Gesien en gelesen de nevens-gaande Requeste, met de poincten daar inne vervat, is na deliberatie, om te behouden de gemeene ruste, goed gevonden en verstaan, te consenteeren, soo geconsenteert werd by desen, in de respective versoeken ten desen gedaan. Actum ten Rade, den 11. July 1672.

Was getekent,

AARNOUT VAN CITTERS.

E X T R A C T,

Uyt het accoord en gedragen consent, op den 21. July 1672. met de Heeren van Middelburg aan-gegaan, alwaar onder anderen stond het navolgende:

Dat geen Maadschap by de Kiefers op eenige nominatie sal werden gebracht tot in den derden graad inclusive in Bloed-berwantschap / als mede tot in den tweeden graad van Swagerschap: alle 't welke de boorsz. Burgers / koop-lieden en Gildens tot gemeene ruste van de goede stad Middelburg zijn versoekende.

Sijn Hoogheyt verstaat, dat geen Maadschap by de Kiefers op eenige nominatie sal werden gebracht tot in den derden graad van Bloedverwantschap incluyt, als mede tot den tweeden graad van Swagerschap incluyt.

De Apostille was.

Gesien en ge-examineert het nevens-staande accoord, werd het selve geapprobeert en gelaudeert, gelijk het selve geapprobeert en gelaudeert werd by desen. Actum ten Rade, den 21. July 1672.

Was getekent,

AARNOUT VAN CITTERS.

Doorts versoeken de boorsz. Burgers / koop-lipden en Gildens / U E. Hoogheyt's goede geliefte doch wilde wesen / van regerwooydig alle Swagerschappen en verdere Vermaatschappre / welke noch in de Regeeringe ober-geblevene zijn / volgens het gedragen consent van den 11. en 21. July 1672.

Sijn Hoogheyt verstaat mede, dat de overgeblevene in de Regeeringe tot in den derden graad van Bloed-verwantschap, en tweeden graad in Swagerschap, beyde incluyt sullen werden geremoveert, en dat aanstonds.

uyt de Regeeringe te remobeeren / echter niet protestatie als vooren; dat sy de dispositie van het boorsz. versoek; als mede welke van de Swagers en vermaatschappre U E. Hoogheyt in de Regeeringe sal willen continueren of remobeeren / volkomenlijck stellen en laten aan het wel-geballen / macht en autoriteyt van U E. Hoogheyt.

Doorts versoeken de boorsz. burgeren U E. Hoogheyt's goede geliefte zn / in plaats van 6 a 7 Gecommitteerden / (wegens Zeeland, in de respective Hoven en Staten Gecommitteert) U E. Hoogheyt alleen twee

Sijn Hoogheyt oordeelt wel dienstig dat minder getal van Gecommitteerden in de respective Hoven en Staten werden gecommiteert, maar dewijl daar over niet by een Lic in 't particulier kan werden gedisponeert, en

1672. twee verfoonen geliebt te laten / de reste af- 1672.
denkende op dat het point van menagie te Leden van de Regeeringe, sal sijn Hoogheyt
July. beter werde beboordert: nochtans onder ge- dien aangaande schrijven aan de Staten van
lijke protestatie als vooren / dat sy de disposi- Zeeland.
tie van het boorz. verfoek laten aan de vol-
kommen macht / auctoriteyt en welgevallen van U E. Hoogheyt.

Begeerende sijn Hoogheyt worders, dat niemand van de Burgeren, Koop-lieden en Gildens der stad Middelburg, en speciaalijk ook niet den Persoon van Mr. Aegidius Maillaert, over 't gene in deser voor-gevallen en gepasseert is, eenige hinderinge, molestatie ofte calange aan hare personen, eer noch goederen sal mogen werden aan-gedaan ofte toe-gebracht. Aldus gedaan m's Gravenhage, den 18. September 1672. Lager stond, en was ondertekent,

G. PRINCE d'ORANGE.

In margine was gedrukt op een roode Ouwel 't Wapen van sijn Hoogheyt: noch lager stond ter Ordonnantie van sijn Hoogheyt, en was ondertekent,

G. HUYGENS.

Ter Tholen en elders/ socht men malkan-
der ook van de bank te dzingen: maar het
gelukte ober-al niet eben wel booz al-er sijn
Hoogheyt daar alles met beter oydze vol-
boerde.

Ontuft in
Holland.

In Holland wilde het booz al niet denigen:
men had tegen het geduurig mozen der bur-
geren brieven van sijn Hoogheyt upt-gege-
ben/ in dato den 9. July, by de welke den bur-
geren gelast wierd van sulck een wise van
doen af te laten / op zware straffe en boete;
zijnde sulks een infractie van sijn Hoog-
heys Stadhouderlijk gesag/ wien het toe-
quam omtrent de bestellinge der Oberghieyt
te disponceeren: maar indien eenige Regeer-
ders ergens aan schuldig waren, datse die in
behoorlijke forme aan-klagen souden; die
schuldiz behouden zijnde / ua behooren sou-
den gestraft worden.

De burgers verwachten hier op / dat sijn
Hoogheyt een algemeene beranderinge in de
regeerin? sou doen: maar het was booz de
selve geen tijd; eventwel wilde het de ge-
meenten hebben / en daar op ging men we-
der te werk. Rotterdam en Dordrecht stel-
den het meeste van hare Peeren af, en nomi-
neerden weer andere: waer by wsch quam
dat men op veele plaatsen dooz dzeppende
verfoek schriften / *preces armatas* verfocht / of
eerder te eerder / de herstelling van een deel
oude versleten privilegien en boozrechten.
De Maafland. ne bieren / soo wel alsse tot
Middelburg gedaan hadden / namen Delft
in / en dwongen de Regeenten / hen en de bur-

geren boldoening te geven. Tot Gouda ging
het mede alsoo toe. Leyden reformeerde ook
meer als gemeene. Haarlem van gelijken. In
Noord-Holland waren de wijben in het
spel / gelijks tot Middelburg mede hadden
gedaan / en wilden daar het magnificat na
hunnen sin setten. Tot Amsterdam verga- Overig-
derden eenige wijschoufden op de Doelcus / heyt ver-
die ten minsten peder bequaam booz de re- set.
geering waren / mannen van kennis en aan-
sien / van welkers wijsheyt versoft te zijn /
het een onberbeterlijke schade booz het Va-
derland was: eenige hadden hun dapper-
heyt al betoont in de Kerck te helpen beroe-
ren / en hoopten het op het nieuwe Stadhuys
ook wel te stellen: maar de Oberghieyt /
doende wijsfelijk met dien oberhangenden
storm te ontgaan / leyde hun ampten van
sels ter neder / en stelde de selve aan de hove
bestellinge van sijn Hoogheyt, die / aanre-
merkt de onbermijdelijke noofsakelijcheyt
tot de gemeene rust / volgens de Resolutie
van haar Ed. Grodt-Mog. in dato den 7. Au-
gusty, tot beranderinge der Oberghieyt getre-
den is; volgende in sommige steden sijn eygen
gset binden / in andere de aan zebodene no-
minatien / en in andere het werck dooz Ge-
committeerden bestellende: maar vergens
volkomen boldoeninge gebende / gelijks Mi-
ma Pompilius met al sijn billijcheyt selve niet
soude hebben konnen doen. Doch de Heer
zo des gedankt / de meeste bevreninge van
dit ongeruste bloet der bloeden wierd daar
dooz gestilt / van de welke sommige al dade-
lijche-

1672. lijkheden geleden hadden / als de Burgermeester de Graaf tot Amsterdam, de Ambassadeur de Groot, de Heer van Beverning, ja zelfs de oude Dozt Mauritz, die mede in gebaar geraakten van dooz dese onbesinde handden mishandelt te worden. De Admiraal de Ruyter was mede op zee / en onder sijn Engelsche vpanen al bepliger / als hy in sijn eygen wooninge was; het welk sijn reden had / dewijl men in sommige plaatsen al tresselijke boozbeelden van d'ongestuytmigheid van dit plonder-grauby gesien had: maar om hier af te scheyden / het scheen dat het meeste quaat hier omtrent al geleden was.

Franschen by Nieukoop geftuyt. Ondertusschen meenden de Franschen by Nieukoop dooz te bryken: maar op het aankomen van sijn Hoogheyd en een deel ruyters / vonden sy geraden wederom te keeren.

Twoe hondert mannen / die binnen Muyden lagen / berjoegen ook de Franschen aan de Uytrechtsche Vaart, daarse een sterkte meenden op te werpen; latende hun schoppen / spaden / en ander gereetschap achter: dese namen de blucht naar Naarden, maar de buyt is naar Muyden gebzacht.

Eerste verlaten van Woerden en Oudewater. Toen verlieten de Franschen Woerden en Oudewater, daar die van Oudewater dooz eenige uyt het quartier van den Graaf van Hornes wierden na-gejaagt / die eenige gebangenen met buyt en geweer bequamen.

Swedische mediatie. Toen hood ook Graaf Koningsmark, van wegen de Kroon van Sweden, den Staat de bemiddeling van zede met de twee Kroonen aan / gelijk mede deswegen bezendinge na Londen en Parijs wiert gedaan: maar dese bemiddeling is booz als doe brycheloos geblehen.

Gornichem opgezeycht. Ondertusschen eyschten de Franschen de stad Gornichem, als mede de sterkte Loevesteyn op: maar kregen noch hier noch daar gehooz / en een peder hield sich op sijn hoede.

Mombas ynt de gerangenis. Mombas wterd nu in het leger van sijn Hoogheyd versekerd: en hoewel ongesloten op een kamer bewaart / 't zy nu dat hy dese had omgekocht / of andersints / hy geraakte wech / en begaf sich naar Uytrecht. Doozheen was hy om sijn verraderly van den Krijgsraad veroorzdeelt tot een vyftien-jarige gebankenis.

Straf over andere bevelhebberen. Maar de Capiteyn d'Hinyossa is kortz daar aan over sijn schelmischen handel / tot Wesel begaan / in het leger van sijn Hoog-

heyd onthalt: als mede de Colonel d'Offery, die het soo schelmachtig tot Rijnberk ge-1672. maakt had / eenigen tijt daar na. De Commandeur van Zanten kreeg het zwaard over het hooft / en wterd / beneffens Copes, booz onbequaam verklaart: hy booz twaalf jaren / met berbeuring van goederen / gebangenen; en berde de deegen booz de boeten gebzoken. Hunne bonnissen luyden als volgt:

SENTENTIE,

By den Krijgsraad gevreesen over Alexander d'Hinyossa, zijnde Capiteyn gevrees in 't guarnisoen van de stad Wesel. Gedaan in 't leger by Bodegrave den 6. Augusty 1672. en publykelyk gepronuntieert den 8. Augusty daar aan volgende.

Alfoo Alexander d'Hinyossa Capiteyn, gevangen alhier in het leger, overtuigt, en die van den hoogen Krijgsrade der Vereenigde Nederlanden gebleken is, dat hy gevangen, zijnde met sijne Compagnie bestelt geweest in 't guarnisoen van de stad Wesel, ten tijde de selve in Junio laastleden van wegen den Koning van Frankrijk belegerd was, hem onderwonden heeft (in plaatse van behoorlijke devoiren tot wederstant van den vyand gerequireert en vereyscht) soo verre eed en plicht te vergeten, dat hy sijne Post verlaten, groote slauwhertigheyd, onlustig te vechten en muysterie betoont, en by anderen vorder verwekt heeft: Alle het welke zijnde seer leelijke en schandelijke feyten, strekkende tot merkelyken ondienste en disreputatie van dese landen, die geenints getollereert, maar andere ten exempel, volgens den Artijkel-brief, militair behooren gestraft te werden. SOO IST, dat die van den Krijgsrade voornoemt (doende recht) den voornoemden Alexander d'Hinyossa gecondenneert hebben, gelijk sy den selven condemneeren by desen, over 't geen voorsz. is, gebracht te werden door den Provoost Generaal ter bequamer plaatse, omme aldaar door den Scherp-rechter gestraft te werden met den zwaarde dat'er de dood na volgt, als mede in de kosten en misen van justitie, tot taxatie en moderatie van desen Krijgsrade: Ontfeggende den Heer Advocaat Fiscaal van de

1672. de Generaliteyt ſijnen verderen eyſch, omme redenen; doch alles op het goet-vinden en approbatie van ſijn Hoogheyt. Aldus gedaan en gelententieert in den leger by Bodgrave; By ſijne Excellentie van Zuyleſteyn, Generaal van de infanterie van het leger, en Prefident; de Heer Grave van Styrum, Majoor Generaal van 't leger; van de Lek, Se Menitzky, Almelo, Grave van Floidorp, Coloneilen; Schimmelpennink, van der Oye, Luytenant Colonel; en Paul van Aarnheim, Majoor te Paarde.

Ten overſtaan van den Advocaat Fiſcaal voornoemt, by formeele Krijgsrade op den 6. Auguſty 1672. Stilo novo.

Ter Ordennantie van den Krijgsrade voornoemt.

SENTENTIE,

Gepronuncieert by den Krijgsrade der Vereenigde Nederlanden, tegens Johan van Zanten, Colonel en gewefen Commandeur van Weſel.

Gefententieert den 20. September, 1670.

Alſoo Johan van Zanten, Colonel ten dienſte van den Lande, en gewefen Commandeur binnen de ſtad Weſel, gevangen alhier in 't leger, heeft gaconfesseert, en die van den hoogen Krijgsraad der Vereenigde Nederlanden ook gebieken is, dat hy gevangen op Vrydag den 3. Juny deſes jaars 1672 heeft toe geſtaan en geconſenteert, dat eenige Burgermeesters der ſtad Weſel, met een ſtuk wijn ſoude mogen uyt-gaan naar den Prince van Condé of de vyand, omme haar neutraliteyt te verſoeken en vaſt te ſtellen; hebbende ten dien eynde ook de poorten voor de ſelve Burgermeesters doen openen, en dat hy daar toe geen adveu of toefstemminge van de hooge Officieren, binnen de voorſz. ſtad guarniſoen houdende, uytgefondert den Luytenant Colonel en Majoor Copes, gehad heeft: maar dat ter contrarie de ſelve hooge Officieren het verſoek van de voorſz. Burgermeesters, dies aangaande gedaan, met veele redenen gecontradiceert en afgeſlagen hadden, en dat hy gevangen noch

1672. veel min op dat ſubject Krijgs-raad doen houden, en de Capiteynen, of eenige van dien, daar op gehoort heeft; dat het ſelve conſent en uytgaan der voorſz. Burgermeesters de principale oorſake heeft gegeven tot verſcheydene diſordres: als namentlijk, oproerigheyt der burgeren en militie, conſequentelijck ook tot het præcipitant over-gaan van de voorſz. ſtad; en als de voorſz. Capiteynen over het voor-verhaalde conſent aan de gemelte Burgermeesters gedragen, murmureerden; mitgaders ook den vierden van de ſelve maand, door Gecommitteerdens uyt den haren aan hem gevangen hadden doen verſoeken ouverture of openinge wegen het voorſz. uyt-gaan der Burgermeesters, dat hy gevangen daar van nochtans geene openinge aan de voorſz. Gecommitteerde Capiteynen heeft willen doen: maar alleen geantwoort heeft, dat 't ſelve den Hoogen Krijgsraad aan-bevoolen moſte zijn; en dat hy gevangen wijders noch met den vyand gecapituleert heeft, ſonder daar over Krijgsraad gehouden, en ſelfs mer de toefstemminge van de voorſz. hooge Officieren, (uytgefondert alleen den voorſz. Copes) veel min van de Capiteynen gehad te hebben: niet-tegenſtaande by de ſelve capitulatie een Luytenant Colonel, mitgaders alle de Capiteynen, (behalven twee of drie) nevens de ſoldaten, Priſonniers de Guerre gemaakt of verklaart werden. En alſoo alle 't ſelve is ſtrijdende tegens den eed en plicht van een getrouw Commandeur; mitgaders ſtrekkende tot grooten ondiens, diſreſpect, en irreparable ſchade van den lande, 't welk niet getollereert, maar anderen ten exempel behoort geſtraft te werden: **S O O I S T**, dat die van den op-gemelten Krijgsrade, geſien en geëxamineert hebbende de aanklachten van den Advocaat van den Lande, aan deſen ſpecialijk gecommitteert, nevens d'informatien, mitgaders andere ſtukken en munimenten overgelevert, en voorts op alles gelet; Doende recht: den voornoemden gevangen gecondemneert hebben, gelijk ſy den ſelven condemneeren by deſen; gebracht te werden door den Provoost Generaal van 't leger ter plaatſe daar men gewoon is alhier Crimineele Juſtitie te doen, en hy aldaar door den Scherp-rechter het zwaard over ſijn hoofd ſal werden geſlagen; verklaren hem voorts vervallen te zijn

1672. July. zijn van alle sijne charges en bedieningen, mitfgaders inhabel omme eenige andere in dese Landen te bekleeden, bannen hem voor den tijd van twaalf Jaren uyt de Geunieerde Provintien, en confisqueeren alle sijne goederen ten behoeve van de Generaliteyt, ontfeggen den gemelden Advocaat van den Lande, sijnen vorderen eysch en conclusie, omme redenen. Aldus gedaan in 't Leger tot Swammerdam, in de Vergaderinge van den Krijgs-rade voornoemt, op den 20. September 1672.

En was gearapheert

FREDRIK de NASSAU.

Lager stond,

Ter Ordonnantie van den Krijge-rade,

En getekend

J. MOLENGRAAF.

SENTENTIE,

Gepronuncieert by den Krijgs-rade der Vereenigde Nederlanden, tegen Willelm Kopes, Luytenant-Colonel, &c.

Den 20. September, Anno 1672.

Alſoo Willelm Kopes, Luytenant-Colonel ten dienſte van den Lande, en geweſen Majoor der ſtad Weſel, tegenwoordig gevangen, alhier in het Leger heeft bekend, en die van den hoogen Krijgs-rade der Vereenigde Nederlanden ook gebleken is, dat hy gevangen op Vrydag, den 3. Juny deſes jaars 1672. nevens den geweſen Commandeur van Zanten geconſenteert, en ſijn ſtem gegeven heeft, dat eenige Burgermeesteren der voorſz. ſtad Weſel met een Stuk Wijn ſouden mogen uyt-gaan, na den vyand of den Prince van Condé, om haar neutraliteyt te verſoeken en vaſt te ſtellen, ſonder dat daar toe de andere hooge Officieren, binnen de voorſz. ſtad guarniſoen houdende, mede geſtemt, of 't ſelve geadvoyeert hadden: maar dat ter contrarie de ſelve hooge Officieren 't verſoek van de voorſz. Burgermeesteren dies aangaande gedaan, met

veele redenen hadden gecontradiceert en afgelagen, en dat noch veel min op dat ſubject Krijgs-raad gehouden, en de Capiteynen of eenige van dien daar over gehoort waren, dat voorts 't ſelve conſent en uyt-gaan der Burgermeesteren de principale oorſaak heeft gegeven tot verſcheyde diſordres, als namentlijk, oproerigheyt der burgers en militie, conſequentelijk ook tot het præcipitant overgaan van de voorſz. ſtad, en dat hy gevangen wijders noch nevens den voorſz. geweſen Commandeur met den vyand gecapituuleert heeft, ſonder dat daar over inſgelijks Krijgs-raad gehouden was, of dat daar de voorſz. hooge Officieren, veel min de Capiteynen gehoort, of daar over haar ſtem gegeven hadden, nier-tegenſtaande by de ſelve Capitulatie een Luytenant Colonel, mitfgaders alle de Capiteynen (uyt-gefondert twee of drie) nevens de ſoldaten Priſonniers de Guerre gemaakt of verklaart wierden: en alſoo al het ſelve is ſtrijdende tegen den eed en plicht van een gerouw Luytenant-Colonel en Majoor; mitfgaders ſtrekkende tot grooren ondienſt, diſreſpect, en irreparable ſchade van den Lande, 't welk niet getolereert, maar andere ten exempel behoort geſtraft te werden. **S O O I S T**, die van den op-gemelten Krijgs-rade geſien en geëxamineert hebbende de aanklachte van den Advocaat van den Lande, ten deſen ſpecialijk gecommitteert, nevens de inſormatien, mitfgaders andere ſtukken en munimenten overgelevert, en voorts op alles gelet: Doende recht, den voorſz. gevangen hebben gecondemneert, gelijk ſy hem condemneeren by deſen, door den Provooſt Generaal van 't leger gebracht te werden ter plaatſe daar men alhier gewoon is crimineele Juſtitie te doen, en aldaar aan te ſien de executie die in reguarde van den voorſz. geweſene Commandeur van Zanten fal worden gedaan: verklaren hem voorts vervallen te zijn van alle ſijne charges en bedieningen, mitfgaders inhabel om eenige andere in dese Landen te bekleeden; bannen hem voor den tijd van ſes jaren uyt de Geunieerde Provintien, en confisqueeren de helft van alle ſijne goederen ten behoeve van de Generaliteyt, condemneren hem ook daar-en-boven, in de koſten en miſen van Juſtitie tot tauxatie en moderatie van den op-gemelten Krijgs-rade, en ontfeggen den

1672. voorz. Advocaat van den Lande fijnen vorderen eysch en conclusie, omme redenen. Aldus gedaan en gesententieert in den Leger tot Swammerdam, in de Vergaderinge van den Krijs-raad voornoemt, op den 20. September, 1672.

July.

En was gearaphceert

FREDRIK de NASSAU.

Onderstond,

Ter Ordonnantie van den Krijgsrade voornoemt,

En was getekend

J. MOLEGRAAF.

Collatione facta concordat cum suo principali. Actum ut supra.

Was getekend

JACOB de SILLE.

Vertrek van de Engelsche Ambassadeurs.

De Engelsche Afgesanten (eyndelijk / na veel beynserpen / tong-schraperven / omwegen en diergelijke kionsten / de onnoosele gemeente van Holland een wel ydele hoop van bzyde in-geblasen / en den Koning tot Boxtel gebolgt / en in de plaats van tot bzyde te kionmen / hun allantie en verbond (als gesegt is) met hem vernieuwt en berlengt hebbende / in de plaats van weder in Holland te kionnen / daar men hen / met groot verlangen / te gemoet sag) nemen kunnen weg op Antwerpen; van daar / doo? Vlaanderen, naar Calais; en repsen van daar weder ober naar Engeland: schrybende ebentwel / al-eer sy van Boxtel betrokken / een brief aan sijn Hoogheyt den Prince van Orangien, en met de selve de eyschen en conditien van beyde de Koningen; gelijk wy die hier hebben laten volgen.

Brief van de Engelsche Ambassadeurs, aan sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orangien.

In' Leger tot Boxtel, den 17. July 1672.

MYN HEER;

WY hebben den brief ontfangen, die het uwe Hoogheyt heeft gelieft aan ons te zenden, door de Heeren Germain en Silvius, in de welke

de seve betuygt van te wenschen, dat de negotiatie, tusschen de twee Koningen en den Staat van de Geunieerde Provintien, niet langer wierde gedilayeert: maar dat uw Hoogheyt in 't korte mochte sien, wat die twee Koningen van de selve eyschen: In 't reguart van sijn Alder-Christelijkste Majesteit, de selve in soo veele dagen geen antwoord ontfangen hebbende op sijn propositien, en soude, sonder de seer groote instantien, by ons aan sijn Majesteit gedaan, niet gedisponeert zijn geweest, om andere te doen: maar die geobtineert hebbende, soo zenden wy uw Hoogheyt de selve by desen toe; als ook die gene, die ons van wegen den Koning onsen Meester waren gelast te eyschen, by het maken van een Tractaat van Vrede. U Hoogheyt sal sien, soo 't hem gelieft, of de Heeren Staten aan ons met den eersten fullen willen antwoorden op de voor-gestelde twee Propositien: en sal niet qualijk nemen, dat geremarqueert hebbende, het gene de Gedeputeerden, van de Heeren Staten gezonden, aan de twee Koningen hebben gedaan, om aan de selve jaloufie te geven, den een aan den ander, gelijk of der selver intentie was, om yeder sijn aparte rekeninge te vinden. Wy zenden uw Hoogheyt ook toe Copye van de Aste, die wy gemaakt hebben met de Commissarisen van sijn Alder-Christelijkste Majesteit: by 't welke fullen konnen sien wat'er van is, en de mesures die sy in 't roekomende hebben waar te nemen, in haar begeerte om Vrede te maken. U Hoogheyt sal gelieven een antwoord te geven aan d'Heer Ridder Silvius, brenger van desen brief, om 't selve over te brengen aan de twee Koningen, binnen den tijd van tien dagen: en ons rechmatig te gelooven, dat wy zijn met alle respect en waarheyt uw Hoogheyt seer oortmoedige en gehoorfame Dienaren.

Was ondertekend

BUKKINGHAM.
ARLINGTON.

Eyschen en Conditien, vvaar op den Alderchristelijksten Koning soude consenteeren de Vrede met de Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden aante gaan.

I. D At de Plakkaten, voor desen gemaakt door de Staten Generaal, soo om de Fransche Wijnen en Brandewijnen in de Veree-

July.

672. Vereenigde Nederlanden te verbieden, als om nieuwe laiten op de Fransche goederen en manufacturen te stellen, sullen werden gerevoceert: dat binnen drie maanden een Tractaat van Commercie tusschen sijne Majesteyt en de gemelde Staten sal werden opgereg't, waar inne mede sal werden begrepen een reglement tusschen de Fransche en Hollandsche Oost- en West- Indische Compagnien.

II. Dat in het toekomende, door de geheele Vereenigde Provintien, niet alleen een volkomen vryheyt, maar ook een openbare exercitie van de Roomsche, Catholijke, Apostolijke Religie sal wesen: soo dat in alle plaatsen, alwaar meer als een Kerk sal zijn, een aan de Catholijken sal werden overgegeven; Dat het hun mede toe-gelaten sal werden, een te mogen bouwen binnen de plaatsen daar'er geen sal wesen, en sal hun geoorloft zijn, ter tijd en wyle toe de voortz. Kerke op-gebouwt zy, den Gods-dienst openbaarlijk te celebreren, binnen de huysen, die zy lieden tot dien eynde gekocht of gehuurt sullen hebben; Dat door de gemelde Staten Generaal, of door yeder Provintie in 't particulier, een redelijk tractament op de goederen, die eertijds aan de Kerke hebben toegehoort, of andersints, aan een Pastoor of Priester, in yeder der geseyde Kerken, sal werden toe-gelegh.

III. En alsoo de Gedeputeerden der gemelde Staten Generaal, die aan sijne Majesteyt gezonden zijn geweest, die selve bysonderlijk verfocht hebben, dat het haar door een Vrede geliefde het Corps der Vereenigde Nederlanden in den staat te laten, soo het selve tot nu toe geweest is, en dat om eenige wisseling aan sijne Majesteyt te geven voor de Conquesten, waar mede het Gode geliefte heeft de gerechticheyt sijner wapenen te zegenen, sy-lieden aan-boden hem in de plaatsen der Provintien, Steden, en Plaatsen, die sijne Majesteyt reeds heeft geoccupeert, andere Landen, Steden, en Plaatsen te cedeeren, die aan de gemelde Staten, soo in Vlaanderen als in Brabant, door Spangien zijn overgelaten; sijn Majesteyt, alhoewel reeds Meester van drie geheele Provintien, in het getal der seven Vereenigde Nederlanden, mitsgaders van eenige Plaatsen en Posten in Holland, heeft wel gewilt om de gemelde se-

ven Provintien in haar eerste Unie te conservereen, het geen door sijne wapenen in de gemelde Provintien is geoccupeert, doen weder geven, uyt-gezondert het gene hier onder sal werden verklaart: en dat op de volgende conditien.

IV. Dat de gemelde Staten aan sijne Majesteyt sullen cedeeren, generalijk alle de Provintien, Steden en Plaatsen, die sy soo in Vlaanderen als in Brabant in zijn hebbende, en die hun door Spangien zijn overgelaten, uytgefondert alleen Sluys, en 't Eyland van Cazant.

V. Sullen insgelijks de gemelde Staten aan sijn Majesteyt cedeeren de stad Nimwegen, met des selfs toe-behooren en dependentien; het Fort van Knodsenburg, Schenkeshans, en het gantsche gedeelte van de Provintie van Gelderland, gelegen aan dees zijde den Rhijn, ten aansien van Vrankrijk; mitsgaders het gantsche Eyland van Bommel, het Eyland en 't Fort van Voorne, het Fort van St. Andries, en 't Kasteel van Loevesteyn, nevens het Fort Crevecoeur.

VI. Sullen van gelijken de gemelde Staten aan sijn Majesteyt cedeeren de stad Grave, met haar toe-behooren en dependentien; en sullen haar in eygendom doen geven de Stad, en 't Graaffschap Meurs, om daar mede te dissonneeren na haar wel-gevallen; mits conditie, dat de gemelde Staten den Prins van Orangien sullen indemneeren, wegens het gemelde Graaffschap, en andere Plaatsen, Steden en Landen, toe-behoorende den gemelden Prince, die aan sijn Majesteyt sullen wesen ingeruymt.

VII. Dat de gemelde Staten aan sijne Majesteyt sullen cedeeren soodanig recht, als sy louden gehad hebben, of als sy souden kunnen hebben of pretendeeren op de Plaatsen, die sijne Majesteyt op de gemelde Staten in 't Rijk heeft geoccupeert; dat sy mede een gelijke cessie in faveur van den Prins en Graaf van Oost-Vriesland sullen doen, van alle en soodanige rechten, die sy souden mogen hebben of pretendeeren, in de Plaatsen die sy in des selfs Land occeperen, namentlijk, op de stad Embden, Schans van Leeroort, en Ylerschans, waar uyt sy hunne Guarnisoenen sullen trekken.

VIII. Dat het aan d'Onderdanen van sijn Majesteyt geoorloft sal zijn uyt de geseyde

1672. Landen, Steden en Plaatsen, die aan haar gecedeert sullen zijn geweest, in alle de Landen der gemelde Staten Generaal, soo te water als te lande, revieren en stromen, te gaan en keeren, sonder dat sy, wegens betalinge van eenig recht of impositie, nochte ook vijftatie van hunne goederen, bagagie en munitie van oorlog of vivres, subject sullen zijn.

July.

I X. Sullen de gemelde Staten haar verbinden aan d'Order en Religie van Malta te doen restituëren de Commanderyen, die bevonden sullen werden in de gemelde Vereenigde Nederlanden, aan de gesejde Order toe te behooren.

X. Sullen de gemelde Staten beloven, aan de Graaf van Benthem te doen restituëren sijne kinderen, die onder d'authoriteyt en protectie der gemelde Staten, door de Gravinne van Benthem, sijne huys-vrouw, opgehouden zijn geweest; niet-tegenstaande d'instantien door den selven verscheyde malen aangewend, die hy door het voor-schrijven van den Keyser, en van sijne Alder-christelijkste Majesteit heeft doen onderstutten, om de gemelde restitutie te bekomen.

X I. Sullen mede de gemelte Staten beloven, sijne Majesteit te indemneeren van een gedeelte der excessive kosten, die sy genootsaakt is geweest tot desen oorlog te doen, en haar te doen betalen binnen oen tijd die sal werden gestipuleert, de somme van twintig millioenen, waar mede sijne Majesteit haar sal quijt-schelden de drie millioenen, die sy haar in gevolge van de leeninge aan haar door den Vader Hoog-loffeliker gedachtenisse van sijne Majesteit in 't jaar 1651. moften betalen; mitsgaders van de verscheene intresten, die sy haar sedert het gemelte jaar 1651. schuldig waren.

X II. Dat in erkentenisse van de vrede, die sijne Majesteit aan de gemelte Staten gaarne wil toe-staan, doen sy haar Conquesten verder in hun land koste brengen, de gemelte Staten haar alle jaren door een extraordinaris Ambassadeur ten sekeren gestipuleerden dage sullen doen presentereen een goude Medalie, wegende een Mark, de welke sal in-houden, dat sy de conservatie van de selve vryheyt van sijne Majesteit hebben, die de Koningen haar voorfaten hun hebben helpen procureeren.

X III. Dat alhoewel sijne Majesteit verklaart haar te contentereen met de voorgaan-

de conditien, mits dat de selve binnen tien dagen werden aan-genomen, na de welke sijne Majesteit niet en pretendeert langer daar aan gehouden te zijn, sy echter hier mede te kennen geeft, dat, of schoon de selve door de gemelte Staten toe-gestaan wierden; sy echter geen kracht sullen hebben: en dat sijne Majesteit geen tractaat van stilstant noch van vrede sal aan-gaan, voor en al-eer den Koning van Engeland, in sijn regard, door de gemelte Staten voldaan zy, en dat de Rijks-Vorsten in desen oorlog met sijne Majesteit geallieert, van gelijken met de conditien, die hun door de gemelte Staten toe-gestaan sullen zijn, vergenoegt sullen blijven.

July.

Volgt een nader Ampliatie van de bovengenoemde Articulen.

EN op dat sijne Majesteit soude mogen doen blijken door de keure van meer als een conditie, hoe oprechtelijk sy aan de gemelte Staten Generaal hadden willen voorstellen verscheyde middelen, om te geraken tot de vrede, die sy haar hebben af-gevordert; en niet soo verre brengen, als in haar macht is, de préten sien, die sy met recht op de kracht van hare wapenen, en de continuatie van haar Victorie soude kunnen fondeeren, soo verklaart sijne Majesteit, dat sonder sich precijfselijk te houden aan de aanbdingen, die haar voor desen door de gemelte Staten zijn gedaan; mitsgaders aan de conditien, die sy haar by forme van alternative hadden af-gevordert, sy haar wel sal willen vergenoegen met het behouden van alle Conquesten, die sijne Majesteit tegenwoordig besit; mitsgaders van de gene, die sy noch soude mogen komen te doen, tot dat de gemelte Staten dese conditien sullen hebben aanvaard, namentlijk: de geheele Provincie en Hertogdom van Gelderland toe-behoorende de Staten, Sticht van Uytrecht, en 't Graaffschap Zutphen, alle de Steden, Plaatsen en Fortressen, die in de gemelte Provincien gelegen zijn, haar appendentien en toe-behooren, sonder exceptie, de souverainiteit der Provincien, Landen, Steden en Plaatsen, door sijne Majesteit tot die tijd toe geconquesteert, de selve appendentien en toe-behooren, blijvende in 't toekomende voor eeuwig aan sijne Majesteit.

Dat.

1672. Dat om de gemelte Conquesten, Landen en Plaatsen aan sijne Majesteit gecedeert, in Staar te konnen brengen, om soo veel te beter door d'assistentien die hun uyt het Rijk fouden konnen komen, te werden onderstut, de gemelte Staten in alle Souverainiteit sullen remitteeren de Steden van Maastricht en Wijk, mitsgaders 't geene sy besitten in de Landen van Overmaas, Dalen, Fouquemont, en 's Hertogenbosch, nevens de gemelte Stad en Meyerye van 's Hertogenbosch, toebehooren en appendentien, en het Fort Crevecoeur.

En op dat het Tractaat op die laatste conditien soude mogen dienen, niet alleen om de eerste Vriendschap en Alliantie tusschen sijne Majesteit en de gemelte Staten te herstellen, maar om de rust en tranquilliteit van 't Rijk te procureeren, die sijne Majesteit als Garant, en Conservateur der Tractaten van Westphalen bysonderlijk ter herten neemt, sijn Majesteit wil wel beloven te renuntieeren, na den Vrede, in faueur van des Rijks-Vorsten, aan alle 't recht dat sijne Wapenen hem fouden hebben gegeven, op de plaatsen die sijne Majesteit op de gemelte Staten in de Landen van 't Rijk heeft geoccupeert, sijne Majesteit sich alleenlijk reserveerende de vryheyt om die Fortificatien daar van te doen ruineeren.

Maar alsoo sijne Majesteit door haar self wil contribueeren, om de Rijks-Vorsten in het vry besit der Steden en Plaatsen die hun toekomen, te herstellen, soo heeft sy mede willen procureeren, dat de gemelte Staten Generaal hunne Garnisoenen uyt de Steden, en Plaatsen die sy noch in 't gemelte Rijk konnen hebben, sullen doen trekken, namentlijk uyt de Stad Embden, het Fort van Leeroort, en Ylerschans, die aan den Prins en Graaf van Oost-Vrieland sullen werden geleverd, mer alle de rechten die hem ter oorsaaak van 't gemelte Graafschap konnen toekomen: En op dat de noodige communicatie tusschen Vrankrijk, en de Stad Maastricht, die aan sijne Majesteit soude werden gecedeert, geen oorzaak tot eenige contestatie in 't toekomende soude mogen geven, soo soude van wederzijde werden gestipuleert, dat men soude trachten met den Keurvorst van Keulen, als Prins en Bisschop van Luyk, vast te stellen. eene vrye passagie voor de

Troepen van sijne Majesteit van de Fransche Frontieren na Maastricht voornoemt, door het Land van Luyk, op conditie de gemelte passagien niet als onder behoorlijke betalinge te nemen, sonder dat de selve tot laste van 't Land fouden zijn.

Sullen wijders alle de Articulen, gemelt in de voorgaande notitie, in hun geheel blijven, self dat aangaande de cessie van de Stad, en Graafschap Meurs, uytgefondert alleenlijk de gene concerneerende de cessie van andere Landen en Plaatsen, die door de gemelte Staten aan sijne Majesteit fouden werden gedaan.

Eyschen en Conditien, vvaar op den Koning van Engeland soude consenteeren de Vrede met de Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden aan te gaan.

1. **D**En Koning van Engeland verstaat, dat de Hollanders hem, sonder eenig tegenzeggen, de eer van de Vlagge sullen toegeven, ja self dat hare geheele Vlooten de Vlagge sullen strijken, en het Mars-seyl laten vallen voor een eenig Engels Schip, voerdede Vlagge van sijne Majesteit, in de geheele Britannische Zee, tot op de Hollandische Kust.

2. Vrye permissie, een geheel Jaar lang, aan alle d'Engelsche gebleven in de Colonie van Surinam, om daar uyt te mogen trekken, soo wanneer het hun gelieft, met alle hare goederen, van wat natuure de selve mogen zijn, volgens het Tractaat van Breda.

3. Eeuwig Bannissement uyt alle de Landen der Vereenigde Provintien, van alle de Onderdanen des Konings, die schuldig aan gequetste Majesteit zijn verklaart; mitsgaders van foodanige andere, die van wegen sijne Majesteit sullen werden genotificeert seditieuse Libellen te hebben uytgegeven, of andersins geconspireert tegens de ruste en tranquilliteit van sijne Rijken.

4. Remboursement aan sijne Majesteit van d'onkosten des Oorlogs, ter somme van een Millioen ponden Sterlings, waar van 400000 binnen de maand October aankomende sullen werden betaalt, en de rest tot 100000 ponden Sterlings's Jaars.

5. Jaarlijkse betalinge van 10000 ponden

1672. Sterlings ten eeuwigen dage, voor de toelatinge die den Koning sal vergunnen Haring op de Kusten van Engeland, Schotland, en Yerland te mogen visschen.

July.

6. Den tegenwoordigen Prins van Oranjen, en deszelfs descendenten, sullen de Souverainiteyt der Vereenigde Nederlanden besitten: uytgenomen 't gene de twee Koningen en hun Geallieerde ten deel sal vallen; of sullen ten minsten de waardigheden van Admiraal Generaal, en Stadhouder, ten eeuwigen dage genieten, op de voordeeligste wijze als de voorgaande Princen de selve voor desen beleten hebben.

7. Dat binnen drie maanden, na de gemaakte Vrede, een Tractaat van Commerce sal werden opgerecht, soo wegens het Reglement van de Commerce in Indiën, volgens de eyschen voor desen gedaan, als wegens het voordeel van d'Onderdanen van sijne Majesteyt in hunne Negotie, gaande, komende, ofte gehabitueert in eenig Land, toebehoorende de gemelte Staten, en met foodanige voordeelige Conditien, als aan de meest-begunstigde Natien werd toegestaan.

8. Het Eyland van Walcheren, de Stad en 't Kasteel van Sluys met sijne dependencien, het Eyland van Cassant, dat van Goeree, en het Eyland van Voorne, sullen werden gestelt in handen van sijne Majesteyt, by manier van cautie, wegens de naarkominge van de Conditien hier vooren verhaalt.

9. Alhoewel sijne Majesteyt verklaart sich te contenteeren met de voorgaande Conditien, mits dat de selve binnen 10 dagen werden aangenomen, na welke sijne Majesteyt niet en verstaat langer daar aan gehouden te zijn; soo verklaart hy nochtans preciselijk, dat niet tegenstaande de selve door de gemelte Staten toegestaan wierden, sy echter geen kracht sullen hebben, en dat sijn Majesteyt geen Tractaat van Vrede, noch stilstand sal maken, voor en al-eer den Alder-Christelijkste Koning, in sijn regard, door de gemelte Staten voldaan is; dat mede de Rijks-Vorsten met sijne Majesteyt in desen Oorlog geallieert, insgelijks met de Conditien, die hun door de gemelte Staten toegestaan zijn, vernoegt sullen wesen.

Nader Tractaat tusschen Frankrijk en Engeland.

1672.

July.

HEt favorabel succes, waar mede het God belieft heeft soo te Water als te Lande, te zegenen de Wapenen van de Koningen van Frankrijk en van Groot-Brittannien, die de selve zijn verobligeert geweest aan te nemen tegens de Staten Generaal der Vereenigde Nederlandsche Provintien, hebben gemelte Staten bewoogen, ter selver tijd Gedeputeerden te senden aan beyde de hoog-gemelte Koningen, om aan de selve te doen voorslag van Vrede, en te vernemen op wat equitable Conditien de selve aan haar soude werden geaccordeert. Haar Majesteyten van Frankrijk, en van Groot-Brittannien, beyde van een en de selve affectie, geraakt zijnde tot de gemeene ruste, en prefereerende door dit motif soo waardig aan goede en groote Princen een eerlijke Vrede voor een Oorlog, waar van de beginfelen soo gelukkig zijnde, in 't vervolg niet minder glorie beloofde, en soude ook sich niet ongaarne verstaan hebben tot de Propositie, die aan haar gedaan soude zijn geweest by de selve Staten: maar dewijle de vriendschap seer naauw is tusschen hoog gemelte hare Majesteyten, hoewel de banden van 't Tractaat, dat haar verknocht heeft tot dese entreprise, haar geeft een en de selve geeft in de Resolutien, die de selve mogen nemen, om den Oorlog te eyndigen, ofte om de selve te continueeren, sulks dat sy ook aanstonts aan malkanderen soude communicceeren de Deputatien, die aan haar gedaan soude werden by de gemelte Staten, om door een gemeen concert over een te komen, op wat maniere men de selve soude hebben te admitteeren, en de propositien te reguleeren: en dewijl in een rencontre van foodanige importantie den Koning van Groot-Brittannien heeft geoordeelt tot welstant van de sake noodig te zijn, dat met den eerste bekent gemaakt wierd het sentiment van sijn Alder-Christelijkste Majesteyt, als ook van gelijke die van de hoog-gemelte sijne Majesteyt, door Persoonen die men sulks volkomentlijk betrouwde: soo heeft de selve daar toegenomineert tot sijn Extraordinaris Ambassadeurs, by sijn volmacht van den 21. Juny des tegenwoordigen Jaars, den Heer Her-

tog

1672.

July.

tog van Bukkingham, sijn eerste Stalmeester; den Heer Grave van Arlington, sijn eerste Secretaris van Staat; en de Heer Vicomte de Hallifax van sijn Secrete Rade; en met gelijke volmacht van den 22. des selven maand Juny, den Heer Hertog van Montmouth, de welke aan sijn Alder-Christelijkste Majesteyt hebbende voorgedragen de sijnceere en standvastige genegenthey't van den Koning haren Meester, om te blijven vereenigt by d'eerste verbintenisse: en gevonden hebbende in sijne Alder-Christelijkste Majesteyt geen minder dispositie van niet te separeren hare Interesten in 't Tractaat van Vrede, dat soude kunnen werden gemaakt: soo zijn de selve over-een gekomen in de volgende Articulen met de Heeren Marquis de Louvoys, Raad van den Alder-Christelijkste Koning in alle sijne Raden, Commandeur en Cancelier, Groot-Meester, en Surintendant Generaal van de Posten van Frankrijk, Secretaris van Staat, en van sijne ordres; en de Heer Arnout Chevalier Seigneur de Pomponne, Raad ordinaris in alle sijne Raden, en mede Secretaris van Staat, en van sijne ordres, als genomineerde Commissarissen, en Gevolmachtigden tot dese sake, by hoog-gemelte sijne Majesteyt, van gelijke versien met des selfs volle macht.

I. Hoewel het vertrouwen van beyde de Koningen soodanig is, dat na de Parole aan malkander gegeven by het Tractaat van den . . . . . van niet te fullen maken noch Vrede noch Treves met de Staten Generaal, sonder gemeen consent van hare Majesteyten, en sonder der selver volkomen satisfactie: echter niet te min, ten eynde gene de minste hope over-blijve van haer gemeene Vyanden, om op wat quaet fondament 't selve soude mogen zijn, haar Interest van malkander te scheyden. Hebbe sich op nieuw geëngageert by dit tegenwoordig Articul, van niet te fullen hooren naar eenige voorstellinge van Vrede, sonder 't selve aanstonds aan den anderen te communiceren; en niet te fullen aannemen eenige aanbiedingen, die separaerlijk tot hare advantagien soude mogen werden gedaan, nochte eenige satisfactie aannemen, ten zy den anderen Koning al-voorens soude wesen voldaan, van 't gene aan hem soude zijn gegeven.

II. Daar toe belooven ook gemelte Ko-

ningen tusschen haar beyden te fullen accor- 1672.
deeren soodanige Conditien, op de welken July.
sy wel een Vrede soude willen sluyten, die aan d'een en d'ander-zijde seker en eerlijk soude zijn; ook de hand niet te fullen leggen aan eenig accommodement met gemelde Staten Generaal, ten zy dat gemelte Conditien aan haar fullen zijn geaccordeert.

III. En op dat dit vriendelijk accoord van verbintenisse en onderlinge Interest, niet alleen soude mogen werden bevestigt door dese tegenwoordige Articulen, maar ook niet geignoreert by gemelte Staten Generaal, soo fullen hoog-gemelte Majesteyten de noodige ordres geven, om aan de Gedeputeerden van de selve Staten bekent te maken, die nu by haar zijn, of door soodanigen anderen weg en middel, als sy fullen cordeelen best te zijn, dat hare Interesten, als ook hare satisfactien niet kunnen werden gesepareert: confirmeren de gemelte Koningen door het tegenwoordige Tractaat alle het gene dat voor dese is gearresteert en getekent, tusschen hun beyde, op den 12. February des tegenwoordigen Jaars, 't welk sy op 't nieuw belooven te fullen observeren en maintineeren in alle sijne poinsten.

IV. En belooven de gemelte Heeren Commissarissen van sijn Alder-Christelijkste Majesteyt aan d'een zide, en de Heeren Extraordinaris Ambassadeurs van Groot-Brittannien aan d'andere zide, uyt krachte van hare volmachten, van te fullen doen ratificeren en agreeren by de Koningen hare Meesters dese tegenwoordige Articulen, en daar van respectivelijk uytwisselen de Ratificatien binnen een maand. Gedaan en gearresteert in 't Leger tot Heefwijk den 16. July, 1672.

En zijn dese Articulen ondertekent by de Hertog van Bukkingham, Grave van Arlington, en den Vicomte de Hallifax, Ambassadeurs Extraordinaris van sijn Majesteyt van Groot-Brittannien, uyt krachte van der selver volmacht van dato den 21. Juny, van 't tegenwoordige Jaar.

En was ondertekent

(L. S.) BUKKINGHAM,
(L. S.) ARLINGTON.
(L. S.) HALLIFAX.

1672. En heeft insgelijks dese Articulen getekent den Heer Hertog van Montmouth, mede Extraordinaris Ambassadeur van sijn Koninglijke Majesteit van Groot-Brittannien, uyt kracht van sijn volmacht van dato den 22. der selver maand July. Hier onder mede gestelt.

En was getekent

(L. S.) MONTMOUTH.

En hebben mede dese Articulen getekent de Heer Marquis de Louvois, en de Heer Pomponne, Commissarissen van sijn Alder-Christelijkste Majesteit, uyt krachte van der selver volmacht hier onder gestelt.

Was getekent

(L. S.) LE TELLIER.

(L. S.) ARNAUDT.

Hier valt lieftelijck te sien hoe weynig sy de selve waren / die in hunne dooz-togt dooz Holland, en tot Bodegrave by sijn Hoogheyt, onder het goed onthaal / soo breed van de brede / en de genegentheyt van hunnen Koning tot de selve / en de belangen van desen Staat gelwyd hadden / en of sy geen goede ooren tot de behooringe van sijn Majesteit van Vrankrijk hadden geleent. Men wil dat de Heer Silvius sijn Hoogheyt sou hebben te genoot gevoert / dat hy de interessen van sijn Oom niet wel waarnam; waar op sijn Hoogheyt seide / niet te verstaan dat hy sulken taal tegen hem sou voeren; en dat hy Becommiteerden naar Engeland sou senden / om te verstaan / of hy Silvius last hadde / hem soo te bejegenen : en sulks zijnde / sou hy eventwel niet naar laten sijn land te verdedigen. Sy hadden mede gesegt / datse met den Grave de Monterey gingen spreken / en hem aanseggen / dat hy sijn troepen / uyt ons land / te huys ontbieden soude / of datse hem den oozlog souden aanseggen.

Quantum mitatus ab illo.

Men had ook / op hun aankomst in Holland, al eenige boozwaarden van brede in dzuk uyt-gegeven / verschillende met de boozgaande soo veel men alhier sien kan.

Een Voorslag, om spoedig te vergelijken, de tegenwoordige verschillen, tusschen den Koning van Groot-Brittannien, en de Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden.

1. **D**at de Staten Generaal erkennen de heerschappye van de Brittannische Zee, te weten, het onwederprekelijk Recht van den Koning van Engeland : en dat tot betekeninge van dien, alle de Schepen, de Staten toebehoorende, hier namaals voor altoos, haar zeylen sullen strijken voor eenig Schip of Vaartuyg, de vlagge van den Koning van Engeland voerende.

2. Dat, tot verder erkenenisse van den Koning van Englands heerschappye der Brittannische Zee, de Staten sullen betalen aan sijn Majesteit, sijnne Erfgenamen en nakomelingen, voor altoos, een jaarlijksche somme van 100000 ponden Sterling, voor vrydom om te visschen, en haring te vangen, in eenig gedeelte van de Brittannische Zee.

3. Dat tot vergoedinge van de groote kosten en verschor, daar toe sijn Majesteit is gebracht geworden, om den oorlog te bevorderen, en van de schade geleden by verscheyde sijn Majesteits Onderdanen: de Staten sullen betalen aan sijn Majesteit de somme van 50000 ponden Sterlings, in volgendē maniere; te weten, 30000 ponden Sterlings voor den eersten dag van October naastkomende, en noch 200000 ponden Sterlings meer, binnen een jaar daar na.

4. Dat de Staten voor altoos laten varen alle hun Recht, Titul en prentie, hoedanig die mochte wesen, van alle toodanige Steden, Plaatsen, ofte Forten in de Provintie van Braband, Gelderland, ofte Over-Yssel, de welke albereyds zijn, ofte op den 20. deser loopende maand, soude mogen wesen in de belettinge van sijn Alder-Christelijkste Majesteit : en sijnne voorz. Majesteit de selve voor altoos sal mogen behouden en genieten, sonder hinderinge van de Staten.

5. Dat de voorheene Triple Alliantie voor altoos gehandhaaft en onverbrekelyk sal warden gehouden, aan de zijde van den Koning van Groot-Brittannien, en de Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden.

6. Dat'er voor altoos zy een vast Verbond, offen-

1672. offensief en defensief, tusschen den Koning van Groot-Brittanniën, en de Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden.

7. Dat de Steden van Vlissingen, Sluys, en den Briel, voor altoos werden overgelevert, op, en in handen van den Koning van Groot-Brittanniën, om te blijven in sijn besittinge, als Borge, tot nakominge van de voornoemde Articulen.

8. Dat den stijl, tijtel, macht, en gesag van den Stadhouder, en van Generaal en Admiraal van alle de machten van de Staten Generaal van de Vereenigde Nederlanden, beyde te Water en te Lande, voor altoos werd gebracht, en vast gestelt op sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orangiën, en sijn Nakomelingen Erfgenamen; en dat soo menigmaal als kindsheyt en minderjarigheyt soude mogen voorvallen, de voorz. Plaatsen sal werden ytzgevoert by foodanige Gedeputeerde, ofte Luytenant, als sal werden gekooren by de Staten, met consent en toestemminge van den Koning van Groot-Brittanniën.

Dit haastig vertrek van de Engelsche afgesanten maakte veel naarbedenkens in de gemoederen / die / daarse de verbuiling van hunne hoop en brede verwachte hadden / hier mede alles sagen verpdekt. Veel staatskundige reflexien, aanmerkingen / en redenhalvingen wierden hier over gemaakt / de welke onse plicht niet is hier by te voegen / dewijl praatjes geen gelt en zijn. Sp waren dooz des Konings lijfhoets / onder een gesepde van 500 ruyters, tot Antwerpen gekooren / daarse den Grave de Monterey met alle moepten / gestu dooz een Frantsch Minister, van de Hollanderen sochten af te trekken / en te verbinden sijne troepen / die hy hen te hulp gesonden hadde / weder te hups te ontbieden / of de plaatsen daarse in lagen te bemachtigen / daarse him hulp en bystant toe aanboden; maar die Graaf toonde sich daar te edelmoedig toe / en een afkeer van dat bedrog / met him aanspraak / soo veel als hem mooglijk was / te outgaan; vertrekkende tot dien eynde na Brussel: en des te meer / met het vermeerderen van sijn bystant / sijn genegentheyt betoonende. De Engelsche verlepders vertrookten ook op den 26. July, van daar / en quamen over Ca-

lais, den laatsien van die maant / in Engeland. 1672.

Ondertusschen de Koning van Vrankrijk, sich dooz het overlopende water / en andere tegenweer / in sijn booznemen booz dees tijt gestuvt siende / sou sels gaarne hebben gesien / dat de Heeren Staten de brede op dese boozwaarden hadden aangegaan: maar sy wierden onaanneemelijk bebonden / en van de rechtsinnigste volkomenlijk verwozpen. Centige evenwel waren wel soo slaafs / datse die met een weynig supliers souden hebben kunnen dooz-kriggen / namentlijk / indiense wat veracht wierden / booz goede spijse op te nemen; 't zy datse dooz lachhartigheyt / ten besten genomen / of dooz quaataardigheyt / en lust tot verandering / gezeben wierden: seker en gewis is het / dat vele onder de Oberigheyt hunne mage al tot dese bittere pilien bereyd hadden / die wel wisten te seggen: Gy sult het uwe houden, en ik het mijne, het sal so sacht toe-gaan, dat wy het niet eens sulen voelen. Men bebond ook / dat'er in verschepte publike vergaderingen en broedschappen groote reden-twisten is over geweest / daar men in de balance stelde / of men het land ober-geben of beschermen sou; ja het ging soo hoog in seker staats-vergadering / dat een oud broom Kegeerder (siende dat soo veel gemoederen seiden / om den byant het land ober te geben) vresende daar in oberstem te worden / en niet genoegsaam zijnde de harde dzybers te wederstaan / dreygde een venster te willen openen, en de gemeente, die omtrent het Raadhuis, op de markt te wandelen ging, te kennen geven, wat men voor gruwelijke voorlagen derfde doen: maar het quam soo verre niet: en dese stad was onder die gene die getrouwe bescherminge besloot; in andere evenwel dzoegen de meeste stemmen tot ober-geben ober / schuybende hun eygen lachhartigheyt op de swakhheit van hunne steden / en slechte booz-raad van alderhande nootsakelijheden / als wilden sy sich selven beschuldigen / of die het meeste bewind hadden gehad van geen beter sozge gedzagen te hebben / daarse soo lang van te booren getwaarschoutte waren geweest.

Maar de Edele Groot-Mogende Heeren Staten van Zeeland hadden al booz-heen tezgens de booz-verhaalde besendinge ge-

1672. protesteert/ gelijk by het volgende te sien

July.

C O P I E.

Edele Groot-Mogende Heeren, bysondere goede Vrienden, Nabuuren, en Bondgenooten.

HEt rapport van de Heeren onse Gedeputeerden, die U Edele Groot-Mogende uyt onsen Name over eenige dagen begroet, heeft ons occasie gegeven nader te delibereren over den gevaarlijken toestand van ons algemeene lieve Vaderland, en de besendinge die aan de twee Koningen is afgegaan, en vervolgens rijpelijk overwegen de redenen die U Edele Groot-Mogende tot justificatie van dien, onse Gedeputeerden hebben gelieven te gemoot te voeren, en wel speciaalijk waarom ten spoedigsten een Volmacht behoorde te werden gedepecheert, om met den Koning van Vrankrijk te handelen; doch wy hebben de voorsz. redenen soo gefondeert noch gewichtig niet gevonden, als wel die genen die de voorsz. besendinge, en het geven van foodanigen Volmacht t'eenemaal komen af te raden, gelijk wy als noch verklaren het eene noch het andere niet te kunnen advouereen, zijnde ook een ongehoorde sake in de Regeeringe deser Landen, een Volmacht aan Gedeputeerden te geven, om met enig Potentaat, veel min met een openbaren vyant te handelen, als volgens sekere Instructie by de Bondgenooten te voeren met onderlinge bewilliging te arresteeren; wy moeten rondelijk seggen, dat wy dese contrarie manieren van doen voor seer bedenkelijk moeten houden, en dat die onseen rechtvaardige apprehensie geeft, dat de Vyanden van den Staat daar door sullen werden aangemoedigt, om de selve foodanige conditien voor te houden, daar over noyt en kan noch en mach werden getraecteert, als daar zijn de Religie, Vryheyt, en wettige regeeringe deser Landen. Het staat ons noch wel te voeren, hoe dat wegens den Koning van Vrankrijk, ten tijde van de Munstersche handelingen, verfocht wierde, dat aan de Papiſten binnen desen Lande soude werden vergunt publijke oefeninge van haar Religie, doch

generueuselijk by den Staat afgewesen, hoe veel te meer staat dit nu te vresen van een victorieus Koning, omringt van soo veel Paapsche Geestelikhейt, en siende soo een onverwachte neerlachtigheyt, als'er nu alles gespeurt word. De Religie is het waarachtige Palladium, en die kostelijke schat, die by de grooten God in den boesem van den Staat, tot hare behoudenisse soo gunstelijk is gedepositeert, die niet en soude kunnen lijden, dat nevens haar den Paapschen Godsdienst publijkelyk soude werden toegelaten, die by oogluykinge maar te veel is aangegroeyt, en als een Serpent in den eygen boesem geworden, gelijk de droevige ervarentheyt nu maar te veel leert. Daaren kan noch en mach in den Staat geen andere publijke Religie werden getollereert, als alleen de ware Christelijke Gereformeerde Religie, welke fundamentale wet en maxime soo verregaat, dat den eed van alle officianten expresselijk mede-brenghet, dat die geen trouw schuldig en zy aan de Staten Generaal, die by de handhoudinge van de voorsz. Religie niet en sullen blijven. De Vryheyt is een van de kostelijkste panden, die men in de werelt besitten kan, en voor ons te waardiger, om dat die door soo veel goed en bloed van de Voor-ouderen is vercregen. Alle Regenten en Onderdanen zijn verobligeert de wettige Regeeringe deser Landen staande, en het lichaam van dien by een te houden, sonder daar van yets te demembreeren, maar wel de afgescheurde Leden door alle mogelijke middelen en wegen wederom daar aan te brengen. Dese drie Hooft-saken en kunnen noch en mogen noyt eenige materie van Tractaat en handeling wesen, als alleen om die te mainteneeren: daarom soo moeten wy tot U Edele Groot-Mogende waarschouwinge, en onse discharge seggen, dat wy noyt toe-laten of dulden en sullen, dat yets tot prejuditie van dien, met wie het ook soude mogen wesen, sal worden gehandelt, als geresolveert zijnde goed en bloed daar voor op te setten. Wy hoopen dat U Edele Groot-Mogende opwaken sullen, en nevens ons de hand aan het werk houden, vermits het selve noch soo niet en is verlopen, of het is noch wel te redresseren: den grooten God, die den Staat voormaals uyt soo veele periculen en ellenden

1672.

July.

1672. den verloft heeft, is noch de felve in kracht en in vermogen, daar van wy over eenige dagen in de attraque daar de Franschen op de fwakke Stad Aardenburg hebben gedaan, de effecten hebben gefien, alwaar de felve 6000 fterk, door een hand vol volk niet alleen zijn gerepouffeert, maar foo ontfangen, dat die over de 400 gevangenen, en 500 dooden hebben achter-gelaten, en twintig wagens met gequetfen met haar te rug genomen. Soo de noch overige Provintien, Steden, en Fortreffèn maar cordaat, en ftantvastig willen blijven, en de Vyanden onder de oogengaan, ongetwijffelt dat meer diergelijke zeegeningen van den hemel fullen af-dalen, tot deftructie van de onrechtvaardige Wapenen die tegen desen Staat gebruykt worden, en dat ook andere Potentaten, ytt een gemeen intrest mede gaande fullen worden, om de felve krachtelijk te komen affiteeren. Wy hooopen, en vertrouwen dat U Ed. Groot-Mogende dese onse oprechte, en getrouwe verklaringe, als komende van haar oudste en getrouwste Bondgenooten, met aangenaamheyt fullen ontfangen, en van haar ook doen afvloeyen tot alle de Leden van haar hoog-aanftenlijke Vergaderinge, gelijk wy ook van de felve fullen verwachten het gene tot een gemeen encouragement fal kunnen dienen.

Waar mede Edele Groot-Mogende Heeren, befondere goede Vrienden, Nabuuren, en Bondgenooten, fullen wy God Almachtig bidden, dat hy U Edele Groot-Mogende wil nemen in fijn heylige befcherminge, en der felfer goede Regeeringe voorfpoedigen. In Middelburg, den 29. Juny, 1672.

Uwer Edele Groot-Mogende goede Vrienden, Nabuuren, en Bondgenooten,

De Staten des Lands, en de Graeffelijkheyt van Zeeland.

Ter ordonnantie van de felve

JUSTUS de HUYBERT.

Siet hier noch een band die felve Heeren aan de Edele Groot-Mogende Heeren Staten van Holland.

Nader Brief van de Extraordinaris, en Ordinaris Gedeputeerde van de Edele Mogende Heeren Staten van Zeeland.

1672.
July.

Den 21. July, 1672.

Edele Groot-Mogende Heeren,

DE Heeren Staten van Zeeland, onse hoog-gebiedende Heeren, hebben na haren ouden loffelijken yver, ten besten van het algemeene Vaderland, in dese gantsch bekommerlijke constitutie van tijden en saken, na adenant haar vermogen foo veel met raad en daad gecontribueert, als fy hebben gemeent dat ten besten van den Staat noodwendig wierd gerequireert, en onder anderen moeten disadvoueren, dat men foo plotselijk, en sonder voorgaande overleg, en communicatie met haar te houden, de Vyanden van den Staat heeft befonden, en naderhant tot een onderhandeling met den Koning van Vrankrijk een pouvoir, sonder eenige limitatie gegeven, daar op dan voorfagen en presentatie zijn gedaan, die de voorfz. Vyanden tot grooter advantage hebben gedient. De Heeren Staten van Zeeland hebben U Edele Groot-Mogende over dese gantsch bekommerlijke sake, door hare Gedeputeerden, op den 26. der voorleden Maand doen begroeten, en naderhant den 29 daaraan volgende over het felve subjeet hare goede en cordate intentie, nader by Mitfve bekend gemaakt, daar by de Hooggedachte Heeren Staten het niet en hebben willen laten; maar goet gevonden U Edele Groot-Mogende voor de derde-maal door ons te laten begroeten, en na Vriend-nabuurlijke toewenschinge van alle heyl en zegen, over hare Regeeringe en Perfoonen, noch-maal te declareeren, gelijk als wy in den naam van de hoog-gedachte Heeren Staten, onse Principalen, declareeren by desen, dat de felve noyt eenig gehoor fullen geven tot het maken van een Vrede met den Koning van Vrankrijk, of met wie het soude mogen wesen, tot prejuoitie van de Vryheden, Privilegien, en wettige Regeeringe deser Landen, die allenthalven moeten blijven in haar geheel, nochte tot nadeel van de ware Christelijke Gereformeerde Religie, sonder daar van eenige portie over te geven, door eenige

1672. liberteit aan de Papiſten toe te ſtaan, die door
 July. een beklagelijke conniventie maar al te groot
 is geworden, en daarom veel eerder behoort
 te werden ingebonden; Gelijk de hoog-
 gedachte Heeren Staten mede noyt ſullen re-
 ſolveeren tot het overgeven van eenige Ey-
 landen, Steden, of Frontieren, ſonder de
 welke die koſtelijke panden van Religie en
 Vryheyt niet en ſoude kunnen werden ge-
 conſerveert, maar den geheelen Staat met de
 ſelve door foodanige ontrouwe, en lache
 Actien, in een genoegſame ſlavernye gepre-
 cipiteert. De Heeren Staten van Zeeland
 ſullen veel eerder het perikjel van het ver-
 ſlindende Swaart uytſtaan, als haar aan ſoo-
 danige Actien ſchuldig maken, wachtende,
 en vertrouwende op Gods genade en byſtant.
 En nademaal daar toe de menſchelijke mid-
 delen moeten werden gebruykt, ſoo ſullen
 de Heeren, onſe Principalen, ſoo veel in
 haar is, alles by de hand nemen, waar door
 eenige penningen ſullen kunnen werden by
 een gebracht, om de Militie, te Water en
 te Lande, te helpen betalen, de Frontie-
 ren te voorſien, en de Geallieerde te vol-
 doen, niet twijffelende of de Heeren Sta-
 ten van Holland en Weſt-Vrieſland, die ſoo
 grooten en gezegende Provincie onder haar
 hebben, ſullen niet vertragen haar daar in
 na haar gewoonlijken yver ten uytterſten te
 evertueeren. Het is mede nootſakelijk, dat
 met overleg, en gehooft het hoog-wijs Ad-
 vijs van ſijn Hoogheyt den Heere Prince van
 Orangien, de Militie te Lande, die door
 het trouweloos overgeven van ſoo veel Ste-
 den en Fortreſſen, ſoo ſeer is vermindert,
 en daar van ook een gedeelte ſonder repartie
 ſtuftueert, nader werde gereguleert, en
 in een goeden ſtaat gebracht, en wel beſon-
 derlijk 's Lands Vloot met meerder Schepen
 en Volk verfterkt: doch boven al dat de Re-
 geeringe wel blijve geconſtitueert; tot wel-
 ken eynde de Heeren Gedeputeerden van
 Zeeland oordeelen dat de vier Provincien
 van Holland, Zeeland, Vrieſland, en Stad
 en Landen, daar toe ſpecialijk by een be-
 hoorden te komen, om gefamentlijk, niet
 alleen de voor-aan-getoogen gronden te leg-
 gen, en de noodige voorſieninge van alles
 te doen, maar den anderen nader te verbind-
 en om goed en bloed daar voor op te
 ſetten.

Deſe ſaken, Ed. Groot-Mogende Heeren, 1672.
 die zijn ſoo important en nootſakelijk voor
 die conſervatie van 't lieve Vaderland, en
 die gekochte Vryheyt, dat die tegenwoordig
 de gedachten van de Regeeringe alleene be-
 hoorde te occupereen, en ſullen derhalven
 de Gedeputeerden van Zeeland tot nader ge-
 legentheyt reſerveeren U Edele Groot-Mo-
 gende eenige ſaken van de Juſtitie voor te
 dragen, die ten dienſt en welſtant van de Pro-
 vincie van Holland en Zeeland particulierlijk
 concerneeren. In den Hage, den 21. July,
 1672.

Uyt den Naam van de Extraordinaris en
 Ordinaris Gedeputeerde van Zeeland.

Was getekent

P. de HUYBERT.

Waar mede die van Zeeland genoegſaam
 betoonden/ wat een geboeligen afkeer ſy van
 ſulk een berwijft en ſlaafachtig beſlupt had-
 den; en dat ſy noch te veel moed hadden/ om
 tot ſulke witerſte middelen te verſtaan.
 't Zp op hun boozbeeld/ of dooz hun aange-
 booren en nu weder uyt den ſlaap opgewekt-
 te moed gedzeben. Verſchepde andere Hol-
 landsche ſteden begooften nu ook te bedaren/
 en een wepnig adem ſcheppende / uyt hun
 oogen te ſien/ en merkende dat de vrant dooz
 het water geſtuft / verſhindert weder verder
 in te dzingen; ook gedachtig hunner booz-
 ouden deugt/ en hoe qualijk het hen ſtaan
 ſoude / het gene deſe met ſoo veel ſweetſ en
 bloeds gekocht hadden / ſoo lichtelijk met de
 doet te ſtooten / ſielden ſich in ſtaat van te-
 genweer.

De Prins van Orangien had het leger in Geſtalte
 van ſijn
 Hoog-
 heyts Le-
 ger.
 de volgende poſten verdeelt: ſy ſelfs had
 ſijn quartier tot Bodengrave en Nieuwer-
 brugge, hebbende aldaar by ſich den Graaf
 van Naſſau Sarbrugge, de Heer van Zuyle-
 ſteyn, den Graaf van Styrum, en den Com-
 mandeur de Ville Neuve: Vorſt Johan
 Maurits van Naſſau had het ſijne tot Mui-
 den en Weeſp: de Velt-Marſchalk Wurtz
 tot Gornichem, en de Grave de Hornes by
 de Goverwelen-fluys: een gedeelte volk
 wierd ook naar Schoonhoven geſonden / om
 de Lek te beſoorgen.

Met deſe toefte! / en bozder het ober-ge-
 loopen water / aclyte en behond men / onder
 des

1672. des Heeren zegen / Holland genoegzaam in een staat van befekeringe te zijn : maar men moet die passen en dooz-tochten befekeren / en aldaar sterkten op werpen / gelijkt met seer groote neerstigheyt en arbeyd gedaan is. Verschepden oozlogs-jachten / uytleggers en ander gewapent baar-tuyg / niet volken stuliken boozsien / wierden op het Y, aan / en op de Zuyder-zee, gelegd en gezonden : om die stroomen / die al-bereyds dooz de ober-gegaue steden / in Gelderland en O-ver-Yffel met hunne rebieren ontbepligt wierden / in een beter befekeringe en bepligheyt te stellen en te bezijden ; die ook soodanigen vrucht deden / dat men aldaar ter werelt geenen vyant sag uyt-kijken. Het selfde wierd ook op de Maas gedaan / en die mede met genoegsame uytleggers boozsien en befekert.

De Groot-achtbare Ouerigheyt der stad Amsterdam, denkende mede op tegen-waer / hadden op den 29. van de maand Juny den uyt-boer van koozn verboden ; gelijkt by dese volgende notificatie te sien is.

NOTIFICATIE,

Gepubliceert den 29. Juny, 1672. *Præsenti-bus de Heeren, Hans Bontemantel, presideerende Schepen, als Stedehouder van mijn Heere den Schout : Cornelis de Vlaming van Outohoorn, Heere van Outohoorn, &c. Burgermeester : Mr. Jacob Boreel, en Cornelis Bakker, Schepenen.*

Alfoo mijne Heeren van den Gerechte door de Heeren Burgermeesteren en ses-en-dertig Raden bekend is gemaakt, dat haar Edele Achtbaarheden eenpariglijk in haren Vroedschap verstaan, en zijn geresolveert, om dese stad, en goede gemeente van dien, in hare religie en liberteyt, onder het opper-gefag van de Heeren Staten van Holland en West-Vrieland, door alle mogelijke middelen te defendeeren en te beschermen, en daar toe op te setten haar goet en bloet, met alle 't gene haar Ed. Achtbaarheden door God Al-machtig meerder is : en sal aan de hand gegeven werden, daar toe insonderheyt hares oordeels kan dienen, dat in dese stad overvloed van vivres, en particulierlijk koozn by de hand werd gehouden, en ter contrarie de

vyand van de Staat daar van ontbloot, en des-wegen benoetdrukt werd. S O O I S T, Dat mijne Heeren van den Gerechte allen en een yegelijk by desen verbieden en interdiceren eenig koozn uyt de stad, ofte de Jurisdicctie van dien, te vervoeren ; sonder al vooren ter Secretarye hier ter stede suffisante cautie te hebben gestelt : dat het gefeyde koozn niet sal werden vervoert na eenige plaats of plaatfen by den vyand geoccupeert, op poene dat het koozn, 't welk contrarie deses wierde verzonden, sal wesen verbeurt, en den Verzender daar-en-boven arbitralijk aan den lijve sal werden gecorrigeert.

Aldus gearresteert den 29. Juny, 1672. Præsenti-bus alle de Heeren Burgermeesteren, en alle de Heeren Schepenen, dempto Mr. Nicolaas Opmeer.

In kennisse van my Secretaris,

D. SCHAAP.

Wozder is op den 5. van dese maand July dit volgende verkondigt :

Notificatie, Gepubliceert den 5. July, 1672. Præsenti-bus de Heeren, Hans Bontemantel, presideerende Schepen, als Stedehouder van mijn Heere den Schout : Mr. Hendrik Hooft, Heere van Outkaspel in Koedijk, en Schoterbos, Burgermeester : Cornelis Bakker, en Joan de Vries, Schepenen.

MYne Heeren van den Gerechte hebben met advijs en goet-vinden van de Heeren ses-en-dertig Raden, tot onderhoudinge van alle goede ordres voor de bescherminge en securiteyt van dese stad, dienstig geacht te ordonneeren en statuëren, gelijkt haar Edele Achtbaarheden ordonneeren en statuëren by desen, dat alle gebooren onderdanen van de Koning van Vrankrijk binnen vier-en-twintig uren na de Publicatie deses, sich sullen hebben te begeven uyt de selve stad en de Jurisdicctie van dien, en van nieuws daar niet mogen in-komen, op lijf-straffe ; uyt-gezondert evenwel die genen, die voor May jongstleden hier ter stede, ofte wel ook in de Vereenigde Provintien haar vaste woon-plaatfen hebben gehad, of sich voor den voorz. tijd

1672. met Negotie, of eenig Ambacht hebben ge-
 erneert: Gelijk ook hier van sullen wesen
 verfoont alle foodanige Fransche Officie-
 ren en Soldaten, die noch tegenwoordig in
 dienst van desen Staat zijn; mits dat alle de-
 selve klaarlijk en perfect met behoorlijke be-
 scheyden sullen moeten doen bliken van
 haar voorz. wooninge of dienst: En wer-
 den d'Officieren, de wacht hebbende aan de
 Poorten, gerecommandeert nauw regard op
 de inkomende Franschen te nemen: en vor-
 ders allen en een yegelijk verboden en gein-
 terdiceert, foodanige personen te huysen,
 hoven, of te verbergen, op poene van naar
 exigentie van saken, ook wel arbitralijk tot
 aan den lijve gestraft te werden. En werden
 de respectieve Capiteynen van de Burgerye
 geauthoriseert en gequalificeert, yeder in sijn
 Wijk, om alle herbergen, en andere foodani-
 ge plaatsen, daar sware bedenkinge op soude
 zijn, dat eenige van de voorz. verboden
 Fransche Natie soude mogen zijn verborgen,
 selfs in persoon met eenige van haar hoogste
 Officieren geadsisteert, te mogen visiteren.

Interdiceerende wijders alle herbergiers,
 tappers, en lieden van diergelijke neeringe,
 na het luyden van de klok ten half tien uren
 's avonds, eenige gelagen te setten, wijn of
 bier te tappen, op de verbeurte van vijf-
 entwintig gulden voor yeder persoon, die tot
 haren huysen sullen werden bevonden.

*Aldus gearresteert den 2. July, 1672. Praesen-
 tibus allen den Heeren Burgermeesteren, en
 allen den Heeren Schepenen.*

In kennisse van my Secretaris,

D. SCHAAP.

Dese/ en diergelijke gegebene oorden/ be-
 toonende hoe ernstig de Oberigheyt op te-
 gentweert dacht/ beneffens de dadelijke booz-
 forze van de stad Amsterdam en andere ste-
 den/ soo in Holland als elders/ gaven de bur-
 gers allesints een groote moed: te meerder/
 dewijse nu van het mits vertrouwen/ datse
 op huane kegeerders hadden geboet/ ont-
 dupstert wierden/ van de welke sy booz-hee-
 nen een geboelen hadden: als of sy de saak niet
 te recht meenden, en niets minder in den sinne
 hadden, als het Vaderland ten yttersten voor
 te staan; makende hun besluyt upt het ge-
 volg/ en dit alles gesterkt dooz een deel upt-ge-

Quade ge-
 ruchten
 ontstellen
 de gemoe-
 deren.

stroopde leugenen en balsche geruchten daar
 onder te speelen. Men ging selfs soo verre/
 dat men derfde booz-geven/ dat'er op Son-
 dag/ zijnde den 26. Juny, een van de dagen
 der alderhoogste benautheit/ en de tweede
 naar het ober gaan van Uytrecht, al eenige
 Fransche Sauvegardes, hoewel in een onbe-
 kent gewaad/ echter met hunne lebzeppen en
 koninlijkhe sien-tekenen boozsien/ heyme-
 lijk binnen de stad van Amsterdam waren
 gekomen: en dat in andere onse booznaam-
 ste steden de Burgermeesters daarom upt
 waren/ (gelijk men seyde) dat tot Dordrecht
 de Heer Jacob van Beveren, Heer van Swijn-
 drecht, daar om upt sou hebben gewest: het
 welke/ Amsterdam aangaande/ te lichter ge-
 looft wierd/ ou dat de schuyten tusschen
 Uytrecht en die stad/ als doe noch onberhin-
 dert bleven ober en weder te varen.

De Prins Johan Mauritz quam ook op
 dien ontstelben Sondag binnen Amsterdam,
 daar het soo verre van daan was/ dat men/
 in plaats van hem naar verdiensten te ont-
 fangen/ hem in tegendeel ober hoeks aan-
 sag/ en sijn Doorluchtigheyt selfs groot ge-
 baar liep van dooz het onbesinde gepeupel ee-
 nige vermaactheyt te lijden/ sonder dat pe-
 mant het minste tot last van dien ouden
 Heer konde aan-wijzen: en niet-tegenstaan-
 de hy hoog en duur verklaart had sijn ouden
 en grijfen kop by het land/ en de bewaringe
 van sijne posten te willen op-setten.

Men verberde dan met ongemene drijf
 en een nieuwen moed het versterken der ste-
 den/ herstellen der fortificatien en werken/
 en het berzozen van allen noordzift.

Yver tot
 het ver-
 sterken
 der ste-
 den.

In die van Noord-Holland, waar hee-
 nen (als de wpterste troost-hoek) het nu al-
 les (soo upt Gelderland, Over-Yssel, als upt
 Haarlem, en andere Hollandsche zuydelijker
 steden) bluchte/ most het ook alles/ selfs de
 aansienlijkste vrouwen/ jufferen en kinderen/
 aan het werk/ om beneffens de burgers aan
 de wallen en grachten te arbeypen; zijnde
 niemand/ booznamentlijk van de bluchte-
 lingen/ wepzerig om de plaats van hun toe-
 vlucht/ in staat van hen te konnen bewaren/
 en helpen stellen; en terwijl de mannen de
 handen aan het getweer sloegen/ ontsagen
 haar de vrouwen ook niet/ huane teedere en
 jufferlijke handen aan de spade of krep-wa-
 gens te slaan.

Dooz

1672. Dooz desen ougemeenen pber waren de Noord-Hollandſche ſteden / Medenblik, Hoorn en Enkhuyſen, beneffens meer anderen / in korten tijd in volkomen ſtaat van tegenweert / hebbende de Zuyder-zee, ſoo lange ons de zee-macht niet ontrouwen was / en die dooz de uytleggers en jachten gebepligt / tot een booz-wal aan de eene / en laage wepden en hoop-landen aan de andere zijde / die men r'allen tijden / wanneer de noot het ſelbe ſtecht komen te verpeſchen / met het doozſteken der dijken onder water ſetten houde.

Staat van de Noord-Hollandſche ſteden.

Anderen / die dat boozdeel niet hadden / en onder andere de ſtad Haarlem, vand ſich niet wepnig berlegen / daar men met een merhe-lijke nienuwe uytlegginge beſig / en met onderweſche wallen boozſien zijnde / noch tot beſcherminge / noch tot hinderinge van eenigen byand bequaam was. De hooge gront aan den dupp-kant / was ook verre van dooz het water overloopen te konnen werden: en alſoo moſt men het aldaar op Gods genade laten aan-komen; zijnde eventwel de burgers aldaar / tot uytſpoorigheyt toe / hoewel wildwajiglijk / ſeer op hunne hoede.

Leyden mede met een nieuwe uyt-legginge doende / lag ook aan veel gedeelten genoegſaam en ſoo veel als open: echter viel men daar pberig aan het werk / ſoo dat die plaats / dewijſſe boven-maten volk-rijk is / ten laarſten / naar dat men aldaar een ongemeene verſlagentheyt hadde uytgeſtaan / mede in tamelijken ſtaat / om ſich te konnen berweeren gebzacht wierd.

Yver van de Amſterdam-mers.

Amſterdam booznamentlijk / toonde / hoe veel aan haar behoudeniſſe gelegen was / en wat belang geheel Holland, ja Nederland, aan hare behoudeniſſe hadden. Men viel aldaar met een vollen pber aan het werk / peder nu van de oprechte genegentheyt en trouwe van ſijn Overigheyt verſehert zijnde: eſh nam ſijn poſt trouwhartig te bearbeyden / waar dat hy op geſtekt wierd: een gedeelte van de ſchuttery / booz die tijd datſe geen wacht up te ſtaan hadden / wierden van hunne bebellhebberen des morgens op de wallen gebzacht / om aldaar mede hand aan het werk te ſtaan. De rijke en aanſienlijke Heeren / die / volgens hunne ſtaat / paarden en wagens hielden / waren niet traag (des van de Overigheyt verſocht zijnde) het een en het ander tot het gemeene gebzucht te lee-

nen. De Mennoſiſten beſteden hun oozlogs-gedeelte daarse het beſteden konden en mochten / en hielpen de booztweeringen op-machen / die niemant deeren / maar veele beſchermen konden. De jongens van de Diaconye / Malmoeffeniens / en Wees-huyſen tot het werk gehaalt / ſoo dat het ſamblijen meer aan opſieunders en beſtierders / om het werk te doen boozt-gaan / als aan arbeptſlieden ontbrakt.

Men ſag binnen korten tijd het dazegende geſchut in ſchoonen ſtant rondſom de wallen / maakte batterpen op de addennen en aankomende wegen / peder met ſijn groot en minder geſchut / en beneffens de wallen met ſum oberlangſche ſchans-korven boozſien / bequaam om het dazepende geſchut toe te konnen geben: men rechten logementen booz de Konſtapsels en Busſchieters op / en oppeder punt van een bo.werk / die rondſom de ſtad een-en-twintig in het getal zijn / een ſtaak / om daar vuur-pannen of ander licht aan op te halen / om by den nacht van ſich te konnen ſien. De buyten-grachten wierden behoozlijk gediept / en van alle dammen / belemmeringen / en andere verhinderingen geſuybert en ledig gemaakt. Op de water-boomen aan de Zee- en Ye-kant wierd ook betamelijke ozdere geſtekt: buyten de Haarlemmer-poort wierd ook een groot ſterk / en weerbaar werk op-gevozen / ſtrekkende ſich van de Haarlemſche baart af een ſtuk weegs langs den dijk / daar het met een hooge en ſterke batterp op in-gehepde palen beſlooten wierd / die den ſelven dijk een goed epnde weegs commandeert. Men maakte ook een halbe-maan buyten de Leydſche-poort, met een water-gracht daar roufſomnie / om die poort te beſchermen / zijnde alle deſe werken wel met ſtozm-palen boozſien; hebbende tot behulp het op-gelaten water / dat alle naaderinge konde verhanderen / en tot bozder af-weeringe / een ſterke aan de oost-zijde van den Amſtel, een vierden deel uurs van de ſtad aan den hoek van de Diemer-meer, een daar tegen ober / op den Amſtel weg naar Ouderkerk, en een aan den Overtoom, een half uur naans buyten de ſtad; waar by quam een dubbele ſterke tuſſchen Haarlem en Amſterdam, ter halberwegen / doch nu geſtecht: diergelijke wierd'er ook aan de andere zijde van Amſterdam, op de

1672.

July.

1672. St. Antonis dijk / tot Jaap Hannes, aan de eene zijde met den Ye-froom, en aan de andere met het Nieuwe-diep bevatert / op-gerecht, en soo alles dooz die wijse Regeeringe beftelt / dat tot bescherminge van hare stad / en volgens van geheel Holland, ja Nederland, geoordeelt wierd noodig te zijn. Men fepde ook de epgenaers van de Zaag-moolens (die dooz de laatste vergrootinge nu dieht aan de wallen ftonden) aan / defelbe af te bzekten: maar dese verfochten van de Overigheyt / dat die mochten blyben staan / tot dat de dzingende noot het tegendeel moecht berepfchen; wanneer / indien hen tijd om de felbe af te bzekten / te kort fehoot / of defelbe vrywilliglyk in brand wilden fteken / het welke sy berkrege hebben; waar dooz die als noeh tot hun goed geluk behouden zijn.

Men ordonneerde ook by notificatie en aan-bericht / op den Overtoomsche weg een deel der gebouten af te bzekten / en boomen af te houwen; met de boomen wierd spoedig voort-gegaan: maar de gebouten / als dooz geringe lieben bewoont / en in de welke al hun verblijf en wel-baren bestond / zijn noeh by fijn Hoogheyt verbeden; op booz-waarde / gelijkt met de Zaag-moolens.

Op de fchepen / aan het Ye leggende / liet men mede dese ordonmantie af-gaan.

MYne Heeren van den Gerechte, hebben om goede redenen, ftrekkende tot fecuriteyt van de fchepen, leggende voor dese stad, goed gevonden te ordonneeren en willekeuren, gelijk haar Ed. Achtb. ordonneeren en willekeuren by defen, dat alle Schippers haar fchepen, niet te diep gaande, aanftonds na de publicatie defes, in de Waalen defer ftede fullen hebben te halen, en aldaar te laten verblyben, fonder die binnen de Palen van de stad op andere plaatfen te mogen lsten leggen, ten zy de felve gerimmert of gecalfaar werden; welk timmeren en calfaaten gedaan zijnde, als dan mede in de Waalen fullen moeten werden gehaalt, om aldaar onder goede wacht bewaakt te werden: fullende yeder fchip, soo binnen als buyten de Waal leggende, aan boord in de Hut moeten hebben en houden, vier leere emmers, twee gietters, twee fchoppen, en twee bijlen: dat vorders yeder fchip, in de Waalen leggende, en marffen voerende, in yeder mars fal moeten

hebben, en continueel houden, een baly vol water, en de raas in de marffen langs fcheep leggen; mitfgaders de boots of floepen binnens boords fetten, en de felve vol water houden, of by mancquement van boots of floepen, op den over-loop van yeder Schip of Galjoot te houden, fes balien vol water, yeder van een half Oxhooft groot: alles op peene van twaalf guldens te verbeuren, by den genen, die van des te doen gebrekig fal bevonden werde. Werdende tot het doen van de bekeuringe mede by defen geauthorifeert, de Have-meester, en de Capiteynen van de Waal-redders.

Aldus gearrefteert den 10. Augufly, 1672.

Præfentibus alle de Heeren Burgermeestren, dempto Mr. Lambert Reynft: Mr. Jacob Boreel, Cornelis Bakker, Mr. Willem Blauw, Joan de Vries, Mr. Jacob de Graaf, en Mr. Jacob Jacobfs. Hinloopen de Jonge, Schepenen: En ten felven dage gepubliceert. Præfentibus, de Heeren Mr. Jacob Boreel, mede Præfiderende Schepen, als Stedebouder. van den Heere Schout: Joan van de Poll, Burgermeester: Cornelis Bakker, en Mr. Willem Blauw, Schepenen.

In kenniffe van my Secretaris,

D. SCHAA P.

Tot Amsterdam bestond de burger fehut-terp in vier-en-bijftig vaandelen / onder vijf Regimenten verdeelt; doch men maakte een nieuwe om-fchijvinge / soo dat de booz-gaande noeh met fes andere vermeerdert wierden / bestaande uyt de br-woonders van de laatste vergrootinge / die men / tot onderfeheyt van het oranje / witte / blauwe / gele / en groene vaandel / met paarfehe vaandelen boozfag: alle welke tfeftig vaandelen in meer als twaalf duyfend mannen / die alle wel met behoortijke wapenen boozften waren / bestond / en dagelijks / dooz daar toe beftelde drill-meesters / geoeffent wierden. Sy ftonden onder twee Colonelen / uyt de Recht-bank daar toe verkooren; en boozt Luytenant-Colonels / Sergeant Majoozs / uyt de Capiteynen genoemen.

De felve booz-folge wierd ook dooz al Voor-ferge in de de vier oberige Provincien aan-gewend / Provin-tien. daar

1672. daat de burgers en land-lieden op-gesche-
ben/en op hun geweer geset wierden. Eni-
ge Compagnien Amsterdamsche burgeren
waren al booz de aankomst der Francken
na den Rhijn naar St. Geertruydenberg, be-
treffens de burgers van Hoorn en Alkmaar,
om die frontier te helpen bewaren; gelijk die
van Haarlem naar Heusden; en die van Rot-
terdam naar den Briel gezonden zijn: het
welke van andere steden mede gedaan wiert/
terwijl men het krijgs-volk daar uyt lichte/
om elders dienst te doen.

De Schout
Hasselaar
word tot
Amster-
dam ge-
quett.

Al dese goede booz-sozge kost tot Amster-
dam niet sonder eenia ongebal toe-gaan / het
geen tusschen den 28. en 29. Juny booz-viel:
Geraard Nicolaas Hasselaar; oud Burger-
meester / doch alsdoe Opper-schout van de
stad/ een man van oude trouw: (in sijn booz-
vaderen / en onder anderen in die man-
vrouw Kenau, daar tot Haarlem soo veel van
haar te seggen viel/ gebleken) deed de ronde
op de gesepde nacht: hy komende op des
stads wallen/ geraakt met een burger / op
de schildwacht staande/ ober het geven van
het Woord / in geschil: de burger gebied
hem te staan / doch de Schout dringt op
hem in / en staat met sijn rotting op de
tromp van den burger sijn geweer / soo als
die meende te schieten / in de plaats van om
hooge / naar anderen: het roer ondertus-
schen gaat af / en treft dien Heer met twee
kogels booz in de dye / datse achter (na
datse het been geheel gekneust hadden) we-
der uyt-quamen: den Officier daar op ter
neder-ballende / gaat de musquetton / die hy
in sijn linker arm had / mede af: maar de
schoot bliegt naar om hooge / sonder dat pe-
mant daar booz veseert was; hier op breekt
het gequettse been / in het vallen / noch op
een andere plaats aan stukken. Een van
des Schouts dienaars / die een storm-piekt
in de handen hadde / willende sijn Heer te
hulp komen / valt den schildwacht aan / en
geeft den selven een gebaarlijke steek in de
voest / die daar op mede onder de voeten
valt. Een ander van de burger-wacht/
staande by den schildwacht te praten / en
niet als sijn degen by hem hebbende / had
die in dit woeden mede getrokken / en wiert
daar ober van des Schouts dienaars / met
staan / stooten / trekken en andersints / soo-
danig mishandelt / dat hy mede ten laasten

sijn been quam te bzeken; leggende daar soo
drie personen / ober een misflag / deerlijk
gewond / ter aarden. De laatste is weder
te recht geraakt: maar den Officier is /
naar een lang ellendig leger / eyndelij ge-
stozven; hoe het met den derden / naar een
jammerlijk quynen / af-gelooopen is / staat
ny niet recht bekent.

1672.
July.

Beneffens de menschelijke en natuurlijke
booz-sozge / wiert ook ten alder hoogste noo-
dig geacht de Goddelijke hulpe / dooz be-
krachtiging van den Geest / de Hooge Maje-
steyt af te smeken. Men stelde derhalven
maandelijke en wekelijhe bede-dagen en be-
de-skonden aan / die alle niet onderlingen y-
ber / soo dooz de Gemeente / als dooz de
Leeraren / wierden waargenomen / en buy-
ten twijfel niet vruchteloos geweest sijn.

Bede-da-
gen in-ge-
stelt.

Men konde ook de middelen niet booz by
gaan / en daarom was het noodig (dewijl
veel van ons volk / dooz sneedheyt van hunne
verleppers en andersints / of gebangen / ver-
slagen / of verlopen waren) nieuw volk te
werben: en om die te verkrijgen / en benef-
fens de andere bereyfschen te onderhouden
en uyt te voeren / most men veel geds heb-
ben; want de Comptoiren waren slechte-
lijk boozsien / en derhalven most men groote
sommen in Holland op los- en lijf-renten / op
seer goede boozwaarden / op-nemen. Met
verdubbelde ook de booz-ingeselde twee-
honderdsten penning / als een Capitale lee-
ninge tegen vier ten hondert des jaars; en
die niet alleen in gereed geld / maar ook in
gewerlt goud en silber / daar niet als het
satoen op verlooren wiert: alles naar heu-
re / en ten belieben van den leender op te
bzingen; gelijk in dit volgende plakkaat te
sien is / lydende aldus:

WAARSCHOUWINGE.

DE Staten van Holland en West-Vries-
land, Allen den genen die desen sullen
sien of hooren lesen; Saluyt. Doen te we-
ten: Dat wy naar rijpe overleg van saken,
en menigvuldige deliberation; cok ten over-
staan en op de serieuse recomandatie van
den Heere Prince van Orangie, gehou-
den, over het uyt-vinden van requireerde
prompte geld-middelen in den tegenwoor-
digen hoog-dringenden nood, tot betalinge

1672. van de Militie, en verval van andere lasten van den Lande geconsenteert en bewilligt hebben, in eene Capitale Leeninge by alle de vermogende ingesetenen en gegoeden, in onsen Lande van Holland en West-Vriesland te doen, naar proportie van den taux, waar mede sy tegenwoordig in den twee-honderdsten penning aan-geslagen zijn, tot sulken effecte, dat yeder van de getauxeerde in 't voorsz. middel, by forme van leeninge aan den Lande sal hebben te furneeren twee-maal de somme, die hy in den twee-honderdsten penning heeft te gelden, des dat de betalinge sal werden gedaan in twee termijnen en payen; waar van de eerste paye ter concurrentie van eenen twee-honderdsten penning by de Regenten, en de gene die aan de Hooge Regeeringe van den Lande, of aan de Magistrature in de steden participeerende, of eenige ampten of bedieningen van Politie, of Justitie van den Staat of Steden bekladende zijn, invoegen, als de selve in de gewoonelijke Publicatien, nopende den ophof van den twee-honderdsten penning, breeder staan gespecificeert, sal moeten werden voldaan, voor den 2. Augusty aanstaande; en by de andere getauxeerde ingesetenen en gegoeden, voor den 15. Augusty daar aan volgende: Zullende de tweede paye of weder-helfte, mede ter concurrentie van eentwee-honderdsten penning by de Regenten, en dié aan de Regeeringe als vooren participeeren, precijse moeten werden op-gebracht voor den 20. Augusty aanstaande, en by de andere ingesetenen en gegoeden, voor de expiratie van de selve maand, op pœne dat die gene, die voor de expiratie van de voorsz. dagen respectie, haar contingent niet souden mogen hebben voldaan, gehouden sullen wesen boven het selve noch daar by te voegen, wegens het gepleegde versuym, een vierde-part meer als de voorsz. taux sal komen te bedragen, op yeder versuynde termijn, sonder eenige kortinge, onder 'pretext van doleantie over het middel van een twee-honderdsten penning, of andersints te mogen doen, en mits daar vooren, wegens de voorsz. gefurneerde Capitalen, genietende interesse tegens vier ten hondert in 't jaar, tot welken eynde ten behoeve van de furneerdere van de voorsz. Capitalen, en hare Erfgenamen, of haar-luyder Actie kriggende, sullen werden gepasseert Obligatien,

of Rente-brieven tot laste van 't gemeene Land. Des dat het de ingesetenen van de respectie steden en plaatsen vry sal staan, haren voorsz. taux of leeningen van twee-maal een twee-honderdsten penning te mogen voldoen, en op-brenghen in contant geld, of wel in gemaakt goud of silver, mer dien verstande, dat de selve voor de onçe goud, in gevolge van onse Plakkaten van date den 5. October, 1663. gewerkt zijnde, sullen genieten 48 guldens 12 stuivers, en voor yeder onçe silvers van de groote keur, 3 guldens 5 stuivers, minder en meerder quantiteyt, ook van beter en slechter alloy na advenant gerekent: En sal tot dien ontfang van de voorsz. penningen of van 't silver als vooren, by de Magistraten van de respectie Steden, en Gerechten ten platten Lande de noodige ordres gestelt, en 't selve vervolgens ten Comptoire van de Ontfangers van de gemeene middelen over-gebracht werden. Des dat het goud en silver, wegens het platte Land, gefurneert sal moeten werden ten Comptoire Generaal aan den Ontfanger Mr. Marten Pauw, sonder dat ter sake van de voor-geroerde Capitale Leeninge, eenige nieuwe sommatie-cedullen sullen werden uyt-gezonden: maar sal een yeder hem hebben te reguleeren, en de betalinge binnen den voorsz. geprefigeerden tijd hebben te doen, achtervolgende de sommatie-cedulle van het jongst uyt-gezonden, en ontfangen biljet over den twee-honderdsten penning. En ten eynde niemant daar van ignorantie pretendeere, nemaar alle en een yegelijk weten moge, waar na hy hem hebbe te reguleeren: begeeren wy dat dese gepubliceert en geaffigeert sal werden alomme daar 't behoort, en in gelijke saken te geschieden gebruykelijk is. Gedaaen in den Hage op den 14. July, des jaars onses Heeren en Zaligmakers 1672.

Onderfond,

Ter Ordonnantie van de Staten.

En was getekent,

HERB. VAN BEAUMONT.

Janwelijks was dit verkondigt / of het volk liep met sulck een geweldige menichte in verschedene steden van Holland, en voornaamentlijk tot Amsterdam, na de ontfangers/

1672. fangers / dat men de luyden niet konde
 boort-helpen: binnen seer korten tijt wierden
 July. geheele kamers en vertrekken met silber-
 werk soodanig verbult / dat men het selve
 in meer en grooter plaatsen brengen most:
 het welke aanstonds in de munte / die tot
 Amsterdam (niet sonder klachten van die
 van Dordrecht) van nieuws op-gerecht
 was / tot geld gemaakt wierd; soo schie-

lijkh eventwel niet / als de nood wel ber- 1672.
 eyschte / en tot betalinge der hulp-troepen /
 (soo mense noemde) onder den Keur-Vorst
 July. van Brandenburg van nooden was; waar
 ober de Obergheyt van Amsterdam, die
 hun credijt en geloof noch niet verlooren
 hadden / beslooten / lijf-renten / op nieuwe
 voorwaarden / op te nemen: volgens de vol-
 gende notificatie.

N O T I F I C A T I E,

Wegens 't negotieeren van Lijf-renten.

*Extract uyt de Resolutien van de Vroedschap der Stad Amsterdam,
 letter H. den 23. Augusty, 1672.*

Commissarissen in gevolge en tot voldoeninge van d'op-geleyde Commissie van desen
 Achtbaren Raad, van dato den 18. deses, hebbende geexamincert op wat wijze en het
 gevoeglijkste eenige geld-middelen, door 't negotieeren op lijf-renten, na proportie van de
 jaren uyt-gevonden souden kunnen werden; en dienende den Rade van haar Ed. advijs, sou-
 den vermeynen, dat daar in op de volgende wijze een egalifatie, soo na als doenlijk is, soude
 kunnen werden geobserveert.

Van 1 tot 20 Jaren ——— } 20 — 30 ——— ——— } 30 — 40 ——— ——— } 40 — 45 ——— ——— } 45 — 50 ——— ——— } 50 — 55 ——— ——— } 55 — 60 ——— ——— } 60 — 65 ——— ——— } 65 — 70 ——— ——— } 70 — 75 ——— ——— } 75 — 80 en daar boven, }	Exclusive van	{ 1000 guld. } { 950 guld. } { 900 guld. } { 850 guld. } { 800 guld. } { 750 guld. } { 675 guld. } { 600 guld. } { 500 guld. } { 400 guld. } { 300 guld. }	} 100 guldenjaar- lijke Renten.

Waar op gedelibereert zijnde, is het selve Concept, soo als 't leyd, by den Raad geappro-
 beert, en zijn Commissarissen voor haar Ed genomen moeyte bedankt: En wijders de Hee-
 ren Thefaurieren verfocht en geauthoriseert, om by provisie met de negotiatie voort te
 gaan.

Was getekent,

D. S C H A A P.

Dit haalde het onderste uyt de geld-kist
 boort den dag / gelijk het boortgaande de pronk
 en silber-kassen geleidigt hadde; en men sag
 toen klaarlijk / dat'er noch byp wat onder den
 gemeenen man schuplde / alsoo de gearre-
 steerde somme soo haast betaalt en in-ge-
 bracht was / dat veel / die jupst van de boort-
 barigste niet waren / te laat quamen / en met

hun geld en een droehige tronp wederom
 naar huys mosten gaan.

Ondertusschen waren de besettelingen
 van Maastricht dagelijks geweldig in de
 weer met buyt te halen / en op partye te loo-
 pen. Op het laatste van dese maand quam
 daar des morgens broeg een partye Spaan-
 sche ruyters binnen / zijnde van een Coznet
 geleyd /

1672. gelyp / die een goeden buyt mede brachten /
 bestaande in ses-en-veertig bagagie / en mar-
 ketenters paarden / beneffens twee beulens /
 negen-en-twintig groote hoozn-beesten / en
 vijftien of zestien gebangenen / diese van on-
 der het geboly van des Konings leger van
 daan gehaalt hadden. Sy hadden ook veel
 bagagie en andere goederen bekomen / en
 hadden noch twee geladene karren / tusschen
 Dieft en Hasselt, in een dozp / onder de bewa-
 ringe van de boeren gelaten / alsoose die niet
 dersden mede nemen : die alle met gerooft
 tin en koper-werki geladen waren / 't geen
 de soetelaars in het Fransche leger hadden
 op-gekocht : de paarden wierden verkocht
 en tot gelt gemaakt.

En wepnig tijds daar na quam een an-
 dere Spaansche partje binnen / sterck seben-
 tten ruyters / hebbende een gereformiert
 Coznet tot aan-boerder / die ook een goeden
 buyt hadden : als ses schoone zware grauwe
 karos-paarden / die dooz een Fransche ober-
 dekte bagagie-wagen gegaan hadden / met
 noch acht andere / en onder de selve een
 schoon bruyn Engelsch hand-paard : wellic
 buyt sy by het groote dozp Montenacker, tus-
 schen Hanuyt en St. Truyen, daar de Koning
 dooz-gerogen was / (sich by Hanuyt berber-
 schende) kregen ; daar dese partje met sijn
 sebentiene de wagen aan-rasten / in een die-
 pen weg / tusschen twee kleyne bosschen : at-
 ter dese wagen quam een troep Fransche ruy-
 ters tot conbop / meer als 25 paarden sterck.
 De Spaansche schooten maar een schoot / en
 wierden den buyt meester : maar de Fran-
 schen achter komende / stende de Spaanschen
 aan de bagagie-wagens doende / bleven staan.
 De Spaanschen spanden ondertusschen de
 paarden uyt / en gavense eenige van de hunne
 in bewaringe ; terwyl makten sich de ande-
 re vaardig / om de Franschen het hooft te
 bieden : maar dese dat stende / namen de
 blucht / sonder een schoot te schieten. De
 Spaanschen bonden niet geraden de Fran-
 schen te verbolgen / wetende dat omtrent / of
 nauwelijks een half uur van daar twee esqua-
 drons te paarde stonden / en waer bozder het
 gros / in noch wel hondert paarden bestaan-
 de : soo dat sy / sels geen tijd hebbende hun-
 nen buyt eens te besien / met de paarden en
 eenige gebangens heen gingen ; latende den
 wagen staan / doch niet groot berouw / alsoo-

1672, se uyt de gebangens verstonden / datse seer
 rijkelijk geladen / en wel 20000 guldens
 waardig was : en dit was soo daar / als in de
 Meyere dagelijks werki.

De Koning van Engeland , tot betuyginge
 van sijn genegentheyt / tegen sijn Neef / sijn
 Hoogheyt den Prince van Orangien , schreef
 hem uyt Engeland , van den 28. July , een
 brief / die sijn Hoogheyt de Heeren Staten
 niet gelaten heeft mede te deelen ; zijnde van
 desen inhoud :

MYN NEVE, Monsieur van Reede Brief van den Koning van Engeland aan sijn Hoogheyt.
 my hebbende raport gedaan van den
 quaden staat, daar in gy zijt gebracht, ben daar
 over seer gevoelig geweest : maar 't gene my
 aldermeest bedroeft, is, dat gy schijnt een ap-
 prehensie te hebben, als of ik minder sor-
 ge en affectie voor U had als voor desen : Ik
 bidde, dat gy gelieft verzekert te zijn, dat het
 zijn apprehensien sonder eenig fundament,
 en buyten alle reden : maar daar-en-tegen, dat
 ik hebbe de selve teedere genegentheyt, en het
 selve respect voor U Persoon dat ik oyt gehad
 heb, so ten opzichte van u eygen waardigheyt,
 als ten régarde van 't bloed, daar van wy
 beyde participeeren : ook en heb ik noyt ver-
 geten eenige van de goede diensten, die u Va-
 der in sijn leven my heeft bewesen, waar van
 de verbintenisse altijd sullen blijven gegraveert
 in den grond mijns herten. Gelieft
 doch te gelooven, alhoewel den tegenwoordigen
 toestant van saken my niet en heeft toe-
 gelaten met U te mogen correspondeeren, en
 mijn desseynen en tractaten te communicce-
 ren, dat ik in alle handelingen, die ik heb aan-
 gegaan met den Alderchristelijksten Koning,
 altijd heb getracht U Interessen te avancee-
 ren, soo veel het de natuur van de handelinge
 eenighints heeft konnen toe-laten. De ino-
 lenticien en continuële machinatien tegen my,
 van die gene, die eenigen tijd herwaarts soo
 grooten directie hebben gehad aan 't Gou-
 vernement der Vereenigde Nederlanden,
 hebben my genootsaakt my te moeten verb-
 inden met den Alder-christelijksten Koning,
 (dewelke ook heeft het selve subject
 van klachten tegen haar) ten eynde wy alleen
 fouden mogen ter neder werpen de onver-
 dragelijke groorscheyt der Loevesteynsche
 Factie, en ons te verzekeren voor dierge-
 rijke insulten of bespottinge. Het vertrouwen
 dat

1672. dat ik heb op de vriendschap van d'Allerchristelijkste Koning, d' affectie die hy voor u Persoon heeft, en sijn averfie tegens die gene, de welke haar getoont hebben te welen mijn vyanden soo wel als d'uwe, belooven my een goeden uytslag van alle dese verwerkingen in U regard: En in cas d'Inwoonders van die Provintien in tijds hadden geconfidereert haren misflag, en aan u hadden geconfereert de selve autoriteyt en digniteyten, waar mede uwe Doorluchtige Voorvaderen soo langen tijd en soo waardiglijk voorfien zijn geweest, soo soude, sonder twijffel, gemelde Alder-Christelijkste Koning en wy gebleven zijn in 'een volmaakte en vertroude Vriendschap met de voorz. Provintien: Niet te min, ik ben vry voldaan van 't geen de Gemeente van die Provintien nu onlangs hebben gedaan, U verkooren hebbende tot haren Stadhouder. Ende als ik sal gesien hebben, dat de affaires fullen gebracht zijn in alfulken staat, dat het niet meer sal zijn in de macht van de selve violente Factie of van een andere, alsoo wel malitieuze, om te dissolveren en vruchteloos te maken, 't geen men als nu heeft gedaan. Ende dat ik sal kunnen mijn Onderdanen bevrijden van de oppressie en injurien, die sy soo langen tijd hebben moeten lijden, soo sal ik trachten te prorogeren U en Uwe Vrienden, en al mijn kracht inspannen by mijn Schoon-broeder den Aller-Christelijksten Koning, om foodanigen eynde aan dese verwarde saken te geven, dat de geheele werelt sal kunnen sien de particuliere forge die ik drage voor U Persoon, en wat reguard ik om Uwent wille sal nemen voor het Intrest van de Provintien: Eyndelijk kan ik U verskeren, en Gy sult vastelijk moeten gelooven, dat ik altijd heb alle bedenkelijke goede inclinatie en intentie t'Uwen beste, die Gy soudet kunnen wenschen, en die t'allen tijden fullen kunnen betuygen, dat ik ben en sal welen

M Y N N E V E,

U wel geaffectioneerde Oom,

Ende was ondertekent

CHARLES REX.

Ondertusschen hupsden de Franschen, die vast in het land ingebzoken waren / niet

1672. wepzig; als mede in de Conquesten en betoverde plaatsen bytten Holland. Tot Nimwegen was de Graaf de Lorge Gouverneur / en aldaar moesten de burgers tien of 12 soldaten / meer of minder / huygbesten. De sioctien dede de Groot-meester van het geschut rantsouneeren. Rees en Emmerik wierd de Kleeffche boeren aan-beholen te sterchten.

Onderwijzen was'er veel op den Rijksdag tot Regensburg ober desen Franschen handel te doen. Dese hun bedienaers wonden alle bedenkelijke middelen aan / om de leden in slaap te wieden / en het rad boozde oogen te draapen. Keur-Bayeren, de Paltsgraaf, en Trier oordeelde men dat hen niet seer tegen sou zijn: maar Keur-Saxen, Brandenburg en Bern, toonden sich afskeerig. De Franschen deden te Brisach hun overwinning / op de Vereenigde Nederlanden, ten alderbzedstien uyt-meeten en uyt-blasen: men song aldaar het Te Deum Laudamus, en rechte andere bzeugde-tekenen op; op dat de nabuurige Switsers, dooz desen onge-meenen boozgang van desen Oberwinnaar / mochten leeren in hunnen schelp te kruypen. Dooz geheel Vrankrijk wierd / soo ober desen gelukkigen boozgang / als ober de geboorte van den Hartog van Anjou, ongewoone bzeugde getoont; en tot Parijs hing men in de kerck van Nostre Dame 50 vaandelen op / die de Koning in de berobede steden gekregen had.

Tot Romen moesten sy ook op het bzeedste hunne overwinningen uyt-kraapen / alwaar de Paus soo haast de bzeemde gesanten geen gehooz gaf / of d'Ekree quam by sijne Heylighheit, en verhsief sijn Meesters boozgang in Nederland tot den hemel toe: doch de Paus scheen daar ebenwel het aldergrootste gendogen niet in te scheppen / als boozsiende / dat het buur van een nieuwen oorlog hier dooz / tusschen het Huys van Oostenrijk onsteken was; gelijk men wil / dat desen bzeede-lievende Vader den afgesant van Keur-Keulen dit toe-boegde: Dat sijn Meester die oorlogs-gedachten wel mocht laten varen, en sich met die saken, waar aan hy verbonden was, bemoeyen. Men verhoed ook van de Franthen en Hollandsche saken te spreken / alsoo de schimp dichtten / sonder pemant / ja zelfs de eppen meesters

July. Overlast der verheerde lieden.

Rijksdag tot Regensburg.

Vreugdetekenen der Franschen over hun overwinningen.

Vertoog daer van door Ekree te Romen.

1672. te ontsien / soo dicht als haf bloogen / en den goeden Pasquijn nacht en dag werk gaben. Ook sekere Charlatan, of qualksalber / op de plaatte Navona, beneffens sijn Orvietano, een deel qualiken verkoopende / bracht een van sijn bzieben te boozschijn / daar men op las / *Cavalli, Cavalliretornano, per Francia in Italia*. Paarden, paarden, keeren door Vrankrijk in Italien. Willende misschien seggen / dat de Franschen, alske in de Nederlanden gedaan hadden / dooz hun land een keer naar Italien souden doen: maar de Fransche Ambassadeur had soo haast hier geen kennisse van / of belaste sijn dienaren / desen gast niet goede knuppel-slagen te betalen; en de Gouverneur van Romen, om meerder quaat booz te komen / deed den prazenden qualksalber in de gevangenissen werpen.

Me-vrouw-
we Colonna
toont
leed-wes-
fen van
haar
wech-loop-
pen.

Op dese tijd onthield sich Me-vrouwe Colonna, huyshvrouwe van den Connestabel Colonna, in een klooster tot Grenoble, en de Hartoginne van Mazarini, die met haar dooz-geloop:n was / in een ander tot Chamberi. Tot Perugia, alwaar de Cardinaal Francisco Barberini, ter eeren van sijn oom / den Paus Urbanus de Achtste, in St. Peters kerk een treffelijke optbaart hield / daar al de Cardinalen, behalven Saveih, tegenwoozdig waren / wierd een brief van de wech-geloopene Connestabelle gelezen / in de welke sy groot leerwesen van haar blucht betoonde. Gemige dan wierden optzefonden om dit gesel by te leggen / het geen noch naar eenigen tijd gelukt is / wanneer Colonna sijn penitente nocht tot Venetien te gemoet trok / om haar te ontfangen.

Dood van
den Cardinaal
Mancini.

Op die tijd stierf ook de Cardinaal Mancini, schepsel van den Paus Alexander de Sevende, dooz wiens doot drie Abdpen in Vrankrijk, by de 20000 kroonen aan renten waardig / open vielen. Hy maakte den Hertog van Nevers, sijn neef / al sijn naar-gelarene middelen. De Witte Telle, tot erkentnisse van wegen het Rijk van Napels, wierd ook toe ryt naam van den Koning van Spangien, met alle de gewoonlijke plechtigheden / aan den Paus bereert. By dese feestelijcheit / quam de blijdschap van den Cardinaal Landgraaf van Hessen, Prior van Duytsland, ober de boortgang van de Fransche wapenen in de Vereenigde Nederlan-

De Land-
Graaf van
Hessen
toont sijn
vreuede
over de
Fransche
Conquesten.

den, toonende een peder de lijste van alle de steden / die de selve Majesteit in de selve landen had bemachtigt; met eenen boozgevende / dat de Heeren Staten de goederen der Malthesers onrechtvaardiglijk besaten: maar dat sy dooz dese overwinningen wel vijf-en-twintig duysent guldens 's jaars boozdeel deden.

Onlusten
tusschen
Savoyen
en Genua.

Het oorlogs-buur / tusschen Savoyen en de byze Staat van Genua, tot noch toe onder de afsche gesmeult / en onder een valschen schijn van vriendschap geschoolen hebbende / quam op dees tijd tot een bzeuke upt te barsten. De Hartog van Savoyen nam tot een schijn (dat hy begeerde wraak te hebben) booz: dat men tot Savona sijn marmeren beeld in stukken hadde gesmeeten, het welke hy voor hadde in een van sijn treffelijkste huysen op te rechten. Hy dan maakte onderling verstand met eenen Raphaelino de la Torre, die tot Turino gevlucht was / om dooz hem tot onderhandeling met den Marquis van Livorno te geraken / en dooz sijn behulp / Savona met verrassing te bemachtigen; waar toe hy een goet aantal volk tot Ceba vergaderde: maar die van Genua kennisse hier van gekregen hebbende / sonden terfont daar hulp naar toe / verklaarden den gesepden la Torre vband van hunnen Staat / en setten vier duysent ducaten op sijn lijf.

De Genevoysen kregen ober dese bzeuke wepnig troost by den Paus, seggende / dat de Staat haar verdienden loon ontfangen hadde / als die / dooz haar hobaardpe / sich niet na de Roomsche regulen had willen boegen / gelijk hier booz aangewesen is. De Hartog ebentwel / al miste hem desen toeleg / ruste niet: maar niet anders als het waren soekende / nam Pieve in / en gaf daar op sijn verklaring upt / behelsende: Dat hy een eygen weg na de Middellandsche zee begeerde, om daar langs bequamelijk zout voor sijn ingefetenen te konnen bekomen; dat hy vorder, van wegen dat en het overige geschil, sich selven met de wapenen wilde rechten, ten ware de Republike sich binnen acht dagen het oordeel van het Hof te Bologna, over de Limijt-scheydinge, wilde onderwerpen.

De Hartog / alsoo sich Savona dapper hield /

1672. hield / meende met de Franschen te Zuccarello een aan-haben te maken: maar dit wilde geen boozgang nemen / alsoo dese oude plaats onbequaam was. Die van Genua, op hun hoede / namen eenige vermoedelijke personen gevangen; en hun Zee-boogt begaf sich met ses galeyen en twee oozlogschepen naar Albega, om op het wesen van den Hertog te letten / ende rebter de Ponente van de roberpen te supberen. Die van Savoyen quamen in de valeye d'Oneglia, by Cervo, daarse groote moed-wil aanrechten / en sich soo vol d'ponken / daarse oberballen / en hondert en veertig van hen neder-gemaakt en gevangen wierden: onder de welke ook een huys-bedelhebbber van Don Gabriel de Savoye was / die / hebbende sich drie dagen in een klooster ver-stecken / eyndelelijk gebonden / en in het klooster Diana gevangen geset wierd. Daaren-hoven sloegen de boeren de Savoyaarts, die sich in het dal d'Oneglia by Zuccarello dachten sterk te maken / in route / en kregen hondert en vijftig last-beesten / die de lijfsocht gedragen hadden. Het volk dat de Genuesen van Corfica gekregen hadden / sloegen de Savoyaarts eens acht hondert mannen aan de post la Nave af. De Staat nam ook gelt tot den oorlog op / koosen vier Colonnellen tot Colonellen / Marco Doria tot Velt-heer / en bebljtgden sich om veel volk te werben. Men koos drie Raadsheeren / en twee van de booznaamste burgers tot het opperste bestier; en veel van de booznaamste deden aanbiedingen / als den Marquis Serra ses hondert / en den Marquis de Canossa, Secretaris van den Hertog van Mantua, hondert mannen op hun beurs te verschaffen; een Hoogduyts bevelhebber bood aan / binnen den tijd van drie weken drie-hondert man aan te nemen / mits dat men beloofde hen ses jaren in dienst te houden: een Switser hoptman bood sijn soom met twee-hondert van sijn lauds-lieden aan: andere boden te gelijk gelt en volk / soo dat die Staat ontsachelijk wierd.

Men begoft nu ook in Duytsland te sien dat het om des Keyfers kroon te doen was: maar Keur-Keulen en Munster deden weten: Dat sy om geen andere oorzaak sich met Vrankrijk hadden ingelaten, als om de Hollanderen weder te ontnemen datse hen

onthielden; en vorders geen andere beooging hadden als de welstant van het Heylige Roomsche Rijk, sonder eenigfins yets daar tegen voor te hebben; dat hunne troepen selfs ten dienste van sijn Keyserlijke Majesteit waren, die daar van na sijn welgevallen mocht disponeeren. De Fransche Minister, Gremonville, verscherde den Keyser oock op sijn betrefte van Wenen naar Paris, dat sijn Majesteit in geenderhande manieren sou beschadigt worden, indien de selve sich stil wilde houden; dat de Fransche troepen niet een voet op des Keyfers grond souden setten: en indien de Keurvorst van Brandenburg den Koning niet hinderde, de selve hem uyt edelmoedigheyt alle sijn plaatsen in het land van Cleve wilde wederom doen geven. Doegende daar na noch by dupsent verachtelijke lasteringen tegen de Staten Generaal. Siet hier sijn eygen aanspraak / soo als die uyt het Fransch vertaalt is.

Aanspraak van de Commandeur van Gremonville, in de Raad van State van sijn Keyserlijke Majesteit te Wenen gedaan.

Seer Doorluchtige Heeren. Dewijl het van d'eene zijde lastig, ongevoelig en kommerlijk geweest sou hebben, en dat ik van d'ander zijde van sijn Keyserlijke Majesteit, het geen dat ik aan hem te seggen heb, soo veel de tegenwoordige saken aangaan, beter sou doen verstaan; en ook, op dat ik met U Doorluchtigheden aan te spreken, terwijl de selfden in een selfde plaats vergadert zijn, een uytgedrukte en vaardiger antwoord sou bekomen, dan of ik yder in 't besonder aansprak: soo heb ik dese Vergadering verworven, daar in sy alle te samen zijn: En dewijl het hen belieft heeft my gunstiglijk daar in te doen verschijnen, soo bid ik hen dat sy met opmerking na my luyfsteren.

't Is seer seker, dat de Christelijkste Koning, mijn Meester, sijn Keyserlijke Majesteit, en de Catholijke Koning in hooge eer en achting heeft, en met alle toegenegentheyt en meedogen bemint, niet alleenlijk uyt d'aanmerking van d'enge verbintenis van Maagschap, die hen te samen voegt, maar ook uyt

oorzaak

Savoyaarts door dronkenschap geslagen.

Aanbiedingen tot hulp van die van Genua.

Fransche erfkeijngender Franschen.

1672.

July.

oorzaak van d'andere aanmerkens-waardige hoedanigheden, en om de voordeelen van verdienste en deugt, met de welke dese groote Vorsten zijn bekleed. Dieshalven begeert en wencht hy met hen in eenigheyt, vrede en rust te leven, soo ten opzichte van hun personen, als van hun onderfaten; hy sal altijd alderhande middelen gebruyken, om voorspoedig daar in te zijn. De Koning, mijn Meester, heeft'er, behalven de mondelinge beruyging, die hy'er af gedaan heeft, klaarlijkelijke proeven af gegeven, toen hy, na dat hy, door middel van de Koningin, sijn Moeder, hoogloffelike geneugenis, en van sijn Ambassadeurs had doen verstaan, hoedanig de Rechten van de Dolsijn, sijn Soon, waren; toen hy, seg ik, verplicht was, als door geweld daar toe gedreven en getrokken, te trachten sich in de besitting deser goederen te stellen, namelijk door middel, die God aan hem verschafft heeft: dewijl hy sag dat'er, om hen te bekomen, geen andere middel, dan die van sijn wapenen, was. En hoewel de selfde krachtig waren, en de verwinning hadden: en in tegendeel, de heyrkrachten van de Catholijke Koning seer swak waren, en onmachtig om sich daar tegen te stellen, en de verovering van een groot deel van 't land, gelijk ook van veel sterke en wel versiene steden, te beletten, soo is 't nochtans foodanig, dat hy hen nauwlijks te veld had gebracht, of hy, op de tusschen-spraak van eenige Vorsten, hun gemeene vrienden, toegevende, met hun begeerte en vernoeging boven sijn eyge interessen te stellen, heeft de voortgang van sijn voorspoet, hoewel op sijn krachtigste zijnde, willen afbreken, om aan Nederland Vrede te geven; vergenoegt met de gerechtigheyt van sijn pretensien, of eysschingen bekend gemaakt te hebben, en alleenlijk een deel der veroveringe te behouden, die hy met soo groote geswintheyt, en soo voorspoediglijk had verkregen. Ik weet wel dat'er zijn, die sich ingebeeld hebben, dat de Koning, mijn Meester, voor dese soo vermaarde Triple Alliantie, of drie-voudig Verbond vervaart, affiet van voort te treden tot de geheele verovering der Nederlanden. Maar ik weet wel, en ik verseker my ook, dat U Doorluchtigheden wel weten dat dese grontvest seer swak is; dewijl de selfde in die tijd noch nauwlijks was geschetst, en dat dit

Verbond noch niet was geslooten. Maar 1672. (schoon het selfde al geslooten had geweest, soo kon 't nochtans niet de minste vrees aan Vrankrijk geven; dewijl dat Rijk in sich selfs gerust en eenig was, onder de bestiering van een jong, wakker, wijs en voorsichtig Koning, die, zedert het begin van sijn heerschappy, in de verwarringen en verdeltheden van sijn eyge Koningrijk, en in Oorlogen tegen d'eerste Machten des Werelts belemmert zijnde, echter alle de verhindernissen en swarigheden heeft verwonnen, en, de grensen van sijn Koningrijk uytgestrekt hebbende, het Koninglijk Huys weder heeft vereenigt, de rust van 't Koningrijk opgerecht, de genegentheden en interesten tot een gebracht, doende sijn onderfaten rust genieten; de goede bestiering, en de gerechtigheyt weer opgerecht, en sonder afwringing, sijn inkomsten en schatten vermeerdert; waar toe kon dan sulck een Verbond dienen? De Sweden waren verre van de hand, en ongewapent. D'Engelschen hadden geen heyrkrachten te Land, noch gelt; en het bloeyend Koningrijk van Vrankrijk sou Holland niet gevreesst hebben, 't welk niet te vresen staat, schoon het eenige krachten ter Zee heeft, noch in stant was van een inval te doen, sonder sich self voor groote gevaarlijkheden bloot te stellen, noch alleen, noch in geselschap.

En indien sy de voorwaarden van hun Triple Alliantie, of drievoudig Verbond, hadden willen uytvoeren, wat swarigheden souden'er niet voorgekomen zijn, in de heyrkrachten, en interesten der Bondgenooten te samen te voegen? En wat souden sy hebben kunnen aanvaugen, tot de gemeene nuttigheyt en vernoeging van soo veel verscheyde Vorsten? En hoe souden sy een Vorst, ja Opperhoofd aangestaft hebben, die sich in sulck een goede stant bevond, en van de welke sy wisten dat hy ook vrienden had, en aan de welk noch bevattelijckheyt, noch naarstigheyt ontbrak, niet alleenlijk van de voornemens der gener te vernietigen, die sich tegen hem in-spannen, maar ook om hem selven in hun eyge Staten te verdrukken?

't Is dan niet dese Ligue, noch yets diergelijks; want dit sou een ydele vrees hebben geweest, die in de groote en deuringende plaats van de Koning, mijn Meester, geen plaats kan

July.

1672. kan hebben : maar de liefde, die hy tot zijn naaste magen heeft, en de begeerte, die hy heeft gehad om een vuur uyt te blusschen, 't welk Europa met nieuwe beroerte kon ontvonken, en de redenen, die hem op een aangename wijze door de Koningen, zijn vrienden, zijn vertoont, hebben hem verplicht de vrede te maken, die van alle de Christenheit begeert wierd.

Toen dese saak in dier-voegen, als men weet, met de Catholijke Koning geëyndigt was, keerde de Koning, mijn Meester, alle zijn gedachten tot de saken van zijn Koninkrijk weer op te rechten, op dat hy, met zijn onderfaten, dit geluk sou mogen genieten; 't welk het eynde van een wel-gestelde Staat is, die door een goed en verstandig Vorst bestiert word. In deser voegen bracht hy te weeg dat de gerechtigheit gelijkelijc bedient wierd sonder een-zijdigheit en sonder in-terest; dat de Volken van d'overmatige schattingen wierden verlicht; dat de machten vernedert wierden, om dat de ware dapperheit, tot voordeel van 't Vaderlant besteed, en de straffinge en boetinge der besondere ongelijken aan 't vermogen van 't Gerrecht gelaten moeten worden. Hy ging met een volmaakte huyshouding d'overmatige kosten van zijn eygen Hof besnoeyen, om d'inkomst van zijn suynigheit tot de weerkoopung van zijn heerlijckheit te besteden, die ten deel vervreemd was; en hy wilde ook dat de besondere lieden voor hun besondere vernoeging, de kosten van hun taaffel, van hun kleederen, en van hun spelen, en van hun gevolg, souden regelen.

Hy nam geen schattingen van zijn onderfaten, om hen te belasten; maar alleenlijc om middel te hebben van zijn eyge waardigheit, en d'eer van de Kroon te ondersteunen. Om de koophandel, en het voordeel sijner onderfaten te vermeerderen, heeft hy nieuwe vaarten, tot de gemeenschap der vloeden en stromen gemaakt; wonderlijke werken, en van ongelooffelijke onkosten. Hy heeft veel groote burgerlijke gebouwen tot vergiering der Steden geschikt, en tot sekerheit van 't Koninkrijk, veel oude vestingen doen vermaken, en veel anderen van nieuwe vinding doen toe-stellen. Hy heeft, 't welk aanmerklijker, en het wesentlijkste is, d'Edelden in een geduurige oeffening der Wapenen on-

derhouden, met de selfde tot krijgs-bedieningen in een goet lichaam van Krijgs-volk, dat wel betaalt en onderhouden wierd, te gebruyken, met de selfde door toegestelde strijden, belegeringen en bestormingen, te gewinnen tot niet verbaast te worden, als sy sich in foodanige ware dingen, en in de voorvallen ingewikkelt souden vinden. Ik verseker my dat hy hen altijd gemijst sou hebben, wel wetende dat d'oprechtigheit van zijn leven, de goede bediening van 't gerecht, en der saken in zijn Koninkrijk voor hem de selfde roem verkregen souden hebben, die hy sich van zijn krijgs-daden kon beloven, de welken altijd met yets geweldig zijn verselt, als een der geesselen, met de welken God gewent is de sonden des werelts te straffen.

De Koning, mijn Meester, sich in dese en diergelijke saken oeffenende, en besich houdende, heeft de gerufligheit van leven, 't welk hy sich daar af beloofd had, niet lang konnen genieten, om dat het van de genen wierd ontroert, die door reden, of ten minsten uyt aanmerking van de verplichting, die sy aan hem hadden, zijn voldoening behoorden te bevorderen, en de selfde te gemoetgaan, of, ten uyttersten genomen, de gelegentheden van hem te verontplichten te mijden, en die in tegendeel betuygen dat sy zijn waardigheit weynig achten, en niet langer aan de gewichtige diensten gedenken, die sy ontfangen hebben van hem, en van de Koningen, zijn Voorfaten.

De Hollanders zijn 't, die (men weet niet waar toe, noch uyt wat oorzaak) hebben willen toonen dat sy weynig tot Vrankrijk waren genegen, 't welk nochtans, gelijk alle de werelt weet, hen in dier-voegen heeft ondersteunt, dat sy 't grootste deel van hun verheffing, en van hun grootheit, tot de welke sy sich hebben verheven, aan het selfde zijn verplicht; gelijk lieden, van niets op-gekomen, verwaant op hun eyge macht, en verblind van de glans van in de rijg der Vorsten gestelt te worden; en die het goed vergetende, 't welk sy ontfangen hebben, sich selven in een hardnekkige ondankbaarheit het ben-gedompelt, en hebben durven aanvangen de Actien en doeningen van sulc een groot Oppervoest, gelijk de Koning, mijn Meester is, te bestraffen: dewijl sy zijn innerlijke gedachten hebben willen onderzoeken, en zijn

1672.

July.

meeningen deur-gronden, en, hen op hun wijze verklarende, gevolgen daar uyt willen trekken, als of sy uytwerkfelen fouden voortbrengen, die noyt in de gedachten van fijn Majesteyt waren gekomen, en daar op hy noyt had gedacht. Ik verfwijg noch dat sy, door d'overmaat van hun verwaantheyt vervoert, wel hebben durven onderwinden fich met feer machtige Koningen te verbinden, om een Triple Alliantie, of drievoudig Verbond op te rechten, door 't welk sy miffchien pretendeerden en poogden aan de grootfte Opper-vorften de wet te ftellen, gelijk sy willen dat men gelooven fal dat het de School is, en dat fy de Bestiëders van Europa zijn.

Merkte eens op de natuur van defe lieden, die nieuwelijks verheven zijn, en die fich niet met de vrede bekreunende, de welke fy met de Koning van Engeland hebben gemaakt, niet een eenig artikel daar af hebben onderhouden. Sy hebben de wederkeering fijner onderdanen belet; fy hebben met geweld d'authoriteyt van te viffchen aan fich getrokken; fy hebben tegen hem om de Souverainiteyt defter Zeen durven difputeeren, en hem aantasten, ja tot lafter-fchriften en fchilderyen toe te laten, die voor fijn Koninglijke Perfoon, en voor fijn Koningrijk onwaardig zijn, aan 't welk fy echter verplicht zijn, uyt oorfaak van 't geen, dat het tot hun behouding en grootheyt gedaan en bygebracht heeft. De Koning, mijn Meeftter, ging naar de zijde van Nederland, de grenfen van fijn Koningrijk, befoeken, in 't gefelfchap van fijn gewoone macht van Krijgsvolk; en fy durfden fich met een machtig fcheeps-heyr voor fijn oogen vertoonen, en hielden een ander macht in 't land vaardig; en fy, tot op de minfte beweging, en op de minfte optocht merkende, en niet aan de goede vriendschap, en aan 't verdrach gedenkende, die tuffchen hen waren, hebben getracht defe optocht, en grootheyt van Vrankrijk by veel Vorften verdacht te maken, met de felfde met veel heymelijke voornemens te belaften, daar tegen fy wilden dat men fich fou ftellen; en fy, ergwaan op 't geen vattende, op 't welk de Koning, mijn Meeftter, miffchien niet dacht, zijn foo verre gekomen, dat fy de handel met Vrankrijk hebben verboden.

De Koning, mijn Meeftter, door defe handel, en om defe rockelooſheyt vergramt, be-

1672
July.

floot, om d'eer van fijn waardigheyt, en om 't voordeel, en de behoudenis fijner onderſaaten, de Generale Staten te ſtraffen. En op welke wijze fy geſtraft zijn, dit is niet nodig te feggen: dewijl hy naauwlijks in dit land is getreden, met fijn wel-geregt kriegsvolk, van veel Vorften verſelt, en ook van veel Eddeldom, die ſich gewilliglijk in 't gevolg van ſulk een groot Koning en Hoofzman heeft be-geven, of ſy, door fijn Koninglijke tegenwoordigheyt verbaaft, in hun geweten overtuygt van 't ongelijk dat ſy hadden, en in hun hart verwart, hebben defe groote kracht, en defe weergadelooſe dapperheyt des Konings, mijn Meeftter, en van fijn dappere Soldaten niet konnen tegenſtaan, ſchoon ſy wakkere tegenſtant hebben gedaan, en ſchoon ſy een feer groot getal van oude krijgs-benden hebben, door krijgs-overſten van hooge achtting en beleyd: in-voegen dat hy in minder tijd dan een maand met geweld meer dan 40 plaatfen heeft ingenomen, die ſoo wel verſterkt waren, als ſy in eenig ander gewelt zijn, en, gelijk d'ervarenheyt in voorlede tijd getoont heeft, machtig om yeder voor fijn hoofd, een geheele Somer lang een groot en bloeyend heyr beſich te houden. En indien ſy hun toevlucht niet tot het water hadden genomen, 't welk ſy heylig oordeelen; en indien ſy niet een element, ſoo ongetrouw als ſy ſelven, hadden gebruikt, 't is ſchijnbaar, dat ſy heden alle ondergebracht fouden zijn. In 't welk fekerlijk de Koning, mijn Meeftter, Gods byſtant erkent, die, aan hem verwinning op verwinning gevende, met ſoo groot geluk en gefwintheyt, aan hem noch de geeft en 't beleyd geeft van de ſelfde te vorderen, en te difponeeren tot de vordering van fijn glorie. Gelijk hy ook met alle ernit en Godvruchtigheyt tracht daar van nieuws de ware Goddelijke bediening, en de waarachtige Godsdienst in te voeren, die'er door hem uyt verbannen was, met een ſchrikkelijke Apoſtaſie, of afval, en weerspannigheyt, ſoo tegen God, als tegen hun ware en wettige Vorft, verſelt van ſoo veel gedruys, gekraak, doodinge, rovery en overdaat.

Maar de hardnekkige woede van dit Cana-lijje word voornamelijk hier in gekent, dat ſy, hoewel ſy ſien dat God hen klaarlijk ſtraft, dat de ſelfde Machten, die hen eertijds hebben geholpen en beſchermt, de genen zijn,
die

1672. die hen vernederen, en tegenwoordiglijk over hun buyk gaan; dat sy, seg ik, in plaats van sich te verootmoedigen, en toevlucht tot hun goedertierentheyte te nemen, te meer daar in verbitteren, en liever hun Land en Onderfaten willen verwoesten, en verdelen, en sich eerder in gevaar vante verdrenken stellen, dan sich onder sulc een heerlijk en zegerijk Verwinner begeben.

Men sou noch kunnen lijden dat sy in dit uytterste by de Vorsten, hun vrienden en bondgenooten, hulp en onderstant verfochten: maar ik weet niet wat voorsichtigheyte dit is, sulks in de wateren, daar sy in sekerheyte zijn, te zoeken. Dat sy'er dan d'eerste schaden in gevoelen, die soo groot sullen zijn, dat het onmogelijk is hen uyt te drukken, noch genoegfamelijk uyt te beelden, hoedanig d'e-lenden sullen wesen, die dese overvloeyingen hen sullen toebrengen. De Hollanders hebben echter soo behendig geweest, dat sy sich in dier voegen hebben beleyd, dat sy verhopan dat sy geholpen, en in hun eerste staat herstelt sullen worden door dese selfde Vorsten, tegen de welken sy opgestaan zijn, en door eenige anderen, welker Landen en Plaatsen sy geusurpeert hebben, onder verscheyden pretexten. Sijn Majesteyt, de Koning van Spanjen, doet tegenwoordiglijk onderstant aan hen, als aan sijn goede Vrienden, vertrouwelingen en bondgenooten; Gelijk ook eenige Vorsten van 't Keyserrijk: en onder anderen sijn Keyserlijke Majesteyt, die een Verbond met hen hebben gemaakt, van 't welk men de Artijkelen en voorwaarden siet; en men siet alree het Krijgsvolk naar hun vergader-plaats trekken.

Men doet gerucht loopen dat de verbintenis deser Vorsten geschied is, om de rust van 't Keyserrijk te bewaren; om de genen tegen te staan, die het sullen willen aantasten; en ook misschien om eenige Vorsten te straffen, de welken sich met de Koning, mijn Meester, verbonden hebbende, op dat hy hen sou helpen de Landen weder te bekomen, die de Hollanders hen ontroofst hebben, ongehoorsaam aan 't Keyserrijk schijnen te zijn; en misschien ook om de Franschen te beletten hun verwinning te vervolgen, en om hen te verplichten tot Vrede te maken. Sijn Keurvorstelijke Doorluchtigheyte van Brandenburg heeft geen kleyn

1672. moeyte gedaan om dit Verbond uyt te werken: want hy heeft mijn Heer de Vorst van Anhalt meer dan eenmaal uyt dit Hof, naar dat heen en weder doen trekken.

Wy souden, seer doorluchtige Heeren, de ware oorzaak van dese verbintenis, en van dese ontseltenis wel willen weten: om dat ik onder de oorsaken, die ik foo terstont aangewesen heb, niet kan merken welke sy warelijk is. Indien sijn Keyserlijke Majesteyt, en d'andere Vorsten sich niet in actie begeben, dan om de rust van 't Keyserrijk te bewaren; ik sie niemant, die het selfde ont-rust, of die voorgenomen heeft het te ont-rusten. De Koning, mijn Meester, heeft sich genoeg daar op verklaart; en ik self heb dit meermalen van sijn Keyserlijke Majesteyt, en aan sijn Excellentie, mijn Heer de Vorst van Lobkowitz doen verstaan, met aan hem te verklaren, dat indien 't gebeurde dat het Franche Heyr genoodsaakt was over eenigen der Landen van 't Keyserrijk te trekken, om sijn vyanden te gaan bestrijden, dit in vriendschap, en sonder geweld sou geschieden, dat men sorg sou dragen om de wanordeningen te beletten, en dat men geen verdrukking van d'overtocht der Heyren sou ontfangen: gelijk ook gebeurt is. In-voegen dat ik niet sie waar in het Keyserrijk is beledigt, noch waar over het kan klagen.

Indien dese Vorsten geen andere insicht hebben, dan de Frontieren van 't Keyserrijk te bewaren, 't is hen geoorloft; en sy mogen met hun Heyren over-al trekken, daar 't hen in 't Keyserrijk belieft. Maar waarom maakt men Verbond met de Hollanders? Waar-om ontfangt men gelt van hen? gelijk Brandenburg besonderlijk heeft gedaan. Sullen desen misschienen hun goet geven, omdat van anderen te bewaren, 't welk geen leet aangedaan word, om ondertusschen het hunne te verliezen, 't welk warelijk aangetast word?

Indien dese Heyren de straffing der Vorsten van 't Keyserrijk, die sich met de Koning van Vrankrijk hebben verbonden, tot hun voorwerp hebben; waarom verdienen sy gestraft te worden? Misschien, om dat sy met een weergadeloose voorsichtigheyte, op een machtige Christelijkste Koning hebben gesteunt, om, als geestelijke Vorsten, geholpen

1672. en by-gestaan te worden in de weder-krijging der goederen, die de Kettters op hen hebben geufurpeert, en de goede gelegentheyten des tijds hebben waargenomen; om dat de instantien, die sy tot dit selfde werk by andere Vorsten van 't Keyserrijk hebben gedaan, niet van de Catholijken ondersteunt zijn geweest, die sich niet in staat vonden om sulks te doen, noch van d'andere kettters, om dat het tegen hun instructie en bericht is. Hebben sy hierom de rust van 't Keyserrijk ontroert? Hebben sy de Franschen in hun Land doen trekken, sy zijn noch vreemdelingen noch Barbaren, en hebben'er geen vyantschap gepleegt. In tegendeel, sy hebben'er groote sommen van penningen gelaten; en de selfde Franschen besitten geen plaatsen, en hebben geen pretensie in 't Keyserrijk.

Is de meening deser Vorsten, de Hollanders in hun voorgaande macht en grootheyten te herstellen? Sy zijn misschien van eenig oud geslacht der Koningen afgedaalt, 't welk verdient dat men hen niet laat verlooren gaan. 't Is niet meer dan 100 Jaren geleden, dat sy noch het doorluchtigste Huys van Oostenrijk onderworpen waren. En wie zijn de genen, die de heerschappy en bestiering der saken in handen hebben? 't Is misschien een Staat die groote diensten aan dit deel van de Christenheyten heeft bewezen, 't welk aan de Grenzen van dit paalt; in-voegen dat het verdient bewaart te worden. De werelt sal niet veel in 't verlies van 't Vorstendom der Hollanders verliezen. 't Is niet lang geleden dat het niet was, en misschien sal 't binnen korten tijd niet meer zijn.

Deze Geallieerde Vorsten begeben sich misschien in actie op de beloften, die de Hollanders aan hen doen, van volstandiglyk en getrouwelyk met hen vereenigt te blijven, of dat sy van hen vergolden sullen worden. Wat het een aangaat, sy zijn niet in staat, en hebben geen middel om sulks te doen, dewijl'er niet een van dese Vorsten is, die geen voordeel op hen heeft, in waardigheyten, in grootheyten, en in Staten. En wat het ander aangaat, hoe kan men sich op de genen vertrouwen, die in hun getrouwheyten aan God, aan hun wettig Vorst, aan de Franschen en aan d'Engelschen, hun groote weldoenders en vrienden, gebrekkelyk hebben geweest? Ik verfeker my dat, soo desetwee groote Koningen

de Vrede aan hen wilden geven, op hoedanige voorwaarde het ook was, sy wel haast op dese voorwaarde, over alle wetten, tractaten, trouwen en beloften, souden heen stappen.

Misschien hebben de groote sommen van Penningen occasie tot dit verbond gegeven. Ik weet wel dat men alreede betaalt heeft, en dat men noch belooft alle maanden tot de subsistentie en onderhouding deser heyrenten te betalen. Maar my dunkt dat dese sommen niet considerabel zijn, noch geproportioneert naar dese groote beweging. Ik kan ook niet sien van waar sy middel sullen bekomen om voort te varen in de sommen te betalen, die sy beloofd hebben. De Schatkist der Hollanders is niet vermeerderd, maar in tegendeel veel millioenen vermindert door de voorlede Oorlogen en beroerten. Sy hebben tegenwoordig weynig Lands dat opbrengen kan. Hun Koophandel ter Zee is afgebroken. De Particulieren kunnen wel voor eenige tijt het gemeen ondersteunen: maar sy sullen wel haast moede worden, en vresen dat sy in 't algemeen verlies elendig sullen blijven. In voegen dat'er weynig schijn is dat sy kunnen continueeren in de sommen te betalen, die sy beloofd hebben. Maar het sal den Hollanders genoeg zijn den zetel van d'oorlog elders te vervoeren: en de geen, die sich ingewikkelt en belemmert sal vinden, mach sich dan redenen.

My valt een andere reden in, die men kan hebben in dese Ligue te maken, te weten, dat de Vorsten, nijdig van Frankrijk door een Koning bestiert te sien, die tot aan dese tijt sijn wedergade niet onder sijn Voorfaten heeft gehad, ('t welk men in veel dingen bemerkt, die hem zedert de dag van sijn geboorte sijn overgekomen) en die sich altijd meer heeft opgeheven, toen men hem geloofde op het laagste te zijn, en dat so Frankrijk oyt door een Koning bestiert en beheerscht is geweest, welks deugt het selfde tot de hoogste trap van kracht en wakkerheyten heeft gebracht, het selfde nu foodanig is; dat de Vorsten, seg ik, vreesen dat de meening van sijn Majesteyten is sich een absoluyt en algemeen Monarch te maken, en sich d'andere Vorsten t'onderwerpen, daar toe Holland hem grootelijks kan dienen; en dat men deshalven het selfde moet ondersteunen, het kost ook soo veel, als 't is.

1672. Ik wil niet ontkennen dat de begeerte van te gebieden, en d'anderen onder zijn heerschappye te brengen, algemeen is aan alle menschen: maar ik acht niet, dat dit de meening van de Koning, mijn meester, is. Hy bemint de glorie, maar hy is niet vatbaar van dese eersucht: En ik sien niet, dat, om daar toe te komen, de verovering van Holland hem noodzakelijk is; dewijl hy sich niet kan inbeelden, dat sulc een kleyne hoek Lands grootelijks kan dienen, om foodanig een aanslag te doen gelukken. Indien hy dit voornemen had, hy sou sich op zijn eygen krachten vertrouwen; want men moet belyden, dat die van Vrankrijk ontsagchelijk zijn, als sy wel zijn vereenigt, en als sy een Koning in 't hoofd hebben, welks deugt, beleyt en dapperheyt soo groot is, als die van de geen, de welke tegenwoordiglijk heerscht, volgens het inbeeldig voornemen, 't welk de anderen in hun geest gevormt hebben, schijnt het dat men dese heyr-krachten niet moest doen aantrekken, die geen ergwaan aan de Koning, mijn meester, kunnen geven, de welk groote reden heeft om te vermoeden, dat men (sijn glorie benijdende) hem met geweld wil vernederen.

Indien sy willen de vrede aan Holland doen geven, waarom doet men 't niet door handelingen, door Ambassaden, uyt personen van Staat bestaande? De Koning, mijn meester, hen wel aan-gehoort hebbende, sou sich van hun redenen laten bewegen, soo sy krachtig en bondig waren. En wat sou hy niet doen op d'instantie van een Vorst, die soo na-maagschap aan hem is, en die hy soo hoog acht, gelijk de persoon van zijn Keyserlijke Majesteit? Maar dese strenge wijze van doen, terwijl men met een heyr de plaats nadert, daar hy d'oorlog voert, en met ter selfder tijd te willen doen gelooven, dat'er veel gemaakte Tractaten zijn, seer schadelijk voor Vrankrijk; ik vrees, seer doorluchtige Heeren, (en God geef dat het niet gebeurt) dat dit is een deur voor een algemeene oorlog openen: want sekerlijk, de Koning sal nier toe-laten, dat men eenige strengheyt tegen de Vorsten gebruykt, die met hem zijn verbonden. Hy sal de genen, die de voortgang van hun wapenen sullen willen beletten, en den Hollanders onderstant doen, voor zijn vyanden houden. Hy

sal met zijn heyr aantrekken, het hunne trachten te bejegenen, en daar tegen te strijden, en het selfde niet op de grensen verwachten.

Dit zijn de intentien en meeningen van de Koning, mijn meester, die my bevolen heeft hen aan zijn Keyserlijke Majesteit bekend te maken, en die ik tegenwoordiglijk aan U Doorluchtigheden heb vertoont, op dat gy rapport daar af aan hem soud doen, niet twijfelende, of hy sal, op de gewichtige gesteltheyt van d'oprocht van 't heyr, naar uw voorsichtige raad luysteren, als naar de gene van zijn voornaamste Ministers: dewijl hy in een oogenblik d'oorlog uyt een hoek des werlds, daar sy heden haar zetel in Holland heeft, kan trekken, en alle de Koninkrijken daar meê vervullen, en der selfde woeden onder alle de Vorsten van de Christenheyt zayen: en nochtan zijn alle dese Vorsten niet soo machtiglijk gewapent, dat sy schrik behoeven te geven. Daar zijn Vorsten in 't Keyser-rijk, die'er niet aan vast zijn; en indien men tot vrede-breking komt, sommige sullen sich voor d'eene, en anderen voor d'andere party verklaren. Sy hebben te gedenken, dat de liguen, die van Vorsten gemaakt worden, de welken van grensen en interest verre van malkander zijn, gelijk ook van Gods-dienst, lichtelijk los gaan en breken, te meer als aan de voornaamste van de ligue middelen en penningen ontbreken, om aan de swaksten onderstant te doen.

Aanmerkt, seer Doorluchtige Heeren, dat men, hoewel men tegenwoordiglijk eenig krijgs-volk vergadert, hen moet doen substeeren en bestaan, en continuëren in hen by malkander te houden. De Vorsten zijn ten meesten-deel uyt-geput. De steden van 't Keyser-rijk sullen niet gaarne foodnige gasten sien. Vrankrijk is gewapent, en heeft soo veel gelds als eenige andere staat; en eer men het geen weder wint, 't welk het binnen seer korten tijd heeft vermeestert, sullen veel toe-vallen en vreemde voorkomingen ontstaan.

Indien men een-maal begint, men sal niet lichtelijk kunnen doen op-houden; want men sal niet alleenlijk d'oorlog in Holland, of aan den Rhijn voeren. Vrankrijk heeft vrienden en volk genoeg, in seer goede stant, om Duytsland en andere plaatsen

1672. aan te tasten, en selfs in Italiën, en in Span-
gien.

July.

Eyndelijk, de Koning, mijn meester, be-
geeft sich gantschelijk tot het besluyt der
Hollanders, sijn vyanden: Hy heeft met geen
ander Vorst yets te beslechten. Dat yeder op
sijn interessen denkt, en op't geen, dat nut
voor hem is: dat hy de ware stand sijner
krachten, van sijn krijgs-volk, van sijn krijgs-
voorraad, en van sijn vrienden overweeg,
eer hy dese groote oorlog aan-vangt. Indien
de Koning aan-gerast word, hy sal 't niet zijn,
die begin aan de vrede-brekrieg sal geven; hy
sal aan God geen reken-schap van de verwoe-
stinge hebben te geven, die een onvermijde-
lijk gevolg daar af sullen zijn: In plaats dat
het heden noodiger sou wesen, dan oyt, ver-
eenigt te blijven, en sich te samen te verbind-
den, om op de macht der Turken, die met
groot schreden Polen komt in-trekken, en
schrik aan Ongerén veroorloofen te merken,
en de selfde te verdrukken. Dewijl het qua-
lijk sal klinken, dat de Turk het Christendom
aan-tast, tot welks verdediging de Roomsche
Keyser, en de Vorsten van 't Keyser-rijk voor-
namentlijk zijn verplicht; behalven de by-
sondere intrest van Maagtschap, en Gebuur-
schap der Staten: gelijk ook sijn Hoogheyt
van Brandenburg, die, in plaats van tot by-
stand van Polen te trekken, sich te samen
voegen, om de Hollanders tegen de Christe-
lijkste Koning te helpen: Want hoewel dit
een oorlog van intrest van Staat is, soo zijn
sy nochtans Ketter, tot welker verdelging
yeder goed Christen sich moet besteden, en
verplicht is sijn vuurige gebeden tot God te
stieren.

Maar men sag te wel waar het alles heen
wilde; en dese loffelike Minister en bedie-
naar geraakte soo in het oog / dat hem
daar na het Keyserlijk gebied ontfegt is ge-
worden; en men bzaecht alles by wat men
konde / om de Fransche dessepenen te verp-
delen.

Tver der
Vorsten.

Deel Duysche Dorsten boegden sich by het
hep? van Brandenburg: als de Hertog van
Saxen Lauwenburg. De Hartog van Lorha-
ringen zand sijn Minister Canon met twee
Regimenten ruyters by hem: en veel van
de Brandenburgsche troepen quamen booz-
af na Minden en der Lipstad; sullende de

Keur-Vorst met het gros in de maand Au- 1672.
gusty volgen.

Men plakte ook pets tot Weenen op de July.
hoeken der straten aan / waar mede de Fran- Beschul-
sche Gesant beschuldigt wierd / dat hy de on- digingen
lusten in Polen en Hongaryen sou geboed tegen Gre-
hebben / om dooz het een en het ander den monville.
Keyser de handen vol te geven / en self den
Turk in het laatste te bzingen.

En in der daad / het stond in Polen soo Poolsehe
flecht als het diende: de Rijks-dag tot War- fakén.
saw wierd in kraekeel dooz gebzaecht / men
bocht'er lijf om lijf / en de Standen wilden
selfs den Koning van den Thoon stooten /
en Longueville daar weder op dzingen: en
begeerden / dat sich de Koning in het Kloos-
ter Czestochowa sou begeben / en de Konin-
gin sijn op-bolger trouwen: maar de Ko-
ning verklaarde / de kroon niet als met sijn
leben te willen af-staan. Het ging'er soo
woest / dat sich d'ingesetenen tot Warsaw
selfs niet seker achten te zijn / en niet als
een algemeene piondering en verwoesting
te gemoet sagen. Maar dewijl'er vast van
alle kanten volk / tot des Konings verseke-
ring aan quam / berdwegen die bzaes weder-
om; doch niet die booz den Turk, die vast
met een hep? van 100000 mannen / en 150
stukken gheschuts / het selve ober de Swar-
te-zee met veel bomben en granaten na-ge-
boert wierden / aan quam.

Vrees
voor het
Turkische
hep?.

In Hongaryen was het noch slimmer /
dat de booz-verhaalde Dorsten / tot Weenen
en Nieuwstad onthalt / hebben moeten boeten /
sonder eventwel de onrust daar dooz te stil-
len.

Ondertusschen verboozderden de Bisschop- Augustus.
pen van Keulen en Munster het beleg van Vervolg
Groeningen. Op Dingsdag den 23. oude van het
stijl / begoft de byand met het aan-bzeken van beleg van
den dag / gelijk booz-heen / seer hebig met Groenin-
bomben en stink-potten in de stad te schieten / gen.
waar dooz veel treffelike gebouwen onder de
voet geraakten. Echter seken al dit wo-
den de moed der burgeren eerder te vermeer-
deren / als te verminderen; zijnde soo ber-
bittert / datse opentlijk verklaarden / liever Moed der
alles, tot den laastten druppel bloeds toe, te burgeren.
willen wagen, als de stad aan een huurling van
de Franschen te sullen over-geven.

Men nam ook / dooz ozdze van den staad /
opsticht wat kroon en ander boozraad bin-
nen

1672. men de stad te binden was; en zijnde bebonden de selve van alderhande lijf-tocht noch wel voorszien te zijn / heeft men / om geen duurte te verwekken / een plakkaat aan geslagen / waar in verboden wierd de rogge duurder als de muidde tegen 4 gulden 10. stuivers te verkoopen; soo dat men / soo lange de belegering geringe duurde / acht ponden b'zood voorsz bijf stuivers konde koopen / en soo alle andere spijse naar verbolg: soo dat men daar alsoo goed koop in / als voorsz het beleg konde leven.

Tegen den avond quam het kirijgs-bolk van Aduwarder-zijl, dooz 200 man / onder het bevel van den Hopman Wridzers af-geloft / binnen de stad: maar tegen midder-nacht scheepten die van binnen 50 mannen in een turf-schip / en deden daar mede buyten het Kleyne poortje een seer geweldigen upbal in de Keulsche approchien / slaande menichte van de v'panden dood / en b'zengende twee gebangenen / eenige snaphanen / musquetten en anderen buyt binnen / allenlijk drie van de besetelingen waren gequerst / maar niemant dood gebleven: voorts duurde het schieten met musquetten uyt de Faulcebray de geheele nacht / voornamelijk aan der studenten post / die sich dapper lieten hooren.

Op Woensdag den 24. blogen des v'pants bomben en sink poorten met menichten in de stad / en deden seer groote schade aan de huysen / daar die van binnen ook seer treffelijk op antwoozden. Des morgens / omtrent acht uren / vloog een kanon-kogel dwars dooz Martini-kerk heenen / aan de zijde van den tooren / eben boven het verwulffel; en een half uur daar na viel een groote bombe omtrent de selve plaats / die een groot gat in het verwulffel maakte / en de geheele kerki met stof en stank van het bus-krupd verbulde: dit veroorzaakte / dat het volk tot de leere vooz dit maal niet derfde komen; zijnde d'eerste maal / dat de selve dooz het geschut verhindert is geworden.

Tegens den middag commandeerde men eenige soldaten uyt peder baandel / onder Capiteyn Huyser, tot omtrent 150 mannen toe: dese deden des naar-middags in de turf-schepen / buyten het Kleyne poortje, weder een dapperen upbal in de Keulsche wercken / slaande het al dood datse daar bonden / en geen quartier begeerde; waar dooz een geheelen alarm in des v'pands lezer ont-

stond; zijnde d'onse / terwijl de rupter der Bostchopischen aan quam / weer met goede ordze na hunne schepen / met seer schoonen buyt / en ober de twintig gebangens / daar onder twee hooge bebelhebberen / van de welke by d'ene 150 / en by d'andere 100 ducacatons / behalven andere kostelijkheden / gebonden wierden / weder gekieert. Dese twee gebangens heeft men eerst by een stads die-naar / omtrent Martini Kerk-hof, geluygs best: maar des volgende daags heeft men se op de Aa-poort gebracht / alwaar sy van de dienaars verstaande / dat het de ordinaris gebangen-plaats der burgerp van Groeningen was / seiden: hadden sich de andere steden soo wel als dese verdedigt, sy waren noyt burgers van Groeningen geworden. Men merkte des nachts / dat d'ene op het bedde / en d'ander daar vooz leyde / waar uyt men nam / dat de staat van den eenen ver boben die van den ander was. De Prins van Furstenberg heeft de selve meer-maals dooz trompetters gesocht te lossen: maar sulks is hem t'elkens af-geslagen. De Heeren Starckenborg, Tamminga, Jarges en Alberda, met hun onderhoorige huygs luyden hielden sich b'zaaf in het stutten der Bisschoppelijke troepen / die sich ober het Rey-tien meenden te begeben: maar de v'pand / den alderhoogsten verbittert / dooz de versmaachtheit / die se in dese upballen geleden hadden / begoft omtrent den midder-nacht soo sterk met bomben en b'zand-kogels in de stad te werpen / als hy opt gedaan hadde / dooz het welke ook al eenigsints b'zand in de Peper-straat veroorzaakte / doch dooz de naarstige blyt der Mennonisten terstond gelecht wiert; niet tegenstaande de v'panden op dese b'zand geweldig met kanon schooten / waar dooz ook een Mennonist het leven verloor.

Op Donderdag / den 25. van dese maand zijn twee honderd en vijftig gecommandeerde soldaten uyt Vrieland binnen Groeningen gekomen: de v'pand sag men ook seer sterk in de naarderungen arbeypden; sy schooten ook eenige kogels en bomben seer diep in de stad: onder andere bield'er een in de Ebbingestraat, meer als ten half wegen de stad / daarse in een stoep van het Zerken-huys neder-biel / aldaar een schrikkelijke diepe kuyl maakte / de steenen sit-banken geheel verpletterde / en veel steenen

Uytval op de Keulsche.

Brave uytval van binnen.

Nieuw onderstand voor Groeningen.

1672. steenen verre heen wierp: maar hoevel de Redger Mettinck, met noch eenige andere / in de stoepen saten / wierd ebentwel me- mand beschadigt. Alleenig de dienst maagt van Doctor Veltman, die indit huys woon- de / wierd seer zwart en buyl bemoddert in haar aangesicht / sonder (tot groote ver- wondering van een pegelijk) eenig ander letsel ontfangen te hebben.

Wondere bewarin- ge.
Tegen den avond viel een bombe in Lam- huringa-straat, by den Krommen Elleboog; zijnde het bertse dat eenige vooz of na die tijd / in de stad gekomen zijn: dese wierp aldaar een huys / in het welke alle nachten wel veertig soo oude als jonge personen hunne huysvestinge hadden / en alsdoe wel festien of seventien personen binnen wa- ren / ober-hoop / sonder dat'er van alle meer als een vyffter gequetst is gewozden / wiens eene been onder een neder-stozten- den balk gheveest wierd / waar aan sp ooh ten laatsten gestozben is. Een man met een kind / tusschen de nederstoztende muur met het hooft beklemt / wierden beyde on- beschadigt daar wjt gehaald: zijnde de man alleenlij ten wepnicg dooz de slag en het stof van het bergruppsde puyn bedwelmt en bestoben: maar het kind had geen letsel ter werelt. Een berwer / naast aan het selve huys woonende / sat met sijn huys-gefinde aan de taaffel / wanneer de selve / met al dan'er op stond / tot aan de solder geworpen wierd / sonder dat pemand van de menschen anders eenige schade leed: alleenig de gla- sen wierden wat verontramponceert.

Aankom- ste der Oost-Indische schepen.
In het midden van die woeden ontsont'er dien dag een groote blijdschap in de stad. Al- soo de tijding quam / dat'er 14 Oost-Indische Retour-schepen op de Eemse vooz Delfzijl aan-gekomen waren: daar wjt hier na van sprekken sullen. En tegens den avond quam een tamboer van den byand vooz de poozt / maar wierd sonder gehoor weder te rugge gezonden: en dewijl een gerucht dooz de stad liep / dat de byand dien nacht stozmen wilde / wierd de wacht aan de Faulcebrayen ordre gezonden / wel op hunne hoede te zijn.

In de vooz-nacht schoot de byand seer breeflijck met musquetten en Haken wjt sijne loop-graben / op en in onse Faulcebrayen en wallen / daar die van binnen met hun ges- chut en musquetten dapper op antwoozden.

1672. Augustus.
Alsoo nu de wacht-houdende Luytenant / in het retrenchement byten het klepne poozjen / eenigen onraad vernam / meende dese / dat het op een stozmen aan-komen sou- de; en heeft verhalben een soldaat na de hooft-wacht gezonden / om het selve te hien- nen te geben: maar hy / sonder de soldaat met bescheyt weder te rugge te verwachten / heeft dooz sijn tamboer / omtrent ten een uur na midder-nacht alarm laten slaan: wan- neer de andere tamboeren sulks hoozden / begonnen die ook / een peder om het seerste / op te slaan. Een peder begaf sich daar op na sijn bescheydene loop-plaats / daar de studen- ten en burgers de eere hadden van het eerste met hunne vaandels op de wallen te zijn / hoevel het krijgs-volk mede niet traag was / sich met een sonderlingen pber op haar pos- sten te vertoonen: de oude en jonge vrouwen / beneffens de kinderen selfs / begaben sich ook gemoedigt dertwaarts / schijnende mede het hunne tot de gemeene bescherminge te wil- len toe-bringen. Het geschut begost ook dap- per van de wallen / en wjt de Faulcebrayen op des byands werken te donderen / gelijk mede de mortieren en musquetten niet stil zwegem. De byand daar op / soo onfsacht aan-gestaft / sprong ook wjt sijnen slaap / en bleef d'onse met schieten en donderen niet schuldig: maar de moed van een stozm te wagen / scheen of verdweenen / of was'er niet gelweest: een peder der belegerde bleef aldus / met en dooz sijn bevelhebberen ge- moedigt / tot aan den morgen aan sijn post / wachtende met verlangen naar het aan-ko- men der byanden: maar als men sag / dat het alles in rook verdween / begaf sich een peder / die de wacht niet hadde / weder naar huys / om den geleden arbeyp wjt te rusten.

Des Dnydags den 26. sag men de byan- den eben pberig in de approches en naarde- ringen arbeypden / sonder met geweldij wer- pen van bomben en byanders op te houden: maar sp wierden van des stads wegen met het selfoe gebaarte soodanig begroet / datse des naar-middags wepnig lust tot schieten toonden. Een bombe viel vooz de middag op de Visch-markt vooz de Volkerdinge- straat, niet verre van een burger / die ter- stont de vlucht nam tot in de Hardinge- straat; alwaar hy / stil-staande / en omme- siende / bemerkte / dat de bombe noch niet gespron-

1672. gesprongen was. Hy daar op meenende
 noch tijts genoeg te komen / om het gebaar-
 te te dempen / loopt daar na toe : maar soo
 als hy daar by quam / barst het in stukken / en
 verplettert den man tot grups. Men nam
 ook dien dag den Luptenant / die soo onbe-
 dachtelyk alarm had doen slaan / gevan-
 gen.

Op Saturdag den 27. bracht men eenige
 gevangenen binnen / en quam een goeden
 troep Koningsmarkche in de stad / gelijks
 dagelijks by de twintig of dertig / en meer /
 t'seffens aan-quamen. Des naer-middags
 quam een wagen met omtrent seftig bom-
 ben en branders binnen / die de byand doo-
 het haastig wijken booz Aduwarder-zijl by
 Ematille in het water had gewoopen. Daar
 is ook een tamboer binnen gekomen / met
 versoek / dat men de twee gevangenen toch
 wel tracteeren wilde ; waar uyt wel af te
 nemen was / dat het lieden van aansien
 waren. Dese dag geduurende / was het
 schieten der byanden van wepnig beduy-
 dens / alkenig dat men soo nu soo dan een
 bombe sag bliegen / gelijk die ook van die
 van binnen terstond met kanon beantwoozd
 wierden.

Op Sondag den 28. in den morgen-
 stond heel vroeg / soo als de Maan onder-
 ging / omtrent ten twee of drie uren / naar
 gissinge / overviel de byand met een groote
 partje de schildwacht van het retrenche-
 ment byten het Kleyne poortje ; soo haast
 hy hengebaar wierd loste hy sijn musquet /
 en weck in het retrenchement : het krijgs-
 volk / daar arbeypende / maar niet slapen-
 de / liep terstont een peder naar sijn geweer /
 nemende datse het gereedste bonden / en sich
 in der haast geroet makende / schooten seer
 onboozsichtiglijk alle nelijk los ; en dewijl
 sy wepnig pieken by sich hadden / konden
 sy den geweldigen indzuk der byanden / die
 met een groot geroep aan quamen / niet stut-
 ten / soo dat de bebelhebber met de solda-
 ten de wijl ober het byuggetje tot in de stad
 namen / zijnde van eenige der byanden tot
 in de Faulcebray naar-gevolgt : dit verooz-
 saakte een tweede alarm / en een peder
 quam / gelijk den boozgaanden nacht / seer
 spoedig in de wapenen / en op sijn loop-
 plaats : het geschut begoft ook met schzoet
 dapper van de wallen onder den hoop te

1672. schieten / waar doozse sich terstond weder te
 rugge naar hunne werken begaben / achter-
 latende drie gebangens in onse Faulcebray ,
 Augustus. van de welke d'eene eenen aas-fak / met
 hand-granaten gebuld / aan den hals had ;
 d'onse weder in het retrenchement post ne-
 mende / bonden aldaar twee of drie dooden /
 beneffens eenig geweer / dat de byand in het
 wijken van sich had gewoopen ; ook datse
 den klap van de bal-byugge / tusschen ons re-
 trenchement en de Keulsche werken hadden
 neder-gewoopen / om te beter uyt hunne ap-
 prochien de onse in het retrenchement te
 konnen bezoeken. Dit onseflijkelyk verla-
 ten van het retrenchement / wierd by veelen
 den Luptenant / die aldaar de wacht hadde /
 te last gelegd / alsoo hy sijn volk had toe-ge-
 laten te dzyihen. De byand was / naar het
 verklaren der gevangenen / tusschen de 3 en
 400 sterk geweest.

Dergelijken aanslag had de byand noch
 op dien selven morgen-stond met een andere
 troep volks op Hoogerbrugge , de pas naar
 het Hooge-land , ongebaar een halfuur van
 de stad gelegen / daar d'onse een op-gewo-
 open schansje in besettinge hadden / met twee
 stukjes geschuts / en eenige boeren en solda-
 ten daar in / onder het bebel van den Capi-
 teyn Klant : sy quamen met klepne scheep-
 jens ober het onderstaande land / maar wier-
 den soo onthaalt / datse met verlies van ver-
 schepde bebelhebberen en soldaten weder den
 af-tocht moften blafen ; latende een scheep-
 je met geweer / krup-wagens / schoppen en
 ander krijgs-tug achter / dat des morgens
 binnen gebzacht wierd.

Met het aan-komen van den dag begoft
 de byand van een nieuwe batterje van ses
 stukken die van de stad geweldig den mor-
 gen-groet te geben : maar d'onse hadden
 haast twee van de ses verlamt ; sy hielden 't
 met d'andere vier noch tot den middag
 gaande / wanneer sy geheel ophielden / schie-
 tende aleenig eenige bomben in de stad :
 tertwyl schoot men van binnen geduurig
 op des byands batterjen / daar men hen
 geweldig sag aan arbeypden. Tegen den
 avond boeren twee waag-hallen / in een
 kleyn schuytje met alderhande byand-ge-
 reetschap / byten het Kleyne poortje , om
 de bal-byugge / die den byand den boozgaan-
 den nacht neer-gewoopen had / af te bran-
 den /

1672. den / het welke hen ook wel gelukte ; schup-
 lende onder den damp van ons geschut en
 Augustus. musquetten / welk bestaan hen van den
 Liptenant Generaal Rabenhaut milde-
 lijk geloont is geworden. Dien volgenden
 nacht schoot de vband ongemeen hebig met
 haken en musquetten op de Faulcebray ; en
 roen heeft de burgerpe de eerste-maal met
 ses baanen begonnen te waken.

Des Maandags den 29. begost de vband
 seer geweldig / upt ses stukken / met gloepen-
 de kogels / van een batterp in de Munter-
 sche werken / aan den Heere-weg, omtrent
 half-wegen den Galgen-berg, te schieten :
 ook seer sterk met bomben / zanders en
 granaten te werpen / daarse veele hupsen/
 en wipnig menschen dooz beschadigden / en
 al eenigen vband dooz vertwelken ; doch
 wierden die dooz de Mennoniken wel haast
 wederom geseft. Veel schooten giugen
 ook ober en omtrent St. Martini kerk en
 tooren : een dooz het dak / en een ander dooz
 het hooge Chooz / daar noch een van op
 de bozsten van af-stupte. Men den tooren/
 het tooren-wachters kamertje / en byson-
 der aan het kostelijc uur- en speel-werk /
 geschiede op dien dag groote schade ; beyde
 de uur-wijfers aan de zuyd- en noozd zijde /
 wierden niet kanon-kogels dooz-boozd.
 Tusschen den tweeden en derden onme-
 gang / aan de zuyd-oostelijker zijde des too-
 rens / wierd een groote openinge gemaakt /
 welke schade in het gemeen meer bejam-
 mert wierd / als die een peder in het by-
 sonder most upt-staan. Men schold al op de
 Bisschoppen, en seyde : willen dese schel-
 men Bisschoppen en Geestelijken zijn, waar-
 om verschoonense de Gods-huysen niet ?
 wat verdoel, konnense van dese kerk-schen-
 dery genieten ? Men liet ook deseu dag
 (sieude dat eenige van de batterpen op de
 wal te hoog stonden / om den vband ge-
 noegzaam af-breuk te doen / dewijlse vast
 te dicht onder de wallen naderden) eenig
 geschut wat lager sinken ; en alsoo men in
 de stad eenige kondschap bequan / dat een
 groote partp te voet en te paerde upt des
 vband's leger op-getrokken waren / en men
 deswegen duchte / of hy wel pers op Hooger-
 brugge mocht soeken te ondernemen / soo
 wierd tegen den avond een troep ruyters
 daar heen gezonden.

Des Dingsdags den 30. quamen drie be- 1672
 velhebbers van het Hollands onderstand /
 onder den Obersten Jorman binnen ; dese
 Augustus. waren aan de Solckamp upt-gegaan / en
 Bedrog
 aan het
 Hollands
 secours
 gepleegr.
 slaagden datse missepd waren / dewijl men
 hen had aan-gezaecht / dat Groeningen al
 ober was / waar ober se schyemachtig wa-
 ren geweest om booz te zeplen : maar nu
 sagense datse schandelijc bedrogen waren.
 De bomben / granaten en gloepende kogels
 quamen nu al met groote menichie weder
 op St. Martini kerk en tooren aan / daar
 se het bysonderlijc scheenen op gemunt te
 hebben ; en alsoo noch een goede partp Ko-
 ningsmarksche tot onderstand op weg wa-
 ren / en de hupsen ober - al dooz de bluch-
 telingen / en die van de zuyd-na de noozd-
 zijde geweken waren / om dat hunne hup-
 sen dooz de bomben en granaten meest on-
 der de voet lagen / vol gezopt stonden /
 wierd dooz ozde van de Oberigheyt bes-
 steld / dat alle die gene / die merke-kramen
 hadden / de selve op het Nieuwe Kerk-hof
 souden op-staan / om daar de aankomen-
 de krijgs lieben in te herbergen / het welk
 van de burgers met grooten pber naar-ge-
 komen is.

De Bisschopsche hebben het wester-ge- De wester-
 deelte der Ommelanden, naar datse het sel- Ommel-
 ve t'eenemaal vertwoest hadden / weder ber- landen
 laten / nemende alle paarden / hoepen / scha- verlaten.
 pen / Et. beneffens veel geroofde goederen /
 na de Leek, en van daar na het leger / mede :
 de boeren / komende weder by hunne hup-
 sen / bonden de selve ledig : maar de dooz-
 pen / Zuydhorn, Noor-horn, Nyezyl, Ol-
 dehove, Esinge, en andere meer / alleen met
 stinkende kringen verbult / dewijl dit ge-
 spuyt de beesten geslacht / het vleesch / dat
 hen aan stond / gegeten / en de rest op het
 veld hadden laten leggen verrotten.

Desen avond is de Furt zu Pleunen, met Krijgs
 den Ritmeester Johan Sikkinga, en ver- spijt-
 scherpe andere behelhebbers op de wal in veygde.
 de Oosterdwenger gegaan / daarse op hun
 schalmepen en trompetten / tot spijt van den
 vband waliker op lieten blasen / lossende op
 peder paule al het kanon / daar omtrent /
 op den vband ; welke veyde tot ober den
 midder-nacht gebuurt heeft / sonder dat
 hen van de Bisschopschen veel geantwoozd
 wierd.

1672. Op Woensdag / den laaften van July, ging het met het schieten van bomben / gloepende kogels en branders noch gelijk doozheen aan / waar dooz eenige menschen getroffen wierden: maar het verwoesten der huysen wierd gantsch wepnig meer geacht / alsoo de meeste aan de zuyd- en oost-zijde al beschadigt waren / of onder de voet lagen / zijnde de rest dooz de epgenaars en huurders ten besten van des byands geschut gelaten; doozdeelende en seggende / genoeg gewonnen te hebben, indien se de stad maar behouden mochten.

Voorval- ten. Een seer groote bombe / op de Rademarkt gevallen / is dooz twee klepne jongens / toeloopende / gedempt / met nat slijk in de pijpen te steken / en die daar mede te stoppen. Een sleper aan de Waag / sittende op sijn sneede op een vaasje sijn paard te mennem / wiert sijn vaasje onder hem dooz een kogel wech geschooten / soo dat hy achter- over viel; waar op sijn makkers quamen toeloopen / meynende dat hy gequetst was: maar siende dat hy ongedeert was / is het op een lachgen uyt-gekomen. Een gloepende kogel in des Contrarolleurs Sybrands huys gekomen / sette sich op een honigkan / verschoofte alleenig het papier / of pets daar de kan mede toe-gebonden was / sonder boozs of de kan / of de honig / of pemand in het huys te beschadigen. Het is ook aanmerkens waardig / dat in een groote bombe / dooz de Bischopliche in de stad geschooten / een plaatje gebonden wierd / op het welke eenige letteren stonden / die uyt nieuwsgierigheyt van eenige personen uyt-geschreven / maar van niemand te recht gelesen of verstaan zijn: men meende derhalven / dat'er eenige bezweeringe of toberpe mede gemengt was / gelijk het gemeen omtrent sulke dingen seer licht-geloobig is. De letteren stonden aldus:

PATER ET PRICI
PIUM SAPIENCIA
FILIUS UN SPIRIT
US ET SANCTI ET SIRA
NUS MTO § BCDEMC
EINUS DC DCDOE
OPEHOPRTOKHNAP
AMEN.

Op desen selven dag is uyt Vrieland twintig duysend pond bus-poeder in de stad gekomen / met twee duysend guldens aan geld / tot betalinge van het Vrielsche krijgs-volk: en alsoo men nu seker bericht had / dat de byand (booz ons geschut bezest) niet meer by den dag / maar geduurig by nacht na de loop-graben ging / soo wierd dooz last van onsen Commandeur den Doost zu Pleunen, die sich geduuriglijk op de wallen hield / al het geschut na dien weg geheert / waar langs sy van het blauwe huys na de appoches en naaderingen gingen.

Augustus. Geweldig schieten tegen malkander. Wanneer nu de Constapels des daags hun geschut soodanig gesielt hadden / soo wierd omtrent ten tien uren des avonds een teken gedaan / op het welke al het geschut van de wallen en de Faulcebrayen op een en selfden tijt gelost wiert / soo dat het alles daar omtrent in vuur en vlam scheen te staan. De moztieren deden ook sulck een geweld in des byands werken / dat men het geroep van loop loop daar uyt, tot in de stad konde hooren.

Wanneer dit schieten aldus tot tweemaal toe herbat wiert / toonde de byand daar dooz als te ontwaken / dewijl hy hoort na malkander wel dertig bomben en branders / soo in de stad als in de Faulcebray geworpen heeft. Een huys / in de Peper-straat staande / geraakte daar dooz aan brand. En een student in de Faulcebray wierd in sijn bozst gequetst / waar op de andere / om daar wraak van te hebben / met geheele volen op de byanden los branden / al in het midden van duysend hoon en scheld-woozden / diese gewoon waren / booznaemtelijk des nachts / den Bischop toe te roepen / en (na het seggen der ober-loopers) van hem selve menigmaal / wanneer hy de loop-graben quam besichtigen / gehoozt waren.

Op Donderdag / den eersten Augusty, verbolgde de brand noch sterck met gloepende kogels de stad te beschieten / maar wepnig met bomben; alleenig wierden eenige granaten in de stad geschooten. Op desen dag quamen ober Delfzijl honderd mannen / en nu en dan meer andere klepne troepen van de nieuwlijhs gewoobene
qq 2 Konings-

1672. Koningsmarksche binnen / die al te samen in de kramen / op het nieuwe kerkhof / verdeelt wierden. Tegen den about quamen 31 schepen het Reydiep op / in het aansien van den byant / vooz de stad / in de welke het lang verwachtte onderstant van sijn Hoogheyt, een nieu gewozden regiment van veertien baandelen / onder den obersten Jorman, was. Maar dewijl eenige van dese schepen / omtrent het Tichelwerk, dooz het verloopen van de vloet vast geraakt waren / zijns noch alle dien nacht bupten gebleven / geduurende de welke seer wepnig / soo van bupten als van binnen / met geschut en moztieren geschooten wierd.

Op Vrydag den tweeden Augusti was het soo stil / dat de Hollandsche soldaten vragden / of de vyant noch wel voor de stad was? maar dese stilte gaf vermoeden / of dat de vyant op sijn luppen lag / of dat hy met araben en mineeren doende was / welk laatste daar mede bevestigd wierd / dat men in hare werken verschepte hoogten sag aangroepen; soo dat men vast stelde / datse mijnen of batterpen onder handen hadden.

Op desen voormiddag / ten tien uren / is het Hollandsche regiment / dat dien nacht bupten geweest en gebleven was / in goede orde binnen gekomen / naar dat het te vooren vooz de Krane-poort, hen dooz den Heere Gokkinga de eed afgenomen was. De bebelhebberen vertoonden sich een weder vooz sijn troep / hebbende de hoeden na de berwe van hunne baanen / met groene pluppen vertiert. Sy wierden op de Nieuwe Offenmarkt, vooz de deur van den Heer Rabenhaut, in orde gestelt / en de soldaten wierden vooz-eerst in de Aa-kerk gelegd / en de bebelhebberen sochten hun verblijf by de burgers / gelijk de soldaten ook daar na gedaan hebben.

Op desen dag is ook een vergadering der Staten gehouden / in gebolge van de welke de toestand van de stad / en des selfs noodwendigheden / dooz zieven / haar Hoog Mogende, en den Prince van Orangien, bekent is gemaakt. Men hoorde desen nacht niet als eenige musquet-schooten upt des vyants loopgraben.

Doch op Saturday den darden Augusty, ouden stijl / wierp de vyant van den ochtend

tot den about / seer schrikkelijck met bomben en anders in de stad. Eenige bomben waren van binnen met hand-granaten gebult / die / wanneer quamen te barsten / tien / twaalf / en meer slagen gaben. De gloepende hoegels / van de batterp aan de Heeren-weg geschooten / verwekten wel geen brand / maar deden eventwel alhier en daar eenige schade. De Canonniers van de stad deden groote moepten om die batterp om verre te schieten / maar deden daar wepnig voozdeel op; doch de bomben van binnen lieten niet hun werk te doen. Men monsterde dien dag het Hollandsche regiment; sy toonden wel eenige ongetwilligheyt ober hun inquartieringe of inlegringe / en de uptdeeling van het buskruyt / gelijke ook des daags te vooren ober den eed gedaan hadden: maar sy wierden daar toe genoegsaam gedwongen.

Eenige boeren / die aan de Ruyscherbrugge de wacht hadden / bequamen omtrent Engelbert en Middelbert eenige vangens / die geen tegenstant deden / seggende / datse byzwillig quamen ober-loopen. Op desen dag zijn twee schepen met boier / spek / kaas / en andere leestocht / van Groeningen naar Holland gebaren: een saak die seer selden gesien word / dat men in belegerde steden / noch soo veel voozraat heeft / dat men andere plaatsen daar mede voozsten / en den koop-handel zijven kan: waarlijk een krachtig bewijs / datse / met Godes hulp / daar binnen hunnen vyant niet behoefden te ontsien. Dien nacht wierd seer sterk in de werken gearbeyd; waar onder de belegerde geduurtiglych met hun geschut doende waren.

Op Sondag / den vierden / quamen verscheptene oberloopers binnen / de welke aanbachten / dat de vyant ober-al veel schuuren af-zak / en sich tot den storm baardig maakte; en dat'er groot gebrek van versch-water en brood onder het krijgsvolk was. Men sag ook den vyant besig om een nieuwe batterp / dicht aan de gracht / op te rechten / naar de Oofter-dwenger toe: en dewijl men ordeelde / dat de oude batterpen in de stad niet genoegsaam waren / om dese / wanneer hy aan het werk geraakte / te stutten en te wederhouden / soo wierd een nieuwe

Leestochta
uyt de
stad ge-
sonden.

Her Hol-
lands re-
giment
komt bin-
nen de
stad.

1672
Augustus
hulp
voort
van.

1672. we batterij in Drenkelaars-dwenger opge-
woopen. Op dien dag quamen noch vier
Augustus. baandelen binnen / zijnde van die gene die
Nieuwe uyt Koeverden gekomen waren. Sy wa-
ren seer swaak van volk / dewijl de Bisschop
daar eenige van onder-gesteken had : sy
hadden ook / dooz het lang om-swerben /
beef honger en konniet geleden. Het schiet-
ten duurde noch als dooz-heenen : maar
meer uyt de stad als het leger.

Op Maandag den 5. vzoeg in den mo-
genstond / wierden eenige bomben seer ver-
re in de stad gesmeeten. Een hylef quam
ook uyt Holland, by de welke hen aanble-
ding / van alles waise tot des stads besche-
minge noodig achten / gedaan wierd. Op
dien dag quamen een goet deel oberloopers
in de stad / daar vijf Franschen onder wa-
ren / die uyt henieuwtroeft een lange wijl by
de stukken op de wal stonden. De wacht
hier dooz vermoeden op hen krijgende / als
of sy het canon wel mochten soeken te ver-
nagelen / hebben hen / hoewel wat te vooz-
barijghj daer op aangerast / en vooz den
Luytenant Generaal / en van daar na de
Geweldige gebzacht : maar des anderen-
daags / als men de saak nader ondersogt /
wierdense onschuldig bevonden / en weder
op hve voeten gestelt.

Op Dingsdag den 6. vooz het dag-licht /
quamen 27 mannen / zijnde de Munsterche
bzandwacht / dooz het Hoornsche diep, by
onse bzandwacht vooz de Aa-poort, daar sy /
na dat men hen quartier gegeven hadde / ge-
bleben zijn / tot dat de poorten geopent wier-
den / wanneer sy op Rosendaal gebzacht
wierden / zijnde de gemeene gebangenis / de-
wijl sijn Excellentie Rabenhaut wepnig
werk van sodanige oberloopers maakte.
Dese wisten te seggen / dat het volk in de
loopgraven seer vooz het uytballen van die
van binnen beangst waren / en daarom veel
berliepen. Onder-wijlen wierden noch soo
nu soo dan eenige bomben in de stad geschoo-
ten : maar met het geschut wierd wepnig
geschooten / daar die van binnen het huime
wakker en geduuriglijk lieren hooren. Te-
gen den avont quam noch een grooter troep
oberloopers binnen / onder de welke eenige
waren / die onder onsen Staat wel-eer ge-
dient hadden.

Op Woensdag den 7. quamen weder /

1672. in het opgaan van de poort / eenige ober-
loopers binnen / die by de andere op Rosen-
daal geherbergt wierden : maar of wel de Augustus.
byant eenige van de voozgaande dagen seer
wepnig gewelt op de stad gedaan hadde / soo
scheen sy als nu sijn schade te willen verha-
ten / en begost desen moogen / en soo vooz-
den geheelen dag / de stad van vijf batterijen
(daar omtrent de 30 stukken / meest heele en
halbe Cartouwen, op stonden) soo schrikke-
lijk te beschieten / dat de Constapels binnent
op de wallen verset stonden / en niet wisten
aan welken dozt sy hen souden waar-nemen.
Een batterij lag tegen de punt van d' Ooster-
dwenger, een ander ter zijden de selbe na
den Ooster-weg toe ; een derde aan de Oo-
ster-weg, in de Keulsche werken ; een vier-
de aan de weg naar het klepne poortje ; en
een vijfde aan de Heeren-weg, half tegen
den Galgenberg ; van welke laatste men
noch geduuriglijk met gloepende hoegels
schoot / die sich veel omtrent het Provinciaal
magazijn neder-setteden. Vooz dit gewel-
dig schieten wierden al eenige in de huyfen
self gedoot en gederft / onder alle het welke
de byant geduuriglijk bomben op de faulce-
breen en wallen wierp / soekende op alder-
hande manieren onse batterijen / daarse seer
dooz beschadigt wierden / vswijgende te ma-
ken ; het welke hen soo verre aan eene der
selver gelukte / dat vooz een bombe / de con-
stapel / drie buffchieters / en een soldaat ge-
quetst wierden. Twee soldaten wierden ook
in de faulcebreen gequetst en gedoot. Op de
andere batterijen van de stad dede men niet
als lossen en laden / gelijk mede de moztieren
sulck een werkinge deden / dat men het ge-
kerm uyt des byants loopgraven in de faul-
cebreen konde hooren.

Tegens den avont nam het schieten van
wederzijden af : maar de musquetten gaben
den geheelen nacht geen rust. Op desen dag
quam een afgebaardigde van de Dozstinne
van Oost-Vrieland binnen de stad / versoe-
kende dat Lieroot van der Staren volk ont-
bloot / en haar in handen gelebert mocht
worden.

Op Donderdag den 8. begost de byant / al
vzoeg in den morgenstond / weder geweldig
op de stad te schieten / en met bomben te wer-
pen ; gelijk ook die van binnen met alle ge-
welt daar tegen aan-gingen / trachtende

1672. met hun geschut dat vanden byant te ber-
 lammen / soodanig / dat tegen een schoot van
 Augustus. buyten wel vier of vijf van binnen gedaan
 wierden. Een bombe / na het leger geschoo-
 ten / quam juist / in hare werken / een wa-
 gen met buskruyt geladen / te geraken / waar
 door al dat er omtrent was in de lucht bloog.
 De groote batterij / in Drenkelaars-dwen-
 ger, had mede een goeden boortgang / hoe-
 wel de byanden / op het minste gerucht datse
 van de arbeiders daar hoorde / seer vrees-
 lijk met straat-steenen / npt moztieren / daar
 op speelden ; waar door de arbeiders niet
 wepntg verhindert wierden. Op desen dag
 quamen binnen de stad / ypt Holland, ver-
 scheyden stukken geschuts / met 1000 pon-
 den buskruyt / een groote menigte van ca-
 non en musquet-koegels / beneffens veel an-
 der krijgs-voorraat : en desen naarmiddag
 werden ober de 300 / soo gebangenen als
 Gevan- overloo- pers ver- fonden.
 oberloopers / naar Holland, ingescheept ;
 zijnde meest Westfalingen en Franschen ;
 spoonden hier toe eenige ongewilligheyt / al-
 soose te voeren / door een Franschen brief /
 byshept versocht hadden ; waar op sy ypt
 goeder meyninge ober-gekomen waren.
 Men gaf de Duytschers dienst / en de Bra-
 banders en Vlamingen kregen verlos om te
 verriekken. En dewijl de koegels / dese en
 den boozgaanden dag / met sulck een meenig-
 te door de deuren van de Ooster en Heere-
 poorten gebiogen waren / wierd desen abont
 al de drekmenners belast / hunne wagens
 met mis te laden / en met het selve de Oo-
 ster-poort te vullen : gelijk ook des naar-
 middags aan de Heere-poort geschied
 was.

Op Dypdag den 9. quamen hier rupters
 met hun volle geweer ober-gehoopen. En de
 bastweeringen / schanshoeben / en batte-
 rypen / door het geweldig schieten ontred-
 dert / stonden nu weder in hunnen stand.
 Desen geheelen dag stond wederzijds het
 geschut nauwelijks stil ; gelijk ook meentig-
 te van bomben ypt en in de stad geworpen
 wierden : soo dat het seheen dat het beleg
 den byant nu eerst ter deegen begoft ernst te
 worden. Den naaften nacht dede den byant
 een aanval op de Ruysscher-brugge, zijn-
 de een kleyne uur van de stad gelegen ; een
 troep boertvolks tot Zuyderbroek, en daar
 omtrent / sich hebbende onthouden / begaf

Aanval
 des vyants
 op de
 Ruyf-
 scher-
 brugge.

sich omtrent ten elf nuren in der nacht op
 1672. weg / hebbende den soon van den oberleden
 Augustus. Predikant te Scharmer tot hun leydsman.
 Sy klopten in het doortrekken eenen boer
 op / en bzaagden hem na den weg na de
 Ruysscher-brugge, en of hy hen die wilde
 wijzen ? de boer antwoorde ja / en seyde hen
 datse sich gereet souden hotiden / hy wilde
 sijn schuytje / dat bezijden het hups lag /
 gaan halen. Sy laten daar op den boer
 gaan : maar dese / in de plaats van weder
 by hem te komen / roeyde naar de brugge /
 om de besettinge te waarschontwen. Het
 krijgsvolk / siende dat de boer niet weder
 quam / merkten wel dat sy bedroogen wa-
 ren / en begaven sich haastelijck op den weg /
 om / was het mooglijk / den boer te booz-
 komen / gelijk sy deden ; want sy waren al
 geland / en tegen ober de brugge in de hup-
 sen gepostceert / eer de boer aangquam :
 maar de boer / by de onse gekomen zijnde /
 gaf hen alles te kennen ; doch de byant /
 eenig gerucht hoorende / bzande op de onse
 los / waar op hen dese niet schuldig bleven.
 Die van Hooger-brugge quamen op het
 schieten aan / latende een derde-part van
 hun besettinge op de post blijven / bzen-
 de een stukje geschut mede : dese / by die
 van de Ruysscher-brugge gekomen / gadden
 dapper te samen buyt op den byant : maar
 konden wepnig uprechten / dewijl de Bis-
 schopschen de huysen tot hun beschut had-
 den / en geweldig door de beynsters schoo-
 ten : doch de onse het stukje lilaar gemaakt
 hebbende / deden daar een schoot of twee
 mede ; waar door de Munstersche ber-
 schrijkt / de huysen verlieten : de onse daar
 op / sich ober het water begebende / setten
 den bluchtenden byant dapper achter na /
 daarse eenige van om berre schooten / en
 ober de beertig van gebangenen namen / on-
 der de welke eenige bebelhebbers waren.
 Sy setten terstont de huysen in koolen / om
 booz het toekomende booz diergelijcke aan-
 slagen te veyliger te zijn. Aan onse zijde
 was een doot gebleven / en vier gegneest.
 Maar wel 1000 boeren quamen op dit ge-
 rucht op de been ; maar het quaat was al
 geleeden. En in der daat / indien sy toen
 door-gebrohen waren geweest / sy hadden
 schoonen buyt gemaakt / dewijl het hooge
 land noch in sijn vollen stand stonde.

Op

1672. Op Saterdag den 10. ging de Heer Ra-
 benhaubt selfs de wallen rond / beschrijgen-
 de ober-al de beschadigde batterpen / borst-
 weeringen en schanshooven ; en op alles
 goede orde stellende ; latende niet na de
 timmerlieden over hun traagheyt te be-
 straffen / daar de gelegentheyt van saken
 nu berepste / dat men de handen wakker
 toe-steken moest. In den morgenstond
 quam een groote party overloopers bin-
 nen ; en met het dag licht begosten alle onse
 batterpen op den byant te speelen. De groo-
 te batterp in den Drenkelaars-dwenger, nu
 baardtg zijnde / begoft mede uyt negen swa-
 re stukken geschut op des byants werken/
 en dat met sulks een uytwerkunge / te spee-
 len / dat het al een uur dag was geweest /
 eer de byant antwoorde ; waar uyt men
 vermoede / dat hun geschut meest ontred-
 dere moest zijn : maar daar na begoft hy
 seer schrikkelijc met groote straatsteen-
 (sommige van hondert ponden en meer
 swaar) in de plaats van bomben / en som-
 wijlen wel vijftien / sestien / of twintig te
 gelijk / te werpen ; het welk ons dede ver-
 moeden / dat sijn meeste bomben en koe-
 gels al op de stad gespilt waren ; gelijk
 ook uyt de volgende brief af te miseten
 is.

C O P I E,

Van een Brief aan de Hertog van
 Luxemburg, zijnde onderschept
 door de jonge Vorst van Nassau ;
 komende uyt het Keulsche Leger
 voor Groeningen.

Den 12. Augusty, 1672.

DE saken veranderen sich in dit Leger al-
 die dagen : ons kanon heeft op Woens-
 dag morgen soo gelukkig beginnen los te
 branden, dat het vijf batteryen heeft gerui-
 neert, en de andere doen swijgen : dat sel-
 ve gaf ons noch een straal van hoope, om
 dat'er een groote verbaastheyt in de Stad
 sich openbaarde ; en dat seker Monnik, nu
 uyt de Stad gekomen zijnde, ons heeft ge-
 segt, dat de Catholijken aldaar wilden ver-
 sekering versoeken van ons, dat by aldien
 men haar met storm quam oyerweldigen, sy

als dan van de plundering mochten worden
 bevrijd. Mijn Heer Koningsmark is aldaar
 voor 14 dagen binnen gekomen met 14 com-
 pagnien, waar onder drie Compagnien Po-
 lakken zijn, die niet anders verfoeken als een
 uytval te mogen doen, 't welk haar ook is
 toegestaan, om met den eersten het selve te
 doen ; van desen avont sullen wy twee van
 onse mijnen volvaardigen, een op de Mun-
 sterfche, en de andere op onse kant : de twee
 anderen zijn noch niet voltrokken, en kon-
 nen ook noch in drie dagen niet voleyndigt
 worden. Mijn Heer van Munster is verse-
 kert, dat hy op de dag van St. Lodewijk de
 Misse sal doen binnen Groeningen : maar
 mijn geloof is niet sterk genoeg, om dese sijn
 miraculen te gelooven ; en ik sal noch soo
 lange in twijffel staan van onsen ingang al-
 daar, ter tijd sijn gebeden sullen hebben doen
 swijgen 80 stukken kanon, die geduurig op
 ons speelen, en tegenwoordig sijn sterkste
 batterye van 7 kanons t'eenemaal verwoe-
 sten, sonder dat daar eenig tegen-middel kan
 worden gevonden, om dat de geheele omme-
 gangen van onse batteryen soo eng zijn, dat
 sy niet anders, als op een kant kunnen schie-
 ten : en de vyanden hebben zedert gisteren
 hare batteryen op soo een bequame plaatse
 gestelt, dat sy aldaar van de onse niet kunnen
 worden beschadigt. Mijn Heer van Roers-
 viere heeft my beloofd een aftrek van de Stad
 en des selfs aanvallen te geven, 't welk sal
 kunnen dienen om 't gebrek van mijn wel-
 sprekenheit te verbeteren ; ik sal het u sen-
 den met de eerste gelegentheyt. Ondertus-
 schen sult gy dit weten, dat wy van 22 bat-
 teryen worden beschooten : maar nu zijn
 daar vijf minder, waar van het kanon op de
 andere is gebracht. Wy hebben 24 stukken
 kanon op onse batteryen, maar weynig ko-
 gels en buspoeder. Niet tegenstaande dese
 saken, soo zijnder eenige met dese hoope be-
 vangen, dat d'Engelschen afkomen om eenig
 inval in Vriesland te doen, gelijk sulks door
 mijn Heer van Turenne is bekend gemaakt ;
 soo dat eenigins mochte gelukken, soo sal
 ik het selve blijdelijk aan den Koning bekend
 maken : en by aldien gy schrijft aan mijn
 Heer de Vorst Wilhelm, soo is mijn order-
 danige bede, dat gy hem wilt bekend ma-
 ken, op soodanige maniere als gy bequame
 sult oordeelen, dat hy u daar mede groote-
 lijks

1672. lijks sal kunnen begunstigen, indien ik d'eere mochte hebben om hem dese tijinge te brengen. Ik had by-na vergeten u te schrijven, dat wy dese nacht uytgefonden hebben een Capiteyn van de Granadiers met 150 mannen, om sich Meester te maken van een huys op het Delfzylster Diep, 't welk alleen van Boeren word bewaart. Wy hebben de gantsche nacht het vuur van hare borstweringe sien opgaan, 't welk my van een goede uytkomst doet twijffelen; want het schijnt dat dese tegen-stant van andere als van boeren word gedaan: Ten minsten sal het aan haar gebreken, soo d'aanflag niet ontdekt is; want de selve heeft voorleden nacht ook gemist, en de 20 schepen met 150 mannen geladen, zijn ontkomen in een Bosch, daar sy 't overige van dien dag zijn gebleven. Wy sien alle dagen vele ruyterye en voetvolk uyt en in de stad komen, 't zy om voeragie te halen of de posten te ververschen, die op het voornoemde Diep zijn gefelt: En gister morgen heb ik 50 ruyters gesien, die met een sterke ren uyt de stad quamen, 't welk my doet geloven dat de aanflag moet ontdekt wesen, enz.

Op Sondag den 11. schoot men noch geduurig van weder-zijde; en de hoegels bloogen noch al naar Martini herk en tooren: eenige bomben/ en berschepde straat-stee-nen/ wierden ook in de stad gewoopen/ en een van onse ronspels daer dooz dood geschooten/ en drie handrephers gequetst. Daar quamen ook eenige oberloopers met partren in de stad. Ons geschut deed ook desen dag geen-slechte werkinge in des byants naarderinge. Desen namiddag quamen ook noch seben baandelen boerfolk uyt Vrieland binnen/ maar seer swak van volk zijnde/ dewijlse meest gebangen waren; behalven dat eenige uyt die baandels met het gecommandeerde volk te booren in de stad gekomen waren.

Op Maandag den 12. volharde men noch eben seer met het schieten van weder-zijden: maar wat ober dag aan onse bestin-gien en werken stukken geschooten wierd/ herstelde men weder des nachts. Vele hoegels bloogen ter zijden de Aa-kerk na de Aa en Krane poorten, en trof de boven-gebel van des Servijs-meester Werumeus huys/

en dooz het neerstozten daar van wierd een soldaat/ uyt de kelder komende/ soodanig getroffen/ dat hy onder de handen van die hem onder het pupn van daan haalden/ gefstoben is: maar een vrouw met haar kindken/ is selfs onder het vallende pupn bewaert: 't welk een van de wonder-werken is/ die God/ geduurende dit beleg/ alhier getoont heeft. De byant wierp nu ook seer sterk met straat-steenen naar onse batterpen/ om ons geschut/ dat hem seer quelde/ onnut te maken.

Men bernam uyt de oberloopers/ dat het in des byants leger noch veel heeter was; dewijl twee dagen te booren een van onse cannon-hoegels 14 of 15/ en een ander 10 of 11 persoonen/ soo alsse na de loop-graben gingen/ neder hadden gebelt. Een oberlooper bzacht ook bericht/ dat van 7 of 8 hooge bevelhebber/ sittende in het blautwe huys aan de maaltij/ de eene uyt het midden van hen-lieden het hooft afgeschooten was. Dese wist ook van oneenigheyt/ tusschen den Keurvorst van Keulen en den Bisschop van Munster, te spreken/ alsoose malkander ober het bestozmen van de stad niet verstaan konden. Desen dag zijn al de hooge bevel-hebber/ die in Deventer gebangen gefeten hadden/ uyt Groeningen naar 's Gravenhagen gereyft/ om hun verantwoordinge by sijn Hoogheyt den Prince van Orangien te doen. Tegens den abont trokken omtrent 400 soldaten/ onder het beleyd van den Luytenant-Colonel Arent Huninga, op sekeren onbekenden aanslag ter stad uyt/ daar een peder sijn besondere opmerkinge ober hadde. In den booz-nacht begoft de byant seer sterk met bomben en granaten in de stad te werpen: maar dede seer wepnig schade.

Op Dingsdag den 13. was het den geheelen dag meest seer regenachtig weder/ en het was al een uure in den dag eer men eenigen byant gebaar wierd/ wanneer hy eenige schooten van de batterpe aan den Heerenweg dede: maar wierd seer wel van de onse beantwozd/ tot dat omtrent den middag sijn schieten op-hield/ en des naarmiddags niets meer gehoozt wierd. Hy smeet toet ook eenige bomben/ met hand-granaten gebult/ naar onse faulcebreen, die barstende/ tien of twaalf slagen gaven/ en echter wepnig schade toe-bzachten. Op heden wierden

1672. de Ingezetenen van het Wester-quartier, dooz de Bisschoppen gedaagt/ om op de Leek, op het Huys te Nyenoort, te verschijnen/ om over de brandzchatting en sauvegarden te verdragen. Tegen den avont is Jonker Sickinga met 50 ruyters uytgereden/ om by de Ooster-brugge de wacht te houden/ dewijl men bericht hadde/ dat de vyant daar een aanbal op wilde doen.

Op Woensdag/ den 14. van de maant Augustus, hoorts naar middernacht/ begoft de vyant van de batterpe/ half-wegen den Galgenberg, seer sterk uyt twee stukken met gloepende kogels te schieten; en volharde daar in tot aan den middag. Hy begoft ook als doe met vier andere stukken de stad seer dapperlijk te beschieten/ gaande seer vele der kogelen naar de Martini-tooren, van de welke een op den selven astuypie/ dooz het dak in de hooftwacht/ daar hy een soldaat/ die op den turf te slapen lag/ gedoot heeft. Desen voormiddag is den Generaal-Majoor/ Hans Wilhem van Aylua, dooz de Ritmeester Lyklama, en 30 ruyters begeleydet/ uyt Vriesland hier binnen gekomen/ om met onsen Luytenant Generaal/ ober den tegentwoorzigen stand der saken/ een oberleg te maken. Daar quam naar den middag ook een rambouer uyt het leger vooz de stad/ die geblind en binnen gebzacht zijnde/ een briez aan sijn Excellentie overleberde/ maar in versogt wierd/ de twee gevangenen te mogen lossen, of anders, datse naar hun staat getraecteert en gehandelt mochten worden. Daar beneffens versogt men ook eenige Confituuren, uyt name van den Vorst Wilhelm van Furstenberg, om daar mede eenige Dames, die hem in het leger waren komen bezoeken, te onthalen. Het eerste wierd hy den Heer Rabenhaut, als een ongebruykelijke sake, dat men in belegerde steden gevangenen van eenigen staat sou los-laten, afgeschlagen. Dat het tweede belangt/ daar op antwoorde hy/ dat men aldaar veel tractabelder en beleefder in diergelijke gelegentheynt was, als sy tegens onse gevangenen en bevelhebbers binnen Deventer geweest waren. Op de verperschte Confituuren septe hy/ dat men daar binnen soo besig was om kruyt en loor hen op te dissen, dat men aan sulke listaffertijtes niet eens dacht. Tegen den avont is den Oberste

Luytenant A. Huninga met het uytgesondene volk/ onberrichter sake weder te rugge gekomen/ alsoo een aanslag/ diese op de Nieuwe-schans hadden/ eensdeels dooz de trouwloosheyt der boeren (die hen als Gidsen souden dienen/ dewijlse in de donkere nacht het volk op ongebaande en slijkerige wegen bzachten/ en daar mede dooz-gingen) verraden/ sonder welke schelmerpe der Oldampter boeren/ groote hoope tot een goet gebolg waar getweest; en anderdeels/ dooz dien eenige van dat volk eenige vyandelijke ruyters achter-bolgden/ die sich binnen de Schans begaven/ daar dooz ontdekt was gewozden: soo dat de Bisschopsche, tijdelijk genseg gewaarschouwt/ ober al hinnen posten verdubbelden/ en een wakend oogge hielden. Maar de Capiteyn Yselmuyden, van een anderen oort aankomende/ en dieswegen van dese voozballen onbewust/ quam tot onder de Schans; doch de uytgesette schiltwacht/ de Staatsche vernemende/ maakte alarm: waar op met cannon uyt de Schans geschooten wierd. De Oberste Luytenant Huninga, bemerkende dat d'aanslag ontdekt was/ vond geraden na de Beerster-zijl sijnen wijkt te nemen/ en de vooznoende Yselmuide geen onderstand behomende/ heeft sich mede naar de selbe zijl, by Huninga, begeven. Sy kregen op desen tocht twee wagens met voozraad/ tien paarden/ en eenige gevangens; doch dese waren het met het duyster ontsnapt. Daar liep desen dag eenig gericht dooz de stad/ dat de vyant aan het afstrekken was; gelijk de overloopers ook het selfde wilden bevestigen: maar het vond noch weynig geloof.

Op Donderdag den 15. in den morgenstont schoot de vyant eenige gloepende kogels in de stad/ gelijk ook eenige bomben en straatsteenen uyt sijn mortieren: maar tegens den middag hield het schieten met cannon en mortieren t'eenemaal op/ en is ook na dien tijd geheel niet gehoort; hoewel ons gesluit hen daar toe meermaals scheen te noodigen; het welk een groot nabedenken van des vyants astochten gaf. De Generaal-Majoor van Aylua, hebbende sijn saken tot Groeningen verricht/ is desen dag/ onder het gelepde van sijne bybbende ruyteren/ wederom naar Vrieland vertrokken.

1672.
Augustus.
Aanslag
op de
Nieuwe-
schans
mistuk.

Onge-
lijkt ver-
oek.

1672. Iken. Desen nacht wierden upt des byants loopgraben noch eenige musquet-schooten Augustus. op de faulcebreeen gedaan.

waaghalsen.

Tijdinge van des vyants vertrek.

Dappere uytval der belegerden.

Op Dyrdag den 17. wierd t'eenemaal geen byant vernomen / als somtijlen met een musquet-schoot / daar ons geschut verschepden-maal onder speelde. Dien dag quamen dzse konstapels van Harlingen binnen Groeningen, bzengende vier heele Fransche cartoutwen / peder 36 ponden pfer schietende / mede. De slupboom in de gracht / ruffchen de Heere en Ooster-poort leggende / dooz een bombe reddeloos gemaakt / hebben twee waaghalsen aangenomen te herstellen / zijnde de selve gassen / die booz-heen de bzingge buyten het Kleyne poortjen in de bzand gesteken hadden. Dese dan voeren van Marven-pijp in een kleyn schuypje / zijnde aan d'eeze zijde met dubbelde planken / van binnen met werk en hennip gebult / om booz het schieten der musquetten eenigzins bezijd te zijn / opgeset. Dese hebben het hen aanbevoolen weck volbzacht / sonder dat van den byant een schoot op hen gedaan wierd: en weder binnen gekomen zijnde / hebben het beloofde gelt blijde en loffelijk ontfangen. Op die tijd is de tijding gekomen / dat de byant in der daat van de stad afweek / en sich achter Haren neder-geslagen had / dat sy met een sterke party / soo te paarde als te voet / dooz Sappemeer getoogen waren / hebbende een goede party grof geschut by sich: en dewyl men bebond / dat'er in het leger noch geschut noch moztieren gehoort wierden / heeft de Heer Luytenant Generaal vier man upt peder baandel gecommandeert / die / onder het gelepde van den Majoor Wijler, den Graaf van Dona, en den Capiteyn Celos, rumen een troep van 300 mannen upt-mahende / daar sich veel bypwillige / en verschepte studenten by bezwoegden. Dese wierden in tusschepen ingescheept / waar mede sy buyten het Kleyne poortje gebaren zijn. Wanneerse te lande traden / is de Oberste Wijler met de bloote sabel in de hant boozgegaan / en de geheele bende is hem gevelgt. Sy / komende in de Keulsche approchien, of loopgraben / haptten daar alles onder de voet / wat hen in handen viel / en geen quartier begeerde / tot dat ten laatsten de Keulsche, dooz de Munstersehe, die upt hunne loopgraben hen te

1672. hulp quamen / stant gehouden / en sich achter een bozstweering geplaatst hebben. Daar wierd hebiglijk van wederzijde geschooten: maar die van binnen / siende den byant vast meer en meer aangroepen / namen weder met goede ordere de wijk naar hunne schepen / hebbende noch van te voozen enig geschut van den byant vernagelt / en al de verslagene noch op hun gemak uytgeschud; en bzengende noch / behalven den buyt / 26 uytgeschudde gebangens binnen de stad / als in zegepraal. Dze of vier van die van binnen wierden geguetst / en een in de schuyp doot geschooten. Dit veroorzaakte sulck een onsteltentis in des byants leger / dat men daar anders niet dacht / of het geheele guarnisoen was op de been / om hen op te slaan; waar ober terstont al des byants ruyterry opsat / en sich in volle slag ordzen booz Helpen vertoonde: maar het geschut van de wallen dede soodanigen werkinge / dat men d'eeze booz / en d'ander na van hunne paarden sag rollen. In de booz-nacht wierden noch eenige schooten upt de loopgraben gedaan / en men hoozde den byant seer aan het vernagelt geschut arbeypden / so dat men vermoede / dat sy besig waren het selve af te voeren; gelijk het ook des anderen-daags gebteken is.

Groeningen word verlaten.

Op Saterdag den 17. hoozde men in den morgenstont geen schieten met allen upt des byants loopgraben meer; en dewyl de schiltwacht van binnen / d'een booz en d'ander na / de loopgraben verlaten / en naar Helpen loopen sag / kreeg men ernstige gedachten / als of de byant de werken verliet; en dewyle de konstapels berichtten / datse d's nachts het barsten van een mijne gesen hadden / soo zijn eenige bemende waa zhalven naar buyten toe gebaren / en moediglijk in des byants loopgraben gegaan / die sy geheel ledig / en van menschen ontbloor gebonden hebben. Sy boozgaande bonden menigten van gebroken musquetten / snaphanen / loopen / lonten / sommige upt / sommige noch bzandende / hoegels / bomben / schoppen / spaden / kirupwagens / en diergelijke gereetschap meer. Sy lieten niet na hun wederbaren den schiltwacht / in de faulcebree, toe te roepen; waar dooz het gerucht van des byants vertrek terstont de geheele stad dooz-liep / en het niengierige volck by duysenden na de wallen quam.

1672. quam gelopen / om des bypant's werken son-
 der gebaar te beschouwen: vele boeren met
 schuytjes naar buyten / en quamen weder
 met loopen van roers/oude klingen/houtwee-
 len/ en diergelijke tuyp beladen, naar binnen.
 Een party soldaten / en onder de selve een
 deel bypwillige burgers en studenten / bega-
 ven sich mede naar buyten / daarse vast aan-
 bingen des bypant's werken te slechten; ter-
 wijl andere tegen den byant/ die sich noch op
 en omtrent den Galgenberg hield/ schryp
 moesten staan / d'zijvende die nu d'onse / en
 dan d'onse die / weder op de blucht; soo dat
 het een vermaak scheen aan te sien / hoewel
 2 of 3 van de Bisschopsche daar den hals by
 in-schooten. Terwijl speelde het geschut op
 de wallen geduuriglijk op eenige troepen der
 byanden/ zijnde van de byandwacht/ die sich
 soo nu soo dan omtrent Helpen vertoonden.

Op Sondag den 18. onthield sich de byant
 noch op den Galgenberg: maar de rest en het
 gros van het leger was toen tusschen Helpen
 en Haren, dewijlse met het sware geschut
 niet wel voort konden / en de weg seer
 sandig was; en quamen dien abont niet
 verder als eben achter Haren. De byant
 heeft ook desen dag Leek, of de Heerlijkheit
 Nyenoort, mede verlaten.

Op Maandag den 19. wierden 6 baande-
 len burgers naar buyten gesonden / om des
 bypant's loopgraven voort te slechten/ die het
 selve met grooten pber hebben aangevangen/
 houdende een party soldaten de wacht / op
 dat de arbejdende burgers niet souden ober-
 ballen worden. Maar dewijl bericht in de
 stad quam / dat de byant (verstoott ober dese
 belediging / dat men sijn werken slechte / en
 sijn batterpen verbrande) beslooten had/ met
 alle macht onse burgers aan te ballen/ wierd
 ypt ozdere van sijn Excellentie last gesonden/
 dat een peder weder naar binnen sou hebben
 te keeren; doch d'zie van de onse/ wat te na
 aan den byant komende / wierden gequetst:
 en dewijl men vernam dat de byant met gra-
 ven aan den Galgenberg besig was/ gaf men
 de Canonniers op de wallen last / om daar
 onder te schieten / gelijke deden. Een van
 onse hoegels quam een van de pylaren van
 de galg te treffen; soo dat de selve daar dooz
 geheel / met 2 Francken die daar aan-hin-
 gen / ter neder gestoot is. Men bevon daar
 na dat men dese lichamen al de bingeren had

afgesneden; misschien om tot eenige sorte
 dupbelarpen te gebruiken.

Op Dingsdag den 20. vertoonde sich de
 byant noch met eenige troepen op en om-
 trent den Galgenberg, en booz Helpen; sijn-
 de/ gelijc men naderhant verstaan heeft/ niet
 meer als een regiment te voet/ en 5 Cornet-
 ten paarden sterck / die den volgenden nacht
 mede doozgegaan zijn. Op desen selben dag
 quamen noch 4 compagnien / d'zie te voet/ en
 een te paarde/ ypt Vrieland op de Leek aan/
 alwaar sy post hebben gebat / om het We-
 ster-quartier te bezijden. Sy bevonden het
 aldaar alles verdozven / menigte van schoo-
 ne hupsen afgebroken / daarse de balken en
 sparten tot palissaden / en andere tot hunne
 paarde-stallen/ hadden gebruikt; soo dat de
 beneden kamers vol mest/ en de straten ober-
 al vol doode kringen lagen. Men vond daar
 ook twee of drie sieken / en eenige onbegra-
 vene dooden.

Op Woensdag den 21. vernam men
 gantsch geen byant meer / blijvende alsoo de
 stad t'eenemaal daar van bezijd; waar
 over men dien booz-middag God den Heere
 in de drie Hoofst-kerken gedankt heeft; gelijc
 ook daar na een algemeene dank en bede-dag
 daar toe aangestelt is geworzen. Vele nieu-
 gierige quamen ypt Oost en West-Vries-
 land, Holland, Bremen, en soo booz / om
 de verlatene werken des bypant's te besich-
 tigen.

Ergo omnis longo solvit se teucra luctu,

Pandurur portae, furat ire, &c.

Daar bevond men dat de Munstersche wer-
 ken by netter als de Keulsche waren / sijn-
 de deser laatste seer enge / maar de Munster-
 sche soo volslagen / dat op veel plaatsen een
 rufter geheel bedekt konde rijden. De Keul-
 sche namen omtrent hunnen aanvang ne-
 bens de Roode-scheur ober / blijvende met
 de selve altoos tusschen den Ooster-weg en
 het Schuyten-diep: doch de Munstersche
 bleven tusschen de Heere en de Ooster-weg.
 Hun naarderlingen quamen nergens in een:
 maar op een plaats waren se niet boven 20
 of 30 boeten van mallander; het welke sy
 niet hadden dooz-gegraven / om daar ober
 hun geschut na de batterpen te boeren.
 Men sag de bomben-kielders / in de welke de
 moztieren gestaan hadden / met verwonde-
 ring; gelijc ook de onder-aartsche mijnen/ die

Gefalte
 van des
 vyants
 werken.

1672. twee uytgangen / omtrent 20 voeten van
 mallkanderen staande / hadden ; die ook op
 Augustus. het laatste tot een gewoeden souden hebben.
 Dooz-aan lionde men daar in niet als bul-
 kende gaan : maar wierden van binnen te
 niet bzeeder en hooger ; soo dat de grootste
 en langste personen daar inne over-eynde
 lionden gaan en staan / zijnde aan alle zij-
 den / en boven / wel niet planken en posten /
 of stutten versozgt / en soodanig gemaakt /
 als offe sich daar noch al lange hadden ge-
 meent vante dienen. Men lionde de oorzak-
 ken van desen schielijken afrocht der Bisschop-
 pen niet begripen : maar de meeste meen-
 den sy was daar dooz veroorzaakt / om dat
 het meeste van hun geschut onbruikbaar ge-
 maakt was / dewijl de Bisschop van Mun-
 ster (als half verwoed zijnde / om dat hy de
 stad na sijn wille niet buigen lionde) belast
 hadde / dat men de moztieren dubbelt soude
 laden / waar dooz verschepte geborsten zijn/
 als onder anderen een / die wel vijf perso-
 nen het leven koste. Daar waren ook die
 meende / dat het uyt bzeefe der aannaarde-
 rende volkeren geschiede : maar het was
 om dat hy niet veel kans sag / een stad van
 die sterlke / aan de eene zijde open leggende/
 te vermeersteren ; en om dat sijn volk seer
 versmolt / soo dooz die verlicpen / als die om
 den hals geraakten : sy trokken menigmaal
 sterk na de soopgraben / en quamen daar
 gaantsch onsterk weder uyt.

Hoe stark de vyant dooz de stad gelegen
 heeft / lionde men / geduurende het beleg /
 ten naausten niet weten : maar naderhand
 heeft men uyt verklaringe van een Generaal
 Adjutant verstaan / datse 22000 hopen
 sterke geweest zijn / van de welke in de stad
 606 / en na andere plaatsen 5000 overgeloo-
 pen zijn. Sy hebben 4530 dooden / en daar
 onder verscheptene hooge bebelhebben /
 gehad ; als drie Oversten / Kroon, Spek-
 haan en Reis, twee Overste-Liptenanten/
 en 63 Capiteynen. Van het blaantwe Keul-
 sche regiment / in het getal 3000 mannen
 sterft dooz de stad gekomen / zijn maar 800
 afgetrokken / en alleen van dat regiment
 9 Capiteynen gebleven : soo dat van dese
 22000 mannen / die dooz de stad gekomen
 zijn / maar 11964 souden afgetrokken zijn ;
 onder de welke noch wel 1426 sieken en ge-
 queesten waren / diese mede op wagens heb-

Getal der
 vyanden,
 en hun
 verlies.

ben moeten afboeren. Hun gashuis was
 tot Helpen in een groote schuur / daar de
 sieken en gegneften zijde aan zijde op het
 stroo lagen / en van 6 Fransche wond-heel-
 ders besozgt wierden. Maar hier omtrent
 wil men dat de Bisschop van Munster dese
 woedheft sou gepleegt hebben / dat hy de
 heel-meesters sou gebzaagt hebben / wie
 buyten of binnen hoop van genesen te wo-
 den waren ; die gene / diese buyten hoop
 verklaarden / terstont een hoegel sou hebben
 doen schenken / om soo plaats dooz andere te
 maken.

Van die van binnen zijn omtrent 80 soo
 oude als jonge personen dood gebleven / en
 dat meest uyt rockeloose onbedachtsaam-
 heyt / zijnde onder die maar 15 of 16 solda-
 ten ; niet tegenstaande de groote bitterheyt/
 die de Bisschoppen tegens hen gebzupt heb-
 ben / alsoo'er binnen de tijd van 6 weken be-
 leggs / over de 5000 bomben / granaten / en
 brandende stinkpotten / en een ontelbare me-
 nigte gloepende en andere hoegels / in de
 stad geschooten zijn ; die wel een ongemeene
 groote schade aan de Oost en Zuyd-zijde der
 stad (daar straten waren daar naauwelijks
 meer een huys over-eynde stond) gedaan /
 maar ebentwel soo wepnig menschen / tot
 verwonderens toe / beschadigt hebben. En
 in der daat / de moed van binnen / en de pber
 van de Overigheyt / booznaimentlijk van den
 boozsittenden Burgermeester / de Heer Hen-
 drik Cluyvinge, de onbersaagde dapper-
 heyt / en het kloek beleyd van den wreffelij-
 ken oozlogs-man / de Heer Karel Raben-
 haubt, Liptenant Generaal / en den Heer
 Bernhard, Hartog van Holsteyn, &c. Com-
 mandeur ; en boozts de andere Bebelheb-
 beren / waren soodanig / dat al dit woeden
 en poogen / van dese bittere vyanden / ydel en
 vergeefs is geweest.

De burgers / hoetwel hun huysen en goe-
 deren vast verniet wierden / toonden sich
 echter gemoedigt den laastten druppel bloets
 by de stad te willen opsetten. De studenten/
 hoewel bywillige / gaben het geen selva-
 ten toe / en ontsagen sich niet het heerste
 aan te tasten. Maar boven alle is de God-
 delijke boozsage / omtrent het behoeden der
 menschen / wonderlijk geweest ; van de
 welke men dese voorvallen aangemerkt
 heeft : Een gloepende hoegel / van een huys/
 ten

Kleyn ge-
 tal van die-
 van bin-
 nen geble-
 ven zijn.

Dapper-
 heyt der
 Amptena-
 ren.

Moedig-
 heyt der
 burgeren.

Vreemde
 voorval-
 len.

1672. ten wecten van de Ebbinge-poort staande /
af-stuipende / valt een Mennonist vooz in den
Augustus. boezel / en tot de pijp der selver weder upt /
doende niet anders als sijn kleederen te ver-
zengen : hy gevoelde de brand / spzong en
baarde al roepende : Ik brande , ik brande ;
maar bemerkende dat hy geen ander letfel
hadde / bestond beneffens al de andere om-
staanders hartelikh te lachgen.

De gezworeen Bothenius des mozgens
van sijn bedde op-risfende / valt'er een gloe-
pende kogel in sijn plaats / die alles terstont
in den blam sette. De weduwe van Teunis
van Elfen , aan het Botterdiep woonende /
leggende met haar dochter te bedde / komt'er
een gloepende kogel tusschen hen beyden dooz
bliegen / stuipende aan het hoofden - eynde
van het bedde op de muur af / en weder tuf-
schen haar beyden neder ballende / verbran-
de wel dekens en lakens / maar liet hen bey-
den onbeschadigt. Daar een andere vrouw
op de stoep sat / komt een gloepende kogel
tusschen haar beenen dooz geblogen / en
neemt een groot stuk vooz en achter upt ha-
ren rok wech / sonder haar anders te befee-
ren. Een paard stond vooz de sleede in de
Ebbinge-straat , desen ging een kogel achter
in / en quam vooz weder upt / en nam noch
een tak van een boom mede. Een Proponent
of Candidaat , sittende op sijn kamer te studee-
ren / soo komt hem een kogel tusschen de bee-
nen deur / en neemt sijn stoel wech / dat hy
achter ober viel / sonder hem eenigen ande-
ren hinder te doen.

Een gloepende kogel vloog een verken op
de markt ober den rugge / en verzengde alle
de hozstels : de studeenten riepen ober dit
vooz-bal des nachts upt de Faulcebrayen den
byand toe / dat de Bisschop , nu deschepen
kaal waren , de verkens begoft te scheeren.
De knecht van de Luytenant Jacobus War-
molts Brouwer , soo als hy upt een pas-glas
stond te dzinken / komt'er een kogel / die het
pas-glas tusschen hand en mond wech nam /
sonder hem anders te befeeren.

Dooz de verschrikkelijke bomben zijn de
menschen ook menigmaal seer wonderlijk
bewaart geweest. In de kelder van de Ar-
tillery-meester Muller onthielden sich wel
vijftien of seftien gebuchte lieden : hier komt
een bombe van boben / dooz het dak / solde-
ring en kamers / tot beneden in de kelder

1672. geballen / daar sy gebozsten is / sonder eben-
wel pemaand te beschadigen. Een ander is
Augustus. by een man op het bedde geballen / die / met
sulk een by-lage niet voozsien / den selven
van het bedde af-stiet : dese / komende op de
bloer te barsten / heeft stoelen en banken in
brijfelen geslagen : maar de man is onge-
raakt op het bedde gebleben. Een bombe
komende in het huys van den Heer Kecken-
meester Emmius te ballen / staat in de vooz-
zaal alle de glazen upt : maar het park / daar
het wapen van den Prins van Orangien in
stond / bleef geheel / tertwijl al de ruyten daar
rondsom in brijfementen vermozset waren :
het wierd selfs te midden op de straat ge-
wozpen / daar het tusschen de straat-steenen
geheel en ongeschonden / ober-eynde is blij-
ben staan ; gelijk het van beele menschen
met de grootste verwonderinge aldaar ge-
sien is.

Wondez
voor-val
van des
Princen
wapen.

Een vrouwe lag in den mozgen stond op
haar bedde : dese wierd dooz een groote bom-
be / die dooz het dak en solderinge tot vooz
haar bedde viel / seer ontsacht ontwekt : ter-
wijl sy naakt ten bedde upt-spzong / doet het
gebaarte sijn werkinge / en sloeg alles om
verre wat'er omtrent was ; waar op sy moe-
diglijk / sonder ontsiettenisse sepde : Hey Bis-
schop , laar mijn huys daar al mede om-gaan ;
noch hebstu Groeningen niet. Een vrouwe
in de Boter-strate , hebbende een kind op ha-
ren arm / en siende een bombe in haar huys
vallen / smijt dooz verbaastheyt het kind in
een regen-waters-bak / en loopt wech : sy /
na dat de slag gegeven was / komt weder /
soekt ober-al na haar kind : maar dat was
ondertusschen lebende weder upt den bak ge-
haalt / en wierd haar weder gegeven.

Op het Damster-diep is een bombe dooz
een trek-schip / in het welke eenige lieden
saten te dzinken / en met de kaart te spelen /
geballen : daar de selve het alles om-her in
stukken sloeg / soo dat de menschen als ver-
dzonken katten te lande quamen / sonder
andere schade / als naite billen / behaalt te
hebben.

Wanneer nu de verlossinge van de stad
met groot toc-juychen van al de aanschou-
wers was verheerlijkt / en God Almachtig
daar ober in alle kerken en huysen was ge-
danlt / hebben de Heeren Curatooren van
de Hooze-schoole belast / dat de hooze Leec-
meester

1672. meester Mensinga het geheele werk in een openbare oratie of aanspraak sou hebben uyt te brengen / gelijk het selve in het Choor van de Academie kerck op den 8. Septem-ber is geschied. De rolle der studenten vaa-nen wierd ook op-gelesen / en aan peder van dese brade leerlingen een gedenk-pen-ning / van de waardpe van een rijkstaal-der / bereert; die aan de eene zijde had een Pallas, op een vier-kant staande / om-set met alderhande oozlogs schiet-geweer; en in het vier-kant het wapen van de Provin-tie: staande ter rechter zijde Unita, en ter linker Virtus; betekende de vereenigde dapperheyt. Rondsomme stonden dese let-teren: *Curatores Academiae Groningae & Omlandiae*; De Besorgers van de Hooge Schoole van Groeningen en de Ommelanden. Aan de andere zijde stond: *In memoriam Obsidio-nis & Liberationis Groningae, Civibus Academiae ab Ordinibus ob bene Merita*; ter gedach-tenisse van de belegeringe en verlossinge van Groeningen, aan de burgeren der Hoo-ge Schoole, uyt name der Staten, om hun-ne goede verdiensten. Rondsom stond: *Cum Deo ad utrumque parati*; Met God tot beyden bereyd, 1672. Paderhand zijn verschepe-de ene andere gedenk-penningen geslagen / staande soo op de verlossinge van Groenin-gen, als het daar na gebolde beroberen van Koeverden. Op dese wijze heeft Groe-ningen alder-eerst den voortgang der brand-lijke wapenen vermogen te stuypen / die ook zedert een geheel anderen heer hebben begonnen te nemen; gelijk uyt het vervolg staat te sien.

De Heer
Johan de
Witt ont-
staat sich
van zijn
amp.

De Heer Raad-Pensionaris de Witt dede / nu van sijn wonde genesen zijnde / op het laatste van de voorleden maand sijn kerck-gang / en ging daar op sijn hoffelijkheid by sijn Hoogheyt, en gelukwenschinge ober sijn verkregen waardigheyt af-leg-gen. Maar hy vorder siende het verloop der Hollandsche saken / ging (als geen red-dering daar aan siende) in de vergadering van de Edele Groot-Mogende Heeren Sta-ten van Holland en West-Vriesland; al-waar hy eerst by monde / en daar na by geschrifte / de volgende voorstelling heeft gedaan.

1672. *Extract uyt de Resolutien van de Heeren Staten van Holland en West-Vriesland, in haar Edele Groot-Mogende Vergade-ringe, genomen op Donderdag den 4. Au-gustus 1672.*

Augustus.

DE Heer Johan de Wit, Raad-Pensionaris van den Lande van Holland en West-Vriesland, van sijn onfangene quetsuren ge-reconvaliseert, en wederom ter Vergadering verscheenen zijnde, heeft aan haar Edele Groot-Mogende eerst by monde gedaan, en vervolgens in geschrifte over-gelevert, de Propositie hier na volgende van woorde te woorde geinsereert:

Edele Groot-Mogende Heeren. Op den dertigsten der voorleden maand zijn negentien jaren verlopen geweest, zedert dat ik in dese Vergaderinge als Raad-Pensionaris van den Lande van Holland en West-Vriesland, naar ordre en gewoonte, voor de eerste-maal ben beëdigt: In den selven tijd van negentien jaren zijn den Staat veele swa-re oorlogen en andere calamiteyten over-ge-komen, die alle onder Godes genadigen zegen, meest door de liberale Consenten en Furniffementen van U Edele Groot-Mogende; mitgaders door der selver conduite en couragie gelukkiglijk zijn gesurmonteert en ten eynde gebracht. Het is U Edele Groot-Mogende, of immers die gene van die selve, die dese illustre Vergaderinge doorgaans by gewoont hebben, ten besten bekend, met wat yver en arbeyd, ook door hoedanige voor-slagen en wel geprepareerde Concepten, ik al voor veel jaren gelaboreert hebbe om te vermijden en te detourneeren de occasien van mis-verstanden en verwijderingen met de tegenwoordige seer machtige vyanden van den Staat, niet sonder iterative representation van de groote bekomernissen en swarigheden, die by ontskettenisse van applicatie en noodige remedien, by vervolg van tijden uyt de selve verwijderingen stonden te verwachten: maar het heeft God Almachtig naar sijn onbegrijpelijke, doch niet te min heylige bestie-ringe, gelieft de faken al van langer-hand meer en meer tot apparentie van uyt-ber-ften der tegenwoordigen oorlog te doen ver-vallen; soo dat ook de tijd en gelegenheyt cen-

1672. eeniger-maten daar is geweest, om den Staat in 't generaal, en voornamentlijk mede de Provincie van Holland en West-Vrieland in 't particulier ten besten te sterken; mitsgaders om al't gunt tot tegen-weer konde dienen, naar vermogen te versorgen: Met wat applicatie, en aan-dringende Propositien ik de Leden van dese Vergaderinge, en ook d'andere Provincien ter Generaliteyt daar toe geëxhorteer en gebeden hebbe, fullen de notulen van de Heeren, de deliberation alhier en ter Generaliteyt van tijd tot tijd by gewoont hebbende, soo wel als hare memorie konnen getuygen; En alhoewel U Ed. Groot-Mog. ook alle goede voor-sorgen hebben gedragen, met sodanigen promptitude, als het mogelijk is geweest, in een Lichaam gecomponeert uyt soo veel Leden, en van sodanigen constitutie, dat het meerder en eerder door de persuasie van de presente en uytterste necessiteyt, als door een tijdige vermaninge, alleenlijk op een toekomende, doch wel voor-siene swarigheyt gefondeert, gewoon is gepermoveert te werden, soo heeft het nochtans God Almachtig in sijn toorn, soo 't schijnt, gelieft den Staat te laten over-komen de defastres en calamiteyten, waar inne het Land sich tegenwoordig geinvolveert vind, en dat op een wijze, die onbegrijpelijk is, en soo subitelijk, ook met soo weynig tegenstand, dat de posteriteyt reden sal vinden, om 't selve niet te konnen gelooven. En nademaal dese calamiteyten en subite defastres de gemoederen van de Gemeeynte, en van alle de Inwoonderen van 't Land, nevens een generale schrik en teneur hebben doen op-vatten een sinistre impressie van hare Regenten, en voornamentlijk van die gene, die boven andere eenig bewind of bestier gehad hebben, van welke sinistre impressie ik mijn Persoon (alhoewel geen Regent, maar alleenlijk een dienaar zijnde) naar de mate van 't beleyd of bestier der saken dat aan de voorz. mijn bedieninge vast is, of liever dat by veelen, door onkunde, gemeeynt word daar aan vast, en by my gebruykt te wesen, tegenwoordig met sodanigen portie vinde overfolt, dat ik in goeden gemoede niet anders kan oordeelen, of de continuatie van den voorz. mijnen dienst als Raad-Pensionaris, soude aan de gemeene sake ondiensf toe-brengen, ten opficht het buyten controversie seker is, dat de Resolutien van U Ed. Groot-

Mog. die by continuatie van de voorz. mijn bedieninge soude werden genomen, en door mijn Penne komen te passeren, by de meente die aangenaamheyt, en by gevolge ook die facilitate en promptitude in de executie niet soude vinden als het voor den dienst van het Land wel is vereyschende: Weshalven ik geoordeelt heb, niet alleenlijk sonder ondiensf, maar self met dienst van den Staat, aan U Ed. Groot-Mog. te konnen en te moeten verfoeken, gelijk ik in alle onderdanigheyt en eerbiedigheyt verfoeke by desen, dat het Uwer Ed. Groot-Mog. goede geliefte wesen moge, my van de voorz. bedieninge goedertierentlijk te dispensieren en dimitteeren: U Ed. Groot-Mog. in 't generaal, en alle de Leden van dese Illustre Vergaderinge in 't particulier ten hoogsten bedankende voor de goedertierentheyt en 't faveur my in verscheyde gelegentheden bewesen, insonderheyt mede over en ter sake dat het U Ed. Groot-Mog. gelieft gehad heeft my op den 6. Augusty 1658. en by renovatie op den 15. September 1663. en noch wederom op den 15. September 1668. te begunstigen met een Acte, waar by aan my vergunt en gegeven werd de faculteyt, om, na expiratie van mijnen vijfjarigen dienst, of ook te voeren, in cas middelerwijle den dienst by my soude mogen komen verlaten te werden, sessie te mogen nemen in een van de Hoven van Justitie by my als dan te verkiesen, daar van ik my, by goedertierne dimissie van U Ed. Groot-Mog. als boven onder der selver wel-nemen, in den Hoogen Raad soude bedienen. En alhoewel U Ed. Groot-Mog. gelieft heeft daar by te voegen, dat in 't voortz. geval aan my geassigneert sal worden, gelijk van doen afaan geassigneert werd sodanigen rang onder de Heeren mede-Raden als bevonden werd by voorige Resolutien aan de Heeren Raad-Pensionaris Cats, en anderen toe-gestaan te zijn, en dat dienvolgende de sake in diervoegen sal werden geconsidereert en op-genomen, als of ik zedert de bekleedinge van de functie als Raad-Pensionaris, en van den aan-beginne van dien, zijnde geweest den 30. July 1653. de voorz. Plaats effectivelijk en metter daat bekleed hadde, soo en kan ik echter de sake, gecompasseert zijnde na de rechtmatigheyt daar mede alle Uwer Ed. Groot-Mog. actien en decreten gaan geaccompagneert, dan dat miine

1672. sessie in den gemelten Hoogen Raad niet na den dag van den aanvang mijner eerste bedieninge, die is na den voorz. 30. July 1653. maar na den date van de voorz. Resolutie, dat is sedert den 6. Augusty 1658. gereguleert sal moeten werden, immers soude ik het selve, voor soo veel my aangaat, rechtmatig vinden, en dienvolgende ook versoeken, dat, om aan niemand yets te vergen 't gunt eene hardigheyt impliceert, U Ed. Groot-Mogende in 't voorz. cas mijne Dimissie als Raad in den Hoogen Rade niet na den date van den 30. July 1653. maar na die van den 6. Augusty 1658. gelieven te doen op maken: Waar op soo wel als op de voorz. mijne versochte dimissie Uwer Ed. Groot-Mog. goedertierne dispositie verwachten sal die gene, die is, en altijd sal blijven, Uwer Ed. Groot-mogende onderdanige en getrouwen Dienaar.

Was getekend,

JOHAN de WITT.

Waar op in 't af-wesen van de gemelte Heer Raad-Pensionaris gedelibereert zijnde, hebben haar Ed. Groot-Mogende 't versoek by de voorz. Propositie gedaen, in-gewilligt, en dienvolgende den voornoemde Heer de Witt van 't voorz. Raad-Pensionaris Ampt gedilpenfeert, ontslagen en bedankt, gelijk de selve daar van gedilpenfeert, ontslagen en bedankt werd by desen; En wat de sessie in den gemelten Hoogen Rade belangt, is verstaen en geresolveert, dat de selve ingevolge van 't voorz. geproponcerde, gereguleert sal moeten werden, even en in sulker voegen, als of den voornoemde Heer de Witt de Raads-plaatse in den gemelten Hoogen Rade van den voorz. 6. Augusty des jaars 1658. en niet van den voorz. 30. July 1653. bekleed hadde; invoegen dat hy in rang geplaatst sal werden na de Heeren Raden, die voor date van den voorz. 6. Augusty 1658. in den gemelten Rade sessie gehad hebben, en voor de Heeren Raden die na den selven dag in de voorz. Raad zijn gekomen, daar van den President en Raden van den Hoogen Rade over Holland en West-Vriesland by aanschrijvinge kennisse sal werden gegeven, om haar daar na te reguleeren, en voorts allen den genen, die het aan-gaan

mag, soo in den Hoogen Rade als daar buy-1672. ten te doen reguleeren als na behooren. En is na het nemen van de bovenstaande haar Augustus. Ed. Groot-mogende Resolutie aanstonds den innehoude van dien aan den gemelten Heer de Witt, ten selven eynde wederomme in de Vergaderinge zijnde, bekent gemaakt.

Accordeert met de voorz. Resolutien.

Albus heeft sich die Heer van sijn hoogwichtig sinnen ontslagen: maar wat aangaat sijn zitten in den Hoogen Raad (alsoo ober de rang en booz-gang eenig geschil ontsfond / en de Heeren van Zeeland daar mede tegen hadden) is hy in die Vergaderinge noch noyt verscheenen.

Daar liep ook toen ter tijt een gerucht dooz het land / als of tusschen de Heer Ruward van Putten niet den Heer Admiraal de Ruyter op de bloot / selfs ober het aantasten der Franschen, eenige moepten sou zijn ontsaan: als of de Ruyter seer misnoegt sou zijn geweest / om dat men de oberwinninge niet beter op den byand verbolgt had / en daar ober met den Heer Ruward in geschil geraikende / de saak soo hoog geloopen ware / dat het tot hand-dadigheyt sou gekomen zijn / selfs soo verre / dat den Ruward een quetsuur in de schouder sou gekregen hebben / waar dooz hy onpaffelijk uyt de bloot sou te huys gekomen zijn. De Ruyter dan / om sich selven / en den Heer Ruward van dese oplage te supberen / heeft van dato den 4. Augusty 1672. daar ober aan de Staten van Holland geschreben: verklarende / dat sy geduuriglijk onder malkander in alle broederlijke eenigheyt geleest, en sy noyt het minste geschil onder malkanderen hadden gehad. Dat de Heere Ruward altoos een grooten yver getoont hadde, om het gevecht te hervatten, en dat altoos met geen minder animositreyt ten aansien van de Franschen, als de Engelschen, soo als uyt de effecten gebleken was, en soo boozt: strekikende alles om het quaad gevoelen van de-gemeente ober dien Heer wech te nemen / hoewel de selve noch ebenwel daar mede ten vollen noch niet volstaan was; nemende sullis maar booz een werk van complaisance. Maar het quam (leyder) met den Heer Ruward daar op niet aan: het waren al zwaarder wolken die hem ober sijn hooft hing en

I 672. en hem een storm bezogden / waar dooz het
 schip van sijn staat en leven most te gronde
 gaan / en in Holland een treur - spel berep-
 den / van wiens gelijken geen geheugenis
 is.

De Ru-
 vard van
 Putten be-
 schuldigt
 van Prin-
 sen-
 noord.

De Ruward van Putten werd van eenen
 Willem Tichelaar, Chirurgijn van Piershil,
 beschuldigt / als hadde de selve Heer de Wilt
 hem Tichelaar gesocht te verbinden / en te
 suborneeren, om sijn Hoogheyt den Prince
 van Orangien op de een of de andere wijze
 om den hals te helpen. De oydere van de
 aanlepdinge tot het suborneeren van dese
 persoon was (gelijk de selve hepliglijk / en als
 in Gods tegenwoordigheyt verklaart heeft
 waarachtig te zijn) soodanig:

De booznoemde Meeſter Willem Tiche-
 laar was by den Heer Ruward in sijn kamer
 gekomen / soo als hy op sijn Bedekant te
 bedde lag; den welken hy / na behoorzijke
 beleeftheden / gebzaagt heeft: hoe het al
 met sijn E.E. gefontheit was? en hebben-
 de tot antwoordt gekregen / dat het redelijk
 was: heeft hy Tichelaar, op recommanda-
 tie van den booznoemden Ruward, sich op
 een stoel booz het bedde van den Ruward ter
 neder geseet.

Hy Tichelaar had daar op sijn redenen
 aan-gevangen / en sijn klachten tegen den
 Heer van Piershil, en den Schout van dat
 doorp aan-geſtelt: ook de onbillijke rechts-
 pleginge / omtrent sijn persoon gehouden /
 dooz de Leen-mannen van Putten. En heb-
 bende de geheele saak booz-geſtelt / gelijſke
 lag / hadde hy den Ruward cyndelijk sijn goe-
 de gunst en fabeur af-gebeden: ten minsten
 booz soo veel sijn E.E. de sake van hem Ti-
 chelaar rechtmatig soude bevinden; gelijk
 de selve Ruward daar op beloofde niet te sul-
 len manqueeren.

De booznoemde Ruward hadde naar een-
 nige ober en weer gehoudenene redenen / na
 dat hy de gantsche saak wel gebat hadde /
 hem Tichelaar met seer verbindende rede-
 nen te gemoet geoort: dat hy hem geerne
 dienst wilde doen; en dat het op die saak
 niet eens sou aan-komen, indien hy mocht
 verſekert zijn, dat hy Tichelaar hem insge-
 lijks eenen sekeren dienst soude willen doen;
 en hy Tichelaar daar op antwoordde / seer
 geerne: mijn Heer verobligeert my.

Dat de Ruward daar op met nadrukke-

lijke woorden bzaagde: soud gy 't ook doen? I 672.
 waar op Tichelaar weder had geantwoord: Augustus.
 ja mijn Heer, indien ik het anders doen kan;
 gy kond het doen, had daar de Ruward we-
 der op geantwoord: waar op Tichelaar we-
 derom beloofde / in geen en deelen te sul-
 len manqueeren; daar op de Ruward we-
 der met grooten na-bzuk hadde gefeggt:
 maar sal ik u ook kunnen vertrouwen? ja
 mijn Heer, had Tichelaar daar op geant-
 woord / soo ik u E.E. maar ergens in kan die-
 nen.

Daar op hadde de Ruward gefeggt / seer
 wel dan, ik sal u terſtont, soo ras als 't werk
 gedaan is, met een goed ampt voorſien, en
 daar-en-boven met een heerlijke praemie ver-
 eeren: waar op Tichelaar hem weder / als
 te vooren / seer pberig en gediensfig getoont
 hadde; niet toetende / waar de saak op uyt-
 bzapen soude.

Daar op had den Ruward gefeggt: my
 dunkt dat ik yets omtrent dese kamer hoore,
 staat eens op, en ſiet of'er ook yemand om-
 trent is; want daar moet niemand van we-
 ten, wat tusschen ons beyden passeert: waar
 op hy Tichelaar op-geſtaan was / en de ka-
 mer-deur / die of de klink stond / open ge-
 daan / en niemand ſtende of vernemende / die
 weder toe-gedaan hadde: seggende / te ver-
 moeden, dat het gerucht in een andere ka-
 mer most zijn geweest; daar op de selve Ti-
 chelaar weder was gaan ſittē op den ſelven
 ſtoel daar hy op geſeten hadde / booz het bed-
 de van den Ruward.

Hier op hadde de Ruward sijn reden aldus
 aan-gevangen: Gy hebt wel gehoort (ſepde
 hy) dat de Prins Stadhouder gemaakt is, en
 dat het gemeene volk my met geweld ge-
 dwongen heeft, om daar mede toete teke-
 nen; en datſe niet ruſten ſouden, voor datſe
 den Prins Souvereyn hadden gemaakt: over
 fulks dat de Prins het verderf van het land is:
 her ſou kunnen gebeuren, dat de Prins aan
 d'een of d'ander Potentaat sijn dochter mocht
 komen te trouwen, waar door by verſterven
 het land aan een vreemden Heer ſou kunnen
 komen te vervallen.

Hier op hadde Tichelaar bozder gebzaagt/
 wat sijn E.E. dan op hem beegerde? waar
 op de Ruward had geantwoord: ik ſal het u
 ſeggen, maar dat ik wiſte, dat'er yemand van
 ſoude weten, ik ſou u om het leven doen

1672. brengen : daar hy boegende / dat , al waar
 het schoon , dat hy Tichelaar quam de sake in
 Augustus. het licht te brengen , dat hy Ruward , soo ten
 aanfien van fijn perfoon , als om de qualiteyt
 van fijne vrienden meer soude geloofd wor-
 den , als hy Tichelaar ; waar op hy Tichelaar
 in het eerfte seer daat ober begoft te alteree-
 ren / en fief te ontfellen : maar doende be-
 loften van ftijl-zwijgen en getrouwigheyt / al-
 foos hy andersints booz fijn eygen leven be-
 ducht was / ging de Ruward daar op boozt /
 en fepde : het moet buygen of barften : 't moet
 onder of over ; 't en tal in ons land niet deug-
 en , of de Prins moet van kant : daar op
 boozt de Ruward den felfen Tichelaar had be-
 looft / indien hy dit werk wilde effectueren /
 hem te bereeren met een præmie of bergel-
 ding van dertig duysent guldens booz eerst /
 en daar-en-boven met het Salufchap van
 Beyerland , en al fijn bzienden te beneficee-
 ren. Onderruffchen de Ruward bemerkende
 de / dat Tichelaar ober dese boozftellinge eer-
 nigfints berbaaft wierd / heeft hem (foo hy
 bekenden) wonderlijk geweten aan te moe-
 digen / feggende : dat'er noch meer als dertig
 van de voornaamfte Heeren van het land wa-
 ren , die yemand fouden foeken te employee-
 ren om den Prins van kant te helpen , en die
 hem Tichelaar wel fouden foeken te mainte-
 neeren : foo dat hy wel onbeschroomt wesen
 mocht , en de faak op het fpoedigfte verrich-
 ten , om die Beneficie en præmie te genie-
 ten.

Hier had de Ruward hy-geboege : dat'er
 ter wereld geen fwarigheyt was , als hy Tiche-
 laar maar op-pafte , om op de verfche daad uyt
 de handen te ontvluchten ; waar op / als hy
 Tichelaar fief als gewillig toonde / hem de
 Ruward berfchepde middeelen booz-geflagen
 hadde / om die feyt in het werk te fteflen ;
 doch dat de Ruward al booren hem Tichelaar
 gebzaagt had / nademaal hy een Chirurgijn
 was / en by gebolge kenniffe van de Medecij-
 nen hadde / of hy wel een hond fou konnen
 doen barften op de fttaande voet ? daar op hy
 Tichelaar had geantwoord van ja.

Dat de boozfepde Ruward hem Tichelaar
 daat ober booz eerst had booz-geflagen : dat
 hy naar het leger trekken moft , en aldaar ken-
 nis en vriendfchap fien te maken met de op-
 paffers en tafel dienaars van den Prins , om
 alfoo met behendigheyt de gelegentheyte waar

te nemen , om het felve vergif in een glas wijn
 of bier te vermengen , wanneer men den
 Prins fou te drinken geven : ten anderen , in-
 dien het foon niet wilde gelukken , dat hy dan ,
 als de Prins met weynig gevolg ergens na toe-
 reed , hem op een veylige en gunftige plaats
 moft foeken waar te nemen , om hem met een
 roer , mufquet of piftool van het paard te lich-
 ten : en in-gevulle het felve wederom niet
 gelukken wilde , dat hy dan omtrent den
 avond moft op-paffen omtrent fijn Hoogheys
 Tent of verblijf-plaats , om alfoo omtrent
 het in- of uyt-gaan met een priem , degen
 of piftool het werk uyt te voeren , daar op
 het geweert van fief te werpen , fief onder
 de menichte van het volk te verbergen , als
 nergens van wetende , en foo in de nacht de
 gelegentheyte waar te nemen , om te ontko-
 men : of dat hy eyndelijk den Prins in fijn
 koets , of op fulk een andere wijfe waar te ne-
 men , als hem op het bequaamfte fou konnen
 voor-komen.

Daar op Tichelaar den Ruward te gemoet
 geboert hadde : dat fulks voor een man alleen
 befwaarlijk fou zijn uyt te voeren , en derhal-
 ven noch yemand tot fijn byftand verfocht
 hadde ; het welke hy den Ruward t'eenemaal
 af-geflagen wierd / feggende : dat hy daar
 niemand in moest vertrouwen , alfoo de faak
 lichtelijk door dien middel aan den dag fou
 konnen komen.

Hier op hadde Tichelaar van den booz-
 noemden Ruward een hand-fchrijffte tot fijn
 gerufftigheyt verfocht : ook tot naarder ber-
 fekering van het gene hy hem beloofd hadde ;
 het welke de Ruward ook van gelijken ge-
 boeyert heeft : maar heeft in de plaats van
 dien / hem Tichelaar fies fibere ducatonen /
 die hy alleenlijk fepde by fief te hebben /
 tot een pand van berfekeringe toe-gerepft ;
 niet derbende (om geen vermoeden te ge-
 ven) fijn huys-bzouw meerder geld af-
 fchen.

Daar op hadde verbolgens de gemelde
 Ruward met geftaafden eede verklaart te
 fullen vol-brengen het gene hy hem beloofd
 hadde : als mede dat'er meer als dertig
 Heeren en Regenten van ons land waren /
 die hy Tichelaar met dat werk ten alder-
 hoogften berfchuldigen foude / en die hem
 Tichelaar in aller manfieren fouden mainte-
 neeren. En of het mocht gebeuren / dat het

CORNELIS de WIT .
Ruart van Putten & .

1672. ten quaden omtrent het werk mocht komen
af te loopen/dat ebentwel hy Ruward die wel-
daad omtrent de vzienden van hem Tiche-
laar sou trachten te bergelden.

Daar by de selve Ruward noch geboegt
had / dat hy niet twijffelde / of hy Tichelaar
soude het selve werk / soo ten aanfien van
hem / als om dat van sijn vzoeder den Raad-
Pensionaris van Holland , en andere vzien-
den moediglich upt-boeren ; mengende tot
verscheyden-maal dese woorden onder sijn
redenen : het moet buygen of barsten.

De Ruward had hem Tichelaar eyndelijck
mede den eed af-geboeyert / om de saak in
het werk te stellen / gelijk hy Tichelaar sich
met leed-wesen beklaagde in die zware be-
soekinghe / en die uure van tentatle dooz
zwakhert / dwang en vzeefe gedaan te heb-
ben / nochtans met die restrictie / indien hy
het konde doen.

Dat de vooznoemde Ruward hem Tiche-
laar daar op noch-maals aanhoudelijck had-
de aangemaant / het werk in hoere / en by
d'eerste gelegentheyt met voozichtigheyt
en couragie ten eynde te bzingen ; daar de
Ruward op besloot / dat hy noch wel wat lan-
ger met hem Tichelaar sou spreken , maar
goed vand alsdoe af te breken , om geen ver-
moeden aan yemand te geven.

Daar op hy Tichelaar sijn afscheyd van
den Ruward genomen had / en van de vzoer-
we van de selve weder upt-gelaten was ; die
hem Tichelaar in het upt-gaan na de gesont-
heyt van de Schout van Piershil gebzaagt
had : daar op hy geantwooyd hadde / niet an-
ders te weren , als dat het noch wel met hem
was : waar ober hem de Ruwardinne ver-
socht / haar gebiedenis aan den selven te doen ;
daar op Tichelaar , sijn afscheyd genomen
hebbende / noch omtrent den tijd van twee
dagen binnen Dordrecht gebleven is.

Hier tegen hebben de vzienden van den
Ruward by maniere van retorsie , willende
het seyt op de schouderen van Tichelaar
wenden / in-gebzacht / dat de selve den Ru-
ward naar eenige onderlinge redenen ober
de zwarigheden / waar inne de staat van het
land verballen was / betekelijck daar toe sou-
de hebben gesocht te bewegen / seggende :
(gelijck sy vooz geben) dat hy den Ruward wel
yets sou willen openbaren , mits het selve se-
creteerende , en verborgen houdende ; en

dooz den Ruward daar op soude geantwooyd
zijn geweest : indien het wat goeds was , dat
hy het dan wel mocht doen ; doch indien het
vuylighet , of yets quaads was , dat hy het dan
wel vryelijck sou mogen swijgen , of dat hy an-
dersints sijn aan-brengen sou bekend maken.
Dat de vooznoemde Tichelaar daar op eyn-
delijck sou hebben gesegt : als 't mijn Heer dan
niet belieft te weten , soo sal ik het swijgen , en
wensche mijn Heer goeden dag ; het welke
van de selve Tichelaar berklaart word een
wanschappen berdichtsel te sijn / voozt-geteelt
upt een quade / nijpende en obertuygde con-
scientse.

Gelijck ook van de selve nature was / het
geen de selve pactyen vooz-geven / nament-
lijck / dat de selve Ruward sich soude hebben
bezwaart gebonden ober het discours met
hem Tichelaar gehouden ; ober sulcks dat hy
Muys van Holy , Secretaris van Dordrecht ,
daar op by hem ontboden sou hebben / en na
dat hy aan de selve volkomene kennisse had-
de gegeven / daar nebens versocht soude heb-
ben / dat de gemelte Secretaris daar van
aanstonds openinge soude gelieven te doen
aan de Heer Burgermeester der selber stede ;
gelijck by naarder goed-binden ordze soude
gegeven sijn aan den Stadhouder van den
Officier der voozschreven stad / om op den
vooznoemden Tichelaar niet alleen acht te
nemen ; maar om hem op te soeken en te
doen examifneeren.

Het welke (berklaart hy voozder) indien
al eenigfints in specie soodanig soude mo-
gen geweest sijn / dat de gemelte Ruward
den Secretaris by hem hadde ontboden /
is na alle apparente upt geen andere vooz-
saak voozt-gekomen / als om dat hy sich
in sijn genesed / dooz een bijtende conscien-
tie berlegen bindende / hem selven dooz eeni-
ge specieuse pretexten / tegens het vzyng-
de labyrinth , waar inne hy sich in-gewik-
kelt boelde / indien de gesepde Tichelaar de
sake quam te openbaren / heeft getracht ge-
had eenigfints te præmunieeren , en sijn heyl-
lose raadslagen met eenigen schijn van op-
rechtigheyt te adumbreeren. Timmers hoe
pberig men naar den voozschreven Tiche-
laar gesocht had / gaben al de omstandighe-
den genoeg te kennen ; dewijl de vooznoem-
de persoon / na het gehouden discours met
den Ruward , noch twee dagen lang binnen

1672. de stad van Dordrecht openlijk gehandelt en gewandelt heeft; geduurende welks verbliff hy Tichelaar den Burgermeester / Stadhouder / en andere Heeren van de Magistraat booznoemt / tot verschepden reysen publykelyk gesien en gerencontreert heeft: daar-en-boven konde de booznoemde Tichelaar by die van Dordrecht niet onbekent zyn / alsoo hy binnen de booznoemde stad een gerupmen tijt heeft gewoont gehad. Ook was hen lieden niet onbekent geweest / dat de selve Tichelaar binnen het doop van Piershil woonachtig was / onder de jurisdictie van den booznoemden Ruward resorteerende / alwaar andersints de boozs / indien men hem gesocht hadde / wel soude te binden geweest zyn. Soo dat een yeder lichtelyk kan oordeelen wat van de waarheyt / en den rechten sin deser sake te houden zy.

Ontdekken van de saak.

Wanneer nu die twee dagen verloopen waren / was de booznoemde Tichelaar van Dordrecht naar Piershil vertrokken; als wanneer hy onderwijlen beide angst en bezonnenheit in sijn gemoed heeft begonnen te gevoelen / en na diepe overweginge van alle het geen tusschen hem en den booznoemden Ruward was gepasseert / is eyndelyk met God en sijn gewisse te rade geworden / geene gelegentheyte te versumpen / om het boozs horribel attentaat sijn Hoogheyden Prince van Orangien bekend te maken. Hy dan sijne saken ter plaatsse van sijne woonstede berricht hebbende / heeft daar op sijn reyse aan-gehangen naar het leger van sijn gemelde Hoogheyte. En booz eerst tot Rotterdam gekomen zijnde / is van daar aanstonds naar Schoonhoven, en van daar na de stad Gouda, en boozs wederom van daar naar Bodengrave vertrokken; alwaar hy verhoopte sijn Hoogheyte te sullen binden / om met den selven ober dese sake te mogen spzelen. Edoch verstaande dat sijn Hoogheyte doemaals na den Hage was vertrokken / en alle uren wederom in het leger te rugge verwacht wierd / soo is hy Tichelaar aldaar eenigen tijt gebleven / de komste van sijn Hoogheyte met verlangen te gemoet siende; sijn Hoogheyte onderwijlen niet weder-gekeert zijnde / heeft de gemelde Tichelaar sijn ondertusschen genootsaakt gebonden / om de selve conspiratie booz eerst

1672. bekend te maken aan den Heer van Albrantswaart, Hof-meesster van sijn Hoogheyte booznoemt; gelijch ook het selve naderhand mede heeft geopenbaart gehad aan den Heer van Zuylesteyn.

Augustus.

En alhoewel de selve Heer van Albrantswaart hem Tichelaar ter eerster instantie geraden had / om de komste van sijn Hoogheyte in het leger te verwachten / soo is echter de booznoemde Heer / alsoo sijn Hoogheys verbliff in den Hage als noch continueerde / te rade geworden / om sijn hoefse te doen in-spannen / en sels in persoon met hem Tichelaar na 's Gravenhage te reysen / met intentie om sijn gemelte Hoogheyte de sake booz eerst en by probiste bekend te maken / met onderlinge resolutie tusschen den gemelten Heer van Albrantswaart en hem Tichelaar boozschyben / omme naar het booznoemde Indicum aan sijn Hoogheyte een seker persoon te suborneeren, die met hem Tichelaar na Dordrecht soude reysen omtrent den persoon van den booznoemden Ruward; onder booz-geben / als of hy Tichelaar beslooten had het werk nu by der hand te nemen / doch dat hy zwaarigheyt maakte / om sonder secunde de sake te executeeren / dat hy ober sulks een habyl besquaam en getrouwt persoon / soo wel als hy self was / hadde gebonden / op den welken hy sich bypelyk en volkomentlyk souden konnen verlaten / omme alsoo booz dien middel de sake te meerder te doen monstereen booz een tweede getuygen: waar toe de booznoemde Heer van Albrantswaart seyde / sich selven in onbekend gewaand geerne te willen laten gebruyken / indien hy niet hreesde / dat sijn persoon by den Ruward mochte gekent worden. Aninters dit bleef soo tusschen hen beyden beslooten / dat yemand / wie het dan soude mogen zyn / sich sels met hem Tichelaar ober dese sake omtrent den booznoemden Ruward soude adzesseeren.

Doch dit booznoemde besluyp is booz generale en algemeene ontfsteltensse / tot groot leet-wesen van den booznoemden Tichelaar, gelijch hy naderhand omtrent den Ed. Hove betuypt heeft / achter-gebleven; alsoo de booznoemde Heer van Albrantswaart, in den Hage gekomen zijnde / de sake terstont aan sijn gemelte Hoogheyte heeft bekend

1672. bekent gemaakt. Dan welk indicium sijn
 Hoogheyt booznoemt / ook aauwonts com-
 municatie gedaan heeft aan den Hove van
 Augustus. Holland ; en heeft alsoo de gantsche saak
 overgegeven in handen en directie van
 't booznoemde Hof van Justitie : waar op
 de gemelte Tichelaar ten selven dage tot twee
 verschepte repsen toe / van 't boozschreben
 Hof ober het selve aanbzeugen is gehoort /
 en scherperlijk geexamineert geworpen ; en
 hem Tichelaar , achtervolgens sijn ronde be-
 lijdenisse / den solemneelen eed van den ge-
 melten Hove afgenomen zijnde / en op alle
 circumstantien naauwregard hebbende ge-
 nomen : soo heeft het boozsz. Hof , na booz-
 gaande informatie en rijke deliberatie goed
 gebonden en geordonneert / om den booz-
 noemden Ruward , dooz den Heer Fiscaal ,
 of Procureur Generaal van den Hove van
 Holland , van Dordrecht na den Hage te
 doen transporteeren , gelijk oost geschiede :
 die daar op in apprehensie genomen en ge-
 haalt zijnde / booz-eerst is gefaaiseert gewor-
 den in de Castelenye van den selven Hove ;
 alwaar de booznoemde Ruward dooz de Ed.
 Heeren van den Hove , eerstelijk in het by-
 sonder is gehoort en geexamineert gewor-
 den : die / ter eerster instantie , openlijk
 boochende den selven Tichelaar te kennen ;
 doch / naderhant by Confrontatie overruygt
 zijnde / heeft het tegendeel moeten belijden ;
 en na dat de selve partyen / in desen ten meer-
 malen / in 't bysonder waren gehoort en ge-
 examineert / soo heeft het boozschreben Hof
 goet gebonden / hen beyde te verskeren op
 de Voor-poorte van den selven Hove : al-
 waar de selve partyen wederom tot ver-
 scheyden repsen van den Ed. Hove gehoort /
 scherperlijk ondersocht en geexamineert sijn
 geworpen.

Omtrent welken tijd de bzienden van den
 booznoemden Ruward in dupsent angstien
 en bekommelingen waren / dat het booz-
 schreben Hof mochte komen te procederen
 tot Torture van den gemelten Ruward ;
 bzeesende dat dooz dit middel de rechte
 waarheyt der saken nader aan den dag son-
 den komen / gelijk sy doozgaans met alle
 Junne suspecte instantien te kennen geben /
 in de welke sy lieden het booznoemde Hof
 met ober de hondert Artijkelen , in hare
 boozschreben Consideratien , hebben getracht

te persuaadecren , om soo veel (waare't moge-
 lijk) te impetrecen , dat de gemelte Torture
 doch mochte achter-wegen blijven. Hem
 Augustus. Tichelaar in het selve verzoog / met openba-
 re leugenen nagebende / dat hy aan den Ho-
 ve soude gepresenteert hebben / sich selven /
 nebens den Ruward , te laten pijnigen ; en
 dat hy Tichelaar , een Chirurgijn zijnde / sich
 selven dooz medicamenten misfchien soude
 konnen hard maken : en diergelijke sottig-
 heden meer / die sy onnuttelijk gelieben te
 allegeeren : alhoewel de booznoemde Tiche-
 laar , by den Ed. Hove des versocht zijnde /
 hier inne geensus soude getergiverfeert
 hebben / omme de waarheyt selfs in soodani-
 ge occasien te belijden en te confesteeren.

Het boozsz. Hof dan sonder intermissie ,
 geduurende de Vacantie , met dese gewich-
 tige sake besig geloeest zijnde / heeft eynde-
 lijk uyt alle circumstantie der saken / Exa-
 minatien , Confrontatien , en Torture , mitz-
 gaders uyt openhartige en resolute Instan-
 tien van den aanbzeuger / als mede uyt de
 scrupuleuse en perplexe verweeringe van
 den Delinquant ; hier by komende het geen
 het boozschreben Hof beter en nader / als
 den gemeenen man gelieven is / heeft gepro-
 cedeert gehad / tot beraminge van een seer
 beleefde Sententie , tegens den booznoem-
 den Ruward : waar op dan booz-eerst de ge-
 melte Tichelaar , by 't boozschreben Hof van
 Justitie , kosteloos en schadeloos is ontsla-
 gen / en op vyve voeten gestelt geworpen ;
 met aanseggen van den Ed. Hove , dat hy
 Tichelaar sijn Declaratie soude hebben op te
 maken / van alle sijne onkosten / schade en
 intreften / ontrent dese booznoemde proce-
 duuren gedaan en geleden / en die aan den
 Ed. Hove ober te lederen. De boozseude
 Tichelaar aldus ontslagen zijnde / soo is de
 volgende Sententie , tegens den booznoem-
 den Heer Ruward , ten selven dage op de
 Voorpoorte van den Ed. Hove , gepronun-
 ciert geworpen.

H Of van Holland , gesien en geexami-
 neert hebbende de stukken en Muni-
 menten , by den Procureur Generaal van den
 selven Hove , overgegeven tot laste van
 Mr. Cornelis de Wit , Oud-Burgermeester
 der Stad Dordrecht , en Ruart van den Lan-
 de van Putten , tegenwoordig Gevangen op
 de

1672. de Voorpoorte van den selven Hove, mitsgaders sijne examinatie en confrontatie, als mede 't gene van wegen den voorz. Gevangen is overgelevert, en voorts overwogen hebbende, 't gene ter materie dienende is, en eenigfins heeft mogen moveeren; Verklaart den selven Gevangen vervallen van alle sijn Digniteyten en Ampten, by hem tot noch toe bedient; Band hem voorts uyt den Lande van Holland en West-Vriesland, sonder daar oyt wederom in te komen, op poene van swaarder straffe; te ruymen de selve Landen met den eersten, en condemneert hem in de kosten, en misen van Justitie, tot taxaatie en moderatie van den voorz. Hove. Actum by de Heeren Adriaan Pauw, Heere van Bennebroek, praesident; Aalbrecht Nierop; Willem Goes, Heere van Boekhorstenburg; Fredrik van Lier, Heere van Zoetermeer; Cornelis Bjan, en Mattheus Gool, Raadsluyden van Holland en West-Vriesland: en gepronuncieert op de Voorpoorte van den selven Hove, op den 20. Augusty, 1672.

In kennisse van my

ADRIAAN POTS.

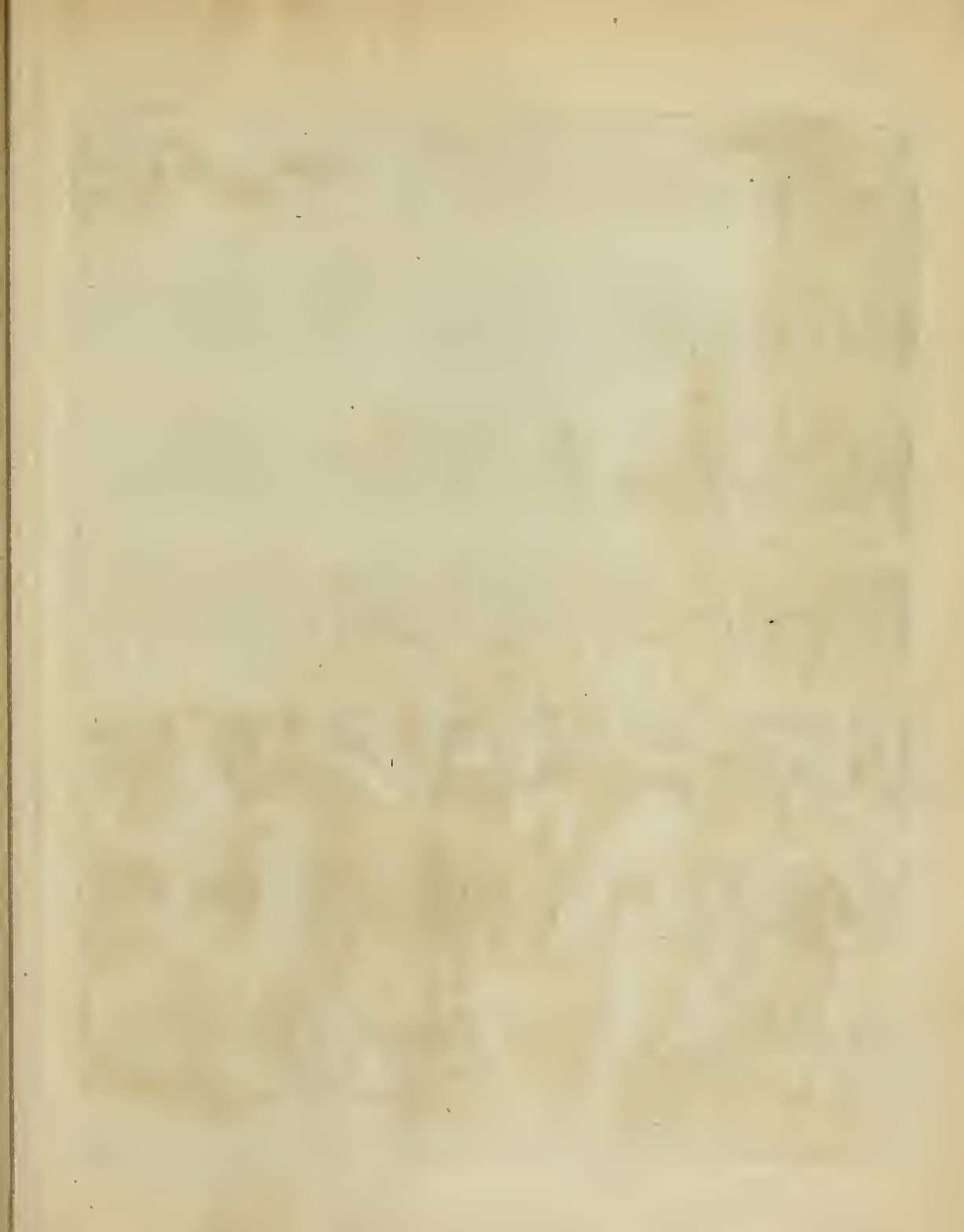
Misnoegen der Haagse burgers over het selve.

Dit is gelijk het selve dooz genoemden Tichelaar, by wijze van verklaringe en openrecht verhaal van de sake / is uytgegeven; het welke by alle aan het oordeel van den leser beboden laten. Wanneer nu dit bonnis in het openbaar quam / ontstont een groot gemoz onder de Haagse burgers / te meer / om dat Tichelaar ontslagen van de Gevangen-poort afgang / niet nalatende een gezucht te stroopen / dat hy den Ruward overtuigt had. Ondertusschen quam de Heer Raad-Pensionaris met sijn karos / om sijn broeder af te halen; de welke ingegaan zijnde / sepde een van de burgers / nu zijn beyde de Verraders binnen, sy sullen ons nu niet ontsnappen. Dan detijle dese soo lang boven bleef / senden vele: de Ruward is het ontsnapt. Waar dooz twee Officieren / en andere / na boven traden / daarse den Ruward in sijn onder-klederen / en Japonschen rok / op het bedde / en sijn broeder op een stoel daar booz te sitten / bonden; die hen terstont vzaagde: Wel mannen, wat wilt gy hebben? wat is u begeeren? voorwaar, in-

1672. dien gy in de Rechten ervaren waart, ik soude u klaarlijk u ongelijk voor oogen stellen; doch dit niet zijnde, laat de saak soo alsse geschiet is, tot u indringen; en weet dat dese Chirurgijn selfs by mijn broeder gekomen is, daar hy siek te bedde lag, hebbende meermalen seer onbeschaamdelyk toegang versoecht, alsoo hy by mijn broeder seer wel bekend, en meer als eens sijn patient in crimineele saken is geweest, en seyde tegens hem, dat hy yets geheyms aan hem had te openbaren: waar op mijn broeder antwoorde, is het yets goets, soo segt het: maar is het yets quaats, so swijgt het: sulks dat doen de Chirurgijn sijn voorstelling, van sijn Hoogheyt om 't leven te brengen, dede. Dat hy daar in sou bewiligt hebben, kan nergens bewesen worden: en gy weet dat de Schrift segt, dat alle waarheyt bestaat in de mond van twee of drie getuygen. Ook wie onschuldig bloet vergiet, diens bloet sal vergooten worden; en wie den rechtvaardigen verdoemt, en den schuldigen vry spreekt, die zijn beyde den Heere een grouwel. Met dese en diergelijke redenen soude hy dese Officieren hebben overredet / die daar ook by hen bleven eeten. Maar de burgers / die sich seer net in twee rpen hadden gerangeert / wierden dooz dit bertoeven ongeduldigh / twijffelden of hun Officieren wel om den hals mochten geraakt zijn; en begosten daar op met steenen te werpen / en met hoegels te schieten / tot dat sich hunne Officieren booz de tralien bertoonden / tot teken dat alles noch in goeden stant was. Dit woord soo van sommige verhaalt. Ondertusschen groepde de meenigte daar byten seer aan / soo dat een troep ruyters / komende om de wakende af te lossen / by het hof dooz de burgers met spieffen en musquetten wierden tegen-gehouden. Hier by quam noch een valsch gerucht / dat eenige dwysent visschers en boeren in de wapenen quamen / om den Haag te plunderen / en den roof weg te voeren. Dit vermeerderde de beroerte: waar op een van de burgers sepde / tsa mannen, wy sullen de Landverraders daar eerst uythalen, komt en volgt my maar, ik gau voor. Waar op seer hevig op de deur geschooten wierd / daarse boozts met een smits hamer het slot van in stukken sloegen. Dit gebeurde omtrent ten 6 uren des avonts. De andere deuren wierden mede opgeslagen; en epide;

1672. Augustus. Verlichooning van den Ruward door den Raad-Pensionaris.

Het ombrengen der Gebroeders.

De Rampzalen
CORNELIS e
1713

Rampzalen 1672. De Raet van de Eerste Kamer.

Rampzalig Doodt van
WELLS en
JOAN DE WIT.
1672.

J. Schieman del. J. van der Meer sculp.

1672. eyndelijh sehootense tegen de deur van de ge-
 baugen-kamer / datse geopent wierd. Sy
 vonden den Heer Johan de Wit, sittende met
 een boek in de hand/ booz't bedde te lesen/ die
 hen bzaagde: Mannen wat wilt gy hebben?
 waar toe dit geweld? en/ hoorende dat sy wil-
 dendat sy af sonden komen/ nam sijn bzoer-
 der by der hand/ die men niet gewelt van het
 bedde gshaalt hadde/ en gingen soo te samen
 (onder veel gestoot) de irappen af. Bynren
 gekomen zijnde/ meende Johan de Wit ach-
 ter de gewapende burgers om/ en niet dooz
 de rpen heen te gaan: maar men taske hem
 aan; en een daar omtrent/ meenende te schic-
 ten/ weggerde het roer/ en sloeg hem daar
 ober met den holf op het hooft/ dat hy ter
 aarden biel: maar hy stont terstont weder
 op/ en kreeg toen weder een sware slag aan
 sijn eene kaak/ die hem dede ter neder stoz-
 ten/vallende met gebouwen handen (gelijks
 seggen) op sijn knien/ als om te bidden:
 maar een van de burgers stiet hem om/ sette
 hem den boer op den hals/ en sehoot hem dooz
 het hooft/ seggende / daar legt de Verrader.
 Op de selve wijze wierd 5 of 6 treden van
 daar met den Ruward gehandelt/ die ook
 doozshooten en doozsteken is. Hier op halt
 het grauw toe / rukt de dooden de slederen
 van het lijf/ en sleepte met lonten/ in de
 plaats van touben/ naar het gerecht/ daarse
 weder aan een spoor van de wip/ de een hoo-
 ger als d'ander wierden gehangen; soo dat
 d'eene eben van de aarde/ en d'ander met een
 gekromden hals daar tegen hing/ zijnde ge-
 heel moeder-naakt. Op den abont begosten
 sy aan hun leden te toznen: men kapte eerst
 Johan de Wit sijn twee bingeren af/ daar hy
 het eeuwig Edict mede ondertepkent en be-
 sworen had. Daar na snedense hen de neus-
 sen/ ooren/ bingeren/ teenen/ en de verboz-
 gene leden af/ openden hun lichamen/ spar-
 den die met houtte penne van malkanderen/
 haalden het ingewant daar upt/ haspelden
 de darinen om de armen/ en verkochten de
 stukken en deelen dooz alle straten/ en in alle
 steden: een vinger booz 15 en 20/ een ooz
 booz 25 en 30/ en een teen booz 10 stupberg;
 ja naauwelijks soo kleynen lit of het kon een
 halven daalder halen. Dese kostelijheden
 wierden in doozshens met Terebinthyn ge-
 legt/ en bewaart. De slederen selfs wierden
 aan stukken en sletten verkocht. Ja sommig-

Mishan-
 deling
 van hun
 lichamen.

ge waren wel so kreet/ datse in hunne licha-
 men gebeeten/ andere noch weder/ datser
 van gegeten hebben/ indien het anders waar
 is/ dat sommige daar van booz-geben. Des
 nachts quamen vijf lakikayen/ met een ha-
 ros/ namen de lichamen af/ en bzaachten de
 selbe in het huys van Johan de Wit, die den
 volgenden nacht / in het graf daar de huys-
 vrouwe van Johan de Wit in begraben was/
 begraben wierden. Maar het graau/ noch
 niet voldaan/ heeft de wapenen/ die ten huys-
 se van den koster der Nieuwe-kerk, om op-
 gehangen te worden/ bedelikelijh gebzacht/
 doch dooz een vrouwe verlikt waren/ aan-
 geraukt/ en in dupsent stukken gestagen. Al-
 dus was het eynde van dese twee gebzoer-
 ders. Bejammerelijh/ indien hen meer de
 haat als de schult t'ondergebzacht heeft:
 maar (indien sy oozsaal tot soo veel jamme-
 ren en ellenden gegeven hebben) van een
 krachtige en groote oozspronk.

De Heer van Duyvenvoorde bekleede mi-
 tot wederseggens het Zegel-bewaarderschap
 van Holland.

Men quam ook op den 18. deser maant
 ter nominatie van een anderen Raad-Pensio-
 naris, in de plaats van Johan de Wit, daar
 de Heeren van Beuningen, Beverning, en
 de Griffier Fagel op stonden/ welke laatste
 het ten laatste toegeballen is/ het gene sijn
 Hoogheyt aangedient zijnde/ verklaarde
 die/ dat hem de selve persoon aangenaam
 was. De bzoeder van de gesepden Heer/ be-
 nefens de Commis Spronken, wierden
 Griffieren van de Staten Generaal, d'eene om
 de inlandsehe/ d'andere om de uplandsehe
 saken waar te nemen. De Heer de Willem,
 en de Heer Cuning wierden Raadsheeren
 in den Raad van Brabant. De Glarges Re-
 sidens tot Calais is te huys gekomen/ als me-
 de de Heer Boreel, gesant in Engeland. De
 Heer Burgermeester Meerman van Ley-
 den, wierd stekkenmeester/ in de plaats van
 den Heer Berkhout.

De Heer
 Fagel
 word
 Raad-
 Pensiona-
 ris.

De Koning van Deenemarken nam ook
 in dese maant/ naar bericht van den Heer
 Bloemendaal, de Ligue en het verbond van
 meest al de Duytsche Dozsten aan. Maar
 Gremonville, de Fransche Resident aan het
 Keyserlijke hof/ gaf die Majesteit een ge-
 schrifst ober/ van de engen kant sijnnes Ko-
 nings, behelssende dat sijnne Majesteit prote-
 steerde,

Schrift
 van verse-
 kering van
 Vrankrijk
 den Key-
 ser over-
 geleverd.

1672. steerde, van 't Keyserrijk niet te willen aantasten, en dat alleen sijn meeninge was, den Hollanderen te vernietigen: en by aldien hy al op den bodem van het Keyserrijk quam, dat hy niet als door de Bisschoppen van Keulen en Munster daar toe geroepen was, sullende echter herstellen en restitueeren het gene aan het Keyserrijk behoorde. Voegende daar noch by: dat sulks niet uyt eenige vrese geschiede: maar dat hy eens voor al ordere aan Turenne gegeven hadde, om op de Keyserlijke troepen aan te gaan; doch alleen uyt begeerte tot de vrede, om alle vriendschap met sijn Keyserlijke Majesteit te onderhouden. Maar wat arbejd de Fransche bedienaars hebben angewend/ om den aantocht van de Keyserlijke troepen te verhiinderen/ zijns evenwel boozt-gegaan. De Heer Paars, tot Madrid gekomen zijnde/ had daar mede spels genoeg met de Franschen, die hem sijn geheele Character wel fouden hebben willen disputeeren, en in kleyn-achtige brengen/ als of er geen Staten van Holland meer waren/ en de Koning in alreeds geheel meester van die Provincie was.

De Heer van Amerongen trekt naar Keur-Brandenburg.

Certwyl waren de Heeren Pelnitz, bedienaar van den Keurvorst van Brandenburg, beneffens den Heer van Amerongen, naar sijn Keurvorstelijke Doorluchtigheyt getoogen/ met de beloofde Contanten, en penningen/ om de aftocht van des selfs troepen te behoederen: maar komende boozt de Weser, om op Hamburg te reysen/ verstonden sy uyt een Hamburgsche Schoet, die hen ontmoete/ dat'er drie Engelsche schepen boozt de Elve op hen lagen te wachten; weshalven sy beslooten/ de Weser op na Bremen te gaan/ geijck sy in alle veyligheyt deden/ en hun reys volboerden.

Buyt-loopen van de Maastrichtsche besettinge.

Ondertuschen dede de besettinge van Maastricht dapper voozdeel met buyt op de vanden te halen/ daar de Spaansche ruyters behendig mede wisten om te gaan. In het begin deser maant quam een Spaansche party binnen/ hebbende vijf swaar geladen karren met gerooft goet uyt Gelderland, dat de Franschen meenden te verhooren. Dese karren waren by het doorp Liers, dooz 47 Spaansche ruyters/ verobert. De Franschen, 40 mannen sterk zijnde/ slooten de karren tot een wagen-burg: maar de Spaan-

1672. schen vielen hen soo dapper in/ dat de Franschen sich moesten opgeven/ hebbende verscheyde aansienelijke lieden van de hunne gequetst. Sy spanden drie-en-dartig paarden boozt de karren/ en brachtense binnen Maastricht.

Augustus.

Drie-en-dartig andere ruyters quamen binnen met een Munstertche Colonel/ en een Prieester uyt Gelderland, diese met 7 paarden van omtrent Cleef hadden gehaalt. Dit party-loopen was dagelijks te doen/ daar somwijlen wel wat slagen onder liep.

Maar op den 14. Augusty berdoonden sich de Franschen omtrent Maastricht, in vollen schijn als ofse de stad wilden belegeren. Sy deden de Spaansche ruyter-wacht retireeren. De Rijngraaf dede de Oberste Cajaffa met veel ruyters/ byzwillige/ en gereformeerde Spaansche hevel-hebberen/ uyt-trekken; die van 's morgens ten 8 uren/ tot na de middag sehermutserden/ krijgende mede eenig voerbolk tot hun onderstant. De Franschen hadden eenige musquettiers op de bergen geplaatst: maar het geschut van de Tongersche-poort deed hen wel haast verhuysen/ na dat'er wel 40 of 50 gesnebelt waren. Een of twee Spaansche ruyters wierden ook van hunne paarden geschooten. Des anderen-daags verrasten de Spaansche de Fransche wederom/ wanieer sy de selve weder den berg afzaben/ latende verscheyde dooden/ en drie gebangenen met roode rokken/ achter. De Fransche infantery quam op de Maastrichtsche ruyterij aan/ die de ruyters in het eerste deden deynsen: maar dese/ ook voerbolk tot onderstant gekregen hebbende/ zaben de Franschen weer dapperlijck den berg af; gevende dit sehermutsen een vermakelijck aansien boozt die van de stad/ die buyten gebaar waren. De Franschen toogen boozt op het haseeltje Opharen, onder de Smeer-Maas, dat Capiteyn Ifendoorn (tot Maastricht in garnisoen leggende) toequam; en zanden omtrent de Mase watsen mochten.

De Franschen omtrent Maastricht.

Op den 16. quam de geheele Fransche macht van Vifet en Navagne, onder den Marquis de Fuellade, na de zijde van Wijk. Sy sloegen achter Jonkheer Ravenshuys veel tenten onder de bomen op. Des middaags maakten sy/ tuschen dit huys en het doorp Schare, een lange linie/ en buytenwaarts

1672. waarts/ naar Maastricht, een gracht/ om
 een bozstweering/ en twee batterpen/ daar
 ugt te doen doozt-komen; speelende het
 Augustus. Maastrichtsche gesehut onder tusschen dap-
 per onder dese arbejders. Sy daar op ver-
 legerden sich na de zijde van Wijk: maar
 als men daar ook de tenten om verre schoot/
 legerde sich Chamilly een quartier uirs ver-
 der van de stad. Terwijl sy daar alsoo son-
 der pers ugt te rechten bleben leggen/ heb-
 ben die van binnen de Franschen weder be-
 socht/ en een deel daar van na de Maaskant
 gedzeben/ en beel daar van ter neder-ge-
 schooten. Zedert legerden sy sich weder ver-
 der van daar/ sehjvende geen handgebaar
 te soeken: waar op epndelijk die van het
 guarnisoen/ met de Spaansche rupterp/
 en twee stukjes/ weder ugt-roogen/ die met de
 Franschen op een plesn/ boben op een berg/
 aan het werk geraakten/ daar weder eenige
 van wederzijden bleben. Het treffen had soo
 lange geduurt/ dat men oozdeelde dat'er
 dien dag/ met alderhande schiet-geweer/wel
 20000 schooten gedaan waren.

Franschen
 trekken
 af.
 Epndelijk trokken de Franschen af/ en
 lieten Maastricht dooz dien tijt niet bzedon.
 Sy namen hunnen weg/ omtrent 3000
 mannen sterki/ naar het Land van Gulik, en
 een andere troep/ onder Chamilly, naar Ma-
 seyck. Sy konden ebenwel niet laten een
 aanstoot op het regiment van den Grave van
 Swartzenburg te doen/ die tot Wijk de waecht
 hebbende/ hen soo wel onthaalde/ dat'er
 wel 50 Franschen sneubelden; het paard
 van de gesepde Graaf wierd ook soodanig
 geguetst/ dat het terstont/ op stal komende/
 stierf; zijnde dooz de vergiftige hoegels/
 daar de Franschen mede schooten/ soo dik
 gestwollen als twee paarden. Dit oozbal/
 en dat versehepde menschen seer jammerlijk
 aan hun wonden sterven/ maakte die van
 Maastricht soo verbittert tegen desen land-
 aart/ datse booznamen geen Franschman
 meer quartier te sullen geben. De Brega-
 dier van des Konings garde bleef onder
 anderen op het velt leggen/ in wiens sak
 men vond een beursje met 100 pistoleten/
 17 Rijksdaalders/ en een silbere tobaks-
 doos; zijnde gekleed met een blaauwe ge-
 bozdaurden rok/ met silbere knoopen.

De Marquis de Saubeuf eyschte den
 Heer van Somelsdijk ugt/ om een kans met

hem te wagen: dese liet hem aanseggen/ 1672.
 dat hy/ aan Wijk de waecht hebbende/ hem
 aldaar niet gelijk getal sou komen verwaech-
 ten. Dussenden van menschen liepen op de
 Augustus. wallen/ om dit spel te sven: maar de Fran-
 schen quamen niet te boozschijn: waar op
 de Heer van Somelsdijk met acht rupters
 naar het quartier van de Franschen reed/
 eyschende Saubeuf tot djermaal toe/ met
 het lossen van de pistool/ ugt: maar echter
 quam niemant te boozschijn. Wanneer nu
 de Franschen opgezookten waren/ liep een
 peder na het leger/ daar het was

*Hic dolopum manus hic serus tendebat Achil-
 ler.*

Men bond'er grachten ober de 12 boeten Gestalte
 bzed; het contrescharp 12 boeten hoog/ en van he-
 de bozstweeringe 5 boeten dik/ en soo veel get.
 hoog; hebbende twee banketten/ seer net
 met palen gemaakt; al de linten met gere-
 gelde flanken bestrelen/ en op de toegangen
 met reduyten en batterpen boozsien. Ge-
 heele hupsjes waren in de aarde van zoden
 gemaakt/ hebbende selfs hunne schoozste-
 nen en forneysen; een wonder om te sien.
 Een Monsieur de Bellingam, soon van des
 Konings groote sehilknaap/ versoelt met
 den Heer Rijngraaf te spreken/ en sijn af-
 Vriende-
 lijke ont-
 moetinge.
 schepd van hem te nemen/ dewijl hy weder
 na Parijs trok/ het welke hem de Rijngraaf
 toestont/ ontmoetende hem ter halber we-
 gen/ komende de Rijngraaf met sijn gebolg/
 en eenige anderen/ in het velt; daar Bellin-
 gam, met eenige Franschen van sijn zijde/
 mede verseheen. Dese konden sich niet ge-
 noeg verwonderen/ dat onse paarden soo
 wel gedaan/ en de hunne in der daat een deel
 seer mager waren; dewijl sy meenden dat er
 groot gebrek van voeragie binnen de stad
 was. Daar eenige onderlinge hoffelijbhe-
 den sijn sy weder van malkander gesehep-
 den.

Ondertusschen hadde de Nederlanden ter
 zee hun merklijk geluki. Op den 3. van de-
 se maant quamen 14 Oost-Indische sehepen
 Oost-Indische
 vloot
 komt bin-
 nen.
 op de Eems, die van geen oozlog betende/
 ook geen Engelsche beruornen hadden/ als
 alleen twee Fregatten booz de Eems, die al
 beel seyn-schooten om huyp/ en/ tot hun
 sehade/ een klepne tozn daar op deden:
 maar alsoo'er niets op-donderde/ hen sulst
 een schoonen vogel moesten sien ontblijgen;

1672. zijnde dit onder de belegeringe van Groeningen. De sterkte Delfziel had hier dooz het geluk / niet krupt en oorlogs-boozraat upt Indien verzoegt te worden: waar dooz ook de schepen aldaar te beter beschermt konden worden. Men sondt terstont schepen / smaktien / en Sjouwers daar na toe / die meest de sijne waren daar upt lichten / en ober de Wadden in sekerheyt brachten: waar op ook onse oorlogs-bloot naar de Eems sette / om dese schepen te huys te halen / die ook alle dooz Gods bestieringe / weder op hun behoorzijke plaats aangelomen zijn; alleen een abdij's-jacht of galjoet van 80 last / komende van Ceylon, en den 12.

February van daar vertrokken zijnde / woerd 1672. van een Engelsch oorlogschip (komende om-trent de Vriessche wateren) gejaagt; en de schipper / siende het niet te ontkomen / boozde het in de grond: het volk ontquam het met boeken / bzeben / en eenige klepne kostelijsheden aan land: de andere lading was van weynig belang. En het schip het Kasteel van Medenblik is op de Zuyder-zee by on-geluk verbrand. De Commandeur / en Op-pger-bebelhebber ober dese bloot / was Aarnout Overbeek; het tweede hooft Schimmelpenning; en de Schout by Nacht Sanderus. De lading wierd wel op 140 tonnen gouts waardpe geschat / en was gelijk volgt:

Carga van 14. Retour-Schepen, als Tidor, 't VVapen van Zierikzee, en 't VVapen vander Goes, voor Zeeland: Ternaten, Oostenburg, en de Voorsichthgeyt, voor Amsterdam: Delftshaven voor Delft: 't VVapen van Rotterdam voor Rotterdam: De gekroonde Vrede voor Hoorn: 't VVapen van Medenblik voor Enkhuysen: Noch van Ceylon, Swa-nenburg voor Zeeland, en Sparendam voor Amsterdam: De twee na-schepen van Batavia, Grootebroeken Goyland voor Amsterdam: Van Batavia en Ceylon vertrokken in December 1671. January en February 1672. respectie.

Lading
van de
Vloet.

Carga van tien Schepen van Batavia.
3700 ps. diversche Mouris.
16720 ps. diversche Salampouris.
17120 ps. Parcallen.
4100 ps. Bethhillen.
7970 ps. Gingans.
13280 ps. Negros-kleden.
40940 ps. Guinees Lywaat.
2550 ps. Dekens.
5280 ps. Zeyldoek.
5400 ps. Chiayones.
175 ps. Alcativen.
18720 ps. Baftas.
2000 ps. Kannakijs.
11060 ps. Chiauters Deriabadijs.
8040 ps. Chits.
50371 ponden Catoene Garen.
341063 p. Indigo.
536625 p. Japans Staafkooper.
1614505 p. Bengaalse Geraffineerde Salpeter.
9005 p. Radix China.
7929 p. Gommelak.
14920 p. Benjuyn.
1159124 p. diversche Suykeren.
1000 p. Tutia.
6600 p. Cardamom.

491608 p. Sappanhout.
1311 p. Geconfijte Mirabolanen.
79800 p. diversche Zijde.
7465 p. Geconfijte Gember.
153920 p. Caneel.
31416 p. Foely.
537957 p. Giroffel Nagelen.
116821 p. Noten Muscaten.
1416 p. Koeken van Noten Muscaten.
3610 ps. Dongrijs.
400 ps. Armosijnen.
5800 ps. Pelangs.
60 ps. Japanse Zijde Rokken.
2030 p. Salarmoniak.
165450 ps. Caliatours-hout.
2170 ps. Robijnen.
940 ps. rouwe Diamanten.
93 Realen swarte Besoar-steen.
30 Kannen Camphur-Oly.
24005 p. Malacx Tin.
454 p. diversche Muscus.
4127058 catty swarte Peper.

De twee Schepen van Ceylon.

24236 p. Rouwe Bengaalsche Zijde.
1314 p. Zijde Worm huysjes.

171 p. Ben-

1672. 171 p. Bengaalsche Muscus.
 800 ps. fijne Bengaalsche Armosijnen.
 Augustus. 1013 ps. Hammans.
 1000 ps. breede Adatheys.
 482 ps. Mallemollen.
 689 ps. Tansjeeps, of ydele Cassa Bengale.
 2200 ps. Garres.
 1168 p. Florette Garen.
 1139 p. Cattoene Garen.
 80040 p. Indigo Chirchees.
 2001 p. Rood Zegel-lak.
 14500 p. Boracx.
 1207 p. Salarmoniak.
 5220 p. Caatchia.
 125500 p. Japans Staaf-kooper.
 206400 p. Caneel.
 40001 p. Lange Peper.
 442881 p. Swarte Peper.
 354960 p. Salpeter.
 119611 p. Caliatours-hout.

De twee Na-Schepen van Batavia.
 1400 ps. Parcallen.
 1935 ps. Rouw Zeyldoek.
 2400 ps. Bastras.
 1400 ps. Chiauters Deriabadijs.
 78880 p. Wit Catoene Garen.
 3000 p. Indigo.
 17500 p. Japans Staaf-kooper.
 16888 p. Radix China.
 40755 p. Benjuyn.
 121450 p. Japansche Poeyer-Suyker.
 244 p. Rabarber.
 200 p. Noten Muscaten.
 66355 p. Sapanhout.
 210800 p. Bengaalsche Salpeter.
 436296 catty Peper.
 2720 ps. Negros-Kleden.
 5470 p. Gomme-lak.

1672.
 Augustus.

Het was wel waar dat de rest van de kruppende Engelsche bloot epndelyk op het schieten asquam: maar/ hebbende wint en bloet tegen/ quamen alleen noch tijds genoeg/ om dese pzoope te sien leggen/ daarse die niet van daan halen konden.

Daar-en-tegen nam een Zeeuwsche kaper een Oost-Indisch Engels Retourschip, genaamt de Valk, geschat op twaalf tonnen gouts/ en bracht het te Bergen in Noorwegen op; van waar het daar na in behouden haben quam.

Het dese Retourschepen quam tijdinge/ dat de Commis Hakkius aan de Caap de Bona Esperance; als mede de Heer Hinloopen, Raad van Indien, en Barra, overleden waren. De Franschen, onder la Haye, brachten een deel schepen by-ten/ om Cochon of Ceylon aan te tasten/ soo men meende. Een Portugees wpt Goa tot Lissabon aangekomen/ bericht/ dat het eyland Fyal in Indiën, op tien plaatsen/ door de hitte van de sonne/ was in de brand geraakt; soo dat de inwoonders sich op de naaste eylanden moesten begeben.

De Engelschen wilden nu ook mede het gesag op de riviere de Elve sich aanmatigen; want soo als het Hollandisch schip/ de Visscher van Curassou, aldaar op quam/ schoot een Engelsman, aldaar leggende/ met scherp op hem/ begeerende dat hy strijken

soude. Als hy dit nu al dede/ schoot hem de selve Engelsman weder met scherp op de huyt; waar op de Visscher, met 18 stukken/ desen moepelijken aart soo groete/ dat hy draayde als een tol/ en sich naau redderen konde. Soo voer ook ointrent een Schotsche kaper/ die mede voer de Elve twee West-Indisch-vaarders aarvande: maar wierd soodanig onthaaft/ dat hy selfs in de loop bleef/ nemende de Zeeuwen sijn scheepje/ kappende het rondhout af/ en/ het volk met het beste daar afgenomen/ in zee drijven latende.

En andere Schotsche kaper had in het Katregat eenige pzijsen verobert/ maar wierd door Capiteyn Jan de Jonge genomen/ en na Kopenhagen gesonden.

Tot Tanger moesten de Engelschen ook geduuriglijk de last/ en het bespzingen van den Barbarischen landaart wpt-staan/ zijnde die plaats hen wel een goede schuyt-hoek en vertrek-plaats voer hunne schepen naar de Levant; maar ondertusschen een seer kostelijk hou-sint/ door het onderhouden van de fortificatien/ en haar onbequame reede en Moglie.

Hier voer hebben wy van de opkomst en voortgang van den Prins Tassileta wijddoelig gehandelt; hier staat ons nu een beslypt bandien grooten Conquerant, en dwingeland van Africa te maken. Wy hebben hem

Schotsche kaper genomen.

Staat van Tanger.

Laatste bedrijf van den Tassileta.

Bericht wpt Indiën.

Engelsche trotscheyt op de Elve.

1672. Hem gesien balking hier / trouweloos daar /
 oberwinnaar elders / en ober-al een Bar-
 baar; nu sien wy hem in de armen van een
 vrouw / en vervolgens in die van de doot.
 Hy troude dan met een seer schoone Prin-
 cesse, wiens schoonheyt hem alsoo gedwee
 gemaakt had / als hy haar vader gedaan
 had; die hy / zijnde de laatste Koning van
 Marocca. had doot geslagen: maar sy / als
 een tweede Rosimunda, behielp sich met
 raat en daat van een ander / en geraakte
 soo verre in het bebozderen van de wzaak
 over haar vader te gelijck / en de uytwerckse-
 len van haar bysonderen haat tegen haren
 man / dat sy middel vond hem dooz bergif
 uyt de werelt te helpen: makende alsoo
 een epnde van sijn woelen en woeden / en
 de verwachtinge die de werelt van desen
 oberwinnaar hadde. Sijn byoeder quam
 in sijn plaats tot de regeeringe / die soo
 bermaect wierd in gierigheyt / als sijn booz-
 saet in Barbarische dapperheyt / daar wy
 hier na noch sullen van sprekken.

Sijn Hoogheyt de Prins van Orangien is
 den 12. deser maant tot Amsterdam gekomen;
 de 60 baanen burgers waren al te samen
 in de wapenen / beneffens twee compagnien
 bywillige rupters. Sijn gemelte Hoogheyt
 nam op den 13. sijn sitinge in den Raad van
 de stad / en de Vergaderinge van de Heeren
 van de Admiraliteyt, hebbende al booz-heen
 de gestalte der versterkinge der stad besich-
 tigt. Wanneer hy des middags op het stad-
 huys / dooz de Overigheyt wel onthaalt
 was / is hy naar Muyden, Weesp, den Hin-
 derdam, en Abkoude, vertrokken / om de
 fortificatiën en versterkingen aldaar mede
 te sien; van waar hy den 14. weder-gekeert /
 en des anderen-daags weder dooz Amster-
 dam, met groote static wigeleyd / naar het
 leger te Bodegrave vertrokken is.

En troep Fransche rupters van 17 stan-
 daarden / meenden op den 18. Gorcum met
 een verrassing t'oberballen: maar de Vel-
 Marschalk Wirtz, van hun aankomst van
 te vooren verwittigt / heeft hen eenig boez-
 volck / met 3 stukjes tegen gesonden / en ge-
 dwongen / met verlies van 60 rupters / we-
 derom na Vianen en Uytrecht, daarse van
 daan gekomen waren / te vertrokken; zijnde
 van de onse meer 4 mannen gebleven. Sy
 quamen mede den 21. Augusty, booz het

Huys te Abkoude: maar gebonden het sel-
 be / in sulker voegen / van bupten dooz het
 water / en van binnen met genocgsame te-
 genweer beset / dat sy alle hoop / om daar
 op yets aan te rechten / verlooren: soo
 datse onberrechtter sake wederom te rugge
 moesten.

Enige Fransche Grooten / in het Ame-
 ringer bosch ter jacht gaande / wierden dooz
 een vaandzich / en 16 soldaten van Capi-
 teyn Boman, uyt het quartier te Bodegra-
 ve, beset en gebangen / en dooz kronne zij-
 de-wegen / tot by Harderwijk gebzacht / al-
 waar sy dooz een Amsterdams oorloggs-jacht /
 op de Zuyder-zee krusseude / wierden op-
 gepast / die hen den 29. ingenomen / en naar
 Amsterdam geboert heeft: zijnde soo daar /
 als onderwegen / met alle beleeftheyt gehan-
 delt / souder dat hen yets van al de julwee-
 len / diese by hen hadden / afgenomen is.

De Oberste Jorman, van Amsterdam, Brief van
 tot bystant van de belegerde Groeningers
 gesonden / schreef op dees tijt de Oberig-
 heyt aldaar over / hoe dat de Bisschoppen het
 beleg hadden verlaten / latende vijf stukken
 geschuts / datse soo haast niet konden mede-
 krijgen / in het sijnk steken. Men vernam
 dat de Bisschop van Munster groote hoop
 hadde gehad de stad te sullen vermeesteren:
 maar dat die van Keulen hem meenigmaal
 over sijn boozbarigheyt berispt had; waar
 by noch eenige andere onlusten over de on-
 kosten en het bederven der landen gecesen
 waren; doch dat noch de een noch d'ander
 geen storm had derben wagen / beducht datse
 te wel souden ontfangen worden.

Maar de Staat, om tegen de winter booz-
 sien te zijn / dede 4000 paar yssspooen / en
 veel hondert moezgen-sterren / te maken aan-
 besteden. Veel Switsers en Franschen qua-
 men met geheele troepen over-loopen: maar
 men dede verbod van eenige Franschen in
 dienst te nemen.

Tot 's Hartogenbosch heeft op den 13.
 van dese maant de Gouverneer Kirpatrick,
 beneffens de Overigheyt van de stad / de
 Orangie-vlagge van de St. Jans tooren laten
 afwaapen / om te toonen booz wie de stad
 bewaart wierd / dewijl de Roomsche-gesinde
 van de stad / en die van de Meyerye, vol-
 mondig uytstiepen / dat de stad / om dat sulck
 een aansienlijck aantal van Spaansch krijgs-
 volck

Die door
 sijn vrou
 vergeven
 word.

Sijn
 Hoogheyt
 tot Am-
 sterdam.

Franschen
 meeen
 Gorcum
 te over-
 vallen.

Ook het
 Huys te
 Abkoude.

1672.
 Augustus.

Fransche
 Grooten
 gevangen.

Brief van
 Jorman.

Prince-
 vlagge tot
 's Harto-
 genbosch
 opgezet.

1672. volks daar binnen gelaten was/ in eygendom
 van de Spaansche kroone verballen waer.
 Augustus. Dese slagge was eerst van hattoen: maar
 op den 17. dag van September, op de welke
 dese plaats dooz sijne Hoogheyt den Prins
 van Orangien overgegaan is/ heeft men de
 zijde blagge / en die met het wapen van sijn
 Hoogheyt kostelijch / soo van de St. Jans als
 de stadhuys tooren / laten waapen / die daar
 soo lange op gebleven zijn / als'er een stuk
 aan was.

Quella-
 zien van
 die van
 Uytrecht.

Laat ons nu eenmaal sien / hoe het met
 onse overheerde na-gebuuren staat. Men
 heeft tot Uytrecht noch al vol-hard in het
 overlasten van de ellendige burgeren: eeni-
 ge Heeren sijn gecommiteert om den Heer
 Intendant Robbert ober de selve te gaan bez-
 groeten / en hem te versochten den swaren
 eysch / hier booz van hem gedaan / doch te
 willen versachten: maar dese heeft nergens
 na willen lusteren / willende van geen on-
 macht van de Provincie, die men hem met
 goede redenen en bewijs socht in te boesemen/
 hooren: waar op de Heeren van Dijkvelt,
 van Someren, Aartsbergen, van Wulven, de
 Burgermeester van der Voort, en de oude
 Burgermeester Boot, dewijl de Intendant
 na geen reden wilde lusteren / versocht
 wierden / aan den Heer de Fransche Oberste
 noch een-maal een vertooning van den
 zwakken staat van Uytrecht te doen.

Handel al-
 zaar.

Op den 3. wierden acht-en-beertig karren
 met meel uyt Uytrecht na Naarden in twee
 troepen af-gezonden / hebbende een Compag-
 nie ruyters tot by-gelepde: maar de eerste
 troep / in een-en-twintig karren bestaande /
 is dooz een deel Marinen aan-getast / bero-
 bert / en al het meel daar van in het water
 gesmeten; doch de tweede is dooz-geraakt.
 Noch quamen twee Sammereusen en twee
 Lichters met meel daar binnen. Men sloeg
 opentlijk aan / dat de burgers al hun geweer/
 behalven alleenlijch hun zijd-geweer / op het
 stadhuys mosten brengen / op de boete van
 een rijksdaalder / die het selfde binnen den
 tijt van twee dagen niet dede: welk gebod
 vier dagen daar na weder vernieuwe is ge-
 woorden / in-boegen dat alle burgers / die ee-
 nig geweer hadden achter-gehouden / of
 noch niet van het selfde boven-gezacht had-
 den / het selfde mosten brengen / op de boete
 van honderd rijksdaalders; sullende d'aan-

1672. brengen daar tien van genieten / met ber-
 zwiiging van sijn naam. Toen hing men
 ook een soldaat op de Neu op / om dat hy wil-
 Augustus. de ober-loopen.

De wijben van Uytrecht hebben ook gez-
 toont / datse / soo wel als in andere plaatsen /
 de beest konnen speelen / alsoo daer op den 14.
 van dese maand een vzigade van booz het
 huys van den Burgermeester Hamel berga-
 derde / die hem vast met luyder keelen booz
 een schelm / land-berrader / sleutel-dragcr / en
 met andere kostelijche namen en tijtlen meer
 uyt-maakten; zijgende hem onder de boete
 te willen halen / en sijn huys te plonderen:
 maar daar is tot noch toe niet van geballen /
 als alleenlijch *Verba & Voces.*

Maar in-gebolge van de booz-verhaalde
 bezwarenisse / hebben de Staten beslooten /
 wederom aan de Heer de Louvoys en Pom-
 pone te schrijven; luydende de brief aldus:

M Yn Heer, wy namen de vrymoedig- Klacht-
 heyt, van met de Post van den 19. van brieven.
 dese maand aan u te schrijven, om aan u het
 geschrift, dat wy den Intendant vertoont heb-
 ben, deelachtig te maken: maar dewijl wy
 vreesden, dat het pacquet niet in uwe han-
 den mocht gekomen wesen, soo hebben wy
 dienstig geacht, een tweede af-schrift aan u te
 zenden: en by dese gelegentheyte daar by te
 voegen, dat mijn Heer de Hartog van
 Luxemburg goed gevonden heeft, vijf duy-
 send mannen te voet in dese stad te logee-
 ren, en het overige van sijn heyr in de voor-
 steden; en dat, naar gebruyk van het land, de
 huys-waarden voor yeder week seven stuy-
 vers aan yeder soldaat tot servijs-geld sullen
 moeten geven. Men moet ook veel wacht-
 huysen maken, soo voor de ruytery als het
 voet-volk, met schilder-huyskens voor de
 schild-wachten, het welke alles tot een seer
 merkelyke somme gelds komt te klimmen.
 Men arbeyd ook, met Magazijnen voor het
 gebruyk van de Ruytery te maken, en daar
 door word het weynige, dat noch in het veld
 over-gebleven is, verdorven en gantschelyk
 vernield. Mijn Heer, bewijs aan ons dese
 gunst, van alles, met u gewoone goedheyt
 en voorsichtigheyt aan te merken, en lijd niet
 dat men ons boven de krachten belast, en dat
 men uyt des Konings naam van ons eyscht,
 dat wy niet machtig sijn op te brengen.

1672. Het gevolg daar van is geweest / dat men op Donderdag den 22. alle de ruyters mede in de vooz steden heeft geingnartiert / als mede het voet-voik in de stad rondsom de wallen ; en naast omtrent de poozten / soo veel als mogelijk was ; gelijk ook des daags te vooren de Dragonders bupren de Weertpoort , aan de west- zijde van de tweede brugge / tot de Rode brugge toe / in-geleert zijn : en des anderen daags is de rest van de infanterp / die noch niet onder gestelt was / mede in de stad geleert.

Op den eersten van dese maand trofken omtrent 3000 mannen / meest te paard / des avonds met eenig gesluit upt Uytrecht , die des anderen daags vooz het slot Kroonenburg , daar de Capiteyn Witzen met omtrent 200 mannen binnen lag / gekomen zijn. Het slot was wel sterck en weerbaar / maar niet met oozlogs voozraat boozsien / waar dooz de Franschen niet eenig verlies daar meester van geworden zijn / en beefe van de besettinge gebankelijhelijk naar Uytrecht boerden. Het selfde hebbense ook met het slot Loenersloot gedaan / daar maar wepnig volk in lag : maar niet lange daar na hebben se dese beyde verlaten / latende Kroonenburg spzuitgen / en Loenen geheel upt-plunderende / met over-groote overlafte de inwoonderen aan doende.

Den 10. trofken eenige ruyters upt het quartier van sijn Hoogheyt , die des nachts tot vooz de poozten van Uytrecht quamen / en tot binnen de reterenchementen in-dozngen / daar se veel ter neder maakten / en seltien gelangenen van daan mede namen / met verlies allcenlijk van twee mannen. Doen geschiede ook de monsteringe van ons oozlogs volk / dooz den Heer van Beverning ; en elders van andere : en wierd de selbe beboonden te bestaan in 783 vaandelen / daar van de bebelhebberen / tot wel van 200 Compagnien toe / op-gestelt zijn / om gerefozmeert / en de Compagnien onder-gesleken te werden ; gelijk sulks hoorts daar aan dooz sijn Hoogheyt is volboert : maar de gerefozmeerde bebelhebberen zijn op een geboeglijk tractement in dienst gehouden / met toefegginge van ter naaffer gelegentheyt / neder na sijn verdienst / weder geboordert te sullen werden.

De bzand wachte van de Franschen is tufschien den 29 en 30. deser maand / van Lub-

benes dooz de Staatsche wech-gehaalt : hier op volzde de twee andere dagen een groote alarm dooz de geheele stad / alsoo men meende dat sijn Hoogheyt vooz de pooz quam.

Op Saturdag / zijnde den 31. zijn 4 veldstukken na de Vaart geboert / en quamen noch 500 soldaten (boven 1150 die van Bommel quamen) binnen. Op alle toe-gangen van de stad wierden slach-boomen tegen alle oberval gemaakt. Men ging ook hier en daar de huysen besoecken / of nergens eenig geweer verbozgen lag. Toen epschte men ook de vierde penning van alle goederen die upt de stad gingen / en wilde weder af het geld upt de Comptoiren sichten. Daar ontstond toen ook een bzand in het Paus-huys , de verblijf-plaats van den Hartog van Luxemburg ; en den dag daar aan in het Duytsche huys , daar een Fransch Marquis in woonde : maar was beyde van wepnig gevolg. De Staten hregen ook aurtwoord op hunne bziben / zijnde van desen inhoud :

MYN HEEREN,

IK heb den brief ontfangen , die het uw be- lief heeft op den 13. van dese maand aan my te schrijven , nevens de by-gevoegde memorie ; ik twijffele niet of al het gene daar in staat , zy waarachtig : maar gelijk het in een tijd , als dese , niet mogelijk is , dat de Koning tot uw verlichtinge al te gene doet , dat hy wel soude willeen doen , en het welke hy hier na sal doen , als de vrede gemaakt word ; soo moet gy een poging op u selven doen , om aan sijne Majesteyt die bystand te bewijfen , de welke hy van uw verfoekt.

Gen krankheit troost. Dit en meer mosten de Uytrechtsche dusden en upt-staan / en in hun hert smooeren : want troost vondense by niemant : wilden se sich behlagen dat desen handel directelijk met het verbzag / met sijn Majesteyt gemaakt / strijdig was / aanstonds mostense hooren : *Le Roy n'est pas Esclave de sa parole* ; De Koning is geen slave van sijn woord : treffelijke marinen.

Hyt Woerden hebben wy dit : dat sijn Hoogheyt den 20. van dese maand met de Graaf van Styrum , en noch andere Grooten binnen Woerden quamen : sijn Hoogheyt had Oudewater dooz den Heer Graaf van Hoorn op het verlaten van de Franschen beset / en wilde Woerden insgelijks doen : maar die

1672.
Augustus.

Het slot
Kroonen-
burg van
de Fran-
schen ver-
meestert.

Kloeke
daad van
Staatsche
ruyters.

Onder-
steken en
refor-me-
ren van
Officie-
ren.

1672.
Augustus.

Sware
schattin-
gen.

Antwoort
op her
schrijven
der Sta-
ten.

1672. die van de stad waren onwillig hunne pannebakkerpen af te bzeiken / en baden sijn Hoogheyt hun stad doch te willen versehouden ; en alsoo sijn Hoogheyt daar anders geen versekering soude binden / heeft hy ook geen besettinge daar in geschikt : maar liet dese stijf-sinnigen hoop op hun eppen riemen drijven / het geen sy daar na noch (byten twijffel) wel beklaagt hebben : wanneer sy niet alleen de oberlast van de Franschen , maar ook dat de selve / een booz een / al hunne pannebakkerpen af-bzanden / hebben moeten lijden / en noch oorzaak van veel bloeds geweest zijn. Wanneer hy hier rondsom de wallen / en het haasteel besichtig't hadde / is de selve met het jacht van Woerden (dat een groot stuk weegs van mannen / jongens / wijven en meijden boozt-geroeliken wierd / tot dat het jaag-paard quam) weder naar het leger tot Nieuwerbrugge gebaren.

Het geluk laatste sijn Majesteit van Vrankrijk nu soo wel binnen / als bytens lands toe / dewijl hy op sijn tocht met een jongen Hartog van Anjou verrijt was. De Koninginne had al booz des Konings aan-komen haar haros in het Convent van de Minderbroeders by de Plaats Royaal af-gezonden / ontbiedende vier van die Daders tot St. Germain by sich / alwaar de selve in de Kappelle van het haasteel den jongen Prins den gozdel en het kileed van hunne ordze aan-beden / volgunne de besofen van haar Majesteit ; die ook verklaarde / dat de Prins het gewaad en de koozde drie jaren lang dragen soude. By dese plechtigheden waren seer veel groote Dames tegenwoozdig. Wanneer nu de Koning naar een seben-daagsche reyse upt de Meyerye van den Bosch tot St. Germain aan-quant / en van den Dauphijn en andere Grooten verwelkehont wierd / stond haar Majesteit ober sijn komst verbaast / alsoo hy schielijk gerepst / en geen booz-bode van sijn komst had laten afgaan ; soo dat men hem nergens had konnen aan-treffen.

Beter bericht hadden de Fransche Agionisten van Oost-Indien , als tijdinge van Marseilje ober Aleppo hebbende / dat Monseigneur de la Haye , bebelhebbet ober de Fransche schepen / tot Suratta gekomen was / en aldaar Caron , den ouden Franschen Directeur , in-genomen had / en met den selven naar Goa gezept was / daarse sich met vijft

Galfoenen / en dertig andere mindere schepen verboegt hadden , met meeninge om Couchin den Hollanderen weder af te nemen : maar dat de bebelhebbet Rijklof van Goens met 15 schepen daar in stand was / en dagelijks noch meer upt Batavia verwachte.

Op den 14. van Augustus wierd tot Witthall met den Franschen Gesant het geslooten Tractaat , van nader verband tusschen Vrankrijk en Engeland , booz drie jaren upt-gewisselt / om / geduurende dien tijt / Holland den voet op den nek te krijgen. Dit was het Tractaat , dat in het Fransche leger tot Boxtel booz de Engelsche Alf-gesanten geslooten was ; verbindende bepde de Koningen sich onberzchelijk / aan dit verdrag te houden : en niet bysonderlijk / of sonder onderlinge toestant / met de Heeren Staten te handelen / booz datse bepde volle satisfactie van hun onderlinge pretenstien op de Vereenigde Nederlanden souden hebben.

De Grave de Monterey ontbood den Raad van Brabant en Corps by sich : den welken hy booz oogen stelde / in wat gebaar de Catholijcke Koning , en by gebolge de Spaansche Nederlanden waren ; versocht derhalven / dat de Heer Cancelier booz eerst booz sich selven 1000 rijksdaalders / en peder Raads-heer 1600 guldens / en de Secretarissen en Griffiers naar adbenant souden tellen ; sullende weder upt de op te stellen Impost van het sout het hunne genieten. Men rekende toen het krijgs-bolk in die Nederlanden op 26 of 27000 man te voet / en 164 banen ruyters : daar onder 7 Regimenten Duytsers , 3 van Walen , 4 van Italianen , 3 van de onderfaten van den Koning van Engeland , 1 van Bourgjons , en 9 van Spanjaarden.

Doen sprak de Grave de Monterey ook met den Prince van Condé , in sijn booz-treken / die hy tot aan de deure ontving ; (zijnde / ter oorzaak van sijn zwakhheit / van twee peersonen onder de armen gestut en vast-gehouden /) den Hartog van Anguien was daar mede : hun onderling gesprek duurde wel twee uren lang : eyndelijk wierd de Prins weder in de karosse / en tot aan de deure toe upt-gelept / en schepden met alle vriendelijcheit van malkanderen.

Sweden nu van een peder op het aldermeeste gelieschoof / wilde ook niet t'eene maal stil zijn : maar liet in Bleking alle schepen

Augustus.
Onwillige burgers van Woerden.

Hartog van Anjou in Vrankrijk geboren.

Bericht van de Staat der Franschen in Oost-Indien.

Het Tractaat van alliantie tusschen Vrankrijk en Engeland uyt-gewisselt.

Staat van de Spaansche Nederlanden.

Ontmoeting van Monterey en Condé.

1672. pen beslaan / om 4000 mannen te paard / en 7000 te voet ober te voeren. Terwijl liet men daar tot vermaak en onderwijs van den Koning buyten Stockholm een kleyne sterkte van vijf bolwerken op - werpen / dat de Graaf Oxenlern, Opper-artillery-meester / met allerhande wapenen en geschut (doch sonder scherp) sou verdedigen / en de Connestabel van Sweden besteken: dit most acht dagen duuren / en de Koning wilde in dit beleg selver booz krijmeester dienen: dit was een oefeninge die van ouds in Sweden wel is gebzupkelijk geweest / om de seucht te oefenen en gezwind te maken / als men sloten en sterkten van sneeuw en ys op-rechte: maar de selve niet als met sneeuw-ballen en stokken beschermde.

Sijn Majesteit schreef ook om dees tijt een brief aan hare Hoog-Mogende in het Tartijn / de welke wy hier den leser / soo in die tale / als verduytscht / booz-stellen.

REGIS SUECIÆ.

Recepta 29. Augusty 1672.

Brief van den Koning van Sweden aan de Heeren Staten.

Nos Carolus, Dei gratia, Suecorum, &c. Celsis & præpotentibus nostris bonis Amicis, ac federatis Dominis Ordinibus Generalibus Fœderati Belgii, Salutem: Et prosperos rerum successus, Celsi ac præpotentes Boni Amici & Fœderati. Cum ea sit integritas, quæ vigentem nos inter & vos Amicitiam colimus, ut mutua nostrorum utrinque subditorum, commoda promotæ omni tempore lubenter cupiamus, tam cognitu nobis injucundum sit necesse est, quod ex querelis subditorum nostrorum percipimus, nimirum præter omnem expectationem vos merces præcipuas, quæ in regno nostro proveniunt, proventitis & Fisco adjudicandis declarasse, cum summo regni nostri commerciorum subditorumque ac incolarum damno, quo afficiuntur amissu iis mercibus, quos considant, & quidem merito se pro labitu ac tuto posco evehere ac transportare: Quod ipsum sicuti minime convenit, cum recepta alios inter reges & principes prohibitorum rerum determinatione aut congruit consuetudini, nos inter & vos jam inde longo tempore observata, ita etiam minime alienum est ab eo, sincera nostra intentio, qua mediationis in nos partes suscepimus promeretur: Quæ omnia quando quidem Consiliario nostro aulico & ablegato extraord. nobis sincere fideli Haraldo Appelboom, hæreditario in Sonderbii, ut vobis uberius

exponet, in mandatis dedimus eo nos referimus, 1672. nulli dubitantes, quin mutata priori minus æqua declaratione id adgere velitis, ut subditi nostri eâ Augustus. incolamitate, quam sibi ac antiqua nos inter amicitia promittere jure debent: omni absque diminutione ac impedimento frui impofterum queant: Quibus vos divina protectioni animatus ad felicia & prospera quæ vis commendamus. Dedimus in Arce nostra Holmenzi, die . . . Mensis Julij, Anno 1672.

Nomine altissima memoratæ Sac. Reg. Maj. Responf. Filii nostri clarissimi, ut & Regis ac Domini nostri clementissimi.

Deze hebben wy den leser aldus vertaalt:

WY Karel, door Gods genade Koning der Sweden, &c. Onse goede Vrienden en Bond-genooten, de Hoog-Mogende Heeren Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden: De saligheyt en voorspoedige uytkomst in hunne saken. Hoog-Mogende goede Vrienden en Bond-genooten, dewijl onse oprechtigheyt soodanig is, met de welke wy de vriendschap tusschen ons en u lieden bekrachtigt, omhelsen, dat wy het wederzijds welvaren van onse onderlinge onderdanen na behooren t'aller tijt wenschen voort-geset te sien; en noodfakelijk zy, dat ons seer onaangenaam moet wesen te verstaàn, het geen wy uyt onser onderdanen klachten hooren, namentlijk: dat gy buyten alle verwachtinge de voornaamste koopmanschappen, de welke in ons Rijk vallen, voor verboden en verbeurde goederen houd en verklaard, tot groote schade van ons Rijks koop-handel, en onse onderdanen en ingesetenen, de welke sy door het verlies van hunne goederen, die sy vertrouwen, en dat met recht na hun welgevallen en veyliglijk te konnen vervoeren en transporteeren, komen te lijden: het welke, gelijk het geensints over-een komt met de bepalinge, die tusschen andere Koningen en Vorsten omtrent de verbodene waaren gehouden word, en de gewoonte onder ons en u lieden nu soo langen tijd waar-genomen is; alsoo ook verre is van het geen onse oprechte meyninge en intentie, met de welke wy de mediatie hebben op-genomen, hebben verdient: alle welke dingen, nademaal wy onsen Cancellier, Hofmeester en extraordinaris Ambassadeur, den Edelen en ons recht getrou-

1672. getrouwen Harald Appelboom, Erfheer in
Sonderby, belast hebben u lieden naarder te
Augustus. verklaren; soo is het dat wy ons daar aan ge-
dragen: niet twijfelende, of gy sult met ver-
anderinge van u voorige onbillijke verklarin-
ge, sulks betrachten, dat onse ondersaten
die veyligheyt, de welke sy sich, volgens on-
se oude vriendschap, met recht mogen belo-
ven, sonder alle verminderinge en verhinde-
ringe, voor het toekomende sullen mogen ge-
nieten, met de welke wy u lieden de Godde-
lijke bescherminge van harten, tot geluk en
voorspoet, beveelen. Uyt ons Slot den . . . .
der maand July, 1672. uyt name &c.

Pool-
schen A-
del komt
tot erken-
tenisse.

Den Poolischen Adel nu lang genoeg haar
hoofst gebolgt hebbende / quam in het be-
gin van dese maant sijn Majesteit verschee-
ring doen / van hem in alle noot en booz-
balen alle hulp en bystant te bewijzen: sy be-
twygdten sich te schamen / datse nu eenige
malen den Rijksdag, met hun hoofdig wech-
loopen / soo schandelijk te leur gestelt had-
den. Ayt verschedene landschappen dan
wierden Afgesantten aanden Koning gesen-
den / die sijn Majesteit van hunne goede in-
tentie verskeringe deden; willende selfs
den Rijksdag in het open velt by-woonen /
maar in geen kamers of stooven / daar de
warmte de harsenen te seer berhit. Sy ver-
sochten ook selber / dat men die moedwillig-
en sou opsoeken / die sich hadden derben
vermeeten sijn Majesteit van den troon te
willen stooten.

Moscovi-
sche Ge-
sant bied
den Polen
hulp aan.

De Koning, nademaal nu ook de Pruy-
sische Adel dooz de Polen verskeringe van
onderstant gedaan wierd / nam boozsich een
lange reyse op Casenuvo te doen: maar de
Koninginne wilde met hem optrekken.
Onder dies quam een Gesant uyt Mosco-
vien, die op sijn aanspraak de bystant van
sijnen Czaar, met 40000 mannen / toesepde;
het zy tegen den Turk, Tartar, Cofakken, of
andere byanden / te gebryuen: daar by
boegende / dat sijn Czaarsche Majesteit, om
alle diversie te maken / de Cofakken op de
Swarte-zee in alarm had gestelt; en de Cal-
mukkische Tartaren belast / de Crimische
Tartaren te bestoken. Maar geijck dit woer-
ste landen / de menschen onbeschuft / en d'ooz-
logs handel aldaar onsebelijck zijn / soo
wierd daar wijders niet veel van vernomen.

Her II. Deel.

1672. Wanneer de Ridders van Malta verschon-
den / dat de Franschen, by na sonder eenigen
tegenstant / in Holland gekomen waren / be-
gosten sy al onder malhanderen te twiften
oer de goederen van St. Jan. De Fransche
Ridders epgenden sich het aanmerkelykste
gedeelte daar van toe: maar de Spangiaar-
den bevoerden / dat sy / als de oudste / de
voozgang behoozden te hebben; en gelijk sy
altoos de besittinge der Commanderyen
hadden gehad / alsoo ook noch in de selve be-
hoozden te blijven: maar sy schepden op dat
besluyt / dat het bereffenen van hun geschil
sou staan aan die de sterkste in de wapenen
was.

Augustus.
Ridders
van Mal-
tha twi-
felen om
de St. Jans
goederen
in de Ne-
derlan-
den.

Savoyen had dooz sijn oozlogsmacht nu
Pieve en Zuccarello bemachtigt / en ging
noch al verder in de Staat van Genua, wilde
ook Castel Vechio, een merkelijcke pas / ver-
sterken: maar de Genueesen, het belang
van die plaats wel kennende / quamen met
9000 soldaten / boeren en Corsi, daar booz /
en besetten de plaats; wel wetende / dat'er
maar booz wepnige dagen lijstrocht in was.
De Graaf Catalano Altieri, die daar het
gebied hadde / sich niet willende laten be-
sluyten / sloeg / beneffens de booznaamste
Bevelhebberen en 200 soldaten / met den
deegen in de buyst daar dooz / en geraakte
selfs wel by / maar d'andere wierden meest
alle gevangen of gedoot; en de sterkte gaf
sich aan de Genueesen op; die van daar na
Albenga toegen / om aldaar sich wat uyt te
rusten / en den gewonnen buyt onder sich te
verdeelen. Van daer begeben sy sich naar
Porto Mauritio, daar de Commissaris Ge-
neraal Gio Luca Durazzo sich by hen ver-
boegde / met den welken sy gingen om O-
neglia aan te tasten: en zijnde de gelegensheyt
van de selve plaats waargenomen / ging
men te rade / of men die met enkel geweld /
of een belegering / sou soeken te bemachtig-
en: waar op tot het eerste bestooten wierd /
als sich van de moed en dapperheyt der Be-
velhebberen / de sloekheyt des krijgsvolks /
en de schrik / in tegendeel der byanden / veel
belobende. Men wist eventwel dat'er 700
mannen binnen lagen / onder de welke de
beste Bevelhebberen en soldaten / die de Mar-
tog in sijn dienst hadde / waren.

Savoyche
en Ge-
nueesche
fakken.

Om tot het bespringen van de plaats te
komen / liet de Generaal der Genueesen het
vli eerst

1672.

Augustus.

Oneglia door de Geneuefen se u gedwongen;

Als ook Briga.

Paus in gevaar.

Schep-schrijven tot Rome.

1672.

Augustus.

Eenge-ban

Spaansche voorfor-

Her point van de ge-dag tot Regensburg, meene te-cu-ricurey tot Re-bestellingen, hys gensburg-beloten.

eerst be-sekeren / en verbaardigde sich als doe / om op vijf
 plaasfen gelijc de stad te bespzingen: waar toe hy weder
 nam sijn Onaer- bebelhebberen de posten verdedide. Wan-
 neer dit nu besiet / en de bereytsre noogheden van Genua
 gekonnen waren / wierde oordeel gegeven den aanval / soo te
 waeren als te lande / te doen; het welke op den 15. gescheiede
 en dat met sulc een geduurige hevigher / soo van her land-
 volck / als van de Galejen en Schepen upr der zee / dat de
 belegden niet een oogenblik daanroet honden scheppen:
 maar op die van binnen / siende sich soo geweldigh aange-
 rast / en her uperste vreesende / geraafsaamt gebonden heb-
 ben te parlementeeren.

Hier op van senden den Graaf Tana up: met een wit
 vel papier / en byje macht / om mer de Geneuefen te verdragen
 en na blyven. Hy seacht van dit verdrag hiegen de Ge-
 nueesen de stad genoesaam op districie / alsof de soldaten en
 bebelhebberen frighs- gebangenen bleven: maar de Grave
 Tano, beneffens eenige bebelhebberen en soldaten / die on-
 derbanen van andere Dyzinen waren / wierden by- gestelt;
 onder belofsen euentwel van niet meer tegens de Stad re
 dienen. Men vond daar binnen 20 trommels / 6 vaan-
 delers / 1000 voers / 3 stukken geschuts / 2 of 3 steen- stukken /
 1600 baten krugt / en andere oorlogs- behoeften meer. De
 Scerqant Alajoz van de batalje / Ristori, behaalde alhier
 seer groote eer.

Wanneer dit alsof verbericht was / rustten de Geneuefen
 dooz Briga, en beroverden de plaats naar een gebedt van
 8 uren; behomende daar in den Heer Lascari, den Gtave
 Tomari, en een goet deel soldaten gebangen.

Onder dies handelde de Hartog van Savoyen de Corsi, die
 hy tot Pieve gekregen hadde / tegen sijn belofsen / seer slecht;
 de Geneuefen, in tegendeel handelen hun gebangenen toel-
 honden mel 200 Savoyarden doozgen Corio wisselen; en
 sonden mel 200 Franche gebangenen / om nieuwe hede-
 ren / den Koning van Frankrijk weder toe / die daar over ge-
 noeg / den Heer Gaumont naar Genua sond / om de geschil-
 ten tusschen dese Staat en Savoyen by te leggen. Sijn Hey-
 lighet, de Paus van Romem, dede hier mede het sijnre toe /
 als die vreesde dat dit nuur / dat er dooz Frankrijk opge-
 stoekt / als gebult / mer te rye geel Italen in nuur en
 vlam sou vermogen te serten. Hy werd derhalven seer een-
 stighly aan den Cardinaal d'Estree schryven / om hem aan te
 manen / sulc een hepsaam mecht te willen helpen bezo-
 deren. Maar de Hartog van Savoyen maakte hoers daar aan
 meer nieuwe bezabelapen / en wotde na des Paus Brevet
 niet knuften.

De Paus hield Consistorie, alwaar hy de Cardinafen
 Nixard en d'Estree met eenige openstaande thulsen ver-
 eerde: Nixard van Sant Bartholomeus en de vlyanden / en
 d'Estree die van Santa Maria ter vlyden. De Paus was in
 dese heur dagen in sijn hof te wandelen; en stierende sijn
 hand naar een bloete up / hom' er een vergiftige slang up
 de groente opstreden / het welke den Paus in sulker doegen
 beschepte / dat hy daar proote pijn in sijn hooft over kreeg
 en hy gedwongen was / sich naar sijn paleys te begeben:
 maar alsof het maar een ontsienste was / geholpen doozde
 htere van de sonne / ging de pijn haal over / en sijn Heyl-
 ghet weder weder stis en gcom: maar over hy / tot bezug-
 de van den aem / de pijn van 't hooft dede verminderen.

Men verhoonde toen te Romem niet alleen bescheppen
 Ioftedenen en dichten / sports en Sarys- getahse / tot roem
 van de Franche wapenen geselt / maar ook sekeren brief-
 en byje van den Pauseljk Brevet, aan Keur Keulen geschre-
 ven / daar in hy van den Paus al vermaant wited: Dat
 sijn Keurvorstelijke doorluchtighet de saak wel rispelijk
 mocht over- wegen, eer by sich tot den hedendaagschen Ne-
 derlandsch- oorlog in- siet; of al schoon de Vorsten hun
 duyfscere poogingen soo veel lichten waren, om sijn oorlogs-

lust daar mede een schijn te geven, als of men voor de Kerke
 en- ware Godsdienst dit krijgen aangevangen had, gelijk de
 Christen Vorsten wel alle dagen onder dien dekmantel mal-
 kander den oorlog soulen konnen aan- doen.

Tot Madrid socht men al meer en meer / met veel labbe-
 rpen / het gesaf van den Gsant Paars tuch te nemen / en het
 de slyp en booznemen van haar Hoog Mogende te bechyn-
 deren / dat twal ongenoegen gaf / maar dat / gelijc onlangs
 van het Escuriaal, ooch nu een gebede van her Koninklyk deelte van
 paleys tot Madrid berzhanden / gaf krachtig vermoeden van het hof te
 bzandstichtes. Men kreeg ook als doe van den Graaf Madrid
 d'Homanes, Gsant van den Catholiken Koning aan her verbrand.
 hof van Portugaal, bericht / dat men mer alle gewelt Por-
 Berich rugal in een nieuwen oorlog socht in te wikkelen; waar toe byt Portu-
 den Adel, door haar gierighet lichtelijk omgekoelr, sich gal van
 wel, maar her volck seer qualijk geneer roudde; her welke den Staat
 sich ook opentlick daar tegens verklar hadde; doch om de aldaar
 rust te bewaren, hadden sy goet en bloet ten besten. Alsof nu
 d' Adel hier in te korr schoor, vreesde men dat de selve soude
 loeken hun wettigen Koning Alfonso, up sijn ballingschap
 op Tercera, weder te huys re halen.

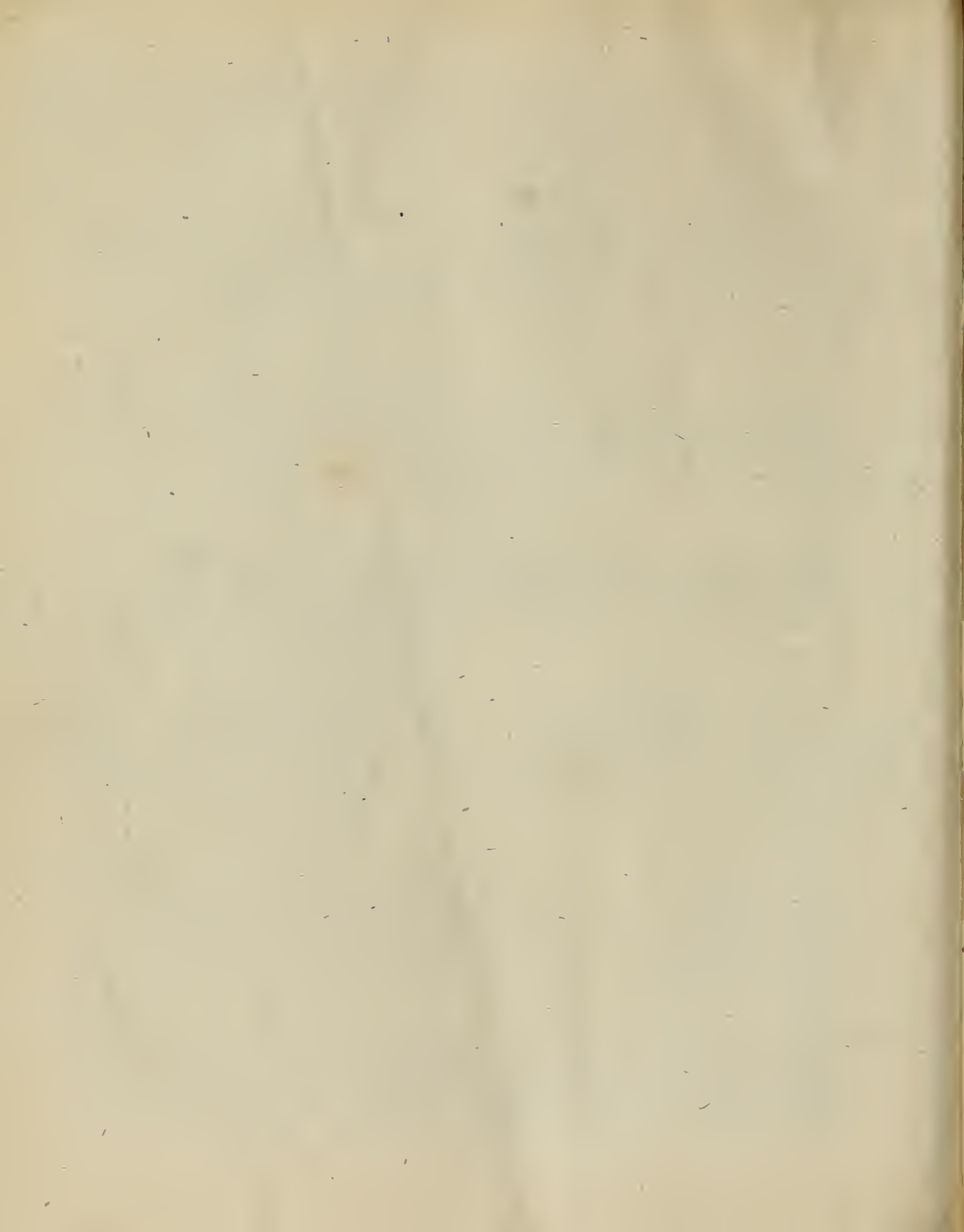
Wie by socht men ook verder her Spaansche hof / dooz
 berzhikkinge te rugge te houden; maar toe men de val-
 sche bonden van de Franchen gebuzpakte / upstropende / dat
 geheel Holland al aan de Franche Kroon over- gegaant was:
 welke leugenen de Franchen Minister self sich niet schaamt
 te sayen. Maar dit alles verdoeren wel haast dooz ex-
 pte bjebeten van den Graaf de Monterey, die maar 12 da-
 van oud waren: maar dooz men van alles hlaar bericht ont-
 sning / mer rjding / dat alles noch wel te hertellen was / mls
 dat men eenige Frontieren mer Spaansche bezertinge moest
 boozsien: her geen gevolgt is; gelijc mede her sen den van
 buyren- ozdinate wisselen naar de Spaansche Nederlanden.
 sijn dede ook aantsont up Biscayen nieu krings volck naar
 de Nederlanden afstippen / soo dat hier up de jaloufje van
 Spangien op de Franche en Engelsche aanslagen lior te bes-
 speuren was.

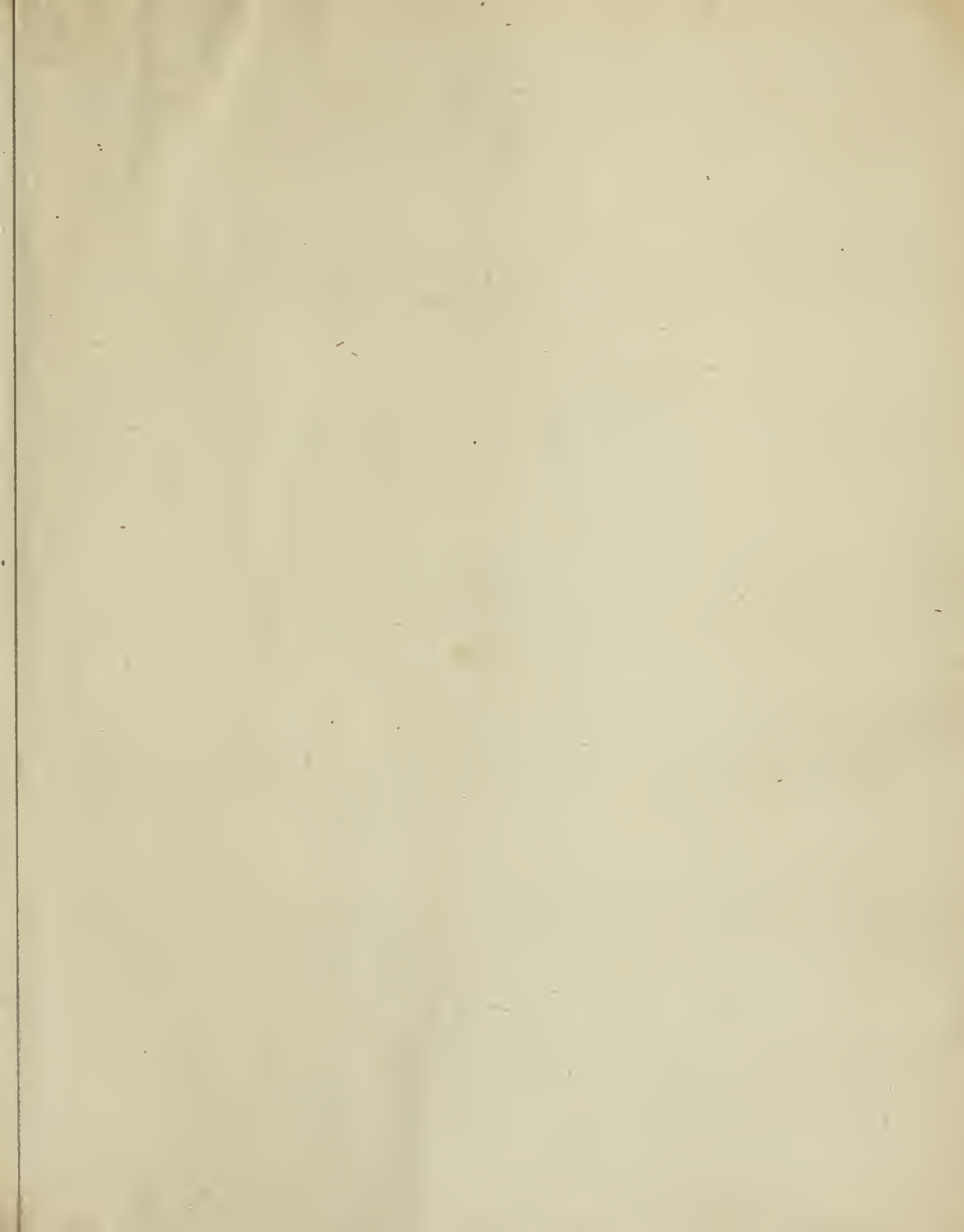
Onderwyln bebozhen de Franchen beneffens Dieren
 her Graafschap Meurs, zynde een epgendom van sijn Hoog-
 heyt den Prince van Orangen. Maar her geen mer raakte
 was niet soo seer her verbieden van de Franche Manufa-
 ren tot Weenen, als wel dat op den 1. Augusty, op den Rijks-
 dag tot Regensburg, her point van d'algemene securiteyt,
 en generale wapen- rustinge voltr okken was; (zynde dit her
 point van her grootste belang) en dat / volgens des Rijks
 bestellingen / by de 3 Collegien, als de Keurbozsten / hys
 Stenden en Doyzen van her Rijck. Wanneer dit des Key-
 serliken Majekeyts Commissarissen aangebiedt was / is
 her van daar aan den Keyser en de Creulen gebuzacht / en
 van sijn Majekeyt, en over al mer het meeste genoegen op-
 genomen. Hier op wierden alle vgennde / en booznament-
 ligh Franche werbingen / in her Rijck verboden; en de Prins
 van Baden Dourlach wited tot Welt- Marschalt te eerdig;
 Hartog Maximilian van Beyeren, Generaal van 't geschit;
 Hartog Fredrik van Wittenberg, Generaal over de ruyperye
 bechoo- en / (die ook alle den edt ter vergaderinge hebben af-
 gese) over 't heyt / dat men 't heyt der 10 Creulen noemde.

Op den 29. Augusty volgde de Graaf van Montecuculi de
 Auxiliare macht tot Egro, na dat hy dooz hem mer sijn Key-
 serlijke Majekeyt gepsoden hadde. Van Spangien had men
 Remisen, gelc en belofst ontfangen; dat de Koninginne,
 niet tegensstaande al de beten zingen der Franchen, volfsa-
 dig by 't verdedigen der Vereenigde Nederlanden, en 't Huys
 van Oostenrijck, bleef. De Keyser sond Montecuculi 2 wa-
 gens met gelt / onder een srech Controy naar 't leger na; en
 den Graaf van Mansvelt na Keur- Ments, detrijc men vernam
 dat Keur- Trier, Keulen, en de Bisschop van Munster, brnefs-
 sens de Franchen, de Auxiliare troepen forstren te stutten.

93-B14536

